9st. 4. 25.

RODERICI A CASTRO LVSITANI,

PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ

Doctoris, per Europam notissimi,

De vniuersa muliebrium morborum

MEDICINA, NOVO ET ANTEHAC A NEMINE

TENTATO ORDINE OPVS

Absolutissimum;

Et Studiosis omnibus vtile, Medicis vero pernecessarium.

Pars prima Theorica.

QVATVOR COMPREHENSA LIBRIS, IN QVIBVS cuncta, quæ ad mulieris naturam, anatomen, semen, menstruum, conceptum, vteri gestationem, fœtus formationem, & hominis ortum attinent, abundantissime explicantur.

TERTIA EDITIO AVCTIOR ET EMENDATIOR.

HAMBVRGI, ex Bibliopolio FROBBENIANO,

ANNO cIↃ IↃ cXXVIII.

ELENCHVS LIBRORVM TOTIVS OPERIS.

Partis prioris De natura mulierum LIBRI QVATVOR.

I. *De vteri & mammarum anatome.* Pag. 1.
II. *De semine, & menstruo.* pag. 36.
III. *De coitu, conceptu, & uterigestatione.* pag. 100.
IV. *De partu & lacte.* pag. 172.

Partis posterioris De morbis mulierum LIBRI TOTIDEM.

I. *De morbis cunctis fœminis communibus.* Pag. 1.
II. *De morbis viduis, ac virginibus peculiaribus.* pag. 152.
III. *De morbis circa generationem, ac de iis, qui prægnantibus accidunt.* pag. 350.
IV *De morbis puerperarum, & de nutricum affectibus.* pag. 445.

ILLV-

DZZiS
BIBLIOTEKA GDAŃSKA
1971
Biblioteka Uniwersytecka Starodruki w Toruniu

ILLVSTRISSIMO ATQVE GENEROSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DN. AVGVSTO IVNIORI, BRVNSWICENSIVM AC LVNÆBVRGENSIVM DVCI, DOMINO MEO CLEMENTISSIMO

S. P. D.

POstquam prima Lege pervetitum pomi esum turpiter violata, iusto DEI iudicio humana cœperunt

In peius ruere, & retro sublapsa referri,

jamq; intellectum tetra caligo & horribilis ignorantia obscurare inciperent; Corpori autem vniuerso morborum hostiles copiæ, facto quasi impetu, calamitatem atque exitium molirentur: ab illo statim primæuo omnium calamitatum exordio, peculiari quodam Dei miseros homines misericorditer respicientis munere, duo extitere studiorum genera, quorum adminiculo illis ærumnarũ incursibus occurrere, damnis mederi, ac publicæ saluti quam rectissime consulere humana sapientia, à diuina adiuta, adlaborauit.

Horum vnum intellectus culturam in se suscepit, & omni studio in id incubuit, vt homo Imaginem illam, ad quam primitus à Deo conditus erat, tantum non temerario illo ausu penitus amissam, salutaribus monitis e penu diuinarum reuelationum haustis, firmaque animi fiducia apprehensis, si non integram recuperaret, at certe, remotis magnam partem densis illis inscitiæ errorumque nebulis iucundo alicui & ad πρωτογενῆ illum quam proxime accedenti splendori diuinæ particulam auræ restitueret, & affectuum imperio virtuti commisso, ad eius amorem ac studium animum quam acerrime inflammaret. Alterum corporis patrocinium suscipiens, diligenter obseruatis, exacteq; pensitatis iis, quæ ipsi aut noxam, aut salutẽ afferre possent, viam rationemq; præscripsit, qua non tantum, aut euitatis, aut depulsis morborum insultibus, virium integritas ac robur conseruari, & quam longissimo spacio protrahi, sed etiam humanum genus ad infinitas temporum ac indiuiduorum myriadas propagari extendique possit. Atque vt, misso illo, cuius tractatio multo sublimior huius loci non est, de altero, quod Corpus respicit, strictim, & quasi ἐν παρόδῳ, agamus, singulis mundi ætatibus diuino quodam instinctu excitati sunt viri acri ingenio & indefesso studio, qui primum admiranda corporis huma-

humani fabrica ſedulo ac penitius inſpecta, ſingulorum membrorum munia, quæ in μικροκόσμῳ illo obeunt, attente conſiderarunt, qua lege quæque operatio ab alia penderet, quid quamque promouerer, quid impediret. Adhibitis deinde in conſilium & rebus terra naſcentibus, & reliquis, quæ ad hominis ſuſtentationem diuina prouidentia ſubminiſtrauit, horum cum ſingulis membris συμπαθείας & ἀντιπαθείας obſeruarunt, cauſasque earum occultas artificioſa indagine perſcrutati ſunt. Iſta porro harmonia rite conſtituta non modo certas ſalubriter viuendi leges humanæ neceſſitati præſcripſerunt, vt quod ſibi noxium, declinare ac vitare; quod amicum, amplecti ac tueri quiſque diſceret: ſed etiam, ſi quando aut à morboſa ſui origine, aut neglecta victus moderatione, aut fatali quodam caſu rectus valitudinis tenor turbaretur, is quam conuenientiſſimis remediis reduci, inque eo, dum extremum pateretur viuendi tempus, quam diutiſſime conſeruari poſſit. Denique cum intelligerent, ſpeciei humanæ propagationem iam inde à primo eius conditu diuina lege ac benedictione imperatam eſſe, vt & variis incommodis, quæ iſtam fœcunditatem ſubinde impediunt, occurri poſſet, ſedula ac diuturna obſeruatione habita virorum pariter ac fœminarum malis, quibus felix iſta

humani generis propagatio retardatur, auxiliatrices manus attulerunt, ne & in illa ſtudiorum parte quid relinqueretur, de quo humanæ fragilitati recte prouiſum non eſſet. Atque in præclaro hoc ſcriptorum genere neſcio an vllum exſtet aliud magis doctum, magis elaboratum, magis abſolutum, ſiue rerum grauitatem ac copiam, ſiue tractationis euidentiam ac facilitatem quis ſpectet, quam illud, quod Excellentiſſimus & medicarum rerum vſu experientiſſimus Vir, Dn. RODERICVS à CASTRO, Philoſophiæ, ac Medic. Doctor (cui natales dedit Luſitania, Eruditionem Salmanticenſis Academia, domicilium autem iam vltra viginti annos nobile Germaniæ Emporium HAMBVRGVM noſtrum) & multis vigiliis & incredibili aſſiduitate ac labore, addo ſumma fide & mirabili induſtria concinnauit; de cuius viri gloria, cum eam non tantum præſens ſcriptum, itemque alterum illud, quod non ita dudum quoq; DE OFFICIIS MEDICOPOLITICIS edidit; ſed & peculiaris quædam medendi dexteritas ac omnibus expoſita, compluribus probata officij fides, pleno ore paſſim decantent, & ad vltimos totius Europæ fines extendant, plura hic non addo præter vnicum illud Tullianum quod vere de ipſo dici poteſt: *Magna laus, & grata hominibus, vnum hominem elaborare in ea ſcien-*

scientiâ, quæ sit multis profutura. Illud itaque ipsum opus, quod grauissimus hic auctor de promouendâ coniugum fœcunditate, & omnium fœminarum morbis, horumque remediis conscripsit, cum annis abhinc tredecim, magno cũ bono publico & multorum gratis cum gratiis esset hic editum, ac distractis aliis exemplaribus secunda editio impense flagitaretur, pro meo in communem hominum societatem studio, prouinciæ isti, in quam singularis quædam diuini numinis cura ac benignitas me collocauit, bonorumque desideriis deesse nolui: præsertim cum auctor, pro singulari sua in me humanitate ac beneuolentia editionis iterandæ potestatem mihi concederet. Ad Tuam autem *Celsitudinem, Illustrissime* ac Generosissime Princeps AVGVSTE Domine Clementissime, hæc aceruatim præfari volui, tum quod pro vere AVGVSTIS tuis ac Optimo laudatissimoque Principe dignis heroici ingenii atque animi dotibus, præter cetera omnia etiam præclarum hoc atque antiquissimum studiorum genus complurium sapientissimorum Regum ac Principum exemplis ductus, multum legendo recte intelligis, & recte æstimando multum amas: tum vt pro summa tua in me rem que meam librariam augendam beneficentia, qua plures iam annos magna cum voluptа-

luptate atque vtilitate frùor, publicum aliquod grati obſeruantiſque animi indicium exſtet. Hoc publicum alloquium meum, vt Illuſtriſſima Celſitudo Tua ſerena fronte excipiat, & inter cetera ſelectiſſima volumina, quibus AVGVSTAM tuam Bibliothecam ſingulos in dies inſtruis atque exornas, huic quoque libro locum aliquem pro genio ſuo dare digneris, omni ſtudio quam humilime peto atque contendo. DEVS Opt. Max. te Germanorum Principum decus AVGVSTVM, cum Illuſtriſſima coniuge publico & ſubditorum tuorum, & totius GERMANIAE bono, meoque ipſius ac meorum præſidio, incolumem ac florentem longum præſtet atque conſeruet. Hamburgi VIII. Kal. VIIbr. Anno Chriſti incarnati CIↃ. IↃ. CXVI.

Illuſtriß^a. Celſit^ni. T^ae.

addictiſſimus omni

ſubiectionis ſtudio

GEORG. LVD. FROBENIVS.

D. RODE.

D. RODERICO A CASTRO LVSITANO, LVDOVICVS NONIVS DOCTOR MEDICVS LVSITANVS.

Iuica si ciui seruato à morte corona
Sit data, & est lauro virgine cincta coma:
Si quibus hostili rorabant membra cruore,
Contigit, & multa cæde triumphus erat:
Innumeræ umbrabunt merito tua tempora lauri
A CASTRO, & lambet multa corona caput,
Innumeros homines solus nam subtrahis orco,
Et facis inuita viuere posse colo.
Ipse fugas imo latitantes corpore pestes,
Agmina morborum disiicis arte tua,
Disiicis arte tua, Pandoræ quidquid in orbem
Sæua tulit pixis; quidquid & ira Deum,
Mortaleis artus crebra ne tabe faciscant
Efficis, & diro soluis ab interitu.
Nec RODERICE satis, quod per te annosa Charontis
Cymba fuit toties ludificata senis,
Ni postquam Lachesis rumpet subtegmina vitæ,
Sentiat ex calamo pluria damna tuo.

D. DAVIDIS HERLICII MEDICI ET ASTROLOGI PERITISSIMI TETRASTICHON.

SCire cupis Morbos naturam arcanaque sexus,
Omnia fœminei? RODERICVM quære Magistrum
Doctoremque tibi: hic reliquos supereminet omnes.
Ordine, doctrina, methodo, experientia & ipsa.

AD D. RODERICVM à CASTRO MEDICVM Luſitanum, Fridericus Tiliobroga Germanus.

QVæ terra, quæ gens vnquam floruit magis
Virorum laude doctrina valentium,
Iberia? orbis illo ocello totius:
Vbi omne, quod natura pulchrum protulit,
Simul videre, & admirarier licet.
Vbi Platani Borrodi opaca vmbracula
Præbent, arcentque feruidum ſolem comis.
Vbi Tagus Pactoli æmulator, aureas
Late voluit diues ſuas arenulas,
Vbi Salo atque Bilbilis ferrum gelat
Ferrum, quod genti tanta olim Saturniæ
Carorum acerba bello obiecit funera,
Qua gloria etiam nunc ſuperbit plurimum,
Belligerandi celebris arte *Hiſpania*.
Nec verò doctis nunc minus ſeſe effert viris,
Quam cum ſuos Annæos, atque Silios,
Melas, Maternos, Licianos, Lucios
Habebat, in quorum loco feliciter
Viri tot eruditione præclues
Vt herba irrigua ſuccreuere vberrimè.
Quos inter primùm RODERICE obtines locum
Medica qui tantum excellis arte nobili,
Quantum retro Chiron, vel Æſculapius,
Imo ſi fas ſit, nec religio dicere
Ipſo Chirone maior, & Æſculapio.
Fallor! aut iſte monſtrat hoc ſatis liber,
Iſte, iſte, pulcher, vtilis, bonus liber,
Tam docte ſcriptus, tanta diligentia
Immenſior cuiuſque laus, digne meis
Elogiis vt poſſiet laudarier.

HELIAE

HELIÆ PVTSCHII BELGÆ EPIGRAMMA.

FOEmina diuorumque hominumque æterna voluptas
Quæ terras partu sustinet alma suo,
Et facit vt læti veniant ad aratra coloni,
Prodigaq; omnigenas terra ministret opes,
Morborum variis assultibus ægra iacebat,
Pallida anhelantem iam vomitura animam;
Nemo salutiferas morienti tradidit herbas,
Quique malum posset pellere, nullus erat.
Tu tamen occurris, RODERICE, foueſque iacentem,
Propinasque ægræ, quod medicamen habes,
Macte, Machaonia doctor clarißime, laude,
Grande quidem pretium posteritatis erit
Hoc quoque, sed maius quod cui vitam prius ipse
Debueras, vitam debeat illa tibi.

In absolutissimum hoc clarissimi viri

D. RODERICI DE CASTRO OPVS.

GRaia quod Hippocrati, Celso quod & Itala quondam,
Nostra tibi id præsens ætas, & postera debent:
Quis neget? In Medicis dum tu quod deerat ausis
Hactenus, instauras; late diffusa decenti
Ordine pertractans, aliisque intacta reponens:
Scilicet, vt nullum perfecto in Corpore membrum
Desit, & immensæ statuatur terminus Arti.

Samuel Radermacherus Aquisgranensis.

In vniuersam muliebrium morborum MEDICINAM AD LECTOREM PRÆFATIO.

SVBIT OMNINO MISERERI FOEMI-neæ sortis, quæ præter fortuita casusq́, & humana omnia, quæ ad millia morborum, virorum singulis timenda, contingunt, variis insuper diris, ac difficilimis ægritudinibus, tum ratione primordiorum generationis suæ; tum ratione natiui temperamẽti, à primis qualitatibus contracti: tum demum ratione instrumentorum, quæ ad conceptum, partum, & lactationem sunt necessaria, à virorum morbis plane diuersis, excarnificari sæpissime solent: ita vt qui grauissimi ex iis sint discernere stultitia prope videri possit, cum suus cuiq́ fœminæ ad præsens atrocissimus nec immerito & sit, & videatur. Quod optime cognoscens sapientissimus Hippocrates, post eum Diocles, deinde Aetius, ac tandem plerique eorũ, qui doctissimi nostro seculo habiti sunt, summo iure de hisce affectionib. peculiares tractationes ediderunt: quia nimirum magnarum rerum hoc proprium est, vt pluribus magnum argumentum scribendi suppeditent: ideo quo quisque magis ingenio potens fuit, eo quoque libẽtius in hoc difficilimo negotio se exercuit. Verum Hipp. solita sua grauitate perdifficili, & subobscura; recentiorum alij nimis diminute; alij præterquam quod in multis defecerunt, adeo prolixe multa disputãt, vt merito illis dicere possimus, quod olim Lacedæmonij Samiis legatis: Prioris orationis vestræ partis fumus obliti, postremã ob primæ obliuionẽ nõ intelleximus; *Et sane eadẽ ratione sæpe fit, vt cum causas apud hosce scriptores tyrones legunt, essentiæ morbi non recordentur: cum signa, causarum iam non meminerint, vnde fit, vt nec rite indicationes desumere, neq́ curationem, vt par est,*

par est, instituere queant: & ab eorum lectione, quamuis verborum saturi, rerum nõ minus ieiuni recedant, quam accesserunt: Illud insuper non exiguam parit confusionem, quod multis non sat fuerit, autores inculcare; sed integras eorum paginas absque fructu iterum atq; iterum inserere; eandem curationem crebro referibere, & eam congerere remediorum farraginem, vt flores à tribulis secernere sit valde laboriosum; quin potius hos pro illis non citra maximum ægrotantium detrimentum, sumptum ac tædium incauti medici soleant frequentissime vsurpare. Alij (quod dici solet) egregie quidem saltant: sed extra chorum, dum fabellas, & pleraque alia (ipsi viderint, an ostentationis gratia) minus oportune immiscent, quæ neque ad curationem, neque ad rei maiorem elucidationem quicquam attinent. Plerique tum demum præclare se perfunctos officio suo putant, cum viginti latinis versibus, vnum græculum ambitiose inserunt, sed fortassis, vt eorum opera animam, & spiritum in illis, quæ à quibusdam minus intelliguntur, inclusam habere existimentur à Plinio edocti homines minorẽ fidem habere iis, quæ intelligunt, parum tamen imitati disertissimum Galenum, quẽ Latinæ linguæ peritissimum fuisse legimus, nec tamen suis operibus vllum latinũ verbum immiscuisse. Iam vero maior eorum pars Romanæ linguæ, & comptæ dictioni nimium incumbentes, dum apprime eloquentes videri studẽt, hoc incommodi primo statim ingressu consequuntur, vt parum medici videantur; nam verborum copia, quæ alioqui vtilia essent, contra quã putant, faciunt, vt minus splendeant; quippe quẽadmodũ retundentiũ multitudine vis medicamenti infringitur, sic vtilis doctrina verborum bullatis ambagibus. Sed hi eloquentiam pluris faciunt quam bene dicere: Et cum diu noctuque maledicant, tamẽ minus elegãter dicere in horrore habẽt. At nec veritas ornari vult, nec optima & pulchra quæque, sermonis pulchritudine aut cultu indigent, & loqui proprie potius, quam eloqui sapientes decet; & causæ veritatẽ magis, quã loquutionis ornatũ quærere. Videas illos toties execrãtes miseriam illorum temporum, quibus Auicenna, Rasius, Auerroes, Mesues, & quicunque sequuntur Arabum doctrinam,

floruerũt, scilicet quamuis non alij Hippocratis, & Galeni dogmata melius assequuti sint: etsi multa vtilissima medicamenta, aliis antea ignota, nobis inuenerunt, paucissimaq; modo habeamus, quæ non antea eorum fuerint (quamuis hoc seculo adimatur eis debita gloria) impure tamen ac sine ornatu scripserunt, quod præsens ætas piaculum existimat, quia omniũ studiorũ explicationem magis illustrem perpolitamq; desiderat. Quanto æquius possumus nos cõdolere seculi huius infelicitatem, quo homines pluris verba faciunt, quã ipsas res, quarum causæ fuerunt inuentæ. Sed omnis ætas de suo tẽpore questa est, ornat quidam sapientiam os eloquentium, rerum tamen differentias cognoscere, quam de vocibus curiosius cõtendere satius erat: ac si de aliquo periclitandum, de his potius, quam de illis putarem, ita enim comparatum est, vt tũc primum homines res ipsas neglexerint, cũ nimio studio nomina quærere cœperunt, si Galeno credimus; quem ipsi post habita viri singulari doctrina, ob elegantem potius, & compositum stylum tantopere admirantur.

Hos igitur defectus in hac medicinæ parte considerans operæ pretium duxi, & tunc demum de mortalium genere bene meriturum existimaui, si ex ijs, quæ præclare à probatissimis scriptoribus dicta sunt, & aliis quæ ego mihi meditatione crebra, multo studio, summa diligentia, & assiduo ægrotantium vsu, vera esse deprehendi, duos commentarios conscriberem, in quorũ primo theoriam seu naturalem mulieris historiam: in altero mulierum affectionum praxin succincte, sed accurate comprehenderẽ, non ita breuiter vt aliqua desiderarentur, aut tenebris res involueretur: nec ita prolixe, vt bullatis nugis pagina turgesceret, & laboriosa confusione legentes opprimeret: sed medio quodam stylo & facili, & apto magis ad proficiendum, quã ad suadendũ, ita vt si fieri id possit, vbi maxime careat floribus, ibi plurimum pariat fructus, non enim eloquentiæ hoc opus est, sed medicinæ, in quo communem vtilitatem quærimus, non gloriam.

In prima igitur huius operis parte, quæ quatuor libris continetur, omnia, quæ ad vteri & mammarum anatomẽ, philosophiã, vel

fœminei

fœminei sexũs historiam, pertinent, quæque ad semen, menstruum, congressum, conceptum, uteri gestationem, partum & lac spectant, textuum præterea difficultates, controuersias, problemata & quæcunque longioris sunt speculationis, Deo bene iuuante, exponemus. In secunda illud curabimus, ut nulla penitus ægritudo earũ, quæ miseras fœmellas solent exercere, quæq; hactenus à diuersis scriptorib. dispersè traditæ sunt, omittatur, quarũ essentiã, species, differentias, causas, signa, prognostica seruato ordine enucleabimus, & si quæ interim prolixiorem disputationẽ postulauerint ea in Scholia, quæ singulis fere capitibus appenduntur, relegabimus, ne properãs ad curationem lector tarderis, aut impingenti desit, unde possis difficultatis lucẽ exigere. Ad remedia quod attinet, reiectis cunctis illis, quæ suspecta, difficilia, superstitiosa, immunda aut parũ probata visa sunt: munda duntaxat, facilia, securissima, aut pluribus euentis comprobata selegi, pernitiosum eorum errorem uitans, qui cum ad manus medicamenta habeant, ut admirationi sint, ad peregrina, exotica & ad eà quæ difficulter parantur, & cum minori utilitate, ne dicã cum maximo detrimẽto, sæpe confugiunt. Nec ullũ mihi secretũ reseruaui eorũ, quæ uariis morbis proficua esse assiduitate didici; quod quosdam in multis Europæ locis factitare, non sine horrore uideo: nã hic suũ herculẽ; alter suum balsamũ, aut panacæam; alius hoc, alius illud medicamentum summis laudib. euehit, quorũ tamẽ modũ faciendi inuidiosè cælant, & quasi mystagogi quidam ab ipsis superis usum accepisse confingunt, Numam, Sertorium, Minoem, & Solonem imitantes, qui per ceruam, & Egeriã, à Ioue, & Apolline sibi significata, quæcunq; astute imperitabãt, quo facilius uulgo persuaderent, comminiscebantur: At illi prudenter fortasse in Reip. usum: medicos uero sordidi lucri causa occultare, quæ humanæ saluti utilia sunt, indecens est, & inhumanum; nam Aristotelis decreto bonũ tanto est melius, quanto est cõmunius. Sed uiolenta sunt medicamenta illa, quæ, si bona ægri fortuna commode, ac oportune exhibere contingat, illico prosunt, indeque pleno ore commendantur: Si uero (quod plerumq; fit, quia absq; morbi, naturæ, & artis cognitione) minus prudenter ingeran-

ingerantur, interficiunt, & quamuis laudent, qui eorum fortuita ope superstites sunt: qui tamen violentia, aut præposterο ordine occubuerunt, vituperare nequeunt, quia error medicinæ terra contegitur. Eorum tamen pleraque quæ sint, & quo pacto concinnentur obiter in hoc opere patefaciam.

Non tamen existimes, amice lector, nos actum agere, quia plures extent de mulierum morbis tractationes, nam certe nullam absolutam inuenies, quod tum facile deprehendes, cum reliquas quæ hactenus prodiere, hisce nostris diligenter contuleris: Imo erat quod hactenus fœminæ de nobis cõquererentur, & cum Sorano exclamarent: O male occupatum virorũ genus, occidimur nos non morimur: & ab illis, qui inter vos peritissimi existimantur, perperam curatæ, vos vero de qualibet vel leuissima vestrarum affectionum libros ex libris facientes bibliothecas voluminib. oneratis, de nõstris interea diris ac difficilimis cruciatibus, nulla vel exigua, & ea quidem satis oscitanter, mentione facta. Neque vero me latet, non ita pridem Basileæ in aliquot voluminibus cõgestos omnes fere autores, qui de hoc negotio scripserunt, fuisse excusos: In quibus tamen supra enumerata incommoda procul dubio deprehendes. Alius enim nimis breuis, alius obscurus, hic de quibusdam morbis duntaxat edisserit, alter de aliis: plerique ita tumultuarie scribunt, vt nimiũ sit operosum, quod quæris, reperire, multa desideres, plura sæpissime repetita legas, pleraque in vno ex aliis supplere oporteat. Neque id mirũ: non enim viri alioquin sapientes toti huic tractationi fuerunt intenti, sed obiter, quasi aliud agentes. Quemque tamen sua esse laude dignum, nec vllum tã ieiunum, qui nobis non aliquid contulerit huic operi perficiendo, & per quem aliquid nõ profecerimus ingenue fatemur. At vnus Lud. Mercat. vir sine controuersia doctus, & dignus, de quo longior sermo haberetur, mihi visus, ad perfectionem huius Medicinæ partis proprius accessisse, nisi promiscue & confuse scripserit, atq; adeo prolixe, vt vix caput perlegas, quin prius terminetur morbus, quẽ curas, inter cuius etiam odoratissimos suauissimosque flores nonnulla

ſenticoſa, & dura deliteſcentia interdum offenduntur. Quamobrem cum Hippocrate agnoſcens præcipuum eſſe ſcientiæ votum, aliquid eorum inuenire, quæ nondum fuerunt inuenta, ſecundum ſemiperfecta ad finem perducere & abſoluere: grana, vti aiunt, à paleis ſecernere, ſemina mundare, & aurum ex viſceribus terræ ab aliis extractum purgare, quodquod ipſe erui, inſerere, cuncta in ordinem facilem atque pellucidum digerere inſtitui, ita vt quæcunque continentur in illis quatuor vaſtiſſimis tomis, qui Argentinæ, adiunctis denuo aliis autoribus, tanquam in vnum corpus varium ſane, ac deformij monſtri ſimile, coacti colligatiq; abſq; ordine ſunt, exiguis hiſce duobus commentariis, dilucide diſpoſita reperias atque contracta, nulla bis legas, nec in vllas inter legendum nugas impingas, quæ te ab illa quam cupis, lectione, remorentur: Idque ſeruata ſemper rei ſerie & ordine, quem à nullo ante nos de hac re ſcriptore ſeruatum comperies: non incommoda, nifallor methodo, ita vt alibi lacera & disiecta membra in vnum quaſi corpus coaleſcerẽt. Neminem præterea calumniandi ſtudio, ſed veritatis indagandæ, eiq; lucem conciliandæ deſiderio coacti refellimus, aut inſectamur. Non enim idcirco ſcripſi, vt veterum arduos conatus, & recentiorum laudabiles annixus aſpernarer, aut, quæ ab aliis de hac re dicta ſunt, reprehenderem, ſed vt ea, quæ in aliis aut obſcura ſunt, aut omiſſa, aut confuſa, aut deprauata, manifeſtiora fierent. Scimus enim quod Socrates ait apud Platonem, nullum inſcitiæ euidentius extare argumentum, quam ſi quis data opera à viris ſapientib. diſſentiat, & eorum, qui aliquid ſciunt, ſcripta apud ignaros calumniari, non ſcientiæ opus eſſe, ſed proditionem naturæ & artis ignorantiam. Quæ omnia attuli, non vt ſtudium meũ inſolẽter extollerem, ſed vt, vtilitatis conſcius, ſtudioſos ad lectionem excitarem. Habes, amice lector, noſtri inſtituti rationem, quod ſcio mortalibus plus vtilitatis, quam mihi gloriæ allaturum; Et hic ipſe eſt, quem captamus, laboris noſtri optatiſſimus finis. Tu vero iuxta inde perceptum fructum, de quo tibi iudicium lubens permitto, inuidioſorum mẽtes re-

prime. Quod ſi cubi, quia homines ſumus, tibi plane non fuerit ſatisfactum, non ocio & deſidiæ vertes, ſed peregrinationi, in qua his ſtudiis neceſſaria tranquillitas non datur. Memineris etiam illud Plinij, haud vllo in genere veniam iuſtiorem eſſe, ſi modo mirum nō eſt, hominem genitum non omnia humana nouiſſe. Non enim omnia poſſumus omnes, & hominis eſt labi, errare, falli: Suntq; etiā in pulcherrimis corporibus næui quidam, nihilq; eſt in reb. humanis omni ex parte beatum. Debes inſuper conſiderare rei difficultatem, eſt enim longe laborioſum, multa in pauca contrahere, & nihil quod deſideretur omittere, ac perſpicuitatem cum breuitate coniungere, & quæ poſt multum laborem inueneris, ad certa artis præcepta reuocare. Idcirco vbiq; humanitatis memor lege, euolue, fruere, corrige, non tam quid ego fecerim conſiderans, quam quid alij hac in re hactenus præſtare non potuerint. Vale.

INDEX

INDEX CAPITVM PRIMÆ PARTIS.

CAPITA LIBRI PRIMI 11.

I. Quid fœmina, quaque ratione à viro dissideat. Pag 1.
II. Vteri ratio, situs, figura & magnitudo. 4.
III. De vteri partibus. 5.
IV. De iis, qui vtero adnascuntur. 12.
V. De vteri colligantia, consensu & vsu. 15.
VI. Platonis, & aliorum de vtero sententiæ, quod sedem mutet, & animal sit. 17.
VII. De mammis. 20.
VIII. De ossibus, quæ in muliere vteri & mammarum ratione à viri ossibus dissident. 23.
IX. De partibus, quas natura machinatur, dum fœtus in vtero geritur. 25.
X. De vasis, quæ ex vtero fœtui inseruntur. 29.
XI. De similitudine partium fœminarum, cum partibus viri. 33.

CAPITA LIBRI SECVNDI. 13.

I. Seminis definitio, materia, facultas, & quodnam excrementum sit. 36
II. De seminis natura atque præstantia. 39.
III. Semen mulierum habere: & quid opis conferat in fœtus constitutione. 43.
IV. Semen non solum, vt opificem, sed etiam vt materiam fœtum attingere, & cur partes seminariæ non regenerentur. 48.
V. Semen non mole, sed etiam viribus à toto emanare, ac vbi substant alē accipiat formam. 53.
VI. De testium vsu, quidque ipsi ad seminis generationem conferant. 60.
VII. Semen qua ratione dicatur animatū. 65.
VIII. De facultate formatrice, quid illa, & quam mira in nobis operetur. 69.
IX. De menstruo sanguine. 75.
X. Menstruum sanguinem sola copia peccare, eodemque infantem in vtero nutriri. 78.
XI. Per quos ductus menstruus sanguis expurgetur. 85.
XII. De tempore, quantitate, duratione, atque substantia menstruorum. 88.
XIII. Menstruum sanguinem natura sua calidiorem non esse virili, quod quidam opinati sunt: & qua ratione fœmina absque, vel ante mensium præsentiam possit concipere. 94.

CAPITA LIBRI TERTII. 19.

I. Quid coitus, & quibus de causis excitetur. 100.
II. Coitus finis, & quod sola prægnans mulier virum admittat. 104.
III. Notabilia nonnulla circa coitū. 107.
IV. Quibus, quo tempore, ætate, & temperamento coitus conueniat, aut noceat. 111.

v. Admonitiones in ipso coitu obseruandæ vt & prolificus sit, & minime nociuus. 117.
vi. Possintne diuersa genere coire. 119.
vii. De conceptu. 123.
viii. De similitudine in sexu, & an fœmina viro sit imperfectior. 126.
ix. De similitudine specifica, & individuali. 132.
x. De similitudine ad maiores, & consanguineos. 136.
xi. De causa dissimilitudinis ad parentes: & cur mola ac monstra generentur. 137.
xii. De Hermaphroditis. 144.
xiii. Qui superfœtatio contingat ac concipiantur gemelli. 147.
xiv. De fœtus formatione, & vteri gestatione. 150.
xv. De fœmineo conceptu: ac quo tempore fœtus sentiat, ac moueatur. 155.
xvi. Vtrum viscerum prius generetur cor, an hepar. 158.
xvii. De operationibus quibus in vtero infans caret, quibusue vtitur. 161.
xviii. Quo tempore rationalis anima corpori infundatur. 164.
xix. Humanam siue rationalem mentem mortis expertem esse. 168.

CAPITA LIBRI QVARTI. 13.

i. Quid partus: & cur sola mulier incertum habeat pariendi tempus: ac maximos sentiat in partu dolores. 172.
ii. Quo tempore contingat naturalis partus, & à quo legitima computatio sit ineunda. 176.
iii. Variæ mensis acceptiones, vt legitimum partus tempus melius innotescat: enarratur etiam de eodem partu Hippocratis sententia. 179.
iv. Hippoc. de partu hominis sententia vlterius elucidatur: totamque dierum ac hebdomadarum vim in partu, à solis, ac lunæ actione pendere ostenditur. 184.
v. Astrologorum, arithmeticorumque de tempore partus opiniones. 189.
vi. Cur septimestres, octimestresque non raro edantur: & cur 7. mense nati vitales sint, octauo vero minime. 194.
vii. De partus exeundi modo, ac debita figura. 198.
viii. Quibus signis partus cognoscatur: & de lochiorum expurgatione. 203.
ix. De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates. 206.
x. Cur lacti albedinem natura tribuat: & an illud per concoctionem fiat, aliaque scitu digna. 211.
xi. De crassamento, grumefactione, & caseatione lactis. 215.
xii. Matrem ipsam infantem lactare conuenientissimum esse: sin minus id fieri possit, qualis sit nutrix eligenda. 219.
xiii. Paruæne, an magnæ mammæ ad conficiendum lac commodiores sint: & an liuidæ nutrices eligendæ. 223.

INDEX DVBIORVM, QVÆ HAC PRIORI PARTE CONTINENTVR.

Pag.

LIBRO PRIMO.

An in plantis vterque sexus reperiatur. 2.
An os vteri grauidis perpetuo occludatur. 7.
An hymen sit coalitus partium an venarum contextus. 8.
An fœmina in virum vertipossit. 11.
An vterus semen commutare valeat. 16.
An vterus sedem mutet, & animal sit. 17.
An pubis ossa in partu disiungantur. 23.
An fœtus in vtero sudorem emittat. 27.
An acetabula reperiantur in humano vtero. 29.
An conceptus felicius contingat incipientibus an desinentibus menstruis. 30.

LIB. SECVNDO.

Calidumne semen, an temperatum fœcundius sit. 40.
An fœmina semen habeat. 43.
An fœmineum semen prolificum sit. 44.
An fœmina solam materiam, vir efficiẽtiam præstet in conceptu. 48.
An partes seminariæ possint regenerari. 50.
An semen à toto corpore decidat, & vbinam substantialem formam accipiat. 53.
An testes cõficiendi seminis vim habeãt. 60.
An semen sit animatum. 65.
An nutrire & generare sint duo munia vegetantis potentiæ. 69.
Quidnam sit facultas formatrix. ibid.
Quantitatene sola, an etiam qualitate peccet menstruus sanguis, & an fœtus eodem nutriatur. 78.
Per vteri an per ceruicis venas expurgetur menstruus sanguis. 85.
An caloris inopia sit causa, cur iuniores fœminæ non concipiant. 90.
An menstrua alba contingant virginibus, & non corruptis. 93.
An vir sit calidior fœmina. 95.
An fœmina absque, aut ante mensium præsentiam concipere queat. 98.

LIB. TERTIO.

Vtrum vir quam fœmina magis in coitu oblectetur. 102.
Quænam sit causa sterilitatis mularũ. 105.
An Venus melancholicis sit salutaris. 109.
Vespertinone, an potius matutino tempore sit concumbendum prolis gratia. 114.
An bruta ex hominibus possint cõcipere. 119.
An dæmones cum hominibus possint congredi, ac inde concipere. ibid.
An coitus per maleficiũ possit impediri. 123.
An ex lotio conceptus possit cognosci. 124.
Quænã sit causa similitudinis in sexu. 126.
An fœmina sit viro imperfectior. 130.
Quænam sint causæ similitudinis specificæ, & individualis. 132.
Quænã sit causa similitudinis ad maiores 136
An mulier absq; viro molã cõcipere possit 142
An plures fœtus pluribus membranis contineantur. 147.
An ad quadragesimum vsque diem tota conformatio sit ex semine. 154.
An fœmina ad sui formationem decem dierum spatium vltra masculi tempus requirat. 155.

INDEX DVBIORVM.

Pag.

An fœtus vltimis menſibus minus alimenti conſumat. 158.
Vtrum viſcerum prius generetur. ibid.
An ſit animal id quod in vtero eſt. 163.
Quonam tempore rationalis anima corpori infundatur. 164.
An vires & facultates animæ realiter ſint diſtinctæ. 165.
An rationalis anima ſit ex traduce. 166.
Vtrum animam rationalem eſſe immortalem demonſtrari poſſit. 168.

LIB. QVARTO.

Cur ſola mulier in partu maximos ſuſtineat dolores, 173.
An ſola mulier habeat incertum pariendi tempus. 174.
An vndecimi, ac duodecimi menſis partus ſit vitalis, & legitimus. 178.
An partus, qui decem dies ante nonum menſem oritur, ſit vitalis. 182.
An temporis ſupputatio integris diebus ſit facienda. 187.

Pag.

An planeta fœtum in vtero gubernent. 190.
An numeri ad ſupputationem temporis partus efficientiam habeant. 191.
An ante plenilunium geniti temporius matureſcant. 195.
Vtrum ſerum lactis calidum ſit vel frigidum. 208.
An ſalita ad lactis copiam conducant. 210.
An lac fiat ex ſanguine per concoctionem, an per ſolam coloris mutationem. 212.
An fœminæ dum lac habent, perpetuo menſtruis careant, & ſteriles ſint. 213.
Serum an poſſit concreſcere. 215.
An lactis grumefactio à frigido fiat. ibid.
An caſeatio à calido ſemper ſit. 216.
An nutrix ſit admittenda. 219.
Paruæne mammæ, an potius magnæ ad conficiendum lac ſint præferendæ. 223.
An liuidæ nutrices ſint eligendæ, & liuidum lac. 224.

FINIS DVBIORVM.

AVCTO-

AVCTORES QVI IN HOC OPERE CITANTVR, QVIVE AD IPSVM ALIquid contulerunt.

Abenzoar.
Ælianus
Aetius
Alexandrinus
Alexand. Aphrodiſeus
Alexander Benedictus
Alexander Trallianus
Albertus Magnus
Albumazarus
Alzarauius
Albucaſis
Alderetus
Albertinus Bontonus
Alexander Maſſaria
Amatus Luſitanus
Ambroſius Paræus
Anaxagoras
Antonius Muſa
Antonius Mizaldus
Andreas Lacuna
Andreas Fernandez, autoris pater.
Andreas Valcacer
Angelus de Geruaſiis
Antillus
Apollonius Medicus
Apuleius
Areteus
Ariſtophanis ſcholiaſt.
Argenterius
Ariſtoteles
Archelaus
Aſclepiades
Athamantius
Athenagoras
Aulus Gellius
Auerroes
Auicenna
Auſonius
Augerius Ferrerius
Autor libri defin. med.
Autor libri de mor. mul.
Autor lib. cui tit. animal eſſe quod in vtero eſt.
Autor lib. de carnib.
Autor lib. de ſpermate
Baptiſta Montanus
Baptiſta Mantuanus
Bonachiolus
Beiaminus.
Benedictus textor
Cardanus
Catullus
Cælius Aurelianus
Cælius Rodiginus.
Cenſorinus
Cleopatra
Conciliator
Columella.
Coquilatus
Cordæus
Curio Medicus
Cornelius Celſus
Cornelius Agrippa
Chriſtophorus Vega
Chriſtoph. de honeſtis
Chryſippus
Democritus
Dioſcorides.
D. Auguſtinus
Diocles
Diogenes
Dinus Florentinus
Dodoneus
Donatus ab Altomari
Empedocles
Epicurus
Eucharius Rhodion
Fallopius
Fernelius
Feſtus
Franciſcus Roſetus
Fracaſtorius
Galenus
Garcias ab Horto
Gainerus
Gaſpar Bauinus.
Geſnerus
Gentilis Fulginas
Gorrhæus.

Gorrhæus
Guido de Gauliaco
Herophilus
Homerus
Hippocrates
Hieronymus Gabucin.
Iacobus Rufus
Iacobus Siluius
Iacobus de partibus
Iacobus Foroliuienſis
Ioannes Lebon
Ioannes Langius
Ioannes Albofius
Ioannes de Vigo
Ioubertus
Iſaac
Lactantius Firmianus
Lanfrancus
Leonus
Leonicenus
Leonardus Fuchſius
Leuinus Lemnius
Leonides
Lobelius
Lucretius
Manardus
Martinus Akakia
Marhiolus
Marcus Varro
Marcus Tullius
Marcus Aurelius Rom. Imperator.
Macer
Manlius
Marcellus
Matthæus de gradibus
Martialis
Mercatus
Mercurialis
Meſues
Moſchio
Mileſius
Mundinus
Nicolaus Monardes
Nicolaus Rochæus
Nicolaus Florentinus
Ocha Doctor, dictus Angelicanus.
Oribaſius
Oratius
Ouidius
Parmenides
Paulus Ægineta
Paulus Iuriſconſultus
Palladius
Petrus Vaez Luſitanus
Pererius
Petrus Salius
Perſeus
Philoxenus
Philo
Picus Mirandulanus
Plato
Plautus
Platerus
Plinius
Plutarchus
Polybius
Porphyrius
Priſcianus Medicus
Proclus Philoſophus
Proſper Alpinus
Pſellus philoſophus
Pythagoras
Rodericus de Sorea
Rondeletius
Rulandus chirurgus
Sauanarola
Serapio
Schenkius
Soranus Epheſius
Solinus
Solenander
Syluaticus
Scaliger
Stephanus Athenienſ.
Stobæus
Tagautius
Terentius
Tertullianus
Theophraſtus
Thomas à Garbo
Thomas à Veiga
Trincauelius
Trotula, *ſiue* Erotis
Turiſanus
Varolus
Valerius Maximus
Valeriola
Valeſcus de Taranta
Valleſius
Verderius
Veſſalius
Virgilius
Zirbus.

RODERICI A CASTRO LVSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De

Natura mulieris.

PARS PRIMA.

LIBER PRIMVS

Quid sit fœmina, quaq; ratione à viro dissideat.

CAP. I.

MIRAM ET PLANE DIVINAM ARTEM sapientissima natura excogitauit, vt quoniam possibile non erat, ea, quæ ex fragili materia venis, arteriis, neruis & parum firma carne animalia composita fuerant, corruptibilia non essent, atque mortalia; eorum tamen genus nullum deficeret; sed in specie seruaretur, quod in singularibus non poterat. Ideo concipiendi organa seminisque genitalis, menstrui & lactis proferendi cunctis dedit animantium fœminis, quibus insuper ineffabilem concumbendi appetitum, incredibilemque voluptatem ingenerauit, vt facto vtrinque congressu sibi simile generarent, cuius felix sequeretur conceptio, vteri gestatio, partus, ac tandem in lucem iam editi infantis educatio. De quibus hic tractationem instituimus, eo ordine, vt prima hac parte quatuor comprehensa libris; quæcunque circa præfata organa; generationis primordia: & actiones naturali.

Naturæ mira ars.

Auctoris institutum.

ter contingunt, Deo omnipotente auſpice, explicemus: Secunda, quæ quatuor vltimis continetur, quos de mulierum morbis, ſiue Praxin nuncupamus, earum ægritudines, tum quæ circa prædictas iam operationes, & organa fœminis omnibus in communi contingunt, tum quæ cuique fœminarum ſorti propria exiſtunt, earundemque remedia, & curandi methodum dilucide afferamus; quæ certe tractatio ſine prima admodum obſcura, hæc vero ſine illa propemodum inutilis videretur; vtramque ſimul promiſcue coniungere, quod omnes ante nos fecerunt, legentibus plane operoſum & confuſum. Cæterum quia in qualibet propoſita contemplatione omnis inuentionis initium eſt, ante cognoſcere, quid illud ſit, de quo quæritur, vt recte diuinus Plato in Alcibiade primo, & cum eodem Galenus mille in locis confirmat, de mulieris acturi natura & morbis, non abs re ab eius eſſentia nobis erit ſumendum exordium. Atqui quemadmodum vir in alio, ita etiam mulier animal eſt ratione præditum generans in ſe ipſo. Fœminarum vero aliæ viro vtuntur, aliæ non vtuntur. Et quæ viro vtuntur, aut corruptæ tantum ſunt, aut ſteriles, aut grauidæ, aut puerperæ, aut lactantes. Quæ vero à viri conſortio ſeiunctæ viuunt, aut viduæ exiſtunt, aut virgines. Porro mulier minus late patet, quam fœmina, quia fœminas humanæ ſpeciei duntaxat complectitur, neque has omnes; ſed proprie illas, quæ amplius virgines non ſunt. Vnde Cicero obiurgantibus quod ſexagenarius iam virginem duxerat, reſpondit; *Cras erit mulier.* Omnis tamen fœmina à fœminis mollitie, ſiue fœtu dicta, in id potiſſimum genita, vt maſculo ſociata generet. Maris enim ac fœminæ coniunctione, quorum ille principium effectiuum, & generationis originem primam; hæc vero materiam, inſtrumenta, & concipiendi organa ſubminiſtraret, ad procreationem opus eſſe latiſſime probat Ariſtoteles, in opere de generatione animalium. Et adeo notum eſt, vt non ſolum in animantibus, verum etiam in omnibus aliis rebus natura conſtantibus, facile poſſit facta inductione comprobari. Sic Philoſophi duobus elementis actiuam & quaſi maſculam vim concedunt; duobus aliis paſſiuam & fœmineam; Sic Aſtrologi ex ſignis maſculina alia, alia muliebria conſtituunt; Et Chymici in metallorum genere vtrumque ſexum agnoſcunt; Ipſum vero Ariſtotelem, qui primo de generat. animal. 2. marem à fœmina in plantis non ſeparari ſcripſerit, Dioſcorides, Theophraſtus, Plinius ac reliqui rei herbariæ ſcriptores, ſedu-

Mulier quid & cur.

Mulierum diuerſi ſtatus.

Mulier in quem genitа finem.

Maris & fœminæ ad procreationem neceſſitas. 1. lib. c. 2. & 2. c. 1.

In plantis vterq; ſexus.

sedulique naturæ contemplatores plane conuincunt; Et ipsa sensuum fides, quæ vna omnium auctoritates & rationes euertere potis est. Siquidem alias masculorum more videmus crispas, hirsutas, densiores & tortuosiores: alias perinde ac fœminas molliores, & enodes, quæ steriles fiunt, si longis interuallis dissitæ sint; fœcundiores, quo propius masculis implantantur: Sic Philostratus, Plinius, Theophrastus & multi alii referunt palmam fœminam atque marem ita se diligere, vt nisi prope serantur, & sese contingant, emacientur prorsus, & contabescant. Hæc certe species quædam est thalami & matrimonii, sub qua, dicente Palladio, felicior crescit vtrisque decor; neque ab hac verissima sententia plane diuersus fuisse videtur ipsemet Aristoteles 1. Cap. de gener. animal. vbi similitudinem proportionemque quandam sexus in plantis etiam reperiri apertissime concludit. Quare non sine ratione interior plantarum pars, quæ à nonnullis cor, aut medulla dicitur, ab aliis matrix nuncupatur. Et concipere dicuntur arbores, cum humore turgent, parturire cum germinant, pariuntque cum florent, flosque ruptis constat vtriculis, sed & educatio etiam in fructu est. Quæ cum ita sint, animalia tamen longe præstantiori euidentiorique ratione sexibus sei uncta esse constat, & præsertim mulierem à viro, quæ, vt dictum est, istius potissimum operis causa, *à primis statim mundi exordiis, consilio ineffabili & inæstimabili prouidentia à Deo creatore fuit illi dedita*, vt Veneris illecebris excitatus coniunctionis appetitu teneretur, procreandi causa, ne cum vitæ tempore dimitteretur commemoratio nominis sui, sed ad omnem posteritatem prolis propagatione deueniret. Quia enim ipse generationi aptus erat, neque tamen per se solus huic operi perficiundo sufficiebat; ideo commodo indiguit adiutorio, quale erat fœmina, quæ materiam segetemque in procreatione subministraret, concipiendique ac fœtus nutriendi organa haberet, quibus à masculo dissideret. Quæ quidem organa vteri sunt & mammæ; quorum anatomen presso contractoque stylo enarrare operæ precium erit, deinde ad reliqua seruata serie procedemus:

Phi. in icon
Plin. lib. 13 cap. 4.
Theop. 3. de causis plã. 20.

Quibus fœmina à viro dissideat.

Sed ante omnia Dei immortalis auxilium implorabimus, à quo rerum omnium capienda primordia sunt.

Vteri ratio, situs, figura & magnitudo.

CAP. II.

Vterus & eius definitio.

VTerum, qui Græcis μήτρα & ὑστέρα, Latinis matrix, quasi omnium mater, vulua, mulierum loci, & vtriculus nuncupatur, partem definimus organicam, in qua semen concipitur, fœtus formatur, augetur & nutritur. Medici quicunque eius fabricam enarrarunt, oportune infundum & collum, siue ceruicem dissecant. Situs est supra os pubis, sic, vt ipsius ceruix à mulieris pudendo sursum, versus posteriorem ipsius ossis, & vesicæ regionem, ac secundum recti intestini anteriora in Peritonei cauitatem ascendat; donec fere è directo sedis pertingat, qua rectorum abdominis musculorum initia à pubis ossibus exoriuntur: illic namque vteri ceruix in fundum desinit, qui in abdomine consistit, inter vesicam & rectum intestinum. (*Hinc obiter insolentissimi hominis vilem & abiectam conditionem æstimare licet, ex fragili ac peritura materia inter excrementa nati, & in terram ac cinerem resoluendi, vt cum Plinio lamentari liceat: Heu dementiam ab his initiis æstimantium ad superbiam se genitos.*) Hic tamen situs peroportunus fuit, vtpote valde amplus; & à facie, nobilissima rationis arce, longe dissitus; deinde ibi ossa nulla, quo minus vterus distendi queat, atque ipsi parituro exitus ad inferiora & versus crura facilis est; tandemque vterus ibi anteriori parte ab osse pubis; posteriori ab osse sacro: à lateribus ab ossibus ilium, tanquam tutissimis vallis circundatur. Prægnantibus non exacte mediam partem occupat, sed in dextrum aut sinistrum vergit, quod etsi aliquando fœtuum sexus ratione fiat: non tamen perpetuo est, vt infra constabit. Figura illi rotunda, nisi quod ad ceruicem paulo sit longior, maiusculo pyro similis, aut nonnihil compressæ cucurbitulæ, & si apiees, quæ cornua vocant, excipias, ipsam vesicam refert: vteri enim fundus abangulis seu cornibus deorsum recta sensim arctior redditus, ad ipsius ceruicis originem fertur, ita vt ceruice instar meatus cuiusdam longa & tereti, totus interim fundus non multo fiat longior, quam est latus, sortiaturque figuram rotundæ proximam, qua & capacior redditur, & iniuriis minus obnoxius. Magnitudo eius non æqualis existit in omnibus; multo siquidem minor illius, quæ peperit, quam prægnantis, eius

Situs vteri.

Hominis abiecta conditio.

Ossa quæ vterum vtrinq; tuentur.

Vteri figura.

Magnitudo.

eius vero quæ nunquam peperit, multo minor, quemadmodum & adhuc minor earum, quæ nondum Veneri indulsere; ætatum etiam ratione non parum euariat, quippe iis, quæ adhuc augentur, vesicæ sunt matricibus maiores, perfectis matrices vesicas superant. Sunt qui mediocri vtero secundum longitudinem à loco, in quem incumbit, ad extremum pudendi finem, vndecim digitorum interuallum tribuant, alii affirmant tres vel quatuor transuersos digitos non excedere, neque multo maiorem esse quam vt manu comprehendi queat. Vtrique vero similia adstruunt, modo illi intelligantur de vtero, cum ipsius ceruix in Anatome manu attollitur, aut in coitu ad penis titillationem, in gestatione, & partu ad fœtus formam extenditur; Hi vero de eodem cum ceruix complexa rugosaque conniuet, fundusque in se collapsus concidit: breuiter non minus difficulter ceruicis vteri, quam penis (cuius instar vagina est) longitudo, latitudoue exacte describi potest; fundus vero pro cõtentæ in illo genituræ, aut fœtus quantitate euariat; atq; ita quamuis in altitudine recti intestini & vesicæ terminis (vt dixi) circumscribatur: mediocris tamen tenuia intestina nonnunquam pertingit; maximus, qualis prægnantium, etiam imum ventrem replet. In latitudine etiam dispar, vt plurimum tamen in non prægnantibus duos transuersos digitos parum excedit: *Mirum dictu, cum receptaculum* sit, in quo infans procreatur, quodque adeo, dum mulier vterum gerit, ampliatur, vt apicibus suis seu cornibus ad vtraque ilia porrigatur; cum præsertim ipsius substantia, quantumcunque manibus & vi distendas, nec dilatetur, nec nisi naturæ viribus cedat, contra quam de ceruice dictum est, quæ rugosa cum sit, leuissimo diducitur conatu.

Longitudo.

Latitudo.

De Vteri partibus.

CAP. III.

PORro vteri, & præsertim fundi ipsius substantia nerua membraneaque est, & crassa admodum; externa superficie leuis, madens & æqualis, non tamen ad amussim candicans, sed carneum quid præ se ferens, hanc aliqui tunicam internam & ipsius vteri propriam appellant. ad differentiam alterius triplo tenuioris, qua superintegitur, quæque à peritonei portionibus vtrinque lateribus vteri adnatis vtero obducitur, eumque nonnihil retinet: Hinc inter anatomes scriptores

Substantia vteri.

Tunica duplex. dissidium compones, nonnullos duplicem tunicam siue membranam vtero tribuentes alios vnicam tantum, quia internam non tunicam, sed vteri substantiam plerique vocant: hæc innon prægnanti vtero omnes reliqui corporis tunicas vel tres etiam ventriculi & inteſtinorum simul implexas vincit, venosaque est, multisque venis & arteriis intercepta, sicuti superior neruea; constat etiam tribus fibrarum generibus longitudinalibus, quibus viri genituram trahit, quæ admodum paucæ sunt, quia opus ipsarum facile; transuersalibus, quæ rectarum copiam superant, quia his & raptam genituram, & fœtum toto gestationis tempore retinet; ac demum latitudinalibus, iisq; etiam plurimis & validissimis, quibus fœturam in lucem edit. Media eius pars non tam alte ac cornua conscendit; sed in sinus cauitatem exuberat, qua in parte sicuti vteri os crassior multo occurrit, quam qua vterus in angulos siue cornua desinit. Superior enim fundi pars vtrinque ingentem processum vnum constituit, perinde ac frontem vituli iam primum cornua producentis, ob quam effigiem hos processus angulos siue papillas, veteres Dioclem secuti vteri cornua nuncuparunt. Interna vero superficies, si in longum vterum diuidas, duos sinus promit, dextrum ac siniſtrum, nullo septo discretos; sed futura quadam, qualis virili scroto ineſt, obscuriori tamen, ideo antiqui matrices, perinde ac si duæ forent, appellauerunt, & papillarum numero correspondere dixerunt; qui quidem sinus leues admodum sunt & angusti, adeo vt iis, quæ vterum non gerunt, fabam maiusculam vix capiant. Hinc Gentilis, Nicoli, Mundini, Alberti Magni, Bonacchioli, & aliorum, quorum pene innumerus est numerus, error apparet, qui in humano vtero septem cellulas esse asseruerunt, tres in sinu quolibet, in medio vnam: in singulis insuper decem rugositates, sic vt septuaginta consurgerent, totidemque simul fœtus concipi posse, parum profecto anatomice autumarunt. Plures enim fœtus iuxta seminis quantitatem in vtero non cellulis, atriis aut thalamis, qualia illa forent, sed propriis involucris distinguuntur; Et quamuis substantia vteri interna, si dilatetur foraminibus plena appareat, hæc nihilominus foramina non cellulæ, sed cotylidonum ora existunt, per quæ gestationis tempore, sanguis ad vterum delabitur. Communis insuper est via ab his finibus in os vteri, qua non concepturæ proprium semen deponunt, concepturæ virile excipiunt. Os vero vteri vocamus internum illud ostium, qua

Fibra.

Cornua vteri.

Superficies interna. Sinus.

Cellulas nõ habet vterus.

Via communis à fundo vteri ad ipsius os.

Os vteri.

qua fundus desinit & ceruix inchoatur, quod etiã os matricis, vel fundi orificium appellatur, &, si extra spectes tincæ piscis, vel canini oris imaginem tibi offeret, eique glandi simile m, quæ in extremo est masculi genitalis, ac scissura transuersa veluti litera Θ centro simili donatur. Parturientibus adeo extenditur & patet, vt nihil fere eius superfit, sed cauitas vna prope æqualis appareat, à fundo vteri ad pudendum vsque. Quæ nuper pepererunt, sciſſuram habent ampliorem; in prægnantibus specillum vix admittit, nec nisi in partu aperitur, cum fœtum & illius inuolucra emittit, aut in coitu, cum virile semen naturali motu fugendo allicit, & quando non conceptur us masculum semen, vna cum muliebri, iterum eructat, alioqui arctissime occluditur os illud, nec ex mulieris arbitratu, sicuti ceruicis orificium, aperiri potest, alias nullo conceptionis habito metu lasciuæ mulieres parentibus maritisque facile imponerent; ideo virginibus fere inutile & ociosum hoc orificium censetur: vt plurimum n. per illud menses eisdem non expurgantur, quod plerique existimarunt, vt suo loco patebit. Cæterum huius meatus perinde ac ceruicis nimia & præternaturalis sagina Hippocratis decreto conceptioni nocua est. Sed dices, si toto gestationis tempore os vteri non aperitur, non fiet superfœtatio. Quidam opinantur, tunc tantum aperiri, cum superfœtat; *superfœtat autem rarissime*; rarissime ergo grauidis aperitur. *Alii putant*, veteres solum docuisse, sponte sua grauidarum vterum non hiare: in accessu tamen perpetuo recludi, quod maiorem habet probabilitatem. Quia, etsi tum temporis virile semen ad fundum vteri non penetret, muliebre tamen, quod ad fundum demandatur, exitum postulat. Sed cur ad expulsionem seminis non eiicitur fœtus? Quia alligatus est & immaturus; ideo periculosus coitus primis mensibus, dum adhuc tenellus est, & vincula patum firma. Sequitur vteri collum siue ceruix, ab Aristotele matrix etiam nuncupata, quæ masculorum peni correspondet; nisi quod hic foris in viris: illa intus in fœminis sita est; hoc iter spermati virili intro; fœtui iam perfecto extra natura ante muniuit, & licet vnicum cum fundo efficiat corpus continuum, diuersam tamen sortitur substantiam, quippe partim musculis, partim membranis & neruis condita est, non vero impense crassa aut cartilaginosa, præsertim in ætate puellari, vt multi rentur, nisi quod callosior est eis, quæ frequentius pepererunt, aut crebro congressæ sunt, ita vt vetulis iam

Ant. lib. 3 cap. 12.
Hip. 1. de morb. mul. tert. 30.
5. aph. 49.
lib. de aere aquis & locis.
An os vteri grauidis perpetuo occludatur.
Obiectio.
Solut.
Vteri ceruix.

sint

sit duriuscula,& similis summitati asperæ arteriæ, vt recte Herophilus comparauit,fungosæ tamen substantiæ ac duriusculæ nonnihil possidet; fungosæ,vt plurimum contrahi ac dilatari possit, concubitusque tempore penis modo extuberet; duriusculæ vero, ne in iis mutationibus, quæ in partu fiunt, afficiatur,vtque semen protinus recipiat, neque præ nimia mollitie partibus quibusdam eleuatis, aliis concidentibus anfractus fiant, quibus detentum prolificum semen ad vuluam minus celeriter permeare queat; longioremq; moram in ceruice trahens,spiritu genitiuo ocyssime exhalante penitus euadat infœcundum. Iuxta ceruicem vteri in anteriori sua sede iam ferme supra pudendum veſicæ collum ingreditur; per quod vrina defertur, & Nympha fatiscente foras excernitur, (non enim vt idiotæ & mulierculæ ipsæ mingentes opinantur,per vteri ceruicem lotium prodit) ibi ceruicis portiuncula excrescit in ipsius cauitatem propendens, & postquam vrinam ceruicis vteri pars fere extrema admittit, ipsius,alteriusue humoris regressum in collum veſicæ impedit,illis processibus similis, qui regressum vrinæ à veſica ad vrinarium meatum prohibent, hinc mulierum lotium occurſante,impetuque collisa cletoride (ita enim hunc processum vocant) magis quam virorum inter mingendum perstrepit. Vteri ceruicem medio circiter progressu à tergo eius partis, qua collum veſicæ implantatur, plerique tradunt in virginibus exili membrana venulis conspersa dirimi, quæ primo concubitu profuso sanguine disrumpatur; Hymen seu Eugion dicitur. Miror tamen nonnullos eius crassitudinem describentes, cum inter secandum nunquam sese offerre ipsimet fateantur; quamuis in puellis diductis ipsarum cruribus persæpe conspiciatur, vti ipsi scribunt, situ simili illi quem habet in pectore septum transuersum, longa in medio sectione instar rimæ, cuius occasione hymen sanguinis menstrui purgationem in virginibus etiamsi ab interiori parte excerneretur,non impediret, neque mirum (inquiunt) si in dissectionibus hæc membrana non appareat,quia apud aliquot nationes sedulæ obstetrices illam quasi frustra mulieribus datam effringunt; sicuti solent puerorum recenter natorum ori indicem indere ac linguæ vinculum,si forte plus iusto contractius sit, dilacerare. Hæc est multorum de hac membrana opinio. Arabes vero quinque venas ad ceruicis vteri medium vtrinque inseri tradiderunt, ac dextrarum venarum ora cum sinistris committi, ex hisque centonem

Quare fungosa & duriuscula.

Colli veſicæ situs.

Hymen. Veſalii & aliorum opinio de Hymene.

Arabum sententia.

nem ipſis appellatum atque adeo hymen efformari, quas tamen venas ex ſanguine, qui in prima coitione profluit, potius, quam ex ſedula diſſectione, cum ibi nullæ reperiantur, proculdubio ſunt imaginati, tanta ſuperſtitione, vt adhuc reperiantur in felici Arabia nationes, non procul à regno Precioſi Ioannis, iuxta BABEL MELEC vrbem, natione Arabes, ſecta Mahumetani, apud quas filiolarum vuluæ conſuuntur, medio relicto foramine, ſicque quoad viris mature coniungantur, dimittuntur, quibus eas obſeratas & quaſi ſigillatas tradunt, ac tunc reſerantur puncta & alæ vteri, adeo iam cohærentes ac ſi ita à natura fuiſſent fabricatæ; Et hinc ac ex ſuperiori fatuitate obiter colligas, quam variis & contrariis opinationibus mundus diſtineatur, vt non plane inepte dixerit Ariſtippus, gloriam ac virtutem non in natura conſiſtere, ſed in conſuetudine. *Vera opinio.* Diligentiores ceruicis latera nondum Venerem expertis duntaxat quaſi conglutinata conniuere, ac anguſtum ibi collum efficere affirmarunt, quæ primus coitus magna ex parte diuellit & quodammodo dilacerat, ideo, vt mulieres ferunt, acerrimus ille eſt, quorum ego ſententiæ libentius ſubſcribo. Nam, vt pleriq; referunt, & Nicolus auctor eſt, viſæ iam ſunt mulieres, quæ poſt partum cum obſtetrices *decoris* gratia medicamenta oppido adſtringentia adhibuiſſent, ita *clauſæ redditæ ſunt, vt non potuerint* coitum exercere, id quod etiam meretriculæ hodie factitare dicuntur, vt virgines appareant: nec non honeſtæ aliæ fœminæ, quæ ſuis viris gratiores eſſe cupiunt. *Natura artificium.* Dignum tamen conſideratione, quo artificio ingenioſa natura, hac ſolum in parte, & in lingua frenum poſuerit, nempe vt hominem *hiſce* in locis, à quibus maximum nocumentum impendebat, continentiæ admoneret. *Muliebre pudendũ.* Deſinit matricis collum in pudendum muliebre, quod etiam muliebre genitale, os genitale, os ceruicis uteri, facies ſeu potius larua dicitur, & eſt veluti cutacea quædam huius colli ἐπίφυσις ſiue additio, maſculorum præputio reſpondens; & vt præputium ornamenti gratia exiſtit in ambitu rimæ ſeu oris genitalis, collibus ſeu monticulis protuberantibus, qui in partibus exterioribus crinibus in fœminis iam maturis ornantur; ab interioribus vero, caruncułæ illæ cuticulares inſtar geminæ linguæ propendulæ adnaſcuntur vtrinque, quæ Nymphæ nomine donantur, quas vteri alas vocant, eaſdemque natura eo progenuiſſe creditum, vt vterum à puluere, frigore, & aliis externis iniuriis tutaretur; quale enim vua pharyn-

Ala vteri.

Nymphæ.

gi propugnaculum est, tale vtero nymphæ; fungosa ipsarum est substantia longitudinalemque rimam efficiunt canalis instar seu literæ I, in cuius elatiori parte, ac pinguiori pubis loco, vbi hæ carunculæ conueniunt, iuxta id foramen vnde lotium exit, occultatum processum paruum efficiunt, exiguo peni, qualis est cuniculi, admodum similem; substantia fungosa, neruosa, & sanguine plena: forma in glandem desinentem, paruo quoque præputio obtectum, quem antea regressum vrinæ ad vesicæ collum impedire diximus, quique alium præstet vsum non contemnendum: In eo enim pruritus eximius efficitur, ideo præcipua sedes delectationis mulierum, dum Venerem exercent, sta- 10
tuitur; In hanc etiam partem bina desinunt ligamenta oblonga, neruea cauaque, quæ à matricis lateribus constituta præcipuam esse illius summæ delectationis causam inuenisse se ex recentioribus gloriatur Columbus. Verum processus ille aliquando naturæ modum excedit, & ad tantam magnitudinem excrescit, vt extra verum propendens deformitatem atque pudorem inducat, & vestimentis iugiter attritus ad libidinem adeo irritat, vt non desint, quæ per hanc partem etiam erectæ mulieres virorum instar in venerem ruant, & mutuis coitibus incubis, ac succubis sese polluant, quod de duabus Turcis Thessalonicensibus Amatus refert, & nos Vlisiponæ ob simile fœdissimum scelus 20
aliquot mulieres publice puniri vidimus, Tribades dicuntur à Celio Aureliano, à Plauto subigatrices, & Martial. de Bassa quadam inquit:

Nympha seu clitoris.

lib. 4. c. 9.

Commenta est dignum Thebano ænigmate monstrum,
Hic vbi vir non est, vt sit adulterium.

Quamobrem Ægyptii in virginibus exciderc consueuerunt, quod quidam indistincte faciendum esse putant in carunculis illis cuticularibus quæ ante os vteri adnatæ visuntur; qui tamen meo quidem iudicio errant, quoniam illæ suos habent à natura vsus, nam & magnam fœminis in coitu delectationem pariunt, & verum, vt diximus, ab externis tutantur. Cæterum hæ carunculæ proprie nymphæ appellantur, ac gallorum cristis similes prope os vteri in ceruice astant, quas propterea Poetæ per saltus & nemora, satyros quærere referebant, quia in ipsis Venereorum delitiæ, quibus illi æstuabant, insunt; Ab his tamen nymphis differt alia pars nympha dicta, quia hæc processus ille est musculosus, ac pellículosus supra alarum pudendi commissuram situs, quo loco vrinarius meatus existit, quam quidem particulam 30

potius

potius scindendam auctores præcepisse arbitror, & hoc manuale opus nymphotomiam nominasse, non affectum ipsum vt Moschio peperam prodit. Mercatus censet, hanc esse affectionem, in qua Medici fœminas in viros migrare existimant, & proprie Symptoma turpitudinis nominari, cui ego non inuitus assentior, nisi quod sexum interdum circa pubertatis annos in quibusdam detegi potius quam mutati crediderim, & hoc vt plurimum ipso nuptiarum die, quia tunc protuberantes ad Venerem partes facilius foras à natura protrudunt, quæ antea latitabant, vt testantur pleræque tum priscorum tum nostri seculi Historiæ. Ideo Agrigentinus Empedocles dicebat:

Nymphotomia quid.

Cap. proprio.

Dub. an fœmina in virum verti possit.

Et puer ipse fui, nec non quandoq; puella.

De qua re plures congessit historias Schenckius ad quem lectorem relegamus: Quod tamen ipse ex aliorum auctoritate scribit, fuisse, quæ & conciperent, & postea in viros versæ, in alio generarent, commentitium omnino est. Porro an processus ille seu Nympha tantæ magnitudinis cunctis insit fœminis, quod Columbus existimat, affirmare non ausim, potiusque crediderim, illis tantum adnasci, quæ secundæ iam speciei siue classis Hermaphroditi censentur, vt infra patebit: Exiguum tamen processum omnibus inesse fœminis, & in ceruicis cauitatem propendere in eos quos diximus vsus, haud equidem dubito, cum in eum desinant alæ ipsæ seu membranei processus. In caruncularum medio longitudinalis illa scissura est, quæ penem admittit, & adeo horrenda obscœnaque visu censetur pars, vt defunctarum etiam fœminarum cadauera, vti auctor est Plinius, contra quam virorum, prona fluitent; seu parcente natura earum pudori; quamtuis & huiusce rei Physica etiam ratio assignari possit, quia muliebris ventris intercapedo ampla & vasta admodum, cum ob viscera, tum ob continendum fœtum, aqua potissimum per genitale muliebre ingrediente impletur & extuberat; deinde mulier vertebras dorsi minores habet, vtpote angusto thorace prædita; Ilii vero ossa ad anticam partem sustinendo fœtui prominentiora; adde etiam vberum molem; quæ pronas eas reddit. Atque hæc sunt quæ vterum constituunt.

4. Obs. c. 5.

Mulierum cadauera prona, virorum supina fluitant.

De iis quæ vtero adnascuntur.

CAP. IV.

Testes mulieris. INter ea vero quæ vtero adnascuntur, testes inprimis occurrunt, corpora duo glandulosa, alba, rotunda, seminis, & generationis

Testiũ substantia. principium: Iiadiacent à lateribus vuluæ, ad fundum vtrinque singuli, paulo supra cornua, non prægnantibus aliquanto elatius, quam fundi superior consistit pars; vtero gerentibus eandem fere sedem occupant: Magnitudine multo minores atq; imperfectiores, temperatura frigidiores fœminæ testes, quam maris; forma latiores, quasi sphæræ vtrinque compressæ, magis tamen glanduloſi, substantia enim non constant, sicuti virorum testes, molli, continua & æquali, sed duriori, & tuberculis plena; intus, præter vasa, sinus quosdã habent tenui aquoso-

Testium facultas. que humore ac crassiusculi lactis sero simili, aut oui candido liquori, plenos. Hæc testium substantia facultate sibi insita sanguini, & spiritus perfectam seminis naturam impertit, sicuti iecur chylum in sanguinem conuertit, atque hæc facultas in masculis virilitatis, in fœminis, mulierositatis causa existit. *Epididimi* de membrana siue darto conteguntur, perinde ac viri testes, quæ quamuis duritie sit mediocri, non

Testium membrana. tamen à testium substantia facile diuellitur, non secus, ac si continuum cum testium substantia corpus esset; aliis duobus inuolucris, quibus virorum testes insuper conteguntur scroto, & eritroide siue vaginali carent, nisi quod peritonei processus testium mediam duntaxat partem inuoluunt, vbi seminaria vasa, vterique venas & arterias susci-

Vasa seminaria. piunt, à quibus circumfusi cinguntur. Horum vasorum eadem, atque in maribus, est origo, eo solum dissimilia, quod concidunt in lumborum musculis, neq; extra abdominis membranam procedunt, cum & ipsi testes intra peritoneum lateant; non enim fœminam foras, masculi modo, sed in suam ipsius vuluam semen emittere conueniebat. Quatuor etiam hæc vasa sunt, perinde ac in mari, venæ nimirum seminales duæ, totidemq; arteriæ eiusdem nominis; atque hæc quatuor conce-

Origo venarum. ptacula paulo infra vasa, quæ ad renes tendunt, collocata sunt. Venarum dextera à venæ cauæ caudice sub emulgente iuxta os sacrum pullulat, siniſtra ab ipsamet emulgente siniſtra deducitur, quod factum plerique autumant, vt serosus humor per illam deferatur, qui acrior

ex mo-

ex mora effectus, & semini permixtus, maiorem in coitu voluptatem pareret, quam si ab ipsa vena deduceretur; alii, quia in sinistro latere magna arteria prope venam cauam sita est, quæ quidem arteria cum perpetuo moueatur, periculum esset, ne tenuis vena seminalis in his perennibus motibus rumperetur, quod magis probo, quia iuxta primam sententiam humor ille acris in sinistrum tantum latus emitteretur; sub inde que vasorum spermaticorum munia diuersa forent, quod vero simile non est. Arteriæ seminales, tam dextra, quam sinistra prope idem os sacrum sub emulgente scaturiunt, spirituoso sanguine plenæ, non solo spiritu, vt cum Erasistrato Aristoteles sentit, quibus Bonacciolus & Mercatus consentire videntur: Hæc vasa dum descendunt, primum aliquantulum distant, postmodum ita implicantur, vt vena arteriam, & arteria venam ingrediatur, factaque eximia quadam anastomosi, ipsorum quædam portio vsque ad testes descendit, ramos in testium substantiam, & illos proxime ambiens inuolucrum diffundēs, postea in deferentia vasa prodeunt; quæ variciformia, late contortis vitis pampinis, capreolisque assimilantur, iis etiam breuis est via ad vterum, at non directa, sed pluribus gyris anfractibusque flexuosa, quam maribus, vt viæ breuitas flexum multitudine compensaretur. Hæc vasa semen per vteri cornua in interiorem ipsius vteri sinum deferunt, & intrudunt, atq; ob id deferentia hic nuncupātur, sicuti antequam testes pertingerēt præparantia. Quæ quidem eadem ne sint, quæ antea præparantia dicebantur, an vero diuersa, ex ipsis testibus peculiarē ducentia originem, nihil moror, dummodo intelligatur in præparantibus seminis fieri apparatum, & sanguinem, qui prius ruber erat, sensim alterari & albefieri; qua inchoata elaboratione, magna laboris pars testibus imminuitur; Alia istarum venarum arteriarumque seminalium portio, antequam testes pertingat, ad matricis corpus tendit, vt laudabili sanguine conceptus ali commode possit, & mensium portio expurgetur, corruptis præsertim & non grauidis; Ipsam vteri substantiam hæ venæ penetrant, vt ipsum nutriant, & ramorum serie sparsa, suis osculis acetabula efficiunt, quæ Græci cotylidones appellitant, quibus partus per vmbilici radices vtero validissime committitur: partem dixi sanguinis menstrui per has venas prorumpere, quia pars alia per venas à venæ cauæ diuisione iuxta os pubis exorta, in vteri ceruicem deponitur, non in fundum, maxime virginibus, & prægnantibus, quibus os vteri occludi-

Arteriæ.

Arist. & Erasist. apud Gal. lib. ad id dicato. Bonacc. in sua ennea de Mercat. lib. 2. c. 1.

Deferentia vasa.

Præparantia.

Vteri venæ per quas menses purgantur.

Acetabula vteri seu cotylidones.

cluditur; nam caua vena inferiori sui parte, in duos insignes ramos diuiditur, qui oblique ad dextrum & sinistrum crus iter habent; à quibus præter alias propagines illæ etiam venæ prodeunt, quæ in hominibus ad vesicæ latera proficiscuntur, vt ipsam, & intestini recti musculos nutriant in fœminis ceruicis vteri principium petunt, ex quo loco menstruæ purgationes prædicta ratione effluunt, de qua re inter anatomicos professores scio maximam semper versari contentionem, quam nos proxime sequenti libro illustrare atque dirimere conabimur. Ex hac ipsa venæ cauæ diuisione geminæ suboriuntur venæ, altera dextrorsum, altera sinistrorsum, quæ peritoneum subeuntes, ad mammas singulæ ad singulam perueniunt, sanguinem in lac commutandum iis suggerentes, quæ potissimum causa est magni illius, qui teste Hippocrate ac Galeno inter vterum & mammas consensus fit. Quamuis & hic vt tergiuersetur Vesalius, & suo more Galenum suggilet, nullum alium agnoscit consensum inter has partes, præter illum, quem per venam cauam fieri dicit. Porro Galenus ex Herophili decreto perinde ac viris, fœminis etiam glandulosas prostatas inesse scribit quarum sit vsus, saliualem quendam succum generare, qui acrimonia & salsedine sua in coitu delectet, ad Venerem excitet, & vrinarum meatum madefaciat, quo & facilius vrina profluat, & eiusdem morsionibus occurratur; negant alii, quia in fœminis matricis collum neq; oblongũ neq; nudum est vt virile pudendum, sed intus situm ex continentibus ipsum partibus copiosum madorem recipit, & menstruis irroratur; saliualem vero humorem per ramusculos vasorum spermaticorum in internum vuluæ ostium ad alios vsus suo loco explicandos eiaculari non refragantur, quibus & ipse Galenus alibi ex animi sui sententia loquens apertissime subscribit. Eiusdem Herophili placita secutus Galenus lib. de vuluæ dissectione, alia quatuor vasa venas duas totidemque arterias ab emulgentibus demandatas vtero muliebri aliquando inesse ratus est; quæ tamen in dissectione minime reperiuntur, inde ortum lapsum existimo, quia cum vidissent sinistram venam seminalem ab emulgenti originem trahere diuersam esse ab illa, quæ à trunco venæ cauæ in dextra oritur, sibi perperam persuaserunt, ac perinde de arteria sentientes, totidemque in dextro latere inesse putantes quatuor illa vasa sibi confingunt. Cæterum vt ad vtero adnascentia, quibus hoc caput dicauimus, oratio redeat, duo neruorum genera eidem donata sunt, à spinali medul-

Prostatæ. *14. De vsu part. 11.*

Saliualis humor.

Saliualis humor in fœminis vnde eiaculetur. *2. de semine.*

Herophili lapsus.

Nerui vtero adnascentes.

medulla vnum, quod tenuibus ſurculis in vteri ceruicem & circa humiliorem fundi ſedem excurrit; alterum à ſexta neruorum coniugatione, à quo ſubinde nerui perquam graciles ad elatiorem fundi regionem diffunduntur.

De vteri colligantia, conſenſu, & vſu.

CAP. V.

ASTringitur præterea, nectiturque vterus veſicæ ac recto inteſtino tenuibus ex peritoneo ductis appendiculis; ſimiliter coxarum oſſibus validis ſed admodum laxis vinculis, tum neruoſis tum muſculoſis; quæ ad illius cornua pertingunt, & propterea laxa ſunt, vt vulua plurimum moueri ſurſum & deorſum poſſit, plus minus in coitu cum genituram expetit, & ad penis ſummum tanquam animal quoddam (vt Plato dicebat) hiare poſſit. Cum his tamen nec animal eſt, neq; errat, neque propriam relinquit ſedem, ſed parum duntaxat dimouetur, vt infra latius apparebit. Ex dictis conſtat, vterum cum aliquibus coniunctum vniri, aliis connexum eſſe, ab aliis intextum, dependere ab aliquibus, & ab aliis nutriri: enimvero *collo, veſicæ, & recto inteſtino iuxta fundum perinde ac teſtibus & vaſis ſeminariis coaleſcit*; aliis veſicæ & recti inteſtini partibus annectitur; annexus quoq; eſt oſſi ſacro, ex quo etiam dependere recte dicitur: Et dorſi vero medulla & lumborum muſculis pendere ſolummodo neruis, & annexus, & contextus eſt atque coniunctus; arteriis venisq; non ſolum annexus, coniunctus, & contextus hæret, ſed ab ipſis etiam nutritur. Rurſus ſemen vtero præparant teſtes & ſeminalia vaſa duæ venæ totidemque arteriæ, quarum etiam portio illi dicata eſt, vt nutriatur tum ipſe, tum fœtus, menſiumque portio aliquando expurgetur, nam earum pars antequam teſtes ingrediatur, deorſum fertur, vt matricis ſubſtantiam alat; ſemen vero ipſum ſuſcipit per vaſa deferentia, ac varici conformia, quinetiam ſaliualem humorem per alias ipſarum propagines; menſium reliqua pars in ceruicem demandatur per ductus, qui ab inferiori cauæ venæ parte propagantur: ſenſum ſuſcipit per neruos, à ſexto pari & ab ſpinali medulla. Nil igitur mirum, ſi cerebro, dorſali medullæ ac neruoſo generi vterus conſentiat: non ſolum quod membranoſa conſtet ſubſtantia, vt Mercatus ſentit, ſed etiã quod neruorum propa-

Connexus vteri cum vartis par.

Vterus propriam ſedẽ non relinquit.

Eximius vteri conſenſus cum diuerſis part. Mercati lapſus.

propagines ab ipsis partibus mutuetur : insuper mammis & jecori per venas consentit, cordi per arterias, vicinia & colligantia partibus circumiacentibus, vesicæ, recto intestino, ac peritoneo ; sed & per spiracula cæca ventriculo, lieni & meseraicis, præterquam quod membranosæ, ac neruosæ sunt plurimæ istarum partium, quæ propterea etiam per similitudinem coafficiuntur. Iam vero vteri sic constituti triplex est munus; vnum sibi proprium, quatenus pars est similaris, & ita alimentum allicit, pro sui ipsius nutritione, par illas, quas supra enumerauimus, sibi insitas venas à trunco seminalium exortas. Secundum vteri munus est fœminæ saluti perneceſſarium, quatenus illi ineſt excrementa euacuandi ratio, quemadmodum enim in deficientibus vesica & intestinis à proprio munere maximum corpori subsequitur detrimentum; ita si in fœminis hæc pars menstruationis officio, suppressione, aut vtcunque aliter destituatur, longe periculosiora scaturiunt mala, & grauiora accidentia, non tamen (quod Mercatus existimat) in hunc præcipue vsum fuit vterus creatus ; sufficeret enim sola ceruix cum venis huic muneri dicatis; sed potius fuit vterus propagandæ speciei causa mulieri datus, quod tertium ac præcipuum vteri munus est, quodque nullibi commodius fieri poterat, & magis neceſſarium videtur, quam fœminam *elui à recrementis*, quæ per alias vias commode possent alioquin expurgari; idcirco anatomes professores merito vterum definierunt, partem in qua semen concipitur, fœtus formatur, & augetur, nulla de menstruis aut aliis excremẽtis facta mentione. Natiuo, & incredibili quodam desiderio vterus semen virile attrahit, nullã tamen vim illud commutandi habet, sed conseruandi tantummodo. At dices ; virtutes naturales coordinatæ sunt ; si ergo trahit & conseruat, oportet, vt vlteriori mora commutet, & alteret, qua ratione Galenus lib. de nat. facult. nil trahere propter tractionem ipsam, sed propter fruitionem disertissime prodidit. Solutio est, non esse perpetuum, vt quidquid trahit, propter nutritionem trahat, semper tamen propter fruitionem, vt rite Galenus; sed fruitio duplex est, nutritoria vna, altera refocillatoria, illo modo partes sanguinem trahunt, hoc vtraque vesica, bilis & vrinæ, hos licores, & semen vterus, cui natura indidit hanc mirificam cupiditatem, vt traheret, & trantisper retineret, donec præstantior opifex, hoc est, formatrix facultas ad operis elaborationem insurgeret. Mulierem absque matrice posse viuere, autor est

Vteri munus triplex

Mercati ipsius alter.

Vterus cur mulieri datus.

Vteri definitio.

Vterus semen trahit.

Dub. an semen commutet vter lib. 8. c. 6.

Solutio.

Fruitio duplex.

Formatrix facultas.

Auen-

Auenzoar; quia inquit, fieri potest, vt vniuersa ligamenta putrefiant, & collabatur vterus, muliere salua permanente, quod tum ex libris medicorum, tum aliorum fide dignorum testatur, seque nobilem fœminam vidisse, de qua erat rumor, absque matrice viuere; idipsum Roussetus, quem videre non pigeat, plurimis euentis confirmat, & Antonius Beneuenius lib. de abdit. morb. causis, alterius fœminæ meminit, à se visæ, quæ cum vulua putresceret, & frustulis comminuta tota decideret, sana tamen superuixit annos decem. Illud fortasse non minus mirabere, quod Gesnerus & alii scribunt & plurimi norunt, in Paria prouincia haud procul à Patagonum regione, animal reperiri semiuulpam à nostris dictum, cui natura duos concessit vteros, internum vnum, ad generandam prolem, sicuti reliquis animalibus; alterum externum subter communem illum, ad fouendos defendendosque catulos suos, quos inde non nisi lactandi causa promit.

Mulier sine matrice viuere potest. Sect. 4. de part. Cas. cap. 5. Cap. 11.

Semivulpa animal duos habens vteros.

Platonis & aliorum de vtero sententiæ.

CAP. VI.

PLato in Timeo, & cum eo Areteus atque alii nõ contemnendæ eruditionis viri sedem vterum mutare, & animal esse, sibi persuaserunt, ac ideirco in vteri strangulatu mulierem respiratione priuari, quia vterus sursum ascendens septum transuersum suo corpore comprimit, dum enim prolem generare cupiens, seminis masculini auidus ac menstruo sanguine destitutus indignabundus per corpus vagatur, ad septum conscendit, & quasi animal quoddam succensens omnifarios morbos excitat. Ita autem videntur istam sententiam vallare; Quæcunque sensus habent, ea dicuntur esse animalia, perfectiora, quo plures, vt bos, equus; imperfectiora, quo pauciores, vt hyatulæ marinæ, quæ duos tantum tactorium & gustatorium; spongia, quæ tactorium duntaxat habet: cum igitur matrix odoratorium sensum habeat, gustatorium etiam possidebit, atque ita cum hos præter tactum (quem obtinere ex seminis oblectatione clarum esse putant) sensus habeat, proprie dicitur & est animal: quod autem odoratorium sensum possideat liquet, propterea, quod ipsa (vt illi aiunt) superius quidem existens in thorace graueolentia adhibita, molestè ferendo fugit,

Dub. an vterus sedẽ mutet, & animal sit. Platonis & Aretei sententia.

Ratio 1.

Biblioteka Uniwersytecka Starodruki Toruń
BIBLIOTHECA ELBLAGENSIS

Neoterici insolenter Galenum vellicantes.

destituitq; eas partes, atq; ad beneolentia, quæ subter apponuntur, currit. Hinc Galenum sibi non constare dicunt Neotericorum plurimi, qui sexto de locis hanc opinionem plane conuellat, alibi vero naribus grauissime olentia, matricibus bene olentia adhibeat, quasi continuo vterum animal esse fateri teneatur. His acute magis quem diserte dictis addit Fernelius se adstantium mulierum modo querimonia, modo precibus adductum vterum sæpe tactum deprehendisse, instar globi cuiusdam, in ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere, hincque manu depressum manifeste in propriam sedem propulsum, neque id magis alienum videri, quam eiusdem prolapsum ad inferiora, quo totus fere prodit, atque adeo, etsi animal esse non patiatur, sedem tamen posse mutare plane confitetur. Cæterum, vt quod posterius retulimus in Platonis opinione, id primo infringamus, plane indignum & à Philosophica mente alienum est, opinari, ex multis animalibus vnum animal constare: odoribus refici ventriculus solet, neque idcirco animal esse vllus vnquam concludit, recreantur enim membra odoribus, non quod iucundam qualitatem percipiant, sed quia vapor boni odoris spirituum est accommodatissima materia, quibus partes illæ abundant: quamobrem, præterquam quod calefaciunt, facultatem etiam quãdam sympepticam possident, quæ partium tenuitate affectus in iisdem particulis existentes curare, & sanare valet, quod enim de sympathia & dispathia vteri nonnulli causantur, acutum est magis, quam firmum. Sed vt alia omittam, qua ratione graueolentia tot partes pertranseuntia ad matricem ferri possunt? fortassis cum Fernelio dices, ad thoracem per nares facilem esse meatum, ad quem ipsa matrix reliquas partes prætergressa iam peruenit. At certe neque id fieri posse, ex dissectionibus apparet; si enim dissecta muliere vterum manu sursum ad ventriculum violenter trahas, ad os ventriculi eum ducere, quin disrumpantur ligamenta, vix poteris, multo ergo minus suopte impetu, aut violenter impulsus intestina, ventriculum, & septum transuersum, ac reliquas illic positas particulas prætergredietur: Vidimus nos sæpe talem tumorem, qualem nobis depingit Fernelius, sed, vt ingenue fateamur, ventriculum non transcendebat, solumque pertingebat ipsius fundum, quod nos fieri non imus inficias, neque ipsa dissectio dissuadet, aut Fernelii aduersa ratio quicquam aliud concludit, nam vterus facilius descendit, quia grauis suo pondere excidit, neque inde sequitur, posse similiter ad ventriculum ascendere, imo neque

Ratio. II.

Platon. sententia infringitur.

Cur membra odorib. gaudent.

Fernelii ratio infirmatur.

vteri ſubſtantiam eſſe id admittit Galenus; quod in hoc affectu fœminæ deprehendunt inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, ſed interiacentes partes ab ipſo vtero flatuoſis ſpiritibus, aut teterrimis nidoribus vexato, ſurſum compulſas; quod tum fit, cum ad vteri vaſa ſanguis, vel alius humor confluit, ſed ad interna ipſius, aut quia craſſus, aut quia clauſa ſunt venarum ora, ingredi non poteſt, tunc enim implentur, & quantum in latitudine ampliantur, tantum de longitudine detrahitur, itaque quo efficiuntur breuiora, eo magis ad originem retrahuntur; quod ſi id vndique æqualiter fiat, vterus recta trahitur, idque perexiguum, vt ad ventriculum accedat, potius, quam aſcendat; ſi vero inæqualiter, ad partem vehementius trahentem intenditur: Et hic affectus vteri contorſio, ille vteri ſuffocatio nuncupatur. Curigitur, inquies, graueolentia naribus adhibentur? quia cerebrum illa ſentiendo ab ipſis moleſtatur, & contrahitur, ſimulque cum ipſo odoratorius ſpiritus, ac per continuum ex hac moleſtia reliquæ etiam particulæ contrahuntur, qua contractione truduntac veluti exprimunt, propelluntque, ac deorſum prouocant matricem. Adhuc tamen maiori cachinno digna videtur eorum ſententia, qui, vbi ſuppreſſa ſunt menſtrua, vterum exſiccariaiunt, dein humectari cupientem viſcera petere, cumque aſcendendo ſeptum tranſuerſum oppetit, animal reſpiratione priuari; quod cum priſcis illis, qui naturæ opera inueſtigarunt potius, quam inuenerunt, Cordæus etiam nuper in primum de morbis mulierum parum circumſpecte prodidit, ac multa ſuper hanc rem compilat, quæ non niſi ab angulo ad parietem concludunt, vt vel hinc colligas, vulgatis illis gynæciorum tribus voluminibus vna cum præſtanti doctrina, ſimiles fabellas & prodigioſa multa figmenta contineri, quæ facile poſſint tyronibus fucum facere; plane enim ridiculum eſt id, quod de vteri humectatione comminiſcuntur, tamerſi Hip. eius ſententiæ auctor fuerit, aut ex aliorum mente, aut quia non eſt cuique vni datum omnia ſcire. Si enim vterus requirit humorem, paratiorem illum habet, & propinquiorem in incumbente veſica recto inteſtino, & veſis, quæ vtero implantantur, quam vt ipſum ex ſepto mutuetur, particula omnino arida & ſicca. Liquet igitur vterum neque animal eſſe, neque vllum voluntarium motum poſſidere, neque ſupra ventriculum aſcendere, ſed propter conuulſionem vaſorum modo ex repletione, modo ex inanitione ortam ad ipſius ventriculi fundum tantummodo retrahi.

Supra cit.

Vteri aſcenſus.

Vteri contorſio.

Graueolentia naribus cur adhibeantur.

Aliorum ridicula opinio.

Notatur Cordæus com. 2. tex. 1.

1. de morb. mul. text. 7. & 25.

De Mammis.
CAP. VII.

Mammæ definitio.

NVnc memores instituti nostri ad mammarum historiam accedamus; mammam enim alteram partem generationi dicatam esse superius retulimus. Hæc quidem eminentia carnosa, glandulosa, ac semicircularis est, gignendi lactis vim à natura habens; sita ad latus pectoris, in cuius medio papilla protuberat. Duæ sunt mammæ in thoracis anteriori sede ad ossis pectoris latera collocatæ, secus ac in aliis animantibus, cum hic locus non impeditus ad lactandum mulieribus manibus vsuris commodissimus extiterit, & generationi lactis, propter cordis viciniam, cui reciprocum calorem vt gratus vicinus mammæ retribuunt, in modum pinguedinis seu pelliceæ vestis; quam eandem in viris positionem seruant, quibusdam tamen mulieribus vicinius ad pectoris medium inuicem accedunt, quibusdam autem (quod & pulcherrimum ducitur) vtrinque recedunt, & thoracis lateribus magis appropinquant. Mammam multæ sed Paruæ glandulæ constituunt, sibi mutuo incumbentes, & interse commissæ adipis, & fibrarum interuentu, in medio tamen ad papillæ centrum vna magna, & instar mammillæ effigiata habetur. Hæc glandulosa substantia varia est, nam viris pene nulla eademque arida; vti etiam admodum puellis; iuuenculis vero paulo compaction & durius cula, vetulis flaccida, quæ vero mulieres magnas ac pendulas habent mammas, mammosæ, seu vt Paulo placet mammeales dicuntur, quæ an ad lactis generationem conueniant, inferius disputabitur. Cæterum vniuersa mammillarum substantia inter cutem & generalem membranam continetur, venis magnis ac frequentibus intertexta; quarum alias externas, à ramo venæ cauæ axillam iam petentis descendentes, suscipit; alias internas à vena caua pariter descendentes ex iugulo summoque sterno, quæ partim absumuntur in mammas, & pectoris internos musculos; partim ad Xyphoidem cartilaginem, & musculos rectos delapsæ paulo supra vmbilicum surculis suis occurrunt surculis ascendentibus ex illa diuisione venæ cauæ ad dextrum & sinistrum crus, ex qua antea diximus venas in matricis ceruicem deriuari, per quas mẽstrua fluunt; quippe hæ venæ ascendentes oriuntur à ramulis, qui originem habent

Situs.

Glandulæ mammarum.

Mammeales mulieres quæ dicantur.

Vteri consensus cum mammis.

can-

eandem, quam illi, à quibus venæ ad vteri ceruicem propagantur; & hinc est tantus ille vteri cum mammis consensus in mulieribus, vt mammæ solidiores validum esse fœtum nuntient, tradente Hip. etsi refragetur Vesalius; graciles vero fiant iis, quæ corrupturæ sunt conceptus; & mammarum altera gracilis facta abortum portendat, & vtero gestanti ex mammis lac fluens debilem fœtum significet, (cuius rei causa infra lib. 4. constabit, cap. de lacte) & mammæ tumidæ ac magnæ ad conceptum valeant. Adhæc arteriolas etiam cum his venis habent mammæ, quamuis paucas & graciles, subinde & neruos, qui in easdem sicuti in alias thoracis partes excurrunt, quorum crassissimus ille, qui è quinto costarum interuallo papillam adit, cui exquisitissimum sensum communicat. Formæ pene semiglobum referunt, vtpote exterius rotundæ gibbæque sunt, papillam instar processus obtinentes; intus vero, qua pectori committuntur, plana lataque innituntur basi; hanc illis semicircularem figuram natura tribuit, non tam quo minus paterent iniuriis, quam quo plus lactis continerent: Etenim rotundum omnium capacissimum; exterior tamen pars in ambitu papillæ circulo quodam obscuratur, pallescente in virginibus, fusco in grauidis & lactantibus, nigro in vetulis, & rugoso in iis quibus flaccescunt iam mammillæ; à Græcis φῶς nuncupatur, & efficitur à connexu cutis in hoc loco cum subiectis corporibus. Ipsa vero papilla substantia constat ad penem proxime accedente, est enim illi neruea quodammodo cutis, substantiam intus spongiosam continens quæ dirigi ac vicissim laxari, similiter ac penis, potest, habet autem tenues, & conspicuos meatus, fibræ ac nerui modo albicantes, qui venarum surculi sunt, multiplici serie per glanduloſam mammarum substantiam excurrentium, ex quibus lac effunditur. Vsus eius est, vt cum infans angusto teneroque suo osculo mammillam integram capere non posset, hunc illius prominentem canaliculum, in quem omnia terminantur vasa, labiis apprehenderet, & per illius foramen lac sugere commodius posset, quin etiam papilla neruorum surculis, & subinde exactiori sensu abundat, vt mater illecebram ac voluptatem persentiens, fœtus in lucem recenter editi nondum dentato ori libentius titillandam pruriendamque inderet, ac sugendam offerret. Hæc in virginibus rubet, in lactantibus magis eminet, liuetque; in vetulis oblonga nigricat. Mammarum vsus triplex: primus & maxime proprius, vt nuper nato fœtui,

3. Popul. iuxt. finem 5. Aph. 37. 5. Aph. 38. 5. Aph. 51. 2. Prædict. 31. Arteriæ. Nerui. Forma. Circulus. Papillæ. Papillæ vsus. Mammarum vsus triplex.

Mammarum vſus triplex.

quamdiu ſolidiori cibo vti nondum potuerit, alimentum, hoc eſt, lac ſuppeditent, ſanguinem, quem per venas magnas & frequentes ſibi diſtributas aliquantiſper elaboratum recipiunt, in illud ipſum conuertentes, hanc enim à natura inſitam vim habent. Secundus, vt ſint veluti propugnaculum quoddam ac operimentum cordi, & ab eo calefactæ, ipſum recalefaciant, non aliter quam operimenta alia, quæ nobis extrinſecus iniicimus. Tertius, ſed minus principalis, vt ex contactu voluptatem afferant; neque hic recipienda eſt Ariſtot. ſententia 4. de partib. animal. æſtimantis, mammillas propter cordis tutelam potiſſimum fuiſſe creatas, quemadmodum enim vterus propter generationem fœtus, ſic mammas ad ipſius in lucem editi nutritionem fuiſſe à natura primo conſtitutas, magis eſt rationi conſonum. Sed quorſum in maribus mammæ dicit Ariſtot. quos nutrire non oportebat? Quia natura marem, & fœminam effingens, qui eiuſdem erat ſpeciei, ſimilitudinem ac notam eius membri, quod alteri ſexui fructuoſum admodum eſſet, huic etiam voluit imprimere, & vt ſagax ſuam etiam vtilitatem inuenit cordis tutelam, quin & ad titillationem in viris faciunt, & papilla centrum ac terminus in pectore eſt, in quem venarum & neruorum huc pertingentium fines definunt, ac copulantur: Perforatæ tamen *in eiſdem non ſunt, quia* lac non oportebat emittere, quamuis & id aliquibus contingere certum ſit, & mammas aliquando habent viri, qui humidius temperamentum ſunt ſortiti, ac læuore quodam præditi paruisque venis vt Ariſtot. Auctor eſt 7. *de hiſt. animal.* 1. quibus etiam nonnunquam lac generatur, vt ſuo loco patebit. Quod ſi quæras, cur mammillarum contactu prouocantur mulieres ad libidinem? Sunt, qui reſpondeant, quia ex caliditate, quæ obtrectando mammis ingeneratur, *incaleſcit* vterus, & propter harum partium conſenſum excitatur libido. Ego vero non parum etiam ad illecebram illam voluptatem adiuuare puto acutum papillæ ſenſum, ex cuius pruritu titillationeue mulier venit in memoriam anteactæ voluptatis, nam vt vir, in quo huiuſcemodi conſenſus reperitur nullus, quodammodo oblectatur, magis tamen mulier, quia mollior in illa contrectatio; habet enim perinde ac culcitram ſubſtratam pinguedinem, ideoque papilla, ſicuti in viro, oſſi non colliditur. Habet mulier duas mammillas, reliqua autem animantia plures, quia hæc plures fœtus illa vnum tantum vel alterum nutrit; auiculæ mammillis carent,

Ariſtoteles notatur.

Mämillas cur habeant viri.

Mammarum contactu libido excitatur.

Duæ cur mammæ.

carent,ne pondere earum volatus impediretur ; piſces etiam mammis & lacte ſunt deſtituti,quia,ouo intra ſe concepto , animal poſtea in lucem excludunt,in eo tamen genere cete,delphinus, balenæ, ac marinus vitulus mammas,& lac habere dicuntur.

De oßibus, quæ in muliere, vteri & mammarum ratione à viri oſſibus diſſident.

CAP. VIII.

NE quippiam huic tractationi deſit , conſonum erit, explicare, quæ oſſa in mulieribus,vteri & mammillarum ratione,à viri oſſibus diuerſam conſtitutionem acceperint, In primis os illud, ſacrum appellatum , quod amplitudine ſuperet reliquas omnes vertebras,quibus veluti baſis ſubſternitur,in viris rectius, in fœminis ad exteriora magis recuruatum conſpicitur , ne tamen cum medicis plebeis exiſtimes,os iſtud fœminis,dum pariunt, dilatari ac propterea ſacrum dici,quod ſacram & magnam hanc operationem edat;cum potius ſacrum. hoc eſt, magnum , quod Græce ἱερὸν ſonat,nuncupetur: neque enim vlla ratione cedit,quare commentitia profecto , & adſcriptitia prima appellatio cenſenda eſt. Fortaſſe tamen primum coccygis os ad aliquem motum in partu edendum, vbi imam ſacri oſſis partem media cartilagine excipit, vertebrarum compagem imitatur: Differunt etiam à virorum oſſibus coxendicum oſſium partes infimæ , quoniam in mulieribus mutuo longe magis diſtant : inſuper ilium oſſa, quæ inteſtina ac veſicam ſuſtinent tuenturque , multo ampliora ſunt ipſorumque ſpina in latera latius,quam in viris , expanditur , quo leuius ac minori negotio mulieres vterum gererent , ideoque etiam extrorſum inſignius excauantur. Ad hæc infimæ pubis oſſium partes magis in mulieribus ſeiunguntur , ac inuicem veluti ſinuatæ diſtant, ſic vt vacua ſedes inter os caudæ & internas regiones infirmarum oſſium coxendicum partium multo amplior & capacior , quam in viris occurrat. Præcipua pubis oſſa non tam longa linea ac in viris committuntur ; hac enim ratione & horum oſſium breuitate natura fœtui gerendo excludendoq; proſpexit. Illud vero eſt maxime abſurdum, quod quidam etiam magni nominis viri ſunt commenti, pubis oſſa in viris

Os ſacrum.

Coccygis os.

Coxendices

Ilium oſſa.

Pubis oſſa.

Quorundã opinio vana.

viris esse continua, in mulieribus autem cartilaginis interuentu coalescere, vt partus tempore remitti, inuicemque disiungi queant. Nam etsi commissura illa in vtroque sexu cartilagine oppleatur, parturientibus tamen mulieribus hæc ossa inuicem minime disiunguntur, (cuius enim ope ad se ipsa postea redirent reiungerenturue?) quin potius obfirmauit natura valentissimis nexibus eas partes quæ aliquando violentia coactæ disiungi periculum esset, vt validum impetum sustinerent, sicuti futurum erat in enixu. Si opponas Hipp. in lib. de nat. pueri asserentem, circumstare partes ad latera muliebris pudendi, quæ diducuntur in partu; nec auctoritati experimentum deesse, siquidem apparet in parturientibus nonnullis partes ossis pubis à se inuicem diuelli: Respondeo, Hipp. ibi non de osse pubis aut sacro, sed de superioribus partibus coxendicis esse intelligendum, quæ quidem ob laxum nexum, quem cum sacro osse habent, fœtus impetui nonnihil cedunt, quæ tamen si extra modum per violentiam dissitæ fuerint, claudæ & ad incedendum impotentes redduntur mulieres; ad iustam vero perfectamque ætatem nondum peruenisse illas, in quibus pubis ossa dissociantur; quod si in partu contigerit, rem esse periculo plenam, ac ob id quamplurimas obiisse, à quibus fortasse experimentum fuit desumptum. Iam vero crenam (sic vocant cauitatem illam, quæ sub media ossis pubis parte inferiori latet) naturam efformasse, vt vretera partus tempore eo se reciperet, ne à compressione egredientis infantis læderetur, verosimile est, viris etiam propterea absque illo vsu inesse, nequid in vtroque sexu dissimile appareret, vt supra de mammis dictum est. Dorsi etiam superior pars diuersam sortitur figuram, retrorsum vero magis in muliere inflexa est, vt cum vterum gestat, anteriori sede pondere grauata, posteriori corporis parte moles sustentetur, acita in æquilibrio corpus consistat; hinc est, quod grauidæ superiora corporis retrorsum inclinant cum incedunt. Fœmoris subinde ossa ob coxæ amplitudinem superiori sede in mulieribus magis ab inuicem distant, hinc lumbos prominentiores & fœmora crassiora habent. Porro thorax anteriori sede nonnihil depressior est, quam in viris vt mammillis aptam pararet sedem; & costarum cartilagines, quæ in viris ad extremum senium cartilaginosæ persistunt, puellis vbi primum mammillæ excreuerunt osseæ in ambitu nonnihil fiunt, vt mammillarum molem, quæ ipsis incumbit, melius sustineant, nec introrsum comprimantur.

Hipp. locus enarratur.

Crena vsus Cord. 1. de morb. mul. cap. 4. & 7. 24.

Dorsum.

Fœmoris ossa.

Thorax.

Cartilagines costarum.

Quod

Quod autem plerique opinantur pectoris os, quod ſternon dicitur, in mulieribus eſſe perforatum, vt venæ extrorſum ad mammillas vtrinque ferantur, figmentum omnino eſt, cum ſolum parte ſui poſteriori ſpongioſum ſit & plenum foraminibus, in quæ vaſa, à quibus alimentum capeſſit; ingrediuntur; venæ autem, per quas in mammas ſanguis defertur, per ſpatia, intercoſtalia dicta obrepunt. Nec ſubinde in ſceletis apparet, quod plurimi ferunt, virum vnius coſtæ numero à muliere ſuperari; fatendum tamen eſt cum ſacris literis Euam ex Adæ coſta à Deo Opt. m. Maxim. procreatam fuiſſe. Cæterum quamuis Adæ corpus ex altero latere vna caruiſſet coſta, non ob id omnibus deinceps viris illam quoque deficere neceſſum eſt; cum præſertim ex Theologis multi adſtruant, illam coſtam in primo homine, ratione indiuidui, fuiſſe ſuperfluam, ideo ſublata remanſiſſe perfectum: fuiſſe tamen neceſſariam, ratione ſpeciei, quia de ipſa mulier erat ædificanda, vt ſic Adam principium eſſet totius humanæ ſpeciei, ſicuti ſemen, indiuiduo ſuperfluum, ſpeciei perneceſſarium eſt; Alii verbum in Hebræo poſitum non minus latus quam coſtam ſignificare ſcribunt, (vt Gallice *coſte*;) Itaque fuiſſe mulierem non de coſta viri formatam, ſed de latere cui poſtea excerpta caro ſupercreuerit. Pro quibus facit id, quod ſequitur; *Et repleuit carnem pro ea, ſeu, & clauſit carnem in loco ſuo*, vt Hebræi legunt. *Sternon os.*

De partibus, quas natura machinatur, dum fœtus in vtero geritur.

CAP. IX.

AGe vero explicemus nunc etiam, quæ intra prægnantis vterum toto geſtationis tempore oriantur: Hæc autem ſunt fœtum inuoluentes membranæ, vmbilicalia vaſa, & fœtus ipſe. Tria igitur numerantur circumdantia fœtum inuolucra, quæ non ſolum ſibi mutuo incumbunt, ſed multis locis coaleſcunt, quæque natura quoad fieri potuit, vnire ſatagit, vt quod roboris cuique deerat, id omnes à ſeſe mutuo adipiſcerentur. Primum & exterius inuolucrum, carnoſa quæpiam affuſio eſt, ſiue multarum venarum & arteriarum contextus, qui fœtui extrinſecus in orbem circumiicitur, vt quod ipſi *Inuolucra cur triplicata.* *Primum chorion.*

ſubeſt nullo pacto matricem contingat, per eamque mediam fœtus matrici connectitur; Chorion nuncupatur; & quamuis in brutis ſpatia quædam habeat membranis obducta, in muliere tamen, de qua ſola agimus, minime membrana eſt, ſed venarum affuſio, & carnea ſubſtantia; quæ propter formam medicis placenta dicitur, eamque lienis carni recte conferes; vt n. hæc vaſis vndiq; attexitur, ita ſubſtantia illa vteri vaſa in interius inuolucrum tendentia circumplectitur, nutrit, ac continet, ſimulque ſanguinem ipſorum nonnihil adhuc elaborat, fœtuique aptiorem reddit; adnaſcitur vero hæc ſubſtantia vtero, & externæ Allantoidis membranæ ſuperficiei, ac in partu eidem membranæ cum vaſis ipſii intextis adnata exit, cui ſane in latitudine ac ſitu correſpondet; quam cauſam fuiſſe puto cur Platearius ipſam inteſtinalem, chorion nuncupauerit, apertius tamen decipiunt alii, exiſtimantes inteſtinalem tunicam eſſe eandem, quam Græci chorion dixerunt, eamque ab Allantoide diuerſam, cum tamen inteſtinalis eadem omnino ſit; quæ Græcis Allantoides, apud quos ἀλλᾶς inteſtinum eſt; fuit tamen facilis fucus, ob maximam ſententiarum varietatem, quæ de fœtus inuolucris apud ſcriptores reperitur, nam & chorion proprie non hanc aut illam membranam, ſed omnes vna ſecundas, & totam inuolucrorum cõpagẽ ſignificat, quamuis à Galeno ac reliquis Græcis ſingulariter pro affuſione illa accipiatur, quam placentam neoterici dicunt, & in brutis membrana eſt, in homine carnea ſubſtantia, ſeu: vt Galeno placet *lib. de vulg. diſſect.* multarum venarum, & arteriarum contextus; qui ita, vt exit, cum Allantoide coniuncta ab aliquibus etiam chorion dicitur, quaſi fœtus ſedes, à Latinis ſecunda vel ſecundina, quaſi ſecundus partus: dicitur etiam loculus, Gallis *la deliurance*, Germanis büſchele / Hiſpanis PAREAS. Nos affuſionem illam ſeu placentam cum Galeno chorion dicimus, & clarioris doctrinæ gratia primam membranam conſtituimus, & maxime externam. Altera tenuiſſima eſt, quam à ſimilitudine farciminis Allantoidem Græcis nuncupari protulimus, ſeu inteſtinalem, aliis biles nuncupatur, Aſcari, ſecca; hæc autem prius oritur, quam Amnium, inter quam & chorion mediat, initium ſuum ex vracho meatu accipiens, anguſta autem eſt, falcisque modo infantem cingit, neque enim totum comprehendit, ſed eminentibus tantum partib. capiti, natibus & pedibus ſuperiacet, & ab vno vteri cornu ad alterum vſq; porrigitur; tenuis & infirma admodum, vt quæ ex ſeroſiori muliebri ſe-

Vſus chorii.

Platearii lapſus li. de part. mul.

Secundina quid proprie dicatur.

Chorii nomina. Alterum, Allantoides ſiue inteſtinalis.

bri semine tenui & infirmo coalescat vt quidam adstruũt, aut, ex saliuali humore viri, vt aliorum fert sententia, ad fundum vesicæ ipsius fœtus recto & insigni meatu peruia, vt cum vesica committatur per vrachum in medio situm, est autem vrinaculum illius intestinalis membranæ initium. Huius membranę vsus est fœtum inuoluere, ac fœtus lotium in se ipso colligere vsq; ad partum, modo duabus tunicis constat, quarum altera amnio, altera chorio adhæreat, & inter eas vrina fœtus contineatur, quod aliqui putant; modo vna tantum, inter quam, & amnium vrina fluitet, vt sanior est opinio; commodum vero naturæ visum fuit, vrinam illam tam acrem, vt nares Allantoidem secantiũ feriat & horrorem inducat, longius à fœtu in huius membranæ spatium abducere. *Vsus intestinalis.*

Tertium & interius fœtum ambiẽs inuolucrum exquisita est membrana, longe quam farciminalis mollior, & prorsus alba tenuissimisq; venis & arteriis ad ipsius solam nutritionem intertexta, ideo à candore & mollitie ἀμνίον, ac veluti agnina, vel vt quibusdam placet, amiculum, ab obstetricibus conceptus armatura, Auicennæ Abgas; aliis auitium, sella, alicas, & aurelia nuncupatur. Inter hanc & fœtum, vtrumque excrementi genus, quod ex singulis partibus per concoctionem secedit, sudor nempe, & quæ proprio nomine carent sordes, colligitur humor albus, & sine fœtore, imo tam mitis, & innoxius, vt fœtus cutem, quam continenter tangit, nullo modo violet. Hæc duo excrementa primum in partu exeunt, & aquas vocant obstetrices, multus autem toto, quo geritur fœtus, tempore colligitur sudor, eamq; membranam propterea multum distendit, quamobrem ne disrumperetur, facta est à natura robustior, licet tenuior quam farciminalis: Illius humoris vtilitas non contemnenda est, nam fœtus in eo quasi innatans sursum attollitur, ac vehitur, vt minus sit grauis iis vinculis, per quæ matrici cohæresci. Non potest sibi persuadere Mercatus, sudorem esse humorem istum qui intra amnium continetur, sed alium à natura excogitatum pro fœtus commodo. Si enim, inquit, extra vterum non nisi violento motu sudor fit, quomodo infans sudare poterit, qui non exercetur. Hæc tamen ratio inualidior est, quam vt illa commotus à sapientissimis viris discedere debuisset; extra vterum quidem non sudamus, nisi vehementer exercitati; quia densiori sumus contextura, & non nisi valido exercitio meatus rarefiunt; at infans cum humidissimus sit, & contexturæ rarissimæ, facile sudare absque vllo exercitio potest, præsertim præ- *Tertium amnium.* *Sudor fœtus.* *Vsus sudoris in fœtu.* *An fœtus sudorem in vtero emittat.* *Mercati sententia improbatur.*

pollente calore, quin etiam extra videmus, multos absq; exercitio æstiuo tempore abundante calore & humiditate in lecto iacentes copiosè sudare, maxime si calidum bibant aut comedant; meminerit quoties propinato guaiaci poculo; aut simili alio absque motu sudor copiosissimus erumpat; Atqui puer, & humiditate, & calore abundat, & in loco calidissimo multis stragulis opertus continetur, & humido calidoque sanguine alitur, & raram habet contexturam: Quare nil obstat, quo minus sudorem possit emittere; quod si admittit, humorem hunc à natura excogitatum fœtus gratia, vnde illum demandauerit etiam indicare oportuisset, non autem aliunde propius aut commodius, quam ex sudore fœtus; sic enim solet solers natura ex vno opere sæpius nobis multas commoditates impertiri. Sed vt ipsi Mercato iter omnino occludamus, reuocemus illi in memoriam id, quod ipse absq; controuersia fatetur, dum fœtus in vtero est, totam menstrui sanguinis materiam, ad illum conuerti; in lucem edito ad mammas; menses viro quantumuis frigidissimo nunquam euenire; fœminæ ob fœtus nutritionem, excrementum in menstruum conuerti; cur igitur, quæ hæc nouit, non nouerit etiam infanti sudorem prouocare, vt & ab illo expurgetur, & purius alatur, & substratum humorem, quem aliunde debuerat alioquin mutuari, inde suscipiat, quo tandem in partu humectetur, laxioresq; viæ fiant, & fluidiores; quæ altera est ex supra dictis humoribus, tum fœtui, tum matri communis vtilitas; quo enim tempore vasa pariter membranæq; disrumpuntur, fœtus hoc liquore perfusus, facilius elabitur collo matricis; neq; solum fœtibus lubricandis confert, sed etiam ipsius matricis collum ad maximam dilatationem facile reddit; à prædicto siquidem liquore humectatum mollius efficitur, dilataturque facilius, summo Dei beneficio, ac magno naturæ mysterio, quæ humoribus iisdem, quos pro fœtus salubritate gigni oportuerat, ad ipsius promptiorem exitum summa prouidentia vtitur. Sed vt ad fœtus inuolucra, quæ hoc caput sibi vendicant, tandem redeamus, dicet fortasse aliquis, si velamina hæc sunt adeo tenuia, vt aranearum telis similentur, &, nisi inter dissecandum moderate tractes, facile abrumpantur, cur quæso ipsa non disrumpuntur cum grauida ipsa currat aliquando atque saltet? Cui respondemus, non fortunæ temerariæ, sed mirabilis artificis hoc esse indicium, cognoscentis tenuia ac debilia corpora firmiora reddi, & ad quemlibet impetum sustinendum,

Natura solertia.

Alter vsus seu vtilitas

Obiectio.

Solutio.

dum aptiora, si alia aliis inuicem coniungantur; sic quæ ex lana aut aliis fomentis vel pilis contexuntur, robur longe maximum ex mutua compositione adipiscuntur. Sed cur non statim initio natura singulas ipsas fortes effecit? hoc etiam naturæ, & eius immensi auctoris maximum fuit beneficium, quia si crassæ essent ac duræ, pondus cum tumore maximo à grauida pependisset, quod non illi modo esset molestum, sed angustiam non necessariam fœtui præberet; & insuper dum pariendum esset, rumpi etiam omnes non facile possent.

De vasis, quæ ex vtero fœtui inseruntur.

CAP. X.

SVperius jam explicuimus, qua ratione pleraque venarum & arteriarum oscula ad vterum perueniant; hæc autem intra ipsum extremitatibus suis nodosas quasdam eminentias, ani hæmorrhoidibus similes, habere plerique dicunt, quas alii cotylidonas, hoc est, acetabula, appellant, eius herbæ figuram imitantes, quam Græci ob acetabuli seu heminæ formam cotylidonem, & à cymbali imagine cymbalitidem nominarunt, nos vmbilicum Veneris, & acetabulum dicimus. Cæterum huiusmodi eminentiæ num in solis brutis, an etiam in vtero muliebri reperiantur, quæstio fuit iam Galeni tempore controuersa, & de qua adhuc apud insigniores anatomes professores pugnaciter contenditur, quod contigisse suspicor, quoniam, qui primi corpora brutorum dissecuere, in vaccæ, ceruæ, cuis, & capræ vtero illas eminentias ad acetabuli formam effigiatas inuenerunt, ideoque qui post ipsos in humano vtero eadem vasorum ora terminari considerarunt, etsi protuberationes illas insignes non haberent, tamen analogice eodem nomine appellandas censuerunt; quod melius est ita existimare, quam vasa ipsa ab Hip. & reliquis antiquis acetabula dici, quẽadmodum Vesalius comminiscitur, non alia ductus ratione, quam vt tacite Galenum suo more conuellat; cum tamen is differentiam inter acetabula vteri humani, & brutorum aperte cognouerit, quod in muliebri vtero minora multo sint, quam in aliis brutis reperiantur, & Hipp. exponens 5. Aph. acetabula non vasa, sed ipsa vasorum ora Hipp. nominasse concludat: hanc tamen quæstionem quia voculas

Dub. Acetabula seu cotylidones an in humana specie sint, an vero in brutis dumtaxat.

Tenenda sententia.

5. de fabrica 16. Vesal. Lib. de vtil. dissect. Galenus. Dub.

Conceptio an facilius contingat incipientibus deficientibusq; mẽsibus.

Medicorũ sententia.

Improbatur.

Diluitur ratio.

Conceptionis ratio.

spectat de quib. sum parũ sollicitus, missum facimus; si modo intelligas prædictas eminentias in vtero, vbi mulier conceptura est, aperiri: conceptionis vero tempus esse, vel incipientibus vel cessantibus menstruis medici tradiderunt, quia tunc aperta sint vasorum oscula, ex quibus vterus exasperatus melius semen retineat, & purgatio lunaris neq; multa neque aceruatim tunc effundatur, sed ea mediocritate, vt ab elabentis sanguinis paucitate semen abunde alatur, non suffocetur: sed enim priusquam fluere menses cœperint, mulierem non concipere, quod & semen careat alimento, & vnde adhærere possit nõ habeat, leuem enim tunc vterum esse, ob vasorum conclusionem, vt inde semen, tanquam calx à leuigato pariete ocyssime elabatur, qui n. parietes illituri sunt, eos prius exasperant, deinde colores inducunt: Et quamquam reliquo toto purgationis tempore apertæ sint venæ, tamen (inquiunt) mulieres non concipere, quod semen influentis sanguinis multitudine eluatur. In eo tamen videtur peccare hæc ab Hip. Galen. & reliquis, tum Græcis, tum Arabicis medicinæ scriptoribus concepta, & à neotericis omnibus probata opinio, quod dicat mulierem non concipere, nisi cessantib. aut incipientibus mẽstruis; hoc siquidẽ è diametro pugnat cum sacris literis Leu. 15. vbi interdicitur mulieri, accedere ante numeratos septem à sua *purificatione dies*, quod *ipsæ religiosissime* obseruabant, & tamen fœminas Hebræas fœcundissimas fuisse constat: Neque vero eorũ ratio vlla est, tota n. in eo consistit, quod occlusis vasorum osculis leuigetur vterus, ideoque semen non adhæreat, quasi vero vterus ipse non habeat attrahendi & retinendi semen natiuam vim: potest leuis ventriculi superficies interna alimentum non adeo aliquando familiare vsque ad concoctionem retinere: potest leuigata vesica vrinam acrem & mordacem, potest folliculus fellis amaram, & superuacaneam bilem complecti: cur igitur vulua seminis substantiam sibi adeo familiarem, & tanta auiditate prolectã non poterit retinere? sed donemus, opus adhuc esse vteri asperitate, illa mihi profecto satis videtur, etsi perexigua quam oscula venarum ẽt obcæcata, & nullo sanguine fluente efficiunt, dũmodo non multo post fluat in eos, quos (vt iam tandem institutum repetam) vsus aggredior. Posteaquam semen concipitur, illiq; membrana veluti refrigeratis pultibus obducitur (quam oui internæ pelliculæ Hip. assimilauit) venæ, & arteriæ vterũ implicantes aperiuntur, membranamq; eam, ipsumq; semen amplectuntur: ex iisq; quasi augeantur,

noua

noua accreſcunt vaſa, ita vt ab vnoquoq; oſculo vas generetur, ab oſculo nimirũ arteriæ arteria, à venæ oſculo vena, ex quib. fœtus iam formãdus enutriendusq; eſt, non aliter quam matris brachium aut crus: Quæ tñ qui a ſui in exortu plurima ſunt, & incommodiſſimũ fuiſſet fœtus corpori toti implantari: poſtquã affuſionẽ illam genuere, quam orbiculare eſſe, placentæ in modũ, & chorion à Galeno nuncupari, ſupra iam diximus, quo validius firmarentur inter ſe deinde, coeunt, & in duos veluti ſtipites deſinunt: coaleſcentiæ autem modus talis eſt, qualis dum multæ ac tenues arboris radices binæ & ternæ inter ſe ita coniungun- tur, vt ex ipſis aliæ maiores quidem mole, numero vero pauciores exoriantur, & hæ rurſus coeuntes alias producant, idque tantiſper fiat, quoad in vnum duoue conflatæ omnes ad terræ ſuperficiem, & arboris trũcum deſinant, hac enim penitus ratione vaſa hæc ad ipſum fœtum, allantoidem perforantia, ſe ingerunt, & dicuntur vmbilicalia. Nihil enim aliud eſt vmbilicus, quam quatuor hæc vaſa, in medio ſui vrachum habentia, hoc eſt, lotii ductorem Auicennæ ſumen appellatum, hic vero eſt principium farciminalis tunicæ, & propterea perforatus ad fundum veſicæ ipſius fœtus, vt per ipſum excretum lotium, ea, qua diximus, parte colligatur, longe enim præſtiterat, fœtum non per pudendum vrinam reddere, ſed vt nunc habet, per vmbilicum, propter ipſius vrachi rectitudinẽ, cui tamen muſculus circumiectus eſt nullus, qui proſpiceret, ne excrementa intempeſtiue effluerent, cuiuſmodi in natis, quoniã nullũ tempus ad id fœtui eſt intempeſtiuum. Hic tamen merito dubitabis: ſi verũ eſt, puerum ex collo veſicæ vrinarium meatum vſque ad apicẽ virgæ apertum habere, cur potius lotium per vrachum tranſmittit, quam per illum? vel ſaltẽ cur non aliquam eius partẽ ipſa veſica per virgam eiaculatur? cauſa huius rei eſt quia latitudo vrinaculi multo maior exiſtit, quam ea quæ veſicæ collo ineſt, item rectitudo eius maior, qua quidem ad educendam vrinam colli obliquitate eſt præſtantior: propterea nullus eſt muſculus extrinſecus vrinaculo appoſitus, vti diximus, qui effluxum vrinæ prohibeat cuiuſmodi ſphyncteris reperitur ad collum veſicæ, pro quo conſtringendo aut laxando voluntaria actione fœtus indigeret; qua tamen in vtero caret, vt Galenus autor eſt lib. de fœtus formatione, & infra latius patebit. Ratio autem experimento firmatur, ſi enim diuidas eam peritonei partem, quæ veſicæ præponitur, & vmbilicum attollas, & quod in veſica continetur, manu comprimas, cernes.

Vaſa vmbilicalia.

Vmbilicus quid.

Vrachus.

Cur per vrachum & non per penem vrinã reddit infans.

Solutio.

Vasorum vmbilicalium implantatio. cernes lotium per vrarchum in farciminalem effluere membranam, quam si rursus compresseris, vesicam implebis; sed redibo ad sermonem, quem reliqui. Ex illis vasis in interiori farciminalis inuolucri superficie veluti ex puncto vnum teres longumque instar chordæ corpus prodit continens vmbilicum, duas arterias, totidemque venas, ac vrinaculum; vbi ex venis vna tantum efficitur, quæ per vmbilicum delata simæ parti epatis ipsius fœtus inseritur, venaque caua appellatur, & per hanc ad fœtus alimentum sanguis ab vtero deriuatur, qui postea ab epate in omnes corporis partes distribuitur. Similiter duæ arteriæ circa vesicam firmantur, & arteriæ magnæ inseruntur. Hæc vasa vbi vnum corpus efficiunt, & chordæ instar aut teretis alterius corporis ad fœtus vmbilicum deducuntur, locis nonnullis veluti tuberculis nodisque distinguuntur, vt mora in illis facta adhuc amplius sanguis elaboretur; quibus numeratis nodis (non enim iidem numero sunt omnibus) prædicit Zirbus, ex mente Albumazaris, tot adhuc fœtus ab eo vtero proditur os, quot ipsi sint nodi, à quibus auctoribus hanc prognosticationem, quæ sciolæ videri volunt, obstetrices susceperunt, licet totidem fere in extremo partu, quot in puerperio primo, sæpenumero conspiciantur. Porro vmbilicus laxus est, duos plerunque cubitos longus, & multis modis fœtum præcingens; quem tamen vsum fœtui in vtero præbet, eundem nato infante amittit, propterea exsiccatus ligamenti vsum acquirit. Sed enim vena vmbilicalis non gibbæ epatis parti, sed simæ inseritur, quia bilis receptaculum ibi erat, satiusque fuit sanguinem prius purgari. At cur ipsa statim post vmbilicum in vnam coit, arteriæ vero longo itinere manent duæ? quia tutius erat venas coalescentes vnum magnum vas efficere, sic enim minus esset iniuriis obnoxium; insuper quia epati parti non admodum distanti venam erat necesse, arterias vero, vt quæ supra vesicam tuto vehuntur, neque statim ad cordis sinistrum ventriculum perueniunt, non erat necessum vnum efficere. Nunc quoniam de membranis & vasis egimus, de ipso fœtu cuius gratia reliqua in vtero generantur, nonnihil adiiciamus. Situs eius in vtero fere talis est, incuruus totus, ac contractus talos ad nates applicat, ipsum vero caput in genua pronum decumbit manibus inter genua & caput vtrinq; insertis, vultus & os in genua ita obuersa inclinantur, vt nasus inter genua dependere, oculi autem vterque alteri genuum propemodum impressi videantur; itaq; forma

Vmbilici nodi.

Card. de rer. var. li. 8. cap. 44.

Zirbi commentum de nodis vmbilici.

Longitudo vmbilici.

Dub.

Solutio.

Fœtus.

Situs in vtero.

fere

fere ſphæricus eſt,ſic enim melius retinetur,paulo tamen oblongior,vt in partu clauſtra anguſta melius penetrare poſſit , & ſic ad anteriora vteri aſpicit mas,fœmina ad poſteriora,quãuis & aliquando capite elato,aliquando tranſuerſim iaceat,quæ tamen poſitiones, & multa alia, præter naturam,nec ſine periculo ſunt.Per vmbilicum fœtus vtero toto geſtationis tempore,perinde ac per pediculum fructus arbori, alligatur,cæterum partus tempore inſtante cum magnus & perfectus infans vterum diſtendit,tunicæ pro infantis mole anguſtæ redduntur, neque iam ſanguis ſufficiens alimentum exhibet , ideoque concitatus infans ſeſe conuolutans exilit,membranas diſrumpit,acetabula diſſoluit , & tunc arcana quadam ratione vteri oſtium aperitur , aquæ dictæ prius exeunt,vaſa vmbilicalia ab vtero ſuisque,vnde prognata fuerant , vaſis eum in modum abſcedunt,quo maturus fructus, aut in autumno folia ſuis pediculis ab arboribus abſcedi abrumpiq; cernimus;tandemq; fœtus progreditur vmbilico adhuc nexus,quem mulieres forpicula , aut cultro , bruta vero dentibus diſcindunt : ipſa autem inuolucra fœtus mox cum ſanguinis defluxu quodam,propter abrupta vaſa,ſubſequuntur,quæ mulieres aſperſo ſale exurunt,aut aliquo defodiunt, bruta deuorant,niſi ipſis abaſtantibus præripiantur. Sed videtur iam hoc caput iuſtam adeptum magnitudinem,quapropter reliqua,quę tum ad fœtus formationem,tum eiuſdem in lucem editionem ſpectant , in tertium, quartumq; huius operis librum oportunius explicanda reiecimus.

Per vmbilicum fœtus vtero alligatur.

Partus.

Vmbilici ſectio.

Secundinæ exitus.

Lib.3.c.11.
Lib.4.c.7.

De ſimilitudine partium fœminarum cum partibus viri.

CAP. XI.

EX dictis iam facile colligere eſt, eaſdem , quæ in viro inſunt partes,in muliere etiam reperiri,hoc ſolum differentes,quod in mulieribus quidem intus ſint conditæ,in viris extra prominеant, harum enim vtras prius mente conceperis, mulierem extra in vertendo, virorum vero intro replicando,omnes inter ſe ſimiles inuenies.Si enim fingas virorum pudenda inuerſa , & inter rectum inteſtinum ac veſicam conſtituta,matricis locum ſcrotum occupabit , extrinſecus autem vtrinque teſtes adhærere , & colem maris in matricis collum euadere

Eadem quæ in viro,in fœmina etiam ſunt partes.

comperies; quæ ve. o cutis est in fine colis, (quod in viris præputium appellatur) ipsum pudendum muliebre repræsentabit. Iam vero si rursus imaginaris, matricem inuersam & extra prominentem, tunc testes ipsius parte interna contineri, ab eademque veluti abscroto circumdari necessum erit; collum autem, quod antea intra peritoneum erat abditum, nunc pendere, ac colem virilem effi ere; pudendumque muliebre, quod huius colis cutaceam quandam ὑμένα esse diximus, in vocatum præpurium commutari. Perinde consentaneum erit, arteriarum, venarum, vasorumque spermaticorum positionem vna cum iis transferri. Tunc denique plane intelligas, nullam viris partem in- 10
esse, quæ in mulieribus non sit, tantumq; positione differre, & magnitudine, idemq; fœmineis his partibus accide. e, quod talparum oculis; obtinent enim vitreum ac cristallinum humorem etiam talpæ, & tunicas his circumdatas non minus quam animalia, quib. oculi prominent; verum neq; eis apertifuerunt oculi, neq; foras prodierunt, sed intus imperfecti manserunt, veluti partes supradictæ in fœminis, propter caloris ad extrudendum infirmitatem, quæ an satis sit ad producen-
Lib 3.c.8. dam sexus diuersitatem, suo loco latius disputabitur. Nunc hæc sufficiant de partibus, quibus fœmina à viro dissidet, deq; iis, quæ gestationis tempore *in ipso vtero* generantur, quæ propterea præmittenda es- 20
Anatomiæ ad geographiam similitudo. se omnino necessarium duximus, quia quemadmodum ad historiæ fidem Geographia, sic ad medicas tractationes partium humani corporis cognitio plurimum confert; vt enim, qui rerum gestarum memoriam repetunt, non illas recte possunt exprimere nisi prius locos, quibus obtigerunt, depinxerunt atque adumbrauerint; sic procul dubio si, quæcunque circa hominis generationem solent contingere, sunt enarranda, necessum est eas partes perspectas habere, in quibus ea omnia agenda peragendaque sunt, siue feliciter id fiat, vt per sanitatem; siue minus auspicate, vt per morbos. Qua tamen in re sicuti & in sequentibus innumera pene reperies, quæ & antiqui penitus ignorarunt, & nos opi- 30
nari tantum ingenue fatendum sit, multa quæ sibi soli reseruauit summus & sapientissimus ille opifex, cuius inenarrabilem bonitatem, ac
Philautia multorum errorum causa. sapientiam in hoc potissimum pangendo diuino opere, quod voluit cæterorum mirabilium perfectionem esse atque centrum, nemo vnquam satis laudabit; quod cum ita sit & ignorantiæ non raro accedat philautia, qua nihil nos ignorare videri volumus, hinc factum, vt quicunque

cunque habiti sunt sapientiores, Hippoc. Plato, Aristoteles, Galenus, & qui post illos secuti sunt, ad propria commenta non raro recurrerint in quibus quo quisque in re dubia & obscurissima fuit acutior, eo apud scriptores locum obtinet præstantiorem : Quia nimirum ita placuit Deo glorioso & sublimi, velamento stultitiæ, ne arcanum sui diuini operis in propatulo esset, thesaurum suæ sapientiæ abscondere, vt humanam sapientiam pessundaret: Quamobrem sanctissimus Rex idemque Propheta merito dicebat: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt me*; Et sanctus Iob corporis vniuersi plasmationem tribuit Deo conditori. Quin & Aristoteles & Galenus ipse in DEVM assurgunt, quoties corporis humani diuinam fabricam in pangendis, connectendis, ac disponendis membris summopere admirantur. Nos igitur, etsi furorem esse existimemus temere ac insolenter nobis plus satis tribuendo, ea quærere quæ nostris mentibus excellunt, & ea docere, quæ forte ignoramus: tamen honestum censemus laborem, qui ad humanas capessendas disciplinas comparatur; Ideo DEI Optim. Max. ope nitentes, eundemq; summa veneratione laudantes, in his, quę diximus, quæque dicturi sumus, curauimus ea, quæ pro captu humano vero similiora visa sunt, & magis rationi consentanea, quæque à probatissimis scriptoribus, facta etiam pensiculate inter eorum dicta electione accepimus, aut experimento comprobauimus, ea solummodo posteritati commendare.

Finis libri primi.

RODERICI A CASTRO LVSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De natura mulierum

LIBER SECVNDVS

De Semine & Menstruo.

Quid semen, quidue genitura & humiditas salivalis.

CAP. I.

Generationis principia duo.

DRoditum supra iam est duo esse nostræ generationis principia, semen & menstruum, ac proinde superbissimi animalis originem debilem, fragilem, & prorsus imbecillem, quinetiam corruptibilem atque mortalem, de his igitur hoc libro agere decreuimus, & primo de semine, de quo, quid sit; quæ ipsius natura; & an mulieres semen emittant; quidq; ipsum ad generationem conferat: an viuat, & animatum sit: à toto ne corpore decidat: vbi generetur & formam accipiat: quidue testes ad ipsius generationem conferant; & cur orta ab eodem membra deperdita instaurari minime possint; tandemq; quid sit formatrix facultas in eo cõtenta; quæq; sint boni ac prolifici seminis conditiones; breuiter atq; contracte enucleabimus. Semen igitur auctore Aristotele 2. *de generat. animal.* id est, ex quo primo oriuntur ea, quę secundum naturam constituuntur. Galenus nihil aliud esse dixit, quam sanguinem in venis, quæ ipsum continent exquisite confectum. Autor definitionum humorem esse dicit, in vasis, quæ à testibus exoriuntur, contentum, calidoque constantem spiritu, ex

Fragilis est humana origo.

Semẽ quid Ar. cap. 4. Galen. 2. de semine.

Seminis definitio.

tu, ex quo nasci hominem liceat. Alexander, amator veri dictus apud Priscianum, dicit, semen esse sanguinis spumam; Eiusdemque opinionis fuit Diogenes. Medici vero summo inter ipsos facto consensu definiunt vtilem superfluitatem vltimi alimenti sanguinei in partes distributi; quam nos etiam definitionem libenter amplectimur. Quicunque de semine subtilius differunt, à genitura distinguunt, quia, inquiunt, genitura est causa, principiumque generationis, proueniens à perfectis animalibus, quæ natura coeunt: semen vero plantarum etiam est, & animalium imperfectorum: vnde colligunt, genituram ens esse naturale imperfectum: vtpote quod alterum tantum generationis principiũ obtineat, cuiusmodi est semen viri; semen vero ex duobus rerum naturalium principiis constare, cuiusmodi est nux, triticũ, hordeũ & alia semina, quæ perfecta sunt in genere suo, non minus quam ipsum animal: Qua ratione seminis, quam genituræ, latior est acceptio, ex semine enim, non ex genitura plantas & imperfecta animalia prouenire recte dicimus, ex genitura vero perfectior tantummodo: cæterum Hipp. non solum ipsum semen recens emissum, aut in suis vasis contentum, sed quamdiu fœtus nomen non meretur, etiam muliebri semini commixtum, & in vtero conceptum genituram appellat. Porro autẽ semen excremẽtum esse ex eo concluditur, quod neque pars aliqua corporis est, neq; res præter naturam: supereſt igitur, vt vel sit alimentum, vel colliquamentũ, vel excrementum: alimentum quidem res aduentitia est non insita: cum igitur semen insitum sit non est alimentum, multo minus colliquamentum, quia omne tale præter naturam est: insuper quia locus secundum naturam nullus colliquamento est datus, sed hac illac fluit, quocunque facilius ferri potest, naturalibus vero excrementis locus destinatus est, verbi gratia, alimenti sicci excrementis, aluus: humidi vesica: vtilis ventriculus: seminalis testes, & vasa varicosa: præterea crassi homines multo minus fœcundi sunt, ac minus seminis habent, non est ergo colliquatio, nam crassam ab agente colliquante magis destillat: quid? quod si colliquatio esset, semper læderet: atqui nonnunquam alleuat corpus redditque alacrius: supereſt igitur vt sit excrementum; Vtile tamen, vtpote à quo magnam vtilitatem natura consequatur, & vegetior atque vigorosior reddatur. Cum igitur vltimum alimentum vtilissimum sit, vtpote ex quo iam vnumquodque gignitur membrum, semen eius potius, quam alterius

Genitura à semine quid differat.

Lib. de natura pueri.

Seminis definitio explicatur.

Natura lib. excrementis locus est destinatus.

Excrementum quale semen est.

terius alimenti excrementum esse oportuit, si adeo vtile excrementum futurum erat, vt ex eo homo ipse generaretur: quo loco, vti Aristoteli placet, excrementum appello reliquias alimenti; colliquamentum vero id, quod resolutione præter naturam ex incremento secernitur. Vnicum sane perpetuæ propagationis atque subsistentiæ rerum præsidium semen est, cui nisi inesset propagatrix quædam vis, specierum conseruatrix, breui temporis spatio cuncta deficerent animantia, quæ in indiuiduis ætatis progressu & morbis dissolubilia esse diximus atq; mortalia, in specie vero perpetua & æterna feminis ratione cõseruantur. Constat semen materia, & facultate, illa ex primis rerum elementis conflatur; sanguis enim ex iisdem quatuor rerũ principiis, quæ in cibis inerant, consti uitur, cuius seminis materia portio est; Facultas vero formatiua pars est animæ vegetantis, vt suo loco dicendum erit, & in spiritu genitiuo consistit, qui multo diuiniorem naturam sortitur: Omnis enim animæ siue virtus siue potestas alterius cuiusdam corporis particeps est, eiusq; diuinioris, quam quæ elementa appellantur, dicente Aristot. 2. *de generat. animal.* Porro duplex, tum maribus tum fœminis semen inest; prolificum vnum, quod proprie semen appellant; saliualem succum alterum quod seminis nomine non nisi æquiuoce comprehendunt, quippe quod inutile sit ac minime prolificum, nisi quod ex virili Allantoidem membranam coalescere, quam supra ex fœmineo semine generari prodidimus, quidam putant, cæteroquin ad oblectamentum duntaxat natura illud molitur; in viris eodem fere itinere, quo fœcundum semen, progreditur; in fœminis veteri ceruicem per tenuissimas fibras adit: Hoc cum emittunt, mira voluptate afficiuntur, quod non perpetuo in seminis prolifici emissione, sed plerumque euenit; plures enim citra libidinis voluptatem conceperunt. Hic porro humor reliquo tempore paulatim & sine sensu illabitur, in coitu repente, ideoque cum maximo suo sensu, & incredibili, vt fertur, voluptate exsiliendo, ac per saltus, haut secus quam virile semen tanto in plerisque impetu irrumpit, vt marium more longius prosiliat; tot voluptatum illecebris & irritamentis ad coitum opus fuit, quæ nisi sagax natura parauisset, vix quisquam esset, qui conceptionis humanæ locum contemplatus, tot sordes quæ assiduo influxu ipsum inquinant, subiecti crassi intestini, & superpositæ vesicæ viciniã, mulierum complexus persequi voluisset: nec vlla viro se iungere fœmina

Excrementum quid.

Colliquamentum quid.

Seminis materia.

Facultas.

Semen duplex.

Galen. lib. de rem.

Saliualis humoris vsus.

mina appetiuisset, quæ non imestris gestationis labores, & partus matri sæpe funestos dolores animo voluisset. Sed vt ad saliualem succum redeamus, illum fœminis affluere planè constat, cum ipsæ in coitu vehementer oblectantur, & qui concumbunt, circa pudendum sibi eum effundi percipiunt: At spadonibus hic humor voluptatem quandam afferre videtur; quamuis Alexander Aphr. non propter illum, sed propter memoriam anteactæ voluptatis illos tantummodo, qui jam iuuenes fuerunt castrati, in coitu delectari existimat, sed nihil vetat duplicem hanc causam voluptatis in spadonibus coniungi, ideo haud sine ratione amatores eos esse mulierum maximos tradidit Comicus Poeta. Idem humor fœminæ vtpote frigidior, ac ad prolis generationem prorsus ineptus, iure post coitum effunditur suo iam functus officio. Quod si verum est, non video qui possit conceptionis signum esse à fœmina exsiccato pudendo discedere, & ex humectatione eandem non concepisse colligi, quandoquidem hac humiditate diluitur, etiamsi semen contineat vterus, quare potius existimo concepti seminis signum esse arido pudendo discedere; dilutum verò non semper coitus infœcunditatem arguere, quia potuit retineri prolificum semen, quod ad vteri fundum proiicitur, affluere saliualis hic succus, qui ad ceruicem. Virorum autem saliualis humor in coitu fundo retinetur, vtpote vigorosior, & qui fœcundi seminis fœminei naturam prorsus refert, sunt tamen auctore Galeno specie similima, semen, quod in fœminarum testibus continetur, & humor, qui in glandulosis marium corporibus reperitur.

Saliualem succum fœminis inesse.

Spadones quare in coitu delectentur.

Virorũ saliualis humor.

14. de vsu part. c. 11.

De seminis natura atque præstantia.

CAP. II.

SEmen natura calidum & humidum est ideo aliquando nomine calidi innati, & humidi radicalis, vna cum sanguine comprehenditur; & si probe concoctum fuerit, colore album & splendens esse oportet, vt vel hinc pateat, quam parum vere Herodotus scribat, semen nigrum Æthiopes promere: substantia crassum redditur, lentum, sambuci vel paimæ odore, apibus experitum, & quod in aquæ fundum immergitur: Est etiam fœcundum & bonum id, ad quod plurimum vitalis

Seminis temperatura.

Color.

Substantia

Odor.

vitalis ſpiritus ex corde & vniuerſo corpore confluxit, qui ibi teſtium & vaſorum vi genitiuus fit: aereum inſuper ac globulentum, & quod inſtar grandinis concreſcit, non tamen à frigore, ſicuti grando aut nix, ſed à proprio ingenitoque vaſorum, & teſtium calore, neque humore eiuſdem vi diſſipato, ſicuti illa, quæ multum terrenæ ſubſtantiæ admixtum habent, veluti lutum, & reliqua terrena, quæ feruore ſolidantur, ſed ampliore concoctione agitante, & vt candidum oui, oleumue diutius agitatum in ſpumam ingentemque tumorem vertitur, coercito flatu, ita ſemen ab immixto ſpiritu in denſiſſimam turgeſcit ſpumam, cuius bullas vix cernere poſſumus, ſicuti neque butyri: Hac de cauſa Poetæ Venerem Aphroditen & ex maris ſpuma prognatam dixere. Hic tamen ſcrupus eſt, ſi enim craſſum ſemen, albumque ex homine prodit; cur mox refrigeratum humeſcit, & in aquæ ſpeciem coloremque conuertitur; nam ſi terrenum ſemen eſt, in humorem totum & aquam conuerti non poſſet; ſi aqueum à frigore potius, vt cætera, quæ aquea ſunt, quam à calore congelari oporteret atque concreſcere? Solutio ex dictis eſt, ſemen enim duplici ſubſtantia conſtare docuimus, ſpirituoſa vna, altera craſſa, & tenaci, quæ interno calore & ſpiritus copia, ea, qua diximus, ratione calore in ſpumam conuerſo ſpiſſatur albeſcitque; egreſſum vero ſemen calore exhalante liqueſcit, non congelatur, propter incluſum incongelabilem aerem, & ſpiritum, qui ſi etiam euanuerit, veluti aqua remanet minimum habens terrenæ portionis: Venit itaque culpandus Theſſeus medicus, qui apud Priſcianum elephantorum ſemen ita poſt egeſtionem ſolidari dixerit, vt electri ſimilem ſubſtantiam ſumat. Sed vt ad ſeminis conditiones regrediamur, illud etiam bonum ac prolificum eſt, quod in tertii ſeptenarii complemento generatur, quia tunc ſtat longitudinis diameter, & corpus incipit inſpiſſari ſecundum latitudinis, & profunditatis diametros; verum circa triginta annorum ætatem habet homo ſemen perfecte maturum; imo mulier, ſi imprægnetur ante vigeſimum primum annum, debilitatur, & palleſcit; albi etiam, nec multum pingues, nec admodum graciles, plus ſemine abundant, quam nigri aut fuſci, quia eriam humore redundant, qui ſeminis materia eſt. Infœcundum vero ſemen habetur, quod aut in aqua innatat, aut prædictis qualitatibus caret; item viri ſemen multum coeuntis, quia incoctum eſt, & vaſa ſeminaria debilitantur: non eſt etiam prolificum ſemen

Venus Aphrodite quare dicta.

Dub.

Solutio.

Theſſei medici opinio de ſemine Elephanti.

Semen qua ætate maturum.

Infœcundi ſeminis indicia.

men ſenis in vltima ſenectute, quia non ſatis eorum natura poteſt concoquere: neque pueri ante decimum quartum annum, propter incrementum, & quamuis aliqui referant vidiſſe quoſdam, qui genuerunt in duodecimo, illud nihilominus rariſſimum eſt, nam vel nondum ſemen habent, vel ſi habent, aquoſum eſt & penitus indigeſtum; eſt præterea inualidum ſemen ægroti propter imbecillitatem, & ebrii aut nauſeabundi, quia aquoſum etiam eſt, & indigeſtum. Quæres fortaſſis, calidumne ſemen an temperatum fœcundius ſit? Reſpondeo: ſemen fœcundum dupliciter dici: aut quod facit ad plurium generationem, aut quod cum plurimis fœminis generat: primo modo calidum ſemen valde fœcundum eſſe manifeſte inquit Galen. *art. med.* 95. quia quemadmodum ex ventriculi functionibus coctio in calido melior fit, quam in temperato, eo quod calore promouetur coctio, ita cum conceptio coctione peragatur, ſemen calidius magisq; coctum aptius eſt ad generationem, & fœcunditatem: Secundo modo fœcundior vterus appellatur teſte ſummo dictatore Hip. temperatus, quia ex pluribus viris, etiam varie temperatis liberos ſuſcipit, qua etiam ratione temperatum ſemen pluribus vteris ſuſceptum fœcundatur. Eius verba 5. Aph. ita iacent; *Quæcunq; frigidos & ſpiſſos vteros habent, non concipiunt, & quæcunque præhumidos vteros habent, non concipiunt, exſtinguitur enim in iis genitura; & quæcunque ſiccos multum & præcalidos, nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen: quæcunque vero ex virisque mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ ſunt:* Ex quibus Galenus in comment. colligit, tam mulieres quam viros ſi temperate quatuor qualitatum potiantur, generare, quamuis temperie illa priuatis commiſceantur, intemperatos vero cum iis ſolum, quæ contrario ſunt temperamento, copulatos gignere, nimirum calidos frigidis; humidos ſiccis: & ſic de cæteris: Quæ tamen Galeni ſententia repugnantiam videtur inuoluere, nam ſi intemperatæ ſolis contrariis naturis iunctæ generare valent, vt in vltima ſententiæ parte legitur, non poterunt profecto temperatis iunctæ generare, vt initio eiuſdem ſententiæ Galenus prodiderat. Reſpondet Mercurialis, & cum eo Mercatus, vterq; viri doctiſſimi, temperatos ſi temperatis miſceantur ſemper gignere, intemperatos vero tunc ſolum, quando contrariis ſuæ temperiei copulantur; ſed non aduertunt, Galenum dixiſſe, temperatas naturas, quantumuis temperie illa priuatis commiſceantur, omnino gignere; potius ergo arbitror temperatas naturas intem-

Dub. Calidumne ſemen an temperatum fœcundius ſit. Fœcundum ſemen dupliciter dici.

Galeni ſententia examinatur.

Mercati & Mercurialis interpretatio.

Mercuriali. var. lect. Mercat. li. 3. cap. 2.

peratis quibuſuis collatas contrariarum vicem gerere: & quemadmodum anodina dicta medicamenta non ſolum à calida cauſa, verum etiam à frigida ſubortos dolores mitigant, ita etiam muliebre ſemen temperatum calidam pariter ac frigidiuſculam viri genituram contemperare, fouere, ac fœcundam reddere; quamobrem adhuc minus probo Braſſauolæ ibi interpretationem, qui per temperatas naturas non multum diſtemperatas intelligit, quæ vtrisque extremis iunctæ valeant generare; etenim frigidiuſculam fœminam frigidiſſimo viro iunctam poſſe gignere minime puto, neq; vnquam vidi, aliud tamen erit, ſi calidiuſcula calido viro coniuncta ſit, quia calor præſertimq; moderatus ad hominis procreationem non parum momenti habet, frigiditas vero nocet. Sit igitur concluſio, non ſolum temperatam vtriuſq: coniugis naturam fœcundiſſimam eſſe; & intemperatam vtriusq, contrariam, dummodo non ſit intemperantia maxima, ſed etiam temperatam ſi intemperatæ copuletur eidem, quæ cum ſuo contrario non admodum gignere apta erat. Infœcundos vero eos eſſe iudico, qui ſimilem obtinent intemperiem, frigidam potiſſimum, quamuis non intenſam: ſunt etiam infœcundi, qui intemperiem nimis immoderatam ſortiuntur quibuſuis coniungantur, hi enim prolificum ſemen haudquaquam gignunt. Obtrudes, temperata corpora eſſe ſimilia, & ob id infœcunda eſſe oportere, quia nullam inter ſe præſtare poſſunt actionem, quæ ad generationem requiritur, non enim vnum ex altero generare poteſt, niſi mutua eorum actio fiat. Memineris tamen iuſtitiale (vt vocant) temperamentum vtriusque ſexus à temperamento iuſtitiali alterius plurimum diſſidere; quare ob hanc diuerſitatem, quæ ad agendum ſat eſt, generare optime quidem poterunt. Quæ vero de ſeminis temperie dicta ſunt, eadem vteri conſtitutioni pulchre eodem tenore quadrant, in quib. longiore aliquantulum fui, quia, vt Platonem meminiſſe conſtat, non mediocris ars eſt noſſe, & viros & fœminas temperamento ad gignendam prolem inter ſe conuenientes coniungere, atque hoc fuit olim maximum obſtetricũ opus; de quo etiam ita cecinit Lucretius:

Vſq; adeo id magni refert, vt ſemina poſſint
Seminibus commiſceri generaliter apta,
Craſſaq; conueniant liquidis, & liquida craſſis.

Ex dictis omnes diſſolues nodos, facileque compones vulgatiſſimum illud diſſidium, quo quæritur, vtrum temperati an intemperati melius generent.

Braſſauola interpretatio reiicitur.

Dirimitur controuerſia.

Obiectio.

Solutio.

Obſtetricis munus quod nam olim.

Semen mulierem habere, & quid in fœtus constitutione opis id conferat.

CAP. III.

QVia de solis mulieribus contemplationem decreuimus, & an hæ semen habeant auctores non adeo sunt concordes, frustra hæc de semine tractatio instituta foret, si hæc res indiscussa maneret. *An fœmina semen habeat.* Præcedit quæstio, an sit, quæstionem quid sit, scio, at hic non absolute an sit, sed an fœmineum sit, quærimus; quæ autem huc vsque diximus, tam fœmineo quam virili facile possunt accommodari; Enimuero conueniunt medici in eo, quod etiam mulier præter menstrua quid aliud emittat, de hoc tamen dubitant, semenne sit, id est, an facultatem habeat formatricem, vel vt ipsi loquuntur, an actione ad generationem concurrat, sicut viri semen. Arist. naturæ alioqui scientissimus in libr. *de generat. animal.* fœminas neque semen habere, neque emittere multis rationibus confirmat, in cuius etiam sententiam pedibus discedunt Auerroes & Auicennas. Athenæus, referente Galeno secundo de semine, eius fuit opinionis, vt crederet, fœminas semen quidem promere, sed inutile; quia, inquit, emittitur extra matricem per foramina, quæ à lateribus seminariis meatibus iuxta vteri cornua extrinsecus adsunt. *Arist. sententia. Lib. 1. c. 20. Lib. 2. c. 4. Gal. cap. 1. Athen. sententia.* E conuerso Galenus cit. lib. de semine ex Hippocrate validissimis rationibus contendit, fœminas non solum semen excernere, verum id etiam magno esse vsui vniuerso fœtui constituendo. Rei veritas sensuum fide comprobatur, cui repugnare debilitas est intellectus: nam dissectis fœminis, quæ diutius à coitu temperarunt, vasa seminaria, testes, & vteri cornua albo crassoque semine referta esse apparent; quod si tenuis humor, lachrymæ similis ab oculo frictione excussæ esset, quod contrarii putant, cur quæso crassum est, album spumescens? mora, inquiunt, illud fit, at cur illo excreto vterina cessant accidentia? cur non exstinguitur libido antequam excernatur? nisi quod antea ad coitum excitabat; cur gonorrhæam patiuntur? cur turgens fœmina statuto tempore ad marem properat? si enim à solo menstruo, non cessarent hæc omnia maris accessu, in quo sanguinis excernitur nihil. *1. Ratio.* Insuper fœminæ non minus quam viri nocturnis pollutioni-

2. Ratio. tionibus infestantur,& viduis,ac iis, quæ Hysthericis vexantur symptomatibus,copiosissimum,crassissimumque semen obscænarum partium titillatione erumpit: quæ excretio si non imaginationem, sed tantum frictionis vim,vt oculi lachryma sequeretur,qui fieri posset,vt quæ somniat cum nulla rarefactione proritetur, solaque ducatur imaginatione,semen excernat album & crassum, quod quia in accessu sternutat fœmina,signum est à cerebro delabi. Idipsum declarant subuentanea oua,& molæ,quas mulieres ex proprio duntaxat semine,absque vllo virilis seminis accessu,sæpissime concipiunt. Ad hoc quia fœminæ in coitu non minus quam viri delectantur; at viri delectatio ex semine est: ergo etiam mulieris. Hanc voluptatem ab spiritibus,& motu fieri Aristotelici contendunt:sed contra est,quod sentiunt,aliquid emitti,quo emisso voluptas atque libido cessat. Quod si ad hominem argumentum texere liceat,ipse profecto Aristoteles est, qui naturam vtrumque sexum in fruticibus commiscuisse propterea putat, quod sola vis mascula non satis esset ad procreationem, etsi terra alimentum administret:multo ergo magis in animantibus, quæ præstantiori sunt ordine, necessum fuerit maris & fœminæ vires coniungi, non modo vt fœmina materiam suppeditet, sed vt copulatis amborum viribus vnum quippiam procreationi aptum proferant. His rationibus planum fit, fœminas semen habere: Prolificum vero id esse,apertissime concluditur ex similitudine filiorum ad matres,non solum secundum sexum,sed & secundum plurima alia accidentia, vt verrucam,& cicatricem: Non tamen hac ratione contrariæ opinionis fautores quicquam mouentur,quia quemadmodum terræ vitio linum in lolium, triticum in typham degenerat; ita menstrui culpa filium in matrem degenerare arbitrantur; sed vim rationis non infringunt: Nam quemadmodum quando vis seminis obtinere,quod primo nititur,non potest, in proximam formam fingendam labitur,sic viri semen,cum patris similitudinem efformare nequit,in alterius hominis formam decideret,at circatricem seu verrucam dextri humeri, qua sola mater insignita erat, fœtus repræsentare non posset, nisi mater ei semine suo idolum suæ compositionis impressérit;non ergo ex alimento tantum similis infans matri euadit, nam persica arbor in Ægyptum translata ex eodem genita semine,sed mutato pabulo,bonitatem alimenti mutauit,non speciem; neque opinandum est Polycletum statuam fingere,quod vero oculi cæ-

1. Ratio. *Prolificum esse famine um semen.*

Aduersariorum sententia.

10

20

30

sii,na-

fii, nasus simus sit, à luto esse. Adhæc si asini semen equa exceperit, fœtus non patris tantum, sed ex vtrisque mixtam speciem præ se ferat, ex vulpe & cane hybridæ, hoc est, canina vulpis, aut vulpinus canis generatur; cum igitur assimilatio æque fiat ad patrem, & ad matrem, necessum est, vt à principio aliquo maris & fœminæ communi proficiscatur. Ad generationem concurrunt solum semen, & menstruus sanguis: hæc vis non potest esse in menstruo, quia hoc mari non est commune, & ideo nunquam assimilaretur fœtus patri: ergo necessum est, vt sit in semine, semen igitur est illud; quod fœmina emittit. Faciunt quidem hæ validissimæ rationes, vt cum Galeno credamus, non à mare solum, sed ab vtroque parente semen prodire, cui formatiua vis insit: Illud tamen supereſt vt videamus, quam sint penetrantia Aristotelis, Auicennæ, Auerrois, Athenæi, ac suæ phalangis autorum tela. In omnium, inquiunt, procreatione aliud materiam, aliud efficientem causam præbere oportet: fœmina dat materiam, non potest ergo efficiens esse. Solutio est, vtrumque semen secundum diuersas sui partes materiam & efficientiam præbere. Secundo; si præstans, & integre coctum virile semen sufficiens est generationi, quorsum adiiciet natura muliebre? Dic, semen viri non ideo prolificum esse, quod ex sanguine quippiam generare possit, sed quod muliebri commixtum ad generandum sit aptum; disponens enim omnia benigne & suauiter Deus, non vni sexui, sed vtriq; generationis opus commisit, vt fœmina voluntaria congrederetur, nõ solum oblectamento, & delectatione illecta, sed etiã vt sui indiuidui substitutio, & similitudo quoad fieri posset, duraret: Ob hoc igitur semen habere oportuit, & vt auctius prodeat virile semẽ, ac gignendis mẽbranis, quib. contegitur fœtus, sit sufficiens: nã etsi exiguũ virile semen fingendis solidis membris satis esset, membranæ tamen bullas & spiritum includuræ ante formationem fœtus, & alimenti tractionem, quæ die septimo fieri incipit, viri semen non sufficeret; ideo fœmineo suppletur, & integrum redditur. Tertio, quo tempore mas pubescit, & semen fundit, pubescit etiam fœmina, & menstrua apparent; respondet igitur semini virili, menstruum muliebre, non semen alterum: Non tamen vident matrem & gignere cum mare, & alere sine mare fœtum: ideo mas non solum semen: fœmina & semen & menses habet. Hoc tamen penes ipsos præcipuum est, & ineuitabile telum, si semen muliebre materiam & efficientiam habet (nam

2. Ratio.

Arist. & al. argumẽta proponũtur ac soluuntur.

2.

1.

3.

vtrumque ſemen materiam generationis ſolidorum membrorum præbere omnes vno ore cum Galeno medici confirmant) poſſet fœmina ſine ſemine virili concipere: contorquetur tamen facile, ſi reſpondeas, concipere quidem ſed ſterile, aues ſubuentanea oua, terreſtria animalia molas: Infirmioris enim virtutis eſt ſemen muliebre, quam vt ſolum ſufficiat ad conceptum, eamque integram virtutis perfectionem à mare exſpectat. Si obtrudas, contrarium prodidiſſe Hippocr. qui libr. de genitura, ſemen fœmineum fortius aliquando eſſe retulit, ac virile fieri, & econtra: Nos iam tradidimus, neutrum illorum quantumuis validiſſimum ad generationem ſufficere ſi alteri non copuletur, quamobrem acute magis, quam appoſite reſpondet Valleſius, fœminam non magni caloris ſemen habere inualidum, calidiſſimam menſtruis non abundare atq; ideo non concipere ſolam; quia aut debilius principium actiuum ſortita eſt, aut materia caret; at conſideraſſe oportuit, menſtruum ſanguinem fœtus materiam non eſſe, ſed pabulũ poſt ſeptimum diem; quare potius ſi fœmineum ſemen completum haberet actiuum principium, conciperet quidem perfecte, ſed non aleret: quod nequaquam admittimus, neuter enim parentum, quantumcunq; validum habeat ſemen, completum habet principium. Violentius hic vrget Auerroes, *ſi ſingula ſemina per ſe prolifica non ſunt ante commixtionem, poſt eam vnde aduenit illis illa virtus, quæ in neutro præerat?* Reſpondeo fuiſſe in vtroque, incompletam tamen; at à quo vniuntur? ipſa inter ſe in itinere commiſcentur, aut in ipſa vulua, quæ valide & auidiſſime amplectens, facit vt vniantur, adiuuante ad hoc, non ſolum actiua vtrius que ſeminis virtute, ſed etiam actuali virtute ipſius matris, quam Galeni decreto, mediantibus venis, & arteriis per vteri conceptacula eo tranſmittit. Quinta Ariſtotel. ratio: grauida fit interdum fœmina, nulla humiditatis ſuæ excretione, nunquam vero citra menſes: menſes igitur, non ſemen fœmineum, ad conceptum ſunt neceſſarii. Reſpondeo, Ariſtotelem aliam in muliere non cognouiſſe humiditatem, præter ſaliualem, quam guttam vocat, hanc, quam in vteri ceruice mares ſentiunt, etſi fœminæ non emittant interdum, tamen in prolifico concubitu ſemen per vaſa in vteri ſinus ſemper eiiciunt, quod non perſentitur, quia neque viri penem attingit, neque tantum fœminam delectat, vtpote quod ad ſinum vteri demandatur,

Obiectio.

Solutio.

Notatur Valleſius 2. controu. 7.

Auerrois arg. 2. colig. 10.

Solutio.

5. Aduerſar argum. 1. de ſem. 13

datur, cuius sensus hebetior est, quam oris ipsius; Neq; placet quod quidam arbitrantur, exquisitiori maris semine fœmineum interdum excusari, exemplo mulieris ducti, quæ concepit ex semine in balneo recepto, vt de Gedelia, & Auerrois vicina proditur; quod vltimum, si verum fuit, potius existimo, per id temporis ad solam delectationem attractionis illius seminis virilis subsequutum etiam fuisse muliebre, accedente præsertim imaginatione, sicuti in somniis per pollutiones solet contingere. Puer, addit Aristoteles, eunuchus, & fœmina habitu similes sunt voce, pilis, carne, & viribus: ergo & seminis inopia: concedimus, hos omnes non gignere exacte coctum semen, in quo virile robur consistat. Adiungit (nequid eorum, quæ aduersus hanc sententiam congerit, prætermittamus) menstruum lac repræsentat, semen virile coagulum; sicuti igitur lac sola materia est, ita & menstruum: Similitudinem menstrui cum lacte non improbamus, coagulum dicimus esse in vtroque semine incompletum, ideo commixta coagulari. Addit libidinosas fœminas crebro partu temperari; & nonnullas ex salaci conspectu ter intra mensem sanguinis menstrui profluuium pati, quasi conante natura id pellere, à quo irritatur. Vera tamen huius euentus causa est, quoniam ex euacuatione quauis, maxime sanguinis; seminis proxima materia, ac perinde libido ipsa imminuitur. His Aristotelicorum telis & hoc addi potest, quod prægnans fœmina in coitu delectatur, & aliquid emittit, quod cum in vtero maneat quia clausus is est, & semen tunc temporis nullius esset vsus, sequitur menstruum emittere, quod ibi ad fœtus pabulum detinetur: Dic, fœminam aut ad vteri latera tunc excernere; aut si ad fundum, ipsum aperiri, cogente ita necessitate, vt, quod superuacaneum est, egrediatur. Vides itaque eorum rationes, quantumuis ex Philosophiæ intimis depromptæ videantur, corruere: perspicis maximos fœminei seminis vsus, & vtilitates, vt nimirum virile nutriat, & adiuuet, quod delectet in coitu, quod ex eo Allantoides membrana generetur, & saliuali viri humore: sed ita, ne sola Allantoides ex eo generetur, vt reliqua membra non attingat: minime imo postquam suas vires cum virili semine commiscuit ad formationem fœtus: ex materia illius fit Allantoides. Adhuc tamen facit ambiguitatem quod Leuit. 15. Viri seminiflui, fœminæ sanguiniſluæ expiatio ponitur, quasi huic menstruum solum, illi semen insit.

Sextum.

Septimum.

Octauum.

Nonum argumentũ. Fœminei seminis vsus.

Decimum argumentũ

Dic,

Scriptura locus. Dic, fieri mentionem illius fluxus, qui in vtroque sexu est magis conspicuus, lege vero seminiflui viri mulierem etiam comprehendi: imo si sacræ paginæ, quæ supra omnem naturam est, locis in naturalibus speculationibus liceat contendere, legimus 3. Geneseos, serpenti dictum: Inimicitias ponam inter semen tuum, & semen mulieris; sed hæc alio pertinent.

Semen non solum vt opificem, sed etiam vt materiam fœtum attingere, & cur partes seminariæ non regenerentur.

CAP. IV.

Arist. & Peripat. sententia. MVlierem non aliud continere semen præter sanguinem menstruum Aristotelem sibi persuasisse iam supra memorauimus, & explosimus, ad cuius opinionem digitum attollunt non Auicenna solum, & Gentilis, sed omnes vno ore Arabicæ doctrinæ sectatores: Verum & illud addit Aristoteles, hoc ita constitutum muliebre semen seu potius menstruum solam materiam in conceptu: virile nudam efficientiam exhibere: ex illo omnia tam solida, quam cætera membra effici: hoc postquam vim generatricem menstruo impressit, & motionis principium dedit foras excerni, vt plerique omnes interpretantur Peripatetici, aut in auras euanescere, aut in flatus discuti, vt eorum etiam nonnulli arbitrantur. *Dubitemus* inquit 2. de gener. animal. 3. *Si proiecta in fœminam genituræ nihil concepti fœtus pars efficitur, quo abeat corpulenta eius substantia: si modo facultate, quæ in ipsa est, operatur:* Et non multo post: *Corpus genituræ in quo vna semen animalis principium, abscedit, partim est separabile ex corpore, cuiusmodi est, quæ appellatur mens siue intellectus, partim inseparabile, quod est genituræ semen, quod cum humidæ sit naturæ & aquosæ, dissoluitur, ac in spiritum diffiatur.* Hoc autem quam sit ipsi rei veritati contrarium, multis Galenus palam fecit in lib. de semine, & p imo semen virile in vulua contineri, si fœmina conceptura sit, ex eo concludit, quod si capram, ouem, aut aliam quampiam fœminam dissecueris, nullam ex iis, quæ semen excreuerant, concepisse, omnes, quæ retinuerant, grauidas fieri deprehendas. Secundo ex ipso

Galeni rationes aduersus Aristotelē, qui probat semen in vtero retineri.

relatu

relatu fœminarum, quæ vbi conceperint, quandam in vulua motionẽ sentire dicunt, quæ quasi conuellat, ac paulatim in se illam contrahat, quod idem plena fide conceptionis etymon, id est, seminis in vtero comprehensio, indicat. Tertio ex auctoritate omnium fere quos perlegerat medicorum, præsertim grauissimi Hippocratis: verum enimuero non solum in vulua retineri, sed etiam in pangendo fœtu materiæ; non tantum opificis rationem habere, & ex illo nouem seminaria appellata membra venam, arteriam, neruum, os, cartilaginem, membranam, tendines, ligamina, & cutem generari, magnis euidentiis ex sensuum fide experientiaque depromptis confirmatur. Nam si semen fœtus pars non efficeretur, aut efflueret, aut in flatus euanesceret, aut computresceret: non putrescit, quia sic grauissima, & veneno similia excitaret symptomata: tantum vero abest vt effluat, quin potius post conceptum os vteri clausum sit, nec specillum admittat; *quæcunque vtero gerunt*, inquit Hippocrates, *his vteri os clausum est*: Neque aliter psaltrix puella se concepisse cognouit, ex qua vidit Hippocrates, tenui pellicula contentum sexto à conceptu die semen excidere: Ita fœminæ quæcunque partus peritæ sunt, quo die genituram non excidere obseruant, eodem se se concepisse sciunt. Non etiam in halitus vertitur, ita enim à conceptu vterus inflatus, ac maxime elatus sentiretur, contra quam fit, & tempore partus cum crepitu erumperet, quod non obseruatur: Concoquitur igitur semen, & in fœtus seminales partes conuertitur, quarum profecto exanguis, sicuti seminis, & non sanguinea, sicuti sanguinis substantia est, quæ seminis omnino, vnde manarunt, speciem, ac naturam referunt. Adde, quod & perforari, & extendi vel longissimis spatiis, sine ruptionis periculo, possunt, ad quod multo quam sanguinis accommodatior erat seminis materialenta, & tenax; è conuerso neque albus est, neque adeo lentus & crassus sanguinis succus, vt si intendatur aut fistulæ in modum perforetur, in sua continuitate valeat perseuerare. Obtrudes, à sanguine ipso partes confici, verum à natura immutato è rubro in album; è tenui in crassum, aliquando in lentum atque tenacem: At si sanguis eas partes gignendi ex se facultatem haberet, semine profecto non esset opus, si ex semine, memineris naturam nunquam obliuisci insitorum motuum, & frustra per ambages fieri, quod per compendium commodius præstari potest; frustra igitur in hoc laboraret, cum iam rei principium haberet, quod non

Libr. de genitura & lib. de natu rapueri.

Semen materiam etiam generationis esse.

Seminaria partes nouem.

5. Aphor.

Obiectio.

Solutio.

solum est principium totius; vt vult Aristoteles ipse, verum etiam facultate totum esse Plato existimauerat; vt cum habeat album, crassum, & lentum humorem, ex quo seminaria membra efficere possit, hunc eiiciat, alterumque similem ex sanguine gignat; non itaque oportuit vim suam menstruo sanguini tribuere, qua in succum album, crassum, & lentum conuerteretur (quod Aristoteles putat) ac protinus foras eiectum in spiritum dissolui: cum ipsum semen eandem vim & talem quandam substantiam possideat, quæ primarum partium procreatrix commodissima esset, quod quidem, etsi alii non sciuissent, diligentissimum tamen naturæ scrutatorem Aristotelem ignorasse nefas est. Magna hic contentione inuestigatur, cur prædictæ seminales partes, si deficiant, non queant regenerari: vera namque cutis vulnerata cicatrice, os callo vnitur, arteriæ, ac reliqua membra spermatica nunquam, vena difficulter restauratur. Contra si carnosæ, & adiposæ partes à nostro corpore excidantur, pro carne, caro, & pro adipe, adeps, rursus facilmo negotio restituuntur. Auget difficultatem, quod eadem est materia generationis, & nutritionis: Si ergo venæ, vt locupletissimus testis mille in locis Galenus est vim habent conficiendi similem quandam substantiam pro nutritione & incremento istarum partium, ex eadem etiam substantia poterunt eædem partes regenerari. Vt obiterilli conuellantur, qui pulche responsum putant, cum dicunt, genito iam integro animali, materiam generationis non amplius suppetere: Si enim per totum vitæ cursum pro nutritione subest, pro generatione quidem non deerit, quum eadem sit; quod enim pro alimento reponitur, simile esse debet omnino ei, quod digestum est, siquidem nutritio est particularis generatio, id est, effluentis substantiæ redintegratio. Sunt alii qui respondent, suppetere quidem materiam, sed desiderari facultatem formatricem & generantem, quæ, vt ipsi autumant, vt abiit completo formationis tempore, ita nutriens succesit: Sed hoc etiam, mea quidem sententia, vitio non vacat, quia videmus, & carnem, & adipem in grandioribus corporibus regenerari, si ergo permanet in partibus carnosis pro carnis generatione, cur quæso non permanebit in seminariis pro earundem restauratione? Adhæc in humidioribus & delicatoribus naturis, vt in pueris, ac fœminis, non exiguæ procreantur venæ, & satis magnæ ac permultæ quotidie in vlceribus renascuntur, carne enim

Quæst. An partes seminariæ regenerari possint.

3. meth 5. art. med. 81

1. de semine 13.

2. de semine 12.

Conuellitur quorundam sententia.

Nutritio quid.

Aliorum sententia reprobatur

ne enim noua replentur, quæ multis venis, & arteriis capillaribus referta est, anteriores etiam dentes non solum in infantia, & pueritia, sed & in adolescentia posteriores. Quidam videntes materiam & virtutem supersse, propterea tamen non regenerari affirmant, quia vbi hæc membra deficiunt, soluta est vnitas, & caro etiam deest, cuius regeneratio anticipat, quia facilius & promptius supercrescit, vtpote molliſſima, & quæ minori indigeat elaboratione, ita Galenum intelligunt primo de semine dicentem solida membra non restaurari, quia quod mora temporis paulatim erat colligendum, carne iam increscente supprimatur. Hoc tamen, & à veritate, & à Galeni mente plurimum dissidet: si enim materia pro membri seminarii regeneratione accuratius elaborata sit: non poterit profecto ex ea caro fieri, quæ ex solo sanguine minus elaborato conficitur. Vidimus auulso dente materiam solitam pro ipsius incremento ad partem mandari, iuxta proximam gingiuam in portiunculam euadere, non gingiuæ quidem sed albæ cuiusdam substantiæ instar calli; Meo etiam ex sorore nepoti, cui à prima infantia dens vnus deficit, iuxta eiusdem lateris auriculam, cuticularem quendam processum propendentem natura efformauit: Itaque redundante materia seminali in aliis partibus callosa; in cute cuticularis substantia gignitur non *carnosa*; *neque is eo loci Galeni animus fuit, sed carne supercrescente materiam membri spermatici* supprimi ac suffocari, alioqui neque etiam hæ partes nutrirentur, quia anticiparet nutritio carnosarum. Quatuor igitur sunt, quæ obstant, quo minus seminaria membra restaurentur; materiæ inopia, quæ, quamuis suppeditat pro nutritione, nunquam tamen in tanta copia colligitur, quæ ad vniuscuiusque quod interiit, regenerationem sufficiat: secundo debilitas facultatis formatiuæ, quæ quamuis per totum vitæ curriculum perduret, vt latissime Ioubertus suis patadoxis prodidit, tamen aut in membris eam pro futura necessitate natura conseruet, aut eadem cum naturali sit, non adeo valida vehemensque existit, vt in vtero erat, vbi à conceptaculorum & ipsius vteri fabricatrice vi fouebatur, & intra semen ipsum continebatur, agensque per se totam occupabat materiam: Tertio, carnis supercretio, quæ quicquid paulatim pro membrorum restitutione colligitur, supprimit, contra quam in prima ex semine generatione factum fuerat, cum & vniuersus humor vna collectus, & multus

Tertia sententia quorundam.

Ne restaurentur seminales partes quatuor obstant.

2. Paral. 7.

erat, & virtus fabricatrix non valida tantum, sed duplicata; quod si medicamentum apponas, quod carnis supercretionem impediat, eadem opera arteriæ generationem inhibeas, non quod sua natura arteria generationi renitatur, sed quod impedimentum obstet: Quarto, siccitas membrorum in adultis, quæ causa est, vt difficulter coalescant, & ob id etiam non nisi in pueris, & molliusculis corporibus hæc membra regenerantur, in adultioribus vena solum, & illa quidem raro; arteria vero quia sextuplo crassior est, nunquam, & multo minus os, cartilago, neruus, tendo, & cætera. *Obiectio.* At dices, plantæ abscissæ partes in totum possunt reponi, multo ergo magis hominis, animalis nimirum perfectissimi, in cuius superiori forma omnes inferiorum vires, sicuti trigonum in tetragono, continentur. *Solutio.* Respondeo: merito naturam hanc vim opido languidiorem in animalibus posuisse perfectis, quæ motu ac sensu vitam partium tueantur: adde plantas excrementitio viuere humore & paratu facili, cum terræ affixæ sint, & exigua elaboratione esse contentas, & iniuriis patere, decidunt enim hyeme folia & fructus, per æstatem exuruntur, ideo vim generantem validam sortitas esse, cuius interuentu partes necessario casuræ substituerentur. *Diluitur alia obiectio.* Efficacius tamen vrget dentium regeneratio, quorum etsi demus præcoces, & anteriores, *qui in pueritia propter angustam basin*, & debiles ac pauciores radices decidunt, regenerari posse, quia tam cito cadunt, vt secundum generationis tempus inueniat adhuc mandibulam crescentem, ex cuius superfluo alimento, & generantur & possunt regigni, quia coaceruatur adhuc sufficiens materia, & caro gingiuarum circumscripta manet, ita vt non impediat: tamen molares vigesimo anno multis, & omnium vltimi nonnullis senescentibus renascuntur, & trigesimo anno vnus in extremo vtriusque mandibulæ, qui ideo vocantur dentes sapientiæ siue intellectus, quia frequentius in ætate intellectus, quæ est trigintaannorum, pullulant, Imo Albertus Magnus senem se vidisse testatur, cui in ætate octogenaria dens natus fuerit. Respondet Auicenna, dentes ex sanguine generari, & ad naturam carnis proxime accedere, quod vanum est, & rationi minime consentaneum, cum dentes sint de numero ossium. Alii putant dentes, sicuti vngues, & capillos, ex corporis excrementis generari, ideoque semper accrescere, quia per ætatem indies minor est concoctio, & maior excrementorum copia: Quod si semper generantur, nil mirum, si abscissi renascuntur,

Præcoces dentes cur regenerentur.

Dentes sapientiæ.

Auicenna ipse sui.

Dentes ab excremẽtis generãtur.

quorum

quorum ego ſententiæ libentius adhæreo; ſed contra eſt, quod ſentiunt: ergo viuunt: Neque nos id quidem negamus, ſed ex excrementis nutriri profitemur vera nutritione, non autem, per iuxtapoſitionem, ſicuti vngues, & pili. Qui vero gigni dicunt, quia ex ampliori baſi naſcuntur, & alimenti habent maiorem copiam, minus ſufficientem afferunt rationem; quia ſic oſſa fœmoris & ſimilia, quæ lata ſunt, & multam habent medullam pro alimento, promptius renaſcerentur, cuius tamen contrarium experimur; neque maiori iure vitiligantur, qui aiunt, partes eſſe extremas, in quas natura vltimum ponit conatum quia eadem ratione, & auris, digitus, cutis, quæ etiam extrema ſunt, renaſcerentur.

Semen non mole tantum, ſed etiam viribus à toto emanare, ac vbi ſubſtantialem accipiat formam.

CAP. V.

DIſſoluià concubitu corpus vniuerſum arguere profecto videtur, ab omni corpore genituram emanare: perinde atque maxima nos etiam perfrui in ipſo congreſſu voluptate omnium membrorum; venæ item poſt aures ſunt, quibus inciſis ſteriles homines reddi plerique credunt, quod fieri non poſſet niſi ex capite defluere et etiam ſemen: Filii non ſolum ſimiles parentibus generantur, & in ſpecie, & in habitudine, ſed & ſi manci ſint parentes, manci plerumque fiunt, & ſi quæ cicatrix in facie eſt, aut in alio parentis membro, hanc quoque recipit filius; Æthiopum alba genitura nigrum ſecundum cutem producit fœtum; Scythæ macrocephali dicti, à longis capitibus, faſciis quibuſdam in longum obductis, deinceps communiter macrocephalos generabant. In Calcedonia vidit Ariſtoteles ex patre, cui brachium compunctum erat, filium natum cum eadem nota confuſa tamen: Salmanticæ vidimus ex nobili patre dicto Godſcalco Flores, cui fiſſum erat labium, cum eadem fiſſura progenitum filium. Quibus tot actantis rationibus, depromptis è ſenſuum fide, quæ vna omnes alias euertere potis eſt, Hipp. ductus ſemen ab omnibus corporis mem- *Hipp. ſententia.*

lib. de aere aquis & locu. bris procedere teſtatum reliquit, à ſanis, ſanum, à morbidis, morboſum, quin etiam à ſolidis, & morbidis partibus, & ab humido omni totius corporis: cui etiam conſentiunt Plato, & Empedocles, ac inſuper ipſa ratio; nam vt totius eſt aliquod ſemen efficiens, ita cuiusque partis eſſe oportet, alioquin membra ſine ſemine generarentur, neque vlla eſt ratio, quod ex hac ſeminis parte crus, ex illa brachium generetur, niſi quia hæc ex crure, illa ex brachio decidatur, ab omnibus igitur defluit, quod omnia generat. Hanc ita confirmatam Hipp. ſententiam quidam, ductore Polybio, ita intelligunt, vt ex toto corpore ſecretionem in ſolo concubitu fieri ſentiant, ſeu colliquamentum aliquod motu agitatione neque diffluens, quod quam ſit abſonum, ſuperius iam monſtrauimus, & ex eo planum fit, quia fœminæ viroue, qui à coitu diutius abſtinuit, copioſum, craſſumque ſemen in teſtibus, ac vaſis ſpermaticis congeritur; contra libidinoſi, & ii qui ſupra modum rei Venereæ indulgent, tandem pro ſemine ſanguinem emittunt, & ſi conſectionem illorum fieri contingat, nihil ſeminis contineri deprehenduntur: Colliquamentum vero non eſſe, iam ſupra multis oſtenſum eſt. Sunt etiam, qui putent, ſeminis materiam ex toto ſecerni, non ita quidem vt ex vnoquoque oſſe vel neruo, ſed ex aliquo oſſe, neruo, membrana, vel cartilagine quidpiam ad ſeminis materiam confluat, quod non illius tantum, à quo profluxit, ſed omnis nerui vel oſſis in conceptu materia fiat: proinde ex tantulo ſemine ſeminales omnes partes effici poſſe. Multi dicunt, vltimi quidem alimenti ſeminis materiam ſuperantem partem eſſe, non quæ à toto decedat, ſed quæ ad totum proxime eſſet acceſſura. Plures ita interpretantur Hippocrat. ſententiam, vt ſibi perſuadeant, ſeminis materiam in ſingulis partibus progigni, & ab his, quotquot ſunt, in teſtes confluere; ac ita explicatum Hippocratis placitum multis confutat Ariſtoteles rationibus, in primo de generatione animalium. Prima, Si materia ſeminis hominis & animalium ab omnibus partibus emanaret, etiam materia ſeminis arborum, ſed videmus arbores abſciſſis tamis, ſemen progignere, ex quo tamen integræ poſtea enaſcuntur arbores; Ergo neque in animantibus ex omnibus membris proueniunt. Secunda Aut ſemen deciditur ab omnibus partibus organicis, vt facie, & manu: aut à ſimilaribus, vt carne, & oſſe; non ab illis, niſi ſimilarium interuentu fieri videtur: ſi à ſimilaribus, nulla procul dubio ratio eſt de

Polybii ſententia. 2. cap. huius libr.

Secretio ſeminis non fit in concubitu. Aliorum opinio.

Quarta ſententia nonnullorum. Qua ratione pleriq; interpretentur Hip. dictũ Cap. 18. Ariſt. aduerſus illã interpret. argumenta

1.

2.

ſimili

similitudine parentum, cum hac ratione solo temperamento similes euadant. 3. Et qua plurimum nititur Aristot. cum ab vtroque parente semen decidatur, & vir ac fœmina reliquis partibus similes sint, genitalium forma differant, necessum esset, vt perpetuo duo progignerentur fœtus, mas & fœmina, aut saltem Hermaphroditus, cum semen oporteat efficere membra omnia, à quibus decidit, & decidat etiam ab illis quæ sunt mari, & fœminæ peculiaria. 4. Si à singulis corporis partibus seminis aliquid effluereret, ingentem profecto seminis copiam toti corporeæ moli respondere omnino oporteret: contra tamen constat, perexiguam seminis molem in concubitu secerni: non igitur à toto decidi ac dimanari necesse est. Ad rationes vero pro Hipp. sententia propositas respondet, voluptatem, & extenuationem totius fieri, non quod ex toto aliquid decedat, sed quod prurigo vehemens accedat, ex calore & spiritibus ab agitatione excitatis, vbi vero pruritus, ibi voluptas fit: extenuationem ex nimio coitu contingere, tum propter vehementem & assiduam exercitationem, tum quia solida membra priuantur alimento, est enim semen medullis, & arteriarum, venarumque alimento, similis substantia: similitudinem nullum esse indicium, siquidem & voce, & vnguibus, & pilis similes procreantur filii, *à quibus tamen partibus nullum semen decidi*tur; auis insuper & proauis *nonnunquam* similes euadere, ex quibus subinde nihil secessit, vt de muliere ipsemet Aristoteles refert, quæ alba cum Æthiope concubuit, & albam filiam peperit, ex qua postea & albo viro Ætdiops auo similis genitus fuit: cumque non semper ex mancis manci proueniant, casu id fieri posse arbitratur, siue etiam propter vteri angustiam ea in parte, qua mutilus infans euasit, sicuti arbores, quæ in terra non habent locum satis amplum, aut à lapide vel ab alia quapiam re, ne in hanc aut illam partem radices iaciant, præpediuntur: homines ad generandum impotentes reddi abscissione arteriarum, quæ sunt retro aures, quod priuatum cerebrum influxu spirituum vitalium imbecillum redditur, neque potens est coitus labores sustinere, in quo maxime illud ipsum laborat, aut quia forte cum illis venis præscinditur neruus, qui à sexto neruorum pari in testes descendit & seminaria vasa, vt optime Vesal. animaduertit. His tam multis Hippoc. sententiam Aristoteles explodit, qui tamen pro illa aliam nobis meliorem non suppositit; Existimat n. duo gene-

Aristotelis opinio absurda qua sexta est.

ratio-

rationis principia semen viri,& menstruum fœminæ,in corde gigni, à quo priusquam descendant ad partes seminarias, distribuantur per vasa in corpus,vt à membris permutationem alterationemque suscipiant, qua tandem ornata confluant ad seminarios meatus. Priorem huius opinationis partem confirmare se putat, quia semen producturum simile toti parenti oportuit vel prodire ab omnibus partibus, vel ab vna, quæ totius vicem gerat,quale est cor. Præterea quia vtrumque horum principiorum, excrementum est sanguis, idem ergo agens gignens sanguinem, hæc etiam excrementa producit, ac sanguinem gignit,(sic enim ille putauerat) ergo & semen,ac menstruum. Sed enim in membra distribui contendit,quæ secunda assertionis pars erat, quia semen magis,quam sanguis elaboratum est, eam elaborationem non accepit à corde,quod solum generat sanguinem,recepit igitur à membris: & si ad singulas partes non accederet, qui, inquit, fieri posset,vt seruaretur similitudo ad membra parentum : sic itaque explicat verbum, *accedere ac singula membra* quod aliter esse intelligendum mox ostendemus. Non est tamen quod immoremur in confutanda Aristotelis opinione,cum non receptis, & iam ante multa sæcula exautoratis nitatur fundamentis,quod nimirum cor sanguinem gignat, & fœmina semen non habeat.

Galeni sententia 7.

Galenus in ea fuit sententia,vt crederet, semen ex sanguine cum multo spiritu arteriali,hoc est,vitali solum in testibus gigni, & in flexibus vasorum seminariorum ; hoc ex anatome argumento desumpto, quod venam,& arteriam non recto tramite, sed pluribus factis gyris descendere videamus,in quibus paulatim albescit sanguis, & tam demum,vbi testes attigerit,seminis substantia in ipsis conspiciatur; atque adeo materiam genituræ ex vena caua potissimum renibus, & lumbis assistente ad vasa seminaria confluere,quinetiam omnes venas, & arterias gignendi semen facultatem habere fatetur ; seminis enim vasa inter venas habentur,& similem cum iis substantiam acceperunt, hæc semen generare palam est ; non igitur aliis venis per corpus dispersis deerit seminis generandi vis,si modo flexuosa etiam, & anfractuosa adeo essent, vt mora & cunctatione concoctionis perfectionem sanguis in illis acquireret,sicuti in capreolaribus & varicosis vasis. Addit in omnibus venis talem quendam inesse humorem,quem rorem vocant,quique seminali omnino assimilatur, & proximum est venis alimentum,

Mora requiritur.

Ros semini assimilatur

mentum, paulatim albescens, dum amplius commoratur: manare autem à toto semen (quod Hippoc. ait) ita intelligendum, vt omnium membrorum vi ac potestate semen decidat, ab omnibusque ipsum partibus notas aliquot referat; Atq; illud esse, quod vulgo dicitur, virtute non mole semen à toto defluere, non quod materia à toto decedat, quæ potius ad totum accedere potis erat, in qua quidem locutione cum Aristotele videtur ab Hippocrate præuaricari.

Sententia Auicennæ.

Alia est opinio, quam Auicennæ acceptam ferunt, quæ tradit, semen gigni quidem in testibus, confluente eius fermento, hoc est, corpulenta parte, & spiritibus à tribus membris principalibus semper; à reliquis autem in hos fontes etiam aliquid resudare, cuius rei euidens indicium sit, fœtum in principalibus perpetuo parentibus respondere, in reliquis non semper, sed modo in vno, modo in alio membro; atque quemadmodum ex partibus crassis trium principiorum fit seminis materia, ita ex conflatis tribus spiritibus fieri vnum genitiuum: Hanc infringunt sententiam neoterici, quod non appareant meatus à tribus principiis ad testes, per quos prædictus fiat confluxus. Cæterum si quæ alia hæc certe ad mentem Hippocratis proxime videtur accedere, quod fermentum seu virtutem quandam à *tribus principiis* semen habeat. Existimant alii semen *non ab omnibus decidi partibus*, sed à quauis indifferenter, instar seminis plantarum; sed contra est, quod vis seminalis non in quauis promiscue parte plantæ consistit, sed quibusdam inest radici: aliis semini, nonnullis nodo, cortici, vel ramo: Præterea plantarum partes, sicuti abscissæ viuunt, ita separatæ germinant. Hæc sunt de hac re scriptorum dogmata, ex quibus nos tum demum, quid verum sit, eliciemus, cum quidquid in singulis præclare dictum fuerit, amplexi fuerimus, reiecerimus vero ea, à quibus incommoda subsequuntur. Quamuis autem Auicenna huiuscemodi rerum ignorantiam medico non nocere dicat, mutila tamen, & prorsus manca contemplatio videretur, si hæc res indiscussa maneret; ideo in semine duo comprehendi, materiam, & facultatem, id est, corpulentam partem, & spirituosam conclusio sit, illam, quæ patiendi vim habeat, hanc vero quæ penitus sit efficiens; spirituosam ex præcipuis partibus potissimum confluere, per arterias enim spiritus vitalis à corde: per venas naturalis (si quis est) à iecore; per neruos animalis à cerebro, & dorsali medulla, in seminis materiam concidunt, ex quorum confusio-

Aliorum opinio.

Conclusio.

Controuersia decidi-tur.

ne,& eommixtione genitiuus procreatur ſpiritus, qui ſeminis materiæ inſidens,procreationis potiſſimum inſtrumentum euadit ; præſertim autem à vitali genitiuum fieri, cum de ipſo conſtet , & ab eius fonte ad teſtes aditus pateat ampliſſimus. Seminis etiam molem atque materiam à toto decidi , & portionem eſſe totius materiæ, quæ iam aut ad totum acceſſerat, aut proxime ad omnes ſeminarias partes acceſſura erat,non tamen,quæ concubitus tempore decidat,ſed quæ,vbi abũdat, à natura in vaſa ſpermatica deponatur, & abipſis proliciatur , ibique cum prædictis commixta ſpiritibus vim quandam ex maiori elaboratione,ac ſeminis formam acquirat , præſertim autem ſemen continetur in quibuſdam additamentis,poſitis ſub oſſe pubis inter rectum inteſtinum & veſicam;vaſa enim deferentia,quæ ſemen præparatum à teſticulis recipiunt,antequam in collum perueniant ; coeunt in paraſtatis adenibus,ex quibus duæ pendent vacuæ appendices , quæ ſemen iam præparatum ac confectum continent,vt tempore coitus in vuluam eiaculetur : coitus tamen tempore nonnihil ſpiritus atq; facultatis validaagitatione derepente in teſtes irruere,indicium ſit voluptas,quæ tũc per vniuerſum corpus perſentitur maxima : Hinc Veneris exceſſus debilitat,quia non ſolum reſiduum,ſed etiam nonnunquam quod actu erat,vel futurum partium alimentum, ſucceſſiue trahitur. Inprimis autem cerebrum patitur,tum quia extremum eſt , vbi ceſſat vis teſtium attractiua,tum propter mollitiem ipſius, & dorſalis medullæ, quæ magis quam ſolidiora membra concedunt trahentibus teſtibus, tum præſertim quia eius ſubſtantiam teſtes auidius proliciunt , vtpote ſemini non abſimilem , quam propterea Plato in Dialogo de natura ſemen appellauit; & in Timeo dorſalem medullam genitalem vocat, quia ab ea multum genituræ deſcendit,magisque exhauritur,ideoq; vulgo libidinoſi medullis exhauſti creduntur : & Albertus Magnus cuiuſdam mentionem facit,qui ex immodica ſalacitate occubuit, & fuit inuentus ſine cerebro. Ita Hipp.ſententiam interpretandam eſſe cenſeo, neq; Auicennam ab eo multum diſſidere, &, quod magis mirabile,Galenum in eadem propemodum fuiſſe : *contra igitur* inquit, *quam antiqui cenſebant dicendum eſt : illi enim quod ab omnibus ſecedere , nos quod ad omnia accedere natura comparatum eſt ſemen,appellabimus, & partem eſſe ſemen vltimi alimenti,ex quo iam vnumquodque membrum perficitur:* vbi etſi non admittit ſemen portionem eſſe eius humoris, qui ad partes iam acceſſerat, plane tamen

Seminis materia à toto.

Veneris exceſſus cur debilitet.

Cerebrum in coitu im primis patitur.

2. de animal. 8.

conſi-

confitetur, partem illius esse qui in venis proxime ad partes accessurus continetur, & quem iecur, ac venæ pro nutritione singularũ partium, quasi adhibito earundem sigillo, elaborauerunt, quique, etsi ab omnib. membris non decidat, vim tñ habeat omniũ membrorum effectricem, & quia aptus erat singula nutrire membra, aptus etiam est eadem generare, quippe cum ex iisdem procreatio fiat, ex quibus nutritio. Quamobrem mirari satis nequeo eos, qui cum vires seminis à toto profluere non diffiteantur, & alioquin semen vltimi alimenti excrementum esse definiant, tamen, quasi sui immemores, semen vi, & mole à toto decidere contentiose refragantur, quia scilicet formaliter semen non est illud quod decidit, quod nos ingenue fatemur: Neque somniandum est, Hippocratem existimasse, semen cum albedine, spumositate spirituum abundantia, ac denique cum ipsa seminis forma à singulis membris decidi; sed naturam doctam probe nouisse, quid vnicuique membro, pro sui nutritione conueniat, illud in iecore, ac venis genuisse, addidisseq; quoddam quasi nutriendæ partis sigillum, & mediante virtute regulatiua ad illas transmisisse, adiuuante adhoc attractiua membrotũ; quidquid vero ex ipsa nutritione supererit, testes trahere, quod etsi verum adhuc semen non sit, propius tamen, quam sanguinem, ad seminis vim & naturam accedere dubitandum non est. Cur tamen, inquies, excrementum appellatur quartæ concoctionis, quæ enim in venis fit, tertia est? quia excrementum est non qualitate, sed quantitate superfluum, quod vero tale est, non in ipsa parte, sed in præcedenti officina generatur. Quod si ab Aristotele, quamuis ab aduersario, hac in parte petita similitudine nostram sententiam confirmare liceat, poterimus quod ipse cordi acceptum fert, nos iecori ac venis aptare: Oportuit enim (vt ille ait) semen productum similе toti parenti, vel prodire ab vniuersis partibus; vel ab vna, quæ omnium vices gereret, quales venæ sunt, & iecur totius corporei alimenti officina. Præterea idem agens vltimum alimentum gignit, & excrementum ipsius, illud non in partibus, sed in venis gignitur, in iisdem igitur seminis materia generatur. Sed cur cicatrix & verruca, quæ erat in parente, apparet etiam in filio, & cur non semper, sed aliquando? quia ex venis etiam capillaribus, quæ vnicuiq; vel minimæ parti insunt, aliquid aliquando, sed non semper, ad vasa spermatica confluit. Nõne hoc præstabit virtus formatiua, quæ residens in membris parentis, non indigeat materia,

Nutritio & procreatio ex iisdem fit.

Virtus regulatiua.

Obiectio.

Solutio.

Cicatrix & verruca parentis cur in filio appareat.

à singulis partibus accedente, sed semini in testibus imprimat formam, agentem, conscium eius similitudinis? nequaquam profecto, quia ita formatrix vis ageret pro voluntate, cum modo imprimat notam, modo non imprimat, cum tamen sit naturalis; quare potius si materiam habet, ab illo membro decisam, simile format, alioqui minime: Vt obiter colligas, similitudinem non prodire ab agente solo, vt quidam putant, sed ab agente in tali materia; quis, dices, natiuo situ tam multas partes collocauit? eadem, quæ eas effinxit, formatiua virtus, vt mox patebit. Quid? quod in anulsione (ita appellant rei rusticæ scriptores portiunculæ corticis quæ alteri arbori inseritur) cortex arboris vnius totam aliam plantam commutat, sic, vt fructus, & folia, & flores, similes iis, producat, vnde prodiit, & tamen à sola portiuncula arboris fuit excisa; Quædam insuper animalia gignunt alia à se specie distantia, quæ non ex partibus in semine contentis. In insectis plurimorum fœminæ partiunculam quandam inserunt in marem, & ita ex solo maris calore fœcundantur euanescente semine: At de hominis generatione hic perscrutamur, non de imperfectis animalibus, quæ imperfectiori modo generant, vt viuunt. Particula autem plantæ nil mirum si per se generet, cum per se viuat, quare hæc nihil vrgent: similiter enim multa absurda conficies, vt si ita ratiocineris; multa animalia citra epar concoquunt alimentum, ergo epar non habet virtutem chylificandi: Nihil concluditur, quia natura per pauciora exercet imperfectiorem operationem, perfectam per plura; sed forte iam hoc caput nimis excreuit.

Similitudo vnde proueniat.

Anulsio.

Insectorum generandi ratio.

De testium vsu, quidque ipsi ad seminis generationem conferant.

CAP. VI.

QVidquid à nutritione supersit, testes ad se trahere superius iam retulimus; quid autem testes ipsi materiæ impertiant, nunc superest contemplandum: ATque vt iecur ab intestinis succum per mesenterii venas raptum in sanguinem vertit, qui postea à reliquis venis perficitur: ita profecto testes efficiendi seminis primi sunt

Testes quid conferant materiæ.

auctores, vasa deferentia id quodammodo præparant, iaculantia perficiunt. Solet enim sagaciſſima natura meatibus diſtributoriis, ne pereat, & otioſum ſit delationis tempus, indere etiam coctionis vim, vt inteſtinis chylificandi, venis ſanguificandi, & his, de quibus loquimur, ſpermaticis vaſis, ſeminis conficiendi. Quemadmodum igitur ſumma ſanguinis cum hepate affinitas, hepar ſanguinis officinam eſſe conuincit: ita ſeminis ad teſtes ſimilitudo maxima; neque alius vſus in corpore teſtibus tribui poteſt; natura vero nihil fruſtra fecit; capreolaria etiam ſiue hederaria vaſa ſeminis conficiendi vim habere, ex anfractibus & ſinuoſitatibus horum apparet; quæ non ob aliam cauſam fuerunt facti, niſi vt mora ipſa ſemen præpararent. Inſuper in diſſectione eorum animalium, quæ diutius à coitu temperarunt, euidenter conſpicitur, ſemen in iisdem vaſis contineri, quod certe non inueniretur, niſi hanc vim poſſiderent, quemadmodum in ventriculo, & inteſtinis ſanguis nullus reperitur, propterea, quod nihil prorſus ea ad ſanguinis generationem faciunt. Porro vt materia, quam è ſingulis partibus, & venis teſtes magna vi traxerunt, in flexuoſis illis anfractibus diutius cunctatur: ita in arteriis, quæ illis ſubſtratæ ſunt, ſpiritus moram trahunt, qua mora cunctatione que vaſa hæc nituntur, quidquid continent, tanquam alimentum in ſimilem ſibi ſpeciem mutare, & illius colorem atque ſubſtantiam plane conuertere, cumque ita præparatus humor in poſtremos anfractus, qui iam teſticulos inuoluunt, tractus delatus que fuerit, concoquitur, aptusque perficitur procreationi; idque tum robore & calore vaſorum, tum ipſorum teſtium ingenita vi. Hæc quamuis veriſſima ſint, Ariſtoteles tamen non recipit, ſed aliter ſentit, ſola vaſa ſeminaria ſemen gignere, teſtes vero, vt cordis virtutem intenderent, fuiſſe genitos, & vt ſuo pondere inſtar planarum in textrinis rectum conſtituerent meatum ſeminarium, natura ſua flexuoſum: ne moroſa reflexione, refrigeraretur ſemen, & generationi inutile redderetur: hoc tamen argumento videtur potiſſimum niti, quod multa animalia vt piſces & ſerpentes ſemen fœcundum emittant, quæ tamen teſtibus carent. Quod ſi ex illo quæras, cur refrigerati teſtes ſteriles fiant, quantumcunque adhuc deorſum, ſicuti textorum pondera, contendantur? ſeminariorum conceptaculorum refrigerationem, quæ vna accidit, non ipſorum teſtium, ſterilitatis cauſam eſſe reſpondebit: cur ſi colliſi fuerint? quia vaſa etiam ſemi-

Teſtes efficiendi ſemen primi auctores ſunt.

Semen vbi perficitur.

Capreolaria vaſa ſemen conficiunt.

Ariſt. ſent. 1. de gen. animal. 5. de gen. animal c. 7.

naria colliduntur: Cur si induruerint? quia etiam illa indurescunt, & quocunque testes vitio, eodem vasa seminaria mutua contagione afficiuntur: cur castrata animalia in imbecilliora mutantur? quia efficitur vt cor, ex quo contentio omnis corpori erat, ablatis ponderibus, quæ ipsum intendebant, resoluatur atque laxetur, & cesset reflexio caloris à testibus ad cor: Sic enim putabat ille testes speculo seu denso opacoque corpori assimilari, ad quod illabens ex corde calor, & spiritus in vniuersum corpus radios virtutemque suam iterum refundant. Hæc tamen, si penticulatius euoluantur, ingeniosè potius, quam concinne dicta reperientur, & præstantissimum Philosophum in iisdem, sicuti in vniuersa fere hac de semine contemplatione cespitasse; nam robur ex calore, spiritibus, & temperatura, non ex annexis ponderibus membris accidere vnanimis est Philosophorum sententia, quibus etiam Aristoteles ipse sæpissime subscribit: præterea tentio præter naturam est, vt in fidibus constat, quæ si paulo longiori tempore intentæ permaneant, abrumpuntur: ideoque citharistæ lyras deponentes remittere ipsas solent. Neque maiorem cum testibus consensum cor habet, quam cum reliquis membris, à quibus causarius posset sperare illam reflexionem. Neque solum sinuose procedit meatus seminarius sed multis spatiis circumuoluitur; ita vt tendi nisi longissimo queat interuallo; ad hoc flexus tentionem non admittit, cum vndique hæreat; tantus vero est ante testes vasorum anfractus, vt si dirigantur, ad media vsque femora pertingere possint; quid insuper de animalibus diceremus, qui ventri adhærentes neque pensiles sed planos testes habent, cuiusmodi sunt fœminæ, & in maribus sues ac vniuersum auium genus; quid? quod si ab annexis membris deorsum trahitur cor; multo magis à liene, renibus & epate vtpote vicinioribus, & ad quæ, venæ arteriæque absque vlla reuolutione demandantur; quarum vero in medio reuolutio aliqua est, ea ab altera parte intendi minime est verosimile. Adhæc si cui testes ea moderatione fuerint amputati, vt Epididymis membrana illæsa relinquatur, seminarium vas non læditur, & tamen animal non solum seminis gignendi facultate, sed etiam virilitate omni, & masculo ingenio priuatur, fœmina fœmineam naturam amittit, & in Venerem amplius non ruit, quod euidentissimum est argumentum, testes conficiendi seminis præcipuum esse instrumentum; vim tamen,

Aristotelis sententia confutatur.

Robur mẽbri vnde proueniat.

Aues & sues ventri adherentes testes habent.

men, qua fœcundum est, non à testibus sed à toto, è præcipuis potissimum membris semini communicari superius iam diximus: quod vero inter præcipuas partes connumerentur, causa est, quia ex se propriaque facultate robur obtinent, & vires, quas in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum sentiendi & mouendi, cor pulsandi facultatem impertit; adde quod materiam seminis concoquunt, & in alteram speciem conuertunt, spiritusque cum ea commiscent, & eorum vires ac facultates illi inserunt. Hinc fit, vt qui eos amiserint, quales sunt Eunuchi, quibus exsecantur, priuati altera caloris origine, frigescant, & omne ipsis corporis robur collabatur, neque latæ venæ neque sanguis eorum floridus sit; arteriæ imbecilliter sicuti senibus pulsent, acuatur vox, depiles non modo mento sed toto etiam corpore euadant, paruas, sicuti mulieres, venas habeant, nulla Venere eorum libidine afficiantur: Vt & hoc vel corde ipso amplius habeant testes, quod, præterquam quod caliditatem & robur animalibus exhibent, generis etiam perpetuitatis sunt auctores, quod profecto cor præstare minime potest; vnde Galenus ipsum viuendi, testes vero bene viuendi principium esse prodit. At quoniam de Eunuchis sermo incidit, oportune hic meminisse oportet, tres fuisse apud veteres Eunuchorum ordines: primus eorum est qui spadones dicuntur, qui-que, etsi membris genitalibus non destituantur, impotentes tamen ad Venerem sunt: qua ratione Hippocrates *lib. de aere aquis & locis*, Scythas natura Eunuchos esse scribit, quia ob nimiam corporis humiditatem ventrisque mollitiem & frigiditatem, nec probe coctum semen conficiunt, nec spiritus vitalis ad intentionem eisdem suppetit, ideoque in virilitate reliquis nationibus sunt inferiores, de quibus etiam Iureconsultorum titulus de frigidis & maleficiatis intelligendus venit, quo etiam ordine vocabulo (frigidis) comprehenduntur ii, quibus pudendi meatus contortus est, aut pudendum admodum breue, & virilia tabida: adde etiam hermaphroditos, quos propterea neque generare, neque concipere posse arbitramur, nam ad impotentiam frigiditatis reducitur omne naturę vitium, ad maleficium seu fascinationem omne vitium accidentale, vt abscissio, castratio, ligatio. Ita dicunt Iurisperiti duplicem esse impotentiam, naturalem, & accidentalem, ac vtramque contingere posse vtriqueconiugum tam fœminæ quam viro. Secundo, Eunuchi dicuntur, quibus testes

Fœcunditas vnde proueniat.

Testes cur inter partes præcipuas connumerentur.

Eunuchorum conditio qualis. Galeno autore 1. lib. de semine.

Testes perpetuitatis & bene viuendi autores.

Eunuchorum tres ordines.

Iureconsul. titulus de frig. & malef.

inma-

Thlibiæ. Eunuchi qui ad Venerem potentes.

in manu imperitæ obstetricis, aut iussu parentum attriti, collisiue fuerunt, & hi peculiari nomine Thlibiæ nuncupantur. Tertio, Eunuchi castrati, quibus aut exsecti sunt soli testes, (sicuti olim fiebat) & ii quidem, etsi fœcundi non sunt, ad Venerem nihilominus potentes remanent, qui etsi semen non emittunt, saliuali tamen humore non priuantur, qui ad voluptatem ac libidinem plurimum confert; aut non solum testiculi atteruntur exscinduntur ue, sed membrum scrotum ac virilia omnia adimuntur: sicuti iis accidit, quos hodie Imperator Turcarum cubicularios esse vult, atque hi non solum infœcundi, sed etiam ad Venerem omnino inhabiles existunt. Cum igitur tria sint ad coitum necessaria, membrum cum suis partibus, materia, & iaculator spiritus, tria etiam reperiuntur eunuchorum genera, quidam enim ob virilium priuationem: alii ob vitium in illis, quo fit vt materia minus libere permeet; multi ob spiritus & naturæ impotentiam semen non generantis aut flatum non transmittentis; vt enim priuatio aut corruptio testium causa est frigiditatis in toto, ita vicissim frigiditas causa est impotentiæ ad Venerem. Vt hinc obiter Auenzoarem assequaris affirmantem, nullum vnquam fuisse castratum virum intellectu, aut moribus præstantem; quod perinde est, ac si diceret, castrationem hominem reddere frigidiorem, humidiorem, ac proinde quadantenus stupidum: & cum illa maxime appetant mortales, quibus potiri nequeunt, *Nitimur enim in vetitum, & quod non licet acrius vrit*, hinc fit, vt qui, præsertim grandiores iam, castrati fuerint, memoria anteactæ voluptatis sæpius efficata libidinosiores euadant: Neque enim Auenzoaris placitis eatenus insisto, vt credam eos, quibus antea intellectus, ingenii, iudicii & virtutum vigor inerat à natura, easdem non posse in posterum animi dotes retinere, imo vero assiduo vsu meditationeque augere, cum præsertim omnis ætas eunuchos habuerit, qui iudicio atque virtute cæteros homines non æquarent modo, verumetiam multis parasangis anteirent. Qua ratione (vt reliquos omittam) apud Iosephum de antiquitatibus Iudæorum legimus, iussu Darii Persarum Regis tres pueros Hebræos, & cum illis Danielem Prophetam factos fuisse eunuchos, qui tamen quantum virtutibus, singulariq; intellectu fuerint conspicui, penes alios iudicium esto: quamobrem præcipitanter Auenzoar, & post eum Mercurialis omnes vno ordine eunuchos lacerant: Nos instituto ordine cætera deinceps prosequamur.

Cubicularii. Turcæ eunuchi quales

Tria ad coitum necessaria.

2. Theis. Ar. 3, c. 1. Eunuchi vt plurimũ morib. sunt corruptis.

Eunuchi cur libidinosi.

Semen

Semen qua ratione animatum sit.

CAP. VII.

VT igitur reuertamur ad susceptam de semine contemplationem; de eo inuestigemus, animatumne sit, an prorsus inanimatum. Autor libri de spermate Galeno adscripti semen ab homine animatum exire putat, non tamen semper, sed tunc solum, quando à Deo statutum est hominem gigni. Galenus libr. de Marasmo animatum esse scribit, dicens viuorum tria esse genera, animalia, plantas, semina. *Tria viuorum genera.*

Aristoteles animam quidem vegetabilem habere censet, non actu, sed potentia actui propinquissima; sed habeatne semen animam (inquit ille) nec ne? ratio eadem atque de partibus reddenda est, neque enim anima vlla esse potest in alio, nisi in eo cuius est, neque pars vlla esse potest, quæ particeps animæ non est, nisi æquiuoce vt mortui oculus: semen igitur & habere animam, & esse potentia animatum palam est. *2. de gen. anim. c. 1.*

Porro agnoscunt Aristotelici tres potentiæ gradus siue species, remotam vnam, qua omnes formæ, quæ de potentia materiæ educi possunt, in ea potentialiter existunt, & eam vocant potentiam materialem, qualem infans nunc natus ad scribendum habet, & seminis materia cum adhuc in fontibus membrorum sepulta iacet; propinquam alteram, quam in materia præexistere dicunt iam disposita, & inclinata per qualitates ad ipsam formam, vocant potentiam potentionalem, sicuti pueri potentiam ad scribendum, cum instrumenta iam scriptoria cognouerit: & seminis in vasis ac testibus iam existentis. Tertiam vocant vltimam perfectionem, sicuti scriptoris, qui actu nondum scribit, potest tamen, cum velit, & seminis in vterum reiecti, & à generante concitati, alteriusue materiæ, in qua præexistit iam aliquod saltem principium actiuum ad formam, qualis est in semine complantatus spiritus, & formatiua virtus, quæ etsi actu modo non operetur, vbi primum tamen obtinuerit commodum locum, & materiam, ad operationem insurgit; ac tandem suas vires exequitur; quod secunda adhuc similitudine amplius illustratur: Nam quemadmodum dormiens remotius quam vigilans geometra est, isque remotius adhuc, qui iam contemplatur; ita semini substantia formatiuæ virtutis tota

Tres potentiæ gradus.

Potentia materialis.

Potentia potentionalis.

Vltima perfectio.

Pulchra similitudo.

Vis formatiua à quatuor motoribus concitatur.

Aristotelis sententia.

Vis formatiua pars est animæ vegetantis.

Animam in semine præextitisse confirmatur.

Aristotelis dictum explicatur.

Duplex in semine virtus.

Vegetatiua potentia vndenam semini communicetur

insidet, sed imperfectiori modo, dum in testibus ac seminariis vasis continetur, quam dum iam à quatuor quibus solet concitari motoribus, propria nimirum natura; calore, spiritu, & generantis anima in vtero conclusum agitatur, & adhuc multo imperfectiori, dum in membrorum fontibus resideret, cum tamen similis semper sibi sit, & æque perfecta, sed clariori modo apparens, cum in actum prorupit, aut ipsi propinquior est. Itaque cum formatiua virtus pars sit animæ vegetantis (vt proximo sermone constabit) sequitur vegetabilem animam in semine præextitisse, quasi dormientem tamen & consopitam. Insuper quia quorum principiorum actio est corporea, ea sine corpore esse non possunt, neque extrinsecus aduenire aut per se accedere: atqui cum sint omnes formæ præter rationalem (quam extrinsecus aduenire, & à Deo in temporis momento creari dubium esse non debet) corporeæ cœlitus aut extrinsecus venire non poterunt. Aristotelis enim dictum, *Quicquid fit, ab eo, quod actu est, fieri*, perinde est, ac si diceret, ex subiecto siue semine, in quo potentia inest, efficitur ab eo, quod actu iam est, nempe à generante, non quod generans actum impertiat; sed cum semine potentiam conferat: Nec illos commouet, quod sit actus corporis organici; semen autem organicum non sit, nam sicuti semen potentia est animatum, ita potentia organicum esse dicunt, hoc est, animam quæ actu inest, organicũ corpus exigere, ei vero quæ sola potentia etiam organicum potentia corpus satis esse, neq; mirũ, si semen à propria virtute se præparet ad susciendam alteram formam, quasi agat ad sui interitum. Duplex enim est in semine virtus, passiua vna quæ in crassa, & materiali substantia consistit, actiua altera, quæ in spirituosa viget, quæq; illam ex lege æterna, ac Dei præceptoin perfectiorem commutare contendit. Si adhuc quæras, vndenam vegetatiua potentia semini communicetur? ab ipsa natura nonnulli respondent, quid autem per naturam intelligant, an generantis formam, an subtratam materiam, an vero aliam superiorem causam, non satis declarant, nobis tantum notissimum naturæ nomen obtrudentes, planeq; ignorata eius substantia; quare potius à substantiali forma generantis, & temperamento tum partium totius corporis, tum etiam testium, ac denique à quatuor illis, quibus antea moueri diximus, pendere dicendum est; vt superius etiam monstrauimus, cum de seminis decisione sermo erat. Sed interrogabis cum ex eodem

semine

ſemine alias vnum, alias plures naſci fœtus videamus, vnica ne in toto, quod emittitur ſemen, anima fuit, an ſua cuiuſque ſeminis particulæ? vnicam tantum potentiam præextitiſſe cenſendum eſt, qua iuxta materiæ copiam & loci capacitatem vnus vel plures fœtus generantur. Si rurſus obtrudas, ſicuti ex ſemine generantur ſolida membra, ita ex mẽſtruo carnoſa, oportere igitur menſtruum animatũ eſſe? Solutio eſt ſanguinem in carnem non commutari ante ſeminis aduentum, cuius ac membrorum inſitæ virtuti tribuenda eſt carnis generatio. Quod ſi mẽſtruo vim effectiuam ineſſe dixeris, piaculum non erit, nam & Galenus menſtruo eandem tribuit facultatem, ſic ſcribens: *Nam neque ſemen facultas tantum ineſt, ſed materia etiam quædam: neque menſtruum materia ſolum ſed etiam facultas*, qua ratione videtur intelligendus Leuit. locus 17. vbi eſus ſanguinis interdicitur, propterea quod anima carnis in ſanguine ſit, quod tamen ſaluo Theologorum iudicio dictum volumus, vel dic, animam in ſanguine eſſe nõ quidem informatiue, ſed perinde ac in ſubiecto, hanc tamen facultatẽ non diffitemur à ſeminis virtute intendi, quemadmodum & ſeminis materia à menſtruo augetur. Hæc etſi conſtanter Ariſtotelici tueantur, non tñ deſunt, qui ſemen anima prorſus carere contendant, neq; minimum quidem vegetatiuæ, aut ſenſitiuæ animæ ſemini inſidere, ſed ſolum *ſpiritum genitiuum, ac complantatum*, qui præter temperamentum, & *conformationem*, vltimam etiam, ac tertiam ſemini præparationem addat, quam potentiam ad formam ab Ariſtotele nuncupari exiſtimant, qua potentia materia ſenſim perficiatur conſummeturq; ac vegetantis ſentientisque formæ capax euadat, quam formam tunc repente de cœlo immitti dicunt: itaq; vt potentia perfectionem antecedit, ita perfectio formam; perfectionem à potentia fieri, formã extrinſecus omnino aduenire: ac proinde omnium vegetabilium ſenſitiuorumq; formas de cœlo duci à Deoque creari in ipſo temporis articulo, quo materia perfectionẽ conſequitur, &, quod magis mirabere, imperfectorũ animalium, vt phalangiorum, culicum, muſcarum, vermium, lumbricorum, viperarumq; formas à Deo creari; idq; de mente Ariſt. & Plat. ſupra naturã philoſophantium, qui ſane ſermo non improbabilis videtur, imo ſacræ paginæ magis conſentiens, quam ſuperior, vt ſequenti oratione planum fiet. Sic interpretatur Fernelius verba Dyotimæ fatidicæ mulieris & Socratis magiſtræ apud Platonem in ſympoſio dicentis; *Omnium, ô Socrates, prægnans hominum, & grauidum eſt*

Menſtruũ animatum non eſt.

2. de ſem. 2.

Quorundã ac Fernelij opinio.

Dyotimæ opinio.

corpus, prægnans & anima, & inprimis cum ad certam ætatem peruenerimus parere noſtra natura cupit: non quaſi anima animab. prægnans ſit, & homo homine, ſed amore & deſiderio immortalitatis grauidam eſſe, & dici, quod generandi ſit auida: neque iaculatis ſuperius telis perterrentur, quia vt verum fateamur, non admodum ſauciant. Quare cum multos videamus vtriusque partis fautores, ac ponderantes rationes, fatendum omnino eſt, huiuſce difficultatis veritatem in occulto latere, eamque ſolum nouiſſe Deum creatorem. Quod ſi nobis non quid verum, ſed quid vero ſimilimum ſit, pronuntiare ſtatuereq; liceat, ſemen exiſtimamus, quamdiu in parente eſt, nondum viuere, deciſum vero ac ſeparatum à generante, vteroque exceptum ſpiritibus fulcitum, & ab informatiua virtute poſſeſſum non ſolum potentia, ſed actu viuere vita plantæ: illico enim incipit diſtendi ſeminis humida ſubſtantia, pulſat & ferit complantatus ſpiritus, formatiua virtus opus aggreditur, ac tandem ſeparantur ipſius ſpiritus, & ſanguinis viæ: qui ſunt quatuor primi in generatione actus: viuere autem potentia, non viuere eſt, ſed potentiam habere ad viuendum. Num vero ipſa anima vegetatiua, ibi ad perfectionem materiæ ſequatur conſequutione, & neceſſitate quadam de potentia ipſius, quia ſcilicet quæ antea latitabat, & materiæ *imperfectione* præpediebatur, iam iſtis adminiculis, & materiæ elaboratione prodit, ac operationes ſuas exequitur, an vero à Deo creetur, & extrinſecus aduenias, iſtud eſt quod affirmare neque velim, neque auſim, neque id hominibus, quantumuis crucientur, cognitum arbitror. De his enim & ſimilibus Eccleſiaſtæ locum intelligo: *Mundum tradidit diſputationibus eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio vſque ad finem*, ac ſimilium Dei operum non poſſe hominem rationem perueſtigare, & Sap. 9. *Quis poterit ſcire conſilium Dei cum ſint cogitationes mortalium miſeræ, periculoſaque noſtra commenta*, Eccleſiaſt. 3. *Altiora ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, nec in pluribus operibus Dei fueris curioſus.* Vt igitur præteream Platonem, Ariſtotelem & Galenum, alios mirari ſatis nequeo, qui cum hæc legant, adeo tamen logicis diſputationibus delectantur, vt omnia Philoſophiæ & demonſtrationum cancellis nimia ſua curioſitate arctari velint, & logicis ſyllogiſmis acerrimis altiſſimarum rerum cognitionis hoſtibus & inſidiatoribus omnia concludere.

Auctoris ſententia.

Quatuor primi generationis actus.

De

De facultate formatrice,
CAP. VIII.

SEd quoniam in toto hoc de semine sermone facultatis formatricis sæpiuscule facta est mentio, de eadem nunc cominus atque pensiculatius perscrutemur, de qua quidem Philosophi multa subobscure, & oscitanter percurrunt, alia penitus omittunt, quædam præter rem & auctorum mentem interpretantur? nos breuiter priscorum opinionibus recitatis quid, in re adeo perdifficili, & scopulosa statuendum sit, Deo opt. Max. auspice breuiter aperiemus. Epicurus fœtus formationem ad casum & fortunam præter omnem rationem referebat; conuincitur, quia fortuna eundem finem non semper assequitur, & parum credibile est, nullum in tanta partium multitudine errorem à fortuita motione committi; dextra sinistris perpetuo respondere, & trecentarum particularum, ducentorumque ossium structuram, cum scopis vnicuique decem, forma, figura, magnitudine, insertione, situ, principio, fine, colligantia, consensu, & temperamento, semper eandem fortuito fieri, quis sanæ mentis sibi persuadeat? Plato animæ mundi id acceptum ferebat; quod etiam *impugnat Galen. libr. de fœtus formatione*, quia etsi potentiam & artem, quæ in fœtuum formatione elucent, tanto artifice digna existimet, non tamen adduci potest, vt credat, imperfecta ac minutissima animalcula ab eodē fingi atque effórmari; Addit Gen. fœtum non Deo, sed parentibus assimilari, atque ideo ab ipsis non à Deo ortum habere. Aristot. in lib. de anima asserebat, facultatem formatricem animam vegetantem in semine potentia contentam esse, vt dè eiusdem sententia cap. præcedenti retulimus, eius duo constituens munera nutrire, & generare, generationem autem esse perfectissimam omnium operationum, quæ vegetatiuæ conueniunt, quia omnia viuentia maxime appetunt perpetuo esse, quod quidem per indiuiduorum generationes procul dubio consequuntur: non tamen desunt Aristotelici nonnulli, qui virtutem generantem à nutriente non differre existiment, sed vnā eandemq; esse, quæ cum integram conformationem operatur, generans, cum eandem conseruat & auget, nutriens nuncupetur; hæc etiam sententia (quam nihilominus omnes recipiunt) parum ex eo redditur probabilis, quod

300. particulæ in corpore sunt.

Ossa 200. Scopi dec.

An nutrire & generare sint duo munera vegetantis potentiæ.

Reiicitur etiam hæc opinio.

non videtur facultas prorsus irrationalis in fœtus formationem tam mira præstare posse; summum nimirum artificium, eximium partium consensum, admirabilem ordinem, debitam figuram, & exactissimam compositionem, quæ summam sapientiam, admirandam potentiam, & infinitam bonitatem prorsus redolent; vtpote inter se ita cohærentia, vt in nullo humani corporis membro, aut substantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut situs citra læsionem possit commutari. Animam vero rationalem non esse nostræ generationis autorem hinc colligere licet, quod non differunt formationes reliquorum animalium à formatione corporis humani; quas tamen anima rationalis non conficit, imo ipsa post formationem Embryonis à Deo de nouo ac in temporis momento procreatur vt suo loco planum fiet. Hæc cum aduertisset Galenus, & nulla philosophorum demonstratio, nec de hac re opinio à reprehensione immunis sibi videretur, nusquam ausus est quicquam pronuntiare, de essentia animæ illius, seu facultatis, quæ semini fœcunditatis auctor existit; cum præsertim res sit, quæ neque sensu percipi, neque ratione inueniri possit; ideo postquam maximo dolore affectus sedulo inuestigauit, neque potuit philosophum reperire, qui hoc doceret, neque aliam de structura animalium validam rationem (id quod ipse candide fatetur:) Philosophos hortatur, vt in hanc rem diligenter incumbant, & si quid pro sua sapientia inuenerint, sibi velint sine inuidia communicare. Alioqui ipsemet sibi parum constanti & nutabunda assensione, quo fluctus impellit, modo cum Hippoc. & Stoicis hanc facultatem naturam vocat: modo cum Aristotele animam vegetantem: nonnunquam cum Platone mundi animam; sæpe etiam cum eodem Deum, summum scilicet opificem, & architectum nostræ formationis causam esse suspicatur. Non igitur mirum, si eorum qui nostro sæculo præstantissimi Philosophi habiti sunt, alii intellectiuam potentiam hanc esse dixerint, alii vegetatiuam sed meliori instrumento conductam; alii mixtam ex naturali & animali, quia etiam in mixto spiritu genitiuo viget, omnes certe argute, ac pro sui quisque ingenii felicitate rem fere palpant, sed omnino non comprehendunt, neque mirum cum res sit tenebris adeo inuoluta, & tot diuerticulis dissectus labyrinthus, vt qui semel ingressus sit, exitum habeat perdifficilem, nisi ipsius facultatis definitione ductus id rimetur, quatum Galeni tum iuniorum scripta me posse hac in parte non parum

Animal rationalis nõ est nostra generationis auctor.

Anima rationalis à Deo in temporis momẽto creatur.

Galeni candor.

Galeni sententia.

Lib. de fœt. form. c. 6.

Recentiorũ opiniones.

Auctoris

rum

rum illustrare arbitror. Dicimus igitur facultatem formatricem non aliud esse, quam potentiam animæ vegetantis, quæ ex mente diuina, seu præcepto Dei, ac lege æterna admirandam vbique habet & sapientiam & potentiam, vegetans ac naturalis ac proinde irrationalis facultas dicitur, quia non libere operatur, neque intelligit, quæ operetur; vnde igitur tam mira præstare potest? Hoc est, quod neq; Aristot. neq; Galenus potuit philosophum inuenire, qui doceret, ab illo nimirum præcepto Dei ac lege æterna, quam nonnunquam naturalem instinctum, nõ nunquam vero diuinum influxũ nuncupamus. Quemadmodũ n. horologia nihil temporum momenta ipsa intelligẽtia nos humano artificio certas temporum mensuras edocent; ita facultas formatrix diuino artificio constans præstantissima & sapientissima opera exercet, ipsa sui operis inscia: hanc igitur facultatem diuino influxu conductam, Platonem Iustitiam a legem nuncupasse existimo, & ex opinione Anaxagoræ mentem, imperatricem, reginam, ac principem, quæ omnia creat, per omnia commeans, vt cecinit Poeta

sententia. Facultat. format. definitio.

Naturalis instinctus. Diuinus influxus. Similitudo.

Aeneid. 6.

Deum namque ire per omnes
Terras tractusque maris, cœlumque profundum
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

Hanc etiam altius philosophatus Aristoteles in opere metaphysico intelligentia præditam esse dixerat, quod procul dubio voluit significare Hippocrates, vocans naturam iustam, & sine doctore doctam, innumerisque aliis encomiis illam celebrans; Galenusq; concludens tantum se habere, quod de causa animalium formatrice asserere possit, quod summa in ea ars, summaque sapientia insit; nec nisi à sapientissimo potentissimoque artifice tot vsuum myriadas in nostri corporis particulis factas esse crediderit; idem cum aliis conspiranter profitetur Auicen. *virtus* inquit, *formatiua est illa ex qua præcepto sui creatoris procedit membrorum lineatio, & ipsorum figuratio*; & alibi de separatrice virtute ait, *est natura docta obedire creatori sublimi, & glorioso, & virtus quæ hoc agit est anima vel natura præcepto Dei.* Atque idipsum est, quod voluit Virgilius, dum *Iouis omnia plena* esse cecinit. Et alibi

Lib. 2. c. 18.

2. cant. tr. 1. c. 4.

Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens

Mens agitat molem & magno se corpore miscet,
Inde hominum pecudumq; genus.

Ex quibus planum fit non solum formatricem, sed etiam reliquas omnes facultates, suas functiones exercere ex eadem doctrina mentis Diuinæ, seu legis æternæ, & instinctus naturalis, siue influxus diuini. Hinc enim non animata vacuum fugiunt, grauia & leuia extrema norunt, plantarum radices interdum per rupes, & duriſſima saxa permeant, vt ex succulenta terra alimentum possint attrahere, mutuam inter se seruantes amicitiam aut inimicitiam; bruta animalia agnoscunt suos pastus, suas domos, suorum morborum remedia, & herbas etiam nobis ignotas, cæteraque perficiunt functiones, vitulus cornu petit, priusquam cornua produxerit, pullus equinus nondum solidis vnguibus calcitrat, catulus licet dentes nondum validos habeat, ad mordendum incitatur; & vt Lucretius cecinit, hæc causa est.

Inanimatorum ordo.

Brutorum instinctus.

Cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur: vulpes dolus & fuga ceruos,

Et de apibus Virgil. *His quidam signis atq; hæc exempla secuti*
Esse apibus partem diuinæ mentis & haustus
Æthereos dixere. &c.

Naturaliū facultatū ordo.

Naturales etiam facultates sua tempora in variis membris norunt nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore, aut attractrix agit aut expultrix, & cum contraria operentur, non pugnant; hæmodia ad acida excitatur, ad turpem conspectum naulea; inuitis nobis conspectu noxiæ rei retrahuntur spiritus, diffunduntur ad læta, recoliguntur ad somnum, & rursus suo tempore emittuntur ad expergefactionem, & in animi affectibus varie commutantur; totque sunt rerum naturalium vires & facultates, vt qui eas interpretatur, perinde sit, ac si faciat encomium Dei creatoris: Ideo affirmat Galenus in lib. de vsu partium, se in illo opere verum Dei hymnum condere quibusuis hecatombis, & holocaustis gratiorem, in eoque sitam esse veram pietatem existimat, si nouerit primus, deinde & aliis exposuerit, quæ sit ipsius creatoris sapientia, quæ virtus, quæ bonitas. Nunc definitionem accuratius explicemus, cuius ac formatiuæ virtutis essentiam iam omnino innotescere arbitror, nam quia spiritus & semen, in quo operatur vegetabilis anima, à parentibus communicantur, idcirco eorundem similitudinem fœtus referunt; quia vero vegetatiua potentia à

Animi affectus.

3. lib. c. 10.

Definitio explicatur.

Deo

Deo creatore legem, & modum suarum actionum participat; ideo in omnibus creaturis similitudo Dei est, in homine tamen per modum imaginis: *In creatura similitudo Dei est.*

Exemplumque Dei quisque est in imagine parua.

In aliis vero per modum vestigii, quoniam in ipsis ostenditur summa sapientia, summa potentia, & ineffabilis bonitas ipsius creatoris; Et quia sine iudicio ac ratione operatur, nonnunquam monstra committit, non quod erret influxus ille, aut lex æterna, sed propter defectum aut ineptitudinem materiæ, ac ita intelligatur Aristoteles, dum inquit: *Sol & homo generant hominem*: ac si diceret, causa superior, & ipsius influxus dirigens spiritum genitiuum, & semen ab homine decisum, hominem generat; nunc tandem assequeris, Aristot. ipsum in illa toties celebrata, sed à nemine (quod sciam) adhuc explicata sententia nihil aliud significare voluisse, quam virtutis formatiuæ impulsum à cœlo pendere; sic eius verba iacent in lib. de generat. animal. *Est in semine omnium, quod facit, vt fœcunda sint semina, videlicet, quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine spumoso que corpore coercetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarum*: quæ verba, vt explicant nonnulli, triplicem in nobis constituunt calorem, igneum seu elementarem; attemperatum naturalem, siue insitum; & extrinsecus aduenientem siue cœlestem, qui illum gubernet, & vitæ procreationis ac incrementi sit auctor: Alii non nisi elementarem ponunt, atque cœlestem, ad nos volantem ibique subsistentem; quibus ita constitutis, de calore naturali explicat Leonicenus lib. *de facultate formatrice*, Aristotelis sententiam: Fernelius de cœlesti, Auicenna lib. *de medicinis cordialibus* de spiritu dicens: *Et spiritus est res generata ex commixtione elementorum vergens in similitudinem cœlestium corporum*: addit Fernelius stellas elementa ab Aristotele dici, quod suas etiam vires rebus omnibus impertiant, perinde ac quatuor prima rerum omnium elementa; ab his igitur seminis materiam, ab illis vero formatricem facultatem, genitiuum spiritum, calorem & seminis ipsius naturam ipsi semini impertiri, sic vt in materia, & denso corpore spiritus, in spiritu calor innatus, in his duobus natura, & facultas seminis contineatur, atque adeo partium humani corporis subiectam materiam ab elementis fieri, quod vero iam animal, aut stirps, & hæc pars caro, illa os sit, citra appulsum genitiuæ virtutis in semine

Monstra vnde.

Aristotelis dictum enarratur.

Aristotelis locus alius obscurus explicatur. Lib. 2 c. 3.

Triplex in nobis calor iuxta aliquorũ sententiam.

Fernelii interpretatio mutila.

contentæ haudquaquam fieri posse : In qua ita præclare ac magnificè à Fernelio explicata Aristotelis sententia illud vnum desidero, vt quo pacto calor ille cœlestis atque adeo extraneus in nos commigrare possit luculentius expediatur, plerique respondent, non plane cœlestem ab Aristotele fuisse nuncupatum, sed proportione respondentem elemento stellarum, & per illum non alium quam insitum nostrum calórem attemperatum, & frigidi participem (vt vult Galenus) intellexisse, qui plane salutaris, ac pene diuinus sit : Sed hæc parum concinne dicta videntur, quia neque igneum esse, neque ab igne originem ducere dixit Philosophus; noster autem calor quantumuis attemperatus, est aut igneus vt febrientium, aut ex igne originem ducit, vt elementaris sanorum. Potius igitur per calorem in præfata Aristotelis sententia facultatem ipsam formatricem, seu illam, de qua agimus, vegetantem animam semini potentia existentem intelligimus, hæc enim facit, vt fœcunda sint semina, hæc nec ignis est, neque ex igne originem ducit, verba autem *videlicet quod calor vocatur*, iuxta eorum opinionem posita sunt, qui veram facultatis essentiam ignorantes calorem ipsum nuncupabant, quem loquendi modum antiquioribus fuisse in vsu, ex Galeno constat, qui animam vocat natiuum calorem libr. *de morb. vulg.* Hippocrates temperamentum in eiusdem numeri sententia & libr. *de diæta.* Hæc itaque est quæ in spiritu spumosoque corpore continetur proportione respondens elemento stellarum, quia sicuti virtus astrorum non constat ex his elementis, sic nec virtus facultatis formatricis, & sicuti virtus cœli, & astrorum, est causa vniuersalis generationis rerum, quæ determinantur ad particulares generationes ex peculiari natura loci, & ex aliis causis infernis; ita facultas formatiua ex se vniuersalis est (non enim differunt generationes animalium à generatione plantarum) quæ tamen determinatur ad particularem generationem ex loco, ex quo deciditur, & in quem suscipitur semen : adhæc quemadmodum vis cœli aliquando superatur à causis infernis, & monstra prodeunt, sic facultas formatrix ab iisdem causis superata monstra generat; Est igitur de facultate formatrice intelligenda Philosophi series, non de spiritu caloreue natiuo, aut cœlesti, quibus nulla ratione possunt aptari, vt pluribus fortasse, quam par erat, planum fecimus : sed quoniam de semine, & formatiua vi iam nimis multa, ad menstruum nos tandem conferamus.

Calor naturalis frigidi est particeps

Auctoris interpretatio.

Sect. 5. com. 5.

Galenus 1. de sem. 7.

De men-

De menstruo sanguine.
CAP. IX.

DE altero nostræ generationis principio, hoc est, de menstruo sanguine tempestiuum iam erit, sedula disquisitione perscrutari, quid illud sit; quæ eius qualitas: quis generationis modus: quæ fluendi ratio; cur fœminis potius quam maribus insit: qualitáte ne an sola quantitate peccet; quo tempore incipiat, ac desinat; quamdiu duret: in qua mensura, & per quæ loca expurgetur: sitne fœminarum sanguis virorum sanguine frigidior; & num mulier concipere possit menstruis suppressis, aut nondum fluentibus, Est menstruum, sanguis in muliere, superfluus, crudus, sed tamen vtilis ordinate, & secundum naturam profluens, vt colligere est ex Aristot. lib. *de generat. animal.* Et ex Galeno in opere *de vsu partium.* Dicitur crudus ad differentiam seminis, quod excrementum concoctum est, vtilis vero, ad differentiam cæterorum fluxuum vteri, in quibus inutilis sanguis prodit: ordinate profluere dicitur, quia sunt alii humores, qui etiam à matrice sed absque vllo ordine excluduntur: Additur, secundum naturam, quia omnis sanguinis fluxus, præterquam menstruus, præter naturã est. Porro autem vt intelligas, qua ratione superfluus sit, scire licet fœminam frigidiorem humidioremq; mare esse, idcirco sanguine magis abundare, quippe quæ alimentum quidem, quantum expedit, concoquit, verũ propter caloris imbecillitatem, id, quod redundat, per halitum digerere nequit, proinde plus sanguinis, quam illi pro nutritione partium sit ex vlu, accumulat, cuius partem cum sibi concoxerit & similauerit, reliquam tanquam superfluam per vterum excernit. Menstrui vero nomen non à propria substantia, sed ab accidenti inditum est, quod singulis mensibus eius excretionem natura moliatur, neq; tamen si aliquando naturaliter, aut præter naturam aberret, aut remoretur, aut anticipet, ob id desinit menstruus appellari eius fluxus. Huius autem periodi causam non ad vitiosam qualitatem, nec ad redundantiam sanguinis referendã esse arbitreris, sed aut ad vim naturæ, quæ omnia certis legib. administrat, aut ad sempiternos & immutabiles Lunæ cursus, quæ vt luminis varietate tum crescens, tum decrescens, mensem demetitur, ita omnium maximeque hominum, & adhuc magis fœminarum

Menstruũ quid.
Arist. lib. 1. cap. 20. Gal. lib. 14. cap. 8.

Menstrui generandi ratio.
Fœmina mare frigidior.

Menstrui nomen vnde.

Periodi mẽstruorum causa.
Menses naturam & lunam sequuntur.

narum humores rata ordinis constantia regit, atque moderatur. Ita sapientiorum plures per singulas Lunæ quadraturas purgari mulieres existimant, iuniores per primam, seniores per postremam; ætate medias per alias, vt in hoc vulgatissimo disticho continetur:

Luna vetus vereres, iuuenes noua Luna repurgat.

Sed & hoc lubricum est, & minime constans; nam pituitosi menses sæpe cunctantur, bilioſi anticipant, vnde fit, vt qui modo in nouilunio prodeunt, post menses aliquot in plenilunio moueantur: quamobrem perpetuum non est, quod Aristot. scribit lib. *de generat. animal.* decrescente luna menses magis moueri, cuius ratio esse videtur, quia fines mensium frigidiores sunt, subindeque mulierum corpora, ideoque hoc potissimum tempore sanguinem natura conuertere non potens, in vterum transfundit, videmus enim mulieres expurgari plerunque in nouilunio. Cæterum hunc sanguinem mulieres vocant menses, menstruas purgationes, siue lunares, tempora, consuetudinem, aliæ etiam malam septimanam, quod hæ fluxiones septem numero dies fieri soleant; item flores, quoniam, vt flos fructum antecedit, ita vt plurimum non nisi post huiusmodi purgationem fœmina concipit, vocant etiam per translationem cardinalem propter colorem. Propterea vero menstrua *fœminis*, & non *viris contingunt*, quia mulier ad procreandos liberos facta est, quorum generatio atque nutritio fieri non potest absque alimento, quo conceptum semen nutriat, fœtum conformet, augeat, foueat; & ob id oportuit in muliere longe copiosiorem sanguinem generari, quam in viris, vt non solum alendo conseruandoque proprio corpori sufficeret, verum etiam nutriendo fœtui, donec ad integram perueniret perfectionem, imo post exitum in lucem ex eodem in lac conuerso sanguine nutriretur. Maribus autem, quia non in seipsis sed in alio generant, necessaria non fuit productio menstrui; ideoque calore robustiori præditi sunt, qui haud permittit similem superfluitatem aggregari; si quid redundet, multis exercitiis ac validissimis absumitur; adde quod mulier frigidior cũ sit, plus appetit, & minus concoquit, ac proinde frigidiori sanguine redundat; His accedit corporis habitus, & vitæ institutum, in quiete enim magis, & otio degunt, vbi mirari licet, quam sapienter à summo opifice fuit factum, vt fœminæ frigiditas in prolis commoditatem redundaret; quantaque prouidentia tot fœminæ imperfectiones in eximiam vtilitatem, seminis ni-

Arist. lib. 2. cap. 4.

Menstrui sanguinis diuersæ appellationes.

Menstrua cur habeãt sola mulieres.

Viri cur menses non habeant.

Mira opifi.

nis nimirum & fœtus alimentum conuerteret; verum enim vero non, quemadmodum semen vltimi alimenti, sed sanguinei portionem, id est, excrementum non eius coctionis, quæ fit in membris, sed illius, quæ in iecinore, ac venis celebratur, mẽstruum esse indicium est, tum quod non refert naturam, aut colorem partium solidarum, sed ipsius sanguinis, tum quod neque mariscæ neque fluxus sanguinis è naribus, neque varices, neque tale quicquam mulieribus accidit quamdiu menses profluunt, & si quid horum erumpat, deterior fit menstrua purgatio. Iam vero quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtum intra se viuum continent, ea quidem menſibus non purgantur; earum vero fœminarum, quæ viuum fœtum edunt, mulier maxime sanguine abundat, & menstruæ purgationis plurimum emittit, tum quod victu largiori, humidiori, & magis excrementoso vtitur, tum quod vitam inertem otiosamque traducit, neque adeo frigida est, sicuti pisces, neque adeo sicca, vt auis, sed calidam & humidam habet constitutionem, caretque munimentis illis, in quæ reliqua animalia, huiusce modi excrementa absumunt, pilis nimirum, cornibus, vngulis, squamis, cortice & pennis, ob quam causam hæc purgatio mulieribus inter fœminas plurima euenit, equabus parcior, sicuti & vaccis, atque canibus, ac insuper, quia bruta vno victus genere vtuntur, valideque laborant, ac exercentur. Cum his tamen mulieres reperies, quibus nunquam menses, vel aliud quippiam fluxit ex vtero, quæ nihilominus bene habitæ prorsusque incolumes ad senectutem vsque vixerunt; quod vt discas, qua ratione possit contingere, sciendum est; duplicem esse defectus menstruorum causam, alteram tori corpori communem, quæ accidit illis, quæ inculpate viuunt, vtpote naturalis temperies, substantia partiumq; omnium configuratio, quæ si ad amussim inter se conueniant, necessum est trahant, concoquant & expellant, quod proficuum esse nouerunt, ideoque superabundanti sanguine carent, præsertim si adsit exercitium, solidæ sint carnis, & calore abundantes; eas propterea viragines appellamus, quales etiam sunt rusticæ mulieres quas vrbanis steriliores esse experientia constat, quia ob continuos motus & labores consumitur in eis materia conceptionis & menstrui sanguinis, iis tamen senectute aduenientе articulares morbi, paraplexiæ, & alii affectus superueniunt, nam constitutio hæc, etsi fœminæ, cui inest, optima est, sexui tamen & speciei morbosa existit, vt vel hinc innotescat, quam sit conducibilis

cis prouidentia.

Menstruũ tertia coctionis excremẽtum est.

Menstrua ab aliis fluxibus immunis.

Menstruis quæ animalia carent.

Mulier inter reliqua animalia maxime abundat menstruis.

Mulieres menses non habentes.

Menstruorum defectus duplex causa.

Viragines sunt valetudinariæ.

ad fœminæ in suo sexu perfectionem, illa concoquendi imperfectio, ideo Iurisconsultus *ff. de Ædilitio, l.15.§. quæ incipit, quæ*, inquit, *bis in mense purgatur, sana non est, item quæ non purgatur nisi per ætatem id accidat.* Altera deficientis menstrui causa est vtero propria, quia etsi corpus sanguine menstruo abundet, vterus tamen à natura male constitutus ob depraua-tam temperiem, conformationem, aut situm, ipsum suscipere & expurgare nequit; quæ causa tum indiuiduo tum sexui morbosa existit, hæ igitur valetudinariæ degunt, priores sine nocumento vitam transigunt.

Sola copia menstruum sanguinem peccare, eodemque infantem in vtero nutriri.

CAP. X.

Contr. agitatur. Plinii sententia. Lib.18. nat hist.

MEnstruum sanguinem non sola quantitate superfluum esse, verum etiam qualitate, & illa quidem non manifesta solum, sed etiam occulta, Plinius existimauit eo ductus argumento, quod non sine molestia viarumque mordicatione profluat, ac per id tempus non solum vniuersum fœminæ corpus male coloratum appareat, verum imbecillius, & si, quamdiu menstrua purgatio duret, coitus contingat, virile membrum ruborem excoriationemque contrahat, innumeræq; aliæ ægritudines hominib. inde contrahantur, quæ excedentis caloris manifestæq; vitiatæ qualitatis indicia sunt: Occulta etiam pernicie inquinari inde palam esse, quod eo excidente si nouella vitis tangatur, in perpetuum læditur, steriles fiunt tactu fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, mustum acescit, æs quoque & ferrum rubigine corripiuntur, prægnans mulier, si alterius menstrua supergrediatur, aut illis circumlinatur, abortit, ei vero, quæ vterum non gerit, concipiendi spem adimit, menstruatæ mulieris habitus speculi ac eboris nitorem obscurat, gustatus hic sanguis canem in rabiem agit, homines affligit miris cruciatibus, comitialem morbum, pilorum effluuium, aliaque elephanticorum vitia infert, & vt auctor est Conciliator, homines menstruus epotus obliuiosos, Lunaticos, ac veluti præ-

Morbi qui ex manifesta qualitate menstrui sanguinis oriuntur.

Ex occulta qualitate affectus.

2. Phys. c. 7 stigiatos, maleficiatosq; reddit. His omnino suum addit calculum Fernelius, ac propterea à veteribus inter venena relatum fuisse putat, neque mi-

que minorẽ perniciem inferre, quã potus ſanguinis elephantici, ideoque dum in muliere ſupprimitur, neq; ſtatis temporibus emanat, ei etiam, cui proprius eſt, grauiſſima, quæ indies videmus, afferre mala, viſcerum obſtructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, vteri ſtrangulatum, grauidis vero corporis grauitatem, fœdum colorem, varices, malaciam, ac tandem procliuitatem quandam ad omnes fere ægritudines; quapropter adduci non poteſt, vt credat, eo fœtum in vtero nutriri, ſed ab alio puriori totius corporis ſanguine, menſtrui tantiſper parte, vna circa vterum hærente; altera priori illi ſanguini permixta, ex qua præfata ſymptomata grauidis ſuboriantur; quin imo, inquit, quia tunc vterus mundus redditur, propterea mulier optime concipit, quando repurgata eſt ab hac fœda illuuie. Subſcribunt huic opinioni Ariſtoteles, Columella, Solinus, Ælianus, & Gentilis qui 39. extrauagantium dupliciter accipit menſtruum ſanguinem; vno modo pro illo, qui ſingulis menſibus à corpore mulieris effluit: altero pro ſanguine conuenienti fœtus nutritioni, illum quantitate, & qualitate vitioſum eſſe: hunc ſola quantitate, quem etiam ſperma mulieris vocat, qua in re cum Ariſtotele, Auicenna; eorumque interpretibus multiplicitet ludificatur; Eiu; tamen ac reliquorum de hac re ſententia poteſt etiam ex Zabrorum legibus comprobari, vbi mulier, cui menſes fluerent, ſola domi manere præcipiebatur, loca cremabantur, in quibus pedem poſuerat, neque ſolum pollutus erat, qui eam alloquebatur, ſed ſuper quem ventus ab ea parte, vbi illa foret, tranſiiſſet. Nota eſt Leuitici lex de hac re, ad cuius normam hæc lata videtur. Eadem ratione nobiles Indi, quos Naires vocant, pollutos ſe putant ex contactu hominis alterius ſortis. Alii ſunt, qui licet non negent, menſtruum ſanguinem aliquando eſſe pernicioſum, nonnunquam tamen multorum morborum remedium eſſe affirmant; ita referunt podagram, ſtrumas, paroditas, panos, ſacros ignes, furunculos tactu menſtruatæ mulieris leniri; geſtatione vero portiunculæ veſtis mulieris ita infectæ tertianas quartanasque febres curari, illitu comitiales morbos, ac rabie percitos omnino ſanari. Hæc tamen omnia parum firma ſunt, ſi ita intelligantur, quaſi Ariſtotel. Plin. Fernel. & huius opinionis aſſertores, ſanguinem illum, quem natura ad vterum tranſmittit, ex propria conditione pernicioſum, ac peſtiferum eſſe arbitrentur, ideoque ex eo fœtum in vtero alimentum non capeſſere, neque eum ſed alium ex corpore

Fernelii opinio.

Ariſt. 3. de hiſt. animal 19. Col. 11. rei ruſt. c. 3. Solin. Poly. hiſt. 14. Ælian. 6. de animal. cap. 36. Auer. alleg Zabrorum lex de menſtruatis.

Aliorum opinio de menſtruo ſanguine. Menſtrui illitu qui morbi curentur.

Plinii & Fernelii opinio confutatur.

corpore pro alimento allicere: Si enim non alia de causa nisi propter fœtus nutritionem natura in fœminis maiorem sanguinis vbertatem excogitauit, id quod exuperat, vitiosum esse non est credendum, cum pro alimento sit à natura institutum, & per easdem vias transmissum, per quas fœtus alitur; insuper lactis ac menstrui eadem est natura, si igitur illud alimenti habet rationem, hoc etiam fœtum nutrit; adhæc si veneficus esset, fieri profecto nullo modo posset, vt per id tempus, quo naturaliter aggregatur, non officiat, & illius auctione symptomata quoque terribilia augeantur; parua quidem copia alterius humoris præter naturam, nauseam, vomitum, alui fluxiones, dolores, febres, vigilias, & similes calamitates solet excitare, cur igitur, si venenosus hic humor est vehementiora non facit, qui maiori copia accumulatur, & diutius cohibetur? At dices, propter consuetudinem perniciem hanc à fœminis facilius tolerari; sed quid de iuuenculis, quibus primum menstrua erumpunt, nulla præhabita consuetudine? quid de prægnantibus, in quibus naturaliter supprimitur? quicquid autem secundum naturam detinetur in sanis, non potuerat per se nocere corpori, cui inerat; adde quod saltem nondum assuetum fœtum enecaret, generationemque prohiberet, vel lac conspurcaret, contrarium vero experientia comprobatur; *videmus enim toto gestationis, lactationisque tempore menses supprimi*, neque tamen id fœtui aut matri per se officere: quid? quod grauidæ difficilius profecto ægrotarent, quam non prægnantes; quoniam in his iuxta eorundem sententiam sanguinis praui pernicies boni alterius commixtione (quem illi dicunt fœtui destinari) corrigeretur, in prægnantibus vero nullo fræno cohibitus lethalia semper symptomata excitaret, cuius tamen contrarium euentus docet: Iam vero si *sanguis menstruus* pernicios esset, quanto in maiori copia aggregaretur, tanto acquireret efficaciorem corrumpendi vim, atq; ita in vltimis mensibus, in quibus maior eiusdem copia accumulata est, fœmina deterius omnino se haberet, quod tamen contraria ratione contingere cernimus: sed quem quæso locum in corpore assignabunt, in quo tam copiose contineri possit ille sanguis, cum per biennium, & diutius nulla illius expurgatio in lactantibus appareat? nam si dicas, ex eo lac generari, inde inferre licet, ergo alimentalis est materia, atque adeo benigna, laudabilis, salutifera, non ferox, pernicios neque venefica. Quæ cum ita sint, & ex altera parte videamus, menstruum

Contr. deciditur.

ſtruum ſanguinem plurimarum ægritudinum ſæpiſſime cauſam eſſe, potius cenſendum eſt, ſanguinem in fœmina redundantem dupliciter eſſe conſiderandum, non quidem de menſtruo & ſeminali (quod putauit Gentilis) ſed primo modo de ea ſanguinis portione, quam natura ſingulis diebus ab vniuerſo ſanguine ſegregat, & paulatim in vtero collectam menſtrualem efficit purgationem, quæ quidem portio redundat ex nutritione partium ſingularum, ita vt ex ſingula concoctione ſanguis qui ſupereſt, non grauidis neque lactantibus, in vaſis vteri reponatur, vt poſtea ſingulis menſibus erumpat, grauidis vero in fœtus alimoniam cedat, lactantibus per vlteriorem elaborationem à propria mammillarum ſubſtantia in lac conuertatur, vnde palam eſt, humorem hunc ex propria natura partem eſſe ſanguinis purioris illius, quem pro fœminarum alitione natura ſeiungit, quamobrem hunc dicimus eſſe eiuſdem ſubſtantiæ, & qualitatis cum eo, quem ſibi fœmina reſeruauit, & ad ſui nutritionem vſurpauit, vtpote ab iiſdem alimentis, & facultate eodem quo natiuo calore genitum ac gubernatum, & ſuis vſque ad excretionem venis locisq; contentum, quibus vnum quodq; commode conſeruari ſolet; ideoque cum ſanguis iſte ſuperfluus aut excrementoſus dicitur, non ad qualitatem manifeſtam vel occultam, ſed ad quantitatem referendum eſt, nam ſi quod vitium illi ineſt, idem & reliquo toto ſanguini commune exiſtit, proprium vero & peculiare nullum poſſidet, hunc inſuper aſſeueramus benignum eſſe fœtus in vtero alimentum, atque ſincerum; infantis vero in lucem editi gratia à prouida natura in mammas deferri, vt ibi lac iucundiſſimum fiat alimentum; & quemadmodum ſemen alterum noſtræ generationis principium puriſſima eſt ſubſtantia, ita menſtruus ſanguis; neque ob aliam cauſam infantes & pueri plus habent natiui caloris, & humidi ſubſtantifici, quam quia his duobus puriſſimis & laudabiliſſimis generationis principiis proximi ſunt; quin etiam ideo natura ſagax ex menſtruali ſanguine lac conficere decreuit, vt ſimile haberet fœtus alimentum ſuis principiis, quem ſi craſſiori, aut minus benigno nutrimento alas, ob diſſimilitudinem contabeſcit, ac propterea lactanti fœminæ menſes denegauit natura, vt eorum materia ferretur ad mammas, & lac fieret, nec illico, poſtquam in lucem editus eſt, deſtitueretur infans aſſueto ac ſibi familiari alimento. Et quænam cauſa fuerit, cur infantes quam matres præſtantioris, laudabilioris que caloris, ac ſubſtantiæ ori-

Sanguis redundans dupliciter conſideratur.

Sanguis futurus menſtruus ſola quantitate peccat.

Sanguine futuro mẽſtruo fœtus alitur.

Pueri quare plus habent caloris natiui.

Gal. lib. 14. cap. 6. Au. lib. 9. cap. 3.

ri videas? nisi quia, vt Galen. auctor est lib. *de vsu partium.* Et Auicenna lib. *de animal.* ex puriori totius sanguinis parte alimentum intra vterum sumpserunt; & quod magis fortasse mirabere, hunc etiam sanguinem dicimus facultatem, perinde ac semen, possidere, sed tanto minorem, quanto plus materiæ in formando fœtui subministrat: Nam cũ ex materia, & facultate vnumquodq; animal gignatur, & in semine, & in mẽstruo vtrumq; principiũ continetur effectiuum, & materiale ea moderatione, quã infra trademus, ab eo igitur carnoæ partes materiã & formam accipiunt, eodẽ attracto semen fruitur, conceptus in vtero nutrimentũ capessit, in lucem editus alitur. Secundo modo consideratur sanguis menstruus, qua ratione in mulieribus non lactantibus, nec vterum gerentibus congeritur, & in corpore præsertim circa vterum tanquam otiosus, ac nullius vsus detinetur, ac circa vterum coaceruatur, vbi longa facta mora sensim ẽt alienam acquirit qualitatem ab alimenti sinceritate longe distantem; quin etiam nisi consuetis temporib. expellatur, superius allata symptomata, ac innumera pene mala producere consueuit; certum n. est vteri in mulieribus permagnam esse vim, vt qui non modo grauissimorum morborũ causa sit, sed etiam corporis totius temperamentum immutare possit: Is igitur si à suo temperamento recesserit, *si vitiosos humores aut in acetabulis aut in co nibus, aut inter tunicas, aut* sinu suo collegerit, sanguinem menstruum, eiusq; maxime partem, quæ primum ad eum peruenerit, & in eo diutius resederit eodem vitio inficit, atq; deprauat: vnde supra ab aduersariis commemorata maleficia: Verum vitium hoc ex accidenti potius quã natura inest huiusmodi sanguini, quia alias in muliere bene constitutа omnis vitii expers gignitur. Vnde planũ fit, non in omnibus vitiari, sed in iis, in quib. præter consuetudinem immoratur; plus enim afficit, si vna die vltra mensem detinetur, quam toto mensis spatio, tantum consuetudo valet & naturæ lex illa æterna, à qua in vasis per mensem regulatur; itaq; non omnes menstruantes fœminæ speculum maculant, segetes exurunt, aut prædicta inferunt mala, sed illæ tantum, quibus deterimum ineſt vteri vel totius corporis temperamentũ, aut morbus aliquis, aut improspere procedunt menses, reliquis purus ac integer sanguis in vteri vasis aceruatur, quem Hip. rubentem ac victimæ iugulatæ similem ex interuallis à fœmina exire prodidit; Neque propterea, quod fecit Gentilis, sanguinis menstrui duas constituimus partes, species & differentias, purio-

Et in semine, & in mẽstruo vtrũque principium continetur effectiuum & materiale.

Mẽstrua remorata alienam acquirunt qualitatẽ.

Vteri vis magna.

Menstruorum maleficia vnde proueniãt.

Consuetudinis magna vis, & natura lex.

1. de morb. mul.

puriorem, cui beneficia præfata accepta ferantur, fœculentam, cui maleficia; sed eundem duobus modis variisq; temporibus consideramus, quamdiu nimirum integer incorruptusque manet, aut contrà. Ex his iam patere arbitror, quam parum appositè de menstrui sanguinis prauitate cum Plinio & Aristotele Fernelius iudicauerit, quamq; hi omnes cum Polybio, siue quis alius fuerit auctor libri de fœtus formatione, minus concinnè tradiderint, fœtum menstruo sanguine non nutriri, nisi ea, quæ diximus, ratione interpretentur, quod equidem malim, quàm erroris ab iisdem forte non commissi præstantissimos viros maleuolè insimulari. At dices, magna est pernicies variolarum & morbillorum, hanc vero non aliunde contraxisse quam à menstruo summus est philosophorum consensus: cuius teli impetus ex dictis iam facilè repellitur; nam, vt & nos innuimus, & ex Auicenna cap. *de generat. embryonis* etiam discès, sanguis in fœmina redundans in tres diuiditur partes, quarum prima toto gestationis tempore, materia fit generationis, & nutritionis conceptus, eam enim quia purior ac sincerior existit, fœtus per acetabula pro alimento trahit; 2. vltimis mensibus ad mammas recurrere incipit, cum fœtus iam mouetur, vt naturæ mutationibus in lac conuersa, recenter nato infanti familiare & conueniens suppeditet alimentum, sitque *materia lactis: tertia est ea, quæ in venis vteri asseruatur vsque ad tempus partus*; quæq, ab alimento redũdans inter tunicas deposita ac mora contaminata, & infecta in ipso partu, & aliquandiu post copiosè dimanat, quæ vltima cum deterioris sit conditionis, sanguinem, qui defertur ad vterum pro fœtus nutritione, sua qualitate in transitu inficit, qui deinde iecur fœtus & illius membra simili qualitate afficit, nec mirũ, si cum fœtus nouẽ mensiũ spatio in vtero contineatur, propter contactum imbibat qualitatẽ illius sanguinis retardati; quæ qualitas siue fermentum inposterũ quibusdã temporius, aliis serius causa est ebullitionis in sanguine, vnde efflorescentiæ illæ atq; variolæ: sed cur sanguis hic nouẽ mensib. citra euidens vitium in vtero gerentibus detinetur? dic, incolumẽ ibi asseruari, quod partim repleat vasa, partim fœtui præstet alimentum, pars vero illa, de qua agimus, in secundina colligatur, quam ob id familiarissimã sanguinis substantiæ natura fabrefecit, vt ibidẽ citra euidentem corruptionem toto gestationis tempore contineri tuto posset. Ex quibus iam plane assequitur Gal. 1. *de sympt. causis* asserens, fœtum non solum nutriri optimo,

Variolarũ & morbil. pernicies à menstruo fit.

Sanguis in fœmina redundans in tres partes diuiditur.

Obiectio.

Solutio.

C. 5. & laudabili sanguine, sed impuro & vitioso; Et aduersus Erasistratum dicens, fœtum in vtero nutriri eo sanguine, qui ad vterum solebat fluere, qualis est menstruus, quem secundo de semine salutarem vocat euacuationem in fœminis, quæ non concipiunt, in grauidis vero materiã, ex qua fœtus generatur; causa etiam assequitur, ob quam fœmina maioti ex parte cum à menstruis fuerit expurgata concipiat, collectus enim ante purgationem in vtero sanguis vitium acquirit propter moram, ac genituram inficit ineptumque fit ac pernicioſum alimentum, tantoque magis, quanto purior, & præstantior substantia fuerat, quia quo res aliqua perfectioris est naturæ, eo, dum corrumpitur, grauiorem concipit labem, vt in putrescenti ouo, in hominis cadauere, & in semine corrupto euidentissime apparet; ideo quæ vitia, fluenti iam menstruo, aut inquinato alterius opinionis assertores suboriri viderant, ea in futurum vocatum menstruum reiicere minime debuerant, quin potius ex illis, si pensiculatius rem perpendissent, maiorem sanguinis menstrui perfectionem possent arguere. Si autem scire aues, cur sanguis, & semen, quæ perfectissimæ sunt substantiæ, citius ac deterius corrumpantur, bilis eisdem multo deterior non solum in vesica fellis, sed prope cutem in morbo regio: & pituita in articulis per articulares morbos incorrupta maneant? in mentem reuoca Aristotelis sententiam lib. *de longit. & breuitate vitæ* dicentis, pura omnia, & impermixta, vt quæ magis à contrarietate recedant, diuturniora esse; contra cito vitiari, quorum essentia multa oppositione constat: abi ad elementa, lapides, metalla, quæ simplicia cum sint, aut eis proxime accedant, fere incorruptibilia creduntur, contra ea, de quibus sermo antea erat, lac, sanguis, semen, quæ manifesta, ac varia compositione constant, seruari diu minime solent; testatur sanguinis grumus, lac in ventre infantis coagulatum, semen retentum, quæ vel ab aeris contactu vitiantur, quia variam & perfectissimam nacta sunt elaborationem; Testatur homo, qui crebrius ob eandem causam ægrotat; vides igitur cur citius vitientur præstantiora quæque, cur item sordidiorem & deteriorem putredinem acquirant, vt de hominis cadauere constat, de ouis putrescentibus, & pomis, quæ quanto odora sunt magis, deterius corrumpuntur: duplex est ratio, 1. quod præstantissima substantia nequit superari nisi à causa vehementissima ac spurcissima. 2. quod ex pluribus & maxime diuersis perfectiores mixtiones euadant, calore natiuo veluti

Fœmina à menstruo purgata facilius concipit.

Præstantioris naturæ res deterius putrescunt.

Cur quæ perfectiora sunt, sordidiorem labem contrahunt.

veluti vinculo omnia colligante, quo dissoluto dilpersisque omnibus prodit fœdus sapor, odor, & color, quæ horridæ putredinis sunt indicia, idcirco quod semen adhuc deterius putrescat, quam sanguis, seminis probitas facit, & maior quam in sanguine coctio, proinde in emissione sanguinis menstrui mulieres debilitantur minus, quam in seminis emissione, & quia cum semine multi spiritus exeunt, cum menstruo sanguine pauciores, adeo vt scriptum ab Auicenna reperiam 3. *de animal.* 3. emissum semen multo plus inferre damni, quam si quadragies tantum sanguinis emitteretur.

In emissione mẽstrui quam semenis mulieres minus debilitantur.

Per quos ductus menstruus sanguis expurgetur.

CAP. XI.

NOn est autem silentio inuoluendum illud, quod à plerisq; probatæ fidei auctoribus scriptum reperio, vterum in menstrua purgatione nullam peculiarem operationem edere, sed vsum: neque enim fieri posset, vt si menstruum traheret, vtilem etiam fœminæ sanguinem non allieeret, quod si in grauidis fœtus alendi gratia sanguis ad vterum trahitur, attractio quidem illa non vteri munus est, sed fœtus ipsius: Ideo autẽ reliquis temporibus per hanc partem potius fluit, quam per aliam, quia tempore, quo conformatur nutriturque fœtus, in hanc ipsam fluere pro eiusdem alimento oportuerat. Cæterum per quos ductus ab vniuerso corpore ad vteri vsque regionem confluat, priori iam libro à nobis proditum est; nunc per quam partem ab vtero foras expurgetur, erit compendiose delibandum, de qua re anceps & subobscura controuersia Anatomes professorum animos distrahere solet; aliis ad venas per vteri fundum tendentes, aliis per eas quæ ad vteri ceruicem veniunt, non corruptis solum, sed etiam virginibus & prægnantibus perpetuo expurgari contendentibus. Vallant priores suam sententiam non rationibus solum, sed experimentis, nam mulieres se vidisse testantur, vteri procidentia laborantes, quibus ex vteri osculo sanguis euidentissime promanabat, neque alia de causa mulieri vtero gerenti si purgationes procedant impossibile esse fœtum sanum permanere, dixisse magnum medicinæ dictatorem, nisi quia, præterquam quod fœtus priuatur alimento, portendit illud quidem

Vterus sanguinẽ menstruum nõ trahit.

Fœtus sanguinem trahit.

Per fundi an ceruicis venas menses expurgentur.

Vesal. 5. de fab. 15.

5. Aph. 60.

Menstrua purgatio in prægnantibus vnde.

imbecillitatem vteri sese aperientis, quo tempore debuerat occludi. Si autem ab illis quæras, qui fiat, vt saluberrime aliquando in prægnantibus videamus menstruam purgationem profluere, dicunt chorio membranam ac fœtũ ipsum non omnibus vteri vasis, sed lateralibus tantum adhærere, vt reliqua vasa supersint, tum ad mensium purgationẽ, si necessaria sit, (quam tamen non nisi perexiguam eo tempore salubriter posse contingere arbitrantur) tum vt noua inuolucra generari possint, si superfœtatio accedat. Hæc sane diserte ac concinne prodita sunt: sed in eo cespitare videtur huius placiti auctores, quod omnem sanguinis fluxum in grauidis fœtui funestũ esse dicant; illud prætereuntes, quod pleriq;, ac nos sæpissime obseruauimus, sanguineis & succulentis fœminis toto fere gestationis tempore menses periodis solidis absq; vlla noxa prodire, imo plerasque fœtũ nõ seruare, nisi præter has euacuationes singulis mensibus sanguis mittatur; quamobrem disertissimus Gal. merito ex verbo (*purgationes*) in plurali dicto, & (*procedant*) colligit, Hippocratem de immoderatis solum, & quæ diu ac multum fluunt, purgationibus esse intelligendum. Alii vero per ceruicem vteri omnibus fœminis hunc sanguinem expurgari non minus acriter persuadere moliuntur, quod primũ de prægnantibus exploratum esse rentur, nam eisdem os vteri *concluſum est, ideo prodidisse Gal. in com. citat. aph.* excretionem, quæ in grauidis fit, ex venis, quæ in collo sunt existere: virginibus vero conueniens non fuisse per vteri interiores venas expurgari: ex concreto n. sanguine hymenem non penetrante, aut membrana intra vteri sinus disrumperetur, aut grauissima alia excitarentur accidentia; alias etiam fœminas per eandem partem sanguinem excernere fuisse consentaneum; quorsum n. propagines illas venarum, quæ iuxta os illi à diuisione venæ cauæ exoriuntur, & in vteri ceruicem vtrinq; implantantur, natura fabrefeciſſet? nisi vt per eas menstruus sanguis expurgaretur, sicuti per alias ad vteri sinum tendentes fœtus & ipsius vteri substantia alitur: Verum & hic etiam mea quidem sententia ludificantur. nam quod de virginibus asseruut, ex ignorata hymenis fabrica euenit, quem pleriq; falso imperuium arbitrantur, de prægnantibus vero quid sit sentiendum, paulo supra iam explicauimus. Quare vt inter grauissimos viros tandem lites componantur, ita de tota hac disputatione pronunciandum esse iudico; fœminis quidem tum corruptis, & non prægnantibus, tum etiam virginibus, & vtero gerentibus interdum per ve-

Hip. textus elucidatur

Positio auctoris.

nas,

nas,quæ ad vteri sinum,nõnunquã per eas, quæ ad ipsius ceruicem deducuntur,expurgari,sæpe ẽt per vtrasque,illa nihilominus adhibita destinctione,quod virginib. & grauidis plerisq; omnibus per colli venas, sicuti Gal.est sententia citato,reliquis,tum per has,tum per alias indifferẽter sanguinẽ effluere posse intelligas:quod planum omnino euadit, quia si natura duplices hasce propagines fabricauit in suos vsus, & vterus toto gestationis tempore occluditur, credibile profecto est, si sanguis eo tempore redundet,per ceruicis potius venas euacuari, sicuti & in virginibus,vt vitet superius cõmemorata incommoda,vel quod magis crediderim,quia sanguis ad expeditiores ac patentiores vias agilius tendit, in aliis vero fœminis suo munere vtrasque fungi credibile est. Porro illud etiam obseruatione dignum apparet,sanguinem istum neq; in fundi sinu,neq; in ipsa ceruice toto mensis interuallo sensim coacernari,ac mensis periodo turgentibus his partibus promanare, ita enim nequaquam tenuis,floridus,& iugulatæ victimæ sanguini, vt inquit Hippocrates, similis proflueret, quin potius concretus frustulatimque educeretur, sicuti paulo post partum ab aliquibus exire cernimus,perinde ac sanguis per venæ sectionem extractus, & in vase aliquot horis asseruatus atque in partes cultro diuisus: quod certe non alia de causa obuenit,nisi quia venæ quæ secundinis innascuntur, in vteri sinum per id temporis laxę sanguinem effundunt:Quamobrem potius credendum est,in sanis mulieribus,venas ad fundum ceruicemque vteri pertinentes sanguinem hunc paulatim in se reponere, eumq; tantisper gubernare;quousq; illum singulis mensibus apertis earum osculis guttatim emittant; non enim, quod præcipitanter Aristot. adstruit sanguinem hunc per vasorum resudationem,quam diapedesin vocant, sed potius per anastomosin siue per eorundem reserationem expurgari existimes, & ad ipsius vteri siue capacitatem siue ceruicem deuenire;qui enim fieri posset, vt tanta sanguinis eiusque crassi copia breui temporis spatio non seclusis venis ad illum veniret? in ægrotantibus vero fœminis,quibus aut obstructio aliqua inest,aut naturalis locus obstaculo quouis est denegatus,aut ipsa natura turgens errabunda vagatur quibusdã per nares,aliis per os menses agit,per cauam n. venam & stelecheiam, & ex ea per mesenterii venas in ieiunum intestinum, ac tandem in pylorum,& ventriculum peruenit, à quo vomitu reiicitur: Nonnullis etiam per mammas,quod licet Galenus non viderit, cum Hippo-

Sanguis redundans non in vtero aut ceruice, sed in vasis toto mensis spatio asseruatur.

1. de morb. mul.

Floridus est.

Sanguis extra venas in grumũ concrescit.

2. de gen. animal. 4.

Menses non per resudationem, sed per anastomosin expurgantur.

Menses per varias partes erumpentes.

Hippocrate tamen Lusitanus Amatus in duabus nobilibus lactantibus sese vidisse testatur, & Musa Brasauolus refert à se visam mulierem, cui sanguis per vbera flueret, quæ gemellos nutriebat, qui cum vehementer sugerent, sanguinem in lac conuerti non patiebantur, perinde atque iis qui nimio vtuntur coitu, sanguis pro semine excernitur, quia moram, vt in semen conuerteretur, non obtinuit: Sed (quod forte magis mirabere) visæ iam sunt quibus per minimum digitum, & per annularem singulis mensibus sanguis profundebatur, quibus per vterum menstruam purgationem natura denegauerat, altera cui per maiorem oculi sinistri angulum fluebat, aliis per sanguinis sputum, aliis in ruborem faciei singulis mensibus exortum cedebat, vt scribit Mercatus; quin etiam virum se vidisse testatur Vesal. qui ordinatis vicibus, vt mulieres, suis mensibus sanguinis fluxu per hæmorrhoidales venas vexari consueuerat.

Hæmorroidum fluxus menstruus.

De tempore, quantitate, & duratione atque substantia menstruorum.

CAP. XII.

Ingens circa pubertatis annos hominis mutatio Fratrare quid.

VT maribus sic etiam fœminis, circa annos pubertatis ingens corporis accidit mutatio, pubes erumpit, semen generatur, vbera tumescunt, quod peculiari vocabulo Fratrare dicitur, corpus libidine accenditur, vox in grauiorem mutatur, maribus sanguinis narium profusiones, puellis menstruorum eruptiones contingunt, tum temporis enim illis venæ, quæ ad nares pertingunt, his illæ, quæ ad vterum, & eius ceruicem sunt constitutæ, facilius referantur, quæ omnia ab increscente iam per id temporis, & vegetiore facto natiuo calore, contingunt, vnde etiam viæ ampliores redduntur. Tunc igitur puellæ nubiles sunt, & ad generandum aptæ, nam & viri accessum amare incipiunt, & citra damnum perferunt, ideoque hoc potissimum tempore magna indigent custodia. Quo vero ætatis anno id fieri incipiat, non est ita certum definire, ac plerique existimarunt totam rem hoc versiculo comprehendi:

Adde decem tern is, mulierum menstrua cernis,
Ad quinquaginta durat purgatio tota,

Verum

Verum Hippocrate dicente, differt ætas ab ætate, & natura vna ab alia natura, & id tempus, quod vni est pueritia, alteri adolescentiam esse apparet, ita illis quæ carnes habent molles, laxos meatus, lasciuæque sunt, & Veneris imaginibus deditæ, temporius prorumpunt menses quam hirsutis, gracilibus, & iis, quæ pauci sunt sanguinis, & carnis, ac meatuum adstrictiorum, castis, pudicis, & à virorum consortio semotis; hinc fit, vt septentrionalibus fœminis rarissime ante decimum quartum, sæpius post decimum quintum ac decimum sextum menstrua purgatio incipiat; commune autem vt plurimum est mediis regionibus, ac temperaturis, vt prorumpat circa 14. ætatis annum, tuncque vbera ad duos digitos prominent, & vox grauior efficitur, quibusdam tamen duodecimo & vndecimo anno prouenit, sed hæ vitæ sunt breuioris, quibus vero serius prorumpunt, diutius viuunt, propterea que secundum iura publica duodecimus annus in fœminis, quartus decimus in viris constituunt pubertatis ætatem, vt autor est Macrobius. Quod si scriptoribus fides adhibenda sit, fœminæ visæ iam sunt, quæ nouem annorum ætate vtero gestarunt, quod & Sauanorola & Syluius tradiderunt, his tamen credendum est ætatem maturius prouenire, vt quæ decimo, vndecimo & nono anno circumscriberetur; cum tamen è conuerso aliis 15. annorum curriculum non sufficiat. Plinius refert apud quosdam populos in India quos Mandros & Calingas vocat, fœminas quinquennes, septennesque concipere, sed illas octauum vitæ annum, has quadragesimum non excedere: sed quia nostri Lusitani (qui forti præpotentique animo, & bellica virtute totas illas regiones peragrarunt, & ad earum intima penetrarunt, quæque rariora sibi visa sunt, inclytis literarum monumentis sedulo consecrarunt) huiusce rei nullibi (quod sciam) meminerint, figmentum potius, & ad forum excogitatum videtur, quippe cum in illa ætate angustiores viæ sint, quam vt per eas sanguis possit ad conceptum libere permeare. Non minus autem incertum est tempus, quo naturaliter desinat hæc fluxio, frequenter tamen occultatur, 45. anno, quem si præterierit, mirum videri non debet, si sexagesimum attingat; pleraque vero exempla fœminarum, quæ in vltima senectute menses ordinatos habuere octogenariæ, & nonagenariæ, vide in consiliis Solenandri Iuliacensis medici, & apud Schenkium vbi de quinqenni, & octenni puella facit mentionem, quæ in mensibus laborabat; ego quidem aliam vi-

Menses quando incipiant.

Pubertatis ætas quo anno constituitur.

Lib. 7. c 2.

Lusitanorum laus.

Menses quo tempore desinant.

4. obs 23.

di nouem annorum, quæ fluxu vteri vexabatur fœdo, & sanioso, non tamen menstruo, sed continuo. Porro à 45. raro fœminas naturaliter fœcundas esse contingit, (naturaliter dixi, quoniam diuina virtute multa in sacra pagina reperies, quæ quoniam supra naturæ vires facta sunt, nec sub medicam, nec sub philosophicam cadunt contemplationem) nam etsi principium & finis mulieribus recipiendæ, & viris præbendæ prolis est menstruorum, & seminis emissio, non tamen cum incipiunt, statim prolifica sunt, neque cum desinunt, quia in vtroque tempore pauciora, & infirmiora contingunt, in senioribus, quia sufficiens calor in corporibus amplius non reperitur, imo ossa incipiunt durescere, atque humido carere radicali: neque imbecillus calor iam conficit sanguinem nisi admodum pituitosum, denique expultrix ad vterum facultas valde languet ob ipsius natiui caloris imbecillitatem: in iunioribus vero, quæ causa sit, cur generationis illa principia sint imbecilla, dissidium est, quidam caloris paucitatem fœtui efformando in illa ætate impedimento esse arbitrantur, qui tamen ab Hipp. desciscere videntur, dicente: *qui crescant, plurimum habent caloris innati*, quid autem illi de intensiuo atq; extensiuo calore comminiscantur in promptu est, illum iuuenibus, hunc pueris tribuentes, quod plures in his reperiantur partes calidæ, vtpote quibus ne os quidem multi caloris expers sit: iuuenibus autem pauciores, sed acriori præditæ calore, ac vehementiori; quæ tñ vim argumenti non infringunt, quoniam suauis ille qualem esse affirmat Galen. puerorum calor, & à primordiis generationis proxime deductum, atque benignum ad generationem potius facere debuisset. Hanc charybdin vitare cupiens Mercurialis in scyllam incidit, existimans, in secundo septenario corpora esse valde calida, ita vt vehementer consumens calor, nil quicquam superesse sinat, post secundum vero remisso calore, materiam superesse atq; excludi, sed non aduertit spiritum, & sanguinem, quæ præcipua appellantur caloris substantia, quod in iis natiuus calor inhabitet, in iuuenibus copiosa reperiri, eorundemque calorem non intensiorem, & acriorem solummodo esse, sed à puerorum calore non absimilem, conuenit enim in eo citato, atq; vbiq; Galenus, quod calor puerorum atq; iuuenum eiusdem ordinis existat; Non igitur exuperantia, & defectus caloris causa est, cur iunioribus generationis principia sint inualida, sed operum naturæ firmissimus ordo, à quo fit, vt ipsa toto fere adolescentiæ tempore corporis in-

An caloris inopia sit causa cur iuniores nõ concipiant.

1. *Aphoris.*

eis incremento incumbens, minus adhuc generationi intenta sit; quare miror præstantes viros, quem puluerem ob oculos effusum habuerint, qui ad hãc, vel pueris perspicuam rationem, animum non intenderint: sed ne à proposito digrediamur, colliges ex dictis, eis, qui vxorem dũcunt prolis suscipiẽdæ gratia, ab extremis ætatibus cauendum esse, quia infœcundæ sunt, qui autẽ eam suscipiunt ne vrantur fere ad extremum vsq; senium fœminas venerem amplecti sciant. Diuidit Arist. menstruam purgationem in albam & rubram; illam fœmellis, hanc perfectis iam fœminis propriam esse dicit: nam si sanguis probe concoctus est, ruber erit, si crudus, albus: sicuti in paruis puellis, & iis præsertim quæ cibo vtũtur humidiori, ac crudiori qui, si frequenter & immodice procedat, puellam extenuat, & incrementum prohibet. Cæterũ huic Arist. sententiæ contrarius videtur Hip. 2. *de morb. mul.* dicens, *fluxus albus in senioribus mulieribus magis fit, quam in iunioribus fluxus, fuluus in vtrisque, fluxus ruber in iunioribus*, qua quidem sententia ductus Baptista Mont. lib. *de vterin affect.* credit virginibus alba menstrua nunquam contingere, & si accidant, puellam concubuisse ac virginem non esse; addit auctoritati rationem, quia, inquit, in illis non ea est latitudo viarum, per quam possit pituitosus crassusque humor expurgari. Verum non video, cur temere sint condemnandæ, cum experientia constet, honestissimas virgines, & haud dubiæ pudicitiæ iuuenculas alba destillatione sæpe vexari, qua quidem vel contabescunt: vel ingrate degunt, eandemque aliquando excernere calculum pituitoso humore multo crassiorem, quod quidem Hip. innuit cit. loco, quoniam iisdem hunc fluxum non denegat, sed seniorib. frequentius fieri dicit, ex quibus hoc solum Montan. merito deducere potuisset, fluxũ illum album, qui fœminis contingit, pituitosum magis esse, & deprauati humoris, qui vero virginib. serosiore, & incocti sanguinis quod & Hip. insinuasse constat, & Arist. quasi eius Paraphrast. apertius explicuisse citato, ac exemplo illius puellæ, quam hoc malo laborare vidisse superius diximus, probatur facile, ideoque quæ alba vocantur mẽstrua, paruis adhuc puellis prouenire dixit Arist. *de gener. animal.* Porro neq; etiam determinatum durationis tempus videtur habere menstrua purgatio, nam quibusdam biduo, aut triduo tantum terminatur, quod etiam spatium Hippoc. tempore, raro excedebat, aliis ad sex, septemue dies protrahitur, quod præcipue accidit eis, quæ genio nimis indulgent, & in otio viuunt, veno sæue

1. de gen. anim. 20.

Duplex purgatio menstrua.

Menstruæ alba quibus.

Lib. 4. c. 2.

Menstruorum duratio.

sunt, humidæ, ac magnum hepar habentes, ac vt vno verbo dicam, iis quibus citius apparere menstruam purgationem superius dictum est, quibus etiam veteri strangulatio facilius contingit atque frequentius ex immodicis retentis menstruis, donec erumpant, quæ vero ab his deficit purgatio aut excedit, morbosa iudicatur, nisi quod feliciores censentur fœminæ, quibus sensim, & breui tempore profluit, dummodo iusta sit quantitas, quam quibus paulatim, & in longum tempus protrahitur, quia quamdiu fluit humor, omnes laborant, & habent corporis grauitatem, floridumque colorem magna ex parte amittunt. Sed quænam illa fuerit iusta huius sanguinis quantitas atque mensura? Hipp. 1. *morb. mul.* affirmat, moderatos esse menses, prodeuntes in muliere sana, si ad duas heminas Atticas quæ libris nostris propemodum sunt æquales secedant, aut paulo plures, vel pauciores. Qua in re considerandum est, multa esse quæ faciunt, vt menses largius, & frequentius, aut contra, rarius & parcius fluant; plures enim & frequentiores illis proueniunt, quibus diutius durare superius diximus: quibus etiam somnus longior, aer pluuiosus, & austrinus, ac iis, quæ modicis frictionibus & balneis vtuntur, quæque iuuenes sunt, ac debiles, si modo impinguante victu saginentur, & Veneri assuescant, ac in vere aut æstate sint constitutæ, *quia tunc sanguis magis in corpore redundat*, ipsiusque motus à natura *fieri solet*. A contrariis vero causis rariores, & pauciores fiunt, præsertim si crassus sit sanguis, lentus, aut mulieres calidiores siccioresque, in quibus superfluitas fere omnis absumitur, fiunt etiam pauci menses illis, quæ febre diuturna corripiuntur, aut sanguinis per alias partes euacuatio contingit, vt per nares, sedem, gulam, asperam arteriam, inguina, aut per venam à medico sectam, vel aliter diuisam, vel si alia larga fiat euacuatio per sudorem, alui fluorem, puris vomicam, per vomitum, sputum, aut vrinarium meatum, vel per ruborem alicuius partis, aut per efflorescentias, & pustulas; corpulentis insuper mulieribus multum sanguinis in corporis alimentũ transit, & in coitu candidæ plus euaporant, quam fuscæ, parciores igitur illis hac ratione menses fiunt, præsertim si adsit labor, cura, aut tristitia; corpulentas vero cum Aetio appellamus, quæ plane viriles sunt, fuscæ, compactæ, robustæ, pilosæ, venosæ, lumbis & natibus ampliores, humeris latiores, quæ etiam quadratæ dicuntur, quippe hæ, etsi plurimum sanguinem generant, eundem tamen in corpus absumunt & pilorum gene-

Menstrua purgatio morbosa.

Quamdiu menses fluunt laborant fœminæ.

Quantitas menstruorum.

Causa vberioris sanguinis menstrui aut parcioris.

Lib. 7. c. 5. lib. 16. c. 51

Corpulẽtæ mulieres quæ dicantur.

10

20

30

nera-

neratione, si præsertim victu vtantur parciore & siccíore: Pauci etiam menses proueniunt iis, quæ natura sunt admodum obesæ, quia venas habent angustas, paucum sanguinem continentes, & qui in adipe fere absumitur, ob idque raro nec nisi imbecillos fœtus concipiunt; hæ causæ sunt à quibus intra sanitatis limites vberiores vel parcio es fieri menses contingit, quæ quanto plures coniungentur, tanto etiam copiosiores, vel parciores erunt, qua etiam in re multum consuetudini tribuendum, vt si hac vel illa quantitate purgari soleat mulier, si antea morbosa erat ob nimiam vel paucam quantitatem, & nunc mutatione facta ad salubriorem statum transmutetur, quod optimum erit: cum itaque tot sint, à quibus possit immutari sanguinis mensura, à conferentia potius, ac tolerantia, quam à copia metiendam esse dicimus. A quibus autem causis detineantur aut immodici fiant menses præter naturam, postea, Deo bene iuuante, inuestigandum suo loco erit, nunc de colore perscrutemur, de quo jam supra prodidimus, oportere, vt sit sanguis veluti à victima recenter iugulata procedens, in modo etiam exeundi medium tenere oportet, ita vt neque confertim nimis fiat, quia periculosum existit, neque admodum lente, & guttatim, quia hoc commune omnibus est, vt quamdiu fluxerint menses aliqua molestia afficiantur, præsertim si in qualitate mordacitatem aut calorem participent. Ex dictis planum fit, illam esse naturalem menstruorum excretionem, quæ quatuor potissimum conditionibus donata fuerit: Prima vt seruet periodos suas naturales, id est, vt singulis mensibus excernatur, quando vero serius vel temporius prorumpit, periodus naturalis non dicitur: Secunda, vt duret debito tempore, tribus nimirum vel quatuor diebus, quem terminum si citra tolerantiam pertranseat, non est naturalis: Tertia, vt sit in debita quantitate, id est, ad duas ferme cotylas Atticas, pendit autem cotyla vncias nouem, ita sit oportet tota mensura octodecim vnciarum: Quarta, vt præter quantitatem sit etiam naturalis color, ac substantia sanguinis, id est, neque admodum subtilis, & tenuis, neque crassa aut viscida; quin etiam odor nullus esse oportet, quia sanguis optimus expers est odoris. Quod igitur menstruum his præditum fuerit conditionibus, naturale erit, quanto vero per plures ab hac perfectione defecerit, tanto plura suboriantur mala necessum est. Illud præterea silendum non fuit, menstruam purgationem ad ætatis vsque vigorem augeri, floren-

Vnde metienda sanguinis menstrui copia.

Color menstruorum.

Exeundi modus.

Menstruorum naturalis excretio quatuor conditiones habet.

Menstrui substantia.

Odor.

Senescente ætate menses augentur.

florente ætate qualem perseuerare, parumue auctam, aut diminutam, declinante vero paulatim minui, donec omnino desinat, & rursus, vt admodum puellis sanies tantum fluit aut serosus sanguis, sed copiosior, ita senioribus crassum, nigrum, paucumque exire, & facile concrescentem, ætate media medium tenere. Quæ insuper mulieres pro multitudine sanguinis menstrui tempestiue purgantur, cæteris à morbis immuniores, fœcundiores, castioresque viuunt, quibus autem parcius fluunt, his imbecillitas, sterilitas, infœcunditas, aut concipiendi ineptitudo contingit; Adhæc paucis mulieribus varices, aut profusio sanguinis narium accidit, neq; etiam hæmorrhoides, nisi iis, quæ sæpius & cum difficultate pepererunt, quia quæ viris per has partes prodeunt excrementa, fœminis per menses excernuntur; quamobrem si probe repurgentur, cæteris sanguineis morbis minus quam viri infestari compertum est.

Mulieres quæ probe purgantur, immuniores à morbis sunt.

Sanguineis morbis mulieres quã viri minus infestantur.

Menstruum sanguinem natura sua calidiorem non esse virili: & qua ratione fœmina absque vel ante mensium præsentiam possit concipere.

CAP. XIII.

Contr. agitur.

PArmenides & Demetrius vt auctor est Arist. 2. *de part. animal.* mulieres viris esse calidiores existimarunt, quod etiam plerisque aliis placuit, copia sanguinis ductis, qua menstrua fiunt, cui sententiæ patrocinari videtur Hippocrates siue Polybius siue quis alius fuerit autor primi libri *de morb. muli.* sub his verbis; *habet enim* inquit, *mulier sanguinem calidiorem, & propterea calidior est quam vir.* Macrobius etiam idem omnino sentit, ita scribens; *neque hoc tacebo, quod cum calor semper generationis causa sit, fœminæ ideo celerius, quam viri fiunt idoneæ ad generandum, quia calent amplius.* Huiusce autem rei indicium esse putant, quod quædam mulieres quibusdam viris proceriores sunt, imo omnes fere citius ad incrementum veniunt, accretio autem à natiua fit caliditate, qui enim crescunt, plurimum caloris natiui habere Hipp. dixerat, superiori capite cit. sententia; Addunt autem audaciam & iracundiam à calore prouenire, plurimas vero mulieres viris esse iracundiores; quin etiam

Accretio à calore fit.

in ge-

in genere rapacium auium fœmellas maribus præpollere, & fortiores esse & ad quærendũ alimentũ ac repellendas iniurias promptiores, & venatorum omniũ summus est consensus, leænã quoq; leone esse ferociorem & vrsam vrso. Quæ tamen omnia infirmiora sunt, quam vt sanæ mentis quemquã eo impellant, vt dubitet de exuperantia natiui caloris in maribus, in quibus procul dubio cæteris partib. semper excellit, vt auctor est Hipp. 1. *de Diæta*, cui summis assensionibus omnes adhærent tum medici, tum etiam Philosophi; sed videamus, quæ sit aduersatiorum tam firma, constansq; ratio; Mulieres dicunt menstruis abundare idq; non alia de causa, nisi quia, cum vehementer calidæ sint, sanguinem gignunt acrem, & feruidum, qui vbi excrescit, acrimonia sua irritat ad excretionem; Hæc tamen si paululum inuertantur, facile in ipsos argumentum torquebitur, nam in fœmina redundat quidem sanguis, sed non propter vehementiam, imo propter inertiam caloris, qui superfluum discutere non potens, in menstruam purgationem conuertit: idco enim frigidiorem cõcessit natura fœminis temperaturam, quo plus appeterent, quam concequerent, vt fœtui supereſſet alimentũ, aucta vero sanguinis quantitate, non nisi ex accidenti incrementum capit natiuus calor, imo muliebris sanguis ex se frigidior, non anrequam in vteri vasis ad periodicam asseruetur excretionem; ex suppressione incalescit, & sanguis ipse & corpus vniuersum, quamdiu n. vteri venarum oscula minus patent, ex remorato sanguine incalescit vterus, & reliquo corpori calorem immittit, vt lib. *de nat. puer.* auctor est Hipp. tanto q; maiorem, quanto propinquius instat menstruorum tempus, vt in iis fœminis videre est, quibus per id temporis, & manuum, & pedum plantæ, perinde ac febrientium, calent. Hinc illud est, quod plerique affirmant sanguinis virilis paruam quantitatem nutriendo augendoq, efficaciorem esse, quam muliebris multo maiorem, quia ille perfectior est, magis coctus, elaboratus, & maiori spirituum copia refertus, quo fit, vt quidquid ingesserint in corporis alimentum facile conuertant, superfluum per insensilem transpirationem facilius digerant atque discutiant. Locum vero primi *morb. mul.* quidam ab Hippocrat. operibus exterminandum esse censent, imo propterea existimant totum librum non Hippocrat. esse sed alicuius sectatoris Democriti, aut Parmenidis, quia in eo hæc virorum sententia reperiatur, Hippocrat. placitis plane aduersa; alii per calidiorem sanguinem legunt ibi corruptiorem, & putredinosiorem, sed neque hoc placet, quia sequentibus Hippocratis verbis pa-

Positio.

Fœmina plus appetit quam concoquit.

Calor pedũ & manuũ fœminis vnde.

Sanguis viri perfectior & plus nutriens.

rum quadrat, & quia fœminarum sanguinem incorruptum, & ex se minime putredinosum esse, iam superius accuratius retulimus, neque illud vim teli propulsat, nam etsi donemus Hippoc. lib. non esse, omnes tamen in eo conueniunt, vt saltem vel à Thessalo eius filio vel à Polybio discipulo conscriptus fuerit, qui sane viri sui temporis magni nominis medici extiterunt, & non solum discipuli verum etiam Hippocraticæ doctrinæ disertissimi assertores, quorum propterea dicta amice potius interpretanda, quam temere reiicienda putamus, atque ideo mendum ibi subesse arbitramur, & per calidiorem vberiorem potius legendum, quæ sane lectio toti seriei conuenientissima est, imo ex eadem apertissime colligitur, addit enim illico autor hæc verba; *Si vero amplior accedens sanguis cesserit, dolor non fit à sanguine neque calor*, ac si dixisset, habet mulier sanguinem abundantiorem, ac propterea ex accidēti calidior est, quam vir, si vero copia sanguinis cesserit, quia residuum ex se admodum non est calidum, dolor à sanguine non fit neque calor quippe, vt supra iam prodidimus, mulier quæ ordinatas habet mensium purgationes, sanguineis morbis minus affligitur, quorū soboles est dolor & calor, quam esse omnino congruam, & à nemine (quod sciam) animaduersam huius loci lectionem asseueranter confirmo, & ab omnibus recte sentientibus approbandam iri confido. Hæc cum ita sint, nihil tamen prohibet fœminam aliquam aliquo viro fieri calidiorem, sunt enim quædam viragines, quæ firmissimos habent artus, neque plus viris sunt excrementosæ, quis enim dubitet biliosam fœminam pituitoso mare calidiorem esse, iracundiorem, potentiorem, ac promptiorem? rapaces vero aues igneo calore præditæ sunt, vehementi, ac sicco, qui in fœmina frigiditate, & humiditate attemperatus ad operationes obeundas commodior redditur, in mare vero auctus igneus ille calor immodica sua intemperie debilitat ac operationibus officit, vt plurimum tamen imo fere semper testibus ac membris genitalibus fœminæ maribus frigidiores existunt, præsertim in humana specie, mulier enim quantumuis calidissima tamen secundum illas partes frigidissimo viro est frigidior; quod si citius ad incrementi statum perueniunt fœminæ, minus tamen crescunt, atque illud propter humiditatem temperamenti fit, quæ magis cedit atque extenditur; hoc propter caloris penuriam, proindeque minores habent ætates, & breuiores periodos, quæ etiam causa est, cur mulierum corpora candidiora sint, molliora, glabra magis, ac

Hipp. locus restituitur & enarratur.

Fœmina aliqua viro aliquo calidior esse potest.

Rapacium auium temperatura.

gis, ac leuore perpolita præter caput ac verticem, in quo capilli affatim erumpunt, quia vapores in sublime affluenter assiliunt, in cæteris vero partibus pilis nudata cutis est, quod humor calorem superet; illis enim vsu venit quod in solo palustri, & vliginoso, in quo ob immodicam humiditatem nulli nascuntur frutices, nec viresc unt gramina: vbi enim humiditas affluentior est, impotentior redditur calor ac minus efficax, quam vt humorem in crines elaborare possit, præterquam in capite, vbi capilli ob humiditatem longiores nascuntur quam in maribus, & in abditis partibus iis, quæ fratrare virique congressum optare incipiunt. Cæterum mulierem ambidextram non fieri scribit Hipp. ratio est quia non mediocris, sed qui supra communem hominum statum sanguine & spiritu pollet ambidexter nascitur, qualem in lib. Iudicum Aoth inclitum filium Gera fuisse legimus, qui, vt in sacris literis est, vtraque manu pro dextra vtebatur: cum igitur mulier etsi calidissima ad illum caloris gradum venire non possit, ambidextram non vidit, Aponensis tamen se vidisse memorat, sed insuper non calescere mulieres neque Eunuchos scribunt Hippoc. Galenus, Aristoteles & Plinius, vt antea diximus, propter temperaturæ frigiditatem, tametsi Albertus Magnus libr. *de animal.* & Argent. *in libr. artis medicæ* falsum id putant: exemplo vetularum quæ nudatum habeant caput, & alieno crine tectum, imo Albert. duas vidisse testatur: Insuper neq; podagra mulierem laborare, nisi menstrua deficiant, idem Hippoc. scribit, quanquam enim omnia, quæ ad id faciũt, in ea videantur concurrere, imbecillitas articulorum, crapula, & Venus: tamen duo posteriora imbecillius, paucum enim semen edit, ideo Venere minus exsoluitur, rariusque crapula oneratur, nec ficci adeo sunt eius articuli, quæ quidem siccitas ad articulorum eneruationem facit; sed & mensibus expurgatur, ideo humores non adeo superabundant. Cæterum hoc olim verum esse potuit, vbi tamen non omnino menstrua defeciss ent, quia parua delicta superioris ætatis mulieres committebant, nunc tamen ob eorum magnitudinẽ nonnullę podagra laborare visæ sunt, antequã menses deficiant. At dices, si menstruus sanguis profluit, quia non potest confici, & in membra conuerti, cur mulieres pinguiores viris apparent, potius enim emaciari debuissent debito priuatæ nutrimento? Respondeo, mulieres etsi totum alimentum non perficiant, atque assimilent, assimilare tamen, quantum sat est, ad restaurandum deperditum, & ad augmentum pinguedinis,

Mulier toto corpore depilis cur in capite longiores habeat crines. 7. *Aph* 43.

Mulier raro ambidextra. 12 *Proble.* 6. *Aph.* 28. *Arist.* 5. *de gen. anim.* 3 *Pl.* 11. *c.* 31. *Al.* 19. *c.* 6. *Arg. lib.* 2.

Mulier & eunuchus non calue-scit, neque podagra laborat.

Obiectio.

Solutio.

quæ pinguedo augetur propter adipoſam mulieris humiditatem facile concreſcentem, non quidem à frigiditate poſitiua, ſed à moderato calore: Facit enim, vt mulieres menſtrua habeant, & obeſiores ſint, non multitudo caloris generantis, ſed paucitas caloris diſcutientis. Si rurſus interroges, cur natura non quotidie excernit paulatim hunc ſanguinem, quod facilius videretur, & mulieribus minus operoſum? rationem reddimus, quia ſi ſingulis diebus purgatio illa fieret, conceptionem procul dubio prohiberet, nam vna cum ſanguine ſemen ob vteri lubricitatem prolaberetur; mulier præterea vniuerſam vitam cum tædio atque moleſtia tranſigeret, adhæc ſordidum atque abominabile viris foret, cum huiuſmodi mulieribus Venerem exercere, quibus vterus tali excremento madeſceret. Superius quidem retulimus, nubiles, & ad generandum aptas eſſe mulieres, poſtquam menſtruæ purgationes eis contingunt, quod placitum occaſionem nobis nunc ſuggerit, vt antequam huic de menſtruo tractationi finem imponamus, prius vocemus in examen, fieri ne poſſit, vt fœmina concipiat citra menſtruorum profluuium; dubitandi ratio eſt, quia ſi menſtrua purgatio in fœtus vſum à natura potiſſimum dirigitur, cum deeſt, fœtus fieri non poteſt, quia deficit ea ſanguinis copia, quæ fœtui alimentum futura erat: Ad quam tamen dubitationem, ne multis lectorem remoremur, non menſtruantem mulierem dupliciter concipere poſſe dicimus; vno modo, quia, vt auctor eſt Ariſtoteles, fœmina natu grandior menſibus carere poteſt, cui nihilominus tantum ſanguinis in vteri vaſa coaceruetur, quantum iis, quæ purgantur, poſt purgationem reſtare ſolet, qua etiam ratione, quæ pepererunt, ſiue lactarunt, ſiue non, concipere poſſunt, priuſquam menſtrua purgatio recurrat; ſed prioribus illud raro contingit, quia mulieres illæ neque habent debitam ſanguinis quantitatem in vaſis, neq; ora vaſorum patentia. Altero modo concipere poſſunt iuuenculæ, quibus nondum menſes fluxerunt, ſi paulo ante debitum menſtruationis tempus à viro compreſſæ ſint: Iam enim in iis aſſeruata erat debita ſanguinis quantitas, quæ conceptui nutriendo abundantiſſime ſuppeteret. Sed enim nonnullæ, dum profluunt menſes, concipiunt, poſtea concipere nequeunt, quibus nimirum vterios ſtatim à purgatione comprimitur; ſunt inſuper, quibus prægnantibus menſtrua vſque ad po-

Fœmina citra mẽſtruorum profluuium an poſſit concipere.

Dupliciter non menſtruantem mulierem poſſe concipere.

Mulieres aliquæ non concipiunt niſi fluentibus menſtruis.

ad postremum gestationis tempus proueniant, sed hæ vt plurimum paruos patiunt fœtus, aut inualidos, & minus vitales, nisi admodum sanguineæ fuerint; denique visæ etiam sunt, quæ ad iustum tempus fœtum gestare non poterant, nisi præter has euacuationes per sectionem quoque venæ cubiti sanguinem minuerent, à cuius copia fœtus alioqui suffocabatur, sicuti nos contingere vidimus illustri D. Ioannæ Villæ Francæ Comitissæ, ac dominæ insulæ sancti Michaelis; multis præterea nutricibus, quæ valde sanguineæ sunt & victu vtuntur pleniori, quamdiu lactant, menses etiam procedunt, sed hæc omnia perpaucis, & raro accidunt, quæ vero magna ex parte fiunt, maxime sunt secundum naturam.

Pragnantibus menstrua fluũt aliquando.

Pragnantibus venã incidere sæpe oportet.

Menses nutricibus & lactantib. nõnunquã fluunt.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RODERICI A CASTRO LVSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De natura mulierum

LIBER TERTIVS

De Coitu, & conceptu.

Quid coitus, & quibus de causis excitetur.

CAP. I.

Propagationis desiderium.

VNctis animalibus, vt superius iam commemorauimus, ingenitum à natura est sui propagandi desiderium, ideo concipiendi organa seminisque genitalis proferendi animantibus natura dedit, ipsisque genitalibus mirificam procreãdi virtutem, & ineffabilem quendam concumbendi appetitum, cui eximiæ delectationis voluptatisque illecebras copulauit, vt blando hoc naturæ stimulo in Venerem prona generis propagandi causa forent, quo nullum animalis genus deficeret. Hanc maris, & fœminæ coniunctionem ex communi sese copulandi desiderio concubitum atque congressum nuncupamus: Coitus aliis dicitur, Venus, res Venerea, siue Venereus amplexus; de quo nobis in priori huius libri parte futura indagatio est, quænam eius causa sit? cur mas & fœmina alter alterius coniunctionem desideret? vnde proueniat voluptas, quæ cum illa coniuncta est? cur tanta percipiatur? & num maior fœminæ quam viro contingat? quisnam sit illius finis? cui ætati, temperamento, atque naturæ magis conueniat? quis modus tenendus, vt fœcundus con-

Concubitus.

dus congreſſus ſit? quæue ſalubris congrediendi ratio? Hæc omnia vt accuratius percipiantur, ſcire in primis licet, quatuor eſſe ad fœcundum coitum neceſſaria inter ſe inuicem coordinata. Primum ſalacitas eſt ſiue appetitus ad Venerem: 2. ſeminis copia. 3. protuberatio partium in fœminis, erectio membri in viris: 4. & vltimum fœcunditas. Porro excitatur appetitus duplicis illius humoris, prolifici, & ſeroſi titillatu, qui ad ſui excretionem turgens in vaſis animal vehementer impellit, præſertim ætate florente, & virtute valida; quippe continetur in locellis muliebribus, & virorum partibus genitalibus ſeroſa quædam humidas (vt ſupra iam dictum eſt) acris & mordax, quæ motu ſuo ad vſum & delectationem opido excitare potis eſt; perinde ac iis, quibus ſub cute acris & mordax ſuccus deliteſcens ad ſcalptum ſtimulat, & vellicatu pungit, motuque ſuo ac pruritu ſcalpendi excitat deſiderium: qua plane ratione humor ille copia redundans, natura acris, & pungens, ſpiritu multo calidoq, refertus, ad ſui excretionem animal prouocat, quo ſane in motu ob iucundum titillatum, blandumque genitalium partium ſenſum mira naſcitur ad concumbendum tentigo, & incredibilis voluptas: hinc ſuauiſſima res cenſetur concubitus, in eoq; corpus geſtit vniuerſum, aut quod (vt in problematis Ariſt. eſt auctor) è toto corpore ſemen profluit, aut quia per eam partem ſe promit, in quam meatus omnes venæque applicantur, multo cute ſenſibiliores, adde ſeminis celerem expulſionem, à qua fit ſubitus reditus ad naturalem ſtatum, quem Galenus 1. *de cauſis ſympt.* maxime voluptuoſum eſſe cenſet; his accedit, quod partes in eo actu propriam deprehendunt perfectionem, qua antea priuatæ erant, quod maximam etiam parit voluptatem: & multo maiorem in expulſione ſeminis, quam in expulſione cæterorum excrementorum, quia materia eſt temperata, & vnitur membris temperatis, ſicuti conueniens conuenienti: quæ quidem omnia ſapientiſſima natura ex induſtria machinata eſt, vt propagandi generis cauſa prona in Venerem animalia vltro ferrentur, ne faſtidio ſuperueniente periret animalium generatio: Vt enim Ouidius cecinit:

Quatuor neceſſaria ad fœcundum coitũ.

Salacitas ſiue appetitus concumbendi vnde

Salualis humoris natura.

Voluptas vnde.

In coitu vniuerſum corpus geſtit.

Reditus ad naturalem ſtatum voluptuoſus eſt.

Natura in duſtria.

Quid creat omne genus volucrum niſi blanda voluptas?
Nec coeunt pecudes, ni leuis adſit amor.

Quibus adhuc fauet pinguedo, & vnctura ſeminis, per quam membra ad propriam veniunt integritatem; ac denique motus ſpiritus, qui per omnia interiora diſcurrit, & intima ſubtiliter tangens corpus

Seminis vnctura & pinguedo.

Protuberatio partiũ. extendit ac oſcitare facit. Cauſa vero erectionis aut protuberationis partium eſt valida imaginandi vis, quæ cogit cor impellere ſpiritum flatuoſum, & caliditas renum validorum, & pinguium, trahentium, & tranſmittentium: De ſemine, & quid illud ad generationem conferat, fuſius iam ſupra explicatum eſt: Fœcunditatem efficiunt ea, quæ etiam appetitum augent ſpiritus, humor & ventoſitas, quorum (ſi fides Conſtantino ſit adhibenda) appetitus ab hepate potiſſimum eſt, ſpiritus à corde, ventoſitas à calore humidum diſſoluente, & ad membra genitalia dirigente, humor à cerebro (vt quidam aiunt) ſed nos aliter cenſemus, hunc potius à toto promanare. His ita conſtitutis, ſi in memoriam adducas, quæ 1. c. primi libri huius operis tradidimus, facile perſpicies, quænam ſit cauſa cur fœmina marem tantopere deſideret, & alter alterius ope ad congreſſum indigeat, quia nimirum vterq; generationem appetit, & ſui perpetuitatem, vterq; etiam motum, & originem generationis in ſe continet, neque tamen poteſt alter ſine altero generare, quia mas in alio gignit, fœmina in ſeipſa, ideo non facultate duntaxat, ſed partibus corporis quibuſdam diſſident, quæ quidem illi ad ſemen emittendum inſunt, huic ad recipiendum, & alendum fœtum. Fuit igitur conuenientiſſimum, ad procreationem partes aliquot eſſe accõmodatas, easq; inter ſe diuerſas, quibus mas à fœmina differret; nam ſi de toto animali mas, & fœmina dicitur, non tamen quauis ſua parte potentiaq; idem mas, & fœmina eſt, ſed certa quadam virtute, & parte, vt docta eſt Ariſt. ſententia; haud immerito Empedocles dixiſſe videtur, maris & fœminæ quaſi ſymbolum eſſe, totum vero à neutro proficiſci, neq; ex utroque eadem ſecedere, ſi quando enim generatio fieri debet, commiſceantur coeantq; neceſſum eſt, vt ex ambobus ſic copulatis vnum tandem animal fiat: Vt enim ſacræ teſtantur literæ, *erunt duo in carne vna*, ideoque ibi fœmina adiutorium viri ſimile à diuino vate nuncupatur. Altera etiam cauſa eſt, cur alter alterius opem requirat; quod cum vterque habeat incompletum principium effectiuum, neceſſum omnino fuit, fœminam cum viro conuenire, vt quidquid vni deeſſet, alter ſubminiſtraret. Tertia & vltima cauſa eſt, quia oportuit ab vtroq; parente materiam immitti, in qua amborum vis ac poteſtas contineretur, & tanquam confluentibus principiorum, & facultatum igniculis tertium quippiam inde gigneretur.

Seminis fœcunditas vnde.

Cauſa cur mas & fœmina alter alterius opem requirat.

Vterq; principium generationis incompletũ continet.

Prima ratio ex diſſidio partiũ.

1. *de gen. animal.* 2.

Secunda ratio à principio effectiuo.

Tertia cauſa.

Dub. Vir an fœ-

Sed vir an fœmina in coitu magis delectetur, quærunt noſtri ſeculi ple-

li pleriq;,& quæſitum iam olim fuerat Tyreſia arbitro, qui quidem fœminis maiorem voluptatem adiudicauerat, conſiderans fortaſſis ipſam diutius immorari, ac vt auctor eſt Auicenna, tres in coitu percipere delectationes, primam cum proiicit proprium ſemen, & tunc toties delectari, quoties proiicit. 2. deglutiendo virile ſemen. 3. cum matrix commouetur; quæ tametſi ita ſint, ſanior videtur illorum opinio, qui putant virum maiorem percipere delectationem, quoniam ex prima conformatione calidior eſt, proinde latiores habet vias, & in coitu moratur minus, quia plerumque citius effundit, imo (vt ſcribit lib. *de genit.* Hipp.) de repente ſeceruit fortiori agitatione, ac turbatione, quam mulieres, quæ etſi longiori tempore delectentur, non tamen ab intenſiori voluptate id fit, ſed quia propter viarum ſtructuram lentius emittunt, imo nonnunquam omnino emittere nequeunt, quod eiſdem vehemẽtem, & difficilem irritationem indit, ac multis imponit, exiſtimantibus à calore id fieri, cum potius ideo contingat, quia cum viri citius emittant, deſtituuntur ipſæ re inconfecta; quod non aliter euenit, quam dum in flammam vinum infunderet, primo n. contingit flammam exilire, & per modicum tempus augeri ad vini infuſionem; poſtmodum deſinere. Quin etiam vehementia delectationis mares excedere, indicio eſt maxima virorum exſolutio, quæ non niſi à voluptate fit, *diſſertante Galeno*: ad hoc eiaculatum à mare ſemen copioſius, & craſſius, ac calidius, & tanto per plures inuolutiones velocius exiens, quanto expultrix virorum quam fœminarum validior eſt: Quæ cauſa cenſetur, cur in fœmina habeatur libido criminoſior, & minus excuſabilis, quia minus intenſe oblectantur; eſt & alia huiuſce rei non infima ratio, quod quia mulieres alia virtutum gloria non adeo præſtant, nec ad præclara alia facta aptæ videantur, cum igitur eius potiſſima, ac propria operatio ſit, procreatio prolis, quæ vaga Venere præpeditur, vt pudore, atque infamiæ timore, hanc maxime conſeruarent, ideo leges humanæ dedecus & infamiam, natura vero verecundiam fœminis ingenerauit, quæ cuſtos eſſet atque tutela pudicitiæ, vt quæ alias virtutes nequeunt exercere, & quibus earum defectus facile condonatur, hanc omnium pulcherrimam omni molimine, induſtria, & circumſpectione tuerentur.

mina in coitu magis oblectetur.

In coitu fœmina tres percipit delectationes.

Poſitio.

Fœmina longiori tempore, viri intenſiori voluptate delectantur.

Similitudo.

1 de ſem. 7.

Semen viri copioſius & craſſius.

In fœmina libido criminoſior & minus excuſabilis.

Coitus

Coitus finis, & quod sola prægnans mulier virum admittat.

CAP. II.

SI quæreres ab Epicuro viro alioqui modestissimo, atque optimo, & sui temporis philosopho summo, ecquisnam esset coitus vsus in sanitate? nullum profecto responderet; neque is sua destituebatur ratione, quia existimabat, Veneris etiam moderato vsu, & corporis & animi vires labefactari: Et haud multum ab hac opinione diuersus fuerat Pythagoras, qui interrogatus, quando congrediendum cum fœmina foret? cum voles, inquit, teipso fieri debilior. Diogenes Cynicus in ea fuit sententia, vt crederet, modestis hominibus Venere vtendum esse, non ob copulatam illi voluptatem, sed vt noxam vitarent, quæ à retento semine nasci solet, vt de eo scribit Galenus, vbi in eandem sententiam inclinat. Aliis præsertimque mulierculis ac sensualibus, libidinosisque hominibus videtur Venerei coitus oblectamentum à natura mortalibus datum, ad humanæ vitæ miserias, voluptatis illius tanquam blandimentis leniendas, demulcendasque. Verumenim vero moderatæ Veneris salutarem sæpissime esse vsum, & suadet ratio, & docet in arte medica Galenus, & nos iamiam demonstrabimus, non tamen in illum potissimum finem, quem voluptuarii, & in Venerem putres homines putant, neque solum ad depellendum nocumentum humanæ speciei, de qua agimus, sed ad sobolis potius propagationem, & sui conseruationem coitus fuisse concessus videtur; cui tamen insignes illecebras, ac superfluui excernendi cupiditatem copulatam esse voluit industria natura, vt tanto libentius imo auidius inter se inuicem coniungerentur. Si enim sola voluptate, quæ omnium est esca malorum ad congressum, non ductu naturæ, impellamur, futurum omnino esset, quod Epicurus dicebat, vt non corporis modo sed animi vires frangerentur, & vna cum vita perirent, quod etiam ita Poeta significauit:

Vina sitim sedant, natis Venus alma creandis,
Sed fines horum transiliisse nocet.

At vt rectissime animaduertit Constantinus Africanus; pauci (pro do-

6 de locis.

Coitus vsus moderatus salutaris est.

Coitus finis est sobolis propagatio.

Voluptas esca malorum.

Corporis & animi vires ab immoderato coitu frangantur.

(pro dolor) coeunt hodie propter prolem, plures propter sanitatem, plurimi propter luxum ac delectationem; ideoque non mirum, si coitus vt plurimum superfluus est. At fortasse Epicurei mulum in medium afferrent, qui ob accessus abstinentiam multo est parentibus, asino, & equa viuacior, mares itidem passeres, qui citius fœminis ob Veneris assuetudinem senescunt. Meminerint tamen aliud esse in totum abstinere, quod corporis sanitati procul dubio officit; aliud temperantem esse, quod perpetuo confert, mulum autem non in totum abstinere, sed minus parentibus salacem esse, sic fœminas passerum maribus collatas; nam si retinetur calidum humidum in loco calido humido, putrescat necessum est, & non quauis sed pessima putredine, qualis corripere solet optimas quasque substantias, vt sanguinem, lac, semen, quod quidem in frigidum venenum abit, cuius vapor cordi accedens minuit respirandi vsum, ad cerebrum vero permeans spirituum vias obsepit, & hystericam immotam reddit.

Obiectio.

Solutio.

Coitus abstinentia quo pacto noceat.

Quoniam autem de mulis sermo incidit, obiter excutiendum erit, quænam sit causa, propter quam genus hoc animalium sterile omnino censeatur; Aristot. frigiditatem causatur, quia, inquit, asini semen frigidum est, equi calidius, cum igitur mixtum vtrumque, vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido est, conceptus euenit, at quod ex iis prouenit infœcundum existit, quia in exiguo iam continetur generandi vis corporis asinini. Si obtrudas saltem mulam ex equo hac ratione posse concipere, idipsum inficias ire videtur, quia tota fere illa vis equina est, asini perexigua, asinus igitur gigni non potest, quia exilis ibidem reperitur eiusdem facultas, neque etiam equus vbi asini materia reperitur, neque mulus, quia is ex æquis vtriusque portionibus fit; addit mulam non concipere solum sed enutrire opus esse, quod nequit, quia menstruis caret, vtpote quæ superfluam menstruorum materiam vna cum vrinæ excrementis expellat; quare etsi dicamus grauidam fieri posse, quod ipse iam visum fuisse testatur, non tamen poterit perficere, & edere prolem; marem autem mulum asinum generare posse non negat, quoniam & calidior est, & nihil præter semen generationi confert. Cæterum Empedocles, & Democritus, quibus hac in re libentius adhæreo, aliam huiusce rei ex sensuum fide depromptam rationem prodiderunt, quod è duobus diuersis generibus nata tertii generis fieri obseruatum est, & neutri parentum assimilari, eaque ipsa, *Mulorum genus sterile.*

Mula grauida iam visa.

Diuersa specie tertii

am gignũt speciem.

quæ sunt ita nata, non gignere in omnium animalium genere, quia ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, atq; ita in infinitum procederent species, quod (vel ipso Aristotel. dicente 1. *de gener. animal.*) natura, quæ semper finem quærit, pro virili vitare contendit. Quod si

Cappadocia & Syria mulæ concipiunt.

in Cappadocia, & in Syria, vt Theophrast. & Arist. sunt auctores, mulæ coeunt, & pariunt, non mulæ quidem illæ sunt, sed diuersum ac sui generis animal, alteri tamen similimum.

Illud autem silentii velaris inuoluendum non erit, quænam sit

In animaliũ genere sola mulier grauida virum admittit.

causa, cur in animalium genere sola mulier grauida admittat marem? de qua re iam olim interrogata Populea Agrippæ filia, & cur bestiæ non coeunt, nisi cum volunt concipere, causam esse respondit lasciua fœmina, quia illæ bestiæ sunt. Lactantius lib. *de vero cultu*, duas huiusce rei morales adducit rationes 1. est, Deum immortalem hoc humano

Morales causæ.

generi concessisse, vt fœminæ grauidæ sine noxa virum sustinerent, ne alienas mulieres calcare cogerentur; altera, vt mulier grauida renuens virum posset mereri continentiæ laudem; quo potissimum

Zenobia cõtinentia.

nomine inter alias conspicabiles animi sui dotes integerrima matrona Zenobia Palmerinorum Regina laudanda venit, quæ Obedenatum maritum grauida nullatenus admittebat, modestam mulierem non

Naturales causæ.

propter voluptatem, *sed prolis causa matrimonium celebrare dicens.* Sed illius etiam rei naturales causæ sunt, quod brutorum vterus grauidus valde extuberet, & propinquus est foramini exteriori, ideo mares qui alioqui genitalia magna habent, facile quatiunt, & impellunt plenum vterum, quas molestas, & dolorosas percussiones brutorum fœminæ ferre nequeunt, ideoque resistunt; *Mulieri vero*, quæ locos circa vterum habet crassos, plenus vterus non extuberat, neque genitale humanum adeo est durum, & oblongum, vt ab ipso vterus moleste percutiatur. Præterea bestiæ sensu tantum mouentur ad id, quod adest, ideoque elapsæ voluptatis, postquam conceperint, immemores à coitu abhorrent, Veneris enim sensus illis solum ad prolis generationem datus est, minime ad voluptatem, & delectationem, quamobrem sentiunt tunc temporis noxiam sine delectatione, quod si materia abundet, transit in pilos, cornua, & vngues, ac reliqua integumenta: atque hinc est quod somnium coitus nulli animalium nisi homini tantummodo accidat: nam, vt sentiunt Dinus ac Thurisanus supra caput *de generat. embryonis*, delitia pollutionis nocturnæ siue somnii coitus, sicuti &

Soli homini somniũ coitus, & no-

uti & quodvis aliud gaudium in somnio apparens, vtpote cum somniamus gratulari cum amicis, ad cogitatiuam, & imaginatiuam potentiam potissimum pertinet, quare nil mirum si brutis non contingat, quæ cogitatiua carent, ac viros infestet, quibus illa per somnium liberius operatur, etiamsi sensus externi ligati sint. Illud tamen probè intelligendũ erit, apprehensionem istius, aut illius obiecti etiamsi non præsentis, sed actualiter mouentis, vtpote quod homo sit cum hac, vel illa fœmina, ad internam potentiam pertinere, cui famulatur expulsiua virtus genitalium, ad quam expulsionem sequitur actualis delectatio in sensu tactus realis: sensus quippe exteriores non semper per somnum priuantur omnino spiritu sensitiuo, neque ita sunt ligati, vt forte sensibile non sentiant aliquando aut delectans aut contristans, vt in propatulo est in quibusdam dormientibus, quorum membra, si pungas, contrahuntur, & dolent, neque tamen excitantur à somno, quare mirandum non est, si semen, quod vehementissimum est sensibile, per genitalia membra transiens, quæ subinde exactissimo sensu prædita sunt, etiam dormientibus delectationem inferat. Si vero quæras, an sit consultum mulieri prægnanti viro vti? Respondemus, si non appetat, satius esse carere vsu Veneris, ne fiat superfœtatio, aut prouocentur menses qui causa abortus sint: si vero appetat, & *sit in mediis mensibus, vti poterit*, quia grauida nil debet desiderare; si *in primis*, nequaquam, quia eo tempore sunt fœtus quasi recentes fructus, qui quolibet vento decutiuntur, vt scribit Galenus; In postremis, est omnino abstinendum, quoniam, dicente Aristotele, si eo tempore mulier concubuerit, solent exire fœtus muco oppleti.

Nocturna pollutio contingit.

Pollutio nocturna quatione contingat.

Sensus externi per somnum nõ ligantur omnino.

Notabilia nonnulla circa coitum.

CAP. III.

MEdicorum princeps Hippocrates coitum partem quandam comitialis morbi appellauit, propter spirituum ni fallor conturbationem indeque concussionem, quæ à cerebro præsertim fit, in quo epilepsia sedem habere cõsueuit. Hominem autem primi coitus duntaxat pœnitet, augurium calamitosæ vitæ à pœnitenda origine. Scitum est, Demosthenem fœminæ, quam amabat, postulanti ab eodem, vt sui copiam faceret, centum talenta, tanti respondisse, pœnitere non emam.

Coitus est quidã morbus comitialis.

Primi coitus hominem pœnitet.

Melancholici libidinosi. Problema.

emam. Libidinosiores melancholici sunt, quia plurima ventositate oppleti. Illud non fuerit omnino præter rem dicere, quod etiam Aristoteles in problematibus quærit, cur iuuenes mulierem, quam primo ineunt, coitu peracto, odio vt plurimum prosequantur, cuius rei permutationem magnam, qua nostra tunc corrumpuntur corpora causam esse putant: ideoque sequentis tristitiæ ex amissa virginitate, & corporis ac animi operationum permutationis memores, eam fugiunt tanquam huius rei fontem. Sed hac ratione etiam fœmina virum odio haberet, contra quam videmus, illam marem, cum quo prius fuit congressa, incredibili amore prosequi. Conciliator ductus eorum auctoritate, qui fœminam viro imperfectiorem esse arbitrantur, ideo id fieri putat, quia perfectior vir fœminæ coniunctus imperficitur, fœmina perficitur, aut quia materia, cuius vices gerit fœmina, formam appetit, quam assequuta quiescit, hæc vero à materia nihil accipit. Coitum porro mulieres æstate magis appetunt, quia semen earum frigidum tunc calore temporis contemperatur, ac mouetur, in viris autem fit exhalatio, consumptio, ac debilitas à calore adaucto: hyemis vero frigore vigoratur, & vegetior ac fortior redditur, ideoq; magis appetunt viri hyeme, quam mulieres. Sed enim assuetudo rei Venereæ homines reddit libidinosiores, tum ex memoria blandimenti, tum quia corpus lubricum fit, & meatus latiores maxime adolescentibus, quorum membra nondum constiterunt; ideo per pubertatem mares ac fœminas summopere reseruandas esse monet Aristoteles quo per totam vitam continentiores degant: nam & in ventriculo assuefactio multi alimenti hominem edacem reddit; quibus accedit, quod per exercitium tractrix roboratur, & valida fit. Hinc teste Tertulliano lib. ad vxorem facilius est virginitatem seruare, quam castitatem, nam facilius est non optare, quod nunquam habuimus, quam quo aliquando fuimus potiti, ideoque virgines quæ nunquam coitu vsæ fuerunt, non tantopere optant, quia solum ad deponendam molestiam, reliquæ fœminæ tum hac de causa, tum quia præteritæ voluptatis reminiscuntur, optant exercitium illud, imo quædam, quæ tribades dicuntur seu fricatrices, solam fricationem inter se amant, & ita infamem actum mutuo inter se exercent, cuius flagitii aliquot iam accusari, & conuictas in exilium missas fuisse diximus; insuper virgines, etsi appetant, timent illius naturæ ornamenti amissionem, quod hymen vocauimus, simulque anne-

Vir primo sibi cognitã fœminam odit, cõtra fœmina virum incredibili amore prosequitur.

Coitũ mulieres æstate magis: viri hyeme appetunt.

Assuetudo rei Venereæ cur homines reddit libidinosiores.

Subpubertatẽ mares & fœminæ potissimum seruari debent.

Virginitatẽ seruare facilius est quam castitatem.

Tribades seu fricatrices mulieres quæ.

annexum voluptati dolorem, quem tamen fœminæ iam præterierunt. Cur autem coitus cerebrum lædat, pituitosos sanet morbos, causa est quia caput, cum sit extremum, vbi cessat vis tractoria, Veneris excessum plus sentit, adiuuat cerebri mollities, & dorsalis medullæ concedentium trahentibus testibus, quorum tractorię virtuti solidiora membra non tam facile cedunt, ideo magis euitantur, exhauriunturque, & ideo voluptuarii exhausti creduntur, vt supra diximus, dorsali humore & medullis: quia vero Venus motu excalefacit corporis habitum, vacuatione vero & resolutione siccat, quæ duo sunt potissima pituitæ remedia, idcirco morbis pituitosis medetur; qua in re sciendum est, illis etiam affectionibus, quas fœmina patitur ex retento semine, aut menstruo sanguine, coitum esse præsidium non contemnendum, quoniam hac via, expurgatur vterus, & immunis fit, qua etiam dissenteriam coitu, aut superueniente partu sanari, auctor est Hippocrates, quoniam fortassis fit humoris diuersio, non tamen adduci possum, vt credam, quod Amatus ait, ante partum dissenteriam omnino salubrem esse, ductus illa Hippocratis sententia, *Epicharmi vxori ante partum dissenteria, dolor alui, egestiones subcruentæ, mucosæ, vbi peperit statim sana erat, diuersionis forte ratione*: Et quod duæ à se fœminæ visæ sunt, quæ dissenteria incurabili laborantes partu superueniente *fuerunt liberatæ*, nam & nos contrarium sæpe sumus experti, & ratio dictat, vt suo loco dicendum erit, nam etsi diuersionis causa aliquando partus sit vtilis, quia lochiorum viæ & sanguinis liberæ manent, quibus antea à fœtu compressus sanguis nec ad vterum penetrare pro alimento poterat, nec ad cervicem, vt foras expelleretur, tunc vero libere permeat, tamen illud est vbi vires sunt satis constantes, alioquin non potens mulier tolerare duas euacuationes lochiorum, & ventris, ac duas etiam affectiones, partus, seu abortus, & vlceris intestinorum facile succumbit, Maior tamen & à priscis iam orta de melancholicis, præsertimq; hypochondriacis dubitatio est, an scilicet eis vsus Veneris sit salutaris, qui, vti Galenus & Aristoteles perhibent libidinosi sunt, quia in ipsorum præcordiis flatuum copia excitatur, atque adeo eiuscemodi vitia præcordialia, spirituosa, seu flatuosa nominantur: flatuum vero pars pudendorum meatus distendit, & semen facit pruriens. Quod autem vsu Veneris iuuentur, tribus potissimum rationibus confirmari videtur. Prima, quia Galeno auctore, in opere *de locis affect.* ex retentione seminis

Coitus cerebrum ladit.

Coitus pituitosis prodest morbis.

Aliis etiam morbis prodest.

Coitu vel partu dissenteria sanatur.

7. *Epid.*

Dub. An Venus competat melancholicis.

G. 6. Epid. 3. 2.

Arist. in li. probl. 1. Ratio.

Gal. 6. de locus c. 5.

fiunt multi melancholici, qui seminis excretione necessario alleuantur quando enim retentio alicuius substantiæ est causa morbi, euacuatio illius est medela; exemplo est quidam, cuius eo loci meminit, dicens: *Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu quo antea creberrime fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, vbi vero seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur, mœstus etiam apparebat: verum hic ad pristinam consuetudinem rediens quam celerrime liberatus fuit.* 2. Secunda ratio est, quia per Venerem flatus cum semine excernuntur, & ipso congressus calore discutiuntur, detruduntur que ex hypochondriis; subleuantur ergo hanc ob causam, vt etiam ructibus subleuari 3. certum est. Tertia ratio ex voluptate Venerea desumitur: cum enim melancholici metu, & mœstitia maxime affligantur, euenit, vt voluptate reddantur alacriores, atque adeo melius habeant. Ex altera tamen parte est, quod Venus refrigerat & exsiccat, exhauritque spiritus, idcirco aduersissima melancholicis esse videtur; Nam melancholici *Positio.* frigidi sunt & sicci, horosi, & flatuosi, ac spirituum bonorum inopes. Quocirca sic statuendum videtur, eis quidem, qui ob retentionem corrupti seminis, facti sunt melancholici siue Hypochondriaci, siue non, dummodo non sint adhuc admodum debiles in essentia, haud dubie Veneris vsum esse conuenientem; nam vti antea diximus, affectus ex repletione sanat euacuatio, cum qualia oportet excernuntur, hoc est, propria cuiusque morbi materia & causa: Aliis vero omnibus melancholicis noxia est Venus, nisi forte admodum moderata, & rara nondum debilibus: his enim, non quod propriæ materiæ fit euacuatio, sed ob flatus discussionem, & alacritatem aliquam, leuamen quoddam affert, sed neque id magnum neque firmum, imo si quis leuiusculo illo solatio allectus Venere vlterius vtatur, recidet in longe maiorem noxam, ob refrigerationem, exsiccationem, & spirituum resolutionem: etsi qui sint iam per essentiam debiles, quales eorum multi existunt, non à longa duntaxat & multa, sed à quantulacunque Venere maxime lædentur, neque id solum paulo post, sed mox ab ipso congressu deterius se habere sentient. Denique cum varia animalium genera variis suæ ætatis temporibus coitum appetere incipiant, nam ouis, & capra ad primum ætatis annum, vacca, & equus cum duos habent dentes, quod vt plurimum fit ad annum secundum cum dimidio, porcæ circa sextum mensem, canis ad octauum, homo eo tempore ge-

Varia animalia diuersis temporibus coire incipiũt.

re generare incipit, quo antea pubescere diximus viros, fratrare mulieres quod à 14. ad 60. vsque plus minusue durat, tametsi vt à plerisque scribitur, Phares viuebat annum nonum cum genuit Ezron, & Salomon 11. annos natus genuit Roboam. Nam Roboam annum 40. vitæ agens patri Salomoni successit, Salomon autem cum vitam & regnum deseruit, erat annorum 52. cum anno ætatis 12. regnum susceperit; Achaz etiam decennis procreauit Ezechiam, vt colligere est 4. Regum 16. quomodo verò gignendi periodus in mare & fœmina finiatur infra patebit.

Homo quãdo incipit generare.
2. Reg. 14.
3. Reg. 11.
Lib. 4. c. 8.

Quibus, quo tempore, ætate & temperamento coitus conueniat, aut noceat.

CAP. IV.

FRequens & inordiata Venus habitum corporis dissoluit, senectutem accelerat, canos maturat, neruorum incontinentiam, podagram, arthritidem, tremores, sensuum hebetudinem, intellectus ac mentis torporem; malum corporis habitum, succorum cruditatem, visus, auditus, cerebri, ac ventriculi debilitatem, mejendi difficultatem, consumpto nimirum humore oleoso, quo natura prostatas respersit ad vrinæ vias lubricandas parit, vires resoluit, imbecillioresque reddit, quia plurimi spiritus vitales vna excernuntur, pallorem inducit, sensuum etiam internorum imbecillitarem, obliuionem, artuum tremorem, prauum halitum, renum, & vesicæ dolores, dentium cruciatum, ac denique omnes corporis ac animi infirmitates parit: præterea multus adolescentiæ coitus reliquis ætatibus semen imbecillum, aut corruptum efficit, ob vasorum spermaticorum cœptam imbecillitatem, neque solum læditur à prædictis corpus quod voluptate multa Veneris motus acrius intenditur, & subinde corpus dissoluitur, sed quod à crebro concubitu multa fit natiui spiritus atque caloris dissolutio, in eo n. plurimum seminis excernitur, in quo ista continentur, & tandem continuato tractationis motu non solum quidquid in testibus & vasis seminariis continetur, sed quidquid in proximis erat venis testes trahunt, & hæ rursus ab aliis, donec nutrimentum partibus solidis aufertur, & tandẽ pro semine verus cruor excernitur, ac repentina mors nonnunquam

Inordinata Veneris nocumenta.

Sanguis pro semine excernitur

Venere consumpti. quam sequitur, qua ratione Cor. Gallum & Q. Ætherium equites Romanos in Venereo actu expirasse, Plinius lib. 7. auctor est, & Bertrandum Fererium Barchinonensem Hispanum, vt scribit Iouianus Pontanus in opusculo de obedientia, quod pariter cuidam studioso Salmanticæ paucos ante annos contigit: inde etiam macies, pallor corporis, & virium defectio: potissimum autem nocet refrigeratis, inanitis, exsiccatisque corporibus, imbecillibus, senibus, aut adhuc iunioribus: quin etiã coitus, si cum puella nimis pusilla exerceatur, proprietate quadam semen corrumpit, vti & si quis morbo cerebri laboret, cordis, hepatis, lienis, renum, vasorumue spermaticorum aut testium, quæ fere omnia Galeno 2. *de sanit. tuend.* ferimus accepta: Hinc Democritus Veneris raritatem commendabat, & Celsus concubitum frequentem dissoluere dicebat; Et Aristot. plurimum coeuntes parum viuere, ac cito senescere, ideoque mulus longioris est vitæ, equa, & asino, à quibus genitus est; sic castrati plus viuunt, quam non castrati, & fœmina ex accidenti plus quam masculus, cum tamen ex natura masculus non castratus sit longioris vitæ, quam fœmina, quia calidior, in calore vero stat vita hominis: de quo quidem immodico atq; effrænato coitu Claudianus ita cecinit:

Quibus potissimũ nocet Vẽnus.

Lib. 1. c. 7.

Semen à quibus corrumpatur.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis, hebetat caligine sensum,
Membraque Circæis effœminat acrius herbis,
Blanda quidem vultu: sed qua non tetrior vlla.

E conuerso moderata Venus plurimas secum affert commoditates, quia corpus recrementis plenum inanit, excitat, & auget seminis instrumenta, indurata mollit, meatus dilatat, pituitam expurgat, impeditam mentis vim explicat, iras remittit, vnde melancholicis, mœstis, furiosisque conuenit, interdum comitiali morbo laborantes sanat, capitis grauitatem & dolorem emendat, emaciatos recreat, ægre spirantibus opitulatur & cibi cupiditatem amissam restituit, ac nocturnas pollutiones depellit; præsertim autem pituitosis morbis succurrit, itaque vt læditur natura nimio alimento, & nimis modico, mediocri seruatur, vt etiam offenditur nimio motu & nimis modico, mediocri recreatur; sic nimia Venus nocet homini, moderata conducit, sicuti demum *Omnibus in rebus modus est pulcherrima virtus*: quamobrem salu-

Venus qui berrima Venus censetur, si iustis interuallis moderate exerceatur ea-

tenus,

tenus, dum corporis vires non lædat, & leuitatem corpori inferat, ac alacritatem, & meliorem illi habitum conciliet, potissimumque ætate florentibus, iisque, qui calido, & humido sunt temperamento, succulento, ac optimo corporis habitu constantes (quos quadratos vocant) iis enim teste Celso præallegato, rara Venus corpus excitat, imo animam exhilarat, iram ingentem remittit, & plurimas pituitosas melancholicasque ægritudines aufert, vertiginem tollit, feminis fumositates ac vapores à cerebro diuertendo. Ideoque salubrius cæteris indulgere Veneri poterunt modo interuallo tam longo repetita sit Venus, vt neque (vti diximus) resolutio aliqua inde sentiatur, neque languor, aut dolor, sed homo seipso quodam modo leuior sibi factus ac melius respirare videatur; quod vt plurimum fiet, si bis in septimana celebretur: frequentior enim languorem imbecillitatemque afferre solet non solum viro, sed etiam fœminæ, vt videre fuit in coniuge illius Tarraconensis, quæ vt in historiis est, apud Arragoniæ reginam marito litem intendens atque conquesta, quod cum illa decies in die congredi solitus esset, effecit, vt capitali supplicio imposito, hoc imposterum ne faceret, prohiberetur; neque satis video, an magis hanc mirari possimus, quæ, cum fœmina sit alioqui insatiabilis, vt refert Salomon, tamen de hac re queremoniam excitauerit; an iuuenculam illam germanicam, quæ, vt refert Mizaldus, vna nocte triginta quinque seriatim militibus prostitit, aut Proculum Cæsarem, è quo centum germanicas virgines intra quindecim dies concepisse ferunt, decemque ex virginibus vna nocte fœminas reddidisse, aptus omnino Imperatrici Messalinæ vir, quæ etsi centies à viro calcaretur, vt erat prostitutæ libidinis mulier, defatigari se dicebat, non satiari, quæque hanc plane regiam existimans victoriam, eligit in id certamen nobilissimam è prostitutis ancillam, eamque die ac nocte quinto ac vigesimo concubitu superasse, auctor est Plinius; narrant Herculem quinquaginta virgines vna nocte oēs mulieres reddidisse, & herbam aiunt Indicā tantæ virtutis esse vt ea comesta quidā ad 70. coitus processerit: sed isthæc inauditæ libidinis exempla insectari, huius loci non est, crederem equidem hos semen non emittere, sed quandam duntaxat exhalationem: Est etiam raræ libidinis exemplum, ac pene inauditum, vt Cœlius narrat cuiusdam, qui quo pluribus afficeretur plagis, eo impetuosius, ac ardentius in concubitum præceps ferebatur, proinde precibus flagellari exposcebat,

bus salubrius.

Moderata Ven. vtilitates.

Interuallū.

Veneris tempus.

Effrenata libidinis exempla.

Iuuen. Sat. 6.

Tacit. libr. 11.

Plin. lib. 10 c. 62.

10. lib. c. 63

10. Anti. lect. c. 15.

scebat, nec scires vtrum affectaret auidius verbera an coitum, nisi quod illorum mensura libidinis voluptas constabat, vnus mortalium, qui eorum impetu in supplicium ferretur ac delicias: contraxerat assuetudinem deprauam, quod ita à puero assuescceret, communicata stupri fœditate inter æquales, postea sibi infestus vitium improbabat & sequebatur. Redeo nunc vnde digressus fui ad præcepta, quæ in Venere sunt obseruanda; qui concubitu speratæ prolis desiderio vtuntur, iis frequentior rariorue esse non debet, quam res exigit, vtrumque enim fœcunditatem impedit, quippe semẽ profundere immoderatius, vires exhaurit, & spiritus depopulatur, diutius vero, quam par est, cohibere; & à congressu desuescere, seminis efficaciam, virilitatemque minuit; neq; etiam oportet, vt exerceatur, nisi quando omnium excessuum mediocritate corpus fuerit constitutum, quando scilicet, nec supra modum plenum neque vacuum extiterit, nec nimio calore aut frigore, nec nimia siccitate aut humiditate affectum, nam repleto nocet Venus agitatione multa, quæ cruditatum causa est; inanito vacuatione officit; calefactum motu inflammat, refrigeratum sequenti refrigerio offendit; Quod si in his peccare contigerit, tolerabilior erit excessus, si calefacto potius quam refrigerato, humectato quam exsiccato, pleno quam vacuo corpore contingat. Nam ex Galeni decreto cruditas, & repletio, *facilius emendantur*, quam arefactio, & marasmus; sed vtrumque periculosum, quidam enim replero ac distento corpore rem habuit cum meretrice, ac repente expirauit, vt refert Alexandrinus. In die etiam purgationis à re Venerea cauendum omnino est, non enim fert natura duplicem vehementemque resolutionem, Pinciæ leuissimo morbo affectus alius imprudens coiuit, & eadem die obiit, esset igitur optandum, vt medici de hac etiam re eos, qui cathariticum sumunt, admonerent. Qua vero diei hora coeundum sit, non satis concordes sunt auctores, nam Hippoc. & Galenus præscribunt auroræ tempus, quoniam peracta concoctione oportune excrementis omnibus purgatur corpus, quam causam præter foraminum apertionem esse puto, cur ieiuni celerius cõcumbunt; quod etiam insinuasse videtur diuina vir scientia Hippoc. in ea sententia, in qua luculenter, & argute humani victus ordinem disponit; *Labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia moderata*, vbi apertissime iubet, vt labor cibum, cibus potionem, potio somnum, somnus Venerem præcedat: Aliter tamen Paulo & Ætio visum

Coitum qua impediant.

Repletio quam arefactio facilius emendatur.

Repletus à re Venerea abstineat.

Qua diei hora concũbendum.

Ieiuni celerius concũbunt.

Lib. 1. c. 35.
Lib. 3. c. 8.
Victus ordo

ſum fuit, ante ſomnum concumbendum, & poſt cibum, vt ſuccedens ſomnus abſumptas reparet viri vires, fœmina vero ſemen genitale illapſum facilius ac fortius retineat, & quiete ad conceptum paret. Oribaſius timens non minus inanitionem, quam repletionem, vult expergefactos primum aluum veſicamq; purgare, purgatos leui ientaculo muniri, ita mutuo congredi; quod ſi quis à prandio prurire inceperit, & in Venerem ferri, ceſſare tantiſper oportere, quoad alimentum conſtiterit, ſi vero à cœna, paululum prædormire: Auicenna ex conſuetudine petendum docet quo tempore corpus cuiusq; leuius redditur. Nobis ita de tota re ſtatuendum videtur, vt ſalutarius commodiusq; quis congrediatur à ſomno, & poſt cibi confectionem; quam ante ſomnum, & à cibo, vel ſaltem vbi aliquantulum ſomni acceſſerit, & leuiorem ventriculum ſenſerit homo, quod fere ſub auroram fieri expertum eſt, & tunc ſecure concubi poſſe, ſi præſertim, quod reliquũ eſt antelucani tẽporis, ſomno iterũ & quiete tranſigatur, ſic nec cruditas noxã, nec laſſitudo languorẽ afferet; ſed adhuc ſalubrior, & ad generandũ prolem aptior concumbendi ratio erit, & multo vtilior, ſi aluus, veſicaque prius exonerentur, ſed maxime veſica, ea n. intenta parum probe concubitus procedit: non proinde exiſtimes ſemen à proxima cœna, ſed multo antea, & confectum, & paratum in vaſis fuiſſe, alioqui oporteret homines poſt quamuis cibationẽ coire, non minus quam excernere; interdiu verò deterior eſt coitus, nocturno aut matutino tutior. Porro tempus anni ad prolificum concubitum idoneum eſt ver, potiſſimum vero ceſſantibus aut incipientibus menſtruis, tunc enim & ſi qua opus, vt ſemen adhæreat, aſperitas adeſt, nec ab influentis ſanguinis copia ſemen eluitur, quia paulatim iam effluit, nec tamen quod ſatis eſt ad alendum deeſt: Qui vero in menſium fluxu concubitus exercetur, exitialis omnino, & peſtifer eſt, tum iis qui commiſcentur, tum fœtui, & ſi forte in menſtruis poſita mulier conceperit, plerumq; inualidus, impurus, morboſus, minimeq; vitalis, vel ſordidus, tetraq; lue madẽs fœtus, qui ſic generatus eſt, prodeat oportet; Fieri enim non poteſt, vt qui ſanguine iam vitiato gignitur, non etiam vitioſus aut vlceribus plenus naſcatur, vnde pſoræ, lepræ, elephantiaſes, impetigines, alphi, cutis, & faciei decolorationes apparent, quamobrem toto menſtruationis tempore, coitum in lege interdictum fuiſſe credibile eſt. Sciẽdum præterea, quod tametſi ex retento ſemine noxa non exigua corpori accedere poſſet,

Propoſitio auctoris.

Sub auroram concumbendum.

Coitus veſica intẽta parum probe procedit.

Coitus interdiu nociuus.

Tempus anni.

In menſiũ fluxu coitus exitialis fœtui & parentibus.

Ex coitu menſtruata incommoda.

Plura incommoda ex immodica Venere quam ex dimissa.

nam viduis maioribusque natu virginibus religiosis, & caste viuentibus in vtero concluſum refrigeratur, & in peſſimam qualitatem conuerſum intoleꝛabiles generat cruciatus, & quam plurimas ægritudines; tamen ex venereorum vſu, grauius ac ſæpius, quam ex eius intermiſſione corpus læditur, quoniam ad intemperatæ cupiditatis libidinem plerique omnes ſunt procliues, qua ratione ad vitam præferimus vinum aquæ, ſed quia plus in vino peccatur, pluribus vinum quam aqua obfuit. Illud inſuper requiritur, ne corpore nimium commoto, aut laboribus & vigiliis fatigato, aut animi perturbationibus affecto Veneri operam demus, ex his enim aut virtus plurimum exſoluitur, aut cruditas generatur: Sunt, qui referant mulierem, ſi in coitu ploret, non poſſe concipere, quod etiam facit timor, mœror, & immodica ira, eſt etiam ſterilis, & inanis inuitus coitus; nam vt auctor eſt Ætius conciliat amor genituram, amare igitur mulier debet, & prolis deſiderio affici, vt concipiat: Impeditur etiam conceptus, ſi mulier clunes niminum retractet atque agitet, vt notauit Lucretius. Immodicus etiam coitus, aut nimis ardens infœcundus eſt, quia in illo ſemen non emittitur, ideoque meretrices non concipiunt, in hoc prius effluit, quam oporteat, ideo laſciuus Poeta expetens in coitu tarditatem, inquit, *Crede mihi Veneris non eſt properanda voluptas*, & alibi: *odi concubitus qui non vtrinque reſoluunt.* Et vt vno faſce multa complectar, omnes animi paſſiones ſunt omnino auertendæ hora coitus, non enim ſolum ad concipiendum confert tranquillus animus, ſed etiam ad bonos edendos conceptus: quapropter ſpurii magna ex parte ſunt prauis moribus, quia concipiuntur, parentibus vel timentibus, vel animo male affectis: qua ratione etiam in Germania viliſſimo in pretio habentur, vt principum ſpurii ad nulla publica munia admittantur, niſi gratia aut priuilegio particulari; hinc etiam fit, vt ſapientum filii vt plurimum rudes, ſtupidoque ingenio nati ſint, vt in prouerbio eſt, quia viri docti dum concumbunt, magnas fere ſemper curas gerunt, neque animo ſunt tranquillo, vnde mulieres vel non concipiunt; vel conceptus hebetes ac prauos edunt. Sunt etiam quædam vinorum genera, quæ ſterilem coitum faciunt,

quale tricænium creditur.

Similitudo.

Affectiones aut perturbationes in coitu conceptum impediunt.

Inuitus coitus ſterilis.

Meretrices cur non cõcipiant.

Spurii prauis ſunt moribus.

Spurii in Germania admodum viles ſunt.

Sapientum filii cur plerumque rudes.

Quæ

Quæ in ipso coitu obseruanda.

CAP. V.

QVæcunque hactenus prodidimus, in eum finem diriguntur, vt publicis personis ac probis viris rite consultum sit, si quando posteritatis auidi de recta ad tuendam valetudinem, & prolem generandam congrediẽdi ratione medicos interrogauerint; quod quia frequenter vsu venit, ne irritus congressus sit, obseruare oportet, vt vir, cum in amplexum coniugis venerit, omni illam deliciarum, omni blandimentorum genere excipiat, molli etiam complexu fouebit, demulcebit, titillabit, nec ex abrupto in agrum naturæ irrumpet, sed sensim irrepat potius, lasciuis, quantum coniugalis modestia tolerat, verbis, lasciuiora oscula commiscendo, genitalia, & mammas contrectando vt flammam ipsa accipiat, & ad Venerem intendatur, sic enim demum proprii seminis excernendi, & virilis vna concipiendi desiderio fremit, & ardet vterus, hæc si inflammandæ mulieri non sufficiant, adhibeantur, quæ suo loco dicenda sunt, fuerit tamen multo vtilius, si non imaginatione, visu, aut lasciuiis appetitus ad coitum generetur, sed vrgente copia seminis ad Veneris vsum impellamur :: Tu autem ex supra dictis iam facilè colligere potuisti, qua ratione ad coitum appetitus excitetur, & quatuor ad grande hoc opus requiri, imaginariam cupiditatem, affluentem succum, spiritualem substantiam, & flatuosam materiam; quorum cupiditas ex deprehenso rei delectabilis, & concupitæ simulacro excitatur, qua quidem percepta in spongiositatem, quæ in medio glandis colis apparet, cupidinis spiritus confestim subit; ac 3. alia vis, quæ huic obtemperat, genitalis seminis materiam à seminariis meatibus peculiari titillatione concitatis mouet, cuius portio à calore agente in flatum vertitur, à quo præterquam quod ad eiaculationem facit, genitalia extenduntur, virorum nimirum rigescunt intumescuntque, fœminarum fatiscunt, & tunc, si quod à parente semen prolificum excidat, vterus vndique complectatur, & ita auide retineat, atque adstringat, vt ne minimum seminis exire permittat, conceptus dici meretur, de quo sequenti tractatione scrupulosius perscrutabimur.

Congrediẽdi ratio.

Quatuor libidinem mouent.

Cupiditas vt excitatur.

Cupidinis spiritus.

Qui tamen vt felicius procedat, dum inuicem congrediuntur, po-

Situs in co-

itu obſeruandus.

natur mulier in dorſo, crutibus bene diuaricaris, & accliuibus, vt os vuluæ eleuetur ad illam, quæ ibi eſt concauitas vteri, quia tunc directe in ipſum proiicitur ſemen; quando enim diſponitur in latus non fit conceptus quia in colli matricis latus ſemen proiicitur, neque etiam quando ſtat mulier, quia extenditur vterus, & conſtringitur os eius, ſic ut non recipiat, & ſi recipit, effunditur propter extenſionem; caput vero paululum dimiſſum mulier habeat, omniaq; ſecundum naturam fiant, donec vir ſemen ante oſtium vuluæ emittat, non enim intus, vt quidam opinantur, ſed ante oſtiolum magna ex parte vtrorumq; obleCtamento excernitur, vnde ab vtero auidiſſime trahitur, ſi calidum & modice temperatum eſt. Cum vero fœmina inſtare proprii ſeminis efluxum ex titillante voluptate perceperit, virum ea de re admonebit, vt eodem ſi fieri poſſit temporis articulo, & ipſe ſemen ſuum eiaculetur, & ex ſeminis concurſu conceptus fiat, fœtusque tandem prodeat, quod felicius adhuc ſuccedet, ſi non ſtatim ab opere peracto ſeſe à complexu muliebri vir ſeparet, ne aer in vterum adhuc hiantem ſubeat, ſeminaque corrumpat, antequam plane commixta coierint; quieta digreſſo viro ſe continebit mulier, cruribus decuſſatis, & molliter in altum ſublatis, ne motu decliuiq; ſitu ſemen prolabatur; contineat ſe tum temporis à ſermone, præſertim contentioſo, tuſſi, & ſternutatione, ac, ſi fieri poſſit, ſomno ſe tradat. Rationi, experientiæ, ac pudicitiæ penitus aduerſatur Lucretii ſententia dicentis:

Semen non intus, ſed ante os vteri eiicitur. A concubitu mulier qua ratione ſe gerere debeat.

Abſtinendum à tuſſi & ſternutatione.

Nam more ferarum
Quadrupedumq; magis ritu plerumq; putantur
Concipere vxores.

Quoniam mulier poſterius inita, præterquam quod indecens ac impudicum id eſſet, non recipit ſemen niſi inter labia vuluæ, quia ſpiſſitudo natium impedit membri ad os matricis porrectionem, vt mirari ſatis non poſſim Mercurialem, qui cum Paulo in eadem omnino fuit ſententia. Multo tamen æquius atque probius modeſtiam, & vtilitatem reſpiciens Ariſtot. *in œconomicis* iubet vxori appropinquandum eſſe cum magna modeſtia, & temperantia; *ſit*, inquit, *pudor in verbis, in operibus vero fas, atque honeſtas, nec partes quatiant ſine verecundia ac pudore, hæc enim meretrices ad mœchos pati decet*; quæ ſententia digna profecto viſa eſt, vt ea tractationi huic finem imponamus, in qua, quoniam modeſtis auribus fortaſſe parum grata quantumuis neceſſaria fuerit, hactenus

Modeſtia, & pudicitia in coitu ſeruanda.

tentaſſe

tentasse sit satis; si quid tamen minus pudice dictum inesse videatur, haud minus tamen ob id seriæ & perneceſſariæ tractationis vim retinere debet, siquidem non ad lasciuiam, sed vtilissimę rei dilucidationem vrgente necessitate & rerum serie dicta sunt.

Possintne diuersa genere coire.

CAP. VI.

BRuta ex hominibus, & vicissim homines à brutis posse concipere plerique omnes difficilius non putant quam ex diuersis brutorum speciebus (quod sæpe euenit) conceptum fieri, ita ex tauro, & Pasiphae Minotaurum natum fabulantur, & Plutarchus in Parallelis refert, ex Aristonimo, Demostrati filio, cum odisset mulieres, & cum asinarem haberet, formosissimam puellam nomine Onoscelim natã; pariter ex Fuluio Stello, & equa aliam puellam pulcherrimam, quam Eponam siue Hipponam nominarunt, neq; id mirum existimant, siquidem in homine, & brutis naturalis appetitus idem est, naturæ ex delectatione eadem prouocatio; virtus attractiua vteri subinde in hominibus, & brutis omnino similis. Illa tamen accliuior ac scopulosior semper sapientiæ studiosis visa controuersia est, *possintne dæmones cum hominibus rem habere*, de qua re maximam apud scriptores reperio dissensionem; nam Psellus apud Pium voluptatem ac corpus dæmonibus tribuit, imo valde pati posse retur, adeo vt nonnulli semen iaciant, à quo pusilla animalia generentur, habeantque excrementa, & membra genitalia, ac subinde nutriantur, alii inspiratione per arterias, alii humorem non ore, sed sicuti spongiæ, & ostreæ exugentes extrinsecus adiacentẽ; sex insuper dæmonum genera numerat, igneum, aereum, terrenum, aquatile, subterraneum, ac lucifugum seu tenebrosum. Non multo diuersa sunt, quæ disertissimus Lactantius 2. diuinarum institutionum prodidit, sic scribens; *Cum numerus hominum cœpisset increscere, prouidens Deus ne fraudibus suis Diabolus, cui ab initio dederat terræ potestatem, vel corrumperet vel disperderet homines (quod in exordio fecerat) misit angelos ad tutelam cultumque generis humani, quibus ante omnia præcepit ne terræ contagione maculati amitterent dignitatem substantiæ cœlestis, scilicet id eos facere prohibuit, quod sciebat esse facturos, vt veniam sperare non possent: Itaque illos cum hominibus commorantes dominator ille terræ fallacissimus consuetudine*

Bruta ex hominibus concipere posse.

Naturalis appetitus idem in homine & brutis.

Dub. Dæmones cum hominibus an possint coire.

Sex dæmonũ genera.

Lactantii sententia. De dæmon. vide Card. 19. de subtilitate insi. Et 16. de variet. rer. cap. 103.

tudine ipsa paulatim ad vitia pellexit, & mulierum congressibus inquinauit, tum in cœlum ob peccata non recepti ceciderunt, sic eos Diabolus ex angelis Dei suos fecit satellites: ita videtur interpretari Lactant. Locum Geneſis: *videntes filii Dei filias hominum quod essent valde pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant*, intelligens ibi per filios Dei angelos cuſtodes. In quam etiam ſententiam pedibus diſcedunt Athenagoras Philoſophus, & Tertullianus, tametſi alii ibi per filios Dei Dæmones incubos intelligunt, propter naturam ſpiritualem, vnde & primo Iob dicitur, Satan fuiſſe inter filios Dei; Alii intelligunt filios iudicum vel potentum, quia dictio Elohim, quæ ibi ponitur, interdum accipitur pro Deo apud Hebræos, interdum pro Diis in plurali, & pro iudicibus, vt Lyra notauit, ex qua coniunctione angelorum cum filiabus hominum non ſolum gigantes, vt ex eodem loco colligitur ſcripturæ, ſed etiam Dæmones ſylphes, qui etiam vocantur heroes, lemures, penates, lares, genii, laruæ, paruæ perſonæ ſiue pygmæi, genitos fuiſſe putant, ac demum ſex illa dæmonum genera, quæ ſupra connumerauimus, qui non potentes in cœlum ire, iuxta cœlum commorentur, quorum vim putat Plato traicere humana ad Deos, & diuina ad homines quaſi delatores hinc precum inde donorum, eisque ſingularum mundi regionum gubernacula diſtributa eſſe, neque vero gentibus duntaxat aut prouinciis, ſed ſingulis nobis addictos eſſe curatores dæmones, qua ratione Socratis Dæmon celebratur ab eodem; quæ quidem quamuis ad ſacrorum imitationem Plato ediſſerit, in hoc peccare videntur, quod nuſquam bonos dæmones à malignis ſeiungat, quos etiam vocant gnomos, & terrenos ſpiritus, non quod veri ſpiritus exiſtant (quia ſanguinem, & carnem illis tribuunt, ac poſt longam vitam morti obnoxios eſſe dicunt) ſed quia illis comparantur propter ſimiles artes, & induſtriam, quam cum illis communem habeant, & ſunt qui credant magnos theſauros ſub terra habere, & ſeruare; aliquando iis, quibus apparent infeſtos eſſe, quos laruas dicunt, alios bonæ fortunæ præſagos, vt plurimum honeſtos, bonosque homines mirifice diligere, improbos vehementer odiſſe gentilitas credidit, & lares vocabat, inter quos & Diabolum, hanc putant differentiam, quod iſte non moriatur, quod vero ſanguinem & carnem habet ſemel mori neceſſum ſit, ex quorum etiam ſpirituum ſemine gigantes natos eſſe dicunt, qui in terra fuerunt. His accommodant elegantiſſima illa Virgilii carmina.

Athenagoras philoſophus.

Dæmones ſylphes, pygmæi. ſiue lemures.

Platonis placitum. Platonis & Lactantii ſententia improbatur.

Inter gnomos & diabolum differentia.

Igneus

Igneus est illis vigor & cœlestis origo Æneid. 6.
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra,
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris, & carcere cæco,

Illa tamen opinio prorsus est reiicienda, nam etsi sacra scriptura Michaelem Hebræorum principem constituat aliosque angelos aliarũ gentium præsides Danielis 10. subindeque historiis proditum sit, primi parentis custodem angelum dictum fuisse Razielem, Isaaci Raphaelem, Iacobi Pelielem, Moysis Metraton, qui & ipse inferioris mundi præfectus dicitur, & ita reliquis hominibus angelos custodes concessos, tamen spiritus incorporei, de quibus Lactantii sermo est, fœminarum amore non tenentur, nec ex illis generare possunt, cupiditas enim suam originem ac radicem inferiorem habet, vbi enim non sunt partes generantes, nec etiam Venereus appetitus esse potest; vbi neque cibus, neque potus est, ibi nec etiam semen; vbi deniq; nulla est necessitas perpetuandi, aut regenerandi, ibi natura neque posuit desiderium coeundi. Quare potius ibi per filios Dei intelligendi sunt homines, qui Deum cognoscebant, & descendentes de Seth, qui à patre suo fuerant instituti in cultu diuino, & veram profitebantur religionem, tales enim sacræ literæ solent appellare filios Dei; vt: vocaui filium meum ex Ægypto; Israel filius meus; Ego dixi, vos estis filii Dei, & omnes filii altissimi, sed sicuti homines moriemini: Per filias vero hominum, filias gentium; & fœminas corruptas intelligere oportet præsertim filias Cain, quæ erant curiosæ, dissolutæ & lubricæ, & cum illis præceperat Seth filiis suis ne contraherent matrimonia, sicut præcepit dominus filiis Israel vt non contraherent cum mulieribus Cananæis. Alii inter Dæmones succubos, & incubos esse arbitrantur, succubos igitur ex viro posse genituram concipere, & mox in incubum mutatum eandem genituram in vterum mulieris proiicere, ac ita ex ea hominem generare, quod etiam vanum, & anicularum fabulis omnino simile est: Si enim possibile id esset, quot ferarum monstris tanto tempore humanum genus, seminum permixtione per dæmones in brutis & hominibus facta infestatum esse à tanto sui hoste vidissemus; Adde illud, quod supra iam prodidimus, semen statim extra vasa corrumpi, & infœcundum reddi; nemo itaque potest concipi, aut originem capere absque copula

Loci scripturæ enarrantur.

Spiritus fœminarum amore non tenentur.

Aliorum opinio.

Positio auctoris.

viri cum fœmina, contrarium enim repugnat non veritati duntaxat, sed etiam vniuersali rerum naturæ. Si igitur de his, quæ fortasse curiosa nimis, & præcipiti indagatione viri sapientes perquisiverunt, nobis liceat pronuntiare, crediderim equidem, æquius multo censere eos, qui

Dæmones etsi coire, tamen generare non possent.

putant dæmones nullo pacto cum homine generare posse, aut concipere; Si vero donemus, permittente Deo formam assumere humanam, & coire saltem posse, quoniam id multis, & variis historiis tum hominum confirmatur, tum mulierum, quæ insciæ cum dæmone coeuntes ingenitalium gangrænam, & vteri inflammationem deuenerũt, vnde esse spiritus quosdam dæmones, qui mulieres aliquando sollicitauerint, & compresserint non solum olim, sed etiam nostris temporibus,

Satyri & Syluani.

à quibus non admodum differunt Satyri atque Syluani, nunquam tamen concepisse affirmamus, sed plenum vterum deuenisse aliquoties, & cum instaret hora partus, diris cruciatibus stupas, crines, lapides, ossa, ferreos clauos, & similia per vterum excreuisse innumera, quæ malus ille dæmon subdole suppositerat: quod si aliquando ex hoc congressu pariunt filios, suppositicios, & aliunde furto sublatos esse credimus ab illo dæmone qui præstigiis vterum inflauerat; nam sine vtro-

De Merlini fabula quid sentiendum.

que semine viri ac fœminæ conceptum fieri non posse, superius iam planum fecimus. Quod vero Merlinum ferunt ex dæmone natum ac Anglicana fœmina fabulam ac merum præstigium censemus, & venefi cam (vt proditum historiis est) eius matrem in dæmonis cui addicta erat, gratiam tantum mendacium protulisse ad præstigandas hominum mentes: quæcunque etiam historiæ (quarum magnum aceruum inue-

Vana persuasio vnde.

nies in malleo maleficarum, & in Vincentii speculo historiali atque aliis in locis) aliud commonstrant, & vana omnia videntur, nec aliunde originem suscepisse, quam ex humana vanitate, & nouitatis desiderio, ac ignorantia euentuum naturalium, aut negligentia eorum, qui ha-

Dirimitur controuersia.

rum inquisitioni præfecti fuerunt; sicuti de nauicula cygni, de muliere crinibus apprehensa à iuuene in mari natante, de Magdalena ancilla Germanica à dæmone grauida, de Merlini matre, & alias quam plurimas. Itaque vix credimus dæmonem concubuisse posse, hominem vero ex illo concipi, fieri non posse asseueramus; nam & sine concubitu præstigiis vterum inflare potuit, vt se ex illo grauidam esse putauerit (quod credibilius est) & exacto tanto tempore, quanto vterum gestare solent mulieres, dolores graues in vtero concitare, & aliunde sublatum

tum infantem aut aliter doloſe ſupponere, tumoremq; ventoſitate concitatum illico ſoluere & reprimere.

His finitimum eſt, poſſit ne coitus per maleficium impediri, quod fere omnes ſummis aſſenſionibus concedunt, idque diuerſimode fieri credunt. Primo ſi vir priuetur generatiua potentia cum propria vxore, cum aliis tamen vim obtineat & efficaciam. Secundo, cum vxorem habet exoſam, nec poteſt ipſam cognoſcere. Tertio, ſi non habeat exoſam, imo poteſt ipſam cognoſcere, membri tamen vigore careat. Quarto, ſi vigorem habet membri, non tamen poſſit ſemen excernere, quod qua ratione fiat non eſt huius loci diſſertare; hoc ſolum determinamus, non nudis characteribus, ſuſpenſionibus, imaginibus, aut coniurationibus veneficarum mulierum illud fieri, ſicuti ipſæ à dæmone deceptæ exiſtimant, ſed ab ipſo immundo ſpiritu, qui neruos, & partes genitales retrahit, aut infrigidat, cum hac, & non cum illa. De ſpiritibus vero, quorum hoc capite facta eſt mentio, & quid inter ipſos & bonos interſit Fernel. multa in lib. *de abditis rerum cauſis*, quorum pleraque ex Platone, ad quos auctores lectorem relegamus.

Coitus per maleficiũ impeditur.

De Conceptu.
CAP. VII.

SI quæcunque ſuperius dicta ſunt probe obſeruentur, ſeminisque ac menſtrui ſanguinis bonitas accedat, nec non partium principalium temperies, ac ſanitas, virium integritas, & vteri apta commoderatio, conceptus fit Deo auxiliante, ad quem reliqua omnia naturæ ductu conſtituta, & coordinata fuerant. Cæterum conceptionis nomen à comprehenſione ſeminis deductum, & hinc à mulieribus compoſitum eſſe ſcribit Galenus 1. *de ſemine*, vnde colliges conceptionem nihil omnino aliud eſſe, quam genitalis ſeminis in vtero mulieris ad fœtus generationem, comprehenſionem; fœminæ n. quæ concepturæ ſunt intus contineant ſemen oportet, & quandam ſentire in vulua motionem, quæ contrahitur, & quaſi conuellitur, vt triplici via nimirum mulierum relatione, brutorum conciſione, & priſcorum auctorum omnium ſuffragiis Galenus citato comperit. Ex dictis fere iam conſtare arbitror, quænam ſint conceptionis cauſæ, proba nempe vteri commoderatio, recens menſium purgatio, idonea ætas, appoſitus congreſſus; in vi-

Notio. Definitio. conceptus.

Cauſa ex parte fœmina.

Causa ex parte maris

In viro etiam præcedat oportet bonus corporis habitus, ad calidum præsertim, & humidum inclinans, seminis prolifici copia valida, & virilis ætas cum robore virium coniuncta, membri genitalis optima structura, concubitus moderatus, & plena victus ratio. Concepisse vero mulieres cognoscemus, si vir pudendo discedat à coitu nimis exsiccato, si suctionis sensum perceperit; si fœmina nihil, aut parum seminis effluere senserit, & gratissimam consequuta sit delectationem, tunc deinde cessent purgationes menstruæ, neque febris aut rigor superueniat, sed paruus quidam horror, sese vtero colligente, & seminis nouitate alterato; fastidia insuper incidant, vomitus, animi deliquia, & deprauatus appetitus, quos picaceos vocant; subinde, si decimo à conceptu die dolores capitis, oculorum vertigines, tenebræque, sputatio, inquietudo accedat; id etiam cognosces, si pupillæ imminuantur, ii candida pars oculi amplior fiat, si flaueſcat, si venæ cruore turgeant, cauentur oculi, molliantur palpebræ, panus, & rufæ lenticulæ præter solitum fœminæ faciem deforment, si venæ inter oculorum angulos & nares sitæ magis conspicuæ appareant, si sub lingua vena vireſcat, si ceruix calidior, dorsum algidius sit, si colli venæ, arteriæque extendantur, si pectoris venæ liueſcant, & nigreſcant, mammæ obdureſcant, extuberent, prædoleant, si papillarum color in rubeum mutetur, si cuiusuis potus calor, aut frigiditas recto tramite in mammas sentiatur, si malacia apprehendat, aut pigritia, si dum bibit languida fiat mulier, si acida eructet, si cordis pulsus pertui betur, si ocyſſime lætetur, triſteturue, aut tormina iuxta vmbilicum fatigent, & renum aut coxendicum grauitas, si coitum renuat, aut solito ardentius cupiat, si venter præsertim circa ilia intumuerit, inguina torquean ur, vteri os arctiſſime conniueat, dummodo tamen molle ac naturale extiterit, maximum enim hoc conceptus indicium fuerit, si modo obstetrix immisso digito vterorum os tangere potuerit; Adhæc si dolores, tumores, extuberationesque carnis sæpe etiam liuiditates in cruribus succreſcant, ac vniuersum corpus grauetur. Præterea prægnantium pulsus à principio vehemens, & magnus est, procedente tempore paruus, & velox, quæ fere omnia indicia 5. Aphorismorum, & libr. *de genitura* Hippoc. accepta ferimus. Ex lotio autem fieri etiam posse de vteri gestatione iudicium, sunt, qui credant, ductore Auicenna, qui tradit, vrinam prægnantium citreo, aut subliuido esse colore præditam, crassiusculam, aut sub-

Signa conceptus.

Signum ex pulsu.

Quæst. An ex lotio conceptus possit cognosci.

2 1. 3 6. 3.

aut ſubturbidam, & in qua leuiter concuſſa granula ſiue atomi aſcendentes, & deſcendẽtes, ac ſtellati lapidis colorẽ præ ſe ferentes, aut etiam candicantia corpuſcula inter craſſioris farinæ, è ſummã corona viſuntur, in qua inſuper quod per quietem ſubſidet, innatatue craſſiuſculum ſit, & male cohærens, lanæ aut carminato bombaci non abſimile; quæ ſubinde vini albi permixtione ſimilis euadat elixarum fabarum, aut cicerum iuſculo. Horum cauſam & rationem videtur adduxiſſe Galenus, cum inquit, melancholicum eſſe ſanguinem, qui in grauidis detinetur, & à puerperio euacuatur, ideo conſpici vrinas omnibus prægnantibus infectas ac ſi foligo quæpiam in eas incidiſſet. Quod ſi mota vrina turbetur imprægnationis finem præmonere; ſi non turbetur principium: in fine conceptionis ibi ruborem apparere, vbi primum albedo inerat: ita ſunt, qui tradunt, vrinam prægnantium in primis tribus menſibus ſanguinis colorem referre, & in ſe quaſdam quaſi nebulas, & ſedimentum album habere, à quarto menſe viridis eſſe coloris cum liuido ſedimento: Alii exiſtimant vana hæc, & commentitia plane eſſe, ſi enim certa atque firma ex vrina imprægnationis ſigna forent, Hippoc. & Galen. *de vrinar. indiciis*, & vtero gerentium ſignis multa ſcribentes non latuiſſent, ſed neque Hippocrat. in Aph. & lib. *de genitur.* vbi plurima imprægnationis ſigna docuit, neque Galen. lib. *de criſib.* aut de iudiciis vrinarum vllum tale ſignum vnquam attulerunt, addunt vrinam eorum tantum ſignum eſſe, quæ continentur in iecore, venis, renibus, ac veſica. Cæterum cum ſuperius proditum ſit, in venis & ſanguine mulieris magnas etiam permutationes per conceptum fieri, aliquando nos certi aliquid ex earundem lotio elicere poſſe, non eſt omnino rationi diſſentaneum: Quod ſi Hippocrates, & Galenus præterierunt, illud fortaſſe factum, quia hæc ſigna fallacia, & parum firma iudicarunt; imo neque reliqua inchoati hominis indicia admodum firma ſunt. Quamobrem fœminam concepiſſe caute pronuntiandum erit, alioquin periculum eſt, ne in dedecus incurrant medici, ſi ſemel prædicto conceptu, aut menſes fluant, aut excreto flatu venter ſubſideat, quod Agyrtis plerumque, doctis non raro accidit, ideo, quæ dicta ſunt, ex eorum numero cenſentur, quæ plerumque contingunt, perinde ac ea quæ nunc de ſexus indiciis breuiter cudemus.

Auicennæ opinio.

2. *Epid.* 3. 73.

Aliorum ſententia.

Auctoris poſitio.

Inchoati hominis ſigna firma non ſunt.

Igitur ætate florentes fœminæ vt plurimum mares geſtant, nouellæ aut ſeneſcentes fœmellas, propter deiectum in his, vegetiorem calorem in

Signa maris & fœ.

rem in illis, quæ insuper masculum gestat coloratior est, ac moderati vultus, læta, agilis, velox, & vtero gerentium symptomatibus minus affligitur, quod adhuc minus certum est, quia sunt robustæ mulieres, quæ melius se habent dum fœmellam gestant, quam aliæ delicatiores gestantes mares, quare potius de muliere ad se ipsam collata, non ad aliam, hęc veniunt intelligenda, nigricãtes etiam ac tumescentes in dextro inguine venæ marem portendunt, in sinistro fœmellam, quod quidem collegarum relatu discí honeste potest. Ad hoc si mulier stans ambulare velit, ac primum dextrum pedem moueat, maris indicium est, item oculus eius dexter lætus magis & velocioris motus, aluus rotunda, & in dextra parte magis elata, mamma dextra tumidior, & eius papilla coloratior, grauedo, pondus, ac sæpe motus sentitur in latere dextro: Nam vt est apud Hipp. mares plerumq; in dextris, fœminæ in sinistris concipiuntur, qua etiam ratione è dextro teste auulsum semen masculinum magis: ex sinistro fœmineum est, pulsus item dexter maior, manumque dextram porrigit primum; E conuerso autem quæ mulier fœminam concepit, minus se ipsa colorata apparet, quoniam fœmina mare frigidior est, nunquam vero talem concepisset, nisi viri semen aut mulieris vterus frigidior eo tempore fuisset, reliqua etiam signa ob eandem causam perinde contraria apparebunt, *nullum autem fœminei fœtus signum reperies firmius ac certius*, quam si fœmina vltimis mensibus labores aut morbum passa, tamen abortum non fecit, nam mares vltimis mensibus ob siccitatem ligamentorum magnos non sustinent labores. Quod alibi explicabitur.

De similitudine in sexu: & an fœmina viro imperfectior sit.

CAP. VIII.

Prima opinio Anaxa. & Hippoc.

POstulat iam tractationis filum, vt quænam sit potissima ratio, cur alterum mas, alterum fœmina generetur articulate differtemus; de qua re varias admodũ reperies auctorum sententias. Anaxagoras in semine sitam hanc differentiam esse existimauit, ita vt semẽ, quod à testium dextro exciditur, si præualeat ei, quod à sinistro, marem gignat, contrarium si accidat, fœminam, atque ita marem à parte dextra, fœmi-

fœminam à sinistra proficisci, idq; propter hepatis rectitudinem, sic ad mares gignendos summe facere, si mas in accessu eleuet dextrum crus: & rursus vteri latere dextro marem contineri, fœminam sinistro. Priorem huius opinionis partem infirmam experimentum reddit, quoniam non minus visi sunt, qui dextro teste carerent filios generare quam reliqui. Secundam vero (cuius fuisse creditur Hippoc. dicens, mares in dextris, fœminam in sinistris magis) parum etiam constans videtur, quia id opus acceptum eidem potentiæ ferendum est, cui fœtus conformatio; quæ potentia quoniam in semine est, vt paulo infra planum erit, ab ipso non ab alio sexus differentia pendet, neque insuper tam est distincta sinus dextri aut sinistri natura, vt tantæ differentiæ causa esse videatur, fœminam insuper parte vteri dextra contineri vidit Aristoteles, & marem læua, & vtrumque eadem in parte, idque non semel, sed sæpius, atque etiam cum gemini, mas, & fœmina gestarentur, marem in læua, fœminam in dextra sitos esse. Neque multo diuersa ratione explo- *Secunda*
ditur Empedoclis opinio, qui vteri caliditati id adscripserat, ita vt quod *Empedoclis*
semen calidum subierit vterum, mas, quod vero frigidum, fœmina efficeretur. Democritus masculos fieri asseruit ex prædominio masculini seminis, fœminas ex prædominio fœminei; sed tenetur asserere, fœminam matri non solum *in sexu similem esse, sed in aliis*, at contra videmus multas filias prodire patri similes, filios matri, vt plane perspiciatur, non hunc à patris, illam à matris semine prodiisse. Sed enim quædam fœminæ ex multis viris mares semper ediderunt, quarum viri aliis mixti fœminas genuerunt, vt negari non possit, esse in fœmineo semine nonnunquam virilem vim, & in virili fœmineam. Aristoteles multo abiit diuersus, nam totam huius rei causam, ad actionem & passionem refert, *cum enim* (inquit) *principium non superat, neque concoquere potest propter caloris inopiam, nec ducit in suam formam, sed superatur, mutari in oppositum necesse est, oppositum autem mari fœmina est, quatenus nimirum alterum mas, alterum fœmina dicitur*: Solet autem facultatibus sua instrumenta natura prudens concedere, oculos visuro, pedes progressuro animali; colem fœtui, cui crassic onstantisque seminis ac masculini gignendi, & in alterum effundendi vis inest; si igitur exordia prima inualida sunt, nec potentia fœtui communicare, prolificum semen, sed aqueum, tenuemque hunc fœtum vtero donat, vt quia ob innatam frigiditatem perfectum semen effundere non poterat sanguinis

Conuellitur Anaxag. opinio.

5. Aph. 48.

3. Democriti.

4. de gen. anim. 2

non

Arist sententia improbatur.

non exhausti copia aleret, quod in vtero gestaret. His fere concludit Aristoteles mares generari superante principio paterno, hoc est, actiuo fœminas superante materno, hoc est, passiuo; fuit enim eius opinionis, vt crederet, vim à patre tantummodo, materiam à matre tribui, quæ inter se opponerentur, sicuti agens, & patiens. Quæ tamen Aristotelis sententia in eo deficit, quod non explicet, cui agenti sit tribuenda diuersa partium configuratio, non enim ex eo solum quod materia resistat agenti differentes conformationes, & connexiones fieri posse credibile est. Galenus maris causam esse prodidit calidiorem, & siciorem seminis temperaturam; frigidiorem vero, & humidiorem fœminæ, cui tamen non parum faueat eiusdem vteri temperamentum, & situs, imo consentaneum esse fœtum masculum in dextra, fœmineum in sinistra parte generari, quod si contingat vt sinistri testium semen in dextrum matricis sinum cadat, autè conuerso, plus efficaciæ habere matricem ad fœtum sibi assimilandum, vt quæ diutius cum eo conuersetur, ita vnam, & eandem rem confirmat, dum caliditati, aut frigiditati maris, aut fœmellæ generationem tribuit; ac dum dextras partes masculorum, sinistras fœminarum genetrices esse edisserit, quia vt ipse explicat, quæcunque secundum epatis rectitudinem sunt locata, calidiora existunt; neque vero diffitetur, primum naturæ instrumentum propterea quod non potuit animal omnium perfectissimum, id est, virum generare, ideo imperfectius fœminam nimirum, at non sine maxima generis totius vtilitate genuisse, ita caute, more suo, ex Anaxagoræ, Empedoclis, Democriti, & Aristotelis opinionibus suam conflauit, ex singulis illud supplens, in quo deficiens videbatur. Verum enimuero neque ipse explicat, cuinam opifici tam mira partium fabrica sit tribuenda; non enim solus calor tam maxima hæc posse videtur, vt eidem soli sexus differentiam acceptam feramus, si enim conditi sunt vteri mulieris ob caloris debilitatem, cur vesica & renes, & aliæ internæ partes in viris, quibus calor exuperat, pariter non prominent? Et si igitur negandum non sit, semen calidius optimeq; concoctum mares gignere, frigidius, & male elaboratum fœminas, & ad hoc plurimum conferre, si semen à dextro siue calidiore testium excidat: si in dextro siue calidiore etiam vteri sinu recipiatur, quæ quidem concausæ sunt seminis vtriusque calorem adiuuantes in quibus procul dubio marium generationem quodammodo sitam esse arbitramur; Haud tamen hanc esse

Galeni sententia.

Galeni sententia mutila.

Similitudo in sexu vnde.

esse putamus præcipuam sexus differentiæ causam sed formatricem illam virtutem, de qua supra luculentius disputauimus, quæ calore seminis testium, & vteri, quasi instrumentis & concausis vtitur, quæque in semine sita est, ad eandem enim potentiam hoc opus pertinet ad quam conformatio totius fœtus; Et quia non statim vbi semen in vterum coniectum est hæc facultas in opus insurgit; ideo neq, statim hoc mas, illud fœmina est, sed aliquandiu post alterutrum pudendorum conformatur. At sciscitaberis si facultas formatrix pro materiæ varietate, & totius ex vtroq; semine compositi qualitate modo marem modo fœminam effingit, quæ vbi ad calidum inclinauerit marem, vbi ad frigidum fœminam efformat, qui fieri potest vt multæ fœminæ viris multis calidiores sint? manus dare omnino fuit compulsus Mercatus hoc telo traiectus, quod tamen plumbeum atq; siculneum mihi videtur, quippe non à principiis generationis, sed post generationem ipsam exercitio, cibis, & aliis superuenientibus, tales euasisse credibile est; vel si largiamur (quod ipse ac plerique putant) calidas post generationem non deueniisse, saltem fatendum est, illum calorem illis post primam ex semine conformationem accidisse ex menstruo, quo carnosæ partes, intra vterum generantur, & ex alimento, quo mater per totum gestationis tempus vsa fuerat, quam *facilem*, & *parum laboriosam teli huius* contorsionem virum præclarum, & *alios, qui ante nos fuere*, non perspexisse miror, Marem vero fœmina calidiorem esse secundo huius operis libro abundantissime dissertauimus. Ex dictis plane iam constare arbitror, sexus similitudinem ex seminis efficacia proficisci, qua vtitur facultas formatrix, quæ quidem vbi caloris vberiorem copiam in semine inuenit, masculum, vbi minus abundantem, fœminam effingit. Corruit subinde Prisciani sententia, qui existimat, si prius fœmineum semen in vasculis concidit, masculum ex eo nasci superueniente semine virili: si vero anteceserit maris semen, & in vasculis ceciderit prius, superueniente fœmineo, fœminam nasci, vnde concludit virili semine puellas, fœmineo pueros nasci, si vero vtrumq; semen permixtum obuiando sibi in vasculorum cauitatem ceciderit; hos viragines euadere, ex vno consensu prudentes atque pulchros nasci, nil in se retinentes iracundiæ; si vero ex vno cõsensu permixtio nõ fuerit sed vacante vno, incitatum alterum in vasculis ceciderit, debiles atque sine intellectu nasci, eo quod ipsum semen minutim moueatur non pingue ra-

Conclusio auctoru.

Obiectio.

Deciditur tota contro uersia.

tionabiliter, sed aut aquosum, biliosum, cænosum, aut corruptum, sæpiusq; mutos, surdos, aut raræ contexturæ, eo quod non sit integrum semen nec tempore competenti, sed hanc opinionem, quia nullis nititur pedamentis, contempsisse expeditius erit, quam refellere.

Dub. An fœmina sit viro imperfectior.

Porro vti homo animal est perfectissimum, ita in eo genere virum muliere perfectiorem esse existimauit Aristot. cui consentiens Galen. in frigiditatem fœminæ imperfectionis causam reiicit, quia tanto imperfectiorem mare esse putat, quanto est frigidior, calorem enim omnium actionum potissimum esse instrumentum, qui vbi defecerit, nõ possit partes extra emittere, sicuti in viris, ideoque intus reconditæ maneant: Hinc barbari referẽte eodem Arist. fœminis, & coniugib. suis pro seruis vtebantur. Attamen si consideremus nullum eorum, quæ supereminent, membrorum intus prius imperfectius formatum fuisse, non manus, non pedes, non nares, non aliquid aliud; si insuper meminerimus fœminam ossa ilii habere ampliora, crassioraq; ad fœtus gestationem, vteri ceruicem meatu colis ampliorem, & cum reliqua superiora habeat mulier minora multo, vberius esse longe amplioribus; palam omnino erit fœminam à natura non per quandam resultationem, & primarii finis frustrationem, sed primario *fuisse tentatam*, & viros sapientissimos (*quod pace ipsorum dixerim*) *minus* naturæ tribuere, quam mereatur; *Non n. credibile est, voluisse* sapientissimum opificem, partẽ totius generis nostri dimidiam imperfectam esse, neq; insuper ex qualitatibus, & partium situatione, sed ex fine naturæ, & communis agentis intento quærenda est, rerum naturalium perfectio, atq; generationis & propagationis speciei gratia fœmina fuit viro coniuncta, ad has operationes partes habet, & temperaturã conuenientissimam, est igitur viro æque perfecta, imo perfectionis suæ initium sumit ab ipsa frigiditate, quæ facit, vt fœmina minus alimenti consumat, ac subinde pro fœtus alimento redundet, tantum abest, vt imperfectionis causa sit. Quod si fœminam præter institutũ generantis fieri dicas, ac propterea aliquid deficiens, & occasionatum esse, ideoq; imperfectam; scias oportet fœminã fieri quidem præter institutũ agentis particularis, sed iuxta intentionẽ vniuersalis naturæ, ad opus generationis ordinatam, ideo omnes partes, & instrumenta æquales viris sortitam esse, nisi quod ad generationem attinentes diuersum seruant situm, qua ratione ductus Plato 7. *de leg.* recte quidem existimat, ad eadem animi studia, & easdẽ operationes

Positio.

Ex fine naturæ rerũ perfectio est quærenda. Fœmina viro est æque perfecta.

Obiectio.

Fœmina habet easdem partes quas vir.

nes

nes æque mulieres atq; viros natos esse; cuius viri auctoritati altera adhuc ratio firmamentũ addit, nam quæ animi operationibus inseruiunt, neq; plura neq; pauciora in mulierib. reperiuntur quam in viris. Ex his iam omnino corruit Chrysippi sententia, qui virilem sexũ sic exornasse naturã censuit, vt adiungeret mulicbrem quasi appendicẽ seu caudã pauoni, vnde nugatorum pleriq; ac pessimi nostro hoc seculo homines intemperanter calamo abutentes, probare ex sacris literis, mulierẽ hominem non esse petulanter fanaticeq; contendunt, quia (inquiunt) viri adiutoriũ nuncupatur, & procreationis est instrumentum, malleus autem faber non est, nec acus sartor; ideoque publica officia mulieribus esse interdicta, quia ratione careant, nec anima rationali à Deo donatã esse fœminam vspiam scriptum putent; multis præterea consimilibus contumeliis, & spurcissimis conuitiis muliebrem sexũ conspuunt, bruti quidem potius quam homines dicendi isti, qui quauis bestia deteriores in elegantissimã Dei creaturam scripturarum ignari debacchantur; nam creauit Deus hominẽ in imagine sua, in imagine, inquam, Dei creauit eos marem, & fœminam, item virgines tantum ex hominibus seruantur bello contra Midianitas iussũ Dei gesto; agnosce, inquit Machabæa mater ad filium, Deum omnia fecisse ex his, quæ non erant, & nos homines ita factos esse: *Dicitur autem mulier auxilium viri*, quasi alter ipse, quæ cum ipso semper conuersetur, à publicis officiis aũt sexus pudor resilit; & nihilominus in Græciæ locis morem fuisse, vt etiam fœminæ publicis consultationibus interessent scribit D. Augustinus, idque etiam in Galliis olim celebre erat ac Debora populo Israel aliquandiu præfuit: Animam tamen rationalem primo homini Deum inspirasse legimus, à cuius hominis costa facta est mulier in animam viuentem, non ad ornatum solum, sed ad societatem generis, vitæq; humanæ perfectionẽ. Quamobrem eorum monstrosas, & distortas naturas reiiciamus, qui ducunt ingenii decus, falsas opiniones nouitatis amore, & studio contradicendi sophistice tueri, siue igitur fœminarum vim in propaganda sobole intueamur, siue vtilitatem mulierum ad bene beateque viuendum spectemus; siue copiam ipsarum consideremus; siue formam, hoc est, animam rationalem, siue materiam, non monstrum sane, vt plerique falso rentur, neq; resultatione natam, aut quippiam deficiens, sed potius primo à natura spectatam, & alteram naturæ humanæ partem fœminam esse palam intelligamus.

Fœmina ad eadem munia nata ad quæ vir.

Vide epist. Scalig. ad Fennam.

Vide Merulam in Gal.

De similitudine specifica & individuali.

CAP. IX.

Similitudo in specie ad materiam refertur.

QVum duplex adhuc in fœtu conspiciatur similitudo, in specie nimirum, & in individuo; similitudinem in specie, siue in genere (vtroque enim modo hominem, equum, bouem, appellare consueuimus) ad materiam referendam esse veterum monumentis proditum est, quippe quæ ex specifica nascitur seminis varietate, in quo facultas ipsa formatrix determinatur ad certam speciem. Et hoc est quod vulgariter dicitur, naturam communem contrahi per signatam materiam ad determinatum gradumentis, nam quod producitur leonem esse, equum aut hominem à matre, & ex substrata materia fieri fatendum est, quia vt non contemnendæ auctoritatis viri censent sanguis menstruus, & ille, ex quo fit semen, sigillationem quandam in iecore accipit, tanquam ab opifice naturam particularium membrorum, & commodum respiciente, ideo talem sanguinem generat, quo possit homo nutriri, non aliud animal, hinc quod ex animalium diuersi generis concursu progignitur, propius ad fœminæ quam ad maris speciem accedit: ex oue & hirco ouis gignitur, pilis durioribus; ex capra & ariete capra fit pilis mollioribus, quo in opere formatiua virtus quamuis inferior, vtpote vegetabilis potentia, tamen ex præcepto Dei fit tanquam rude instrumentum in manu peritissimi artificis, ac ita organizationem parat conuenientem introducendæ formæ hominis, hoc est, animæ rationali, ita vt aliquatenus vltra sui naturam, & propter finem agere videatur: quibus accedit vteri etiam vis, cui efformandi virtutem nonnulli concedunt peritissimi viri; neque tamen, aut parti continenti, id est, vtero; aut agenti virtuti, id est, facultati formatrici primam huius operis rationem omnino inesse putamus, sed materiæ, semini nimirum à quo prouenit, vt formatiua virtus hanc potius organizationem, ad quam erat in eodem semine potentia, fabricetur, ac vterus eidem sese accommodet, quæ omnia ex infra dicendis luculentius innotescent.

Natura cõmunis contrahitur per signatã materiam.

Sanguis in iecore sigillationem accipit.

Similitudo

Vterus efformandi vim habet.

Similitudo individualis.

Accliuior ac maiori controuersia plena est de similitudine individuali seu in effigie disputatio, quam veritatis cognoscendæ studio paucis perstringam. Eam igitur Galenus, ad victoriam & motionem

seminis

seminis alterutrius parentis refert; ideo similitudinem, quæ in individualibus consistit, non tam matrem, quam patrem repræsentare, quia vt plurimum prædominium, & efficacia paterni seminis maior est. At, inquies, hac ratione oporteret fœtum patri similem semper gigni, quia patris semen validius est materno? Vel saltem fieret, vt superante principio materno fœtus in omnibus similaretur matri, & paterno, patri? Cuius oppositum docet experientia, nam constat eundem fœtum in quibusdam patri, in aliis matri assimilari. Respondet Galenus, fœmineum semen aliquando superare, propterea quod nouem mensium spatio vim plurimam sumit ex menstruo; Et mora in vtero materno tanto inualescit, & superat, quanto in primo congressu fuerat superatum, hinc fieri, vt species animalis matrem, effigies patrem magis repræsentet, quia illa ex materiali fœtus principio, cuius maior pars à matre est: hæc ex efficacia, & efficientia, cuius plurimum est à patris semine, quamuis & in semine, & in menstruo, vtraque hæc principia materialia, & effectiua habeantur, non tamen æqualia, quia vti supra iam diximus in semine effectiuum validissimum est, quod ad materiam spectat, pauciſſimum; contra in sanguine materiale plurimum, quod autem ad vim spectat, imbecillimum: Quam tamen sententiam vix sibi constare credunt, quia sanguini menstruo *facultatem etiam formatricem* tribuere arbitrantur; *Probabilius que esse putant*, similitudinem hanc tribuendam esse vehementi comprehensioni aut firmæ cogitationi viri, aut fœminæ in coitu, à qua vim, quę fœtum conformat, quodammodo duci, ac gubernari omnino sibi persuadent, argumento ducti, quod fœminæ, quæ nuper concepit, si cerasum vel rosam, vel fragrum in sinum effundas, quod grauiter ferens vehementer apprehendat, infanti inuritur nota eiusdem rei; subinde si grauida eo, cuius flagrat desiderio, minime potiatur, infans illius signum geret; Addunt albam fœminam ex albo viro Æthiopem edidisse, quia pictura erat nigri hominis in cubiculo, in quo conuenerant; aliam fœtum pilosum, & vnguibus vrsinis, quia aduersus paries vrsum habebat effigiatum; quibus perterritæ fœminæ pleræque septentrionales, Belgæ præsertim ac Germanæ, similem timentes casum æthiopes videre aut domi habere, dum vtero gerunt, reformidant. Sed illud etiam sancti patriarchæ de virgis decorticatis exemplum afferunt, ideoque plures humano generi, quam cæteris animalibus similitudinum differentias accidere, quia cogitationum

2. de sem 5.

Obiectio.

Galeni sententia.

Sanguis menstruus vim etiam habet effectiuam.

Fernelii opinio.

Septentrionales fœmina grauida æthiopes aspicere nolunt.

Humano generi quã cæteris animalib. plures accidũt similitudines.

velocitas, animi celeritas, ingenii varietas multiformes notas imprimere necesse sit, vt non sine magna admiratione duos videas, quos vix quisquam discernere inter se queat, quod de Artemone, & Antigono rege scribitur, de Alexandro, & alio ex infima plebe homine: quales etiam duos gemellos Eboræ vidi Aluari Vaesii celeberrimi iurisconsulti ex sorore nepotes, quos vix ipsa mater, & non nisi ex voce discernebat, qui ambo viuunt monachi, & theologiam profitentur, in suo conuentu. Sanguini vero menstruo vim effectiuam tribui, piaculum non esse, superius prodidimus, & Galenus latissime confirmat; Sed hæc responsio plus videtur tribuere imaginationi quam par sit. Quare potius ad obiectionem dicendum, quod quamuis semen similarem naturam habeat, & eiusmodi sit, vt omnia ex omnibus eius partibus animalis membra fabricari queant, tamen illam seminis partem, quæ primo excidit, crassiorem esse, quæ vero secunda vel tertia eiaculatione emittitur, tenuiorem, frigidiorem, ac imbecilliorem, substantiæque insiti caloris minus participem. Cum igitur non simul totum, sed per partes eiaculetur semen, fieri posse, vt idem secundum diuersas partes, & superet, & superetur, & ob hanc rationem eundem fœtum in quibusdam patri, in aliis matri assimilari. Sed qua ratione potuit seminis portiuncula imprimere fœtui notam aut effigiem illius partis, à qua decisa fuerat? Hoc vt accurate intelligas, præmittere oportet, facultatem formatricem vti tanquam instrumentis temperamento seminalis substantiæ, & genitiuo spiritu seminis ipsius, scitum enim est, temperamentum omnium nostri corporis actionum immediatum esse instrumentum: hoc autem duplex existit, peculiare, & cuique parti proprium vnum, quod cuiusque partis forma est: commune seu totale alterum, quod ex omnibus particularibus conflatur, & energia quadam omnium nostri corporis partium temperamentorum vim ac rationem in se continet: vt igitur totale hoc temperamentum virtualiter continet reliqua omnia; ita semen quod ex materia totius corporis conficitur, quæ totali illo temperamento fruitur, eodem etiam temperamento præditum est, veluti corpus à quo decidit; quod quidem semen cum in generatione materiam præstet, facile commigrat in similes partes eis, à quibus decisum fuerat: subindeque spiritus genitiuus, qui ex animali, vitali, & ex consequente temperamento influente potissimum conficitur, simili energia in se continet o-

Decisio controuersiæ. 2. de sem.

Solutio obiectionis.

Obiectio. Seminis portio effigiem partis qua ratione imprimit.

Temperamentum facultatis est instrumentum.

Temperamentum duplex.

net omnium membrorum, à quibus decidit, proprietates. Nam formatiua omnium membrorum vis ad testes, & semen in iisdem contentum mediis his spiritibus vim formatiuam sui similem transmittit, testibus coctionem huic operi ministrantibus : & in hoc differt semen, quod vasa spermatica conficiunt, ab eo quod testes, quod illud infœcundum, hoc hac ratione prolificum iam est. His si accedat vehemens comprehensio, & illa sigillatio, quam in iecore sanguinem suscipere prodidimus, nulli profecto mirum esse debet, cuiuslibet partis vel minimam notam fœtui imprimi posse. Neque vero huic sigillationi tantum tribuas, vt putes, iecur agnoscere verrucam, aut maculam corporis, ac propterea sanguinem illi alendæ commodum progignere, sed partem ipsam habere vim, sanguinem ad se delatum in sui similem substantiam transmutandi, neque rursus imaginationi aut temperamento totum hoc opus acceptum ferimus, sed seminis prædominio, quod reliqua haud mediocriter coadiuuare credimus. Vt igitur, quæ fuso sermone prodita sunt, in pauca redigamus, triplex in fœtu consideratur similitudo; Prima, in specie siue in genere, cum homo ex homine, equus ex equo procreatur, cuius maiorem partem mater exhibet, & à materia est : Altera in effigie seu proprietatibus indiuidualibus, qua hominis ad hominem, & equi ad equum fit differentia, in qua seminis prædominium, & temperamentum substantiale vim obtinet, maioremque si valida accedat comprehensio & imaginatio. Tertia similitudo est, qua maris ad fœminam, fœminæ ad marem diuersitas consideratur, de qua primo loco capite superiori egimus, quæ ex vtrorumque principiorum temperamento qualitatiuo suboritur, ex maiore nimirum vel minore calore totius compositi ex vtroque semine, ad quod etiam multum iuuat, si è testium dextro semen decidatur, & in dextro vteri sinu sit receptum. Facultas tamen formatrix harum omnium similitudinum præcipua causa est, quæ ad hoc vel illud animal generandum materia vtitur; ad hanc potius quam alteram effigiem & notam seminis prædominio, & temperamento substantiali; ad hunc potius quam alium sexum, qualitatiuo temperamento,

Semen continet omnium membrorum vires.

Semẽ quod vasa spermatica conficiunt, ab eo quod testes, differt.

Hæc Fernelii fuit opinio.

Hæc Mercati.

Epilogus.

Triplex in fœtu similitudo.

Species.

Effigies.

Sexus.

Desi-

De similitudine ad maiores, & consanguineos.

CAP. X.

Similitudo ad maiores.

QVod autem auis, proauis, atauis, patruis, vel aliis consanguineis, qui iam diu perierunt, neque quicquam ad generationem contulerunt, fœtus interdum similetur potius quam parentibus. & hos aut illos voce, risu, ac gestu referant, Aristotelis decreto, motionibus seu actionibus facultatis formatricis in semine existentibus tribuendum est; quarum quædam insunt actu seu proxima potentia; aliæ potentia, & illa quidem remota, cum igitur formatrix virtus patris à formatrice membrorum aui producta fuerit, iuxta similitudinem aui recipit species, quia in semine erat non sola imago oculi paterni, sed etiam oculi auiti, à quo intercedente patre vim excepit, qua ratione euenit iam, vt quam quidam in brachio notam haberet, hanc non filius sed nepos ea præcise corporis parte proderet: Patrui vero similitudinem fœtus repræsentat eo, quod præ se fert auum, cui patrui oculus similis erat, & ita longius proceditur, quousque vetustate obscuratur; & delitescit imago, quod ad quatuor progenies extendi quidam arbitrantur, & ideo neque vlterius consanguineitatis gradus numerari. Non tamen video, cur ad multo plures similitudo extendi nequeat; nam si quartus similis fuit primo, ac filius illius patrem referat, poterit profecto quinto & sexto similari, cui quartus similis erat. Sentit igitur Aristoteles naturam siue facultatem formatricem semper tendi ad illud, quod sibi similius est, nimirum ad patrem, quod si hunc motum non assequatur, solui in propinquum, & similem auo generare, atauo, aut aliis consanguineis; quod si neque hoc quidem obtinebit, in remotiorem adhuc motum solui, & generare animal, atque hinc monstra, & tandem, si neque hoc assequi possit, molam, & informem carnem, de quibus proximo capite sermo erit. Neque mirandum est, proximiores motus facultatis formatricis solui seu frustrari, ipsamque per remotiores operari, siquidem & in facultate imaginatrice sæpe experimur, insomnia fieri ex imaginibus multo ante prægressis, quod euidentissimum est argumentum, facultatem formatricem semini communicari, non solum ex certo testium temperamento, sed etiam ab anima totius, sicut reliquas facultates, quæ in illa emi-

4. de gener. anim. 3.

Ad auos.

Ad patruos & auunculos.

Ad quatuor progenies similitudines extendi & vlterius.

Aristotelis sententia.

Monstra cur generentur.

Facultas formatrix non solum à temperamento, sed ab anima

eminentia continentur. Cæterum vox, risus, gestus, ad posteros, transeunt, quia organa à quibus ipsa eduntur, similia euadunt, à similibus autem organis, similes omnino eduntur operationes. Proceritas autem corporis ad naturam feminis paterni; amplitudo solidarum partium ad ipsius copiam referenda est; at vero moles ad alimenti sanguinis que materni bonitatem, & vbertatem, ac insuper ad vteri capacitatem: quemadmodum enim si quis cucumerem, qui iam defloruit, & adhuc in cucumerario adhæret, immittat in vas angustum, æqualis ac similis euadet cauitati ipsius, si vero in vas pro cucumeris natura amplum, æqualis itidem ac similis erit, dummodo materiæ vbertas adueniat, ita etiam in maiori vteri capacitate, maiores fœtus, in angustiori minores procreantur, quo ducti exemplo, qui catellos paruos habere volunt, ipsos statim post ortum vasis angustioribus concludunt, atque ita prohibetur augmentum. Ex dictis liquido constat, traduci quidem ad prolem motus virtutis naturalis; non tamen facultatis animalis; aut animæ rationalis; ideoque non communicantur fœtibus artes parentum, neq; scientiæ, neque virtutes, neque vitia; quantumuis interdum facultas ipsa formatrix ab imaginatione, & cogitatione soleat immutari.

totius semini communicatur.

Similitudo in voce, risu, & gestu.

Proceritas, amplitudo & moles

Similitudo

Facultatis naturalis motus ad fœtum traduci, animalis non ita, nec rationalis.

Sic intelligendum illud Horatii:

Fortes creantur fortibus, & bonis
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et Mantuanus Poeta:

Qui viget in foliis, venit à radicibus humor,
Sic patrum in natos abeunt cum semine mores.

De causa dissimilitudinis ad parentes, & cur monstra & mola generentur.

CAP. XI.

HOminem, cuius causa videtur natura cuncta animalia genuisse, paruum dici mundum veterum monumentis celebratum est, quia omnia, quibus mundus constat perfectione continet; quippe qui

Homo continet in se omnia quæ mundus

pe qui essentiam cum elementis habet, vitam cum plantis, sensum cum animalibus, & sibi peculiarem animam rationalem, per quæ omnia vtpote simpliciora hominem efformando seruato ordine natura transit: Hæc autem si aut vitio materiæ, aut facultatis formatiuæ defectu in itinere intercipiatur, genitum fit dissimile generanti, tendente natura ad id, quod melius est atque perfectius, subsistente vero in eo, quod potest. Tripliciter autem hæc dissimilitudo contingit: Primo quia formatrix facultas conata assimilare, impeditur in opere, quia similitudo diuersa in altero semine potentior, euertit remissiorem similitudinem alterius, qua ratione in altero brachio, aut crure, aut oculo patrem altero matrem refert. Secundo modo deformitas contingit, si formatrix facultas licet habeat omnium membrorum simulacrum, non tamen æqualiter ab omnibus excitetur, ex qua causa prodit dissimilitudo natorum ad parentes in accidentibus, quas profecto duas dissimilitudinis rationes omnino monstrosas esse non crediderim; nisi forte non æqualiter duntaxat, sed etiam inordinate facultas per semen moueatur, quia tunc partes in diuerso situ collocat, vt oculos in humeris, aut in fronte, quod monstruosum esse, nemo est, qui dubitet. Tertio modo dissimilitudo contingit, quia materia seminis vel menstrui non potuit à formatrice regulari, neque quoad similitudinem, neq; quoad speciem, qua potissimum ratione, quia seruato in generatione vniuersali, perit omnino singulare, gignuntur monstra, quæ Plato clam nutrienda esse voluit, Aristot. vero ne nutrienda quidem. Ex his in propatulo est: cur in fœtu humano similitudo ad parentes minima sit, maior in brutis, maxima in plantis; quia nimirum in his sola ineptitudo terræ similitudinem euertere potest; in brutis etiam locum habet diuersitas formatricis duorum seminum, rarissime vero imaginatio; in homine tamen tres omnes causæ reperiuntur, & similitudinis in semine diuersitas & inepta materia, & imaginatio varia. Porro non potest materia regulari ad similitudinem proferendam; aut ex defectu sufficientis copiæ in toto, vel habito respectu ad partem aliquam, qua ratione pumiliones generantur, vel partes progignuntur aliquot longe minores, quam toti corpori conueniat; aut ex materiæ vbertate, cuius copiam si rite gubernare potest facultas, gigantes, vel deformes magnitudine homines procreantur; sin autem gubernare nequit, mille monstra generat, aut informem illam carnem, quam molam vocamus; aut etiam inepta materia fit ex inæqualitate, & effusione ipsius per vterum, veluti

Tripliciter cõtingit dissimilitudo.

Prima mõstrosa species ex inordinato motu seminis.

Secunda monstrosa species ex non regulata materia

Monstra clam nutrienda. 5. de leg. 7. Polit. 10.

Mõstra ex materia defectu.

Mõstra ex materiæ vbertate.

Ex inæqua

accidit liquido plumbo, quod inæqualiter fusum inæqualia efficit simulacra; ex quo vitio deformes, & inæquales suboriuntur partes, vt caput crassius, & membra reliqua minus eleganter, ac specioſe efformata, ac ſine proportione; quod perinde accidere poteſt, ex duritie, craſſitie, fluxibilitate, aut corruptione ſeminis vel menſtrui, aut denique ex varia, & vehementer diſtracta imaginatione, aut inter concipiendum, aut toto formationis tempore; quoniam imaginatio ad facultatem formatricem ita ſe habet, vt potentia ſuperior ad inferiorem, ideo ad ſpeciem imaginatione conceptam mutatur ſpiritus corporeus, in quo inerat vis formatiua, atq; ita mutatio fit in prole, ex imaginatione parentis in ipſo coitu, ſi vehemens ſit, imaginationique repræſentatæ rei accidentia potius, quam idolum imprimitur; accidentia dico, quoniam ex imaginatione ſolummodo conceptum fruſtrari forma hominis, fieriq; ſenſitiuum ſiue animal eius ſpeciei, cuius erat animal imaginatione cõceptum aut ad cuius occurſum fœmina conturbata fuerat (quod aliqui autumarunt) vix aut ne vix quidem adduci poſſum vt exiſtimem; neq; n. vehementer apprehenſo ceraſo, roſa, aut fragro, quippiam horum concipitur, ſed eorum accidentia fœtui imprimuntur; multo igitur minus perfecta animalia, vt canis, vitulus, ouis; quæ nõ niſi ab vniuoco agente generari poſſunt; quamobrem ſi quippiam ſimile aliquando contingat, haud libera omnino mulier erit de ſuſpicione bruti alicuius acceſſus. Neque etiam impudici concubitus nota carebit alba fœmina, quæ Æthiopem peperit, ſi plane Æthiopico colore præditus erat, vel ſaltem ex eo ſolum, quod depictum Æthiopem intuita fuerat, ſubnigrum hominẽ peperiſſe credẽdum eſt, quantum illa natio pateretur, non tamen colore penitus Æthiopico, qui ipſis purum accidens nõ eſt, ſed inſeparabile quarto modo, quod à ſola imaginatione induci poſſe veroſimile non eſt; poſſunt tamen corpus deformare, varias alienasq; ſpecies, & abſurdas ſexui imprimere non ſolum defectus, vbertas, & inæqualis ſeminis fuſio, ſed etiam metus, conſternatio, influxus ſiderum, variaq; ſimulacra, quæ mulier mente concepit tempore cõceptionis, & geſtationis. Ex dictis iam in propatulo eſt, monſtrum nil aliud eſſe quam vitioſum, & præter naturæ inſtitutum conceptum, quod etiam ex Ariſtotele colligitur; fieri autem vitioſum, aut ex vitio materiæ, ſeminis nimirum & menſtrui ſanguinis; quia multa, pauca, intemperata valde, vitioſa, corrupta aut inæqualiter fuſa facultatem impe-

Diffuſione ſeminis.
Similitudo.
Imaginatio ſuperior potentia eſt, collata ad facultatem formatricẽ
Imaginatio quid poſſit in conceptu
Accidentia mutare poteſt, ſpeciẽ non poteſt.
Perfecta animalia ab vniuoco agente generantur.
Monſtrum quid.
Vitioſi conceptus cauſa.
4. de gener. anim. 5.

impedit ; aut ex ipsius facultatis formatiuæ vitio ab imaginatiua distracta: aut à calore, & spiritu genitiuo, qui tametsi sui domicilii architectus merito nuncupatur, si debita destituatur temperatura, fit facultati ineptum instrumentum. Cæterum cum nomine naturæ tum materia, tum etiam forma comprehendantur, quinque reperies monstrorum genera, quorum tria per materiam, duo per formam à natura deficiunt; Primum comprehendit omnes nationes, quæ defectu insigniuntur, quales apud Plinium Arimaspi vno oculo in media fronte insignes: & alii sine ceruice oculos in humeris habentes, & in Ponto Thybiorum gens multiq; alii geminam pupillam, & in altera equi effigiem habentes, Et Anthropophagi Scythæ auersis post crura plantis miræ velocitatis; nec non Sciopodæ singulis cruribus miræ ad saltum pernicitatis, ita dicti, quod maiori æstu humi iacentes resupini vmbra se pedū protegant; Et Astomorum gens sine ore halitu viuens: subindeque Choramandæ, sine voce stridoris horrendi, Et præter hos Nomadæ narium loco foramina tantum habentes, quorum etiam meminit Beniaminus in suo itinerario ab Aria Montano translato, vbi eos Copher Althorec vocat. Secundum genus eorum est, quorum corpora magnitudine superant, ac paruitate deficiunt, à debita hominum commoderatione, vt pumiliones, & gigantes, quales in quibusdam Indiæ locis, vbi vmbræ non sint cubitorum quinum, & binorum palmorum, annos viuere 130. idem Plinius auctor est; quin etiam Pygmæorum gentem iuxta paludes Nili habitare prodidit, & alios iuxta Gangem ternos dodrantes non excedentes, quorum hodie plerosque etiam apud nos nasci videmus. Tertium ea continet corpora, quibus aliquod membrum deest, vel superabundat, quo genere comprehenduntur, quæ forma prodeunt multimembria, scilicet multis pedibus manibus aut capitibus, vt ille qui Amiterni nostris temporibus natus est, brachio vno, pedibus tribus, & alter pedibus tribus reliqua probe efformatus, & non procul ab Oxonio in Anglia alius capitibus duobus, brachiis quatuor, manibus totidem, ventre vno, membro muliebri, ac sede vna, ex vna parte pedibus transuersis, ex altera vnus rite exporrectus. Hoc etiam genere complectuntur Androgynos siue Hermaphroditos, quorum nec exiguus est hodiernus numerus; & supra Nasamonas plerosque esse Plinius refert inter se vicibus coeuntes: Illi præterea quibus aut brachia, aut membrum aliquod deficit, qualem nos vi-

Quinque monstrorū genera.

Conceptus qui defectu insigniuntur.

Magnitudinē superantes iustam aut ab illa deficientes.

Quibus membra deficiunt, aut superabundant.

Androgyni seu hermaphroditi.

nos vidimus adoleſcentem anno 1577. ſine brachiis natum ac gibboſum, qui nihilominus pedum digitis ad ſcribendum, nendum, ac reliqua munia obeunda exacte, & expedite vtebatur, ac in Eborenſi academia literis incumbebat; cui ſimilis alter ille eſt, ab oppido Daguarda oriundus, qui cum hæc ſcriberemus Salmanticæ ſtudiis operam nauat. Quartum ea monſtra comprehendit, quæ partim humano corpore fruuntur, aliqua tamen particula, aut pluribus bruti ſpeciem referunt, quale genus illud hominum, quod fertur capitibus caninis pro voce latratum edere, & vnguibus armatos, venatu, & aucupio veſci: Huc illud referendum erit quod Rauennæ anno 1512. natum traditum eſt, quod habebat cornu in capite, alas duas, brachia nulla, pedem vnum, vt auis rapax, oculum in genu, ſexum vtrumque, in medio pectore Y. & crucis effigiem; qui conceptus etſi à cauſis illis naturalibus contingant, tamen haud ſine Dei prouidentia fieri credendum eſt, propuniendis, & monendis hominibus, iisdemque arcendis ab effrænata & turpi libidine: Horum pleraque varia, & mirabilia exempla, quæ noſtro æuo edita ſunt, apud Rufum extant, ad quem lectorem relegamus. Quintum & vltimum monſtrorum genus eorum eſt, quæ bruti alicuius animalis, vel plurium ſimul ſpeciem ac figuram repræſentant, vt Elephantis, quem *Alcypes peperiſſe hiſtoriis traditum eſt*, & ſerpens quem initio Marciſi belli ancillam enixam eſſe Plinius ſcripſit *matremq; ſuus conterruit infans*, vt Lucanus cecinit, quorum etiam pleraque apud eundem auctorem reperies; Et hac ratione quaſdam mulieres regionibus *nonnullis* meridionalibus, animal viuens (quod feram vocant) genuiſſe ferunt: Verum non ſolum dicuntur monſtra, quæ diuerſorum animalium ſpeciem gerunt, quæ forma prodeunt multimembri, ſed etiam, qui numeroſi vna fœtura prodeunt: maxima enim ex parte mulieres vnum duosue pariunt, iuxta mammillarum numerum. Plures licet forma, & natura totali genitoribus ſimiles ſint, numero tamen, & naturæ ordine ac inſtituto à natura diſſident, hæc vero eſt differentia, quod iis, qui ex hominibus ſunt prognati, & in quibus viget aliqua rationis vis naturæque legibus ducuntur, animam rationalem ineſſe ſapientes ſtatuunt, nam tametſi dignam homine venuſtatem non conſequantur, ſed membra habeant diſtorta, hiulca, incurua, mutila, ac deformia, tamen loquuntur, ratiocinantur, iudicant, reminiſcuntur aliaque animæ munia obeunt; quod ſi rationis vigor in iis minus,

Bruti ſpeciem vna aut plurib. partibus referentes.

Monſtra ſine Dei prouidentia non fiunt.

Qui bruta plane referunt.

Fera, quid.

nus elucet, id propter organi ineptitudinem fit, vt in pueris, senibus, ebriis, delirantibus: Ex qua tamen classe reiiciendi sunt Fauni, Satyri, Centauri, Lemures, Tritones, Sirenes, Harpyæ, & quæ ex alterius animalis commixtione conflata esse fabulæ comminiscuntur; quicunque tamen enormi corpore, aspectuque tetro atque horrido, vt rostro suillo, vel capite canino nascuntur, hi adhuc in hominum numerum referuntur.

Mola quid.

Haud multo dissimili ratione generatur mola, quæ tradente Hipp. lib. *de morb. mulierum, & de sterilitate*, & Aristot. citato, caro quædam est informis in ipsa vteri capacitate genita, inarticulata, ac variarum figurarum, quæq; abortione editur sicuti fœtus, & sine ossibus, sine intestinis, sine visceribus. Huic aliqui subobscurum extensionis, & contractionis motũ concedunt; maiori tamen ex parte plurimis venarũ ramificationib. intercepta est, quibusdam albis ductibus, viridibus, aut subnigri coloris permixtis sine sensu neq; motu, quæ nonnunquam etiam visa est in membranaceam substantiam degenerasse, aquosis plerisque bullis, ac pellucidis plenam plerumqũe cum sanie fœtida ac diluta. Dicitur autem mola, à molon quod rotundum Græcis est, aut à Persica voce moly, quod est informe, vel etiam vocatur mola à mole, quod vt *Moschioni & Aetio placet, tanquam moles, &* pondus grauat mulieres; *Auicenna, Paulus, & Aetius*, nomine molæ comprehendunt etiam vteritumorem, instar lapidis adeo induratũ, vt ferri acie vix transigi queat; quam tamen affectionem, qui rerum naturas penitius rimantur, non ad molam sed ad tumorum speciem merito reducunt; quod si aliquando adeo induretur mola, illud ex diuturna mora in vtero fieri censendum est, visæ n. iam sunt quæ ad sextum septimumque annum molam gestauerint, quin & malum in tota vita plerumq; durat, ita vt cum eo fœminæ & consenescant, & commoriantur, sed plerumque leuius adhærescens tertio quartoue mense excidit nondum ad iustam magnitudinem perducta. At cur omnium animalium sola mulier molam concipiat, quæsitum etiam olim iam fuit, & causa reddita ab Aristotele citato, quod menstrua huic concoquere non potenti affluentiora sint, ex quibus constat menstruorum copiam ad molæ generationem necessariam esse, viri etiam semen prærequiri Galenus apertissime testatur, 14. *de vsu partium.* dicens: *non enim sicut gallinæ oua pariunt sine maribus ita mulierem aliquando viderunt sine viro vel molam, vel huiusmodi quippiam aliud*

Mola natura.

Mola vnde dicta.

Quandiu gestatur mola.

Omnium animaliũ sola mulier molam concipit.

Dub. An mola sine viro cõcipiatur.

aliud concepisse: itaque ex sententia Aristotelis atque Galeni duplex est molæ causa, altera menstruorum copia, altera defectus virtutis formatricis in virili semine, quibus accedat vteri frigiditas (quæ facultas deuita contendens assequi non possit) prouenit autem imbecillitas facultatis, ob morbosum ac exiguum virile semen, quod principium præstat pauciſſimum, & imbecillum, quod facile à copiosis mensibus obruitur, ideoque potiſſimum mola contingit, si instantibus, fluentibus, aut nondum omnino purgatis mensibus fœminam coire accidat, quibus Auerroes mea quidem sententia subscribit, qui molam fieri confirmat ob defectum formatricis facultatis, quem morboso semini inesse procul dubio certum est. Hæc cum ita sint, tamen Auicenna, & cum eo Mercurialis acerrime contendunt, sine viri semine molam generari; eamque potius fieri, vbi copiosa mulieris genitura, quod aut concubitu aut somnio proruperit, menstruis augeatur: & matricis calore coaguletur. Itaque quod Aristoteles & Galenus vteri frigiditati tribuunt; ipsi calori adscribunt, quo videntur supplere exiguum illum motum imbecillis seminis virilis, quem Galenus requirit, ita vt huius carnis generatio non differat ab alterius cuiusque carnis generatione; sed in eo differt Mercurialis ab Auicenna, quod hic sine viri accessu, ille non nisi coeuntibus contingere posse arbitrantur, non quod requiratur virile semen, sed quod ex concubitu vterus amplius concalescat, calorem enim ad ampliorem menstruorum tractionem, & carnis generationem ipsam plurimum conferre; quæ quidem omnia adeo mihi videntur verosimilia, vt cogar existimare, ab vtraque causa molam posse prouenire, nimirum aut ab exiguo, & debiliſſimo principio masculino, aut à nullo, si modo eius vices suppleat caliditas vteri cum muliebri semine; quod rariſſime tamen contingere posse autumauerim, atque ita si tale quippiam virginibus aliquando accidat, potius ad lumbricos, aut tumores matricis reuocandum erit; nusquam enim visa fuit mulier, quæ molam sine mare conceperit, nec mihi eorum sententia omnino improbatur, qui molam etiam fieri credunt præter dictas causas ab exurentis seminis conditione, cum defectu, & resolutione spiritus genitiui à morboso calore depopulati, sæpe enim à diuersis causis idem effectus diuersimode potest prouenire. Multæ præterea sunt falsæ, irritæ, & inutiles conceptiones, nam quædam quasi prægnantes turgent, nunquam tamen infantes emittunt; aliæ vento, aliæ

Galeni sententia.
Mola causa.
Auicenna & Mercurialis opinio.
Decisio autoris.
Mercati sententia.
Falsæ grauidationes.

aliæ aqua tument, qui certe hydrops est vterinus, de quo ac reliquis tumoribus vteri suo loco copiosius dicendum erit.

De hermaphroditis.

CAP. XII.

INter reliqua monstrorum genera hermaphroditi frequentius enascuntur, de quibus tamen exigua, aut fere nulla, & parum sufficiens in libr. Hippocrat. Galeni, ac in ipsis gynæciorum voluminibus facta est mentio; ideo de his sermonem hic subnectere haud præter ordinem visum fuit. Est autem hermaphroditus complexus vtriusque sexus masculini scilicet ac fœminei, seu qui gemina habet genitalia alterum maris, alterum fœminæ, vt ex auctore definit. med. colligitur, & ex Aristot. licet Aristot. sententia alterum genitale ratum, alterum irritum sit, cum per alimentum subinde delitescat, quoniam præter naturam est, & in modum abscessus. Dicitur autem hermaphroditus quasi compositus ex Mercurio & Venere: siue Androgynus ex viro & fœmina, plerumque tamen à superabundanti vel mares, vel fœminæ nuncupantur, vt vel plantandis hominibus, vel homini suscipiendo sunt aptiores. Clarioris tamen doctrinæ gratia quatuor Androgynorum constituuntur classes siue ordines. Prima est hermaphroditus mas, seu qui virilem sexum perfectum ac potentem habet, in perineo tamen id est inter anum, & testes, quo loco sectio fit pro extrahendo vesicæ lapide, foramen perstat, minime tamen peruium, vt ex quo neq; lotium prodeat, neque genitura, quod genus plerique cum hippospadiis confundunt, sed male, sunt enim hippospadii, qui ex generatione vrinæ iter inferius subcanale habent, qua præputium alligatur glandi, vt apud Paulum est & auctorem lib. *introductorii Galeno adscripti*, qualem vidimus Anglum. Secunda est hermaphroditi fœminæ, quæ præter vuluam naturaliter constitutam, seminali, & menstruo excremento manantem, supra ad os pectinis membri virilis carneam, & cutaceam quandam similitudinem habet, profusionis seminis impotentem, & testibus carentem, quam supra nymphæam nominari diximus, & quibusdam mulieribus inesse. Tertia est eorum Hermaphroditorum, qui etsi vtriusque sexus expressas habeant notas, inefficaces tamen ad seminis profusionem, & generationem existunt, alterutra tamen parte ad mi-

2. de gener. anim.

Epigra. de hermaphr. vide cod. H f. 133.

Hermaphroditi 1. classis.

Hippospadii.

P. libr. 6. c. 54. G. e 18.

Secunda classis hermaphroditus fœmina

ad mictionem conferente. Quarta eorum, qui vtroque ſexu pollent marisque & fœminæ munera potenter obeunt, quia vtraque genitalia completa perfectaque habent, quin etiam mammam dextram virilem, muliebrem læuam. Paulus citato ex Leonide hermaphroditi differentias aliter diſtinguit, & tres quidem in viris, vnam in mulieribus conſtituit, prima virorum eſt, cum iter ſcrotum & anum, ſecunda cum in medio ſcroto pudendi muliebris pilis obſiti forma apparet, tertia cum ibidem, hoc eſt, in eodem ſcroto foramen adeſt, per quod lotium egreditur, mulieribus ſupra pudendum, iuxta pubem virile genitale inuenitur tribus extantibus corporibus vno tanquam cole, duobus veluti teſticulis. Cæterum qui gemina habent genitalia, fere nunquam contingit, vt vtrumque completum poſſideant, nam vt ex Ariſtotele retulimus, alterum firmum, alterum debile ac inutile redditur. Porro hermaphroditis; qui vtraque genitalia notatu digna poſſident, leges ſexus in quo manere ac viuere velint, optionem faciunt, pœna tamen capitali impoſita, ſi ab electo ſemel ſexu diſceſſiſſe comprehendantur, ne promiſcue vtroque abutantur; reliqui autem fœminis an viris annumerandi ſint ſumptis ſignis ex genitalibus, & facie cognoſcitur, nam fœminei ſexus hermaphroditus erit, ſi vulua omnibus ſuis dimenſionibus exacta ſit, & adeo peruia, vt virile membrum admittere poſſit, ſi menſes illac profluant, ſi glabri ſint, ſi promiſſi ſint tenues ac molles capilli, ſi toto corpore effœminati, animi fracti, timidi, voce acuta, & mammis elatioribus, & iuxta anum crines nulli. E conuerſo autem ſi perinæum & anum pilis obſitum habet, ſi penem iuſtæ magnitudinis alacriter arrigentem, & ſemine manantem, in virorum potius numero cenſendus erit, tandem quicunque plus viri quam fœminæ habebit, vir erit, fœmina vero, qui plura cum fœminis communia habuerit; qui vero vtrumque æque participat, vir fœmina dicitur, qui neutrum, neutris adſcribitur. Galenus refert ſententiam quorundam, qui dicebant fœminam nullam eſſe hermaphroditum, deque his intelligebant ſententiam Hippocratis, *mulier ambidextra non fit*, quaſi diceret; mari muliebre pudendum adnaſci poſſe, mulieri autem virile nequaquam. In cauſa, propter quam hermaphroditus generetur, variatum eſt; nam aliqui ſcribunt, ſi mulier viro congrediatur, à primo qua eſt menſtruis purgata die, vſque ad quintum, mare producit, à quinto ad octauum fœmellam, ab octauo ad duodecimum rurſus maſculum: poſt illum

Lex hermaphroditi.

Qui cognoſcatur ſexus.

7. aph. 44.

Cauſa hermaphroditi.

dierum numerum hermaphroditum: conatur Lemnius hanc sententiã ratione vallare, quia inquit, *Primis diebus sordido humore repurgata vlua plus concipit caloris, quo virile semen coalescit, & in dextrum vteri sinum dirigitur, hepatis dextrique renis vi attractoria, è quibus etiam sanguis calidus in alimentum futuri fœtus deriuatur: sinistræ vero partes, vtpote frigidiores & sanguinis inopes statim à purgatis mensibus aliquid conferre non possunt, sed post quintum diem vsque ad octauum ex illis, liene & sinistro rene aliquid sanguinis confluit, quo fœtus alendus est, ita cum istæ partes vices suas obeant, cessentq; dextræ ex situ loci & alimenti frigidi ratione fœmella effingitur. Post octauum dextræ rursum operantur, masculusque progignitur, post quod dierum curriculum, quia ex omni parte promiscue sanguis prorumpit, & semen neutri parti associatur, sed in medio vuluæ fluctuat hermaphroditum confusa inter se semina moliuntur.* Hanc sententiam perperam Lemnius, & alii non sine crimine Auicennæ adscribunt, quoniam ipse eandem omnino reiicit, seu forte quia auctorem habere voluerunt eorum, quibus nec ratio nec experimentum suffragatur, eademque, qua dicuntur, facilitate refelli possunt: nam fœtus masculus aut fœmineus ex dierum discrimine non nascitur, vt suo loco cudimus. Et certe si hermaphroditi omnes essent, qui post 12. à repurgata muliere diem concipiuntur, copiosior eorum numerus nasceretur: ideoque alii astris vitiosum conceptum potius acceptum referunt, *iis præsertim bicorporea signa occupantibus*: Alii ex vitioso indecoroque concubitu nasci putant, cum præter vsum vir supinus, mulier prona decumbit non sine magno dedecore, & valetudinis dispendio, quippe qui hernioſi plerumque fiant. Tertia fuit sententia eorum, qui plures cellulas in vtero constituunt, hi namq; hermaphroditum gigni tradunt, cum semen in media colligitur. Quarta adscribitur Hippocrati, quod nimirum quando duo semina, virile, ac fœmineum æqualia sunt viribus, & copia, ex quibus virtus formatiua ex vnoquoque contendit effingere id, cui aptum est, fit vt in vno eodemq; corpore vtrumque effingat. Tandem quidam non tori semini sed cuilibet parti id tribuunt quæ virtutem habeat duo hæc membra efformandi.

C. lib. 7. c. 33. Porro non solum in hominum, sed etiam in brutorum genere hermaphroditi reperiuntur, equum & canem hermaphroditum vidit Cardanus, de ceruis Androgynis scribit Langius, Venatores communiter credunt, id quod etiam Archelaus confirmat, lepori vtrumque sexum, & vtramq; gignendi vim inesse, quod naturam pati non posse Matthio-

L. thom. 1. Epist 70. M. in 2. Dioſc. c. 18.

lus

Ius arbitratur,& commento anſam præbuiſſe leporum fœcunditatem eximiam; non ſolum enim crebro ſuperfætant,auctore Ariſtot. ſed ſtatim à partu iterum concipiunt.Itaq; ſingulis menſibus generant, & interpoſitis diebus pariunt,vnde tam innumera fœcunditas , vt quamuis plurimi quotidie capiantur,fœcundius procreent , qui tamen eorum mares,quiue fœminæ ſint cognitu perdifficile eſt. *Lepus an hermaphroditus. A.6.de hiſt anim.33.*

Qui ſuperfœtatio contingat,& concipiantur gemelli.

CAP. XIII.

AGE igitur indeſinenter pergamus,& de ſuperfœtatione , & gemellorum conceptione perueſtigemus:Eſt autem ſuperfœtatio, ſecunda quædam conceptio,cum grauida iam mulier iterum viri concubitu vſa concipit ; nam , vt ſuperius iam diximus, ſola mulier grauida virum admittit,ideoque huic ſoli ſuperfœtatio contingit. Si quod tamen à viro eiaculatum ſemen ſtatim dilapſum vteri ſinus ambos ex æquo ſubeat,hisque concluſum foueatur affluente muliebri ſemine vno eodemq; concubitu gemelli procreantur,autore Hip.quãuis Ariſt.ſeminis multitudini,&copiæ idipſum tribuat.Plures autem fœtus ſingulis ſeorſim membranis in hominib. ſicuti in brutis contineri plerique exiſtimant , mulieremq; cum alias non cognatos aut monſtroſos gemellos habet,plures ſi geſtat fœtus,ſingulos propriis inuolucris ſingulis fœtibus peculiaribus continere ; Alii gemellos vnius ſexus iiſdem inuolui ſecundinis, diuerſi autem ſexus,diuerſas obtinere ſecundas arbitrantur.Nonnulli eos qui iiſdem tunicis inuoluuntur , vno & eodem concubitu fuiſſe genitos,qui vero ſecundinis diſcreti ſunt ex ſuperfœtatione,&alio concubitu interpoſitis aliquot à conceptu diebus. Potius tamen exiſtimo,mulierem cum gemellos geſtat , vnica tantum ſecundina,chorion dicta, id eſt, farciminali ſimul cum chorio (quod complexum nomine ſecundinæ intelligi diximus)eos continere , quãuis vterq; ſuum habet amiculum,argumento eſt,quod,quæ duos geſtat fœtus,nunquam ſecundum cum primo emittit,niſi poſt ſecundi fœtus exitum,ideoq; cum primus infans in lucem venit,prudentiores obſtetrices vrinaculum præſcindunt,& ipſius reſiduum , cuius ſuperior pars

Superfœtatio quid.

Superfœtatio ſoli mulieri contingit.

Gemelli vnico fiunt concubitu.

An plures fœtus pluribus contineantur membranis

Poſitio auctoris.

secundæ intra vterum hæret, parturientis fœmori alligant, quoad alterius infantis intus manentis vmbilicus ab vtero diuellatur, & sola, si alius non subest, cum secundo fœtu secundina etiam excernatur: nec deest experimento auctoritas grauissimi viri Hippoc. qui lib. *de superfœtatione* ita inquit; *quæ gemellos gestat eadem die parit veluti concepit, habet autem vtrosque pueros in vna secundina.* Sed quid si contingat mulierem tertio gestationis mense superfœtari, vt Aristot. vidisse refert, & Mercatus fœminas esse tradit, quæ tertio superfœtarint, dum tamen iustum pariendi tempus instaret, primos vitales edidisse, secundum quinto mense mortuum elisisse; & alteram, quæ primum vitalem mense septimo peperit, mox geminos nono mense vitæ etiam compotes; nam quæ octauo mense concumbunt, plerumque partus edunt mucore plenos, vt sæpe vidi? Sunt qui respondeant, vtrumque etiam fœtum eadem contineri, ego vero, quia in hoc casu non video qua ratione non solum os vteri sed etiam Allantoides & chorion aperiantur, potius existimo, diuersos istiusmodi fœtus diuersis secundinis contineri. Porro superfœtationes, & raro sunt, & nihil quicquam proficere possunt, præter dolorem, quo vterque fœtus pereat, nisi paululum temporis inter illos interceserit, sic enim visi plerique sunt qui vitales exierint: Sed enim & geminos diuersi sexus in genere hominum raro seruari contendit Aristotel. & Auicenna etiamsi ex eodem concubitu geniti sint, quod etiam Plinius confirmat, ac plerique omnes, qui post eum scripserunt, & rationem reddunt, quia concursus fit præter naturam, cum non pari tempore mas, & fœmina in vtero perficiantur, sed aut marem cunctari aut fœminam præuenire necessum sit. Attamen amantissimus frater meus Franciscus à Costa gemellus est cum charissima sorore Leonora Paez, quorum vterque summo Dei beneficio quadragesimum fere agit annum, atque ille non solum viribus corporis, verum etiam (quod citra inuidiã dictum velim) animi ornamentis, virtute, prudentia, & morum integritate conspicuus: soror vero, quæ illum vno die tantum præuenit numerosam habet prolem (vt vel hinc etiam, quam parum valeat vis horoscopi, intelligas, nam cum ipsi adhuc summo Dei beneficio viuant, & ambo ætate vigeant inter se persimiles, corporum specie haud admodum pares, quamuis voluntatibus non distent, tamen instituto propositoque vitæ ita sunt dispares, vt ille longe à patria peregrinetur, illa domi maneat, ille cœlebs, nec vnquam vxorem duxerit:

Obiectio. Superfœtatio tertio gestationis mense.

Octaui mẽsis concubitus mucore partum opplet. Solutio. Superfœtatio raro contingit.

Gemini diuersi sexus raro seruantur.

Auctoris frater, & soror gemelli.

xerit, illa maritata) quibus alios similes geminos D. Augustinus vidisse refert, vt etiam contra Aristot. 2. colligas, multum interesse ex libris an ab experientia loqui. *5. de ciuit. Dei cap. 1.*

At non iniuria sciscitaberis, si grauidarum vterus toto grauiditionis tempore adeo clauditur, vt neque acus cuspidem admittat, qui fiet vt post conceptum referetur? Subide si vasa omnia primi fœtus chorio, & inuolucris aliis ita adhærent, vt ob id menstrui sanguinis nihil profluere possit, ac si profluat, abortionis periculum portendat, quia vincula & vasa abrupta esse indicium est, qui fieri potest vt superfœtatio fiat, si neque sunt vasa quibus coagmentetur nouum chorium, neq; per quæ nouus fœtus alimentum suscipiat? primæ obiectioni sunt qui respondent, grauidarum vterum in coitu perpetuo aperiri, veteres tamen docuisse sponte sua non hiare; alii vterum post conceptionem certis temporum interuallis aperiri rentur, vt excrementitiis humoribus, qui in ipso accumulari solent, exitus pateat, ideoque concipere grauidam, quæ tum temporis in viri amplexum venerit. Qui tamen rem accuratius considerant, vterum tantummodo aperiri tradunt, cum auidior est, & libidine efferatus, aut iucundam nimis sentit viri titillationem, perinde ac ventriculi orificium à pastu clausum, oblatis delicatioribus cupediis referatur, non tamen quibuslibet hominibus sed edacioribus; hoc tamen rarissime contingere, atque adeo rarissime fieri superfœtationem. Secundæ obiectioni dicendum est, id perpetuo sagacissimæ naturæ curæ esse, ne omnia vasa pro sui nutritione vnico fœtui implantentur; sed semper aliqua seruari vel ad mensium purgationem, si forte sanguis redundet, ne copia fœtura suffocetur, vel ad nouos conceptus alendos, si forte concubuerit fœmina, & semen concipiatur, vt per dicta vasa, quæ maioris vtilitatis gratia otiosa huic vsui relicta sunt, nouum fœtum fabrefaciat. Si adhuc quæras, cur nonnulla animalia, eaque parua, vt mus, cuniculus, canis, sus, multipara sint, alia vnipara, sicuti mulier, & bisulca fere omnia magni corporis, cum præsertim maiora animalia plures fœtus generare posse videantur? Causam reddit Aristoteles, quia in magnis cibus absumitur in corporis incrementum; minoribus natura demendo de magnitudine auget exuperantiam seminalis excrementi, ideoque numerosiorem quam duorum fœtuum in muliere sobolem superiori capite monstrosam esse prodidimus; Et ex eo apparet, quia duos tantum sinus

Obiectiones duæ.

Solutio.

Prægnātis vterus aperitur.

Vasa omnia non implantantur vnico fœtui.

Parua animalia cur multipara, magna vnipara.

4. de gener. animal. 4.

vterus habet muliebris, ac duæ duntaxat mammæ sint à natura eisdem concessæ.

De fœtus formatione, & uteri gestatione.

CAP. XIV.

Vteri gestatio quid.

VTeri gestationem totum id tempus dici volunt, quod à genito intus infante ad eius exitum interest, in quo quidem quid intra vterũ peragi scriptores prodiderint, postulat rerum ordo, vt altius repetito principio superioribus annectamus. Cum igitur semen vtrunque in vtero constiterit, neque intra septem post eiaculationem horas fuerit effusum, sed vteri calore conseruatum, fœminam concepisse credendum est, & tunc gestationem ac fœtus formationem incipere; quæ quidem differt à conceptu, quod hic vteri calore fit, formatio vero fœtus ab spiritu genitiuo, & formatiua vi. Cæterum totum conformationis ordinem varii varie describunt, in hoc tamen consentientes, quod mas citius quam fœmina intra vterum efformetur, ob vehementem calorem, quod insuper in vtroque sexu alii temporius, alii serius ad perfectionem perueniant: Porro hoc etiam mari, fœmellæq; commune est, vt duplicato à conceptu ad formationem tẽpore moueatur, subindeque *triplicati dies motus, indicent* diem partus, nimirum si fœtus formatus sit 45. die, mouetur nonagesimo, quo triplicato resultat nonus mensis, in quo partus vt plurimum in lucem prodit. Sexitaque septemue primis diebus, vt egregie Bonacciolus, & *post illum* Mercatus scripserunt, ideoq; eorum fere serie vtar, semina duo otiosa non sunt, sed quasi vtrumque bulliens spiritu genitiuo, & vteri calore calefiant, quo fit vt crassescant, spissenturque, & ex calore flatuosus spiritus generetur, quo flatu commixta semina turgent, & intumescunt, mox minutissimæ bullæ spiritu repletæ assurgunt, ex quibus iunctis vna fit cauitas vberem spiritus copiam comprehendens, qui intro conclusus calidior factus refrigerationem quærens ad sui custodiam, sibi peruium iter parat, vt per expirationem temperatus spiritus ad feruorem contemperandũ eadem via subingrediatur, quo spirituum ingressu, egressuq; atque vi spiritus potestate vitalis, animalis, ac naturalis, ad proportionata loca mouente facultate formatiua discedit, ibique tres generantur bullæ, pro corde vna, altera pro cerebro, tertia pro iecore: prior

Fœtus formatio quomodo differat à conceptu.

Mas citius quam fœmina intra vterum efformatur

Temporis formationis ad motum & huius ad partum proportio.

Formationis ordo & ratio.

Tres bullæ.

prior enim puriorque ſeminis pars in cordis, craſſior & pinguior, in iecoris: frigidior, & crudior in cerebri materiam cedit; tametſi Galenus cerebrum tantummodo ortum ex ſolo ſemine obtinere confirmat: cor autem & iecur ex ſanguine attracto augeri: quod minus placet, quia hæc omnia ſpermatica ſunt membra, quæ prima ſui conformatione à ſemine fieri fatendum omnino eſt, quod ſi à ſanguine attracto poſtea augentur, vt de corde, & iecore ipſe teſtatur, id procul dubio omnibus tribus commune eſt: nec inſuper ea videtur accedere poſſe ſeminis copia, quæ valeat cerebrum ad tantam magnitudinem augere. Porro tota maſſa ſeminalis externa parte terrena reſiccente membranula obducitur, quemadmodũ in pane, dum coquitur, tenue quiddam pelliculæ ſpecie in ſuperficiem abſcedit, quam tunicam chorion nuncupauimus, eamq; poſtea aliæ duæ in generatione ſequuntur, ſicuti iam dictum eſt, quæ ſane tunica ſumma opificis prouidentia illico fuit obducta, tum ne minime conſtans ſemen diffluereť, tum vt tres primorum principiorum bullulæ, molles adhuc & exiles, vteri duritie minime oblæderentur, aut ſpiritus exhalarent: quod quidem ad eximii architecti exemplum factum fuit, qui prius tectum parat, ſub quo poſtea ab iniuriis munitus egregium ædificium poſſit fabricare. Cum igitur hæc membranula per vteri acetabula dicta vtero committantur contenta ſemina eidem annectit: Et in ea membrana meatus ad ſpiritus euentationem permanet, inter quem venæ arteriæq; procreantur, quarum ora exteram tuniculam penetrantia vuluæ, venarum, arteriarumque oris committuntur, ex quibus venæ non pulſantes in vnum coeuntes ſimilique modo arteriæ, venas duas, totidemque arterias conſtituunt, quas cuticulare putamen ambit, ex quibus conflatur vmbilicus, per quem ex vuluæ acetabulis cruentus ſuccus reſudans fœtum poſtea nutrit. Quæ omnia intra ſeptem dierum ſpatium fiunt, & hunc terminum ſpumificationis tempus vocant, ac tunc adhuc genitura vocatur, quod in vtero eſt, & ſi abortus contingat, effluxio nuncupatur & apparet, vt vidit Hipp. perinde ac ſi quis crudi oui exterius putamen detrahat, & per interiorem membranam in erior humiditas pelluceat; rubrum etiam liquorem fuiſſe incluſum ipſe prodidit: in pellicula vero fibras quaſdam albas & craſſas, cum cruore craſſo, & rubro obuolutas; circa pelliculam foris cruenta veſtigia ſugillationum inſtar, iuxta medium tenue quid eminere, quod vmbilicum fuiſſe iudicat, Galen. iecur, al-

Cordu, cerebri, ac iecoris generatio.

Membrana quæ prius obducitur.

Similitudo

Vaſa vmbilicalia.

Primum tempus ſpumificatio vel lactatio

cur, albas & craſſas fibras cum ſanie delineationem venarum, arteriarumque fuiſſe, itaque primis hiſce diebus tota hæc ſubſtantia rudem quandam ſortitur primorum principiorum adumbrationem; & hoc eſt primum formationis tempus, quod, vt diximus, ſpumificatio, ſiue lactatio nuncupatur.

Formatiua virtus fœtus repueraſcens eſt.

Principiorum ſeparatio.

Vena porta

Vena caua

Poſt id tempus operante iam vegetatiua facultate ipſius fœturæ (quæ non propterea vegetior eſt, quod noua quædam ſit, vt Auicennæ & Mercato placet, deperdita iam ea, quæ à parente defluxit, ſed quod repueraſcens perpetua ſit, & nouas vires reſumit, non ſecus ac in ſtirpium ſeminibus videmus) primum inchoata principia, & adhuc rudia, cor, iecur, cerebrum in propria loca ſeiunguntur, propriaque figura, & ſpecie exornantur, & incipit reliquorum membrorum conſtitutio, tunc enim è iecore primum vena porta, quæ continua eſt venæ vmbilicali; deinde vena caua, ex qua poſtea per ramificationes ſuas vniuerſum ſemen nutriri queat, multiplici ſobole diſperguntur, è corde arteriæ, è cerebro ſpinalis medulla, è qua nerui tenuioribus aranearum filis ſimiles emergunt; ventriculus, inteſtina, veſica, cordis inuolucrum, peritoneum, meninges, ac reliquæ membranæ obtenduntur, quamuis adhuc partium inferiorum, ventris præſertim, obſcura nimis diſtinctio ſit, cutis etiam concreſcit, omniaque contegit ex ipſo quoque ſemine, ex quo oſſa ſubſtantiam conquirunt atque figuram, etſi mollia ſatis, quæ omnia nouem dierum interuallo peraguntur interdum octo, qui additi ſeptem ſpumificationis quindecim efficiunt, & hoc tempus lineationis ſiue ramificationis dicitur, in quo adhuc ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex ſolo ſemine: Sunt tamen, qui putent, ex virili ſemine principalia membra, ex fœmineo cætera produci. Cæterum adhuc quamdiu lineamenta ſuæ ſpeciei non accepit, quod in vtero continetur, Embryo dicitur, quod Græce intrinſecum germen ſonat, ſi vero deperditur, deperditio proprie vocatur nondum abortus. Tertium ſequitur formationis tempus, in quo ſanguis vberius ex vtero prolicitur, qui primum circum iecoris ſpermaticas fibras & membranam concreſcens totam reliquam illius molem, & ſubſtantiam conſtituit, tunque conformatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt, & carne fulciri iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit, & miniſtrat, ac ex eo natura ſenſim carne implet eas capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo, qui primo imagi-

Secundum tempus lineationis vel ramificationis.

Qui Embryo.

Deperditio

nem,

nem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmentorum genere illustrat ac perficit; hoc itaque tempus quod carnificationis appellatur duodecim sequentibus solis terminatur, ac ita iam 27. conficiuntur, quo tempore iam fœtus siue fœtura nuncupatur, nec amplius genitura dicitur, sed adhuc instar plantæ vitam possidet. Vbi notandum est ex ipso semine, sicuti cæterarum partium seminalium, ita etiam iecoris tunicam generari, quæ omnia postea à menstruo sanguine vegetantur per vmbilici venas attracto, quæ ex venarum orificiis in matricem tendentibus obseruantur, vnde cum Galenus, Rufus & Mercatus dicunt, hepar concretum, & coagulatum esse sanguinem, seu potius sanguinis quandam affusionem, non existimes ipsum à menstruo gigni, & subinde spermaticum non esse, sed à sanguine menstruo carnificationem sicuti cor, & reliqua septem membra, quæ nigra à Macrobio dicuntur, nempe lingua, cor, iecur, pulmo, lien, & renes duo, sortiri post primam conformationem; hoc solum distans, quod ipsius parenchyma magnum sit, & minus elaboratum, qua etiam ratione interpretatur Ilac dicens, de sanguine menstruo hepar, & præter cor omnia membra carnosa generari, cor autem de sanguine arteriali. Quarto conformationis tempore non solum interiora membra conspicua sunt, sed crura & brachia distincte, absoluteque delineata cernuntur; tuncque primo, vt auctor est Hippocrates *lib. de natura pueri*, caput ab humeris distantiam sumit, brachia à lateribus, crura disparantur; os per se deducitur, nasus, & aures eminent ac perforantur, oculi implentur humore puro, pudendum conspicuum fit, vtrum tandem sit, venter, & intestina inflantur, ab hisque foras in podicem via fit, & omnia ab spiritu coarticulantur, & iam non amplius fœtus aut cyema, sed infans appellatur, id quod in vtero est. Hæc autem decem, & octo diebus sequentibus fieri à probatissimis auctoribus testatum reperio, ita vt totũ conformationis tempus sit quadraginta quinque dies si partus maior siue nonimestris futurus est: nam septimestrem, quem partum minorem vocant, breuiori tempore conformari prodiderunt, & antecedere prædicta formationis tempora vno atque altero die. Cæterum fœtus vsque ad perfectam formationem plantæ modo dispensatur, postea administratur vt animal. Nec multo aliter hæc quatuor tempora distinguunt, qui ita de iis decidunt, vt in primo spumificatio fiat, in secundo opera vegetatiuæ, in tertio opera sensitiuæ, in quarto opera

Sanguinẽ ex vtero quando primum proli cit fatus ad carnificationem.

Tertium tempus carnificationis iecur à semine generatur.

3. theor. 34.

4 formationis tempus articulationis.

Infans quãdo primum dicatur id quod in vtero est.

Minor partus vocatur septimestris.

animæ rationalis apparere incipiant, quæ tamen propter humoris redundantiam nondum eluceant; ac in primo solum gubernatur à virtute sibi à parentibus tributa quam formatiuam appellant; in reliquis hæc ipsa noua iam siue repuerascens fit, & sibi propria. Porro per singula tempora diuersos sortiri entis gradus, & diuersam conformationem frequenti sapientissimorum experientia confirmatur; qui obseruarunt id quod intra sex septemue primos dies abortiebatur, lacteum plane esse & hoc genituram vocarunt, quale illud quod Hippocrates vidit, quod postea vsque ad decimum quintum lineamenta rudia habet, Embryonem dixerunt, si ita mauis quam genituram distinctionis gratia appellare; atque deinceps sanguineum vsque ad 27. fœtum esse siue cyema, tandemque, inquit Hippocrates, plurimas mulieres puerum perdidisse paulo ante trigesimum diem, & inarticulatum apparuisse, quicunque vero posterius perditi sunt, aut in ipso trigesimo aqua frigida exceptos, articulatos, coactos, consistentesque visos fuisse, si modo mares erant, nam fœminæ, vt mox apparebit, hoc tempore perditæ in aqua dissoluuntur, nec articulatæ conspiciuntur, quia maiora requirunt suæ formationis interualla. Putat tamen Fernelius totam fœtus conformationem vsque ad quadragesimum diem ex solo semine fieri, nullo aduenientesanguine, nec ad prædictum tempus conformatas partes aut sanguine nutriri, aut carne fulciri, fœtus illius exemplo ductus quem sese vidisse refert quadragesimo die eiectum semidigitiaut maiusculæ formicæ magnitudine, prorsusque conformatum, cuius tamen partes omnes excepto iecore albæ ac spermaticæ cernebantur; At vt vna hirundo non facit ver, neque vnum exemplum experientiam facit, cum præsertim plurima habeat repugnantia à priscis sapientissimis obseruata; Potius ergo fœtum illum penuria alimenti eiectum fuisse credendum est, siquidem constat, conceptionem facilius procedere, quamdiu vasorum oscula penitus clausa non sunt, sed aliquid sanguinis stillat ad fœturæ alimentum: proinde existimo ad septimum vsque diem membra tantummodo formari seu lactari à solo semine, mestrui sanguinis nondum indiga, tunc iam exhausta tota seminis materia, maiori corpusculum indigere nutrimento, quod ex vmbilico postea quæritur, qui tunc propterea inchoatur, ac reliquæ duæ secundinæ Amnium, & Allantoides.

Fœtus singulis temporibus diuersos sortitur entis gradus.

7. Phys. 10. Dub. An ad 40. vsque diem tota conformatio fiat ex solo semine.

Ad 7. vsq; diem membra ex solo semine lactantur potius quam formantur

De

De fœmineo conceptu, ac quo tempore fœtus sentiat, & moueatur.

CAP. XV.

EX dictis palam iam est, sex soles spumificationi dicari, nouē lineationi, sex ipsius repletioni, duodecim carnificationi, octodecim configurationi, seu efformationi: hæc porro hoc disticho comprehenduntur:

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine trini,
Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

Quod si secundum tempus in duo diuidant, sic vt tres dies tribuant lineationi sex lineationis repletioni, perinde erit, eodem enim pacto erunt 45. formationis dies plus minusue. Quæ quidem de partu maiori seu nonimestri intelligantur, nam si partus minor futurus sit, tunc sex soles spumificationi tribuuntur, octo lineationi, ac repletioni, nouem carnificationi, & huic parem dierum numerum configurationi, vt plurimum enim hisce temporibus, paulo breuioribus longioribusue tota articulatio fit: quæ omnia de masculi generatione veniunt intelligenda, nam fœmina longioribus temporum impendiis intra vterum absoluitur; quod tamen decem dierum interualum vltra masculi tempus ad sui generationem fœminæ nonnulli tribuunt, ludificari mihi videntur; hac enim ratione semper fœmellæ gestationis tempus duobus mensibus tempus gestationis masculi superaret, decem enim duplicati vsque ad tempus motionis viginti efficiunt, & hi rursus ad partum triplicati 60. si itaque constituas tempus maris nonum mensem, oportebit omnino fœminam non ante vndecimū in lucem prodire; si vero hanc dicas nono mense exire, tunc masculus perpetuo erit septimestris. Hinc comprehendes eruditi Mercati lapsum decem dierum numerum vltra masculi spatia pro fœminæ efformatione expostulantis; hac etiam difficultate circumuenti nonnulli triplicandos censent dies formationis, vt inueniatur motionis tempus, cuius opinionis fuit Bonacciolus, sed hic etiam à vero deuiat, nam tunc fœtus qui formatur quadragesimo quinto die, partus (quod plane est ridiculum) contingeret mense decimo tertio, cum dimidio, nam triplices

Hip. lib. de nat. puer. tex. 10.

Partus septimestris tempora.

Hipp. cit.

Fœminei fœtus conformatio. Quæst. An fœmina ad sui conformationē 10. dierum spatium vltra masculi tempus requirat. Mercati lapsus & Bonaccioli.

triplices quadraginta quinque dies, centum & triginta quinque inuenies, qui numerus etiam triplicatus efficit 405. qui certe constituunt prædictos 13. menses, eosque solares cum dimidio. Potius igitur dicendum, fœmellam tardius masculo efformari non quidem tam longinquo interuallo, sed tribus duntaxat, quatuorue diebus ita vt pro vnoquoque suæ formationis tempore vno die vel aliquot horis amplius, quam mas indigeat. Sed nulla iniuria sciscitaberis, cur fœmina in vtero tardius, extra velocius adolescat, quod Hippoc. Aristot. & Galen. summis assensionibus confirmarunt, anne citius extra vterum suscipit incrementum, vt sugillatores maleuoli dicunt, quia arbor mala cito crescit? minime; sed propter caloris copiam mares intra vterum citius efformantur, quam fœminæ, à debiliori enim calore tardior fit articulatio, postquam vero semel formata est fœmina, & intra, & extra vterum velocius incrementum capessit, propter humiditatem, quippe humidiora corpora, sicuti fœminarum, prompte extenduntur, & augentur; qua etiam de causa pubescunt, sapiunt, senescuntque citius, sed propter facultatis imbecillitatem desinit in ipsis celerius incrementum, & vitæ terminus breuior est, quam maribus, vnde ipse Aristot. dicebat, *Et pubes, & vigor, & senectus fœminis prius venit, quam maribus.* Respondent alii, fœminas extra vterum citius pubescere; quod sint viris debiliores, sicut horarii ac teneriores fructus citius matureſcunt, quam solidi & durabiliores, & communiter, quæcunque infirmiora sunt, temporius perficiuntur, vnde prouerbium, quæ cito fiunt, cito pereunt: at hæc ratio cum superiori eadem est, nam quia fœminæ humidæ sunt, ac frigidæ, ideo debiliores.

Positio.

Hipp. lib. de nat. pueri. A. 7. de hist animal. 3. G. 6. Epid. 2. 44.

A. 4 de gen. animal. 1.

Fœmina citius pubescit, sapit, & senescit.

At si vir longioris est vitæ qui quæso fit vt plures communiter viduas fœminas, quam viduos viros conspiciamus? Multiplicem id habet causam. Prima est, quia viri pluribus sese periculis exponunt in conquirenda re familiari: quin etiam naufragio, & bello plerique pereunt, & salaciores sunt, idcirco ex accidenti plus in illis deperditur de calido & humido, in quo vita consistit. Secunda causa est, quia viduatæ semel fœminæ in plerisque regionibus rarius quam viri secundas nuptias celebrant. Tertia, quia vt plurimum fœminæ iuniores nubunt, ideoque nil mirum, si maritis natu maioribus superuiuant. Hoc tamen telum declinandum restat Hippoc. cit. fœminam vt longissime 42. efformari prodidit, masculum 30. hunc numerum si vsque ad motum

tum duplices, duos menſes efficies, qui triplicati usque ad partum, ſex tantum menſes tibi dabunt, quod ſi primum numerum perinde ac ſecundum triplicaueris, reperies nouē fere menſes, eſt igitur Bonaccioli computandi ratio rationi magis conſentanea. Huius violentiam infringes, dicendo, Hippocratem de minori partu ibi eſſe intelligendum, ſemperque primum numerum duplicandum, vt optime animaduertit Auicenna cap. *de generat. Embryonis.* Iam vero vt ad inſtitutam fœtus formationem redeam, vbi ad menſem tertium mas peruenerit, fœmina ad quartum, firmatis iam vtcunque oſſiculis, & paulo duriuſculis factis moueri incipiunt, ſenſus autem facultate prius quam motu illuſtrantur, nimirum circiter diem ſextum & trigeſimum, ſenſu tamen hebeti admodum & obtuſo, quæ quidem actio prior editur, quia interioris partium dearticulationis, motus vero certioris, & firmioris indiget, ad illum inſuper minus validum robur ſatis eſt, cum ſit paſſio, hic validius exigit, quia eſt actio, qua ratione in lib. *de locis patientibus* Galenus prodidit partis reſolutæ motum aboliri poſſe relicto ſenſu. Neque obtrudas, hac ratione perfectiorem formam, qualis eſt ſenſus, qui non niſi perfectioribus animalibus conuenit, prius acquiri, quam minus perfectam, motum nimirum, quo etiam donantur minus perfecta, quoniam loquimur non de dilatationis, aut contractioni motu, ſed exacto, & voluntario, quod non niſi perfectis conuenit animalibus. Cum enim eo vſque vegetabilis fuerit ſubſtantia, & vitam plantæ vixerit, iam circa quadrageſimum diem incipit animal eſſe quoniam ſentit, ac non multo poſt mouetur; Ac indies poſt tertium quartumue menſem magis ac magis vegetatur, quoniam vberiori iam vtitur alimento, maiusq; ſuſcipit incrementum, & vterus indies magis magisque diſtenditur, quæ cauſa eſt, cur tunc fœminæ ſæpiuſcule coactæ meiunt, quia tota veſica à tumente vtero comprimitur. Verum contrarius huic dogmati videtur difficilis Ariſtotelis locus, vbi in hunc modum ſcripſit, *ſed cum fœtus magis magisque perficitur, plus excrementi ſupereſt, minus enim abſumitur idque dulcius eſt, cum non bene trahatur, quod bene coctum ſit, non enim inſuper ad fœtus formationem conſumitur, ſed ad incrementum mediocre quaſi iam fœtus conſtet adeptus finem ſuum*: qua quidem ſerie minus alimenti abſumere fœtum conformatum apertiſſime ſentit; quod tamen non ſolum innumero pene ſapientum numero contrarium eſt, ſed ipſimet Ariſtoteli qui ſexto capite præcedenti fœtum in principio præ ſui exiguita-

Infantis motus & ſenſus.

Fœtus prius ſentit quã moueatur.

Animal fœtus quando incipit eſſe.

Ar. locus 4 de gen. ani. elucidatur.

guitate copiam alimenti absumere non posse prodiderat, ideoque grauidas initio grauidationis perturbari, easdemq; postea, vbi iam plenius absumitur alimentum alleuari. Cæterum tantam hanc in eiusdem viri verbis primo intuitu contrarietatem sic conciliabis facile: Nam minus alimenti absumere fœtus maiores ea ratione intelligendum est, ac si dixerit, minus quidem ad proportionem corporis, quam vbi erant quatuor, quinqueue mensium, aut sex, nam his mensibus non solum aluntur, sed etiam magis integrantur omnes partes, vegetantur, ac perficiuntur, licet antea primam articulationem ac conformationem habuerint; postea vero iam fere perfectus, ac integre conformatus minori augmento, & minori alimento indiget ad proportionem suæ molis. Et cum iam non æque trahatur, incipit natura illud dulcorare, & dulcissimam pinguioremque illius partem ad mammas trudere per communia vasa, vt fœtui, quem iam conformatum esse præuidet, quique eousque per vmbilicum nutriebatur, iam per os nutritionem paret, ideoque hoc tempore, à septimo nimirum vsque ad nonum mensem incipiunt intumescere ac grandiores fieri mammæ, & lac apparere, vt infra constabit, fœtus itidem pro mole sua incipit defectum nutrimenti sentire, & sese mouere, quousque tandem in lucem veniat, qua ratione fit vt illud, quod dulcius est ac bene coctum iam non æque trahatur ad vterum, quia fertur ad mammas, cuius difficilimi loci vltima verba explicuit, quod sciam, ante nos nemo, ac licet priora tentauerint plurimi, nullam tamen causam assignant, cur cum maior sit fœtus, plus tamen alimenti supersit, quod inextricabile ac indissolubile videbatur, ea autem est naturæ egregia, & optime ordinata œconomia, quæ eo plus trudit, vbi maiorem prænoscit futuram indigentiam ad vterum, dum fœtus nutritur ac conformatur: ad mammas, cum iam externo alimento incipit indigere; adde quod, vt supra iam prodidimus, à grandiori fœtu magis premuntur vasa, ideo alimentum libere non permeat subindeque plus supereft.

Ar. contraria loca conciliantur.

Vltimum mẽ sib. minus alimẽti ad proportionẽ corporis consumit fœtus

Lac prægnantib. 7. mense incipit apparere.

1. Causa.

2. Causa.

Vtrum viscerum prius generetur, cor, an hepar.

CAP. XVI.

Agitatur controuersia.

DIfficilimæ illæ sunt tractationes, in quibus Galenus, & Aristoteles pugnant, è quarum numero hæc etiam non minima existit, qua

qua de ordine generationis partium principalium ſumma contentione diſceptatur. Ariſt. quia putauit non arteriarum duntaxat, ſed etiam venarum, & tum mouendi, tum nutriendi principium cor exiſtere, neque tres principes animæ facultates naturalem, ſenſitiuam, atq; vitalem ſedibus diſcludi, ſed omnium membrorum nobiliſſimum membrum cor omnium facultatum originem eſſe, ac ſedem primariam, cerebrum atque hepar illius ſolummodo inſtrumenta; ideo cor contendit primum effingi, *quia*, inquit, *id primum conſtare neceſſum eſt, ex quo incrementum ac motus cæteris accedit: & inſuper quia quod per obitum vita vltimo deficit, primum id effici atque viuere neceſſum eſt.* Huc accedit, quod nutriri membrum nullum animalis poſſit, in quo non ſit ſuſtentatio vitæ, vt n. nutriatur, in viuis eſſe oportet, ſiquidem quæ vita priuata ſunt, ea ali non poſſunt; cor igitur primo creari neceſſum eſt, vtpote vitalis facultatis principium & origo, à quo natiuus calor, & vita tanquam à fonte enaſcuntur. In hanc ſententiam Auicenna pedibus omnino diſcedit, eamque adhuc altera ratione in hunc fere modum confirmat; facultas formatrix cum fœtum effingit, nutritione partium, quas format non indiget, quia tunc reſolutio effatu digna nulla accedit, cuius cauſa refici ipſa alimento oporteat, quod quidem alimentum ad id ſolum exigitur, vt quod de ſubſtantia membrorum effluxit, reſtituatur ac reſtauretur; ſi igitur tunc alimento opus non eſt, neque hepar quod ſolum, vt alimentum ſuppeditaret partibus, fuit animalibus tributum, primum gigni oportebit. Hæc eſt philoſophi, ac peripateticorum ſententia: contra tamen ſentiunt Hippocrates, Plato, & poſt eos Galenus libro *defœtus formatione*, iecur prius generari, quamuis nonnulli Hippocratis mentem fuiſſe cenſeant, cerebrum, & oculos primum in fœtibus efformari, vt in pullis ab ouo genitis fieri cernitur, ſed Galeni rationes audiamus: Prius ali fœtum oportet vſque ad perfectam effigiationem iecoris beneficio, quam reſpirare, quod per vmbilicum intra vterum fit, aut ſentire ac moueri, quorum nulla ad vitam ſimpliciter neceſſitas vrget. Inſuper fœtus primum viuit altrice virtute, deinde vitali, tandem animali; igitur qui ordo virtutum eſt idem generationis membrorum, quæ cauſa eſt, cur infantes altricis animæ functiones validiſſimas habeant, imbecilliores vitalem, & pulſificam, quæ à corde: imbecillimas quæ à cerebro proueniunt. At ſi obtrudas, hepar hac ratione extincto corde poſſe alere vtpote

Ariſt. ſententia.
Ariſt. 3. de part. ani. 3.
A. 21. 31. tract. 1. c. 2.
3. & 4. Galeni ſententia.
Galeni ſententia roboratur.

quod

quod ante eius formationem etiam alebat, id quidem negat, quia pereunte corde hepar extra vterum destituitur materna pulsatione, qua intra ipsum fouebatur, nec sequitur, si antecedit in fœtu efformando iecoris generatio, vt postremo iecur pereat, quoniam & immixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti est corruptio; huc accedit facilitas generationis hepatis, quod quidem præter prima lineamenta, nil plane aliud, quam coagulatus sanguis videtur: præterea experientia, quæ sola omnium rationes omnes vna euertere potis est, idipsum testatur, in ipsius psaltriæ genitura, quam Hipp. viderat, rubrum quiddam erat ac rotundum, quod procul dubio hepar fuisse ex eo apparet, quia fœtus in vtero per vmbilicum recipit alimentum vasa vero vmbilicalia recta ad illud rubeum corpusculum tendebant, corde aut cerebro nondum efformatis. Cum igitur partes corporis non creentur, antequam earum sit vsus aliqua ratione necessarius; & fœtus, dum planta est, nullatenus corde indigeat, aut cerebro, vt capite sequenti palam fiet; reliquum est, vt iecur primum generetur, cuius operatione primum indiget: idcirco vuluæ prægnantis iecur, quam cor propius constitutũ fuit; cerebrum corde etiam lõgius, quippe quod posterius etiam fabricetur, vtpote non ad viuendum, sed ad bene viuendum necessarium. Eius profecto sunt efficaciæ vtriusque partis rationes, vt eas sequantur neotericorum phalanges numerosæ atque præcipuæ; Idcirco si de his, quæ discam potius, quam dicam, ne docere videar quod ingenii acie percipi non potest, aliquid proferendum sit, fœtus partes omnes æque sui adumbrationem, & rudimentum nanciscí crediderim, nisi quod superiora inferioribus, interiora externis, spermatica sanguineis prius orta apparent: quæ vero præstantiora sunt, priora cæteris initium capiunt, licet sæpe posterius perficiantur, qua ratione tria præcipua membra, cor, iecur, & cerebrum, prius, quam vmbilicus, aut quicquam cæterorum, primordia sumunt, quæ illico in totum, quod subinde efformatur corpus, germina effundunt, cerebrum spinalem medullam: cor arterias: venas iecur, omnium tamen primus vmbilicus perfecte consistit: cuius etiam sententiæ ipsemet fuerat Galenus lib. *de semine*, vbi hæc tria principia simul conformata apparere prodidit, licet postea citato palinodiam cecinerit, quod omnibus tum medicis, tum philosophis probabilius visum fuisse compererit, cor ob prædictas rationes post iecur efformari: quæ etiam causa nos mouet, vt

Iecur vluæ prægnãtis propius accedit quam cor aut cerebrum fœtus

Cerebrum non ad viuendũ, sed ad bene viuendũ necessarium.

Positio auctoris.

Cor, cerebrum & iecur simul formantur

Vmbilicus omniũ primus perfecte consistit

1. de sem. 8.

Et cui tit. animal esse quod in vtero est.

vet, vt eidem potius (ſicuipiam adhærendum ſit) hac in re cooperemur, quam Ariſtot. cuius & Auicennæ rationes ſoluere non eſt animus, & quia quatenus cor prius efformari contendunt, plane inutiles non ſunt, & quia iam hæc nimis multa eſſe videntur in re, quæ ad philoſophum potius, quam ad medicum ſpectant, eaque admodum ambigua, & ſalebroſa: quis enim exacte agnoſcet, quid fiat in tenebris illis, & quiſnam ibi ſit ineffabilis atque reconditus, longeq; noſtra cogitatione profundior naturæ ordo? Quamobrem non poſſum non vehementer mirari imo irridere ſciolos quoſdam, qui non ſolum de his principiis, verum etiam de minimis quibuſque particulis, & venarum portiunculis longa differunt oratione, & tempora quibus ſingula effinguntur non minus temere quam fruſtra ſomniant potius, quam aſſignant: *Eccleſ. 11.* Non legerunt profecto hi aut certe oſcitanter verba illa concionatoris, *Quomodo ignoras quæ ſit via ſpiritus, & qua ratione compingantur oſſa in ventre prægnantis, ſic neſcis opera Dei, qui fabricator eſt omnium.* At ſicuti honeſtus ille labor eſt, qui ad poſſibilia comparatur, ita profecto furor cenſetur, id quærere, quod ſuperat noſtram mentem. Sed vt eo, vnde digreſſa eſt oratio redeat, conſtat fœtum prima ſui conformatione ex ſolo ſemine effingi, eundem vero ex menſtruo ſanguine poſtea ali, non ſecus quam ex albo oui pullus progignitur, ex luteo alimentum ſuſcipit, quamdiu reſta includitur; nam etſi de hoc etiam repugnantes ſint Hippocritis, Ariſtotelis, ac Plinii ſententiæ, omnes tamen qui recte iudicant, & experientia ipſa teſtantur, album oui ſemen humanum, luteum menſtruum repræſentare.

Ex albo oui pullus gignitur ex luteo alimentum capeſſit.

Album oui ſemen, luteum mẽſtruum repræſentat.

De operationibus, quibus in vtero infans caret, quibuſue vtitur.

CAP. XVII.

NVmquid vero quemadmodum in vtero infans ſudores, & vrinam eiicit (quod ſupra monſtrauimus) ita etiam egeſtiones emittit? minime: neque id immerito, quia egeſtio excrementum eſt primæ concoctionis, quæ incipit in ore, & in ventriculo perficitur; at fœtus in vtero alimentum per os non ſumit, ſed ſanguine nutritur iam elaborato, qui per vmbilicum permeãs recta tendit ad hepar, vbi ſecunda concoctio celebratur, merito igitur lotium emittit, ſudorem ac ſor-

Infans in vtero egeſtiones non omittit.

Lotium ſudor, ſordes.

Crassa, & varia bilis in intestinis fœtus reperitur.

ac sordes, quæ sunt excrementa secundæ ac tertiæ concoctionis, egestiones vero, quæ primæ superfluitatis existunt, nullas habet; cum hoc tamen etsi non stercus, crassa saltem, & varia bilis in ipsius intestinis colligitur, quæ inter dissecandum apparet, & alias mox à partu illam fœtus excernit, *colloſtrum* Itali vocant, Hispani *ferrado*, quæ si non expellatur, retrocedere ad præcipua membra solet, & vel mortem, vel epilepticum morbum aliaq; pernicioſissima symptomata inferre, ideo peritiores fœminæ aliquid deglutiendum exhibent, antequam lac gustent ad expurgandum teretrimum excrementum, ne cum lacte permixtum ad venas permeet, & corpus vniuersum inficiat; ex eo autem quod hunc humorem viderint autor libr. cui titulus, animal esse id quod in vtero continetur, & autor libr. de carnibus, ludificatos fuisse constat, infantes in vtero ore nutrimentum sumere existimantes, quod ille ex mammæ appetitione colligit, neq; enim, vti ipse ait, nisi antea ore sugere fuisset assuetus, tam cito ad mammas ferretur. Posterior tamen excremento hoc ducitur, quod à partu nullo adhuc lacte accepto infantes emittunt, qui quidem siue Polybius fuerit, siue alius à rationis orbita aberrat. Constat enim priorem librum Galeni non fuisse ex pluribus erroribus quibus scatet, & sententiis Galeni dogmatis contrariis, qualis hæc est, cuius contrarium in lib. *de fœtus formatione*, *de vsu partium*, & mille aliis in locis Galenus protulit: Liber etiam de carnibus Hippocrati falso est adscriptus, nam is in lib. *de natura pueri*, quem Galenus veluti germanum recipit, per vmbilicum infantem in vtero nutriri assueueranter confirmat, *iuxta mediam autem carnem*, inquit, *vmbilicus distat, per quem alimentum ac incrementum puer capit.* idemque repetit libr. *de septimestri partu*, quod ad si aduertissent Vesalius, Columbus, & Censorinus libr. *de die natali*, adeo insolenter insontem Hippocratem non sugillassent, sed hi nihil antiquius habuisse videntur, quam contra sapientissimum senem, ac disertissimum Galenum vitilitigare. At quæres, quonam igitur modo infantuli illud habent excrementum, si per os nihil assumunt? ex sanguinis quo nutriuntur fœculentia, quæ quidem à natura critica quadam expulsione ab epate ad intestina, & ventrem, per mesaraicas venas exploditur, ne nimirum retrocederet ad membra præcipua, & mortem induceret, quod neque Vesalius perspexit, nec à quopiam alio notatum reperio. Si adhuc quæras, num infans in vtero dormiat aut vigilet? Respondeo, Gentilem ex mente Auicennæ ex-

An infantes in vtero ore nutriantur.

Vnde illud excrementum.

An infantes in vtero

perge-

pergefactionem aut ſomnum ſaltem manifeſtum in infantibus non agnoſcere; contrarium tamen fœminæ experiuntur, fœtum manifeſte in ventre nonnunquam dormire nonnunquam vigilare, quia vt illæ aiunt ſæpe ſentiunt in vtero quietem veluti dormientis, aliquando motum inſtar vigilantis. *dormiant aut vigilet*

Porro fœtus parentis pars non eſt, nam pereunte illo, neceſſum eſſet, hunc quoque emori, vel ſaltem edito functionum offenſam capere tanquam deficiente partis alicuius operatione. Quidam animal eſſe dixerunt id, quod in vtero eſt, alii minime: qui animal eſſe credunt, ex motu ipſo illud coniectant, nam mouetur ac delectari videtur, & ad matris gaudium affici, ac ſubſultare, eademque affecta contrahi, & vt ſenſibile animal cogi, quæ ſenſibilitas non niſi animali ineſt, plerique tamen nondum animal eſſe dicunt, ſed nutriri, & augeri, vt ſtirpes, & arbores, neque motum edere voluntarium, ſed vibrationis, vt plantæ. Aſclepiades vero neque animal eſſe, neq; non animal fœtum in vtero autumauit, ſed dormientibus ſimile quippiam ac ſopitis, qui ſenſus habent, ſed non vtuntur, ſed hos omnes profundius dormitare conuincit citatus lib. Galeno adſcriptus, & quidem ſi de toto geſtationis tempore id intelligunt, prorſus commentitia tradunt, nam antequam fœtus in lucem veniat, introducitur rationalis, anima, vt mox dicetur, ad quam vegetabilem ac ſenſitiuam præceſſiſſe neceſſum erat. Idipſum facile colligitur ex pœnis legibus illatis iis, qui aborſus cauſa extiterint, ſubinde quod in ventre conſtitutos fœtus leges hæredes legitimos conſtituunt, haud quaquam id effecturæ, niſi animal eſſet, quod in vtero eſt. Actiones tamen voluntarias fœtus in vtero non edit, &, quod magis mirabere, neq; oculis vtitur, neq; auribus, neq; odoratus inſtrumento, aut guſtus, neque pulmonibus, ventriculo, aut inteſtinis, neque ano, neque pene, neq; manibus, pedibuſue; non n. erat, quo iret in illis materni vteri tenebris, neq; quo oculos flecteret, neq; cordis vſu tum eget, nam vitales ſpiritus per arterias umbilicales ad fœtum deferuntur, quarum auxilio reſpirat, ſed neq; etiam vocalibus vtitur inſtrumentis, non enim ante loquitur, aut plorat, quam in lucem veniat, tunc vero etſi ploret, lachrimas tamen non emittit: ſicuti neque ridet, vt plurimum niſi poſt trigeſimum ſolem, quod ſi ante riſus eruperit, omnoſum ac timoris plenum vulgo iudicatur, Riſu filioli mei tertio à partu die mihi nono ſequenti in fletum, ac in ſummum mœrorem fuit conuerſus: nam

Fœtus parentis pars non eſt. Quæſt. An ſit animal illud quod in vtero eſt.

Aſclepiadis ſententia.

Pœnæ illatæ illis, qui abortum mouent.

Actiones voluntariæ.

Cordis vſus in vtero qualis.

Vox.

Riſus & ploratus.

Riſus ante 30. diem eminoſus.

nam in eodem puerperio coniux chariſſima obiit : Alias infans cum primum plorat, vigilat, cum ante ridet, dormit indicans vitæ huius infelicitates, futuræ autem iucundam ac lætam conuerſationem. Adhæc neque dentes in vtero naſcuntur, ſed poſt editum in lucem infantem ſeptimo menſe naſci incipiunt primores, fereque prius parte ſupera, quod tamen perpetuum non eſt, quia nonnullis inferiores prius pullulant. Cæterum priores ſeptimo anno decidere ſolent, & alii ſuffici. Cum dentibus vero naſci, quemadmodum Marco Curtio Dentato ob id appellato, & Cn. Papirio Carboni præſtantibus viris contigiſſe ſcriptis proditum eſt, viris quidem non malum fuiſſe auſpicium priſci crediderunt, at in mulieribus infauſtum inauſpicatumq; ſemper extitiſſe. Imponuntur nomina vt plurimum ſeptimo die, cuius conſuetudinis ratio eſt, quia comitiali morbo plerique ante ſeptimum ſolem pereunt, ob id igitur die ſeptimo, tanquam eorum ſaluti magis credamus, nominibus inſigniuntur.

Dentes.

Cum dentibus naſci viris auſpicatius, fœminis infauſtum cẽſetur.

Nominis impoſitio.

Quo tempore rationalis anima corpori infundatur.

CAP. XVIII.

PRincipem vero illam animæ partem, ac rationis participem, quam mentem appellamus, eo tempore, quo fœtus incipit moueri, in præparatum iam ac inſtructum infantis corpuſculum commigrare ſapientes omnes aſſeuerarunt; verum cum in fœtu duplicem ex libr. Hippocratis & Ariſtotelis morum agnoſcant, alterum vitæ manifeſtatiuum, quem circa quadrageſimum quintum diem fieri arbitrantur: alterum partus præſagum, quem ſeptuageſimo, aut nonageſimo die euenire certum eſt, prout partus ſeptimeſtris, aut nonimeſtris futurus eſt, quidam à 35. vſque ad 45. rationalem animam aduolare putant, & ſimul cum vita infundi, ſed quæ veluti igniculus immerſa materiæ ſupra modum humidæ nondum queat exercere vires ſuas, quia (inquiunt) completa organizatione, & conformatione mox anima actus eius corporis eſt, cuius organizatio completa eſt. Huic opinioni cooperatur Mercatus, & omnis fere Peripateticorum ſchola; Plurimi tamen eorum qui ſapientiſſimi habentur, non ante tertium, quartumue menſem, quo tempore cor, cerebrum, iecur, nõ ſolum inchoata, ſed abſoluta iam conſummataque ſunt, commigrare in corpus autumant, talem enim,

Agitatur controuerſia.

Duplex motus in fœtu.

Quorundã ſententia.

enim, & non qualemcunque conformationem perfectissimæ formæ conuenientem esse: Ita quidem sentit Ocha doctor dictus Angelicanus, cui adhæret Fernelius, & Lusitanus, id quod iisdem nobis probabilius videtur, nam vt docta est Aristot. sententia, non idem simul animal, & homo fit, sed prius animal, postmodum vero homo; igitur etsi viuat fœtus 45. die, non propterea credendum est, perfectam illam formam rudi adhuc, & imperfecto corpori, neque plane conformato infusam esse, Cæterum vt nec sunt alia metalla à natura instituta, vt ex iis fiat aurum, sicuti Chymici nugantur; ita nec cæteræ animantes, vt ex iis homo fiat, ideo cum in fœtu solitaria inerat anima vegetabilis, etsi frutici is instar viuebat, frutex vtique non erat, neque cum anima sentiens accessit, brutum is certe fuit, nũ enim bos, aut leo, aut eorum quidpiam, sed perfectiori modo, & vegetabat, & sentiebat, insunt enim hæ vires illi in ordinem ad rationalem, & quamuis per gradus siue partes ingrediantur, tamen absoluto iam homine nulla potest perire, reliquis saluis, tanta fit earum connexio: quæ causa est, vt illi, quorum supra mentionem fecimus, primo conformationis tempore crediderint, fuisse rationalem animam introductam, quæ cæterarum virtutes contineret, & primo vegetatiuæ opera edidisset, secundo sensitiuæ, tandem rationalis pro maiori vel minore fœtus organizatione, & subiecti amplitudine: Quocirca, hi fortassis minus subibunt vituperationem, quam Auerroes, qui in errorem multo intolerabiliorem se coniecit, quippe qui non prius mentem copulari corpori arbitratur, quam infantes omnes fœminas matres, viros patres appellare consueuerint, itaque ex mente illius in vtero hominis generatio non fuit absoluta, quia solæ genitæ fuerunt vegetatiua, & sensitiua, sed quis credat mentem illum habuisse, cum hanc de mente opinationem effudit, & seipso indignam, & à mente philosophica adeo alienam, vt eam attulisse, sit refutasse? nam, vt dictum iam est, etsi rationalis anima, autequam fœtus in lucem veniat, & loqui, velle, ac intelligere incipiat, nullam sui proferat actionem, illud quidem fit, quia humoris redundantia, veluti in lethargo aut ebrietate sopita nondum potest, quæ sua sunt munia exercere. Porro quamuis extrinsecus illa aduenerit, neque potestate inhæserit in seminis materia, non propterea negandum est in humano fœtu quandam corporis præparationem, partium temperaturam, & compositionem à vi effectrice produci, quæ diuinam illam mentem quodammodo elicit, atque

Ar. de gen. anim. 3. Autoris iudicium

Chymicorum nugatio.

Forma rerum non permutantur.

Facultatũ connexio.

Auerrois error.

Animæ rationalis in infantibus ob humoriũ redundantiam sua munia non exercet.

Animæ rationalis extrinsecus aduenit.

Anima humana humanum corpus requirit.

que conseruat: requirit enim anima humana humanum corpus, & figuram; vtrum vero appellente sentiendi anima, pereat vegetatiua, & cum rationis particeps accesserit, quæ omnium vim habeat, cæteræ intercidant; an vero essentia sedibusq; distinctæ manentes, eidem famulentur & assideant, quod quidam minus apposite existimarunt, neque virtualiter duntaxat, eminenter, aut formaliter eidem insint, sed realiter distinctæ separatæq; maneant, non est præsentis operis definire, si modo hoc attentiusculè expenderis, cæteras siue partes animæ, siue species, siue facultates ipsius nuncupaueris, siue eidem qualibet prædictarum ratione ineſſe putaueris, distinctis sedibus sua obire munia vegetabilem ab Aristot. dictam, à Stoicis naturalem, à Platone concupiscibilem, in iecore: animosam, irascibilem, seu viralem in corde; eam vero qua sentimus, ratiocinamur, & mouemur in cerebro.

Anima facultates essentia distinctæ sunt & realiter distinctæ sedibus sua munia exercent.

Anima rationalis à Deone an ab angelo creetur.

Iam vero rationalem animam iussu Dei ab Angelo creari arbitrantur nonnulli; Nam Hebræi nouem angelorum ordines constituentes, per quos Deus vniuersa, quæ sunt in mundo, producat, in nono Cherubim collocant, per quos homines procreentur; alii non nisi ab ipso solo summo Deo produci, quia solam eam vnam virtutem, quæ nullam plane ad alias vires proportionem habeat, quæq; fine careat, creationis opus, quo nullum aliud maius potest excogitari, postulare censendum est, vtpote *in quo ex nihilo aliquid fiat* sine vlla subſtrata materia. Quod si dicas Deum primum esse animæ artificem, angelum vero instrumentum, neque hoc quidem admittunt, quia creatio subiecto non indiget, neq; motu, neq; temporis impediis; igitur neq; instrumento, neq; concausſa, sed agente totali; agens vero totale in creatione angelum esse non posse, cuius natura terminata sit, insuper quia creatura est, quarum nulla potest esse ita agens, vt nullius agentis ad productionem indigeat; ideoque sine medio à solo summo ac immenso Deo animam creari. Ex dictis corruit eorum sententia, qui animam ex traduce esse, vt ipsi loquuntur, confidenter disputarunt, & vt caro ex carne, sic animam ex anima parentum propagari, non aliter atque ex vno lumine plura alia luminaria accendi solent; his ducti argumentis, quia non minorem virtutem videatur habere homo ad producendam suam formam, quam reliqua animalia minus perfecta; & quod si adhuc de nouo nouæ indies fierent creationes, mundus videretur imperfectus, nec eius opus absolutum septem diebus, quod tamen habetur Geneſis 2. vbi scriptura sa-

A Deo solo creatur.

Occuritur obiectioni.

Dub. An rationalis anima ex traduce fit.

ra ſacra docet, Deum creaſſe omnia ſimul, & ceſſaſſe die ſeptimo ab omni opere, ex quo effici, omnes animas hominum poſtea creatas, fuiſſe aliquo modo in anima primi hominis. Non aduertentes, formam aliquam eſſe ex traduce nil aliud eſſe quam produci dependenter à potentia naturali materiæ, ita vt nec fieri, nec conſeruari poſſit extra materiam, at animam rationalem à corpore ſeparatam permanere; & fuiſſe etiam ante quam corpus ingrederetur, *formauit*, inquit ſacra pagina, *Deus hominem ex limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, vt oſtenderet animam extrinſecus per diuinam creationem infuſam eſſe: Quod vero rationalis anima non educatur de materiæ potentia, non propterea eſt, quia homo minorem habeat virtutem, quam cætera animalia, ſed quia rationalis anima, ad quam ordinantur diſpoſitiones, quas homo in materia inducit, eſt longe præſtantior cæteris formis rerum naturalium: homo tamen vere dicitur generare, non quod animam generet, nec enim ad rationem generationis pertinet productio partium, ſed totius compoſiti, quod hoc ipſo fit, quod partes inuicem copulentur, & quia homo attingit hanc vnionem partium, introductionemque formæ, alium hominem generare vere dicitur. Et ſine vlla hæſitatione credendum eſt, totum opus mundi inferioris, ſeptem diebus completum fuiſſe & abſolutum; *Et certe cum ſcriptura ait*, Deum inſpiraſſe in corpus hominis *animam rationalem, non obſcure indicauit* eam extrinſecus aduenire homini, & à ſolo Deo creari, neque ex materia vlla, neque ab alio efficiente generari. Cum enim memoraret generationem animalium, refert iuſſiſſe, ac dixiſſe Deum, vt terra & aqua producerent animas terreſtrium, & aquatilium animantium; ea ratione ſignificans animas cæterorum animalium ex materia elementari eſſe productas: de anima vero hominis dixit eſſe à Deo inſufflatam ſeu inſpiratam, vt intelligatur eam diuerſæ conditionis eſſe, cuius non ex re aliqua corporea, ſed ex ſolo Deo ſit origo. Verum hæc & pleraque alia, quæ in hoc negotio mentis acie percipi non poſſunt, theologis diſcutienda relinquamus; quia multa inuoluũt, quæ nõ huius sũt loci: hic ſatis ſit, dicere animam rationalem, quia incorporea eſt & indiuiſibilis, ideo non poſſe ex alia anima propagari & quia immaterialis, ideo non poſſe ex vlla materia procreari, aut multiplicari.

Huma-

Humanam siue rationalem mentem mortis expertem esse.

CAP. XIX.

Prisci animæ rationalis essentiã ignorarũt.

HAud tamem inauspicate huic libello colophonem impositurum me puto, si de animæ rationalis immortalitate pauca addidero, qua in re cum plerisque omnibus prisci seculi philosophis Hip. ẽt cespitauit animã nostram mortalem esse, & modo temperamentũ modo sanguinem, & spiritum esse fœdissime sibi persuadens, *irrepit* (inquit) *in hominem anima, ignis, & aquæ temperamentum habens.* Et 21. tex. l. de diæta: *Si autem quis non credat animam animæ admisceri demens est, & hominis anima semper producitur, vsque ad mortem, si autem igneſcat simul cum morbo & anima corpus depascitur.* Hanc tamen Stoici assignabant differentiam, inter naturam & animam, quod naturam vocabant, qua stirpes regũntur, animam vero qua animalia, vtriusque vero substantiam ingenitum spiritum statuebant; quo in loco liberandus venit Galenus à multorum calumnia, præsertim Petri Vaetii Lusitani popularis nostri viri alioqui docti atque diserti, is enim illum taxat, imo insolenter execratur quod in commentariis præfati Hippocratis loci mortalem itidem animam rationalem esse profiteretur, quo tamen commentario nihil minus, si diligenter inspexeris, asseueratum reperies; vt vero veritas amplius inclareat, præter consuetudinem meam eiusdem Galeni verba adiungam, quæ ita iacent; *Neque animæ substantiam me firmiter scire, mihi persuadeo, siue tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam substantiam vel proprietatem redacta sit, per quam sensus motusque voluntarii in animali primus auctor habeatur, & memoriæ & intelligentiæ siue quædam alia vis corpore vacans à nostro conditore cerebro indita fuerit, & morientibus animalibus recedat, nullam hãc de re firmam rationem habeo, quin & eos, qui de hoc quippiam affirmarunt, audacia magis quam sapientia nobis antecedere existimamus.* Hæc Galenus, quibus equidem non video, qua ratione animæ immortalitatem deneget, quin potius in contrariam sententiam propensus videtur. Autor vero libelli de spermate, siue is Galenus, siue quis alius extiterit, palam concludit cum Porphyrio, animæ differentias firmas & immortales esse, differentias vero corporis mortales,

Hipp. sent. l. diet. tex. 8

6. epid. p. 5. tex. 5.

Anima à natura qui differat secundã philosophos.

Liberatur Galen. à calũnia Petri Vaetii.

e. 2 mid. comment.

Galen. fatetur se ignorare animæ essentiam.

Porphyrii sententia.

tales, ac in homine incorpoream ſubſtantiam & immortalem in ſubſtantia mortali reperiri : Quare non erat, quod Vaetius nimis petulanter litem adeo iniquam Galeno intenderet. Cæterum multo deteſtabilius execrabiliusque, quam Hippocr. & Stoici, Epicurus ſummus philoſophus, & poſt eum Lucretius Epicurearum opinationum pertinax ſectator, animam mortis lege ſolutam non eſſe mordicus credidit, & ſcriptum reliquit, ita poſt pleraque lemmata & nugas varias concludens: *Epicuri opinio execrãda.* *Lucretius.*

Quapropter neque natali priuata videtur
Eſſe die natura animæ; nec funeris expers.

Cuius cauillationibus, quia ſua futilitate corruunt, ſatisfacere haudquaquam immoraremur, niſi hanc de animarum interitu vanam opinionem improbi, ac infeliciter nati atheiſtæ fœdiſſime vſurpauerint, ideoque non mirum ſi ſceleſtiſſimi euadant, vix enim, aut ne vix quidem quiſquam poteſt rite ac pie vitam inſtituere, niſi & Deum eſſe ſentiat, & animam immortalem; quicunq; enim ſine Deo fuerunt, & animam putarunt cum corpore interire, omnes fere perditiſſimis fuiſſe moribus, memoriæ proditum eſt, quippe qui ſubinde de omni bono futuræ vitæ deſperantes, & nihil poſt mortem mali timentes, omni ſcelerum generi ſe metipſos tradiderunt; *erimus*, dicunt, *tanquam ſi non fuerimus, venite ergo, & fruamur bonis quæ ſunt in terra*; cui conſimile Sardanapalitium illud eſt: *Ede, bibe, lude, & cum te mortalem noueris, mortalibus exple delitiis animum, poſt mortem nulla voluptas.* Valeant tamen inſipientes, qui non pluris fieri ſunt digni, quam ipſi faciunt animam ſuam. Ex his vero, qui naturalibus rationibus de hoc negotio penſiculatius, imo profundius philoſophati ſunt, Heraclitus incorpoream: Alcmæon immortalem: Plato plane diuinam eſſe animam noſtram diſputarunt, cuius ratio in ſumma eſt hæc: anima ex ſe mouetur, quod autem ex ſe mouetur ſemper mouetur, quod ſemper mouetur, immortale eſt: quibus Ariſtoteles digitum attollens, hanc alteram rationem addit, corruptibilia tempore ſeneſcunt, intellectus tempore non ſeneſcit, imo procedente ætate, ſcientiæ ac ſapientiæ incumbentibus melior euadit, eſt igitur incorruptibilis, neque enim ſenectus eſt, quia anima quicquam paſſa eſt, ſed quia id, in quo eſt, aliquid paſſum eſt, etenim ſi ſenex talem reciperet oculum, qualem iuuenis habet, videret procul dubio, ſicuti iuuenis: Inſuper confirmatur id ipſum, quia non inueni- *Epicureorum & atheiſtarum confutatio.* *Epicureorum dictũ.* *Aliorum ſententia.* *Plato qua ratione probet animæ immortalitatem.* *1. Ratio. Ariſtotelis.* *2. Ratio.* *3. De anima immortali*

tate rationes probabiles.

tur corruptio, nisi vbi sunt contrariæ qualitates corrumpentes, ideoque cœlestia corpora corruptionis expertia censentur, has igitur cum anima non habeat, incorruptibilem esse fatendum est: Quid? quod

4. appetitus naturalis frustra non est, & homo naturaliter appetit perpetuo manere; nam ab omnibus expetitur esse, secundum quod cognoscitur, homo autem agnoscit, non solum sicuti bruta secundum

5. hoc tempus; sed secundum omne tempus: Adhæc si generabilis esset & corruptibilis anima, omnes eius operationes forent pure naturales, ita vt posito obiecto, secluso que impedimento necessario intelligeret, sed operationes eius sunt mere liberæ ac voluntariæ, neque posito obiecto obit operationem suam, quia magis aut minus intendit ad rem, pro voluntatis imperio; est igitur immortalis. Hæc breuiter sunt, quibus sine fidei radio naturales philosophi animæ immortalitatē artificiosissime collegerunt, sed omnium profecto rationum, quæ in hoc negotio formari possunt. Sanctissimus domini timor sit complementum, & ba-

Dei opt. Max. timor immortalitatem decet.

sis; enim vero si quis Deum opt. Max. reuereatur, timeat & animo secum posito profunda & abscondita eius attentius rimetur, sui animi diuinitatem facile percipiet, è conuerso quicunque quolibet Thiresia cæciores animam immortalem esse negant, negent necessum est Deum humanarum rerum esse procuratorem, ac iudicem, si enim iusti migrant, affecti iniuriis, & laboribus; improbi vero gaudiis & rerum omnium abundantia saturi; neq; post mortem aut beneficium est aut supplicium, quæ nam esset in cœlo pietas, quæ iustitia, quæ & matos puniat, & præmiis bonos afficiat? quamobrem, ad defendendam ineffabilem bonitatem, & iustitiam Dei, fateri necesse est, animam immortalem esse: *non mortui laudabunt te Domine*, scribit Propheta, ex quo constat, Deum celebrantes in nihilum reducendos non esse, sed præmia habituros, Ideo Sapientiæ 2. *Creauit DEVS hominem inexterminabilem ad imaginem, & similitudinem suam fecit illum*; vbi de homine differit iuxta animam, non autem iuxta corpus, vt ex litera patet, & per inexterminabilem immortalem legunt plerique omnes, iuxta quam animam in homine imago sita DEI est, sic enim ait, *iudicarunt honorem animarum suarum, & non vidistis imaginem mei*, quod de imagine incorporea, ac diuina, quæ oculis corporeis videri nequit, intelligitur, & clarius c. 3. sequenti: *Iustorum*, inquit, *animæ in manu DEI sunt, & non tanget illos tormentum mortis*, Sed multo apertius Esaiæ 26. *Viuent mortui, interfecti*

Animam esse immortalem ex sacris literis comprobatur.

fecti mei resurgent, expergiscimini: & laudate, qui habitatis in puluere. Daniel: *Multi de iis qui dormiunt in terræ puluere resurgent alii, in vitam æternam, alii in opprobrium sempiternum.* Ac Baruch. 3. *Qui argentum fabricant, & solliciti sunt, neque est inuentio operum illorum, exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alii loco eorum surrexerunt.* Veriſſima igitur ac certo certior de animarum immortalitate ratio eſt iis, qui ratio veræ lucis deſtituti non ſunt, cum hoc tamen euidens demonſtratio ad id probandum formari minime poteſt, quia quod ſub fidem cadit, etſi veriſſimum ſit, aperta ratione vallari nequit, eſt enim fides habitus verus, & certus, ſed non euidens; Eſt tamen ſimplicitatis fides multo præſtantior, quam curioſitatis perſuaſiua ratio, nec enim humano intellectu capiuntur, niſi quæ prius in hominis ſenſu fuerant, & quæ intellectus non capit, ea nec ratio diſcutit, nec rationis diſcurſus iudicat, nec valent naturalia, qualia demonſtrationis præmiſſæ ſunt, dirigere diuina, aut ea vlla ratione poſſunt demonſtrare humanitus ſcibilia; Cui rei recte accommodari poteſt illud Ariſt. Stultum eſſe æqualé omnib. rebus euidentiam exigere, in naturalibus quippe diſciplinis minor eſt, quam in mathematicis, & in moralibus minor adhuc, quam in naturalibus; à nobis vero adductæ morales ſunt, nam quæ naturæ vires excedunt, ea demonſtrationum cancellis coarctari minime queunt; triumphent hæc, ſi fas eſt, ſyllogiſmorum artificia in natura, & humanis inuentionibus, atque figmentis; In diuinis magis ſunt contemplationibus detrimento, quam lucro: Furor enim eſt quærere quæ noſtris mentibus excellunt, ſiquidem & in ipſa natura multa ſine controuerſia veriſſima reperies, quorum rationem reddere non poſſis, vt quod magnes ferrum alliciat, ſtruthiocamelus idem concoquat: veratrum, & cicuta ſit homini venenum, coturnicibus, & ſturnis alimentum, quorum quidem, & ſimilium qui rationem quæritant, ſimul cum ratione ſcientiam tollunt. Hæc autem, etſi præter inſtitutum adnotaſſe libuit, vt ſiquidem de hominis conformatione ſermo eſt, de alterius illius partis, & eius quidem præcipue excellentia non ambigatur, & vt obiter execrabiles Atheiſtarum errores funditus euertantur, quibus breuiter appunctis ad penſum redeo.

Daniel. 12. *Baruch. 3.* *Primo eth.*

FINIS LIBRI TERTII.

RODERICI A CASTRO LVSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De natura mulierum

LIBER QVARTVS

De partu & lacte.

Quid partus, & cur sola mulier incertum habeat pariendi tempus.

CAP. I.

POstquam abunde explicuimus, qua ratione hominis generatio contingat, fœtus in vtero conformetur; & ad partum moueatur, iam tempestiuum est, vt de ipso partu, & de lacte quo fœtus in lucem editus enutritur, sedula disquisitione consequenter perscrutemur. Ac de primo quidem multa sese offerunt consideranda, quid nimirum nomine partus intelligamus? & cur, cum cæteris animantibus constitutum à natura sit pariendi tempus, nullum tamen sit certum mulieribus definitum? cur septimestres, & octimestres non raro edantur? cur illi vitales sint, hi vero minime? qua tandem ratione dies, mensesque in vteri gestatione dinumerari debeant? Et num ad vndecimum vsque mensem gestari fœtus in vtero salubriter possit? Quia vero, quicunque cum demonstratione quippiam perquirunt, ab ipsius rei essentia ordiantur necessum est, partum esse primo statuimus genitii in vtero infantis, atque iam perfecti in lucem

Quæ de partu hoc libro tradenda.

Partus definitio.

cem editionem: non me latet aliquando pro ipsa gestatione vsurpari, qua ratione Plinius, *cæteris* inquit *animantibus, statutum pariendi, & partus gerendi tempus est.* Et Aristot. *cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficiunt.* Accipitur etiam pro edito in lucem infante, vt apud Hippocratem innumeris in locis videre est. Nos vero pro ipso potissimum pariendi actu partus nomen vsurpamus, tum & de edito in lucem infante, cum quærimus, cur septimestres, octimestresq; nascantur, & quinam eorum vitales sint. Porro partus actio est partim quidem vteri, partim vero ipsius fœtus, vteri quidem quoniam ille offensus grauitate adaucti fœtus, & excrementorum redundantia propria vi expultrice fœtum in lucem eiicit, fœtus vero, tum quod auctior satis alimenti à matre non accipit, tum quod plus calidi natiui iam habens magis quoque refrigerari postulat, quamobrem cum non sufficiat spiritus maternus, qui per arterias illi subministratur, concitatur ad exitum, vt auctor est Hippocrates lib. *de natura pueri.* Ex quibus liquido constat, naturalis partus triplicem esse causam, primam respirationis defectum, quia calor cordis adeo creuit, vt diutius sine ampliori ventilatione viuere non possit: alteram defectum alimenti, quia id, quod à matre sumit, iam ei satis non est, ideoque cogitur quod deest, aliunde disquirere, atque ita calcitrat, acetabula disrumpit, & matri pariendi initium affert: Tertia causa est loci angustia, quoniam vterus ipsum fœtum iam grandiorem factum non capit: qua identidem ratione volucris pullus non habens sufficienter, vnde viuat, fortiter mouetur, in ouo vberius alimentum quæritans, ac pelliculas disrumpens, quod vbi mater sentit, putamen scalpens, pullum vehementer motũ exedit: sic ẽt in humano vtero ruptis membranis, ichor prodit multus & cruenta quædam; ac dum vincula disrumpuntur, dolores varii parturientes diuexant, maiores, si primiparæ sint ob dolorum insuetudinem, & viarum maiorem coarctationem Hippocrat. cit. Quo in loco dubitare occurrit, cur sola mulier in partu maximos sustineat labores, reliqua animalia partus cruciatibus non premantur, (hoc enim præter experientiam testatur Aristoteles? Quod theologi asscribunt peccato primæ mulieris, nam extat scripturæ locus, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios*, ex quo constat, voluisse Deum eum sexum; qui fuit mortis causa, huiuscemodi subiici calamitatibus; tres insuper naturales causæ possunt assignari eiusdem euentus: Prima est,

P. 7. naturalis hist 5. A. 7. de hist anim. 4.

Pariendi ratio.

Partus causa tres.

Partus dolores vnde fiant.

Dub. cur sola mulier in partu maximos sustinet dolores. 7. de hist. anim. 9. Genes. 3.

Doloris in pariu cau-sa natura-les tres.

debilitas fœminarum humani generis, nam in genere brutorum fœminæ plerumque maribus robustiores sunt, at in humana specie contra se res habet, ideo enim mulier magis timet, irascitur, mœsta redditur, ac dolore afficitur, quia facilius paritur, partus autem, teste Hippoc. tum infantis, tum etiam prægnantis vigorem exigit. Altera ratio est, quia bruta animalia sunt laboriosa, mulier sedentariam vitam degit, & otiosam ac delitiis deditam; quamobrem magis in partu quam bruta laborat, quod inde planum fit, quia inter mulieres eæ, quæ laboribus, & exercitiis magis assueuerunt, vt Belgæ, & Germanæ facilius pariunt. Tertia ac præcipua causa est magnitudo capitis fœtus humani, nam teste Alberto Magno, homo fere in vtero habet totam capitis magnitudinem, quod ex Aristotele suscepit, qui pueros omnes nanos vocat eo, quod habeant pergrande caput proportione sui corporis, præsertim in vtero, extra quem parum aut nihil crescit, bruta vero in vtero caput non habent adeo magnum, si ad suum corpus conferatur; quia vero caput est, quod primo exit, ideo fit, vt magna difficultas insit mulieri, & quamuis Arist. cit. bruta etiam pumiliones esse scribat, & habere supernas partes inferioribus multo maiores, tamen in vtero non tanta est capitis ad reliquas partes magnitudinis differentia, quanta in homine, nam adhuc extra vterum caput illis multum augetur, cuius rei ratio est, quia cum caput sit sedes animæ præcipua, vt recte sentientes confirmant, & tota anima simul ingrediatur, æquum omnino erat, vt præcipuum eius domicilium illico vel perficeretur, vel parum à perfectione sua abesset.

5. aph. 55.

Caput in vtero homo ad sui proportionem habet maius quam bruta.

Pueri nani cur dicantur.

10. de an. 4 a. de gen. anim. 4.

Caput in vtero homini cur pergrande.

Partus non morbus sed crisis est.

Considerant plerique omnes partum veluti quendam morbum, id quod ex Hippoc. colligunt lib. de septimestri part. dicente, *Mulieribus & fœtuum conceptus, & abortiones, & partus, eodem tempore iudicantur, quo & morbi, & sanitas, & mors cunctis mortalibus, sed omnium istorum alia quidem diebus, alia mensibus, alia dierum quadragenariis, alia vero annuo spacio euenire videntur*, quo tamen in loco Hippoc. potius gestationem ipsam morbum vocare eumq; longinquum mihi videtur, partum vero crisin, quod qui attentiusculè collimauerint, perspicere haud difficulter poterunt, sed qua ratione idipsum intelligendum sit, fusius inferius explicabitur. Nunc cur homo solus, non vno, sed incerto ac vario gignatur spatio perueſtigemus, quamuis enim controuersum adhuc sit, an etiam aliis mensibus salubriter nasci possit, sexto nimirum, vndecimo,

Gestatio est veluti morbus.

Mulier sola non habet statutũ pariendi tempus.

& duo-

& duodecimo, tamen ſeptimo, decimo, &, quod vt plurimum euenit, nono vitalem in lucem exire inter medicos omnes atque philoſophos conuenit. At vero capra, & ouis, quinto menſe ſemper; ſus quarto; aſina, & equa vndecimo; elephas ſecundo anno, & ita reliquorum animalium ſingula certis temporibus pariunt, quod multis in locis ſcriptum reliquit Ariſtot. præſertim vero vndecima ſectione problemat. vbi hæc iacent verba; *Et cum cætera animalia omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficiant (vnum enim pariendi tempus conſtitutum omnibus eſt) homini vni multiplex datum, nam & ſeptimo, & octauo, & nono parere poteſt, & quod plurimum eſt decimo, nonnullæ etiam vndecimum tangunt*, quod etiam Plinius confirmat; & ipſe Ariſtoteles de natura animalium per totum, quanto tempore ſingula animalia fœtum geſtare ſoleant abundantiſſime explicat. Huius autem in muliere varietatis, à variis variæ traduntur cauſæ; quidam enim id referunt ad primum infantis motum qui fit in vtero, iuxta quem cætera geſtationis tempora regulari autumant; nonnulli ad formationem ipſius, quæ quibuſdam celerius, quibuſdam tardius accidit, & prout tempeſtiuus aut ſerius conformatur, celerius etiam aut tardius mouetur, ac tandem (vti diximus) triplicato tempore motus in lucem venit: ſi vero cauſam quæras, cur hi ſerius, illi temporius conformentur ad ſeminis genitalis naturam, aliam atque aliam id referunt, nec immerito, nam quemadmodum *in genere tritici* eſt quoddam ſemen quod tribus menſibus fructificat, vnde & trimeſtre vocant, aliis ſetaneum, quoddam vero quod menſibus pluribus, vt docta eſt Fracaſtorii ſententia lib. De ſimp. & antipat. ita in genere humani ſeminis quoddam eſſe credibile eſt, quod temporius proueniat, aliud quod ſerius, cuius quidem rei argumentum eſt, quod plurimæ fœminæ, ex diuerſis maritis variis temporib. partus ſuos ediderunt, quod de Veſtilia Plinius memoriæ prodidit, quæ ex Herdicio, Põponio, & Orſito fœtũ aliũ octauo, alium ſeptimo, alium vndecimo menſe peperit. Tertia ab aliis cauſa aſſignatur, quod cæteris animantibus ſtatuto tempore inſit ad generandum appetitus, quo prolis amore ad Venerem concitentur, alioqui quieta, homo vero ad concumbendum nullum certum habeat tempus ac deſignatum, ſed toto anno, & ex incertis ſpatiis non ſolo naturæ iuſtiſſimæ motu, atque impulſu prolis gratia in Venerem feratur, ſed explendæ magis cupiditatis cauſa incertos habeat, & inordinatos ad Venerem motus, pro ſeminis genitalis in va-

Brutis varia pariẽdi tempora.

41. & 7. de hiſt. an. 4.

Varia huius euentus cauſæ.

Varii infantis motus primi. 9. de hiſt.

Optima ſimilitudo.

Seminis humani varia natura.

Incerti & inordinati ad Venerẽ motus.

in vasis collecta copia, vel succulentiori corporis habitu, & pleniori victus ratione: vel deprauata inferiori animæ parte (quam concupiscibilem vocamus) vnde fit vt cuius generationis initia tam incerta inordinataque fuerint: ipsa quoque tum gestatio, tum editio, non vniusmodi sit, sed incerta, varia, & inconstans. Quarta adhuc causa est, quod perquam varia sit victus institutio, variaque imaginatiua virtus, ac tandem variæ animæ passiones, quibus mulieres toto gestationis tempore afficiuntur; Brutorum vero simplex, & vniusmodi est victus, ac vitæ ratio, nec animi perturbationibus, & imaginationibus, perinde ac homines, obnoxia sunt, ideo & gestationis, & editionis sua habent tempora præfinita, intra quæ fœtum perficiunt, & in lucem edunt, qua ratione ductus Gentilis 40. extrauag. speciem humanam sortiri magnam diuersitatem in indiuiduis prodidit, propter diuersum temperamentum, cibum, ac viuendi modum, adeo vt ex mente Algazelis plerique hominum ex præstantia intellectus perueniant ad intellectionem substantiarum angelicarum, alii ex hac diuersitate cum brutis participent. Quintam etiam eamque non minimam adiungimus causam, quod coitu (quem mulierem solam prægnantem inter reliqua animalia tolerare diximus) tempore gestationis idem quod satis, & vinearum gemmis accidit, quæ si quis, dum in terræ gremio fouentur, aratro proscindat, semetem aut gemmas, aut disperdet, aut saltem fructificationis tempus variabitur, quo eodem modo mulier, si grauida cõcubitu agitetur, tẽpora conturbat, ideo natura solicita propagationis, & conseruationis humani fœtus voluit, vt non vnum solum tempus haberet, ne forte periret si tardius aut temporius exiret. In cuius rei explicatione solito placuit paululum immorari diutius, quia non parum afferet emolumenti, ad elucidationem eorum, quæ de legitimis partus temporibus cudenda erunt.

Varia animæ passiones.

Concubitus per gestationem agitatio.

Quo tempore contingat naturalis partus, & à quo legitima computatio sit ineunda.

CAP. II.

Computatio à quo.

COmputatio communis partus à die conceptionis auspicanda erit, dummodo is possit accurate cognosci; huius autem certissimum

mum indicium erit, si ex vnico cum viro congressu concepit mulier, quod si pluries congressa fuerit, & partus perita, ac cognouerit quando genitura non exciderit, certo etiam scire poterit, qua die intra se conceperit, Hippocrates libro de genitura. Adhæc mulier, cum concepit, statim horret, calor, & dentium stridor consequitur, conuulsio occupat tum articulos, tum totum corpus, & alia adsunt signa, quæ lib. huius operis 3. cap. 10. luculentius adduximus; quibus si expiscari possumus conceptionis præcisum diem, ab illo incipi debet computatio, sin minus à menstruis, non quidem ab iis, quæ vltimo fluxerunt, sed ab eo die, quo primum defecerunt, cum tamen fluere debuissent, ac expectarentur; quia vero perrarum est, diem conceptionis esse ipsummet diem, quo menses fluxerunt, siue primum siue vltimum intelligas, ideo si computatio fiat à menstruis fluentibus, semper fere producetur partus vltra nouē menses, hoc est vltra 200. & septuagesimum diem; si autem fiat à menstruis deficientibus, semper quidem attinget nonum mensem, parietque post 270. dies, sed nonnunquam exceptis tot, quot præcesserunt à die conceptionis vsque ad diem deficientium menstruorum. Porro dicimus mulierem, si recens purgata conceperit, parituram initio noni mensis: si cum iam menstrua imminerent, in fine; si inter hæc, medio mense, quia vt statim post nouilunium sata temporius ad maturitatem perueniunt, post plenilunium serius, sic etiam fœtus ob maiorem vel minorem vteri vigorem, vt plurimum tamen intra nonum, & raro vltra 270. aut ad summum 280. diem ex Hippoc. mente producitur, nam legitimum pariendi tempus in communi hominum natura nonum mensem esse constat, secundum obtinere locum decimum, & post hunc septimum. Hi enim tres ex natura & iudicandi ratione efficacissimi sunt, & maxime potentes, ita tamen vt qui initio noni mensis editus fuerit, id est, à decem vltimis diebus octaui ad decimum vsque noni, vix profecto viuere queat, aut si vitalis existat væsanus; & valetudinarius sit? at vero à decimo die noni ad decimum vsque decimi mensis vitalis, & bene valens prodeat, nam quanto magis de complemento noni participauerit, tanto perfectior erit; Et de septimo quidem extat lex septimo mense ff. de statu hominum, vbi à Paulo ita sancitum legimus, *Septimo mense nasci perfectum partum iam acceptum est propter autoritatem doctissimi viri Hip. & ideo credendum eum, qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est; iustum*

die auspicãda.

Conceptus nota.

Legitimum pariendi tempus.

Nonus mẽsis.

Quanto magis de cõplemento noniparticipat partus, tanto perfectior Septimus. Decimus.

esse filium. De decimo vero est etiam Hippocratis testimonium lib. de octimest. partu, & Aristot. cit. Et Sapientiæ 7. *Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, & semine hominis,* qua ratione Virgilius inquit:

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Comicus etiam Plautus: *Tunc illa quam compresserat, decimo post exacto mense hanc peperit filiam.* Porro de tribus supra memoratis mensibus, nono, decimo & septimo, sententia omniũ calculis comprobatur, an vero aliis etiam vitales partus nasci possint, magna cõtrouersia est, nã potior scriptorum pars octauo vitalem non edi conspiranter profitetur, præterquam in Ægypto, & Hispania, atque aliis in locis, vbi mulieres fertiliores esse, Auicenna autor est, in lib. de natura animalium. De vndecimo vero, ac duodecimo pugnaciter contenditur, non inter philosophos modo, ac medicos, sed inter peritiores iurisconsultos; nam Hippoc. pugnantia reperiuntur loca, quia lib. de natura pueri, longissimum terminum ponit decimum mensem, & lib. de octimestri partu vndecimestres admittit; Aristoteles vero nonnullos vndecimo contingere asseuerantius dicit, cui cooperatur Plinius, qui Vestiliam vt supra memoratum est, ex Caio Heridicio, Suilium Rufum vndecimo peperisse mense, memoriæ mandauit; quinetiam à Gellio scriptum est fœminam bonis, ac honestis moribus, nec ambigua pudicitia vndecimo mense post mariti mortẽ peperisse, delata causa ad imperatorem Adrianum, decreuisse vndecimi queque mensis posthumum (sic enim appellat partum à morte patris editum: vt proculus dicitur qui patre peregre absente editus est, & opiter, cui superstes est auus mortuo patre, vopiscus vero è geminis, qui retentus vtero nasceretur, altero interempto ab ortu) legitimum iudicandum esse, cui tamen decreto contrarium aliud factum est à Iustiniano; & Vlpianus, lege, intestato ff. de suis, & leg. hæred. post decem menses natum ad legitimam hæreditatem non admittit, & quod omnes pene negant, ad duodecimum vsque peruenire posse. Homerus summus non Poeta duntaxat; sed etiam philosophus innuit, qui Neptunum puellam à se recens compressam, sic alloquentem introducit:

Gaude hoc amplexu, nam cum se voluerit annus,
Formosum puerum paries.

Sed enim, si Deo placet, Plinius secundus scriptis mandauit, possessionem datam esse contra secundum hæredem puero, qui natus fuerat

decimo

Octauus.

Dub. An vndecimo ac duodecimo mẽse vitalis partus ac legitimus sit. 7. de nat anim. 4.

Adriani decretum de vndecimi mensis partu.

Posthumus Proculus.

Opiter.

Vopiscus.

Duodecimus.

Decimus tertius.

decimo tertio menſe. Et Mercatus ex ſententia aliorum addit, quinto etiam aliquando robuſtum infantem prodiiſſe, cum potius vix ſexto quidem vitam retinere poſſit, quia nondum iuſtæ eſt perfectionis, vt planum iam iam fiet. Porro qui fœtus tardius poſt nonum menſem naſcuntur cordi dicuntur à Plinio. Septimo vero natus viuit, quia ſatis perfectus exiſtit: octimeſtres raro ſuperſunt, cuius rei ratio eſt, quia ſeptimo mouetur infans ad partum, quo tempore ſi validior fuerit, prodit; ſin minus, ex motu debilior redditus, in vtero manet, donec per duos ſequentes menſes ſatis inualuerit; quod ſi ita debilis, ſequenti, hoc eſt, octauo menſe ad partum procedat, viuere omnino nequit, tum propter eum motum, ac proximum laborem, quo nimirum debilitatur, tum quia octauus menſis, Saturno proprius eſt, hoſti eorum omnium, quæ vitam accipiunt.

Quintus et ſextus.

Cur ſeptimo vitales, octauo non ita.

Variæ menſis acceptiones; enarratur etiam de legitimo partu Hippocratis ſententia.

CAP. III.

HÆc tamen pinguiori Minerua ſic pronuntiata, quia ambigua omnino ſunt & multis tenebris ſubmerſa, altius, & à prima ſua origine fuſiori oratione explicanda erunt; & quia grauiſſimorum ſcriptorum, atque adeo ſapientiſſimi ſenis Hippo. pugnantes locos reperiri diximus de menſe, in quo legitimus partus eueniat, illud inprimis cudendum venit, menſis nomine aliquando intelligi ſolarem menſem, id eſt, ſpatium illud temporis; quo ſol in vnoquoque ſigno zodiaci detinetur, & triginta dies complectitur: Nonnunquam vero lunares, qui triplices ſtatuuntur, ſinguli dierum numero inter ſe differentes. Primus eſt menſis coitus Lunæ, qui etiam dicitur ciuilis, ſeu congreſſionis, & eſt ſpatium illud temporis, quod habetur ab vno lunæ cum ſole congreſſu ad alterum vſq;, quod quidem conſtat viginti nouem dierum ac dimidii ſpatio; alter, qui proprie lunaris dicitur, definitur lunæ ab vno zodiaci puncto in idem punctum profectione, & reditu, in quo certe luna viginti ſeptem dies cũ horis octo inſumit, & is vulgo progreſſionis, peragrationis, & à Ptolomæo longitudinis menſis nuncupatur. Tertius dicitur menſis illuminationis, impreſſionis, ſeu apparitionis, vt vocat Gal. quod tum luna à ſole ſeiuncta eſt, ſpatio tanto, vt acceptũ ab ipſo lumen impartiri

Menſis nomine quod nam ſpatiũ intelligatur Menſis ſolaris.

Menſis lunaris triplex.

Menſis coitus vel ciuilis.

Menſis peragrationis.

Menſis illuminationis

impartiri ſubditis corporibus poſſit, eaque vehementer afficiat, vimque ſuam imprimat, quod ſine interuallum cæteris breuius eſſe apertiſſimum eſt, continet enim ſex ac viginti dies, & horas 12. & fit à 1. (quod viginti nouem dierum cum dimidio eſſe diximus) ſi ſubtrahamus tres circiter dies, quibus ſub ſole deliteſcens atque abdita luna lumen nobis ſuum communicare nequit, ideoque hi tres dies à Galcit. occultationis, à ſcriptoribus, illunes dicuntur; quaſi ſine lunæ ſplendore. Illud inſuper prætereundum non eſt, quod plurimum facit ad huius rei elucidationem, Hippocr. partus tempus per hebdomadarum decadas computare, conſtat autem vnaquæque decas 70. diebus, hebdomada vero ſeptem totos integros dies complectitur. Cum igitur Hippocrates lib. de carnibus affirmat, ſeptimeſtrem puerum legitime natum eſſe, & continere tres hebdomadarum decadas, quæ vt è proxime dictis conſtat, conficiunt ducentos ac decem dies, fatendum omnino eſt, geſtationem in vtero matris ſolaribus menſibus eo loci metiendam, quorum ſingulis triginta dies tam in ſeptimeſtri, quam in nonimeſtri partu reſpondeant, vel ſaltem lunaribus ciuilibus, ſi forte dicas, antiquos præſertim græcos (quæ multorum ſententia eſt) annum totum ad lunæ rationem ſubduxiſſe, & alios menſes non habuiſſe, quam lunares, nondum redacto anno in eam formam, quæ nobis vſui eſt. Hos igitur ducentos ac decem dies, ſi ſeptenario numero partiaris arithmetica computatione triginta conſtabunt, aut ſi triginta dies ſeptenario ducas, ducentos ac decem conficies, ſepties enim triginta hunc dierum numerum complent, vt nouies triginta ducentos & ſeptuaginta. Hanc quidem menſium ſupputationem ſequitur Auicenna, Iacobus de partibus, & Fuchſius, & deducitur ex eodem Hippocrate libr. de alimento, vbi ita ſcribit, *Cumque triginta ſoles fœtum formant ſeptuaginta mouent, decem & ducenti perficiunt*, quæ ſi diligenter perpendas, eundem Hippocratem per ſeipſum facile conciliari videbis, ex quo loco obiter notandum, ſolis etiam circuitus Hippocratem conſideraſſe. Iam vero cum ipſe lib. de octimeſtri partu, decimeſtres & vndecimeſtres partus ex ſeptem quadragenariis fieri prodidit, etſi prima facie ſui immemor atque contrarius videatur, nihil ſane contradictionis eſt, quia ibi menſes intelligit proprie lunares ſeu progreſſiones, quorum decem, vndecimque, haud multo plures dies conficiunt, quam nouem ſolares, nam ex ſolaribus ſeptem quadragenariis nouem

Dies illunes Decas & hebdomada quot dies constant.

Hipp. locus elucidatur lib de carnibus.

Hipp. locus lib. de octimeſtri partu enarratur.

uem tantum conficiuntur menſes , & decem dies , quorum vnusquisque conſtet 30. diebus; dies vero 24. horis, vt ſubducenti facile patebit, ſepties enim quadraginta confieiunt ducentos , & octoginta, qui ſi per triginta diuidantur, nouem menſes emergent, & dies decem ſi vero eundem numerum 280. per 27. & tertiam vnius partem, id eſt, horas octo diſtribuas, qui quidem eſt numerus dierum menſis peragrationis, decem menſes reperies , & ſex dies cum dimidio , decies enim $27\frac{1}{3}$. conficiunt $273\frac{1}{3}$. Quia igitur partus, qui ducenteſimo octuageſimo die eduntur, non multum ſuperant decimum menſem, decimeſtres vocat , & quia iam ſeptimum fere diem vndecimi attingunt , vocat etiam vndecimeſtres , cuilibet igitur Leberide cæciori iam in propatulo eſt, eundem dierum numerum , qui efficit nouem menſes ſolares, decem, vndecimque lunares conficere, neque apud Hippocratem hos partus decimeſtres, & vndecimeſtres , quorum meminit lib. de octimeſt. partu, diuerſos eſſe ab illis , quos libro de carnibus dicit nouem menſium , & decem dierum partus eſſe , & habere ad hebdomadas quadraginta numerum exactum , fere enim idem numerus dierum, qui continetur in nouem menſibus ſolaribus , aut ciuilibus additis decem diebus continetur, in decem, vndecimq; menſibus progreſſionis, quos loco , quem hic enarramus, ab Hippocrate , intelligi luce meridiana clarius eſt , quia inquit, ex dimidio anno ſeptimeſtres fieri; at vero medietas anni ſex tantum menſes continet ſolares ; ſeptem lunares progreſſionis, hos ergo intelligit , & non illos , continet enim media anni pars 182. dies cum dimidio, qui numerus ſeptimum lunarem menſem fere conficit , eſt enim 182. dies ſeptimi menſis lunaris decimus octauus; quod ſi tertiam menſis lunaris differentiam accipias ſeu illuminationis , iam propemodum abſolutos eſſe 182, diebus ſeptem comperies menſes. Hanc eſſe germanam huius loci explicationem adhuc comprobatur, quia inferius ſcribit , ducentos , & octuaginta dies vndecimum menſem apprehendere , quod ſolum de lunari progreſſionis intelligi poteſt , merito igitur, ac iuxta Hippocratis placita c. ſuperiori à decimo die noni menſis qui fere quinquageſimus ſupra ducenteſimum à conceptione vſque ad decimum diem decimi , qui eſt 280. legitimum ac maxime vitalem partum fieri pronunciauimus, quia is numerus nonum menſem, & initium vndecimi lunaris attingit, de quo quidem menſe intelligendi veniunt Ariſtoteles, & Plinius, ſupra cit. di-

Decimeſtres & vndecimeſtres lunares eundem numerum dierum cõtinent ac nonimeſtres ſolares Media anni parte nati 7. menſe naſcentur.

cit. dicentes legitimos partus ad decimum, & vndecimum menſem peruenire.

Partus terminus latitudinem habet.

Quod vero partus terminus latitudinem habeat, à decimo noni menſis die vſque ad decimum decimi, ex eo diſces, quia ſicuti laudabilis criſis dicitur, quæ in toto critico contingit, die, etiamſi anticipetur, aut poſtponatur, per quatuor, quinque ue horas, & ſicuti fructus arborum, quibus fætus in vtero aſſimilatur, conſtitutum habent tempus ſuæ perfectionis, & quidam nihilominus ſerius, quidam temporius perficiuntur, ita etiam partus citius, aut tardius in lucem veniunt; cum præſertim aut calida ipſius natura, aut exiguum matris alimentũ ipſum fætum cogat, & aerem quæ rere, & alimentum externum; ad hoc ſi latitudinem habent tempora conformationis fætus in vtero, & tempus introductionis animæ rationalis (non quod per partes introducatur aut per temporis ſpatia, ſed quod non præciſe hoc vel illo die) quid mirum ſi latitudinem ſimiliter habeant tempora partus? cum maior ſit mutatio diſpoſitionis, & formæ, quæ in illis contingit, quam loci, quæ in partu fit. Præterea per ætates homo quaſi à generatione in corruptionem tendit, quia ad iuuentutem vſque, dicente Auerroe, homo quaſi generatur, à iuuentute ad ſenectutem incipit corrumpi; & tamen hæc tranſmutatio omnibus non eſt æqualis, quia aliqui trigeſimo anno, alii 35. nonnulli quadrageſimo ad iuuentutem perueniunt, non eſt ergo, quod difficile videatur, præciſum non eſſe partus terminum. Impendio maiorem ingerit difficultatem partus, qui decimo ante nonum menſem die, hoc eſt vigeſimo die octaui in lucem prodit, nam hic procul dubio octimeſtris eſſe videtur, quemadmodum tempus partus nonimeſtris latitudinem habet, ita etiam octimeſtris non ſolum dicendus erit, qui in principio, aut medio octaui menſis oritur, ſed qui vſque ad finem ipſius excluditur. Cum igitur ſuperius illum vitalem conſtituerimus; & ex dicendi octimeſtrem inanem eſſe conſtet, contraria omnino hæc dogmata videntur. Et quidem ſi tempora conformationis latitudinem habent, vt mox planum fiet; demus ergo fœtum qui 45. diebus conformatur, non his ſed 43. cum horis octo articulari, is profecto mouebitur octuageſimo ſexto, & ſedecim horis, & qui in triplo naſcitur, veniet in auras 260. qui numerus conficit menſes octo. & 20. dies. Reſpondet Gentilis cit. rationem de duplicatione temporis conformationis ad tempus motus, & huius triplicatione

4. Aph. 1.

Maior eſt mutatio diſpoſitionis & formæ, quam loci.

In cõment. 2. de generatione.

Ad iuuentutem vſq; homo generatur. dein de incipit corrumpi.

An partus, qui decimo die ante nonum menſem oritur, ſit vitalis.

Gentilis ſententia.

tione ad tempus partus, tunc solum veritatem obtinere, cum ex ea ad legitimū partus tempus peruenimus, alioqui augeri, aut imminui posse numerum dierum vtriusq; termini; Possumus etiam dicere illū partū, qui decem diebus ante nonum mensem contingit, vere nonimestrē esse, si lunares menses spectes, sed quid, si à vigesimo vsq; ad trigesimum octaui lunaris partus accidat? Respondeo, decem illos octaui mensis vltimos dies iam redolere naturā noni mensis, sed adhue vix vitales in eisdem partus contingere, quia si nonimestres futuri erant, nondum perfecti existunt, si septimestres, nondum satis temporis habuerunt, vt à præhabito in septimo labore reficerentur. Vt igitur quæ prolixiori fortassis, quam par erat, oratione diximus, summatim, ac breuiter in pauca contrahantur, ex dictis facile colliges, vltra decimum decimi mensis solaris aut ciuilis diem legitimum partū in lucem non edi; neque fæminam vltra decem menses vterum ferre posse, id pluribus ration. Hipp. concludit lib. de nat. pueri, & nos sequenti c. demonstrabimus vlterius; quod si probati scriptores vndecimo mensi partum adscribant, lunarem intelligunt longitudinis siue progressionis. Si vero nonnunquam ex alimenti vbertate, qua fœtus gaudet ad integram perfectionem adipiscendam, vel ex matris labore siue impotentia in duodecimum mensem partus protrahatur, id quidem fieri poterit, sed rarum & monstrosum erit; Ac si mulieres arbitrentur, sese vterum diutius quam decem mensibus tulisse, si circumspecte ac seueriuscule rem iudicare velimus, eas deceptas esse credendum est, dum ex flatu aut mensibus retentis veteris eleuatis si postea concipiant à falsa grauidatione initium sumunt; partum vero, qui maturius quam septimo lunari mense prodierit, vitalem nulla ratione cum Aristotele arbitramur, quin potius vt plurimum ad decimum supra ducentesimum diem, hoc est, ad tres hebdomadarum decadas peruenire oportere, aut saltem, si ratione proprii roboris magis quā legitimi temporis exeat, plane valetudinarium ac debilem futurū esse, quemadmodum etiam vt plurimum ad 5. duntaxat diem vltra decimū lunarem mensem partum se extendere, neque totos vndecim menses consistere in vtero fœtū naturæ ratio admittit. Quæ tamen omnia contingere possunt diebus pluribus aut paucioribus, haud multo tamen pluribus, vel paucioribus vt sentit Hipp. Quod autem Aristoteles inquit, mares magis, quam fœminas fieri septimestres, & has quidem decimestres magis, perpetuum non est, quia contrarium contingere sæpissime videmus.

Autoris sententia.

Epilogus.

Vltra decimum diem decimi mēsis legitimus partus non est.

Mulieres in tempore partus sæpe falluntur.

Ante septimum mensem lunarē vitalis non est.

Ar. lapsus.

7. De hist. anim. 4.

Hippo-

Hippocratis de partu hominis sententia vlterius elucidatur: totamque dierum ac hebdomadarum vim in partu à solis ac lunæ actione pendere ostenditur.

CAP. IV.

SEd cur his dierum, ac mensium numeris potius quam aliis partus salubriter in lucem veniant, inquisitione dignissimum arbitror, id autem duplex habet principium experimentum, & rationem. Experimentum sane, quod non in omnibus similiter mensibus legitimus, & vitalis partus contingat euidens affert testimonium, quodque septimus atque nonus validissima sint virtute præditi; rationem vt prompte assequaris, ex omnium rite philosophantium mente, potissimum ex Galeno, aduertere licet, hunc orbem inferiorem, à superioribus corporibus moueriac dirigi, & cunctas, quæ hic contingunt mutationes, à cœlestibus pendere maxime à sole, ac luna, ab illo, quidem per se, & primario; ab hac vero, quatenus à sole aspicitur, & illucescit, cuius accessione vel, recessione vt diuersas sustinet mutationes, ita profecto varia in nostro orbe operatur, suntque eius opera tanto, quam reliquorum planetarum, magis conspicua, quando ipsa huic inferiori mundo vicinior est; Quatuor vero mutationibus Luna à sole afficitur; coniunctione, plenilunio, & duabus intermediis, cum media est ad augmentum septem diebus, & media ad decrementum totidem finitura, ita septimo quoque die momenta eueniunt mutationis eius, quæ quatuor sunt ab vno ad aliud cum sole congressu, nam post septimum à primo apparitionis die per medium secta apparet, qui aspectus dicitur tetragonus, & septem post dies pleno orbe vehitur, qui aspectus diameter nuncupatur, & contingit die decimo quarto; ac si quemadmodum aucta est ita minui intelligas, duas pariter habebis septimanas: Sed quia vim omnem lunæ à sole pendere diximus, nemo certe dubitabit, quin insignes etiam ab eo mutationes pendeant, ambo igitur vires magnas possident, & exercent, non in morbis tantum, sed in omnibus corporibus inferioribus, quod ab Ægyptiis astronomis se veriſſime comperisse scribit Galenus; & magnum quidem virtu-

Inferior orbis à superioribus gubernatur.
Solis ac Lunæ magna potestas in hac inferiora.
Luna mutationes quatuor.
Tetragonus aspectus.
Diameter.
Vis Lunæ à

virtutis solis indicium est, quod ex terrestri limo animalia generare potest, fruges maturare, ad coitum, & generis propagationem animantia prouocare; magnam etiam Lunæ esse vim, vel in marinis animalibus apparet, & mensibus, quos ipsa perpetuo disponit, sed hoc ipsum solis beneficio habere ex eo liquet, quod tanta eius portio semper illuminata appareat, quantam Sol aspicit. In illis ergo mutationibus, quæ breues sunt, & paucis diebus finiuntur, rem totam ad lunam deferri, in aliis, quæ nonnisi longo tempore iudicari possunt, solis cursum potius esse considerandum, cum Hipp. Gal. conspiranter profitetur. Atque adeo acuti morbi, quia breues sunt, quatuordecim diebus iudicantur, quartanæ febres quia longæ, non diebus sed mensibus sex; rerum enim circuitus, qui diebus aliquot concludi possunt, septimani sunt, & Lunæ modo geruntur, qui vero mensibus, ad solem referuntur, eandemque, quam septimanæ, rationem sortiuntur. Vt enim à mensis principio vsque ad plenilunium quatuordecim propemodum dies sunt, qui lunaris circuitus dimidium complent, ita profecto ab initio veris ad æstatis finem, quæ sunt duæ anni totius mutationes, sex menses sunt anni dimidium; ei autem mensis medietati, quæ est à plenilunio vsque ad occultationis tempus, sex alij menses respondent, ab æstate quidem ad hyemem; nam quemadmodum lunæ cursus per septimanas diuisus, quatuor mutationes habet, ita si solis iter distribuas in quatuor stationes, singula anni tempora septimanis singulis proportione respondebunt. Igitur vt dies septima, quæ pars quarta est totius mensis lunaris morbos acutos indicat, ita anni temporis mutatio discutit diuturnos affectus: hyeme genitum morbum ver soluit, vere excitatum æstas, in æstate autumnus, in autumno hyems. Cum igitur ex Hippocrate superius proditum sit, partum esse crisin, vteri gestationem morbum non quidem acutum, sed diuturnum; palam omnino est, in tempore ipsius definiendo solis cursum, & mensium maxime obseruandum esse; sed lunæ ac dierum rationem interim non negligendam; Ex diebus primus septenarius decernendi vim habet maximam: huic diximus antea tempus vnum anni, hoc est, menses tres respondere, subit igitur fætus tertio mense manifestam mutationem, tunc enim excitatur moueturque, sed non, vt septimus dies morbum iudicat, ita tertius mensis fætum vitalem in lucem emittit; quia vt ad crisin optimam, & perfectam cocti humoris obedientia requiritur, ac facilitas,

sole depend.

In breuibus motionib. lunæ, in lõgioribus solis cursus considerãdus.

3. De diebus decret. 7. 2. Aph. 23.

Quatuor anni tẽpora totidem lunæ mutationibus correspondent.

In partu solis cursus cõsiderãdus, luna tamẽ ratio nõ negligenda.

Pri. solaris septimana.

Cur 1. solis mutationes tũ nõ excitu

dit, sicuti lunæ mutatio morbũ sæpe iudicat.

litas, & virium robur: sic in edendo partu dispositio ipsius fœtus, & firmitas, ac robur, quæ trimestri interuallo obtinere non potuit. Rursus vt à septimo ad decimum quartum, dies nullam vel perexiguam habent ad iudicandum potestatem, ita neque ad partum edendũ quartus, quintusve mensis, qui diebus illis assimilantur: quamobrem si qua occasione, vel potius infortunio illis mensibus fœtus eiectio contingat, violẽta censenda est, haud aliter quam diebus non decretoriis excretiones symptomaticæ, non criticæ proueniunt. Itaque erit primum pariendi tempus, & in quo dies legitimus, ac fœtus dispositio, & robur concurrunt, illud, quod superius recensuimus, posuisse Hipp. lib. de septimestri partu dicentem, *Septimestres dimidia anni parte nascuntur*; est autem ille centesimus octogesimus secundus; nam annus integer 365. diebus, cum horis sex componitur, quos si in duas partes diuiseris, habedis 182. cum horis quindecim, qui quidem dierum numerus sex menses solares efficit, septem vero lunares, qui lunarium septimanarum fere tres decadas constituunt; & tunc certè secunda est solaris septimana seu mutatio, in qua vterus mulieris mole ac pondere iam grauatur, & fœtus perfectionem habet, & tantum virium, quantum ad tolerandos partus labores sat est, & ad vitam postea salubriter transigendam: potissimum si ex valentiori semine procreatus est. Vides quo pacto denuo inclaret, pugnantiam nullam esse in Hip. verbis, dum septimestres dimidia anni parte nasci dixit, nam, vt nos superius iam tetigimus, & sex menses solares, & septem lunares, & tres hebdomadarum decades, & dies 182. in vnum & idem propemodum coincidunt, subinde solaris mensis nonus, decimus lunaris, & quatuor hebdomadarum decades, ab vno eodemque numero, hoc est, à ducentis septuaginta diebus solaribus efficiuntur vsque ad 280. Nos enim iam tradidimus, decẽ diebus plus minus salubriter partum posse contingere, de quo quidem Hipp. explicandus venit lib. de nat. pueri, dicens: decimo mense fœtum exitum affectare, & membranas disrumpere; est n. hæc tertia solaris septimana, qua tertia mutationum periodus fit; septenarion. numero rotam humanam finiri scripserant Solon, & Hebræi, ac Hetroscorum libri rituales idem videntur indicare, & Hipp. lib. de carnibus, à quibus non est diuersus Galenus. Vt igitur partus minoris seu septimestris origo in sex diebus est, ita maioris, id est, non imestris in septem, post quos semen in sanguinem vertitur; & vt ibi 35. diebus infans efformatur, ita hic diebus fere qua-

Dierũ anni ad dies decretorios similitudo.

Primũ pariendi tẽpus.

Secũda solaris septimana.

Hipp. in suis placitis consensus.

Tertia solaris septimana.

Septenario numero finiter humana rota.

Quadragesimi diei energia.

dragin-

draginta; qui dies etiam insignis habetur, tot enim paruulos sine risu, nec sine periculo esse experientia docet; ob quam causam, cum is præterierat, diem festum solebant Græci agitare; quadraginta porro dies per septem illos initiales, vti diximus, multiplicati ducentos & octoginta efficiunt, ac hebdomadas quadraginta, qui numerus dierum ad tetragonum Chaldæorum aspectum subtiliter congruit; dempta enim quarta dierum parte totius anni, id est, septuaginta duobus diebus, & aliquot horis; tres quadræ seustationes supersunt reliquis 274. diebus, qui fere quadraginta efficiunt septimanas, nec procul absunt à 280. die, in quo partus emergunt frequentissimi, & maxime vitales.

Ex dictis iam aliquot corollaria eliciemus. Primum, non Lunæ solum, verum etiam solis mutationes in partu agere, & considerandas proinde esse, ludificarique eos, qui sibi persuadent, solis duntaxat circuitibus supputationem faciendam esse, cum vtriusque ratio sit habenda; imo propterea, qui dimidio anno in lucem venit, septimo mense natus dicitur ab Hippocrate, quia veteres omnes tam medici quàm astrologi annum ex mensibus lunaribus potissimum, quorum tredecim cum aliquot adhuc decimi quarti diebus solarem annum constituunt, solares quidem cognouerant, sed annum, & mensem ad lunæ non solis rationem subducebant, Constat secundo partus temporis supputationem non integris diebus aut hebdomadis fieri, sed additis quibusdam temporis momentis (quas fracturas vocamus) qua ratione Hippocrates lib. de iudicationib. & Galenus, dies decretorios numerare docent, quia (inquit Galen[9]) *neque annus neque mensis ipsi integris diebus numerantur, sed quemadmodum annus ad trecentos, sexaginta quinque dies particulam diei maiorem quarta adiectam habet; & mensis ad triginta dies absoluendos vnius dimidium desiderat, ita septimana sexta maxime diei parte indiget, vt septem integros habeat dies, nulla igitur supputatio per dies integros fieri potest, & citra fracturam; neque septimana, neque quaternio, neque mensis, neque annus, neque alius numerus.* Sed non iniuria poteris obtrudere Hipp. lib. de carnib. per integros dies atque hebdomadas gestationis tempus numerare, solaremque mensem triginta dierum numero exacte conflatum constituere; quia septimestrem puerum legitime natum, & vitalem esse affirmat, quod rationem, & numerum habet, ad hebdomadas exactū, nempe tres hebdomadarum decadas, quarum singulæ septuaginta dies complectantur; quod similiter de nonimestri prodidit, facta supputa-

Non luna solū sed sol etiā in partu agit.

Dub. An temporis supputatio integris diebus fit facienda.

3. crit. 9.

Obiectio.

tione ad hebdomadas quatuor. quod si ita est, hebdomadam septem totos integros exactè dies complecti, necesse procul dubio erit, nam more arithmetico denario per septenarium ducto septuaginta consurgunt: Igitur cum septimestris partus supra ducentos decem dies integros contineat, seu tres decadas hebdomadarum, fit, vt si eos per septenarium diuiseris, triginta singulis mensibus dies integri conueniant. Hoc primo aspectu validissimo telo coacti nonnulli arena cedunt, & non sicuti iudicatorios dies per fracturas, sed integris plane diebus gestationis tempus numerandum esse censent. Sed non aduertunt, Hipp. eo loco voluisse persuadere, vitam hominis dierum septenario constare, & ideo legitimum partum esse septimestrem, propterea quod in tribus hebdomadarum decadibus perficiatur, quarum singulæ septuaginta dies contineant, est enim partus septimestris dierum numerus decẽ supra ducentos, quod de mẽsibus lunaribus intelligit, quorum septem ad eum numerum dierũ proueniunt, exceptis tribus cum dimidio, quod parum refert, neq; enim tã exacte ibi dies, mensesque numerari præcipit, vt parum vltra citraue partus consistere nequeat optimus: nam lib. de alimento posteaquam fœtus conformationem, & partus tempora distinxit, subiungit; *fiunt vero hæc diebus pluribus paucioribusue, quod nos superius iam fusius demonstrauimus*; libuit ergo numerum illum absolutum trium hebdomadarum decadum potius adscribere, quã illum alium, qui demptis fracturis tribus fere diebus cum dimidio minor est, vt ad septenarium deueniret, quod intenderat; cæteroquin idem autor decretoriorum dierum eandem esse, quæ dierum, partus rationem lib. de septimest. partu latissime confirmat. Nobis autem visum fuit in re abdita & admodũ inuia paululum immorari, vt quos inueneris posthac pugnantes locos non solum apud sapientissimum Hippo. sed etiam apud reliquos scriptores, & de partus tẽpore contradictiones, ex his quæ diximus facile possis conciliare. Porro parere mulieres eadem semper diei hora qua conceperunt, diligentiores obstetrices obseruasse adstruunt, quod etsi à nemine scriptum reperio, tamen experientia confirmari videtur, quia certum est, vt plurimum noctu aut diluculo infantes in lucẽ prodire, quibus etiã tẽporibus plerumq; feminæ viris suis coniunguntur, interdiu, quo tẽpore raro etiam partum accidere; quod si ita est, non solum dierum, verum etiam horarum certus ac præfinitus numerus ad partum legitimum requiritur.

Solutio. Hipp. locus elucidatur.

Decretoriorum dierũ & dierum partus eadẽ est ratio.

Mulieres fere semper pariũt eadẽ hora qua concipiũt.

Astrolo-

Astrologorum, Arithmet corumque de tempore partus opiniones.

CAP. V.

NVnc reliquorum de partus tempore sententias, ne quid desideres, recensere erit operæ pretium. Astrologi, vt in eorum libris copiosius scriptum iacet, corpora inferiora à superioribus affici loco axiomatis habent, septemque planetas in hominem non modo iam natum, sed etiam, quam diu in vtero est, imperium obtinere, non simul quidem, sed suo quemque ordine, ita vt vnusquisque peculiari mensi dominetur: sic Saturnus (vt eorum fert sententia) primus ex sua natura genituræ dominatur, humida enim cum sit, & liquida, coagulari, & inspissari oportet, antequam hominem queat generare, quod illi frigidus, & siccus Planeta suppeditat, siccitate sua retentiones in vtero autor, ideoque primum mensem Saturno tribuunt: Deinde vim suã Iupiter in semen exerit calidus, & humidus, quibus qualitatibus augmentum incrementumque præbet, iisdem spiritus viuificantur, & membra vigorem recipiunt, quæ opera secundo mense fieri dicunt: Post Iouem Mars puerum veluti in vlnas accipit, qui caliditate, & siccitate sua fætui motionis autor est, & tria præcipua membra suo calore format, crura, brachia, caput à cæteris membris separat, ideo tertio mense infantem moueri solitum: Quarto loco succedit Sol, cuius beneficio tum ossa excauantur, tum meatus corporis euadunt ampliores, & singulis membris sua perfectio accedit; est enim calor solis, qui hoc mense dominatur, inprimis viuificans: A Sole Venus fætum inuisit, quæ frigida, & humida de eo tam bene meretur, vt calorem siccitatemque à superioribus Planetis impressam mitiget, membrorum externorum lineamenta perficiat, virorum mulierumque pudenda efformet, ac insuper, naribus, ori, manibus, digitis, & reliquis membris venustatem decorumque conciliet: ad prolem sextus prodit Mercurius, qui operi ab aliis inchoato vltimam imponit manum, vocis instrumenta perficit, supercilia, oculos, atque vngues auget, ac motionis initia, & instrumenta, quæ reliqui dederunt, firmiora reddit, accuratiusque absoluit: tandem septimo mensi luna præest, quæ quia frigida, & humida est, adipem præbet, & pluribus in partibus reponit, ac insuper

Septem planetæ in homine dominãtur iuxta astrologos.

Planetarũ ordo in fœtu gubernando.

Septimo mense cur salubriter fit partus.

matricem humore suo relaxat, &, quo facilius fœtus prodeat, distendit. Sic igitur fœtus numeris omnibus absolutus exitum affectat, & si exeat, salubriter degit, exit autem, si robore polleat: Et hæc est causa, quare septimestres partus vitales apud philosophos censeantur; si vero octauum mensem fœtus expectare cogatur, iterum reuertentem Saturnum sentit, sed non ita mitem atque placidum, quemadmodum primo conceptionis mense, nam multam in eum inspirat frigiditatem, quo non modo natiuum pueri calorem imminuit, sed etiam ad motum tardiorem reddit, & sua siccitate os vteri constringit, quo tempore laxari oportuerat; quare si eo mense pariendi aliqua externa causa contingat, tam mater quam fœtus in discrimine versabuntur; & aut non viuet partus, aut vitam deget plane laboriosam, & ærumnarum plenam; ideoque ob huius planetæ inclementiam octauus mensis infelix habetur ac minime vitalis; at si nihil eo mense præter naturam fœtui accidat, quod partum in lucem prodire cogat, nono mense iam multo sereniorem Iupiter, qui iterum redit, faciem ostendit, qui suo calore, & humiditate vitam (quæ duobus istis potissimum consistit) puero instaurat atque conseruat, ac Saturni maleficia delens nonum mensem efficit saluberrimum; quia vero Mars qui Ioui succedit, & decimi mensis dominium habet, altera qualitate vitæ amicus est ideo si quis decimo nascatur mense, vitalis etiam est: Sol vndecimo præest, beneficus etiam planeta, ac viuificans, ideo in ipso natus vitalis quidem est; & si ad duodecimum partus protendatur mensem, quamuis id rarissimum sit, viuit puer, quia tunc Venus vitę amica dominium resumpsit. Proclus philosophus autor est, non infantibus duntaxat in vtero præfici planetarum vultus, sed etiam ætates vniuersi ordinem sequi, vtrumque tamen dispari ratione, nam quæ vires suas postrema in partum exerit luna, eadem natum infantem haud deserit, sed primam eius ætatem moderatur, humiditatem impartiens, qua nutriens ac vegetabilis potentia perficitur, post lunam Mercurius puerum gubernat, eoque fit vt literarum, citharæ, arithmetices, ac consimilium nobis studium ea ætate ingeneretur, & quemadmodum inconstans Mercurij sidus est, & omnino eiusmodi, quale id, cui adhæserit, nempe cum benignis benignum, & exitiale cum exitialibus; sic puerilis ætas facile eos sequitur, quibuscum consuetudinem habuerit; vt vero ille secundæ ætati præficitur; sic Venus tertiæ; Sol quartæ; Mars quintæ; Iupiter sextæ ac po-

Octauus mēsis curin felix.

Vita in calido & humido potissimum cōsistit.

Noni & decimi mensis partus vitales.

Aetates à planetis etiam gubernari.

ac postremæ Saturnus, qui frigiditate siccitateque vitam finit. Porro etiam quid Arithmetici de hoc negotio prodiderint, raptim perlustremus. *Arithmeticorũ de partu sententia.* Hi supponunt numerum parem fœminæ, imparem maris rationem obtinere, illum imperfectum esse, hunc vero perfectum, illum materiam, hunc formam: adducunt illud Vergilij: *numero Deus impare gaudet*, ideoque imparem patris; & parem matris appellatione venerantur, vt refert Macrobius in som. Sci. atque ex illis maximum esse septimum, ideoque nodum omnium rerum septimum numerum appellasse Ciceronem in somnio Scipionis, Cœlius etiam Rodiginus lib. 12. lectionum antiquarum, in confirmationem præstantiæ huius numeri adducit illud scripturæ; *Septies in die cadit iustus*; Er; *Septies in die laudabo te*, hoc est, semper, & omnibus modis, illud etiam poëtæ: *O terque quaterque beati*, per quod perpetuam designat felicitatem: eundem numerum extollunt septem planetæ, & quod septimo quoque zodiaci signo annus immutetur; & quod dentes tam superi quam inferni, quatuor septenaris concludantur, quos infantes septimo anno complent: & homines ad summam inediam sufferunt per septem dies, totque sint liberales disciplinæ, tot etiam nigra, & præcipua membra à nobis numerata, cor, pulmo, lingua, iecur, lien, & renes duo, & semen in vtero septem horis contentum prolificum est, vnde Plutarchus docet homines primo septenario dentes habere, secundo pubescere, tertio præceptis subiici, & Hipp. lib. de carnibus; septenarium mirabilem vim obtinere confirmat, & idcirco numerus plenus perfectusque vocatur, vnde illud Lini vetustissimi poëtę:

Septima cum venit lux, cuncta absoluere cœpit
Omnipotens pater, atque bonis, & septima, & ipsa,
Est etiam rerum cunctarum septima origo,
Septima prima eadem perfecta, & septima septem
Vnde etiam cœlum stellis errantibus aptum
Voluitur, & circlis totidem circum vndique fertur.

Numerus impar mas & perfectus, par fœmina & imperfectus. *Septenarius omnium numerorũ nodus.* *Septenarij numeri laudes.* *5 de placit. philosophor. c 18.* *Septimus numerus plenus.*

Adducunt etiam septem pleiades, septem ostia Nili, septem metalla, quæ huius numeri excellentiam confirmare videntur: ideo Censorinus affirmat in lib. de die natali, per omnem vitam septimum annum crisimum esse, cuius numeri præstantiam sequitur nouenarius, qui etiam impar est, & subinde perfectus, quo fit, vt in eo mense etiam vitalis perfectusque fœtus prodeat, nonus autem dies morbos iudicet; annus rerum vitæque rationem, ac grauia pericula inuehat, quo fit *Septimus quisq; annus criticus est.* *Noni præstantia.* *Climactericus annus cur sit 63.*

quo fit vt sexagesimus tertius annus, qui vtriusque numeri septimi & noni multiplicatam summam continet, non sine periculo ingruat, nouies enim septem, & septies nouem sexaginta tria conficiunt, atque ob id climactericus is annus appellatur. His rationibus Pythagorici numeris efficientiam maximam concedunt, & ideo in septimo & nono natos vitales esse confirmant, quia impares sunt, atque perfecti, in octauo vero non viuere, quia pareſt & imperfectus; Si illis obtrudas denarium mensem parem esse, & tamen vitalem in eo nasci; respondent, denarium ex paribus solum perfectum esse, quia numerorum omnium perfectio, & complementum est; neque enim omnes, qui antecedunt numeri, denario maiorem efficere poterunt, sed qui denario succedunt omnes ex decem, & præcedentium aliquo constituuntur; & ob id omnes tam Barbari quam Græci, dicente Aristotele, numerant statuto termino denarii numeri, excepta vna Thracum gente, quæ ad quatuor numerandi seriem terminat, eo quod amplius meminisse modo puerorum non potest; quod ideo fieri dicunt, quia perfectus numerus denarius sit, continet enim omnia numerandi genera, vt par, impar, quadratum, longum, primum, compositū, & si quæ sunt alia. Sed cur de octonario tā sinistre sentiunt, ex quo, ipsis Pythagoricis autoribus, *solidum ac perfectū componitur*, corpus quippe qui ex illis cōponitur qui neque generantur, neque generant, scilicet ex monade & septē, aut ex eo, qui tum generatur, tū generat, nempe quaternario duplato; qui etiā iustitia vocatur, quia primus omniū soluitur in numeros pariter pares, id est, in bis quaterna, vt nihilominus in numeros æque pariter pares diuisio soluatur in bis bina, & tandem resolutio æqualiter redeat vsque ad vnitatem, qui ergo tam iustus est, non conuenit profecto fœtui iniquum esse? Sed etiam sphæræ octo sunt mobiles ad ipsam cœli harmoniam firmandam; quæ cum ita sint, parem numerum non semper imperfectum esse apparet? Hoc vt soluant Pythagorici, ex ipsa arithmetica aliam demonstrationem afferunt, Sit, inquiunt, triangulum scalenum, id est, ex tribus lineis inæqualibus constitutum, A, B, C, cuius latus B, C, sit vnitatum 4. latus autem A, B, sit vnitatum 5. perspicuum est ex disciplina Pythagoreorum 3. & 5. esse mares, vt supra dictum est, vtpote impares, 4. fœminam vt parem; multiplicentur itaque 4. per 5. fient 20. 5. per se multiplicentur fient 25. simul iuncti numeri conficient 45. hæc per medi-

Denarius ex paribus solus perfectus.

15. probl. 3. Omnes nationes numerāt statuto termino denarij. Thracū imbecilla memoria.

Denarius omnia numerādi genera habet. Obiectio.

Pythagoreorum solutio.

medium ſpatium trianguli, id eſt, per ſex, (conſtat enim totum 12.) multiplices, fient 270. quæ nouem menſes conſtituunt. Rurſus multiplices 4. per 5. fient 20. & ſimiliter 3. per 5. fient 15. ſimul iuncta erunt 35. hæc per medium ſpatij trigoni multiplices, hoc eſt, per ſex, fient 210. quæ ſeptimum menſem componunt, in quo minor partus educitur. Iterum ducas tres per 5. fient 15. ducito 5. in ſe emergunt 225. ſimul componas erunt 40. hæc per medium ſpatium, vt ſupra multiplica, fiunt 240. qui octauum menſem componunt, quia igitur in ſeptimo & nono menſe duntaxat maſculi & fœminæ (quæ numeris 3. 4. 5. ſignificantur) coniunctio reperitur, merito qui iſtis menſibus eduntur partus, ſunt vitales, in menſe autem octauo non eſt vlla maſculi cum fœmina copulatio, quia non ducuntur 3. aut 5. per 4. quod fœminam repræſentat, ideo coniunctio præter naturam eſt. ex qua partus vitales non ſunt. Quæ autem dicta ſunt, etſi in numeris aliquid reconditum eſſe atteſtari videantur, à Galeno nugæ cenſentur, atque adeo magnopere miratur Pythagoram illum tam ſapientem virum numeris tantum tribuiſſe, de quibus tamen eius placita plane incerta ſint, ac luxatis ſubſiſtant pedamentis: cur enim monadem formam, dualitatem materiam? cur parem fœminam, imparem maſculum ſtatuant? adhæc volenti perfacile videtur, quemcunque numerum magis minuſve laudare aut vituperare. Nam Ariſtoteles decimum extollit, Plato in Timæo octonarium plenum facit, quia abſoluit numerum cælorum mobilium; Philo in lib. de opificio DEI ſenarium eſſe perfectiſſimum cenſet, ideo in eo mundum perfeciſſe Deum Opt. Max. cui cooperatur S. Auguſtinus. Agrippa quartum, Verderius tertium, alij centeſimum euehunt, multarum rerum, quæ hoc comprehenduntur numero, in medium adductis exemplis. Vt cumque tamen conſtat, rationem numeri contemnendam omnino non eſſe, quæ in multis ſanctarum ſcripturarum locis, quam magni æſtimanda ſit, elucet diligenter intuentibus, nec fruſtra in laudibus Dei dictum eſt: *Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti.*

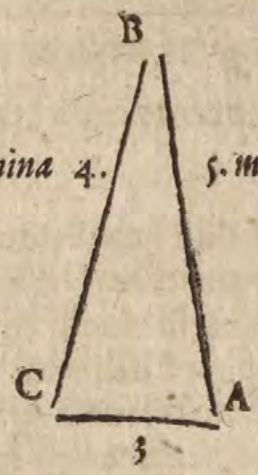

Reconditū aliquid in numeris eſt Gal. de numeris ſententia.

11 *de ciuit. Dei.* 30.

Cur septimestres, octimestresque non raro edantur: & cur septimo mense nati vitales sint, octauo vero minime.

CAP. VI.

NVnc qua ratione septimestres, octimestresque partus edantur perscrutandum erit, quod quidem non Hippocratis solum, Galenique testimoniis constat, sed etiam experientia, quæ normæ vice semper est habenda, & omnis demonstrationis initium. Cur igitur septimestres nascantur, causam assignat Hippocrates lib. de carnibus quod per id temporis fœtus, & matureſcere, & robore augeri incipiat, magisque quam aliis perficiatur temporibus, & velamina, in quibus ab initio nutritus fuerat, ad id coacta laxentur, aut ex fœtus naturæque instituto, quod pleniſſimus iam sit vterus, & fœtus fortiſſimus; aut ex occasione aliqua, quæ debitum tempus anteuertat, antequam perfecte matureſcat; quo fit vt ex septimestribus quidam pereant aut valetudinarij viuant, qui nimirum ex causa præter naturam expelluntur, niſi robuſti sint, atque validi, & firmi existant, qui operante natura prodeunt, Cur vero talia infanti septimo mense potius quam aliis contingant. *Hippocrates* nonnunquam cum Pythagora septenarij numeri arcanæ naturæ acceptum fert; alias à nobis superius propoſitam rationem assignat, quia nimirum dimidiam iam compleuerunt anni partem, decadas septimanarum tres, & dies lunares 210. solares 182. quo tempore solis motio secunda perficitur, & Lunæ septima. Hæ tamen rationes, cur hi fœtus vitales sint, duntaxat mihi demonstrare videntur, cur vero hoc potius quam alio tempore excludantur, in causa est maturitatis perfectio, propter quam celer fœtus violentuſq; fit motus, quo nimio calcitratu membranas laxans atque diſrumpens viam sibi ad exitum aperit, quin etiam vulua per id tempus expletur, & maturo fœtu iam diſtenta laxari incipit, expletur autem septimo mense nonnunquam ob locellorum anguſtiam, quæ fœtum grandiorem continere non potest, plerumque propter validiſſimam vim in vulua informatricem vtilemque, ac moderatum ſanguinem fœtum celerius explicantem: ſed ſumma, & maxime naturæ conſentiens ratio mihi videtur, cur ſeptimo menſe vulua expleatur, genitalis ſeminis natura alia atque alia, vt ſupra iam prodidimus, Porro genitos in ipſo.

Septimestres cur edantur.

Septimestres ex duabus causis diuersis.

Septimestres aliquot cur valetudinarij, & imbecilles.

Septimestres cur vitales.

Cur potius hoc quam alio tempore.

Vterus septimo mense cur expleatur.

Ante pleni lunium ge-

ipſo interlunio, aut ante plenilunium temporius ad maturitatem peruenire, fœcundiuſque in vtero creſcere, & ideo celerius vuluam explere veriſimile eſt, atque hanc fuiſſe exiſtimo Plinij ſententiam, quæ etſi à nonnullis ineptia iudicetur, eorum contra hoc ſapientiſſimum decretum ineptiores mihi videntur futiles nugationes; vuluam, aiunt, expleri, partus per id tempus conſummatio atque perfectio, & tunicarum diſruptio, cauſæ ſunt cur ſeptimo menſe partus contingat: non igitur interlunium, aut plenilunium, nam quantumcunque creſcente luna generetur, ſi tamen vulua non expleatur, ſeptimo menſe naturaliter non prodibit. Nos tamen non imus inficias, neque Plinius negat, partus conſummationem, & vuluæ expletionem cauſam eſſe ſeptimeſtris partus, ſed citius expleri conceptu facto interlunio aut ante plenilunium, rationi maxime cohæret, cum videamus ſata, & arbores eo tempore conſitas, nec non vngues capilloſque cæſos temporius repullulare quia tunc partes ſucculentiores ſunt & magis excitata in radicibus ac ſeminibus genitiua virtus, quare non mirum ſi eo tempore humanum etiam ſemen vegetius ſit fœtus pabulum, hoc eſt, menſtrua defæcatiora, & abundantioris alimenti, virtuſque vteri efficacior atque præſtantior; & quam quæſo poteris inuenire cauſam cur citius aut temporius vulua expleatur? niſi aut vteri virtutem aut ſeminis naturam, aut pabuli abundantiam, aut tempora conceptus, cumque tres primæ inferiores ſint ac ſecundariæ, ſi ad ſuperiorem aliquam cauſam prioremque ſit recurrendum, vt certe eſt, ad lunæ procul dubio incrementum deueniendum erit. At dicunt; Hippocrates & Galenus, atque alij veteres illuſtreſque ſcriptores, qui aſtrorum aſpectus poteſtateſque diligenter notarunt, & de ſeptimeſtri partu exactiſſime ſcripſerunt, cauſæ huius nullam fecerunt mentionem; quaſi vero valeat quicquam hoc argumentum, priſci illi ſapientes Rhabarbari nullam fecerunt mentionem, ergo bilem non purgat, nec morbis opitulatur: atqui ipſi oſcitanter percurrerunt Hippocratis locum lib. de octimeſtri partu, vbi ita ſcripſit, *Nam cum vltra plenilunium mulier concipit, neceſſum eſt eum conceptum vndecimum menſem apprehendere*, quo nihil ad hanc ſententiam fulciendam apertius dici potuit. Exiſtimo tamen mendum ſubeſſe in Plinij litera, ſic enim legimus apud ipſum; *ſeptimo non niſi pridie poſteroue pleni lunij die, aut interlunio concepti naſcuntur*; vbi dempta voce,

Plinij locus reſtituitur.

Occurritur obiectioni.

Cauſa cur citius aut temporius vulua expleaturqua druplex.

Cur ſerius aut temporius partus fiat.

Quorundã aduerſus Plin. ſententia.

7. natura. lis hiſt. 5.

niti tempo. rius matureſcunt.

postero, legerem potius *septimo non nisi pridie plenilunij die aut interlunio conceptinascuntur*, vt comprehendat tantummodo illud tempus, quod est ab interlunio ad plenilunium vsque tum plenilunij spacium à quo partus tardiores gigni certum est, quippe qui nonum decimumque attingant mensem. Vt autem receptui canamus, &, quæ fusius dicta sunt, in pauca contrahamus, celerioris siue septimestris partus causæ sunt ipsius perfectio, celerque motus, (de naturali loquor) vuluæque expletio: cur vero ita expleatur, facit vis genitiua vteri, seminis natura, pabuli abundantia, & Lunæ positura, tempore conceptionis. Octimestris vero infelicitas, ex fœtus imbecillitate, & tempore minus oportuno, quo nimirum nulla conspicabilis fit solis commutatio, potissimum pendet, quare cum nulla eius possit assignari naturalis causa, vitalis esse non potest, non enim ex natura sua prodit, neque ex temporis efficacia; ideo similis censetur octauo diei in morbis, qui quoniam neque index est, neque decretorius, si quando in eo crisis contingat difficilis plane est, & pernicioſa. Præterea contingit: 240. (qui sextum efficit quadragenarium, de quo consimile iudicium faciunt scriptores atque de die sexto, quem tyranno omnino infideli, & proditori assimilant) quo tempore nulla est solis mutatio, quæ fœtum deiicere possit, & in lucem proferre; quod si tanta illi commutatio accidat, à Lunæ mutatione, quæ singulis mensibus fit, vt prodeat, admodum imbecillum esse necessarium est: nam etsi temporis ratione perfectus est, quodammodo tamen recruduit, & imbecillus euasit propter colluctationem; & motum septimi reiteratum in octauo nondum viribus refectis, sicuti secundo huius libri capit. iam prodidimus; quod si ita fatigatus, & imbecillus, quo tempore maxime laborat, exeat in lucem, aeris perturbationes locique, admodum diuersi ab eo, in quo erat, sustinere non potest, & intermoritur. Præterea, autore Hippocrate, octaui mensis gestatio onerosa est, & perdifficilis tum matris ratione; affectæ ob pueri intus conditi perturbatos motus, tum vteri incommodius se habentis; quare si se tum temporis partio ostendat, dupliciter læditur fœtus, & à proprio motu, quo se imbecillus præcipitat, & à matris vterique, in quo continetur, affectu. Hucaccedit experientia ab ipsis fœminis concepta, (quibus fidem non omnino derogari vult Hippocrates lib. de septimestri partu) hæ vero ex eo, quod cognouerunt in corporibus suis,

Causa celerioris partus.

Octimestris infelicitas vnde proueniat.

Dies sextus & mensis octauus tyranno assimilantur.

Octaui gestatio onerosa.

Fœminis in suis affectibus fides omnino non est derogãda.

Qui manci aut claudi

ſuis, dicunt octimeſtres ſuperſtites haudquaquam manere. Imo quicunque partus manci, claudiue, aut cæci in lucem veniunt, hos in ventre octauo menſe laboraſſe multorum fert opinio, quicunque autem ſexto menſe nati fuerint, vitam naturaliter ſuſtinere non poſſe, eo quod, licet diſtincte formati ſint, nondum tamen iuſtæ perfectionis exiſtunt. Non eſt tamen octimeſtris aborſus dicendus, connumerant enim illum ſcriptores inter partus, vt videre eſt apud Hippocratem, Ariſtotelem, & Galenum locis cit: & inſuper quia alicubi, vt in Aegypto, & Hiſpania viuunt ob matris robur, temperiem probam, ſucculentum habitum, regionum fertilitatem, & pariendi facilitatem, qua minus fœtus offenduntur, quod tametſi ab autoribus ſcriptum reperiam (vt hoc obiter appungam) tamen hodierna experientia contrarium teſtatur, nam fœminæ Hiſpanæ debiliores ſunt, & partus difficultate ſæpius diuexantur, quinetiam quantumcumque calore abundent: qui ad generationem facit, tamen infœcundiores ſunt, quam ſeptentrionales, cuius rei cauſam eſſe puto, quia ſimul cum calore ſiccitatem habent coniunctam, quæ generationi aduerſatur, ac inſuper quia mulieres ibi aquam bibunt, quæ ſterilitatem inducere ſolet: ob quas quidem cauſas Hiſpaniam minus populoſam eſſe reor, adde meretricum numerum, à quibus homines exhauſti, & infœcundi redduntur, & illa fœminarum pars ob ſeminum commixtionem, & crebram coitus agitationem generationi inepta fit. Sed ad penſum redeuntes, neque etiam legitimus partus dici meretur octimeſtris, cum in cæteris regionibus & vitalis non ſit, & matri exitium afferat, quamobrem accommodate cum additamento, ac ſecundum quid, vt aiunt, octimeſtris partus nuncupatur. Ex dictis iam aperte colliges, quid ſibi Hippocrates velit in illo obſcuriſſimo ænigmate, quouis Herculeo nodo inextricabiliori, quod nobis lib. de alimento propoſuit dicens: *Eſt & non eſt octimeſtris generatio*, quibus verbis indicat eum, qui natus eſt menſe octauo aliquo quidem modo eſſe, & natum videri, reuera tamen non eſſe, quia palo poſt interiturus eſt.

in lucē veniunt, octauo menſe laborarūt.

Octimeſtris plane aborſus nō eſt dicēdus, neq; legitimus partus.

Octimeſtres alicubi cur viuāt & ſeruentur.

Hipp. locus explicatur.

De partus exeundi modo ac debita figura.

Caput VII.

Naturalis partus qui fiat.

Svpereſt vt eadem, qua ſumus ingreſſi ianua, profecti ex ſupradictis iam eruamus, naturalem partum tum maxime fieri, cum puero, & alimenti, & loci inopia oppreſſo motus validus accidit, quo manibus, pedibuſque calcitrante tunicæ ſeu velamenta fœtus diſrumpuntur ac dehiſcunt, quod appoſitiſſimo ſpicarum exemplo comprobat Hippocrates; nam ſicuti in illis, malis granatis, & amygdalis ob molis intus increſcentis violentum impetum ligneus ille cortex dehiſcit ac interrumpitur; ſic quæ fœtum cooperiunt inuolucra; tuncque à vinculis exſoluitur, & agitatus foras procedit, & iam virtus retentrix non poteſt onus ſuſtinere, quo fit, vt exurgat expultrix; dilaceratis autem membranis, ichores prodeunt multi, & cruenta multa, doloreſque tunc validi parturientes excrutiant, dum vincula rumpuntur, & fortiter calcitrat fœtus exitum ſibi parans; tuncque naturalis dicitur partus, ſi ordinem naturæ ſeruet, hoc eſt, ſi in caput procedat puer, brachiis ſubſequentibus ſuper coxas extentis. fiunt vero dolores parturitionis quantumuis naturalis tempore, propter ſeparationem fœtus à vaſis; velamentorum diſruptionem, & ſpiritus confertum impetum ad embryonis excurſum excitatum vt definitionum med. autor prodidit: Quibus adde tres alias cauſas quas c. 1. huius lib. quarti poſuimus, ac tandem propter exitum per tam anguſtas vias, vteri enim os (qui antea clauſum arctiſſimè fuerat) aperitur in hoc opere, quantum ſufficiat infanti exitum præbere, & qui nouem continenter menſibus connixerat fœtum auide comprehendens, tum paulatim reſeratur, vt obſtetricibus minimum in id digitum immittere liceat. Quod autem ſola mulier maximos in partu ſuſtineat labores, ſuperius iam diximus, & eius euentus cauſas attulimus. c. 1. huius libri: nunc ad penſum. Ad fœtus igitur prolapſionem ſatis iam patente vtero, vniuerſus eius fundus quam proxime poteſt ad os conuertit, fœtumque foras propellit, cui & aliæ circumiacentes partes ſuppetias ferunt, ipſaque mulier non mediocriter ſibi opitulatur, viribuſque ad fœtum expellendum connititur, contractis intentiſque iis, qui in abdomine ſunt muſculis: multa igitur in tam difficili arduoque opere conue-

Ichores in partu.

Doloris cauſæ in partu.

Tria ad partũ conferunt.

conueniunt, fœtus, mulier, vterus ; in quo certe opere quinque potissimum requiruntur conditiones , prima vt fiat perfecto iam fœtu, 2. vt debito tempore, tertia vt debita figura , 4. vt leuibus accidentibus. 5. vt lochia , & secundinæ rite expurgentur. Ex quibus liquet , naturalem partum esse consummati ac perfecti fœtus iusto tempore & figura in lucem emissio ; quæ definitio non solum abortum , sicuti prima , sed etiam illegitimum partum excludit; nam ibi partum definiuimus , hic naturalem partum , quo autem pacto os vteri tantopere dehiscat , vt per id fœtus elabatur , se ignorare confitetur Galenus, neque aliud quam mirari posse ; Auicennas existimat, pubis ossa necessario seiungi, commissura quasi dissoluta, dissociataque, quod tamen fieri non posse primo libro demonstrauimus, valentissimis enim firmissimisq; vinculis natura muniuit partes eas ; potius igitur id ipsum accidit ossi sacro ; à quo aliquantulum abducuntur pubis ossa, quæ illi colligata circumiacent, aut etiam aliquantulum cedit cauda , & ossis sacri cum ipsa cauda articulatio , nam cum os sacrum in caudam desinat, ita cum eo articulantur ipsius ossa , vt reflecti possit in partem exteriorem; quia quantum cunque posteriora dilatentur, non adhuc video, quid illud faciat ad ceruicis apertionem & exitum infantis à corpore, etsi à matrice ea ratione educi facilius possit , proptereaanteriora etiam & ossa pubis aliquo modo non quidem dissociari , sed dilatari ac cedere putarim ; partibus tamen posticis , quibus vulua parturiendo multum innititur , magna vis infertur , rectum enim intestinum , & podicem grauissime premi constat, plerumque enim post partum acerbior aliquis ibi remanet affectus , qui curationem postulat : cæterum ne in exitu offenderetur crena , quam diximus cauitatem quandam esse, sub medio ossis pubis consistentem , vreterem capit , & in tuto tantisper tenet , eximia & admirabili naturæ prouidentia. Porro in partu plurimum laborant primiparæ ob inexperientiam laborum, autore Hippocrate libri de natura, pueri : quod si fœtus valetudinarius est , & mater imbecilla , non sine periculo res est , id autem potissimum contingit , si hyems australis præcesserit, & pluuiosa, ver autem siccum, & septentrionale , cuius rei causam esse dicunt , quia tenelli fœtus ab inæquali intemperie admodum offenduntur ; atque adeo à contrariis tempestatibus percussi in vtero , priusquam excludantur , sæpe pereunt ; aut qui antea

Quinq; ad naturalem partum requiruntur cõditiones.

Naturalis partus definitio.

Quaratione vterus tantopere in partu aperiatur.

Non posteriora solum sed etiam anteriora in partu cedũt aliquo modo.

Dolor post partum.

Crena vsus.

Primiparæ in partu plus laborant,

Contraria temporum mutationes fœtum corrumpunt.

antea debilis fuerat in ipso enixu succumbit, vel saltem tenuis, & valetudinarius viuit, quia corpora rara, mollia, ac humida, qualia mulierum, humidiora per illam constitutionem tepidam reddita ac rariora, ad intimas sui partes aëris ambientis qualis sicci & aquilonaris veris acutam frigiditatem facile admittunt.

Septëtrionales venti fœtum firmant, australes laxant.

Cur autem septentrionales venti conceptum firment, australes abortus causę sint, neque ab Hipp. neque à Galeno scriptum reperio, causa tamen ex Democrito desumitur, quia ventrem ferentibus corpora austro laxantur, & dissoluuntur, & idcirco receptaculo dilatato, & longe lateque diffuso ac male compacto, partus errare, & vagari, eosdemque calefactos huc & illuc dilabi, & diffluere, ac iam locis disclusis & remissis facilius excidere coguntur: contra si tempestas sit frigida & septentrionales venti sint, locorum adstrictione fœtus contrahi, & comprimi vt de locis dimoueri, ac depelli non queant, neq; sane dissolutione, & laxitate, quasi tempestate quati, præsertim cum à perturbatione conquiescant, & firmissima sede distringantur, ita vt facile ad pariendi tempus durare possint, quamobrem frigida constitutione (dicebat Democritus Abderites) fœtus manent, calore verò, vt plurimum excidunt, hoc enim superante fieri non posse, quin artus, & nerui laxentur, & fatiscant.

Cur capite prius fœtus exeunt.

Sed cur capite prius fœtus exeunt? Hippocrates causam esse dicit, ipsius capitis pondus, quod est omnium partium grauissimum, ideo primum ad foramen descendere; existimandum tamen est prudentissimam naturam iussu magni & excelsi Dei studuisse, vt fœtus exeant quam tutissimè, & sibi & matri, quod hac figura fit, nam si in pedes egrediantur disrumpuntur brachia, si in reliquas figuras, quas mox recensebimus, mater omnino periclitatur: id tamen silentij velo non contegam, quòd Plinius scribit, mortuos pedibus efferri, eo quod mors sit vitæ contraria; ideo sicuti in vita exit homo capite, ita etiam in morte debeat ritu naturæ pedibus efferri. Egreditur igitur mas quidem facie ad matris podicem: fœmina vero ad partes obscænas conuersa, quoniam in vtero illis quoque contrarius situs erat; quamuis hoc alij vanum putent, & tum mares, tum fœminas semper pronos exire prodiderint. Conqueritur Plinius, reliquis animantibus varia tegumenta naturam tribuisse, testas, cortices, coria, spinas, vilos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera: homini cuius causa

Mortui curpedibus efferuntur, & nascentes capite exeunt.

Exeundi modus.

Plinij & priscorum querela.

causa videtur cuncta omnia animalia genuisse, nouercam potius, quam parentem extitisse naturam; quem quidem inopem, nudum, querulum, eiulantem, & ad lachrymas proiectum, quasi humanæ miseriæ præsagum in lucem proiicit; quod ante ipsum ita cecinerat Lucretius:

Tum porro puer, vt seuis proiectus ab vndis
Nauita, nudus, humi iacet infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex aluo matris natura profundit:
Vagituque locum lugubri complet, vt æquum est:
Cui tantum in vita restet transire malorum.

Hinc Thraces ac finitimi populi, autore Valerio Maximo in infantium natalitiis conuocatis consanguineis, quantum miseriarum eis transeundum restaret, deplorabant, exequias vero cum hilaritate celebrabant. Verum enim vero si exactius ac emissitius oculis ad naturæ opera collimemus, & rem æqua lance pensitemus, immerito quidem naturam pro matre nouercam ab illis fuisse appellatam comperiemus, atque hoc conuitium, etsi verbotenus naturam feriat, reuera tamen in eum redundare, qui naturam condidit, cuius potius omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem in hoc potissimum opere admirari collaudareque debemus, qui tam benignam matrem naturam hominibus præfecerit. Nullum enim animal à natura armatum valet exercere alia arma quam sua propria, ideo homo caruit illis, vt omnes habere posset: nam cum intellectu omnes artes, & cum manibus omnia arma valet exercere; quod si nudus obnoxius erat periculis, & minus firmus, tribus illum natura armauit præsidiis, ingenio ad inuentionem necessariorum, sermone ad auxilium, manibus ad perfectionem eorum omnium, quæ vel ingenio excogitasset, vel sermone ab aliis dedicisset. Ploratus vero causam sapientum plerique perquisiuerunt; & alij cœlestium orbium motiones, quibus tenella corpuscula commoueantur: Soranus Ephesius causam dicit, quod insuetam tangit terram, & tenellus spiritus à luce concutitur; alij & hoc addunt, quod à lumine exterretur, non, vt quidam aiunt, quod anima cœlestium regionum extorris terrenum corpus prius inhabitet, atque ideo flere infantes cogantur: Alij terræ reuolutiones causam esse ridicule

Thraces infantiũ natalitia deplorant, exequias celebrant.
Naturahominib. benigna est mater, non nouerca.
Ploratus infantium egredientiũ causa.
C. 17.

crediderunt, hinc putabat, eos qui in nauibus naſcuntur, non plorare, cuius contrarium quotidianæ experientiæ teſtimonio comprobatur: eſt enim infantium naſcentium eiulatus potiſſima cauſa ambientis aeris alteratio, diuerſa ab ea, qua intra vterum afficiebantur: adiuuat cohibitus ſpiritus, propter quem vox, quam intra vterum nullam infans adhuc emiſerat, maiori impetu prorumpit. Porro fœtuum in naſcendo quatuor ſunt non naturales figuræ; prima quando non in caput, ſed in pedes egreditur, quos Agrippas, quaſi ægre partos appellamus, quo pacto Marcum Agrippam natum eſſe ferunt, ac Agrippinas vtraſque, & Neronem illum generis humani hoſtem: Altera, quando manicus exit, quem ego vitalem ſæpe vidi; vbi notandum has figuras duplicatas eſſe, quia interdum duos pedes effert infans, interdum vnum duntaxat. Tertia figura eſt, quãdo in latus fœtus progreditur, qui item partus difficilimus habetur. Quarta, quando duplicatus exit, idque aut natibus primo oblatis, aut cum manibus pedibuſque ſimul ad partum inclinat infans; quod ſi in pectus aliquando procidat, retro manibus, pedibuſque coniectis omnium periculoſiſſimus habendus erit; has vero figuras omnes Eucharius, Rhodion, & Iacobus Rufus diligenter depinxerunt. Quæ autem in ſimplici partu dicta ſunt, eadem in gemino & trino perinde obſeruantur, niſi quod aliquando contingit, alterum infantem in caput, alterum in pedes demiſſum ſeſe exhibere; quæ quidem ex naturali, & non naturali partus genere compoſita figura eſt: ita Vopiſcos appellat Plinius, cum è geminis vnus vitalis naſceretur, altero interempto abortu; quemadmodum qui enecta parente, cæſa vitales naſcuntur Cęſares, & Cæſones nominabantur à cæſo matris ventre, auſpicatiuſque digni crediti erant, quo pacto Scipionem Africanum, Iulium Cæſarem, & Manlium natos eſſe ſcribit. Sæpe etiam, quod miſerum, & lamentabile eſt, ferramentis, vt vncinis, roſtro anatis, & terſa forcipe, prout neceſſitas vrget, fœtus viui, à viua, & integra matre educuntur: de quo opere & modo extrahendi fœtum ex vtero materno abſque vel matris vel fœtus periculo, aut fœcunditatis abolitione, quatuor extant Franciſci Rouſſeti integri commentarij.

Partus non naturales figura Agrippa.

Ex natura li & nõnaturali compoſita figura.

Vopiſci.

Cæſares vel cæſones auſpicati naſcuntur.

Fœtus viui è viua matre producti.

Quibus

Quibus signis partus cognoscatur, & de lochiorum expurgatione.

CAPVT VIII.

IGitur instante iam partu, acrior sub vmbilico, & ad inguina dolor premit, inde se ad lumborum vertebras reflectens, genitalia cum dolore rument, febrilis horror corpus inuadit ex naturæ ad excretionem conatu, facies rubet, venter incalescit, cum vero magis instat parturitionis tempus, vrinæ adest incontinentia, vterus solui, & laxari sentitur, tormina vexant, partes superiores graciles fiunt, & extenduntur loca, super pectinem & inguina; immissoque digito, quid ad magnitudinem oui in orificio inuenitur, conuoluto nimirum fœtu ea ratione, qua libro primo diximus: ac tunc ruptis membranis, quibus continebatur, aquæ ex vtero defluunt (sic enim vocant obstetrices fœtus sudorem, & innominatam aliam sordem, quæ inter amnion, & fœtum continetur, quæque innatat) is autem humor primo paucus effertur, postmodum plurimus, ac demum sanguis aquolus, si fœmina nascitura est, ruber, & purus si masculus; quo tempore, & non antea in sede constituenda est mulier, quia iam obstetrices os vteri tangentes aperiri sentiunt, & dehiscentis vteri modum augeri, ideoque in sella collocant, aut surgere iubent, & ad expellendum fœtum strenue se paret, adhortantur, ad quam quidem rem in quibusdam regionibus obstetrices peculiaria sedilia habent, quæ ab humo non alte distant, ita vt mulier neque stare neque prorsus iacere videatur, & excauata ita sunt, vt facile, quæ debent, transmittant, ac reclinantem tergo accipiant, quorum formam idem Eucharius depinxit: Cum itaque iam iã partus instat, os vteri directum apparet, quod perpetuo in partu sit, perinde ac in conceptu, tunc si partus naturalis est, quod cognoscitur ex eo, quia in caput nascitur, totum opus soli Deo, & ipsius parturientis diligentiæ; & viribus committitur, ipsa enim abdominis musculis, puer propriis viribus partum facilem parant; vterus vero otiante iam retentrice, & proritata expultrice, tanto interdum impetu operatur, vt simul foras excidere visus iam sit: Postea vero acetabula dicta dissoluuntur, ab acetabulis secundinæ euelluntur, ac tandẽ fœtus viatũ angustia secundas exuit, & in lucẽ prodit, quem prudens obstetrix apte,

Partus instantis signa.

Aqua præfluuium.

In sede mulier quãdo constituenda.

Sedilia.

Partus naturalis in quo cognoscatur.

Acetabulorũ dissolutio.

Secundinæ euulsio.

Illico à partu quid faciendum. & molliſſimis linteis excipit, ſtatimque aliquæ obſtetrices vmbilicum, qui poſtremus omnium in lucem prodit, relicta quatuor digitorum circiter longitudine ſecant; ſecurius tamen eſt, & in Hiſpania vſitatum, non illico vmbilicum præſcindere, & à ſecundinis diuellere, ne ſine inuolucris fœtus exeat; quæ quidem, ne diutius intus maneant, ab vmbilico ſecanda non ſunt, ſed per quatuor aut quinque horas expectandum, remediis interea ad id adhibitis, quæ ſuo loco ponenda ſunt; ac ſi non proficiant, ita ſentiente Hipp. lib. de ſuperfl. & 1. de morb. mul. tunc ſecandus vmbilicus erit, duploq; filo conſtringendus, quam proxime ad ventrem infantis, quod pollicis ab abdomine latitudine ſit. Non tamen arctior fiat ſtrictura, ne quæ vltra ipſum vmbilici pars eſt, citius, quam oportet, excidat, nec etiam laxius ne funeſta hæmorragia per vaſa vmbilicalia ſequatur, aut aër frigidus intro in puerum ſubeat; ſectio vero fiat nouacula peracuta, vulneri imponendus pannus linteus duplex, oleo roſ. & amigd. dul. madidus ad doloris ſedationem; ita paucis poſt diebus vna cum vinculo excidet, quod intra nexum eſt, conſtricta enim vena, & arteria nutritione & vita deſtituitur; loto vero puero, & ſordibus abſterſo, quod vino calenti fit, in quo roſarum, & mirthi folia incoxerint, ſiccus iam vmbilicus puluere ex Bolo Armeniæ, ſanguine draconis, & mirrha conſpergi ſolet, vt qui nullius amplius ſit vſus, & goſſipio potius inuoluas, quam abdomini incumbere ſinas; nam calore vitali deſtitutus frigiditate ſua dolorifica tormina infanti excitat, ſed hæc in praxi copioſius inuenies. Reliqua vmbilici pars, quæ cum ſecundinis intus remanſerat, eiſdem connexa poſtea excernitur: tuncque tertia illa menſtrui portio, quam circa vterum toto geſtationis tempore accumulari diximus, per ipſum dimanat copioſe primum ad heminam fere cum dimidia; deinde paulatim, quouſque quæ marem peperit, triginta diebus expurgatur, eſtque longiſſima huiuſmodi purgatio plena perfectaque, quæ tamen ſi ad 20. dies duret, nihil prorſus habet periculi: ſi vero filiam genuit, duobus, & quadraginta dieb. repurgatur, quæ certe purgatio vt maxime eſt diuturna, ita perfecta eſt: attamen periculo vacauerit, ſi 25. diebus peragatur, Hipp. decreto lib. de morb. mulierum, qui tamen terminus in noſtra praxi moderandus: hoc nunc intelligatur oportet, quod iuniores diebus paucioribus, ſeniores pluribus expurgantur. Purgantur autem à partu mulieres eam ob cauſam, quod antea

Vmbilici reſecatio.

Vmbilici ligaturam qualem eſſe oporteat.

Vulneris curatio.

Fœtus abluſio.

A partu vmbilici nullus eſt vſus.

Lochia.

Quot dieb. puerperæ expurgetur.

Lochiorū cauſa.

ad 40.

ad 40. vsque diem, si vtero puella gestaretur, aut vsque ad trigesimum, si masculus, pauciſſimus sanguis ad incrementum fœtus delabitur (namque hoc dierum numero infantium membra articulantur) deinde copiosior, donec in lucem infans prodeat, residuo semper ibidem deposito: ideoque purgationes has, quæ lochia nuncupantur, à partu manare ad portionem dierum necessum est, quamuis robustis, & exercitio deditis non tamdiu sæpe fluant. Oportet autem vt lochia sint instar sanguinis à victima exeuntis, quæ si retineantur aut immodicè fluant, vel secundinæ non expellantur, in innumeras ac periculosissimas calamitates incurrunt puerperæ, quas Hippo. commemorat lib. de morb. mul. & nos suo loco recensebimus. Vnde constat lochia nihil aliud esse, quam superfluum alimenti, quo fœtus nutriebatur in vtero, quod toto gestationis tempore retentum fuit, ne apertis matricis venis vna cum illo laudabilis sanguis expelleretur, neue acetabula in ipsa releratione laxarentur, aut etiam vterus lubricus redderetur, vnde etiam abortus facilis foret. Iam vero quia excrementum piceum, de quo Arist. & nos supra egimus, quodque, si ante editum in lucem infantem egrediatur, mortui fœtus indicium fœminæ esse dicunt, si intus maneret, perirent infantes, aut saltem toto pueritiæ tempore, epilepsiæ, & periculosioribus variolis obnoxij manerent; ideo ex consilio Auicennæ, non ante lactandus infans est, quam ei butyrum, & mel virgineum, aut sirupum violaceum cum sesamo, aut simile quidpiam adhibeatur, quo egestionem prius emittat, cum quo etiam palatum perungitur, vt infantis ventriculus ab omni pituita, & recremento mundus euadat, quo etiam in casu aut sirupus violaceus simplex, aut tantillum theriacæ exhibetur, quamuis cum Galeno in lib. de theriaca putem eandem superare vires tenellorum infantium, nisi septentrionalibus, vt Belgis, & Germanis, qui vt referunt parentum naturam, ita medicamenta fortiora facilius, sanguinis missiones difficulter tolerant. Postquam vero egesserit, tunc primum lactandus erit infans, dummodo lac primis duobus diebus matris ipsius non sit. quia nondum sanguis eius ita purificatus est, vt possit in laudabile lac conuerti, ideo ab eo afficiuntur pueri, & malum dicitur colostrum Auicenna cit. & Plinius: Lac ex papilla sæpius in os infantis exprimatur, vt ita sensim assuescant ventriculi fibræ attrahendo, de quo quidem lacte in residuo huius operis Deo Opt. Max. auspice, pauca cudere consilium est, si prius de periodo, qua tum in

Robustiu pauciora lochia.

Lochia quid.

Et 1. pro. 45.

7. de hist. nat. 10.

Quid puero ante primam lactationem exhibendum. 3. 1. d. 3. c. 2.

Theriaca non omnib. infantibus conuenit.

Septentrionales cathartica facilius sanguinis missiones difficilius ferunt. lib. 11. c. 41.

Lac primis duobus diebus matris non sit.

Colostrum quid. mare, tum in fœmina generandi ac pariendi tempus finiatur, breuissime dissertavero. Igitur mulier post 50. annum non gignit vt plurimum, maioriq; parti quinto & quadragesimo profluuium sistitur, amissæ fœcunditatis testimonium. Mares ad septuagesimum annũ generare possunt, sed nullo certo præfixo termino, nam in vtroq; sexu, *alij* aliis temporius, aut tardius generandi tempora aut finiunt aut producunt prout corporis, & vitæ, & succorum, & temperamenti, & cœli bonitas, atque habitudo, quemque in meliorem aut deteriorem naturam prouexerit. Massiniſſam post 86. annum filium genuisse, proditum est, Catonem Censorinum octogesimo exacto; inter mulieres Corneliam è Scipionũ gente Volussium Saturninum post 62. annũ, & Valessus in suo Filonio scribit, puerperam se vidisse, quæ 67. ætatis suæ anno filium peperisset: sed magna ex parte maribus 65. annus finis progenerandi est, fœminis quintus, & quadragesimus, vt autor est Aristoteles; quando autem incipiant homines generare iam prodidimus.

Lactandi ratio.

Gignendi periodus in mare & fœmina.

5. de hist. anim. 14. lib. 3. c. 3.

De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates.

CAP. IX.

SOlers, & sapientissima natura à summo Deo erudita infantis, quem in vtero fabrefecerat, extra vterum constituti non obliuiscitur, imo sanguinis portionem, qua intra ipsum nutriebatur, ad mammas per communes venas, quarum sæpe meminimus, extrudens, candore modificans, ne cruore delibuta vbera oculos alumni auerterent, aut mater sanguinis metu expaueſceret, commodissimum parat puerulis alimentum in ea parte, qua facilime simul & citissime elaborari lactis copia posset, & ab alumno facile fugi, qui vicissim posset à matre foueri, amplecti, osculari, & amorem eius promereri. Posteaquam igitur reliqua quæ priora sunt natura prius, vt par erat, forsitan fusius, sed quam potui lucidissime exposui, postulat series rerum, vt de hoc etiam naturam imitando nonnulla annectam. Empedocles apud Arist. lac pus esse dicebat, fortassis, quia veteribus solitum fuit, concoctionem per corruptionem intelligere. Est tamen lac nil profecto aliud quam benignum corporis excrementum, sanguine è rubro in candidum mutato, ad fœtus nutritionem: cæterum non solum post editum infan-

Lactis materia.

Mamma cur in pectore sita.

4. de gener. anim. 8.

Lac quid.

infantem lac apparet, ſed, cum iam partus inſtat, ſcaturire incipit, quo ſcilicet, cum iam eo vti infantem oporteat, maturius, concoctius, ac veluti paulatim paratum lac fiat, ideo incipit aliquibus prius, plerumque autem ſeptimo octauoque menſe; quod quidem lib. de nat. pueri Hipp. accidere putauit, quia retentis per conceptum menſtruis alimenti abundantia omentum pingueſcat, & recente adipe albo, necdũ concreto abundans, ceu oleo corium illitum, à turgido vtero compreſſum, & ſurſum & deorſum deſtillat, deorſum quidem in Embrij alimentum, quamdiu in vtero eſt, ſurſum in mammas recipiatur, & id lac vocemus; ſed hęc ſententia quia nullam veritatis ſimilitudinem capit, repudianda omnino eſt, quinetiam quia ipſius Hipp. placitis contrariatur, aliunde eiuſdem lib: inſerta videtur, nam ipſe in aphoriſmis, & Galen. in comment. aliam veriorem, & magis accommodatum innuunt; nimirum, quia iuſtiſſima natura in vltimis menſibus ſanguinem in fœmina redũdantem, nec tamen aliter quam copia ſuperfluum, deponit apud mammarum glandulas, tum per communes mammarum, & vteri venas, tum per eas, quæ à propaginibus venæ cauæ deſcendunt, vbi glandularum vi (quibus propria conficiendi lactis facultas tribuitur) in album è rubro vertitur, & lactis naturam nomenque ſortitur: nõ diſſimili modo, ac idem ſanguis in ſpumoſam vertitur humiditatem in pulmonis carne, & teſtium facultate in ſperma appellatum tranſmutatur, in lingua ſaliuæ nomen accipit; dum enim glandulæ illum ſibi aſſimilare conantur, non ſolum dealbant, ſed frigidiuſculum etiam reddunt, ita tamen, vt facile à tenello fœtu, ad cuius nutritionem comparatum eſt, concoqui poſſit. Quod porro ſeptimo octauoque menſe mammæ magis attolli incipiant, papillæque gliſcere, & turgere, cauſam eſſe conſtat, quod vltimis menſibus multum iam craſſioris ſanguinis congeſtum eſt in venis, & arteriis vteri, per quas fœtus alimentum tranſit, quod quidem ſanguini influenti impedimento eſt, fœtus enim iam grandior multo indiget, & multum trahit, multus autem ſanguis penetrare non potens recurrit per communes venas ad mammas; vnde etiam vlterius elucidatur difficilis locus Ariſt. quem 3. lib. c. 14. explicuimus, vbi fœtum vltimis menſibus minus conſumere alimenti confirmare videtur, quod quidem fit nõ quod minori indiget alimẽto, ſed quod minus ad ipſum iã penetrare poteſt, ideoque recurrit ad mammas, qui certe recurſus, & ad lactis, cuius vſus iam imminet, præparationem vtilis eſt, & vt fœtus penuriam ſenti-

Lactis tempus.

Hipp. lib. de lacte inſerta falſa ſententia.

5 aph. 39. Vera lactis ratio.

Mãma 7. menſe cur incipiant attolli.

sentiens exitum paret, ita enim æquissima natura. & eius omnipotens, & sapientissimus conditor Deus omnia mensurauit, vt necessarias causas iis, quæ fieri expedit artificiosissime aptauerit; sic quamdiu in vtero alendus fœtus erat, ad vterum vniuersus sanguis colligebatur, lactanti mulieri ad mammas. Palam iam ex dictis est, sanguinem materialem esse lactis causam; (sanguinem inquam dulcissimum, & pinguissimum Hip. teste lib. de nat. pueri, & 1. de mul. morb.) glandulas mammarum efficientem fœtus nutritionem, & conseruationem finalem: formalem vero concoctionis modum, quo acquiritur ipsa lactis forma, qui quidem modus à calore influente cordis, & natiuo mammillarum dependere autor est Dinus super lib. de nat. pueri: sed enim multitudinis, vel paucitatis lactis causa sæpe regiones esse temperatas censet Arist. cit. potius tamen in humidis regionibus copiosius lac fieri crediderim, vt de Epiro, Frisia, & Hollandia Albertus scribit, in siccis minus abundans, sed crassius. Iam vero lac etsi similare videatur, partes tamen dissimiles habet; constat enim tribus potissimum substantiis crassa, seu caseosa: pingui, hoc est, butyracea: & aquea, quam dicimus serum. Pars caseosa frigida, & sicca est, si caseus recens sit (vetus enim ad caliditatem tendit) butyrosa temperata existit.

Causa lactis quamor.

Causa multitudinis lactis.

3. de an. 9. Lactis partes.

Dub. An serũ lactis sit calidũ vel frigidum.

3. de alim. fac. 16. lib. 2. c. 63.

4. de simpl. med. fac. 17 Autoris sẽtẽtia de seri temperamento.

De sero prima inter antiquos medicinæ professores reperitur quæstio: nam Galenus lactis serosam partem calidam, & acrem esse iudicare videtur, cui sententiæ patrocinatur Auicenna c. de lacte, & Mesues c. de aqua lactis, quibus in locis sapientissimi viri ex eo videntur colligere, serum calidum esse & siccum, quia vim habet subducendi ex sententia Dioscor. quin etiam extenuat, abstergit, & nitrosam possidet facultatem, vt super eundem Lacuna notauit, ideoque iecoris obstructiones aperit; quod idem persuaderi potest, quia quod sudor, siue lotium in sanguine est, idem serum in lacte, sed illud refragante nemine calidum est, ergo etiam serum. Ex altera tamen parte idem Galenus, in alium flectitur sensum, ac serum esse frigidum, & humidum asseuerantius dicit, cui cooperatur Andr. Lacuna, & communis practicantium vsus, qui ad reprimendos febris æstus, & bilis furorem, & pruriginosas pustulas maxima cum vtilitate serum exhibent, cui ego sententiæ libentius acquiesco: etsi aliquem calorem sero inesse non diffiteor, eum tamen ex herbis calidis, aut coagulo quo fuit extractum contraxisse reor potius, quam à natura sua, illum tamen calorem

lorem non talem tantumue esse, quin à frigidioribus partibus superetur; ratione igitur caliditatis, & acredinis vires in ipso sunt subducendi, attenuandi, & abstergendi, suapte vero natura vim habet refrigerandi, & ardores ac bilem compescendi, & pruriginosis pustulis succurrendi, quia frigidum & humidum est, ideo illud lac frigidius censetur, cui plus inest seri, qua ratione Galenus, Mesues, & Auicenna superioribus locis si explicentur, omnis omnino controuersia dirimetur: Nunc ad propositum redeo.

Boni lactis conditiones

Optimum itaque lac censetur, quod purum sincerumque est, nec amaritudinis, nec acrimoniæ, nec aciditatis, nec salsedinis particeps, non graueolens, sed modice odorum, gustu suaue, & parum dulce, album & æquale, ac mediæ consistentiæ inter liquidum & spissum, itavt in vnguem instillatum non diffluat, quod tale fuerit, boni succi est, corpus alit, aluum emollit, ac facilis concoctionis existit, præsertim vero humanum huic mediocritati accedit: quod autem lac pituitosum est, ex vngue facile defluit, & in sapore ad aciditatem vergit: biliosum, subtilius cum sit, amarorem aliquem præ se fert: melancholicum crassius, & tenax est, colore liuidum aut subnigrum; nihilominus Aristoteles, lac liuidum, & fuscas nutrices laudat, quod idem à Belgicis fœminis fieri video, cuius rei ratio esse potest, quia lac melius concoquunt propter vegetum ac validum calorem; quod iis in mentem non venit, qui hanc Aristotelis sententiam respuunt, quam nos infra elucidabimus: Plinius in Ponto capras reperiri scribit, quæ lac nigrum generent, qua in re damus. quæ accepimus.

Pituitosi lactis signo, Biliosi. Melancholici. *3 de hist. animal. 21.*

Lactis albedo qualis. A. 4 meteorum. P. 6. sympos. 8.

Insuper lactis albedo non transparens est nec imagines reddit, sicuti vinum, & aqua, & alia pellucida corpora, propterea quod in lacte plurimum est terrenæ, & crassæ substantiæ, quæ, dicente Aristotele, & Plutarcho, ipsius colorem obtusum reddit. Cæterum si infans aliqua ratione cogatur alio quam humano lacte vti, caprinum præferendum est, crassius ouinum, crassissimum, & pinguissimum bubulum, tenuissimum cameli, mox equæ, tum asinæ, ius plane crudum, & aqueum lac habet, ita vt ex iis caseus confici non possit, sicuti nec ex vllo eorum animalium, quæ vtrinque dentata sunt, quæ etiam plures, quam ternas mammas habent, caseo inutilia, vtiliora, quæ binas; tot præterea dedit natura mammas cuique animalium, quot

Brutorum lac quodnã præferendũ E lacte animalium vtrinq; dentatorũ caseus non fit.

Volatilia lac non habent.

quot ad suos fœtus alendos necessarias esse duxit; Porro volatilia propter corporis siccitatem lac non habent, & quia pondere grauia volare non possent, ideo etiam vesica destituuntur, sed lactis penuriam maiori in filios amore natura compensat; omne autem lac igne spissari, frigore sereſcere, Plinius testis est, quod ex Aristotele suscepit infra citato. Gigni lactis abundantiam à calidis, & humidis rebus scribit Gal. minuitur autem ab omnibus impense calidis, frigidis ac siccis, quod si nonnunquam ea, quæ sunt calida, & sicca, vti fœniculum, & apium, aut nimis frigida, vt lactuca ad lactis generationem exhibentur, illa quidem, quatenus aperiunt, & mouent sanguinem ad mammas, hæc vero in quantum tẽperaturam calidam, & exsiccatam corrigunt, lac generare per accidens dicuntur, quæ enim proprie & per se lac producunt, calida procul dubio, & humida esse oportet.

Lactis penuriam amore compensant. 11. de hist. animal. 41.

Lac generant calida, & humida. 5. simpl.

Dub. An salita lactis copiã efficiant.

Vterum vero salita lactis copiam efficiant inter scriptores controuersum est, nam Arabes plerique Aetius, Moschio, & Albertus Magnus, laudant capita salitorum piscium: Hippocrates 1. de mulierum morbis, Galenus, & Auicenna à rebus salitis omnino abstinere iubent, ea potissimum ratione, quia sal impendio exsiccat, & consumit omnia, ergo etiam lac; qua quidem ductus ratione Mercurialis salita nullo pacto ad lactis generationem conducere existimat, nisi quatenus reliqua modice condiendo ad saporem, & penetrationem facit, quod si alia virtute id efficiat, illam plane se ignorare fatetur: Est tamen in promptu alia non contemnenda ratio, quæ ex Lacuna desumitur, referente, Romæ caprarios, & opiliones tempore æstatis, quo pascua arescunt, & lac perpaucum generatur, hac arte plurimum lactis prouocare; salitis rebus, oues, & capras pascunt, ita ob ingentem sitim magnam hauriunt aquæ copiam, quæ continua mulsione ad mammas trahitur, & in lac conuertitur, aquosum tamen & salitum, cuius serum febrientibus pernicioſum est, & vitæ inimicum; nec dissimili ratione septentrionales nutrices halecibus vescuntur, nisi vt excitata siti maiorem hauriant cereuisiæ copiam: non igitur mirum si in Barduana regione de qua Moschio, & Albertus loquuntur, vbi pastua salsa nitrosaque sunt, eadem de causa magna proueniat lactis abundantia. Galenus quæcunque admodum calefaciunt, non tamen valenter desiccant lactis prouentum prohibere retulit; cum autem talia sint, quæ mensibus eliciendis congrua sunt, plane sequitur, ea quæ prouocant mensstrua,

Mercurialis sententia explodi tur. 3. de morb. mul. 1.

2. in Dioscor. lib. c. 65. Quaratione salita lac efficiãt.

5. simpl. 21. Menses ciẽtia lac destruunt.

strua, destruere lac; cuius rei ratio est, quia sanguis ad vbera non tantum mittitur, sed trahitur, ac proinde cum lac deficit, ad illud promouendum sufficiunt quæcunque leniter aperiunt & mouent, contra vterus nihil confert ad delationem sanguinis, qui solum ad illum pellitur, quocirca quæ menses mouent maiores vires obtinere oportet, aut in maiori copia exhiberi, nam quando in ea copia aut qualitate exhibentur, quæ euocare menses valeant, valent etiam lac non mouere solum, sed exsiccare, quoniam non desiccantia, & modice excalefacientia lac gignunt; quæ vero plus excalefaciunt, nec valenter exsiccant, menses proliciunt, aliquando tamen pro varia naturæ inclinatione accidit, vt ea ipsa, quæ menses euocare apta sunt, lac prouocent, & è conuerso, qua ratione quæ prouocant sudorem, validiora sunt iis, quæ vrinas mouent, quia multo difficilius est, humores in halitus transmutare, quam eosdem extenuare, & à sanguine partem serosam secernere, quod diureticum medicamentum instar coaguli facit; Et quia materia vrinæ trahitur à renibus, sudoris vero materia solum impellitur versus cutem: sæpe tamen vna pro altera operatio contingit; Illa autem quæ lotium cient, non solum lac, sed menses etiam auertere nata sunt, quia impensius exsiccant, sed dicens: si menses exsiccant cur non vrinas, cum præsertim minori vi opus esse videatur, ad vrinam ciendam, quæ trahitur ad renes, quam ad menses, qui non proliciuntur? Solutio est, menses provocantia calorem, qui ad motum facit æqualem cum diureticis obtinere; diuretica vero excellere siccitate, quæ quidem ad seri separationem facit, ideo reliquum sanguinem crassiorem reddunt, & magis tenacem; ac proinde menses supprimunt, vrinam vero serosum que humorem promouent: quia tamen hæc huius loci non sunt, ad propositum redeamus.

Sanguis ad vbera trahitur, ad vterum mittitur.

Quæ prouocant sudorem validiora sũt, quam quæ vrinas mouent.

Lotium prouocãtia lac & menses auertunt.

Obiectio.

Solutio.

Cur lacti albedinem natura tribuat, & an illud per concoctionem fiat, aliaque scitu digna.

CAPVT X.

SEd forsitan sciscitaberis, cur lacte, & non sanguine nutritur infans? cuius rei causam ex supradictis quodammodo iam colligere potuisti,

Cur lacte non sanguine nutriatur puer.

tuisti, voluit enim natura illud dealbare, ne puer, aut mater, siue nutrix cruore exhorrescant; & insuper, quia extra vterum debuerat pueri cibus ad ventriculum permeare, ibi concoctus ad iecur vti sanguinis officinam, si ergo sanguis exsugeretur à puero, nec concoqueretur à ventriculo, neque esset quod rursus fieret in iecore; fuit ergo conuenientissimum, vt ex sanguine lac fieret in mammis, & ex lacte in ventriculo concocto, & ad iecur infantis delato alius purissimus, & defæcatissimus sanguis, qui esset pabulum caloris ipsius natiui, & humidi primigenij, quod in illa ætate perfectissimum reperitur. His sic compendiole appunctis, alia se offert illustranda controuersia multorum animos distrahere solita, vtrum lac per concoctionem ex sanguine fiat, an per solam coloris mutationem? concoqui vlterius sanguinem Aristoteles sentit lib. de hominis structura, vbi lac eodem modo, quo semen genitale ex sanguine generari prodidit, in cuius sententiam Galenus pedibus omnino discedit; at ita lac, sanguinem, & mammæ venas calore superarent, siquidem concoctio à calido fit, & calidiorem rem ipsam reddit; ideo putant aliqui non concoqui sed dealbari à parte; alij concoqui quidem respondent, non tamen impense sed competenter, hoc est, ad æquabilitatem reddi, nam beneficio tepidi mammarum caloris igneas, & acriores partes dissipari, crudiores attenuari, & concoqui, neque vero quæcunque concoquuntur, calidiora fieri, sed quæ à calido intensissimo, hinc fit, vt dicente Galeno, lac mediũ quoddam sit inter pituitam, & sanguinem, quia pituita calidius est, sanguine autem tanto frigidius, quanto iecoris parenchyma glandulosa mammarum corpora calore superat, longius tamen abest à pituita, propius ad sanguinem accedit: iam cum similimum nutrimentum lac sit ei, quod fœtus in vtero sumebat, pauciſſimam mutationem adeptum fuisse credibile est, quod si consideres instrumenti frigiditatem, nil profecto mirum, si quantumuis à calido fiat hæc actio, tamen ratione instrumenti lac sanguine frigidius euadat; adde etiam mammarum laxitatem, cuius ratione plus solent recipere, quam per frigidam temperaturam, etsi à corde, & partibus pectoris concalefiat, concoquere valeant. Non tamen inferas, in illis mulieribus quæ lactare renuunt, & lac ad venas regurgitat, ac rursus in sanguinem conuertitur, idem semel coctum recrudescere; nam iuxta priorem dubij solutionem nil plane vetat aliquam concepisse in venis concoctionem, maiorem in mammis simul cum co-

Dub. An lac per concoctionẽ fiat ex sanguine, an per solã coloris mutationem. Ar. & Gal. sententia. 7. de vsu part. 22. Aliorum opiniones. 5 symp. 21. Non omnia quæ concoquũtur calidiora fiũt. Lac mediũ inter pituitam & sanguinem. Lac sanguine est frigidius.

Occurritur obiectioni.

10. 20. 30.

cum coloris mutatione, & adhuc vlteriorem rursus in ven's cum reductione ad ruborem, quia color variat pro ratione partis. Porro sæpissime accidit, vt, quæ semel vterum gesserunt, semper aliquid lactis continerent, & exprimere possint, donec iterum conceperint, quæ rursus tertio à conceptionis mense iterum lac ostenderent; quibusdam etiam natu maioribus fuctu frequentiori lac prodiit, & copia tanta, vt infantem enutrire potuerint; quin etiam aliæ vrtica perficant vehementer vbera, vt dolorem excitent, ac ita primo cruentum humorem eliciunt, postmodum lac vt tradit Arist: quod sæpius se vidisse testatur Albertus Magnus, plerisque autem totis mammis atque etiam alarum finibus fluere scribit Plinius, aliquando tamen sanguis ob impedimentum aliquod eo ascendit, qua ratione, & virginibus, atque corruptis, etsi nondum matribus, vbera distenduntur, & prodit lac atque etiam maribus, vt autor est Aristoteles citato: Communiter tamen mares lac non producunt, quoniam beneficio natiui caloris, ac laboris adeo concoquunt, & absumunt nutrimentum, vt perexiguum supersit excrementi; adhoc quia non habent mammas adeo spongiosas, vt possint sufficere materiæ proprij nutrimenti, & lactis. Quod vero de apro Aristot: refert, ex quo tantum lactis indies emulgeretur, vt colloſtra inde efficerentur, vanum omnino, & fabulosum videtur. Econuerso autem aliæ sunt fœminæ, quæ natura sua lacte carent, & aliæ, quibus lac deficit ante tempus, quæ quidem natura solidæ sunt, & densæ carnis, quamobrem sufficiens humor à ventre in mammas non penetrat; aliæ sunt, quæ mammas quidem habent satis capaces, ad quas lactis sufficiens quantitas fluit, sed papillis omnino & fonticulis destituuntur externis, quibus ni lac exsiccetur, ab eodem ibidem remorato perdifficiles cruciatus excitantur: non tamen lacte vbera nutriuntur, alioqui in virginibus etiam ac viris perpetuo lac appareret, sed per diuersas venas lac, & nutrimentum illis dispensatur, vt suo loco dictum est; nec etiam statim menses ascendunt, vbi vbera turgescunt, plerisque enim idipsum ob solam carnis multitudinem euenit, quibus nunquam vbera plurimo lacte turgent, quia capacitas deest.

Color variat pro ratione partis

Lactantiũ diuersa natura.

Lac virgines aliquãdo habent.

Lac mares habent non nulli.

Lac mares cur communiter non habent.

Papillis carentes mulieres.

Vbera lacte non nutriuntur.

Cæterum quibus menstruæ vacuationes contingunt, raro fit lac, & vice versa, quia eadem est materia vtriusque, ideo mulieri vtero gerenti si lac ex mammis fluxerit copiosum, fœtus redditur imbecillus, nempe quia alimentum omne sursum ascendit ad mammas, quod fœ-

Quibus mẽstrua fiunt lac non fit, & è cõuerso

tus in venis reliquerat, quia ipſe præ imbecillitate, quantum ſibi ad moderatam nutricionem ſatis eſſet, attrahere nequiret, & conſecutionis mutato ordine, ſi grauidis mammæ repente extenuentur, abortus ſequitur, quia etſi fœtus validus fuerit, copioſum tamen ei alimentum deeſſe ſignificat, ideoque primum ex venis matricis communibus ſanguinem trahere, vnde mammæ gracileſcant prius, & non multo poſt, cum nutrimentum omnino deficit, abortus fiat, nam ſicuti lac in mammis fœtus debilitatem, ita gracilitas earundem alimenti penuriam arguit: quod vero Hippocrates, & poſt ipſum Mercatus, menſes licet fluant, ſuppreſſos omnino putant, ſi lac in mammis apparuerit, plerumque quidem ita fit, ſed non perpetuo; vidimus enim fœminas (quarum vna erat Iacobi Zueri Iuriſconſulti coniux) quæ quantumuis infantes præ-grandes lactarent, menſtrua tamen toto lactationis tempore ordinata, & copioſa habebant, nec id ſemel, ſed quoties pariebant; Mercatus refert, fœminas, quæ lac habent, interim, dum habuerint, ſteriles cenſeri, & ad conceptum ineptas; quod non experientiæ ſolum, ſed clariſſimorum virorum placitis, & rationi diſſentaneum eſt: nam plerique omnes, qui eligendæ nutricis præcepta tradiderunt, huius non fuerunt obliti, nec ipſe ſilentio prætermiſit, quod non ſit prægnans; igitur quæ lac habet, grauidari poteſt, quod quotidie videmus. Euentis ratio adſtipulatur, quia ſi aliquando contingat, vt mulier ſimul lactet, & menſtrua habeat, quod fieri poſſe docuimus, alimenti penuria quæ in illo caſu poteſt eſſe cauſa quo minus conceptus fieret, nulla omnino eſſet, atq; adeo fœminam concipere nil obſtaret: adhæc mulier gemellos ſanguine in vtero nutrit, in lucem editos eoſdem lactat, nil ergo vetat, vt quæ ſanguinea corpulentaque fuerit vnum vberibus, alterum in vtero, quamdiu ſaltem pauco indiget alimento, foueat; Quæ quidem commemorare libuit, non quidem animo criminandi ſapientes viros, quod ego ingenium natura horreo, ſed tuendæ veritatis ſtudio illectus, quo nihil ab initio habeo antiquius, & vt cuncti, quam variis modis natura ſoleat in ſuis operibus ludere perſpiciant, nec tyrones ex lactis præſentia menſium aut grauidationis defectum in vniuerſum vaticinentur, quod in praxi fœdus error, præpoſteræque morborum curationis cauſa foret, cum iis neque purgatio neq; ſanguis miſſio ſit adhibenda: eſto enim quod communiter lactans non poſſit ad nonum vſque menſem alterum fœtum enutrire, poteſt tamen concipere,

Mammarũ extenuatio, abortũ præſagit.

Dub. An fœmina quæ lac habent, interim dũ habent, menſibus perpetuo careãt, & ſteriles cenſeantur 5. Aph. 39. 1. de morb. mul. 10. Mercati lapſus. Aduerſus Mercatum rationes.

Natura variis modis in ſuis operibus ludit.

Lactans vterũ ad alium

pere,& ad aliquod saltem tempus vtrique præbere alimentum: sed neque etiam lac,fœminam esse corruptam,semper arguit. *quod tẽpus gestare potest.*

De crassamento,grumefactione, & caseatione lactis.

CAPVT XI.

PRimum nouissimumque lac inutile est, quod si crassum efficiatur; pleraque mala infantibus, & matribus ipsis infligit: crassescit autem duobus modis, vno secundum omnes sui partes cum substantia caseosa, butyrosa, & serosa vna concrescunt, & dicitur affectus græce tronbosis, latine grumefactio, Arabibus congelatio: Altero secundum duas tantum partes, caseosam, & butyraceam; qui affectus caseatio nuncupatur: vtrum tamen serosa pars vere possit crassescere, controuersum est, nam plerique id negant, eo ducti argumento, quod dum sanguis extra vasa crassescit, serum integrum separatum, ac liquidum manet, non tamen aduertunt, serum, etsi omnino non crassescat eo modo quo reliquæ sanguinis partes, tamen aliquantisper crassius euadere, cuius rei indicium est, quod si serum vrinæ recenter mictæ conferatur, crassius esse apparet, cum tamen vna eademque substantia sit, quinetiam ipsa vrina sæpissime interposito tempore crassior redditur. Nunc de grumefactione, & caseatione indesinenter agere pergam: illam à frigido fieri, compertum exploratumque est, nam extrauasatus sanguis non nisi à frigido grumefit, & accidentia frigida ex grumo sanguinis excitata, animi defectus, exsolutio, pulsus paruus idipsum attestantur; quod tamen Mercurialis non recipit, quia, inquit, in pectore, & ventriculo sanguis grumefit, nec tamen à frigido, paruus pulsus febrem sequitur hecticam, exsolutio, & animi deliquium, ardentes febres, quæ quidem calidæ sunt affectiones: sed meminisse oportuerat, in pectore, & ventriculo sanguinem, etsi in calido sit, non tamen à positiuo, sed à diminuto calore grumefieri, destituitur enim copia spirituum, quibus in venis refertus erat, per febres autem hecticas calorem intensum quidem esse, sed extensiue diminutum, quia sanguine, & spiritu hectici carent, in quo potissimum natiui caloris robur consistit; in reliquis nõ tam à calore, quam à venenatis qualitatibus, quæ fere putridos humores comitantur, animi deliquia excitari; vbi ad semẽ, & menstruũ putri-

A vitiato lacte nocumenta.
Lactis crassides.
Grumefactio.
Caseatio.
Dub. Serum an possit concrescere.
Dub. An grumefactio lactis à frigiditate fiat.
3. de mul. morb. c 5.

Aquea à frigido, terrea à calido concrescunt.

putridum, à quibus videas eadem symptomata suboriri: Neque quicquam vrget Aristotelis auctoritas, quam affert ex 4. meteororum 5. dicentis, aquea à frigido, terrea à calido concrescere, quæ simul terrea, & aquea sunt, à calido, & à frigido, vt lac: nam paulo post Aristoteles addit, à calore rem concrescere exhausto humore: & ita quidem lapides in renibus fiunt: neque nos negamus, si lac igni adhibeatur, concrescere, & incrassari, exhausta parte aquea: sed grumefactionem in mammis haud ita fieri censemus, non enim absque magnis febribus, & symptomatibus tantum caloris posset fœmina concipere, at sæpe sine illis sanguis grumefit in mammis: potius igitur ab oppresso spiritu, qui à frigore cogitur, & suffocatur: Minus adhuc opis ab Auicenna consequitur: quem de grumefactione à causa calida, & de grumefactione, à causa frigida 21. 3. verba facere arbitratur: quia eo loci non quidem de grumefactione, sed de caseatione sermo est, vt legenti perspicuum erit.

Grumefactio lactis qui fiat.

Auic. locus perperam à Mercuriali citatus.

C. 4. *Frigida medicamenta quo pacto congelationi conueniant.*

Quod si c. 5. de congelatione differens, medicamentis vtitur frigidis, vel certe anodinis, non video profecto, qua ratione ea congelationi conuenire possint: nisi quatenus ea, quæ moderate sunt frigida, si cum frigidis intensis conferantur, vicem obtinent contrarij, & anodini, quo pacto à viris fide dignis accepi, in Moscouitarum regione, Sarmatia olim dicta, per magnos hyemis rigores aqua plenas tonnas ad diuersorij fores paratas haberi, quibus aduentantes hospites pene congelatos immergant, atque ita paulatim incalescere, ne rigidi, vt erant, hypocausta ingredientes ab vno ad aliud contrarium subita facta mutatione periclitentur: sed quid multis moror in ea confutanda opinione, quæ nullam omnino capit probabilitatem, nec in Aristot. aut Auicen. mentem vnquam incidisse palam iam feci, cum ex ipsa voce eius instabilitas conuincatur, non enim aliud esset rem à calido congelari, quam à frigido comburi.

Moscouitarum mos.

Dub. An caseatio lactis à calido semper sit.

Porro lactis caseationem tam internam quam externam à calido semper fieri nemini dubium esse debet: nam vt vrinam cientia prius fundunt sanguinem deinde partes crassas, ac serosas separant, Galen. auctore, ita coagulum in lacte prius separat caseosam partem à serosa, deinde eandem crassam reddit, Aristot. decreto, dicentis, frigidum non proprie lac ad caseationem reddere, sed potius à calore id fieri: quin etiam ipsius coaguli natura idipsum palam facit, quod, vt scribit Arist. igneam habet facultatem, qui Gal. & Auerroes plane suffragantur: ad

simpli. 13. Coagulina tura ignea est. 4. de hist. animal. 3. 3. eiusdem tit. 21.

tur; adde ſedimentum in vrinis non niſi à calore ſecerni, & quæcunque ad ſeri extractionem, & caſei ſeparationem faciunt, cinaram, cnycum, gutturgalinæ, vinum, & reliqua calida eſſe omnia; vt mirari ſatis nequeam, quid venerit in mentem eruditiſſimo viro, qui loco allegato ſcribit, horum pleraque frigida eſſe, quæ tamen cuncta tertium aut ſaltem ſecundum attingunt caliditatis gradum. De aceto, quo ſolo aliquando lactis ſerum extraximus, etſi eius nullam fecerit mentionem, difficilior poſſet ſuboriri controuerſia: ſed neque hoc quidem frigidis ſuis partibus id efficit, verum ſubtilioribus calidiuſculis, & admodum ſiccis, quibus primum penetrat, deinde caſeoſam partem cogit atque conſtringit, qua ratione ab eodem quamuis à prædominio frigidum ſit, tamen propter has partes acredinem ſero ineſſe, & quandam ſubducendi abſtergendique vim ſuperius iam prodidimus. Sed vt à Galeno te explicare poſſis, qui 3. de alimentorum fac. c. de oxigalate, lac interdum vſu vaſis aquæ frigidæ ſpiſſari pro comperto affirmat, ruſticos conſule Hiſpanos, qui probe norunt illam ſpiſſationem non ab aqua, ſed à calore ignis fieri, cum enim volunt lac ſpiſſare, pro ſapidiſſimo illo cibo, quem ipſi Luſitane *Atabeſe* vocant, prius leuiter bulliunt, interim tamen, ne fiat caſeatio, aquam infundunt, qua tantum abeſt vt ſpiſſetur, vt potius alioqui futura caſeatio impediatur. Cæterum putat Mercurialis duas eſſe caſeationis ſpecies; propriam, quæ à ſolo coagulo fiat, & impropriam, quæ ab aliis rebus; illam ſemper à calido: hanc tum à calido, tum à frigido poſſe contingere in mammis: Sed vt illi hac via ſubterfugienti iter occludamus, reducamus ei in memoriam, improptiam hanc caſeationem tunc fieri duntaxat, cum præternaturalis calor in mammis augetur, quod ipſe paulo inferius affirmat, nullam aliam cognoſcens huius caſeationis cauſam, quare volens nolens ſui fortaſſe parum recordatus rem, vt eſt, profert. Noſtræ huic ſententiæ patrocinatur Dioſcorides, vbi ad diſſoluendum lac in ventrieulis puerorum coagulatum, acetum exhibet, at quæcunque à frigido diſſoluuntur, à calido concreſcunt, vt tritiſſimum eſt philoſophorum dictum: quid? quod non inuenies lac coagulatum niſi in locis calidis, in ventriculo, & ad ignem: nam in aere potius corrumpitur, & grumeſit: quod ſi opera caloris contempleris, cuius proprium eſt, homogenea coniungere, heterogenea vero diſgregare, eadem profecto in caſeatione fieri plane comperies.

Serum extrahentia calida ſunt

Acetum calidas habet partes.

Lactis ſpiſſatio qui fiat.

Duplex caſeatio.

Impropria caſeatio nõ à frigido ſed calore fit præter naturali.

Lib. 2. 46.

Quæ à frigido diſſoluũtur à calido concreſcunt.

Lac nonnisi in locis calidis coagulatur.

Caloris opus. Non igitur est, quod de caseationis causa deinceps quisquam dubitet cum exquentis, autoritatibus, & firmis rationibus calorem esse in propatulo sit.

Coagulum, quid. Verum quoniam de coagulo sermo incidit, sciendum est, illud quidem nihil aliud esse, quam albam illam substantiam, quæ reperitur in animalium ventriculis, vna tantum parte dentatorum, & quæ nondum vsa sunt alio nutrimento, quam lacte; cum primum enim herbis pasci incipiunt, corrumpitur coagulum, ideo in grandioribus non inuenitur; quatuor porro habent ventriculos animalia hæc, quibus possint haud bene ob dentium defectum incisum in ore alimentum, alioqui asperum, & durum exacte concoquere, ideo ruminãt, dum ex vno ad aliud transferunt; Est enim ruminatio reductio ad os, & vlterior præmansi alimenti masticatio, quæ omnia ferimus accepta Aristoteli, & Galeno, ventriculis autem hæc nomina indita sunt, venter, reticulum, omasum, & obomasum, germanice Mage/ Pansen/ Roden/ Psalter. In illo vero, quem omasum Græci vocant, germani, Roden/ materia hæc siue fermentatum lac reperitur, quod coagulum dicitur; nam sicuti mulieres crudam massam seruant, quæ acorem caliditatemque contrahens causa est, vt melior panis, cui commiscetur, euadat, ita lac in hoc ventriculo asseruatum fermenti concipit qualitates igneam, & acrem, quibus lac commixtum caseationem efficit, iisdemque valet liquida coagulare; congelata dissoluere, ideo contra lac in puerorum ventriculis congelatum, Dioscorides citato exhibet. Si interroges, vnde lac in mammis coaguletur, si nullum ibi huiusce modi coagulum reperitur? Respondet Mercurialis, à quadam caseatoria vi lacti intrinseca id fieri; cum tamen, qualis illa sit, non appareat, nec alia ibi reperiatur, quam concoctiua, quæ à calore natiuo fit, ac reliquæ naturales, Potius equidem puto, id calore fieri præter naturam, si eo lac perducat, vt calorem acoremque concipiat, ac similem coaguli naturam, quod forsitan & ipse significare voluit.

Ruminantia quatuor habent ventriculos.

Rumination quid.

A. 3. De part. anim. 14.

Ventriculorũ nomina.

G. de admin. nist. à nat. 3

Coagulum liquida aglutinat, congelata dissoluit.

Cur lac in mammis sine coagulo coaguletur

Matrem:

Matrem ipsam infantem lactare conuenientißimum esse, sin minus id fieri possit, qualis sit nutrix eligenda.

CAPVT XII.

EDito in lucem infante, transactisque illis diebus, quibus antea dixim̃us, lac maternum rectificari, ac benignum reddi; ipsa quæ peperit mater, eademque sui partus fidissima nutrix sit, est enim Galeni testimonio lac maternum iam edito infanti saluberrimum, quoniam qui eo aluntur pueri, ij non solum consueto, verum etiam maxime proprio vtuntur alimento; nam cum infantes, dum adhuc in vtero sunt, sanguine matris ali supradictum sit, ex sanguine vero lac gigni exiguam in mammis adepto mutationem, constat profecto feliciorem procedere nutritionem, quæ lacte matris conficitur. Præterea quia matres longe vigilantiores sunt in liberis suis educandis, quam stipendiariæ nutrices, quæ lucrum potius quam fœtum respiciunt, ac vix vlla reperitur, quæ nutricationis omne tædium perinde, ac mater possit tolerare, sordes, vagitus, morbos, ac seruandi nunquam satis diligentem curam, & vt numero dicam, quia nulla est, quæ pariter amet vt mater, nulla procul dubio erit, quæ pariter curet: sic vidimus hoc eodem anno duos infantes à nutricibus somno profundo stertentib. suffocatos, vnum Belgæ filiolum, alterum Lusitani. Tertio quia permittendum non est, vt alieni lactis contagio inficiatur puer (si modo bene temperata sit mater, salubreque corpus nacta) nam & indoles ex lactis natura vitiatur, quocirca non temere vulgo dicitur, hunc aut illum cum lacte nutricis malitiam imbibisse, si quidem vna cum lacte vel vitiosi, vel ingenui non solum addiscuntur mores, sed imbibuntur ita vt ad fingendas tam animi quam corporis dotes, non tam seminis naturam, quam lactis & alimenti valere, existimauerint sapientes, & Galeni liber cui tit. est, quod animi mores corporis temperaturam sequantur, apertissime personat: puero ægrotante nutricem purgamus, sicque sanitatem cõsequitur infans, itaq; vt vna & eadem est salus, sic idem corpus, & humores iidem subindeq; propensiones eædem, vnde merito hæ ipsæ propensiones hispanice *Humores* appellantur,

Rationes ob quas mater puerum lactare debeat.

1. *De valetudine tuenda.*

Lac maternum saluberrimum, & cõsuetũ alimentum est infanti.

Mater vigilantior est quã nutrix

Lacte alieno alieni mores imbibuntur.

Lac ad fingendos animi mores multum valet.

ob maximam quam cum illis habent cognationē, sic triticum in aliud solum iactum degenerat in auenam, aut siliginem, vitis in alium collem translata mutat ingenium, planta reuulsa à parente terra flaccescit, ac veluti emoritur, non tamen inficias imus, semini etiam magnam vim inesse, vt iam superius exposuimus. Quarto satius multo erit, si maternam pietatem exercentes mulieres, & sui officij memores, filios alant, quos pepererunt, quia quæ matres filios non nutriunt, integras non esse, sed semimatres, nec materno officio liberos demereri dicebat M. Aurelius Rom. Imp. apud Gellium. Et certe qui fieri potest, vt filij matris ratione illam dignentur, quæ eo. tot ac tantis periculis exposuerunt, & quæ materfamilias debuerat pietatem erga domesticos omnes exercere, talem erga liberos exercet crudelitatem, vt tradat viscerum suorum fructum & imaginem virturis à natura in eo effigiatam coinquinandam nutrici atque alendam; merito qui ita nutriuntur, semispurios dicendos esse quidam existimarunt, & matres semiadulteras; si enim mater sanguine fœtum nutriuit per nouem menses, certe nutrix per biennium lacte, quod idem sanguinem dealbatum esse iam superius tradidimus hanc esse dixerunt differentiam, quod in vere dicto adulterio mater *filium alterius patris marito supponit, in hoc vero filium alterius matris.* Hinc est, quod nobilis Romanus iuuenis ex Gracchorum familia è bello redux dives, ac cum victoria occurrentibus vna matre & nutrice cum gaudio, & alacritate, sic inter eas spolia diuisit, vt matri daret annulum argenteum, nutrici torquem aureum, de qua re condolente matre, tu, inquit, me solos 9. menses in vtero, hæc vero per integros duos annos vberibus suis aluit, corpus à te habeo, & illud quidem medio parum honesto, hæc vero candida ac sincera voluntate mores dedit, tu me natum primum à te procul reiecisti, hæc à te despectum suis vlnis recepit, & ad hunc vsque statum perduxit; Quod aqua gignit, in aquis educatur, terra suo succo alit, quidquid in ea nascitur; neque est tam ferum vllum animantis genus, quod non alat suos fœtus, tygrides sanguinis sitientes proprium sanguinem & lac suis catulis non denegant, vlulæ, leones, viperæ, educant partus suos, & homines suos fœtus abiiciunt, exponuntque: ô delirationem incredibilem, & execrabilem, quod enim potest esse crudelius expositionis genus, quam peperisse, & statim abiecisse, aluisse in vtero sanguine suo, nescio quid, quod nondum viderat, iam ve-

Lib. 3. C. 10. Matres quæ filios nō nutriūt integræ matres non sunt.

Lib. 12. C. 1.

iam vero perfectum, iam in lucem editum, iam filium factum, tenerum infantem, adhuc rubentem, & matris opem implorantem, ea voce, quæ mouere dicitur & feras, reieciſſe, ac proprij, & conſueti lactis alimonia priuare, & mulieri conductitiæ, ruſticæ, nec moribus integris, ſæpe etiam meretriculæ, & lue venerea infectæ tradere; ſed tanta hæc crudelitas ſumma Dei prouidentia ſæpe punitur, Etenim coagulatus eiſdem lac in mammillis grauiſſimos, ac diros excitat cruciatus, ita vt ſæpe cogantur canibus ſugendis præbere eaſdem papillas, quas filiolis denegarunt, neque ibi punitiones conſiſtunt, imo plerumque inflammantur ſuppurantur que mammillæ, & nouaculis præciſæ, & ignitis cauteriis aut cancro corruptæ per fruſta decidunt. Obtrudunt aliqui parcendum eſſe teneræ ætati imbecillæque valetudini; non aduertentes, naturam, quæ dedit ad concipiendum vires, haud dubie dediſſe & ad lactandum; neque aliud in pectore duos illos veluti fonticulos turgidos, & lacteo liquore ſua ſponte manantes admonere, nec putent matris officium eſſe concipere, & parere, in quorum vno oblectamentum ſecutæ in altero naturæ neceſſitatem, nil hactenus de puero ſunt bene meritæ, ſed quod ſequitur poſt partum, eſſe verum matris munus: hoc tamen permittimus, vt ſi fœmina fuerit tenella, iuuencula, aut imbecilla, & pauci lactis, quod reſpectu infantis in lucem editi non tantum ſuppeditet alimentum, quantum ſanguis in vtero materno, coadiutricem ſibi aſſociet, nec propterea filiolum penitus exponat; quibus de cauſis ſi nutrix infanti ſit adhibenda, vel quia mariti delicatioribus vxoribus ſuis parcendum eſſe volunt, propter mollitiem, vel morbum, vel lactis vitium, deligenda probata aliqua mulier erit, quæ corpore bene temperata ſit, ingenuis moribus prædita, quæ vigeſimum circiter annum ætatis agat, vt Galeno placet, & Paulo, & Aetio aut ſaltem trigeſimum non excedat, quia iam tunc permultis menſes ordinem non ſeruant, lato etiam ſit pectore, corpore firmo, colore ſuaui, & viuido, mediocribus mammis: hilaris præterea ſit, caſta, ſobria, alumno aſſidue arridens, & cantillans, diligens circa pueri mundiciem, articulate etiam loquatur, quia hanc præcipue habet puer loquendi magiſtram; eius caput inſpiciatur, ne tinea, aut achoribus affecta ſit, nec rubiginoſis aut carioſis dentibus, nec oris fœtore, arthritico, elephanticoq; morbo, neue venerea lue, qua plerumq; inficiuntur, nullo denique ſit affecta morbo nec etiam facile iraſcatur, nam

Obiectioni occurritur.

Nutrix qualis.

Gal. primo de ſanit. tuenda. Paul. lib. 1. C. 2. A. lib. 4. C. 4.

Animi paſſiones.

hoc feruidam, & bilioſam naturam arguit, non ſit primipara, quia lac nondum ſatis purgatum habet, ideo ſaltembis peperiſſe oportet, quippe quæ mammæ olim plenæ fuerunt, & impleri conſueuerunt, venas arteriaſque habent craſſiores, & capaciores; enixa autem ſit duorum tantum menſium, & non vltra decimum à partu, conſtituta, quæ inſuper legitimo tempore maſculum pepererit, quia hæ vt plurimũ melius coloratæ ſunt, ſanguinemque habent laudabiliorem, luſca non ſit, quia non niſi tranſuerſim intuetur puerum, qui propterea eandẽ inſpiciendi conſuetudinem plerumque contrahit; abſtineat à concubitu, etenim coitus ſanguinem, & lac ipſum conturbat, lactis etiam copiam minuit, quia menſes ciet, quæ vero menſes habent, lac non habent, vt ſupra enarrauimus, præterea viroſam quandam qualitatem coitus lacti conciliat; adde quod inde non raro grauidæ fiunt, quod & alumno, & conceptui nociuum eſt, neuter enim ſatis alimenti habere poteſt, ſubinde purus ſanguis circa vterum ſubſiſtit, impurus ad mammas conſcendit, ac demum quantum accedit fœtui, tantum decedit alumno: quo in loco illud mirari ſubit, quod plurimi retulerunt, non corrũpi lac fœminæ, ſi ex eodem viro rurſus conceperit: talis itaque nutrix probatis cibariis veſcatur, à ſalſis, acutis, & adſtringentibus abſtineat; & primis diebus ſingulis vicibus ante lactationem puerulo tantillum mellis lingendum exhibeat, deinde mammillæ preſſione lactis pauxillum mulgeat, ac ita pueri ſuctionem iuuet, ne vehementi ſuctu gulæ inſtrumenta aut palati lædantur, neue malarum articulationes laxentur, nec inſuper ſingulis lactationibus vberem lactis copiam exhibeat, ſed parcam. Ex quibus iam colliges decem in nutrice conſideranda eſſe, ætatem nimirum, habitum corporis, mammarum & papillarum formam, tempus à partu, vltimi infantis ſexum, vt ſana ſit, & non grauida, demum lactis conditiones quas nos c. 9. huius libri iam tradidimus, & ad quatuor reducipoſſunt, dulcedinem, candorem, odorem, & conſiſtentiam.

Coitus lacti nocet.

Lac fœmina nõ corrũpitur, ſi ex eodem viro concipiat.

Victus ratio.

Lactandi ratio.

Decem in nutrice cõditiones.

Optimi lactis cõditiones ad 4. reducuntur.

Par-

Paruæne an magnæ mammæ ad conficiendum lac commodiores sint, & an liuidæ nutrices eligendæ.

CAPVT XIII.

DE magnitudine mammarum apud maiores nostros versata fuit controuersia, iam inde à Pauli & Auicennæ temporibus, qui eas laudant, quia plus ibi sanguinis generetur: Aetius reprobat, eo quod grandiores mammæ suscipiendis cancris sint expositæ, qua ratione Moschio & Athamantius scribunt eas, quæ habent grandes mammas, vinosas, libidinosasque esse, quia vtrumque proficiscitur à calore vteri, & pectoris: Mercurialis conciliare nititur hos autores, atque ita Aetij locum intelligit de magnis mammis secundum carnem, quas quidem vituperat, commendat vero eas, quæ secundum capacitatem magnæ sunt, de quibus Paulum, & Auicennam intelligi vult, atque hac interpretatione quasi extripode dicta totam dirimi controuersiam arbitratur; Sed quoniam quæ magnæ sunt secundum capacitatem, plus lactis conficiunt, quam conueniat, vnde retentum lac putrescit, & molestiam infert, quæ autem secundum carnem magnæ existunt, sat lactis generare nequeunt, potius mediocres commendandas esse puto; Paulum vero, & Auicennam magnas commendasse non quidem secundum carnem, neque secundum capacitatem, sed secundum venas per easdem diffusas, quæ multum faciunt ad lactis bonitatem, nam & cauitas moderata, & debita portio carnis est, quare tum ad decentiam corporis tum ad lactis elaborationem præferuntur reliquis quæ ad vtrumque extremum recedunt, quarum aliæ sufficientẽ lactis copiam non progignunt, aliæ haud probe complectuntur, ac insuper rugosæ sunt, laxæ, ac pendentes, quod deformitatem inducit; præterea quia in mediocribus temperatus est calor, & magis coactus, cuius rei non solum cõtractus fidem facit, sed quod permulti venarum riuuli liuentes per easdem circumspiciuntur, qui tamen latent in laxis, quia subsident. Igitur mediocriter carnosa nutricis vbera papillas habeãt, nõ conniuentes, nec curuitate auersas, nõ valde graciles, aut breues nimisue tẽsas; illas n. non facile apprehendit puellus, harũ cõtactu offenditur,

Mercurialis sententia.

Autoris positio.

Mediocres mammæ, præferendæ.

In mediocribus temperatus est calor.

Papillæ quales.

quæ

quæ insuper si crassiores sint, totum eius os implentes suctum impediunt, neque porro ad pallidum, aut liuidum vergant, hoc enim si citra manifestam causam fiat, corpus, & vterum laborare indicium esse scripsit Hippocrates: Sit insuper nutrix densa solidaque carne prædita, vigiliarum, & laborum, quæ circa alumnum contingunt tolerantissima, non nimis albas subpallida, aut lentiginosa, sed pulchra & candida, rubore perfuso; qualem Auicenna citato eligit. Sed iam video sophistarum potius quam Aristotelicorum turbam hic obstrepere, fuscas potius eligendas esse, qua ratione ducti, seu potius seducti Hispani hybridas eligunt, quas *Mulatas* vocant, ex parente Hispano, & matre Æthiopissa ortas, calore Numidico, sæpe etiam ipsas Æthiopissas atro colore: quænam autem est eorum tam firma constansque ratio? quia, inquiunt Pareus, & Bonacciolus, quemadmodum terra fusca fertilior est alba, sic fusca mulier lacte est pinguiori, alimentum facilius concoquit, & excrementa digerit perfectius; addunt, quia, quæ nigra sunt calidiora, & validiora existunt, ac eorum carnes iucundiores, quia magis mixtæ, & elaboratæ Actio autore, ideo Auicenna carnem nigri animalis incolumiorem, & suauiorem esse prodidisse, nigredinem vero signum esse caliditatis, & roboris, vt cum Hippocrate dicebat Galenus, idcirco in praxi lac capræ nigræ commendari receptum esse, ideoque Aristotelem lac liuidum prætulisse; quæ tamen omnia facile corruunt, si peritissimis viris in mente reducamus, non sicuti in brutis nigra, etiam in hominibus, sed alba rubro suffusa magis laudari, cuius rei ratio est, quia cum homo sit vltimum mixtorum, & eius forma perfectior, ac magis eleuata in suo esse, maiorem requirebat mixtionem, & elementorum refractionem; ideoque illi conueniens esse non potuit caloris magna exuperantia, sed abundantia solum naturalis, quæ in temperata natura potissimum reperitur, cuius sobolis color roseus est: in brutis vero quia non eam habent elementorum refractionem, & quorum moles crassior est, conueniens fuit exuperans caliditas, à qua nigredo prouenit, vt molem illam possit conficere; Aristotelis vero sententia de lacte brutorum intelligatur, aut certe non de liuido positiue, sed de candidissimo lacte, intelligenda est, quod vt plurimum liuiditatem quandam præ se fert, qua ratione Angli, & Belgæ amylo, quo dealbare, & indurare solent collaria, tantillum liuidi coloris commiscent, quo magis candor eleuetur;

An liuida nutrices sint eligẽda.

Hybridæ quæ dicantur.

Quæ nigra sunt calidiora. 6. Epid.

Lac capræ nigræ laudatur.

In hominibus alba potius quam nigra commendãtur.

In brutis cur nigra laudentur.

testa-

teſtatur vaſtiſſima maris planicies, & convexa aeris ſuperficies, quæ in magna ſerenitate, quo tempore albiſſima ſunt, cærulea apparent: quin etiam ut eundem per ſe ipſum Ariſtotelem expliçemus, ipſe ea quæ ſunt alba, calidiora, & ſuaviora eſſe prodidit, quod ſi ad hominem, non ad bruta animalia aptaveris, veritatem obtinebit. Videant igitur quam fœdè ludificentur eæ, quæ filios ſuos tradunt Æthyopiſſis & hybridis illis, quæ præter hoc, quod calore ſunt intenſiſſimo, moribus ut plurimum corruptiſſimis inquinantur, hoc ſolum nomine laudatæ, quod ſuaviſſimè modulentur. *Hybrida ſuaviter modulantur.*

Cæterum Pauli decreto lacte pueruli ad biennium uſque nutriri debent, quod ſi id abunde non ſupererit ad nutritionem, & incrementum, pulticula exhibeatur, ex tenuiſſimâ panis raſurâ, cum butyro, & ſaccharo, aut etiam cum oleo & melle, cum pulvere ſeſami aut aniſi; tamdiu vero lactentur, quamdiu dentibus nõdum inſtructi ſunt, quorum præſentia ſolidius quoddam lacte, & pulticula alimentum natura videtur expoſcere, ante hoc tempus nutriendi haud ſunt ſolidioti alimento, oſſis, aut intritis, quia inde ob exiguam adhuc concoquendi facultatem, & imperfectam maſticationem multi à cruditate morbi contrahuntur, extinguitur enim calor à multis cibis. Cum his tamẽ ſeptentrionales fœminæ tamdiu lactare non ſolent, & pulticulam citius infantibus exhibent. *Quamdiu lactandi pueri. Pulticula qua ratione conficienda.*

Cæterum ubi jam ablactati infantes fuerint, ſenſim ad pleniora cibaria traduci debent, tuncque liberiori modo vivere ſinendi ſunt, & ſuo ingenio, hilaritate, relaxato animi fræno, exercitia ludicra & luſus illis permittendus, nam animorum ſecuritas, relaxatioq; ie haud parùm ad vegetam corporis educationem momenti affert. Verum ſimulatquè ſextum, ſeptimumve annum attigerint, mitioribus magiſtris tradãtur, duodecimo altioribus diſciplinis imbuendi iam ſunt; ad vigeſimum uſque mathematicis, & philoſophiæ ſtudiis exornandi, deinde graviora exercitia imperanda, ut otio carentes à Veneris ſtimulis coerceantur, quibus ea ætas tentari plurimum ſolet, ideo in ea poſſimum corycæis, & inſpectoribus indigent, nec ſine pædagogis, ſi fieri poſſit, à parentibus ablegentur. *Educandi ratio. Magiſtri. Diſciplina.*

Vini etiam uſus per totam puericiam, & adoleſcentiam interdicendus, nam ut Plato, & Galenus præcipiunt, præterquam quod ſit ignem addere igni, caput etiam halitibus replet; quare nil mirum, ſi hoc ævi, ut ſunt corruptiſſimi inſtituentium mores, puerorum ingenia *A vini uſu ad ſtinendũ quamdiu.*

Puerorum ingenia cur refractaria fiant.

aſpera, indomita, refractaria, ſuperbaque plerumque cernamus, dum vino oppreſſi, ac in mollitiem, & luxuriam ſoluti pueri, & adoleſcentes inſaniunt, & hebetiores fiunt, pudorem, obſervantiam, & officiũ poſthabentes. Sed ego dum ea perſequor, quæ cognoſcere potius, quam permutare licet, ac communem ſeculi calamitatem deploro, fortè orationis impetu meos limites videbor excedere; quare hic jam emenſus totam de hominis procreatione hiſtoriam, pueri animum magiſtrorum curæ perpoliendum relinquo; & quia de corporis ægritudinibus, quæ viris cum fœminis communes ſunt, alibi traditur, modo ad fœminas reflectentes noſtri inſtituti memores, quæcunque per eas quatuor ſtationes obveniant iis, quæ naturaliter fieri tradidimus, quot ſint earum languores, & quâ ratione reficiendi (quæ medicis plane utilis tractatio erit, reliquis non injocunda) DEO auſpice cudere exactiuſque perpendere ſecundâ huius operis parte, ne quippiam deſideretur, totis viribus adlaborabimus.

Nunc adepti huius laboris finem orationi quoque noſtræ hic finem imponamus.

***

FINIS LIBRI QUARTI, ET primæ partis hujus operis.

INDEX.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM MEMORABILIVM, QUÆ IN HAC PRIMA DE UNIVERSA MULIERUM Medicina parte continentur.

A. Pag. Lin.

Abgas quid. 27.16.
Aborsum septem dierum qualem viderit Hipp. 151.31. & 160.9.
Aborsum promoventibus pœnæ illatæ 163.22.
Abortum 40. dierū qualem vidit Fer. 154.21.
Ablactandi pueri quando 225.10.
Acetabula uteri sive cotylidones 13.31.
Acetabulis fœtus per umbilici radices in utero committitur 13.33.
Acetabula uteri unde sic dicta 29.16.
Acetabula an in humano utero reperiantur ibid.13.
Inter acetabula humani uteri, & brutorum differentia 16.18.
Acetabula in muliebri utero dicūtur vasorum ora non vasa ipsa ibid.26.
Accretio à calore fit 94.30.
Acetum calidas habet partes 217.6.
Acetabulorum dissolutio in partu 203.34.
Adolescens sine brachiis digitis pedum munia exactè perficiens Eborę 141.2.
Adolescēs alius superiori similis Salmātica ib 5.
Adriani Imp. decretum de partu undecimestri 178.21.
Adolescentes inspectoribus indigent 88.29.
Ætas pubertatis 12. in fœminis, 14. anno in viris constituitur 89.14.
Ætates à planetis qua ratione gubernentur 190.26.
Ægritudinibus pituitosis coitus prodest 109.8
Ætas apta ad concubitum tum viro, tum fœminæ 111.2. & 113.3.

Pag. Lin.

Ætate adolescentiæ magnæ fiunt mutationes 88.18.
Æthiopum semen nigrum non est 39.31.
Æstate mulieres: hyeme viri coitum magis appetunt 108.15.
Æthyopissæ non eligantur pro nutricib⁹ 225.6
Aëtius 116.13.
Affectus animi 72.24.
Affectus animi concubitus tempore conceptum impediunt aut vitiant 116.9.
Agrippæ qui dicantur 202.8.
Allantoides membrana sive intestinalis 26.30
Allantoidis nomina diversa ibid.31.
Allantoides ex uracho initium sumit ib. 32.
Allantoides solum fœtum non comprehendit ibid.34.
Allantoides ex tenui muliebri semine & salivali viri humore coalescit 27.10.
Allantoidis usus 27.50.
Alcypes elephantum peperisse fertur 141.20.
Alba calidiora, & suaviora esse quomodo intelligendum 225.4.
Alba potius quam nigra in hominibus commendantur 224.23.
Albertus Magnus 58.28.
Amnium tertium est fœtus involucrum 27.12.
Amnij substantia ibid.13.
Amnij usus ibid.17.
Amare mulier debet ut concipiat 116.14.
Amiterni quale monstrum natum 140.28.
Anatomiæ ad geographiam similitudo 34.20.

Pag. Lin.

Animalia sexibus seiuncta sunt 2.24.
Animalia in individus dissolubilia sunt in specie perpetua 1.4.
Animam prægnantem esse qua ratione intelligendum 68.2.
Anima rationalis non est nostræ generationis autor 70.8.
Anima rationalis à Deo in temporis momento creatur ibid,10.
Anima vegetativa an sequatur ad perfectionẽ formæ; an vero extrinsecus adveniat 66.28
Animæ vegetantis munia sunt nutrire & generare 69.26.
De anima Galeni sententia nutabunda 70.22
Animalia quæ à diversis specie sunt nata non gignunt 106.1.
Animalia diversa congredientia tertiam gignunt speciem 105.35.
Animus tranquillus facit ad bonos conceptus edendos 116.10
Animalia perfecta non nisi ab agente univoco fiunt 139.19
An trogyni seu hermaphroditi 140.33.
Ancilla quæ serpentem peperit 41.20.
Animalia cur parva multipara, magna unipara sint 146.29.
Animal illud est quod in utero continetur 157. 24.
Animã in semine præextitisse cõfirmatur 66.9
Anima rationalis quo tempore corpori infundatur variæ opiniones 164.19.
Anima rationalis circa tertium quartumve mensem corpori infunditur ibid.32.
Animal & homo idem simul non est 165.4.
Anima rationalis vegetativa & sensitivæ vires continet ibid.18.

Pag. Lin.

Anima rationalis cur in infantibus sua munia non exercet ibid.31.
Anima rationalis extrinsecus advenit ib.33.
Ad animam humanam in corpore præparatio est ibid 35.
Anima humana humanũ corp⁹ requirit 166.1
Animæ vires, & facultates an realiter distinctæ sint ibid.4.
Animæ facultates in rationali anima virtute continentur ibid.5.
Animæ facultates distinctis sedibus sua munia exercent ibid.10.
Anima rationalis, non ab angelo sed à solo DEO creatur ibid.14.
Anima rationalis an sit ex traduce 166.29.
Anima qui differat à natura 168.15.
Animæ essentiam se ignorare fatetur Galenus ibid.21.
Animam esse immortalem Galenum sensisse contra quam quidam illi imponunt ib.30.
De anima Porphyrii sententia ibid.32.
De animæ essentia sententiæ variæ 169.4.
Anima rationalis immortalis est ib.27.
Animam esse immortalem quibus rationibus probarint Plato & Aristoteles ibid.
De anima rationalis immortalitate rationes Philosophorum probabiles sunt non demõstrativæ 269.34.
De animæ immortalitate sententia vera, & certa est non evidens, ideo fide potius quam demonstratione cognoscitur 170.11.
Animæ immortalitatẽ arguit timor Dei ib.14.
Animam esse immortalem ex locis scripturæ comprobatur ibid.25.
Anima tota simul ingreditur 104 18.
Animalia bruta pumiliões cur dicãtur 174.17

Pag. Lin.

Anodina medicamenta utriusq; excessus contrarij vicem habent 216.16.
Animi securitas ad vegetam corporis educationem convenit 225.24.
Anatome ad medicam tractatiõem ut geographia ad historiæ fidem facit 34.22.
Anaxagoræ sententia de sexus similitudine 126.30.
Animæ vegetantis pars sive facultas est facultas formatrix 74.13.
Animalia varia quam diu uterũ gerunt 175.3
In Anglia quale monstrum natum 140.30.
Annus 63. climactericus 192.1.
Appetitus naturalis idem in homine & brutis 119.15.
Aquas vocant obstetrices sudorem fœtus, & sordem innominatam 103.14.
Aquea à frigido, terrea à calido concrescunt 216.31.
Aquatilia lac non habent communiter 23.1.
Aquatilia quæ lac & mammas habent ib. 3.
Arbores quando dicantur concipere & parturire 3.15.
Arteriæ regenerari nequeunt 50.12.
Artemon Antigono regi similimus fuit 134.3.
Arimaspi populi uno oculo insignes 14 .8.
Articulationis tempus 153.18.
Aristot. in plantis sexus diversitatem admittit 3.11.
Areteus uterum animal esse cum Platone sentit 17 27.
Aristotelis sententia circa præcipuum mammarum usum 22. 13.
Aristotelis de muliebri semine sententia 43. 3.
Aristoteles, Avicenna, & Galenus menstruum sanguinẽ fœmineum semen esse putarũt 45.12.

Pag. Lin.

Aristotelis de testiũ vi & usu sententia 61.25
Aristotelis sententia de semine qua ratione fit animarum 65.9
Aristotelis dictum, quidquid fit ab eo quod actu est fieri, qua ratione intelligendũ 66.15
Aristotelis dictum, sol & homo generant hominem, qua ratione explicandum 73.10.
Aristotelis de concumbendi ratione egregia sententia 118.31.
Aristotelis difficilis loci de tempore quo minus alimenti fœtus absumit explicatio 157.29
Aristotelis loca contraria conciliantur 158.3.
Aristotelis & Avicennæ de principatu membrorum sententia 158.33. & 159.15.
Aristoteles lac lividum commendat 224.21.
Aristoteles cor primum efformari contendit 159 2.
Aristoteles interdum in rerum divinarum cognitione elatus 35.10.
Astomorũ gẽtes sine ore halitu vivunt 140.14
Athenæi sententia de muliebri semine 43.16.
Athenagoræ sententia de dæmonibus 120.7.
Anthropophagæ Scythæ eversis post crura pedibus incedunt 140.11.
Autoris institutum 1.13.
Averrois urgens argumentum quod semen fœminæ non sit proclivum 46.20.
Avicennæ de seminis decisione pulchra sententia 57.8.
Avulsio apud agricolas quid 60.9.
Averrois de tempore quo anima rationalis introducitur ridicula sententia 165.22
Aves lac non habent neq; mammas 22.36. & 210.1.
Avium rapacium temperatura 96.25

Pag. Lin.

Aves defectum lactis amore erga pullos suos cõpensant 210.4.
Austrinæ constitutiones utero gerentibus incommodæ 200.6.
Avicennæ loca 52 31.
& 124.35.

B.

IN *Barduana regione pecora lacte abundant* 210.31.
In balneo ex projecto semine mulierem concepisse, 47.3.
Bilis varia in infantium intestinis 205.16.
Brasavolæ ad locũ Galeni interpretatio 42.6.
Brutorum diversorum varia pariendi tempora 175.3.
Bruta menstruis non laborant 77 9.
Bruta certum habent pariendi tempus 175.3.
Bruta qua ratione ad coitũ concitentur 175.31
Brutorum instinctus 72.9.
Brutorũ fœminæ gravidæ marẽ renuũt 106.8.
Brutorum fœminæ pleraque maribus robustiores 95.1.
Bruta ab hominibus concipere ne possint 119.7
Bullæ tres pro cerebro, corde, & jecore quando prius generentur 150 33.
Butyri temperamentum 208.19.

C.

CEllulas 7. *alias* 10. *in humano utero reperiri crediderunt Mundinus & Albertus Magnus* 6.24.
Cartilagines costarum in mulieribus non semper cartilaginosæ persistunt 24 33.
Calor moderatus ad hominis generationem confert, frigiditas noces 41.19.
Carnosæ & adiposæ partes facile regenerantur 50.15.

Pag. Lin.

Capreolaria vasa mora materiam in semen convertunt 61.9.
Calorem in nobis triplicem ponũt aliqui 73.19
Calor naturalis frigidi est particeps 74.7.
Calor nativus mixtionis vinculum est 85.1.
Calingarum fœminæ septennes uterum gestant 89.22.
Caloris inopia causa ne sit cur juniores non cõcipiant 90.15.
Calor pedum, & manuum fœminis familiaris & unde 95.25.
Catellos parvos qui volunt habere, angustioribus vasis post ortum includant 137.12.
Carnificatio tertiũ est formationis tẽp° 153.12.
Caput in utero homines ad sui proportionem habent maius quam bruta 174.10.
Caput in utero homini cur pergrande 174.20.
Cæsares sive cæsones dicuntur qui cæso matris ventre sunt nati 202.25.
Cato Censorinus 80. *anno filiũ genuit* 206.9
Calor nativus & humidum primigenium perfectissima in pueris reperiuntur 212.8.
Calidiora non fiunt omnia quæ concoquantur ibid.21.
Caseationis species duæ 217.21.
Caseatio impropria quæ fit in mammis à calido est ibid.25.
Caseatio à calido semper fit 216.29.
Caloris opus homogenea congregare, heterogenea disgregare 217 35.
Calida lac generant 210.6.
Calefacientia impense aut refrigerantia lactis generationem impediunt ibid.7.
Caput hominibus magnum præ brutis 174.11.
Caput est animæ sedes ibid.21.
Capiti uterus qua ratione consentit 15.32.

Cadavera

Pag. Lin.

Cadavera mulierum cur prona fluitent 11.25.
Cerebrum in cõcubitu potißimũ patitur 58. 21.
Cerebrum è solo semine ortum habere putavit Galenus 151.2.
Cerebrum, cor, & jecur membra sunt spermatica 160. 28.
Cerebrũ, & oculos, prius formari Hippocrates sentit 159. 26.
Cerebrum non ad vivendum, sed ad bene vivendum est necessarium 160 19.
Certitudo in naturalibus scientiis minor, quã in mathematicis, in moralibus adhuc minor 117. 18.
Chorioñ membrana venarũ context⁹ est 25.32.
Chorion placenta etiam dicitur 26.5.
Chorij usus 26.7.
Chorion dicitur nonnunquam prima membrana non solum, sed tota involucrorum compago 26. 18.
Chorij exortus & origo 26. 9.
Chorioñ in part. cũ allatoide implexa exit 26.11
Chorij nomina diversa 26. 25.
Chymicorum error 165. 9.
Chrysippi impia sententia de fœmina 131. 4.
Cicatrix & verruca parentis cur apparent nõnunquam in filio, & non semper 57.32.
Cletoris quæ corporis pars 10. 2
Cor dicitur plantarum interior pars 3. 14.
Colli vesicæ situs 8 11
Concubitum primum acerrimum esse fœminæ aiunt 9. 17.
Coryledones, vide acetabula
Costa una caruit primus solummodo vir 25. 10
Conceptus nonsolum incipientibus aut desinentibus mensibus, sed etiam medio tempore fieri potest 30. 3.
Conceptionis ratio ib. 33.

Pag. Lin.

Colliquamentum quid 38 3.
In concubitu cur tot voluptatum illecebras natura posuerit 101. 29.
Concepisse fœminas ex semine in balneo susceptio an fieri possit 47. 3.
Ex cõcubitu nimio sequitur extenuatio 101. 13
Ad coitum tria sunt necessaria 64.
Consuetudinis vis magna 82. 28
Corpora pura & impermixta sunt diuturniora 84. 21.
Coitu nimio utentes sanguinem pro semine excernunt 101. 34.
Cõcubit⁹ est maris, & fœminæ coniũctio 100. 18
Concubitus cur res suavissima ib. 16.
Concubitus, vide Coitus, Venus ib. 20.
Ad concubitũ fœcundũ quatuor necessaria 101. 2
Concumbendi appetitus unde proveniat ib. 6.
In concubitu universum corpus gestit ib. 19.
Concumbendi appetitus ab epate est 102. 7.
In cõcubitu vir maiorem percipit volupt. 103. 3
In concubitu vir maiorem percipit delectationem quam fœmina ibid. 7.
In concubitu fœmina longiori tempore, vir intentius delectatur ibid. 11.
Concubitus finis non est noxam vitare, nec vitæ miserias demulcere 104. 12. & 16.
Concubitus finis est sobolis propagatio ib. 23.
Concubitu nimio corporiũ & animæ vires frangantur ib. 29.
Cõcubitus hodiern⁹ ut plur. superfluus 105. 3.
Concubitu an possint uti prægnantes, & quo mense securius 107. 20.
Coitus est quidam morbus comitialis ib. 28.
Coitus primi hominem duntaxat pœnitet ib. 31
Coitum mulieres æstate, viri hyeme magis appetunt 108. 15.

Con-

Pag. Lin.

Concubitus cerebrum lædit 109 2.
Concubitus morbis pituitosis prodest ib. 8.
Concubitus morbis ex retento semine aut menstruo prodest ib. 11.
Coitus usus moderatus salutaris est 104. 19
Coitus abstinentia quo pacto noceat 105. 7.
Concubitus per gestationem uteri nocet agitatione fœtus 176. 19.
Concubitus sanat dysenteriam 109. 13.
Concumbendi animaliū varia tempora 110. 32
Concubitu crebro multa fit caloris & spiritus dissolutio 101. 21.
Concubitus cum puella nimis pusilla semen corrumpit .112. 8
Concubitus terminus 113. 11.
In concubitu prolifico observāda præcepta 116.
Concubitum quæ impediant ib. 15.
Concubitus calefacto potius quam refrigerato, & pleno quam vacuo corpori convenit ib 18
Concubitus qua diei hora conveniat ibid. 28.
Concumbentium victus ratio observanda 115. 1
Coitus vesicæ intenta non probe procedit ib. 5.
Cōcumbitur securius sub aurore & post cibi coctionem ibid. 11.
Concubitus virosam qualitatem lacti conciliat 222. 12.
Concubitus interdiu nocivus 115 22.
Ad concubitum prolificum idoneum anniti pus ib. 23.
Concubitus in mensium fluxu proli & parentibus exitialis ib. 27.
Concubitus octavi mensis mucore fœtum opplet 148. 12.
Ex concubitu menstruatæ fœtus impurus sit & morbosus ibie 30
Coitus invitus sterilis est ib. 13

Pag. Lin.

In concubitu fœmina si ploret, nō concipit 116. 1
Concubitus immodicus, & ardens nimis infœcundus ibid. 16.
Concumbendi ratio, & quæ in ipso concubitu observanda 117. 8.
In concubitu modestia ac pudicitia servanda 117. 11. & 118. 30.
Cupiditas Veneris unde ib. 22.
In concubitu servandus situs 118. 1.
A concubitu mulier qua ratione se gerere debeat ib 15.
Quæ concubuit à sermone, contētione, motu, & sternutamento se contineat ib. 20.
Coitus an per maleficia impediri possit 123. 3
Coitus lactanti nocet 222. 10.
Conceptus vitiosi causa 139. 34.
Conceptus qui defectu insignuntur 140. 7.
Conceptus computatio à quo die auspicanda 176. 33.
Coitꝰ nō impēditur nudis Characteribꝰ 123. 11.
Coitū impedire potest Dæmon cum una muliere & non cum aliis ibid.
Conceptus quando fiat 117. 30.
Concipere possunt bruta ex hominibus, & vice versa 119. 7.
Ad conceptum quæ necessaria 123. 20
Conceptionis nomen à comprehensione deductum ib. 24.
Conceptus definitio ib. 26
Conceptus causæ in viro, & fœmina ib. 33.
Cōceptus signa ex corpore mul. 124 4 & 177. 4
Conceptus signa ex mammis & utero 124. 19.
Conception s signum maximum occlusio oris uteri .um mollitie 12. 26.
Conceptus signa ex pulsu 124. 31.
Conceptus posit ne ex lotio cognosci 24. 34.

Pag. Lin.

Conceptus signa ex lotio non desumpsit Hippocr. nec Galenus 125.18.
Per conceptum magnæ in venis fiunt mutationes & in sanguine mulieris ibid.23.
Conceptus signum ex lotio desumi potest, sed nõ firmum ibi.25.
Conceptus signa firma non sunt ibid.27.
Concepisse fœminam caute prognosticandum, ne in dedecus incurrant medici ib.30.
Conformatio ad 40. vsque diem an ex solo semine 154.19.
Conformatio ex solo semine ad 7. vsque diem ibid.30.
Cordis, cerebri ac jecoris generatio 151.1.
Cor naturalis sensitiuæ ac vitalis facultatis principium esse Aristoteles existimauit 159.3.
Cor an hepar prius generetur 158.31.
Cor, cerebrum, & jecur simul formantur, sed vltimo perficiuntur 160.18.
Corruptio non est, nisi vbi contrariæ qualitates 170.1.
Cordi dicuntur qui serotina fœtura nati sunt 179.5.
Cornelia è Scipionum gente 62. anno ætatis Volusium peperit 206.10.
Color succi pro ratione partis in qua continetur variat 207.19.
& 213.2.
Concrescunt aquea à frigido, terrea à calido 216.3.
Concrescunt à calido, quæ à frigido dissoluuntur 217.31.
Congelationi qua ratione frigida medicamenta conueniant 216.15.
Constantini Africani animaduersio de coitu 104.34.

Pag. Lin.

Coagulum cascosam partem prius separat, demum eandem crassam reddit 216.32.
Coaguli natura, ibid.35.
Coagulum quid 218.4.
Coagulum in grandioribus animalibus non reperitur ibi.8.
Coagulum fermento assimilatur ibi.20.
Coagulum liquida conglutinat, coagulata dissoluit ibid.22.
Coagulum lac congelatum in ventriculis puerorum dissoluit ib.23.
Coitus nimius medullam exhaurit 58.28.
Conceptus an possit fieri sine vel ante menstruorum præsentiam 84.5.
Cordis à mammis tutela 22.9.
Colostrum quid 205.33.
Collum matricis 7.28.
Conceptus partus, abortus, tempus idem, quod morbi sanitatis, & mortis 174.27.
Coitus tentigo confertur cum pruritu in cute 101.11.
In coitu quid emittant spadones 39.5.
Ad coitum cur Scytæ omnium hominum minus sint valentes 63.22.
Concupiscibilis anima, & altrix eadem 159.31.
Concupiscibilis facultas in jecore 160.6.
Concipiendi organa cur fœminis data 1.7.
Crena cauitas est sub media parte ossis pubis 24.20.
& 199.26
Crenæ vsus eximius 24.21.
& 199.27.

D.

DEI similitudo in creatura 73.2.
Dei opificis mira prouidentia 76.34.

Pag. Lin.

Dæmones cum hominibus coire an possint 119.18.
Dæmonum genera sex secundum Psellum ibid.20.
De dæmonibus Pselli sententia, quod corpore & voluptate præditi sint ibid.20.
De dæmonum concubitu Lactantij opinio ibid.27.
Dæmonum varia nomina 120.14.
De dæmonibus succubis, & incubis aliorum opinio 121.27.
Dæmones etsi concumbere possent generare tamen non possent 122.6.
Dæmones filios aliunde surreptos supponunt ibid.17.
Dentes præcoces regenerantur 52.19.
Dentes molares quo tempore generentur ibid.25.
Dentes sapientiæ qui dicantur ibid.28.
Dentes ex sanguine gigni putat Auicenna ibid.31.
Dentes sicuti vngues, & pili ex excrementis generantur ideo semper accrescunt ibid.33.
De dentium regeneratione sententia varia ibid.30.
Delectationem tantam cur posuerit in coitu naturæ 100.15.
Demosthenis dictum ad meretricem 107.33.
Decas hebdomadarum constat 70. diebus 180.11.
Denarius numerus ex paribus solus perfectus 192.9
Decimus mensis secundum arithmeticos cur vitalis 192.30.
Denarij termino constituto omnes nationes numerant 192.13.

Pag.Lin.

Denarius omnia numerandi genera continet ibid.17.
Demonstrationis initium est experiëtia 184.8.
Democriti sententia de similitudine sexus in fœtus 127.18.
Dentitionis tempus 154.5.
Cum dentibus nasci viris auspicabile, fœminis ominosum est ibid.10.
Dentes in superiori maxilla ruminantia non habent 218.6.
Deformitas in partu vnde 138.11.
Delineationis tempus 152.23.
Decimestris partus 178.1.
Dissimilitudo in fœtu triplex 138.7.
Dissimilitudo in partibus corporis ibid. 0.
Dissimilitudo in accidentibus ib.14.
Dissimilitudo in tota specie ibid.20.
Dies illunes qui dicantur 180.7.
Dimidio anno nati septimestres sunt 181.22.
Dierum anni ad dies decretorios comparatio 186.3.
Dies sextus in morbis, & mensis octauus in partu tyranno assimilantur 196.18.
Diuersa specie tertiam gignunt speciem 105.35.
Dierum decretoriorum, & dierum partus eadem est ratio 188.24.
Diei septimi encomia à Lino dicta 191.22.
Dioscorides 2.36.
Doloris in partu causa à theologis assignata 173.22.
Doloris in partu causæ naturales tres 198.18.
Doloris in partu tres causæ aliæ ibid.21.
Dolores post partum in partibus posterioribus cur fiant 199.25.
Dolores in partu primiparis graniores ibid.24.

Pag. Lin.

Dormientes quare nonnunquam obscure sentiant 107.13.
Dyotimæ fatidicæ mulieris verba interpretantur 67.35.
Domina Ioanna Villæ Francæ comitissa sanguinea valde 99.6.
Diogenis Cynici de Venere opinio 104.10.
Dissenteriam concubitu sanari scribit Hipp. 109.13.
Dissenteria ante partum non semper est salubris vt quidam putant ib.16.
Diuretica menses siccant 211.23.
Dorsalis medulla animio coitu exsiccatur 58.22. & 109.4.
Dorsum mulieris 24.24.

E.

EBrij semen infœcundum 41.6.
Elementa maris & fœminæ vicem obtinent 2.31.
Empedoclis dictum egregium 102.23.
Empedoclis & Democriti sententia de sexus similitudine 127.16.
Embrio quamdiu vocetur id quod in vtero est 152.28.
Eugion, vide Hymen
Epicurus fœtus formationem ad casum referebat & fortunam 69.9.
Epicuri de Venere opinio 104.4.
Epicuri & Lucretij ac atheistarum sententia execranda de animæ immortalitate 196.4.
Epicureorum dictum commune ibid.
Equæ pariendi tempus 175.4.
Erectionis membri virilis causſæ 102.1.

Pag. Lin.

Eunuchorum natura qualis 63.9.
Eunuchorum tres ordines siue modi ibid.19.
Eunuchi quibus soli testes sunt excisi ad Venerem sunt potentes, si reliquæ virilia eximantur, inhabiles sunt 64.3.
Eunuchi cubicularij Turcarum Imp. quales ibid.8.
Eunuchi vt plurimum sunt moribus corruptis ibid.18.
Eunuchi cur libidinosi ibi.23.
Eunuchos præstantes ingenio extitisse ibi.28.
Excrementum quid 38.3.
Excrementis naturalibus locus est destinatus 37.26.
Exemplum vnum non facit experientiam 154.25.
Experientiæ omnes rationes euertit 160.8.
Excrementum quod in infantum intestinis reperitur vnde oriatur 162.5.
Experimentum & ratio duo potissima demonstrationis principia 184.8.
Exitus fœtus varij 198.1.
Excrementum duplex vtile & inutile 37.28.
In excretione seminis cur delectatio 101.18.
Expultrix facultas vteri quando insurgit 173.11.
Exemplum vtero parturienti accommodatum 198.7.
Exemplum fœtui accommodatum 151.18.
Exercitiis deditæ mulieres 77.32.

F.

FAcultates nostri corporis functiones suas exercent ex doctrina mentis diuinæ 72.4.

Pag. Lin.

Facultas formatrix in specifica seminis varietate determinatur ad certam speciem. 71.1.

Facultas formatrix ex præcepto Dei est tanquam rude instrumentum in manu artificis. 132.20.

Facultatis formatricis instrumenta sunt temperamentum & spiritus genitiuus 134.22.

Facultas formatrix quando primum motum non assequitur, soluitur in propinquum 136.24.

Facultas formatrix sicuti reliquæ à temperamento & ab anima totius semini communicatur. 136.32.

Facultatis naturalis motus, non autem animalis aut rationalis ad fœtum traducuntur. 137.15.

Facultatis formatricis debilitas vnde 140.1.

Facultatum nostri corporis connexio. 165.16.

Feram quid vocent mulieres. 141.24.

Fernelij sententia de semine quod animatum non sit. 67.19.

Fernelij ad locum Aristotelis de semine interpretatio inutilis 74.2.

Fernelij & Plinij de menstrui malignitate opinio 78.32.

Fernelij de similitudine indiuiduali opinio 133.20.

Fernelius totam fœtus conformationem ad 40. vsque diem ex solo semine fieri putat. 154.18.

Fernelij & Platonis sententia de vteri ascensu exploditur 18.32.

Fides est habitus verus, & certus, sed non euidens 171.9.

Foraminum seu cotylidonum ora sunt quæ in vtero apparent non cellulæ. 6.32.

Pag. Lin.

Fœminas in viros verti qua ratione intelligendum. 11.5.

Fœminæ in virum mutatio cur potius nuptiarum die. ibid 7.

Fœmina quibus à viro dissidet 3.19.

Fœminæ septentrionales Cathartica facilitus, sanguinis missionem difficilius ferunt 205.27.

Formatrix facultas 69.1.

Fœtus in vtero forma. 33.1.

Fœtus per vmbilicum vtero alligatur ibid 5.

Fœminarum partium ad partes virorum conferentia. 33.26.

Fœminæ plures citra libidinis sensum concipiunt. 38.27.

Fœminæ non minus quam viri nocturnis pollutionibus infestantur 43.33.44.5.

Fœminæ in coitu perinde ac viri delectantur ibid.10.

Fœmina sine concubitu sola nequit concipere, quamuis in eius semine materia sit & efficientia 46.5.

Fœminæ libidinosæ crebro partu temperantur 47.16.

Formatrix facultas in animalibus languidior est, quam in plantis. 52.13.

Fœcunditas seminis non à testibus sed à toto 63.1.

Formatiua virtus à quatuor motoribus concitatur propria natura, calore, spiritu, & anima generantis 66.2.

Formatiua virtus pars est animæ vegetantis ibid.7.

Formatiua virtus in semine est, dormiens tamen & consopita. ibid.9.

Pag. Lin.

Formæ omnes præter rationalem corporeæ sunt. 100.24.
Formæ rerum non mutantur 165.8.
Fœtus plures ab vna potentia generantur 67.11.
Formas omnes de cœlo ducit putat Fernelius ibid.34.
Formatiua virtus ex autoris sententia quid sit 71.1.
Formatiua virtus irrationalis potentia est ibid.4.
Formatiuæ virtutis varia nomina & encomia ibid.8.
Fœmina à menstruo purgata facilius concipit 82.5.
Fœminæ quam mas frigidior, & humidior est 95.16.
Fœminæ frigiditas in prolis commoditatem redundat 76.35.
Fœmina an in virum mutari possit 11.6.
Fœmina aliqua viro aliquo calidior esse potest 96.21.
Fœmina citra menstruorum profluuiũ an possit concipere 98.17.
Fœtus in vtero sanguinem trahit 85.17, & quando trahere incipiat 152.33.
Fœminæ quibus citius menses apparent breuioris, quibus tardius diuturnioris vitæ sunt 89.12.
Fœminas vtero gestasse 9. ætatis anno scribunt aliqui ibid.17.
Fœminæ vsque ad extremum senium Venerem amplectuntur 93.7.
Fœminæ plurimæ maribus sunt iracundiores 69.24.
Fœminæ rapacium animalium maribus sunt fortiores ibid.25.

Pag. Lin.

Fœminam natura cur fecerit frigidiorem mare 76.35.
Fœmina plus appetit quam concoquit 95.17.
Fœminæ sanguis ex accidenti calidior est quam viri 96.13.
Fœmina citra menstruam purgationem dupliciter potest concipere 98.21.
Fœcunditas ab spiritu, humore, & ventositate fit 102.6.
Fœmina vide mulier.
Fœmina marem cum quo primo fuit congressa incredibili amore prosequitur
Fœminæ prima sua ex semine compositione nunquam sunt viris calidiores 96.30.
Fœminam viro esse imperfectiorem existimauit Aristoteles 130.6.
Fœmina à natura primo tentata est non per resultationem facta ibid.18.
Fœmina est viro æque perfecta ibid.26.
Fœmina monstrum non est 131.6.
Fœmina etsi facta est præter institutum agentis particularis, non tamen præter institutum agentis vniuersalis ib.31.
Fœmina tot partes habet quot vir ib.33.
Fœmina & vir ad eadem studia nati ib.36.
Fœmina neque plura, neque pauciora habet instrumenta, quæ animi operationibus inseruiunt quam vir 131.2.
Fœmoris ossa in fœmina 24.29.
Fœtus pilosus, & vnguibus vrsinis 133.30.
Fœminæ septentrionales Æthyopes conspicere verentur ibid.32.
Fœmina alba ex albo viro Æthyopem genuit 133.28.
Fœtui non communicantur à parentibus artes, scientia, neque virtutes 137.16.

Pag.Lin.

Fœmina alba Æthyopem parere non potuit ex solo conspectu depicti 139.24.
Fœtus mucore oppletus exit si mater octauo mense concubuerit 148.12.
Formatio fœtus quando incipiat 150 11.
Fœtus formatio à conceptu qui differat ibid.12.
Formationis fœtus ordo, & ratio vniuersa ibid.21.
Formationis tempore duplicato mouetur fœtus & hoc triplicato in lucem venit ibid.17.
Fœtus per vmbilicum nutritur 151.26.
Fœtus per vmbilicum vtero alligatur 33.5.
Formationis tempora quatuor 151.28.
Fœtus deperditio quid sit 152.29.
Formatiua fœtus virtus repueraſcens est non noua 152 9.
Fœtus quando incipiat dici, quod in vtero est 153.4.
Formatio tota 45. diebus perficitur ibid.29.
Formationis tempora, qua ratione distinguantur 151.28. & 153.34.
Formationis temporibus singulis singulos entis gradus sortitur fœtus 154.5.
Fœmina ad sui formationem decem dierum spatium vltra maris tempus non requirit 155.20.
Fœmina tardius efformatur quam mas tribus quatuorue diebus 156.4.
Fœmina intra vterum tardius, extra velocius adoleſcit ibid.8.
Fœminæ pubeſcunt, ſapiunt, & ſeneſcunt temporius quam mares ibid.20.
Fœminæ vita breuior, quam maris ibid.24.
Fœtus quando primum incipiat moueri ac sentire 157.10.
Fœtus 40. die animal esse incipit ibid.23.

Pag.Lin.

Fœtus vltimis mensibus alimenti minus consumit ad proportionem sui corporis 158.6.
Fœtus vide infans
Fœtus parentis pars non est 163.6.
Fœtus in vtero animal est ibid.9.
& quando 157.23.
Fœtus in vtero afficitur ad matris affectiones ibid.10.
Fœtus in vtero dormienti similis est, vt credit Aſclepiades ibi.15.
Fœtus in vtero constituti legitimi hæredes sunt ibid.23.
Fœtus in vtero actiones volũtarias nõ edit ib.25.
Fœtus in vtero per arterias vmbilicales respirat ibid.30.
Fœtus in vtero nunquam vere planta, aut brutum est, sed perfectiori modo viuit 163.13.
Fœtus inuolucra triplicia 25.26.
Fœtus plures an pluribus contineantur membranis 147.18.
Fœtus singulis temporibus diuersos sortitur entis gradus 154.4.
Fœtus conformatio tota an ad 40. vsque diem ex semine fiat ibid.18.
Fœtus membra ad 7. vsque diem è solo semine lactantur potius quam formantur ib.30.
Fœtus in vtero arborum fructibus assimilatur 107.22. & 182.6.
Fœminas magis, quam viros fieri decimestres scribit Aristoteles 183.35.
Fœtus qui in nouilunio, aut ante plenilunium geniti sunt, temporius matureſcunt 195.1.
Fœtus iuxta seminis naturam temporius, aut serius matureſcunt 194.35.
Fœminis in suis affectionibus non est omnino deroganda fides 196.34.

INDEX.

Pag. Lin.

Fœtus quando incipit calcitrare 198.5.
Fœtum corrumpunt contrariæ temporum mutationes 199.31.
Fœtum firmant septentrionales venti, australes laxant, & cur 200.6.
Fœtus in vtero situs, 32.32.
Fœtuum in nascendo non naturales figuræ quatuor 202.7.
Fœtus in nascendo figura composita ex naturali & non naturali ibid.22.
Fœtus viui è viua matre quibus ferramentis educantur ibid.29.
Fœminis quo anno vt plurimum incipiant mẽses 89.8.
Fœminæ sunt morbis quam plurimis obnoxiæ in præf.
Fœtus qui manci aut claudi in lucem veniunt, octauo mense laborarunt 192.2.
Fœtus exeundi modus 200.30.
Fœminæ reperiuntur in omnibus quæ natura constant 2.29.
Fœminæ temperamentum sanguinis generationi idoneum 75.20.
Fœmina an in virum conuertit possit 11.6.
Fœminarum cadauera cur prona flaitent virorum supina 11.13.
Fœmina sanguinem menstruum quare colligat 75.23.
Fœminis pro ancilla vtuntur barbari 130.11.
Fœminæ perfectio à fine desumenda ibid. 30.
Fœtus cur in vtero octauo mense laboret 196.10.
Fœtui exeunti aqua viam parat 203.14.
Fœtus grandiusculus qua ratione per exiguum meatum exeat 7.5.
Fœtui quæ per os exhibenda antequam papillæ admoueatur 205.21.

Pag. Lin.

Fœtus proceritas vnde 137.3.
Fœtui in menstruis genito quæ accidant 155.27.
Fœtui deesse quippiam aut superesse monstrosum 138.30.
Formatricem fœtuum artem Dei Opt. Max. potentiæ ac maiestati non naturæ tribuendum 71.3.
Fœtus maturus inopia alimenti foras egreditur 173.12.
Fœtus septimo die electi descriptio 154.7.
Fœtus quadragesimo die electi descriptio ib. 14.
Fœtus cur in vtero variis signis aliquando notatur 141.6.
Frænum posuit natura in lingua & pudendis 9.24.
Fœmina libidinosa minus quam vir excusabilis 103.24.
Fruitio duplex nutritoria, & refocillatoria 16.31.
Fratrare dicuntur puellæ cum vbera primo tumescunt & pubes erumpit 88.20.
Franciscus à Costa autoris frater gemellus cum sorore Leonora Paez 148.26.
Frigida medicamenta quo pacto congelationi conueniant 216.15.

G.

Galeni sententia de temperatura congredientium examinatur 41.19.
Galenus semen in testibus solum, & vasorum flexibus generari existimat 56.21.
Galenus omnes venas & arterias gignendi seminis facultatem habere credit 58.31.
Galeni de anima nutabunda sententia 70.22.
Galeni sententia de prima membrorum origine
Galeni de numeris sententia 193.20.

Pag. Lin.

Galenus in principatu generationis cordis & epatis satis sibi non constat. 159.25.
& 160.32.
Generationis quatuor primi actus 68.16.
Generatio perfectissima est omnium operationum quæ vegetatiuæ conueniunt 69.27.
Generantem & nutrientem potentiam diuersas non esse quidam existimant ibid.30.
Gemelli Eborenses inter se simillimi 134.5.
Gemelli qua ratione concipiantur 147.15.
Gemelli vna ne an pluribus secundinis contineantur ibid.21.
Gemellorum vterque suum habet amiculum ibid.29.
Gemelli ex superfœtatione diuersis secundinis continentur ibid.25.
Gemellos quæ gestat eadem die parit vt concepit 148.5.
Gemelli diuersi sexus frater & soror autoris ibid.25.
Gestatio vteri quid 150.5.
Genitura quid 37.9.
Genitura vide semen
Generationis principia semen, & menstruum 36.10.
Generationis principia sordida 4.13.
& 38.34.
Generandi principium in homine 101.1.
Generationis appetitus vnde 100.10.
Genitalium vtriusque sexus partium discrimen 34.11.
Genij dæmones 120.15.
Genitura perfectioribus tantum conuenit animalibus 37.7.
Genituram pellicula ambiens instar oui internæ tuniculæ 151.10.
Generatio & nutritio iisdem fit 50.24.

Pag. Lin.

Gignunt tam fœmina, quam viri temperati, etiamsi intemperatis iungantur 41.24.
Gignendi periodus in mare, & fœmina quo ætatis anno claudatur 206.2.
Glandularum prostatarum vsus 14.17.
Glandulæ prostatæ in fœminis non reperiuntur ibid.21.
Graueolentibus naribus adhibitis reliquæ etiam partes contrahuntur 119.14.
Grauida cur superiora corporis retrorsum inclinat 24.25.
Gradus consanguineitatis cur ad quatuor progenies numerantur 136.18.
Grauidationes falsæ. 143.35.
Grauidæ sæpiuscule vrinam reddunt quia vesica ab vtero comprimitur, 157.27.
Grauida mulier si concumbat, fœtus agitatur, & variat pariendi tempus 176.19.
Grauidationis tempora 151.28.
Grauidis cur menstrua non fluant 85.32.
Grauidis menses si fiant vnde profluant 86.2.
Grauidis vteri osculum occluditur 7.18.
Grauidationis signa 124.4.
Grumefactio lactis quid 215.10.
Grumefactionis causæ ibid.21.
Gutta vocatur ab Aristotele saliualis humiditas 46.31.
Gigantes siue deformi magnitudine viri vnde oriantur 138.34.
In Gynæciorum tribus voluminibus plurima figmenta continentur 19.25.

H.

Hæmorroidum fluxus in viris menstruus aliquando fit 88.12.
Hæmorroides & varices raro contingunt fœminis 94.10.

Pag.Lin.

Hepar humanum sanguinem gignit, ex quo potest homo nutriri non aliud animal 132.15.

Hepar infantis vtero prægnantis propius accedit quam cerebrum, & cor. 160.17.

Heminæ duæ atticæ sunt menstruorum mensura 92.12.

Heminæ dimidium est prima lochiorum profusio 204.27.

Hepar quo tempore generatur 150.34.

Hepar à semine generatur 153.10.

Hepar licet primum generetur non postremo perit 160.4.

Hepar cur licet ante cordis generationem fœtum aleret, tamen extincto corde non similiter alat 159.36.

Hermaphroditi eunuchi etiam sunt 144.32.

Hebdomadarum decas quid 180.11.

Hebdomada septem complectitur dies ibi.12.

Hermaphroditi qui dicantur 144.9.

Hermaphroditi vbi gignantur 146.25.

Hermaphroditorum 4 classes ibid.18.

Hermaphroditi lex 145.14.

Hermaphroditorum sexus qui cognoscatur ibid.17.

Hermaphroditi causæ ibid.33.

Hominis abiecta conditio ex loco in quo gignitur deprehenditur 4.14.

Homo nascitur inter excrementa ex materia vili soluitur in terram ibid.15.

Homo caterarum rerum perfectio est 137.33.

Homo naturaliter appetit perpetuo esse 170.4.

Homo ad concumbendum nullum habet certum tempus, vt bruta 175.33.

Homines iuxta intellectus diuersitatem aut cum brutis participant, aut cum angelis ad intellectionem substantiarum separatarum 176.14.

Hominis origo fragilis 36.12.

Hominis ingens mutatio circa annos pubertatis 88.18.

Homo continet in se omnia quæ mundus 137.31.

Homo per ætates à generatione tendit in corruptionem 182.17.

Horarum certus numerus ad partum requiritur 188.30.

Homo nudus, inops, querulus, & ad lachrymas proiectus nascitur 201.2.

Homo armis caret, & integumentis, quia manibus omnia valet conquirere, & exercere, ibid.24.

Homines suos fœtus exponunt, feræ nutriunt ac fouent 220.33.

Homo magnam requirit elementorum refractionem 224.25.

Homini non conuenit exuperans, sed naturalis caliditas ibid.27.

Hominis generatio 150.21.

Homo qua ratione dicatur factus ad similitudinem Dei 73.2.

Homini natura benigna parens fuit: non nouerca, vt Plinius putat 201.17.

Homo vltimum est mixtorum 138.3.

Hominis cadauer tetrum concipit fœtorem 84.11.

Humana species in indiuiduis magnam sortitur diuersitatem 80.20.

Humidum radicale pueris abundantissimum quare 83.16.

Hymen siue Eugion 8.23.

Hippospadij 144.23.

Pag.Lin.

Hymenis situs similis illi quem habet in pectore septum transuersum 8.26.
Hymen exilem esse membranam quidam arbitrantur 8.30.
Hymen venarum esse contextum dixerunt Arabes 8.34.
Hymen partium est conglutinatio 9.14.
Hymen in concubitu diuellitur 8.22.
Hymen obstetrices apud aliquot nationes recenter natis effringunt 8.30.
Hymen peruium est vt lotium excerni possit 8.27.
Hydrops vteri 144.1.
Hybridas & Æthyopissas Hispani in nutrices seligunt 224.10.
Hybridæ ex parente Hispano & matre Æthyopissa oriuntur 224.11.
Hybridæ moribus vt plurimum sunt corruptis 225.
Hybridæ suauiter modulantur ibid.
In Hispania & Ægypto octimestres sunt viales 197.9.
Hippocratis locus de partibus quæ in partu diducuntur enarratur 24.8.
Hippocratis sententia de seminis à toto corpore decisione 53.32.
Hippocratis locus de fœminarum calore restituitur 96.3.
Hippocratis de animæ essentia opinio vana 168.6.
Hippocratis loci de partus temporibus cõciliantur 187.22.
Hippocratis locus de supputatione elucidatur 180.13.
Hippocratis locus de octimestri partu quod sit, & non sit explicatur ibid.31.
& 197.29.

Pag.Lin.

Hippocrates cerebrum & oculos in fœtu prius efformari arbitratus est 159.26.
Hippospadij 144.23.
Historia de muliere alba quæ cum Æthyopo cõcubuit 33.38.

I.

I Chores parturientibus quando exeant 198.13.
Ieiuni celerius concumbunt 114.32.
Imaginatio in conceptu accidentia mutare potest, speciem non potest 139.7.
Iecoris tunica à semine sit parenchyma à sanguine 153.15.
Iecur qua ratione concretus sanguis à Galeno dicatur 160.7.
Iecur vide hepar
Iecoris parenchyma mammarum corpora calore superat 212.24.
Iecur sigillum quoddam sanguini imprimit 135.9.
Iecur qua ratione pars spermatica 153.10.
Ilij ossa 23.22.
Imaginatio ad facultatem formatricem ita se habet vt potentia inferior ad superiorem 139.7.
Imaginationis vis ibid.10.
Inanimatorum ordo 72.6.
Infantis situs in vtero 32.32.
Insecta animalia qua ratione coeant & fœcundentur 60.15.
In operibus Deo reseruatis nimis curiosum esse non oportet 68.23.
Instinctus naturalis rerum inanimatarum mirus 21.8.
Infantes quam matres puriorem habent calorem & laudabiliorem substantiam. 81.36.

Infanti

Pag. Lin.

Infanti inuritur nota rei vehementer à matre appreh. nſæ 133.20.
Infans quo tempore appellari incipiat id quod in vtero continetur 153.26.
Infans in vtero egeſtiones non emittit 161.28.
Infantis in vtero lotium, ſudor, ac ſordes ibid.33.
In infantiū inteſtinis bilis variæ, & craſſa continetur 162.3.
Infantes plurima incurrunt mala, ab excremẽtis quæ in eorum inteſtinis continentur, ibi.6.
Infans in vtero non nutritur ore ibid.13.
Infans in vtero an dormiat, aut vigilet ibid.36.
Infanti quando primum vox 163.31.
Infantes ridere quando primo incipiant ibi.33.
Infantis riſus ante 30. ſolem ominoſus ibid.34.
Infanti dentes quando incipiant 164.4.
Infans cur per vrachum & non per penem reddit vrinam 31.25.
Infantis motus primi 175.15.
Infans cur capite prius exeat 200.21.
Infans recenter natus quomodo tractandus 204.1.
Infantis ablutio ibid.18.
Infanti ante primam lactationem quid exhibendum 205.21.
Infans, vide fœtus
Infantium vox feras mouere dicitur 221.3.
Infantis cibandi tempus à dentibus deprehenditur 225.14.
Infantis educatio qualis eſſe conueniat ibid.21.
Infantibus cur ſeptimo die nomen imponatur 164.12.
Infantes lactent matres ipſæ 219.1.
Infanti nutrix qualis ſit eligenda 221.25.

Pag. Lin.

Incontinentiæ deteſtanda exempla 113.20.
Incorruptibilis homo eſſe non poterat ex corruptibilibus principiis 1.5.
Inſectorum generandi ratio 60.14.
Inſtrumenta ad conceptum neceſſaria 1.7.
Inter Gnomos & diabolos differentia 120.24.
Inuencula germanica vna nocte triginta quinque viros ad ſe admiſit 113.20.
Iuriſperitorum lex de fridiis & maleficiatis 63.27.
Iuriſconſultorum lex de ſeptimeſtri partu 177.33.
Iuſtiniani & Vlpiani decretum de vndecimeſtri partu 178.7.
Iuuenes tum mares, tum fœminæ qua ætate potiſſimum ſeruandi. 88.28.

L.

LActantius cauſas morales affert cur mulier grauida virum admittit 106.12.
Lactantij de concubitu dæmonum ſiue terrenorum ſpirituum ſententia 119.27.
Lac ſeptimo grauidationis menſe incipit apparere 158.17.
Lac & eius materia 206.22. & 33.
Lac commodiſſimum eſt pueris alimentum ibid.25.
Lac pus eſſe dicebat Empedocles ibid.31.
Lac benignum eſt corporis excrementum ibid.34.
Lac non ſolum poſt editum infantem, ſed etiam inſtante partu apparet 207.1.
Lactis cauſa ex falſa opinione Hippocratis lib. inſerta ibid.4.
Lactis muliebris prouentus qua ratione contingat ibid.14.

Pag. Lin.

Lactis causæ 4. materialis, formalis, efficiens, & finalis 208.5.
Lactis multitudinis & paucitatis causæ ibid.12.
Lac in Hollandia, Frisia, & Epyro copiosum ibid.14.
Lactis partes dissimilares sunt ibid.15.
Lac tribus constat substantiis ibid.16.
Lac frigidius est cui plus inest seri 209.8.
Lactis boni conditiones & probatio ibid.10.
Lactis boni vires ibid.15.
Lactis pituitosi, bilioſi, & melancholici signa ibid.17.
Lac lividum & fuscas nutrices Belgæ laudant ibid.20.
Lactis albedo cur non transparens ibid.26.
Lac diuersorum animalium quale ibid.
Lac brutorum quodnam præferendum ibid.31.
ex Lacte vtrinque dentatorum animalium non fit caseus ibid.34.
Lac diuersorum animalium quale ibid.
Lac non habent volatilia, nec vrinam 210.1.
Lactis penuriam in auibus maiore erga pullos amore natura compensat ibid.4.
Lactis abundantia fit à calidis & humidis, impeditur à siccis, & nimium frigidis ibid.6.
Lac frigida & sicca per accidens generant ibid.8.
Lac multum ac bonum quæ vult habere, abstineat à salitis ibid.17.
Lactis copia à salitis quæ ratione capris Romæ à caprarijs excitetur ibid.26.
Lactis serum Romæ pernitiosum ibi.29.
Lac destruunt menses cientia 210.36.
Lac & menstrua auertunt lotium prouocantia 211.18.

Pag. Lin.

Lac cur dealbauerit natum 212.1.
Lacte cur potius quam sanguine nutriatur infans ibid.2.
Lac fiatne per concoctionem an per solam caloris mutationem ibid.11.
Lac medium est inter pituitam & sanguinem ibi.22.
Lac sanguine est frigidius ibid.23.
Lac ad venas recurrens, & in sanguinem conuersum non recrudescit ibi.33.
Lactis aliquid semper continent multæ earum, quæ semel vterum gesserunt 213.3.
Lac quibus modis pleræque mulieres prouocant ibid.6.
Lac quibusdam totis mammis, & alarum sinibus fluit ibid.10.
Lac virginibus, & aliis, quæ nondum matres sunt vt contingat ibid.12.
Lac habent mares nonnulli ibid.14.
Lac communiter mares non habent ibid.15.
Lac natura sua carent fœminæ nonnullæ ibid.21.
Lac quibusdam ante tempus deficit ibid.22.
Lacte vbera non nutriuntur ibid.27.
Lac raro fit quibus menstrua fluunt & è conuerso ibid.33.
Lactis & menstrui eadem est materia ibid.34.
Lac ex mammis si fluat copiosum, fœtus redditur imbecillus ibid.35.
Lac dum habent mulieres non perpetuo menstruis destituuntur 214.9.
Lactans fœmina vterum ad aliquod tempus gestare potest & vtrique fœtui alimentum præbere, ibid.35.
ex Lacte vitiato nocumenta 215.6.
Lac duobus modis crassescit. ibid.8.

Pag. Lin.

Lactis grumefactio quid ibid.10.
Lac primis duobus diebus à partu matris non sit 205.30.
Lactis grumefactio an à frigiditate fiat ibid. 21.
Lactis muliebris grumefactio qui fiat 216.7.
Lactis caseatio qui fiat ibi.12. & 216.29. & 217.21.
Lactis spissatio qua ratione fiat 217.17.
Lac crassum (atabefe à Lusitanis dictum) vt fiat ibid.18.
Lac in ventriculis puerorum coagulatum acetū dissoluit ibid.30.
Lac non nisi in calidis locis coagulatur ibid.33.
Lac in aere non coagulatur sed corrumpitur ibid.34.
Lac in mammis qua ratione sine coagulo coaguletur 218.24.
Lactare debet mater ipsa 219.7.
Lac maternum saluberrimum alimentum est infanti ibid.8.
Lacte alieno, alieni mores imbibuntur ibid.25.
Lac ad fingendos animi mores plurimum valet ibid.30.
Lac retentum grauissimos excitat cruciatus 221.7.
Lac nigræ capræ optimum est 224.20.
Lac liuidum commendat Aristoteles, & qua ratione intelligendum 224.21.
Lac fœminæ non corrumpitur si ex eodem viro concipiat 222.18.
Lactis boni conditiones ad 4. reducuntur, albedinem, dulcedinem, odorem, consistentiam ibi.30.
Lactādi infantes sunt ad bienniū vsq; 225.10.
Lactandi infantes quandiu dentibus carent ibid.14.

Pag. Lin.

Lactis serosa pars, an possit crassescere 215.15.
Lactandi infantis ratio 205.31. & 222.21.
Lac primum quod collostrum dicitur infantibus non est exhibendum 205.32.
Leonora Paez autoris soror gemella cum fratre Francisco à Costa 148.26.
Lepus an Hermaphroditus 147.1.
Lemures 120.14.
Libidinosæ fœminæ crebro partu temperantur 47.16.
Libidinosi medullis exhausti creduntur 109.7.
Libido in fœminis cur criminosior, & minus excusabilis, quam in viris 103.23.
Libidinosi sunt melancholici 109.31.
Libidinis effrenatæ exempla 113.14.
Libido quomodo excitetur 117.20.
Libidinosi sanguinem pro semine emittunt 101.34.
Libidine effrenata extincti 112.1.
Liuida & cærulea apparent quæ albissima sunt 224.33.
Lochia, & eorum expurgatio 204.25. & 205.7.
Lochia qua quantitate, & quo dierum spacio fluere oporteat ibid.27.
à Lochiis iuniores diebus paucioribus, seniores pluribus expurgantur ibid.35.
Lochiorum causa 205.1.
Lochia fluunt ad proportionem dierum conformationis fœtus ibid.6.
Lochia robustis & exercitatis fœminis paucioraſluunt ibid.7.
Loci mulierum quid ibid.

Pag. Lin.

Lotium, sudor, sordes excrementa secundæ ac tertiæ concoctionis 161.33. & 162.1.
Luna humores hominum, maximeque fœminarum gubernat 75.32.
Lunæ mutationes seu stationes quatuor 184.20.
Lunæ vis à sole dependet ibid.29.
Lunæ portio tanta illuminata apparet quantam sol aspicit 185.5.
Lunæ cursus in breuibus mutationibus, solis in longioribus considerandus ibid.7.
Lunæ quadraturis quatuor anni tempora correspondent ibid.20.
Luna crescente sata vberius crescunt 195.13.
Luna crescente geniti fœtus temporius maturescunt ibid.11.
Luna crescente vngues & pili sciſi citius repullulant ibid.14.
Luna crescente semina ac radices genitiua virtute magis abundant ibid.16.
Luna crescente vteri virtus efficacior atque præstantior ibid.18.
Lunares menses in partu non solum considerandi, sed etiam solares 179.24.
Lunaris mensis quis ibid.26.
Lunaris mensis triplex, ciuilis, peragrationis, & illuminationis ibid.27.
Luna crescente puellæ, decrescente maiores natu, medio tempore ætate media expurgantur 76.2.
Lucretij de animâ impia opinio 169.5.
Lusitanorum fortitudo bellica 89.24.

M.

Mamma est altera pars generationi dicata 20.4.
Mammæ definitio 20.5.
Mammæ gignendi lactis vim habent 20.10.
Mammarū situs in pectore cōmodissimus 920.7.
Mammæ reciprocum calorem cordi retribuunt 23.11.
Mammas vtrinque recedi pulchrius ducitur quam coniungi 20.14.
Mammarum glandulæ 20.16.
Mammarum glandulæ in viris & puellis fere nullæ 20.20.
Mammæ iuuenculis quales 20.21.
Mammæ vetulis flaccidæ sunt ibid.
Mammeales mulieres quæ dicantur 20.25.
Mammarum venæ descendētes à iugulo 20.27.
Mammarum venæ ascendentes ab vtero & earum ortus 20.34.
Mammarum cum vtero consensus 21.2.
Mammæ solidæ validum esse fœtum indicant 21.3.
Mammæ gratiles futurum abortum portendūt 21.5.
ex Mammis lac fluens fœtus debilitatem significat 21.6.
Mammarum nerui & arteriæ 21.8.
Mammarum papillis sensum tribuit exquisitum neruus è quinto costarum interuallo 21.10.
Mammarum forma semicircularis vt capacior sit 21.12.
Mammarum circulus diuersi coloris est diuersis fœminis 21.18.
Mammarum vsus triplex 21.36.
Mammarum vsus in viris 22.13.
Mammæ viris perforatæ non sunt 22.19.
Mammillarum contactu cur prouocentur mulieres ad Venerem 22.25.
Mammæ cur duæ à natura factæ 22.35.

Mammas

Pag. Lin.

Mammas non habent aues neque pisces 23.1.
Mammas habent cete, Delphinus, balena & vitulus marinus 23.3.
Mammarū extenuatio abortum præsagit 21.5.
Mamma cur septimo mense incipiant attolli 207.25.
Mammæ paruæ ne an magnæ meliores ad lactādum 223.5.
Mammarum magnitudo duplex ibid.13.
Mammæ mediocres tum ad decentiam corporis tum ad lactis generationem commodiores ibid.25.
Mammæ paruæ sufficientem lactis copiam non gignunt 223.20.
Mammarum extenuatio abortum præsagit 214.3.
Mas & fœmina in omnibus natura constantibus reperitur 2.28.
Maris & fœminæ ad procreationem necessitas 2.24.
Mas in vtero ad anteriora respicit, fœmina ad posteriora 33.3.
Mascula vis sola satis non est ad procreationem
Mas & fœmina cur alter alterius opem requirit 102.12.
Mas an fœmina in vtero geratur dignoscendum 125.35.
Mares in dextra parte, fœminæ in sinistra non semper concipiuntur 126.13.
Mas citius quam fœmina intra vterum efformatur 150.15.
Mares post 30. diem diuiditi aqua frigida excepti articulati apparent. fœminæ dissoluuntur 154.12.
Mares magis quam fœminas septimestres fieri 183.35.

Pag. Lin.

Maris formatio 35. diebus fœminæ 45. perficitur 155.13.
Mas an fœmina calidior 96.20.
in Maris semine non solum effectiua virtus est sed etiam materialis 49.6.
Mala septimana quid 76.16.
Matrix dicitur interior plantarum pars 3.14
Mater cum semine suo idolum suæ compositionis fœtui imprimit
Matris virtus mediis venis & arteriis per vteri conceptacula ad fœtum transmittitur
Materia propartis seminariæ quam pro carnosæ generatione accuratius elaborata sit oportet 50.11.
Mater ipsa sui sit partus nutrix 219.10.
Matres quæ filios non nutriunt, veræ matres non sunt 220.6.
Matrix vide vterus
Massiniſſa Rex post 86. ætatis annum filium genuit 206.9.
Mandrorum fœminæ quinquennes concipere solent 89.21.
Medici ægrotantes admoneant ne die purgationis concumbant 114.28.
Mel infantibus recenter natis est exhibendum 205.21.
Melancholici libidinosi 108.1.
Membranæ fœtum inuoluentes tres sunt 25.28.
Membranæ fœtus cur tenues factæ 28.31.
Membranæ tenues cur non disrumpantur, si fœmina currat, aut saltet ibid.33.
Membra animalis omnia ex omnibus seminis partibus fabricantur 134.12.
Membranula obducitur semini vt pani dum coquitur 151.10.

Pag. Lin.

Menstruus sanguis an sit animatus 67.6.
Menstruum quid 75.10.
Menstruus sanguis vt generetur ibid.19.
Menstruus sanguis excremẽtum vtile est ibi.14.
Menstrui nomenclatura ibid.6.
Menstruorum periodi causa ibid.30.
Menses naturam & lunam sequuntur ibid.32.
Menstruæ purgationis appellationes variæ 76.14.
Menstrua contingunt solis fœminis ibid.20.
Menstruum tertiæ coctionis excrementum est 77.4.
Menstruatæ mulieres ab aliis fluxionibus sunt immunes ibid.6.
Menstruis quæ animalia careant ibi.14.
Menstrua mulieribus inter fœminas plurima ibid.18.
Menstruorum defectus causæ duplex ibi.24.
Menstruis quæ mulieres salubriter carent ibid.26.
Menstruorum defectus quibus sit pernitiosus ibid.33.
de Menstrui sanguinis malignitate opinio Plinij 78.15.
& Fernelij ibid.32.
Confutatur 79.31.
à Menstrui manifesta qualitate qui morbi ibid.18.
à Menstrui occulta qualitate nocumenta ib.21.
Menstruorum tempore fœmina imbecilla, & male colorata est ibid.17.
Menstruo sanguine fœtum non nutriri Fernelius putat 79.17.
Menstruum sanguinem dupliciter accipit Gentilis ibid.13.
Menstruum multorum morborum remedium esse ibid.28.

Pag. Lin.

Menstrui illitu curantur aliqui morbi ibid.29.
Menstruus sanguis ex se pernitiosus non est ibid.35.
Menstruati lintei gestatione morbos aliquot curari ibid.30.
Menstruus sanguis per easdem vias transmittitur per quas fœtus alitur 80.4.
Menstrui & lactis natura eadem ibid.5.
Menstruus sanguis dupliciter considerandus 81.2.
Menstrui sanguinis portio ex singulis coctionibus supereſt ibid.7.
de menstrui natura quid sentiendum sit ibid.2.
Menstruus sanguis ex propria natura est pars purioris sanguinis quo fœmina alitur ibid.12.
Menstruus futurus sanguis sola quantitate peccat ibid.20.
Menstruus futurus sanguis benignum est fœtus alimentum ibid.22.
Menstruus futurus sanguis idem est qui in mãmis in lac conuertitur ibid.24.
in Menstruo plus materiæ, efficientiæ minus ineſt 82.5.
Menstruus sanguis effectiuam etiam vim habet ibid.7.
Menstrui futuri sanguinis vtilitates & vsus ibid.8.
Menstruus sanguis remoratus acquirit alienam qualitatem & pessima infert symptomata ibid.14.
Menstruorum maleficia vnde ibid.24.
Menstruus sanguis si vna die vltra mensem detineatur, plus afficit quam toto mensis spacio ibid.27.

Pag.Lin.

Menſtruus ſanguis per menſem inuaſis à natura regulatur ibid.29.
Menſtruus ſanguis nouem geſtationis menſibus detentus cur non noceat 83.30.
Menſtruis repurgata fœmina facilius concipit 84.5.
Menſtrua per quas vias ab vtero profluant ibid.23.
Menſtruis fluentibus fœtum ſanum non eſſe dixit Hippocrates 85.32.
Menſtrua prægnantibus vnde fluant 86.3.
Menſtrua purgatio non omnibus prægnantibus funeſta ibid.
Menſtrua multis fœminis toto geſtationis tempore periodice fluunt ibid.12.
Menſtrua tam per venas fundi vteri, quam per ceruicis expurgari poſſunt ibid.35.
Menſtrua virginibus & prægnantibus per quas vias expurgentur 87.3.
à Menſtruo fit variolarum & morbillorum pernicies 83.10.
Menſtruationis ſanguis floridus eſt & iugulatæ victimæ ſimilis 87.15.
Menſtrua non per diapedeſin ſed per anaſtomoſin expurgantur ibid.26.
Menſtrua per nares & os ibid.33.
Menſtrua per mammas ibid.36.
Menſtrua per minimum digitum 88.7.
Menſtrua per maiorem oculi angulum ibid.10.
Menſtrua per ſputum, & in ruborem faciei conuerſa. ibid.11.
Menſtrua purgatio duplex 91.8.
Menſtrua alba quibus ibid.10.
Menſtruorum duratio ibid.32.
Menſtrua purgatio excedens aut deficiens morboſa eſt 92.5.

Pag.Lin.

Menſtruorum quantitas ibid.10.
Menſtruorum quantitas non à copia, ſed à conferentia, & tolerantia metienda 93.12.
Menſtruorum color ibid.15.
Menſtruorum exeuntium modus ibi.17.
Menſtruorum ſubſtantia & odor ib.30.
Menſtruorum naturalis excretio ibi.21.
conditiones ibid.23.
Menſtrua ad ætatis vſque vigorem augentur ibi.36.
Menſtruorum puellarum, & ſeniorum differentia 94.3.
Menſtruis fluentibus cauendum à concubitu 114.24.
Menſtrua purgatio viro per hæmorrhoides 88.13.
Mſtëruus ſanguis in grauidis in tres partes diſtribuitur 83.14.
Menſtruis fluentibus fœminæ laborant 92.8.
Menſtrui vberioris aut paucioris cauſæ ibid.14.
Menſtrua alba virginibus an contingant 91.10.
Menſes equabus, vaccis, & canibus pauci 77.19.
Menſes non habent aliquæ mulieres ibid.21.
Menſes quo ætatis tempore fœminis incipiant 89.4.
Menſes auſtralibus citius, ſeptẽtrionalibus tardius apparent ibid.7.
Menſes quo ætatis tempore deſinant ibid.30.
Menſes nutricibus & lactantibus ſæpe fluunt 99.8.
Menſe 13. nato hæreditas data contra ſecundum hæredem 179.24.

Pag. Lin.

Menſis ſolaris & lunaris quot diebus conſtet 179.24.
Menſis ſolaris ſpacium eſt temporis quo Sol in vnoquoque ſigno detinetur ibid.25.
Menſis lunaris triplex, congreſſionis, peragrationis, & illuminationis ibid.26.
Menſis coitus Lunæ ſiue Ciuilis ibid.28.
Menſis peragrationis ſiue lunaris proprie ibid.31.
Menſis illuminationis ibid.35.
Menſes decem aut 11. lunares eundem continent dierum numerum, at nouem ſolares 181.20.
Menſes cientia quam lac prouocantia maiores vires obtinere oportet 211.5.
Menſis octauus vteri gerentibus laborioſus 190.5.
Merlini fabula 122.20.
Mercati lapſus de inteſtinali tunica 23.55.
Mercati ſententia de humore intra amnium contento excutitur 27.28.
Mercati & Mercurialis interpretatio ad locum Galeni de temperamento congredientium excutitur 41.31.
Mercati opinio de tempore formationis faminei fœtus reiicitur 155.27.
Meretrices quibus vtantur ad fucatam virginitatem 9.21.
Meretrices cur non concipiant 116.18.
Monſtra non propter errorem influxus diuini à formatiua virtute fiũt ſed propter defectum materiæ 73.7.
Monſtra & molæ cur generentur 136.27.
Monſtra clam nutrienda ſunt 138.22.
Monſtra ex materiæ copia aut defectu ibid.30.
Monſtra ex inæquali fuſione ſeminis per vterum 139.2.
Monſtra ex vehementi diſtracta imaginatione ibid.6.
Monſtrum quid ibid.32.
Monſtrorum cauſæ ibid.34. & 139.34.
Monſtrorum quinque genera 140.5.
Monſtrorum tria genera per materiam, duo per formam à natura deficiunt ibid.6.
Monſtra iuſtam magnitudinem ſuperantia aut ab illa deficientia ibid.18.
Monſtra quibus membra deficiunt aut ſuperant ibi.25.
Monſtra quæ bruti ſpeciẽ vna aut pluribus partibus referunt 141.6.
Monſtra quæ bruta plane referunt ibid.18.
Monſtroſa eſt numeroſa proles ibid.27.
Monſtra Dei iudicio adſcribenda ibi.14.
Monſtra ſæpe effrænatæ libidinis ſupplicium ibi.15.
Monſtrorum exempla varia ibid.1.
Monſtra non ſolum dicuntur quæ diuerſorum animalium ſpeciem gerunt, ſed quæ formæ prodeunt multi membri 141.26.
Mola quid 142.8.
Molæ natura & figura ibid.10.
Mola vnde dicta ibid.17.
Molam geſtant mulieres ad 6.7. annum, & per totam vitam ibid.26.
Molæ tertio quartoue menſe plerumque excidit ibid.29.
Molam concipit ſola mulier ibid.30.
Mola non concipitur ſine menſtruorum copia ibid.32.
Mola abſq; viri concubitu an cõcipi poſſit ib.33.
Molæ cauſa duplex 143.1.
Molam à calore matricis, non à frigiditate fieri dicit Mercurialis ibid.11.

de Molæ

Pag.Lin.

de Mola Auicennæ & Mercur. sententia *ibid.12.*
Mola à monstro qui differat 138.35.
Morbi acuti 14. diebus iudicantur 185.10.
Mortuus ex immodica salacitate sine cerebro inuentus 58.30.
Mortui pedibus efferuntur 200.28.
Moscouitarum gens frigore rigidos aqua frigida immergit, antequam ad hypocausta admittat 216.19.
Motus in fœtu duplex 164.22.
Mulier quid & cur 2.10.
Mulieris natura *ibid.13.*
Mulier à viro sexu disiungitur *ibid.14.*
Mulierum diuersi status *ibid.15.*
Mulier propter generationem genita *ibid.23.*
Mulierum lotium inter mingendum cur magis quam virorum perstrepit 8.19.
Mulier viro quare à Deo data 3.20.
Mulieres per vteri collum non mingunt vt credunt idiotæ 8.12.
Mulieres corpulentæ siue quadratæ quæ dicantur 92.32.
Mulieres quæ probe purgantur immuniores viuunt à morbis 94.5.
Mulieres cur viris sunt obesiores
Mulieres quædam non concipiũt nisi menstruationis tempore 98.33.
Mulier sola inter fœminas grauida virum admittit & eius rei causæ naturales ac morales 106.9.
Mulier stans, aut in latus posita non concipit 118.3.
Mulier sine matrice viuere potest 17.2.
Mulieres menses non habentes 77.21.
Mulieres in emissione menstrui quam seminis minus debilitantur 85.5.

Pag.Lin.

Mulieres sanguineis morbis minus quam viri infestantur 94.9.
Mulier toto corpore depilis cur in capite longiores habeat crines 97.1.
Mulier inter reliqua animalia maxime abundat menstruis 77.11.
Mulier quæ brutũ peperit non est libera à suspicione bruti accessus 139.21.
Mulier cur sola incertum habet pariendi tempus. 174.34.
Mulier cur magis in partu doleat quam bruta 173.30.
Mulieres post partum clausæ redditæ 9.20.
Mulieres Hispanæ hodie infœcundiores 197.15.
Mulieres crassæ cur minus concipiant 7.17.
Mulierum cadauera contra quam vriorum prona fluitant 11.25.
Mulier raro est ambidextra 97.10.
Mulieres & Eunuchos non calescere *ibid.17.*
Nec podagra laborare *ibid.21.*
Mulier vide fœmina
Mulorum genus cur sterile 105.16.
Mulorum sterilitatis mutilam causam affert Arist. *ibid.18.*
De mulorum sterilitate Empedoclis ac Democriti sententia *ibi.33.*
Mulæ Cappadociæ coeunt, & pariunt 106.5.
Mucosi fœtus, qui egrediantur 107.25.
Mundi anima 69.17.

N.

NAturæ ars mira & plane diuina prouida & solicita est 1.1.
Natura hominibus benigna est mater, non nouerca 201.17.

Pag. Lin.

Natura solers ex vno opere multas commoditates solet impertire 28.11.
Naturæ mirum artificium & cognitio mira 9.23.
Natura non obliuiscitur insitorum motuum, nec per ambages facit quod potest per compendium 49.34.
Natura per pauciora exercet imperfectiorem operationem: perfectam per plura 60.22.
Natura distributoriis vasis vim coctricem indere solet 61.3.
Naturalis instinctus & diuinus influxus quid sint 71.8.
Natura iusta dicitur & sine doctore docta ibid.23.
Naturalis instinctus, lex æterna, & doctrina mentis diuinæ idem ibid.9. & 72.4.
Naturalium facultatum ordo 72.20.
Naturalium rerum facultates variæ ibid.
Naturæ industria tot illecebræ Veneri insunt 101.29.
Natura communem trahi per signatam materiam ad determinatum gradum entis quid signet 132.9.
Natura tendens semper ad melius subsistit in eo quod potest 136.24.
Natura priora, præmittenda sunt 206.30.
Natura æquissima & eius conditor Deus omnia in iustitia mensurauit 208.1.
Natura variis modis solet ludere in suis operibus 214.31.
Nascendi tempus quod legitimum & naturale 177.19.
Naturam quæ in spiritu est respondere elemento stellarum qua ratione interpretandum 73.9.

Pag. Lin.

Naturæ ritu capite homo gignitur, pedibus effertur 200.28.
Nationes quæ variis affectibus insigniuntur 140.7.
Neruus qui exquisitissimum papillis tribuit sensum 21.31.
Nigra membra quæ dicantur 153.13.
Nigra animalia albis sunt calidiora 224.16.
Nigra in brutis, alba rubore suffusa in hominibus commendantur ibid.23. & 29.
Nodi vmbilici & eorum vsus 32.13.
De nodis vmbilici Zirbi & Albumazaris commentum ab obstetricibus vsurpatum ibid.15.
Nomen infanti cur octauo die imponatur 164.12.
Noni mensis præstantia secundum arithmeticos 191.32.
Nonimestres & decimestres secundum Astrologos vitales 190.15.
Numerus impar mas, & perfectius par fœmina dicitur, & imperfectus 191.3.
Numerus impar formæ, par materiæ rationem habet ibid.5
In numeris reconditum aliquid reperiri 193.19.
Numerorum quemlibet laudare aut vituperare facile est ibi.25.
Numeros diuersos, diuersi extollunt scriptores ibid.26.
In numero, mensura, & pondere Deus omnia disposuit 193.35.
Numerus septenarius perfectus 191.22.
Numeris multum tribuunt Pythagorici 192.5.
Nutritio particularis generatio est 50.24.

Pag.Lin.

Nutritio & Procreatio ex iisdem fit 57.6.
Nutrix vt nulla est quæ pariter vt mater amet, ita nulla pariter curat 219.20.
Nutricum incommoda ibid.22.
Nutricibus quibus tuto tradi possint infantes 222.23.
Nutrix hilaris, sit casta, sobria, & à morbis libera ibid.30.
Nutrix vitet animæ passiones ibid.36.
Nutricem bis saltem peperisse oportet 222.1.
Nutrix laudatur quæ masculum peperit ibid.6.
Nutrix à concubitu abstineat ibid.10.
Nutricis victus ratio ibid.19.
In nutrice decem sunt consideranda ibid.26.
Nutrices liuidæ an albis præferendæ 224.9.
Nutritio fœtus quo pacto fiat 50.19.
Nutritio est effluentis substantiæ redintegratio ibid.26.

Nympha siue cletoris quæ pars 10.2.
Nymphæ dicuntur vteri alæ 9.33.
Nymphæ vsus 9.35.
Nympha vuluæ propugnaculum est vt vuapharingi 10.1.
Nympheæ quæ pars & vt differat à Nympha 10.34.
Nymphea exiguo peni assimilatur 10.5.
Nympheæ substantia qualis 10.6.
Nymphea est præcipua delectationis sedes siue processus in Nymphea desinentes 10.9.
Nymphea naturæ modum excedens deformitatem inducit 10.14.
Nymphea ad libidinem proritat 10.17.
Per Nympheam mulieres inuicem coeuntes 10.18.
Nympheam Ægyptij virginibus præscindunt 10.25.

Pag.Lin.

Nympheam non Nymphã abscindendam esse 11.1.
Nymphotomia Nympheæ curatio est 11.2.
Nympheæ symptoma turpitudinis est 11.4.
Nympheæ est affectio illa in qua fœminas in viros conuerti scribunt autores 11.7.

O.

OBesitas ad conceptum nocet 7.17.
Obstetrices imperitæ eunuchos reddunt pueros 64.1.
Obstetricum superstitio 32.17.
Obstetricum munus quod fuerit olim 42.31.
Octaui mensis gestatio onerosa 190.5. & 196.29.
Octimestres partus communiter vitales nõ sunt ibid.13.
Octimestres in Ægypto & Hispania viuere 178.10. & 197.9.
Octimestres cur infelices secundum astrologos 190.5.
Octimestris infelicitas vnde 196.10.
Octauus mensis & dies sextus tyrãno assimilatur ibid.17.
Octimestris nec plane aborsus est, nec legitimus partus 197.6.
Odores fœtidi, qua ratione vterum deprimunt 18.23.
Odoribus cur membra recreentur 18.15.
Onoscelis puella ex Aristonimo Etasina nata 119.12.
Omasus quid
Operis ordo 1.13.
Opiter dicitur cui superstite auo mortuus est pater 178.24.

Pag. Lin.

Optima quæ sunt cito ac deterius putrescunt 84.10.
Orbis inferior à superiori gubernatur 184.13.
Origo humana fragilis 36.12.
Os vteri canini oris imaginem refert 7.2.
Ossa quæ vterum vtrinque tutantur 4.21.
Ossa multa in fœminis diuersam ac in viris constitutionem accipiunt 23.5.
Os sacrum in fœminis ad exteriora magis recuruatum est 23.11.
Os coccygis in partu mouetur 23.18.
Ossa pubis tam in viris quam in fœminis cartilagine committuntur 24.3.
Ossa pubis parturientibus non disiunguntur cõtra multorum opinionem 24.4.
Ossa ilium ampliora habent mulieres quam viri 24.22.
Ossa pubis inuicem seiuncta sunt magis in fœminis 24.21.
Ossa in corpore ducenta 69.14.
Oui album semen, luteum menstruum repræsentat 161.23.
Ossa coxendicis magis in mulieribus distant 24.22.
Os thoracis in fœminis anterius nonnihil depressum est 24.31.
Os sternon in fœminis perforatum non est vt quidam putant 25.

P.

Papillæ substantia constat ad penem accedente 21.21.
Papillæ meatus à venarum surculis fiũt 21.25.
Papillæ vsus duplex 21.17.
Papillæ color & magnitudo diuersa 21.18.
Papillæ 7. mense gliscere & turgere incipiunt 207.25.

Pag. Lin.

Papillæ mammarum quales esse debeant 223.33.
Papillis nonnullæ muleres carent 213.25.
Partus ratio 33.9.
Partus tempore arcana ratione os vteri reseratur ibid.11.
Partus in lucem venit vmbilico adhuc nexus ibid.15.
Partus maiores, & minores qui dicantur 153.29.
Partus septimestris & nonimestris diuersa tempora 155.13.
Partus definitio, & acceptiones 172.24.
Partus actio partim ad vterum partim ad fœtum pertinet 173.8.
Partus naturalis triplex causa respirationis defectus, inopia alimenti & angustia loci ibid.16.
Partus non morbus sed crisis est 174.25.
Pariendi legitimum tempus 177.24.
De Partus tẽpore mulieres sæpe fallũtur 183.21
In partu cur sola mulier maximos sustinet dolores 173.30.
Partus dolores vnde fiant ib. 27.
& 164.1.
Partus computatio à quo die auspicãda 176.33
Partus quanto magis de complemento noni mẽsis participat, tanto perfectior 177.31.
Partus vndecim & duodecim mensium an sint vitales & legitimi 178.12.
Partus septimestris cur vitalis sit, cum tamen octimestris pereat 179.6.
& 190.4.
Partus tempus per hebdomadarum decadas numerat Hippocrat. 180.10.
Partus terminus latitudinem habet 182.3.

Pag. Lin.

Partus legitimus vltra decimum diem decimi mensis non prorogatur 183.12.
Partus qui decẽ dies ante nonum mẽsem oritur vitalis & nonimestris iudicatur 182.23.
Partus ad mensem 12. prorogari monstrosum est 178.29.
Partus qui ante 7. mensem lunarem prodit vitalis non est 183.25.
In partu solis cursus considerandus, sed lunæ ratio non negligenda 185.29.
& 187.11.
Pariendi primum tempus in quo dies legitimus, fœtus dispositio, & robur concurrunt 186.8.
Partus minoris origo in 6. diebus est, maioris in septem 153.31.
Partus noni & decimi Mensis cur secundum Astrologos vitalis 190.15.
de Partu sententia Arithmeticorum 191.2.
Partus temporis supputatio non fit integris diebus sicut nec dierum crisimorum 187.20.
Pariunt mulieres fere semper eadem diei hora qua concipiunt 188.29.
Partus celerioris causa 195.10.
& 196.6.
Partus qui cum læsione egrediuntur octauo mẽse laborasse credibile est 196.10.
Partus naturalis qua ratione fiat 198.14.
In partu os vteri qua ratione tantopere dehiscat 199 9.
In Partu ossa pubis ab osse sacro aliquantulum deducuntur 199.14.
In partu fundus vteri ad ipsius os contrahitur 198.30.
In partu tria concurrunt fœtus, mulier, & vterus 199.1.

Pag. Lin.

In partu naturali quinque requiruntur conditiones ibid.2.
Partus naturalis definitio ibid.5.
In partu ossa pubis inuicem à se non disiunguntur ibid.12.
In partu aliquantulum cedit cauda, & ossis sacri articulatio ibid.14.
In partu anteriora ossa omnia aliquantulum dilatantur ibid.20.
In partu posteriora omnia magnam vim patiuntur ibid.22.
In partu primiparæ plus laborant ibid.29.
Partus instantis signa 203.4.
Parturiens in sella quando primum constituenda ibid.20.
Parturientibus peculiaria sedilia ibid.24.
Partus non naturalis figura 202.7.
Partus figura ex naturali & non naturali composita ibid.21.
à Partu illico quid faciendum 204 1.
Partus naturalis signa 202.28.
Partus vide fœtus, infans.
Partus semestris num sit vitalis 179.2.
Partes tot sunt in fœminis, quot in viris & quo differant 33.26.
Partium pudendarum mulieris ad oculos talpæ similitudo 34.12.
Partes in fœminis ob caloris infirmitatem recõditæ ibid.17.
Partes secundum epatis rectitudinem locatæ calidiores sunt 128.19.
Partes principes quando formẽtur ac perficiantur 160.26.
Partes seminariæ non regenerantur & quare 50.12.

Parmenidis

Pag. Lin.

Parmenidis & Democriti de calore fœminei sanguinis sententia 94.20.
Pauli sententia 144.26.
Perfectio vltima quæ dicatur 65.24.
Perfectio rerum ex naturæ fine quærendæ est 130.23.
Philautia errorum causa est 34.36.
Pinguedo ab adiposa humiditate fit 98.1.
Pisces mammas non habent nec lac 23.1.
In plantis vterque sexus reperitur 2.36.
Plantæ excrementitio viuunt humore 52.14.
Planetas in homine dominari scribunt astrologi 189.5.
Planetarum in gubernando fœtu ordo ibid. 10.
Ploratus infantium in lucem venientium causæ 201.29.
Non plorare crediderunt prisci eos qui in mari nascuntur 202.1.
Platearij lapsus 26.12.
Plato dorsalem medullam semen appellat 58.25.
Platonis placitum de Dæmonibus 120 18.
Plinij & priscorum querela de hominis nascentis nuditate 200.34.
Platonis sententia de animæ immortalitate 169.27.
Plinij de menstruo sententia 78.15.
Plinij locus de partu octimestri restituitur 195.34.
Platonis, Aretei & aliorum de vtero sententia, quod animal sit & sedem mutet 17.17.
Polybij interpretatio ad locum Hippocrat. de decisione seminis 54.8.
Polybius in solo concubitu secretionem fieri sentit ibid. 9.
Pollutio nocturna quo pacto contingat 107.6.

Pag. Lin.

Populeæ Agrippæ filiæ responsio lasciua 106.10.
Porphyrij de animæ immortalitate sententia 168.32.
Posthumus est partus à morte patris editus 178.22.
Potentiæ tres gradus, remotæ, propinquæ, & vltima perfectio. 65.15.
Potentia materialis quæ sit ibid. 18.
Potentia potentialis ibid. 21.
Potentia perfectionem, perfectio formam antecedit ibi. 24.
Potentia animatum esse semen qua ratione sit intelligendum 68.16.
Potentia expulsiua genitalium externis potentiis famulatur 107.8.
Præstantissima corpora superari nequeunt nisi à causa spurcissima 84.34.
Prægnantibus venam incidere sæpe oportet 99.5.
Prægnantes menstrua ordinata habentes 99.1.
Prægnantibus menstrua fluunt aliquando 98.35.
Prodigiosi partus 140.8.
Prægnantis vterus quando aperitur 149.17.
Prolis suscipiendæ causa qui vxorem ducunt caueant ab extremis ætatibus 91.5.
Propagationis desiderium habent cuncta animalia 100.11.
Protuberatio genitalium ab imaginatione fit 102.1.
Proculus Cæsar 100. *virgines spatio* 15. *dierum grauidas reddidit* 113.22.
Proculus Cæsar decem virgines vna nocte fœminas reddidit ibi. 23.
Proceritas, amplitudo & moles fœtus vnde proueniat 137.3.

Pag. Lin.

Proculus dicitur qui patre absente nascitur 178.23.
Procidit aliquibus vterus ex partus impetu 203.34.
Prostatas an habeant mulieres 14.17.
Psaltriæ historia apud Hippocratem 160.9.
Pselli de dæmonibus sententia, quod corpore & voluptate sint donati 119.20.
Pubertatis tempore mares & fœminæ potissimum seruari debent 108.22.
Pubertatis anni hominem valde mutant 88.18.
Pudendi muliebris nomina 9.27.
Pudendum muliebre maris præputio correspondet 9.27.
Pudore fœminæ morbos suos celant in præf.
Pueri plurimum habent coloris natiui 81.27.
Pueri cur dicantur nani 174.12.
Pueri quo ætatis anno magistris tradendi 225.26.
Puerorum ingenia refractaria cur 226.1.
Puerorum an iuuenum calor maior 90.23.
Puellæ nubiles quando primum 88.23.
Puellæ pubertatis tempore magna indigent custodia ibi.28.
Puerpera quæ marem peperit 30. diebus, quæ fœminam 42. expurgatur 204.28.
Puerpera primis duobus diebus infantem non lactet 205.30.
Putrescunt deterius quæ præstantioris sunt naturæ 84.10.
Putrescunt deterius quæ magis permixta sunt & perfecta ibid.26.
Putredinis indicia sunt prauus odor, sapor & color 85.2.

Pag. Lin.

Pullus gallinaceus ex albo oui gignitur, è luteo alimentum capessit 161.20.
Pulticula infanti vt conficienda 225.12.
Pueris vini vsus interdicendus ibid.33.
Pythagoreorum de numeris sententia 192.4.
Pythagoreorum definitio de legitimis partus temporibus ibid.30.
Pythagoræ de veneris vsu sententia 104.9.

Q.

Quadragesimi diei energia 187.1.
Quadraginta diebus sine risu manent infantes ibid.
Quadragesimus dies vbi præterierat diem festum græci agitabant ibid.3.
Quadratæ mulieres quæ dicantur 92.34.
Quæstiones de nominibus & logicæ vitandæ 29.33.
Quartanæ febres sex mensibus iudicantur 185.11.
Quartus & quintus mensis fœtum non excludit, vt etiam nec 4 aut 5. dies morbum iudicat 186.4.
Quieti se det mulier post coitum 118.17.
Quinto mense infantem robustum prodisse retulerunt aliqui 179.1.

R.

Repletio & cruditas facilius quam arefactio emendantur 114.20.
Repletus à Venere abstineat ibid.22.
Respiratio infanti in vtero per quas fiat arterias 163.30.
Risus infantibus quando incipiat ibi.33.
Robur membris, ex calore, spiritu, & bona temperatura accidit 62.12.

Pag. Lin.

Ros semini assimilatur 56.35.
Rosæ in sinum prægnantis iniectæ nota infanti imprimitur 139.17.
Ruminantia animalia 218.6.
Ruminantia quatuor habent ventriculos & eorum nomina ibid.9.
Ruminatio quid ibid.12.
Rusticæ mulieres vrbanis sunt steriliores 77.31.
Ramificationis siue lineationis tempus in fœtus formatione 152.23.

S.

SAliualis humor 14.18. & 101.10.
Salualis humor aquiuoce semen dicitur 38.9.
Saliualis humor prolificus non est ibid.20.
Saliualis humoris vsus ibid.25.
Saliualis humor mordax & acris est 101.10.
Saliualis humor per quas vias expellitur 14.24.
Saliualis humor miræ effunditur voluptate 38.25.
Saliualem humiditatem guttam vocat Aristot. 46.31.
Saliualem succum fœminis inesse comprobatur 39.3.
Saliualis fœminarum humor post coitum reiicitur, virilis retinetur ibid.19.
Salacitas vnde 101.6.
Salitorum vsus, qua ratione lactis abundantiam faciat 210.30.
Salmanticæ ex nobili parente cui fissum erat labium, filius cum eadem fissura natus 53.30.
Sanguis in fœmina redundans dupliciter consideratur 81.2.
Sanguis futurus menstruus sola quantitate peccat ibi.18.
Sanguis in fœmina redundans in tres diuiditur partes 83.14.
Sanguis & semen deterrime putrent 84.17.
Sanguis non in vtero, sed in vasis per mensem conseruatur 87.12.
Sanguis extra venas in grumum concrescit ibid.18.
Sanguis per nares adolescentibus cur familiaris 88.21.
Sanguineis morbis mulieres, quam viri rarius infestantur 94.6.
Sanguis in fœmina, non propter vehementiam sed propter inertiam caloris abundat 95.14.
Sanguis viri perfectior & plus nutriens quam fœminæ ibi.22.
Sanguis menstruus cur non quotidie excernitur 98.7.
Sanguis sigillationem concipit in iecore 132.13.
Sanguis mẽstruus vim etiam habet effectiuam, sed imbecillem 133.15.
Sanguis menstruus, vide menses, & menstrua.
Sanguis trahitur ad vbera, mittitur ad vterum 211.1.
Sanguis est lacte calidior 212.22.
Sanguinis in lac conuersio, an sit coctio 211.30.
Sanguinis menstrui, & seminis discrimen 133.18.
Sapientum filij plerumque rudes 116.28.
Sauromatæ frigore rigidos aqua submergunt 216.20.

Pag. Lin.

Satyri & Syluani 122.12.
Scopi particulares corporis decem 69.15.
Scythæ cur ab Hippocrate eunuchi dicantur 63.22.
S. Scripturæ locus 120.3. & 121.8.
Sciopodæ quænam gentes 140.12.
Scipio Africanus prior cæsa parente natus 202.27.
Scientiæ & artes parentum cur filiis non communicentur 137.17.
Secundinæ quid sint, & earum nomina 26.25.
Secundinarum exitus 33.16.
Secundinas exurunt mulieres aut defodiunt 33.18.
Secundinarum ab acetabulis auulsio 203.35.
Seminales arteriæ non solum spiritu, sed etiam spirituoso sanguine sunt repletæ 13.8.
Semen quid 36.22.
Seminis definitiones variæ ibid.23.
Semen à genitura quid differat 37.6.
Semen excrementum esse comprobatur ibid.20.
Semen quale sit excrementum ibid.33.
Semen constat materia & facultate 48.16. & 67.10.
Seminis materia quæ 38.10.
Seminis facultas est pars animæ vegetantis 38.12.
Semen duplex tum maribus tum fœminis ibid.17.
Seminis temperamentum 39.27.
Seminis color, odor, & substantia ibi.29.
Semen nigrum habere Æthyopes Herodotus putauit ibid.30.
Semen bonum est ad quod plures confluunt spiritus 39.33.

Pag. Lin.

Semen non à frigore sed à calore concrescit 40.19.
Semen à quibus morbis corrumpatur 112.9.
Semen cur est spumosum 39.8.
Semen egressum cur liquescit, non congelatur ibid.13.
Semen qua ætate maturum 40.26.
Semen elephantorum instar electri solidari dixit Thesseus 40.24.
Semine plus albi abundãt quam nigri aut fusci ibid.31.
Semen viri multum coeuntis, senis, pueri ægroti inualidum est ibid.35.
Semen materiam etiam generationis esse 49.6.
Seminis infœcundi indicia 40.34.
Semen calidum ne, an temperatum fœcundius sit 41.8.
Semen corruptum in frigidum venenum abit 105.13.
Semen fœcundum dupliciter dicitur, & quod faciat ad plurium generationem, & quod pluribus commixtum generet 40.9.
Semen fœmina an habeat 43.4.
Semen viri copiosius & crassius est 103.21.
Semen fœmineum nõ vt oculi lachryma ad frictionem solam sequitur 44.4.
Semen fœmineum prolificum esse comprobatur 44.21.
Semen vtrumque materiam & efficientiam præstat 49.6.
Semine fœmineo auctius redditur masculinum 45.25.
Semen fœmineum à masculo perfectionem suscepit 46.6.

Pag. Lin.

Semen quantumcunque validum alterutrius parentis completum tamen non est 45.17.
Semine maris etsi exquisito fœmineum non excusatur ibid.20.
Semen in omni concubitu ad vteri saltem sinum emittunt fœminæ, etsi sine voluptate id fiat 46.33.
Seminis fœminei vsus 47.22.
Semen prægnantes dum coeunt per quas vias immittant ibid.25.
Seminaria membra nouem & quæ illa sint 49.7.
Seminariæ partes regenerari cur non possint 50.12.
Seminariæ partes ne regenerentur quatuor obstant 51.23.
Seminariæ partes in pueris & mollibus corporibus regenerari possunt 92.18.
Semen ab omni corpore emanare comprobatur 53.17.
de Seminis decisione variæ opiniones & interpretationes ad locum Hippocratis ibid.32.
de Seminis decisione sententiam Hippocratis confutat Aristoteles 54.28.
de Seminis decisione Galeni sententia 56.28.
Semen à toto manare qua ratione intelligendū 58.5.
Seminis materia à toto nō recedit sed ad totum accedere apta est ibid.20.
de Seminis decisione pulchra Auicennæ sententia 57.8.
Semen in testibus fit confluente eius fermento à membris præcipuis ibid.9.
Seminalis virtus non promiscue in quauis plantæ parte consistit 60.9.
de Seminis decisione autoris sententia 57.31.

Pag. Lin.

Seminis materia concubitus tempore non decidit, sed vbi abundat in vasa reponitur 58.7.
Semen ex præcedenti proxime cibo non conficitur 56.31.
Semen cum forma seminis & qualitatibus à toto non decidit 59.7.
Seminis secretio non fit in concubitu 54.9.
Seminis materia à toto 58.4.
Seminis vnctura & pinguedo 101.34.
Seminis fœcunditas vnde 102.5.
Seminis humani varia natura 175.25.
Semen excrementum quartæ coctionis vt dicatur 59.21.
Semen vbi perficitur 61.7.
Semen an sit animatum 65.4.
Semen duplicem habet virtutem passiuam & actiuam 66.24.
Seminis materia à qua virtute mouetur vt foras expellatur 117.16.
Semen quando primo actu animatum ex autoris sententia 68.9.
Semē non intra vuluam, sed iuxta ostium ipsius immittitur 118.8.
Semen ab vtero auidissime trahitur ibid.10.
Semen vir & fœmina eodem tempore emittant, vt concubitus prolificus sit ibid.12.
Semen non simul totum sed per partes eiaculatur 134.16.
Semen secundum diuersas sui partes superat & superatur ibid.18.
Semen continet omnium membrorum vires & proprietates ibid.28.
Semen quod conficitur in vasis, ab eo, quod in testibus fit, qui differat 135.5.

Pag.Lin.

Semen & menstruationis sanguis duo generationis principia 1.7.
Semen, à quo mas generatur, quale 128.30.
Semen, quo gignitur fœmina, quale ibid 31.
ex Semine proiecto in balneo mulierem concepisse ferunt 47.3.
Semen non magis continet formam viri quam fœminæ 66.18.
& 128.10.
Semen morbosum & paucum molæ causa 143.5.
Semen mulieris aliquando validum est & virile 127.24.
Semen multum à cerebro 58.21.
Semen in vtero conceptum statim vita fruitur & vegetatur 68.11.
Semen à sanis parentibus sanum à morbosis morbosum 54.1.
Semen non emittere fœminas dixit Aristoteles 43.13.
Seminis, quam genitura latior est acceptio 37.6.
Semivulpa animal duos habet vteros 17.10.
Sensus externi per somnum non omnino ligantur 107.10.
Septenarius decernendi vim magnam habet 185.31.
Septenario numero rota humana finitur 186.31.
Septenario constare vitam hominis scribit Hipp. 188.10.
Septenarius omnium numerorum nodus 191.8.
Septenarij encomia, & quæ per eum mutationes variæ fiant ibid.10.
Septenarius plenus numerus est ibid.22.

Pag.Lin.

Septimana solaris quæ dicatur 105.21.
Solaris prima septimana in fœtu ibid.31.
Solaris secunda septimana 186.16.
Solaris tertia septimana ibid.30.
Septimus quisque annus per totam vitam crisimus est 191.32.
Septimo mense cur potius quam aliis partus cõtingat 194.19.
Septimo mense cur vterus expletur ibid.30.
vt Septimo mense vterus expleatur facit seminis natura, & congressus ante plenilunum ibid.35.
Septimestris partus minor vocatur 153.30.
& 155.14.
Septimestres cur seruentur secundum astrologos 190.4.
Septimestris partus causa 194.10.
Septimestris partus duplex, naturalis & non naturalis. ibid.12.
Septimestrium aliquot cur valetudinarij & imbecilles ibid.16.
Septimestres vitales cur sint ibid.22.
Serum lactis calidum ne sit an frigidum 208.20.
Seri virtutes medicæ ibid.24.
Serum nitrosam possidet facultatem ibid.25.
Serum aperit iecoris obstructiones ibid.26.
Seri temperamentum quale ibid.30.
Serum quos morbos curat ibid.32.
Serum lactis an possit crassescere 215.12.
Serum extrahentia calida sunt omnia 217.3.
Sexus vterque reperitur in omnib. natura constantib. 2.28.
Sexus in fœminis non mutatur sed detegitur 11.6.

Pag.Lin.

Similitudo horologij ad virtutem formatiuam 71.9.
Similitudo pueri & dormientis geometræ ad potentiarum gradus 65.31.
Similitudo non prouenit à solo agente sed ab agente in tali materia 60.6.
Similitudo Dei in creaturis est 73.2.
Similitudo vini in flammam proiecti ad semen viri in vtero calescente 103.16.
Similitudo sexuum vnde proueniat, & variæ de ea re opiniones 126.30.
ad Similitudinem in sexu plus efficaciæ habet vterus, quam testes 128.11.
Similitudo in sexu non pendet à calore, aut situ partium ibid.30.
Similitudinis in sexu causa præcipua est virtus formatiua 129.24.
Similitudinis in sexu causa est semen elaboratius & dextra parte exceptum 128.31
Similitudo specifica à materia est 132.6.
Similitudo individualis ad victoriam alterutrius seminis refertur ibid.34.
Similitudinem individualem quidam imaginationi tribuunt 133.11.
Similitudinis differentiæ plures humano generi quam cæteris animalibus cur accidunt 133.35.
Similitudo partis qua ratione à semine imprimitur 135.2.
Similitudinis individualis causa 132.32.
Similitudo natorum ad parentes triplex, in specie, in sexu, & in effigie 135.16.
Similitudo ad patruos, auos & auunculos vnde proueniat 60.5.
Similitudo in voce, risu, & gestu, motionibus facultatis formatricis tribuitur 136.6. & 137.1.

Pag.Lin.

Similitudo ad quatuor generationes extenditur & ad plures 136.17.
Similitudo ad parentes in fœtu humano minima, in bruto maior, maxima in plantis 138.24.
Similitudo genitalis seminis ad tritici naturam 175.22.
Solem & hominem generare hominem quo pacto intelligendum 73.10.
Solis etiam circuitus Hippocrates in partu considerauit 185.27.
Solis prima mutatio cur fœtum non excludit cum tamen prima lunæ mutatio morbum sæpe iudicet ibid.32.
Solis ac lunæ magna est potestas in corpora inferiora 184.20.
Somnium coitus & nocturna pollutio soli homini contingit 106.34.
Spadones cur in coitu delectentur 39.5.
Spiritus genitiuus ex vitali & animali conficitur 57.32.
Spiritus genitiuus procreationis est præcipuum instrumentum 58.1.
Spiritus fœminarum amore non tenentur 121.12.
Spiritus genitiuus sui domicilij est architectus 140.2.
Spiritus genitiuus si debita temperatura destituatur, fit ineptum instrumentum facultati ibid.9.
Spiritus genitiuus & complantatus quid sit 58.3.
Species animalis matrem effigies patrem magis repræsentat 133.12.
Spurij vt plurimum sunt prauis moribus 115.24.

Pag. Lin.

Spurij in Germania ad munia non admittuntur ibid. 26.
Spumificationis siue lactationis tempus septem diebus continetur 151.28.
Sudor fœtus 27.22.
Sudoris vsus in fœtu ibid. 25.
Sudorem an fœtus emittat ibid. 28.
Sudorem prouocantia validiora sunt quam quæ vrinas mouent 211.12.
Sudorificum medicamentum instar coaguli est ibid. 15.
Superfœtatio quid 147.11.
Superfœtatio soli mulieri contigit ibi. 13.
Superfœtatio tertio gestationis mense facta 148.7.
Superfœtatio rara est, & vtrique fœtui periculosa ibid. 17.
ex Superfœtatione paulo post conceptionem facta vitales fœtus fiunt ibi. 19.

T.

Theriaca non omnibus infantibus conuenit 205.26.
Thlibiæ dicuntur quibus testes in manu obstetricis attriti sunt 64.2.
Thibiorum gens geminam habet pupillam 140.10.
Thraces infantium natalitia plorant, exequias hilaritate celebrant 201.12.
Thracum imbecilla memoria 192.14.
Testes mulierum 12.3.
Testium mulieris substantia, situs & forma 12.4.
Testes muliebres minores, & imperfectiores quã marium 12.8.
Testes mulierum aqueo & tenui humore pleni 12.12.
Testium muliebrium facultas 12.14.
Testium mulieris membranæ 12.20.
Trecentæ particulæ in corpore 69.14.
Testes quid conferant materiæ seminis 60.32.
Testes conficiendi seminis primi sunt autores 61.4.
Testes & vasa varicosa semen efficere comprobatur ibid. 7.
Testes comparauit Aristoteles textrinarum planis 61.25.
Testes speculo, seu denso & opaco corpori comparant aliqui, à quibus virtus cordis reflecteret 62.6.
Testes ventri adhærentes habent aues & sues ibid. 24.
Testibus amputatis virilitas adimitur & generandi facultas ibid. 30.
Testes cur inter præcipuas partes connumerentur 63.3.
Testium priuatio causa est frigiditatis in toto ibid. 9.
Testes bene viuendi & propagationis autores sunt ibid. 18.
Temperamentum est omnium nostri corporis actionum instrumentum 134.24.
Temperamentum duplex peculiare & commune ibid. 25.
Temperamentum totale virtualiter continet præcipua temperamenta ibid. 27.
Tempus partus humani varium 174.34.
Tempus conceptui oportunum 115.10.
Temperata vtriusque coniugis natura fœcundissima est 42.12.
Thessei medici opinio de semine Elephantorum 40.23.

Pag. Lin.

Thoracis forma in fœmina 24.31.
Tria ad fœcunditatem necessaria 64.10.
Tribades fœminæ quæ dicantur 108.32.
Turpitudinis symptoma quodnam sit 11.4.

V.

Variolarum & morbillorum pernicies à menstruo fit 83.10.
Vasa seminaria mulieribus 4. sunt, vt in maribus 12 29.
Vasorum seminariorum in fœminis origo eadem quæ in maribus 12.24.
Vasa seminaria inter se anastomosin quandam efficiunt 13.13.
Vasa seminaria magis anfractuosa sunt fœminis quam viris 13.18.
Vasa seminaria deferentia, & præparantia eorumque vsus 13.20.
Vasa alia quatuor seminalia Herophilus ponit 14.28.
Vasa deferentia semen præparant, iaculantia perficiunt 61.21.
Vasa vteri in vnius fœtus nutritionem omnia non dispenduntur 149.23.
Vasa vteri per mensem sanguinem redundantem gubernant 87.12.
& 151.21.
Vasa vmbilicalia 31.4.
Vasorum vmbilicalium implantatio 32.3.
Valesis sententia de orbore fœminei seminis reiicitur 46.11.
Vana persuasio ex euentuum ignorantia, & nouitatis desiderio oritur 122.27.
Vena seminalis dextra à caua, sinistra ab emulgente cur oriatur 12.31.
Venæ per quas vterus nutritur 13.31.

Pag. Lin.

Venæ per quas menstrua expurgantur in vteri fundum à venis seminalibus originem habẽt ibid.29.
Venæ per quas virginibus, & prægnantibus mẽses ad vteri collum demandantur, à vena caua oriuntur ibid.34.
Venæ ad mammas recurrentes 14.9.
Venæ vmbilicales statim post vmbilicum in vnũ coeunt, arteriæ diuisæ manent, & cur illud 151.24.
Venæ in adultioribus regenerari possunt, sed raro 50.14.
Venæ & arteriæ omnes gignendi seminis vim habent 56.28.
Venarum & arteriarum ortus 152.13.
Vegetatiua potentia vndenam semini communicetur 66.28.
Vegetantis animæ munia sunt nutrire & generare 69.26.
Veneris excessus cur debilitet 58. 8.
Venus, vide Concubitus
de Veneris vsu variæ sententiæ 104.4.
Veneris moderatus vsus salutaris est 113.5.
Veneris sensus brutis solum ad prolis generationem datus 106.28.
Veneris assuetudo reddit homines libidinosiores 108.19.
Veneris inordinatæ nocumenta pleraque 101.13.
Venus quare dicta Aphrodite 40.11.
ad Venerem in homine motus incerti & inordinati 175.33.
Venus inordinata corporis & animi vires debilitat 111.13.
Venerem immoderate exercentes cruorem pro semine excernunt ibid.34.

Pag. Lin.

Venere immodica quibus mors sequuta sit. 112.1

Venus immodica quibus potissimum nociua. 112.6

Veneris raritas semper commendatur. Ibid.12

Venus quibus salutaris. 109.30

Veneris moderata vtilitas. 112.24.113.5

Venus calidis & humidis potissimum conuenit. 113.3

Venus iram remittit. ibid.6.

Venus per quæ interualla coniugatis repetenda. ibid.8

Veneris terminus. 113.12

Venus calefacto potius quam refrigerato corpore conuenit, & pleno quã vacuo. 114.18

à Venere abstineat repletus. ibid.22

à Venere abstineat qui cathartícum sumpsit. ibid.24

Veneri indulgendum à somnone sit, & post cubitum, an contra. ibid.28

Venus quare prosit morbis pituitosis. 109.8

Veneris quantitas moderata ex leuitate corporis, & facilitate respirationis metienda. 113.11.

Venereæ voluptatis causa. 101.14

Venus an melancholicis sit salutaris. 109.29

Vergilij locus. 71.17.& 34.121.1.178.4

Verecundia & modestia in Venere exercenda seruetur. 117.11.& 118.32

Vesalij in Galenum liuor. 14.14

Vestiliæ partus varij à diuersis maritis. 175.28

Vesica vtraque fellea, & vrinaria excremento attracto non alitur. 16.33

Vir per se solus generare non potest. 2. 14. 102.13

Vir generationi est aptus. 3,25.& 102

Pag. Lin.

Viri cur menses non habeant. 76.27

Virum fœmina calidiorem esse contra Parmenidem comprobatur. 94.20

Vir primo sibi cognitam fœminam odit, contra fœmina primum cognitum virum mirifice diligit. 108.3

Vir quamdiu generare possit. 206.4

Viri ebriosi semen habent infœcundum. 41.6

Viri quibus dissideant à fœminis. 3.6

Viri quatuor rebus indigent ad fœcunditatem. 101.2

Viris quare sterilitatem inducat sectio retro aures. 53.19.

Via communis à fundo vteri ad ipsius os. 6.34

de Viis per quas menses expurgantur. 85.10

Viragines sunt steriliores & valetudinariæ. 77.33

Viragines quibusdam viris calidiores sunt. 96.22

Virtus generatiua incompleta est in vtriusque parentis semine. 46.22.& 102.13

Virtus regulatiua. 57.16

Viuentia omnia maxime appetunt perpetuo esse. 69.28

Viuorum tria genera. 65.8

Virtus in semine duplex. 66.4

Virtus cœli & astrorum est causa naturalis generationis rerum. 74.22.

Viragines in senectute valetudinariæ sunt. 77.33

Virginitatem quam castitatem seruare facilius est. 108.27

Victus ordo humanæ vitæ. 114.34

Vita in calido & humido maxime consistit. 190.17

Vini vsus quamdiu adolescentibus interdicendus

Pag. Lin.

cendus. 225.33
Vigilet ne puer in vtero an dormiat. 162.35
Vmbilicus quid. 31.15
Vmbilicus omnium primus perfecte consistit. 160.30.
Vmbilici nodi. 32.11
Vmbilici longitudo. 16.19
Vmbilici sectio. 33.15.& 204.2
Vmbilici ligaturam qualem esse oporteat. ib. 9
Vmbilici à partu nullius est vsus. ibid. 21
Voluptas est esca malorum. 104.27
Vopiscus qui dicatur. 178.25.202.23
Vrina eorum est signum, quæ continentur in iecore, venis, renibus, & vesica. 125.22
Vrachus lotij ductor ab Auicenna sumen dicitur. 31.15
Vrinam pueri an emittant in vtero. ibid. 3.23
Vteri nomina & definitio. 3.4.& 16.22
Vterus diuiditur in collum & fundum. 4.7
Vteri situs. 4.8
Vteri situs in prægnantibus. 4.23
Vteri figura rotunda. 4.26
Vteri magnitudo. 4.33
Vteri longitudo exacte non potest describi. 5.5
Vteri latitudo duos transuersos digitos non excedit. 5.20
Vteri venæ per quas menses purgantur. 13.17
Vtero adnascentes nerui. 14.35
Vterus cur mulieri datus. 16.18
Vteri gestatio quid. 174.30
Vterus exiguus, qui alioquin manibus non cedit, mire à natura in prægnantibus ampliatur. 5.22
Vteri substantia [illegible]olius naturæ viribus cedit. ibid. 25
Vteri substantia cruea est & membranosa. ibid. 29
Vteri tunica duplex. 6.1
de Vteri tunicis diuersitas apud autores. 5.35
Vteri interna membrana omnes corporis membranas crassitudine vincit. 6.4
Vterus habet tria fibrarum genera. 6.6
Vteri cornua. 6.15
Vteri superfities interna. 6.17
Vteri duo sinus qui matrices vocantur sutura discreti sunt. 6.18
Vteri sinus fabam maiusculam vix capit. 6.23
Vterus cellulas non habet vt Mundinus, Gentilis, & alii putarunt. 6.25
Vteri os non sicuti ceruicis orificium ex arbitrio mulieris aperitur. 7.11
Vteri os in prægnantibus clauditur sicut nec specillum admittat. 7.8
Vteri orificium virginibus inutile, & otiosum. 7.14
Vteri oris & ceruicis sagina conceptioni nouica. 7.17
Vteri os prægnantibus non aperiri vt intelligendum. 7.20
Vteri gestatio quid. 150.5
Vteri gestatio est veluti morbus. 174.30
Vteri os prægnantibus si coeant semper recluditur. 149.17
Vteri os prægnantibus non nisi in superfœtatione reserari quidam existimarunt. 7. 20.
Vteri ceruix masculino peni correspondet. 7. 28
Vteri ceruix vnicum cum fundo corpus efficit. 7.32
Vteri ceruix diuersam sortitur à fundo substantiam. 7.32

Pag.Lin.

Vtero adnascentes nerui. 14.35
Vteri alæ. 9.34
Vter ceruix musculosa, & membranosa est. 7.33
Vteri ceruix callosior est iis quæ frequentius pepererunt, aut crebrius congressæ sunt. 7.35
Vteri ceruix quare fungosa, & duriuscula. 8.2
Vteri connexus. 15.7
Vterus propriam sedem non mutat. p.15.14. & 17.18
Vterus animal non est. 15.13. & 17.18
Vteri consensus cum diuersis partibus. 15.32. & 21.2
Vteri munus triplex, nutritio, excrementorum repurgatio, & sobolis propagatio. 16.6
Vterus semen trahit non tamen commutat sed conseruat. 16.24
Vterus etsi ad fundum ventriculi ascendere videatur, non tamen mutat locum nec ascendit, sed retrahitur. 19.36
Vteri ascensus fit retractis vasis ad suam originem. 19.8
Vteri contorsio vt fiat. 19.12
Vteri vis magna. 82.17

Pag.Lin.

Vterus descendit facilius, quã ascendit. 19.10
de Vteri mobilitate ridicula opinio. 19.8
Vterus non trahit sanguinem menstruum. 85.15
Vterus efformandi vim habet. 132.24
Vterus grauidarum an aperiatur tempore grauidationis. 86.1. & 149.6
Vterus in mensium expurgatione, nullam edit actionem sed vsum. 16.7
Vteri muliebris acetabula minora sunt quam in brutis. 29.30
Vtero exciso mulieres sanæ superuiuere possunt 16.36.
Vterus septimo mense cur expletur. 194.30
Vulua serius aut temporius cur expletur. 195.20
Vulneris ex abscisso fœtus vmbilico curatio. 204.14

Z.

Zabrorum lex de muliere menstruata. 79.20
Zenobiæ Palmerinorum reginæ continentia. 106.18
Zirbi commentum de nodis vmbilici. 32.15

Indicis rerum, & verborum hac prima parte memorabilium.

FINIS.

Biblioteka Uniwersytecka
Staroćtuki
w Toruniu

RODERICI A CASTRO LVSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS PER EVROPAM NOTISSIMI,

De vniuersa muliebrium morborum

MEDICINA

Pars secunda, siue Praxis.

QVATVOR CONTENTA LIBRIS, IN QVIBVS MVLIERVM MORBI VNIVERSI, TAM, QVI CVNCTIS FOEMINIS SVNT COMMVNES, QVAM, QVI VIRginibus, viduis grauidis, puerperis, & lactantibus peculiares, singulari ordine traduntur, subindeque variæ sterilitatis species, earumq; natura, causæ, signa, & curationes, distincta & accurata methodo edocentur.

ADDITIS INSVPER SINGVLIS FERE CAPITIBVS, Eiusdem autoris scholiis, quibus, quæcunque circa fœmineos morbos curandos dubia, aut controuersa hactenus apud medicos fuerant, breuissime deciduntur, ab eisque non parua lux cunctis aliis morbis profligandis accessit, vtpote quibus pleraque Hippocratis & Galeni difficilima loca vniuersaq; fere ars medica illustratur.

CVM TRIPLICI INDICE.

HAMBVRGI, ex Bibliopolio FROBENIANO,

ANNO M. DC. XXVIII.

IN SECVNDAM OPERIS PARTEM SIVE PRAXIN AD LECTOREM,

PRÆFATIO.

DE Anatome, & natura mulieris; deque semine, menstruo, congressu, conceptu, partu, & lacte abunde, vti arbitror, à nobis quatuor præcedentibus libris dictum est, Nunc, lector amice, rationem curandi siue praxin familiarissimam ordine facili & pellucido hac secunda de muliebrium medicina parte comprehendimus: In qua omnes affectus, qui fœminis contingere solent, eorumque causas morborum, signa, prognostica, species & curationem exponemus. His veluti appendicis loco ad calcem omnium fere capitum Scholia adiecimus, quibus succincte dubitationes, quæ circa hosce affectus possent occurrere, breuissime decidimus. Sic quæcunque hactenus à variis scripta dispersè fuerant, collegimus: quæ vero deesse videbantur suppleuimus. Neque id feci quod cupiam clarissimorum virorum laudes, & scripta obscurare: Sed vt præsenti labore consulerem iis, quibus hactenus operosum, & perdifficile fuerat, apud diuersos autores non sine magna ambiguitate ea perue stigare: in quibus si quædam inueneris familiarissima, & quasi præmanse tradita, scias nos huiusmodi laborem impendisse non doctis tantum & exercitatis, sed reliquis etiam medicis, ac præcipue tyronibus, quibus per multa in hac re ignota, & prorsus fortasse inaudita essent, quæ tibi forsan, cæterisque tui similibus iam dudum fuerant luce meridiana lariora: proinde quidquid à nobis hac in parte desudatum est, boni consule & nostrum saltem conatum amplectere, ac tutare ab eorum leuissimis ingeniis; qui plane otiosi ac desides contactu omnia fœdant, polluunt ore dapes, & vestigia fœda relinquunt: Vale.

Biblioteka Uniwersytecka Stacjonarni Toruń

SERIES MORBORRM MVLIEBRIVM
QVÆ ETIAM CONTINET INDICEM
capitum ſecundæ partis.

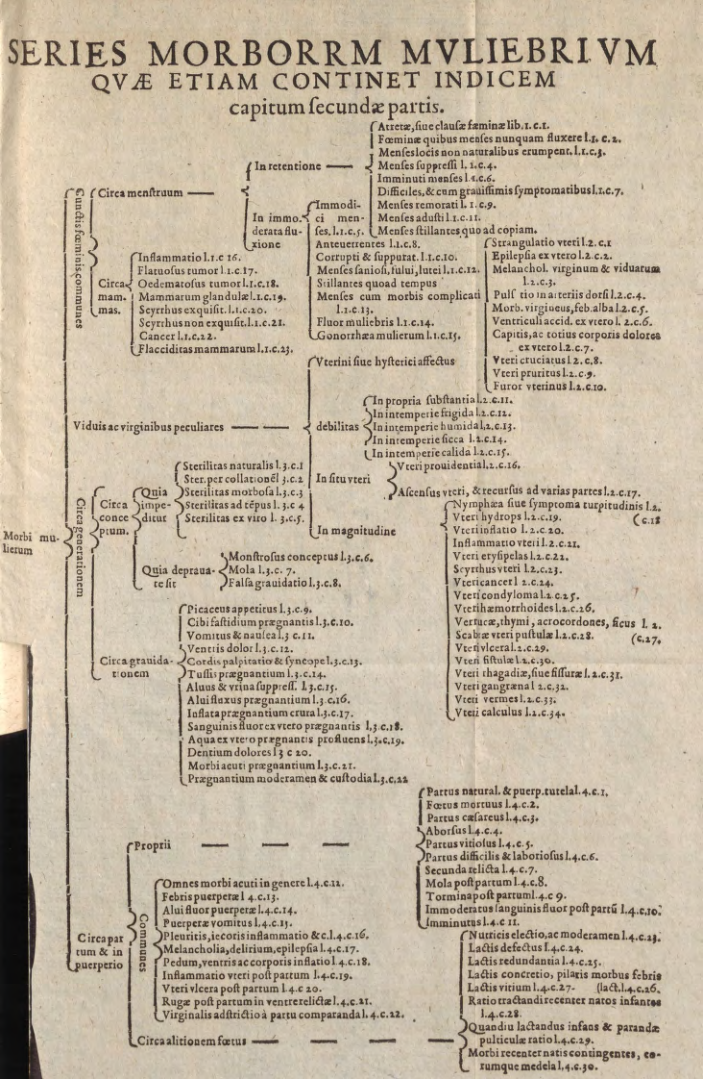

INDEX DVBIORVM QVÆ SECVNDA PARTE CONTINENTVR.

LIBRO PRIMO.

PAG.

AN sanguinis missio conueniat in caula frigida 18

An menses possint supprimi à caliditate, quæ potius facit ad expulsionem 33

An ad euocandos menses sit facienda venæ sectio ex pede, an ex brachio. Ibid.

An debeant menses mouentia medicamenta præcedere euacuationes, 35

An menses mouentia differant à diureticis. ibid.

An coctio humorum attenuando procedat. 71

An siruporum vsus in praxi vtilis sit 73

An in fluxu muliebri vterus afficiatur. 96

Calidane, an frigida medicamenta in gonorrhæa conueniant. 109

An mentha, & ruta ad Venerem conducant. 110

Quinam humor sit cãcri materia. 148

An cancer sit morbus contagiosus. 149

LIB. SECVNDO.

AN semen in vtero deleteriam qualitatem possit concipere. 170

An sine respiratione homo viuere possit. 171

An acetum strangulatis conueniat. 173

An vinum hystericis sit vtile. ibid.

An strangulatis competat sanguinis missio. 174

Melancholia cuius morbi symptoma sit. 186

An flatus in melancholia excitentur vigente calore. 196

An frigida & sicca intemperies possit generare melancholiam. ibid.

Melancholicæ cur rideant. 198

Sit ne chalybs frigidus an calidus? 221

Adstringatne chalybs an liquet. 222

An oxyrodinum in capitis affectibus conueniat. 232

Frigidisne, an calidis affectibus narcotica magis conueniant. 241

Ex qua parte vena secanda sit in inflammatione vteri, & partium inferiorum. 297

An hæmorrhoides fiant in pudendo mulieris. 315

An sanies & ichor idem sint. 333

LIB. TERTIO.

AN sterilitas naturalis curationem suscipiat. 352

An liceat sterilitatem inducere conceptum impediendo, aut abortum prouocando. 366

An ad molæ generationem ſemen virile requiratur. 403
An in molæ curatione exercitium competat. 407
An grauidationis primis menſibus vomitus, vltimis crurum tumores fiant 416
An grauidis morbo acuto correptis conuuenit victus tenuis. 434
An grauidis morbo acuto correptis ſanguinis miſſio competat. ibid.
An grauidis morbo acuto correptis catharticum ſit exhibendum. 435
An periculoſior ſit in grauidis purgatio, quam ſanguinis miſſio. 438
An prægnanti morbo acuto correptæ liceat ad abortum prouocandum catharticum propinare. 439

LIB. QVARTO.

AN Epigaſtrii ſectio tuto poſſit adminiſtrari. 460
A quo die computandum ſit initium morbi in puerpera. 491
An puerperæ morbo acuto correptæ in medio tempore, ex coaceruata in loco materia, ſanguis ſit mittendus ex pede, an ex brachio. 492
In puerperis morbo acuto correptis à quo die ſit facienda criticorum computatio. 494
An euacuationes ſymptomaticæ ſemper ſint malæ. 501
An euacuationes ſymptomaticæ ſint promouendæ. 502
An euacuationes ſymptomaticæ ſtatim ab initio ſint cohibendæ. 505
An menſtrua lac corrumpant. 518
An ſuctio conueniat ad minuendum lac. 525
An pilo hauſto lac concreſcat, & mammæ doleant. 530
An catharticum conueniat ad expurgationem vitioſi lactis. 533

RODERICI A CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS DE

Vniversa Mulierum Medicina.

PARS SECUNDA SIVE PRAXIS.

Liber primus de morbis cunctis fœminis communibus.

SECTIO PRIMA

De affectibus circa menstrua contingentibus.

De uteri clausura.

CAP. I.

CUM MULIERIS Pars Genitalis Clauditur,& quoquo modo pervia,aut debite perforata non est, affectus oritur, qui latinis dicitur uteri clausura. Arabibus Ratica, sive Alratica, græcis Phymosis,qua etiam appellatione insignitur ille virorum morbus huic proportione respondens, in quo glandem nudare nequeunt,quia ei præputium per partem frœnum dictam coalescit, adhæretque. Martinus Akakia vocavit agglutinationem,seu mutuum uteri contactum, & complicationem. Mulieres autem quæ hoc malo vexantur, dicuntur atretæ, sive velatæ, id est, non perforatæ vitium hoc non solum usus commoditatem interdicit, sed gravissimis morbis occasionem præstat, quoniam menstruis non habentibus liberum exitum, virgines jam visæ, quarum ventres adeo intumuerunt, ut non

Natura morbi.

Nomenclatura.

Lib.1.C. 11.

Differètia. ut non absque famæ dispendio prægnantes crederentur, quæ postea curatæ à morte simul,& dedecore liberæ evaserunt.

Accidit hoc malum tripliciter,quibusdam enim obsepta est pars anterior : ut sexquianni puellæ,quam hoc mense curavimus: aliis media : nonnullis os uteri profundius ; quod autem foramen,intercipit, *Causa.* intercluditque, vel caro,vel membrana est. Causa duplex,altera naturalis , cum à nativitate membrana , sive carnosa substantia coaluit; altera accidentalis,utpote ulcera prædictarum partium, quibus supercrevit caro,quæ obturat,tumoresvè alii indurati, qui meatum occludunt; vel etiam quando sine callo supercrescentevè carne ulcerum labia coaluerunt: adde etiam medicamentorum constringentium nimium usum ; qua ratione Nicolus refert à se visam mulierem,quæ post *Historia.* partum cum obstetrices nimis adstringentia adhibuissent, ita clausa fuit reddita,ut non potuerit coitum , exercere.

Signa. Cognoscimus causam fuisse solutam unitatem, cuius extrema coaluerint,aut callum contraxerint , ex præcedente vulnere , ictu vel casu : tumorem præter naturam,vel supercrescentem carnem , ex sensu partis,sentitur enim in ea, tanquam quid extraneum, & à natura alienum : si vero nativum fuerit vitium , ex privatione prædictorum signorum percipitur;quæ tandem ex tribus particulis superius numeratis sit affecta,& an membrana an caro supercreverit , oculorum inspectione ex membranæ candore , & carnis rubore diiudicatur, subinde, & tactu indicis digiti extremitate; potissimum vero in virginibus,& fœminis viro orbatis perdiscitur adhibito speculo matricis dioptra dicto, quo medici vtuntur ex defectu illius actionis, quæ parti affectæ debetur, nam si pudendi labia connivent , nec coire potest fœmina,nec menstrua purgare , neque concipere, quia vel aditu carent accommodato , vel perpusillum perque angustum habent foramen , vix ad urinæ usum pervium : si vero uti viro potest , & menses non purgantur, & semen eiaculatum illico decidit , neque concipit, clausa est pudendi pars media : si denique coeat, ac menstrua tempestivè fluant,nec tamen concipiat , in ipso uteri ostiolo vitium existere *Prognost.* indicium est. Malum hoc si est in anteriori , mediave parte, aut à causis adventitiis ortum,facilius curatur, si vero à naturâ sit aut in parte interiori, difficilius.

Cura-

Curatio ut plurimum chirurgia perficitur; si igitur ex præcedenti ulcere proveniat, cuius ratione partes coaluerunt, novare ulcus oportebit, ut separatæ partes seorsim coalescant, insperso utrinque diapasmate seu pulvisculo, qui vim habeat cicatrizandi; deinde immisso instrumento argenteo, vel stanneo ad formam virilis membri, aut etiam efformato ex linteis, & filamentis, quo exitus excrementis pateat, & partes sese non contingant. Quod si callosa substantia adsit, prius scalpello est abscindenda: si tumor, mollientibus, ac resolventibus medicamentis inprimis utendum, paratis ex hydræleo, decocto fœnigræci, seminis lini, additis violis, althea, camomilla, parietaria, ex quibus pessi, lotiones, balnea, injectiones, & alia confici poterunt, quæ c. de uteri scirrho copiosius dicenda sunt. Subinde pars referetur, dilaturque quantum propriis ministeriis opus. *Curatio.*

Secundo si à natura, & nescio qua nascendi lege vitium inest, fomentis prius, pessariis, incessionibus, & iniectionibus supra dictis, partibus humectatis sectionem per chirurgum expertum fieri hoc modo curabis; patiens in loco lucido supino ferè decubitu collocetur, tibiisque ad coxas reflexis, manus utrinque inversas per posteriorem partem idoneis vinculis ad cervicem alligabis, nisi fœmina cordata sit, & animosa adeò ut velit sectionem constanter tolerare, tunc ad claram lucem membrana novaculâ vel lanceolâ dissecabitur, donec figura putendi ad naturalem dimensionem deveniat; curandum autem, ut non oblique, sed secundum rectitudinem sectio fiat; postea erecta mulier diductus cruribus statuatur, ut humor in utero collectus commodè profluat, quod ubi sufficienter factum fuerit, mulierem ad priorem decubitus formam reducemus. Si vero orificiũ aliquod, sed exiguum appareat, minimo digito intromisso locus dilatabitur, dilacerabiturque, postea torunda loco applicabitur suppurante medicamento madida, quod parabitur ex vitello ovi, uncia una terebintinæ & olei ros. ʒ ß. aut in oleo, & vino imbuta, idque si nullus sequatur sanguinis fluxus; qui si timeatur aut adsit, pulvere adstringente utendum ex bolo armeno, thure, sanguine draconis, ac pilis leporis, ex quibus cum albumine ovorum mixtura etiam fiat; sequentibus diebus locus aqua mulsa eluatur, tandem cicatrizantibus utendum, ut unguento de tutia, diachylone parvo, diapalma, emplastro gemi- *Curatio si à natura vitium sit.* *Suppurans medicamẽtum.* *Pulvis adstringens.*

nis Consultum etiam fuerit si toto curationis tempore mulier habeat intra fœmora pulvinar; ubi vero jam cicatricem obducere animus est, tubulus argenteus, vel stanneus pervius locis indatur, aut etiam radix gentianæ, aut spongiola in hydræleo madida, aliovè cõvenienti liquore; Ac si mulier nupta fuerit, mariti congressum innoxie tolerabit, lenta enim venus, & minime violenta non nocebit.

Medicamẽ consumens membranam obtentam.

Hippocrates lib. de sterilibus, & 2. de morbis mulierum docet, membranam obtentam medicamentis consumendam liquandamq; esse, componit ad id medicamen ex ærugine æris, felle tauri, ac serpentis, cum adipe, quod lana exceptum applicare jubet in formam pessarii. Hæc tamen curatio hodie non est in usu, quia raro succedit, nisi forte eam usurpemus, quando os uteri interius concluſum est, nam quando media, anteriorvè occluditur, utilior est sectio, nisi sufficiat fomentatio, ut colligitur ex Paulo & Aëtio.

P. lib 3. ca. 73. A. lib. 4. ser. 4. c. 86.

Admonitiones.

Nonnulla sunt in hac curatione summopere advertenda: primum, ut pulvis adstringens semper sit in promptu, si forte hœmorragia sequatur. Secundum ut quæcunque iniiciuntur tepida sint, nam frigida nervosis, membranosisq; partibus sunt maxime adversa. Tertium ne, dum incisio fit, collum vesicæ lædatur, minori enim cum periculo erratur deorsum ad intestinum rectum, quam sursum ad vesicam. Quartum, ut post incisionem carnis aut membranæ studium omne eo convertatur, ut conglutinationem impedias; nam hæc pars promptissima à naturâ est, ut coalescat. Quintum, ut sit expertus in hac re chirurgus, qui ad hoc opus accersitur. Sextum, ut sæpiuscule dioptra pars inspiciatur, ne caro, aut membrana supercrescat. Sciendum etiam, ex membranæ exanguis non tantum, quantum ex carnis, pertusione periculum impendere. Septimum, ut localibus prius curationem tentes, quam chirurgia.

Scholium.

Scribunt de hac affectione Hippoc. lib. de sterilib. text. 13. & 2. de morb. mulierum, Galen. 3. de symptom. causis 4. Avicenna vigesima prima tertii tract. 4. cap. 1. Paulus. & Aetius locis citatis, Priscianus lib. 3. sua medicina cap. 14. Autor introductorij cap. 18. Albucasis cap. 72. Aristot. 4. de generat. animal. primo. Plinius lib. 7. cap. 16. Celsus lib. 7. cap. 28. inter quos Avicen-

Avicen. citato inquit: quibus os uteri concluſum eſt, aut non concipiunt aut in partu moriuntur. Sed interrogabit aliquis qui fieri poteſt, ut concluſo utero mulieres concipiant? dupliciter reſpondet idem Arabs, aut quia membrana ra- Quæſitum. *ræ contexturæ eſt, per quam tenue ſemen tranſcolatur; aut quia in eadem eſt* Solutio. *foramen perpuſillum, per quod uterus ſemen trahit, ſed infans egredi non poteſt.*

De fœminis, quibus menſes nunquam fluxerunt.

CAP. 11.

MEnſtruorum fluxus indubitatum ſignum eſt fœminam viro eſſe maturam, ut ſcribit Galenus lib. de vulvæ diſſectione; ſunt tamen nonnullæ fœminæ, quibus menſes, etſi conſueverint, nunquam fluxerunt, ex quibus alias concepiſſe conſtat, alias ſteriles permanſiſſe, quod qua ratione contingat 2. lib. de natura mul. iam tradidimus. *Cauſa in genere.* Sed & aliæ integra & inculpata fruuntur valetudine, nonnullæ variis morbis divexantur, huius defectus mẽſtruorum duplex in genere cauſa eſt: *Prima.* prima toti corpori communis, quia nimirum fœmina carnoſa eſt, laborioſa, talique partium configuratione, & temperie prædita, ut quodvis membrum trahat, conficiat & expellat, quod ſibi proficuũ eſt, ideoque menſtrua purgatione caret, & hæ calore ſunt abundãtiores, ac viragines dicuntur, quia omnino viriles exiſtunt, coloris fuſci, corporis compacti, venoſæ, lumbos, & natet ampliores habent, pectore, & humeris ſunt latiores, mammis ſolidis voce gravi, fortes & hirſutæ, quæ quidem conſtitutio, etſi cauſa ſit, ut fœminæ inculpatè vivant, tamen ſexui vitioſa, & præter naturæ inſtitutum eſt, ideoque utcunque menſes non fluant, vitioſum cenſetur, agnoſcitur tamen hæc differentia, inter vitia toti communia, & parti propria, quod illa ſalubritatem impedire nequeunt, hæc morboſa ſane exiſtunt, exemplum eſt corpus proportionale infra mediocre parvum, aut ſupra id magnum: Et corpus cui aliquod membrum magnitudine, aut parvitate ab aliis nulla ſervata proportione diſſidet, morboſum enim hoc eſt, illud vero minimè. Secundo modo menſes deficiunt, ex cauſa utero peculiari, quia etſi corpus debito mulieris temperamento frigido, & humido præditum ſit, uterus tamen temperie, conformatione, aut ſitu, à naturali conſtitutione recedit, *Viragines.* *Secunda.*

quo fit, ut proprio officio uti non valeat, atque adeo redundans in corpore sanguis per eum non expurgetur, ac de his sermo hic institutus est, quia hæc suppressio tum sexui, tum fœminæ morbosa existit, de primis autem, quia raro remedia exigunt, verba non facimus, nam ut inquit Gradius c. de menst. suppress. quocirca si mulier nulla inde molestia corporis, aut uteri afficitur, curatio tentanda non est. Morbosæ menstruorum privationis triplex est causa. Prima, nimis calida uteri intemperies, quæ aridum ibidem sanguinem ineptum fluxioni reddit, atq; remoratum in uteri scyrrhum, cancrum, aut alios tumores convertit, vel si sanguis aliunde calorem contraxerit, cum tamen uterus plus susceptare nequeat, quod supereſt, per universum corpus inundat ac vitiosum factum mille mala generat, cutis nimirum fœditates, articulorum dolores, Epilepsiam, capitis cruciatus, cordis palpitationes, tussim, phthisin, & ventriculi affectus varios. Secunda causa est, sicca uteri ipsius intemperies unde & vitæ sicciores, arctioresque redditæ facile corrugantur, collabuntur, obturanturque, hæc quidem constitutio ad febres, aut obstructiones in pueritia, sequuta est. Tertia causa est, uteri depravata figura, quæ aut vasis aut meatibus caret, aut ea malè configurata aversavè habet, aut cootorta, ita ut sanguis in uterum prorumpere non possit, quod aut à natura fit, aut ex diuturna obstructione, casu, ictu, vel alio accidenti, ut ex Galleno colligitur 3. de sympt. causis 4. Prima causæ fere ex parte materiæ est; secunda ex parte viarum, tertia ex parte ipsiusmet uteri.

Causæ morbosæ privant menstru.

Signa.

Si à calida uteri intemperie affectio contingat, dignoscitur quia fœmina gravissimis uteri doloribus, & totius ventris ardore cruciatur, ex genitalium etiam squalore, cum gracilitate, tentione, & duritie, quibus inest pilorum nigrorum, & crassorum maxima copia, si quid autem ex utero fluere contingat, rubræ ac fœtidæ colliquationi similimum est, & erodens. Ex sicca intemperie ortum trahere indicium est, si in pueritia diuturnæ præcesserunt febres, si graciles sint partes pudendæ, quæ alioqui in virginibus crassæ, prominentes, carnosæ, esse solent, ac procedente tempore universum corpus gracile redditur; insuper quia nil quicquam per uterum excernunt, & tamen imbecilles sunt, languidæ, & à leviſſimis laboribus defatigantur procedente vero adhuc ulterius morbo, externæ partes crassiores fi-

unt

unt veluti cachexia, & malo habitu affectæ, utero præ constrictione nihil susciptente. Demum si ex depravata contingat figura, ex privatione cæterarum causarum deprehenditur, si præsertim, cum fœmina in cæteris sana appareat, & optimi sit habitus, gravissimis tamẽ accidentibus infestetur, uti ventris tumore, dolore, gravitate: obstructionem vero demonstrat propria obstructorum viscerum signa, quæ reperies c. de suppressione menstruorum, & de febre alba. Si à calida intemperie ortum ducat, quod plerumque fit, curatur quatuor remediorum generibus; Primo victu infrigidante; aut aëre temperato frigidiori, cibo ex pullorum, vituli, aut arietis carne, vel iusculo, in quo cocta fuerint frigida olera, endivia, acetosa, lactuca, spinachia, & similia, conducunt etiam mala granata, aurantia, ptisana, poma assa, pruna cocta. Potus esto hordeatum, aut mediocris cerevisia, somnus moderatus, & moderatum exercitium, nam valida exercitia, & frequentes deambulationes planè nocent, ut etiam animi perturbationes

Curatio à calida intemperie.

Victus frigidus.

Secundo evacuatione factâ, bis, aut ter in anno per sanguinis missionem ex venis pedis, tum ut uterus nitatur successione ad id, quod evacuatur, aliquid etiam expellere, tum ut ventilatis illis partibus sanguis minus exuratur, tum etiam ut menstruum provoces si fœmina sit adhuc iuvenis infra 25. annos constituta, nam quod Mercatus affirmat, menses in his movere tentandum non esse, de senioribus intelligendum est, aut de iis qbus affectus aliquis in utero existit ut ulcus aut tumor, quibus si naturam dissuescere ab utero animus sit, ex dextra, aut sinistra salvatella, aut ex utraque, prout copia exigit, sanguinem detrahes; aut si sanguis fœculentus appareat, hæmorrhoides provocabis, ineunte vere, aut Autumno; fiet etiam ab utero diversio mollib. frictionibus, partium superiorum ligaturis, & balneis aquæ dulcis, quibus si quid fortè in uterum transcolaverat, placidè per halitum digeritur, & uteri ardor temperatur; Deinde per dies aliquot exhibitis syrupis, qui vim habeant præparandi, & contemperãdi calidos, & biliosos humores, ut rosaceo, de portulaca, de cichoreo, de ẽdivia, violarum cum aquis earundem herbarum, sequẽs medicamentum cholagogum propinetur. ℞. *rhabarbari optimi ℈ ij. infundantur per noctem in ℥ iiij. aquæ endiviæ, coletur manè, & addæ mannæ electæ aut pulpæ cassiæ ℥ j. sir. rosati solutivi unciam j. misce.*

Sanguis missio.

Quibus natura ab utero dissuescit.

Frictiones.

Purgatio.

Tertiò

Tertiò per plures dies utendum iis, quæ paulatim contemperent humoris, & partis fervorem, ut conſerva roſarum, aut viol. cum aqua endiviæ, aut ptiſana, ante cibum ſumpta, aut ſero caprino matutino tempore addito ſaccharo, in quo flores viol. & borraginis maduerint, potiſſimum autem in hunc finem laudatur uſus apozematum infrigidantium ut: ℞. *Hordei mundi p. iij. radicis borraginis, cichorei, an. ℥j. foliorum borraginis, cichorei, endiviæ, ſcolopendriæ, fumariæ acetoſæ, an. m. j florum cordialium ſeminum frigidorum, an. p. j. ſeminis aniſi ℥j. prunorum numero xij. paſſularum ℥j. coquantur in 5. q. aquæ ad lib. 1. ß. colaturæ adde ſacchari albiſſimi q. ſ. fiat apozema clarum aromatizetur ℥j. ſpecierum triaſandali*: quod ſi animus ſit, adhuc nonnihil purgare, addatur in ultima decoctione *foliorum ſenæ, pulpæ tamarindorum an. ℥j. & poſt coctionem ℥ iij. ſyrupi roſati ſolutivi aut de cichoreo cum rhabarbaro.*

Apozema infrigidãs.

Quarto utendum localibus medicamentis, quæ eandem habeant facultatem, veluti inũctione in inferiori parte ventris ex oleo violarum ſepties loto in aqua roſarum, & addito lacte muliebri, vel cum oleo cucurbitino, aut roſarum, vel cum hoc linimento ℞. *olei amygdalarum dulcium aqua hordei loti, cucurbitini, roſarum an. ℥j. axungiæ gallinæ, butyri vaccini, lactis caprini an. ℥ ß. ſucci cucurbitæ, endiviæ, aut violarum an. ℥vj. cum cera, fiat linimentum, unguentũ, aut ceretum* prout magis fœminæ placuerit; quod utilius fuerit ſi præcedat fomentario ex aqua dulci mediocriter calida, aut balneum ex decocto lactucæ, violarum, altheæ, fumariæ, malvæ, ex quo etiam evaporationes fiant: additis ſemper, ſi velis uteri vias reſerare, foliis capillorum veneris, mercurialis, arthemiſiæ; clyſteres etiam nocturni, quos Luſitani vocant (*de meioada*) uterum & univerſum corpus mirificè refrigerant; parantur autem ſic; ℞. *iuris gallinæ alterati cum herbis ſupradictis ℥ vj. olei amygdalarum dulcium, viol. an. ℥ ij. ſacchari ℥j. vitella ovorum numero ij. miſce*, retineat, ſi poteſt, per totam noctem, & quando fervor eſt magnus, gallina aut pullus pro hac decoctione repletur roſarum conſerva.

Localia.

Balneum.

Clyſter nocturnus.

Si à ſiccitate malum proveniat, curabitur cibis, & potibus humectantibus, ac optimi nutrimenti, dicendis infra c. de ſicca uteri intemperie, ſubinde frequentioribus deambulationibus, quæ tamen laſſitudinem non pariant, ſed ſanguinem ad uterum evocent, item

Curatio ſi ex ſiccitate proveniat.

frictio-

frictionibus ſuper uteri regionem, ut partes dilatentur, ac menſtruus ſanguis, & alimentum in uterum prolabatur, ita enim humectior fit, & purgatio interdum ſequitur; adhæc balneis ex aqua dulci, ſupra dictis inunctionibus, aut ex oleo ſeſamino, ex quibus cum muſcilaginibus pſilii, ſeminis cydoniorum, & cera linimentum fiat; confert etiam inunctio ex decocto limaciarum addito oleo viol. & liliorum, aut ex unguento reſumptivo; ſed & clyſteres proſunt ex prædictis oleis, cum juſculo aliquo pingui, aut cum decocto limaciarum, extremitatum hædi, aut vervecis, aut ℞. *decocti altheæ, malvæ, viol.* ℥ vj. *butyri recentis* ℥ iij. *miſce fiat clyſter*: vacuationes omnino vitentur ſicuti in hecticis, ne partes, quæ iam exaruerunt, per venenæ ſectionem, aut purgationem ulterius exſiccentur. *Vacuationes hecticis, & ſiccis temp. vitanda.*

Si tandem ex depravatâ uteri configuratione malum ſit, medicamenta ſunt ferè inutilia; ideoque in id omnino incumbendum, ut redundans ſanguis minuatur, aut alio transferatur, antequam vitietur, morbum generet, quod conſequitur, ſanguine ter aut quater ſingulis annis miſſo ex brachiis, vel ex pedibus, ſi ſanguinem iam in utero redundare ſuſcipiemur: quod ſi vires fœminæ phlebotomiam non tolerent, tunc victu tenui utendum, & frequentiori exercitio ac frictionibus per univerſum corpus, præſertim ſummo mane, ſic enim ſanguis avertitur ab internis ad extima, & pars eius diſcutitur: idem præſtant balnea modicè calida, & hæc beneficia maritatis ſufficient, quæ quia viris utuntur, reſolvuntur amplius. At virginibus, & viduis ſat non erunt, ideoque hæmorrhoides provocare, aut fonticulos aperire oportebit, quâ vero ratione aperiantur, ſcriptum reperies c. de Epilepſia ex utero; hæmorrhoides provocabis uti c. de melancholia. Si vero ex inveteratâ obſtructione malum oriatur, curationem ex capite, de ſuppreſſione menſtruorum mutabis, eademque ratione medeberis juvenculis, quibus inſtantibus, aut incipientibus primitus menſtruis ex irâ, timore aut gravi aliquo ſymptomate ſuppreſſa fuerunt. De hoc affectu conſulendus Galenus 3. de ſympt. cauſ. 4. Avicenna vigeſimâ primâ tertii tract. 4. c. 25. Aëtius lib. 4. ſ. 4. c. 51. Gradius c. de retentione menſium. *Ex depravata figura uteri.* *Hæmorrhoides.* *Fœticulus.* *Curatio ſi ex inveterata obſtructione.*

De menſtruis per loca non naturalia erumpentibus.

CAP. III.

Differentia. MEnſtrualem ſanguinem per loca aliena erumpere dupliciter contingit; aut enim natura provida fœminei corporis curam gerens, quando in utero, & eius venis, aliquod novit impedimentum, propter quod ſanguis nequit commodè expurgari, aliam quærit regionem, per quam ſeſe poſſit exonerare, & fœminæ ſanitatem incolumem tueri: aut eadem natura loci naturalis oblita, alteri aſſuefcit, vel quaſi errabunda modo hunc, modo illum locum quærit, ita quibuſdã per os, aliis per nares, per oculos, & cruentas lachrymas, per ubera, per hæmorrhoides, per ſedem impetum faciunt; ſed &, per digitos, & urinas ſingulis menſibus ſanguis menſtruus erumpere viſus jam eſt, interdum etiam rubore facto in altera maxillarum; quarum hiſtorias Schenckius refert ex Hipp. Galeno, Areteo, Braſſavola, Amato, & aliis, ac nos curavimus illuſtrem D. Johannam comitiſſam Villæfrancæ, quæ niſi ſingulis menſibus ſufficientem ſanguinis copiam per os rejectaret, in febrem, & graviſſima ſymptomata incidebat: nec mirum, facilis enim eſt via ex utero ad os per cavam in ſtelechejam, inde per venas meſeraicas in duodenum, ac jejunum inteſtinum, à quo tandem in pylorum, & ventriculum ſanguis aſcendit; ſed enim per alia loca effloreſcere menſtrua credibile eſt, quoniam naturæ potenti nihil eſt impoſſibile, quæ, ut Guido ſcribit, humorem vel per medium os expellere ſæpiſſimè ſolet. Per quamcunque partem mẽſtrua erumpant, ſymptoma eſt, pertinens ad excretricem vitiatam; ac ſi in utero impedimentum ſit, provenit ſymptoma hoc, à morbo in via, nam tum facultatem robuſtam eſſe conſtat, imo quia gnara, & valida natura melioris rei gratia tum id molitur, putant aliqui curandam affectionem non eſſe, ſi ab hac cauſa proveniat, nam, dicente Galeno, ubi menſes defecerunt, non ſolum per nares vacuatio bona eſt, ſed etiam per ſedem, vel quampiam aliam partem: melius enim eſt menſtruum ſanguinem quacunque parte foras erumpere, quam morbum intus alere, in cuius rei confirmationem Hippocratem citat, dicentem,

Menſtrua per loca diverſa.

Natura morbi.

5. aph. 33.

tem, menſtruis deficientibus ſanguinem è naribus erumpere bonum; nam quod menſtruis deficientibus corpora fœminarum morboſa evadant, ut ſcripſit idem autor lib. *de genitura*, niſi aliunde ſanguis prorumpat, intelligendum venit, quibus tamen non obſtantibus, ſi affectio non ſit inveterata, curandam eſſe præſertim in juvenculis planè cenſeo, nè in poſterum infœcunda fiat mulier, alioqui nefas, & periculoſum eſſet tentare naturæ conſuetudinem jam inveteratam pervertere; curatio vero non admodum diverſa erit ab eâ, quam poſtulat affectio à naturâ turgente, & errabunda proveniens, cui potiſſimum hoc caput dicatum eſt.

Huius affectionis cauſa ſæpiſſime eſt vehementiſſimum aliquod animi pathema, aut mentis conturbatio, præſertim ſi inſtantibus vel fluentibus menſtruis contingat; fit etiam ex uteri & vaſorum ejus obſtructionibus, aut vehementiſſimis partium ſuperiorum doloribus, & graviſſimis affectibus; inſuper ex earundem partium ſuperiorum imbecillitate, cum uteri & partium inferiorum robore, nam conſueverunt debiliores partes ſemper recipere, quæ à fortioribus tranſmittuntur, aut recuſantur, ut enim recte cecinit Mantuanus. *Cauſa.*

Sic flumina rurſum
Se exonerant, pelaguſque onerant, hominum quoq; moseſt
Quæ nos cunq; premunt alieno imponere tergo.

Provenit etiam malum ab aliquâ cauſa externâ, ut mentis conturbatione, de qua ſuprà, intempeſtivo frigidæ potu, à quo clauſis meatibus cogitur natura petere ſuperiora; inſuper ex crurum aut capitis lotione intempeſtiva, vel uſu aceti inſtantibus menſtruis; illud lotricibus ſæpe obvenit; hoc reliquis fœminis haud raro, iis præſertim, quæ obæſitatis pertæſæ, ut gracileſcant, quod elegantius putant, acetum ingurgitant. *Cauſa externa.*

Cognoſces melioris rei gratiâ id fieri, ſi fœmina ſit boni habitus, adſit conferentia, & tolerantia, vacuatione que abſoluta, ſi quid mali fœmina fuerat perpeſſa, libera ab eo evadit, & uterus ſingulis menſibus quodammodo turbatur, ſignificat enim naturam uterum petere, quem cum ſentiat præpeditum, ad conſuetum locum regreditur. Turgentem vero & oberrantem naturam dignoſces ex fida *Signa.*

laborantis relatione, quia præcesserunt aliquot ex prædictis symptomatibus, aut causis, aut etiam ex signis obstructionis uteri ca. de suppressione menstruorum infra ponendis, quarum curationem audacius quidem aggredieris, tametsi id quidem cum formidine, & vbi gravius periculum impendet, quam ex violentia naturæ illata, quæ semper oppido commovetur, dum eam ad contrarium institutum compellimus. Si per hæmorrhoides aut urinas natura menstruum purget, etsi conceptui obstet minus, tamen vitiosum censetur, omnium minimè, si per nares.

Curatio. Sanguinis ad uterum evocatio. Sanguinis missio.

Curandi scopus duplex, primus sanguinis redundantis evacuatio; alter eiusdem sanguinis ad partes imas evocatio; quod imprimis fit, si partes superiores refrigerentur ac densentur, infimæ calefiant, humectentur, & aperiantur. Uterque tamen scopus rite completur sanguinis missione ex talo facta, triduo aut biduo antequam sanguis prorumpat, cucurbitulis fœmoribus, suris & coxis adhibitis, interdum siccis, sæpè etiam cum scarificatione, insuper provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, de ambulationibus, balneis calidis, naturalibus, aut arte paratis, fomentis, incessionibus ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessariis, clysteriis uterinis, quorum omnium materiam supplebis ex capite de suppressione menstruorum. Duo tamen huic malo peculiaria præsidia sunt; sectio venæ tali pluribus mensibus facta, eo, quo diximus, tempore iterata, & usus balnei imprimis sulphurei, quod fœmina summo manè ingrediatur, & ibi debito tempore commoretur, juxta regulas à nobis tradendas c. de sicca uteri intemperie, ubi de balneis luculentius, Deo annuente, agendum est: Hoc interea animadvertendum, ut balnei aqua uteri, & iecoris regionem duntaxat pertingat, quo etiam tempore fœminæ superiores partes flabellare, & attemperare oportet, ne balneo dilatentur.

Duo sequētia capita aliquantulum lōgiora esse oportuit quia ad ea ex aliis sapiuscule recurrēdum est: suppressio enim & fluor menstruorum duo quasi cardines eunctarum muliebriū affectionuū existunt.

De ſuppreſſione menſtruorum.

CAP. IIII.

MEnſtruorum evacuatio, ſicuti & cæteræ actiones aut ex toto auferetur, aut imminuitur, aut vitiatur, de reliquis paulo infra dicturi ſumus, de ablata ſolum hoc capite agendum. Fit igitur menſtruorum ablatio, quando ex toto ſupprimuntur; cum hoc quod fœmina, nec admodum annoſa ſit, nec infra 14. annum conſtituta, aut ex nativa ſtructura inepta, aut gravida, lactans, vel laboribus, & validis exercitiis aſſueta: ſymptoma eſt de genere eorum, quæ retinentur, pertinens ad retentricem validam, vel expultricem diminutam, aut, otiantem; ſequitur autem morbum intemperamento, aut obſtructione viarum, quas natura huic uſui deſtinavit, otiatur vero facultas ob defectum materiæ, propter morbum per conſenſum totius aut alicuius membri. *Natura morbi.*

Si inverteris, quæ de fluxu menſtruorum inferius relaturi ſumus, facile invenies cauſas, ſigna, & curationem ſuppreſſionis eorundem. Verum clarioris doctrinæ gratia ſciendum, ex cauſis huius affectus alias internas eſſe, alias externas, ſeu primitivas. Internas Galenus reduxit ad duo genera, alterum ex parte humoris: alterum ex parte vaſorum, quibus nos addimus tertium ex parte facultatis. Porro ex parte humoris menſes ſupprimuntur, quia craſſus, viſcidus, lentus, qualis generatur in ſplenis, iecoris aut meſerei obſtructionibus, aut quia paucus in iecore, & in venis eſt; fit autem paucus ſanguis, vel ob cibi paucitatẽ, vel ob diverſionem p copioſos ſudores, lãguinem per nares, vel hæmorrhoides, aut per aliam regionem, aut ſanguificandi iecoris impotentiam: nimia etiam copia facit ut ſanguis à natura ad expulſionem non reguletur, uti videmus in doliis admodum plenis, præſertim ſi craſſities coniungatur. Vitioſus etiam ſanguis ſuppreſſionem parit, quia, etſi abundet, tamen ſolers natura ſæpe eius nihil ad uterum tranſmittit. Ex parte vaſorum ſeu inſtrumentorum cauſa eſt ſtrictura, & anguſtia vaſorum, anguſta autem redduntur vaſa ſex potiſſimum modis, Primò, ex compreſſione à pinguedinis multitudine in cavitate venarum, aut in omento, aut in o- *Cauſa.* *5. aph. 21.* *Ex parte humoru.* *Ex parte vaſorum.*

Sex modi quibus uteri vasa angusta redduntur

tate venarum, aut in omento, aut etiam ex tumore præter naturam, circa partes vesicæ, aut in utero ipso, ut autor est Hippocrat. 1. *de natura mulierum.* Secundò, ex vasorum obseratione à membrana, aut carnositate aliqua ibi nata. Tertiò, ex cicatrice indurata, aut crusta derelicta, ex causticò imprudenter utero applicato, Quartò, ex contorsione, aut depravato situ uteri, & colli eiusdem. Quinto, ex densatione substantiæ, ipsius uteri, & angustia vasorum, quæ densitas fit à frigiditate contrahente corpus uteri, & vasa in eo contenta, ita ut sanguis non flat, aut tenuis, & aquosus exeat, ideo dicebat Hippocrates mulieres frigidos, & spissos uteros habentes non conci- 10
5. aph. 25. pere. Sextò, ex coalescentia, nam post abortum sæpe venæ, quibus colligebantur secundinæ, ita coalescunt, ut postea separari nequeant. Cæterum non solum constrictio, quæ fit, in internis uteri venis, verum illa etiam quæ in venis cervicis advenit, suppressionem gignere apta est, utræque enim venæ à frigore densantur, à calore adiuncta
Lib 3 c. 58. Ex parte facultatis. siccitate contrahuntur: ut prudẽter Paulus notavit. Ex parte facultatis debilitas quidem virtutis expulsivæ potissimum sequitur intemperiem frigidam, & siccam, nam frigiditas inspissat, & immobilitatem inducit, ac debilitat calorem: siccitas constringit meatum, subindeque virtus debilitatur, quin etiam excellens caliditas humidum exsiccando facit ad constrictionem meatuum, nam exhalantibus humoris partibus tenuioribus, residuum crassius redditur, & ad expul- 20
sionem ineptum: quæcunque porro expultricem debilitant, eadem retentricem roborant, nec in utero duntaxat frigiditas, & siccitas, aut calor immodicus virtutis debilitatem inducunt, sed in reliquis etiam membris, ita infrigidato, exsiccatoque iecore sanguinis generatio minus bene procedit, subindeque iecoris ipsius expulsiva infringitur, ita nec generat sufficiẽtem sanguinis copiam nec genitam debite ad uterum transmittit.

Externæ causæ.

Causæ externæ seu primitivæ sunt, quæcunque superiores promovere possunt, utpote aër, vel cibus frigidus, & siccus, medica- 30
mentum interius assumptum, exteriusve applicatum circa uterum, quod sæpe imprudenter in uteri fluxionibus accidit, quæcunque præterea impensius calefaciunt, aduruntque humores, & meatus

con-

conſtringunt, ut laborioſum exercitium, qua ratione ſaltatrices, cantatrices, & virgines menſes non habent, paucitas etiam cibi, & eius medicamentivè qualitas impenſe calefaciens, dolores, vigiliæ, mœrores, timor, & animi perturbationes, ob quas viduæ ſæpe non purgantur, febres inſuper ardentes, & hecticæ, & alii morbi acuti, quia & corpus hæc omnia calefaciunt, & cum per ea fœmina non bene nutriatur, deficit materia in generatione ſanguinis. Adhæc quæcunque ſanguinem craſſum viſcoſumque reddunt, ut nauſeativa ſatietas, uſus ciborum viſcoſorum, & conſtringentium, fructuum infrigidantium, potus aquæ frigidæ. Quæ etiam nimiam copiam ſanguinis generare valent, ut vita ſedentaria in muliere, quæ validam habet iecoris ſanguificam vim, quæcunque etiam ſanguinem fluentem, aut paratum fluere circa venas uteri congelare nata ſunt, ut lotio pedum, aut intromiſſio eorum in aquam frigidam, quod lotricibus non raro accidit, & mulierculis ſervituti deditis, præſertim ſi quando inſtantibus menſtruis aquam ingrediuntur. Ex dictis conſtat, cauſas huius mali vel ex utero eſſe, vel ex toto; ex utero quidem, quia ſanguinem non ſuſcipit, aut quia ſuſceptum non expellit, ex toto vero, quia ad uterum non pellit, aut penuria, aut craſſitie, aut averſione ad alias partes.

Signa morbi in communi hæc ſunt; ſi mulier, quæ neque concepit, neque peperit, lac habet, menſes ei defecerunt ex Hippocrat. menſium ſuppreſſionem ſequuntur omnia fere hyſterica ſymptomata, corporis inſuper inſolita gravitas, ſterilitas, mania, epilepſia, uteri ſuffocatio, ac ipſius inverſio propter redundantem ſanguinem, qui replet magis in una parte quam in altera, horror inæqualis, dolores circa lumbos, collum, ſynciput, & oculorum radices, ac fœmora, ſæpe etiam circa uteri regionem, pravus color, debilitas concoctionis, cibi faſtidium, nauſea, ructus, tuſſis, difficultas reſpirationis, urinæ ſuppreſſæ, nigricantes, tumores in ilibus cum inflammatione, & ardore, triſtitia, tumor lienis cum aqua fluctuante, melancholia dicta hypochondriaca, inflammatio, eryſipelas, ſcirrhus, cancer, ſæpe etiam podagra, ac tandem hydrops, febris præſertim alba, quæ virginibus eſt peculiaris, non tamen aſſiduè febris hunc affectum comita-

Signa.

5. aph. 39.

Febris non semper comitatur menſium ſuppreſſionem.

comitatur, ut Aëtius autumat, nam plures menſium retentione ſine febre laborare experientia conſtat; ſolent tamen plerumque hoc, nonnunquam alio, atque alio ex numeratis ſymptomatibus conflictari. Quoniam autem plurima ex his ſignis utero gerentibus ſunt communia, diſtinguere diligenter oportet, nam utero gerenti color hilaris, & vividus ſæpe eſt, animi conditiones non mutantur, & accidentia primis menſibus duntaxat durant, nec menſes ſuppurantur, cuius ſuppurationis ſigna ſunt, dolor in pectine, fortes pulſationes, & contactum non ſuſtinent, *Hippocrates primo de morbis mulierum.* In menſium ſuppreſſione contra omnia fiunt, nam primis menſibus leviſſima ſunt accidentia, procedente ſuppreſſione affectus fit difficilior; Potiſſimum autem diſtinguuntur à prægnantibus, quia eis, aut os uteri non occluditur, aut cum quadam duritie occluſio adeſt, atque hæc ſunt ſigna morbi in communi.

Diſtinguẽda ſigna inter menſium ſupp. & uteri geſtationem.

Suppuratorum menſium ſigna.

Signa cauſarum & humorum.

Pituitoſi humoris ſigna.

Externas cauſas ex relatu dignoſces, ſigna vero, quibus reliqua ſigna diſtinguuntur, ſic accipe, humorem quidem lentum, craſſum ac pituitoſum cauſam eſſe, coniicies ex victu præcedenti frigido; & corporis colore albo, vel plumbeo, tactu frigido, molli, ſubtumido, cum venit in partibus inferioribus nigricantibus, & ſomno profundo, pigritia, cibi faſtidio, præterea quia tarde incipit purgatio, & cum multo labore vix quicquam proficit, pulſus rarus, urina multa, ſed tempore purgationis pauca, aut nulla, ac tenuis, abſentia ſit is, & ex utero humiditates quædam prodeunt craſſæ, mucoribus ſimiles, quæ eadem ſigna meatuum obſtructioni ferè communia ſunt, ſæpe enim hæ cauſæ coincidunt, ut & humor craſſus ſit, & ideo obſtructionem pariat: aliæ tamen obſtruentes cauſæ, ut membrana, carnoſa ſubſtantia, converſio uteri, & eiuſdem cicatrix oculari inſpectione, aut obſtetricis relatione deprehenduntur, aut ex defectu cæterarum, quæ tamen nos hic non admodum curamus, quia raro poſſunt impedire menſium evacuationem, quæ ſi per os uteri non fiat, per venas cervicis procedere poteſt. Verum ſi adhuc frigidior pituitoſiorque ſit humor, frigus ad fundum uteri ab ipſa fœmina perſentitur, ſtupor membrorum, tardus menſium albicantium deſcenſus, Veneris inappetentia, delectatio nulla, urina craſſa, pallida, multa, pinguedinis multitudo, color albi-

arbidior, venarum major viriditas, ac raritas pulsus, & mollities quæ etiam in debilitate expultricis, & melancholico redundante humore reperiuntur; nisi fuerit atra bilis, quia tunc Veneris appetentia adest, velox seminis excretio, uteri labra sicca, ac scissa, mensium seu potius humiditatum fluor, cum morsu, & erosione; sed enim sanguinis multitudinem significat tentio, & dolor cum gravitate totius ventris, ac lumborum, cum dolore capitis, splendore juxta oculos, sanguinis vomitu vel fluxu per nares; demum humoris natura, si sanguis linteo, aut arena excipiatur, dignoscetur, ut c. de fluxu menstruorum scriptum reperies. Siccitatem, & paucitatem sanguinis significat extenuatio corporis, venarum inanitio, pulsus durus, & color lividus, vel pallidus, & præcesserunt ægritudines acutæ, vel ardentes febres, jeiunia, vigiliæ, nulla tamen ventris gravitas, nullus dolor, aut tumor. *Melancholici.*

Si menstrua plura fiant, accidunt morbi, si non fiant ex utero morbi contingunt 5. aph. 57. menstruis deficientibus sanguis ex naribus fluens bonum eiusdem lib. aph. 33. quia etsi retentionem augere videatur, tamen ex accidenti iuvat, quatenus & deobstruit, & à multis morbis alioqui impendentibus liberat: *Retentis menstruis* mulieres sæpe deformentur, & hirsutæ fiunt, & barbam ac virilem habitum contrahunt: retentio mensium, quæ sequitur ad cicatricem, aut coalitionem venarum, fere curationem non suscipit, ut Gradius refert, ut autem Hipp. lib. 1. de morb. mulierum scribit, fœminæ quibus menses suppressi sunt, tertio mense post suffocationem incipiunt sentire horrores, & obdurescit venter, urina copiosior, vigilia, dentium stridor, quinto doloribus gravioribus infestantur, sexto mense insanabilis redditur, & anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, sitis maxima, partes ventris, & pectinis dolent, febris accenditur, supprimitur alvus, & vesica, dolet spina dorsi, balbutit, intumescunt crura, pedes, & venter, urina rubra, sanguinea, dolor totius corporis, ac tandem hydrope moriuntur. Hæc Hippocrat. ibi, ubi tamen legitur sexto mense insanabilem reddi affectionem, potius difficilem curatu legerem. *Prognostica.*

Ad curationem accedentes cavere medici debent, ne menstrua evocare *Curatio.*

Biblioteka Uniwersytecka Starodruki w Toruniu

Menstrua quibus non debent provocari.

evocare tentent iis, quibus non debent, aut quibus fieri nequit, ut evocentur, neque iis quæ lactant, aut utero gestant, nec laboriosis, & admodum tenuiter viventibus, aut morbo confectis, nec viraginibus, & iis, quæ nullum inde sentiunt incommodum, & si diu suppressa habuerint menstrua, nec iis, quibus malum ex cicatrice originem traxit, quia, uti diximus, curationem non recipit; quo tamen in casu si iis, quæ mala inde sentiunt, curatio non procedat, medici consilium converti debet ad sanguinem minuendum per alias vias, & per intervalla, sanguinis missione per infernas partes, quia mulieres felicius semper purgantur per eas partes, in quas natura incumbere consuevit, item exercitio, frictionibus, & frequenti purgatione. Verum si humor sit multus, omni arte minuatur, ita si eius copia uterum distendat, sic, ut comprimi ad expulsionem nequeat, sanguinem copiose ex utroque pede detrahes: si paucus, adiectione curatio perficitur per alimenta, & victus rationem reficientem; corruptio ac vitium contemperetur; si per alteram partem sanguis fluere assuevit, omni studio ad uterum evocetur frictionibus, vinculis, lavacris, balneis, cucurbitulis suris applicitis, & coxis, aut frequenti sanguinis missione ex pede.

Si à causis externis supprimantur menses, plerumque earum remotione evocantur, quæ enim calore resolutæ sunt, aut frigore densatæ, contrariis attemperandæ, specialius tamen, si à frigore uteri os durius sit factum, calorificis utendum, suffitibus, evaporationibus, balneis, & inunctionibus, denique unaquæque uteri intemperatura curanda ut libr. secundo, proprio de uteri intemperaturis. Si aversio fiat propter dolorem, sedandus procul dubio dolor erit, vel si id fieri nequeat, purgare corpus convenit, & menses provocare, ut infrà.

Si ex uteri distortione affectio fiat, noscitur, & curatur, ut lib. 2. cap. proprio dicendum est; Si ex cicatrice, emollientia usurpanda sunt; Si ex tumore, petenda curatio est ex capite *de uteri inflammatione*; Si ex carne, aut membrana supercrescente, ex capite *de uteri clausura*, posteà menses evocandi; ante affectus curationem nequaquam.

Si ex sanguine pituitoso curatio.

Si ex sanguine pituitoso, viscido, & crasso, facultatem expultricem retundente, & vias obstruente contingat, uti maiori ex parte fit,

ſit, ferè communis eſt curatio, frigido, & craſſo ſanguini, atque obſtructioni, nam etſi ſæpe obſtructio reperiatur ex aliis cauſis, unquam tamen ſanguis craſſus ſine obſtructione, Galeno teſte libr. *de venæ ſectione*; conſtabit igitur curatio ſex remediorum generibus, primo victu tenui attenuante, & aperiente, ut pane optimè fermentato, & condito cimino, & aniſo, carne avicularum montanarum, aut lactantium animalium, piſculis ſolidioris carnis ac ſale modicè conditis, ſorbitionibus ex petroſelino, pulegio, ſatureia, nepita, ſerpillo, aſparago, cum aromate, aromata enim omnia deobſtruunt, & menſes provocant; ſed & allia, ac porri aſſuetis conveniunt; ex fructibus caricæ, amygdalæ, paſſulæ, pineæ, dactyli; imprimis vero commendatur jus cicerum rubeorum cum multo croco ac petroſelino. Exercitium, & ſomnus ſint moderata; potus eſto vinum album, tenue, ætate medium, aut ſi febris adſit, aqua cocta, cum cinamomo, corticibus citri, coriandro vel ſaſafraſia.

Aromata deobſtruũt & menſes cient.

Secundo ijs, quæ ſanguinem minuunt, mobiliorem, ac fluxibiliorem reddunt, & deorſum trahunt, quod perficitur ſanguinis detractione, nam hoc remedii genus in omni ſuppreſſione menſium à quacunque cauſa proveniat convenit, etiam in cauſa frigida, quia ſanguine detracto hoc ſemper conſequitur, quod natura, ut vacuum repleat, undique ſanguinem movet, ideoque fluxibilior redditur; Cæterum detrahendus eſt, non quando menſes jam fluunt, ut rectè Paulus notavit, idque duplici de cauſa; prima, quia, ſi quo tempore menſes erumpunt, ſanguis mitteretur, natura aliò diſtraheretur, ac derivatio fieret.

Sanguinis miſſio.

Secunda quia, ſi fœmina ex ſanguinis miſſione animi deliquium incurrat, evacuatio ſupprimeretur. Eſt igitur mittendus in medio menſe ex brachio, & iterum biduo triduòve, antequam fluant, ex pede, ſi fœmina plethorica ſit; ſin minus ſat erit biduo ante tempus fluxionis venam pedis tundere, idque ſi mulier ſit nigra, robuſta, & magnas habuerit venas; aut per crurum ſcarificationes, ſi fœmina ſit candida, & obeſa, quia hæ exiguas habent venas, & facile reſolvuntur, ideoque per ſanguinis miſſionem, aut non evacuantur, aut multorum ſpirituum fit reſolutio, quam cauſam eſſe exiſtimo, cur Hiſpani hoc remedii genere potiſſimum utantur in pueris, nullis.

Scarificationes cur magis quã phlebotomia conveniant pueris, & fœminis te.

pueris, & fœminis debilioribus, & Galenus in peſte correptis, in his enim omnibus ſpirituum reſolutionem veremur, quæ per ſcarificationem non tanta fit, quanta aperta vena. E converſo verò nigræ fœminæ, ſanguinem habent craſſum, qui per ſcarificata loca haud commode evacuatur, ut autor eſt Galenus. Porro vena ex pede ſecari debet, non quidem ſub talo, ut plerique faciunt chirurgi, ac ſæpe fruſtra, quia ſanguis non fluit propter venæ exilitatem, ſed circa talum, ea nimirum, quæ pedem perreptat, quia & magna eſt, & facile tunditur, vitanda tamen ſunt loca tendinum, & phlebotomo potius, quo Saxones utuntur, quam lanceola utendum in hac ſanguinis miſſione, cuius quantitas habitu fœminæ, viribus uſuque menſuretur. Modum autem ſcarificandi crura ab Oribaſio traditum, & à Luſitanis potiſſimum hodierna die uſitatum nos jam poſuimus noſtro de peſte tractatu. Cæterum minuitur etiam ſanguis ac deorſum trahitur, fœmorum interiori parti, ac ſuris cucurbitulis adhibitis, cum ſcarificatione, aut ſine illa, ligaturis etiam, frictionibus, pedum lotionibus, & fomentationibus ventris inferioris hanc complebis intentionem.

Lib. de ſang. miſſ. c. 11.

Vena qua parte pedis ſecanda.

7. coll. 18. & 19.

Cucurbitæ & frictiones.

Pituitæ cōcoctio.

Tertio pituitam apparantibus, & extenuantibus, ac iis quæ obſtructiones tum univerſi corporis, tum etiam uteri tollere valeant, ut oxymelite ſimplici, & compoſito ſirupo de duabus radicibus bizantino, de liquiritia capill. veneris, de arthemiſia, de hiſſopo, de abſynthio, cum aquis apii, betonicæ, petroſelini, cuſcutæ, nepitæ, fœniculi, pulegii, hiſſopi, aut decocto earundem herbarum ut ℞. *ſirupi bizantini, & de hiſſopo an.* ℥ j. ß. *aquæ fœniculi, pulegij an.* ℥ ij. ß. quibus mane & veſperi, potiſſimum ad ingreſſum lecti utendum eſt, idque per dies decem aut quindecim continuatos, antequam menſes fluere debeant, ut eſt ſententia Galeni lib. de ſang. miſſ. & in magna quantitate ut ad ℥ viij. aut x. quia longa eſt via à ventriculo ad uterum.

Sirupi ad movēdos menſes in quantitate magna exhibeansur.

Quarto evacuantibus, quod imprimis fit iterata venæ ſectione bis ex pede, quoniam proxime partem reſpicit, idque biduo uti diximus, triduovē, antequam fluere incipiant menſes, ſingulis vicibus partum detrahendo, ut à ſupernis ad inferiora maior fiat attractio, in quem etiam uſum hirudines ſunt utiles ſuris, & pedibus applicitæ, præſertim quando vena nequit inveniri, neque cucurbitulæ com-

Hirudines.

commodè applicari. Subinde purgatione utendum, in qua ſemper primas habere debet hiera picra quia abſtergit, attenuat, & obſtructiones tollit, laudant etiam aliqui hermodactylos; concinnetur igitur purgans medicamentum hac ratione: ℞. *ſpecierum hieræ* ʒ *ij. trochiſchorum de myrrha* ʒ *j.* ß. *diaphœnici, & pulpæ caſſiæ an.* ʒ *iij. cum rhodomelite, aut ſirupo capillior. Ven. fiant boli, quibus aut ter ſunt iterandi illis* 12. *diebus ultimis; vel* ℞. *agarici, aut turpeti* ϑ *iij. pulpæ caſſiæ* ʒ *j. aut diaphœnici,* ʒ ß. *cum ſaccharo, fiant boli.* Verum ſi magis potione delectatur, hæc paretur: ℞. *agarici trochiſcati* ʒ *j.* ß. *diſſolvatur in ſeri caprini aut decoctionis pituitoſæ* ʒ *iij.* ß. *cui adde oxymelitis ſimplicis* ʒ *j. hieræ ſimplicis* ʒ *j.* ß; Quia tamen quædam ſunt fœminæ vino aſſuetæ, aut quæ difficulter catharticis utuntur, hoc vinum ſoleo parare, quod mitiſſimè purgat: ℞. *turpeti electi, rhabarbari, mechoacanæ, agarici optimi an.* ʒ j. ß. *epithimi, foliorum ſenæ, ſcolopendriæ capill. Ven. an. p.* 1. *ſeminis aniſi, cardamomi, galangæ, carthami, an.* ʒ ß. *cinnamomi* ϑ *ij. terantur craſſo modo, & cuncta ſacculo includantur, qui madeat, in lib. iij. vini* Rhenani, *aut albi tenuioris per xxiiij. horas, poſtea in vino diſſolve* ʒ *ij. mannæ calabrinæ ex quo patiens per horas duas ante prandium capiat* ʒ *v.* ac ſi primis diebus minus copioſe purgaverit, ſequentibus fiat levis ſacculi expreſſio.

Purgatio.

Vinum purgativum.

Pro iis vero, quæ pilulis magis capiuntur, formentur *ex* ϑ *iij. agarici, &* ʒ *j. hierâ cum ſirupo de arthemiſia;* vel uſurpentur pilulæ de hiera cum colochintide, quia mirifice colochintis menſes ciet, item ælephanginæ, de agarico, fœtidæ, cochiæ, de ſagapeno, aggregativæ, de hermodactylis: hæ etiam rotulæ placide purgant, ℞. *Roſarum rub. Zinziberis, cinamomi an.* ʒ *ij. ſandalorum alb. & rub. an.* ʒ. *j. hermodactylorum* ʒ *iij. turpeti iij.* ß *diagridij* ʒ *j. maſticis* ʒ. ß. *ſacchari lib. j. diſſolvantur omnia in aqua arthemiſiæ, & fiant rotulæ, doſis* ʒ *iij. ſummo mane, aut* ℞. *rabellarum de ſucco roſarum* ʒ *j.*

Pilulæ.

Rotulæ purgativæ.

Quinto validius menſes provocantibus, & ad locum convenientem cientibus, ut uſu melicrati confecti ex ſabina, diptamo, pulegio, aut hoc alio; ℞. *cinamomi, corticis caſſiæ fiſtulæ, radicis ariſtolochiæ, calami aromatici, an.* ʒ ß. *radicis capparorum, coſti, diptami, tormentillæ, eringij an.* ʒ *j. foliorum lauri, origani, pulegij, an.*

Validius menſes ciëtia.

Melicratũ menſes ciens.

m. j. calaminthæ, thymi, ſmirnij an. m. ß. ſeminis rutæ, dauci, naſturtii, hiſſopi, melantii, aniſi, baccarum lauri, Zinziberis an. ʒ ß. coquantur in ſ. q. aquæ ad lib. iiij. colaturæ adde mellis deſpumati octavam partem, fiat melicratum, aut cum ſyrupi bizantini de quinque radicibus an. ʒ iiij. mellis, & ſachari an. q. ſ.

Apozema. *fiat apozema clarum aromatizetur ʒ j. ſpecierum diairoes.* Aut ℞. *Radicis aſparagi, bruſci, apij, petroſelini an. m ß faſelorum rub. cicerum rub. an. p. 1. rubearum tinctorum ʒ 1. macerentur per noctem in ſ. quantitate aquæ, bulliant manè quouſque faſeoli ſint cocti, & adde mellis, ſacchari, aut convenientis alicuius ſyrupi q. ſ. croci ϑ ij.* de quo accipiat fœmina mane ʒ v. aut vj. quo tempore menſtrua expectat, & ieiunet, per iij. horas, ac ſit in lecto bene cooperta. Mercurialis terit ciceres, quod non probo, quia eorum pars interior eſt terreſtris, & craſſarum partium. Summæ eſſe utilitatis crebra experientia comprobavi hoc medicamentũ, *foliorum matricariæ, capil. Ven. nepitæ, pulegii an. m ß 1. radicis apij, aſparagi, fœniculi, an. ʒ j. coquantur in ſ. q. aquæ ad libr. ij. cuius decocti ʒ iiij. adde ſyrupi de arthemiſia, capil Ven. an. ʒ 1. ß.* calidum bibat fœmina bis in die, mane ieiuna, & ad ingreſſum lecti tum antequam menſes prorumpant, tum etiam poſteaquam fluore cœperint, ſilentè procedant, ex iis quæ facile parantur eſt *cicerum rubeorum p. iij. radicis petroſelini ʒ ij. coquãtur in ſ. q. aquæ ad libr. 1. ß. colaturæ, adde pulveris cinamomi ʒ j. croci ʒ ß. mellis q. ſ. miſc,* de quo calido bibat fœmina ſæpiuſcule ʒ vj. Valet etiam ſæpius aſſumere ʒ j *trochiſcorum, de myrrha in vino aut decocto ſabina, & pimpinellæ aut fermenti magnitudine avellanæ cum ſaccharo, & croci ϑ 1. aut dactylos numero vj. extractis oſſiculis, & repletis croci febris, aut ʒ ß. hiere ſ. Galeni ex qua formentur pilulæ,* v. quæ ſumantur tertio quoque die, cum prædicto decocto, egregiè tamen menſes provocant ſequentes pilulæ, & ventriculum corroborando purgant, ideoque maximè conveniunt, ubi in ventriculo pituita redundat, quo in caſu vomitus etiam utilis exiſtit. ℞. *opoponacis ʒ ij. galangæ, myrrhæ, an. ʒ 1 ß. ſpecierum hieræ ſ. ʒ iij. maſticis ʒ 1 cinamomi electi, ʒ 1. ß. calami aromatici, rubeæ tinct. ſeminis citri an. ʒ 1. omnia in pulverem redigantur, & cum ſyrupo de arthemiſia fiat maſſa doſis ʒ iiij. bis in menſe, aut ϑ j. alternis diebus.* Hæc etiam confectio valenter menſes prolicit ℞. *diaſarcumæ, dialaccæ, an ʒ 1. trochiſcorum de myrrha, de cappar. an. ʒ iij. pulveris ſpicæ, croci,*

Dactyli.

Confectio.

cinamo-

cinamomi an. an. ʒ 1. ß. ſyrupi de arthemiſia q. ſ. miſce, fiat confectio, doſis cochleare, cum ʒ iiij. decoct. capil. Ven. nepitæ, arthemiſiæ, ſabinæ, eſt tamen maioris efficaciæ altera, quæ *Recipit trochiſcorum de abſynthio, de rhabarbaro an. ʒ 1. antidoti hamagogi ʒ 1. ß. pulveris arthemiſiæ, cinamomi an. ʒ 1. limaturæ ferri præparati ʒ 1. cum ſyrupo capil. Ven. fiat confectio, cuius exhibetur ʒ 1. cum felici ſucceſſ.* cum enim limatura ſit craſſarum partium, nec in cauſa eſt, ut reliqua medicamenta immorentur, & reddantur anaſtomotica, quam ob cauſam proſunt omnia ſerapia, & confectiones, quæ c. *de febre alba* ex chalybe parata recitabuntur, valet etiam *theriacæ aut mithridatii, aut tripheriæ magnæ ʒ 1. ſæpius ſumpta cum vino, aut decocto ſæpius repetito, vel etiam tabellæ diaphraſi aut diacalaminthæ ſine opio.* Hæc etiam tragæa, quibus magis arridet hæc forma, utilis eſt, *ſpecierum diamargaritionis ʒ ß. trochiſcorum de myrrha ʒ j. ſabinæ ϑ ij. pulegij, baccarum lauri, caßiæ lignæ, ariſtolochiæ rotundæ, & longæ an. ϑ j. cinnamomi electi ʒ ij. ſacchari pulverizati ʒ ij. miſce, aut cum eodem ſacharo diſſoluto in aqua arthemiſiæ fiant tabellæ vel cum ſyrupo de arthemiſia confectio.*

Altera confectio.

Tragea.

Sextò localibus, quæ humores attenuare valeant, vias ampliare, & expultricem facultatem excitare, in quem uſum *℞. pulegij calamenthi, origani, ſabinæ, ſatureiæ, arthemiſiæ an. m. j. rubeæ tinctorum, radicum apii, petroſelini, aſparagi, aut fuſtium eorundem an. ʒ j. bulliant omnia in ſ. q. aquæ ad tertias*, deinde cum ſpongia, philtro, vel ſacculo, præſertim ex lino canabino, in quo pars herbarum includatur, fomententur partes ventris, & circa pubem, & inguina, aut habeat mulier pedes, uſque ad genua, in eodem decocto calido, vel etiam ſumatur earundem herbarum major quantitas, & fiat balneum in quo ſedeat mulier uſque ad umbilicum per ſemihoram, ac interim, dum ibi eſt, aſſumat per os aliquod ex ſupradictis medicamentis, aut etiam fiat evaporatio decoctionis earundem herbarum per infundibulum, nihil tamen præſtantius reperies, quam ſi mulier ſedens in balneo ex prædictis herbis parato, bibat decoctum aliquot ex iis, quæ menſes movere diximus, per aliquod dies, poſtea evaporationem accipiat ex filiis canabinis cum cinere coctis, ut ſolent mulieres antequam telam conſi-

Localia.

Fœtus & balneum.

Filamenta canabina.

conficiant, eademque fila calida, & madida ventris regioni ac pubi applicentur. Possunt etiam in supra dicto balneo addi *cammemalum, malva, parietaria, mercurialis, præsertim autem fovendus uterus est odoratis, ut maiorana, serpillo, calamintha, camomila, thymo, pulegio, radice iridis*, ac similibus, & mox à balneo totus venter ab umbilico usque ad pectinem, & renes inungatur *oleo liliorum alb. anethino, rutaceo, de spica, de sabina, quæ olea utiliora fuerint, si in eisdem incoxerint pulegium, menthrastum, sabina, calamintha, iuncus odoratus, addita quarta parte vini, & bulliant ad vini consumptionem*, aut hoc applicetur unguentum *oleiesamini, scorpionum, liliorum alb. an.* ℥ j. *axungiæ gallinæ, cuniculi an* ℥ ij. *pulveris croci, spicæ, sabinæ an* ℥ j. *ceræ q. s. fiat unguentum, aut emplastrum paretur ex farinæ lupinorum, cicerum rub. an lib.* ß. *herbarum absynthij, pulegij, diptami an. m.* ß. *nigellæ, hellebori albi, myrrhæ an.* ℥ j. *herbæ prius coquantur, postea contundantur omnia, & ad ignem fiat emplastrum.* Posteaquam à balneo lecto se fœmina composuerit, & inuncta fuerit, utatur hoc aut simili uterino clystere, *iunci odorati diptami, menthrasti, sabinæ, pulegij, singulorum* ℥ v. *fiat decoctio in aqua, ad mediæ partis consumptionem, colaturæ libræ adde olei liliorum, nardini an.* ℥ ß. *castorei, croci an* ℈ ij. *misce*, ac tepidum per methencritam in uterum coniiciatur, subindeque apponantur pessaria, quæ variæ conficiuntur, ut *ex succo mercurialis cum theriaca commixto, ac lana excepto, aut ex radice gentianæ, vel rubæ, tinctorum in eodem succo madida, & felle taurino, ac oleo liliorum*, mitissimum etiam illud est quod paratur sic, *pulveris castorei* ℥ j. ß. *musci. g. iij. olei sambucini, therebinthinæ an. q. s. misce, & cum lana, aut gossipio, fiat pessus longus*, aut ℞. *medullæ caricarum* ℥ ß. *succi mercurialis* ℥ j. *pulveris radicis gentianæ, pulegij, an.* ℥ ij. *pulveris nigellæ,* ℥ j. *cum therebentina, & lana fiant pessi duo oblongi, aut sine therebentina gossipio in iisdem intincto fiant nascalia*: Eiusdem fere virtutis est aliud quod *Recipit olei moscelini, liliorum an.* ℥ iij. *pulveris gentianæ* ℥ ij *misce* gossipio excipiantur, efficaciortamen est ille pessus, qui conficitur ex æquis portionibus *galbani, ammoniaci, sagapeni, & euphorbij, serico inclusis*; fortissimus, si addas *radicem ciclaminis, allia horensia cum oleo de spica trita* & linteo excepta ad formam pessarii utero indita, ipsũ mira voluptate reficiunt; menses valenter movent, & conceptum in longo tempore desperatis mirifice iuvant. Suffitus aromatum etiam muliebria ducit, quo potissimum utendum in causa frigida

Inunctio.

Vnguentũ.

Emplastrũ

Vterinus clyster.

Pessaria.

Suffitus aromatum.

ne

ne ignis, & qualitas acris in calida noceat, fiunt autem ex *baccis lauri, juniperi, caſſia lignea, gariophyllis, Xylo aloës, nuce muſcata, junco odorato, & ex herbis ſiccis, ut pulegio, tanaceto, origano, capill. Ven. calamintha, arthemiſia, & ex trochiſcis de gallia, & aliptamoſcata*; validior tamen ſuffitus ſic paratur: *pulveris colochintidis ʒ j. cinnamomi, aſſari, coſti, calami odorati, an. ʒ ij. myrrhæ ϑ iiij. ex omnibus tritis fiat pulvis pro ſuffitu*: verùm ſi ex ſuffitu, aut ex peſſariis, & aliis medicamentis utero inditis ſymptomata ſuboriantur, corrigenda omninò erunt, ut ſi ardor aut caliditas excitetur, mitigabitur lacte commixto cum albumine ovi, & oleo roſar. & viol. cum aqua roſacea, vel ptiſanæ cremore, aut certè ſi calor non fuerit magnus, vino, in quo bullierint meliſſa, & pulegium. *Symptom. mitigatio.*

Si atra bilis ſuppreſſionis menſtruorum cauſa ſit, utendum frictionibus, vinculis, & aliis mediis, quæ deorſum trahunt, tundenda vena pedis, præſertim ſiniſtri: hirudines hæmorrhoidibus applicandæ, abundant enim hæ venæ melancholico humore, & promptius per eas ab utero ſanguis evacuatur; ſi tamen à liene retentio originem ducat, & ipſe obſtructus fuerit, ſalvatella aperiatur præmiſſa purgatione, & humore prius parato, *ſirupo de pomis, de ſucco borraginis, de Epithimo, aut de fumaria, cum aquis earundem herbarum, aut cum decocto prunorum, paſſularum, radicis ſcorſoneræ, cinnamomi, florum violarum, & borraginis, epithymi, & foliorum ſenæ*. Purgatio concinnabitur ex ʒ x. *caſſiæ cum ʒ v. prædicti decocti, aut cum ʒ iij. pulveris foliorum ſenæ & ſaccharo fiant boli, aut ex uncia una diacatholici, vel confectionis hamech ſine ſcammonio, & colochintide in pari quantitate eiuſdem decocti, vel ſeri caprini, quibus addi poteſt ʒ j. agarici trochiſcati, aut ℞. corticum myrobalanorum Indorum ʒ iij. luteorum ʒ ij. epithymi ʒ ij. ß. infundantur per horas 12. in ʒ v. ſeri caprini factâ colaturâ, & expreſſione adde mannæ electæ ʒ ij. mellis roſati ʒ j. fiat potio.* *Curatio ſi fiat ab atrabile.* *Purgatio.*

Undentum etiam apozematibus ex ſupradictis confectis additis, quæ melancholiam purgant, ut *foliorum adianti, camedrios, lupulorum, meliſſæ, ſing. m. j. florum borraginis, bugloſſæ, viol. ſtœchados, an p. j. polypodii ʒ iij. glycirrizæ, uvarum paſſarum an. ʒ ß. omnia leviter contuſa coquantur in ſ. q. aquæ lento igne, & vaſe obturato ad ℔ ii. in fine adde epithymi ʒ ß, coletur, & cum ſacchari ſ. q. fiat apozema doſis ʒ vi.* Deinde utendum pulveribus, & electuariis ſupradictis, adjunctis quæ contra melan- *Apozemata.* *Confectiones.*

 choliam

choliam pugnant, præsertim *theriaca, confectione alkermes, conserva scorsonera, buglossæ, violar.* quo potissimum in casu locum tenere arbitror id, quod plerique sine discrimine, mirificè prodesse scribunt in omni mensium retentione ℥ j. *conservæ borraginis, in vino albo sapius sumptæ.* In balneis & incessionibus admisceri debent *folia malvæ, violarum, altheæ, flores borraginis, buglossæ, semen psilii, lini, fœnigraci,* ex quibus insuper uterini clysteres concinnetur, *adiunctis musculaginibus, & succo borraginis.* Pro inunctione utile erit *oleum amygdalarum, & sesaminum.* Suffitus hic raro usurpandi, quia desiccant, at eorum loco evaporationes usui erunt.

A flava bile curatio. A flava bile licet rarò suppressio contingat, fieri tamen potest calore incrassante totam massam; cognoscitur ex colore pallido vultus, ac totius corporis, siti, oris amaritudine, pruritu, & inquietudine. Curatur victu, & aëre frigido, & humido, potu largiori, inciditur prius basilica in medio tempore, deinde vena pedis instantibus jam menstruis, tandem si affectio duret, salvatella dextra in medio alterius mensis. *Purgatio.* Purgatio perficitur *uncia una cassiæ cum ʒ iiij. rhabarbari in unciis ʒ. decocti florum cord. aut corticum myrobalanorum citrin.* ℥ j. ß. *mannæ electæ* ℥ j. *sirupi ex 9. infus. ros. aut violar.* ℥ j. *in pari quantitate prædicti decocti. aut seri caprini, fiat potio, præmissa semper humorum concoctione, per sirupos de cichoreo, rosarum, violarum, buglossæ cum dupla quantitate aquarum hordei, violarum, adianthi, cichorei, scorsoneræ, Eupatorii, aut per sirupum, de musculaginibus, cum aqua stillatitia, malvarum, altheæ, cucurbitæ, lactucæ, papaveris.* *Concoctio.* *Paulatina purgatio.* Factâ semel aut bis confertâ purgatione Paulatinâ, utilis erit, ex *diluti rhabarbari ʒ ij. aut sero lactis cum sacharo, aut devoretur* ℥ ß. *rhabarbari, cum uncia conservæ rosarum tertio quoque die.* Utendum etiam frictionibus, vinculis, cucurbitulis, lavacris, ut supra dictum est 6. remediorum genere. Ex confervis verò tragæis, & electuariis, frigidiora usurpanda, aut trochisci confecti ex seminibus frigidis cum sacharo. *Balneum.* Pro balneis, & incessionibus frigidiores, humidioresque herbæ, ut folia malvæ, altheæ, violarum, Flores camomillæ, viol. Utile etiam est balneum aquæ dulcis. *Pessi* Pessi, & methencriæ in hac causa conficiuntur ex radice malvæ, altheæ, sacharo rubeo, & adipe gallinaceo, aut anserino, serico rubeo involutis, quod inungatur oleo amygdalarum dulci lacte, aut emulsione seminum frigidorum. Uterinus clyster paratur ex cremore eorundem seminum cum decocto hordei,

hordei, malvarum, viol. & saccharo. Inunctiones fiunt ex oleo amygdalarum dulc. violarum, sesamino, de cucurbita, cum muscilagine malvarum, & pauco croco; utilissimum tamen est id linimentum, quod habet *olei amygdalarum dulc amararum, de cucurbita an. ℥ j. adipis anseris, butyri recentis an. ℥ iij. cerae alb. & ladani an. ℥ j. fiat unguentum*, quibus non proficientibus adhibenda sunt, quae moderatè menses movere possint. *Inunctiones.*

Ex dictis facilè erit jam colligere, quâ methodo antea dictis medicamentis in sexillis remediorum generibus utendum sit, prius enim à principio mensis, usque ad decimumquartum, decimumve quintum diem tenui, & inscindente victu insistendum, tunc si plenitudo adsit, vena brachii aperienda, mox serapiis res agenda, ita, ut purgatione fœmina uti possit circa octavum, decimumve diem ante assuetum mensium tempus, tandem triduo seu biduo ante idipsum tempus secanda vena pedis, ut sanguis jam attenuatus & paratior redditus deorsum proliciatur, & à loco evacuetur; tunc localia usui erunt, & per os validiora medicamenta, potissimum dum fœmina in balneo est, ita enim in calidum adhuc, & solutum corpus illabens medicina vires suas efficacius exercet; sunt etiam efficacia hora somni sumpta, à levioribus tamen semper *incipiendo, universalia* paticularibus præmittendo, ne si menstrua validè provocantibus utamur, dùm adhuc venæ sunt obstructæ, secum ductis humoribus obstructiones impensius augeantur. *Adversiones.*

Porro ubi causa calida aut melancholica suffitu minus, balneis, & incessionibus magis utendum. Præsertim autem si nimia plenitudo adsit, in medio menses cubiti venam secare poteris, ut revellendo minuatur sanguis, qui obstructionem fovet, ac ne pedis vena scissa fluor sequatur maior, quam ut sistere possis; instantibus verò iam menstruis in utroque pede vena aperietur: nec desunt qui solent & in medio mensis, & in fine hanc venam aperire, quod tunc sequi potest, cum plenitudo est exigua aut nulla. Ad hæc medicamenta menses cientia in maiori copia quam reliquæ potiones exhiberi debent, quia eorum virtus retunditur in longo itinere à ventriculo ad uterum. Suppositoria, & iniectiones somni tempore potissimum sunt adhibenda, idque cum maxima cautione, quia solent uterum inflammare, exulcerare, & ardorē excitare, quam ob causam diu

in corpore non immorentur præsertim validiora, sed alligatam filium pessatiis appendatur, ut extrahi commodè possint, cum volumus, postea uterino clystere locus abluatur, iis præterea, quæ in uterum intromittuntur, quidpiam odoratum admiscere oportet, cuiusmodi est gallia, muscus, vel ambra, ut uterus reficiatur. Tandem pessaria, & uterini clystères nuptis, & corruptis duntaxat conveniunt, nascalia verò, balnea, & incessiones tùm his tùm etiam virginibus.

Tametsi autem, quæ superius dicta sunt, satis esse videantur, uberiorem nihilominus segetem auxiliorum menses ducentium adjungere, erit operæ prætium, quia non solum menses, verum etiam fœtum, molam, secundinasque proliciunt, & uteri suffocationi eorum pleraque utilia sunt, ideoque sæpius lector ad hoc caput ex sequentibus relegandus erit. Igitur simplicia quæ menses movent sunt semina, radices, fòlia, flores, fructus, succi, ligna, fungi, cortices. In universum autem sunt in triplici differentia debilia, media, valida, omnia quidem calida, at debilia, moderatè ficca, reliqua ordine ficciora. Ac debilia sunt semen ruscí, asparagi, pentaphylli, adianthi, cichorei, intybi, & radices earundem herbarum vel graminis, folia eupatorii, brassicæ, malvæ, hyperici, adianthi, pentaphylli, lactucæ agrestis: Ex leguminibus cicer, orobus, lupinus, phaseolus, ex fructibus caricæ, oleæ, nuces juglandes, passulæ, amygdalæ amaræ, inter quæ sunt quædam minimè sicca, quæ tamen non cogunt, sed reserant, aperiunt, emolliunt, & attenuant. Media sunt semen raphani, lolii, melanthii, lauri, iuniperi, apii, cerefolii, alii, cepæ, porri, petroselini, anisi, anethi, ameos, carvi, dauci, fœniculi, leviстici, seseleos, saxifragiæ, erucæ, nasturtii, & radices, folia, ac flores eorum, ac bunii, quæ napi sylvestris species est, betonicæ, valerianæ; insuper radices pastinacæ, peoniæ, cappar. ireos, rubeæ, aristolachiæ, gentianæ, enulæ asphodeli, eringii, absinthii, cum foliis earundem, ac abrotani, arthemisiæ, capill. Vener. calaminthæ, matricariæ, pulegii, origani, asari, saturejæ, hyssopi, serpilli, helenii, majoranæ, scordii, marrubii, camedrios, camepithis, mercurialis, rutæ siccæ, inter quas herbas sium etiam adnumeratur, hispanicè (*rabacas*) thymus, smirnium, peucedanum, melliſophillum, hypericon, betonica, flores sampsuci, camemali, stœchadis, croci-

Simplicia menses ducentia.

Debilia.

Media.

croci. Ad hæc juncus odoratus, calamus odoratus, amomum, cinamomum, cardamomum, caſſia, Xylobalſamum, ſpicanardi, cuſtos, cyperus, zinziber, galanga, nux muſcata, piper, cubebæ, moſcus, ambra, caſtoreum, unguis odoratus, æſipus, bitumen, ſal, nitrum, ſulphur, aloes; Ex gummis ſtirax, opoponacum, ammoniacum, ſagapenum, galbanum. Valida ſunt elleborus, hermodactyli, turbith, colochintis, *Valida.* timelæa, ac titimalorum genera omnia, ſcamonium, cantharides, fella animalium, radix ciclaminis, piretrum, ſtaphiſagria, brionia, ſabina, ſiliquaſtrum, cucumis agreſtis.

Ex quibus parari poſſunt ſirupi, apozemata, electuaria, tabellæ, trochiſci, pulveres, fomenta, inceſſiones, balnea, iniectiones, ſuffitus, peſſaria, linimenta, unguenta, emplaſtra, cataplaſmata. Itaque conveniunt *ſirupi capill. Ven, de arthemiſia, de duabus, & quinque radicibus, de calamyntha, de ſtœchade, de hyſſopo, adianto, de eupatorio, de abſynthio, de betonica, cum aquis earundem herbarum, aut graminis, fœniculi, pulegii, matricariæ, raphani, apii, enulæ, valerianæ, marrubii, maioranæ, pentaphilli, ut ſirupi de arthemiſia capill. Ven. an. ℥ i. cum ℥ iij. decoctionis rubeæ, aſſari, pulegii, diptami miſce, pro doſi*: aut ℞. *calaminthæ, arthemiſiæ. pulegii, thymi an. m. j. acori ℥ j. bulliant in ℔ vi. aquæ ad medias in fine adde croci ℥ j. colaturæ admiſce mellis optimi deſpumati ℥ iiij. iterum leviter bulliat, deſpumetur, & fiat apozema doſis ℥ vj.* Eſt etiam præſentaneum aliud, quod recipit *radicum fœniculi, acori, an. numero iii. rubeæ tinctorum, ſabinæ an. ℥ iii. foliorum arthemiſiæ, pulegii, meliſſæ, bugloſſæ, fœniculi, mercurialis an. m. j. ſquinanthi, cyperi, calami aromatici an. ℥ ii. ſeminis aniſi, fœniculi, galangæ, an. ℥ ii. medullæ paſſularum ℥ ß fiat decoctio ſecundum artem ad ℔ ii. ß. colaturæ adde mellis deſpumati, ſachari albiſſimi an. ℥ iii. cinnamomi electi ℥ ij.* Eiuſdem virtutis eſt hic ſtillatitius liquor; accipe *panem*, qui mediocriter, & ad fermenti ferè naturam aceſcerit, & in furno moderatè coxerit, cui ablato cortice adde *mellis ℥ xii. pulveris ſeminis urticæ, dauci, ameos, aniſi, fœniculi an. ℥ i ß. trochiſcorum, galliæ moſcatæ, myrrhæ, rubeæ an. ℥ ß. cotulæ fœtidæ ϑ ii. infundantur in ℔ iii. vini, aut ſequentis decoctionis, & omnia in balneo Mariæ deſtillentur*: cuius deſtillationis, ſumat fœmina *uncias tres cum ℥ ii. ſirupi capill. Ven. aut de duabus radicibus ſine aceto, recipit autem decoctio faſelorum rub. cicerum rub. an. p. i. ſeminis iuniperi ℥ i. radicis rubeæ, ruſci, raphani ſylveſtris, aſparagi, petroſelini an. ℥ ß. camedrios recentis m. i. ſeminis ameos, aniſi, fœniculi an. ℥ ii. ſecundum artem fiat decoctio.*

Compoſita menſes mo, ventia.

Sirupi.

Apozemata.

Liquor ſtillatitius.

coctio. Hæc etiam aquæ vitæ, seu potus theriacalis, & menses mirificè movet, & ventriculum roborat, *accipe vini hispanici optimi* ℔ *centum seu canadas* xxv. *herbarum melissæ, centaurij, betonicæ, veronicæ, capil. Ven. pulegij, arthemisiæ, nepitæ, an m. vj. destillentur omnia simul secundum artem prima vice, secunda vice liquori extracto adde prædictarum herbarum an. m. iij. & iterum destilla, ut primo, tertia vice adde herbarum earundem an. m. j. ß. quartam. j. quintam. ß. sexta ac postrema adde theriacæ Andromachi* ℔ *j. destilletur sine herbis, post ultimam hoc est, sextam destillationem adde auri laminatifolia* xxiv. *servetur diligenter dosis cochlearej.* Vtilis etiam est liquor destillatus ex *arthemisia, vino, & mulsa simul, aut potus concinnatus ex* ℔ *ij. decocti pulegij. & calaminthæ cum* ℥ *iij. mellis, vel castorei* ℥ *j. trochiscorum de myrrha* ℥ *ß. croci* ℈ *j. vini albi optimi* ℥ *iij. aut opoponacis, vel sagapeni* ℥ *j. cum eodem vino, vel decocto, aut trochiscorum de Gallia* ℥ *ß. cum vino*: sed mirificè attenuat, & obstructiones referat id, quod habet *de coctionis sabinæ* ℥ *iiij. sirupi de quinque radicibus, aut capill. Vener.* ℥ *ij. misce* pro dosi singulo manè, quoad menses procedat, valet etiam sirup⁹, qui exprimitur *ex conserva florum, vel corticum aurantiorum cum pulvere cinamomi, aut corticis cassiæ fistulæ.* Ne tamen uno semper remediij genere defatigentur patientes, quibus magis attriserint conservę, sic parendum; *foliorum eupatorij, spicæ Romanæ, corticum cassiæ lignea, croci, seminis apij, liquiritiæ, squinanti, seminis leviştici an.* ℥ *iiij. rhapontici* ℥ *iij. masticis, sacæ non ablutæ, spodij, rosarum rub. aristolochiæ an.* ℥ *j. cuncta in tenuissimum pulverem redigantur, & cum melle despumato fiat conserva, dosis an.* ℥ *ij. ad* ℥ *ß.* Eiusdem est efficaciæ altera, quæ habet *spicæ Indicæ, ac Romanæ, corticum cassiæ lignea rubea tinct. assari, anisi an.* ℥ *j. ß seminis mellionis cucumeris, phaseolorum, apij, rutæ, ciceris nigri, seminis endiviæ, verbenæ, spicæ Romanæ an.* ℥ *j. fiat ex his pulvis, qui oleo amygdalarum aspergatur, postea cum melle despumato fiat conserva dosis ut suprà cum unciis septem decocti fasceolorum aut cicerum rub.* Tertia confectio habet *myrrhæ calaminthæ montanæ an.* ℥ *iiij. medullæ passularum* ℥ *ij. rutæ viridis* ℥ *ij. sabinæ* ℥ *j. contundantur, & cum melle fiat confectio dosis an.* ℥ *j. ß. ad* ℥ *iij. cum aquæ pimpinellæ*, est etiam utilissima pastinaca condita cum *melle, zinzibere, cariophillis, pipere, & crcoo, de quo insuper sirupo accipiat fœmina unc iij. cum* ℥ *j. cinamomi*: valent præterea omnia electuaria ex chalybe quartum descriptiones reperies c. de febre alba, sed & in eundem usum confician-

Aqua theriacalis.

Alius liquor.

Conserva.

Altera conserva.

Tertia.

ficiuntur pilulæ, quæ recipiunt *muſci, myrrhæ an. ℈ ij. ſtœchados, rubeæ tinctorum, pulegij, corticum citri, caſſiæ, piperis longi, granorum pæonicæ, cardamomi aromatici an. ʒ iij. ſpicæ nardi ℈ j. cum ſucco vel aqua arthemiſiæ, fiat maſſa, ex cuius ℈ ij. formentur vij. tertio quoque die aſſumendæ.* Pilulæ.

De decoctionibus, balneis, fomentis, & inceſſionibus plus ſatis ſuperius dictum eſt; ſuffitus, ſi eis utendum ſit; conficiuntur, ex ligno aloës, laſerpitio, ſeu bejoino, ariſtolochia, caſtoreo, adianto, peucedano, ſemine apii, fœniculi, rutæ, cipero, iunco adorato, calamo aromatico, nigella, ſizimbrio, cinamomo, myrrha, ſtyrace galbano, thure, bdellio, cariophyllis, zibeto, moſco, ſabina, trochiſcis de gallia, de opoponace, de ſagapeno, de myrrha, raro tamen ſuffitus uſurpandi, & non niſi in obſtructionibus à craſſis humoribus, quia exſiccando conſtringunt. Suffitus.

Ex iiſdē medicamentis varia parari poſſunt peſſaria ut ℞. *radicis gētianæ, pulegij an. ʒ ij. ſeminis melantii ʒ j. carnis caricarum q. ſ. terantur terenda & cum ſucco mercurialis fiat maſſa*, quæ cum goſſipio aut lana ſecurè applicetur, quia ardorem non inducit, & mirificum eſt. Simile eſt id, quod habet, *mellis cocti ʒ j. circum adde hieræ picræ ʒ ij. pulveris Euphorbij g. iij. miſce, vel accipe, mellis, & ceræ an. ʒ ß. trochiſcorum de myrrha ʒ j. muſci, zibeti, vel ambræ g. iiij.* Aliud ſic conficitur; *medullæ cervinæ, therebinthinæ an. ʒ ß. ſuccimercurialis ʒ ß. aut pulveris eiuſdem, agarici an. ʒ ß.* probè commixta linteo mundo involvantur. Parantur etiā peſſaria ex pari quantitate ſtyracis, ladani, galbani, bdellii, additis pulveribus radicis ireos, arthemiſiæ, abſynthii, hyſſopi, cyperi, capparorum, ariſtolochiæ, rubeæ, melantii, aniſi, utticæ, ac ſi fortioribus uti ſit animus, additur ℈ j. aut g. x. pulpæ colochintidis, ſcamonii, aut fellis vaccini, ſeu hircini ʒ j. Alia mediocris efficaciæ ſic concinnantur *accipito aſſari, cinamomi an. ʒ j. ſucci mercurialis decocti cum melle, ʒ j.* incorporentur, & linteo excipiantur, aut excipiantur goſſipio, vel fiunt ex *herba mercuriali, arthemiſia, maiorana, cum hiera ſimplici, theriaca, mithridato, & g. iiij. moſci, aut ex radice malvæ, altheæ iridis, apij fœniculi, illitis oleo liliorum, rutaceo, ialminorum, coſtino, aut irino cum pulvere hieræ*, conſimile paratur ex *reſinæ ʒ ß. myrrhæ, ʒ j. croci ℈ ß. ſtyracis, & galbani an. ʒ ij. mellis uncia ij.* cum goſſipio, vel lana carminata fiant peſſaria ſeu naſcalia, quibus addere licet adipem anſerinum, & gallinaceum. Peſſi & naſcalia.

Jam

Vteri clysteres. Jam vero uteri clysteres conficiuntur *ex ℥ iij. decoctis radicum, & herbarum supradictarum addita ℥ j. pulveris seminis alicuius convenientis, & uncia olei, veluti si sumas quinque rad. aperientium an. ℥ j. foliorum matricaria, nepita, pulegij, rorismarini, thymi, valeriana, anethi, an. m. ß. sabinæ parum coquantur in debita quantitate aqua ad medias, decocti ℥ iij. adde olei liliacei, camomilini vel laurini ℥ j. pulveris melantij, trochiscorum de myrrha, croci an. ϑ j. fortior hic erit rorismarini, sampsuci, smirnij, fœniculi an. m. j. radicis ℥ j. dissolve, & tempore somni infundito.* Adhuc tamen maioris erit efficaciæ hæc alia *injectio radicum apperitivarum rubeæ an ℥ j. radicis eringij, ciclaminis an. ℥ ß. mercurialis m. j. sabinæ parum, spicæ, assari, an. ℥ ij. ß. fiat decoctio cuius colaturæ ℥ iiij. cum uncia vini in uterum infundantur, si vis abstergere in decoctione, addito lupinorum, vel fabarum an. ℥ ij.* Inunctiones ex oleo li-
Inunctiones. liorum, rutaceo, anethino, de baccis lauri, de croco, de napha, de vitellis ovorum, de capparibus, de succo angelicæ; ex quibus etiam cum cera, & croco ac aliquo ex prædictis pulveribus, & si opus sit muscilaginibus unguenta parantur; ut *olei liliorum, irini an. ℥ j. olei amygdalarum amararum, cappar. an. ℥ ß. succi rutæ, aut arthemisiæ, vel sabinæ ℥ iij. coquantur ad consumptionem succorum, & adde ladani, & cera q. s. fiat unguentum.* Aut accipe *succi mercurialis, vini optimi an. ℥ j. olei anethini, de baccis laurini an. ℥ ij. cera q. s. croci parum, fiat unguentum.* Inungitur etiam imus venter, & inguina unguento, deopilativo succorum & oleorum, cuius descriptiones suo loco recensebimus, aut etiam oleo de styrace, de bezoino, laurino, anethino, addita myrrha, & galbano, quibus lumbi etiam perfunduntur.

Scholium.

Nimia etiam copia] *autumat Mercurialis multum sanguinem retentionem non efficere, cum potius multitudine ipsa vasa sponte hiare soleant, ideoque non supprimi, nisi quando ex accidenti crassities multitudini iungitur. Speciosa dun taxat eius ratio est, non tamen cogit, nam ob nimiam plenitudinem vasa ita distenduntur, ut comprimi ad humoris expulsionem non possint, viis præsertim obcæcatis, & natura gravata à multitudine, neque potente regulare humores ad expulsionem à venis communibus ad Venas uteri, nec vacua ulla existente parte, per quam fluat: ita videmus vinum quantumcunque tenue*

tenuè, aut alium liquorem ex dolio admodum pleno unico tantum foramine non fluere, merito igitur à Gradio, ac reliquis ſcriptoribus multitudo inter cauſas cõnumeratur.

Excellens caliditas] *Qui fieri poteſt ut caliditas menſes ſupprimat, tũ caloris ſit aperire, & rarefacere, quæ ad expulſionẽ conducunt? Reſpondeo, robur quidẽ expultricis in calido, & humido conſiſtit, caliditas enim affectivè juvat ad expulſionem; humiditas fundendo ac liquefaciendo humorẽ. Cæterum caliditas impedire poteſt per accidens expulſionem, primo, quia quælibet exuperans qualitas ſive intemperies virtutem debilitat; Secundo, quia diſſipat, & exſiccat tenuem, & acrem tenuem, & acrem ſubſtantiam, quæ facit ad penetrationem. Tertio, quia immoderatus calor plus aſſumit, quam attrahit. Vt autem hoc obiter advertas calor alterando, & concoquendo ad nixum facit, & retentionem, humiditas vero ad expulſionem, & nutritionem, quod ſi calor ſiccitati conjungitur attractionem iuvat, nam frigus nulli functioni eſt uſui, ut Galenus autor eſt, quod ſi frigus ad retentionem facit, per accidens id eſt, dum incraſſat, & gelat, calor vero expulſioni potiſſimum conducit cum humiditati coniungitur, vide cap. de uteri debilitate, & Avicennam prima primi d. 6. c. 3*

Naturales facultates à quibus primis qualitatibus inventur ſingula.

3. de ſympt. cauſ. c. 3.

Inſanabilis redditur] *Quod Hippocrates ſcribit primo de morb. mulierum, ſuppreſſionem ultra ſex menſes perſiſtentem eſſe incurabilem, non, ſicut iacet, accipiendum videtur, nam & nos multas vidimus reſtitutas, quibus diutius menſes fuerant ſuppreſſi, & ipſe Hippoc. 4. pop. & 5. eiuſdem tit. ancillæ mentionem facit, & Gorgiæ uxoris, quarum altera per quadriennium, altera per ſeptennium menſes ſuppreſſos habuere, ac tandem curatæ ſunt, dicendum ergo curationem quidem poſt ſex menſes eſſe difficiliorem, aut ibi loquutum fuiſſe de ſuppreſſione ex inverſione colli uteri, ut ex ſerie colligi poteſt, quæ certe poſt ſex menſes incurabilis redditur, quia non facilè reducitur uterus.*

Cæterum detrahendus eſt ſanguis] *Pauca quædam de ſanguinis detractione hic diſcutienda ſunt. Primo Galenus lib. de ſanguinis miſſione venam ſecat triduo, quatriduove, ante conſuetum tempus muliebris circuitus. Paulus vero non niſi decem diebus poſtea quam conſtitutum tempus præterierit: conciliantur hæc loca facilè, ſi Galenum intelligas de ſectione venæ pedis, ut legenti patet, Paulum de ſectione venæ cubiti, aut ſi Paulum interpreteris de venæ ſectione, quæ plenitudinem deponit, Galenum de ea quæ ad locum conferens trahit: Demum ſi Paulum de revulſiva, Galenum de evacuativa. Sed contra eſt quod Galeno autore 4. de valetudine tuend. c. 4. crurum ſacrificatio ſolvit etiam plenitudinem, & eodem teſte 2. ad Glauc. 2. Sectio venæ pedis ab utero derivat, idem ſentit 13. meth. ubi in uteri inflammatione hanc veram ad derivandam ſe-*

Queſt. celebris de ſanguinis miſſione in menſtr.

ſuppreſſ. Gal. c. 18. P. l. 3. c. 60.

cat, quod etiam experientia confirmare videtur, vidimus enim sæpe menses fluentes vulnerata hac vena cohiberi, & ischiadem ex sanguinis abundytia facta ex crure evacuatione Galenus curavit allegato. Non igitur ad revellendum, aut plenitudinem deponendam brachij venam tundere oportet, cum id ex pede fieri possit, nec rursus secta vena pedis menses moventur, quia derivare est ab utero evocare, menses autem movere, est ad illud sanguinem trahere, ac eius venas replere. Dicendum ad primum crurum scarificationem solvere quidem plenitudinem non tamen magnam, qualis in hypothesi erat, hæc enim promptius, commodiusque per venam amplam basilicam dictam deponitur. Ad secundum dicimus vena in pede secta à supernis ad inferna sanguinem evocari, si igitur in utero sanguis redundet, ab ipso derivatur ad pedes, sin minus à superioribus locis ad ipsum transit, aut certe ad venas sedis prout huic aut illi parti natura pronior est, sic Galenus cap. 19 sequenti hæmorrhoidas provocat sectis venis, quæ in cruribus sunt, in fœminis vero potissimum ad uterum trahit, quia ex ipsa natura per eum locum expurgantur & hoc semper consequimur, ut hæc sanguinis missio obstructione liberet, subindeque ad expulsionem iuvet. Ex dictis patet, aliud esse ex utero, aliud per uterum evacuare, per uterum secta inferius vena commodè evacuamus, ex utero facta prius revulsione ex brachio. Verum neque hæc omnia difficultatem penitus exhauriunt, nam illud solum concludunt, quod diximus, initio curationis venam cubiti, postmodum venam poplitis tundendam esse. At Galenus cit. quem sequi-

Fuchsius 5. aph. 32. Mer. c. prop

tur Fuchsius, Mercurialis, & alii viri in arte præstantes, nunquam licere venam cubiti secare in mensium suppressione asseverantissimè confirmat, licet plenitudo adsit, eò quod & purgationem menstruam comprimat, & sanguinem ad superiores corporis partes retrahat. & libr. de sanguin. mission. adversus Erasistratum Hippocratem vehementer laudat, qui 2. Epid. 4. in fine, Sthimargai famulæ suppressis mensibus cum plenitudine occupante universum corpus, ut lib. de tremore 6. 7. ipse declarat, venam talo proximam secuit. In contrarium est Aetius lib. 4. 5. 4. cap. 57. ubi cubiti, ac tali venas secare iubet, quam sequitur Gradius cap. proprio. Avicenna, & acerrimi iudicij vir, ac de medica materia bene & præclare meritus Mercatus: Eorum ratio est, quia ubi plenitudo superiora obsidet sanguis minuta detractio ex brachio non tam supprimit, quam iuvat ad earum evacuationum provocationem impediendo, ne superiorum plenitudo deorsum irrepat, si tali venas protinus incidas, & aut obturet vasaque obstruat uteri, aut sanguine copiosius ad uterum evocato immodicum sequatur mensium profluvium quod cohibere nequeas. Pro qua sententia est etiam Paulus l. 3. c. de uteri inflammatione, & Galenus lib. 11. meth. c. 13. ac communis practicantium usus, qui in inflammatione partium inferiorum, & pudendarum prius venam cubitis

Avic. 21. 3 tract. 20. 12

Prima rat

Secunda.

tundunt

tundunt, deinde venam pedis, nam cum prædictæ partes propendeant, & pondere gravent, si initio vena poplitis scarificetur, periculum est, ne accurrente humore in desperatam incurrant inflammationem. Est & tertia ratio, quia omnium medicorum consensu semper initio morbi revellendum est, quod ad distantissima loca fieri debet. Verum ut ab eo, quod ultimum est, incipiamus, distantiam ab utero ad pedem sufficientem ad revulsionem esse dicimus, sanguinis præterea missionem ex pede plenitudinem etiam deponere ex Galeno superius allegato, quod si magna sit plenitudo, copiosa etiam evacuatio medebitur. At si confertam vacuationem mulier ferre nequeat, non erit abs re, Basilicam prius tundere, quod propterea plerumque fit, ac fieri debet, quia copiosissimæ illæ evacuationes, quibus Hippocrates & Galenus utebantur, in usu iam non sunt. Præsertim autem vena Gyberi tundenda infestante cum suppressione febre, & longissime ab eo tempore, quo purgationem mulier expectat fatemur autem Hippocratis & Galeni sententiam securiorem esse, alteram non nisi ab exercitatissimo peritissimoque medico cum magna præmeditatione usurpandam.

Tertia.

Deciditur controversia.

Autoris sententia.

Quin ò. Validius menses provocantibus] Galenus sæpius allegato postponit venæ sectionem iis medicamentis, quæ menses proliciunt: Mercurialis anteponit, & vult sanguinis missionem, aut purgatiunculam præmitti, Galeni sententia hac nititur ratione, quia sanguis obstruens ab exiguis uteri venis evacuari nequit, nisi attenuatus ac incisus, ablataque obstructione. Mercurialis ratio est, quia si, quæ impense menses movent, ante venæ sectionem adhibeantur, cum venæ adhuc sint obstructæ, & sanguis impactus, calida medicamenta universi corporis humores secum ducent, & obstructiones magis augebunt. Conciliatio tamen ex methodo nobis proposita patet, quippe ante evacuationes non nisi mitioribus utendum, post evacuationes validioribus, aut distinguendum de sanguinis missione ex brachio aut crure deponente plenitudinem, & de provocativa menstruorum ex pede.

Quæstio. An venæ sectio debeat præcedere medicamenta mẽses cientia.

Simplicia quæ menses ducunt] Galenus 5. simpl. 22. menses cientia in hoc à diureticis distare scribit, quod quæ urinas movent, impensius exsiccant subindeq; tametsi tenue serosum segregant, reliquum nihilominus sanguinem cogunt, crassioremque reddunt, qua ratione mensium purgationes impediunt. qui igitur fit, ut pleraque hic in eodem gradu cum diureticis sicca ad mensium provocationem ānumerentur? Et Galenus cit. quamquam diuretica talia nonnulla dici fatetur, non quia sola moveant urinas, sed quia solas, & non menses: tamen c. 13. præcedenti multa posuit, quæ propriè urinas ducere affirmat, ea tamen postea menses movere dixit, veluti asparum, & meum.

Menſes moventia in duplici ſunt differentia.

Reſpondetur, menſes moventia in duplici eſſe differentia, quædam enim ſanguinem fundunt, & liquant, tenuioremque reddunt, & hæc propriè talia calida ſunt, & moderatè ſicca conveniuntque imprimis menſtruis imminutis: alia præter hæc obſtructiones inſuper aperiunt, quæ tenuium ſunt partium, ac propriè attenuantia, & cum diureticis ferè coincidunt, & ex accidenti menſes movent, quatenus vivas liberant ab infarctu. At contra eſt, quod ſanguinem cogunt, immobilioremque reddunt. Reſpondet Iachinus, id efficere ſi quis multis utatur, potius tamen puto, quando his menſes proliciendi ſunt, ea ſemper admiſcenda, quæ una colliquant, & attenuãt, & quæ uterum reſpiciunt, & ad eius vias humores deducunt. Non eſt autem dubium pleraque eſſe, quæ particularibus membris tertia quadam facultate conveniunt, nam & Galenus 5. ſimpl. 13. eadem plane concedit contra Theſſalum, & medicamentum dari; quod proprie epaticum, nephriticum aut pleuriticum ſit; hinc fit, ut idem medicamentum, pro diverſitate eorum, cum quibus commiſcetur, modo menſes moveat, modo urinas, aut etiam ſudorem, lac, vel ſemen. Is enim eſt (ut hoc obiter intelligas) horum medicamentorum ordo, ut omnia calida ſint, quæ lac, & ſemen augent, humida eſſe debeant, idque vel in tenui, vel in craſſa materia, quæ urinas movẽt, ſudoreſque proliciunt, ſicca ſint, & tenuis materiæ, talia enim humores diſſolvunt, atque halitu digerunt, cutem rarefaciunt, & poros eius, aut imi corporis, prout in hanc aut illam partem natura inclinat: At quæ proprie menſes evocant, in medio horum conſiſtunt ſiccá quidem, ſed moderatè.

Tertia facultas in medicamẽtis, quæ partem hãc aut illam reſpiciunt.

Differentia inter medicamenta lac, ſemen, urinam, ſudorem & menſes ſcientia.

De immodico menſtruorum fluxu.

CAP. V.

Deſcriptio. IMmodicus menſtruorum fluor tunc fit, quando menſes plures, copioſioreſvè fuerint, quam ſolebant autore Galeno 6. popul. primo com. 7. aut quando ultra conſuetum purgationis tempus fluxerint præter modum; aut naturæ ætatis, vivendique inſtitutum: aut tandem quando ſtatas periodos non ſervaverit ut ſibi bis in menſe repetat. In cunctis tamen reſpectu ad conſuetudinem mulieris habito, quod potius metiendum erit ex natura, & viribus cuiuſque, quam ex termino dierum, & quantitate humoris, quam priſci in biduo, aut triduovè conſtituerunt heminas duas atticas, cum noſtris temporibus magna ſit diverſitas, aliæ enim longiori tempore, & in maiori quantitate, aliæ breviori, & minori, ſalubriter expurgantur. Symptoma eſt de genere immodicæ excretorum, quanquam enim ex ſanguino-

Natura.

guinolentis evacuationibus ſola menſtrua mulierum præter naturam non ſit, ut ſcribit Galenus, id quidem intelligendum, dummodo non excedat, quamvis ſi excedat, nec adhuc certe toto genere præter naturam eſt, ſed multitudine & qualitate. Sequitur hoc Symptoma ad morbum in depravata figura, meatuum ſcilicet dilatationem, quæ tripliciter contingit, aut enim vaſa rumpuntur, dilaceranturve contuſione, ſeu ruptione, & tunc dicitur diæreſis, quo caſu confertim ſanguis fluit, aut aperiuntur propria foramina, & extremitates venarum & dicitur anaſtomoſis, aut exeduntur tunicæ, quod diapedeſis nuncupatur. Porro vaſa hæc aut ſunt interna uteri, & tunc proprie fluxus menſtruus nuncupatur: aut ſunt externa illa, quæ terminantur in uteri cervice, & tunc fluxus fit quaſi hæmorrhoidalis; rurſus aut ſanguis, qui fluit ſimplex, & impermixtus eſt, & tunc uteri fit profluvium menſtruum exquiſitum, aut alteri materiæ permiſcetur, & tunc vel menſtruus ſanguis prædictum humorem ſuperat, & fit profluvium menſium notum, ſeu menſes decolores, aut ab illo ſuperatur, & fit profluvium muliebre notum, de quo infra.

3. de Sympt. cauſ. c. 2.

Tripliciter vaſa aperiuntur.

Provenit hæc affectio interdum à cauſis externis, utpote ictu, caſu, curſu, ſaltu, aut choreis, immodico exercitio, nimio calore, balneorum uſu, maxime crurum frequenti ligatura, frictionibus, aut vehementi animi commotione, hæc enim omnia aut ſolent ſanguinem concitare, fluxibiliorem que reddere, & ad uteri partes deferre, aut certe vaſa rũpere, aperire, dilatare. Accidit præterea ex uteri rhagadiis, ulcere, virilis membri excedente magnitudine, laborioſo partu, vel abortu, inſuper ex aromatum, aut vini albi fortioris uſu, aut ſuppreſſis ani hæmorrhoidibus.

Cauſæ externæ.

Interna.

Internæ cauſæ triplices numerantur; aut enim ſunt ex parte virtutis, aut ex parte humoris, aut ex parte uteri, & vaſorum eius, & quidem ex parte virtutis ſanguis fluit quadrupliciter, vel expultricis robore & efficacia, qua ratione à nocuis humoribus expurgetur. *6. de locis*: aut virtutis retentricis impotentia, quæ humorem ſibi commiſſum retinere non poteſt *2. de morbis mulierum*: aut robore alteratricis iecoris, quia plurimum ſanguinem conficit, cuius pars per uteri venas expurgatur *primo de morbis mulierum*, aut debilitate eiuſdem alteratricis membrorum, quando ipſæ partes in ſe convertere nequeunt debitam ſibi commiſſam humoris copiam, licet plus ab epate genitum

Ex parte virtutis.

nitum non fuerit, quam conueniebat, quia tunc reſiduum ſuo pōdere deorſum fertur, aut à natura pellitur, quod tametſi ad omnem ſequatur intemperiem, præſertim tamen ab humida fit: Demum ob fortitudinem attractivæ uteri, quæ ut plurimum à cauſis externis cōcitatur, vel quia uterus concalefit, vel quia vaſa aperiuntur. Ex parte humoris cauſa etiam multiplex, aut n. humor quantitate peccat, & tanquam onus à natura deponitur 1. *de morbis mul. cit.* aut qualitate alienus ab eadem natura reiicitur, utpote ſeroſa aut bilioſa 6. popul. aut nec qualitate quidem alienus eſt, & debita quantitate à iecore generatur, ſed à debili mēbrorum alteratrice virtute non conficitur, quę cauſa ſuperius comprehenſa fuit. Cæterum humoris ſubſtantia ut plurimum liquida, ac ſubtilis eſt, utpote ſeroſa, aut bilioſa, qualitas calida, acris & mordax, à qua orificia venatum dilatantur, ideoq; nihil mirum, ſi initio ſanguis fluat floridus, ac ſubtilis, poſtea etiam craſſus ac fœculentus, dilatatis iam poris, & meatibus, ut Avicenna & Gradius proprtiis capitib. annotarunt, plures etiam menſes vidimus craſſos, ac nigros, ob lienis obſtructiones, eius potiſſimum vaſis, quod iecur à melancholia repurgat, quinetiam pituitoſi menſes ſuperfluè fluunt, ſi corpus, & caput pituita repleantur, quæ nec per nares, ſedem aut urinas excernatur, ſed ad uterum cum menſtrua purgatione deturbetur, ut placuit Hippocrati 1. *de morb mul.* 22. Non igitur audiēdus Paræda, qui hoſce humores menſium potius ſuppreſſionem ſemper efficere credit, quia ſanguinem craſſum reddunt, nam etſi initio obſtruunt, poſt modum gravata natura maiori impetu prorumpunt quanquam hoc forte concedendum, hos humores non tam ſuperfluum fluxum menſtruum, quam nothum profluvium muliebre concitare ut colligitur ex Paulo, & Gradio. Tertia cauſa ex parte uteri eſt, quia rarus, laxus, mollis, patentior, hians, aut levigatus, aut quia aſperitatem continet, qua nequit claudi, aut quia eius vaſa rupta ſunt dilaceratave, ut dictum eſt, quod etiam ex cauſis primitivis ſuperius annotatis potuit contingere, præſertim ex laborioſo partu, & imperitia obſtetricis, ſecundinas à cotylidonib. dilacerantis.

Ex parte humoris.

p. 5. text. 6.

Parada lapſus.

P. lib. 3 c 63 & proprio

Ex parte uteri.

Cognoſcitur immodicus menſtruorum fluxus ex patientis aut adſtantium relatione quemadmodum etiā externæ cauſæ. At ſi dilatatione tunicæ vaſorum ſanguis profluat, paulatim inſtillat, & tenuior eſt; uberior, & cum ſenſu quodam doloris, ſi ora vēarum ſint apertа; ſin

Signa.

ta; sin autem per apertionem vasis rupti dilacerativè contingat, repentino quodam impetu prosilit: Si ex humoris acrimonia, & mordacitate, comperies id ex dolore, levi illo quidem, sed molesto, circa lumbos, uterum, ac pudenda; ex sanguine & virulentia sanguini conmixta, & graviter olente, & quia lentus est fluxus initio, maior in processu, qui ob concretum sanguinem interdum cum dolore supprimitur, ac denuo copiosius prorumpit, deniq; ex labiorum & gingivarũ scissuris, quæ à vaporibus inde ascendentibus fiũt. Sanguinis copia dignoscitur ex conferentia, ac tolerantia, corporis consistentia, & habitudine bona, & quia vividior, caloratiorq; redditur fœmina, & ab aliis affectionibus liberatur, ac fluẽs sanguis ruber omnino est, ab adstringentibus læditur patiens, & si fluxio supptimatur, intumescit vẽter, quasi mulier prægnans sit, membra laxa fiunt, & fœmina valetudinaria evadit, quæ eadem signa iecoris robur, & sanguificãdi efficaciam demonstrant, quo in casu dissenteria epatica sæpe toto iuventutis tempore circa nocumentum contingit. Iam vero peccans humor dignoscitur, quia in corpore efflorescit color eidem similis, ex calore præterea aut frigiditate, colore, consistentia, substantia, & odore, & quia sanguine linteo excepto, exsiccatoq; in media rubra est macula, in circuitu vero humoris redundantis notæ apparent; subinde si fluẽs sanguis colligatur super arenam siccam ac minutam, & in ferventissimo sole exsiccari sinatur, sibi bilosus fuerit, pallidus aut viridis arenæ color evadet, si pituitosus, albus, & veluti muceus erit, si melancholicus nigrescit, quas notas posuit Hippocrates. Vteri vitia ex fœminæ habitudine dignoscuntur, nam decolor, marcida, vieta, fastidiens, confracta, & imbecilla redditur, aliaq; postea peiora sequuntur symptomata. Facultatis vitium ex defectu reliquarum causarum deprehenditur, ulcus ex sanie cum fœtore, dolore, & aliis, quæ ulcera concomitantur. Demum si ex utero ipso prodeat sanguis niger, graveolentior & grumosior est; si ex venis cervicis, rubicundior, fluidior, nec adeò malè olens. Considerandа igitur sanguinis quantitas, qualitas, fluxionis duratio, ac delationis modus, amplioribus namq; vasis ruptis magna sanguinis copia confertim profluit: erosis vero & apertis parva, sed ab erosione cum dolore, ab apertione citra illum.

Sanguinis indicia.

1. de morbis mul. 37. & 11.

Sequuntur hanc affectionem sæpe gravissima mala, fœdus nimirũ color, pedes molli tumore attolluntur, virium debilitas, vitiatur ciborum tum concoctio, tum cupiditas, tabes, syncope, hydrops, ac reliqua

Prognost.

reliqua omnia quæ quamlibet immoderatam ſanguinis evacuationem ſequi conſueverunt ſymptomata, teſte Galeno, fœminas haſce infeſtant, nam &, Hippocrate dicente, ſi menſtrua plura fiunt, accidunt morbi, totius corporis præſertim, ſuppreſſis autem menſtruis ex utero morbi contingunt, nimius vero fluxus, ut declarat Gordonius, ducit ad ægritudines vel conſumptivas, vel cacheticas, aut ad paſſiones ventriculi; ſi ad immodicam evacuationem animi defect⁹ ſequatur, malum ait Hippocrates. Potro immoderata ſanguinis fluxio in ſeneſcente muliere lethalis ut plurimum : in iuvencula admodum periculoſa, ſi perſeverat, quia ad hydropem terminatur. At ſi per ſolis, ac Lunæ Eclipſin menſes profluant, raro, inquit Apulejus, curantur, quia ora vaſorum occalluerunt, quod ego potius de conſueto & antiquo fluxu dicendum puto, quia in eo venarum, uteri ora diu aperta occalluerunt, & ſi ſupprimatur antiquus fluxus, periculoſum ducit Galenus ſæpius. Omnium difficilimè curatur fluor, qui provenit ex mala uteri diſpotione, quia pars hæc facilè excrementa ſuſcipit, tum ratione ſitus, tum etiam ratione multarum venarum, quæ eò confluunt, tum denique ratione aſſuetudinis naturæ, quæ ſingulis menſibus per eam partem ſeſe exonerare ſolet; Præterea à profluvio ſanguinis deſipientia, ac convulſio malum. Si menſes decolores fuerint nec per idem tempus ſemper venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam.

6. de locis. *5. aph. 57.* *5. aph. 56.* *Apulei ſententia.* *7. aph. 9.* *5. aph. 36.*

Fluxus menſtruus per viam criſis in corpore pleno aut vitioſis humoribus redundante, ac cum patientis tolerantia cohiberi non debet; quod ſi ex partu, aut abortu proveniat, curatio petenda ex capitibus de partu, & abortu laborioſis, ſi ex ictu, caſu, medicamento exedenti, calore, vel frigore, aliavè cauſa dilacerante, curatur victu parco, quiete, ſanguinis miſſione ex brachio, frictionibus, ac ligaturis partium ſuperiorum, & iis, quæ adſtringunt, atque conglutinant infra dicendis. Si à ſanguinis ubertatn, victus ſit frigidus, & parcus, fiat ſanguinis miſſio cõveniens, vitentur balnea, reliquum opus naturæ committendum, nec eius motus aliter præpediatur, niſi magna impendeat ſpiritus reſolutio. Verum ſi ex ſuppreſſa aliqua evacuatione ſuboriatur, veluti fluxu ſanguinis per nares, aut hæmorthoidas, aut per meatum urinarium, aut per manuum, & pedum fiſſuras, aut ex abſciſione ſudoris, tota curandi ratio poſt ſanguinis

guinis missionem, & purgationem in provocatione ejus evacuationis consistit. At si (quod plerumque fit) ex humoris aliena qualitate accidat, si quidem à bilioso, & calido sanguine fiat, quinque remediorum generibus utendum erit. Primo victu refrigerante ex extremitatibus animalium, vituli præsertim, vel arietis, aut ex pullorum carne assa, vel cocta cum lactuca, scariola, cucurbita, acetosa, portulaca, quibus sine carne in cibo vescendum erit, aut pulticula, ex duabus partibus cremoris hordei parata, & una lactis amygdalini cum sacharo, & aqua rosacea, vel ex amylo, aut etiam panatella ex panis medulla abrasa, cum butyro, sacharo & aqua rosacea, Lusitani vocant *caldo demiolo depam*; ex fructibus conveniunt pyra, cotonea, mala granata, mespila, fructu berberis cõditi, aut ribes. Potus esto aqua chalybeata, aut ex ignito auro, vel cocta cum mastice, hordeo, vel coriandro præparato, cui immisceri potest rob. de ribes vel sirupus de berberis: exercitium vitetur, & omnis laboriosus motus, aut violentus; somnus sit moderatus vel paulò longior, aër subfrigidus, citra excessum tamen, quia excedens frigiditas humores ad interiora impellendo fluxum auget, nimius enim calor internus ac externus attenuando nocet: fugiat vinum & aromata omnia, ac diuretica, aquosos que cibos, quales fructus horarii, & inter olera ea, quæ valde humida sunt, & flatulenta.

Curatio à bilioso sanguine si fiat.

Panatella Lusitana.

Excedens frigiditas fluxũ auget.

Secundo avertentibus, ut sanguinis missione facta semel & bis, aut quoties necessitas postulat, & vires tolerant, paulatim tamen ac per intervalla digito foramini applicato, tundenda autem primò basilica vena, deinde salvatella dextræ manus, subinde cucurbitula jecori, & nonnunquam lieni aut sub mammis affigenda, ut monuit Hippocrates, si tamen fluxus diu perseveraverit, hirudines hæmorrhoidibus applicentur, ut altero excitato fluxu prior subsistat.

Aversio.

Sanguinis miss. paulatina. 5. aph. 5.

Tertio refrigerantibus, incrassantibusque serapiis, & apozematibus, contemperetur sanguis, utpote sirupo rosar. granatorum, de portulaca, de rosis siccis, myrtino, de acetosa, de ribes, de berberis, cum aquis portulacæ, rosarum, acetosæ, capitum ros. plantaginis, sanguinariæ, cichorei, endiviæ, ac similium, ut si pluribus diebus capiat patiens ℥ ij. *sirupi myrtini vel granatorum, cum ℥ iij. aquæ capitum ros. vel portulacæ, vel ℥ v. huius apozematis, hordei mundi leviter tosti p. ij. foliorum portulacæ, acetosæ, polygonij, plantaginis, sanguinariæ, an. m. j.*

Contemperantia.

capitum roſ. p. j. coquantur in ſ. q. aquæ pluvialis ad ℔ ij. ß. colaturæ adde ſirupi cydoniorum, myrtini an. ℥ ij. fiat apozema clarum aromatizetur ℥ j. ß. ſpecierum diarrhod. abb. frigidæ etiam potio, aut dilutiores ſirupi hoc in caſu conceduntur, ſi modo fœmina carnoſa ſit, ac boni habitus nec aliud ſubſit, quod impediat.

Frigida potio.

Purgatio.

Quarto, ſi his fluor non detineatur, bilioſum humorem ſubeſſe conjectandum eſt, quem purgare tentabimus pharmaco, quod habet *rhabarbari electi, cort. mirob. citr. an. ʒ ij. infundantur per noctem in ℥ iiij. aquæ portulacæ colaturæ adde mane ſirupi ex 9. infuſ. roſ. ſiccarum ℥ i. pulpæ caſſiæ, & tamarindorum an. ℥ ß. miſce, capiat in aurora*: aut ℞. *decoctionis bilioſæ vel ſeri caprini, aut decocti capitum roſar. florum cord. & tamarind. ℥ iij. in quibus infunde parem quantitatem rhab. & myrobal. & adde ſirupi ex 9. infuſ. roſ. ſiccarum ℥ ij.* mirificè etiam prodeſt ſumere ſingulis diebus manè & veſperi ℥ iiij. *aut v. ſequentis decocti, foliorum cichorei, ſcariolæ, lupulorum, fumariæ, borraginis, ſanguinariæ, portulacæ an. m. paſſularum ℥ j. ß. prunorum numero xv. flor. cord. an. p. j. aniſi ℥ j. quatuor ſeminum frigid. major. an. p. j. fiat decoctio ſecundum artem in ſero caprino, vel aqua pluviali ad ℔ ij. in fine adde foliorum ſenæ ℥ j. ß. medullæ carthami ℥ iij. colaturæ miſce ſucci roſar. ℔. ß. ſucci intybi ℥ iij. ſachari q. ſ. fiat apozema clarum aromatizetur ℥ j. ſpec. triaſandali: vel cum ulteriori decoctione fiat ad formam ſirupi cui addi poſſunt ℥ ij. rhabarb.* quod ſi vitellina bilis commiſceatur admiſcenda ſunt, quæ pituitam purgant, de quibus infra. Eſt etiam ex uſu ter, quaterve citra dierum intervalla hunc bolum exhibere, *ſachari roſ. ℥ j. pulveris rhabarb. ℥ ß. aut ʒ ij. miſce. Plura vide c. de uteri intemperie calida.*

Decoctum

Bilis vitellina.

Bolus.

Quinto iis, quæ flavæ bilis fervorem compeſcant, ac frenent, qualia ſunt refrigerantia, & adſtringentia, quæ per os aſſumpta ebibuntur, aut devorantur, aut utero admota, induntur, vel extrinſecus applicantur. Intus quidem aſſumuntur potiones, pilulæ, & opiatæ: offeratur itaque poſt univerſales evacuationes ſerum caprinum, aut lac ipſum, ſi febris non adſit, ptiſanæ cremor, farrum cum iure pulli, ſirupus de agreſta, de berberis, de ribes roſ. borraginis, acetoſæ, de ſucco plantaginis, de ſucco acetoſæ, de roſis ſiccis, de muſcilaginibus, de portulaca, de papavere, cum decocto hordei, plantaginis, lactucæ, ſolani, ſymphyti, burſæ paſtoris, capitum roſar. ex quibus etiam ſtillatitiæ aquæ probantur; ac minus faſtidioſæ ſunt, aut aqua in qua ſæpius extinctum

Fervorem ſedantia.

Aſſumenda.

Potiones.

extinctum sit aurum ignitum, ad sistendum fluxum, & somnum conciliandum mihi expertus est potus, qui habet *sirupi, papaveris, myrtillorum an.* ℥ *iiij. aquæ symphyti, plantaginis an.* ℥ *ix. pulveris diamargaritionis frigidi* ℥ *j. boli armeni* ℥ ß *misce sapius, capiat* ℥ *iv. aut v.* quo tempore se componit ad somnum. Inter devoranda hæc mixtura sive opiata valde probatur, *conservæ rosar. antiquæ, conservæ symphyti an.* ℥ *j pulveris trochiscorum de Karabe, tragacanti, spodii, boli arm. præp. corall. rub. præpar. masticis, balaustiarum, acaciæ, gum. arab. an.* ℥ ß. *cum sirupo myrtino fiat confectio, cui addi possunt* ℥ *iij. micletæ.* est etiam magnæ utilitatis altera, quæ recipit *carnis Cydoniorum conditæ* ℥ *j.* ß. *trochiscorum de spodio, terræ sigillatæ, pulveris diamargaritonis frigidi, specierum diapapaveris albi, diatragacanti an.* ℥ *j. cum sirupo cydoniorum, fiat opiata, cuius dosis magnitudo majusculæ avellanæ cum* ℥ *iij. aquæ plantaginis, vel bursæ pastoris.* Prodest triphæra minor, sed mirum in modum valet assumere singulo mane chocleare unum conservæ de scoria ferri, quæ ex Rasio sic paratur; *myrobalan. Emblicorum, belliricorum an.* ℥ *v. spicæ, squinanti, cyperi, zinziberis, piperis nigri, ameos, olibani, sive thuris an.* ℥ *ij. scoriæ ferri præparati per hebdomadam in aceto, deinde extractæ & torrefactæ* ℥ *xv. omnia subtiliter pulverizentur, & cum melle despumato, vel cum sacharo fiat conserva,* curat fluxum uteri, ventris, hæmorrhoidum, & omnem aliam. Scoriam tamen exactè præparare docet Quiritus de Augustis in luminaria apothecariorum.

Opiata, sive conserva.

9. ad Almans. de hæmorrhoi. Conserva de scoria ferri.

Distinct. 2. descript. 24

Pilula.

Pilulæ hæ sunt etiam utilissimæ, *olibani, masticis, myrrhæ, an.* ℥ *j. boli armeni* ℥ ß. *pulverizentur subtiliter, & cum succo cydoniorum fiat massa,* cuius decima pars accipiatur vesperi ante cibum; conveniunt etiam pilulæ de bdellio. Quod si nec his quidem fluxus sedetur, ad narcotica veniendum, qualia sunt *requies magna, Athanasia, Philonium Romanum, Persicum, vel Tarsense, quorum dosis* ℈ *iiij. pro fortioribus, pro aliis* ℈ *ij. aut* ℥ ß. *in* ℥ *ij. vini adstringentis, & una aquæ rosar.* In eundem usum pilulæ hæ conficiuntur, quæ mitioris sunt facultatis, ℞. *calchanti, opii, thuris, masticis, coriandri tosti an. g. j.* ß. *terantur diligenter, & cum sirupo de ribes fiant pilulæ v.* vel septem accipiendæ noctu quatuor quinqueve horis post cœnam, quæ tamen omnia, quia sanguinem quasi congelant, cum præmeditatione & non nisi urgente necessitate sunt exhibenda.

Narcotica.

Admonitio.

Vtero immittenda. Porro, quæ utero immittuntur, aut iniectiones ſunt per methencritem, ſive uterini clyſteres dicti, aut peſſi; iniectiones commodè fiunt ex iis, quæ adſtringunt, & ora venarum conſolidant, ac retundunt acrimoniam humoris, nam ad hos tres ſcopos medicus collimare debet, ut ex aqua vel ſucco plantaginis, ſolani, portulacæ, ſanguinariæ, & ſimilium, aut ex decoctione earundem herbarum, roſarum, & myrtillorum, aut ex cremore ptiſanæ, vel decocto hordei, & orizæ torrefactæ cum muſcilagine tragacanti, & pulvere adſtringenti, & ſi accipias *ſucci polygonii ℥ iiij. muſcilaginis tragachanti extracta in eodem ſucco ℥ j. amyli ʒ j. aquæ capitum roſ. ℥ iij. miſce, infundatur per methencritem.* Ex quibus etiam herbis, ſuccis, & aquis cum jam dictis pulveribus, & albumine ovi peſſarii conficiuntur, ut ℞. *ſucci plantaginis vel centinodiæ ℥ ij. pulveris trochiſ. Karabe, acaciæ an. ʒ j. cum albumine ovi unius miſceantur, & involvantur ſerico panno*, maioris virtutis eſt alius, qui habet *pulveris hypociſtidis, acaciæ, boli armeni, ſangninis draconis, radicis conſolidæ, arnoglоſſæ, gallarum an. ʒ ß. ſucci portulacæ vel ſirupi de roſis ſiccis aut myrtillorum q. ſ. excipiantur bombace*: facilius paratur ex ſemimanipulo portulacæ, plantaginis, aut polygonii, vel alterius herbæ convenientis contuſæ, & linteo involutæ aut ex unguento comitiſſæ lana excepto, & utero indito, commode etiam conficitur ex *ovi albumine agitato cum pulveris tragacanti, farinæ volatilis an. ʒ j. amyli ʒ ij. ſucci burſæ paſtoris ℥ ß.* Verum, ſi patiens virgo ſit, naſcalia potius ex uſu erunt, quæ ex eadem materia conficiuntur lana, aut bombace excepta, at non intus immittuntur, ſed oſculo pudendi adhibentur, quo differunt à peſſariis. His tamen remediis cum prudentia utendum, & non niſi re prius communicata cum matre ægrotantis, aut aſſiſtente ſeniori, alioqui fœminæ, præſertim nobiles, præcipuæ, aut iuniores ſolent ea ægre tolerare, & medicis iraſci; utuntur quidam ſuffitu roſ. aut myrtillorum, quod minimè probo, quia uſta materia bilem exaſperet. Exterius fiunt encatiſmata ſeu inceſſiones *ex decocto foliorum pirorum, quercus, prunorum, balauſtiarum, corticum granatorum, granorum myrti, ſumach; quarum rerum partes æquales bulliant ad tertias in ſ. q. aquæ pluvialis addito in fine modico aceto*, ex decocto tepido aut frigido fiat, inceſſio, ex fecibus emplaſtrum ventri, & poſteriori etiam parti applicandum, quod in omnibus quæ utero applicantur, obſervandum eſt. Quod ſi materia frigida ſit,

Clyſter uterinus.

Peſſi.

Admonitio.

Suffitus.

Encatiſma

da sit, addes in decoctione *foliorum absinthij, menthæ, spicæ, an. m.* j. ab incessione venter inungatur hoc aut simili linimento, *olei myrtini, cydoniorum, masticis an.* ℥ j. *Pulveris boli armeni præp. sanguinis draconis, trochiscorum de Karabe an.* ℥ j. *aceti cochlearej. ceræ q. s. fiat linimentum, aut unguentum*: aut adhibeatur unguentum comitissæ, quo renes, umbilicus, & prope os pubis inungatur, vel iisdem partibus applicetur emplastrum contra rupturam, aut hoc aliud, quod mirificè sistit omnem fluxum non tolum uteri, sed etiam sanguinis per nares, ex pectore, ventriculo, aut aliis partibus, habet autem *gummi tragacanti torrefacti* ℥ ß. *corallij albi, & rubei, ossis dactylorum combust. hypocistidis an* ℥ j. *balaustiarum, scoriæ ferri præp. mumiæ, sanguinis draconis, boli armeni, terræ sigillatæ, masticis an.* ℥ ij. *pomorum cupressi, corticum thuris an.* ℥ ß. *bdellij torrefacti, styracis, calaminthæ, trochiscorum de terra sigillata an.* ℥ j. *foliginis camini, plumbi usti an.* ℈ j. *picis colofoniæ, glutinis piscium aceto macerati an.* ℥ j. *secundum artem fiat emplastrum, panno coccineo applicetur.* Eiusdem est efficaciæ hoc cerotum *boli armeni, terræ sigillatæ, sanguinis draconis, thuris, masticis, myrrhæ an.* ℥ ij. *pilorum leporis combustorum* ℥ iij. *acaciæ, hypocistidos an.* ℥ j. *seminis acetosæ, plantaginis. portulacæ, cydoniorum an.* ℥ ij. ß. *subtiliter pulverizentur, ac cum oleo rosar. omphantino incorporentur, & additis pice & cera, fiat magdaleon*, cuius portio super corium extendatur, & dictis iam partibus adhibeatur. Possunt præterea inungi eædem partes unguento rosar. vel refrigerante Galeni admixto aliquo ex prædictis pulveribus, semper caventes, ne frequenter actu frigida utero admoveantur, solent enim transpiramenta cutis obserare- ac subinde maiorem fluxum concitare, exemplo sunt menstruatæ mulieres, quibus uberius menses profluunt, si, cum iam sisti incipiebant, munda induvia accipiant. Si pituita huic malo initium præbeat, syrupi conficiantur ex decocto corticum granatorum, balaustiarum, symphiti, bursæ pastoris addito syrupo de Ribes, de rosis siccis, & pauco melle ros. Purgatio vero sic concinnetur, ℞. *agarici trochiscati* ℈ iiij. *diacatholici* ℥ j *misce, fiant boli, aut eadem agarici quantitas infundatur in* ℥ iiij. *aquæ capitum ros. per noctem, manè facta colatura, & expressione adde syrupi ex 9. inf. ros. sicc.* ℥ j. *diaphœnici, aut electuarij Indi, vel confectionis hamech. (si melancholia abundet)* ℥ iij. *misce, fiat haustus.*

Linimentū

Emplastrū

Cerotum.

Admonitio

Curatio ex pituita.

Quod si ex seroso sanguine affectio concitetur, investigandum

Curatio si ex seroso sanguine fiat.

prius ob iecoris invalidam virtutem, an quia sanguis à renibus haud debitè expurgetur id fiat, reductoque iecoris temperamento, & renibus de obstructis, & præpurgatis, primo crassior victus ac tenacioris substantiæ constituendus, utpote caro perdicis, & extremitates vituli, aut arietis, amylum, oryza, ova sorbilia, potus parcus ex aqua chalybeata, aut cocta cum mastice, & coriandris, vel vino rubro adstringente, præsertim si humor sit admodum frigidus, & vires collapsæ, somnus esto longior, aër temperatus, exercitium moderatum per intervalla, aut eius loco leves fiant frictiones, & ligaturæ partium superiorum. Reiicienda enim est Pauli & Aëtii sententia, qui femorum frictiones in hoc casu fieri iubent, cum potius hæ à superioribus deorsum trahant, & contra præceptum sit diversionis, quæ ad contraria fieri debet, infernis etiam laborantibus superna vincire, exercere & fricare convenit; itaque constare eorum sententia non potest dum magnus est impetus, & copia magna; ubi tamen sensim fluit, humor, locum tenere potest, quia crure ab utero derivant, ut superiori cap. diximus, securius tamen cucurbitulæ mammarum radicibus affigentur; Purgatio exercenda ex ℥j. *pulveris rhabarbari tosti cum uncia conservæ rosar. aut corticis mirobal. citrin.* ℥j. *agarici* ℥ß. *dissolvantur in* ℥. iv. *seri lactis, vel cum eadem conserva ros. fiat bolus*; excitandus deinde fluxus sanguinis narium aut vomitus: præter cætera tamen sudores movere utilissimum est, quod Avicenna fieri iubet decocto Asari, apii, & rubeæ, nos decoctum radicis chinæ, aut sarsæ usurpamus, quæ qua ratione parentur videre est infra cap. *de humida uteri intemperie*, vomitum vero cientia c *de uteri strangulatu.*

Vinum in quo profluvio concedatur.

Paulus & Aetius taxantur.

P. lib 3 c. 62. Al 16 c 64

Purgatio.

Sudor.

Si fluxus proveniat ex eo, quod uteri venæ ut ipsius cervicis sunt apertæ, aut ruptæ reliquis non neglectis, præcipua curandi ratio in iis sita est, quæ in uterũ immittuntur, adhibita tamen distinctione, nam si venæ uteri sint læsæ, iis quæ per metenchriten iniiciuntur, sin autẽ eæ, quæ ad cervicem terminantur, pessariis potius utendum est.

Curatio. si ex venarũ apertione.

Si tandem propter arrodentem humorem vena sit exesa, usurpandus erit syrupus de muscilaginibus, & purgatio per Epichrasim facienda, ne conferta acuti humoris ad intestina effluxio dissenteriam provocet, & ut paulatim benignior sanguis reponatur Vtendum igitur manna, cassia, syrupo ex infus. ros. infuso rhabarbari, aut myrobalano-

Si fiat ab arrodente humore.

lanorum in ſucco granati, vel portulacæ, conveniunt etiam cucurbitæ ſine ſacrificatione, ne ſanguine miſſo humor magis effrænetur, poſt hæc exhibeatur ſæpius radicis filipendulæ ʒ j. in ovo ſorbili, quæ mirè omnem ſanguinis effluvium ſiſtit, aut ſyrupus cõficiatur ex ſucco eiuſdem cum ſaccharo.

Catalogus eorum quæ ſang. ſiſtũt.

Erit tamen operæ pretium pauca quædam adiicere, ut ſi tyronibus catalogus omnium ferè medicamentorum, quæ ſanguinem ſiſtunt: Ea vero in genere aut ſimplicia ſunt, aut compoſita: & rurſus aut intus aſſumuntur, & ſunt potanda devorandaq;, aut exrerius applicantur, ut ſunt inceſſiones, balnea, fomentationes, olea, linimenta unguenta, emplaſtra, cerota, naſcalia, aut ſinui muliebri induntur, ut peſſi, & uterini clyſteres. Inter ſimplicia connumeranda veniunt, aut aqua pluvialis, amylum, hordeum uſtum, farina volatilis, albumen ovi, lac vel aqua extinctionis chalybis, lapidum, vel auri, oryza, Polygonium, myrtus, plãtago, burſa paſtoris, ſymphitum, portulaca acetoſa, urtica; ſive galiopſis, radix, ſymphyti, nympheæ, chelidoniæ, ſandali omnes, flores cydoniorum, & roſ. pirorum, cortices granatorum, glandium, aut capuli earum vel roſarum capita, caſtanearum cortices, fabarum, lentium, balauſtia, hypociſtidis, cydonia pira acerba, & auſtera, meſpila, ſorbæ, nuces, cupreſſi, gallæ immaturæ glandes, ſumach, uva omphancitis, fructus ribes, berberis, ſemen uvæ, plantaginis, portulacæ, acetoſæ, pulveres margaritarum, boli armeni, terræ ſigillatæ, ſpodii, cornu cervini, lapidis hæmatitis, corallus ſanguis draconis, gypſum, acacia, gummi arabicum, tragacantum, thus, maſtix, colofonia, Karabe, mumia, coagulum leporis, hædi, cervi, cinis oſſium cruris bovis, ſcoria ferri, ſtercus aſininum, ſpongia uſta, caſeꝰ lactis capræ, nec dum ab hœdo ſuctæ: Inter quæ calida ſtiptica, ſunt aniſum, ciminum, naſturtium torrefactum, coriandrum, thus, & cortex ipſius, maſtix, poma, & folia cupreſſi, ſtyrax calamita, alumẽ, myrrha; ſalvia vero ebibita aut appoſita menſes evocat ſuffita ſiſtit.

Simpliciũ.

Calida ſtiptica.

Potiones.

Ex quibus componi varia poſſunt; aſſumenda quidem, ut *boli armeni ʒ ij. coquito in aqua chalibeata colaturæ porrige ʒ ij. vel ſumito ſcoriæ ferri crematæ, & in aceto extinctæ, ac ſubtiliter pulverizatæ, lapidis hæmatitis an. ϑ ß. Syrupi myrtillorum, & roſarum an. ʒ ß. aquæ plantaginis ʒ iij, miſce, aut præbetur ʒ j. trochiſcarum de Karabe, de ſpodio, vel de terra Lemnia cum modico vino auſtero, & duplo aquæ plantaginis,*

valet

valet etiam ſuccus milleſolii cum ſaccharo, vel ℥ j. pulveris corticis radicis mori, & capulorum, glandium cum vino nigro, aut par quantitas gummi arabici, aqua plantaginis diſſoluti, additis guttulis vini auſteri. Sequens medicamentum ſæpius exhibitum tantæ eſt efficaciæ, ut affirmet Gainerius, in eo errorem inveniri nunquam, niſi fluxus ab ulcere proveniat, recipit autem *ſucci ſtercoris aſinini, ſyrupi myrtillorum an. ℥ ß. aquæ plantaginis ℥ j.* quod tamen neſciente muliere exhibeatur. Memini quidem expertiſſimum virum Emanuelem Vaezium avunculum meum, qui ob conſumatiſſimum in arte medica judicium, & peritiam non vulgarem, fuit ſucceſſivè quatuor Luſitaniæ regum, Johannis tertii, Sebaſtiani, Henrici, & Philippi ſecundi cubicularius medicus, quique ſanguinis fluore per nares iam Septuagenarius ſæpe divexabatur, ſtercus aſininum modicè exſiccatum in capſula ſemper ad manū habuiſſe, cui medicamento nullum aliud ſimile reperiſſe, ſæpiſſime referebat, præſertim ſi ſucco urticæ commixtum, cum ſiccum iam erat, aut recens per ſe naribus adhiberetur: probata eſt etiam potio, quæ recipit *aquæ portulacæ, ℥ iij. ſyrupi portulacæ ℥ j. ß. trochiſcorum de Kanabe, de terra ſigillata an. ℥ j. lapidis hæmatitis ℥ ß. miſce, detur ſingulis diebus cochleare j. aut ij. aut ſucci urticæ depurati ℥ iiij. ſyrupi portulacæ ℥ j. ß.* Serenus laudat pulverem ſuberis in aqua calida epotum; conficitur inſuper ſyrupus ex ſucco radicis phylipendulæ, plantaginis, myrti, papaveris, capitum roſarum, de roſis ſiccis, acetoſæ, portulacæ, ſymphiti, ex quibus etiam poſſunt fieri, aquæ ſtillatitia, minoris quidem efficaciæ, ſed guſtui gratiores, hic tamen ſtillatitius liquor primum obtinet locum: ℞. *panem ex amylo, farina hordei, & orizæ recenter coctum, projice in ℔ vij. aquæ chalybeatæ, & adde roſ. rub. ſiccarum p. iij. ſucci plantaginis ℔ j. conſolidæ maioris virentis leviter contuſæ ℥ iij. caudæ equinæ, m. j. medullæ pyrorum agreſtium & cydoniorum an. ℥ ij. portulacæ m. j. boli armeni ℥ j. balauſtiarum, & ſandalorum omnium an. ℥ ß. cuncta per alembicum ſtillentur, & accipiat mulier liquoris huius ℥ j. ß. ſyrupi portulacæ aut roſati ℥ ß. miſce, valet inſuper ſæpius aſſumere corallij rub. g. xv. cum vino rubro.*

Devoranda ſic parantur: ℞. *conſervæ roſ. antiquæ ℥ j. boli armeni, margarit. præp. pulveris ſuccini, corallij an. ℥ ß. omnia cum ſyrupo plantaginis excipiantur, & detur*, aut ℞. *conſervæ roſ. ℥ ij. ſeminis plantaginis ℥ ij. pulveris corallirub. præp. ℥ j. ß. lapidis hæmatitis, gummi arab. an. ℈ j.*

miſce

Medicamentum egregium.

Emanuel Vaez, autoris avũculus.

Stercus aſininum.

Stillatitius liquor.

Devorãda

miſce, fiat bolus: vel cum ſirupo myrtino, & trochiſcorum de Karabe ʒj. fiat conſerva: ſcoria ferri tenuiſſimè trituratur, & aqua roſ. per horas xxiiij. maceratur, ad ignem exſiccatur, eiuſque præbetur ʒj. cum uncia conſervæ roſ. Ovorum recentium aduſtorum, thuris, maſticis, an. ʒi. margarit. corallii rub. præp. Karabes an. ʒij. lapidis hæmatitis, ſmaragdi præp. an. ʒß. farinæ hordei ſine furfure p. ij. albumina quatuor ovorum, aquæ chalybeatæ q. ſ. fiant duo panes, coquantur donec in pulverem poſſint redigi, cuius porrigitur ʒß, aut ʒj. probatum eſt electuarium, quod recipit ovorum recentium albumina duo, thuris maſculi, boli armeni, terræ ſigillatæ an ʒß miſce, vel accipito carnis cydoniorum vino rub. decoctæ ʒiiij. pulv. ſpodii, ſanguinis draconis, cornu cervi uſti, thuris acaciæ, gummi tragacanti an. ʒß. lapidis hæmatitis præp. ϑ ß miſce doſis ʒiij. ſummo mane, ac ſuperbibatur ſuccipolygonii ʒß aquæ pluvialis ʒʒj. utilis eſt etiam alia mixtura, quæ ſic paratur: ℞. converſæ roſ. ʒj. ſirupi papaveris ʒʒ ß pulveris corallii ʒj. marg. præp. trochiſcorum de Karabe an. ʒß terræ lemniæ ϑ ij. miſce, fiant boli deaurati; eiuſdem fere virtutis ſunt rotulæ hæ: accipe coriandrorum præparat. ſeminis acetoſæ, plantaginis, an. ʒij. terræ ſigillatæ, boli armeni an ʒß ſpecierum aromatici roſ. gummi tragacanti an. ʒj. ß. ſubtiliter omnia pulverizentur, & cum ſaccharo in aqua plantaginis diſſoluto fiant rotulæ ſingulæ ponderantes ʒj. ß quarum una cum vino nigro exhibeantur.

Laudantur etiam pilulæ, quæ recipiunt pellicularum interiorum, quæ adhærent nucleis avellanarum ſylveſtrium ʒij. terræ ſigillatæ, Trochiſcorum de Karabe, pulveris pilorum leporis uſtorum, conchularum uſtarum, thuris, maſticis, an. ʒß. ſucci millefolii q. ſ. fiat maſſa pilularis cuius doſis ϑ iiij. fiant etiam aliæ quas ſcio eſſe magnæ utilitatis ex folliculis, & floribus galeopſis herba, quæ alias dicitur urtica mortua, inter manus cum ſale commixtis, formatiſque pilulis ad ϑ iiij. valet præterea coagulum leporis correctum abſynthio, mentha, myrto, Aut loch quod hac ratione paratur: vini nigri chalybeati ʒiiij. gummi arabici, tragacanti, boli armeni, corallii rubei, puly. myrth. coriandrorum præp. an. ϑ j. miſce. Conſimilis efficaciæ eſt pulvis hic: ℞. Lapidis hæmatitis torrefacti, cornu cervi uſti, corallii rub. an. ʒ j. ß irrorentur cuncta, aqua roſ. aut chalybeata, ac ſole exſiccentur, doſis à ʒ. ß. ad ʒj, alius paratur ex oſſium dactylorum ʒß ſanguinis draconis ʒj. & amyli ϑ ij, aut præbentur ʒ ij. pulveris capulorum glandium, vel ʒ ij. thuris cum ʒj granorum granatorum torrefactorum: mirifice tamen ſiſtit omnem ſanguinis fluorem pulvis, qui recipit ſpongiæ lotæ, & uſtæ, ac ſecundo in aqua plantaginis ablutæ ʒ ij. raſuræ eboris, cornu cervi an. ʒj. ß. roſ. rub.

Pilula.

Loch.

Pulveris.

rub. corticum citri an. ʒj. gallitrici, cyperi an. ʒij. ſacchari roſ. tabulati ʒij. miſce fiat pulvis; valet etiam portulaca ſæpius commanducata; aut pulvis, & vinum reſtrictivum, quorum deſcriptiones reperies cap. *de Nymphæa.*

Quæ utero induntur. Clxſteres, qui in uterum induntur, parantur ex eodem vino adſtringente, aut cocto cum ſolo cortice mali granati: aut ex ſucco ſanguinariæ, plantaginis, conſolidæ maioris, burſæ paſtoris, & ſupradictarum herbarum, vel ex decocto earundem cum pulvere boli armeni, & ſanguinis draconis, ac reliquis addito ſucco ſtercoris aſinini. Aut accipito *muſcilaginis, gummi arabici, tragacanti, extracta in aqua plantaginis ʒij ſucci plantag. ʒij, vel ℞. ſucci polygonii ʒ iiij. aquæ capitum roſar. chalybeatæ ʒ iij, amyli ʒj. muſcilaginis gummi tragacanti ʒiij. miſce, aut foliorum plantaginis, abſynthii, tapſibarbati, roſ. rub. an. m. j. balauſtiarum, calyculorum glandium querci an. p. j. fiat decoctio in ʒ. q. aqua pulvialis, colaturæ ʒ iiij. adde pulveris maſticis trochiſcorum de Karabe an. ʒ j. per uterinum clyſterem infundantur.*

Suffitus. Suffumigia (ſi in hoc caſu admittenda ſunt) fiant ex maſtice, pice, thure, ladano, ranis combuſtis, ungula mulæ, ſegmentis coriorum, ungula odorata, gallis, roſis, uvarum granulis ſtercore aſinino, ex quibus trochiſci parari poſſunt. Singulariter tamen contra hunc fluxum *Peſſaria.* peſſaria faciunt, quæ communiter conficiuntur ex prædictis pulveribus, admixtis ſuccis, albumine ovorum, & farina volatili, ut ℞. *pulveris radicis conſolidæ, arnogloſſæ, ſeu plantaginis, gallarum, ſanguinis draconis, boli armeni, an. ʒ ß. ſucci portulacæ, aut ſirupi de roſis ſiccis q. ſ. miſce excipiantur bombace, vel balauſtiarum, olibani, acaciæ, aluminis uſti, terræ ſigillatæ an. ʒj. cum ſtercore aſinino, ſucco plantaginis, aut quinquenerviæ, aut vino ſtiptico incorporentur, & cum goſſypio ſupponantur.* Aliud, *aluminis ſciſſi, acaciæ, gallarum, thuris, an. ʒj. pulverizata incorporentur, cum ſucco plantaginis*; aut ℞. *cytinorum, foliorum cupreſſi, oleæ an. partes æquales cum aliquo ex prædictis pulverib. fiat peſſus*: Utiliſſimus alius eſt, qui recipit *aluminis, ſpodii, lapidis hæmatitis an. ʒj. cumini toſti ϑj florum roſarum rub. nucum cupreſſi, foliorum myrti an. ʒj. ß. terantur omnia diligenter*, & panno excipiantur ad formam digiti; quibus urgente neceſſitate commiſceri poteſt *triferæ, micletæ, vel athanaſiæ ʒj.*

Forinſecus applicantur inprimis naſcalia, quæ ex molliori lana,

vel

vel goſſypio conficiuntur, ſimilibus, quibus peſſaria, medicamentis madefactis, & oſculo uterorum appoſitis, quia virgines, ac mulieres pleræque peſſaria non admittunt. Encatiſmata ſeu inceſſiones uſque ad umbiculum fiunt ex prædictarum herbarum decocto, in quo mulier detineatur non quidem calido, ſed tepido, aut actu frigido, quantum citra uteri læſionem tolerari poſſit, fiat autem decoctum in cauſa frigida, ex *abſinthii, menthæ, ſpicæ an. m. j. pomorum cupreſſi, foliorum myrti an.* ℥ ß. In calida verò cauſa ℞. *foliorum pyri, quercus, prunorum, balauſtiarum, corticum granorum myrti, ſumach. an. partes æquales, bulliant in aqua pluvialiad tertias, in fine addito modicum aceti, ex decocto fiat inceſſio, ex fece vero cataplaſma*, quod ventri, & poſteriori parti applicetur. Aut unguentum ex *olei myrrhæ, nenupharis, cydoniorum an* ℥ ii. *ſucci plantaginis, linguæ paſſerinæ, caudæ equinæ an.* ℥ j. *coquantur ad conſumptionem ſuccorum & adde corallii rubei, ſeminis plantaginis, myrtillorum, ceruſſæ, boli armeni, pulveris conchularum an.* ℥ ij. *ceræ q. ſ. fiat unguentum.* Aut hac ratione emplaſtrum paretur, ℞. *cytinorum, gallarum, hypocyſtidos, boli armeni, ſtercoris caprini, an. partes æquales, colæ, quæ fit ex pellibus bovis diſſolutæ in poſca* ℥ j. *olei cydoniorum, myrtini an.* ℥ i. ß. *tento igne fiat emplaſtrum molle*; conficitur etiam aliud ex albumine ovi conquaſſato cum gypſo, pulvere thuris, maſticis, balauſtiarum, aut cum pulvere reſtrictivo, vel ex carne cydoniorum, ex pyrorum agreſtium, coctis in vino rub. auſtero cum pulveribus conchularum, boli armeni, cornu cervi uſti, gummi arabici, & farina, orizæ: magnificè etiam ſiſtit aliud, quod habet *maſticis, olibani, mumiæ, ſanguinis draconis an.* ℥ i. *albumina duorum ovorum, ſucci arthemiſiæ* ℥ ß. *caudæ equinæ* ℥ iij. *fiat cataplaſma. Papyri combuſtæ, cornu cervi uſti, limituræ ferri præparat. an.* ℥ j. *pulveris corticum glandium* ℥ ij. *cum aceto, & ovi albuminibus fiat emplaſtrum* Aut cerotum hoc, *boli armeni, terræ ſigillatæ, ſanginis draconis an.* ℥ ij. *thuris, maſticis, myrrhæ an.* ℥ j. *pilorum leporis combuſt.* ℥ ij. *acaciæ, hypocyſtidos an.* ℥ ß, *ſeminis acetoſæ, plantaginis, portulacæ, cydoniorum an.* ℥ i. ß. *olei omphancini, ſucci plantaginis an.* ℥ vi. *lentè bulliant ad ſucci conſumptionem, & adde ceræ q. ſ. fiat cerotum.*

Extrinſecus admovenda.
Naſcalia.
Encatiſmata.
In cauſa frigida.
In calida.
Vnguenta & emplaſtra.
Emplaſtrum.
Cerotum.

Reliquum eſt ut in applicatione præcedentium medicamentorum hos canones ſive admonitiones diligenter obſerves. Prima, Fluxionibus quæ ex vaſorum diſruptione fiunt convenientiora eſſe

2. glutinantia, aliis adſtringentia. Secunda, Topica utero conuenientia non pubi duntaxat, verum etiam lumbis, & renibus adhibenda, quia ibi etiam uterus incumbit, & venæ per eas partes in uterum de-
3. rivantur. Tertia extrinſecus utero frequenter frigida non adhibeantur, quia ſolent plerumque maiorem concitare fluxionem ob rationem ſuperius recenſitam. Quarta, Nec etiam in uterum frigida crebro immittantur niſi calidorum aliquid per intervalla admiſcueris, ne u-
5. teri virtus debilitetur. Quinta, Quæ adſtringunt frigida actu applicanda eſſe, præſertim in cauſa calida, ideo balnea, & fomenta calida in ſuperfluo menſium fluxu ſunt vitanda, referente enim Hippocrate; *quæcunque refrigerata ſunt excalefacere oportet, exceptis iis, quibus ſanguis fluit,*
6. *aut fluxurus eſt.* Sexta, In corroſione, aut apertione venarum localia præſtantiora eſſe iis, quæ per os aſſumuntur, quorum virtus eo non pervenit niſi admodum refracta.

Scholium.

Peſſus quid P. lib. 3. c. 60.

Quatuor ſunt præſidia, quibus frequenter in affectibus uterinis utimur, peſſus, naſcale, methenchrita, & encatiſma; ideo quid quodlibet eorum ſit, meritò hic explicandum venit. Igitur peſſarium ſive peſſus, qui etiam nodulus dicitur ſive glans, autore Paulo, quem etiam lemniſcum vocare, & e-
Sect. 5 c. 3. *motum quibuſdam placuit, ut refert Rouſſetus, eſt lana concepta, & ad digiti figuram rotunda facta in qua pharmaca concipiuntur ac retinentur; verum non ex lana ſola, ſed ex panno etiam aut bombace, aut linimentis, & ex conducibilium herbarum radicibus hodie fiunt, quæ primum demerguntur in medicamentum morbo conducens, deinde involvuntur ſerico, & mulierum locis admoventur filo appenſo, ut tempeſtive extrahi poſſint. Porro*
Differētia peſſ. ex figura. *non omnes peſſarii eiuſdem ſunt figuræ, aut conſiſtentiæ, nam quadruplicem eorum formam apud ſcriptores reperio, & eorum cuilibet peculiaria indita*
1. *ſunt nomina. Primus, quem iam ferè deſcripſimus, quatuor, aut quinque digitorum, ut intrinſecus loca: attingere poſſit, colopus dicitur ſive tyridon quaſi collirium medicinale, & ad eas confert, quæ aborſum facere conſueve-*
2. *runt. Secundus vocatur, Splendonius à Cleopatra, qui ex lana factus, aut*
C. 35. Harmonia gynaciorum. *goſſypio in modicam deducitur latitudinem, lateribus deinde collectis medicamento parte utraque linitur, & cum ſubiectum fuerit duplicatur, ita ut*
3. *caput eius dependeat quo facilius, auferri queat. Tertius balneum dicitur*
4. *aut ſcianus Ægyptius olivæ maiuſculæ magnitudinem habens. Quartus ovatus nuncupatur, & eſt peſſus debitæ craſſitiei longitudinis octo, aut*

novem

norem digitorum ex metallo vel ſubere cera tecto, ovatâ figurâ, funiculo quo revocari poſſit, ad alterum extremum alligato; intruditur locellis, poſt revocatum procidentem uterum, ut rectius contineatur. Alterius peſſarij prolixam facit mentionem Rouſſetus in prolapſu matricis convenientis, quem affirmat etiamſi mulier intra uterum ferat, non impedire, quo minus concipiat, uterum gerat ad juſtum tempus, aptè recipiatur genitura, utero adhæreat totoque gravidationis tempore geſtetur, quin etiam cum proprio viro congrediatur ipſo neſciente, quod peſſariũ geſtet, ni ipſa velit, eumq; proprium eſſe adſtruit, ad indẽdum, & retinendũ in propria ipſius uteri concavitate, non abſimilem ei quem de- C. 60.
10 pingit Paræus multis foraminibus extremo ſuo pervium, quo materiebus pateat effluvium, & uterus perſpiret liberius, niſi quod hic ex metallo, ille ex linteo, aut ex candela cerea perforata in modum penicilli fiſtulati paratur linteo aut bombace obducto butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo roſato, ac vitello ovi iuncto; communis tamen peſſus, & pluribus uſibus utilis figura conſtat tereti longitudine quinq; digitorum, craſſitudine unius poplitis, ac qui tutiores fiunt linteo vel ſerico tenui indui debent, ut uterus vires medicamenti ſuſcipiat, acrimoniam non guſtet. Ex parte materiæ, tres maxime generales peſſariorum exiſtunt differentiæ ut ex Antillo, Oribaſius refert, alij ſiquidem emolliunt: alii adſtringunt, alii aperiunt, & uterum purgant. Emollientes, uteri inflammationibus, tumoribus
20 duris, ſtrãgulatui, exulcerationibus, & aliis ſimilibus affectibus conveniunt, fiunt q3 ex cera tyrrena, olco cyprino, amydal. dulc. pinguedine anſeris, aut gallinæ, butyro inſulſo, reſina, medulla cervina, fœnugræco, & conſimilibus, in quem uſum etiam peſſus, qui à colore, & utilitate aureus dicitur, in hunc modum paratur, croci, aſipi an. ℥j. medullæ cervinæ ℥ij. reſinæ, terebentinæ, ceræ, dipis anſerini an. ℥iij. ovorum toſtorum lutea xvj. olei irini, & roſacei ex æquo q. ſ. valet ad duricies, dolores, & inflammationes uteri, ſæpiuſq; nobis impoſterum ex uſu erit. Aperientibus utimur, cum purgationem ſuppreſſam promovere conſilium eſt, fiunt ex melle, arthemiſia, mercuriali, diptamo, braſſicæ, porro, ſucco rutæ, ſcammonio, & radice rubiæ, iridis, apii, enulæ, fœniculi, ſuperficie deraſa, & illi-
30 ta oleo, liliorum Ihaſminorum, coſti Euphorbii, theriacæ, & aliis iam dictis cap. de ſuppreſſione menſtruorum; hi vero nocte nõ dimittendi in utero, aut ipſius collo nephlegmonem aut febrem excitent, aut exulcerent, quod ſi contingat, uterũ diluere oportet decocto malvæ cum oleo roſato, & butyro recenti inſulſo, cremori hordei, vel lacte, ut concitatus ardor mitigetur. Adſtringentes in contrarium uſum adhibentur, nam fluxum cohibent & apertum contrahunt uterum, prolapſum q3 reprimunt, de quibus hoc capite poſita ſunt exempla, iis tamen, quæ uterũ purgant, ſemper aliquid odoratum admiſcendum, ita tamen uterus reficitur, &

Differẽtiæ ex parte materiæ.

Emollientes.

Peſſus aureus.

Aperientes peſſi.

Adſtringẽtes peſſi.

Naſcale. promptius attrahuntur humores purgandi. Naſcale medicamentum eſt ex iiſdem fere paratum oleis aut linimentis, non tamen herbarum radicibus, aut ſolidaalia re, ſed goßypio, lana, cera, reſina, aut ficu exceptis, quia pudendi oſculo duntaxat adhibetur, muliebria non ingreditur, atq; adeo forma ſit molliori, ut melius adhæreat. Eſt enim differentia ſola inter peſſum, & naſcale, quod ille durioriteretiq; forma muliebribus inditur, hoc molliori ſubſtantia pudendi oſculo tantummodo applicatur. Porro methencrita eſt inſtrumentum quo iniectiones fiunt, & uterini clyſteres adhibentur. Peſſariis & methencritis in fœminis utendum, quia uterum diſtemperare, inflammare, & exulcerare ſolent, in virginibus autem nequaquam uſurpanda. Encatiſma græcis, inceßio latinis eſt, quæ ex decocto herbarum morbo convenienti parari ſolet, & nihil differt à fotu in materia ſed in forma, cum balneo autem convenit, ut ſit quaſi balneum ventris, & partium inferiorum.

Methencrita.

Encatiſma

Ad narcotica veniendum] Narcotica, opiata, & ſtupefacientia medicamenta tribus de cauſis adhibentur propter dolores ingentes, propter longas vigilias, propter rebelles fluxiones, & deſtillationes contumaces, ut Galenus notavit 12 meth. cap. 1. tria etiam in eorum propinatione obſervanda. Primo ut ſenſus ſtupefiat. Secundum ut nullum in pare nocumentum promoveant. Tertio ut affectio inde maximè iuvetur eodem autore 9. ſecundum locos.

De menſtruis diminutis ac de eorundem ſtillicidio.

CAP. VI.

Natura. CUm menſes guttatim fluunt affectio ſit quam nomine à ſymptomate deſumpto, menſium ſtillicidium vocat Aëtius, qui ſolus inter antiquos eius mentionem facit, & uteri ploratus etiam dicitur à Mercuriali, Hiſpanis dicitur (*ſangrelluvia*) præſertim quando ultra menſtruationis tempus affectus procedit in grandioribus fœminis, ac duplex eſt, aut enim cum dolore infeſtat (de quo ſequenti capite) aut ſine illo; & rurſus, aut tempore menſtruationis duntaxat contingit, & tunc ſymptoma eſt, de genere eorum, quæ pertinent ad excrementa diminutè prodeuntia, aut toto ferè menſe, & tunc quidem in genere excrementorum immodicè fluentium conſtituendum eſt, quia fluit id, quod non debuerat, ſaltem ſi tempus excretionis intuearis, nam etſi, quod guttatim ſtillet, diminuti, tamé, quid diutius fluat,

Species

Affectus.

fluat, aucti fluxus rationem subit, denique aut iunioribus, & mediæ ætatis fœminis accidit, & tunc fit aut ex angustia vasorum, aut multitudine obstruente, non tamen omnimodè, aut à frigidis, impactis & pituitosis humoribus qui ubertim fluere non possunt, quique solum id, quod tenue est, transcolari sinunt, nam cum crassum fluere nequeat, neque tenue omnino detineri, stillatim prodeunt, quod idem facit sanguinis fæculentia, aut acrimonia, tenuitasque eiusdem, quæ facultatem expultricem perpetuo stimulat, quo in casu conatu doloreque irritante menses instillant, aut ex debilitate provenit eiusdem expultricis virtutis. Aut certe quadragenariis accidit fœminis, & quibus iam menstrua incipiunt sisti, vel in totum defecêre, & tunc fit à debilitate retentricis, aut alteratricis, aut à seroso humore nequeunte iam natura in illa ætate humorem ad integram perfectionem deducere, præ debilitate, & languore caloris, aut in vasis continere, præ eorundem infirmitate, & tunc quidem sine conatu, doloreve aut irritatione, imo plerumque citra mulieris sensum menses hi assidue dilabuntur, quæ omnes causæ possunt etiam in omnibus fœminis concurrere. Hic affectus non solum fœminis circa 45. annum, verum etiam ætate iam confectis solet accidere, quibus etsi sanguis is per uterum interdum instillet, non propterea ætatem simulent, si quidem hæ purgamenta potius ex uteri, corporisve totius, aut partis alicuius vitio fit, quam ex naturali consuetudine. *Causæ*

Signa morbi facile ex patientis relatione, & fluendi modo deprehenditur, ideoque causarum tantum indicia proponemus. Plenitudo igitur dignoscetur ex fœminæ habitu, ac totius corporis gravitate, lassitudine, lumborum, ac renum dolore gravi, caput dolet, manus torpent, crura stupore corripiuntur, præsertim instantibus menstruis, & si plus solito excernatur, levamen sentiuntur, sanguis autem, qui excernitur, purus est, & inculpatus, tenuis, ac ruber. Sanguinem esse pituitosum, atte stat ur eius color, albicans enim fluit, crassus, mucosus, ac lente mobilis, fœmina etiam mollieris carnis est, alba, vitæ sedentariæ, ac crapulis dedita, eius muliebres loci iugiter madent, pigræ admodum sunt, somnolētiæ, tædio æ. Fœculentiæ indiciū fuerit, si crassus admodum sanguis exeat, inæqualis tamen *Signa.* *Plenitudinis indicia.* *Pituitosus sang.* *Melancholicus.*

tamen ex craſſis, & tenuibus partibus conſtans, colore niger; ſi inſuper fœmina, hirſuta ſit, ſubnigra, pravis dedita alimentis, mœſta, cogitabunda, male morigerata, & tandem ſanguis potiſſimum inſtillat, per alvum excrementa vi depellere nititur.

Biliosus. Porro tenuis, & acris ſanguis, ex mordacitate, conſiſtentia, dolore, & exulceratione partium muliebrium dignoſcitur; ex natura præterea, & colore excreti, & fœminæ habitu, & vitæ inſtituto, pruritu partium genitalium, ac doloris natura, qui quaſi ulceroſus eſt, & maior efficitur ſanguine adhuc fluente, ex oris inſuper amaritudine, & ſalſuginis ſenſu, denique quia os uteri acri madore, muſcilaginoſo ſanioſoque plerumque abundat. *Serosus.* Si vero tenuis ſine mordacitate, & acrimonia ſanguis fluat, ſeroſus eſt. Facultatem ſecernentem invalidam eſſe demonſtrat excreti citra moleſtiam, & quia plerumque citra fœminæ ſenſum, uti diximus, per ædes paſſim fluit, ac exercitio calidiſque auxiliis maior profuſio ſequitur, quia à calore adiuta natura apertiſque viis, & humore ab exercitio commoto ſanguis uberius fluit. Demum vaſorum anguſtiam ex privatione reliquorum ſignorum facile deprehendes.

Affectio periculo non vacat; nam humoribus abundantibus *Prognoſt.* conſuetam evacuationem deficere grave eſt, facultate autem imbecilla paulatim augetur plenitudo, & corpus ad propellendum, reſiſtendumque impotentius indies redditur. A pituitoſa vero cachochymia malus corporis habitus, hydrops, diuturnæ febres, graves, & importuni capitis dolores deſtillationeſque exoriuntur. A fœculento humore depravati appetitus, puſtulæ per univerſum corpus, melancholici affectus, & concalefacto humore furores fiunt.

Curatio. Recentiores fere omnes curant hunc affectum ut menſium ſuppreſſionem, & Aëtium ſequuti, lectorem ad illud caput relegantes, in hoc dolorem, qui ſtillicidio coniungitur, ſedare contendunt, quos nos fere imitabimur, nam quia ab iiſdem cauſis fit, ſed minus intenſis, iiſdem utendum remediis, ſed debilioribus, quæ inde petenda in curatione ſeorſim poſita à ſingulis cauſarum generibus. *Peſſus ex aloë.* Verum quia nos de mitigatione doloris cap. ſequenti pertractabimus, nunc hæc pauca admonitione digna duximus. Peſſaria ex aloë ſingulari quadam ratione vias reſerare & ſanguinem fundere; *Si à plenitudine.* Inter reliqua autem præſidia huic affectioni apta quando ex plenitudi-

tudine oritur præter ſanguinis miſſionem ex pede, unctiones maximæ eſſe utilitatis, eas potiſſimum, quæ ex emollientibus attenuantibus fiunt, veluti ex oleo ſeſamino, liliorum alborum, de croco, vino albo fervefactis ad vini conſumptionem interdum etiam theriacâ additâ. *Sanguinis miſſio.* Cùm vero pituita abundant, aliis prædicto capite appunctis non proficientibus, ad ea confugiendum, quæ humores attenuant & urinas cient, vel ad ſudores per lignum, ſarſam aut radicem chinæ excitatos, qui qua ratione promoveantur cap. *de uteri intemperie humidâ*, Deo bene iuvante, exponemus. *Curatio ſi à pituita.* Prodeſt inſuper multis diebus aſſumere ℥ iij. alicuius aperientis decocti cum ℥ ij. oxymelitis, & Paulatina purgatio, ac tandem ſi reliquis malum non obediat, balnea ſulphurea utilia erunt, vel fontanella in altero crure aperiatur. Si ex ſanguinis acrimonia, & mordacitate fiat, curatur, ut difficultas urinæ, purgato prius humore per ea, quæ dicenda ſunt cap. *de calida uteri intemp.* 3. remed. genere. deinde reſiduo contemperato ſirupis refrigerantibus ibi poſitis aut decocto malvarum altheæ, & portulacæ, vel ſtillatitiis aquis earundem herb. cucurbitæ, ſeminis papaveris, & melonum cum ſacharo, & ſirupo de muſcilaginibus, cuius hæc eſt deſcriptio ex Gradio c. de urinæ acrimonia; *ſeminis althea, malv. cydon. an.* ℥ j. *tragacanti* ℥ iij *infundantur in aquâ tepidâ decoctionis malvarum, ſeminis papaveris albi, granorum alchechengi q. ſ. poſtea fiat fortis expreſſio, & ℞. prædict. muſcilaginum* ℥ j. ß *eiuſdem decocti malvæ* ℥ iii. *ſachari opt. vel ſirupi de portulaca q. ſ. miſce pro una doſi.* *Sirupus de muſcilaginibus.* Reliqua petenda ex nuper dicto capite. Si à facultatis expultricis languore affectio fiat, ipſa irritabitur, ac eius motus ſupplebitur clyſteriis uterinis acrioribus quidem ut; ℞. *Fermenti diſſoluti in ſucco mercurialis cum modico aloë* ℥ j. eandem intentionem præſtant peſſaria ibidem poſita, ac reliqua, quæ valentius menſes provocare diximus per os aſſumpta, & utero admota, niſi quod nec ſanguinis miſſio, nec frequens purgatio hoc in caſu ex uſu eſt, ſuffitus tamen proſunt. *Curatio à debili ex pultrice.* At ſi ex retentricis impotentia proveniat affectio (quod tamen raro accidit) corroborantibus utendum, & iis, quæ intemperamentum quod imbecillitatis autor eſt, corrigere valeant, quæ ſicca eſſe debent, & adſtringentia, hæc enim ad retentionem faciunt, cui humiditas contraria eſt. *Curatio ſi à retentricis infirmitate.* Tandem viarum anguſtiam emendare oportet, cognita cauſa coarctante, quæ ſi inflammatio fuerit propriam petes curationem ex cap. *de uteri inflammatione;* *Si à viarũ anguſtia.*

ne; si dislocatio, membri reductio ad pristinum statum medela erit; si siccitas, humectatio. Denique summa curationis erit, ut multitudinem evacues, facultates firmes, & meatus dilates. Reliqua ex c. *allegato*, & ex sequenti mutuanda sunt.

De menstruis difficilimis, & cum gravissimis symptomatibus.

CAP. VII.

Natura. SImilis est hæc affectio dysuriæ seu urinæ difficultati, quæ sane cum dolore molestiaque fit, non enim satis est difficulter, sed cum his accidentibus evenire; eveniunt autem accidentia hæc sæpe instante purgatione, interdum etiam jam fluente, itaque per menses difficiles affectionem intelligimus, in qua sanguis, non solum guttatim, sed *Species.* etiam cum gravissimo dolore prodit. Symptoma quidem pertinens ad depravatam diminutamque actionem facultatis expultricis, sequens morbum in via, id est, obstructionem, nonnunquam continui solutionem, ut ulcus, aut erosionem; aut deniq; affectionem aliquam *Differen-* dolorosam alicuius vicini membri. Prodeunt menses per hunc affectum interdum guttatim, nonnunquam etiam affatim, alias per intervalla, alias etiam continuè; & interdum citra ordinem, interdum ordinate.

Causa. Fit ab iisdem ferè causis, à quibus mensium suppressio, sed leviores; non enim omnimoda obturatio adest, sed inæquales vasorum uteri obstructio à sanguine denso, concreto, grumoso, ac fœculento, qui vasa distendit, & dum valida expultrix virtus excretioni nititur, eumque movet, crassi, caliginosi, ac densi flatus elevantur, qui vasa, & partes vicinas distendêtes graves excitant cruciatus, quoad grumus extruditur, aut sanguis stillatim profluit, aut certè affatim, quod etsi contingat, difficiles adhuc, ac diminuti censentur menses, quia indicium est copiam tantam existere, ut id quod excernitur, etsi plurimum videatur, respectivè tamen parum sit, quia multitudini non respondet. Secunda causa est ulcus aut tumor aliquis præter naturam in utero, & partibus vicinis, quæ à commoto sanguine læsæ exacerbatæque

tæque dolent. Tertia est humorum acrimonia, & mordacitas viscidis humorib. inhærens, unde redditur eorum substantia inæqualis, & quia viscidi difficulter prodeunt, quia vero calidi acres, & mordaces cruciatus, & dolores inferunt, quo ad tandem manente, quod crassum erat, tenue sibi viam parat, & instillat.

Signa. Cognoscitur affectio, quia instante mensium purgatione, aut per octiduum ante, mulier sentit capitis dolores, ventriculi morsus, inquietudines, confractiones lumborum, & infimi ventris instar parturientis cruciatus intolerabiles, sæpè cum animi deliquio, convul-
Causarum signa. sione, aut cordis saltu. Hæc in genere: grumum sanguinis, & eius crassitiem peculiariter visu dignosces. Et quia in inguine altero vel utro-
Grumi signa. que, ut refert Hippocrates, exiguus tumor persentitur à grumo incluso, quo excreto sanguineve fœculento dolores leniuntur, sed paulò pòst iterum redeunt: præterea quia dolores multo ante excretionis tempus exacerbantur, naturâ quasi parturiente, nitenteque concre-
Flatus. tum sanguinem per angustas vias propellere, ex qua commotatione aut aliunde si eleventur flatus, dolor fit tensivus, & ad tempus exacerbatur, cessatque excreto flatu per uterum aut sedem, menses cum strepitu, sonitu, & murmure ventris inferioris profluunt, & undique dolores vagi fiunt, ac lumbis, & ilibus incumbunt. Si ulcus adsit ex præcessis causis, & notis particularibus dignoscitur; sanie vel pure cum sanguine mixto, & cum dolore fixo menses diutius durabunt, ulcere lacessente facultatem ad expulsionem: si ex acrimonia humoris signa petenda ex cap. superiori.

Prognostic. Vehementius affligit hæc affectio steriles ac virgines, minus vehementer eas, quæ iam pepererunt; rei causam affert Hippocrates, quia iis quæ pepererunt, venulæ fluidores sunt ad menses, fluidas autem ipsas fecit purgatio illa, quæ fit à partu. *Primo de morb. mulierum.*

Curatio. Duplex curandi ratio; prima, quæ causam respicit; altera, quæ dolorem mitigat. Si igitur à fœculento, crasso, ac grumoso sanguine fiat, instituta victus ratione tenui moderatoque exercitio, cu-
Revulsio. retur primo revellentibus simul, ac vacuantibus remediis; itaque mittendus sanguis ex brachio, ut remeet ad superiora, si magna fuerit plenitudo; aut ex pede, si non adeo magna, quod tutius fuerit, *C de supra menst.* quia etiam evacuat ab utero, & derivat, ut suo loco dictum est: quod vero concretum jam ibi est, & evacuari nequit, per os uteri evocetur,

cucurbitulis ſuris, & fœmoribus cum ſcarificatione adhibitis, & crurum ligaturis, derivatur etiam humor, ſi hæmorrhoidibus hirudines affigantur, idque ceſſante iam omnino menſtruo, & infeſtantibus doloribus; ſi enim antea applicentur, periculoſum eſt, quia derivatione facta impeditur purgatio, ni magna ſit copia.

Evacuatio. Secundo vacuantibus, hac adhibita diſtinctione, ut in grumoſo fœculentoq; ſanguine phlebotomiam; in ulcere, flatuoſave, vel acri materia purgationem magis uſurpemus, igitur præparato humore per convenientes ſirupos, ut ℞. *ſirupi de muſcilaginibus* ℥ ii. *aquæ malv.* ℥ iij. *purgatio fiat, quæ bis, aut ter iteretur ex* ℥ j. *rhab. aut pulveris myrob. citr.* cum ℥ j. *caſſiæ aut mannæ, & tantundem ſirupi roſ. ſolut. diſſolutis in ſero lactis, vel in aqua ſtillatitia malvarum, aut althææ,* ſi materia calida, & acris ſit; ſin minus in decoctionis ſenæ pari quantitate additis loco caſſiæ ℥ iij. diaphœniçonis.

Dolorem ſedantia. Tertio, ac præçipuà vias aperientibus, laxantibus, & dolorem lenientibus, ac modicè diſcutientibus, quæ omnes intentiones iiſdem ferè remediis, quæ mixtas habeant facultates, præſtari poterunt: imò ab his ſæpe initio ſumpto ad reliqua venire non fuit opus. Ergo ſi materia craſſa, flatuoſa, fœculenta, aut tenax ſit, miva paſtinacæ ex melle conveniat ad ℥ ij. ſingulo mane ſumpta: aut ad ingreſſum lecti, aut ʒ j. theriacæ, ſeu mithridatii, cum ℥ iij. aquæ melliſſæ, hæc enim præter jam dictas utilitates ſanguinem attenuant, & fundunt, quod concretum eſt: ad idem valet: *decocti chelidoniæ, & capillorum veneris* ℥ iiij. *cum* ℥ ij. *mellis aut* ʒ j. *coaguli leporis, cum* ʒ iij. *aquæ graminis, aut radicum diureticorum, & liquiritiæ ſingul.* ℥ j. *paſſularum* ℥ j. ß. *coquantur in ſ. q. aquæ fontanæ ad libram, colaturæ* ℥ iiij. *adde ſirupi de quinque rad. capill. veneris, vel arthemiſiæ ſing.* ʒ j. tepidum bibat fœmina mane,

Externa. & veſperi. Subinde fiant inceſſiones, & crurum lotiones ex decocto althææ, ſeminis lini, fœnugræci, anethi, rutæ, arthemiſiæ, in quo calido pedes aliquantiſper detineantur, & evaporationem recipiat, ac ſpongiis in eodem madidis muliebres loci madefiant, ac venter inferior poſtea lana ſuccida vino, & oleo roſ. imbuta foveantur, vel veſica tepido oleo ſemiplena; utilius tamen fuerit umbilicum ac inferiorem eius regionem inungere oleo de croco, liliorum alborum, ſeſamino, de ſemine lini, caparorum, de vitellis ovorum, amygdalarum dulcium, in quibus vel aliquo eorum diſſolva-

ſolvatur dragma theriacæ. Quod ſi peſſus in eadem intinctus muliebri ſinui imponatur magnæ eſſe ſolet utilitatis, aut prædictas partes inungere axungia gallinæ cum butyro, vel butyrum, & aliquod ex prædictis oleis commiſcere cum ſuperiori decocto herbarum, ex quibus etiam ſacculus parari poteſt. Eſt inſuper utiliſſimum unguentum quod habet *ſucci angelicæ* ℥ j. *olei capparor. liliorum alborum an.* ℥ j. ß. *vini albi* ℥ ß. *cum cera ſecundum artem fiat unguentum*, Paratur etiam cataplaſma ex æquis portionibus medullæ panis, ac ſemine lini in aqua mulſa, ſed maioris efficaciæ eſt aliud, quod ſic conficitur, *olei communis, vini dulcis, butyri recentis an.* ℥ ij. *furfurum medianorum* (quas Luſitani *ſemeas* vocant) ℥ iij. *bulliant leviter, & calidum applicetur, ac frequenter iteretur.*

Peſſus. *Sacculus.* *Vnguentū Cataplaſma.*

At ſi materia acris, & erodens fuerit, levioribus inunctionibus fomentis, & infuſis utendum erit, qualia parantur ex ſola aqua tepida, vel ex aqua portulacæ, aut lactucæ cum emulſionibus ſeminum frigidorum. Inunctiones autem fiant ex oleo amygdalarum dulcium, violarum, roſ. de ſemine melonum, cucurbitæ, aut ex unguento roſ. & reſumptivo.

Si à materia acri.

Si tandem ex ulcere dolor ſuboriatur, ulceris curationem reperies c. proprio *de ulceribus*, dolor autem mitigatur infuſis per uterinos clyſteres ex *aquæ mulſæ* ℥ iiij. *vel ſi calor ſit magnus, ſaccharatæ cum* ℥ j. *trochiſcorum alborum Raſis, vel ex* ℥ iij. *aquæ aluminoſæ*, quæ mirabiliter prodeſt, *vel tandem decocti hordei cum* ℥ j. *ſirupi roſ. aut aquæ lactis cum ſacharo, aut ex lacte ipſo ad* ℥ j. ß. *cum pari quantitate decocti foliorū vel ſeminis plantaginis, quibus addi licet* ℥ ß. *emulſionem ſeminum frigidorum*, ac ſi dolor vel ardor ſit vehemens, infundantur ℥ ij. *decocti Ihoſchiami vel papaveris albi*, denique aliis non proficientibus, prædictis decoctis opiatorum aliquid miſceatur, ut g. v. opii thebaici, quibus tamen cautius utendum ne nimis infrigidato utero, ſterilis fiat mulier. Porro ulcere præſente à vaporationib. & fomentis abſtinendum, quia ulcus humectāt & conſolidationem impediunt, unde difficilior redditur in virginibus curatio, quia infuſiones non ferunt. Poſtremo aliis rem ediis non proficientibus, fontanellam in crure aperire utiliſſimum fuerit, dum nimia corruptorum humorum copia, ex toto aut membro aliquo ad uterum fluit.

Si ab ulcere *Narcotica.* *Admonitio*

* * *

Scholium.

Plerique uteri affectus, vesicæ affectionibus similes sunt, nam urinæ continentia, seu profluvio (quam diabeten, seu dipsacon, & hydropem matellæ plerique vocant, ut refert Galenus) mensium fluor quadantenus correspondet, Ischuriæ, quæ eodem autore est urinæ omnimoda retentio, mensium suppressio similis est; dysuriæ vero, quam Galenus difficultatem urinæ vertit, in qua urina magno cum cruciatu, & dolore interdum stillatim, interdum affatim redditur, menses difficiles, & cum gravissimis symptomatibus correspondent; Ita profecto certum est, mensium stillicidium stranguriam æmulari, hoc est, urinæ stillicidium, quod cum quodam conatu fit, dolore vero alias magno, & irritante, alias vero nullo, ut enim dysuriæ ratio in dolore consistit, sic stranguriæ in exigua quantitate, hæc enim symptoma est in actione imminutâ, illa in actione vitiatâ, diabetes in aucta, Ischuria in ablata.

6. de locis 3.

6. aph. 36. & 7. aph. 48.

10

De menstruis, quæ debitum tempus antevertunt.

CAP. VIII.

20

Natura. IN plerisque fœminis menstrua purgatio aliquando consuetum terminum anticipat, aliquando vero remoratur, in quâ quidem anticipatione, | remoratione ve interdum inordinatè procedit, interdum proportionaliter: meminit huius affectionis Hippocrates 1. *de natura mulierum*, & 5. *aph.* dicens, menses decolores nec per idem semper tempus venientes, purgationem indicant esse necessariam. Est de genere symptomatum in actione naturaliter vitiata videlicet retentricis uteri debilis, aut expultricis irritatæ, unde menstruus sanguis in naturæ usum non adservatur, quia aut temporius fluit, aut ut par est contineri neąuit, idque interdum ex proprio uteri vitio, ut intemperamento, deformi figura, aut solutâ unitate; interdum nocumento aliunde illato, utpote ex vitioso humore ante tempus facultatem lacessente.

Species.

30

Causa. Causæ omnis actionis, quæ debitum tempus præveniunt, desumuntur ex Galeno 3. *de symptomatum causis cap.* 2. exemplo posito in imi ventris evacuationibus; aut igitur menstrua purgatio antevertit ob materiam, vel ob facultatem, vel ob causam sine qua non. Prima

subdivi

ſubdividitur adhuc in plures, copiam, alienam ſubſtantiam, tenuitate, humiditatem, calorem, acrimoniam, aut mordacitatem humoris. Secunda in retentricis impotentiam, expultricis robur, & irritamentum ob maximum uteri calorem: cauſa vero ſine qua non eſt ipſius ſenſus acuties ac perſpicuitas.

Signa.

Affectus per ſe patet; ideo ſupereſt cauſaram dignotionem docere, à quibus varia deſumitur curandi ratio. Humorum itaque copia deprehenditur ex gravitate totius corporis, ponderoſitate, pigritia admotum, ex fœminæ habitu ſanguineo, vita ſedentaria, otioſa, & crapulæ dedita; ex ſuppreſſa, vel diminuta alia evacuatione, pulſu magno, cui accidat ex intervallis parvitas propter aggravationem, urina rubra, craſſa, & multa, ex ſanguine excreto minimè vitioſo, ſed ſola copia peccante, acrimonia, & mordacitas deprehenditur ex calore, eroſione, & dolore præſertim ante excretionem, vel dum excernitur, ex vitioſo fœminæ habitu, ac præcedente vita, & alimentis, quibus veſci ſolita fuerat, acribus & calidis, præterea ex ſanguinis excreti natura, tenuis enim apparet, dilutus, aquoſus, decolor, aut colore aliquo præter naturam infectus, & multa bile commixtus, quæ omnia ſi deſint, & ſanguis impetu prorumpat, excretricem virtutem fuiſſe laceſſitam coniectandum eſt; At ſi abſque impetu, & citra læſionis ſenſum fluat, retentricem debilem ſignificat: an vero ex temperamenti vel figuræ vitio debilitas proveniat, diſtingues ex ſenſu excedentis qualitatis, qui ſi nullus fuerit, vitium figuræ ſubeſſe indicat. Depravatum uteri ſtructuram ex ictu, caſu, aut præcedenti laborioſo partu coniicies ulcus, cicatricem, aut tumorem, ex propriis notis. Porro ex hac anticipatione nimium aliquando ſanguinis profluvium ſuboritur, quod conceptui, & fœcunditati obeſſe ſolet.

Plenitudo.

Humoris acris & bilioſi indicia

Prognoſt.

Curatio.

Si ex retentricis vitio, aut laxitate inſtrumentorum proveniat, robori providendum per ea, quæ adverſa ſunt diſtemperamento, de quibus peculiaria capita inferius ſcribemus. Si vero ex plenitudine inſtituto victu parco, exercitio moderato maiori, & parco potu, ſanguinem detrahes ex utraque baſilica in ea quantitate, quæ viribus reſpondeat in medio menſe, vel paulo antequam fœmina fluxum expectat; frictiones etiam fiant in brachiis, & in tota ſuperio-

ſuperiori corporis regione; abſtinendum à vino, & aqua cinamomi, cuius loco chalybeata, aut cocta cum mica panis leviter toſta utilis fuerit, quibus non proficientib. dextra ſalvatella tundenda erit.

Ex humoris vitio curatio.

Si vero (quod ſæpe accidit) ex humoris vitio contingat, qui aut acrimonia, aut mordacitate expultricem retundere. Quod fiet primo, copioſiori ac optimi nutrimenti cibo, & exercitio parco. Secundo attemperetur humor ſirupis, apozematibus & aliis ſupradictis cap. *de menſium fluore* ab hac eadem cauſa, & infra cap. *de calida uteri intemperaturâ.* Tertio confertim corpus purgandum, quo maior cachochymiæ pars deponatur, ut ibidem dictum eſt, deinde paulatine per ℈ ij. aut ʒ ß. rhabarb. optimi infuſi in ʒ iiij. decocti myrobolanorum, vel foliorum ſenæ, idque bis, terve, in ſeptima-

Admonitio na. Quarto contemperantibus uterinis clyſteriis ex oleo violar. roſ. Nympheæ ad ʒ ij. cum ʒ iiij. decocti malvarum, hordei, violarum, ac florum cordialium addito ſaccharo, aut ex ʒ iiij. expreſſionis ſeminũ frigid. deinde fiant inunctiones pubis, & partium infra umbilicum ſitarum cum eiſdem oleis, caventes ſemper, ne, dum hæc fiunt, menſium ſuppreſſio ſequatur, quia periculoſum eſt ſanguinem vitioſum detinere: refrigerii etiam gratia, ſi iecoris adſit caliditas, ſalvatella, ſecanda erit, & ſupra iecoris regionem applicandum hoc unguentum

Ex ſalvatella ſanguinis miſſio. ℞. *emplaſtri ſandalini, unguenti roſ. an.* ʒ *j. acetoſi roſ.* ʒ. ß. *miſce*: at ſi calor in utero ſit, loco ſalvatellæ ſaphena vulneretur, & intemperies ſupra dictis encatiſmatis, & inunctionibus corrigitur.

A frigido humore curatio.

At ſi ex humore frigido fieri contingat, quod tamen rariſſimè accidit, purgatio erit *ex agarico trochiſcato ad* ʒ *j. diacatolicone, vel electuario Indo ad* ʒ *iij. cum* ʒ *j. ſirupi ex* ℥ *infuſ. roſ. in* ʒ *iiij. aquæ fœniculi, vel decoctionis pituitoſæ.* Uterus inungatur oleo liliaceo, camomillino, anethino, rutaceo, aut balſamo, addita theriaca, aut cerotum ex iiſdem paretur cum modico ladano, ſtyrace, bezonio, aut apponatur emplaſtrum pro matrice, vel de gallia, vel ſacculus ex millio, furfure, camomilla, anetho, ruta, pulegio, thymo, angelica, & ſimilibus.

Si à procatarctica.

Tandem ſi ictus, caſus, aut laborioſus partus, huic malo anſam præbuerit, præter ea, quæ propriis capitibus hoc opere reperies, utero

&

& vicinis partibus applicandum est cataplasma, quod habet; *pulveris sanguinis draconis, thuris, masticis, consolidæ maioris an. ℥ j. terebintinæ q. s. fiat cataplasma*; vel si fœmina calidior sit, aliud sic paretur; *pulveris rosarum, myrtillorum, balaustiarum, masticis an ℥ j. farinæ volatilis ℥ j. cum albumine ovorum fiat emplastrum*; aliud etiam fit ex melle cum pulvere corralli, tragacanti, & aliis supra dictis, ex quibus etiam addito ladano, & cera cerota conficiantur.

De menstruis, quæ debitum tempus remorantur.

CAP. IX.

REmorantur menses vel ætatis causa, cum jam desinere incipiunt, vel vitio totius corporis, aut solius uteri. *Differētia* Si ætatis causa vitium fiat, curatione non indiget, sed præcautione, ut vitentur incommoda, quæ excohibito fluxu pullulare solent, podagra præsertim, & coxendicis dolor, quod fiet victu parco, exercitio valido, & annuatim sanguine misso, donec ex toto natura à menstrua purgatione dissuescat. At si ex vitio totius fiat, curationem mutuabis ex cap. *de suppress. menstruorum*. Si vero ex peculiari uteri nocumento, peculiarem requirit *Species.* curationem. Et est symptoma de genere vitiatæ, ac diminutæ actionis ex creticis, idque per se in proprio temperamento, vel quia impedita est à malâ figurâ, aut crasso humore obstruente. Vnde patet, causas *Causa.* mali esse tres, causis anticipationis menstruorum contrarias; facultatis nimirum impotentiam, humoris vitium, & sensus hebetudinem, *3. de sympt. cap. 2.* quas etiam Galenus tetigit. Rursus facultatis impotentia fit vitio temperamenti in frigiditate, & humiditate, aut instrumenti in depravatâ figurâ; humoris vero vitium crassities esse solet, acerbitas, visciditas, aut siccitas; sensus hebes ut plurimum redditur ex abundante humiditate.

Imbecilla ob frigiditatem facultas dignoscitur, si transacto *Signa.* menstruationis tempore fœmina molestiam, & gravitatem sentit, detento enim sanguine facultas languida ad expulsionem sese accingere nequit, donec validius proritetur. Instrumentum vitiatum ex præcedentibus dignoscitur, ut ex laborioso partu, tumore, cicatri-

ce, ſaltu, aut caſu, à quibus uterus vel pars ei ſubſerviens ſit dislocata, aut prava figura affecta. Humoris vitium ex iis quæ cum ſanguine excernuntur patefit, albidior quippe viſui apparet, craſſus, viſcidus; item ex præcedenti ſedentaria vita, victu craſſo, & pituitoſo; fœminæ habitu molli, ac ſubalbido, aut plumbeo, & obæſo, demum quia ſanguis lente effluit, ſubindeq; menſes diu durant, & definunt in quoſdam mucores. Qui ſi diu remorentur, nec fœmina in utero aut vicinis locis moleſtiam ſentiat, ſenſus habitis indicium eſt. Si affectio oriatur vitio humoris craſſi, ac viſcidi (quod maiori ex parte fit) curatur ex Galeno quatuor remediorum generibus. Primò, victu extenuante, & calefaciente, exercitio moderato, ac crurum frictionibus. Secundò, potionibus etiam attenuantibus, calefacientibuſque, ex radicibus aperitivis, calamintha, fœniculo, ſaxifragia, pimpinella, adiantho, hyſſopo, & ſimilibus, addito croco, & cinamomo; auſpicanda vero curatio eſt mox, à facta menſium purgatione, quippe quæ plenitudinem deponit, ac ſic purgantia, inſcindentiaque remedia, ſecurius adhibentur, quam collecta aut inſtante purgatione menſtrua, & corpore pleno exiſtente. Accipiat igitur fœmina ſingulo mane ℥ v. aut vj. huius apozematis ℞. *radicis apii, fœniculi, petroſelini an.* ℥ *ij. filiorum matricariæ, nepitæ, pulegij, capill ven. an. m.j. ß ſeminis aniſi, fœniculi an.* ℥*j. ß. coquantur in ſ.q. aquæ ad lib. ij. colaturæ adde ſirupi de arthemiſia, capill. ven. an* ℥ *iij. miſce*; valet etiam ſirupus de Endivia, de liquiritia, de hyſſopo, de duabus radicibus ſine aceto cum aquis fœniculi, nepitæ, pulegii, petroſelini, & reliqua cap. *de ſuppreſſ. menſt.* iam deſcripta.

Curatio *ſ.aph.36.* *Admonitio* *Purgatio.*

Tertiò, purgatio exercenda agarico trochiſcato, electuario Indo, diaphœnicone, ſirupo ex 9. infuſ. roſarum, ut *ſi Agarici trochiſcati* ℈ *iiij. diaphœnici* ℈ *iij. ſirupi roſ. ſolut.* ℥ j. ß *diſſolvantur in* ℥ *iiij. decoctionis pituitoſæ*; aut ſi pilulas magis amat, maſtichinæ erunt ex uſu, de agarico alephanginæ, ut maſſæ pilul. de agarico, alephanginarum an. ℈ ij. cum ſirupo de arthemiſia formentur viij.

Derivatio.

Quartò iis, quæ ſanguinem ad inferiores partes valeant evocare, ut ſanguine expede miſſo triduo, quatriduovè ante conſuetum menſtruationis tempus, reliquis etiam iam peractis crurum balnea fiant, & fomenta inferioris ventris, ex decocto fœnugræci, camomillæ, anethi, meliloti, fœniculi, petroſelini, dauci, ac interea, dum in

balneo

balneo est, capiat tabellam unam diacalaminthi, postea fiant suffitus aromatum, & frictiones ac ligaturæ crurum, quibus insuper & suris cucurbitulæ applicentur sine scarificatione ad partem anteriorem. At si nec dum menstrua sequantur, per Epicrasin corpus purgetur tribus aut quinque pilulis ex prædictis tertio quoque die assumptis, aut infuso agarici, turpeti, & seminis carthami singulorum ad ʒß in ʒ. iiij. vini vel prædicti apozematis, aut aquæ graminis, calamintæ, vel fœniculi, aut ʒß. tabellarum de succo rosarum, vel de diaturbit, quæ citra molestiam purgant. Ab his inferior venter inungendus oleo capparorum, liliorum alb. anethino, de cinnamomo, de croco, de angelica, vel balsamo, fiant etiam uterini clysteres, ex ʒ iiij. decocti origani, pulegii, menthastri, syclæ, thymi, nasturtii, cum ʒ ij. olei rutæ, aut anethi, qui mirificè sopitum uteri sensum proritant. Denique menses omni arte solicitandi, ut supra allegato cap. scriptum reperies. Eadem ferè ratione curabitur si ex imbecilla facultate fiat ob intemperiem frigidam, & humidam, aut sensum hebetem, quæ enim dicta sunt calefaciunt, & corrigunt excessum humiditatis, qua sensus obruitur; quo in casu victus acris, & mordax instituendus est. Exsiccantium vero uberiorem segetem reperies c. *de humida uteri intemperie.* Cæterum si ex vitio figuræ accidat, emplastris potius, cerotis, & cataplasmatis superiori cap. jam dictis utendum erit.

Curatio per Epicrasin.

Curatio si ab imbecilla expultrice: Et sensu hebete fiat.

De menstruis corruptis, aut suppuratis.

Cap. X.

PAulus, Aëtius, Avicenna, ac reliqui fere omnes præcipui scriptores hunc affectum ab uteri albis purgamentis, non distingunt, quia tamen in illo humores, quanquam labe affecti, nondum tamen corrupti, in hoc vero corrupti jam, putrefacti, aut suppurati expurgantur, merito discriminari videntur, & Hippocrates de iisdem seorsim egit, nam de menstruis corruptis, primo *de morbis mulierum*, de albis vero secundo eiusdem tit. Porro, ut in menstruis vitia fiunt, tum in quantitate aucta, aut diminuta, tum in profluendi ordine, quibus superiora capita diçavimus; ita etiam vitium hoc symptoma est pertinens ad exiens mutatum non quidem in aliquo

Species.

supradictorum, sed in substantia ipsa sanguinis vitiosa facta. Id quod
Differentia. quadrupliciter contingere potest; Primo, quia putredinosam qualitatē à toto iam deduxit. Secundo, ob mixtionē putridi alicuius humoris in viis adiuncti. Tertiò, ob suppressionem, cui accedens impedita ventilatio putredinem induxit. Quarto, ob uteri ipsius vitium in intemperie, compositione, aut ob abundantiam putridorum humorum, qui interdum in tunicis, uteri cavitate, cornibus, cotylidonibus, aut vasis spermaticis eiusdem continebantur, quique menstruum dum per mensem ibi asservabatur corruperunt, ac sui simili labe contaminarunt, unde fit, ut iuxta ipsorum naturam, aut vitium aliunde contractum menses decolores fiant, albi, pallidi, lividi, virides, nigri, pelliculosi, fibrosi, membranosi, arenulenti, flatulenti, fœtidi, aut verminosi.

Causa. Albicantium causa est inundans pituita in utero, aut ventriculo: pallidorum exurens iecoris caliditas: nigrorum melancholia in toto vel in liene; viridium, lividorum aut variegati coloris, membrorum nutrimentalium valida intemperies; est insuper huius mali causa depravata victus ratio, aut potus substantia, ut autor est Hippocrates lib. *de aère, aquis,* & locis; cruda enim aqua in frigidis fœminis non coquitur, ideoque *sanguis crassior* redditus non bene expurgatur,
1. *de morb. mul. tra* 8. ac subinde suppressus corrumpitur, vel suppuratur, si præsertim per duos, aut tres menses moram traxerit, teste Hippocrate, idque maxime si à febre aut supposito igne fuerint combusti, de quo sequenti cap.

Signa. Cognoscuntur humores corrupti tum præcedentibus notis, tum etiam experimentis cap. *de fluxu menstruorum superfluo* præscriptis,
Humorum nota. linteo nimirum excepti, aut arena. Præterea, quia pituitosi, plerunque fiunt pelliculosi, ac veluti aranearum casses distenduntur, cognoscitur etiam pituita ex stupore, mucore, frigiditate, flatu, uteri tensione, & quia menses remorantur nisi serosi sint: bilis vero ex acrimonia, calore, partium muliebrium exulceratione, cibi fastidio, anxietate, vigilia, & quia festinanter prodeunt menses, ac fœmina segnis est, pusillanima, anxia, sibi displicens, & subtristis, præser-
Lib. de nat. mul. tim si melancholia admiscetur: ac si mordaces sint, & exulcerent, ex ventre, sin minus, ex cerebro fluxio est, ut idem Hippocrates notat. Porro incipiente morbo solito modo purgatur mulier: si plu-

ribus

ribus diebus infeſtet, febres adveniunt erraticæ, acutæ cum horrore, anorexia, ſtomachi dolore, infra umbilicum in unguibus, & lumbis, nonnunquam etiam purgatione ſurſum repente ſtrangulatio accidit caligo, & vertigo: quod ſi ſuppurati fiant, ſigna erunt dolores pectinis, pulſationes validæ, & contactum non ſuſtinent, ac ſi ſuppurati tripliciter terminãtur, aut enim erumpunt in pudendum, & egreditur ſanguis, & pus graveolens, quæ terminatio optima erit, nam ſi ulcus in utero non fiat, & ad ſeptem, octo, novemque dies perpurgetur mulier, liberatur, ſi vero ulcera magna in uteris relinquantur, etiamſi melius habebit, tamen ſterilis fiet mulier. Quod ſi iu pudendum non procedant, ſuppurati facti ad partes ſupra inguẽ erumpent citra tumorem, & iuxta hypochondria foras prodeunt, quo caſu fœmina aut ſuperſtes non manet, aut ſterilis ſaltem evadet, ut idem refert autor. Aliis (quæ tertia terminatio eſt) poſt duos, treſve, aut plures menſes ſupra inguen elevantur in tumorem magnum, rubeum, ſine capite, quia caro ibi impletur, & aſſurgit ac eminet, eſtque talis œdematodes tumor ſoboles pituitoſi ſanguinis, qui per univerſam carnem eſt diſperſus, quem tumorem ignarum medicorum vulgus interdum ſecat, ſed non circa periculum, melius enim fuerit ſi os uteri eo incumbens ad pudendum convertatur, & menſes prodeant, ſic enim id quod eminebat facile ſedatur, attamen ſi non convertatur os uteri, & ibi menſes ſuppurentur, ſuperius relata pericula fiunt.

Suppuratorum Signa

Prognoſt. Vlcus magnum in utero ſterilẽ reddit mulierem.

Curatur eodem ferè modo, quo alba uteri purgamenta, de quibus infra, nam ordinata prius optima victus ratione, ſanguinis miſſio vitanda erit, aut quidem parcior exercenda, quam dum ſanguis citra corruptionem vitiatur, præparandus etiam humor iuxta uniuſcuiuſque naturam, ut ibi dicendum eſt, craſſum attenuando, ac tenuem incraſſando, ac compeſcendo, quanquam ſunt, qui iubeant attenuare etiam bilem, quod minime probo, nam quæ amplius attenuantur, ulterius concalefiunt, atque putreſcunt, ſubindeque maiora concitant mala, quin potius, putridæ pituitæ interdum ſola coctio ſufficit, ut iam domata melius educatur. Si igitur bilioſus ſit humor per ea præparandus, quæ calorem putredinemque compeſcant, de quibus cap. *de calida uteri intemperie*: ſi autem craſſus ac pituitoſus, à quo maxime conſuetum eſt hunc fieri affectum per attenuantia, ideo

Curatio.

Brachelii ſ. aph. 30. lapſus.

Galenus

5. aph. 36. *Attenuantia qualia.*

Galenus horum duntaxat meminit; Attenuant vero acria omnia, mordacia, calida, aromatica, salsa, nitrosa, amara, præsertim sicca; acidis tamen, & iis quæ validius menstrua proliciunt caute utendum, nam illa uterum debilitant, hæc multitudinem in vasorum angustiis, putredinemque augent; conducunt itaque allium hortense, nasturtium, smirnium, piretrum, origanum, calamintha, sisimbrium, pulegium, satureia, thymus, cappares, fructus terebinthi, eruca, syum, apium, petroselinum, anisum, fœniculum, melissa, raphanus, brassica, beta, ex quibus, & ex iis, quæ mitius provocant menstrua (de quibus cap. *de suppress. menst.* dictum iam est) apozemata poteris conficere, nam fortiora, febres, & fluxiones augent: aut fiat hic sirupus. ℞. *Sirupi de stœchade, de thymo, an. ℥j. aquæ pulegij, calaminthæ an. ℥j. ß. misce,* At si bilis abundat, *sirupi eupatorij, & cichorei pares accipe portiones cum aquis intybi, ac cichorei.*

Purgatio pituita.

Secundo purgatione, quæ si pituitosus humor abundet, sic concinnabitur; *Agarici trochiscati, turpeti, aut mechoacanæ ʒ iiij. electuarij Indi, vel diaphœnici ℥ iij. aut diacatholici ℥ vj. sirup. ros. solut. ℥j. aquæ graminis ℥ iiij. misce,* quod si potio fastidiosa sit *bolus fiat ex ℥j. agarici, vel mechoacanæ, cum ℥j. diacatholici, & saccharo:* vel si pilulis magis capitur, ex usu erunt *mastichinæ, de agarico, alephanginæ, aggregativæ, aut de hiera dosis ʒ iij. aut ℥j. ß. formentur viij.* Verum si bilios sint humores, purgatio erit *rhabarbari optimi ʒ iij. aut myrobal. citrin. ℥j. ß. infundantur per noctem in ℥ iij, aquæ cichor. facta colatura, & expressione adde sirup. viol. aut ros. sol. ℥j. manna, aut pulpæ cassiæ ℥j. aut si fœmina sit robusta electuarij rosati Mesues. ℥ ß. misce:* vel capiat ℥j. *tabellarum de succo ros.* demum si humores fuerint melancholici ℥j. *foliorum sennæ cum ℥j. seminis anisi in ℥ iij. aquæ fumariæ infundantur ac leniter bulliant, cuius colaturæ, & expressioni adde confectionis hamech sine scammonio aut confectionis psilii ℥ ß. aut pulpæ cassiæ ℥j. sirup. ros sol. ℥j.* facta semel conferta evacuatione per Epicrasin postea vitiosi humores purgentur apozemate aliquo ex prædictis simplicibus parato, addito convenienti purgante medicamento, ut ℥j. *foliorum sennæ, aut Epithymi, ac sirup. ros. solutivi, vel de cichoreo cum rhab. ℥ iij. vel iiij.* tandem si suppurati fuerint menses, iis promiscue utendum, quæ adustos, & biliosos humores evacuare nata sunt, quæ facile parabuntur ex agarico, rhabarbaro, sena simul mixtis; summè etiam prodest, paulatina purgatio ex decocto mercurialis, aut glandes ex eadem herba

Bilis.

Purgatio per epicrasin

Si menses suppurati sunt.

herba, interdum tamen clysteribus utendum, & modico exercitio, quæ corpus, ac uterum purgent, & si ventriculus redundantis pituitæ causa sit, vomitus per intervalla utilis erit, ut, quod ibi indies congeritur, antequam venas ingrediatur, præpurgetur.

Sudorificâ.

Tertio reliquias dissipantibus, ac iis, quæ malum valeant radicibus extirpare, qualia sunt si humores frigidi, & crassi existunt, ea, quæ sudores proliciunt, quos maximi esse momenti certum est, provocantur autem decocto pentaphylli, camemali, florum papaveris erratici, farfæ parellæ, ligni sancti, radicis chynæ, de quibus suo loco aut ℥ j. theriacæ, vel mithridatii cum ʒ iij. decocti angelicæ, vel lasifraziæ sed quia hæc flavam bilem acuunt, & exasperant, si ea redundet, potius balneis aquæ dulcis discutienda, contemperandaque erit, uti etiam melancholia; frictiones tamen molles utrisque conveniunt, & pessaria cap. *de suppress. menstr. conscripta*, inungendus venter oleo amygdalarum dulc. viol. quæ etiam in uterum immittenda sunt, at si neq; cuncta hæc prosint, fontanella, in altero, vel ambobus brachiis aperienda, quippe humores, qui à pharmaco læduntur, ab hoc saluberrimo medicamento præsidium sentiunt longè maximum.

Balneum.

Scholium.

Præparandus enim humor] *Qui se Galenicæ doctrinæ constantissimos assertores profitentur, concoctionem humorum extenuationem appellant, ea omnes morbosos humores indigere arbitrantur pituitam, melancholiam, atq; etiã bilem, quod hæc, dum morbum facit, seipsa integra crassior existat, glorientur se in hoc Galenum imitari, qui ad concoquendos humores etiam turgẽtes melicratum exhibet in quo decoctum sit aliquid hyssopi, vel origani, vel tragorigani vel thymi, vel pulegij. Adiungit Manardus, quia humores coquendi privilegium calori duntaxat debetur, nullis utendum esse sirupis, cum pleriq; frigida prædita sint facultate, subindeq; nihil faciant ad concoctionem, aliys potius, ijsq; calidis tentandam mediis. His tamen sic magnificè pronunciatis bifariam peccant, primo quod cunctos absq; distinctione humores attenuandos autumant; Secundo quia siruposrelegant à numero medicamentorum; quod quam sit devium, & à Galeni mente alienum, perspicuum fiet, si prius mente concipias, triplicem coctionem à meditis considerari, primam naturalem dicunt, quia circa alimenta versatur & est alteratio alimenti in proprias nutriti qualitates, Galeno autore 3. de nat facult. 7. & lib. de differentiis sympt. c. 4.*

Quæst. An coctio humorum procedat attenuando. 1 aph 24 Ac de iis quos purgare oport. Menardri error. 3. Epist. 1.

Triplex coctio.

Secunda est humoris putrescentis, & est alteratio, qua evincuntur humores & reducuntur ad benignitatem quam possunt acquirere; seu est alteratio, in qua natura causis fortior evadit, permutatque eas pro suo robore. Et hoc est apud Galenum & Hippoc. coctionis universalius significatum, sic bilis, & salsa pituita, ac reliqui inutiles humores crudi dicuntur, cum putrescunt, non quod ulteriore coctione nutrire possint, aut ad sanguinis naturam redire, sed quia in modo substantia, & qualitatibus acquirunt dissimilitudinem quandam, cuius ratione nequeunt nutrire, nec à partibus trahi, adhunc modum bilem crudam flavam admodum esse, acrem, & maleolentem, scribit Galenus cit. coctam mitiorem fieri, pallescere, ac minus fœtere: sic sanguis cum inflammationem committit, crudus dicitur, quia putrescit, deinde cum transmutatur in pus, coctus, tametsi pars nulla ex pure alimoniam accipiat, sed quia superatur à natura, similitudinem contrahit eum partibus solidis in colore, & aliis qualitatibus, unde fit, ut hæc coctio sive natura victoria in venis per febres, & in pectore ac capite per catharros, & corizam maturatio; in tuberculis suppuratio dicatur.

2 acut. 44.

Tertia coctio est alteratio, quæ facit cessare putredinem manente substantia, de qua idem Galenus art. med. 89. ac debetur humori semiputrescenti, qui si plus iusto incaluit, ac semitam putredinis duntaxat contraxit, sola alteratione corrigitur, si iam saltem secundum exiguas sui partes putrescit, non solum indiget alteratione, verumetiam secundo illo concoctionis modo, quo evincatur à natura, separetur, ac denique evacuetur: ideo autem tertia hæc coctio dicitur facere cessare putredinem manente substantia, quia incipientem putredinem reprimit, & manent in corpore res, quæ alteratur, benigna, & utilis nutritioni. Hasce omnes coctionis species unica generali definitione Aristoteles comprehendit, dum ait: coctio est perfectio à naturali, & proprio calore ex oppositis passivis, quæ sunt unicuique rei, quæ coquitur, materia. At vero Galeno sola prima coctio dicitur Primo Epid. & locis primo citatis, quia in ea sola mutatio fit eius quod cõcoquitur, in substantiam aliti, atque hanc iuvari scribit, somno, exercitio, modica fri-ctione ex calefactione calidioris vini potu, balneis, sacculis, fomentis, oleorum modicè calentium inanctionibus, ac boni succi ciborum moderato esu, quia hæc omnia nativum calorem iuvant. Secunda vero concoctionis speciem, si ob crassitiem, lentorem, frigiditatem humor fit crudus, ut pituita, tum iis, quæ diximus, tum calefacientibus, inscindentibus, extenuantibusque serapijs promovetur; at si ob caliditatem, acrimoniam, & mordacitatem incoctus sit, refrigerantibus, & humectantibus & abstergentibus, tum sirupis, tam etiam edulijs ut ptisanæ cremore, farre, sero, mulsa, loco obscuro, & quieto, hæc enim ad bilis concoctionẽ imprimis

Coctionis definitio. 4 meteor. 2. Sect 2. 44. Lib de const. art. med. 21.

Naturales cõcoctiones quæ iuuãt.

Humores peccantis coctio à quibus fiat.

imprimis faciunt, quia calorem nativum attemperando iuvant, & reducunt, ad ſymmetriam, deinde retundunt humoris acrimoniam, tertio, ſi quid eius partibus imbibitum eſt, abſtergunt. Tertia coctionis ſpecies frigidis, ac ſiccis procuranda, quia hæc potiſſimum putredinem inhibere valent, ſubindeque calorem præter naturam coctioni contrarium coërcere. *Putredo quibus inhibetur.* Iuvant itaque nativum calorem præcipuum coctionis inſtrumentum, alia ipſum fovendo, ut quæ primo loco retulimus; alia ventilando, ac prohibitam ventilationem prohibendo, ut quæ ſecundo; alia impedimenta removendo, hoc eſt putredinem, ut quæ tertio: quocirca omne ſiruporum genus coctionem iuvat, quia aliquid eorum, quæ diximus, præſtat. *Siruporum uſus utilis.* Non igitur ut Manardus quibuſdam imponit, medici exiſtimarunt ſirupos vim habere concoquendi, ſed alterandi, & reducendi calorem innatum ad temperamentum, quo melius ac facilius concoquat, & ſeparet utile ab inutili, eſt enim eius caloris proprium, homogenea conjungere, diſgregare heterogenea. *Nativi caloris quid proprium.* Ac tametſi iulepi inventum Arabum ſit, ut ex ipſa barbara appellatione manifeſto conſtat, ante annos plus minus trecentos uſurpatum, longo tamen antè tempore veteres tàm Græci quàm Latini ex eadem materia, & in eoſdem uſus ſua habuerunt apozemata, præparandis ad purgationem corporibus & humoribus accommodata; ſic Galenus ſuperius dictas herbas in mulſa incoquit; & Celſus; antiqui, inquit, medicamentis quibuſdam datis concoctiones moliebantur. *Lib. 3. c. 4.* Si quæras qua ratione facilioris cibi moderatus eſus coctioni opituletur? *Victus tenuis, qua ratione coctioni opituletur.* Reſpondeo, id facere, quia facili negotio à natura ſuperatur, minimeque excrementoſus eſt, ac ſuperatus noſtri caloris ſubſtantiam auget, ac fovet, utpote in quam converſus eſt: adhæc quia parciori victu detracta de conſueto cibo portione nativus calor crudos humores concoquit, abſumitque frigidos, craſſos viſcidos, ac glutinoſos, viſceribuſque & venis impactos partim abſumit, partim extenuat, ita ut vel ſponte interdum criticè fluant, cumque inedia corpus exhauſtum excrementis vacat, medicamentum purgans facilè in omnia ſubit, ac integris viribus omnia penetrat. Ex quibus iam liquet quid medici intelligant, quidve interſit inter hæc quatuor vocabula, coctio, maturatio, præparatio, digeſtio; nam coctio, & maturatio à calore fiunt nativo, illa tamen in materia benigna, hæc in vitiata: in illa maior pars convertitur in aliti ſubſtantiam, in hac quod aſſimilatur, paucum eſt, quod ſemicoctum ac ſuperfluum relinquitur multum; præparatio vero eſt reductio ad benignum, ſimul cum ſeparatione boni à malo, ac ferè cum maturatione accidit, at digeſtionis nomen tam coctioni alimenti, quam maturationi, & præparationi humorum barbari accommodarunt. *Coctio, maturatio, præparatio, digeſtio quid.*

Liquet etiam, cur iubeat Hippocrates concocta medicare, ſcilicet ad coctio-

nem. Sequitur ſeparatio, ſolet enim natura poſt coctionem humores diſcernere, & ſuperfluitates expellere, ideo tunc potiſſimum, cum cocti ſunt, evacuationi adminiculatur cuius rei cauſa eſt, quia prius humorem quemlibet curat ſibi ſimilem reddere, quod cum ob materiæ ineptitudinẽ non poteſt, & materia aſſequuta eſt elaborationem, quam poteſt, optimam, tunc natura deſiſtens à concoctione ad expulſionem ſe convertit, & hæc ratio eſt, cur bilem tenuem ac fluidam initio non expellat, quia prius eam conatur concoquere, ut ſcribit Galenus 2. de differ. febr. per coctionem autem cuncta domantur, & ad temperamenti mediocritatem rediguntur eodem autore, quo fit, ut eadem calidiſſimam, ac tenuiſſimam bilem aliquantulum refrigeret, & ad teporem reducat, vitream pituitam calefaciat, unde evenit, ut illam refrigerando nonnihil incraſſet, hanc calefaciendo, quemadmodum Sol glaciem ac mel, liquefaciat, neque id mirum: fiunt etiam hæc à calore nativo ac benigno, qui moderatus eſt, non fervidus neque intenſus, non ſecus ac per anodina, quæ hoc calore pollent, frigida calefiunt, calida refrigerium ſentiunt. Neq; vero bilis, quod craſſeſcat, idcirco coquitur, nec cocta idcirco purgari aptior eſt, quod craßior evaſerit, ut quidam exiſtimarunt exemplo ductii eorum, quæ ex pectore educuntur; ſed quod ſit à reliquis humoribus ſecreta, eamque tunc natura evacuare contendat, ut partibus diſſimilem; ut enim ſimilitudo ad permutationem facit, ſic ſequeſtratus humor ideo facilius expelletur, quia nullam habet ſimilitudinem propter quam à partibus retineatur. Refrigerio igitur, & non incraſſatione bilis indiget ut evacuetur, nec rurſus attenuatione, niſi pituitæ permiſceatur, cuiuſmodi eſt, quæ ſpuriam gignit tertianam, quæ quidem attenuanda eſt, & inſcindenda, quæ vero vitellina dicitur, quia per aßationem craſſa redditur, diluenda potius, & medicamentis attemperanda quam inſcindenda eſt.

Bilis tenuis initio cur non expellitur 6 Epid p. 5 tract. 6.

Dupliciter enim craſſa attenuantur, aut liquidis diluta, ut lutum aquæ mixtum, aut inſcindentibus & calefacientibus liquata, ut quæ viſcida ſunt, & lenta. Si obtrudas Galenum de ijs, quos purgare oportet, dicentem, inter initia morbi, tenues & aquoſos humores purgabis, ubi craſſi, & tenaces fuerint, quales pituita & nigra bilis ſunt, coctionem expectabis, *ergo tenuem bilem nulla expectata coctione evacuandam. Reſpondeo, quoſdam legene non inter initia, ſed ante initia morbi, dum adhuc non putrent, nec febrem committũt; alij reſpondent ſeroſos, & aquoſos humores expreßiſſe, qui nullam præparationem admittunt, & craſſos ac pituitoſos qui maiori molimine*

Craſſa dupliciter attenuantur Obiectio.

concoc-

concoquuntur, bilioſos verò qui concoqui valent, non tamen multo negotio non excluſiſſe, ſed inter initia digeſtos, ut addit Coquilatus, evacuari poſſe principii vocabulo non pro primo morbi inſultu, nec pro cruditatis tempore accepto, ſed pro ſpacio trium dierum aut pluriũ, in quo ſigna coctionis tenuis humoris apparere ſolent, ſicuti ſputum apparens eo tempore morbum facit breviorem ut Galeno placuit primo aph. 12. Porro non defuerunt, qui priori è diametro contrariam opinionem defenderent, exiſtimantes, humores purgandos ſemper incraſſandos eſſe, idque hiſce ducti rationibus, prima quia dicente Hippocrate, coquendi ſunt prius, quæ autem concoquuntur autore Ariſt. & Galeno, craſſiora evadunt, coctio enim dimanat à calore permiſcente oppoſita paſſibilia; ideò neceſſariò caloris vi, id quod tenue eſt, diſſolvitur, & humidum cum ſicco permiſcetur, ex qua miſcella, & defectu humidi, quod exhalavit, id quod ſupereſt, craſſius, ſiccius, ac calidius redditur. Secundam rationem deſumunt ex Galeno 2. progn. 43. ubi tenuem materiam à pectore expelli non poſſe affirmat, quia circiter ſpiritum circumfluit, ideo humorem in fiſtulis pulmonis reconditum modicè craſſum eſſe oportere ut excreetur. Reſpondet primæ rationi Gentilis, per coctionem, ſicuti in mixtionibus, ſiccum terreum agere in humidum aqueum; ſi igitur plus amittatur de humido aqueo, totum remanere craſſius, ſi vero plus de terreo ſicco, tunc tenuius evadere, quæ tamen ſolutio anilis omnino eſt, nam caloris vi non terreum, ſed aqueum exhalat. Vgo Senenſis diſtinguit de coctione in materia benigna, & in materia vitioſa; in benigna, quia tendit ad retentionem, & nutritionem incraſſando ſemper procedere; in vitiata verò, quia eſt præparatio ad expulſionem, modò attenuando modo incraſſando fieri. Alii dicunt per coctionem, etiamſi humor craſſus evadat, acquirere tamen quandam fluendi facultatem, quod idem eſſe arbitror, ac ſi dicerent, ſeparari, æquabiliorem reddi, ac expultrici facultati obedientiorem, unde dicebat Avicenna, coctionem in materia craſſa, æquationem eſſe eius cum ſubtiliatione: in ſubtili æquationem cum inſpiſſatione. Nobis quidem ſic ſentiendum videtur, cocta quidem ſemper evadere craſſiora, at humores qui coctionem veram, ac naturalem ſubterfugiunt, non ſemper craſſos, ſed ſemper peracta coctione permutatos, domatos, & obſecundantiores reddi, id quod concoqui vocavit Hippocrates coctionis nomine in ſuo univerſaliori ſignificato accepto, cuius evictionis permutationiſque variæ differentiæ ſunt, nam & craſſa dum extenuantur, aut lenta inſcinduntur, aut tenuia incraſſantur, aut putria in pus vertuntur, à natura vinci, & concoqui dicuntur, coctione omnem ad mediocre temperamentum adductionem ſignificante.

Altera opinio. Primo aph. 22. Ar. 4. met. 4. Gal. de totius mor. temp. 3.

Gentilis ſolutio prima primid. 6. c. 3.

Ibidem.

Aliorum.

Prima 4. tract. 2. c. 7 Autoris ſolutio.

Primo aph. & 2. acut.

Et hinc est, quod illico incipiat apparere eorum humorum portio in urinis, tuncque signa coctionis adesse diximus, ac naturæ victoriam, si modo morbus salubris futurus est, quod si natura ab illis oppressa, neque hos evincat neque alimentios concoquat, tunc succumbit, & ager in deterius ruit, maleficum fit morbi iudicium, aut saltem difficilior, diuturniorque affectio. Vides quo pacto sola pituita dulcis, & acida, quando citra sanguinis temperamentum sunt, verè cruda dicuntur, & concoqui valent, & in bonum sanguinem ac membrorum substantiam converti, quid etiam Galenus asseruit; reliqui humores, utraque bilis, & salsa pituita, quoniam per ulteriorem concoctionem à moderato sanguine receßerunt, nunquam perfectè concoquuntur, satisque cocti humores vi- 10 debuntur, quando à natura apti redditi sunt, ut per se aut artis adminiculo expellantur. Ad secundam rationem dicendum minimè idoneum esse exemplum eorum, quæ ex pectore educuntur; purgatio enim medicamento trahente, & natura expellente fit, non ergo spiritu excipiuntur, quæ purgantur aut sua subtilitate exclusionem naturæ frustrari possunt, quin potius subtilia facilius trahuntur à medicamento, & expultrici promptius cedunt, si modo, uti diximus, cocta jam sunt.

Pituita dulcis, & acida duntaxat verè cruda dicitur. 4. de sanit. tuend. 4.

Purgatio qui fiat.

De menstruis aduſtis. 20

CAP. XI.

SOlet interdum sanguis concalefieri, & exarescere, idque sæpiuscule contingit ex incensis carbonibus inferius subditis, quod incautæ fœminæ vigente hyemis rigore faciunt, unde uterus exuritur, menstrua arefacta, ficcioraque reddita detinentur, & strangulatum uteri ac pleraque alia mala concitant, sicco utero ad superiora recursante, aut menstruis ipsis, quanquam citra putredinem calorem quendam concipientibus, à quo uterus facile excandescit. Causam hanc 30 fuisse ex fœminæ relatu percipies. Signa sunt, quod fœmina huc illuc se iactat, animo deficit, pituitam cum bile vomit, sitit vehementer, dum nimirum venter æstuat, ad contactum dolet, febricitat interdum, urina supprimitur, & alvus, dolet spina, & dorsum, turbatur lingua, ac voce aliquando privatur, ventriculi morsus adest, & spiritus offendens ex flavâ bile, quæ caloris est soboles, unde etiam post-

Causa Signa.

modum

modum urinam habent rubram, dolet universum corpus, maxime collum, labina, lumbi, & inguina.

In huius affectus curatione duplex erit proponendus scopus, primus sanguinem, & uterum contemperare, secundus defectum evacuationis supplere. Esto igitur cibus frigidus, & humectans, aut lactuca, cucurbita, sonchus, iuscula pullorum, cremor ptisanæ, potus, aqua hordei, aut cerevisia mediocris. Secundò utendum potionibus contemperantibus frigidis & humidis, vel hoc sirupo. ℞. *sirupi borraginis, cichores, violar. an.* ℥ *ij. ß. aquæ endiviæ, violar. bugloßæ an* ℥ *iv. misce pro quatuor dosibus*, sirupi granatorum, & acetosæ omittendi propter adstrictionem. *Curatio.*

Tertio evacuatibus, quod primo statim initio fiet, sanguine copiosè ex utroque pede misso, deinde salvatella distante iam mensium statuto tempore, deinde præmissa per sirupos attemperatione leviter purgetur mulier sic: ℞. *mannæ electæ* ℥ *ij. dissolvantur in iure pulli aut in* ℥ *iv. decoctionis florum cord. cum sirupi rosar. solutivi sesquiuncia*, vel, si à potione abhorreret, boli fiant ex ʒ x. *cassiæ cum sacharo*, vel capiat per plures dies singulo mane ℥ vj. *seri caprini, aut vaccini in quo per noctem maduerint* ℥ ß. *foliorum sennæ, & p. ij. florum cord. mane facta colatura adde sachari q. s.* Hic etiam clyster alvum lenit, partes utero vicinas contemperat, & humectat, *foliorum malv. lactucæ an. m. j. hordei p. iij. prunorum numero* xx. *coquantur in s. q. aquæ, colaturæ* ℥ x. *adde olei viol. ros. sachari an.* ℥ *j. ß. fiat clyster*, subinde inungenda inguina, & loca muliebria, ac totus inferior venter oleo rosar. viol. amygd. dulcium, de semine cucurbitæ, melonum, addito etiam unguento rosato. *Euacuatio.* *Clyster.*

Considerandum diligenter, ne uos causa decipiat, nam aliis ex causis suppressis menstruis, aut corruptis frigida ut plurimum nocent, quia magis impinguntur materiæ ex illis, omnibus tamen sanguinem per hirudines ex hæmorrhoidibus detrahere mirificum semper præsidium fuit. *Admonitio.*

De mẽstruorũ fluxu rubro, sanioso, fulvo & luteo.

CAP. XII.

TAmetsi ex iis, quæ cap. *de menstruis corruptis*, *de fluxu menstr. immoderato, & de fluore muliebri* tradita sunt, facile possunt suppleri quæcunque

cunque hoc cap. ſunt dicenda; tamen, quia Hippocrates olim, & nuper Martinus Akakia de fluxu rubro, fulvo; & luteo peculiariter diſſeruerunt, iiſdem etiam fluxionibus ſingulare caput deſtinavimus. Fluxus itaque ruber fit, cũ ſanguis ex utero fluit, qualis ex victimâ recens mactatâ, & grumi pellucentes. Huius rei cauſæ ſunt, febris, abortus, partus laborioſus, & à menſtruorum interceptione ſubita eruptio, febris enim ſanguinem inflammat, & ad motum reddit agiliorem, venas uteri & totius corporis reſerat: in abortu & partu laborioſo cotylidones violenter abrumpuntur: in ſubito vero fluore menſtrua, quæ ſuppreſſa de repente erumpant, tanto impetu interdũ natura ſuperfluum expellit, ut una laudabile profundat.

Deſcriptio. *Cauſa.*

Signa ſunt, quia mulier impotens fit, & attenuatur, venter imus attollitur, indureſcit, & ad contactum dolet, veluti ulcere præſente: dolor etiam ipſa pudenda pertingit, & pubem, & hypochondria, & lumbos, quin etiam in pectus & ſcapulus irruit: & febris adeſt, quia bilis ſuo frẽno deſtituitur & putreſcit: & dentium fremitus fit: quin etiam purgatio excitatur à bilioſo humore per partes ſentientes delato: & ſudor multus diffunditur: ventriculi morſus vexat: & eâdem die ſæpe rigent, & rurſus ſubinde ſudant: & ſitis premit. & lingua aſpera eſt: & interdum per nares ſanguinem fundunt. Quin & procedente morbo *pusillanimis mulier fit* & magis debilitatur, ac pedes intumeſcunt; & cavitates oculorum, & color corporis imutatur. Sed adhuc magis ingraveſcẽte malo urinæ adeſt ſtillicidium, irritatâ veſica à bilioſo humore: aut certe retracta à partibus, quæ iam ob ſiccitatem convelluntur; quo cum pervenerit affectio, pericula plena eſt, & fere intra quatriduum perimit, non tolerante natura longiori tempore tentionis laborem, ut Hipp. & Galenus *in opere aphoriſmor.* ſcripſerunt. Hæc affectio iunioribus quam ſenioribus magis accidit, quia plus ſanguine abundant. Egit de hoc affectu Hippoc. *in lib. de morbis mul.* Curatio ferè eadem, quam deſcripſimus ſupra cap. *de menſtr. corruptis*, aut certè cap. *de fluxu menſtr. ſuperfluo à ſanguine ſeroſo*: contempetato enim prius humore cibis refrigerantibus, & glutinoſis, atque iis quæ citra magnam adſtrictionem putredinem inhibeant, poſtea expurgetur, & adhibeantur ea, quæ ſanguinem omnino ſiſtant, de quibus citatis locis abundantiſſimè dictum eſt.

Signa. *Prognoſt.* *5. aph. 6.* *lib 2. text 6* *Curatio.*

Fluxus fulvus.

Porro eſt alius fluxus in quo veluti à carnibus aſſatis humor &

veluti

veluti muria fluit: quem magnus Hippocrates, & post eum prædictus Akakia sanioſum vocant; nos sanioſum sub rubro comprehendimus, & hunc alterum fulvum nuncupamus. *2 de morbi mul. 13. 15*

Oritur ex partu, aut ex abortu laborioſo quoties de fœtu aut de utero ipſo quippe dilaniatum fuerit, aut intus computruerit, aut cum plurimo evacuato ſanguine reſiduum bileſcit, nec expurgatur, ſed potius à calore extraneo exaſſatur. *Cauſa.*

Indicia ſunt horror, rigor, febris acuta, dolores in laterum mollitudine, lumbis & fœmoribus: uterus exulceratur circumcirca, & fœmora, & aliæ partes, & ſi humorem linteo excipias, fulvum refert colorem, & ægrè elui poteſt: inſuper impotentia adeſt, viaium debilitas, ac procedente morbo tota intumeſcit infra umbilicum & in cruribus, & color fit morbi arcuati ex effuſa bile *Signa.*

Denique eſt alius fluxus, in quo, quod expurgatur, ſubluteum eſt, & viſcoſum veluti ex ovo, & fit ab iiſdem ferè cauſis, à quibus ſuperior, niſi quod humor non ita eſt exaſſatus. Notæ ſunt, quia cum fœmina mingit, morſum percipit, & lancinationes: uterus ulceratur, & febris corripit acuta, calor magnus, ſitis, vigilia ac mentis perturbatio, & ſi incedat feſtinanter, anhelatio, & membra exſolvuntur ac temporis progreſſu, uti Hippoc. refert, venter imus intumeſcit, ac durus fit, & ſi contingas, dolet, & dentibus ſtridet: animi deliquium, anxietas, & perfrigerationes adſunt; pulſus celer, ac debilis, ſudor multus. Morbus eſt acutus, & ex quo plures cito, præſertim ſeniores ſuccumbunt: iunioribus ſic contingant, diuturnæ ut plurimum ſunt hæ duæ affectiones. *Fluxus luteus.* *Signa.* *2 de morbis mulier. 13.*

Curantur ut cap. *de menſtruis corruptis* dictum eſt, & *de ſanguinis fluore immodico à bilioſo humore.* Videre etiam non pigeat caput *de ſuperfluo ſanguinis fluore poſt partum, & de fluore muliebri*, ut integram habeas & morbi cognitionem, & curandi methodum. *Curatio.*

De menſtruorum cum morbis complicatione.

CAP. XIII.

VIx quicquã reperies, quod cordatos, & exercitatiſſimos medicos magis anxios, & ſollicitos reddat, & in quo parũ exercitati & imperiti

periti sæpius errores committant exitiales, quam menstruorum cum morbis complicationem. Ea autem sex potissimum modis contingit, primo cum morbus invadit menstruis imminentibus. 2. si ob morbi invasionem menses debitum tempus antevertunt, & inopinato irruunt. 3. si menstruationis, & morbi tempora complicantur, ita ut menstrua purgatio coincidat cum morbo. 4. si menstruis suppressis, remoratis, aut diminutè stillantibus affectio aliunde superveniat. 5. si præexistente morbo suppressio, aut remoratio menstruorum causam præstet, qua affectio, & symptomata augeantur. 6. si existente morbo menses destillent.

Differētia.

Si igitur menses immineant incipiente, vel procedente morbo, considerandum est, sitne affectus ex iis, qui ex utero enascuntur, quo in casu si morbus sanguinis detractionem postulat, citra ullam cunctationem ex talo mittendus est, minime vero ex brachio, ut per convenientem regionem evocatur, & evacuetur uteri redundantia, & mali causa. Verum si ex corpore universo vel aliquo ex præcipuis membris affectio ortum ducat, eam brachii venam tundendam esse plerique affirmant, quæ partem primario affectam respicit, quæ tamen sententia, si in universum accipiatur, mihi quidem periculosa videtur, *potiusque distinguendum* de numero dierum, de acutie morbi, & corporis plenitudine; nam si morbus non sit acutus, ex pede sanguinem detrahendum esse censeo, idque ipsum faciendum, si fœmina per triduum, aut quatriduum duntaxat à menstrua purgatione distet, etiamsi morbus ex acutorum numero sit, idque tum ratio probat, tum exercitationis confirmat experimentum, quoniã natura iã eo inclinare incipit, & per locum quo natura vergit, si conveniens sit, evacuandum est. È converso vidimus sæpius sanguine gybero detracto raptum fieri ad superiores partes, unde deliria, vigiliæ, sopores, difficultates anhelitus, & tandem mors ipsa secuta est. Cæterum si per octiduum, aut circiter adhuc consuetum menstruationis tempus distet, & plenitudo maxima sit, nec fœmina possit tolerare ex pede cõfertam evacuationem, quam morbus postulat, tum stat eorum sententiã, sanguisque è brachio detrahendus est prius revulsionis gratia, præsertim si morbus fuerit acutus. Purgantia tamen medicamenta vomitum, aut sudorem prolicientia in posterum suspendenda, donec menstrua purgatio prætereat, ne natura distrahatur, & præ-

Curatio primi complic. mod. Morbo invadente menstruis imminẽtibus ex qua parte mittendus sanguis.

Purgantia menst. tempore non adhibenda

& præpediatur ab opere, aut ſaltem leviſſimis utendum, quibus nec corpus commoveatur, nec menſes ſupprimantur, ne motui paratus ſanguis intempeſtivè detentus, aut aliò evocatus in partem principem inopinato irruat, & malum augeat, aut aliud gravius accerſat; quod intelligendum, niſi fœmina ſit ex iis, quibus menſes procraſtinari contingit, in his enim urgente neceſſitate purgare licet, quippe non rarò vidimus adhibita purgatione menſes prorumpi, & morbum ſolvi, dummodo quatriduo ſaltem ante 29. à menſtruatione præterita diem id fiat, in quibus etiam per id temporis ſudoriferis aut vomitum cientibus uti liberum erit, prout affectio poſtulaverit, cucurbitulæ autem, & crurum ſcarificationes ſemper locum habent. At ſi morbus chronicus ſit, utilius erit purgationem exercere octiduum aut circiter poſt tranſactum menſtruationis tempus.

Verùm ſi debitum tempus menſes in morbis antevertant, qui ſecundus erat complicationis modus, nihil profectò in curandis fœminarum morbis gravius, acclivius, ac periculoſius reperies, præſertim initio morbi, dum adhuc univerſalia remedia non ſunt adhibita; in aliis enim temporibus, cum alias nihil agendum fuerat, minor perplexio: initio verò ſanguinem demis aut cathartico uteris impedis menſtruam purgationem: neutrum præſtas augmentum morbus capeſſit, quippe auxilia morbo proficua menſes renuunt, quia inde remorantur, & nihilo ſecius ſi fluant, parum de morbo ſublevant, quia tunc menſes evacuationis ſymptomaticæ rationem habent, quæ ferè ſemper pernitioſa eſt initio morbi, in quo natura rarò utilem ullam evacuationem ſolet promovere: quocirca diligenter conſiderandum eſt, quid boni vel mali ſecum afferat, & à quibus cauſis menſtruorum in morbis anticipatio proficiſcatur; nam initio, uti diximus, & in augmento periculo plena res eſt, propter adductas cauſas, in ſtatu vero, & declinatione ſi cum tolerantia menſtruorum irruptio fiat, utilis eſſe ſolet ob temporum ad evacuationes aptitudinem dummodo non complicetur cum alia naturæ evacuatione, tunc enim magnam copiam ſignificat, & naturam nimis proritatam, & ob diſtractionem nullam evacuationem perfecturam, ideoque ſubverendum, ne ab irritamento, & duplicato labore ſuccumbat. Porrò menſtruorum anticipatio cauſas habet quatuor; prima eſt materia copioſa, acris, mordax, tenax, & à natura aliena, ſecunda efficiens, id eſt,

Curatio ſecundi modi.

Cauſa anticipationis.

expultrix facultas irritata aut retentrix collasa; tertia instrumentum seu vasa laxa, aperta vel rupta; quarta & ultima est, sine qua non, exquisitior nimirum sensus partium, qui à rebus etiamsi secundum naturam exarcebatur. Igitur ex quacunque causa fiat, si copia adest, aut affectio ex iis est, quæ sanguinis missionem desiderãt, curatio inchoãda est à sanguinis missione ex pede, inspecto tamen fluentis sanguinis impetu; nam si cacochymia adsit, & menstrua purgatio consuetam quantitatem adæquare videatur, aliâ sanguinis missione non erit opus; sin minus, naturæ partes supplebis, sanguine, ut dictum est, prius ex pede misso, id quod Gale. 9. met. disertissimè docuit, quamvis sunt, qui illum coloci taciti calumnientur, quod expectet, quoad evacuatio naturæ absolvatur: verum si eius verba accuratè perpendas, non expectat quidem, sed fluentis impetum animadvertit, quod si satis fore videtur, totum opus naturæ permittit, si minus illicò tantum sanguinem detrahit, ut ex coniunctis ambabus evacuationib. perficiatur id, quod expedimus. Sunt qui deinde venam brachii tundendam sentiunt præsente plenitudine, quod quidem nunquam fui ausus, neque suadeo, nisi maxima fuerit plenitudo, & affectio urgentissima, ut apoplexia, angina, pleuritis, phrenesis ob alibi jam dictas causas, potissimũ vero, si redundantia in utero exti. erit, sanguinis missionib. ex pede innitendum pro redundantiæ quantitate, non ter duntaxat, sed pluries præsertim si affectio sit ex iis, quæ caput invadere solent, ut febris ardens. Quod subinde in mediocri plenitudine faciendum censeo, licet affectio inter alas & inguina existens sanguinis missionem ex brachio postulare videatur, ut ardentissima febris, nam scissa vena pedis, aut cruribus scarificatis, quod adhuc magis probo, plenitudo etiam deponitur, ut cap. *de menst. suppr.* probatum relinquimus; morbo insuper subvenimus, & raptum humorum ad superiora præcavemus; secus de reliquis evacuationib. sentiendum, pro quibus expectare oportet, donec natura quieverit, vel remissius egerit, quo tempore stillantib. aut fluentibus sanguine lentis, sed albidioribus. jam uteri purgamentis cathartico medicamento utendum erit, quod lacessentes humores contemperet, ac propellat, sed id non nisi maxima impellente affectus urgentia, & pronunciato prius nocumento ex pharmaco, & periculo ex dilatione; quod si morbus inducias præstiterit, differre purgationem tutius fuerit. At si menstrua purgatio fuit diminuta, & morbus magnum calorem coniunctum non habet, ea etiam medicamenta usurpanda,

Quorundã opinio reiicitur in praxi.

Menstruis albidioribus iam fluentibus purgatio exerceri potest.

panda, quæ menſes ulterius moveant maximè ſi anticipatio fuit procedente morbo; nam ſi in principio, magis ſanguinis miſſionibus quã aliis pugnandum, quia iuxta medicorum dogmata ſanguinis miſſio initio morbi, purgatio in ſtatu, aut declinatione magis convenit, niſi etiam iis temporibus ſanguis redundet, vel incuria medici, aut ægro tantis negligentia prætermiſſa initio fuerit, quæ tamen omnia cum magna præmeditatione ſunt exequenda.

Sanguinis miſſ. initio morbi, purgatio in ſtatu & declinatione magis convenit.

Si verò menſes ſtata periodo fluant, & cum aliquo ex morbi tẽporib. coincidant, ſi quidem id in morbi principio contigerit, expectato primo naturæ impetu, hoc eſt; tranſactis 12. horis, ſi fluxus in præſentia non ſit, vel in poſterum fore nõ videatur ſufficiens, ex pede ſanguis mittendus erit ad complendam naturalem eius fœminæ evacuationem, ac id inſuper evacuandum, quod morbus exigit, quippe & conſuetudini, & morbo ſatisfaciendum eſt. Quanquam autem id de urgentiſſimis morbis intelligi etiam poſſit, tamen in levioribus potiſſimum locum tenet, per quos ne graviores fiant, menſtruationi omnino providendum lavacris, ligaturis, fricationibus, ſuppoſitoriis, clyſteriis, atque aliis, quæ partes utero vicinas valeant proritare, ac ſi morbus à cauſa frigida ortum ducat, potiunculis præterea, quæ menſes proliciant, & ſubinde morbum reſpiciant, de quibus cap. *de menſtruorum ſuppreſſ.* purgationem tamen per pharmacum ſi fortè neceſſaria ſit ſuſpendentes, quoad menſes deſierint, ne turbato, commotoque ſanguine graviora pullulent mala.

Curatio tertii modi

Verùm ſi affectio ſit ex magnis veluti angina, phreneſis, pleuritis, aut acuta febris, prima vice ex pede, aut crurum ſcarificatione ſanguine detracto, poſtea eadem die, ſi menſes non procedant, gyberi vena aperiatur, ligatis interea fortiter cruribus dum ſanguis fluit: hoc in bona praxi ſequendum eſſe ratio omnino convincit, urgentioris enim mali indicatio illam, quæ à menſtruatione ſumitur, perpetuo ſuperat. Eadem ratione in reliquis morbi temporibus te geres, in quibus etiam purgationem, vomitum, ac ſudorem, ſi forſan hæc morbus requirat, ſuſpendere oportet, quoad menſtruorum præſentia non impediat, eorum ſiquidem indicatio illorum auxiliorum indicationes antecellit, niſi ultra ſtatutos dies ſanioſa purgamenta duraverint, quæ non tam plenitudinis ac naturæ actionis, quam irritamenti indicia tunc temporis cenſenda ſunt, & hoc in caſu urgente purgandi indicatione pharmacum porrigere licet ad-

Sanguinis miſſio bis in die.

Indicatio à menſtruis antecellit indicationes ad purgationem, vomitum & ſudores.

expurgandos humores mordentes ac proritantes. Cum his tamen, ubi menses in morbis consueta periodo fluunt, cautè, & non nisi iam iam desinentib. instillantibusve opus aliquod prudens medicus tentabit, præsertim sanguinis missionem, aut purgationem, ut enim Hi-
Proverbiũ spanicum fert proverbium, Feriata dies est cum hospites adsunt, & periculosum admodũ fuerit à consueto, & utili fluxu, ac debito tem-
1. Aph. 20. pore commodo naturam divertere, siquidem, quæ judicantur & judicata sunt, movere aut novare tutum non est. At quoniam qui methodum in omnibus nimis pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerumque hominem de medio tollit, ideoque præcepta artis interdum urgente necessitate evertere utile sit, hæc omnia diligenter rimari, & exequi oportet, in quibus medici prudentia imprimis requi-
In Proœmio. ritur, ut id assequatur, quod Avicenna ultra scriptæ, & traditæ artis præcepta incomprehensibile esse dixit.

Quarti modi curatio. Quartus erat casus, quando menstruis suppressis morbus aggreditur, qua in re sciendum est, unâ è quatuor causis menses sicuti alias evacuationes remorari, ac detineri à materia, à facultate, ab instrumento; & à causa sine qua non; à materia nimirum crassa, vel copiosa, facultate debili, vel oppressa, instrumento impedito; & sensu partis hebetiori, ab eorum *contrariis* anticipari, uti antea diximus.

Igitur pensitandum priùs erit, an natura nunc primum menses remoretur, an vero suppressi diu jam fuerint; & ulterius, an à prædicta suppressione morbus ortum ducat, si enim inde suboriatur, à sanguinis detractione ex pede procul dubio auspicanda curatio est, neque antea purgandum, vomendum aut sudandum, sed sanguine ex pede misso, pro consuetæ menstruationis copia ad scissionem venæ gyberi aut eius loci veniendum erit, quæ morbum respiciat, potissimum, si à consueto tempore per quatriduum distet, tametsi menses etiam remediis provocati non fluxerint. Verum si recentes fuerint suppressiones, & morbus non urgens, priusquam ad alia auxilia devenias, eorum fluor expectandus erit, maximè si de natura morbi nondum constet, quippe securius est, menstruis suppressis sanguinem mittere ex pede, quàm purgare, vomere, aut sudare, nam sanguinis missio cuilibet ferè morbo conducit, reliqua non nisi à frigida causa ortis, aut urgentibus. Si tamen menstrua purgatio lentè procedat sanguine ex pede detracto, ea medicamenta exhibere opor-

oportet, quæ menſes moveant, idque etiam antequam prorumpant exequi abs re non erit, ſi ſuſpicio ſit, naturam ſuam opus non completuram, aut tardius aggreſſuram, veluti ſi fœmina de more habeat, ut debitum tempus purgatio prætergrediatur, aut ſi iam prætergreſſum ſit, & non fluxerint, quo in caſu ſanguinem ex ea vena practici mittunt, quæ è directo affectionem reſpicit, nulla, vel levi de menſtruo facta conſideratione: Ego vero tranſacto quatriduo id exequendum cenſeo, cum iam natura alio recenta eſt: intra quatriduum ex pede emittendum, & menſtruorum habendam omnino rationem, in levioribus affectibus, de quibus hypotheſis eſt. quam quidem diſtinctionem ſemper ante oculos habere oportet, ne errores committas exitiales.

In levioribus affectibus non abipſa duntaxat, ſed etiam à menſtruis indicatio ſumenda.

At dum menſes remorantur, & affectus ex alia cauſa ingraveſcit, quod quintum erat, plerique aſſeverantiſſimè confirmant, curationem ab eo auxilio eſſe auſpicandam, quod morbus & eius cauſa poſtulat, citra reſpectum ad venas pedis, quibus ego accedere nunquam potui, in levioribus enim affectionibus, & qui inducias præbent, venam pedis potius ſcindere diutina experientia me docuit (nã indicatio à menſtruis remoratis, levem affectionem, uti diximus, ſuperat) deinde frictionibus, *lavacris, ligaturis, cucurbitulis, & iis* potiúnculis utendum, quæ menſtrua proliciant, poſtea morbo providendum, quia ſemper eo tempore cauſa morbifica per eum locum convenienter evacuatur, nam quantumcunque menſtrua ſint ſuppreſſa, ſemper tamen natura eo tendit. Verum ſi morbus ſit urgens, veluti angina, pleuritis, aut ſimilis alius, tunc certe ea remedia adhibenda, quæ morbus exigit citra conſiderationem venarum pedis; quippe eorum indicatio eam, quæ à menſtruis deſumitur, ſuperare ſolet, tametſi venas pedis reſpicere etiamnum tutiſſimum ſemper fuerit.

Quinti modi curatio.

In menſtruis vero tempore morbi venturis ſed deficientibus, ita ut vero ſimile ſit, eorum retentionem morbum, & cauſam fovere, nil dubium eſt, ſanguinem ex pede eſſe detrahendum; quantum uteri plenitudo poſtulat, vel quoad menſes prorumpant, deinde, ſi opus ſit, blandè purgare concedimus, iis tamen medicamentis, quæ naturæ motum non evertant, & utilem moliantur evacuationem.

Sexti modi curatio.

Denique si præsente morbo menses instillent, si id quidem ante tempus statutum fuerit, te geres, ut supra in secundo casu de menstruorum in morbis anticipatione, aut si debito id fiat tempore, ut in tertio, quando menstrua cum morbi temporibus coincidunt, nisi quod stillantes menses maiorem significant naturæ oppressionem, & maiorem requirunt sanguinis missionem.

De fluore muliebri.

CAP. XIV.

Nomina.

VArias sortitus est appellationes hic affectus nam muliebris fluxus dicitur, quod mulieribus sit peculiaris, & proprius, & fluxus humiditatum albarum, & alba menstrua, seu alba uteri purgamenta, vel albi flores, & profluvium muliebre, sive uterinum nuncupatur, tunc autem fit, cum universum corpus per uterum à noxiis & inutilibus humoribus expurgatur autore Galeno, qua ratione interdum etiam, ut ipse ait per renes evacuatur, unde fit, ut sæpe longo tempore citra interitum duret. Distinguitur à gonorrhæa præsertim venerea cum qua maximam habet similitudinē, quod per hanc seminalis materia non ab utero, sed à seminariis vasculis, & potestatis carnib. profluit, ac diminantibus menstruis non cessat: muliebre autem profluvium sistitur, quando menstrua profluunt, & insuper quia ferè semper coniuncta habet Venereæ luis signa; At si ex impura Venere gonorrhæa non generetur, tamen in ea semper cum quodam licet exiguo voluptatis sensu semen profunditur, quod albis menstruis non contingit. Ab immodico vero menstruorum fluxu differt, quod in hoc sanguis etsi inquinatus integer tamen evacuatur, & grumescere potest, in muliebri fluxu non quidem integer, sed corruptus & in alteram naturam conversus cernitur, neque grumescit unquam aut certe ita crud⁹ ut nondum ruborem contraxerit. Fluit porro humor modo continenter: modo nullo ordine certave periodo. Vanum est n. quod Mercurialis scribit, hunc fluxum continuum semper esse, argumēto ductus, quod loci muliebres madeant semper; quippe id perpetuum non est, neque si esset, propterea fluxus continuus dici posset, aliud siquidem est loca madere, aliud humorē fluere, qui per intervalla pletumque

Definitio. 6. de locis 5. & 3 sympt. causis 4.

Distinctio ab aliis morbis.

Differentia

rumque repetit, si n. matéria acris & irritans est, continuo fluit, si non ita acris, accumulatur, quoad humoris copia gravata natura illum extrudat, unde fit ut quibusdam quotidie, aliis statutis temporibus, aliis bis tervè in mense citra ordinem inter duas purgationes profluat: sæpissimè tamen post mensium purgationem, contingit vero inter duas purgationes, aut post menstrua, quia semimutata illa excrementa, aut citius evocantur, aut facilius post debitum tempus consecutione ad menses excernuntur: sed n. fluit nonnunquam per venas uteri, sæpe etiam per eas, quæ ad cervicem terminãtur: Cæterum humor ipse albus sæpissime est, & pituitosus, sero lactis aut ptisanæ cremori perfimilis, nonnunquam pallescit, flavæ bilis soboles: sæpe aquosus à serosorum humorũ superfluitate: raro niger, quoniã melãcholicus humor suâ naturâ torpidus est, quanquam & ipsius fluxus interdum contingat: quod si ruber sit, haud exquisite ruber, sed veluti sanioſus, aut loturæ carnis similis existit, nonnunquam etiam sub viridis, ac fuliginosus, subindeque acris, & erodens, ita ut partes, quas attigerit, adurat & exulceret. Atque is rursus modo graveolens est, modo odore nullo molestus, plerumque citra dolorem prodit, interdum vero utero iam exulcerato cum dolore promanat, neque ætate maturas duntaxat affectus invadit, verumetiam virgines: nullatenus igitur Montano accedendum est, qui virginibus hunc fluorẽ nunquam accidere contendit, & causam inducit viarũ adstrictionem: quod si contingat, ex eo corruptam esse incautè pronunciat, cum tamen illa causa sit quod rarò, at non quod nunquam virgines hoc malo excernantur, visa n. iam est puella octo aũorum hoc morbo affecta & ego honestissimas, ac integerrimæ famæ virgines tum in Hispaniâ, tum in Germaniâ vidi & curavi, quæ per triennium, antequam mẽses prorumperent, hũc affectum passæ sunt, vel ob caloris debilitatẽ, vel qa cruditi atib. abundabant. Symptoma est in exũte mutato, vel ab intemperie & morbo totius corporis, & paris alicuius præcipuæ, veluti iecoris, lienis, ccpitis, ventriculi, maximè uteri ipsius, qui inprimis afficitur, ac debilitatur.

Montani lapsus lib. de uteri affect.

Species morbi.

Causæ huius affectus sunt internæ vel externæ, interna est copia vel malitia vitiosi humoris, quæ citra nullum ordinem facultatem ad expulsionem lacessit, generatur autem is humor (ut dictũ est) vel utero vel universo corpore, vel particulari aliquo membro malè affecto. Vtero quidem bifariam, aut quia proprium alimentum commutare nequit

Causa.

Ex utero.

nequit ob debilitatem retentricis, aut alteratricis, ideoque residuum expellit: vel quia pravè conficit, vel potius corrumpit propter intemperiem suiipsius. Debilitas alteratricis à frigido temperamento nascitur, ideo tunc tenuia, cruda, vel serosa excernuntur, cumque uterus nõn alatur, & trahere nunquam desinat, fit, ut assidua sit expurgatio, & universum corpus extenuetur: retentricis robur à causis etiam externis enervatur, nempe fœtus gestatione, contusione, casu, erosione, ulcere, inflammatione, vel abscessu, dolore, calore, mordicatione, & frequenti coitu, potissimum vero ab humiditate, quæ lubricitatem inducit. In remperies quælibet esse potest aut putredinosa qualitas, ob quam uterus alimenrum corrumpit, & tunc eius purgamenta pallida putrida ac fœculenta promanant. Si à toto corpore profluit, aut ex alimento depravato id fit, aut ex vitioso, & habituali totius corporis temperamento, aut quia partes, quos aliunde recipiunt humores, per uterum excernunt, quod fit vitio expellentis irritatæ, aut retentricis languidæ. Particularia membra, quorum consensu uterus in hoc morbo plerumque afficitur, sunt iecur, lien, ventriculus, vesica, aut caput, quæ excrementa progignunt, per sentinam sese exoneret, sunt enim hæ publicæ corporis officinæ quæ si vitiosos humores conficiant, facile toti corpori, & utero communicatur, perinde ac boni, ideoque sit membra hæc calida intemperie laborent, bilioſa gignunt excrementa; si frigida, pituitosa, fluida, ac tenuia, quæ pro varietate materiæ commixtæ acria, nitrosa, salsave existunt. Externas causas ex dictis facile colligere est, quibus adde aërem frigidum, mœrorem, eduliorum varia genera, præsertim herbarum, & leguminum, ac fructuum: partum difficilem, potissimum autem cruditates.

Alteratrix à frigido debilitatur

Retentrix ab humido

A toto corpore.

A parte aliqua.

Externa causa.

Signa.

Vt affectus dignoscatur, considerandatria, affectus natura, pars primario, aut per consensum affecta, & humoris conditio. Affectus dignõscitur, quia uteri purgamenta à menstruis diversa sunt colore, substantia, odore, ac profluendi tempore, & ordine: Menstruus quippe sanguis sincerus est, hic autem homor diversorum colorum pro humoris redundantis natura, & insuper imbecillitatem fœminis inducit, decolorationem, impotentiam, maciem, mœrorem, pedum ac manuum tumorem, difficilem respirationem, os

uteri

uteri perpetuo hiat, madet, quibuſdam excidit uterus ipſe, ita ut uſque ad muliebre pudendum progrediatur; fœminæ ſic affectæ ingratæ ſibi, & viris ſuis redduntur; interdum uteri exulceratio accidit, & tunc puris fœtidi nonnihil permiſcetur, aut ſanies, & fœminæ viri congreſſum non patiuntur, præſertim ſi ulcus in uteri collo ſit, doltēt, quæ tamen ulcus non habent, etſi viri congreſſu minimè delectenur haud tamen effunduntur; Pulſus fere in hoc affectu vermicularis eſt, ut ſcribit Galenus; urina veluti aſinina, ut ſenex notavit. Vitio totius corpori fieri deprehenditur ex laſſitudine gravativa, à qua levatur mulier copiâ excretâ, & rurſus gravari incipit; inſuper ex venarum plenitudine, tenſione, corpore pedum, manuum ac crurum, ſi vero non quantitas ſed humoris vitium in toto lædat, laſſitudo ulcerosa adeſt, cum pruritu, mordacitate, & calore univerſi corporis. At ſi cacochymia melancholia ſit, mœſtitiam, terrores, taciturnitatem, & alia ſimilia mala inducit, ſi bilioſa, iracundiam, amarulentiam, anxietatem, ſitim, inquietudinem: ſi pituitoſa, fœmina pigra, & ſomnolentia fit, oculi ſine dolore tument, omnes tamen ut plurimum carnes habent candidas, & laxas.

2. de præſag. expul. Hipp. 2. de morb. mul. Signa ſi à toto. Humorum Signa.

Si peculiare aliquod membrum afficiatur, peculiaria eiuſdem membri ſympromata id monſtrabunt, ita dolor, calor, tumor, bilioſa excrementa iecur malè habere indicant, inappetentia vero vel ingens fames, ciborum corruptio, acidi, & crebri ructus, pituitoſa excrementa ventriculum affici declarent. Quæ omnia ſi deſunt, & lumborum, ac partium circa veſicam moleſtiam ſenſerit, conſenſus à veſica, & vicinis partibus erit, præſertim ſi urina craſſa, alba, & mucoſa fit, qualem ſæpe vidimus. Quod ſi à capite contingat, cum dolore capitis, & ſpuma in excrementis fluxus ſit, & pernares, & os ſuppreſſa evacuatio aliqua fuit. Si tandem à liene, plerumque rugitus ipſius adeſt, & aqua ſub ſiniſtro hypochondrio fluctuat, ac fœmina mœſta eſt. Ab utero provenire indicium fuerit, ſi cuncta hæc deſint, & fœmina boni coloris appareat, & nihil præter imbecillitatem perſentiat. Prætereà in profluvio ab utero ſolo provenienti materia pauca eſt, cum ſolius uteri ſit excrementum, à toto autem, aut parte, quæ totius eſt officina, copioſior, dignoſcitur etiã ab utero fieri, ſi difficilis præceſſit partus, caſus ſupra ventrem, aut dorſum, ulcus vel tumor præter naturam in ipſo utero, aut medicamentum validum intus aut

Si à parte aliqua affecta.

extra uterum adhibitum, vel alia uterina accidentia, præsertim si fœmina adhuc nimis juvenis coniugio tradita fuit, & venerem exercuit.

Signa humoris. Humoris natura dignoscitur ex iis, quæ cap. *de fluxu menstr.* dicta sunt, & ex corporis conditione, ac præcedente vita, præsertim vero ex humoris calore, nam biliosus flavus exiit, aut pallidus cum acrimonia: Pituitosus albus multus; & citra acrimoniam; serosus, sive sanioſus loturam carnis repræsentat: melancholicus fluxus hic (ut diximus) rarò accidit, quia melancholia humor est sua natura torpidus, nec facile fluens: meminit tamen Hipp. cuiusdam fluoris, in quo humor veluti à carnibus assatis exit, & pudendum exulcerari dixit; insuper alterius graveolentis fulvi veluti ex ovo vitioso; hunc à vitellina bile, illum ab atra fieri certum est, & utrumque admodum periculosum esse. De quibus jam dictum est cap. proprio.

2. de morb. mul.

Prognostic. Malum est cunctis ætatibus commune, maximè corruptis jam fœminis, & iis, quæ pepererunt; licet etiam virginibus sæpe accidat, præsertim iis quibus præ humiditate vasa ureri laxa sunt; salacibus enim potius accidit gonorrhæa. Porro ætate vigente magis rubra fluxio infestat, declinante verò, aut admodum pusilla alba; fulva tùm in juventute, tùm etiam in senectute, utraque tamen si suæ ætati acciderit facile curatura, si alienæ difficulter, quia tunc fit morbus inproportionalis. Malum periculosum semper est, quippe quod uterum exulcerat, & cogit procidere, tabem inducit, hydropem, & mortem, conceptum plerumque impedit, quia semen vel corrumpit vel lubricando elabi compellit, vidimus tamen prægnantes albo fluore affectas, quæ nihilominus ad justum tempus fœtus gestarunt, & vitales peperunt, sed puellas. Deterius fluxus lividus, cruentus, fœtidus, aut luteus; minus periculosus, pallidus, albus, purulentus, convulsio aut animi defectio si in fluore muliebri advenerit, malum. *5.aph. 56.* Fluor hic in senioribus prope incurabilis est, & eas ad mortem usque comitatur, ut sapientissimus refert senex; quod si purgatio fiat à melancholia, tandem cancer excitatur, ut ait quidam.

2. de morb. mul. Rondeletius.

Curatio si fiat à seroso humore. Si à bile fiat curatur, ut menstruorum profluvium ortum à calido, & fervido sanguine. Si verò à seroso humore, aut pituitosa materia, à quibus muliebris fluxus plerumque fit, tria illa revocanda in memo-

memoriam suprà commemorata, à quibus triplex oritur curandi ratio; prima à toto, vel particulari aliquo membro sumpta. Secunda à natura humoris. Tertia ab utero. Si igitur serosum humorem à toto corpore fluere comperias, curatur 4. remediorum generibus. Primo optima victus ratione; ut tenui, sicco, & adstringenti cibo ex cydoniis, piris, agrestâ, acetosâ, amylo, & orizâ, cum lacte chalybeato, carnibus coctis in aqua pluviali, vel chalybeatâ addito succo granatorum, berberis, de ribes, quæ summè commendantur. Potus esto pro occidentalibus aqua, in qua ferrum vel ignitum aurum sæpius fuerit extinctum additis prædictis succis. Pro vino assuetis, & septentrionalibus vinum crassum, & austerum. Aër eligatur siccus; somnus sit paulò longior, corporis motus, animi accidentia vitanda, mulier collocetur acclivibus coxis. *Cibus.* *Potus.*

Secundo vacuantibus ac imprimis sanguinis missione (præsertim si sanguinem permisceri cognoveris) ex media, aut axillari cubiti vena, aut cucurbitulis scapulis adhibitis cum scarificatione; deinde iis, quæ serum sanguinis educere valeant, parato prius humore hoc aut simili sirupo ℞. *Sirupi ros. simpl. de stechade an.* ℥ *j.* ß. *aquæ fœniculi, melissæ, arthemisiæ, an.* ℥ *ij.* ß. *misce pro duabus dosibus:* hoc postquam per dies circiter octo usa fuerit purgetur hiera, cassia fistula, myrobalanis citrin: sero lactis cum rhab. sirupo de cichoreo cum rhab. aut rosato solutivo, ut ℞. *Pulpæ cassiæ* ℥ *j. specierum hieræ* ʒ j. *cum sacharo fiant boli, aut* ℞ *rhab. electi, corticum myrobalanorum citrinorum an.* ʒ *j. infundantur per noctem in* ℥ *iiij. seri caprini, colaturæ mane adde sirupi ros. solut.* ℥ j. Prodest etiam ℥ j. conservæ ros. cum ʒ j. pulveris rhab. & g. iiij. masticis, quibus ac similibus purgandum paulatine post unam confertam purgationem, aut convenienti apozemate, quale capite *de fluxu menstruorum* scriptum reperies, aut his pilulis, quæ confortando purgant ac recipiunt *rhab. electi, succo ros. irrorati* ʒ *ij. myrobalanorum citrinorum, chebulorum, indorum infusorum in succo ros. an.* ʒ *j. masticis* ϑ *j. spicæ* ϑ ß. *cum sirupo ex pluribus infus. ros. fiat massa,* cui addere poteris *myrrhæ* ʒ ß. *croci* ϑ j. *dosis.* ϑ *iiij. una vice, aut* ϑ *j. alternis diebus,* aut capiat pro una conferta evacuatione ℥ j. vel pro paulatina unicam mediam pastæ electuarii de succo ros. quæ sic paratur, ℞. *prædicti electuarii* ʒ. *iiij. sacchari dissoluti in aqua morbo convenienti* ℥ *iiij. fiat pasta, sive rotulæ.* *Vacuatio.* *Sanguinis missio.* *Purgatio.* *Pilula.* *Pasta de succo ros.*

Diversio. Tertio divertentibus ad alias partes, cum evacuatione tamen ne humor decumbat in partem principem, in quem usum, si vires tolerent, iteranda sanguinis missio partita tamen, & per intervalla digito foramini adhibito, uti fieri solet in iis, qui sanguinem ex qualibet parte reiectant, mollibus deinde frictionibus, ac vinculis brachiorum, exercitio, cucurbitulis parvis, & frequentibus. Præsertim vero prodest balnei sulphurei usus, & provocatio sudoris per decoctum ligni guajaci, radicis chinæ, aut sarsæ parellæ de quibus cap. *de humida uteri intemperie* abunde scriptum reperies, potissimum tamen hæc sudorifica in vere, & autumno conveniunt: aut si fœmina sudare renuat, sirupus pluribus diebus exhibeatur ex aliqua prædictarum decoctionum confectus. Derivatur etiam humor, ad vias urinæ, in quem usum confert mirificè hoc decoctum ℞. *assari, apii, calaminthi, soldanellæ an. m. j. ß. polypodij, seminis carthami an. ʒ ß. coquantur in 5. q. aquæ ad lib. j. ß. cuius dosis ʒ v.* ac si volueris adhuc purgare, decocto adde *agarici, vel turpeti in ligatura ʒ j.*

Balneum

Sudor.

Diuretica.

Adstrictio. Quarto adstringentibus, in quem finem pecten, venter, & lumbi spongia in posca madida fomententur, aut lana succida in vino adstringenti, & oleo ros. vel *myrthino* imbuta aut incessiones fiant ex decocto myrti, mali corii, cytinorum, rosis rubeis, rore marino, demum extrinsecus adhibeantur, & mulierum locis indantur quæ c. *de fluxu menst.* 5. remed. genere dicta sunt, quibus tamen non utendum ante totius corporis evacuationem per ea, quæ simul revellant, & derivent; tunc enim à retentis excrementis læsio nulla imminet.

Curatio si à pituita fiat. Si à pituita malum originem ducat, victus ratio eadem esto, humorem deinde, ac corpus præparabis, rhodomelitæ, sirupo de hissopo, de duabus radicibus, de prassio, de arthemisia, de bethonica, cum aquis aut decocto earundem herbarum. Secundo purgabis sic: *Purgatio.* ℞. *Turpeti, seminis carthami, mechoacanæ an. ʒ ß. coquantur in ʒ vj. aquæ ad tertiæ partis consumptionem, colaturæ adde agarici trochiscati ʒ j. mellis rosacei ʒ j. vel accipe diaphœnici ʒ ij. agarici trochiscati ϑ iiij. sirupi de hissopo ʒ j. aquæ fœniculi ʒ iiij. misce fiat potus*; aut si pilulis magis capiatur ℞. *massæ pilularum de hiera, mastichinarum, vel alephanginarum ʒ ij. agarici trochiscati ʒ j. ß. cum melle ros. fiant pilulæ ex singulis dragmis* viij. quarum prima vice capiat xiij. postea ut paulatine purgetur humor pituitosus,

capiat

capiat bis in ſeptimana iij. ex iiſdem pilulis aut ʒ iiij. vini purgativi à nobis deſcripti cap. *de ſuppreſſ. menſt. 4. remed. genere*; At ſi melancholicus humor redundet, prædictis potionibus admiſceantur ʒ iij. confectionis hamech, ex quo etiam aut convenienti alio electuario cum ſacharo diſſoluto in aqua morbo appropriata tabellæ fiant ſive paſta. Tertio reliquias diſcutientibus, in quem uſam confert firupus ex decocto ligni cum hermodactylis, carthamo, & foliis ſenæ cuius deſcriptionem habes cap. *de uteri intemperie humida*, aut ſudores provocentur cum decocto ſarcæ, radicis chinæ, ligni indici, aut utendum ſimplici eorũdem decocto pro quotidiano uſu; conveniunt etiam aſperiores frictiones, exercitium, balnea, aquæ aluminoſæ, bituminoſæ, *Balnea.* ſulphureæ; evaporationes ex decocto herbarum calidarum ut nepitæ, calaminthæ, fœniculi, hyſſopi, enulæ, camemali, anethi, & ſimilium, in quo etiam decocto balneum fiat: à balneo, corpus inungatur, oleo ex decoctione piperis, enulæ, camemeli, ſquinanthi, vel radicis angelicæ, diſcutit etiam ʒ j. theriacæ optimæ, aut mithridatii, ex vino ebibita, aut ſuffumigia ex his trochiſcis, qui ſupra ignitos carbones iniiciantur ℞. *gallia moſcata, alipta moſcata an* ʒ *j. ladani, ſtyracis, ligni aloes, bezoini an.* ʒ ß. *gummi arabici, vini optimi q. 5.* ſecundum *Suffitus.* artem fiant *trochiſci*, quorum ſuffitum mulier bene cooperta inferius capiat, ſubinde frictionibus primo levioribus quibus ab internis ad ex imas partes humor revocetur, deinde aſperioribus, quibus per cutim, quod inutile eſt, reſolvatur. Quarto corroborantibus, & adſtringentibus ut ℈ j. cornu cervi uſti, acaciæ, aut ʒ ß. ſpec. diatragacanti ſæpius in vino ſumptis, aut ʒ j. ſeminis uvæ ſeu coaguli leporis, vel trochiſcorum de terra lemnia, de ſpodio, de Karabe in vino auſtero, aut in aqua chalybeata; hoc etiam conditum mirificè vires roborat ad diſcutiendas reliquias humoris, *conſervæ roſarum, anthos an.* ʒ ß *ſpecierum diarrod. alb. aromatici roſ. an.* ʒ *j.* ß. *cornu cervi uſti, coralli rubei præp. an.* ℈ *ij. ſirupi de corticibus citri q. 5. fiat conditum*, cui addere poteris pulverem eboris, ac roſarum rub. vel ſine ſirupo tragæam parare, tandem applicanda utero emplaſtra, quæ confortare valeant pro matrice dicta, quorum deſcriptiones reperies cap. *de uteri debilitate.*

Si vitio alicuius membri fiat, quod excrementa gignit, & in uterum tranſmittit, curatio fiet per ea, quæ generationem excrementi *A vitio ventriculi curatio.*

prohibeant, & genitum ab utero divertant, ita ſi accidat per conſenſum ventriculi, curatur primo vomitu tertio quoque die provocato. Secundò paulatina purgatione per ʒ ß. pilularum maſtichin. de rhab. de agarico, de aloë, parato prius humore ſirupo de mentha, de abſynthio, de corticibus citri, cum aquis menthæ, fœniculi, betonicæ. Tertiò iis, quæ reliquias humoris conterant, ventriculum tamen roborando, ut rhabarbaro maſticato; aut ʒ j. ſpecierum diarrod. aut aromatici roſati, cum ʒ ij. vini, aut alicui ex prædictis ſirupis ſingulo mane ſumpta, aut ſerapii radicis chinæ ʒ iiij. Quarto externis, quæ eaſdem habeant vires diſcutiendi, & roborandi, ut fomentationibus ex oleis de abſynthio, de mentha, nardino, de ſemine angelicæ, cinamomi, naphæ, aut balſamo indico, ex quibus emplaſtrum fieri poteſt, addito gummi tacamacca, caranna, dyaphœnicone calido, vel frigido, aut aliquo ex ſtomaticis medicamentis, capite *de vitiis ventriculi ex utero* conceptis, aut etiam cum cera ac pulveribus immediatè poſt recenſendis, & prædictis oleis unguenta concinnantur.

Paulatina purgatio.

Diſcutientia.

Fit inſuper ſacculus ſtomaticus ex equis potionibus còralli, galangæ, cariophyllorum, nardi, cinamomi, roſarum, abſynthii, menthæ. Si à capite originem trahat, inſtituta bona victus ratione illud purgabis paulatine per pilulas cochias, arabicas, fœtidas, aureas, aggregativas, poſtea capiti ſi frigidum ſit, pileus imponatur ex æqualibus partibus camemali, coriandri præp. ſtœchadis, maioranæ, roſarum ſiccarum, thuris, maſticis; cunctis inter duas ſyndones incluſis cum baſtituris: prodeſt etiam ad ingreſſum lecti noctu ſumere ʒ j. pulveris ſarſæ parellæ in ʒ iij. aquæ maioranæ aut in ovo ſorbili, quod ſi caput calore infeſtetur à purgatione abſtinendum, utendumque potius embrocha ex aqua dulci, lacte, vel decocto hordei, papaveris roſ. viol. papaveris, poſtea capiti inſperges pulverem roſarum myrthillorum, coriandri, coralli, aut pileus paretur ex iiſdem pulveribus addito bolo armeno, pulvere cornu cervi uſti, vel hora ſomni in ovo ſorbili capiat pulveris cornu cervi uſti, roſ. myrthillorum an ʒ ß. Maxime etiam ſudores conveniunt, quibus non proficientibus ad fontanellas veniendum, in altero, vel ambobus brachiis, quod utiliſſimum remedium eſt, quia diverſione factâ, & caput purgat, & uterum

Sacculus ſtomaticus.

Curatio ſi à capite fiat.

Pileus.

terum à fluxione vindicat.

Si vero vitio iecoris obveniat, curatur ſicuti quando à toto provenit, additis duntaxat, quæ jecur reſpiciant, ſi uterus primario afficiatur, & illud ex intemperamento, medebitur, ut cap. *de uteri intemperie*; ſi ex figura, aut complectendi, retinendique vitio, per ea, quæ denſant, comprimunt, & corroborant, ac prohibent, ne excrementa ad uterum tranſmittantur, quorum materia cap. *de menſtruorum profluvio* ad calcem poſita, præter cætera tamen laudantur ſemper in his caſibus balnea, ſudores, & fontanellæ, de quibus ſeorſim ſuis locis tractationes reperies. *Si ex vitio iecoris.*

Scholium.

Oculi ſine dolore tument] *Avicenna, & Altomarius putant, oculorum tumorem in hoc affectu interdum eſſe cum dolore, interdum ſine illo, decepti Pauli verbis lib. 3. c. 63. ubi ſic ſcribit*: loci continuè madent humoribus colore variantibus, *& cæt. & addit*, laborans oculos habet prætumidos nunc cum dolore, nunc citra illum; aut cum exulceratione, aut ſine illa; *ubi quidem dolor affectui potius, aut fluori matricis, quam tumori oculorum tribuendus eſt; itaq; oculi tument, fluor autem, inquit, nunc cum dolore eſt, nunc citra illum, nunc cum exulceratione, nunc ſine illa; quemadmodum enim in hydrope, & cachexia oculi ſine dolore tument, ita etiam in hoc affectu. Porro inveſtigatione dignum eſt, cur in pleriſque uteri affectibus magis, quam in morbis alterius partis, oculorum fiant dolores, ac tumores, cum tamen adeo diſſitæ ſint partes, nam inſtantes & præſentes iam menſes vel hoc ſolo ſigno interdum pronunciabis, quod per ea tempore alterentur, tumeant, ac lividæ appareant radices oculorum. Huius tamen rei cauſam dicunt, quia oculorum radices cum utero mirificum habent conſenſum per ſpinalem medullam, à qua etiam opticos nervos oriri Mercurialis Varolum ſequutus autumavit. Potius tamen cenſeo in hiſce morbis potiſſimum pituitoſos ac crudos humores redundare, & multos vapores, qui in partibus mollioribus ac tenuiori cute obtectis facile recipiuntur, ac ſe produnt, qua ratione per morbos acutos oculi cavi fiunt* 1. *prog.* 7. Av. 21. 3. tract. 3. c. 23. *Alt. c. proprio.*

Quarto adſtringentibus] *An adſtringentia in hoc affectu conveniant quæſtionis eſt, cum præſertim Galenus lib. de prænotione ad Poſthumum uxori Boëti hij nociva fuiſſe ſcripſerit, quia retentis humoribus ægra tumuit, & peſſimè*

peßimè habuit: Respondendum, convenire si tempestivè adhibeantur, evacuato nimirum prius corpore, per ea, quæ simul revellunt, & derivant, tunc enim retenta minimè lædunt. Inter inita vero non convenire, quia retinetur id, quod per convenientem regionem natura solebat expurgare.

Diuretica menses eohibent.

Derivatur etiam humor ad vias urinæ] *Ac dices, quæ urinas movent eadem menses; respondeo, què proprie urinas ducunt, menses non proliciũt, imo cohibant, quia sanguinem siccant, & incrassant, quod si ijsdem ad commovendos menses interdum utimur, id quidem fit, quia obstructiones solvunt, quæ menses remorabantur.*

Diuretica obstructiones solvunt

Si quis urgeat, pleraque urinas ciere non quidem siccando, sed liquando, & separando aquosum, liquatum autem sanguinem ad uterum ferri posse, sicuti ad vesicam: dic talia vere diuretica non esse, nec nos de illis loqui; adhæc humorem non ferri ad renes, sed trahi, & eo magis, quo liquidior, ad uterum vero nec sponte ferri, nec trahi, sed trudi à natura, ideo facile averti posse ad alias partes. Vide quæ copiosius de his disseruimus in scholio capitis de supp. menst. & lib. 4. de natura mulieris cap. 9.

Quæst. an in fluxu muliebri totum corpus afficiatur, an uterus ipse 6 de locis 1. Lib. 3. c 63.

De loco affecto in fluore muliebri varij sunt scriptores, *& in duas distributi factiones, quarum utraque eadem Galeni loca in sui subsidium affert, ut nullibi verius sit, argumentum ab autoritate cereum esse atque tornatile. Altomarius affici universum corpus contendit, & Galenum citat autorem, qui sic scribit.* Sed accidit interdum fœminis muliebre vocatum profluvium, vel utero nequaquam affecto, cum universum corpus per ipsum expurgatur. *Et insuper quia Paulus vulvæ fluorem appellat destillationem totius corporis, quod expurgatur. His ductus Altomarius in hoc malo (licet eius multiplicem originem agnoscat, quia interdum totum corpus: interdum iecur, aut lien: sæpe etiam ventriculus male habent) haud quaquam tamen uterum affectum esse affirmat, cui Alexander Massaria plane subscribit, ut serie ipsius apparet non alia de causa quam ut solita æmulatione Mercurialem insectetur, in quem finem superiora Galeni loca non tam vertit quam pervertit. Poterant adijcere ad sui dogmatis confirmationem, quod ex evacuatione morbi ad corpus universum attinere videntur ex retentione ad uterum, & significavit Hippoc. dicens;* menstruis largius fluentibus morbi eveniunt: non fluentibus autem ex utero morbi contingunt. *Vbi largius quidem fluentibus simpliciter dixit fieri morbos, neque locum adjecit: non fluentibus autem adiunxit ex utero. Neque id immerito; si enim ibi morbus constituitur, unde vel necessarium demitur, vel inutile adjcitur; in evacuatione sæpe corpus universum à quo sangus aufertur agrotabit: in retentione uterus, cui non suum adiicitur. Verum his non obstantibus, tam Altomarius, quam Massaria mihi*

5. aph. 57.

videntur

videntur peßimè deducere, tametsi enim notum est, & iam alibi à nobis proditum, non quæcunque per uterum expurgatur, ab utero expurgari; tamen non sequitur, quia Galenus priori loco dixit, fluxum fieri cùm universum corpus per uterum expurgatur, propterea fieri numquam posse, utero malè habente, neque illud, vel utero nequaquam affecto, uterum planè excludit, sed fieri affectionem admittit illæso utero, qui tamen rudioribus potißimum læsus videretur, quod particula, vel, *apertè innuit, quam Massaria artificioſe dimisit. Nam indefinita propoſitio in materia non neceſſaria particulari æquipollet, non universali, ut norunt Dialectici: non ergo quia ex corpore dixit, ideo ſemper ex corpore fit, ſed plerumque, quæ etiam ratione Hippocrates indefinitè dixit, menſtruis largius fluentibus morbus evenire, qui tamen fluunt toto corpore, aut aliquo ex viſceribus, veletiam utero malè affecto, ut ſuo loco diximus. His accedit quod ipſe Galenus in lib. de ſympt. cauſis eandem affectionem exoriri ſcribit, propter affectum in utero exortum, & in lib. de locis dixerat, quemadmodum interdum per renes quoque evacuatur. Quibus affectis nemini, dubium eſt, quin ſimilis aliquis humor educi poßit, idipſum Avicenna ſentit, & Matthæus de Gradiis, uterque ſolidæ doctrinæ viri, qui ob imbecillitatem reſolutivæ uteri, & venarum eius albas humiditates interdum per circuitus, nonnunquam etiam citra certas periodos expelli affirmant. Vt igitur à toto corpore ſemper fluere non recipimus: ita ſæpe ab eodem emanare confitemur, addimus pronunciato firmamentum, quod crudus humor non ſolum ex ſecunda coctione redundat, verumetiam in tertia, quæ uti in venis totius fit, ita etiam in venis uteri.*

Avicē. 20. 3. cap. 32. Matth. e. de fluxu menſt. De cauſis mēſt. alb.

De Gonorrhæâ.

CAP. XV.

GOnorrhæa, definiente Galeno, eſt involuntaria, & aſſidua ſeminis profuſio citra Veneris imagines, citra genitalium tentiginem, & cum nullo, aut levi quodam obiectationis ſenſu. Aëtius definitionem muliebri gonorrhææ accommodans, eſt, inquit, ſeminis citra contentionem ac tentionem veneream profluvium, ad quod uteri laxatio, & debilitas ac totius corporis tabefactio conſequitur. Dicitur Gonorrhæa à γόνη, quod eſt genitale ſemen, & ῥεῖν, quod fluere ſignificat,

Definitio. 6. de locis 6.

Optima definitio, nam ſic experientia fœmina comprobāt.

ficat, perinde autem fuerit, si profluvium dicas, profusionem, aut ex-
Paul. lib. 3. cap. 55. cretionem. Paulus, Rondelitius, ac Mercurialis confundunt hunc af-
Distinctio. fectum, cum veneris insomniis, seu pollutione nocturnâ, sed malè: nam pollutio nocturna ab exuperante semine fit, vel à calore, & acrimonia eiusdem naturam proritante, vel ingenti vasorum seminalium robore, ideoque cum voluptate prosiliendo affatim procidit; in vera gonorrhæa crudum, aquosum, ac tenue promanat, ut plurimum citra
Semen per gonorrhæã spiritibus orbatum est. appetentiam coëundi, quia cum debito tempore in capreolaribus vasis semen non retineatur spiritib. privatum, nec confertim, nec subitò movetur, sed paulatim & lentè fluit; subinde fœminæ, quæ ea afflig-
10 guntur, decolores sunt, & dolores circa lumbos sentiunt, neq; verò gonorrhæa affici dicuntur fœminæ, quæ per uteri suffocationem, aut ex levi altera causa, ut clysteris perfusione, aut ex concussione membrorum, ut in epilepsia semen ejaculantur; quia in his non assiduè, nec sine oblectamento, crudum, sed crassum, copiosum, & cum sensu voluptatis, ac tentione partium, genitura saliêdo potius prorumpit, quã effluit. Porro gonorrhæa communis est affectus, & viris & mulieribus, sed his quodammodo peculiaris ob seminis tenuitatem, & viarũ amplitudinem; licet propter verecundiam sæpissimè cælent, ideo secuti viros in arte præstantes *Aëtium, Priscanum, Moschionem, Jachinum* & alios de ea inter morbos mulierum scribendum duximus, ac ut fa-
20 cilius distingueretur ab uteri albis purgamentis, cum quibus maxi-
C. de fluxu menst. Distinctio à fluore mul. mam habet similitudinem; discriminatur, tamen, ut scribit Gradius, colore, quia semen pellucidum est, clarum, glutinosum, & magis concoctum: quantitate, quia minus in gonorrhæa prodit, ni alius fluxus commisceatur, quam pituitæ in albo fluore, ac semen fœtidum non est, & per intervalla fluit licet non magna, ideo os uteri non semper mader, veluti in albo fluore: Insuper in gonorrhæa corpus citius, & magis contabescit, si fluxus durat; & præsentibus menstruis fluxus albus cessat, quia ex eadem materia fit, gonorrhæa tamen perseverat; contingit affectio omnibus ferè fœminarum conditionibus intra 14.
30 & 40. annum constitutis, tametsi Mercurialis gonorrhæam prægnãtibus non contingere asseuerantius confirmet, quia semen in uterum semper ejaculari arbitratur, & inde foras effluere, sed quoniam prægnantes dum congrediuntur ad uteri cervicis latera emittere 2. physiologiæ luculentius dissertavimus, per quas vias semen emittunt

per

per eaſdem gonorrhæam fieri nemini dubium eſſe debet. Cæterum eſt alia gonorrhæa, quæ ex venerea ſpurcitie contrahitur, in qua corrupti, ac fœtidi humoris defluxus apparet, qui ſæpe interni meatus exulcerationem concitat, quo à ſimplici differt gonorrhæa, potiuſque corruptos menſes repræſentat, ni & cauſa procatarctica, & colore diſtinguatur, quia magis ruffeſcit; cum igitur diverſæ ſint cauſæ, ac diverſa ſympromata, diverſa etiam eſt curandi ratio, quocirca non de ea, quæ impropriè ſic dicitur, ſed de ſimplici gonorrhæa ſermo hic inſtitutus eſt; quæ quidem, ut viſum fuit Galeno, ſymptoma eſt præter naturam de genere excrementorum immodice fluentium: nam ut excernere tempeſtivè, ita continere naturæ officium eſt. Pars affecta inſtrumenta ſeminis ſunt, ſeu ſpermatica vaſa, in quibus generatur, & naturaliter continetur genitale ſemen, non vero pudenda, quæ viæ ſolummodo cenſentur, unde gonorrhæa involuntario urinæ fluori proportione reſpondet.

Altera ſpecies gonorrh.

3. de ſympt. cauſis.

Pars affecta

Ex dictis palàm eſt, præcipuam huius mali cauſam eſſe vaſorum ſeminariorum, ac retentricis facultatis infirmitatem, & mollificationem, quam facultatem imbecillè reddere poſſunt omnes excedentes intemperaturæ, præſertim humida; lædunt etiam vaſa externæ cauſæ, ut caſus vel ictus in renum regione, *nimis frigida linimenta*, & balnea earundem partium, & lumborũ, ſeſſio ſuper frigidũ lapidẽ, lumborũ arcta ſtrictura, & linteorum calefacientium ſuper lumbos nimis uſus. Fit etiã ex vaſorũ reſolutione aut muſculorũ convulſ. ubi ex Avic. notandum, quod ſicut cõvulſio muſculi ani feces retinet, quia ad retinẽdum genitus eſt; ita convulſio muſculorũ genitalium fluorẽ generat, quia expellere eſt eius munus, ſed n. ex parte ſeminis etiã ubertas aut qualitas gonorr. excitat, ubertas quidẽ, ut in viduis, quæ antea veneri aſſuetæ, nunc continenter vivunt, & iis quæ nuptias protrahunt, ſpõſis tamen frequentius adhærent, ac cum eis luſitant: qualitas vero, ut acrimonia ac tenuitas, quæ ex calore renum vaſis ſpermaticis communicato, proveniunt, & faciunt, ut vel non concoqui vel nõ retineri ſemen poſſit tantiſper, dũ concoquatur, craſſeſcat, & ſpiritus acquirat, ſed crudum & incoctum excidat, ita qui acrioribus uruntur cibis, & crudis, ut multo aromate, oſtreis, bulbis, cæpis, ſcolimo, nucleis pini, aut meracioris vini copia, & qui intẽpeſtivè equitant, ac ſe exercent, hoc malo laborãt ſæpius, illi etiã qui impuberes, nec dũ matura ætate

Cauſa, vaſorum imbecillitas, intemperatura, &c.

Convulſio.

Gonorrhœa.

qui affi-ciantur.

veneri petulantius se mancipârunt, nam imbecilles partes evadunt, in quas tamen longa consuetudine humores uberius confluunt, sic etiam illi, qui in adolescentia, (pudet dicere) nefariè manu pudendis admota semen proiiciunt, masturbatores propterea dicti. Quicunq; verò præter has causas scriptores assignant, pollutionem potius gignunt quam gonorrhæam.

Signa. Signa morbi, & quibus ab aliis, cum quibus similitudinem habet, internoscatur, ex dictis cumulatè patent; causarum indicia hæc sunt: vasorum imbecillitas ex intemperierum signis deprehenditur, simul cum corporis natura humida, ac ex præcedenti victus ratione non absimili, ex lassitudine insuper, & debilitate, & quia in coitu ante tempus excernunt, ac demum ex cæterarum causarum absentia; feminis abundantia proditur, quia sic affectæ, nec oppido pallent, nec adeo emaciantur, insuper ex anteacta vita, ut si mulier sedentariam degat, bene nutrita sit, & corpore carnoso, calido & humido, ac continens cum sit, cibis utatur, quæ Venerem excitent. Acrimonia, & cruditas ex seminis colore, & substantia dignoscitur; acre n. bilioſum ac tenue in indusio apparet; crudum, album & tenue, ita ut vix maculam relinquat; Caliditas seminis colligitur ex genitalium calore, pruritu, & mordacitate, ac ex *nonnullo voluptatis* sensu dum excernitur; quæ si ex renibus proveniat, in iisdem percipitur calor, & debilitas, & in urina pinguedo quædam supernatat à fervore liquata, ideo Hippocrates dicebat, si pinguedo supernatans aranearum speciem refert, damnandum est, indicat enim consumptionem.

2. prædic. 35.

Prognostica. Gonorrhæa licet cunctis ætatibus accidere possit, plerumq; tamen iunioribus circa pubertatem accidit, sæpe autem diuturna est affectio, adhuc tamen recentem reprimere & sedare, enitendum est, nã si interposito spatio diligenter non curetur, *uteri sequitur laxatio & debilitas*, ac tandem tabe consumit, à toto enim corpore ad uterum paulatim materia confluit, & quia excrementum est utile, quod natura ob generationem resarcire properat, semper eò sanguinem transmittit, ac seminaria vasa humore destituta, id quod membra nutrire deberet, subinde ad se rapiunt; salaces etiam fœminæ, & illæ, quibus præ humiditate seminaria vasa laxa fiunt, hoc malo sæpius exercentur.

Si à causis procatarcticis ortum ducat, curatur earundem remotione, & affectuum ab iis derelictorum: sin autem ex seminis copia, & va-

& vaſorum imbecillitate, quod frequentius contingit, curatur in ſumma iis, quæ ſeminis generationem prohibeant, genitum minuant vaſa conſtringant, ac roborent, id quod ſex remediorum generibus fit. Primo victu exſiccante, ut ære ſicco, & temperato in activis, ſomno odorato, vel breviori ſolitu ſupra culcitram factam ex lana, & foliis agni caſti, ſalicis, portulacæ, lactucæ, ac ſimilibus arefactis, lectus ſit aſper, non delicatus, in alterum laterum non in dorſum decumbat, ne arteriæ concalefiant, quieſcat præſertim initio morbi, alvus ſingulis diebus naturæ reſpondeat, ſin minus levi clyſtere ſolicitetur; caveat à ſpectaculis, cogitationibus & lectionibus laſcivis, præſertim à conſpectu viri elegantis formæ; potiuſque tetrica utatur vivendi ratione, lectionibus, & colloquiis ſeveris, ambulare pedibus nudis Venerem etiam reprimit. Cibus ſit paucus, qui ægre corrumpatur, difficulter permutetur, & exſiccandi vim obtineat, ita cum omnibus cibariis permiſcenda ſemen viticis, cannabis, rutæ, & folia Nymphææ, plantaginis, briti, atriplicis. Pyra etiam conveniunt, & meſpila, cucumeres, lentes, cucurbita, morus, panis triticeus eſto, carnes non humidæ, ſed montanæ, ferinæ, præſertim aceto maceratæ, & aſſatæ, avſculæ, cum quibus omnibus infra ſcriptus pulvis permiſceatur conveniunt etiam emplaſtica, ut *pultes ex farre, hordeo, oriza, milio*, piſces, gallinarum cerebella, potiſſimum in debilitate vaſorum. Potus ſit aqua chalybeata, aut cocta cum prædictis ſeminibus, vel ſi vino ſit aſſueta, adſtringenti utatur. Fugiendi cibi flatuoſi, ut oſtreæ, bulbi, fabæ, acres & multum nutrientes, ut aromata, eruca, nuclei pini, amygdalæ, dactyli, piſtacia, ova, ſiligo, alica, & omnis caro glutinoſa, ac cibi ſorbiles, vini nimius potus, & lectus plumaceus. *Cibus.* *Potus.*

Secundo divertentibus, ut vomitu ex decocto ſeminis raphani, anethi, agarici, cum oxymelite, frictionibus brachiorum, & exercitio partium ſuperiorum. *Diverſio.*

Tertio evacuantibus, præſertim autem, ſi ſemen redundet, ſanguinis miſſione ex utraq; baſilica in ea quantitate, quæ plenitudini & viribus correſpondeat. Si vero humores aliena qualitate inquinẽtur, minus ſanguinis miſſioni inſiſtendum, niſi iuvenis ſit, & ſalax mulier, in aliis purgatione potius utendum, aſſumpto prius per aliquot dies hoc ſirupo, quo humores attemperentur & corrigantur: ℞. *ſuccifœniculi, menthæ, calaminthæ an.* ℔ ß. *decoctionis myrthi, ſeminis lactucæ, Nym-* *Evacuatio*

phea, raphontici ʒ iv. cum ʒ. q saccari rosarum colati, fiat sirupus mediæ consistentiæ dosis ʒ ij. cum ʒ iij. decoctionis myrthi, foliorum viticis, nenupharis, capulorum galndium. Purgatio talis erit, ℞ *prunorum damascenorum jujubarum, sebestenarum num. x. flor. viol nenupharis an. p. j. pulpæ tamarindorum ʒ j. fiat decoctio in s. q. aquæ ad ℔ in colaturæ ʒ iv. infunde rhabarb. optimi ʒ j. ß. aut corticum myrobalanorum citrinorum ʒ ij. sandali citrini ϑ ij. in expressione dissolvæ sirupi ex g. infusionibus rosarum siccarum ʒ j. fiat potus sumendus in aurora.* Cæterum conferta purgatio hic raro locum tenet, quia semen in vasis, & iuxta prostratas contentum non purgat, sed potius commovet, & gonorrhæam auget, quamobrem paulatina potius, & per intervalla utendum, qua citra commotionem quæ utero vicina sunt, expurgentur, eorumque successione à vasis aliquid discutiatur, vel divertatur, id fiet sirupo ex infus. ros. aut succo mercurialis, pilulis mastichinis, de aloë, de agarico, de rhabarb. ad ʒ j ß. aut ʒ. *terebintinæ abietis ʒ iij. agarici trochiscati ʒ j. seminis dauci, cannabis, pulveris ligni aloes an. g. viij. cum saccharo fiant boli*, qui singulis mensibus capiuntur, & sunt maximæ efficaciæ.

Purgatio.

Semen. discutientia.

Quartò lis, quæ peculiariter semen gigni non permittunt, aut genitum discutiunt, cuius sortis multa circumferuntur, nos selectiora appendemus. Galenus *6. de valetud. tuend. cap.* 4. inter reliqua commendat seminis viticis, & rutæ assiduum usum: idem autor *6. simp* lactucæ semen potum genituræ profluvium cohiberi scribit. Porphyrius, ut refert Stobœus, salicis fructum cum vino propinatum libidinis impetum coërcere meminit, idē affirmat Plinius de foliis salicis è vino epotis, Nymphæam, & Eracleam Venerem in totum abolere Marcellus testis est: idem sentit de ruta & coriandro. Avicenna tum hasce herbas, tum mentham & lactucam Veneri contrarias esse prodidit, & quidem de lactuca Galenus, ut supra dictum est, & Athenæus quoque subscribit, ideò à Pythagoricis, Eunuchion appellabatur, quod ineptos faciat ad Venerem, mentha autem, etsi calida est, in secundo, tamen exsiccando semen extinguit, ac dissolvit, quin etiam de ruta Macer suffragatur dicens:

Sermon. 98

Plin. lib 24 c. 9. & lib. 26. cap. 1.

cap. 33.

Expellit partus potu Venerem q; coercet.

& de mentha similiter, dum inquit:

Matri-

Matrici ſuccus ſi ſubditur illius, ante
Quam fiat coitus, mulier non concipit inde.

Mercurialis ſummis encomiis laudat acetoſitatem citri, & limonum ad exſiccandum ſemen, triphæram Meſues ad incraſſandum Rondeletius cinerem inteſtinorum gallinæ, Crato mandibulæ lucii piſcis pulverem, electuariis admixtum; Raſes ſerum lactis valde acetoſum; Mercatus ʒ ß caſtorei, quod quibuſdam pro ſecreto eſt, maxime, quando virtus retentrix debilis exiſtit, ſumitur autem in vino rubro, aut cum ſeminibus prædictis pilulæ fiunt, camphora à multis imprimis commendatur; ex omnibus tamen ſupradictis hæc paratur tragæa pro uſu quotidiano, ℞. *ſeminis rutæ, urticæ, agni caſti an.* ϑ ß. *ſeminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, papaveris albi an.* ϑ j. *ſeminis coriandri torrefacti, cannabis an. g. iv. ſpecierum diacalaminthæ* ʒ ij. *cornu cervi uſti, ſeminis roſar. ſandali, corallij an g. v. ſeminis melonum* ʒ iij. *omnia pulverizentur ac miſceantur, quibus adde, ſi velis, tertiam partem ſacchari, &* ʒ j. *pulveris mandibulæ lucij piſcis.* Sunt etiam quædam alia compoſita, quæ ſeminis generationem prohibeant, ac genitum reſolvunt, & minuunt, ut diacyminum, diatrion pipereon, diacalamintha quæ etiam reliquis admiſceri poſſunt. *Pulvis exiſtimus.*

Quinto ac potiſſimum iis, quæ fluxum ſiſtere valeãt, & adſtringere, ea autem ut plurimum frigida, & ſicca eſſe debent; quippe quæ frigida ſunt, incraſſant, & immobile reddunt ſemen, ac proinde ſupprimunt, quæ vero ſicca, ipſum ſperma deſtruunt, ſeu potius gigni non permittunt. Vtiliter igitur aſſumitur *lactis vaccini vel ovini* ʒ iij. *aquæ plantaginis* ʒ j. *pulveris boli armeni, terræ ſigillatæ, trochiſcorum de roſis, & de Karabe* ʒ j. *miſce*: aut, *lactis vaccini* ʒ iv. *pulveris pilorum leporis combuſtorum* ʒ j. *bis in die diutius accipiatur*: aut ℞. *ſeminis rutæ, nymphææ, agni caſti an.* ʒ ß. *aquæ endiviæ,* ʒ iij. *miſce.* Valde etiam commendatur hic ſirupus: *ſeminis agni caſti, portulacæ, coriandri præparati an* ʒ j. *raſuræ eboris* ϑ j. *menthæ ſiccæ* ʒ ß. *contundantur, & per noctem infundantur in* ʒ iv. *aquæ plantag. colatura & expreßione facta per filtrum aut craſſum linteum, adde ſirupi de mentha* ʒ ij. *capiat ſingulo mane*: ſi fervor ſit magnus, ℞. *aquæ myrthi, portul. an.* ʒ vj. *ſir. Nymphææ, cichor. an.* ʒ ij. *pro 4. doſibus,* utiliſſimum etiam eſt hoc apozema ℞. *fol. ſanguinariæ, acetoſæ* *Gonorrhœa ſiſtentia.* *Potiones.*

plan-

plantaginis an. m. j. ß. baccarum myrthi, seminis coriandri præpar. seminis papaveris albi an. ʒ ß. florum nenuphari, borraginis, violarum an. p. ß. foliorum rutæ, menthæ, calaminthæ, siccorum an. ʒ iij. ß. bulliant secundum artem in aqua pluviali ad ℔ iij. colaturæ adde succi rosarum rubearum, granatorum, pomorum acidorum, limonis, aut citri, vel aceti optimi an. ℔ ß. cum sacchari 5. q. fiat apozema, cuius patiens singulis diebus deglutiat per vices ʒ iv.

Conserva. Mirificè etiam opitulatur hæc confectio, ℞. *seminis melonum mundatorum ʒ ij. seminis cucurb. ʒ j. seminis viticis ʒ ß. acacia, corall. rub. an. ʒ j. beben albi & rubei an. ϑ ij. cum sacchar, fiat velut opiata, quæ mordacitatem seminis imprimis temperat, dosis ʒ ß. cum ʒ iij. aquæ plantaginis*: eiusdem & adhuc maioris est efficaciæ altera, quę recipit *sirupi de acetositate citri ʒ ij. camphoræ ϑ ij. seminis Nymphea, agni casti, rutæ, cannabis an. ϑ f. pulv. intestinorum gallinæ combustor. ʒ ß. in pulverem cuncta redigantur, & cum sacchar o fiat mixtura*, hanc enim compositionem ingrediũtur ferè omnia

Trochiscos. quæ à proprietate semen extinguũt, Est etiam egregium remedium sumere singulo mane unum ex his trochiscis ℞. *trochiscorum de rosis ʒ ij. seminis lactucæ, cucumeris, coriandri sicci an. ʒ ß. portulacæ ϑ ij. cum muscilagine seminis tragacanti fiant trochisci*, sed quia gustui ingrati sunt, poterit cum sirupo de mentha loco muscilaginis fieri opiata, aut cum sac-

Pilulæ. charo dissoluto in aqua menthæ fiant rotulæ; pilulæ insuper probatissimæ in hunc modum parantur, *gum. arab. tragacanti, Karabes, mumiæ, boli armeni, mandibulæ lucij piscis an. ʒ ß. in pulverem subtilem redigantur, & cum sirupo myrthino vel de rosis siccis fiant pilulæ singulæ ponderantes ϑ j.* capiat

Rotulæ. prima vice tres, deinde singulis diebus unam. Eiusdem virtutis rotulæ sic conficiuntur, ℞. *seminis rutæ, agni casti, urticæ an. ϑ ß. seminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, papaveris albi an. ϑ j. seminis coriandri præpar. seminis cannabis torrefactis an. g. iij. specierum diacalaminthæ ʒ ij. cornu cervi usti, seminis rosar. sandalorum, coralliorum rub. an. g. vij. seminis meloni ʒ iij. sacchari dissolui in aqua rosar. q. 5. fiant tabellæ singulæ ponderantes ʒ ij. dosis* una singulo mane cum vino adstringenti, aut aqua chalybeata.

Topicæ. Sexto externis, quæ potissimum conducunt in mollitudine, seu laxitate, debilitateque vasorum, & ubi in viris testes ob eam causam penduli sunt, quod deforme ducitur. At in mulieribus topica hæc super ventrem, vel circa renes, & maximè ad latera, quo loco testes iacent, apponi debent, in hunc usum paratur fotus, vel balneum

balneum uſque ad umbilicum ex decocto *roſarum, foliorum myrti, mali cotonei, lentiſci, roris marini an. m. ij. nucum cupreſſi, hypocyſtidis, acaciæ an. ℥ ij. coquantur ad tertias in aqua pluviali,* in qua ſedeat mulier ad umbilicum uſque, ac ſacculus iis herbis repletus, renibus, pubi, & lumbis interim, dum eſt in balneo, applicetur, nec fuerit abs re balneis aquæ dulcis uti, ubi calor & acrimonia adeſt, ac ſæpius ſpongia poſca delibuta, aut vino rubro, & oleo roſarum eaſdem partes madefacere, lumbos, & ſpinam dorſi, cui etiam laminam plumbeam ac tenuem alligare laudat Aëtius, crebris tamen foraminibus perviam, caventes ne nimium frigidis renes, & vaſa debilitentur, aut nimis calidis, ac diureticis humores ad eas partes uberius confluant. *Tet 4. 5. 4. c. 72.* A balneo loca prædicta ungantur oleo maſtichino, myrtino, melino, aut enanthino, vel hoc unguento *thuris electi ℥ ij. acaciæ, hypociſtidos an. ℥ ij. olei maſticis, de ſpica, myrtini an. ℥ j. ß. cum cerâ, fiat unguentum, cui adde camphoræ ℥ ß,* valet præſertim in cauſa frigida: ubi autem calida fuerit, hoc aliud utiliter paratur, ℞. *olei roſ. myrtini, nenupharini an. ℥ j. ſeminis lactucæ, portulacæ, cucumeris an. ℥ ß roſarum rubearum, myrtillorum, raſuræ eboris an. ℈ j. ſeminis agni caſti ℥ ß. cum cerâ fiat unguentum.* Tertium cæteris adhuc efficacius hac ratione concinnabitur: ℞. *ſandali utriuſque, terræ ſigillatæ, capulorum glandium, gallarum, omphancitidis, acaciæ, myrti, lapidis hæmatitis, coriandri ſicci an. ℥ j. caphuræ ℥ j. ß. olei roſ. myrtini, de cannabe, an. ℥ ij. aceti ℥ j. bulliant ſimul ad aceti conſumptionem, & cum cerâ albâ q. ſ. fiat unguentum, cui ſi addas ſucci Iſochiami, ſolatri, lactucæ an. ℥ j.* fortiſſimum efficies: Mirificum etiam eſt, ſi Aëtio credimus, emplaſtrum ex palmulis, malis cydoniis, acacia, hypociſtide, myrti baccis, lentiſco, ſimul coctis, & contuſis addito oleo roſ. & vino adſtringente. Quibus adhuc non proficientibus illud unguentum, quod cap. *de fluxu menſtruorum* ad finem deſcripſimus efficaciſſimum erit; imo etiam reliqua ferè, quæ eodem cap. ad fluxum ſiſtendum retulimus, huc debent accommodari, ideoque ad illud recurrere non pigeat.

Vnguenta.

Emplaſtra.

Septimò iis, quæ malo iam curato maciem ac debilitatem relictam, ac debiles vires reficere valeant, reſtaurantia dicta, cui uſui huic electuario nullum medicamentum æquiparandum reperies, ℞. *Been albi, & rubei, doronici, zedoariæ, macis, cinamomi, cariophillarum, croci, cardamomi an. ℥ ß. ligni aloes, ſeminis ocymi, cariophylatæ, margaritarum ambarum, fragmentorum Hyacinthi, Saphiri, Smaragdi an. ℈ j.*

Reſtaurantia.

corallii rubei, gummi arabici, tragacanti an. ℥j. *serici crudi, corticum citri Karabes, limaturæ eboris an* ℈j *trochiscorum diarrod. abb.* ℥j. *pinearum, fisticorum, passularum an.* ℥ ß. *sacchari dissoluti in aqua rosar. q.* ʃ. *fiat electuarium*, per morsellos aromatizetur moscho, dosis ℥ ii. ante cibum cum vino; eiusdem ferè virtutis est, sed paratur faciliùs aliud, sic: ℞. *pulveris margaritarum* ℥j ß. *nucleorum pini* ℥ ß. *pulpæ pectoris caponis cocti* ℥ ij. *sachari optimi* ℥ iv. *secundum artem fiant morselli*; in causa tamen calida tertium hoc commodius erit: ℞. *seminum maiorum frigid. seminis papaveris albi an.* ℥j. *amygdal. dulcium mundatarum, sebesten, pistaciorum an.* ℥j ß. *passularum minorum aquâ calidâ lotarum* ℥ ij. *conservæ borraginis, endiviæ an.* ℥ ij. *specierum diarrod. abb. diamargariti frigidi an.* ℥j. *sacchari candi, & penidiati an* ℥j. *sacchari albissimi* ℔. j. ß. *carnis caponis*, ℥ vj. *ad ignem fiat confectio per morsellos*, aromatizetur ut supra citat. confert etiam electuarium seu pasta regia. non solum in pulmonis pectorisque affectibus optimus cibus, sed omnibus extenuatis, eius hæc est descriptio. ℞. *amygdalarum dulcium excortic. strobilorum pistaciorum recent. excorticat. an.* ℥ ß. *pulpæ dactilorum mixariorum, uvarum passarum an.* ℥ vj. *gummi tragacanti arabici an.* ℥j. *amyli* ℥ ij. *pulpæ capi elixi* ℥ iv. *fructus aqua rosarum per horas iv. macerentur, deinde cum cæteris contundantur, & sacchar o paulatim subigantur in massam, ex* qua fiant boli, seu panes dulciarii cuiuscunque figuræ, auri foliis cooperiantur, quibus adde, si velis, & patientis dispositio postulet, semina frigida, cinnamomum, moschum, ambram, pulpam cancrorum. Pleraque insuper ab autoribus huic usui scripta reperies, se legi tamen utiliora, & mihi usu diuturno probata.

Pasta regia

Curatio si ex acrimonia.

Denique si ex acrimonia, aut tenuitate, serositateque seminis malum ortum ducat, curationem mutuabis ex capite superiori *de albicanti purgamentis*, quia tum parum ab ea differt, semper tamen iis, quæ ibi scripta sunt, commiscenda, quæ semen extinguant, ac eius generationem prohibeant, quorum segetem ex hoc capite repetes.

Scholium.

Text 56. Tabes dorsalis.

Hippocrates 2. de morb. cuiusdam meminit affectionis, quam vocat tabem dorsalem, huic per omnia ferè similem, quippe ut ipse scribit, ea frequenter corripiuntur sponsi, & veneri dediti, & prodit sic affectis genitale semen multum,

tum, ac liquidum, & genitura in utero non manet, & cum iter fecerit, aut cucurrerit, tum alias, tum in acclivem locum, anhelatio, ac debilitas, benè tamen cibum capiunt, sed consumuntur, & si interroges sic affectum, dicet sibi supernè de capite in spinam, veluti formicas descendere; hæc Hippocrates: Quæ penè omnia gonorrhææ affectis obveniunt, nisi quod ille frigidis semper, & humectantibus curat, affectum fortasse magis, & tabitudinem, quam causas respiciens.

Caterum cum quatuor sint tabis dorsalis differentiæ, quarum prima ex nimia Venere: altera ex sanguine copiosiore in spinalem medullam irruente: tertia ex eiusdem medullæ resiccatione: quarta ex prava destillatione in eadem decumbente ortum ducunt, quoniam in his omnibus ea spinalis medullæ pars, quæ intra dorsi vertebras continetur, malè afficitur, & ex eius pravo affectu reliquum corpus contabescit; Primæ, ac tertiæ ex his Hippoc. curationem potissimum adhibuisse videtur citato loco: Nam & hæ duæ ferè coincidunt simul, nisi quod resiccatio fieri interdum potest occlusis venis, ad medullam tendentibus; ambæ tamen ex profusione seminis si proveniant, re ipsa à gonorrhœa non differunt, nisi quod hæc à causa interna ortum trahit; illa ab externa, & procatarctica, nempe à nimio Veneris usu, à quo etiam temporis processu causa interna efficitur si nimirum juniores Veneri, uti diximus, assuescant. *Tabis dorsalis species quatuor.*

Signa morbi] Duas reperio historias, quæ tum ad cognitionem, tum ad curationem huius affectus non parum faciunt, ideo præter consuetudinem meam eas recitabo. Prima est Dodonæi, qui generosum virum novisse scribit, decem & octo annis hoc profluvio laborantem, is increscente indies malo ad fontem, qui haud procul Leodio jacet, profectus, quamdiu aqua eius usus est, dolores, ac symptoma remiserit, multisque annis ibi suavius quam alibi, vixit, eius siquidem fontis ea est proprietas, ut vesicæ, ac renum dolores leniat, rarò tamen affectum persanet, illinc reversus, peius indies habuit, quoad ex morbo obiit, dissecto corpore repertus est ren uterque maior, & durior, quam secundum naturam, concreti, ac indurati puris calorem ac similitudinem referens, ureteres ambo interius ulcerati, vesica sic rigida, ut nec extendi nec contrahi posset, una membrana eius ab altera divulsa copiosa intermedio pure, in exteriori tubercula livida, interior multis foraminibus pertusa, colis in totum exulceratus, & concreto sanguine plenus, quippe cereis candelis crebrius usus fuerat. Altera historia est Rondeletij, is nobilem vidisse scribit, qui ex abscessu frigido renum gonorrhœa laboravit, & semper habuit deterius cum semen extinguentibus frigidis, vel calidis uteretur, instituta contraria victus ratione, *Obs. med. 41 Hist. prima.* *Hist. secunda.*

jussusque bibere vinum generosum, alimentisque vesci optimis exsiccantibus ac minimè flatulentis curatus fuit: Hanc partes illas imbecillas habuisse autumat, ex coitu frequentiori, & ob tumorem renum frigidum, multos humores frigidos collegisse à quibus copiosi flatus generarentur, qui meatus spermaticos dilatarent, distenderent & semen irritarent, quod noctu ejaculabatur, post quam ejaculationem adeò erat imbecillis, ut sese continere erectus non posset, aut ambu-
Hist. 3. *lare, sed cogeretur in lecto decumbere, vel crurib. elevatis sedere. Nos etiam juvenem primatem vidimus, & curavimus; qui in adolescentia circa decimum quartum annum incautus, & ab aliis deceptus assiduis masturbationibus, ut dolens ac pœnitens referebat, usus fuerat, indeque tantam contraxerat vasorum seminalium, & testiculorum debilitatem, ut tametsi postea continenter viveret, gonorrhœâ tamen vexaretur, testiculis præter modum pendulis ob vasorum relaxationem, & pene in medio versus partem superiorem contorto, cumque antea vividi esset coloris ac robustus, postea pallidus, emaciatus, & imbecillis evaserat, hecticum diceres, reliqua omnia ad unguem quæ Rondeletius scribit patiebatur nullo discrimine facto, nisi quod maximis, & assiduis alvi constipationibus vexabatur; non autem illico malum senserat, sed postea quam in venatione perpessus pluviam ingentem & frigidissimam, refrigeratis lumbis malum increvit, & vasa amplius fuere debilitata.*

Masturbatores] *Inter varia genera eorum quæ nefandas libidines exer-*
2. epig. 97 *cent, quidam masturbatores appellantur, h. e. qui, ut Martialis loquitur, fiunt sine fœmina mariti, vel ut clarius dicã qui ducendo præputia genitale semen eliciunt, masturbare enim, sive manu turbare, ut scholiastes Aristophanis, & Suidas scribũt, est virilia tangere: sæpe autem huius turpitudinis fit mentio apud Poëtam, &*
Lib. 11. ant. lect. c. 14. *præcipue apud Martialem. Cælius Rodiginus tradit hoc genus libidinis Lydis esse peculiare, eosq; meridianis horis eo uti solere cuius etiam fecit mentionem Cælius Aurelianus, & Galenus 6. de locis 5. Diogenẽ Cynicum manu pudendis admota se-*
Lib. 5. c. 9. *men proiecisse refert, ac veniẽtem ad se deinde meretricẽ remisisse eiq; dixisse: manus hymeneum celebrando te prævenit, quia in re non malus duntaxat Philosophus fuisse apparet, qui Venere, qua ad generationem omnium bonorum consensu utendum est, ipse ad noxam vitandam utebatur, sed etiam pessimus homo: Neque verò solùm viri sibiipsis pudenda contrectare solebant, sed etiam ab impudicis fœminis sibi id fieri nefarij homines patiebantur, ut Festus tradit & Catullus, præsertim vero Ausonius Epigrammate 70. quorũ verba omitto, ne turpissimis in rebus, quæ salvo pudore proferri nequeũt, diutius morer. Illud tamẽ velim meminerint ij, qui hac fœditate se pollunt, quiq; semen, quod Deus cuique rei ad generis propaga-*

propagationem conservati nemo indidit, sic lascivè effundunt, se, etsi re ipsa homicidium non committant, non longè tamen ab homicidio abesse, quandoquidem fructus potentia saltem in semine continentur, ideo vel ipse lascivus Martialis contra Ponticum quendam sic scribit:

Ipsam crede tibi naturam dicere rerum 9 epig. 42.
Istud, quod digitis, Pontice, perdis, homo est.

Licet autem leges civiles, quæ istam lasciviam coërceant, nullæ, quod sciam, extent, facta tamen eius tamen mentio est in decretis Burcardi. In sacra vero pagina Geneſis 38. sic scriptum est: nam introiens ad uxorem fratris sui semen fundebat in terram, idcirco percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret: Theologi, ut autor est Angelus de Gervasiis, D. Thomas in secundæ q. 145. art. 11. & Pererius super allegatum Geneſis cap. ver. 7. inter nefanda connumerant, nam huius peccati quatuor sunt species sive gradus, prima hæc est in qua omittitur concubitus ad alterum, & dicitur mollities: 2. quando non servatur debitum vas: 3. ubi non servatur debitus sexus: 4. ubi non seruatur debita species. Hæc doctiùs duntaxat scripta velim, planè omittenda, si quis hanc praxin vernaculo transferat sermone, ne levioribus ingeniis, & depravatiùs mentibus fœdissimi sceleris via monstretur. Atque idcirco scholium hoc, quoad fieri potuit, contraxi, non tam de inopia, aut sterilitate materiæ, quam de pudoris magnitudine. Lib. 17 c 56

Victu exsiccante] Præcipuus scopus curativus ex sicca re est, ita enim semen non gignitur, sed extinguitur, ideo Alexander, & Paulus frigidis & siccis curant, quibus Aëtius accedit duens; & cavendum ne affectæ partes inungantur, aut calefiant: quorum sententiæ ferè omnes recentiores ut Iachinus Altomarius, & Mercurialis suum addunt calculum. De calore tamen, & frigiditate variatum est; quippe Celsus frigidissimis utitur, alij temperatis potius, aut calidiusculis. Solvit difficultatem Avic. dicens, mollificationem vasorum, & tenuitatem, serositatem, seu cruditatem seminis curandam siccis, quæ simul calida sunt, & stiptica, nec id immerito. Tunc enim malum frigiditatis, & humiditatis germen est, contra ac pollutio, quæ à calore & acrimonia provenit, ideoque siccare cum modice calidis, vel saltem temperatis scopus erit, ut rectè Iachinus notavit: sic Rondeletius nobilem illum, non frigidis quidem, sed calidis & siccis curavit. At expulsiva virtutis robur, & copiam seminis coërcendam inquit Avic. frigidis & stupefacientibus, mixtis stipticis, & emplasticis, uti retulimus, idcirco in 5. remed. genere, ea non in universum, sed ut plurimum frigida & sicca esse oportere diximus. Dub. Calidane an frigidis in gonorrhœa cõveniant 20. 3 tract. 1. 32.

Quæst. An menthæ & rutæ Veneri cõducant. 2. prople. 2. G. 6. simpl.

Quartò iis quæ peculiariter] *id quod plerique de mentha in quæstionem trahunt, de ruta etiam discutiendum venit; nam mentham Marcellus Veneri contrariam scribit, cui suffragatur Aristot. adducens tritum illud,* mentham in bello neque edito, neque ferito, *quia inquit, refrigerat, ac semen genitale corrumpit, subindeque robori, & audaciæ adversatur, Gal: etiam conceptum impedire testis est, & Macer versiculis citatis, de ruta, & mentha: quibus tamen contrarium est quod mentha vim calidam, & siccam possidet in gradu secundo, rutæ vero virtutem fervidam esse scribit, idem Macer: cui adstipulatur Dioscorides, dicens, eam herbam calefaciendi vim habere, ac Venerem stimulare. & Paulus mentham constituit calidam in 3. gradu, acrem, & tenuem, ideoque in Venerem incitare.* Dios. lib. 3. cap. 37. Communis solutio. *Communis solutio est mentham per se calidam esse, ex accidenti frigidam, quia exsiccando, ac consumendo humorem, facit, ut corpus alimento fraudetur, ac proinde calore, & semine destituatur: ideo mentham, & rutam quia (ut Galenus scribit, & Avicen. confirmat) excrementitiam habent humiditatem, tenuissimis partibus admixtis, virides quidem flatus, & Veneris stimulos concitare, siccatas vero hasce herbas vel frixas, & præcipue earum semina torrefacta, flatus discutere; Veneris impetus coërcere, ac proinde seminis profluvium, ita* Mercatus; *quæ tamen responsio difficultatem penitus non exhaurit, quia sic quæcunque intensè calida, & sicca sunt, semen sisterent, quod nihilominus in aromatibus, & plerisque herbis non apparet, quare potius ad substantiæ proprietates confugiendum, quæ remotis impedimentis, hoc est, humiditatibus libere vires suas exercent.* Avi. lib. 2. cap. 94. Galenus 6. simpl.

SECTIO SECVNDA.

De mammillarum tumoribus.

De mammillarum inflammatione.

CAP. XVI.

COnsequens est ut servato ordine ad mammillarum tumores orationem convertamus, qui & cunctis fœminis sunt communes, & à menstruum retenta purgatione plerumq; obveniunt, ideo hunc locum in hac praxi summo iure sibi vendicant; cum autem plures sint eorum differentiæ, nos ab inflammatione, quæ omnium est communissima sermonem auspicabimur. Est igitur inflammatio mammillarum, Definitio.

larum, tumor durus, cum dolore pulsatili, rubore, & renitentia. Differt à grumefactione, & abundantia lactis (de quibus lib. 4. Deo bene iuvante) pulsu, & calore, nam dolor etiam in abundantia adest ob distensionem. Causa coniuncta unica est, copia sanguinis attracti, suppressi; vel aliunde transmissi, quanquam ex lactis ubertate fieri id etiam possit, quippe nomine inflammationis sæpe apostema omne calidum comprehenditur, nec aliud quicquam lac est, quam dealbatus sanguis, idcirco quando concalefit in capillaribus venis, inflammationem parit; est tamen differentia, quod ex sanguine quovis tempore excitari possit, ex lactis copia plerumque puerperis, ac utero gerentibus contingit. Fit etiam tanquam à causis prægressis ex suppressione mensium, hæmorrhoidum, ex mammarum percussione earundem vestricta ligatura. Signa facile ad sensum patent, tumor nimirum, rubedo, calor igneus, sæpe cum febre: quod si ex lactis copia fiat, cognoscitur, quia fœmina prægnans est, aut puerpera, aut præcessit magna lactis ubertas, ex quorum absentia, & sanguinis aliqua suppressione, à sanguine provenire deprehenditur. A quacunq; tamen causa fiat non est aspernanda mammillarum inflammatio, cum enim earum substantia lata sit, & adenosa, ac diminuti coloris, verendum semper, ne primum in scyrrhum, deinde in cancrum degeneret: cum maximam recipiant mammæ humoris copiam, quam ob caloris paucitatem nec commutare, nec in pus vertere queant: sanguinem etiam ad mammas collectum in mulieribus furorem significare scribit Hippocrat. unde Avicenna inter signa maniam portendentia cõnumerat sanguinis ad mammas conversionem.

Causa.

Signa.

Prognost.

5. aph. 40.

Curatur 4. remediorum generibus, ac prima quidem victu tenui infrigidante & humectante, utpote iusculo pulli, in quo endivia, borrago, portulaca, lactuca, & acetosa incoxerint. Fotus esto vinum granatorum, aut aqua hordeo, & aniso cocta, vel mediocris cervisia, à vino, & aromate penitus abstineat, alvus, si natura lubrica non sit, lenientibus clysteriis proritetur, concilietur somnus, ac vitentur animi pathemata.

Curatio.

Secundò divertentibus, ut crurum frictionibus, ligaturis, clysteriis, sanguinis missione ex talo, aut scarificatione crurum, vel cucurbitulis ibidem appositis, si menses suppressi sint, aut, circa tempus menstruationis fœmina fuerit constituta, sin minus ex brachio.

Diversio.

Tertiò

Evacuatio Tertiò evacuantibus, & primo quidem ſanguinis miſſione ex eiuſdem lateris venâ interna, aut mediâ, aut etiam ex ſaphenâ, iuxta id, quod nuper de diverſione diximus, quæ ſi opus ſit, non ſemel duntaxat ſed bis, ac ter vulnerentur. A venæ ſectione cathartici utendum eſt, quæ tamen lenia ſint, ut caſſia, manna, tamarindi, ſirup. roſ. aut violar. ſolutivus vel conſerva roſarum præmiſſis etiam ſirupis, qui per dies aliquot humores contemperent, & conpeſcant, ut: ℞. *Sirupi roſ. de portulaca an.* ℥ *j. aquæ endiviæ, plantaginis an.* ℥ *j.* ß. *miſce*, conveniunt etiam oxiſacchara, ſirupus de cichoreo, de endivia, ac reliqui refrigerantes cum aquis plantaginis, ſonchi, poligonii, endiviæ, aut cum decoctione earundem herbarum. Paratus humor hoc medicamento leviter educatur, *pulpæ caſſiæ, & tamarindorum an.* ℥ *vj. cum ſaccharo fiant boli*, aut ſi potione magis delectatur. *Prep.* ℞. *pulpæ caſſiæ* ℥ *j. aut mannæ electæ* ℥ *ij. ſirup. roſ. aut viol. ſolutivi* ℥ *j.* ß. *decocti florum cord. & tamarind.* ℥ *iij. miſce*, capiat per horam ante prandium, aliqui rhabarbarum, & diacatholicon exhibent, quod cum præmeditatione faciendum, ne humores amplius concalefiant.

Topica. Quartò topicis utendum priusque repellentibus reprimentibuſque, minimè tamen validis, ne cor nimis infrigidetur, aut ad ipſum humor retrocedat, ſed temperatis, quibus etiam admixta ſint ea, quæ digerendi, ac diſcutiendi vim obtineant; in quem uſum conveniunt lintea madida in poſca, hoc eſt, in aceto forti vini albi, & aqua frigida, quæ ſæpius mammis imponantur, ac iterentur, aut certe madefiant in decocto florum camomillæ, & violarum cum pari quantitate olei roſarum, & guttis aceti: proſunt inſuper folia lactucæ, vel vitis, aut albumen ovi cum ſucco plantaginis, vel hoc, *ſuccí ſolani, olei roſ. an.* ℥ *j.* ß. *decoctionis fœnugraci, camamali, ſeminis lini,* ℥ *ij. aceti* ℥ *j. miſce*, ex quo cum ſpongia, vel linteo foveatur mamma. Eiuſdem utilitatis eſt cataplaſma, quod recipit *foliorum ſolani, meliloti an. m.* ß. *coquantur & extrahantur per cetaceum, tunc additis farinæ fabarum* ℥ *ij. oxymelitis, oleo amygdalarum dulcium, ſingulorum* ℥ *j. ad ignem fiat cataplaſma.* At in augmento, & ſtatu adhibeantur ea, quæ magis diſcutiunt, in quem finem ſeptentrionales fœminæ, cum fructu utuntur cereviſia præſertim Hamburgenſi cocta cum butyro, cuius loco decoctio furfurum cum eodem butyro, utilis etiam eſt, ſi madida in eodem butyro, utiliſetiam eſt, ſi madida in ea linteamina mammæ apponantur; aut fiat hæc fomenta-

Diſcutientia in augmento & ſtatu.

fomentatio: ℞. *foliorum malvarum, violarum, anethi, singulorum m. j. florum camomillæ, meliloti an. p. j. hordei mundip. j. ß. coquantur simul, & addito pauco vino, oleo anethino, aut sesamino, foveatur mamma, deinde inungatur linimento, ex æquis portionibus butyri recentis, olei violar. & pinguedinis gallinæ.* Quibus & aliis similibus sæpius admotis si inflammatio haud quaquam discutiatur (quod tamen optandum foret, quia ea terminatio semper præfertur) videndum, tendat ne humor ad indurationem an suppurationem; ac si ad indurationem, id profecto omni arte præpediendum emollientibus, inter quæ hoc potissimum commendatur, *medullæ cruris vituli ℥ ii. æsypi ℥ j. croci ℈ iv. cuminii triti ℈ ij. misce*, fiat linimentum. Aëtius plura in hunc usum laudat, inter quæ sunt semen lini, & fœnugræci, aceto mulso coctum, ac sesamum tostum cum melle, & stercus caninum album cum terebinthina', & emplastrum dictum Dionysium, quo mammarum inflammationes jam in pus conversas frequenter à se fuisse discussas affirmat, ac parari dicit ex terebinthina, thuris manna, spuma nitri, oleo antiquo, & cera, plura ibi videre licet.

Indurationem prohibentia.

Lib. 16. ca. 38.

Si tamen inflammatio & tumor non induretur, sed spe omni discutiendi sublatâ ad suppurationem, ac maturationem tendant, eius rei signa ex Hippocrate & Avicenna erunt, tumoris prolongatio, pulsus, calor intensus, & dolor magnus, sic ut contactum non sustineat; juvanda autem omninò suppuratio erit calidis, & humidis medicamentis, quæ simul emplasticam vim habeant, quorum materiam reperies apud Galenum 5. simplicium, & Guidonem: communiter autem laudatur hoc, *foliorum malv. m. j. radicis althea vel brionia ℥ j. coquantur simul, contusa extrahantur, & adde farinæ fabarum, fœnugraci an. ℥ j. vitellos ovorum numero ij. myrrhæ, assæ fœtidæ an. ℥ j. croci ℈ j. misce*, eiusdem est utilitatis aliud, quod conficitur ex *malvis, & radice althea similiter contusis, addendo farinæ tritici, & hordei an. ℥ j. butyri recentis maialis, si inveniri possit ℥ iij. pinguedinis suillæ ℥ ij. vitelli ovorum numero ij. croci ℈ j. fiat cataplasma, quibus addere licet fermenti acris ℥ j. vel si dolor & fervor ingens sit, lactis ℥ ij. Violaria etiam & althea folia in hydraleo coquuntur cum adipe vituli conteruntur, & ovorum vitelli duo cum pauco croco commiscentur, aut hœdina capita, vervecini pedes cum althea. & violis similiter percoquuntur, & in expresso succo bulliat farina orizæ bene munda addito bu-*

Suppurationis.

Hipp. 1. de mor. mul. & Avicen. 3. 4 tract. 1. Suppurationis signa. Tract. 7. d. 3 cap. 15. Tis. de maturativis.

tyro recenti, & in fine cum iam pulticula craſsior eſt, vitellis ovorum duobus cum croco: vel farina fabacea, cum decocto caricarum ſubigitur adiecto oleo violarum, & aceti momento. Verum ſi neque his neque ſuperioribus tumor ex ſe aperiatur, cochleæ contuſæ admiſceantur vel earundem concrematarum cinis emplaſtris apponatur, ſic ut cinis partem contingat acuminatam, & quæ pus præ ſe fert. Quibus necdum proficientibus, aperiendum erit lanceolâ, aut phlebotomo apoſtema in parte tamẽ inferiori vulnere facto, ne venæ lacte priventur, idque quando iam puris confecti notæ apparent, quæ teſte Avic. & Guid. ſunt; ceſſatio, pulſus, declinatio febris, doloris, & caloris partis; inundatio quæ digitus percipitur, acumen loci & quia eius color ad albedinem vergit.

Notæ confecti puris. Tract. 1. d. 1. cap. 1.

Vlceris curatio.

Apertus tumor curatur primo digeſtivo confecto *ex therebinthinæ ℥j. olei roſ. ℥ß. & vitello ovi*, poſtea mundificatur *melle roſ. terebinthina, & farina hordei, aut mundificativo apii addito ſucco nicoſiana*, ſi ulcus ſit mali moris, aut unguento Apoſtolorum, ſi multæ ſint ſordes; fortius adhuc erit Ægyptiacum, exterius vero unguentum baſilicon vel emplaſtrum Paracelſi ſuo loco deſcripti, quod mirifice digerit, mundificat, incarnat, & cicatrizat, ſed & prædictis mundificativis ad incarnandum additur nonnihil myrrhæ, tandem cicatricem inducit idem baſilicon, aut Paracelſicum vel diapalma. Hic diligenter advertendum, mammillam ſpongioſam & cavernoſam eſſe propterea humorem in ipſa contentum, neque à natura plane evictum, haud facile ad unum locum dirigi, hinc fieri ut plerumque variis in locis aperiatur, & uno curato foramine per alterum materia erumpat, variiſque in locis, duobus tribuſve, ſæpe etiam quinque ad ſupurationem veniat, ut rectè quidam dixerit, adverſus eas, quæ in eam fortunam inciderint, pleroſque medicos ſe medicos non invenire, quo in caſu candenti ferro ſæpè uti oportet. Illud præterea ſciendum, mammillam affectam rarò ad ſanitatem perduci, ni alterius ſanæ lac exſiccetur, quoniam æque ſanguis ex venis ad utramque dicitur; Exſiccabitur autem ſi infans nõ ſugat, linteamina gelida aqua madefacta ſuperponantur, vel pulticula ex farina fabarum, & aceto, & aliis quæ cap. *de lactis redundantia* lib. 4. reperies; neque porro timenda eſt lactis exſiccatio, facile enim poſtea muliere iam reſtituta vel ſolo infantis ſuctu revocabitur.

Admonitio altera.

Scholium.

Scholium.

Furorem significare] Celsus suffusas sanguine mammas furorem venturum attestari affirmat. Suscepit ex Hippocrate 5. aph. ubi ita scribit: quibuscunq; mulieribus ad mammas sanguis colligitur furorem significat; per furorem ibi Iacobus Forolivienſis quamlibet maniam intelligit; per verbum colligitur antiquus codex legit, convertitur, quod Galeno consonum est, qui sentit, hunc sanguinem per totum corpus ferventem deferri. Est autem sanguinem ad mammas converti vel colligi, per venas duci, & non transmutari, quod potißimum contingit; quum mulieribus menses supprimuntur, quippe tunc ad mammas sanguis recurrit, & ad superiora, ac quod eò tendat naturale est, quod lac non fiat prater naturam, id vero provenit, vel quia copiosior, vel quia malignus, potißimum autem quia ferventißimus; quovis enim modo peccet, à debili mammarum virtute, & exiguo calore, vel non alteratur vel corrumpitur, ac ex ipso acuti vapores in cerebrum mittuntur à quibus subinde cerebrum pervertitur, at non sanguis, qui inflammationem facit, furorem excitat, is enim loco circumscribitur, sed ille qui adhuc per corpus fertur, quem verosimile est adhuc redundare, ideo non omnes, quibus sanguis ad mammas colligitur, mania corripiuntur, sed aliquot, quibus nempe adhuc in corpore redundat. Verum dices, nonne commune est reliquis affectibus calidis, ut tetros ad caput transmittant vapores, cur igitur de mammis inflammatis duntaxat Hippocrat. id protulit? quia de mammis ibi sermo erat, & posuit id, quod rarum, sed animadversione dignum videbatur, quodque tamen fieri observaverat. Vnde Galenus, Brasavola, & Guido se nunquam vidisse scribunt. Vidit tamen Lanfrancus, Brachelius & Andreas Valcacer insignis medicus, ac chirurgus, olim in Salmaticensi Academia summa cum laude publicus chirurgiæ professor, nec pœnitendus in eadem arte præceptor meus, quo de vulneribus capitis, & pectoris nemo melius scripsit: vidi etiam ego nuper inepti Simonis de Konig Belgæ, vnde dicere merito illud possumus, pueri sumus in cologygantis, quia videmus, quæ ipse videt, nonnihil plus. Cæterum fiunt etiam tubercula quædam dura in mammis à menstruo suppreßo, quæ teste Hippocrate libr. de morb. mul. certißima sunt cancri initia, & si non curentur à sanguine per corpus universum dilabente, mulieres mente percelluntur, ac maniâ corripiuntur, vel quia pars sanguinis ad cerebrum pervenit, vel quia vapores eò mittuntur.

Obiectio.

Solutio.

Galenus & B. in com. Guid tra. 2. d. 2. c. 3.

De flatuoso mammarum tumore.

CAP. XVII.

Natura. FLatuosus mammarum tumor fit ex crasso halitu à suppressis, corrupti∫vè in utero, aut vicinis partibus men∫ibus elevato, & ad mãmas ob sympathiam ascendente, qui neque ab ipsius mammæ, neque aliarum partium diminuto calore, evinci, ac discuti potuit. Solet enim fieri flatuum generatio ex humore crasso per mediocrem calorem resoluto; summa quippe frigiditas vaporem non elevat, quia nihil attenuat, neque exuperans calor, quia quidquid elevat, discutit, mediocris verò, minoris existens efficaciæ, humorem dissolvit, non tamen *Causa.* perfectè consumit. Sunt coordinatæ causæ huius affectus quatuor, prima mensium suppressio; secunda eorundem aut seminis excretionis privatio; tertia excrementorum corruptio; ex qua fuliginum sive *Signa.* vaporum copia gignitur, quæ quarta causa est, & ea quidem coniuncta; ex his enim in mammis receptis tentio elevatur, quæ tumoris naturam æmulatur: & cognoscitur, quia dolor adest acutus, atque tensivus, ut est *flatus conditio*, cor dolitat communicato etiam flatu, mamma præsertim sinistra turget, simul cum brachii, & totius lateris, costarum, & scapularum cruciatu, cum hisce enim partib. mammæ colligantiam habent, his vero symptomatibus plerique decepti tu- *Distinctio à reliquis.* morem hunc cancrosum esse sæpissime judicarunt. Distinguitur tamen à cancro, & aliis eiusdem partis tumoribus, quia pars cum albedine nonnihil splendet ob tensionem, & si tangitur sonitum edit in modum tympani, ac si quis mammam manibus comprimat, reperiet universam esse in tumorem elatam, tensam, ac dolentem, & non unam duntaxat eius partem: deinde glandulas eiusdem citra dolorem attrectare licet, ac si doleant, extensione potius fit, quàm ex duritie præter naturam, quæ vera ibi nulla reperitur, sed tensio, & turgor. Præterea in reliquis tumoribus semper aliquid durum remanet doloro∫um, & sine dolore diu perseverans; at in hoc per intervalla id totum, quod tensus est, evanescit, rursumque redit tempore præsertim menstruationis, vel lunaris circuitus, quibus temporibus fœmina mœstior est, & animo deficit, & uteri, hypochondriorum,

drlorum, lienis, ac cordis dolores sentit, eiusdemque saltum; ac palpitationem; nam dum in utero aliquid putrescit, vel movetur, magis ac magis conflictatur, quibus tamen occasionibus cessantibus sponte, vel quovis levi remedio mammæ subsident, & cruciatu levantur. Verendum tamen est, ne subinde ob dolorem humores ascendentes scyrrhosum gignant tumorem, ideo difficilis semper est iudicii, & quia malignitate flatus ille nõ caret, & quia plerumque cum aliis tumoribus complicatur, aut mox alter generatur effectus, subsequente humore alio. *Prognostic.*

Curatur qu inque remediorum generibus, primo bona victus ratione, ut cibo parco, & ex quo crudum quicquam non supersit, quod obstructiones augeat, & flatibus materiam præbeat, ideo potus etiam parcus esto, vinum nimirum, aut cerevisia, vel aqua cocta, cum cinamomo, aniso, aut corticibus citri. *Curatio.*

Secundò, iis, quæ menses omni arte evocare valeant, quorum ubertimam copiam reperies cap. *de mens. suppress.* ad quod recurrere omnino oportet, in his enim curationis præcipua ratio sita est, potissimum autem utendum sanguinis missione per vices facta in pedibus ter, quaterve in anno circa menstruationis tempus, ita etiam fiet ut menses evocẽtur, vel eorum defectus suppleatur, &, ne tumor ex flatuoso in scyrrhosum aut cancrosum degeneret, præcaveatur, in quem insuper usum conveniunt crurum ligaturæ, frictiones, lavacra, & incessiones ibi descriptæ aut cucurbitæ suris & coxis adhibitæ aut chalybis præparati usus, de quo cap. *de febre alba*. *Menstruum evocatio.*

Tertia facta humorum in utero & venis causam foventium præparatione, per sirupos pituitam, & melancholiam respicientes, ut cap. *de virginum, & viduarum melancholia* copiosè scriptum invenies, purgetur sic: ℞. *foliorum sena ʒ vij. seminis anisi ʒ j. infundantur, & bulliant in ʒ iiij. aquæ borraginis, colaturæ, & expressioni adde confectionis hamech sine scammonio, & colochyntide, diacatolici an. ʒ ß. sirupi rosati solutivi ʒ j. ß. pulveris corticum aut seminis citri ϑ j. misce*, aut uratur apozemate, quod recipit *radicis tamarisci capparor. borraginis an. ʒ j. foliorum borraginis, epithymi, sena an. m. ß. florum cordialium an. p. passularum min. ʒ j. prunorum numero xij. coquantur in ʃ. q. aquæ ℔ ij. ad colaturæ adde sirupi de succo borraginis ʒ iiij. sachari q. ʃ. lapidis lazuli ϑ ij. pro libr. fiat apozema, dosis ʒ ʃ.* *Præparatio.* *Purgatio.* *Apozema.*

ſis ʒ iiij. vel v. conveniunt etiam reliqua lenitiva, ut pruna, ſenæ, manna in iuſculo pulli, tabellæ de ſucco roſ. vinum purgans, ſirupus roſ. aut viol. ex pluribus infuſionibus.

Quarto topicis calidis ſubtiliantibus, & reſolventibus, ita fo-
Topica. mentatur tota mamma ſpongia lixivio imbuta, vel apponitur linteum in aqua vitæ madefactum, & in umbra exſiccatum, aut ſaponis ſpuma delibutum; aut philtrum in butyro, quod diu coxerit madefactũ, aut oleum liliorum de ſambuco, de napha, de ſemine & radice angelicæ. Præſtat tamen prius partem hac decoctione fovere: ℞. *Fur-*
Potus. *furis tritici ℔. ij. foliorum anethi, meliloti an. m. ß. ſeminis aniſi, fæniculi, cumini an. ʒ ij. florum camomilæ p. j. coquantur in 5. q. lixivij, ac vini albi ad tertiæ partis conſumptionem*, in quo ſpongia madida ac leviter expreſſa
Vnguentũ. locus fomentetur, deinde hoc apponatur unguentum, *olei liliorum de ſambuco an. ʒ j. ß. balſami optimi ʒ ß. pulveris plumbi uſti non loti ʒ ij. ſeminis rutæ, aut aniſi ʒ j. cum cera, fiat unguentum.* Eſt etiam utiliſſi-
Emplaſtrũ. mum hoc emplaſtrum in omni rebelli inflatione ad reſolvendam incluſam ventoſitatem, *ſtercoris vaccini, columbini, caprini an. p. j. pulveris cumini, carvi, aniſi, baccarum lauri, origani ſicci, rutæ ſilveſtris, floris roris marini an. ʒ ß. ſape, aut mellis q. ſ. aquæ vitæ optimæ ʒ ij. miſce*, ſi tamẽ verearis ne calidiſſimis hiſce tenella mammarum ſubſtantia offenda-
Sacculus. tur, ſequens ſacculus poſt fomentationem applicetur: ℞ *milij ʒ j. ß. ſalis ʒ j. furfuris maiuſculi p. ij. foliorum arthemiſiæ, maioranæ ſingul. m. j. ſeminis fœnugraci, cumini, carvi an. ʒ ß. florum camomalæ, meliloti, ſtœchados, roris marini an. p. ß.* cuncta in ſartagine leviter calefiant, & exſiccentur, ac duobus linteis cum baſtituris includantur, apponuntur etiam utiliter ſtupæ, calidæ ſuffumigatæ, rore marino, lavendula, thure,
Ad colorẽ. vel anime. Quod ſi dolor ſit magnus, mitigatur hoc unguento, *aſpi humidæ ʒ ij. therebinthinæ, olei nardini an. q. ſ.* Evpertum eſt, panem calidum, ut ex furno extrahitur, oleo nardino, & rutaceo madidum applicare.

Quintò & ultimo cordi providendum per ea, quæ ipſum roborent, ac flatus diſcutiant, de quibus libr. 3. cap. *de cordis ſaltu in prægnantibus.*

Scholium

Scholium.

Sex præter inflammationem ſunt tumorum differentiæ in mammis, de quarum natura non ſatis concordant ſcriptores, & fœminis ſupervenire compertum eſt, ijs potiſſimum, quæ ſteriles ſunt, aut parere ante tempus deſiere, aut viro carent, aut virgines iam grandiores exiſtunt. Sex tumorum differentiæ in mammis.

Prima ex craſſo, & caliginoſo flatu provenit, ex quo univerſa mamma diſtenditur, ac turget, diciturq; tumor flatulentus. Prima.

Altera ex pituita, craſſove quopiam humore, à capite aut alio loco tranſmiſſo, qui citra collectionem mammis imbibitur, quo differt à vero œdemate, unde duræ apparent mammæ, ſine dolore, vel etiam dolentes ſi bilis flavæ aut aduſtæ nonnihil acceſſerit, in quo affectu tota mamma augetur, quia humor in aliqua parte collectus non eſt, ut in aliis tumoribus præter naturam, ſed imbibitus ut in ſpongia; ex quo affectu ligaturis arctiſſimis, & aliis præpoſteris remediis tractata ab Empirico coniux Davidis Lomelij Belgæ, *cõtra quam conſuluerã, in abſceſſum devenit, unde paulo poſt obijt.* Secunda.

Tertia tumorum ſpecies fit cum glandulæ tument, aut citra dolorem turgent ex humore abunde fluente, aut ibidem concreto, cui dicatum eſt caput de glandulis mammarum. Tertia.

Quarta, eſt cum ſcrofula mammis adnaſcitur, quam eodem capite comprehendimus. Quarta.

Quinta, Scyrrhoſus eſt tumor, qui ex aliis affectibus male curatis plerumque fit. Quinta.

Sexta, cum ſcyrrhoſus aut quivis alius caterorum tuberculorum in cancrum migrare incipit, aut iam mutatus, exulceratuſque eſt, de quibus omnibus tumoribus videndus Guido: de Eriſypelate caput non fecimus, quia mammis raro accidit & ſi contingat, ut inflammatio fere curatur, intentioribus tamen topicis, evacuationibus paucioribus. Sexta. tract. 2. d. 1.

Solet enim fieri flatuum generatio] *Qua ratione extrinſecus frigidiſſimæ, & ſeptentrionales per hyemem conſtitutiones, & calidiſſimæ æſtatis tempore purum aëtrem reddunt, quæ vero inter haſce media exiſtunt nebulas gignunt: eodem penitus modo in animalium corporibus neque in extrema caloris debilitate, neque cum vehementer calor invaleſcit, ſed cuminter hos exceſſus medio modo ſe habent, magis tamen ad frigiditatem tendunt flatus gignitur, qui ubi per ventriculum erumpit, ructum facit per ſedem ſtrepentem aut ſine ſtrepitu flatum: cum autem neque per ſedem neque per os externitur, inflationem producit.*

De

De Oedematoso mammarum tumore.

CAP. XVIII.

VT à sanguine, aut lacte in mammis, coacervato inflammatio, & à flatu flatuosus tumor suboritur, ita à crassa, vel aquosa pituita ibidem collecta œdema, quod barbari *undimiam* vocant, à non collecta vero, sed diffusa, & expansa, alius tumor, quo tota mamma æqualiter intumescit, rectè dixeris cum Mercato mammas humore turgidas, aut cum Fernelio œdematosum tumorem, qualem modò in pedibus, & cruribus eorum, qui leucophlegmatia, aut cachexia laborant, modo per universum corpus fieri Galenus testatur, & nos quotidiana experientia animadvertimus. De utroque igitur tumore in mammis promiscue sermonem facimus, siquidem curatio eadem est, affectibus prædicta duntaxat ratione dissidentibus. Est autem œdema, eodem Galeno autore, tumor laxus, mollis, doloris expers, digitis cedens, & foveam servans. Veram si acrimonia, mordacitas, aut à vaporoso spiritu tensio accedat, doloroſus subinde tumor fit. Porro ut plurimum *in mammis hi tumores* gignuntur à menstruorum suppressione, facto ad *ipsas* recursu, vel alias à pituita tenui à capite descendente flatibus mixta.

2 ad glau.

Definitio.

Causa.

Signa.

Cognoscitur, ac distingnitur ab aliis tumoribus, laxitaet, mollitie, & mitiori dolore, licet interdum in humero, brachio, & sub axilis dolor adsit, in pituitoso autem, & fuso tumore tota mamma æqualiter; & nulla pars magis, quam altera elevatur, sed per intervalla certis quibusdam temporibus tumor, ac dolor exacerbatur, nimirum prope menstruationis tempus, quo transacto subsidet, ac eo citius, quo uberius mulier fuerit repurgata, semper tamen tumoris aliquid remanet, quod in inflatione non accidit, quia penitus, quod flatuosum est, resolvitur, quo maxime hi duo tumores inter se differunt, & qui in flatu tentio adest, & tenitentia maior. Cæterum pituitosi tumores cancrum omnino minantur, præsertim si minus diligenter tractentur; terminatur tamen, & declinat œdema ut plurimum per resolutionem, rarius per suppurationem, sæpe per conversionem ad nodos, quæ induratio est.

Prognost.

Oedematosi tumoris terminationes.

Modo

Modò à capite, modo ex ſuppreſſis menſibus originem ducat, ſex remediorum generibus curatur. Primò victu reſiccante, ut in cibo, pane probè ſubacto, cocto, ac fermentato, paſſulis, amygdalis toſtis, aſparagis, carnibus avicularum aſſis: ante paſtum aſſumat ʒ j. mellis roſar. in foliis, aut in forma ſirupi, potus ſit aqua ex decoctione aniſi, cinamomi, radicis chinæ, ſarſæ parellæ, ſaſafraſiæ, aut vinum defæcatum pellucidum, in menſium tamen retenſione toſta, & aſſa minus conveniunt, carneſque potius coquantur cum ſalvia, hyſſopo, betonica, petroſelino. Semper verò lacticinia vitet, ſomnum pomeridianum, & uſum panis non bene fermentati,

Secundo divertentibus, ut frictionibus, ligaturis, lavacris, & inceſſionibus, de quibus cc. ſuperioribus dictum eſt, ac ſi menſes ſuppreſſi ſint, tùm ad divertendum, tùm ad evacuandum cucurbitulæ cruribus applicentur, aut pedis vena tundatur. *Diverſio.*

Tertio præparato humore per ſirupos de duabus radicibus rhodomelitem, ſirupum de mentha, de praſſio, de hyſſopo, de liquiritia, capillorum Veneris, cum aquis fœniculi, hyſſopi, maioranæ, roris marini, betonicæ, menthæ, aut cum decoctione earundem: purgetur ʒ j. ß. *Pilularum ſine quibus, cochiarum, aurearum, de hiera, arabicarum, de agarico*, vel ſi ventriculus affectioni conſentiat, *per maſtichinas additù, ſi velis vehementius purgare, g. iij. aut v. diagridij, vel potius trochiſcorum alandaal*; aut, ſi potio magis arrideat ℈ *iij. agarici trochiſcati cum* ʒ j. ß. *ſirupi roſar. ſolutivi, &* ʒ *iv. decnctionis pituitoſæ*; aut fiat paulatina purgatio ſumpta ſingulis ſeptimanis ʒ ß. prædictarum pilularum. *Præparatio*

Quarto topicis calidis reſolventibus, & attenuantibus, in quem ſcopum laudantur fomentationes ſuperiori capite deſcriptæ, aut ex lixivio confecto ex cinere vitis, ficus & tartari, addito modico aceti, repercutientia nequaquam adhibenda, quia magis indurant. Poſt fomentationes liniatur mamma hoc unguento, *olei amygdalarum dulcium, de ſemine lini, liliorum ſingulorum* ʒ *j. axungiæ gallinæ, anſeris an.* ʒ ß. *cum modico diachylone, loco ceræ, fiat unguentum, aut cerotum*; prodeſt inſuper emplaſtrum filii Zachariæ, quod communiter diachylon magnum dicitur, & ſi mammæ doleant, ac caleant, adhibetur unguentum roſar. cum modico plumbi uſti, & cera alba, & idem unguentum in mortario plumbeo agitatum, aut oleum omphancinum *Topica.* *Lixivium.* *Vnguentũ.*

cum pinguedine gallinæ, & oleo amygdalarum dulcium in eodem mortario sæpius ducto; discutiunt etiam balnea sulphurea, & aluminosa, aut ex decoctione hyssopi, salviæ, menthæ, post balnea unguenta applicentur eiusdem virtutis aut reliqua topica *superiori capite* descripta, quorum etiam seges uberrima est apud chirurgicos scriptores, quæ tamen maxima cum consideratione mammis sunt applicanda, selectis semper mitioribus, à quibus tenella eorum substantia minimè offendatur.

Quinto si tumor ad maturationem tendat, suppurantibus, de quibus cap. *de inflammatione mammarum* 4. remediorum genere. Ex quibus, quia materia hic tenacior est, fortiora sunt eligenda, & reliquis admiscenda, ut radix brioniæ, liliorum, farina camomilæ, caricæ diachylon ireatum, axungia anseris, suilla pinguedo, ruptus deinde abscessus methodicè curandus, ut ibidem dictum est.

Ventriculum roborantia. Sexto iis, quæ ventriculum pituitæ receptaculum conferent, ac roborent, sumptis & admotis, cui usui commodissimum est capere singulo mane cochleare unum conservæ stœchados, rorismarini, aurantiorum, aut tabellam aromatici, ros. diagalangæ, diacymini, vel diatrion pipereon, vel fiant aliæ tabellæ hac ratione, ℞. *specierum aromatici rosar.* ʒ *j. diagalangæ* ϑ *j. pulveris corallij, & sandali citrini an.* ϑ ß. *corticis citri conditi, conservæ rosar. veteris an.* ʒ *iij. cum sacharo dissoluto in aqua menthæ, & absinthij, fiant rotulæ singulæ ponderantes* ʒ *ij. aut cum* ʒ *j. vel altera alicuius ex prædictis conservis, aut morselli.* Prosunt etiam sacharatæ confectiones seminis fœniculi, corticum aurantiorum, anisi, cinnamomi, coriandri præpar. vel ipsum anisum tostum, aut ʒ j. theriacæ vel mithridati, aut ʒ j. pulveris sarsæ parellæ in ovo forbilis aut hæ pilulæ, ℞. *pulveris agarici, sarsæ parellæ an.* ʒ *ij. cum sirupo de stœchade fiat massa, cuius dosis* ʒ ß. *singulis septimanis.*

Exterius admovenda. Exterius ventriculo applicetur hoc linimentum, *olei de spica, de absinthio an.* ʒ *ij. ceræ* ʒ *j. masticis* ʒ ß. *liquefiant in duplici vasæ, & adde pulveris cyperi, macis, cinamomi an.* ʒ ß. *fiat linimentum*; aut sequens paretur unguentum, *olei lentiscini, masticis, rosacei, singulorum* ʒ j. ß. *pulveris nucis muscatæ, cariophyllorum an.* ʒ *j. corticis citri* ϑ *ij. utriusque corallii* ʒ ß. *florum camomilæ, anethi an.* ϑ *iv. spicæ nardi, squinanti an.* ϑ *j. acetiparum, ceræ q. s. fiat unguentum,* quod applicatur ventriculo, & dorso è ventriculi regione, aut emplastrum diaphœnicum, vel stomaticum, ac reliqua, quę

capite

capite *de ventriculi debilitate* apud practicos reperies, & infra lib. 2. huius operis cap. *de ventriculi accidentibus ex utero*. Quibus tamen non proficientibus, sudare utilissimum erit ex decocto sarsæ, ligni sancti, aut radicis chinæ, quæ si adhuc sat non fuerint, fontanellam in altero vel utroque brachio aperire insigniter prodest. *Sudor.*

De mammarum glandulis, & earundem scrofulis.

10 ## CAP. XIX.

GLandulæ, sunt partes corporis simplices, spongiæ instar molles, raræ, friabiles, & in se convolutæ, has naturaliter mammis inesse alibi iam prodidimus, quæ si præter modum indurverint, affluente solo pituitoso humore, vel etiam acri, & bilioso admixto tumor fit glandulosus; quem Mercatus ad phlygeton reducit minus fortè aptè, dicente quia Celso phlygeton pustulam habet, aut quippiam simile, qua pustula tamen tumor iste caret. At dum in mamma glandulosus quidam tumor denuo progignitur, non quidem tumefacta præexi-
20 stente glandula, sed denuo altera genita, tunc alter fit species, quæ appositè ad strumas, sive scrofulas reducitur; & est tumor ex pituita crassa vehementer indurata; vel ex pure & sanguine subter concreto, ut Celso placet, ac si dolor his tumoribus accedat, medici existimant cancros esse, aut minari, quos tamen decipi constat, quia in eodem statu pluribus annis sine ulla exacerbatione persistunt. Cæterum mammis scrofulas, sive strumas adnasci confirmat Celsus, Mercatus, & Tagautius, ac nobis etiam id pluribus in fœminis experientia compertum est. *Glandulæ induratio.* *Lib. 5. c. 28.* *Strumæ.*

Tument glandulæ per defluxum, strumæ per paulatinam con-
30 gestionem, utrique tamen tumores fiunt deficientibus potissimum menstruis, ac ipsorum recursu ad mammas, ut illis fœminis accidit, quæ cantu aut quovis alio superiorum partium exercitio utuntur, sic enim menstruis ad mammas revocatis, earum glandulæ grandiores fiunt, ut quas antea difficile erat reperire, iam levissimo contactu obtrectes, sed præter hanc causam purulentus etiam, ac sanguineus humor in mammas decumbens, strumam gignere potest. *Causæ.*

Signa. Facilius eſt hoſce duos tumores noſcere (quia ſenſui patent) quam eoſdem inter ſe diſtinguere; uterque enim indureſcit, ac dolet, eiuſdemque ferè magnitudinis exiſtit, ſed hæc eſt differẽtia, quod glandula magis dolet, & dolor quidem iuxta affluentis humoris qualitates exacerbatur, & quovis levi præſidio reſolvitur, nonnunquam etiam ſponte ipſa, ac hinc inde movetur, contra verò ſtruma immobilis eſt, nec facile niſi plurimis adhibitis remediis evaneſcit, dolet minus, dureſcit magis, ita ut ſæpe ſcyrrhum referat, à quo tamen, & à verâ ſcrofulâ differt, quia etſi indurata, dolet tamen; inſuper ſcrofula unum obſidet locum, glandula in parvos divaricata tumores intra mammas divagatur.

Curatio. Duplex in curatione ſcopus, alter duritiem emollire, alter cancrum inhibere, utrumque complere poteris victu tenui, modico, calefaciente, exercitatione ante cibum, uſu aquæ ſulphureæ, & aluminoſæ, è converſo ſatietas, quies, otium, craſſi, ac difficilis concoctionis cibi nocent; ſed, ut uno verbo complectar, victus ratio, humorum præparatio, purgatio, ſudores, topica, ac reliqua omnia, talia eſſe debent, qualia iam prodidimus capite *de œdematoſo mammarum tumore.*

Sang. miſſ. Hoc tamen perpetuo ante oculos habere oportet, ut ſi affectio ex mẽſium ſuppreſſione, aut diminutione oriatur, curatio â ſanguinis miſſione inchoetur ex baſilicâ, aut ſaphenâ juxta regulas à nobis c. *de menſtruor. ſuppreſſione* jam poſitas, deinde menſes provocentur, ut ibidẽ dictum eſt. At ſi glandula ex acri, tenuiq; fluxione intumuerit localibus cap. *de œdematoſo tumore* in 4. remediorum genere recitatis: durante fluxione frigidiuſcula addenda ſunt, quæ ex cap. *de inflammatione mammarum* mutuabis, ut poſcam, oleum roſarum & violarum: ceſſante verò fluxione, addere licet oleum camomilæ, liliorum, & alia, quæ citra attractionem, & caloris concitationem diſcutiant, & reſolvant, in quibus diu perſiſtes aut tela iiſdem unguentis delibuta diutius mammæ adhæreat, vel hoc unguentum, quod maximæ eſt utilitatis, ℞. *emplaſtri oxycrocei* ℥j. *muſcilaginis, althea, ſeminis lini, fœnugraci an.* ℥v. *olei camomilæ, liliorum, iridis an.* ℥j. *coquantur ad conſumptionem muſcilaginum, & adde axungiæ anſeris, ſuillæ, medullæ cruris vituli, & cervi an.* ℥j. *ac fiat linimentum.*

Vngũtum

Struma curatio. Si vero ex ſupradictis ſignis tumorem ſtrumam eſſe compertum ſit, paulò efficacioribus utendum, ita in purgatione addere convenit

venit *radicis mechoacanæ* ℥j. ß. *aut turbith* ℥j. *aut* ℥ij. *diaturbith*, vel singulo manè utatur patiens hæc tragæa ℞. *radicis aristolochiæ rotundæ, raphani, spatulæ fœtidæ an.* ℥j. *foliorum pimpinellæ, piloselle, rutæ an.* ℥ij. *scrofularie, filipendulæ, seminis anisi, zinziberis an.* ℥j. *turbith optimi, fol. sennæ orientalis an.* ℥iij. *sachari albissimi* ℥iv. *fiat pulvis, dosis singulo mane cochleare j. cum vino vel aqua geniste, vel pilulæ, fiant cum q. succi fœniculi, aut cum sirupo de liquiritia, vel de hyssopo, fiat opiata.* Valet enim pulvis hic non solum manifestis qualitatibus, sed, ut quibusdam visum est, etiam à proprietate: prodest insuper singulo mane sumere ℥ij. aureæ alexandrinæ. *Tragæa purgativa.*

In topicis duplex est curandi ratio; prima, quæ emolliat, ac discutiat, sed vehementius, quam œdematoso tumore; altera, quæ manus opera tumorem radicitus extirpet. Primo tamen mollitionem & discussionem omni modo tentabimus, emplastro nigro à Galeno descripto, quod Recipit *olei veteris* ℥iij. *viridis æris* ℥iij. *picis navalis* ℥j. ß. *laudani* ℥vj. *lithargyrij* ℥iij. *fiat secundum artis ministerium emplastrum*, cui utiliter addi potest *uncia media diachylonis minoris, aut alterius, qui dicitur Mesvei, aut* ℥ij. *pulveris radicis ireos*: aut apponatur ℥j. *emplastri de meliloto cum* ℥ß. *ammoniaci, unica olei liliorum, & radicis ireos* ℥j. ß. *cunctis juxta artis regulas mixtis*; est tamen efficacius aliud, quod sic paratur: *radicis altheæ* ℥ij. *coquantur, contundantur, & per cetaceum extrahantur, & adde olei busonis, pinguedinis gallinæ, anseris an.* ℥j. *pulveris plumbi usti, radicis ireos an.* ℥j. ß. *misce*; nec est minoris virtutis hoc aliud, *nucum cupressi paria v. caricarum paria iij. radicis arundinis* ℥ß. *coquantur in oxymelite, liquori expresso adde salis communis, cineris spongiæ, calcytidis an.* ℥iij. *fiat unguentum.* Valent tandem reliqua fere, quæ infra cap. *de scyrrho mammarum* dicenda sunt. At quæ sequuntur, quia validiora sunt, ideo mammis non applicantur, aut certe cum magna cautione adhibenda, præsertim vero delicatioribus fœminis non conveniunt sed rusticis aut robustis, aut cum tumor est in aliis corporis partib. ℞. *radicis brioniæ, cyclaminis, cucumeris agrestis an.* ℥ij. *coquantur exactè in vino albo, terantur, extrahantur per cetaceum, tunc adde ammoniaci aceto squillitico dissolutio, bdellij, opoponacis in oleo sesamino dissoluti an.* ℥j. *stercoris columbini, & caprini an.* ℥j. ß. *ladani, styracis, calaminthæ singulorum* ℥ß. *picis navalis q.* 5. *fiat magdaleon*: impensè etiam sequens hoc discutit, *radicis ireos* ℥iij. *aceti & mellis an.* ℥iv. *perfectè simul coquantur, contundantur, &* *Emollientia & discutientia.* *Emplastrũ nigrum.* 5. *de comp. med. sin. locos.* *Fortiora.*

adde

adde terebinthinæ, resinæ, dialthææ an ℥ iij. pulveris cumini, fœnugræci an. ℥ j. fiat emplastrum vel accipe *cineris limacum ℥ j. axungiæ suillæ, q. 5. aut fiat emplastrum de limacibus,* & alia quæ ad Guidonem c. *de strumis* reperies, sed quæ retulimus probatiora sunt.

lib. 2. d. c. 3.

Duratio strumæ per manus operam.

Quod si per hæc tumor non subsideat, quin potius durities eo perveniat, ut emollitionis spn frustrata tumoris radices in venas, & arterias inseri, & augmentari in dies videamus, tuc ad manus operam veniendum, quæ tribus modis fit; quorum primus hic est: scissa mamma scrofula utrinque digitis prius compressa acu perforatur, & filo per foramen traiecto, manuq; sinistra comprehenso hinc inde leviter scalpello à mammarum carne separatur, ita ut totam scrofulam cum pellicula, quæ includitur, simul extrahas, cavens sedulo ne pelliculæ quicquam intus supersit, ex qua temporis tractu denuo scrofula generetur, hac facta operatione ulcus per simplicem unionem curabis facta futura, quæ separatas partes uniat. Verũ, si pelliculæ aliquid intus remanserit, aut ulcus nimis lacerum sit, curabitur iis, quæ digerant, ac superfluum exedant, ut unguento Ægyptiaco cum pulvere aluminis, & albumine ovi superpositis, aut unguentum Ægyptiacum intromittatur, & supra ulcus diachylon appones, quæ quidem curationis ratio multis profuisse certum est, & à Guidone ponitur. Verum si tumor varias in mammas radices inserat, secundo hoc curationis modo utendum: iuxta prædictas radices in scrofulæ circuitu fiãt parvæ incisiones scalpello (non enim cãdenti ferro in mammis utendum propter partium principalium viciniam, ut monet Galen.) ac immittatur arsenicum instar grani tritici minutissimi, si fœmina sit robusta; sin minus, indatur tantundem pulveris Joannis de Vigo, & desuper oxycrato madidum linteum, aut unguento pop. appones idq; iterandum, quoad radices exesas videas. tunc enim facile struma seceder, & ulcus digerentib. prius, ac suppurantibus, deinde abstergentib. methodice curabis. Tertiò modo non admodum dissimiliter curatur struma affixo in medio eius candenti ferro, vel, si in mamma sit facta cum scalpello scissura, in qua ex causticis aliquid immittendum erit, donec tota struma excidatur. Paratur autem causticum huic usui accommodum ex tribus partibus fermenti, & una arsenici ex quibus facta massa in furnello exsiccatur, eiusq; instar nuclei pini loco immittatur,

tr. 2 d. 1 c 4

Secundus modus.

2 ad Gal. 28

Tertius modus.

Causticum

tatur, abscindes etiam scrofulam, si radicem eius ligaveris filo in aqua arsenici ter quaterve immerso, donec vim causticiacquirat, singulisque diebus compressis, donec alimenti defectu arefacta decidat, vel faciliusabscindi possit, qua plane ratione curantur scrofulæ in aliis corporis partibus, & tumor ille ingentis magnitudinis, qui à chirurgis natta dicitur. His factis curationem, ut ulcus postulat, persequeris, digestivis, mundificativis, incarnantibus, & cicatrizantibus, de quibus ad satietatem sæpius iam diximus.

De Scyrrho mammarum.

CAP. XX.

SCyrrhus, qui à barbaris *sephyros* dicitur, vel *schliroticum apostema*, est tumor præter naturam durus, ac doloris expers, iisque duplex; exquisitus, quem ex naturali melancholia, aut fœculento, & crasso sanguine fieri Galenus scribit, vel etiam à vitrea, gypsea, & crassa pituita nimis condensata, ut idem author alibi prodidit, atq; hic omni prorsus dolore caret, eodem teste 2. *a Glauc* 4. *d* Non exquisitus, qui dolore non absolvitur, idq; dupliciter, aut quia incipiens adhuc est, nec dum confirmatus, aut quia miscellam habet alterius humoris, ut superassati sanguinis, vel atri succi, quem melancholiam vocant, unde sæsum levem acquirit: sunt tamen, qui exquisitum scyrrhum à sola melancholia generari affirmant, à permixtione vero alterius humoris cancrosum, œdematesum, aut erisypelatoidem, ideoque priori definitioni à Galeno traditæ humoris speciem addunt, definientes scyrrhum, tumorem præter naturam ab humore melancholico durũ & insensibilem, quibus non invitus subscribam, si humor admixtus copiosus non sit. Omnes porro scyrrhi species mammis contingunt, sed quoniam non exquisiti canerosi tumoris naturam referunt, de illis sequenti cap. peculiaris fiet sermo. Exquisitus tribus potissimum de causis in mamis generatur; Primo, quia obstructus lien nequit sanguinem à melancholia expurgare, sicque in corpore redundat, & ad mammas convertitur, ac tumorem scyrrhosum gignit; Secundo, quia menstruis suppressis aut alias diminutè fluentibus fæculentus humor

Definitio.

5. simpl. 9. lib de tum. prær. 10.

Scyrrhi alterа definitio.

Causa.

non

non expurgatur, ſed paulatim ad mammas regurgitat, & in eadem carne ac venis colligitur. Tertiò, quia ex toto corpore humor per paulatinam (ut aiunt) congeſtionem in iiſdem mammarum locis accumulatur; ſæpe etiam medicorum imperitia paratur, cum vehementer eryſipelata, & mammarum inflammationes adſtringunt, & infrigidant; aut induratis mammis, immodicè diſſolventiâ, calefacientia, & exſiccantia adhibent, ſic enim ſubtile digeritur, quod reliquum eſt, magis impingitur, & induratur, & hæc ſcyrrhi quarta cauſa conſtituenda: ex quibus conſtat quatuor has ſpeciales cauſas ad duas generales reduci poſſe; aut enim primò, & per ſe humor craſſus congeritur; aut ab humore alio tenuiore, ac ſubtiliori parte præpoſteris medicamentis exſiccata reſultat, tuncque exſiccatio cauſa eſt efficiens, materialis vero lentus craſſusque humor, qui inania partis ſpatia ſubit, ac replet nervos, nervoſaque corpora, ſic ut viam intercludat ſpiritui animali, à quo eſt vis ſentiendi.

Signa. Cognoſcitur, ex duritie ſine dolore, ex inæquali corpulentia, colore ſubnigro, vel fuſco, hoc eſt, ex rubro nigricante, quanquã qui ex pituita fit, coloris eſt albi, aut ex alvo lividi, qui adhuc incipiens eſt, ad contactum dolet, minimum tamen, qua ratione ab incipiente cancro diſtinguitur, cui citra compreſſionem dolor ineſt haud exiguus, & à quavis cauſa excandeſcit, quod ſcyrrho non accidit.

Prognoſt. 2 ad glau 4 Scyrrhus inſenſilis curam non recipit, inquit Galenus, qui vero difficulter ſentitur, nec incurabilis eſt, nec facilem admittit curationem, at inſenſilem dixit eſſe incurabilem medicamentis, nam manus operam admittit, & curatur; ſed & quando ſcyrrho ſuperveniunt pili, curari nequit, neque etiam qui magnus eſt durus, & capparorum colorem refert, ut ſcribit Avicenna, neuter tamen ad maturationem unquam venit, quocirca numquam tentanda, ne abeat in fiſtuloſum, cancroſumve ulcus.

3. 4. tract. 2 cap. 11.

Curatio. Duplex in curatione ſcopus; alter, qui diligenter emolliat; alter, qui extrahat id, quod in mammis durum ſupereſt ac emollitioni ineptum, ideo adhibenda, quæ emolliendo digerere valeant, nam, ſi duntaxat emolliant, non educitur humor; ſi citra emollitionem ſolummodo diſcutiant, tenuiori diſcuſſo humore reſiduum exſiccatum malorem contrahit duritiem, ſemper tamen univerſalia particularibus præmittenda.

Quo-

Quocirca quinq; remediorum generibus utendum eſt. Primò victis ratione extenuante, & humectante, conuenit igitur panis triticeus, vinũ ſubſtantia tenue, ova ſorbilia, pulli gallinacei, gallinæ, perdices, capreoli juvenes, vitulina caro, ac vervecina; quæ cum ſpinachijs coquantur, beta, borragine, bugloſſa. Abſtinendum omnino à carne caprina, hircina, cervina, bubula, aprina, leporina, omnique leguminum genere, præſertim à lentibus, & fabis: inſuper à pane non fermentato, vino rubro ac fœculento, & caſeo veteri, & ab omnibus ſalitis, ac infumatis cibis: item acribus, ut pipere, ſinapi, cæpe: ac retorridis, vel frixis, quæ aduſtum gignunt ſanguinem: præterea à ſolicitudine, ira, mœſtitia, vigiliis, & immodica exercitatione, curandum etiam ut alvus lubrica ſit. *Victus ratio.*

Secundo ſi menſes ſint ſuppreſſi, aut diminuti, ablatis obſtructionibus debitè provocentur, quod fiet ſanguine miſſo, & ad inferiora evocato, reſeratiſque viis per ea quæ cap. *de ſuppreſſ. menſt.* dicta jam ſunt: prodeſt etiam hæmorrhoides promovere, & ſanguinem ab iiſdem per hirudines educere, aut ex ſiniſtra ſalvatella, ut Galenus monet, potiſſimum ſi lien fuerit obſtructus. *Menſium provocatio.* *13. meth. 11.*

Tertiò humorum purgatione, quam ter, quaterve in anno exercere utiliſſimum eſt, facta prius humorum præparatione ſic, ℞. *ſirupi fumariæ, borraginis, capill. vener. de Epithymo an.* ℥ ß. *aquarum lupulorum, meliſſæ, ſcolopendriæ, bugloſſæ an.* ℥ j. *miſce, aromatizetur* ʒ ß. *pulveris cinnamomi, aut ſandali moſcati; erit utile addere poſt primam purgationem ſirupum de cichor. cum rhabarb.* Purgatio vero erit hæc aut ſimilis, ℞. *ellebori nigri,* ϑ ij. *rhabarb.* ℥ iij. *zinziberis, cinnamomi, cariophyllorum, nucis moſcatæ an.* ʒ ß. *maſticis, croci, epithymi an.* ϑ ß. *radicis liquiritiæ raſæ* ℥ iij. *macerentur per horas xxiv. in* 5. *q. vini dulcis, ac leviter bulliant in cineribus calidis ad* ℔ j. ß. *colaturæ ſumat patiens* ℥ iv. vel fiat ſequens apozema: *foliorum borraginis, agrimoniæ, ſcolopendriæ an. m. j. florum cord. an. p.* j. *corticum myrobalanorum amnium,* ſi nullæ ſint in viſceribus obſtructiones ℥ ß. *polypodij* ℥ j. *foliorum ſenæ* ℥ ß. *bulliant in* 5. *q. ſeri caprini ad* ℔ 2. *in fine adde epithymi* ℥ j. *ellebori nigri* ϑ iv. *tandem ſachari q.* 5. *fiat apozema clarum aromatizatum* ʒ ij *ſpecierum diamargar. frig. doſis* ℥ iij. *vel* iv. aut capiat tantundem elleboriſmi Mathioli, quod nos cap. *de virginum & viduarum melancholia* deſcribemus, aut aliis utatur hiſce adhuc levioribus, quæ etiam ibi reperies. Nec deſunt, qui in his difficilimis, & craſſis humoribus, *Purgatio.* *Apozema.*

moribus, quia communibus medicamentis non cedunt, vehementer laudant, per intervalla exhibere g. v. vel vj. ſtibij præparati, inter quos ſunt Mercatus, & Valeſius, & alii primæ notæ ex noſtris medicis, quod equidem non diſſuadeo, ſi cum prudentia fiat, nam uſu, & experientia hæc prodeſſe conſtat, levioribus morbum rariſſimè extirpari, ſi tamen horum, & ſimilium medicamentorum uſus hodierna die à peritis medicis interdicitur, id propterea fit, ne à rudioribus, ac inexpertis errandi, & patientes interficiendi januæ aperiantur.

Stibii uſus.

Roborantia. Inter unam, & alteram purgationem roborantibus, & cordialibus uti oportet, qualia ſunt electuarium triaſandalum, de gemmis confectio alkermes, & ſimilia: conſerva radicis ſcorcioneræ, borraginis, florum ac corticum auranciorum, ex quibus cum ſirupo de pomis, & ſpeciebus ſupradictis opiata concinnare facilè erit, atque hæc ſunt univerſalia, quæ prohibent melancholici humoris generationem, genitumque evacuant.

Localia. Quartò ac potiſſimum topicis utendum eſt, quæ dicente Galeno, *5. ſimpl. 7.* quia humor eſt frigidus calefacientia eſſe debent, quia humiditatem ſupervacaneam coniunctam habet, exſiccantia: utramque tamen qualitatem moderatam habeant, nam oppidò calefacientia tenuem humoris partem violenter digerunt, ac eliciunt, reliquum exſiccant, & incurabilem reddunt, quæ vero valdè deſiccant, ex natura ſua ad ſummam duritiem particulæ infixam fluxionem adigunt, quapropter *5. ſimpl. 9.* moderatè calefacientia, & exſiccantia uſurpanda, quæ propriè malactica dicuntur, & eodem authore calida ſunt in ſecundo, ſicca in primo gradu: ideoque humida interdum vocat, quia paululum abſunt ab iis, quæ neque deſiccant, neque humectant, eò diſtincta à maturantibus, quòd hæc humidiora ſint, & calorem obtinent humano ſimilem, ac partis humiditatem conſervant, illa nonnihil abſumunt, ut idem refert Galenus, eorumque materiam ponit tum in *5 ſimpl. 8.* *libr. ſimpl.* tum 2. *ad Glaucon.*

Malactica. Præcipuè autem inter ſimplicia commendantur æſipus, butyrum, propolis, cera; oleum amygdalarum, camomillæ, anethi, liliorum; adeps gallinæ, anſeris, anatis, aquilæ, vulturis, vulpis, ſuis, taxi, urſi, leonis: medullæ cruris vituli, cervi: muſcilagines omnes: malva, althea, lilium, branca urſina, caricæ pingues. Efficaciora

ciota sunt ammoniacum, quod thymiama vocatur, aceto dissolutum, bdellium, styrax liquida, pix liquida, galbanum, resinæ pingues, ac minimè acres: semen apii, cumini, anethi, rutæ, flores genistæ, radix iteos, ex quibus composita concinnantur, primò fomenta, deinde inunctiones, aut emplastra.

Si igitur tumor ex pituita vitrea, vel gypsea fuit genitus (quod cognoscitur quia non adeo tactui resistit, & quadantenus crassam præ se fert duritiem) ferè adhibenda topica, quæ cap. *de œdematoso tumore* dicta sunt. At si ex melancholia ortum ducat, hoc præmittatur fomē- *Fomētum.*
tum *foliorum althea, malvæ an. m. ß seminis lini, fœnugræci an. ℥ ij. cucumeris amari, brancæ ursinæ an. ℥ ij. coquantur in ʒ. q. aquæ* ac cum spongia nova foveatur mamma per quatriduum ter quatérve in die, deinde facta etiam fomentatione inungatur sequenti medicamento: ℞. *radicis althea ℥ j. cocta & contusa, & extracta, adde æsipi ℥ ß. axungiæ gallinæ, anatis an. ℥ j. ceræ parum, fiat linimentum*, quo postquam per aliquot dies usa fuerit ad ea, quæ acetum recipiunt veniendum, nam etsi medicamenta cum aceto mirificè hos tumores communiant, nihilo secius nec sæpe, nec inter initia, nec diutius eisdem utendum esse Galeno placet, quippe si impensius his utaris, partes violenter abstumens, residuum lapidesc it: si diutius persistas, substantia partis ipsius exsiccata tabescit, præsertim hoc in mammis observandum; quocirc: post aliquot dies hoc utitor, *foliorum thymi, anethi, hyssopi pulegij an. m. ß. radicis althea ℥ j. seminis fœnugræci ℥ ß. coquantur in ʒ q. aceti mulsi ad medias, tunc accipe prædicti aceti, pinguedinis anatis, anseris, medullæ cruris cervi, olei ricini an. ℥ ij. bulliant ad aceti consumptionem, ac utere bis in die:* erit efficacius, si addas *ammoniaci, vel diachylonis gummati ℥ ij. ac fiat ad formam emplastri*: idem præstant emplastrum de meliloto, filii Zachariæ, oxycroceum, aut unguentum Agrippæ, si in plumbeo mortario agitentur, & addatur tantillum aceti, vel: ℞. *radicum althea ℔ ß. radicis liliorum alborum ℥ iv. coquantur in ʒ. q. aquæ contundantur, & extrahantur per cetaceum, & adde olei camomila, liliorum singulorum ℥ ij. æsipi ℥ ß. diachyl. parvi ℥ iij. ceræ alb. q. ʒ. fiat cerotum*, quod tamdiu adhæreat, quoad ex se decidat, cui utiliter additur pinguedo anatis, medulla cruris vituli, oleum ricinum, & sesaminum. Confert nonnunquam pinguibus mineralia admiscere, ut quod calore, & laxativis funditur, & *Vnguētum. Acetum. 12. meth. 2. Vnguentum. Cerotum. Mineralia.*

liquatur, mineralium ſiccitate attritum abſumatur: ſic adhibetur emplaſtrum filii Zachariæ, ceroneum, aut aliud ex prædictis cum pulveribus marchaſitæ, plumbi uſti drachma pro uncia; prædictis conſimile eſt, id quod recipit *caricas pingues xij. coquantur ac contundantur, & adde ammoniaci, bdellij, galbani in aceto diſſoluti an. ℥ ij ſtyracis liquidæ ℥ j. muſcilaginis, altheæ, ſeminis lini, fœnugræci an. ℥ j. æſipi, butyri maialis, aut recentis, olei ricini, ſeſamini, liliorum an. ℥ j. ceræ q. ſ. fiat emplaſtrum, cui addere poteris plumbi uſti ℥ j.*

Si ex reſolutione nimia fiat.

At ſi tumor ex nimia reſolutione fuit genitus, humidis magis utendum, quippe, quæ ſeparant id, quod viſcidum eſt à parte, cui adhæret, & craſſum mixtione attenuant ac liquant; in hunc uſum alimenta ſint copioſiora humectantia, & reficientia, ſomnus commendatur longior, animi tranquillitas, exercitium nullum, aut exiguum, linimenta & inunctiones conficiantur ex muſcilaginibus, oleo amygdalarum dulc. extractis, aut decocto ſeminis malvarum, melonum, fœnugræci, altheæ, & ſimilium, cum quo etiam decocto pars priùs foveatur; aut ℞. *prædictarum muſcilaginum an. ℥ ß. pinguedinis gallinæ ℥ ij, cum jam dicto decocto, bulliant ad decocti ipſius conſumptionem, & utere,* aliud conficies, ex *radicibus altheæ coctis, piſtis & extractis, cum modico unguento roſato reſumptivo, aut ex ceroto refrigerante Galeni cum oleo amygdalarum dulc. aut ex oleo de ſemine melonis, cucurbitæ, pinguedine anatis, cum unguento ros. & modio ceræ.* Vtiliſſimum hoc eſt, *muſcilaginis phylii, cydoniorum, fœnugræci an. ℥ ß. olei roſar. omphacini ℥ j. ß. diu agitentur in mortario plumbeo, & utere.* Galenus rebelles ſcyrrhos evaporatione ex aceto acerrimo ſuper lapidem pyritem candentem perfecte ſanaſſe refert, ita ut magici opus videretur, qua etiam evaporatione feliciter utimur ex aceto ſuper lapidem molarem, marchaſitam, aut laterem; quod ſi evaporatio fieri nequeat, linteum madidum in aceto, in quo prædicti lapides igniti extincti fuerint, loco applicetur; verum quia non ſemper acetum mammis conducit, poterit fieri evaporatio aliqua ex antea dictis decoctis.

2. ad Gl. 4.

Curatio per manus operam.

Quinto reliquis non proficientibus ad opus manuale veniendum, tumorq; ferro amputandus, niſi tota mamma indurueritt, & ita thoraci tumor adhæſerit, ut citra periculum à ſanis partibus avelli nequeat: quod ſi contigerit, chirurgiam nulla ratione tentabimus, ſi vero mammæ ſummitas duntaxat ſcyrrhoſa ſit, aut ultra dimidium mam-

mammæ affectio non occupaverit, securissime amputanda est, neque ullum alium ex duris mammarum tumoribus audacius ferro rescindere licebit; tum quia scyrrhus nullum habet, sicuti cancer sanguinem prope duritiem in venis congestum, cuius occasione denuo periculosius recurrat, & concrescat; tum quia non impendet hæmorrhagia, sicuti in cancrosis tumoribus, ex qua inter manus chirurgi patientes perire sæpe visum est: tum demum quia ulcera arte facta si debitè curentur, non ita maligna fiunt, & insanabilia, aut cancrosa, ex quibus ob affluxum vitiosi sanguinis, quantumvis exactè curentur, maligna fit ulceratio.

Vlcera deinde curantur, aut per primam intentionem, ut per simplicem partium coalitum futurâ, vel ligaturâ factum, aut inditis linamentis convenienti madidis medicamento. Accidentium curatio, ut fluxus sanguinis, aut carnis suppurationis, si contingant, ex Aëtio petenda: summopere tamen Galenus monet, ne ferro candenti in mammis unquam utamur, ob maximum periculum, quod impendet, si prope partes principes adustio fiat, cum præsertim sanguinis eruptionem, ut in cancro non vereamur.

Serm. 4. c. 45. 46. 2 ad gl. c 10

Scholium.

Scyrrho cur repercutientia non conveniant.

Quarto topicis] *Scyrrhum per defluxum interdum fieri ex Galeno recitavimus: fluxioni autem repercutientia conveniunt, quî ergo fit, ut ea in curatione scyrrhi reijciantur, Et idem Gal. 7. secundum genera 7. discutientia duntaxat, utilia esse dicat? An quia humor frigidus est, & à frigidis ulterius lapidescet? at frigido œdemati repellentia tuto adhibemus. An quia ex aliis tumorib. scyrrhi gignuntur, inchoantibusque duntaxat repellentia conveniunt? at incipientes etiam fieri ex Galeno docuimus; crassum humorem esse si dicas, qui non facile retrocedit; at cancro, & carbunculo à crassis genitis humoribus repercutientia utiliter adhibentur. Non igitur harum ulla est sontica ratio, sed quia humor scyrrhi crassus simul & frigidus est, ac cineritius, ideo repercussionem non admittit: in œdemate vero frigidus est, sed fusus & liquidus; in cancro & carbunculo crassus sed calidus, qui repercussionem non renuit: minus igitur aptè Trallianus in scyrrho à calidis, & siccis medicamentis indurato, frigidis utitur & humidis, siquidem scyrrhus etsi à calido tanquam à causa pregressa genitus sit, affectio tamen frigida est, & contrarium postulat.*

1. *Solutio.*
2.
3.
4. *Autoris.*

Lib. 7. c. 12. Tralliani lapsus.

* * *

De Scyrrho non exquisito, quem Zaratan vocant.

CAP. XXI.

Definitio. DUplicem esse scyrrhum superiori cap. monstravimus, alterum exquisitum, de quo ibi; alterum per commixtionem alterius humoris, qui si atra bilis sit, tumor generatur cancro finitimus, cancrosum scyrrhum rectè dixeras, Hispanis *Zaratan* nuncupatur, ac definitur, non exquisitus tumor melancholicus per admixtionem atræ bilis, qui in cancrum migrare tentat, mediamque retinet duritiem inter scyrrhum & cancrum, sunt tamen, qui existimant, medium esse non solum inter scyrrhum & cancrum, sed etiam inter scyrrhum, & alios tumores ab humore crasso, ut œdemata, glandula, scrofulas, à quibus etiam fieri posse autumant, neque abs re, quippe hoc peculiare est huic tumori, ut à crassis, pituitosis, & melancholicis succis oriatur, ac postea aduste adveniente humore progressu temporis, ne diligenter cures, exulcerationem acquirat.

Distinctio à reliquis tumoribus Differt à scyrrho, ut autores sunt Avicenna, Rasius & Vigo quinq; accidentibus, pulsatione, inflammatione, punctione, dolore acuto, & tumore venarum in circuitu; à cancro vero difficilius distingues, nec nisi magnitudine accidentium; minor enim est durities, & inæqualitas, dolor, punctio, calor, & inflammatio, nec adeo turgidas, & livescentes habet venas, & nec ita subitò accrescit, nec indesinenter vexat, sed per intervalla, præsertim imminentib. menstruis: à posteriori etiam, q̃a tumor is emollientia localia cum utilitate admittit à quib⁹ cancer omnino exacerbatur, ut Galenus scribit. Præterea cancer vix unquam perfectè sanatur, & si uras aut seces, gravius, ut ait Celi⁹, affligit, prædicti tumores scissionem admittunt, nec amplius redeunt, si decenter curentur: atq; hæc sunt tubercula, quæ Hipp. non suppurari dixit, sed semper fieri duriora, deinde ex ipsis cancros nasci occultos.

Avic. 2 prim. c de eg. com Rc de apost schlirotico Vig l. 2. c: 8

5. simpl. 9.

de mor mul text. 24.

Causa. Causam huic malo plerumq; præbet menstruorum omnimoda suppressio, aut eorundem imminutio, si modo, quod tenue est, fluat crassiore, ac fœculento sanguine intus remanente: insuper sterilitas, quia in causa est, ut mulier neque in puerperio, neque in luctatione

tione à pravis, & melancholicis recrementis expurgetur: ideoq; virginibus, viduis, & nuptiis sterilibus, aut, quæ præmaturè parere desierunt, affectio supervenire solet; causam etiam præbet improba victus ratio, ut crassa, viscida, & vitiata edulia, quæq; fœculētum humorem gignere apta sunt, epatis ad generandū tale recrementū aptitudo, ac imbecillitas splenis, qui, quidquid de ea superfluitate generatur, trahere nequit: vita sedētaria, vel curis, vigiliis, & mœrore iactata; quippe cuncta hæc crassos gignunt humores, aut bonos nimiū exsiccāt, & in adustos commutant, qui immediata existunt huius tumoris causa.

Signa.

Signa sunt tumor aliquantulum maior cancro, conspicuus, colore cineritius, aut subobscurus, cum duritie, ac venis in circuitu nonnihil livescentibus varicum instar, quibus si adiungas, quæ superius dicta sunt, tum propria habebis signa, tum ea, quibus à reliquis tumoribus discernitur, quamobrem sermonem convertam ad ea, quę futurum cancrum, aut exulcerationem demonstrant, quæ cum imminent, inquit Hippocrates cit. prius ora amarescunt, & quæcumque gustant, amara videntur, & accipere renuunt, ac compescenda faciunt, mente percelluntur, oculi duri fiunt, obtusè vident, & ex māmis dolores ad iugulum transiliunt, & sub scapulas: mammæ graciles fiunt, & ipsæ per totum corpus extenuatæ sunt, siriunt, spiritus est imminutus, & non olfaciunt, & nares obtusæ, & non levantur: quorum signorum incipientibus hisce tumoribus sat est quædam apparere, procedentibus plura, in iam perfectis fere omnia.

Curatio.

Curatur 6. remediorum generibus: primo, victus ratione adustis humoribus contraria, qualem iam c. præcedenti descripsimus.

Evacuatio & diuersio.

Secundò evacuatione simul cum diversione à mammis; diversio potissimum fiet frictionibus, crurum lavacris, & mensium provocatione, vel alterius evacuationis, si quæ suppressa sit, evacuationem melācholici humoris in corpore redundantis feliciter auspicabimur à sanguinis missione ex brachio, ni menses prolicere animus sit, tunc n. ex pede facienda est, aut si minus cōmodè id fieri queat, fontanella altero crurum aperienda, qua quidquid crassum, & mordax, defectu naturalis evacuationis, exuperat, educatur.

Purgatio.

Purgatio deinde post attemperationem, & præparationē humoris per sirupos ibi descriptos per Epicrasin semel aut bis in mense sic fiat.

℞. Rha-

℞. *Rhabarbari electi* ℥ *j. infundatur in* ℥ *iv. decocti foliorum sennæ, & prunorum, colatura, & expressioni addeconfectionis hamech sine scammonio* ℥ ß. *aut sirupi rosarum solutivi, vel de cichoreo cum rhebarbaro* ℥ *j. aut exhibeantur per intervalla* ℥ *iv. alicuius ex prædictis sirupis purgativis, aut Elleborismi Mathioli*, cap. de melancholia à nobis descripti, quibus urgente necessitate addi potest ℥ *j. lapidis lazuli pro* ℔ *sirupi, vel grana caprini.* Inter unam & alteram purgationem rotula aliqua cordiali utendum est, ut trias sandali, diamosci, lætitiæ Galeni, aut ℥ j. theriacæ optimæ, vel mithridatii; Quod si obstructio alicuius insignis visceris simul adsit, eam ante localium applicationem usu chalybis præparati, vel simili aliquo medicamento demollire conabimur.

Admonitio

Topica.

Tertio à prima statim purgatione localibus utendum est, non quidem adstringentibus, sed iis, quæ repellendo humoris acrimoniam simul retundant, & maiorem inhibant fluxionem; talia erunt mixta ex mollientibus sive malacticis, & exsiccantibus, quæ media sunt inter ea, quæ cancro, & quæ scyrrho applicari solent: sic initio, quando tumor mammarum citra causam manifestam dolere incipit, utendum oleo rosarum, aut omphancino cum succo plantaginis vel solatri, ac si fervor adsit, in plumbeo mortario agitentur, ex quibus etiam addita cera, & pinguedine anatis emplastrum fieri potest: idem præstat unguentum de tutia, sed mirabilis est efficaciæ lamina plumbea crebris foraminibus pervia, aut autor *Galenus 9. simplic.* aut unguentum sic paratum, quod ab eodem authore commendatur: ℞. *olei rosac. omphancini* ℥ *viij. plumbeo pistillo in mortario plumbeo agitetur ad spissitudinem, & coloris mutationem tunc adde pulveris cerussæ, lithargyrij an.* ℔ *j. misceantur diligenter in eodem mortario, & fiat linimentum*: idem præstat beneficium cerotum Philagrii, emplastrum filii Zachariæ, diachylon Rasis, cum pulvere marchasitarum, plumbi usti, lithargyrii, aut sequens unguentum *olei rosar.* ℥ *iv. ceruss.* ℥ ß. *plumbi usti, tutiæ præparatæ, lithargyrii pulverizati an.* ℥ *j. sevi caprini, pinguedinis gallinæ, anatis, caponis an.* ℥ ß. *ceræ q. 5. fiat unguentum*: vel hoc aliud, *amygdalarum dulcium* ℥ *j.* ß. *pinguedinis gallinæ, caponis an.* ℥ ij. *pinguedinis suillæ* ℥ ß. ℥ ß. *plumbi usti* ℥ *iv. ceræ q. 5 fiat admodum telæ cerata*, aut ℞. *unguenti de tutia, empl. filii Zach. partes æquales.*

Lamina plumbea.

Vnguentũ 1. Secundũ locos.

Prodest

Prodest etiam unguentum, aut oleum ex bufone, aut oleum de viperis, præsertim cum venenosa subest materia; quod si magis repellere animus sit, & fervorem compescere: ℞. *succi semperviui lib. ß. olei ros. ceruss. an. ℥ ß. agitentur prius in plumbeo mortario, deinde leuiter bulliant, in quo madida linteamina imponantur*; est etiam utile *foliorum solatri, plantaginis an. m. ij. bulliant in succo malorum granatorum, contundantur, & adde, limaciarum cum conchulis contusarum xxxiij. fiat cataplasma*: vel applicentur folia fraxini, cocta in aquâ fontanâ, & contusa, & locus decocto foueatur; sequens linimentum maximæ est utilitatis, *ranas virides xx. in aquis puris, vel in herbis degentes viuas adhuc, si habere possis, sin minus recenter mortuas butyro recenti vel pinguedine anatis conuolutas in ollam vitream multis foraminibus pertusam proijce, ollam indito in alteram capaciorem bene lutatam, tunc per partem superiorem ignem appones, donec butyrum, & ranas in maiorem ollam satis eliquari comperies, separata pinguedine ranas comburito, donec in pulverem redigi possint; ex quo pulvere & ranarum pinguedine solâ vel additâ cerâ mirificum parabis linimentum*, cui consimile aliud est ex pulveribus cancrorum, vel limaciarum, cum prædicta pinguedine; aut emplastrum de carnibus ranarum; vel aliud ex limaciarum carne, & conchulis simul pistis; aut certè hac destillatione partem inunges, *terebinthinæ ℥ ij. masticis, sarcocolæ, an. ℥ j. ß. ligni aloës, ireos, carpobalsami an. ℥ iij. scissa, & contusa, plumbeo pistillo in mortario plumbeo diu ducantur, postea in alembico plumbeo vel stanneo, lento igne sublimentur, tandem destillentur, & liquor in plumbeo vase recipiatur, cuius liquoris* ℞. *℥ j. balsami optimi olei de vitellis ovorum an. ℥ ß misce*, poteris in destillatione addere carnes ranarum, limaciarum, ac gallinarum ova simul cum testis conquassata. Conficitur etiam emplastrum ex ciceribus coctis in aqua pluuiali, & cinere, cum passulis mundatis, & foliis rutæ mixtis omnibus & contusis; emolliunt insuper cuncta illa, quæ cap. præcedenti dicta sunt in 4. remed. genere; sed & pleraque alia in hanc, & reliquas huius tumoris curativas indicationes scribunt Aëtius, & Mercatus hoc cap.

Repellentia sine adstrictione.

Vnguentum de ranis.

Lib. 16. ca. 48.

Anodin.

Quarto si dolor sit vehemens anodinis, in quem usum laudat Aëtius rosas, melilotum, ac semen papaveris, paululum omnia trita, vino passo cocta, & vitellis ovorum subacta: vel psilii, quantumvis in cretico maceretur, & cum dactylorum pinguium carne conteratur & adde foliorum plantaginis, capitum ros exsiccatarum q. 5. cum

adipe anſerino, fiat emplaſtrum, apponatur in exigua quantitate, ne gravet; Prodeſt etiam linimentum *ex oleo roſ. omphancino cum pinguedine aliqua, vel ſine illâ, ac ſi dolor ſit adhuc* vehementior ℞. *olei roſ.* ℥ *iij. ſeminis papaveris albi* ℥ j. *opii* ∋ *j. gummi arabici* ʒ *iij. ceræ q. 5. fiat linimentum*; cui conſimile aliud paratur *ex muſcilagine ſeminis cydoniorum, phylii extracto ſucco ſolatri, aut plantaginis ſingul.* ʒ *ij. ceruſſæ, tutiæ, vel lithargyrii* ʒ j. *agitentur in mortario plumbeo*; vel applicetur ſola muſcilago in prædicto mortario agitata. At ſi dolor vehementiſſimus fuerit, confert fomentum, quod recipit, *ſucci plantaginis, lanceolæ vermicularis, vel conſolidæ maioris* ℥ *iiij. ovorum albumina ij. aquæ roſ. olei roſ. an.* ℥ *j. aceti albi* ℥ *iij.* calefiant, & linteum imbutum apponatur, utilis eſt etiam herba Eriſimon, quæ ab hiſpanis dicitur, *ſaramago*. ſi eius folia applicentur, aut emplaſtrum ex ipſis coctis cum hydromelite concinnetur, quod quidam habent pro mirifico ſecreto; prodeſt præterea ſpuma ſaponis cum aqua roſacea agitata, & appoſita.

Fragoſus.

Cancrum inhibentia. Quinto iis, quæ malignam exulcerationem impedire valent, & efficere, ne affectus in cancrum commigret; cui rei apta ſunt quæcunque nuper diximus; præter quæ apponitur utiliter ſuccus naſturtij, coriandri, & intybi cum aceto, & farina lentium decorticatarum; aut gallitricum, tormentilla vel agrimonia cum nuce rancida, ac vetuſta piſtata, quas etiam herbas mandere utile fuerit, aut applicatur ranarum pinguedo vel ipſarum unguentum paulò ſupra deſcriptum.

Prima curandi ratio manualis. Sexto reliquis non proficientibus ad manus opera veniendum, ante tamen utiliſſimum fuerit corpore bene præparato hanc experiri curandi rationem, qua quidam cum laude utuntur, & utilitatis gratia, quam inde capiunt non exiguam, religioſe ſeu potius ſuperſtitioſe cælant. Subtili, aureoque ignito cauteriolo foramen in parte efficiunt, in illum ſublimati granum indunt, ſuperpoſito linteo madido, in vaccino butyro, ſequenti die prorumpit alba quædam, & craſſa materia, & fungoſa, quam radicem vocant, cuius ſi nonnihil remanet, ægyptiaco unguento, aut pulvere Joamis de Vigo extirpant, cui uſui & ad malignitatem cohibendam utilem eſſe comperimus pulverem lapidis bezoartici, aut ſuccum nicoſianæ, Deinceps locum mundificant unguento Apoſtolorum, ac regulariter curant, ita gloriantur cancros curaſſe, cum potius hoſce curaverint tumores,

mores, vel scyrrhos exquisitos Alii scissione utuntur, quæ tamen exequenda non est, nisi tumor in summitate mammæ consistat, ut antea ex Aëtio monuimus, nam reliquos, qui aut mediam mammam occupant, aut prope costas sunt, vel in pectore, humoris, sub alis, & inguinibus, scissione avellere non licet, quia perfectè tolli nequeunt, & sanguinis eruptionis timor incumbit, ex quâ æger inter manus pereat, nisi aut iam adeo induruerint, ut soli scissioni cedant, aut ulcerari incipiant, tunc enim licet costis adhæreant extirpandi sunt, quia quo diutius immorantur, eò certiùs perdunt, itaq; eos, qui in summitate exi- stunt, quia securè fieri potest, secabis, hosce ob periculum præsentaneum, ut Rasius docet. Scissionis modus hic est à iunioribus utiliter inventus. Corpore, victu, & medicamentis præmunio tertio à purgatione die post prandium duo ovi vitella unà cum albumine & rosaceo agitantur magna lychnorum copia ex tenui stupa parata, pulvinis etiam, & ligaturis quinque digitos latis, acu consuendis fœmoribus idonea cum tenaci filo eoque duplo, tunc patiens resupina collocetur, adsintque utrinque duo homines, qui brachia firmiter contineant, ne ipsa sibi contranitendo impedimento sit; aliæ duæ mulieres crura eius contineant, ipsa à cingulo parte superiori nuda esto, linteum utrinque sit, quo sanguis defluat; tunc chirurgus per partem posticam mammillæ duritiem comprehendat, ut extrà ad papillam promineat, ac prudenter divertat, ne ipsa papilla excidatur, quod si versus axillam fuerit tumor situs, divertendus etiam est, ne musculi ab axillaribus orti lædantur.

Lib. 4. s. 4. c. 44.

13. continentis. Secunda curandi ratio.

His constitutis, tumoreque manu sinistra firmiter comprehenso acutissima novacula chirurgus tantum cutis longitudinaliter aperiat, quantus tumor ipse fuerit, deinde ex utroque tumoris latere caro commota exscindatur, & separetur, ita tamen ut tumor non feriatur, quod si sanguis erumpat, globulo ex bombace facto locus opplendus est, quem alter eorum, qui brachia continet digito comprimat, ubi utrinq; tumor detectus fuerit, ac separatus, acu, filoq; medius transfigatur, ipsumq; filum alteri filo alligatum alicui astantium committatur, à quo firmiter teneri oportet, atq; hinc inde contra eam partem quâ chirurgus secat divertendum, ubi probe

fuerit ab utroque latere tumor ſeparatus per inferiorem partem penitus abſcindatur, idque expeditiſſimè digitis admotis, ut totus tumor abſcindi ſentiatur, nihilque ex eo relinqui; quod ſcarificatorio gladiolo aciem acutam utrinq; habenti, quo tumores aperiuntur, commodè fiet; hanc totam operationem celerrimam eſſe oportet, & adeo expeditam, ut plus in trajiciendo filo, eoquè colligando, quam in tumore penitus eruendo moræ ſit, ob debilem fœminæ naturam, dejectumque animum. Abſciſſo tumore diligenter providendum, ne quid remaneat, quod facile cognoſcetur, ſi nulla ſupereſt durities, tuncque partes leviter comprimendæ fœculentus ſanguis extrahendus, ne poſteà fomentum præſtet.

His expeditis, ſanguis omnis, qui ex vulnere fluxit, abſtergatur, mox lychni ovo intincti indantur, nec tamen multi, ne comprimant, ac dolorem augeant, deinde ſtupæ imponantur eodem ovo madidæ, pulviniquè & ligatura. Poſtero die eadem horâ communi digeſtivo curetur, aut balſamo ex iis, quæ communiter parantur, ad vulnera curanda, quod applicatur plumâ leviter eo intincta, & ſicca filamenta ſuperponuntur, ita enim caro ipſa paulatim coaleſcit, ſuper balſamum emplaſtrum baſilicon applicatur, aut Theophraſti, quo utiliter utimur, ac mirabilem præſtat operationem, tandem ubi jam ſatis ulcus coaluit, filamentis ſiccis cum eodem emplaſtro cicatrix inducitur, emplaſtrum bis in die abſtergatur, ac tum in prima operatione, tum aliquot dies poſt ſit ſemper in promptu pulvis reſtrictivus, ut ſi forte hæmorragia magna contingat, ſiſti tempeſtivè poſſit, aut interim, dum opus ſit, mamma propè radicem ligatura comprimatur; quod ſi tumoris aliquid, aut virulentiæ, ſeu pelliculæ in ulcere remaneat, cauſticis medicamentis potius utendum, quàm uſtione; quippe uſtio in hiſce locis cordi proximis, & partibus vicinis uſurpanda non eſt, ne viſcera exurantur, ut Galenus ſapienter monet: quia autem maximi in praxi momenti eſt, ſæpius commendare oportuit ne uſtio fiat, niſi urgente ſanguinis nimia profuſione, quo in caſu aureum requiritur inſtrumentum ad dactyli formam, eaque duntaxat pars comburenda, quæ ſuperfuit, ſanis illæſis manentibus; ſed & inſuper ad partem poſticam mammæ ea adhibenda, quæ fluxionem, & cauterii calorem valeant compeſcere, ut ſuccum poligonii, equiſeti, ſempervivi, plantaginis, portulacæ, cum

Admonitio.

2. ad Glau. c. 10.

Admonitio altera.

cum bolo armeno, & terra Lemnia (quod etiam in superiori curatione advertendum) ac si quid adhuc supersit causticis potius, quam copioso igne extirpandum erit.

Scholium.

Mercatus hoc loco sic distinguit inter Scyrrhum exquisitum, & non exquisitum tumorem ab Hispanis Zaratan dictum, & cancrum; quod exquisitus scyrrhus à melancholico humore generetur, ac dolorem non habeat coniunctum; non exquisitus ex admixtione alterius humoris, ac leviter doleat: cancer ex humore adusto atrabiliario cum magno dolore fiat: Inter cancrum vero, & scyrrhum Zaratanum illum constituit; quem ex quovis alio tumore generari prodidit, iam iam in cancrum tendente, à quo tantum differat, quod curetur, & emollientibus gaudeat; cancer vero acerbiore sit praditus dolore. Verum, uti mihi quidem videtur, non exquisitum scyrrhum bis nobis describit, & Zaratanum (ita enim libet appellare illum tumorem) ab eo inutiliter diversum facit, idoq; ut hoc constituat discrimen conatur interpretari Galenum 5. simpl. 9. ubi scyrrhum ex atra bile fieri dixit, per atram bilem humorem intelligens melancholicum; cum tamen nihil minus Galenus ibi voluerit, siquidem apertè dixit, ex ea fieri cancrosum scyrrhum. At inquit Mercatus humidis curat, quæ cancrosis non conveniunt. Respondeo, Galenum non curare humidis cancrosos scyrrhos ex melancholia atra bile perfusa; sed eos dūtaxat quibus dura pituita causam præstitit; cuius hæc est dictio, Nempe quæ proprie emollientia vocantur, medentur scyrrhosis tumorib. ex pituita resiccata: *& infra,* at quæ atrabiliario succo indutantur, cancrosa sunt omnia, & ab emollientibus exasperantur. *Eo tamen tendere videtur* Mercati *mens, ut novam tumoris speciem invenisse glorietur, quæ tamen à non exquisito scyrrho nequaquam differt, ut ex Hipp. Rasi, Avicenna, & Vigone monstravimus, quocirca nos, qui peregrinis opinionibus non applaudimus, nec ingenij decus putamus, absque necessitate nova obtrudere, novam illam tumoris speciem ponere supervacaneum omnino duximus. Porro hic est ille tumor, quem Italus quidam per Germaniam, Poloniam, & Angliam non citra vulgi admirationem curabat remediis, hoc cap. &c. de struma dictis, fucatis tamen & alia specie indutis, ne dignoscerentur propter lucrum, quod non exiguum faciebat, cancrum curasse prædicans, de quo cap. sequenti.*

Mercatus Zaratanū distinguit à cancroso scyrrho.

Fuchsius Italus.

Scissionis modus hic est] *Aëtius lib. 4. 5. 4. c. 45. hanc operationem fieri docet, & sistendi sanguinis gratia subinde urens quoad tota amputatio à*

ſumitate uſque ad ſanam partem ſit peracta; ac primas inuſtiones ſiſtendi ſanguinis gratia facit, poſtremas ad omnes morbi reliquias abolendus; quarum quidem uſtionem, etſi urgente neceſsitate uſus ſit ob ſanguinis eruptionis metum, tamen morbi reliquiæ cauſticis medicamentis commodius ac ſecurius extinguuntur, ut à nobis iam dictum eſt.

De mammarum cancro.

CAP. XXII.

Definitio. CAncer, græce carcinos, Celſo carcinoma, Galeno cancroſum tuberculum, eſt tumor malignus, inæqualis, durus, ore prætumido, aſpectu teter, aut lividus, venas tumidas, craſſaſque in circuitu habens, protervus, calidus, & qui potius à curatione efferatur, quam mitigatur. Dicitur cancer ab effigie, quia venas turgidas habet, quemadmodum cancer aquaticus pedes; quidam ita nuncupari autumant, quia ſicuti cancer animal, aſper, & durus eſt, & quidquid forcipibus ſuis ceperit haud facile dimittit, ita tumor iſte difficulter avelli poteſt ab iis partibus, quas ſemel obſederit. Paulus *Gel. lib. 6. 43.* tumorem eſſe ſine dolore ſcribit: Aëtius dolorem ei tribuit; Hunc ſequitur Mercatus, illum Gorrhæus in ſuis definitionibus. Celſus *Fern. 3. 4. c. 15.* alium ſine dolore, alium cum dolore eſſe refert; alii inter quos eſt Benedictus Textor dicunt initio eſſe ſine dolore, qui tamen poſtea advenit; ſed melius Avicenna litem componit, dicens alium eſſe vehementis, alium mitioris doloris, quo fortaſſe per indolentem Paulus *Differẽtiæ.* intellexit. Porro duæ adhuc ſunt cancri differentiæ celebriores, alii enim occulti dicuntur, alii non occulti; & occulti tam ii qui ſine ulcere ſunt à veteribus fuerũt appellati, quam qui in penitioribus corporis partibus latitant, ut in palato, in inteſtinis, & in ſinu muliebri, quem peculiariter occultum Philoxenus appellavit. Qua in re miror Mercatum ſapientiſſimum virum ulceratum cancrum duntaxat ubicunque ſit, occultum iudicare, inde ſumpta ratione, quod curationem non admittat, non enim quia curationem non admittit occultum vocat Hippoc. ſed quia occultus eſt, curationem dixit non admittere. Ideoque magis concinne, ut mihi quidem videtur, Matheus de Gradi. & Dinus florentinus non ulceratum cancrum occultum

Lib. 6. aph. 38. M. conſ 9

tum etiam fuisse appellatum existimant, illum tamen duntaxat, qui in interioribus partibus latet, aut qui etsi oculis sit manifestus, radices tamen in abditis corporis partibus occultas habet, modo ulceratus sit, modo non, atque Hippocratis aphorismum rectissimè utrisque aptari, quia neuter curandus est, mitiora enim medicamenta renuũt, si vero per incisionem aut adustionem cures, qua sola via extirpari posset, ulcera nunquam consolidabis, & hominem curationis afflictione ad mortem usque excarnificabis, qui nulla fortasse curatione adhibita longiori tempore vitam, & cum minori molestia transegisset; malunt enim homines sæpe malum aliquod tolerare, quam certam oppetere mortem, & plerique pro ambigua ancipitique valitudine deformiorem, sed securam magis vitam degere, meliusque est infantom mucosum relinquere; quam malum omnino avellere. Illis vero, qui non ulcerati in summa corporis parte hærent, aut qui, etiamsi ulcerati vel occulti sint, laborantes adeo molestant, ut ipsi manum ultro admovere desiderent, curatio adhibenda, quia maior est molestia sine medicamentis, quam quæ à paleativis afferri potest, quibus duntaxat verum cancrum tractandum esse plerique censent. Nam ut Celsus scribit, quidam ferro adusserũt, quidam scalpello exciderunt, neque illi unquam medicina profuit, sed adusta concitata sunt, & increverunt, donec occiderent, excisa enim redierunt, & causam mortis attulerunt. Incertum enim est, an ex sententia Hippoc. & Galeni in com. aphorismi eos etiam, qui in summa corporis sine ulcere consistunt profligatorie curare liceat, & sane experimentis constat, neque hos etiam consanescere, ob succi crassitiem, qui neque repelli, neque discuti potest; si vero ad suppurationem perducatur, ulcus fit cacoëthes, quod curationem similiter respuit.

Cancer occultus curationem respuit.

Cancer uerus paleativis duntaxat gaudet.

Gignitur cancer ab atra bile, id est, ex eo humore, qui fœcivinariæ similis à liene expurgatur, ubi tamen calorem conceperit, quem si nec per alvum, nec per hæmorrhoidas, nec per menses natura expellit, aut ad crura decumbit, ubi varices efficit, ut ad universam cutem, ubi elephantiasis nascitur (quam aliqui universalem cancrum appellare consueverunt) aut alias quidem partes impetit, uti os, oculum, vulvam, pectus, colem, anum, præsertim vero ad mulierum mammillas, quia fungosæ, & inanes, tum à capite, tùm

Causa.

Mammillæ cæteris plurimũ infestantur.

2. ad Glauc. c. 10. tum ex utero facilis est decursus, qua etiam in parte Galenus scribit, cancri animalis effigiem longe evidentissime repræsentari; itaque continens, & materialis cancri causa humor est melancholicus, qui iam ferbuit, & adustus est, actu tamen fervidus non existit, at si iterum referbuerit in exulcerationem duritiem deducit, quo differt ab anthrace, sive carbunculo, qui ab atrabilario fervidove sanguine generatur, ut docta est Pauli sententia, ad Galeni, & Avicennæ mentem.

Anthrax sive carbunculus.

Signa.

Cognoscitur ex renitentia tractus, radicibus longè extensis, venis circum sitis varicosis, quibus veluti alligatur, colore cineritio ad rubrum vergente, interdum vel lividum: aspicientibus mollis apparet, tangentibus durissimus est, dolore sæpe per scapulas ad claviculam extenso: interdum eius obscura sunt rudimenta, & ciceris magnitudine sive fabæ uno alterove, aut pluribus etiam annis persistit, deinde nucem juglandem, & ovum æquat, quoad tandem in ampliorem molem attollatur, & increscat. Vbi vero exesâ cute ulcus efficitur, tum corruptæ carnis speciem tumor exhibet cum fœtore, sordida illuvie, horido aspectu, labris præduris & inversis, ac sanies tenuis, nigra, aut fulva ex eo manat, vapor inde gravis cordi, cerebro, & ori communicatur, febris assidua, & crebra animi defectio adest.

Vlcerati signa.

Prognostica ex supradictis facilè desumes; nam occultos habẽtes cancros *melius est non curare*, inquit Hippocrat. curati enim citius pereunt, non curati *longiori tempore durant*, idque Celsus confirmavit, quam tamen *sententiam*, ut *scribit* Galenus, *multi* magnæ autoritatis medici ad alios etiam cancros dilatârunt: discernere autem, an curationem admittat, nemo potest nisi tempore, & experimento; si enim impositio medicamento adurente malum leniatur, & eius indicia minuantur, procedere curatio potest, si vero irritatur, & excandescit, removenda sunt omnia acria & vehementia.

Prognost. 6. aph. 38.

Curatio.

In curatione multum, ac diu variatum est; quidam enim, iam non ulceratis cancris auxiliares manus non esse adhibendas autumant, ut nuper diximus, experimento ducti, quod multæ mulieres cancros in mammis habentes, sola bona vivendi ratione nullo medicamentorum localium irritamento, perinde ac si nullum paterentur morbum, incolumiter, ac prospere vitam diutissimè protraxe-

traxerunt. Verum quia id rarum eſt, & facilè materia ibi colligitur, quæ putrefacta in malignam evadit exulcerationem; aut continuo repercutientium uſu in pectus, & thoracem reſudat, Empiemaque gignit, ut ex continuatione plumbeæ laminæ viſum jam eſt; ideo non proficientibus medicamentis cap. ſuperiori dictis, quibus non ulceratus cancer tractandus eſt (demptis tamen malacticis, quæ in cancro haudquaquam uſurpanda ſunt) præordinata victus ratione, quæ minimè generet atram bilem, de qua etiam ibidem diximus: Præparato inſuper, & præpurgato corpore medicamentis, quæ melancholiam reſpiciant, ut ſirupo borraginis, de pomis, de Epithymo, cum aquis borraginis, fumariæ, meliſſæ; ſubinde ſumptis pilulis fœtidis, de fumaria, de lapide lazuli, de nitro, ac ſimilibus; tertia à purgatione die ſi inefficacem eſſe viderimus curationem, per reſolutionem, uti ſæpe eſt, quam commodiſſimè id fieri poſſit, extrahetur ea ratione, qua dictum eſt capite ſuperiori *de cancroſo ſcyrrho* 6. remed. genere.

Reſolutio. *Præparatio* *Purgatio.* *Manus opera.*

At ſi ita profundas abditaſque radices habere comperiamus, ut ſciſſionem non admittat, nec reſolutivis cedat, tùm paleativis utendum eſſe cenſemus, ac iis, quæ blandiantur duntaxat, in quem uſum utile eſt certis, quibus commodum videtur, anni temporibus, præſertim vere, & autumno corpus purgare, deinde ſingulis menſibus duas treſvè pilulas atram bilem reſpicientes deglutire noctu ad ingreſſum lecti, cancro autem nondum ulcerato applicare imprimis convenit ſequens unguentum; *Lithargyrij ℥ j. ducatur in marmorea pilla cum plumbeo piſtillo, & adde donec incorporentur aquæ roſ. olei roſ. an. ℥ iij.* idem præſtat beneficium unguentum pompholigos per ſe, aut ℞. *olei roſ. ℥ iij in pilla plumbea ducantur ſuper affundendo paulatim ℥ j. ſucci ſolani, deinde adde pulveris lithargyrij ℥ ij. pulveris Ioannis de Vigo ℥ ß. pulveris ceruſſæ lotæ, plumbi uſti loti, an. ℥ iij. ceræ albæ ℥ vj. miſce, fiat unguentum liquidum*, quo pars inungatur aut linimenta madida ulceri indantur, aut ℞. *olei roſ. ℥ x. ducantur ſub ſole in mortario plumbeo ad craſſitudinem, & nigredinem, poſtea adde plumbi uſti loti ℥ j. ceruſſæ, pulveris lithargyrii an. ℥ xij. ducantur ſimul cum ℥ j. ceræ albæ, donec mediocrem acquirat conſiſtentiam, aut tutiæ lotæ ac ceruſſæ partes æquales terantur, & addita ſ. q. ſucci portulacæ, vel cucurbitæ, olei roſ. & muſcilaginis phylii, fiat linimentum*, frequenter applicandum: prodeſt etiam aqua ſolatri, in qua amylum, thus, aloe ac terra lem-

Topica paleativa in non ulcerato. *Unguenta.*

Topica in iam ulcerato cancro.

nia dissolvantur, in quo etiam cum ulcus adest, linimenta madida apponantur, quæ nunquam exsiccari permittes, ne & tenacius sanguinem eliciant, & dolorem pariant.

Linimentum.

Cum vero ulceratus iam cancer apparet, etsi superiora omnia conducunt, utilissimum tamen est id, quod recipit *olei rosarum, olei omphanici an. lib. ß. sevi hircini, vitulini, unguenti ros. populeonis an. ʒ ij. ß. succi solatri plantaginis, acetosæ an. ʒj. ß. vini granatorum ʒ ij. ß. bulliant lento igne ad consumptionem succorum, ac vini, coletur, & adde ceruss. ʒ ij. ß. lithargyrii ʒ v. plumbi usti ʒ x. tutiæ alexandrinæ ʒj. ß. caphuræ secundum artem triturat. ʒj. ceræ albæ q. s. fiat linimentum liquefactâ cerâ cum oleis, & in colaturâ misceantur mineralia ducendo per duas horas in mortario plumbeo:* sunt, qui addunt prædictis unguentis pulverem Stibii præparati, aut arsenici, aut mercurii præcipitati ad ʒiij. pro singulis libris: vel etiam admiscetur pulvis lapidis bezoartici orientalis, aut Nicosianæ; Manardus laudat pulverem hordeoli Indici: Andreas Lacuna pulverem ex cancro animali frixo in sartagine cuprea tempore canicularium, ac postea trito, quem etiam pulverem momorsis à cane rabido conferre Dioscorides scripserat.

Hordeoli, Lapis bezoarticus. 2. lib in Dios. c. de cancro.

Liquor.

Aqua aluminosa super ignitum lateremaffundatur ibique insrigidari sinatur, colligatur, ac in ea intinctum linteum ulceri applicetur, quia mirifice putridam carnem conterit: vel etiam aqua fortis tenui linteo excepta; aut sume *aquæ ros. partes duas succi coriandri partem j. aquæ ardentis partem mediam, mellis ros. partem etiam mediam, aquæ matrisylvæ tantundem, aceti quartam partem, viride æris ʒ ß coquantur in ollâ vitreâ ad quartæ partis consumptionem factâ resident iâ, id, quod purius est, asservetur in vase vitreo, ac filamenta in eo madida ulceri imponantur.* Vallescus de Tarante extollit pulverem auripigmenti cum succo solani, & plantaginis, si cum penicillo in hoc intincto ulcus tangatur, quo multos curatos fuisse à cancrosis ulceribus testatur.

Diversæ aliæ cancri curadi rationes. Prima.

Alii cum sanguine alicuius, qui eodem malo fuerit affectus, ulcus inungantur; alii ipsum ulcus lanceola scarificant, tunc lavant, exprimunt, & super inspergunt hunc pulverem: Pulveris bufonis partes tres, viridis æris partes ij. sublimati partem unam; deinde superimponunt papyrum emporeticam aqua madidam, crusta excisa

Secunda.

curant solo bufonis pulvere, & papyro emporetica. Quidam magnum

gnum nomen adepti sunt, hac curandi ratione, qua natium præcipue cancri, quos *Noli me tangere* dicunt, feliciter curantur, arsenici, ac lactuca sylvestris mense Junio collectæ partes æquales in pulverem redigantur, corpore præpurgato pellicula leviter tenacula avellatur, tunc prædicti pulveris ulceri tantum aspergatur, quantum ulcus facile recipere potest superposita papyro emporetica, quæ manu detineatur, quoad hæreat, sic per integros 30. dies maneat, in quibus ulcus non attingitur; prima die nullus adest dolor, secunda agravatus, tertia dolor plane evanescit, in fine prædictorum 30. dierum sensim scara manu amoveatur, quæ si leniter non excidat, linteum butyro delibutum apponatur, & si patiens fuerit acutioris sensus, & dolor ex motione premat, butyrum etiam ante diem trigesimum utiliter applicabitur; quod si scara excisa caro appareat adhuc nigra, vel pravi coloris, pulvis denuo continuetur, quoad rubeat, at si portiunculæ quædam albæ commixtæ sint, quas alii nervos, alii radices mali vocant, sequenti unguento extirpentur; ℞. *ceræ albæ, sevi hircini an. partes æquales, myrrhæ, thuris, masticis, singulorum quartam partem cum pauco sapone molli, fiat unguentum miscendo*, quoad infrigidetur, quod filamentis ex molli linteo abrasis apponatur, & alterum linteum eodem madidum unguento bis in die apponatur, interea singulis curationibus pelliculæ illæ albæ, seu mali radices forpicula leviter avellantur ni unguento conterantur, postea regulariter curetur ulcus, quod si sanguis fluat, filamenta sola apponantur. *Noli me tangere.*

Pleriq; alii hanc tertiam curandi rationem cum felici successu sunt experti: *radicem serpentariæ maioris collectã mense Iunio transversim scindunt filo lineo traiiciunt, & ad umbrã exsiccant, ita suspensam ut parietẽ non attingat, in subtilissimum pulverem deinde redigunt, cuius accipiunt ℥j. arsenici non splendentis ℥ iij. foliginis camini parum, cuncta bene mixta in pixide servant lignea*, tunc si ulcus sit putridum, arundineo cultro scalpunt, ut parum sanguinis exeat, ac pulverem subtiliter inspergunt, gossypiumq; saliva madefactum superponunt; prædicendumque est, quod per diẽ ac noctẽ unam dolorem patiens sentiet acerbum, ac pars intumescet, sed quo tumidior evadet, eò melius, nec tamen removendũ est medicamentum, sed sacrã excitabit, quæ sponte post octavũ diem cadet, *Tertia.*

tuncque lordidum ulcus mundificant melle roſ. ſucco apii & farinæ hordei, aut cum unguento Iſidis, ſuperpoſito unguento de tutia, ſi vero radix aliqua mali remanet, pulverem repetunt, ad removendam ſcaram nihil omnino addunt, ſed naturæ permittunt, quod opus peragitur corpore antea præpurgato, & hac curandi methodo Crato aliquot curaſſe ſcribit. Verum medicamenta hæc cauſtica, & 3 Epiſt. 411 planè corroſiva mammarum cancris raro ſunt adhibenda, ob cordis vicinitatem, ſicuti neque prope alias partes præcipuas, niſi probè exuſta, aut aliis mixta medicamentis, quæ eorum vim infringant: tale fuit procul dubio medicamentum, quod Fuchſius Italus cancros cu- 10
Fuchſii curandi ratio rare aſſerebat, ideoque medicus cancrorum vocabatur; eius curandi ratio hæc erat; inſpecto loco ſecretum, uti dicebat, ſibi pulverem applicabat, ſi intra triduum tumor non exacerbatur, ſed in melius tendebat, ſanari poſſe prædicebat, idque ex ſibi ſecretis ſignis, quæ ego nulla alia eſſe exiſtimo, quàm quod à medicamento corroſivo non excandeſcere, indicium eſt radices non admodum altè eſſe infixas, nec humorem valdè aduſtum uti diximus, tũc igitur pulvere perſiſtebat, ad 30. uſque diem, quo termino, ut referebat, radices extinctæ, ac attritæ ex ſe cadebãt, ac ſi quid adhuc adhæreret, ſcalpello ſenſim præſcindebat; deinde pulvere incarnante, ex myrrha, thure, & ſimi- 20
libus utebatur; ſuperpoſito convenienti unguento puta baſilicone, aut Theophraſtico; tota tamen curandi vis conſiſtebat in eo pulvere,
Pulvis Fuchſii. quem mihi oſtendit Stadæ, & erat coloris cineritii, ponderoſus, ſic ut metalla recipere certum ſit, quia vero patientes exiguos ex eo ſentiebant dolores, exuſtum eſſe minerale, & aliis convolutum, quæ acrimoniam compeſcerent, nemini dubium eſſe debet, taleque concinnari poſſe, ex ſupradictis, arſenico, ſtibio præparato, ſublimato lapide bezoartico, Nicoſiana, hordeolo, ſingulis per ſe vel omnibus mixtis cum aliquo ex iis, quæ ſuperius dicta ſunt, quæ quiſpiam pro libitu, & occaſione experiri poterit & medicamentum procul dubio mirificum 30
inveniet.

Scholium.

Quæſt. Quis humor ſit materia cãcri. Gignitur cancer ex atra bile] *Illuſtris, & controverſiæ plena eſt de materia cancri apud ſcriptores diſputatio, nam Brachelius ex melancholico ſuco minimè aduſto oriri; ideoque male quoſdam ex fervidâ bile gigni dixiſſe pu-*
Brachelii opinio, 6. aph. 38.

gnacis-

gnaciter contendit. Placiti anſam Galenus dedit qui cancro cauſam prabere dixerat humorem melancholicum, qui eſt fex ſanguinis, & à liene attrahitur, is autem humor aduſtus non eſt, neque fervidus, ſed pura ſanguinis ſuperfluitas, atque benigna, cum ſit lienis alimentum, rectè dixeris ſanguinem melancholicum cum eodem 6. aph. cit. Huic è directo contrariam tutatur ſententiam cum Paulo Fernelius, qui ex bile atra ſanguineve fervido ac retorrido cancri originem conſtituit, utraque tamen harum opinationum illiminanda. Prima quia ſic cancri materia, à materia ſcyrrhi non differret. Secunda, quia ſi acrior humor eſſet, & actu fervens, procul dubio anthracem, aut exulceratum cancrum faceret, vel ſaltem diu ſine exulceratione permanere non ſineret; quocirca ex melancholico potius ſucco aduſto, & qui iam ferbuerit oriri dicendum eſt, qui ſi denuo acrimoniam concipiat, exulcerationem in cancro efficiet: cum igitur Galenus inquit, ex melancholico ſucco, qui eſt lienis nutrimentum, cancrum fieri, non de eodem ſucco adhuc integro intelligatur, ſed iam aduſto, ita enim ſcribit lib. de atra bile, procedente tempore (de melancholico humore ſermo erat) terminatur in cancrum: ubi acrior & contumacior hic ſermo fuerit, cancrum exulceratum: ubi autem mitior latentem, & citra ulcus producit, ut hinc obiter intelligas occultum cancrum non abditum duntaxat, & in partibus interioribus reconditum, ſed non ulceratum etiam à Galeno nuncupari; At carbunculum à fervendiſſimo, atroque ſanguine oriri, autor eſt idē Galenus libr. de tumoribus præter naturam, ubi hoſce omnes tumores à melancholico humore originem trahere refert, ſed ut à calidiori carbunculum, ita ab eo, qui minus calet, oriri cancrum conſueviſſe.

2 ad Glauc. cit. P. lib. 4. c. 26. F. 7. pat. c. 3. Galen. loc. enodatur.

Vapor inde gravis] Mirum, quod cancer contagio careat, præſertim ulceratus, & qui tetrum expirat, eo quo magis mirari ſubit, quod ei iſdem natura ſit cum elephantiaſi, quæ tamen contagioſa eſt, niſi dicas contagioſum cancrum non eſſe, quia ſoli morbi corporis univerſi communicantur; non tamen video cur procax humor, & fervens id parte aliqua contentus tetrumque de ſe expirans vaporem, contagionem efficere non poſſit.

Cancer an ſit contagioſus.

De mammarum magnitudine & flacciditate.

CAP. XXIIII.

QUia grandiores mammæ præter deformitatem, quæ mulieribus ſemper acerba fuit, cancris ſuſcipientis ſunt magis expoſitæ, ideo

de mammarum incremento hic agendum fuit, & quia, cum fœminæ laudum noſtrarum præcones eſſe ſoleant, danda opera eſt ut huiꝰ ſexus aſſequamur gratiam, & cunctis earum malis occurramus, ut de nobis bene ſentiant. Eſt autem hic affectus immoderata quædam & indecora mammarum magnitudo, quæ ſemper turpitudinem inducit, interdum etiam operationes brachiorum impedit, & lactis boni generationem, quia in illis plus conficitur, quam oporteat, ideoquè corrumpitur; quæ nocumenta agnoſcentes Amazones dextrā mammam ſibi reſecebant, ne impediretur brachiorum ac manuum motus, aptioresque ferendis armis redderentur, & ut manus dextra robuſtior evaderet, toto nutrimento in eam diſtributo. Sunt enim aliæ mulieres, quæ adeo pendulas habent mammas, ut inde mammoſæ dicantur, ſive mammeales, luſitane *mamudas*; virorum inſuper illi hac indecentia laborant, qui temperamento ſunt humidiori, ac venas habent exiles. Porro parvæne, an magnæ mammæ gignendo lacti commodiores ſint nos iam alibi copioſè diſſertavimus.

4. de nat. mul. c. 12.

Cauſæ. Cauſæ magnitudinis mammarum ſunt, crebra earundem contrectatio, retentio menſium, copia alimentorum, præſertim humidorum, flatulentorum, ut caſtanearum, raparum, & ſimilium, ideo ruſticis mulieribus peculiaris eſt. Signa oculis ſubiiciuntur, ſic affectæ periculo prorſus non vacant, nam quo maiores ſunt mammæ, eo facilius cancris afficiuntur, uti dictum iam eſt.

Signa.

Curatio. Curatur hæc affectio quatuor remediorum generibus, Primò cibis adſtringentibus, qui tamen minimè ſint flatulenti, à quibus, frequenti balneo, & potu nimio fœmina omnino caveat.

Repercuſſio Secundo iis utendum, quæ ſanguinis attractionem impediant, mammarum incrementum prohibeant, ac partes denſas reddere valeant, ne facile influentem humorem ſuſcipiant, in quem uſum commendantur folia, vel ſuccus cicutæ, aqua myrti, capitum roſ. aut deſtillationis pinearum cum pauco aceto, & alumine, in qbꝰ madidꝰ pannus mamis applicetur, aut ſequens cataplaſma: ℞. *ſucci cicutæ* ℥ *iij. ceruſſæ, acaciæ, thuris an.* ℥ *iij. aceti* ℥ *j. miſce; cui commodè additur bolus armeniæ, farina hordei, pulvis ſpongiæ combuſtæ, cortex granatorum, alumen, plumbum uſtum, ex quibus etiam cum cera, & oleo myrtino unguentum conficitur*; aut *ex* ℥ *j. micæ panis cum* ℥ *j. opij, & ſ. q. aceti aliud concinnatur;*

Cataplaſ.

ova

ova perdicis illita à proprietate mammas conſtringunt, aut pulvis teſtæ eorundem cum cadmia, cera, & oleo maſtichino: valet etiam, ut refert Quintus Serenus, praſſium, laphathum, & papaver, ſi cum face aceti commiſceantur. Aëtius ad coërcendas virginum, & reliquarum fœminarum mammas laudat æruginem ferri cum oleo omphancino, aut vino ſubactam, ac mammis appoſitam. *Ova perdicis.*

Tertiò ſi jam mammæ excreverint, curantur iis, quæ ſanguinem abſumant, humorem fluentem impediant, & iam contentum in mãmis digerant, ſemper tamen adſtringentia ſuperent: quæ enim reſolvunt, mammas emolliunt, & flaccidas reddunt, in hunc uſum confert menſes largius prolicere, præſertim ſi ſuppreſſi ſint; deinde ſequens unguentum admoveatur: ℞. *luti quod reperitur in molis tonſorum* ℥ ij. *olei myrtini* ℥ j. *aceti* ℥ ß. *miſce*, aut aliud, quod paratur ex *eiuſdem luti, boli armeni, vel rubricæ fabrilis* ℥ j. *ceruſſæ* ℥ ij. *olei maſtichini* ℥ ij. ß. *emulſionis ſeminis Ihoſchiami* ℥ j. ß. *ex quibus fiat linimentum*, ſuper quod imponatur linteum madidum in decocto gallarum. Sunt quæ violenter ubera ligaturis comprimunt, quod tamen ſæpè lædit, & inflammationem parit; multis tamen proſunt formæ mammarum plumbeæ interius illitæ oleo ex ſemine Jhoſchiami ac mammæ contineantur intra haſce formas, quæ indies coanguſtentur. *Diſcutientia.* *Vnguentũ.* *Mammæ ligaturis fortiter nõ comprimantur.*

Quartò poſtquam detumuerunt, & flaccidæ, ac pendulæ factæ ſunt adſtringentibus duntaxat utendum, ut cymolia, bolo armeno, rubrica fabrili, unguento comitiſſæ, & aliis ſupra iam deſcriptis: utilia etiam ſunt reliqua, quæ ſolidare valent partes, quorum uberiorem reperies materiam infra lib. 4. cap. *de rugũ à partu* 2. remed. genere. De cæteris mammarum affectionibus, & de mammarum pilo eodem etiam lib. 4. oportunius agendum eſt, quæ igitur ibi reperies hiſce connectere haud pigeat. *Adſtringẽtia ſi flaccida ſint, & pendula.*

FINIS LIBRI PRIMI
PARTIS SECVNDÆ.

(***)

* * *

RODE-

RODERICI A CASTRO LUSITANI

De Morbis Mulierum

LIBER SECVNDVS

De affectibus, qui viduis, ac virginibus accidunt.

SECTIO PRIMA

De uterinis propriè dictis affectionibus.

De ſtrangulatu ex utero.

CAP. I.

POSTEAQUAM AFFECTUS CUNCTIS fœminis communes præcedenti lib. curare abundè docuimus; Poſtulat rerum ordo, ut de iis, quæ virginibus grandioribus ac viduis accidunt, continuata ſerie in hoc lib. ſermonem inſtituamus. Inter quos uterini affectus, quos etiam hyſterica ſympromata medici appellare conſueverunt, præcipuum obtinent locum; & inter hos quidem primus ac communiſſimus uteri ſuffocatio exiſtit, quæ etiam ablatio reſpirationis ex utero vocatur, & vulvæ ſtrangulatus, rectiùs tamen dixeris ſtrangulationem ex utero, videtur enim in ea fœmina ſuffocari ex cauſa ab utero communicata. Eſt autem, definiente Paulo, ſtrangulatio uteri, ad ſuperiora recurſus; vel eſt magna reſpirationis offenſio cum corporis refrigeratione ex uteri vitio,

Nomina.

Definitio.

Lib. 3. c. 7.

ri vitio, vel, ut copiosius definiamus, est uteri versus diaphragma aut alterutrum latus retractio, cum emissione qualitatis sive substantiæ venenatæ ad partem aliquam principem ex retento menstruo, putrido semine, vel quopiam alio humore; mensium enim appellatione alios etiam humores Galenus intelligit. Porrò nec uteri commotio duntaxat, nec retentio seminis, aut menstrui, adeo mira symptomata, ut sæpe in hoc morbo apparent, excitare posse videntur, nisi in veneni naturam humores hi in utero transmutentur, ut Galenus ipse 6. de locis copiosè disputat; cuius tamen veneni vis latet, quo usque à natura humor ad expulsionem dimoveri incipiat, tunc enim commotus, vel plus imprimit, vel partem aliquam tangit, vel vaporem ex se emittit, quem antea non emittebat, unde subitò accidentia infert, uterusque primus malum sentit, & pellere nititur, ideò violenter contorquetur, ac interim varia excitat symptomata veneni qualitate, sive substantia ad alias partes immissis, quod sæpe per lienis regionem ad cor, indeque ad guttur transferri, & nos animadvertimus, & mulieres experiuntur.

27. c. lib. de nat. humana. *Morbi conditio & natura. c. 5.*

Quod si nocumentum cerebro communicatur, aut meningibus, sævissima, ac varia infert deliramenta: si cordi, præcordia sursum convelluntur, ac suppresso arteriarum pulsu, & anhelitu veluti exanimes in terram fœminæ concidunt, ac universum corpus perfrigeratur, quia obstructis naturalibus meatibus spiritus egredi non possunt, ideoque sanguis corrumpitur, & quodammodo concrescit, quam ob causam ad frigidos affectus hunc educunt Galenus, Avicenna, & alii primæ notæ Scriptores; quos sequuti dicimus, affectum esse in frigida intemperie nuda interdum, nonnunquam cum affluxu substantiæ, qui ad morbos in situ sive figura etiam reducendus est, quando simul pervertitur, contoqueturque uterus; aut sursum, vel in latera retrahitur, sic ut eius cervix extra naturalem situm obstetricibus appareat. Nil autem mirum, si utero affecto, afficiantur etiam reliquæ partes principes, hisceque mediantibus universum corpus; siquidem cum illis maximum habet consensum, cum cerebro nimirum per spinæ membranas ac per nervos; cum iecore mediantibus venis; cum corde mediis arteriis; cum intestinis, & vesica vicinitate: cum ventriculo septo transverso; liene, ac pulmone partium continuitate, ac etiam per occulta spiracula.

Species morbi.

Uteri consensus cum variis partibus.

Pars affecta.

Pars affecta primò ac præcipue, totusque morbi focus in hoc malo uterus est, in eo enim sanguis menstruus, aut semen corrumpuntur, & venenatam quandam ex natura loci qualitatem acquirunt, unde postea respirationis instrumentis communicatur, cuius rei argumentum est, quod viduis, iis maxime, quæ antea probè purgarentur, ac parerent, & virorum concubitu gauderent, quibus dum postea privantur, retenta menstrua, & cohibitum semen in utero corrumpitur, & grandioribus salacibusvè virginibus, quibus quicquam in utero præter ætatem, & consuetudinem detinetur, id accidat: quilibet enim humor in utero hoc modo corruptus eius generis vaporem ex loci natura venenatum exspirat, ut unde vita, illinc & summa veneni pernicies sæpe etiam mors ipsa exoriatur. Cæterum corruptio illa menstrui aut seminis tum in vasis uteri, tum in utero ipso fieri potest, ac prope testes, quæ tamen diu durant affectiones, & diutinæ virginum febres potius ex causa intra uteri vasa concluſa ortum trahunt; eæ vero, quæ viduis accidunt, & grandioribus virginibus salacibus, & virorum colloquiis, & contractui assuetis, ex iisdem substantiis in uteri cavitatem prolapsis enascuntur, neque mirum, humores in propriis & naturalibus locis computrescere, siquidem id etiam per febres continuas contingit, sanguine intra venas putrescente. Nec solum viduis, & virginibus grandioribus affectus particularis est, verum etiam monialibus, & aliis, quæ ad Venerem proclives cum sint, tamen viri consuetudine non utuntur; & iis quæ propter medicamenta steriles fiunt; aut quibus post abortum vel partum lochia retinentur; Virginibus vero, quæ aut salaces non sunt, aut 20. annum ætatis non præterierunt, rarò ex corrupto semine vitium accidit, nisi nimio virorum consortio assuevetint. Cum vero ex retentis, aut diminutis menstruis contingit, fere circa menstruationis tempora invadit, alias per alios circuitus recurrit, sicuti epilepsia; plerumque tamen circa hyemem, & autumnum, vulva repleta, aut seminali aut alia materia.

Vnde vita illinc etiã mortis causa.

Humores in propriis vasis sæpe putrescũt.

Quibus affectus peculiaru.

Differẽtia.

Triplex huius mali differentia, species sive gradus, primus cum laborantes ægrè respirant, pulsum habent parvum; sensu tamen non privantur. Secundus cum pulsu, & respiratione privari videntur, nisi quod in medio pectore minimum supereſt, & universum corpus per-

perfrigeratur; tertius, in quo præter jam dicta brachia etiam, & crura contrahuntur.

Magnam habet similitudinem cum syncope, catalepsi, apoplexia, & epilepsia; à quibus tamen sic distingues, à syncope quidem pulsu, nam in animi defectione cessat; in suffocatione uteri remanet licet exiguus, rarus, & languidus: in syncope sudor frigidus, & color lividus adest; in suffocatione color non mutatur, aut certè ruber seu pallidus est, sudor nullus: à catalepsi, quia sic affectæ frigidæ remanent, & oculis apertis neque audiunt, neque vident, quod suffocatis non contingit: Ab epilepsia convulsione, qua carent verè suffocatæ sine complexu alterius affectus, licet convulsivum nonnunquam patiantur motum; præterea, quia in uteri suffocatione mulier vocata sæpe audit, præsertim cum pungitur, aut pili avelluntur, sentit, & manu collo admota se suffocari indicat, ac licet non possit respondere tamen post accessionem recordatur, & non habet spumam, qualis conspicitur in epilepsia; in Epileptica autem accessione neque vocata audit, nec postea recordatur, & spumam in ore habet: Ab apoplexia, quia stertor non adest, neque anhelitus, aut sensus penitus intercipitur. Insuper in hystericis spuma signum est salutis, in aliis lethale. A lethargo etiam febre discernitur, qua præfocatæ non vexantur. A venenis denique frigidis assumptis, dolor, icteritiâ, vomitu, unguium, & extremitatum lividitate, quæ sicuti in venenatis non adsunt. Verum, quia pleraque ex his symptomatibus communia esse solent, accuratè omnia intueri oportet, ne turpiter decipiamur. *Distinctio ab aliis morbis.*

Ex dictis jam constare arbitror, causas huius mali antecedentes esse retentionem mènstrui, seminis, aut alterius substantiæ à quibus distentis vasis uterus retrahitur, ascendere solet, & aliquantulum propria sede dimoveri, quippe repleta corpora quantum in latum, & profundum extenduntur, tantum in longitudine breviora fiunt, & quo breviora eò magis ad originem retrahuntur, ac si æqualiter id fiat, recta erit ipsius transmutatio & sine inclinatione; si vero inæqualiter, ad partem vehementiùs trahentem incumbet; non tamen veluti errabundum animal per corpus discurrit, ut alibi jam docuimus, sed ex tensione retrahitur. Quod autem reteutio menstrui, vel seminis huius affectus causæ sint, constat, quia *Causæ.*

mulieres quæ probe purgantur, & coëunt, raro ſunt hyſtericæ, at frequenter illæ quibus menſes ſupprimuntur, etiamſi viro utantur, ut apparet in nuptis, vel quibus retinetur ſemen, etiamſi probè repurgentur, ut conſtat in viduis, & monialibus, ac libidinoſis virginibus. Avicenna, & Averroes tertiam cauſam addunt, fluxus albi retentionem, & experientia teſtatur, ſi ſupprimatur, fœminas, quæ eo vexebantur, in uteri ſtrangulatum incidere, quæ cauſa ſub ſanguine menſtruo contineri debet, non enim ſolum ſanguinem comprehendit, ſed alios etiam humores. Sunt etiam remotiſſimæ cauſæ, aër frigidus ſpiramenta conſtringens, & impediens evaporationem, quies, ſomnus ſuperfluus, dimiſſio coitus, balnei, aut frictionis, cibi, ac potus multitudo; quippe cuncta hæc humores augent, & eorum reſolutionem impediunt; præterea animi affectus, qui ſanguinem, ſpiritus, ac humores ſolent agitare: boni etiam, ac grati odores, ad quos uterus retrahitur, præſertim vero Zelotypia hunc parit affectum, ut Montanus tradit. Cauſæ vero coniunctæ ſunt, corruptio retenti ſeminis, menſtrui, aut aliorum humorum, à quibus tetri, ac ut plurimum venenati elevantur vapores: omnium tamen communiſſima, & immediata cauſa eſt, vitium inſtrumentorum reſpirationi inſervientium, ab humore vel vapore aſcendente, præpedienteque ſpirituum animalium tranſitum, ita fit, ut tùm in frequentia, tùm in tarditate, & parvitate reſpirationis, nihil maius poſſit excogitari; ac ſi vocis inſtrumenta cauſa pertingat, nil eloqui poſſunt etiamſi velint, tum ob hanc cauſam, tum quia defectus aëris ob reſpirationem impeditam loquelam interdicit; & quia inſtrumenta immota manent, ideoque aërem qui locutionis eſt materia, trahere nequeunt, unde conſtat triplicem eſſe in hoc malo difficilis reſpirationis cauſam; Primam mutatum uteri ſitum; Secundam frigidum ipſius temperamentum, ex ſemine per corruptionem frigefacto, huius halitus reſpirationis inſtrumenta pertingit; Tertiam corruptum, putridum, ac venenoſum halitum, à putrida ſubſtantia elevatum, qui obturatis meatibus reſpirationis vias occludit, ex quo fit, ut ſæpè fœminæ aſcendere à pube, per alvum, & umbilicum, ac lienem aliquid perſentiant ad os ventriculi, & guttur, quò ubi pervenerit, concidunt ita, ut animam egiſſe diceres, nec prius ad ſe redeunt, quam flatus, & humiditas ipſa, à qua flatus

Av. 3. 1. tra. 4. c. 16. Aver. 3 coll. 29.

Triplex difficilis reſpirationis cauſa in uteri ſtrangulatu.

flatus elevatur, ex locis muliebribus profluat. Is igitur halitus, sic cerebrum pertingat, deliramenta gignit, ac involuntarios motus; nonnunquam sensus, ac motus privationem; furore insuper fœminæ capiuntur vel convelluntur, quæ causa est cur scriptores affectionem hanc similem epilepsiæ esse dixerint: si cor halitus feriat animi deliquium & syncopem infert, si ventriculum, morsus ventris, & plurima eructatio accidit.

Signa quintuplicia sunt, quædam instantem accessionem præ- *Signa.*
nuntiant; quædam iam præsentem demonstrant: alia à semine an menstruo fiat declarant; alia in quem locum uterus incumbat; ultima prognostica existunt, & instantem quidem prædicunt, mentis tarditas, torpor, virium imbecillitas, refrigeratio, pallor faciei, tristis aspectus; præterea manibus comprimunt ventrem, quia sentiunt aliquid ibi moveri, & ascendere, adest crurum segnities, infirmitas, & contractio, somnolentia, desipientia, quibusdam risus, aliis lachrimæ, aliisque utrumque, à quibus etiam monitæ non cessant, adhæc morsus oris ventriculi, cibi fastidium, nausea, sitis, tumor ventris, ac dolor, hypochondriorum murmur, seu borborismus, & quædam veluti rerum omnium oblivio, pulsus debilis, cordis saltus, dolor capitis, nonnunquam etiam rubedo labiorum, faciei, & oculorum, qui etiam interdum contrahuntur, aut ita clauduntur, ut aperiri facile nequeant. *Signa instantis accessionis.*

Præsente iam affectione respiratio læditur, vox intercipitur, motu & sensu privantur, aut convulsivum motum patiuntur, stupent, vertigine corripiuntur, delirant, & cum quadam veluti desperatione clamant; ac licet intelligant, & audiant, respondere tamen nequeunt, tandemque in dorsum veluti mortuæ cadunt, aliæ etiam affectionibus integris manentibus difficilem duntaxat respirationem habent, unde colligitur, non semper circa cor, & ventriculum morsum, seu compressionem fieri, sed halitum ad partes respirationis elevari. Inclinante iam accessione quia discutiatur causa, malæ rubent, sensum, & intellectum recuperare incipiunt, oculi post multam gravitatem aperiuntur; tunc uterus incipit laxari & humiditas quædam ab eo prodit, cum ventris crepitu, tandem profundis emissis suspiriis ad se redeunt, ac si exsurgunt, & corpus firmari incipit. *Signa præsentis affectionis.*

A sanguine nè, an semine fiat cognosces, quia omnia symptomata à vitiato semine quàm à sanguine tanto vehementiora *Signa sanguinis aut seminis putrescentis in utero.*

sunt, quantum vitiatum semen, quam menstruum ad noxam corpori inferendam vim obtinet maiorem; quod Galenus cit. observasse scribit; unde fit ut apnœæ, convulsiones, vocis abscissio, anhelitus difficultas, pulsus abolitiones, animi defectiones, ac ascendens, qui altius fauces invadens, eas quasi vinculo perstringere videtur, prorsusque spiritum intercipere, magno suffocationis metu, morbum arguant à seminis corrupti retentione pendere; cuius rei maiorem certitudinem facit, si mulier à coitu desiderato diu abstinuit, & otiosa fuit, præsertim si vidua, vel monialis est, & ritè purgatur, ac naturaliter multo abundat semine. Sin autem à sanguine fiat, ipse suppressus fuit, mammæ turgent ob sanguinis ad illas regurgitationem, gravitas in corpore sentitur, sensus hebetatur, dolores adsunt oculorum, colli, fœmorum, & iuxta renes ex calefactoque sanguine superiores partes rubent. Porro æqualiter uterum versus superiora retrahi suspirium demonstrat, vertigo, capitis dolor, cibi fastidium, nausea, ructus, & intestinorum crepitus; ad anticam vero partem, posticam, dextram, aut sinistram torqueri indicia fuerint, si fœminæ gravantur, dolent tument, ilia, pecten, vesica, aut rectum intestinum, & cervix uteri ab obstetrice conversa in eam partem sentitur, ac si fœmina viro utatur, semen illabitur, quia os uteri perversum est. Specialius tamen si versus vesicam uterus convellatur, urina supprimatur; si ad sedem, impediuntur alvi excrementa, dolores occupant lumbos, podicem, imum ventrem, ac rectum intestinum: si in partem sinistram, dolor acutus ac vehemens habet lumbos, crura, & hypochondria, mulier claudicat; si ad cor, spiritus adest difficultas; si ad septum transversum, & præcordia, de repente voce privantur, ipsa præcordia dura fiunt, strangulari videntur, dentes conserunt, & vocatæ non audiunt.

Signa indicantia in quam partem uterus incumbat.

Prognost. Ex hoc morbo multæ se iterum recolligunt, aliæ in ipsis accessionibus subitò periêre; deterior tamen, ac periculosior est, quæ ex seminis retentione, quam quę ex retentis menstruis suffocatio sit, item ea, in qua animi defectio adest, & tum respiratio, tum pulsus magis aboletur; ea insuper, cuius accessiones crebro repetunt, ac diu durant; in his enim si pulsus fiat inordinatus, & creber; postea in totum aboleri solet, cum syncope, ac tandem exiguo humore faciem irroran-

rorante moriuntur. Minus malum est, si illæso spiritu reliqua symptomata adsint: si sensus, & motus integri maneant, si rarius accessio invadat, & breviori tempore duret: si ex menstruis fiat, quæ cum retenta fuerint, iam apparere incipiant. Minus etiam malum, si frigidæ mulieri contingat, quam si calidæ, si prægnanti (nam iis etiam accidere scribit Hippoc.) quam si viduæ, aut virgini. Cum his tamen gravidas, licet menses non habeant, raro hæc affectio exercet, nisi ex accidenti, febre nimirum, pravo vitæ instituto, aut antiquo uteri temperamento, quibus Hippocrates addit pituitam à capite ad præcordia, defluentem, quæ respirationem impediat; rarò quidem gravidas exercet, quia fœtus puriori alitur sanguine, pars etiam ad replenda ubera regurgitat, reliquus ad lochia servatur, & à natura prohibetur, ne putrescat, quia in chorio conservatur, non minus quam in sua vesica bilis. Cæterum grandioribus etiam fœminis seminis, & mensium annos iam egressis ut septuaginariis, rarò suffocatio ex utero contingit, nisi à pituita in ipso utero putrescente: frequentius tamen cessante mensium purgatione naturali 45. aut 50. anno vel cessat morbus, vel ingravescens interficit. Quod tamen mulieri, quæ uterinis symptomatibus molestatur, aut difficulter parit, superveniens sternutatio bonum sit, liquet ex Hippoc. cuius rei causa est, quia ostendit naturam propriam meminisse motionum; & quæ prius torpebat, excitari, deinde etiam quia concussu sternutatio naturam excitat, & excernit, quæ partibus infixa hærent. Aut ibi morbo invadere assuevit, instar comitialis diuturnus efficitur, & per circuitus repetens.

1. de morb. mul.

Suffocatio ex utero raro grauidas exercet.

5. Aph. 31.

Sunt tandem alia signa, quæ distinguunt inter prefocatam, & mortuam, & vulgariter quidem floccis naribus admotis, clausis fenestris, & recedentibus adstantibus, cyatho aqua pleno pectori imposito, aut speculo ori, ex eorum motu, infectioneve præsentem respirationem, vitamque arguunt. Verum quia hæc parum firma sunt, ideo pilorum avulsione potiui de vita cognoscendum, & sternutatoriis, ex pulvere hellebori, ac piretri naribus insufflato, aut penna intincta in aceto acerrimo squillitico, in quo ruta incoxerit. Sed neque hæc certitudinem habent plenam, quia in quibusdam sola pulsatio vitam tueri potest, quapropter suffocati, apoplectici, ac

Signa discernentia inter mortuam, & prafocatã.

ac epileptici merito aliquandiu ſervantur, etiam nullo reſpirationis indicio: fuerunt enim iam pleriſque ex ſarcophago relati, & ex ſepulchro auditi. Cur vero Arabes his, Germani cunctis defunctis triduum definierunt, cauſa videtur, fœtor qui in triduo ab obitu manifeſtatur: addunt alii humorum motum; cum enim ſanguis perpetuò, pituita quotidiè, bilis tertio quoque die, melancholia quarto moveatur, ad unum horum, ſi ſupereſſet homo, excitandus erat. Ad curationem igitur vocati medici, caveant diligenter, ne incauti mortuæ remedia adhibeant; neve mulierculatum communi errore, quidquid affectus illis contigerit, in uterum reiiciant, cum poſſint ex aliis cauſis ſuboriri, ne tandem vulgari ſuperſtitione ſic affectas ab immundo ſpiritu teneri iudicent.

Curatio. Admonitiones.

Deinde quia affectus per circuitus reperit, duplicem requirit curationem, unam in acceſſione, alteram extra acceſſionem: & in acceſſione quidem tria potiſſimum ſymptomata urgent, ſtrangulatio, convulſio, animi defectio, quorum remedia promiſcue fere triplicē curandi ſcopum reſpiciunt; Primus eſt, uterum reducere ad propriam ſedem: Secundus prohibere, ne vapores ſurſum ferantur; tertius, humorem in utero contentum, qui eſt evaporationis cauſa, foras pellere; quæ omnia ut compleantur, in exacerbationibus patiens cibum nullum, aut perexiguum capiat, ut Paulus notavit; deinde cervice, & ſcapulis acclivibus collocetur, fœmoribus inguinibusque declivibus, ita enim uterus facilius reducitur, in quem uſum crurum ligaturæ dolorificæ frictioneſque conveniunt non ſolum infra, ſed etiam ſupra genua, præſertim in interiori parte, tandemque ventris ipſius deorſum verſus, non ſurſum, neque circum circa tunc uterus inferius ducendus ventri admota diſtenta manu madida in oleo laurino, rutaceo, anethino, de ſpica, vel florum auranciorum oleo, ſive unguento quod hiſpanis dicitur (*manteca de azahar*) poſtea ſupra umbilicum præcordia faſciis fortiter ligentur, ita enim vapores non aſcendunt, uterus reducitur, diſcutitur humor, & attenuatus ab excitata expultrice facilius pellitur, cucurbitulæ etiam cum igne copioſo fœmoribus citra ſcarificationem affingendæ ſunt, deinde utrinque in inguinibus, quippe uterum deorſum trahunt ob ligamenta in illis partibus effixa: ſupra umbilicum vero, ut

In acceſſiõe

Situs.

Ligatura. Frictiones.

Cucurbit.

vt quidam non citra magnum errorem faciunt, minime applicentur, quia aut vterum sursum trahent, aut elatum retinebunt, possunt tamen inter os pubis, & vmbilicum vtrinque admoueri, deinde alta voce proprio nomine patiens compelletur, & quæcunque ligamenta ac vestes supra cor, & pectus habuerit, soluantur, liberumque haurire aerem sinatur; præstat nares, & aures vellicare, pilos digitorum, pedum, aut etiam pudendarum partium euellere, aut digitos ipsos contorquere: Ac quia vterus bene olentibus reficitur, & ad ea recurrit, prauum spirantibus offenditur, eaque refugit; ideo naribus fœtida suffiantur, vt charta leuiter combusta, auium plumæ, præsertim perdicis, frusta calceorum, corij, vel pilorum hominis, panni, lanæ, vel cornu caprarum accensis carbonibus imposita; vel etiam naribus odoretur, assa fœtida, galbanum, sagapenum, castoreum, bitumen, sulphur, lucernarum recenter extinctarum funiculi, quidam etiam de munditie parum soliciti matulam cum lotio veteri, vel deiectione naribus admouent; fuerit tamen commodius sequentem parare suffitum, *galbani aceto dissoluti, castorei an.* ʒ ß, *sulphuris vini* ʒ *ij, misce*, ab his tamen quæ iam dictis fortiora sunt, abstinendum, si fœmina Epileptica fuerit, quia cerebrum Epilepticarum alioqui infirmum fœtidis offensum agitatur, vnde humores in cerebri ventriculos præcipitantur, ac symptomata ingraueſcunt; Prodest tamen betonicam, aut rutam viridem manibus contritam naribus admouere, aut puluerem nasturtij, sinapi, quæ eadem cum thymo aceto acerrimo incoquantur, & naribus vaporario fiat, aut insuffletur hic puluis, ℞ *sinapi, piperis albi, pyretri, castorei an.* ϑ j, *misce*: vel alius fiat puluis ex verrucis, quæ equorum tibiis adnascuntur, in calido furno exsiccatis, deinde contritis, quæ si naribus indantur, quasi momento mulieres reducunt; His omnibus vterus deturbatur, quia ab eis refugit, & excitatur facultas expultrix, quæ noxiam materiam expellendo, paroxismum abbreuiat; ac præterea frigiditatem corrigunt, ac digerendi id, quod in vtero est, vim possident. Methencritæ, siue syringæ vacuæ syphonem collo vteri immisisse, mox internum pulsorium retraxisse, deorsum vterum reuellit. Prodest etiam brioniam in vino sæpius in potu dare tempore somni, aut quouis alio tempore, ʒ j. agarici in vino, quod remedium est Galeni 9. secundum locos, vbi etiam commendat acetum squilliticum in potu datum, aut exhibetur ʒ j. theriacæ

Aer.

Fœtida quæ vterum deturbare valent.

Admonitio.

Puluis.

Syringa vacua vsus.

riacæ optimæ, quæ etiam oleo rutaceo dissoluta ei parti applicatur, per quam halitus ascendere sentitur, quo solo remedio nobilissima Margaretha ab Alefeldt à periculosissima accessione aliis non proficientibus liberata fuit. At quod plerique iubent nares claudere, & aerem retinere, vt vnito calore, & spiritu, vapores maligni ocyus dissipentur, mihi nunquam placuit, periculum enim est, ne fœmina penitus suffocetur, præsertim si imbecilla sit. Iam vero beneolentia naribus nunquam sunt applicanda, ideoque medici ad suffocatas accedentes, chirothecas deponant, poma, ac reliqua odorifera. Patiens vero pannis circumtecta, ac supra vmbilicum ligata recipiat in vtero per sedem perforatam, aut per infundibulum iucundum suffitum ex cassia lignea, myrrha, stacte, (quam styracem liquidum vocant) laserpitio, ligno aloes, cariophyllis, macis, amomo, costo, ambra, zibeto, diambra, diamosco, trochiscis de gallia, & de alipta moscata; aut aliis ex supradictis concinnatis; nam cuncta hæc laxandi, calefaciendi, & flatus discutiendi vires obtinent. Mire vterum reficit, & quam celerrime in propriam sedem reducit suffitus per infundibulum ex verrucis seu eminentiis, quæ equorum pedibus adnascuntur, quod secreti loco haberi potest. In quos etiam vsus vteri os pertungitur cum oleo Iasmino, de Napha, de spica, vel simili alio, in quo granum vnum atque alterum Zibeti, vel mosci dissoluatur; aut gossypium eadem mixtura delibutum locis inditur: tunc (si fieri id sine scelere possit) obstetrix collum vteri confricet digitis, indice ac medio perunctis aliquo ex prædictis oleis, in quo dissoluta sint odorifera: vt irritatus crassus humor, qui in vtero hæret, prouocetur, & calefactus excernatur. In ipsum quoque vterum per vterinum clysterem sequens liquor iniiciendus, ℞ *aquæ naphæ, vel lauendulæ* ℔ j, *aquæ ocymi* ʒ iv. *gallia moscatæ* ʒ ij. *galbani* ʒ iij, *mosci*, *& ambræ an. g.* v. *syrupi de arthemisia* ʒ iv. *crocipulueri zati*, *cinamomi*, *cariophyllorum an.* ʒ ß, *misce*. Hippocrates, Aetius, Paulus, & Auicenna vomitum commendant, qui tametsi omnibus conueniat, peculiariter tamen iis prodest, quibus in ventriculo corruptus cibus, aut pituitosus alius humor accessioni ansam præbuit, quod cognoscitur ex grauissimis ipsius ventriculi doloribus, & quanquam vomitu humor ad superiora trahi videatur, maior tamen est vtilitas, quæ in hoc casu ex eductione materiæ sequitur: neque vero ciendus, nisi post purgationem: ac si fœmina

Error quorundam.

Beneolentia vtero sunt applicanda.

Suffitus.

Eductio humoris.

Methenchrita.

Vomitus. Hipp. 1. de morb. mul.

mina ad vomendum sit facilis, idque semper cum magna præmeditatione, ne violenter humor superiora petat, vt ipse monuit Hipp. 2. *de morb. mulieb.* Prouocabitur autem titillatione faucium cum pluma madida in oleo liliorum albor. tepido; vel patientis os vi aperiatur, & iniiciatur decoctum seminis anethi, & raphani cum oleo liliorum, cauendo ab oxymelite, ac sirupo acetoso, quia hæc vterum afficiunt, si Hipp. & Galeno credimus. *Hip. 3. ca. 39. Gal. 1 ad Glauc. 14.* At si superiora non sufficiant, totum caput perfundatur oleo laurino, anethino, rutaceo, de spica, vel sequenti similiue alia embrocha, ℞ *supradictorum oleorum an.* ℥ iv. *aceti ex decoctione rutæ, origani, pulegij* ℥ ij, *misce*, quippe cerebrum calefacit, humores attenuat, & vapores discutit, qui semper cum hoc morbo coniunguntur, imo ipsum efficiunt, & sunt de genere flatuum, vt Serapio, & Valescus de Taranta recte notarunt. *Capitis ratio habēda. Embrocha. Flatus dis. soluentia.* Quo etiam tempore pubi, & ventri pannus calidissimus imponatur: aut sacculi, quibus includantur cuminum, anisum, semen dauci, sal, ruta, arthemisia, furfur bene calidi, qui sæpe iterentur, aut ex supradictis vnguenta, cerota, & pessaria conficiantur, de aliis paulo post: forma vero pessarij talis erit: *olei napha, vel de spica* ℥ j ß, *ladani* ℥ ij, *gallia muscatæ* ℥ j, *ligni aloes, & cariophyllor. an.* ℈ j, *misce*, fiant pessaria serico inclusa, ante hoc tamen quod confortat, vtilis erit alius sic paratus, ℞ *succi mercurialis, vel decocti eiusdem* ℥ ij, *antidoti hamagogi, theriacæ antiquæ an.* ℥ ii, *pulueris de hiera* ℥ j *misce*: Valet etiam mirifice inunctio ex oleo Mathioli, quo partes infra vmbilicum liniantur, & bibat patiens cochleare j. aquæ vitæ finissimæ ex herbis paratæ ad vterum conducentibus: *Sacculi. Pessus.* virginibus tamen sat fuerit loco pessarij ventrem ac pudendum inungere, aut si ex retentione seminis laborent, suadendæ sunt, vt nubant: sin vitam castam potius ducere velint, parco vtantur victu, & abstineant à vino, ac reliquis, quæ semen augent, de quibus ad nauseam iam scripsimus: quod si vterus deorsum processerit, curabitur, vt infra c. *de vteri prolapsu.* Atque tota hæc curatio desumitur ex Hipp. Aetio, Paulo, Auicenna, & Galeno citatis & 9. secundum locos in fine. *Admonitio de virginib. c. de gonorr.*

Porro considerandum insuper est, à menstruone, an à retento semine accessio fiat: ac, si à menstruo proueniat, inchoanda curatio erit à sanguinis missione ex pede, deinde ne excrementorum appositu vterus prematur sequens, aut similis clyster iniiciendus est, *Curatio cū fit à menstruo.*

foliorum malu. mercur. singulorum m. j. florum camomilæ p ij. seminis anisi fœniculi : fœnugræci an ʒ. j. coquantur in s. q. aquæ ad tertias colaturæ, & ʒ x mellis rosati, olei camomilæ, liliorum, aut sesamini singulorum ʒ ij, electuarij lenitiui, aut diaphœnici ʒ ß, misce : aut, *ex hieræ ʒ j, & cumini tantundem cum xx. foliis rutæ, & caricis fiant suppositoria ij, quibus addelicet Agarici, salis gemmæ an. ʒ ii.* cucurbitulæ suris, fœmoribus, & iuxta pubem applicantur, reliqua vt supra. At si retentum semen acceſſionem efficiat, sanguinis missio nequaquam confert, quia vires deiicit, & quod in vtero est non educit : potiusque adhibere conuenit glandes, & clysteres tum per vterum, tum per sedem, vt *℞ aliptæ ʒ o moscatæ ϑ ij, ligni aloes, cariophyllorum an. ϑ ß, muſci, ambræ an. g. iij, excipiantur oleo de spica, & cum cera fiat pessus*, qui serico includatur, ne in vtero liquefiat, & Zibeto liniatur, cui consimilis est alius, qui recipit *gallia moscatæ, cinamomi, cariophyllorum an. ϑ j, ambræ, moſci an. g. iij, ladani, styracis an. q. s. vt pessus conficiatur.* His vbi iam aliquid ex vtero fuerit excretum, apponatur emplastrum pro matrice, aut gummi elemi : aut ex carana, vel tacamaca confectum, vel balsamum, aut styrax liquida, vel oleum de styrace, quibus pro calidis, salacibusque virginibus admisce semen agni casti, corallium rubeum, puluerem rosarum, aut seminis plantaginis : Pro 20 frigidioribus autem hoc salubriter paratur : *℞ aliptæ moscatæ, pulueris cariophyllorum, angelicæ an. ϑ j, pulueris rosarum, corallij albi an. ʒ j, terebinthinæ, & ceræ q. s. adde ambræ g. iij.* aut, *℞ gallia moscatæ, diambræ an. g. x. pulueris sandalorum omnium, corallij, agni casti, rosarum albarum an. ϑ j, ladani depurati q. s. fiat emplastrum* : longe tamen maioris efficaciæ est id, quod recipit *olei naphæ, vel de spica ʒ j, theriacæ magnæ ʒ ij, pulueris gallia moscatæ ʒ ß, Zibeti ϑ j, pulueris seminis angelicæ, cinamomi, cariophyllorum an. ʒ ß, galbani ʒ ij, ladani depurati q. s. fiat emplastrum* : quo adhuc præstantius, ac nobilius sequens censetur *olei cinamomi, de spica, balsami an. ʒ ij, pulueris cinamomi, macis, cariophyllorum, seminis angelicæ an. ʒ j, gallia moscatæ, aliptæ moscatæ, diambræ an. gr. v. diamoſci g. iv. ceræ & terebinthinæ q. s. fiat emplastrum*, aut cum cera duntaxat fiat vnguentum. Aut quia oleum de cinamomo nimis constat, ideoque solis ditissimis ordinandum, *℞ olei naphæ, de spica, liliorum alborum, laurini an. ʒ j, pulueris gallia moscatæ ϑ iv. ligni aloes, cariophyllorum, seminis agni casti an. ʒ ß ladani, & ceræ parum, misce, fiat*

A semine si fiat, curatio.

Pessus.

Emplastra pro matrice.

vnguen-

unguentum: aut ex sola theriaca, cum oleo de spica. Cęterum emplastra ad formam scuti fiant, & in parte acuta apponenda g. aliquot mosci, vt gratum odorem vtero inspirent, ac ipsum retrahant; extenduntur vero super pannum coccineum, & vnum ventri; alterum infra renes in parte postica apponitur. Quibus semper miscenda quæ ventositates discutiant ob iam dictam causam; ideo clysteriis additur oleum rutaceum, irinum; fomenta vero & incessiones fiunt decocto camemali, anethi, thymi, fœniculi, rutæ, artemisiæ, anisi, cumini, baccarum lauri: venter inungendus oleo de cinamomo, de angelica, de aniso, de piperibus, cariophyllorum, quorum guttas aliquot in conuenienti liquore gustet. Pessariis & emplastris commiscetur puluis cumini, anisi, rutæ, cassiæ, cinamomi, ligni aloes, costi, mirifice tamen prosunt cucurbitulæ sine scarificatione cum copiosa flamma inter pubem, & vmbilicum appositæ. Errant qui illico ab exacerbatione patientibus solent exhibere sacchari pastam cum sandalis, & mosco (quam Hispani vocant *Alcoisam*) aut aliud simile cordiale cum vino: nam vinum vapores gignit, & penetrat, subindeque humores denuo in vtero commouet, aut eo deducit, atque ita symptomata recrudescunt, præsertim si odoriferum est, vterum sursum trahit; quocirca iis solum, quibus cum syncope accessio inuadit, si nimium resoluuntur, exhiberi potest; quia ad id, quod magis vrget, curantis consilium debet collimare. *Flatus discutientia, fomēta, & incessiones.*

Extra accessionem si ex mensium suppressione, aut diminutione patiens sit assueta, in vteri strangulatum incidere, curatio fere petenda ex c. *de suppr. menstruor.* si ex retento semine, vocetur maritus, & adhibeantur ea, quæ cap. *de gonorrhœa* ad semen extinguendum dicta sunt: si ex vteri inflammatione, mensibusue assatis, corruptis, aut suppuratis, ad propria horum affectuum capita recurrendum; particularius tamen, si à menstruo, quod sæpe fit, contingat, curatur vitius ratione tenui facilis digestionis, & boni nutrimenti: aër sit temperatus, minimeque ventosus, exercitium mediocre, præsertim matutino tempore conuenit deambulatio, aut lenta equitatio, gestatio vero in curru, & naui fugienda plane, quia vomitum ciet, & humores agitando symptomata excitat, quare non video, cur eas, quæ in naui, & curru fiunt gestationes laudauerint Aetius, & Altomarius: Porro somnus solito breuior esto, excrementa alui respon- *Extra accessionem curatio.* *Si à menstruis retentis curatio.* *Aetij lapsus.*

deant natura vel arte, animi accidentia vitentur, & ea omnia, quæ flatus, humoresque melancholicos gignere possunt: cibus primis 12. quindecimue dieb. à mensium purgatione frigidiusculus sit, & paucus, haud tamen adstringens, sed leniens, aperiens, lubricans, & abstergens, qualis erit ex pullo cocto cum radice cichorei, petroselini, fœniculi, ciceribus, & croco, aut cum hordeo, lactuca, cucurbita; ptisana etiam, aut cremor eius conducit, potus esto mulsa, aqua hordei, aut serum lactis, in quo per noctem maduerint flores borraginis vel anisum.

Euacuatio. *Venæ sectio.* Secundo, euacuantibus vt venæ sectione circa 15. diem ex brachio ad deponendam plenitudinem; quam sequatur purgatio, digesto prius humore per hunc aut similem sirupum, *foliorum arthemisiæ, capillor. Veneris an. m. j. seminis fœniculi, dauci, anisi, rubeæ tinctorum an. ʒ j, radicis borraginis, petroselini an. ʒ j, fiat decoctio ad tertias, in cuius ℔ j ß, adde sirupi de duabus radicibus sine aceto, capillor. Veneris, byzantini an. ʒ ii, misce*, capiat mane, & vesperi ʒ v. Conueniunt etiam sirupus de arthemisia, de hyssopo, de quinque rad. cum aquis nepitæ, pulegij, fœniculi, hyssopi, arthemisiæ, petasitis. Vbi per dies sex vsa fuerit sirupis, sequenti mane capiat hanc purgatiunculam, ℞ *prædictæ decoctionis* ʒ iv. *rhodomelitis Persici* ʒ j ß, *Agarici trochiscati in ligatura, rhabarb. infusi per noctem in aqua cichor. an.* ϑ ii. *pulueris de hiera* ʒ ß, *aut diaphœnici* ʒ ii, *misce fiat hausstus*: vel si pilulis magis delectatur, ℞ *massæ pilul. alephanginarum, de hiera, an.* ϑ ii. *diagridij g.* iii. *cum sirupo de arthemisia formentur* ix. mox à vigesimo secundo die, quo purgationem accipiet vsque ad vigesimum quintum accipiat singulo mane vnam vel alteram tabellam ex rebus paratam, quæ aperiant, calefaciant, & humores discutiant, vt diagalangæ, diatrion pipereon, diacalaminthæ, diacimini, diamoschi, diambræ, vel ʒ i. sequentis conseruæ, ℞ *florum auranciorum conditorum* ʒ j. *theriacæ magnæ, vel mithridatij,* ʒ ß, *specierum diamoschi, vel aromatici rosati* ϑ j, *cum sirupo de arthemisia, fiat conserua, cui vtiliter additur pulueris castorei* ϑ j, *vel antidoti, hæmagogi* ʒ j, idem præstat beneficium altera, quæ si concinnatur, ℞ *theriacæ antiquæ, mithridatij optimi an.* ʒ ii, *conseruæ bugloss.æ* ʒ iii, *castorei* ʒ j ß, *specierum diamoschi dulcis, diambræ, aromatici rosati an.* ϑ ii. *cum sirupo de arthemisia fiat confectio dosis cochleare* j, *seu* ʒ j. Rasius laudat sequentes trochiscos, ℞ *seminis mentrasti, seseleos, ari-*

Purgatio. *Pilula.* *Humores discutiëtia* *Rotula.* *Conserua.* *Trochisci Rasii.*

aristolochiæ rotundæ, rubeæ tinct. foliorum agni casti, rutæ an. ℥ II, *cum sirupo de arthemisia, aut capillor. Veneris, fiant trochisci dosis* ℥ I, *cum aqua fœniculi, aut ex decoctione seminis anisi, dauci, radicis chinæ, vel sarsæ.* Prodest etiam hisce diebus sumere g. VI. lapidis Bezoartici orientalis cum aqua arthemisiæ, aut duo cochlearia, sequentis aquæ stillatitiæ, & Zedoariæ, *seminis dauci, radicis leuistici recentis, myrrhæ, rubeæ an.* ℥ II, *castorei, radicis paoniæ an.* ℥ ß, *Visci quercini decrescente luna collecti, nepitæ recentis an.* ℥ IV. *contundantur omnia, crasso modo ponantur in alembico, superaffundantur aquæ matricariæ* ℥ XII, *bene cooperiatur, ne quid exhalet, stet in infusione per octiduum, deinde lento igne stillentur, ac seruetur aqua vase vitreo.*

Lapis Bezoarticus. Liquor.

Sequenti die, qui erit fere quartus ante menstruorum aduentum, fiat copiosa sanguinis missio ex pede, præmisso crurum balneo, ex decoctione florum arthemisiæ, capill. Veneris, lauri, lauendulæ, pulegij, maioranæ, calaminthæ, florum camomilæ, radicis ac seminis angelicæ, dauci, ibique pedes diutius detineantur, ex quo etiam decocto cum oleo de spica, & naphæ iniectiones in vterum fiant, addito tantillo maluatici: At sequentibus quatuor diebus interimque dum menses fluunt, si lente procedant, arte prouocentur potionibus, euaporationibus, & aliis cit. cap. iam dictis: venterque liniatur, vt supra dictum est: & si cor, lien, aut membrum aliud compatiatur, ei per ea prospiciendum, quæ infra reperies, vbi de eorum affectibus sermo erit. Quæ si non fuerint satis, vrina proliciatur ex decocto lupulorum, pentaphili, camemali, capillorum Veneris, florum papaueris, rubeæ ac buglossæ; vel etiam sudor ex decoctione radicis chinæ, sarsæ, ligni Indici; vt colligitur ex Hippoc. sed & in medio mense post sanguinis missionem ex brachio, & purgationem hæmorrhoides prouocentur, affixis hirudinibus, idque semel aut bis in anno.

Vena sectio ex pede. Balneum crurum. Iniectio. Vrinæ ac sudoris prouocatio. 1. de morb. mul. Hæmorrhoidum.

Tandem si ex semine affectio ortum ducat, victus esto frigidus, vt portulaca, lactuca, cucurbita, ieiunent patientes, lasciuum consortium, ac loquelas vitent, Veneris apprehensionem, impudicos sermones, lectiones, musicam, virorum elegantis formæ aspectus, vinum, & carnes, quia hæc omnia semen, & sanguinem augent, ideoque sanguinis missio mirificum est remedium, magis tamen conuenit superabundante semine, corrupto minus, nisi bene carnosa sit iuuencula, aut salax fœmina; raro purgationes locum tenent, quia semen non educũt, con-

Curatio ex semine.

concitant vero in vtero contentum, quocirca nunquam confertis purgationibus vtendum, sed iis, quæ paulatine humores eluant, & vias, quas vocant communes abstergant, ne excrementa in vterum, sed foras illabantur, & eorum successione aliquid etiam ab vtero euacuetur; quod fiet, si bis in hebdomada tres capiat pilulas alephanginas, de agarico, de aloe cum rhabarb. mastichinas, de hiera, aut simile aliud medicamentum leniter purgans ex iis, quæ supra retulimus, vtendum insuper clysteriis, & glandibus iam descriptis. Hoc medicamentum semini purgando confert, *terebinthinæ abietis* ʒ iij, *agarici trochiscati* ʒ j, *seminis dauci, cannabis, pulueris ligni aloes an. g.* VIII. *cum saccharo, fiant boli.*

Boli ad purgandum semen.

Secundo vtendum iis, quæ semen gigni prohibent, genitumque extinguunt, atque compescunt, quorum vberem segetem reperies c. *de gonorrhœa.*

Vteri purgatio.

Tertio purgandus est vterus iniecto superius descripto clystere vterino, aut simili quopiam, deinde etiam discutientibus, ac roborantibus tum emplastris, tum vnguentis vtendum; fuit semper vtilissimum manibus gestare poma ex castoreo, galbano, asa fœtida, sagapeno: vel folia rutæ; aliæ cum fructu castoreum duntaxat gestant, reliqua vt supra in curatione accessionis administranda sunt.

Admonitio.

Monet tamen, ac merito Aetius, mulierem non esse omnino negligendam, recuperata tandem sanitate, sed præseruationis gratia per certa interualla suspectis præsertim temporibus medicamentis vtendum, sicut eorum vsus non plane deseratur, sed minuatur quantitas.

Fontanella

Verum si morbus pertinax admodum fuerit, efficacissimum præsidium est fontanellas aperire in vtroque crure, per quas putores ex corrupto menstruo, aut semine spirent ratione venarum, quæ vtero, & cruribus communes existunt. Est etiam receptissimum, ac non citra magnam rationem, & experimenti confirmationem in affectibus vterinis contumacibus, medicamentis vti ex chalybe concinnatis, quorum descriptiones petendæ ex capite *de febre alba.*

Chalybis vsus.

Scholium.

Vterini affectus] *Hysteram vterum appellari alibi iam docuimus inde hysterica seu vterina symptomata, quæ ab vtero: inter ea grauissimus est stran-*

eſt ſtrangulatus vteri, cuius excrementa tripliciter peccant, copia, qualitate, putredine: & quidem ſi copia plenitudinis nocumenta adſunt, vt ſanguinis fluxus per nares, per vomitum, per vrinam, aut hæmorrhoides, diſenteria, hydrops, laſſitudines, tumores, & alia: ſi vitium eſt in nuda intemperie calida, æſtuationes parit, ſitim, inquietudinem, interdum fœmina pallorem contrahit, coloremue albidiorem, mœſta eſt, tædioſa, doloribus vexatur; quod ſi putredo accedat, mirum eſt cum vna è duabus duntaxat vt plurimum ſit materialis cauſa, ſemen, aut menſtruus ſanguis, vna formalis putredo; vna pars affecta vterus, quam varia tamen, & admiranda ſymptomata inde pullulent: quæ tamen varietas prouenit ex varietate copiæ, membrorum compatientium diuerſa natura, vario putredinis modo; diuerſo vteri loco in quo materia putret: & varia natura rei putreſcentis: aut prædominantis humoris in materia putreſcenti; demum ob putreſcentium perfectionem, ac diuerſam cauſam mouentem. Ita fit, exempli gratia, vt copia varietate, ſi quantitas exigua ſit, leues & exiguos excitet affectus, qui etiam leuiſſimis auxiliis, aut ſola diſtractione curentur, & breui ab acceſſione fœminæ redeant: maxima vero quantitas ſæuiſſimis affectibus fœminam concutit, ac ſemper veſtigia mali relinquuntur. Conſenſus fit quia aut membra reliqua vtero conſentiunt, aut vterus à reliquis membris affectis compatitur: aut humores ibi putreſcentes redolent naturam partis à qua fuerunt tranſmiſſi: ſunt & aliæ conſentiendi rationes per viciniam partium, qua ratione cum inteſtinis, & veſica conſentit vterus, per colligantiam cum venis, & arteriis, per ſimilitudinem cum neruis, cerebro, & ventriculo: per amandationem cum vniuerſo corpore, quod per cæcos meatus tranſpirabile eſt, & fluxile: Ita ex conſenſu ventriculi, aliæ fameſcunt, aliæ faſtidiunt: aut picaceum appetitum patiuntur, vel ad vomitum propenſionem: cui tamen raro vomitio ſuccedit, quod ex vteri halitu ad os ventriculi prouenit; idque interdum cum murmure, ventriſque rugitu, aut cruciatu. At vbi cor compatitur eiuſdem morſus adeſt, ſa'tus, dolor, animi defectio, ſyncope; pulſatio arteriæ, dorſi, ac meſerei, vnde mœror, anxietas, inquietudo, metus, ac deſperatio plerumque tanta, vt ſe mox interituram putet, ac interdum cupiat, nullaque ratione in ſpem erigi recreariue poſſit. Ex ſepti tranſuerſi conſenſu, difficilis reſpiratio, ſuffocatio, ſtrangulatio. Ex iecore deprauatio ſanguinis, obſtructionis, tumores pedum, cachexia, ac febris alba. Vbi vero cerebrum afficitur, & animalis facultas, tremores ſuboriuntur, conuulſiones, epilepſia, reſolutiones, ſopores alti, capitis, ac totius corporis cruciatus; vocis, & reſpirationis priuatio, obſtructis carotidibus arteriis, reliquiſque reſpirationis viis, ac muſculis, item ſenſuum tum interio-

Copia. Intẽperies. Putredo. Varietas ſymptomatum, vnde. Conſenſus. Ventriculi cõſenſu quæ ſymptomata fiant. Cordis conſenſus. Septi conſenſus. Iecoris. Cerebri.

riorum, tum exteriorum læsio, præterquam auditus, qui in accessione perunque manet gustus tamen, & olfactus sæpius vitiantur: hinc deliræ, melancholicæ, furibundæ, ac maniacæ reddunturs, aliæ veluti congelatæ nihil respondentes; aliæ cum garrulitate, iracundia, & inquietudine, aliisque desipientiæ generibus sese mouentes. Hisce omnibus ex vtero accidentibus primam huius secundi libri partem siue sectionem dicauimus; in altera de morbis vteri ipsius in compositione, Deo bene iuuante, scripturi.

Quæstio. An semen in vtero deleteriam concipiat qualitatẽ.

Porro nec vteri commotio duntaxat.] *Semen in vtero deleteriam qualitatem concipere non posse pugnaciter contendit Mercurialis, ductus veterum, & Hippocratis sententia, quia expressum est, tria ad sanitatem maxime conuenire: exercitationem: modum in cibo, & potu; & seminis conseruationem.* Contrariam sententiam defendit Galenus 6. de locis cit. Auicenna, Auerroes, Veiga, Fernelius, ac fere omnes medicinæ scriptores, quia semen excrementum est, quod si detineatur, copia lædit, & à natiuo calore non regulatum, ab extrario corrumpitur; accedit innati caloris in fœmineo sexu imbecillitas, putredinis causi non repugnans: & quod ipse vterus corporis totius est sentina, & putridorum excrementorum conceptaculum; quod autem deterius semen putreat, facit probitas seminis: vt alibi ex Aristotele monstrauimus; quocirca Hippocratis ac veterum sententiam debuisset potius Mercurialis intelligere, de naturali seminis conseruatione; non de retentione immodica; offenditur enim natura omni nimio; quod autem in animantibus corruptio tanta esse possit, vt venenum æquet, Galenus pluribus confirmat, Thomas à Veiga, & Fernelius exempla ponit in syncope ex grumo sanguinis, sphacelo, ex septico humore, epilepsia, & vteri strangulatu.

Auicen. l. 5 Auer. 3. co. 19. Veig. 6. de locis 5. Fern. 6. p. 16. 2. de an. 11. lib. de peste. Galen. cit. Veig. 4. de locis 3. Fern. cit.

Morbi & veneni seminaria cur diu lateant.

Cur autem morbi ac veneni seminaria sæpe diu lateant, causæ multæ sunt, primo quia quandiu venenum intus genitum aut extrorsum accedens imbecilliter agit, intemperamentum non imprimit; quod iam impressum, plurimum mouet: secunda, quia quamdiu venenum ignobile membrum occupat, non ita lædit, quemadmodum vbi ad nobile migrauerit, quia tum per totum corpus diffunditur: tertia est assuefactio partis, causa non solum vt inde non ægrotet sed vt sæpe alatur, quod anus Athenienſis exprimentum docuit, vt apud Galenum est, & nostris temporibus Rex in India prouincia: quarta quia modo retentrix excedit expultricem, & causa augetur, si calida est, aut putrida, modo è contrario superat expultrix, cuius opera detrusus humor, aut frigidum venenum alicubi se prodit. qui alias humoribus commixtus retunderetur; iis enim quæ frigore noxam inferunt, actionis celeritas ad pernitiem proficit, quæ alioqui spatio excalefacta vim suam deperderent.

3. simpl. 18.

Cor-

Corpus perfrigeratur] *Corporis perfrigerationis in ſuffocatis alteram cauſam affert Aetius : quem ſequitur Altomarius , quia , inquiunt, ſemen aut ſanguis menſtruus in vtero paulatim coaceruata , ac retenta vitantur prius deinde perfrigerantur, & ad cerebrum, ac cor, frigiditatem , tetrumque vaporem tranſmittunt, à quibus deinde vniuerſum corpus alteratur, perfrigeraturque: qua tamen ratio prima fronte inutilis videtur , neque cauſam aſſignare , cur vitiati hi humores perfrigerentur , iidem autem per febres non ita: ea autem eſt, quia in vtero extra vaſa vitiantur , vbi ex natura loci tum natura frigidi , tum excrementis abundantis , & longe à corde diſſiti caloris fonte frigiditatem acquirunt quam concipere non crederem intra vaſa, quantumcunque putrefiant. Hinc refutabis Rondeletij errorem , qui contendit , ſemen intra vaſa ſpermatica non putreſcere , propterea quod inquit, ſubſtantia perfecte cocta benigna, & à recrementis repurgata non putret , ſicuti per febres ſanguis humiditate abundans: ſed aut conſeruatur, aut abſumitur in nutritionem vaſorum , aut certe ſi copia plurimum eſt , inter ſomniandum ad vterum pellitur. Laborat tamen in aquiuoco Rondeletius, & quod de perfrigeratione certum eſt , ad putredinem transfert: nam ſemen quidem in vaſis putrere apud Galenum , & Aetium legimus : ibi autem refrigerari nec legimus, nec recipimus, vt patet in continenti viro , in quo ex dimiſſa Venere accidentia ſuffocatis ſimillima putrente in vaſis ſemine ſæpe viſuntur, perfrigeratio , & apnœa fere nunquam , quia extra naturalem locum non putrent.*

Perfrigerationis cauſa ex Aetio, & Altomario.

Rondeletij lapſus.

Triplex huius mali differentia] *Cum plures ſint vteri ſtrangulationis gradus in eorum aliquo reſpiratio omnino intercidat ; merito quæret aliquis, qui fieri poſſit, vt fœmina viuat ſine pulſu ac reſpiratione , ſiquidem hæc cum vita ad conuertentiam dicuntur? Reſpondent Galen. & Aetius, interdum ſublata penitus oris, ac narium reſpiratione, ſupereſſe adhuc eam, quæ in toto corpore ab arteriis perficitur: id quod etiam in reptilibus venenatis contingere videmus: hæc enim per hyemem in cauernis mortuis ſimilia latent per arterias duntaxat reſpirantia: ſic igitur fieri poſſe vt ſtrangulatis ab vtero, toto corpore perfrigerato, oris, & narium reſpiratio intercludatur, ſuperſit tamen ea, quæ ab arteriis fit, quam tranſpirationem vocamus : in quem etiam ſenſum inquit Ariſtoteles dari viuendi facultatem, etiamſi reſpiratio deſit. Itaque dicere poſſumus perfecta animalia moderate calida, dum ſanitate fruuntur , citra reſpirationem non viuere : quæ tamen ſuapte natura frigida ſunt , vt latentia : aut ex accidenti vniuerſum corpus tale redditum habent , vt hyſterica citra reſpirationem viuere poſſe : dicere enim licet oris & narium reſpirationem adeo in illis paruam eſſe , vt ſenſum lateat ; Hæc tamen*

Quæſtio. An ſine reſpiratione homo viuere poſſit.

2. de natur. al. 11.

Vitro affectæ cur respiratione priuentur.

rationem reddunt, cur respiratione priuatæ fœminæ non adeo lædantur; at cur respiratione priuentur, non assignant: id Galenus & Aetius perfrigerationi tribuunt, ac defectui vsus: Iachinus ad voluntarium motum ablatum refert origine neruorum affecta.

Ex hoc morbo multæ se iterum recolligunt] *Quod ad hosce affectus excitandos retentum semen maiorem, menstruum minorem vim obtineat, colligitur facile, quia mulieres non viduæ, neque salaces, quibus menstrua purgatio supprimitur, tametsi plerisque infestentur accidentibus, respiratione tamen raro priuantur, neque animi deliquio afficiuntur: vidua licet æque, vt antea, purgentur, similibus nihilominus corripiuntur symptomatibus.* **Obiectio.** *At cur fœminæ potius quam viri ea patiuntur, commode scisciteberis, cum causa videatur communis, nam in his etiam semen retinetur, quod cum acrius sit, & proritans magis per moram, plus vitiari oportet?* **Respondeo.** *Respondeo, apparere in maribus continentibus ex retentione seminis, & intermisso Veneris vsu symptomata quædam hystericis similia, nam & capitis grauitatem, & cibi fastidium, & deteriorem concoctionem, & febres patiuntur, nonnulli etiam torpidi, pigrique facti sunt, melancholici, mœsti, timidi, quod & Galenus testatur, & verum esse confirmat experimentum. In fœminis tamen hæc omnia vehementiora deterioraque fiunt, quia calido virilique semini improportionale vitium est; & quia in fœmina cacochymia maior, minor ad resistendum innati caloris copia, vnde fit vt frigidum ac humidum semen frigidæ corruptioni calido masculino sit aptior, præsertim in vtero contentum, qui corporis totius est sentina, & excrementorum conceptaculum.*

Quod autem Galenus prodidit primo ad Glauc. 14. omnem ex vtero strangulationem animi defectionem procedere, si ita esset, fieri non posset, vt animi defectio distingueret inter periculosiorem, & nimis periculosam suffocationem; inter eam, quæ à semine, & eam, quæ à sanguine fit: quapropter per strangulationem eo loci Stephanus Athenienſis apnœam intelligit: differre autem apnœam vterinam ab vterina strangulatione, quod apnœa ex superfluitate seminis putrescentis, prauasque & frigidas exhalationes ad cor, & cerebrum mittentis contingat, strangulatio autem ex matricis spasmo sursum tracta, ac per continuitatem intestina, ventriculum, septum transuersum, ac respiratoria membra comprimentis, illam animi defectionem semper præcedere, hanc non ita.

Ad curationem igitur vocati] *Ab immundo spiritu corripi suffocatas vulgus existimat, quia solent plerumque in illis miranda exaudiri voces, ex imis*

imis viſceribus, nunc veluti ranarum coaxatus, nunc ſerpentum ſibili, crocitus cornicum, gallorum cucurritus, canum latratus, ita vt haud inepte poſſit eis accommodari illud poetæ.

Tum variæ illudent ſpecies, atque ora ferarum. 4 Georg.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tygris,
Squamoſuſque draco, & fulua ceruice leæna:
Aut acrem flammæ ſonitum dabit.

Quæ tamen omnia pro viarum, & erumpentis ſpiritus proportione caſus effingit ex hoc morbo; ideo à curatione non deſiſtendum cum vulgaribus exiſtimantibus, diuinum quicquam ſubeſſe aut ſuper naturam, ſed fortiter remediis perſeuerandum, vt idem cecinit Virgilius dicens:

Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris incepto tegeret cum lumina ſomno.

Si id fieri liceat] *An liceat frictione facta in pudendo ſemen prolicere ſapientibus diſcutiendum relinquo, aduertens ſemen, quod eo tempore excernitur, prolificum iam non eſſe, ſed venenatum, ac corporis excrementum inutile, & multorum malorum, ſæpe etiam mortis cauſam, adhæc fœminis inuitis, aut ſaltem non conſentientibus excerni.*

Cauendo ab oxymelite] *Mulieribus, inquit Hippocrates, magis quam viris aduerſatur acetum, quod Galenus tum ibi, tum multis aliis in locis confirmat, ipſe tamen 9. per loca acetum ſquilliticum abſorptum ſtrangulatis conuenire ſcribit, à quo accepit Altomarius, quod fortaſſe duntaxat intelligendum, vbi ſemen redundat, quia exſiccat & infrigidat, vtcumque tamen ſemper parce aceto vtendum, neruis aut vtero affectis, nam & neruos, ſubindeque vterum, qui & ipſe neruoſus eſt, acetum offendere teſtatur Galenus cit. & lib. de puero epileptico, & 14. method. cap. 5. ratio eſt, quia nerui exangues ſunt, ideoque frigidi, quamobrem facile afficiuntur ab iis rebus, quæ refrigerant, & tenuium ſunt partium, quale eſt acetum, quod in neruorum mergitur profundum, ita vt nec minimum quidem illorum illæſum maneat.* 3. acut. 39. Quæſt. An acetum hyſtericis conueniat. Acetum vtero & neruis aduerſatur.

Errant qui illico ab exacerbatione] *Hipp. lib. de nat. mul. vinum odoriferum mulieribus in ſtrangulatione vteri ore aperto infundit; eius vſum Auicenna penitus interdicit. Videtur Hippocrates indicationem ſumere à deficiente virtute, & languore facultatis animalis: Auicenna ex copia* Quæſtio, An vinũ ſtrãgulatis conueniat.

sanguinis, & seminis, quæ augenda non est, nec commouenda. Inutiliter igitur quidam distinguunt de fœmina in accessione, & de ipsa extra accessionem constituta, & iam laboranti conuenire dicunt : nam neque etiam in omni exacerbatione conducit, sed in ea tantum, quæ cum syncope coniungitur, ratione syncopes non strangulationis, quocirca miror Mercatum, & Auicennam, interpretari de fœminis extra accessionem cum ipse capit. de curatione accessionis dicat : Et caue ne eis des in potu vinum, *quæ verba Gradius transfert eodem modo, quo Bellunensis.*

Mercati lapsus.

Quæstio, An strangulatis competat sanguinis missio.

Secundo euacuantibus] *Cum omnia sint disputationibus peruia, quidam etiam in dubium vertunt, an strangulatis competat sanguinis missio, quantumcunque ex mensium retentione strangulatio oriatur ; & quidem non desunt qui id inficientur, quia, inquiunt, facultas animalis est plus iusto languida, & in consensum trahit reliquas, quas seruare vitam ipsam conseruare testis est Galenus: Secundo quia magna adest vteri frigiditas ob frigidos humores in eo contentos: existente vero horum humorum copia, sanguinis missionem vetant Galen. lib. de sang. miss. c. 9. & Auicenna 4. 1. 20. Tertio, quia animi deliquium coniungitur cum strangulatu ex vtero, vt iidem scribunt autores. Quæ tamen nihil aliud conuincunt, quam in accessione venam secundam non esse ; quum enim facultas tum temporis plus satis sit resoluta, subita mors accidere posset : at extra accessionem non est, quod id vereamur, & indicationes vrgent, quia morbus magnus existit, & causa sanguinis retentio vt in hypothesi. Adde, quod, dicente Tralliano, & Areteo strangulatio ex vtero est Epilepsia per consensum vteri, hæc sanguinis missione curatur, ergo consultius illa, quæ ex copia sanguinis fit.*

9. de meth. 10. Gal. 1. ad Gl Auicenn. 21 9. tr. 4. c. 16.

De Epilepsia ex Vtero.

CAPVT II.

Definitio.

EPilepsia, quem morbum comitialem appellant; & comprehensionem, detentionem, seu obturationem significat, est totius corporis concussio non perpetua, sicut in vera conuulsione accidit, sed temporum interuallis repetens, cui accedit principis animæ functionis mentis nimirum ac sensus noxa. Symptoma de genere actionis læsæ; fit enim in ea inordinatus motus, à crasso humore pituitoso, aut melan-

lancholico obstruente spiritus animalis meatus, qui in cerebri ventriculis sunt, adeo, vt spiritus ipsi in corporis membra distribui nequeant; non tamen ea solum ratione, qua obstruit is humor, Epilepsiam excitat, sic enim non deprauatum, sed diminutum, aut ablatum motum concitaret, subindeque apoplexiam aut certe paralysin, si in neruorum substantiam, aut spinæ medullam immergeretur; sed qua spumosus, spongiosusque redditus mordacitatem etiam acquisiuit, acrimoniam, vut venenositatem, quæ facultatem ad sui tuitionem, & causæ præter naturam expulsionem proritat: nam vt acrimonia mordet, ita obstructio sensus impedit, vnde duplex fit symptomatum genus, deprauatio facultatum sensus, & motus ab acrimonia, diminutio, vel ablatio sensus, & subitus supra dorsum casus ab obstructione: hinc Epilepsia per consensum, vt quæ solum ab aura fit, non tam sensuum læsionem quam obtenebrationem quandam infert, rite cum Iachino adstrictionem, seu conniuentiam dixeris. At obiicies, si obstructionem adesse necesse est, qui fieri potest, vt ab aura excitetur, quæ obstruere haudquaquam posse videtur. Id quidem fit, quia nebulosa substantia caput obruens spiritus obtenebrat, ac vehementes concitat motus, quibus præsertim cerebrum est valde sensile: ita fit, vt cum laborat per sympathiam simile quippiam cerebrum patiatur ventriculo à re aliqua infestato: vt enim singultire hunc cernimus, quoties, aut ciborum mole grauatur, aut putres humores ipsum infestant, ita neruorum principium concutitur, vt à se expellat, quidquid à parte primo affecta effertur. Ex his constat, differre ab apoplexia quod in hac prorsus repleantur, & obstruantur cerebri ventres, nec solum hi, sed etiam vniuersum corpus cerebri afficiatur; à paralysi, quod humor in Epilepsia substantiam neruorum non penetret, à suffocatione vero ex vtero differt, vt infra patebit, spuma licet pauca, & maiori motus deprauatione, quæ in suffocatis non apparent. His ita breuiter appunctis, relictisque difficultatum plicatis, quorum explicationes aliunde petendæ erunt, venio ad id quod instituti est. Morbi comitialis tres sunt præcipuæ differentiæ, cunctis autem commune cerebrum affici, sed id aut primario, aut per consensum oris ventriculi fit: tertia est species cum ex parte qualibet alia, in qua incepit affectio, sensibiliter aliquid etsi exile ac tenuissimum quippiam interdum à manuum pedumue digitis, vel crure ad caput ascendit, quod sæpissime ab vtero fit, & hæc est,

Duplex symptoma in Epilepsia.

Obiectio.

Solutio.

Distinctio à reliquis morbis.

est, de qua nunc agimus Epilepsia, quæ vt reliquæ, duas habet causas, auram, & obstructionem: porro auræ duplex adhuc causa, manifesta, vel occulta, modo enim venenatus humor à quo ipsa prodit in corpore generetur, modo extrinsecus accedat, vt ex morsu venenati animalis, venas irruens cachexiam excitat; cor aut arterias, anxietates frigidosque sudores: nerueam substantiam, conuulsionem: cerebrum, Epilepsiam, cui consimile vitium vterus ex semine, & menstruis corruptis inuenenatamque naturam conuersis capiti impertitur: quocirca viduis potissimum accidit, virginibus, & sterilibus, interdum etiam grauidis, & iis omnibus quibus vteri strangulatus contingit minus probe semine ac menstruo repurgantur, à quibus sic corruptis, si quid veneni simile contrahunt, mille accidentium varietates suboriuntur: cum enim cadere, contorqueri, acmentem intercipi communis Epilepsiæ indicia sint, earum, quæ ex vtero afficiuntur, quibusdam totum corpus contremiscit, aliis vna vel plures partes, vt oculus, lingua, caput, manus, vel crus, aut septum transuersum, vel reliqua respirationis instrumenta, pleriſque per ordinata interualla; aliis citra ordinem, sponte, aut ex leui occasione, aut ex voce, sonitu, flatu, musico conuentu, aut quauis alia re: aliæ apertis oculis non vident; aliæ verbum audire nequeunt, nec potentes loqui, mutæ, ac veluti fatuæ decumbunt, aut sedent: noui alias, quæ sedentes, & acu pingentes, vultuque haudquaquam mutato audiebant, intelligebantque colloquentes, verbum tamen proferre non poterant: plures se videre, & audire putant, quæ nec audiunt, nec vident, & à ratione sunt aliena; aliæ vociferantur, conqueruntur, nec possunt proferre, quid sentiunt; nonnullæ rident; aliæ plorant; fere omnes sensu tactus priuantur, sunt, quæ nihil appetunt; & si appetant, deuorare nequeunt, imo si id conentur vomunt, à potu abhorrent, ideoque vrinam non reddunt; quæ omnia à cerebro vtero compatiente prodeunt, quod ita affectum alicui parti subinde vitium communicat, ideoque varia hæc accidentia efflorescunt, varieque complicata, prout vni, aut pluribus partibus vitium impartitur. Quod etiam vice versa accidit vtero nimirum lædente viscus aliquod, quod postmodum cerebrum in consensum trahit: vtcumque tamen fiat Epilepsia ex vtero: habet halitum caput ferientem, aut partem cui caput consentit: & quia semen ac menstruum

Aura venenata causa.

Quibus morbus familiaris.

Signa.

varie

varie corrumpuntur, diuersæ etiam naturæ eleuantur halitus; frigidi corrupto semine, calidi, mordaces, tenues, penetrantes, fœtidi, crassi, caliginosi, & variis modis affecti à vario corruptionis modo: hinc aliis diu durat affectio, aliis breuis est; aliæ nihil fuisse perpessas præ se ferunt, quatenus ad corporis specimen attinet, etsi grauia sustinuerint accidentia; itaque varietas accidentium prouenit, aut ex varietate corruptionis seminis, ac menstrui, aut ex varietate membrorum, quæ aut vitium ab vtero susceptum capiti communicant, aut eidem capiti communicatum ab eodem recipiunt, quæ omnia aut ab externa causa fiunt, halitus concitante, aut interna fouente. Porro quia ex prædictis signis quædam etiam cum indiciis vulgaris Epilepsiæ sunt communia, ideo alia afferamus, quæ peculiariter ex vteri consensu fieri declarant, Et Hipp. plurimas vteri affectiones à flatibus fieri scribit, indicia esse luctus, strepitus circa ventrem, & lumborum tumores, ac dolores circa renes, & coxas, cum igitur hæc adsunt per consensum fieri credibile est: adhæc spuma pauca, aut nulla circa os apparet, quia concussio fit minor, ac minor etiam musculorum solutio, ideo nec vrina nec stercus, nec genitura præter voluntatem semper excernuntur, quia hæc etiam assidentia signa censentur; menses suppressi sunt, aut imminuti, & in viduis, ac iis, quæ viro vtuntur semen, & accidunt nonnullæ aliæ vterinæ affectiones, & varia inordinataque accidentia à communi Epilepsia aliena, & si reliquis priuentur sensibus, auditus tamen remanet, & ob malignam materiæ qualitatem non vtcunque insaniunt, sed nunc furibunde, nunc procaciter, nunc deuouentes sese, nunc loquentes turpia, vt vulgus hominum sic affectas immundis spiritibus diuexari putet, ac si pars aliqua vterum primo afficiat, eius partis affectio comes adest. An vero Epilepsia fiat ex vitio alicuius membri, quod vterus primo afficit, subinde deprehenditur, nam si ventriculus ille fuerit, adest nausea, vomitus, cibi fastidium, ventriculi morsus, oris amaritudo, & famescentes potius, quam saturas accessio inuadit: Si ex liene, rugitus sentitur in ipsius regione, dolor, mœstitia, taciturnitas, timor; si ex corde, anxietas, coloris mutatio, varietas pulsus, animi languor, palpitatio, ac totius corporis impotentia, ob quæ accidentia, quæ in Epilepsia apparent, putant vulgares Epilepsiam esse passionem cordis, fiunt tamen per eas

Semen ac mẽstruum varie corrumpũtur.

Varietas accidentiũ vnde.

Signa quæ ex vtero fieri declarant.

7 popul. 66

Auditus remanet.

Epilepsia ex vtero per consensum alterius partis signa

eas, quas diximus, compassiones. Si vero ex vtero recta caput afficiatur, subita fit accessio, nec reliqua præcedunt, nisi aut tinnitus aurium, aut vertiginosæ imagines. Semen corruptum esse dignosces, quia omnia accidentia frigiditatem attestantur, ac sæuiora sunt.

Prognostica. Affectio est periculo plena, maxime si frequentes fuerint accessiones, & cor lædatur, interdum enim corpore pleno aut languida laborante in leuem apoplexiam, aut paralysin degenerat, at si rariores sint accessiones, etsi sæuæ, non adeo periculosæ, vtraque tamen sedulo curanda.

Curatio in accessione. Est autem curatio duplex, vt strangulationis; prima accessionis; altera morbi: in accessione satagendum, vt fœmina ocyssime reuocetur, prohibentes ne vulnere aut percussione afficiatur, vehementi motu, qui tamen plane prohiberi non debet, vt perperam fieri solet vnde accessio retardatur, nam concussione partium materia discutitur, quæ sane discussio, omni arte penitus procuranda iis præsidiis, quæ tenuia sint, & ad cerebri ventriculos permeare valeant, qualia iam retulimus superiori cap. In curatione accessionis in primis commendantur grauia suffumigia, hæc enim etsi Epilepsiam concitant, vt ibi diximus, concitatæ tamen prosunt, quia materiam discutiunt, & per ea cõmode experitur an malum sit per consensum, nam in primogenea affectione obsunt. Vtero adhibenda bene olentia ibi etiam relata, nisi mulier sit grauida, cui satis erit superiora suffire. Prosunt frictiones, vincula extremorum, cucurbitulæ cruribus affixæ, ac medicamenta flatus discutientia, de quibus cit. cap. luculenter dictum est. Insuper linimenta ventris ex oleo rutaceo, liliorũ, de baccis lauri, suppositoria valentiora, voces, strepitus, & in cõspectu laborantis magna luminaria accendere apertis palpebris tandem auulsio pilorũ; ac vellicatio pudendarum partium, &, vt verbo dicam, omnia, quæ superiori cap. dicta iã sunt. Quod si acceſſio diu duret, & proueniat ex mensium suppressione, conuenit sanguinis missio ex pede; cauendum vero à cucurbitulis supra vmbilicum, peculiaritamen vtilitate Epilepticis fœminis exhibentur ʒij. aquæ Langij infra descriptæ, aut aquæ ex destillatione cerasorum, vel hirudinum, quæ ori imposita mirifice discutit; olea quoque intra aures immittuntur, aut capitis suturis applicantur, de spica, de sampsuco, de cinamomo, de nuce moscata, rutaceum, cicionium addita tertia parte aquæ vitæ.

Suffumigia quæ Epilepsiam concitãt, excitatam sedãt.

Luminaria.

Si ex mensium suppressione. Sang. missio.

In

In curatione morbi, animaduertendum prius, variam ac multiplicem esse naturam, conditionem, & temperaturam mulierum, vt videre est apud Hippocratem 2. *de morb. mul.* Si igitur prægnans sit, omni arte curandum, ne fœtus dissoluatur in quem vsum emplastrum, cuius pars vna ventri, altera dorso apponatur, sic conficies: ℞ *emplastri pro matrice, ceronei an. partes aquales, muſci g. vj. misce, cui poteris addere oleum de ſpica, liliorum*, vtendum etiam trochiſcis de muſco, quos ore teneat, & vmbilico applicanda, quæ cap. *de abortu*, & *de prægnante febre correpta* reperies, demum ab acceſſione quam citiſſime excitetur, periculum enim est ne fœtura ſuffocetur. *Curatio affectus. Epileptica prægnans. Emplaſtrũ.*

Reliquæ curantur tribus remediorum generibus, in quibus triplex curandi ratio promiſcue ſeruanda eſt; Prima, quæ vtero; altera, quæ capiti; tertia, quæ illi membro prouideat, cui caput vitium communicat. Primum igitur ſuppoſita optima victus ratione euacuantibus vtendum, ac ſi à menſtruo diminuto vel ablato fiat, omni arte prouocetur frictionibus, ligaturis, ſectione venarum pedis, hæmorrhoidum prouocatione, ac reliquis iam dictis proprio cap. ita vt bis, terue, aut quater in anno iuxta indigentiam ſanguis mittatur, aut hirudines hæmorrhoidibus applicentur, quo facto (quia confertæ purgatio raro conuenit) ſanguinem ex recrementis mundare oportebit bis terue in anno leuiſſimis cartharticis, quæ vterum reſpiciant, & quæ paulatine ac per Epicraſin humores educant, *vt rhabarbari* ʒj. *ſi iecur* compatiatur, *aut agarici* ſi ventriculus, aut *vtriuſque* ʒß, ſi vtrumque *in* ʒ iiij. *aquæ lactis, aut decoctionis cordialis, vel melancholicæ cum* ʒ iij. *confectionis hamech ſine ſcammonio, & colochintide aut* ʒj. *caſſiæ, & ʒ ij. ſirupi roſati ſolutiui addita* ʒß *pulueris hieræ, aniſi, aromatici roſ. liquiritiæ, velpæoniæ*, aut ſi pilulæ magis arrident ℞ *maſſæ pilularum de aloe, aut de hiera* ϑ iiij. *cum ſirupo de artbemiſia, formentur* xj. At ſi cruditates in ventriculo redundent, quod ſæpe contingit per hunc morbum, tunc poſthabita vteri ratione cogimur fortioribus vti medicamentis, præparata prius materia ſic: ℞ *mellis roſati, ſirupi de ſtæchade, aut hydromelitis* ʒ ij. *aquæ gallitrici, betæ, rutæ, hyſſopi, aut decoctionis earundem herbarum, & polypodij* ʒ iiij. *miſce pro doſi, capiat per 5. aut 6. dies*; deinde ſic purgetur: ℞ *maſſæ pilular. aſſaiaret, alephanginarum, de hiera, de maſtice, de agarico, ſine croco, & myrrha, quia caput tentant*, ʒj. ß *ſarcocollæ, aut ſeminis pæoniæ* ϑj. *cum ſirupo de mentha, aut* *Euacuatio* *Purgatio paulatina.* *Ventriculi reſpectus.*

aut de stachade formentur xj. *pilulæ*, quas simul capiat post primum somnum. Quod si his affectus non obediat, laudant doctissimi viri Stibij præparati g. iiij. in conserua ros. aut ouo sorbili, quod præsidium in grauioribus Epilepsiis mirificum esse affirmant, in leuioribus sequentem sirupum, qui paulatine purget, exhibere sat fuerit, ℞ *polypodii quercini* ℥ iiij. *radicis pœoniæ, seminis eiusdem an.* ℥ ij. *fol gallitrici, viol. mercurialis, scolopendriæ an. m.* j. *summitatum rutæ, pulegij, betonicæ, hyssopi an. m.* ß. *seminis carthami contusi foliorum sennæ, Epithymi singulorum* ℥ j. ß. *florum violarum, bugloss. anthos. an. p.* j. *fiat decoctio in lib.* vj. *hydromelitis ad medias, in colatura facta expressione infunde agarici in ligatura* ℥ iiij *cum saccharo, fiat sirupus, aromatizetur* ℥ ij *cinamomi dosis* ℥ ij. cum supradicto decocto, aut minore decoctione, fiat opozema, cuius ℥ v. per interualla damus, cum felici successu.

Stibium. *Apozema.*

Si ex semine curatio. Si ex semine proficiscatur affectio, minuendum erit aere, cibis, potionibus & medicamentis dictis cap. *de gonorrhœa*; quibus non proficientibus, instituenda ea, quæ sensim per partem aliquam certam, cui natura

Fontanella assuescat, materiam educant, quod fit fontanella altero vel vtroque crure aperta, prout iecur aut lien compatitur; at si affectus sit per consensum partium inferiorum, aut nouus, sat fuerit in cruribus; sin primarius aut antiquus in brachio, & crure simul aperiatur; illud quidem, vt, quod in capite quotidie aggregatur expiret; hoc, vt ab vtero parum vel nihil ascendat, quod præsidium expertum ac vtile semper fuit.

Flatus discutientia. *Galli veteris ius.* *Vnctio.* *Fotus.* *Clyster.*

Secundo vtendum iis, quæ flatus discutiant, quod imprimis fiet decocto galli veteris impleti brassica marina, polypodio, carthamo, scolopendria, passulis, foliis sennæ, ac seminis pœoniæ. Venter inferior inungendus oleo liliorum, de ruta, de baccis lauri, camomilæ, cinamomi, anisi, piperis, caryophyllorum, facto prius fotu ex decocto camæmali, roris marini, meliloti, adianthi, radicum diureticarum, seminis anethi, fœniculi, rutæ, agni casti, cumini, lauri, vtilis est etiam vsus sequentis, aut consimilis clysteris, ℞ *foliorum mercurialis, bliti, arthemisiæ, cuscutæ, melissæ, maioranæ an. m.* ß, *polypodij, carthami singul.* ℥ ß, *epithymi, thymi vtriusque* ℥ v. *seminu anethi, rutæ, agni casti an.* ℥ iij. *coquantur simul in s. q. aquæ ad tertias in* ℥ xij. *iuris dissolue diasenæ, aut diacatholici an.* ℥ ß, *olei camomilæ, anethi an.* ℥ j. *misce*; vterum præterea mundificare oportet pessariis, suppositoriis ac reliquis præsidiis, quæ menses euocant, de quibus cap. superiori abunde diximus.

ximus, inprimis autem conuenit, per aliquot dies sudare ex decocto guaiaci, radicis chinæ aut sarsæ parellæ, additis radicibus pœoniæ, & angelicæ, ita enim non solum flatus dissoluuntur, sed quæcunque insuper in capite aut vtero præter naturam continentur; ex capite etiam discutiesi nuper dictis, oleis, & ijs, quæ superius scripsimus, perfundatur assumptis crebro pilulis, ac reliquis medicamentis leuiusculis.

Tertio roborantibus tum vterum, tum etiam caput. Vtero vtilis est, ʒj. theriacæ magnæ, mitridatij, diamusci dulcis, electuarij de gemmis, lætificantis Rasis, pluribus diebus mane assumpta, cum aqua capill. ven. buglossæ, borraginis, pœoniæ: mirum in modum prodest lapidis bezoartici orientalis g. vj. sæpiuscule assumere cum ʒj aut altera aquæ scorcioneræ vel buglossæ, aut hasce tabellas *seminis agni casti, rutæ, anisi, fœniculi an.* ʒß, *pulueris ligni aloes, corticis citri, menthæ, an.* ℈j. *sacchari dissoluti in aqua menthæ q. s. fiant rotulæ singulæ ponderantes* ʒij. vtero extrinsecus applicetur emplastrum pro matrice, vel ceroneum per se, aut cum prædictis oleis, ac reliqua, quæ cap. *de vteri imbecillitate reperies.* *Roborantia vterum.* *Tabellæ.*

Caput peculiari ratione sequentia roborant, ac prohibent, ne denuo mali quicquam ibi generetur, aut ascendat, ac primo vtilis est puluis *ex* ʒj. *coriandri præparati, radicis buglossæ* ʒß, *cinamomi, corticis citri, seminis anisi, agni casti singulorum* ʒij. *ligni aloes* ʒj. *sacchari* ʒiij. *omnibus commixtis fiat puluis*, dosis cochleare. Maioris pretij alius sic paratur, *florum violarum* ʒj *cumini, carui, seseleos, singulorum* ʒij. *seminis pœoniæ, rutæ, agni casti an.* ʒj. *cineris cranij humani, vel hirudinum, vel melissæ, aut mustelæ* ʒiij. *fiat puluis, dosis* ℈ij, *additis* ℈iij *saccharicandi cum aqua gallitrici, violarum, aut graminis*; concinnantur insuper hæ tabellæ. ℞ *myrrhæ, corallij rubri, cornu cerui, eboris an.* ʒß, *seminis pœoniæ maris, seminis agni casti, viscicercini an.* ʒj. *cranij humani* ʒj. ß *cum saccharo dissoluto in aqua ros. fiant tabellæ*, vt supra: odorifera deuorandis non sunt admiscenda, quia caput grauant, ac paroxismum suscitant. Vtilissimæ tamen sunt sequentes conseruæ; primo, ℞ *theriacæ smaragdinæ* ʒj, ß *diamusci vtriusque an.* ʒj. *theriacæ venetæ* ʒj. ß *pulueris seminis agni casti* ʒiij. *cum sirupo de stœchade, fiat confectio dosis cochleare.* Secunda *radicis pœoniæ, & eringij sufficienter decoctæ lib.* i. *mellis q. s. pulueris cinamomi* ʒij. *seminis agni casti* ʒiij. *misce*: Tertia ac præstantissima recipit *theriacæ smaragdinæ* *Caput roborantia.* *Puluis.* *Rotulæ.* *Conseruæ.*

næ ʒ ij pulueris radicis pœoniæ maris, seminis eiusdem, agni casti an. ʒ j. corallij rubei præp. ʒ ij. visci quercini ʒ j. pulueris vermium rubi, succi rutæ an. ϑ j. cornu cerui vsti, ac monocerotis an. ϑ ij. pulueris pullorum hirundinis adustorum ʒ ß, rhodomelitis q. s. fiat confectio, dosis, vt supra semel aut bis in hebdomada. Quarta, quæ mirifice prodest ℞ ossis de talo leporis, de talo canis an. ʒ ß, cornu cerui, aut vnicorni ʒ ß, radicis pœoniæ ʒ ij. cum aqua hirundinum fiat mixtura, dosis ʒ ij. prodest etiam conserua maioranæ, roris marini, auranciorum, vel anthos, aut melissæ. Ex quibus cum supradictis, & hirundinibus vino albo, & aqua boraginis cum mica panis, & melle ros. exceptis per destillationem in balneo Mariæ, extrahatur aqua mirifica, dosis cochleare 1. vel pro ditioribus aqua ex theriaca magna. Sequens Langij est, & loco secreti laudatur ℞ florum lilij conuallij m. vj. infundantur in s. q. vini generosi, aut moscatelli per v. dies, destillentur, & adde cinamomi ʒ vj. nucis moscatæ ʒ iiij. piperis longi, ʒ ij. visci quercini, radicis pœoniæ maris, diptami albi, siue fraxinellæ an. ʒ ß omnia trita in prædicto vino destillato infundantur per dies viij. deinde destillentur in loco aprico, dosis cochleare 1. bis in septimana, valet etiam in apoplexia, & caro.

Aqua destillata.

Externa capiti admouenda.

Exterius capitis futuris admouetur puluis qui ℞ granorum myrti, granorum tinctorum, rosarum, coriandri præparati, sandalorum, violarum, nenupharis, capitum papaueris singulorum ϑ ij. florum anthos ʒ j. fiat puluis capitis futuris aspergendus: aut ℞ rosarum, granorum myrti an. ʒ ß; seminis lactucæ ʒ j. granorum tinctorum, sandali rub. corallij vsti an. ʒ j. ß, caryophyllorum, cyperi an. ϑ ij. fiat puluis, ex quibus etiam additis calidioribus, si frigidior sit capitis temperatura, pileus in hunc modum conficitur, ℞ coriandri præp. caryophyllorum, cyperi, florum anthos, lauendulæ, ligni aloes, foliorum saluiæ siccæ, ac roris marini an. partes æquales, includantur in serico pileo cum bastituris ad formam capitis. His capiti, & vtero satis prospectum esse arbitror; qua vero ratione reliquis visceribus si consentiant sit prospiciendum cap. *de febre alba* videndum erit.

Puluis capitalis.

Pileus in temperatura frigida.

Scholium.

Apud neotericos in vsu, à priscis iam deriuatum est, in iis morbis, qui neque victus rationi, neque medicamentis cedunt, fonticulos diuersis in locis pro

morbi

morbi diuersitate aperire, cauterio actuali & potentiali, ex quibus actualia tutiora fiunt, & quæ ex auro vel argento fiunt mitiora, nam ærea, aut ferrea acrius vrunt; vtraque suam habent vtilitatem, nam actualia ad euacuandum magis sunt apta, vt hydropicis; potentialia ad diuertendum, & intercipiendas fluxiones, quia humores ad se magis alliciunt: cæterum potentialia partem affectam magis alterant, intemperiem malignam inducunt, ac debilitant; actualia parti robur addunt. Sunt porro cauteriorum vsus quinque: primus membrum laxum, ac humiditatibus perfusum exsiccare, & roborare, quaratione Hippocrat. quibuscunque, à diuturno cõxendicum dolore molestatis, coxa excidit, his crus tabescit & claudicant, nisi vrantur; vt enim Galenus addit vstione humiditas exsiccatur. Secundus vsus ad euacuandam materiam aliquam, vt ex apostemate: expectore in empiematicis, ex ventre in hydropicis 6. aph. 27. Tertius vt membri corruptio impediatur 2. ad Glauc. cap. de gangræna. Quartus vt importunus aliquis fluxus mediante crusta ignis præpediatur 5. meth. 4. Quintus ad diuersionem humorum, in quem potissimum vsum fontanellæ fiunt in cruribus, aut in scapulis in asmate, paralysi, epilepsia & similibus morbis, Aetius serm. 4. sicuti etiam in capite ad inhibendum reumatis à capite ad pectus defluxum, vt in phthisi, in coronaria sutura: in auribus ad diuertendum fluxionem ad oculos Manard. 6. Epist. 6. in morbis coxarum Celsus, Paulus, & Aetius super iscya vertebra vrere suadent, quod recentiores quincusside ferramento faciunt, vt quinque vna aperiantur fonticuli. Rursus in brachio fiunt ad internum latus insertionis musculi hanc imaginem referentis △: in crure ea sede, qua fibula, à tibiæ osse primum dehiscit, versus latus externum tribus, quatuorue digitis sub genu, quippe ibi minori molestia geruntur, aut in cauitate, quæ est inter musculos. In destillationibus antiquis à capite ad pectus in brachiis fiunt parte sylvestri quatuor digitis ab humero; contra articulorum dolores in curibus parte etiam sylvestri quatuor digitis à genu; sæpe etiam iuxta talos: At in vteri vitiis interna potius cruris parte; In desperato catharro in sutura coronali; sed id quidem, si materia plane sit frigida.

Duplex cauterium.

Vsus quinque.

6. aph. 60.

Loci diuersi vbi fiunt.

Cel. lib. 4. cap. 22. Paul. lib. 6. cap. 77. Aet. 4. lib. 1. cap. 3.

Iam vero actualia tenui fiunt ferramento ignito, punctuato, adunco ac breui, apposita tamen prius signato loco, ferrea lamina, frigida perforata in medio, vt per foramen cauterium admoueatur; euulsa ignis crusta vaccino butyro, pila cerea cum puluere turbit, hermodactylorum, agarici, & camepytheos digitis subacta cauterij osculum apertum asseruetur, quæ medicamenta commiscentur, quando caulis vel hederæ folium sufficienter non trahunt, alias pila cerea, aut argentea, vel radix gentianæ, aut festucæ linea, aut etiam spongiola cera, ac terebinthina madida satis fuerit; quidam præferunt

Actuale cauterium.

cicerem

cicerem propter asperitatem, & quia cuspide apertum seruat vlcus; superponitur vero brassicæ, aut betæ folium, vel potius hederæ, quia semper viresc it, & succulentior est, aut vnguentum citrinum, vel basilicon. Potissimum autem aperiendi sunt verno tempore, vt Cels. cit. iubet, & cessante affectione obserentur alij ad 30. 40. ve dies, ac tres etiam menses apertos asseruari volunt, Rolandus ad 160. verendum tamen ne diuturniores in fistulas euadant, quæ ægre postea, & non citra periculum obducantur; quod si contingat præcipitatum vigenis iniicere oportebit, quo superflua caro conteratur, expurgetur & erodatur: ne autem fistulosum vlcus contingat, consultius fuerit in vna parte obserare, & in altera aperire. Potentialia cauteria, quibus fon iculus aperitur, concinnantur ex canthar idibus, viua calce, fermento acri, addito sapone, & aceto, ac vt tyrones formulas habeant ℞ cantharidum abscissis alis, & capitibus ʒ i. caricarum pinguium numero i. fermenti acris quantitatem duarum caricarum, cum pauco aceto squillitico fiat pasta; vel ℞ cantharidum, vt supra, numero xv. euphorbij ∋ ij. in mortario redigantur in puluerem ac fermento excipiantur, cuius portione caput cauum glandis, aut auellanæ medietas infarciatur, & loco signato infigatur, ac in eius circuitu ceratum diachylon, vel aliud simile imponatur, sed & medicamentum fortiter alligetur, ne hinc inde vacillans loca vicina exulceret; post horas viij. vel circiter vesiculam excitat, cui disruptæ cicer, aut aliud quippiam ex supradictis imponatur, & superponatur hederæ folium vel tabaci, ac ter in die innouetur, & abstergatur, sic sine dolore seruabitur apertus fonticulus. Et hoc remedij genus abiit fere in consuetudinem apud Italos, vbi primum pertinaci aliqua fluxione diuexantur. Sunt tamen aliquot seruandæ limitationes in aperiendis, & apertis seruandis fontanellis, quarum pleræque ex supradictis colliguntur. Prima, vt adhibeantur post alia remedia frustra tentata, idque in frigidis duntaxat affectibus cum humore; in calidis abstinendum prorsus, tum à ferramentis candentibus, tum à causticis medicamentis, quod Trallianus notauit, quia humores calidi tenuiores euadunt, & maior fit fluxus. Secunda non aperiantur, nisi corpore præpurgato, postmodum etiam interim dum apertæ seruantur, per interualla vniuersales euacuationes iterentur. Tertia, vicinæ partes muniantur aduersus vim causticj. Quarta, locus cauterij conscribatur, in potentialibus testa nucis, vel simili re, quæ suis marginibus constans pateat in medio; in actualibus ferrea lamina. Quinta, potentialibus vtendum ad auersionem, quia magis trahunt; actualibus in ablatione materiæ, quæ influxit, nam hæc roborant locum affectum, illa debilitant. Sexta, cauendum ne vratur vena, aut arteria insignis, nerui, aut tendines musculorum. Septima, non statim detrahatur

Tempus anni.

Potentiale.

Admonitiones.

trahatur crusta, sed cum mutari incipit, ac veluti maturitate suâ excidit. Octaua, locus vlceratus conseruetur apertus ad 40. dies vel paulò plures, longior enim mora partem debilitat, excrementa accumulat, ac sinus inducere potest. Nona, foramen ciceris grano primo, deindè globulo cereo, vel argenteo seruetur apertum. Decima, foramini in auersione potissimam superponatur aliquid humorem traherè potens; ita in aqua agitatur agaricus, euphorbium & colochyntis, ac in eadem linteum madidum applicatur, & folium hederæ superponitur. Vel potius ℞. pulueris turbith, hermodactilorum, agarici, iuæ arthetica. an partes æquales, cum cera fiant globuli magnitudinis ciceris masculi, quibus fonticulus apertus conseruatur, & fluit copiosius. Vndecima, circa vulnus repellentia apponantur, vt defensiuum de bolo. Duodecima, ne super partes principes applicentur, ideo suspecta vstio in capite, & quantumuis necessitas vrgeat, cauendum à futurâ, etsi quidam contrarium jubeant. Decima tertia, cauendum à parte exactioris sensus vt oculo. Decima quarta, eligatur semper pars inferior, vt expeditius humores expurgentur. Decima quinta, tempus cauterii commodum ver est, quia tùm humores omnes funduntur magis, & ad extrema pelluntur. His succinctè cuncta, quæ ad rationem, tempus, locum, & modum aperiendorum fonticulorum attinent, perstrinxisse mihi videor.

De melancholia virginum & viduarum.

CAP. III.

MElancholia virginibus, viduis, & sterilibus crebriùs quam reliquis fœminis accidit. Definitur ab Areteo animi angor in cogitatione defixus, atque inhærens, sine febre, furoris, vel maniæ initium; differt tamen ea, quæ communiter viris, & reliquis fœminis contingit, ab eâ, de quâ nunc sermo est, quòd illa ex aliquâ communi causâ proficiscitur, hæc ex certâ quâdam, & huic fœminarum conditioni duntaxat peculiari, nimirum menstrui sanguinis tetra ad cor exhalatione; item quia illa citra manifestam intermissionem affligit, hæc non nisi per interualla, & susceptio initio à prædicta occasione: Tertio quia illa nullum fere aliud accidens secum affert præter metum, ac mœstitiam, & ea, quæ melancholiæ sunt propria; hæc fletum, risum, varioſque dolores, præsertim sinistri lateris, & è cordis *Definitio*

regione vniuersam mammam interdum occupantes, spiritus deficit, & alia accidentia mox dicenda se produnt; ideoque ritè definitur hæc virginum, & viduarum melancholia, ex leui occasione, aut citra illam insolens, & subita tristitia cùm tacito delirio, ac dolore alicuius partis internæ, anxietate, flendi, vel tacendi desiderio, hypochondriorum, ac dorsi manifesta pulsatione, à quibus subitò ad pristinum redeunt statum. Haud facile est iudicare, cuius morbi hæc sint symptomata; nam Galenus ex Dioclis sententia melancholiam ex immodico calore venarum meseraicarum oriri scribit; vel vt aliis placet, ex inflammatione earundem venarum, & pylori, ac pancrearum. Quod Jachinus non recipit, quia, vt inquit, adesset febris perpetua. Illorum tamen vestigia sequutus Mercatus, causam melancholiæ huius, de qua agimus, esse refert inflamationem arteriæ iuxta dorsum, cui consentiant cerebrum, & cor, quæ adustis fuliginibus obscurantur. Cæterum cum ab interna inflammatione febrem esse inseparabilem, tum reliqui medici, tùm Galenus passim confirmet, qua tamen sic affectæ mulieres sæpissimè carent: Potius censeo, meseraicas, & arteriã dorsi præter naturam incalescere duntaxat, vel deteriorem substantiæ conditionem acquirere ex vitiato in vtero sanguine, vel semine, tumque acrem de se vaporem exhalare, qui animum mentemque conturbet; ex quibus liquet cerebrum in hac melancholia non per essentiam, sed per consensum lædi.

Melancholia virg. & vid. definitio.

Quæst. Melancholia cuius morbi symptoma.

Autoris sententia.

Causa

Ex dictis huius mali causas colliges, quæ quidem duæ potissimæ sunt; prima muliebris natura, qui tenuioris est ac deiecti animi; secunda, crassus sanguis sparsus per mesenterii, & omenti venas, & ibi adeo exustus vt frigidus, & siccus tandem euadat, eiusdem etiam vitiosi prope cor ac in prædicta arteria concluſi tetra exhalatio; cum enim vberius sanguis ætate crescit, confluit ad vterum, cumque osculum exitus nondum fuerit satis apertum, aut obstructio effluxum impedierit, tunc præ multitudine resilit ad cor, ac septum transuersum, vnde postmodũ difficulter refluit, quia venæ obliquæ sunt, & locus ad insaniam, & delirium paratus; itaq; cum hæ partes repletæ fuerint, tũc ex repletione (vt Hipp. verb. vtar) cor fatuum fit, ex fatuitate torpedo, ex torpedine delirium apprehendit, & si simul horror, & febris ingruit, præ acuta inflammatione insanit, præ putredine clamat, oppresso à fuliginibus corde, præ caliginositate timet; præ compressione

Lib. de virg. morb.

strangula-

ſtrangulationis parat, præ ſanguinis malitiâ animas mœrens, & anxius malum trahit, & ſpiritus cerebri obſcurantur, quæ cuncta augentur, amatorius ſi acceſſerit ardor. Viduis tamen ſæpè accidunt labores, curæ, & aſſidui mœrores, ob conſuetæ vitæ mutationem; ſed & puerperis ſæpiſſimè malum accidit, ex ſuppreſſa purgatione, quia humoris illius vitium æquiualet temporis diuturnitati, ſi indebitè detineatur, virgines etiam viro maturas ſæpe malum exercet ob relatam iam cauſam. At licet ſanguis ille concluſus nec putreſcat, nec ad ſuperiora feratur, dum tamen prædictis in locis incaleſcit, & leui aliqua occaſione agitatur, ſolo halitu afficit, quo halitu quieſcente, aut diſſipato, læta redditur fœmina, ſymptomataque mitеſcunt, ſubinde tamen recurſura; habent enim cauſam intra ſe à qua ſucceſſu temporis (vt recte Auerroes notauit) in frigida ſymptomata delabuntur, ob innati calidi reſolutionem, nam ſanguine tenuiori reſoluto, reliqua portio melancholica redditur; quocirca etſi initio affectio calida ſit, quod colligitur ex ingenti illa arteriæ dorſi ſucceſſione pulſationeque, quæ etiam viris hypochondriacis contingit, tamen tractu temporis frigida nonnunquam euadit.

Puerperis melancholia fit.

Signa ſunt, pulſatio iuxta dorſum, quod ſymptoma fœminis ſic affectis ferè eſt perpetuum; cutis aliquando ſqualida, rugoſa, & aſpera, præcipuè verò, ut Areteus ſcribit, in cubitis, genib. & digitorum articulis, multa cogitatio, commentatio, & ſuſpicio malarum rerum, verecundia, ruſticuſue pudor, ignauia, animi deiectio, mentis, & ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, inſomnia terribilia, peruerſa rerum exiſtimatio, præpoſterum iudicium. Præcordia ingenti ſæpè feruore æſtuant ac pulſant, cumq; vapor excitatus ſurſum euolat, cor palpitat, aut præmitur, animus deficit, plerumque fauces ſiccitate præcluduntur, ſic, vt difficulter tunc poſſit ab vteri ſtrangulatu ſecerni; aluus pleriſque nil reddit, aliis exiguum, acre, bilioſum, lotium flauum; faſtidioſæ ſunt, languentes, tædioſæ, conſilii inopes, ſitibundæ, vigiles, cum ſumma vitæ ac rerum meliorum deſperatione, lachrymoſæ, timentes, mœſtæ; metus enim, ac mœſtitia, ſi longo tempore tenent præcipua ſunt melancholiæ ſymptomata, quæ ipſam tanquam charactere deſignant Hippocratis teſtimonio; nulla re delectantur, neque gaudent, ſolitudinem amãt, à qua magis læduntur, donec halitus euaneſcit, tunc enim ſubito, quod mirum apparet, ad priſtinã conſuetudi-

Signa.

2. depaſſ. acut. 8.

6. aph 23.

dinem reuertuntur, nisi malum fuerit inueteratum, & iam per essentiam. Adhæc verbis exprimere nequeunt, quid sentiant, ex quibus etiã interdum nil certum colligas, multaque mala persentire dicunt, & tãetsi melancholia sit cerebri affectio, tamen de corde magis conqueruntur, quia robore ipsius minus valent, semper tamen vniuersa huius affectus causa ab vtero pendet, & propaginibus venatum ipsum circundantibus; multæ etiam malum dicunt non esse naturale, sed diuinum quid præ se ferre; aliæ ab spiritu vexari se putant, quæ persuasio apud germanorum vulgus frequens est. Porro hæc sunt melancholicarum symptomata mitiora, si tamen ex ea in maniam vergant, tunc animus mœrens horribiliter compellat, & in puteos prosilire, ac strangulari cupiunt, tanquam meliora sint hæc, & omnem vitæ vtilitatem excedentia, neque possunt vlla orationis suauitate ad spem recuperandæ valetudinis erigi; præsertim autem hæc accidunt, quibus menstrua purgatio, aut alia vteri purgamenta ob subitam occasionem retrocesserunt. Differunt melancholicæ à maniacis, quod illæ verentur publicè proferre, quæ imaginantur, & ob id cogitabundæ, mœstæ, & taciturnæ incedunt; hæ statim effutiunt, quæ mente concipiunt, vnde facile deliramentum apparet, spectra, phantasmata, & dæmones videre se putant, sæpè noctu, quandoque interdiu, & aliquando vtroque tempore: sæpe pactiones præstigiasque, vt ipsæ vocant, ab aliis sibi paratas suspiciantur, ex quib. eliciunt morbum non esse naturalem, & idcirco medicamentis non ante placandum, quam illas, quas sibi fingunt paratas insidias, penitus amoliantur; quæ tamen omnia erronea sunt, & à causa præter naturam rectrices facultates maximeque imaginationem peruertente suboriuntur.

Signa si in maniam vergat.

Differẽtia inter melãchol. & maniam.

Prognostikum

Tres itaq; sunt huius morbi stationes siue gradus, juxta quos maius vel minus periculum subesse pronunciandum est & pro quibus etiam curatio euariat. Primus dum nuper leuiora signa apparuerunt, & adhuc sanguis feruorem continet. Secundus, cum iam diu durauerit affectio, & mores mutauerit fœmina, neq; potuerit imaginationibus, ac mœstitiæ resistere, fœculentus usque, ac crassus fuerit iam factus sanguis, cuius temperamenti rationem, ac conditionem, fœminæ natura insequitur. Tertius, cum penitus subuersum fuerit viuendi studium, & fœmina nec loquatur neque respondeat, nec lætetur etiam cum familiaribus & amicis, tunc enim iam prope maniacum delirium est.

Tres morbi species sius gradus.

est. Primi gradus curatio complebitur, si fœmina parco vtatur victu, corpus exercitio sirmet, animum variis, ac iocundis rebus distrahat; quod si viro non vtatur, tertio aut quarto quoque mẽse in medio eius basilica tundatur; si vero menstruorum tempore mœsta, ac melancholica magis sit, duobus tribusue dieb. ante, vel post eorum apparitionem vena pedis vulneretur; in medio autem mensis saluatella dextra, aut sinistra, prout iecur, aut lien compatitur; quod si meserterium afficiatur, per hæmorrhoides conuenienter sanguinem detrahes. *Curatio primi gradus.*

At si morbus fuerit in secundo gradu, ad cuius potissimum curationem medici vocantur, quia primum mulieres contemnunt, tertium curari non posse arbitrantur, quatuor præcipuæ erunt intentiones curativæ. Prima, impedire sanguinis congestionem in vtero, cuius gratia menstrua ciẽda per ea, quæ suo loco dicta sunt; secũda, quidquid melancholię congestũ est expellere; tertia, flatus discutere; quarta, capiti, cordi, vtero, & vniuerso corpori prouidere. Curabitur ergo quinque remediorum generib. Primo; quia victu sicco melancholicus humor, & augetur, & exacerbatur, humectante potius vtendum, qui tamen leuiter attenuet, & inscindat, præsertim si menses suppressi sint, esto igitur prandium ex gallina nouella tenera cocta cum radicibus fœniculi, petrisolini, ciceribus rubeis, & croco, in cœna laudantur oua recentia, poma assa, pruna cocta, aut borrago parata cum lacte amygdalino, propter vigilias quibus maxime infestantur, vel ptisana cum pauco anisο, aut cinnamomo propter flatus. Potus sit vinũ Rhenanum vel album tenue, in quo maduerint flores auranciorum, vel potius boraginis, cereuisia mediocris, enula & melissa parata; aut aqua cocta cum herba capillorum Veneris, radice scorcioneræ, cortice limonis, semine citri. Alvus respondeat, aut leui hoc clystere solicitetur: ℞. *radicis fœniculi, petroselini an.* ℥ i. *foliorum malv. m.* i. *polpodii quercini* ℥ i. *seminis carthami, lini, fœnugræci an.* ʒ i. *coquantur ad lib.* i. *colaturæ adde olei anethini, camomilæ, violar. sacchari rubei an.* ℥ *i. diacatolici* ℥ ß *misce.* *Secundi gradus curatio.* *Victus ratio.*

Secundo euacuantibus, & quidem, si plenitudo adsit, sanguinis missione iis animaduersis, quæ aliis capitibus dicta sunt, quia tamen succi iam melancholici facti sunt, parcè mittendus, purgantiaque medicamenta crebrius exhibenda, præsertim ea quæ leniter, & paulatinè parùm, sed frequenter educunt. Prius tamen humor præparandus se- *Euacuatio.*

quenti vel simili sirupo ℞ *sirupi borraginis; de pomis, vel epithymo, an.* ℥ *i aquæ borraginis, melissæ an.* ℥ *ii misce*, quo ubi per vi. aut viii. dies mulier usa fuerit, capiat alternis septimanis ʒj pilularum de aloe, mastichinarum, vel de agarico; vel potius, qa pilulæ exsiccant, & calefaciunt, ter, quaterve in anno accipiat ℥ ß *confectionis hamechsine scamon, & colochynt. cum* ℥ *i. sirupi violar. solut. in* ℥ *iiij. dec. ti melancholici*, aut bolum sic concinnatum, *pulpæ cassiæ* ℥ *i. pulveris foliorum sena* ℥ *ii misce, vel* ℥ *i* harum rotularum: ℞ *confectionis hamechsine scamonio, & coll. diasenæ, aut confectionis de psilio* ʒ *iii. sacchari dissoluti in aquâ melissæ aut viol. q. s. misce fiant rotulæ*; aut capiat iiii, quinquevè pruna senæ, quæ sic parantur; ℞ *prunorum numero xxx. foliorum senæ* ℥ *iii. seminis anisi* ℥ *ii, folia, & semina in ligaturâ, pruna per se in lib.* ß *vini Rhenani, ut albi tenuis per horas xxiiii infundantur, tunc adde aquæ tandundem, coquantur ad consumptionem vini, capiat à iii usque ad vi. & superbiat cochlearia tria iusculi vel dilutum senæ*, quod sic concinnatur: ℞ *seri caprini* ℥ *viij. leviter calefiat in quo infusi dantur foliorum senæ* ℥ *viij. florum viol. p.* ß *zinziberis* ϑ *i. in vase vitreo angusti orificii bene obturato maneat per noctem, coletur manè, & adde sacchari q. s. bibatur tantundem pluribus diebus*: laudatur etiam hoc aliud decoctum: ℞ *aquæ lupulorum, borraginis, aut cichorei lib. i. foliorum senæ* ℥ *i* ß *bulliant parum & maneant per noctem in infulsione, coletur, & adde sirupi de succo borraginis* ℥ *ii. sacchari q. s. dosis* ℥ *iiij*: experientia comprobavit hoc aliud serapium: ℞ *aquæ borraginis, cich. lupul. an.* ℥ *x. succi borraginis depurati* ℥ *viii. succi pomorum redolentium* ℥ *vi, foliorum senæ* ℥ *iii florum cord. an. p. radicum scorcioneræ minutim sciss., aut loco eius angelicæ* ℥ *ii bulliant lento igne ad consumptionem vigesimæ partis colaturæ adde rhab. electi, agarici trochiscati an.* ʒ *iiij* ß *facta levi ebullitione exprimatur, & adde pulveris lapidis lazuli præparati in ligaturâ* ʒ *ii sacchari q. s. fiat sirupus mediocris consistentiæ, aromatizetur cinamomo, dosis ab* ℥ *ii ad iiii.* Principatum tamen obtinet elleborismus, quem hac ratione Mathiolus describit in epistola ad Nevium, ℞ *foliorum aspleni, adianti, fumariæ, melissophili, absynthii, arthemisiæ, agrimoniæ, pulegii, thymi, senæ an. m i. florum anthemidis, bethonicæ, bugloss., borraginis, roris marini, stœchadis, epithymi an. p. ii radicum cichorei, intybi, apii, fœniculi, asparagi, rusci, pæoniæ, Anonidis, eringii, angelicæ, bugloss., borraginis doronici an.* ℥ *vi; seminis anisi, fœniculi, ocymi, citri an.* ℥ *iij cinamomi electi* ʒj *santalorum flavorum* ʒ *ij, agalloci* ʒj *in s. q. aquæ ferveant ad tertias secundum artem coletur,*

Pilulæ exsiccant, & calefaciũt.

Pruna senæ

Dilutum senæ.

Sirupus melancholiã educẽs.

Elleborismus Mathioli.

coletur, & ℞ prædicti decocti ʒ iij ß. sirupi de fummaria, de epithymo, byzantini, acetosi, de quinque rad. an ʒ iii misce, pro singulo mane capiat 15. diebus continuis pro digestivo, 16. vero die purgetur sic: *℞ prædicti decocti ʒ v rhabarb. optimi ʒ i ß. corticum rad. ellebori nigri, purpureum florem ferentis ∋ v, junci odorati, Zedoariæ, seminis pæoniæ decorticatæ an. ∋ ß vini cretici ʒ ii. terenda terantur, ac omnia per diem, ac noctem macerentur, deinde coletur, & facta expressione adde electuarii lenitivi, ʒ v. confectioni hamech ʒ ij sirupi sapor regis ʒ i misce fiat haustus,* qui proprie iam pro quartanariis, epilepticis, & reliquis morbis melancholicis. Ego vero faciliori, & pro melancholicis peculiari ratione hanc soleo portionem parare, ex qua maximam percipiunt patientes utilitatem. *℞ fol. asplenii, pulegii, adianthi, thymi, fumariæ, borraginis, arthemisiæ, agrimoniæ an. m. ß. radicis cichorei, intybi, angelicæ, apij, fœniculi, asparagi, eringii an. ʒ i; florum borraginis, stœchadis, roris marini, viol. an. p. i. ß, epythimi. fol. sennæ an. ʒ ß doronici, seminis anisi, fœniculi, ocymi, citri. an. ʒ ii ß. cinnamomi electi ʒ ß santalorum omnium an. ʒ ß coquantur in 5. q. aquæ ad lib. ii. in fine adde, corticum radicum ellebori nigri, rhab. elect. an, ∋ iiii lapidis lazuli in ligatura ʒ i junci odorati, Zedoariæ, seminis peoniæ decorticatæ an. ∋ ß coletur, & adde sacchari albiss. q. 5. fiat potio clara, aromatizetur ʒ i diamosci dosis ab ʒ iiii ad ʒ vi.* Quibus non proficientibus grana iiij stibij præparati turò præbentur, facto tamen initio à g. ij aut iii sic enim nil mali accidit. Quidam etiam in desperatâ melancholiâ non verentur exhibere iii, iiii vel v. grana pulveris Joannis de Vigo, seu præcipitati cum ʒ i vini generosi, aut tandundem conservæ rosarum, vel sub hac forma? *℞ prædicti pulveris g. iii pulv. margarit. præp. g. v. electuarii diamosci, diambræ an, ∋ ß cum decocto nucis mosc atæ, fiant pilulæ, dentur in aurora:* valet etiam in lue venereâ & podagrâ; dicitur à quibusdam turbetum minerale; & à ladano Mercuriali, ac medicamento alio, quod ab aliis Hercules dicitur haud multùm distat; Bolus Aldereti per Hispanias vulgariter nuncupatur, quia hoc remedio primarius ille, ac suo tempore celeberrimus Salmanticensis medicinæ professor mira operatus dicitur; Porro innoxia fœminæ præsertim melancholicæ valida hæc & similia medicamenta fuerunt ob crassa, & viscida excrementa.

Aliud.

Stibium.

Præcipitatus pulvis.

Turpetum minerale.

Tertio discutientibus flatus, qui nunquam non redundant in hoc affectu,

Discutientia.

affectu, quorum materiam tum c. *de œdemate mammarum* 6. remed. genere, tum c, *de febre alba*, ubi de splenis rugitu sermo erit, tum *de epilepsia ex utero* 2. remed. genere luculenter invenies, præter quæ etiam sequenti aut simile clysteré sæpius utendum est, ℞. *rad. fœniculi, petros. an. ℥ i. seminis carthami, anisi, lini, fœnugræci an. ℥ i. fol. malv. m. i. polypodij quercini m. ß coquantur in 5. q. aquæ ad tortias iuris lib. i. adde olei camomilæ, anethini an. ℥ i. ß diacatholici, aut electuarij lenitivi ℥ i. saccharo rubei tantundem, misce pro clysteré: in quem insuper usum sumat ℥ i. theriacæ optimæ, aut mithridatij in aqua melissæ, & vini optimi an. ℥ i.* Est præterea utilissimum lienem iungere cum iis, quæ c. *de febre alba* dicenda sunt, aut cum hoc linimento ℞. *decocti tamarisci, caparor. foliorum scolopendriæ ℥ ii. olei caparor. liliorum an. ℥ i. theriacæ magnæ, mithridatij an. ℥ ii. ceræ q. 5. ad ignem fiebat unguentum.*

Clysteré carminativum.

Linimentum.

Somnum provocantia.

Quarto iis, quæ somnum valeant conciliare, cuius tanta in hoc malo penuria adest, ut sæpe symptoma hoc totum ad se trahat curationem; quod accidit ob cerebri siccitatem, idcirco humectantia & affectum curant, & symptoma: subindeque vires reficiuntur. In hunc igitur usum fieri solet lavacrum pro pedibus & cruribus ex decocto malvarum, rosarum, camomilæ, violarum, florum lactucæ, vel canarum, additio interdum Ihoschiamo, & capitibus papaveris albi; confert etiam usus balnei aquæ tepidioris, aut capiti embrocationes fiunt per vas anguſti orificii hac ratione ℞ *prædicti decocti lib. ii. olei papaveris, & ros an. ℥ iii, misce*, & tepidum supra caput paulatim cadere sinito, abrasis prius crinibus, qua finitâ operatione, capiti imponatur linteum madidũ in oleo ros. & camomilæ, aut papaveris, si sõni defectus sit magnus, vel in lacte muliebri sive caprino; quæ si non sufficiant, nares inũgantur unguento popul. vel ℞ *unguenti ros. ℥ i. opii g. 4. misce*, quo non solum natis, verum etiã tempora, plantæ manuum, ac pedum, & pulsus inungantur; vel. ℞ *foliorum Ihoschiami, viol. lactucæ an. m. ß capitum papaveris contusorum numero vi coquantur in æquis portionibus vini, & aquæ ac in hoc decocto madidam spongiolam patiens sæpe olfaciat.* Alii pro secreto commendant hoc: ℞. *succi foliorum coriandri viridis ℥ ii. leviter ferveant in vase oppturato, & adde tantundem lactis muliebris, ac olei rosacei*; Intus assumuntur borraginis folia, quæ prius cocta sint, deinde minutim scissa, ac secundò cocta in lacte amygdalino addito saccharo; aut ℞. *amygdalarum*

Embrocha.

minime

minime rancidarum detractis pelliculis ℥iiij. seminis melonis cucurbitæ an. ℥j. seminis lactucæ papaueris an. ʒij. simul contundantur, & extrahatur ex his lac cum aqua violarum, cui addè sacchari, & aquarosarum q. 5. fiat amygdalatum; hæc autem in fine cœnæ accipiãtur, vt maior fiat ad caput euaporatio; at hora somni capiat. ℥ij. sirupi papaueris, cum tantillo aquæ lactucæ, vel ℥j. theriacæ, aut mithridatii, & si ingens sit vigilia, requieti magnæ, philonii, persici, vel Romani ℥j. in aqua ros. sed hæc per iij. vel quatuor horas à cœna, patienti tamen nec sic soporatæ dentur g. vj. vsque ad viij. pilularum de cynoglossa in ℥ij. vini vel earundem ℥ß in conuenienti clysteре iniiciatur, aut fiant duo nascalia ex gossipio quæ madefiant in ℥ij. lactis muliebris, in quo dissoluta sint g. v. opij. & imponantur vtriquе naribus foramini.

Quinto & vltimo iis, quæ cerebrum, cor, & vterum valeant roborare, & lætitiam inducere; cerebrum nulla ratione melius rectea- *Roborãtia cor, cerebrũ & vterum.*
bis, quàm per ea, quæ somnum conciliant; deinde per ea, quæ c. *de Epilepsia ex vtero* 3. remed. genere dicta sunt, vterum per ea, quæ tum ibidem, tùm cap. *de strangulatione ex vtero*, vbi varia emplastra matricem roborantia scripsimus. Cordi prospiciendum iis, quæ vires reficiant, & reliquias humoris melancholici contemperare valeant, in quem vsum tale paratur Epithema: ℞. *aquæ meliſſæ, naphæ, borraginis, vel scorcioneræ an.* ℥iij. *vini albi doriferi* ℥ij. *succi pomorum redolentium, vel loco eius sirupi de pomis* ℥j. ß *croci* ϑ ß, *pulueris diamoschi, diambræ, corticis citri, an.* ʒß *misce*, & actu calidum percutiendo prius leuiter cordis regionem serico rubro, aut simili alio linteo applicetur; aut prædicti pulueris eidem parti aspergantur, & superponatur sindon ruber madidus in aqua naphæ, & vino generoso. Prodest similiter inungere cordis regionem vnguento vel oleo confecto ex floribus auranciorum, vel tali linimento, quod Hispani vocant (*manteca dazahar*) Lusitani (*mantega d. frol*) ℞. *olei florum auranciorum, vel loco eius de spica, viol. an* ℥j. *corallij rub. sandali rub. an.* ʒß, *ambræ, & moschi an. g.* vj. *cum cera alba fiat vnguentum*: vtiliter etiam hic sacculus applicatur; ℞. *flor. ros. viol. an.* ℥ß *seminis, & corticis citri an.* ℥ij. *corallij rub. scandali rub. an.* ʒj. ß, *diamoschi, diambræ, diarrod. gallicæ moschatæ, an.* ʒß, *omnia in pulueremreducantur, & includantur in sacculo ex serico rubro*, pro corde, qui singulis diebus igne vel sole exsiccetur, ac denuo aspergatur vino generoso, & aqua naphæ. Prodest insuper manibus gestare po- *Epithema. Vnguẽtum florum auranciorum Facultas. Tabella.*

ma ex rebus odoriferis, ac singulo mane vnam, vel alteram tabellam accipere manus Christi cum piris, aut ʒ i. conuersæ Hyacinthorum, vel lectuarii de gemmis, confectionis alkermes, theriacæ smaragdinæ, vel de citro, supra quæ medicamenta ebibantur ʒ ij. aquæ melissæ, in qua etiam dissolui possunt, & addi g. vj. lapidis bezoartici orientalis, vel rotulæ hac ratione concinnentur: ℞. *margarit. præp. corallii rubei an.* ʒ *j. lapidis bezoartici orientalis* ∂ *ij. ambræ grisea g* v. *cum saccaro dissoluto in aqua melissæ, fiant tabellæ singulæ ponderantes* ʒ *ij.* mirificè insuper proficit singulo mane capere cochlearia ij. sequentis conditi cum ʒ iij. aquæ melissæ, scorcioneræ, aut naphæ: ℞. *conserua melissæ, borraginis, viol. buglossæ an.* ʒ *j. specierum diamargarit. frigid. Latitiæ Galeni, diarrod diambræ an.* ʒ ß *excipiantur sirupo de pomis, aut de corticibus citri, & fiat conditum granulatum, cooperiatur folio aureo.* Ar si hæc fastidium pariant, capiat ʒ j. corticis citri conditi, aut radicis buglossæ, vel scorcioneræ; & quia morbus longus est, & sæpius purgare cogimur, ideo inter vnam, & alteram purgationem semper iis roborantibus vtendum est.

Conditum.

Si tandem eò miseriarum res deuenerit, vt fœmina planè deliret (qui tertius fuerat huius morbi gradus) iisdem ferè remediis pugnandum est, veruntamen ex supradictis efficaciora sunt eligenda, inprimisque prospiciendum corpori, & toti capiti, ne habitualis sicca, & frigida intemperies contrahatur, ideoque minus sanguinis detrahendum, purgandum validius ʒ j. pilul. de lapide lazuli, vel pari quantitate sequentium: ℞. *Epithimi* ʒ *vj. agarici* ʒ *iiij. corticis ellebori nigri* ʒ *j.* ß, *specierum hieræ simplicis* ʒ *iiij. cum melle rosar. fiat massa*; vtilius tamen est conditum, *quod sic paratur*: ℞. *lapidis lazuli* ʒ *j. foliorum sennæ* ʒ *j.* ß, *agarici optimi* ʒ *ij. sirupi portulacæ, vel de succo fumariæ, aut lupulorum* ʒ *iij. conserua rosarum aut violarum* ʒ *j.* ß *misce* capiat ʒ j. semel in hebdomada; eiusdem virtutis est opiata, quæ sic conficitur: *summitatum thymi* ʒ ß, *epithymi* ʒ *j. seminis cuscutæ* ʒ *iij. lapidis lazuli, decies abluti in aqua rosar. tot demque in aquæ portulacæ* ʒ *ij. diagridij* ∂ *ij. cinamomi* ʒ ß *puluerit foliorum sennæ* ∂ *iiij. margarit. præparat.* ʒ *ij. moschi g.* v. *sirupi de pomis compositi q. 5. fiat opiata, dosis* ʒ *j.* Ex quibus etiam sine liquore puluis siue tragæa fieri potest, aut hic alius qui à Vallesco de Taranta & multis aliis laudatur vehementer: ℞. *hieræ picræ, Epithymi an.* ʒ *iiij. lapidis lazuli, agarici electi an,* ʒ *ij.* ß *scammonij*

Munia curatio.

Pilulæ.

Conditum.

Opiata.

Tragea.

Lib. 1. c. 19.

monii g. xv. cariophyllorum numero xx. sacchari albißimi ℥ iij. cuncta tenuißimè pulverizentur, dosis an. ℥j. ad ℥ij. datur etiam ellebori extractum chymicâ arte, aut pomum ellebori hac ratione medicatum; pomum exenteratur, ellobori corticibus repletur, charta cooperitur, in frigidâ aquâ madefactâ, ac sic coquitur in calidis cineribus, inde extracto, radicibusque reiectis fructus cum sacchato editur, non solum melancholicos curat, sed menses prolicit, si per trimestre singulis septimanis iteretur. 3. de locis.

Ab his corpus omni arte humectetur balneis (quibus solis, & victu humido Galenus melancholiam curavit) ex quo vulgaris conuincitur error exsiccantium melancholicos statim initio pilulis, & validioribus catharticis, à quibus magis efferatur morbus, qui potius, vti dixi, balneis, embrochis, ac reliquis suo loco superius recensitis tractandus est, nec tamen omittenda, quæ menses cieant, quibus non succedentibus, mirificè prodest hæmorrhoidas per hirudines prouocare, quia teste Hippocrate, & Galeno, naturæ dictu per eas melancholicus sanguis educitur (dicant alii quid velint, ac causentur animalia puriorem extrahere sanguinem, deteriorem, & crassiorem dimittere, non perpendentes ad eas venas non nisi fæculentum deferri sanguinem) dupliciter autem reserantur eæ venæ, primo podex fricatur asperiori linteolo, aut folio ficus, sicque oscula dehiscunt; sin minus hirudines vsurpantur quæ mediocres seligendæ, degentes in fluente nitidaque aquâ, non virides, pallidæ, neque pilosæ, sed rubicundæ, captæ nonnihil exprimantur, vt, si quid habent veneni, euomant, tunc asseruentur in vitreo vase aqua nitidissima pleno, addito saccharo, ea tamen aqua singulis septimanis mutetur; cumque iam applicandæ fuerint, locus foueatur ex decocto camomilæ malv. verbasci, ros. tum fricetur, vt suprà, quippe sic apparebunt oscula Venarum, quarum singulis singulæ applicentur hirudines, quæ si adhærere noluerint, locus perungatur sanguine pulli, vel simili alio, hirudo canaliculo plumæ vel arundinis inclusa, altera summitate clausa, altera applicetur; interim vero dum adhæret, subsit euaporatio ex decocto camomilæ, anethi, rosarum, malv. calido, ne bestiunculæ frigiditas nòceat; extracta debita sanguinis quantitate, facilè cadunt, si vel caudæ

6. Epid. 3. 37. 6. Aph. 11. Ga. de ven. sect. cont. Erasistrat. 5. 6.

Error quorundam. Hirundinum vsus.

præscindantur, vel super oscula earum aspergatur cinis, sal, vel aloës; quod si fluxus vltra modum perseuerauerit, applicentur linteamadida in vino stiptico, vel posca, aut albumen oui cum puluere astrictiuo.

Scholium.

Dubitatio prima, flatus qui excitentur in calida affectione.

Nonnulla hic de melancholia in dubium sunt vocanda; primum, si ab inflammatione, vel saltem exuperante caliditate meseraicarum, pylori, & arteriæ dorsi originem trahit melancholia, qui sunt in ea flatus, qui non nisi à diminuto calore excitari solent? Respondent communiter medici, flatus non adesse initio, dum inflammatio, & calor viget, sed procedente morbo, & affectione ad frigidum iam inclinante: quæ tamen solutio nulla est, quia flatus in hac affectione illico à principio comperiuntur, vti cuncti norunt, quirem medicam sedulo exercuerunt, quamobrem potius cum Galeno cit. sic dicendum: *Quemadmodum elato ex ventriculo ad oculos fuliginoso, fumosoque halitu, aut crassis vaporibus, similia suffusioni accidentia contingunt; ita sublata ad cerebrum ab atra bile euaperatione fuliginosa, fumosaque melancholica eueniunt in mente accidentia, ea etiam dum in ventriculo cibis commiscetur coctionem vitiat, & fumi eleuantur atræ bilis naturam redolentes, ac præcordiorum fluctuationes excitantes, quoad calore vlterius operante ructibus, aut aliter leuentur, nec miram cibos parum prospera concoqui in ventriculo, qui aut ex morbo languet, aut si calor in eo viget præternaturalis, est destruens non concoquens; Hinc fit vt etsi ficca sit affectio, lasa tamen ventriculi coctione sputum humidum copiose reiiciant. Hic obiter in memoriam reuocandum est à quatuor humoribus sui temperamenti denominationem corpus suscipere, qui quidem forma inter se distincti non sunt, sed singulis sanguineæ massæ partem sibi vendicant, quorum melancholia frigida & sicca propriè dicitur succus melancholicus, & in ipsa sanguinea massa facis seu sedimenti instar residet. Merito igitur diximus secundam causam huius morbi melancholici, cui etiam humoris nomen inditum est crassum esse sanguinem per mesenterii, & omenti venas dispersum; ac tres ex eo concitari affectionis gradus, in quorum primus sanguis ipse crassus feruorem duntaxat concipit, in secundo fæculentus iam fit, & adhuc crassior: in tertio vero adeo superassatur, vt calore tandem euanescente quidpiam cineri simile relinquatur.*

Solutio.

Melancholici cur plurimum expuant.

An sicca & frigida intemp. delirium excitet.

Secunda dubitatio, qui fieri potest. vt frigida, & ficca intemperies nuda, & citra vllam materiam per se, & absolutè delirii causa esse possit; cum hæc

intemperies, dicente Galeno, potius impediat spirituum agitationem, & motum, quæ necessaria esse videntur ad corruptionem rectricis cujusq; facultatis? Hæc mihi olim opponebat vir peritus Matthias Carnarius, illustrissimi Iohannis Adolphi Holsatiæ ducis medicus? prædictam vero intemperiem melancholiam excitare, ac delirium ex Galeno deprehendi videtur 3. de locis cit. ubi frequentibus duntaxat balneis, victu humido, & parco morbum curasse testatur. 1. Solutio. Solutio duplex: Primo enim dicimus, ex Galeno non colligi, intemperiem sine ullo humore delirium inferre, ibi enim scribit affectionem leviorem, nec dum confirmatam fuisse, ideo humorem non multum vacuationi restitisse; ex quibus liquet humorem præextitisse, paucum tamen, quem recreata natura, facilè potuit evincere ac protrudere. 2. Solutio. Secunda responsione melancholicam cerebri siccitatem, ac frigiditatem delirium inferre posse admittimus, nam quemamodum spiritum debitum temperamentum calidum, & humidum ad lætitiam parat, ita profecto eorundem splendor, atque tenuitas; è contrario vero crassitudo, turbulentia, & obscuritas, subindeque opacitas per se proclives, ad mœstitiam, & timorem patientes reddunt, nigrescit enim humor interdum ultra modum calefactus, sæpe etiam frigefactus; ita carbones dum uruntur lucidissimi ob flammam existentes extinctâ flammâ atri evadunt, & tale quippiam circa clarum sanguinis colorem frigiditas facit, & in externis corpora livida, ac nigra à frigiditate redduntur; ac rursus excessus caloris resecans, & consumens humiditatem, à quâ calor nutritur humores atros reddit, ut Sol hominum corpora, & fructus. Porro nigredinem timorem ac mœrorem incutere nil mirum, nam & exterius etiam nihil homines perindè terret, ac tenebræ; cum igitur hâ ratione atri humores vel vaporis rationalis animæ parti sint circumfusæ, necessum est, hominem timere, ut qui semper unà cum corpore suo timoris causam circumferat, Præterea sciens rationes, quibus Averroes hanc receptam Galeni doctrinam conatur impugnare, quia earum solutio difficilis non erat. 3. coll. 4. Est & altera ratio, cur prædicta constitutio deliriu n faciat; nam frigidum, & siccum cerebri temperamentum jam ferè per essentiam factum spiritus minuit, qui in loco inani amplius, quàm deceat, exagitantur; hinc ritè Fernelius solam melancholiam desipientiam à frigidiori succo contrahi, reliquas à calido prodidit: atque idcirco vulgatum illud; melancholici sapientes, & splendor siccus animus prudentissimus, in quem usum illud Platonis in Timæo; summa siccitas, summa prudentia, de naturali siccitate, quæ intra limites sanitatis continetur, intelligatur; nam de melancholiâ, in quâ præter naturam cerebrum exsiccatur, commu-

Melancholia est balneum diaboli.

communiter dici solet esse balneum diaboli, cuius dicti ratio est, quia ad abundantiam atri illius succi mens deprimitur, & conturbatur ob relatas causas, ad quam conturbationem, & depravatum ratiocinium dæmon sequitur, quippe cui minimè aptum domicilium sit pellucida habitatio, lux pura, tranquilla mens, constans, & à perturbationibus aliena. Ex dictis detegitur Avicennæ, & Vallesij error, existimantium, nigram bilem per melancholicos affectus à dæmone excitari, cum potius dæmon non quidem præcedat illam melancholiæ agitationem, sed sequatur, nec semper aut qualemcunque, sed immoderatam, nec in quibuslibet, sed in ijs tantum qui demissi sunt animi, perturbati aut inconstantis, ut vetulis, puellis & viris timidioribus, cuius dæmonis potissima signa sunt, responsiones ad recondita, & diversitas Idiomatum, quæ nunquam didicerunt.

Av. l. 3. tract. 4. c. 18.

Vallesi. c. 28 Sacr. philosophia.

Tertia dubitatio, si melancholiæ perpetua symptomata sunt metus, & mœstitia, quomodo quædam rident, ut nos sæpe animadvertimus, & extat apud Hippocrat: Democriti exemplum? Sunt qui respondent harum risum esse falsum; est autem falsus risus oris gesticulatio contracta sine interiori lætitiâ, & animi intentione qualis sæpe morientibus accidit, & ijs qui sardoniam herbam devorarunt; At verus est eadem oris effigies, cum interna animi hilaritate. Verumtamen quoniam risus, qui multis melancholicorum accidit, verus esse deprehenditur, ex tripudijs, cantu, jocis, quibus sæpe abundant; ideo rectius omni melancholiæ propter iam dictam opacitatem, & tenebras tristitiam tribuimus; sed ubi permiscetur sanguis tristitia vehemens non est, & per temporum intervalla lætitiæ signa edit sanguinei humoris genuina; nam (quod Aristoteles prodidit) ut vinum potantium natura, & moribus, ita melancholia laborantium constitutioni sese accommodat. Sed cur magis cantant, & saliunt, quam dum sani sanguine abundabant? quia ratione orbantur renitente affectibus humorum, vel quia dum sanguis uritur, magis splendet, unde animo spes, vigor, & alacritas oritur.

Tertium dub. melãcholiæ cur rideant.

Solutio.

De pulsatione, quæ fœminis interdum accidit in arteriis dorsi,

CAP. XIV.

PUlsat non rarò nec citra gravissima symptomata fœminis arteria dorsi, quod etiam melancholicis viris interdũ accidit, hoc aliqui prove-

provenire arbitrantur à morbo in figura, dilatatâ nimirum plus justo parte. Cui sententiæ Fernelius assilit dicens, fieri nonnunquam propter Anevrisma in interiorib. hisce arteriis genitum; Est autem Aneurisma arteriæ dilatatio spirituoso plena sanguine. Aneurisma quid. Areteus vero, & Mercatus ex phlogosi, id est, sicc â inflammatione maioris rami venæ cavæ, quæ cor per sinistram eius partem ingreditur, & adiacenti arteriæ damnum communicat, fieri contendunt, quæ etiam dorsũ per reptat, quâ parte potissimũ pulsatio sentitur; alterius, quæ cor intrat, notæ perobscuræ sunt, quia intra pectus vergit, rei nulli adhærens, eam tamen affici, cordis palpitatio declarat; & in hac Zetmata gignuntur, hoc est, diuturni affectus cordis ex defluxu materiæ, ita n. se habet hæc arteria ad cor, ut mesenteriiarteriæ ad jecur; ideo Fernelius addit huiusmodi subsultum præ se ferre etiã arterias mesenterii dum inflammantur; sed neque hoc Mercatus recipit, qui meseraicarũ pulsationem diversam à pulsatione arteriæ dorsi esse autumat, hanc rectâ per dorsum ferri, meseraicas vero hinc inde in hypochondriis vagari, quod quid ad tantam differentiam faciat, non video, imò nihil peccaveris, si de utriusque Hippocratis sententiam intelligas, primo prognost: *præcordiorum vena si pulsant, aut perturbationem aut delirium protendunt.* Certum tamen est, naturam huius morbi sitam esse in calido intemperamento eius venæ, per essentiam aut per consensum alterius visceris, cuius ordinis ferè semper est ea pulsatio, quæ feminas vexat. Zetmata. Natura morbi. Porrò affectio aliquando subitò fit, & graviſſima infert accidentia, aliquando lentè ut virginibus, & viduis ex viscerum obstructionibus, de qua prisci pauca scripsere. Causa. Eius vero causæ tres præcipuæ sunt; Prima, plenitudo venæ cavæ à crasso & calefacto sanguine; ac tunc maioris mali præludium pulsatio esse solet, ut mox apparebit. Secunda, visceris alicuius calor acris, & mordax, cuius consensu arteria incalescit, & usus augetur, subindeque maior concitatur motus, quod gracilibus, & melancholicis, ob humorum aduſtionem frequentius evenit, ex mesenterio, & adiacentib. viscribus. A qua vero ex his duabus causis proveniat, distingues; si n. subito pulsatio accidat, à prima causa oritur, & subitò magno polluant symptomata; si sensum, & paulatim à secunda, & affectus est quasi habitualis, quo laborans sana suo modo vivit, indies tamen vel corpore vel moribus adeo mutatur,

ut

ut maximam inferat admirationem; nam viſceribus diſtemperatis corpus indies deterius habet, & contabeſcit, ac citra alicuius membri conſpicuum affectum præter arteriæ pulſationem, & quendam quaſi formicarum ſenſum ibidem perreptantem, cor triſte eſt, timet, exareſcit, delirat, anxia, inquieta, ac tædioſa, mori exoptat. Tertia cauſa eſt viſceris alicuius aut meſerei obſtructio, quod plerumque citra corporis gracilitatem virginibus, ac viduis accidit, ex viſceris enim potiſſimumque meſerei obſtructione autâre durâ arteria comprimitur, ideoque vehementius pulſat, tum quia debitum ſpacium obſtructione impeditur, tum quia obſtructionis cauſa partes vicinæ debiles reddidæ nequeunt debitè ventilari, idcirco frequentat ea pars, quæ libera permanet, utpote, cui naturalis ſpatii obſtructione aliquid detrahitur, eoque magis uſus adaugetur, eò quòd circumiacentium partium aliqua incaluerit, tuncque quod copiâ deeſt, frequentia compenſat.

Signa. Hinc fit, ut ob ſiccitatem, & auctum calorem cutis earum, quæ ſic afficiuntur, ſqualida ſit, rugoſa aſpera, maximè in partibus prominentibus oſſeiſque, ut in cubitis, genibus, digitorum articulis, & aliis, quæ non ita ſolent humiditate perfluí, hirſutæ etiam apparent ob multitudinem craſſarum ſuperfluitatem; adhæc inſomnes ſunt, ac tumultuoſè dormitant; alvus nihil, aut diminutè fluit, & biliosa nonnunquam egeſtio eſt, lotium mordax, & acrè, mens torpet, anxietas adeſt, inquietudo, tædium, vigilia, cibi faſtidium, ſitis, pulſus in præcordiis, qui ſi augetur, in ſyncopen deducit, maximè ſi cor palpitat, & compatitur etiam iecur, ac ventriculus: calor inſuper per univerſum corpus per intervalla ſuboritur, præſertim in facie; denique, ut verbo comprehendam, omnia fere ſymptomata apparent, quæ ſuperiori c. in melancholiâ recenſuimus.

Prognoſtica. Gravis eſt affectio, nam ſic calor, & ſiccitas fingantur, febrem accerſunt hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducit, idcirco neq; cunctanter neque negligenter curanda, neque imprudenter agendâ quicquam, quod maioris mali occaſio ſit. Si à primâ cauſâ ortum trahit, graviter multò eſt, ac periculo plena, quia fæminæ ſic affectæ cauſone laborant orto à plenitudine, ex phlegmone venæ cavæ, quas Aræteus 14. die plerunque mori dixerat, ac ſi diutius durent duplo longiori tempore perire; quidam etiam cum iecoris inflammatione

Cum cauſone & iecoris inflammatione ſæpe confunditur. 2. de curâ. diu. acut. morb. c. 7.

matione confundunt, nec præter rationem, si à secundâ causa proueniat: tunc enim ibi calor, & æstus, & dolor sentitur, & licet sit minoris periculi, haud tamen leuis affectio est, nam aut citra febrem consumitur patiens, aut nisi citò præueniatur, in melancholiam, & mentis perturbationem agitur, dicente Hippocrate cit. prognostico. *Si à terriâ causa oriatur, & cognitu, & curatu leuior existit:* curatâ enim obstructione, sanescit, nisi remoretur, quippe tum in hydropem, & cachexiam incidunt, crudis succis nutrimentalia membra refrigerantibus.

Vt autem ab hac vltimâ causa curationem auspicemur, si morbus ex obstructione visceris cuiuspiam proueniat, curatur per ea, quæ obstructionem demollire valeant: expendendum igitur, cuiusnam visceris sit obstructio, & eius curatio ex proximè sequenti c. *de febre alba* mutuanda, aliquid tamen contemperans admiscendum, ne arteriarū calor intendatur. verum si curatâ obstructione subsultus adhuc maneat, curabitur per ea, quæ infra dicenda sunt in 3. cap. 6. remediorum genere de contemperantibus: qua eadem ratione curatio perficienda, si à secunda causa ortum ducat, id est, ex sola intemperie citra humorem: contemperabis enim, & non euacuabis, nisi menses diminuti fuerint, aut suppressi, nam tunc venam tali inscindes, aliter refrigerij causa saluatellam duntaxat, validiora etiam pharmaca fugienda, neque dilutum rhab. aut sirupum rosatum solut. exhibere sine magna præmeditatione audendum: ex his enim acerbius æstuare sic affectas vidimus: breuiter præscripto victu modico, moderato exercitio, lentè contemperantibus medicamentis potius agere, quàm remediorum farragine patientem opprimere oportet.

Curatio ex 3. & 1. causa.

Purgatio vitanda.

Si à prima causa malum originem trahat, curatio eadem, quæ febris ardentis siue causonis, quam nos dilucidioris doctrinæ gratia, in septem remediorum genera distinguemus. Nec mireris quod cum ei potissimum, quæ fœminis accidit, ac diuturna ferè semper passio caput hoc dicauerimus, hanc tamen, quæ est acuta affectio, præcipuè curare doceamus, id enim ex professo factum, quia reliquarum medelam ex aliis huius operis capitibus mutuari poteris, huius non nisi hinc, & quia quæcunque remedia huic vtilia sunt, reliquis quadantenus aptare licebit. Primo itaque conuenit victus tenuis fri-

Curatio ex 1. causæ

victus frigidus.

gidus, & humidus, qualis cremor hordei cum saccharo, & rosacea, aut cum sirupo violato; lactuca, cichoreum, acetosa, borrago cocta in iure pulli, aut gallinæ, aut in aqua, & postea expressa cui additus sal, oleum, & acetum, Hispani sic paratas herbas (*esparragadas*) vocant: conuenit insuper cucurbita cocta cum saccharo, & omphancio, jusculapulli quibus incoxerunt prædictæ herbæ Itali (*broeto*) dicunt, & extremitates ipsius pulli, aut farrum siue panatella, quæ fit ex panis triticei medulla cribellata, additio iusculo pulli sic parato: noctu sorbeat amygdalatum ex seminibus frigidis, & papaueris, vel lactucæ, non vero ex amygdalis, quæ oleosæ cum sint, facilè incenduntur. Ex fructibus cerasa nigra, pruna optima, melones, mala granata, & aurantia acida, aut medii, seu pontici saporis, limones cum saccharo, poma anethina assa, fructus berberis, aut ribes, vel conserua eorundem, & licet cibum pyro asso claudere, reliqui fructus febrientibus sua ebullitione nocent, quia ventositates excitant, & facile corrumpitur aquea humiditas, qua abundant, vt notauit Auicenna, acerbos etiam fructus vitare docuit Galenus, ni vomitus adsit, aut debilitas oris ventriculi, quia astringunt; conueniunt præterea cucurbita condita, radices lactucæ, scorcioneræ, vel bug'ossæ; potus sit aqua ex hordei, & ribes decocto, cum passulis & pauco aniso, cui percolato aliquid sirupi de berberis aut ribes admisceri potest, is porro victus vsque ad morbi vigorem indies magis attenuetur. Aër natura sit frigidus, & humidus, aut arte ex doctrina Galeni paretur apertis fenestris, quæ septentrionem respiciant, irrigato conclaui limpidissima aqua vel fontib. in eodem cubiculo arte paratis, sparsisque per aream floribus, & herbis refrigerantibus, vt rosis, violis, foliis vitis, lactucæ, cannarum, salicis, prohibeatur hominum frequentia, quia halitu calefit aër, lectus sit amplus non plumaceus, sed laneus, nec etiam stragula ex pluma aut filtro, sed tenuiora, non tamen nudetur, ne frigiditas poros obseret, vnde caloris difflatio præpediatur; esto insuper conclaue obscurum, docente Hippocrate, aluus singulis diebus respondeat, si minus hoc aut simili clystere solicitetur ℞. *hordei integrip. ij. prunorum numero xx. foliorum malv. lactucæ, violarum an. m. j. coquantur in s. q. aquæ ad tertias, colatura* ℞. *lib. j. olei ros.* ℥ *ij. pulpæ cassiæ, aut diacatholici* ℥ j. cauendum tamen à benedicta lax. hiera, & aliis acutioribus.

Fructus febrientib. cur noceãt. 1. 4. tract. 2. cap. 7. 1. acut. 18. com.

Aëris præparatio. 10. meth. 8

4. de rat. vict. 48. Clyster.

Secun-

Secundo, copiosa sanguinis missione ex basilica dextra, si vires adsint, eam tamen partiri securius est, nec bis tantum, sed ter, quater, ac sæpius, venam aperire, eamque detrahere sanguinis copiam, quæ plenitudini, & viribus respondeat, prius semper depositis alui superfluitatibus; fœminis vtiliter venam pedis secabis, vt menses prouocentur, aut ex hæmorrhoidibus per hirudines sanguinẽ demes: consentiunt enim hæ venæ cum venis dorsi, ac meseraicis, quod si iecur compatiatur, tandem dextram saluatellam oportunè tundes. *Sang. miss.*

Tertio coquentibus, ac contemperantibus sanguinis, & bilis feruorem, & acrimoniam, ut sirupo acetoso, de cichoreo, granat. ros. violar. acetosæ, buglossæ, borraginis ad ℥ ij. cum dupla quantitate aquarum vel decocti earundem herbarum, quos sirupos per aliquot dies assumat. *Præparatio.*

Quarto, posteaquam concoctionis signa apparauerint, largiori gelidæ aquæ potu vtendum, si nihil sit, quod impediat; impediunt autem cruditas humoris, tumor aut obstructio visceris alicuius, nimia corporis extenuatio, aut natiui caloris imbecillitas, virtutis languor, & aquæ insuetudo; sed & patiens, quæ gelidam biberit, carnosa sit oportet, valida, ac boni habitus, adde etiam, vt non sit grauida, nec tempus sit hyemale, aut frigidum. Vtcunque tamen satius fuerit, aquam coctam esse addito saccharo, ac subinde refrigeratam, aut si aliquid ex dictis impedimentis adsit, loco aquæ fontanæ par quantitas aquæ buglossæ sumpetur, bibatque patiens vno haustu quantum voluerit, vt iubent Galenus, & Auicenna; sic enim domitum, refrigerantumque iam humorem natura expellit per vomitum, ventris fluorem aut sudorem, ita vt sæpe nulla alia purgatione opus fuerit. *Aqua frigida potus.* *Gal. lib. 9. meth. 5 & 11 meth. 9. Auic. l. 4. tract 2. c. 5*

Quinto, bilis euacuatione raro tamen cathartici vtendum quia viscera excalefaciunt, verum iam inclinante affectu si supersint recidiuæ signa, h. e. ventris morsus, oris amaritudo ac cibi fastidium, tum mannam, cassiam, serum lactis, succum rosarum, aut sirupum ex infus. viol. vel ad summum dilutum sennæ tuto poteris exhibere, vt ℞. *fol. sennæ ℥ j. infundantur per noctem in ℥ v. seri caprini tepidi, coletur manè, & adde sirupi ex infus. viol. ℥ ij. fiat haustus*; aut sequens concinnetur apozema, quo securè vti soleo ℞. *rad. cichor. borraginis an. ℥ j. foliorum acetosæ, & chor. violar. agrimoniæ, buglossæ an. m. j. florum cord.* *Euacuatio bilis.* *Signa recidiuæ.* *Apozema.*

seminum frig. an. p. j. prunorum n. xij. coquatur in q. s. aquæ ad lib. j. & in fine adde fol. sennæ pulpæ tamarind. an. ʒj. cum colatura misce syrupi ex in fus. ros. ʒjj. fiat potio clara, aromatizetur ʒj. specierum diarrod. dosis ℥ v. singulo mane. A fortibus abstinendum, vtendum tamen sæpiusculè clysmate suprascripto, aut nocturnis clysteriis, qui dicuntur (*de mejoada*) ac sic parantur: ℞ *iuris gallinæ herbis supra dictis alterati ℥ viij. olei ros. viol. singulorum ʒj. & vitellos ouorum n. ij. sacchari ℥ j. misce absque sale, fiat clyster*, qui tepidus applicetur, & retineatur, si fieri potest, per totam noctem, idcircò enim in exigua quantitate, ac sine medicamento proritante adhibetur.

Clyster nocturnus.

Refrigerãtia & roborantia.

Sexto, caluma in visceribus extinguentibus, ac refrigerantibus, & cor, iecur, ac vniuersum corpus corroborantibus, tam internis, quam externis, in quem vsum post euacuationes adhibentur rotulæ diarrod. manus Christi, triasandali, diamargariti frigidi vel conserua ros. aut aliqua ex prædictis primo remed. genere cum aquis cichorei, endiuiæ, buglossæ, scorsioneræ, acetosæ, vel sequens conditum ℞ *specierum triasandali, diarrod. diamargarit. frigidi an. ʒj. conserua ros. viol. an ʒj. & sacchari d. ssoluti in aqua viol. q. s. fiat electuarium per morsellos, aut cum syrupo viol. fiat opiata.* Dorso, & cordis regioni sequens epithema applicetur: ℞ *aquarum ros. oxalidis, buglossæ an ℥ ij. aceti ros. ʒj. pulueris sandalorum rubeorum, corallii rubei, aut diamargarit. frig. an. ʒj. fiat Epithema* admouendum omni tempore; quod etiam iecori imponatur, additis pro aquis succis earundem herbarum: aut inungantur prædictæ partes hoc; ℞ *vnguenti ros. refrigerantis Galenian. ʒj. sandalini ℥ ß, aceti parum misce, tum epithemati, tum etiam vnguento g. iij. caphuræ addi possunt*, vtrumque tamen tepidum applicetur: mihi assiduo vsum comprobatum est deorsum, lumbos pedum, ac manuum plantas, totumque corpus præter caput, & ventriculi regionem hac mixtura perungere ℞ *olei ros. lactis muliebris, succi cucurbitæ, lactucæ, vel endiuiæ an. partes æquales misce*, quo prædicta loca illinantur, ita in lecto contineatur patientes, nec aëri se exponat, nam sæpe in sudorem prorumpit, quia vti censeo, collecta natura, & à frigido temperata vehementius humores nocuos ad cutim extrudit, accepi à vulgaribus, & eo solo plures vidi à grauissimis, ac periculosissimis ardoribus intra breue spatium liberatos, quibus alia nihil profuerant. Tandem balneis aquæ dulcis tepidæ vtendum. At fœminis frequentioribus crurum lauacris vtilius mẽses prouocantur.

Conditum

Epithema.

Vnguentũ ad febres marsicum.

Balneum.

Septi-

Septimo iis quæ febrium symptomata valeant mitigare; ea autem potissima sunt, vigilia, sitis, ac dolor capitis: de vigilia superiori cap. plus satis iam diximus? de dolore capitis infra cap. proprio dicendum est. Sitis ac linguæ ardor corriguntur, si os sæpiusculè abluatur frigidissimâ, cui guttæ vini rubelli, aut aceti commixtæ fuerint, vel sero caprino, aut hordei aquâ, in qua emulsio seminum frigidorum sit dissoluta, aut sirupus de ribes, ex quib. etiam emulsionib⁹ & semine cydoniorum, vel psilii linteo inclusis, & in aqua violar. madidis, os abluitur, aut pruni lapillus vel frustum lactucæ oredetinetur, & guttur exterius perungitur rosaceo, aut refrigerante Galeni; inter reliqua autem utilissimum est, ut patiens os clausum teneat, & parum loquatur, nam motu, & calore externo lingua exsiccatur, ut Hippocrates autor est: sed enim toto curationis tempore addenda ea, quæ melancholiam respiciant, ac domare valeant.

Symptomatum curatio.

Sitis & aroris linguæ remedia.

3. Epid. 3. text. 33.

De febre alba, seu virgineo morbo: vbi etiam de singulorum viscerum obstructionibus.

CAP. V.

PLeræque sunt ægritudines, quæ tametsi hactenus nomine, non tamen curâ caruerunt, inter quas affectio illa est, quæ recentioribus virgineus morbus; & febris alba, & amatoria febris, & alba ictericia nuncupatur. Virgineus quidem dicitur, quia virginibus peculiaris, ac frequentior; alba vero febris, uti Hippocrates alias febres rubras vocavit, alias præpallidas, alias liuidas; non vero alba febris, quod sic affectæ semper febricitent, sed quia speciem febrientium præ se ferunt; nimirum debilitatem, & pulsus celeritatem, & frequentiam, non ob caloris augmentum, sed ob ventilationis defectū; & palloré contrahunt, non tamen propterea amatoria dicitur, ut quibusdā visum, quia hic color amantibus aptus, siquidem paller omnis amans, sed potius quia amantibus, aut amabilibus virginibus, ac pulchrioribus sæpe accidit, ut mox patebit: alba tandem vocatur ictericia, nam quâ ratione atro vel flavo humore redundantibus flavus, vel niger fit, ita crudo & pituitoso humore exuperante albus

Nomina.

Febris alba. 6. Epid.

Amatoria feb.

Alba ictericia.

albus nascitur ictcrus, qui nunc ad flavum vergit colorem, nũc ad fuscum, prout jecur, aut lien compatitur, in quo crura præcipuè iuxta talum ad noctem ædemate tumescunt, quia humoris frigidi, & interdum tenuis, qualis fluxilis pituita est, non exigua portio ad cutaneas partes permeat.

Definitio. Poterit autem definiri sic; est obstructio vasorum circa uterum, ob quam humores ad venas maiores remeantes universum sanguinẽ vitiant, ac frigidorem reddunt. Cum n. virgines vero iam maturæ existunt, naturâ duce sanguis menstruus ad matricis loca, ac venas, ab epate defluit, qui sanguis cum ob illarum venarum angusta oscula quæ nondum patent, viscosis quoq;, & crudis humorib. obstructa, ob sanguinis grossitiẽ (à quâ solâ sæpe morbus junioribus contingit) erumpere non possit, per venæ cavæ maioris q; arteriæ propagines ad cor, epar, diaphragma, & præcordiorum venas regurgitat, ac circũ viscera coacervatus obstructiones efficit, variaq; concitat symptomata dyspnœam; cordis palpitationem, epatis inflationem, cibi fastidium, cardialgiam, prout huic, aut illi parti vitium communicatur, sicuti iam sæpe ad satietatem dictum est: quia oportet semper ob oculos habere hanc harum affectionum communem causam, & rationem: quin etiam capiti bona pars vitii impartitur, ideo non raro iis amentia accidit, & delirium, ut Hippocrat. scribit lib. *de virginum morbis*, quem perlustrare non pigeat. Ex dictis patet, affectum pertinere ad

Morb. species. morbum in viâ, hoc est, obstructionem iecoris, lienis, ventriculi, uteri, meserei, aut alterius partis, quæ frigidam pariat intemperiem; nam frigidorum & crassorum humorum congeries nativum suffocat calorem, non aliter ac lignorum viridum acervus ignem: argumento sunt ferè omnia accidentia, quæ frigidam naturã arrestantur.

Quibus familiaris. Accidit potissimũ virginibus, quæ iam viro maturæ sunt, aut certè viduis, & maritatis sterilibus, maximeq; pulcrioribus, cuius rei causa est, quia quo temperatiores, eò elegantioris formæ sunt: temperatius autem, ac perfectius corpus temperati, ac probè elaborati alimenti plus requirit, siquidem alimentum alito simile esse debet, unde fit, ut laudabilius duntaxat trahant partes, residuum redundet

Obiectio. & obstruat. At dices, si hoc ita est, cur viri etiam temperati hunc affectum nesciunt? quia habent sanguinẽ defecatiorem, nec tot supersunt in illis excrementitiæ partes, quippe quia natura non habent tẽperamentum, quod plus trahat, quàm concoquat, sicuti fœmina. Dis-

Solutio.

ſidet à ſuffocatione ex utero, quòd in hâc, uterus in ſitu vel figuâ vitiatâ oberrat: in virgineo morbo frequentius obſtructiones extra uterum fiunt in viis, nec ideo diſpnœa accidit, quod uterus ſeptem cõprimat, ſed quod citius ac magis ſeptum dilatari cogatur, & conetur, quod tamen nequit obſtructionis magnitudine impeditum: differt à melancholiâ, quod in ea humor craſſus per aduſtionem fit, in morbo virgineo per creditatem: ab Epilepſia, quod in hac halitus ex utero aſcendunt ex putrido, vel inquinato ſemine, vel menſtruo: in virgineo morbo non halitus, ſed humor ipſe per corpus univerſum diffunditur: & ſi quando halitus eſt, is quidem nec magnus, nec venenatus, ſed frigidus, & craſſus. *Diſtinctio à reliquis morbis.*

Duplex in hoc affectu cauſa conſideratur, altera morbi, id eſt, obſtructionis: altera ſymptomatum: morbi cauſa eſt ſanguinis multitudo, aut craſſities, plerumq; tamen craſſities, lentor, frigiditas, & viſciditas, quæ ortum traxit, vel ex rerum extranearũ eſu, ut terræ, teſtæ, carbonum, gypſi, ceræ, ſalis, & ſimiliũ: vel ex ſuppreſſis, & inproſperè purgatis menſtruis: cum n. uterus ob uaſorum anguſtiam nequit ſanguinis viſcoſi præſertim, copiam recipere neq; expurgare, neceſſariò ad partes utero proximas remeat, ibique remoratur, vel in venis, vel facta obſtructione in iecore, ventriculo, vel ſplene, in quo etiã ſæpe regitus, & incluſa aqua ſentitur: quarum partium calor à rãta ſanguinis copia quaſi extinctus ipſum neque conficere neq; diſtribuere valet. Partes itaque ſic obſtructæ (ut accidentiũ etiã cauſa pateat) cætera mala inferunt, nam ex tumore, & dolore circa hypochondria, diaphragmatiſq; compreſſione crebra fit reſpiratio, cum enim hepar à fœculento menſium ſanguine non expurgatur, & ego præcordiorum venæ infarctæ fuerint, hypochondriorum viſcera intumeſcere, & diaphragma (ut in hydrope) coarctari neceſſum eſt: & ulterius quia cor & ventriculus ramorum communitate venæ cavæ, & magnæ arteriæ connectuntur: his ſanguine craſſo & flatuoſo ſpiritu, ac vapore refertis, ut ventriculo, & Epati, ita etiam cordi vitium communicatur, quod extrudere contendit, & ne ſuffocetur frequenti arteriarum motu eluctatur: quod Galenus cenſet, unde fit ut palmo contremiſcat, tandemque frequenti motu defatigato corde, pulſus, & anhelitus intercipitur, & laborans veluti deplorata jacet, ut idem ſcribit autor; quæ etiam cauſa eſt arteriarum temporum pulſationis, earumque, quæ *Cauſa.* 3. *de diff. reſp.* *Palmus* 4 *de ſympt. cauſa* 4.

quæ dorsum perreptant: quia igitur vitiosus humor ad iecur retrocedit, ubi nonnunquam etiam incalescit, inde fit, ut universus sanguis vitietur, unde gravitas, pigritia, animi dejectio: & quia spiritus suffocatur, ac calor minuitur subalbidus color efflorescit: cibos insuper fastidiunt, quia ob improsperam distributionem venter culus magnâ redundat excrementorum copiâ unde etiam appetunt extranea, & aduersa.

Pigritia.

Facile morbus dignoscitur, nam sic affectis faciei, genarum, & labiorum color pallescit, plumbeus, vel subalidus efficitur, qui anteà roseus, rubeusque sæpe fuerat, prædictæ partes, & oculorum palpebræ quadantenus tumẽt, sicuti crura juxta malleolos, præsertim quia ũc nativus calor oppressus externo etiam destituitur, unde aqua colligitur circa lienem, & in hypochondriis rugitus fit: pulsant temporũ ac dorsi arteriæ, sæpe cum capitis gravitate, & dolore occipitis, si uterus compatiatur, vel sincipitis, si reliquæ partes: cor contremiscit maximè, dum nimium mouentur, saltant, aut acclivem locum ascendunt, tuncq; etiã difficilis accidit respiratio, ita ut confractæ, anhelosæ, atq; impotentes se projiciant: mœstæ, deiectæ, ac pigræ fiunt, ac cibos fastidiunt, præsertim carnes, lassitudine premuntur, & corporis gravitate ob facultatũ ab humorib' oppressionẽ, & defectum coloris ac spirituum: appetunt nonnunquam extranea: certissimum tamen signum desumitur ex menstruorum suppressione, vel diminutione, si virgo jam menstruationi sit matura: licet interdum ante id tempus ob depravatos, & crudos cibos affectum pati soleant. Ex maritatis steriles difficilius corripiuntur: virgines promptius liberantur, si aut viro cohabitent, aut menses subortiãtur: difficulter etiam sanãtur lienis obstructiones, ob crassitiẽ alimenti attracti: ideo diligenter curandæ, ne in melãcholicum habitũ, nigrum ictericũ, aut deliriũ degenerẽt.

Rugitus.

Difficilis resp.

Prognostica.

Curandi multiplex est ratio, prout uasis uteri, & obstructioni, alterius partis obstructio adiungitur, ubique tamen indicatio duplex, altera quæ communia deobstruendi præsidia ostendit; altera, quæ membrum respicit. Si igitur uteri obstructio adsit, dignoscitur ex priuatione signorum, quæ reliqua viscera obstructa demonstrant, ut infra patebit: curatur planè, ut menstruorum suppressio. At si jecoris fit obstructio, dignoscitur ex colore flavo subalbido mixto: dolore sub mammillâ & in dextro hypochondrio humeros, claviculamque pertin-

Curatio si ex utero.

Si ex iecore fit curatio.

pertingente: ex biloſo vomitu, & difficili reſpiratione maximè ſi in ſiniſtrum latus decumbat. Curatur 5. remediorum generibus. Primo victu parco ac tenuioris ſubſtantiæ, de quo c. *de ſuppreſſione* menſtruorum.

Secundo euacuantibus, maximè ſanguinis miſſione, & primo quidem ex brachiis, quamuis menſtrua ſint ſupreſſa, ſi tamen per aliquot iam menſes nihil fluxerunt: deinde ex pede, ne ſi ſanguine redundante ſtatim ab inferiori parte mittas euocata ad vterum & obſtructas venas, plenitudine obſtructio augeatur, cum exitum humores neſciant. Verum ſi affectus fuerit inueteratus quia corpus frigidius tunc eſt, laudatur magis purgatio, paulatina tamen, quippe conferta obſtructioni non conuenit, nec tamen expectanda perfecta coctio eſt, quia craſſi humores eam non admittunt, quo tamen magis attenuatos humores cognoueris ex craſſiore, & coloratiori vrina, eo frequentius purgabis: initio igitur vtendum hoc, aut ſimili lenitiuo, ne ſi crudiores in primis venis extiterint, ſanguine ſtatim miſſo crudiores fiant, aut ad locum vacuum recurrunt; ℞ *pulpæ caſſiæ* ℥ x. *ſirupi ex* 9. *infuſ. roſ.* ℥ j. ß *decocti apertiui* ℥ iiij, *miſce; aut mannæ electæ* ℥ ij. *in ſeri, vel prædictæ decoctionis* ℥ iiij. *vel in iure pulli, vel ſirupi de cichoreo, cum rhab.* ℥ ij. *& pilularum de hiera* ℥ i. *in aliquo ex dictis liquoribus diſſoluantur.*

Euacuatio

Sang. miſſio.

Purgatio.

Coctionem perfectam craſſi humores non admittunt

Tertio inſcindentibus, aperientibus, & deobſtruentibus quæ operationes variis iulepiis, & apozematibus perficiuntur, vt ℞. *ſucci cich. clarificati* ℥ x. *aquæ hordei* ℥ viij. *ſucci granat.* ℥ iiij. *mellis lib.* j. *aceti, ad guſtum fiat ſirupus aromatizatus,* ℥ i. *cinamomi doſis ſingulo mane* ℥ ij. *cum* ℥ iij. *aquæ fumariæ, graminis, aut radicum aperientium, aut cum decocto radicis filicis, & ſecuridicæ;* proſunt etiam oximel ſimplex aut diureticum, ſirupus acetoſus, de duabus, aut v. radicibus. Byzantinus, à quibus iterum purgabitur, ſubindè ad apozemata redeundo, quorum hæc accipe exempla: ℞. *adianti, lapati, lentiſci, rutæ an. m.* ß, *quinque radicum diureticarum, graminis, acori, gladioli an.* ℥ ß. *quatuor ſeminum frigid. maiorum* ℥ ij. *ſeminis apii, fœniculi, petroſelini ſingul.* ℥ ij. *camepitheos, valerianæ an. m.* j. *ſquinanthi parum, hordei mundip.* ij. *radices, & ſemina per noctem in aceto macerentur, omnia ſimul poſteà coquantur in* 5. *q. aquæ ad lib.* i. ß *colaturæ adde mellis aut ſacchari q.* ſ. Eſt inſuper mirificum aliud quod recipit *radicis rumicis, acori, aſari, apii, caſſiæ lignea, an.* ℥ ß *ſeminis viticis, dauci, lupinorum, cicerum an.* ℥ ß, *florum ſtœchadis, junci odorati, centaureæ an. p.* i. *foliorum abſynthii, hiſſopi an. m.* i. *coquantur in* 5. *q. aquæ ad lib.* i. *adde*

Inſcindentia, & obſtruentia iecur.

Apozema.

colatura mellis & sacchari singul. q. s. vt fiat apozema: quibus etiam addi possunt cortices radicis capp. tamarisci, folia adianthi, maratrum, cinamomum, spica; inter ea tamen illa sunt exhibenda quæ iecoris venas abstergunt, & leuiuscule purgant, vt rhabarbari dilutum ad ʒj. ß, vel tantundem medullæ seminis carthami in ʒ iiij. seri caprini, aut aquæ graminis, seu Eupatorij ʒj. cum ϑ iiij. agarici in eisdem aquis, aut hæ pilulæ: ℞. *rhab.* ʒj. *agarici* ϑ ij. *diagridii optimi g. iiij. cum succo eupatorij, vel alio conuenienti liquore formentur pilulæ xv. accipiat v. alternis diebus* quod si calor in visceribus vigeat, saluatella tundenda erit, aut si interim, dum hæc fiunt, menses instillare cœperint, saphæna aperienda.

Leuiter purgantia, & inscindentia.

Roborantia iecur.

Quarto adhibenda ea, quæ iecur roborare nata sunt, vt ʒj. trochiscorum de eupatorio, de rhab. vel de absynthio cum aliqua exprædictis aquis, aut ʒ ij. diacurcumæ, dialaccæ, vel tabellarũ diar. alb. idq; per aliquot dies, vel opiata sic paratur: ℞. *cõserua radicis apij, florũ acori, & adianthi an.* ʒ ß *specierũ diar. triasandali an.* ʒj. *trochiscorũ de eupatorio* ʒj. *cũ sirupo de byzantiis fiat opiata dosis* ʒ *iij. cum aqua radicis apij, vel graminis.* Sequens etiã conserua crebrâ experientia est comprobata: *conserua capill. ven. cetarach. cich. betonica an.* ʒ iij. *corticũ citri conditorũ* ʒ ß, *puluer. radicis rubeæ maior. corticum radicum capp. & tamarisci an.* ʒj. *cum sirupo de cich. vel pro vtero, de arthemisia fiat opiata; dosis quantitas nucis iuglandis*: semper tamen per interualla singulis ferè septimanis purgatio exercenda.

Vnguenta de obstruẽtia.

Quintò externis inunctionibus, quæ tum iecoris tum vteri meatus valeant deobstruere, & reserare, ita iecur, & partes prope vterum sequenti linimento inungantur, ℞. *olei nardini amygdalarum amararum an.* ʒ ij. *succi apij* ʒ j. *coquantur ad consumptionem succi, & adde spicæ nardi, squinanthi, assari an.* ʒ i. *seminis apii, petros. cyperi, ros. an.* ϑ ij. *aceti parum, ceræ q. s. fiat linimentum*; vel ℞. *succi apii, petros. fœniculi, senecionis, cich. an.* ʒj. *aceti* ʒ ij. *olei cappar.*, ʒ iiij. *olei absynthij* ʒ j. ß *bulliant ad consumptionem succorum, & adde sandal. omnium, spicæ an.* ʒ ß, *ceræ q. s. fiat vnguentum.* Aut paratur illud, quod vulgò dicitur deopilatiuum oleorum, & magistraliter sic componitur. ℞. *olei amygdal. dulc.* ʒj *olei camomillæ, cappar. tamarisci, ros. an.* ʒj. ß, *olei viol. anethini an.* ʒ ij. ß. *Irini, absynthini an.* ʒ iij. *ceræ q. s. fiat vnguentum*; validius tamen, & efficacius adhuc est vnguentum deopilatiuum succorum, quod sic conficitur: ℞. *vnguentum præcedens, & adde succi apij, & absynthij liquidi an.* ʒ iij. *succi fœniculi, petroselini, menthæ an.* ʒ ij. *succi ireos* ʒj. *vini albi optimi* ʒ iiij. *coquantur simul ad consumptionem succorum, & cum cera fiat vnguentum*, cui

Vnguentũ deopilatiuum oleorum.

Vnguentum deopilatiuum succorum.

cui adde dialthea ℥ iij. axungiæ gallinæ, & anatis an. ℥ j. pulueris ſquinanthi, ſpicæ, ſingul. ℥ ij. ℔. efficaciſſima ſunt hæc duo vnguenta ad omnes viſcerum obſtructiones, ideo ſic parata reperiuntur in Hiſpaniæ officinis, rectè igitur fecerint Germaniæ ſeplaſiarii, ſic etiam poſt hac ea habuerint, cum in hiſce regionibus potiſſimum obſtructiones vigeant. Prodeſt præterea emplaſtrum *ex farina camomillæ, meliloti, abrotani ivæ an. ℥ j. ſeminis apij, ameos abſynthij an. ℥ ij. ſpicæ ℥ j. diſſolvantur in ſucto fœniculi, ac fiat emplaſtrum*, aut ex iiſdem herbis & oleis, cum modice aceto, fomentationes parentur.

Obſtructionum lienis curatio.

At ſi lien obſtructus ſit, quod frequentius accidere diximus, ob alimenti craſſitiem, præſertim ſi hæmorrhoides vel menſes ſuppreſſi fuerint, dignoſcitur id ex oblongo tumore ſiniſtri lateris, dolore eiuſdem partis ſiniſtrum humerum pertingente, difficultate reſpirationis, colore ſubnigro, aut plumbeo, fœtido anhelitu, aluo adſtricta, vel ſubnigra deiectiõe; adhæc quia corpus emaciatur, fœmina triſtis redditur, meditabunda & faſtidioſa, ſudor adeſt nocturnus, ſæpe etiam rugitus, & fluctuatio in latere ſiniſtro, quæ omnia recenſet Hippoc. lib. *de affectibus vterinis*. Curatur iiſdem ferè remediis, quibus iecoris obſtructio. At in cibo vtilis eſt vſus cappar. cum oleo, & aceto: vel ſic

Capparis condita.

parentur: ℞. *cappar. aut baccarum geniſtæ lib. iij. Paſſularum corinthiacarũ lib. j. reponantur in ſ. q. ſacchari diſſoluti in aqua borraginis vel naphæ, & adde aceti ℥ ij. cinamomi ℥ ij. Purgatiuum efficies, ſi in vaſe addas ℥ ℔ ſcammonij.* In reliquis medicinis purgatiuis addenda erit confectio hamech, aut diacatholicon, vel diaſena, vel vtendum elleboriſmo, quem iam deſcripſimus c. *de melancholia*; ſanguinis miſſio parcior ſit, & ex baſilica, vel ſaluatella ſiniſtri lateris, at menſtruationis tempore ex ſiniſtro pede; longè tamen vtilius fœculentus ſanguis per hæmorrhoidas deponitur, per quas & euacuatur, & deriuatur: Veteres ſecabant venas retro aures, & ſanguine inde fluente lienem inungebant, quod vt ſuperſtitioſum ſimul & periculoſum reiiciendum, vtilius multò eſſe expertum eſt, corpore præpurgato, venis ad lienem nigricantibus hirudines applicare, aut cucurbitulas cum ſacrificatione, ac ex iiſdem debitam ſanguinis menſuram detrahere.

Superſtitio veterum.

Attenuantia.

Melicratum.

Ad tertium remediorum genus quod attinet, humor etiam leuioribus attenuandus quia validiora reſiccant humorem melancholicum, & aridiorem reddunt affectum, vtendum igitur præter cætera melicrato ſic concinato; ℞. *corticum rad. cappar. ℥ iiij. polypodij ℥ ij. paſſularum*

larum sine acinis ʒ j. prunorum numero x. fiat decoctum ad lib. ii. facta colatura adde mellis ʒ iiij. Aut ℞. corticum rad. cappar. tamariſci an. ʒ j. corticis ſalicis ʒ ß, ſeminum frigid. maior. ſeminis agnicaſti an. ʒ ß, foliorum adianthi m. i. prunorum numero xij. paſſularum ſine acinis ʒ j. fiat decoctio in ſ. q. aquæ ad lib. j. adde ſirupi acetoſi, borrag. de põis, vel de ſcolopendria ʒ iiij miſce. Hic notandum ſemper in medicamentis pro liene addenda eſſe folia ſcolopendriæ, & cortices cappar. in iis vero quæ pro iecore conficiuntur ab ſynthium, & eupatorium; Nam „vt Gradius inquit „quale eſt abſynthium iecori, tale eſt lieni cortex cappar. & quale eſt iecori eupatorium, tale eſt ſpleni ſcolopendria. Porro ſupra dictis addi etiam 10
poſſunt, quæ magis aperiant, & diſcutiant, qualia ſunt ebulus, brionia, cortex hederæ; aut ℞ ſirupi bizantini, de ſcolopendria, de Epithymo ſingulorum ʒ ij. aquæ graminis, lupulorum, fumariæ vel gallitrici an. ʒ iii. miſce pro tribus doſibus; Purgationes ſæpius iterandæ, quibus adde Semiunciã Epithymi, aut foliorum ſenæ; vel ϑ iiii. pulu. hieræ; exhibentur etiam ſtibii præparati g. iiii. cum ʒ j. conſeruæ florum borraginis; in vniuerſum tamen iiſdem purgantibus medicamentis vtendum, quæ c. de melancholia, dicta ſunt, inter quæ expertus laudo apozema deſcriptũ in 3. remed. genere.

Epotalia. Quod ſi in ſcyrrhũ degeneret affectio, & extenſa partis duritie deprehẽdes, aut ſi cachexiæ, hydropiſue præludia appareãt, & expedum crurum q; tumore cognoſces, validiora inſcindẽtia, ac emollientia ex 20
Fotus. iis, quæ dicta ſunt, ſeliges; & inſuper hunc fotum parabis: ℞. radicũ cucumeris agreſtis, althææ, liliorũ an. ʒ i. corticũ radicũ cappar. tamariſci an. ʒ ß, foliorũ maluæ, bismalvæ, ſcolopẽdriæ, abſynthii an. m. j. ſeminis fœniculi, lini, fœnugraci an. ʒ ß, florum camomillæ, melilloti, geniſtæ an. p. i. fiat cũcoctio in aquis portionibus aquæ, & vini albi ad tertias, cui adde aceti acerrimi parum, quo pars
Cataplaſma. foueatur ſingulis diebus, & ſupponatur ſequens cataplaſma: ℞. farinæ ſeminis lini, fœnugraci an. ʒ i. ß, farinæ lupinorum ʒ i. pulueris radicis Ireos aut brioniæ, tamariſci an. ʒ ij. adipis vituli, axungiæ cuniculi an. ʒ i. olei cappar. q. ſ. cum modico ſuperioris decocti, fiat cataplaſma; topica in hunc vſum plura
Vnguẽtum reperies apud Practicarũ ſcriptores, c. de ſcirrho lienis, inter reliqua tamẽ ſi affectio in ſcyrrhũ degeneret, ſequentia inprimis laudãtur. ℞. olei cappar. ʒ ii. medullæ vituli pinguedinis anatis, ammoniaci in aceto diſſoluti an. ʒ ij. aceti ʒ i. ceræ q. ſ. fiat vnguentũ; aut ℞. ſucci ſummitatum ſampſuci, olei cappar. dialthææ. an. partes æquales, ceræ parũ, fiat linimẽtũ, aut conficiantur
Emplaſtrũ. tale emplaſtrũ: & radicis lilii, malvæ, brãcæ vrſinæ, ſcillæ an. ʒ i. coquantur in

vino

vino albo contundantur, & addeolei rutacei, cap. ſing. ℥ ij. dialthæa ℥ i. ß miſce, quibus addere licet muſcilaginis altheæ ℥ i. pulueris ſcolopendriæ ℥ ij. acetum ſquilliticum, ſuccum braſſicæ, oleum amygdal. amar. liliorum, de cucumere aſinino, ficus pingues, æſypum, emplaſtrum de meliloto, de muſcilaginibus, diachylum armoniacum cum muſcilaginibus altheæ, lini, & fœnugræci, quæ omnia præcedat ſemper fomẽtatio ex ſuperiori decocto; etiam vtilis eſt vapor ex aceto acerrimo, & fuſus ſuper candentem lapidem molarem, ſeu pyritem, aut ſuper laterem, & per infundibulum acceptus; aut linteum madidum in aceto, in quo ſæpius chalybs fuerit extinctus, lieni calidum apponatur. *Aceti vapor.*

Si tamen cum his, flatus, rugitus, & aquæ fluctuationes in ſiniſtr latere perſentiantur, quod ſæpe accidere compertum habeo, quia perfrigidam & humidam intemperiem, humores frigidi, tenuiores, & aquoſiores redditi, facile in frigida parte colliguntur, & cum flatibus commixti rugitum afficiunt, ac fluctationem; malum frequens poſt plenilunia, frigidiori cœlo, poſt vſum aquæ, & frigidorum alimentorum, ac indebitum vitæ inſtitutum; mox tamen renouata luna, calidiori aeris conſtitutione, ac debito vitæ moderamine nonnihil ſubſidet. Curatur frequenti clyſteriorum vſu, ex decocto capitis veruecis, cum iam dictis herbis ac ſeminibus, cuius decocti ℞. ℥ x. *olei irini, & rutacei ſingul. ℥ ij. ſalis ℥ j. ß*, laudantur deinde inunctiones, quæ inſcindant, reſoluant, & parum roborent: vt ℞. *theriacæ optimæ ℥ j. diſſoluatur in ℥ iij. olei rutacei & anethini, ac cum cera fiat linimentum.* Neceſſum tamen eſt ante omnia purgationem inſtituere ex ℈ iiij. hieræ ſimpl. aut diacolochyntidis; aut ex ℥ i. ſequentium pilul. ℞. *aloes, rhab. agarici trochiſcati an. ℥ ß, ſcolopendriæ, ſeminis agni caſti, endiuiæ an. ℈ ß cinnamomi, aſſari, ſpicæ an. ℥ ß raſuræ cornu cerui, raſuræ eboris, coralli an. g. viij. cum aceto ſquallitico formentur pillulæ viij. exſingulis ℥.* aut fiat vinum purgatiuum, nonnihil diuerſum ab illo, quod alibi deſcripſimus: ℞ *turpeti, radicis mechoacanæ, agarici, rhab. ſingulorum ℥ j. foliorum ſcolopendriæ m. ß, cinnamomi, aſſari, ſpicæ an. ℥ ß, includantur in ſaculo, qui pendeat per horas xxiiij. in lib. ij. vini albi tenuis, in loco calido, de quo ſingulis diebus mane capiat ℥ v.* facta maiori aut minori expreſſione, prout magis minue ſue fluidam alvum habuerit patiens. Tandem aqua exſiccanda, quod fiet ſi mane, & veſperi capiat ℥ ij. ſequentis mixturæ: ℞. *piperis, cumini, rutæ an. ℥ ij. ß, nitri ℥ ij. melle optimo excipiantur*: vel *Rugitus ſiniſtri hypochondrii. Curatio rugitus. Purgatio. Vinum purgans. Aquæ exſiccatio.*

℞. nigellæ Romanæ seminis anisi, apij, petroselini, cumini an. ℥ ij. farinæ optimæ lib. i. misce certe pistoria, fiant panes, possunt etiam species in vino dari, aut cum pane ordinario commisceri, qui utilior fuerit, cum aqua decoctionis fraxini pistus; sacculi quoque resiccantes, aut resoluentes lienis regioni applicentur ut: ℞. seminis milij parum conquassati. p. ij. salis p. ß. torrefiant in tegula, fiant duo sacculi cum basturis, longitudinis medij palmi, qui suffumigati cum vapore aceti acerrimi, in quo lapis molaris ignitus, aut chalybs extinctus sit, alternis vicibus applicentur; alter sic fit; ℞. cumini p. ij. seminis agnicasti, rutæ an. ℥ j. ut supra, confringantur, exsiccentur, ac duobus sacculis includantur. Vehementer insuper laudatur linimentum exadipe strutiocameli, & reliqua quæ hydrope affectis utilia sunt.

Sacculi pro liene & vētre.

Aut si venæ meseraicæ infartæ fuerint, differt affectus à Melancholia, dicta hypochondriaca, quod in hac sanguis ibi contentus efferveſcit, & exuritur ex cuius halitibus caput & cor tentantur, in morbo virgineo, licet sanguis in eodem loco sit impactus, refrigeratur tamen, ac recrudescit, unde subalbidus ille color; dignoscesid ex pituitæ vomitu, nausea, cibi fastidio, depravato appetitu, præcordiorum compressione præsertim à cibo, animi deiectione, alba urina, & copiosa (quæ melancholicis potius pauca, & ex viridi crocea) falsa siti, tumore oculorum, ac totius uultus, & quia minus intentè, sed diutius caput pulsat, & dolet.

Meserei obstructiones.

Diff. inter meserei obstruct. & melancholiam hypochond.

Curatur sanguinis missione, non quidem ex brachio, sed ex pede, vel potius ex hæmorrhoidibus, hæ namque venæ cum meseraicis mirificè consentiunt, & earum sunt veluti propagines; conveniens est etiam vomitus semel, aut bis in hebdomada, non tamen instantibus menstruis, purgatio per vices medicamentis superius relatis exercenda, quibus tamen non cassia, nec senæ folia admisceantur, quia nimis flatulenta, subinde redeundum ad julapia, & apozemata attenuantia inscindentia, & abstergentia, ac denique ad ea, quæ menses movere nosti, ventriculum vero, à meserei totam regionem inunges, prædictis iam linimentis, addito pulvere Diarrod. aut aliquo ex illis, quæ c. *de ventriculi accidentibus ex utero*, mox reperies.

Curatio.

Vomitus.

Purgatio.

Porrò sunt præter iam dicta auxilia, quædam curatis obstructionibus communia, nimirum pilulæ aperientes, de quib. c. *de menstr. suppress.* exercitium, lapis bezoarticus, radix scorsioneræ, & usus chalybis

Obstructionibus curatis cōmunia auxilia

lybis præparati; circa quæ notandum, pilulas & ſolida medicamenta; ventriculo magis convenire, potiones & liquida pharmaca, jecoris, lienis, & uteri obſtructionibus. Exercitium excitat viſcerum calorem, unde feliciores fiunt concoctiones, & pauciores redundant cruditates, deinde etiam ſi ad initium ſudoris deveniat, humores diſtribuit; tertio aperientibus medicamentis viam parat, ideo parum exerceri ante eorum aſſumptionem utile eſt, convenit autem ſummo mane, præcedente alvi deiectione, in loco acclivi & laborioſo; terminus erit ſudoris initium, à quo deinde quieſcendum. *Exercitii.*

Lapis Bezoarticus delicatioribus fœminis exhibetur, & iis præſertim, quæ melancholicæ ſunt, quibuſve ſemen corruptũ eſt, vel cordis ſaltu afficiuntur; Præfertur orientalis, levis, pellucidus, laminoſus, coloris ex viridi nigri, inſipidus, cuius pulverem ſi calce & aqua miſceas, colorem refert ex pallido viridem, quique ſuper accenſos carbones iniectus, in auram penitus evaneſcit, aſſumuntur ſingulo mane quinque ſexvè grana eius, in ſubtiliſſimum pulverem redacta, & aquâ aperienti vel convenienti alia diſſoluta, vel admiſcetur conſervæ adianti, ſeu borraginis, & ſuperbibitur parum aquæ eiuſdem herbæ, aut tabellæ ſic concinnantur pro nobilioribus ℞. *Jeminis agni caſti, rubeæ, cinamomi an. ℈ ij. lapidis Bezoartici ʒ ß, cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſæ, vel naphæ, fiant tabellæ, ſingulæ ponderantes ʒ j.* idem etiam lapis utiliter adhibetur alicui ex electuariis, quæ paulò infra ex chalybe conficere docebimus, aut reliquis rotulis cordialibus & aperientibus. *Lapis Bezoarticus.* *Tabella ex lapide Bezoartico.*

Radix ſcorſoneræ abraſa in vino per noctem maceratur, cuius vini mane accipiãtur ʒ iij. vel quatuor, aut eadem radix aliqua ex prędictis aquis elixetur, deinde ſaccharo condita devoretur, & ſuperbibatur de eadem aqua, idem etiam ſaccharum ſive ſirupus, in quo radix fuit incocta, addito cinamomo exhibeatur. *Radix ſcorſoneræ.*

Cæterum in demolliendis obſtructionibus primum obtinet locum uſus chalybis, qui ut ex eo varia poſſint confici medicamenta ſic prius paratur, ut docet Manlius: ℞ *chalybis tenuiſſime limati lib. 1. toties aqua fontana lavetur, quoad aqua limpidiſſima appareat, tum in olla vitriata ponatur ſuperaffuſa ea quantitate aceti acerrimi, qua ſatis imbibatur, ſic maneat per dies xxx. agitando ſeptimo quoque die, & affundendo plus aceti, ſi opus ſit, poſtea in vaſe amplo pulvis extendatur, ac in umbra* *Chalybs.* *In Scolio triphœræ maioris.* *Præparãdi chalybis primus modus.*

umbrâ exsiccari sinatur, subinde in mortario mettallico tritureturr diligenter, a. per cribrum adstrictum, tenuissimus pulvis extrahatur, & adhuc in marmore pictoris exactissimè trituretur, quo ad visum effugiat, & intra digitos fere non sentiatur, tandem in vase vitreo servetur, vel cum gummi tragachanti, Secundus. *fiant trochisci,* quod melius est. Secundo modo cõcinnatur chalyps, si eius limatura sæpius igniatur, & subinde aquâ aut liquore affectioni conveniente, novies extinguatur, aut quo ad vim chalybis susceperit liquor, quo deinde utendum. Tertio limatura, post macerationem in Tertius. aceto, igne comburitur super laminam ferream, ut partes superfluas amittat, manentibus utilioribus ac purioribus; habet enim chalybs duplex in se sulphur ac mercurium, unum coctum, ac in ferri naturam iam conversum, quod expetimus, quia purgativum est; alterum crudum ac superfluum, quod inutile ac pernitiosum censetur, & his præparationibus admittitur, quæ potissimum fieri debent ex limatura acuum aurarmorum, vel alterius chalybis, qui ignem sæpius iã fuerit expertus; & hoc 3. modo etiam cum gummi tragachanti trochisci fieri possũt, aut aliter servetur.

Duplex sulphur ac mercurius in chalybe.

Corporis prap. ante chalybis usum. Jam vero ante chalybis usum corpus tripliciter præparandum, primò exercitio, aut (si exerceri patiẽs ob debilitatẽ nequeat) potu aquæ calidioris, postea lenta de ambulatione domi, & non sub dio si tanta debilitas sit, sumpto per intervalla calidissimæ aquæ haustu, ut vi laxiores reddantur ac facilius medicamentum permeet. Secunda præparandi ratio fiet per lenitivam purgatiunculam ex manna, aut vomitorium, ne ad vias obstructas humores deferantur, id quod potissimum convenit in scyrrhosis affectionibus. Tertio præparantur humores qui obstructiones pariunt, extenuantibus, quod fit hac chalybis levi potiunculâ, ℞ *limaturæ chalybis ℥ iiij in ferreo instrumento igni candescere sinito: deinde, affunde aquæ lupulorum, graminis, rubeæ, aut borraginis vel fontanæ lib. 2. coletur, & iterum eadem limatura igniatur, ac in eadem aquæ extinguãtur, idque septies fiat; rursus sume totidem ℥ novi chalybis donec hac ratione libr. 1. consumatur, tunc facta colatura, adde sirupi violarum, borraginis, aut de quinque radicib. vel mellis rosati ℥ iiij, fiat potio, cuius patiens singulo mane, facto prius exercitio, capiat ℥ iiij,* quo finito eandem potionem repetes sed efficaciorem, factis pluries chalybis extinctione; vel fiat sequens sirupus (qui in officinis promptus esse debet pro huiuscemodi affectibus) ℞ *scoriæ ferri vel* (quod magis

Secunda impedimẽtum removendo.

Tertia humorum.

Sirupus de chalybe simplex.

magis semper laudo) *chalybis præparati lib. 1. passularum sine granis lib. 2. infundantur per triduũ in lib. 6. aquæ fontanæ, vel alterius morbo conuenientis, deinde bulliant ad tertias, & adde, origani, ameos, juniperi limati an. p. 1. iterũ parũ bulliant, & ex colatura, cum sacchari sufficienti portione, fiat sirupus debitæ consistẽtiæ, cui adde in vltima ebullitione croci in ligatura ℥ ij.* & hic ritè vocabitur sirupus de chalype simplex; cõpositus vero fiet, si in vltima ebullitione loco croci, addas dialaccæ, rhab. agarici trochiscati in ligatura, aut in substantia, prout purgare libuerit an. ℥ ij. aut loco rhabarb. pseudorhabarb. q. aliter dicitur Rhabarbarũ Monachorum: validius etiã deobstruet si in prima decoctione addas radicis rubeæ ℥ ij. aut alias herbas vel radices partẽ obstructam respicientes, aliter sirupus sic concinnatur, ℞. *aquæ borraginis lib. 6. fol. capill. Veneris, asplenii an. m. j. passularum sine granis p. ij. radicis petroselini, fœniculi, eringij, graminis an. m. ß. seminis anisi p. ij. coquantur ad medias, coletur; & tunc* ℞. *chalybis præparati libr. 1. igniatur, & sæpius extinguatur in prædicta colatura, & adde sirupi borraginis, byzantini, capill. Ven. singulorum ℥ v. theriacæ antiquæ, mitridatij an. ℥ iij. sacchari q. 5. iterum feruefat ac fiat julapium, dosis ℥ iiij.* per plures ex ordine dies quouis tempore, quia est medicamentum securissimum. *Syrupus de chalybe cõpositus.*

Eadem ratione electuaria siue confectiones ex chalybe parari possunt, & primò si meseraicæ obstructæ sint, sic: ℞. *specierum diarrod. diacurcumæ, agarici trochiscati an. ℥ j. medullæ carthami ℥ ij. corticis radicis rumicis, rubeæ, seminis dauci an. ℥ j. ß cariophyllorum ℥ j. chalybis minutissimè vino præparati ℥ ij. mellis despumati q. 5 fiat electuarium, dosis a ℥ ij. ad iiij.* si laborans eo assumpto vomuerit, detrahe carthamum, ac agaricum, & fœmina parum vini odorati superbibat, vt os abluat, & nauseam compescat; pro iecore verò obstructo agaricum detrahe ac carthamum, & eorum loco substitue ℥ ij. ß. rhab. vel sic confice: ℞. *limaturæ chalybis vino præparati ℥ ij. puluer. spicæ, absynthij pontici, diarrod. abb. an. ℥ j. rhab. ℥ iij. cum melle, fiat confectio* aut ℞. *limaturæ chalybis præparati lib. ß vini albi ℥ viij. in vase vitreo lento igni apponantur, agitando diligenter chalybem cum vino, donec spumosum quid sursum feratur, tunc pinguem hanc partem simul cum vino in aliud vas transfunde, & id quater fiat denuo vini parem copiam affundendo, in eandem limaturam, eodemq; modo feruere sinito, & separa: Vinum itaq; cum hac quadruplici spuma rursus igni appone, donec leuiter feruens mellis spissitudinem acquirat, tunc vsui serua, & ex eo sic confice electuarium:* ℞. *seminis petroselini, dauci, specierum diacurcumæ, ac diarrod. an. ℥ j. cinnamomi ʒ j. chalybis dicto modo parati ℥ vj. cum melle dispu-* *Confectiones ex chalybe. Pro mesereo.* *Pro iecore.*

mato, fiat electuarium, dosis a ʒ ij. ad vi. summo mane ut supra, utile etiam est puellis, quæ utuntur esu rerum extranearum. At si lien obstructus sit sic conficiatur ℞. *limaturæ chalybis aceto præparati lib. i. aceto acerrimo adhuc abluatur, & inspergito super pannum, & adde pulveris cariophyllorum ʒ ß. transacto die & nocte, vase vitreo excipiantur cum ʒ x. vini albi, & unica media pulveris scolpendriæ, valide phialam concussam soli exponito fervēti, aut in æstuario per decem dies manere sinito, singulis diebus agitando, & concutiendo, donec in limatura cum vino loquetur, nec quicquam resideat, cuius porriges ʒ ij.* vel *ij* ß. at si nimis crassum sit, diluatur ʒ una vel altera aquæ bouraginis, vel vini dulcis. Aut ℞. *dialaccæ ʒ. vj. chalybis præp. ʒ viij. mellis d spumati q. s. misce*, dosis ut suprà. Quod si magis purgare velis. ℞. *diaphœnici ʒ ij. chalybis ʒ iiij.* pro dosi; Alii chalybem conficiunt potabilem, multò tamen securior est aqua, quæ excurrit ex lapide, in quo enses acuuntur, si centies in ea chalybis limaturam extinxeris, est enim utilissima, & magnos lienes mirificè curat, uulgò communiter adhibentur singulo mane chalybis præparati ʒ ij. aut iij. cum unica conservæ ros. satius tamen fuerit incipere à ʒ j addita si purgare volueris ʒ ß rhabarb. sic pleræque fœminæ, quæ infelicius purgantur, aut uteri obstructiones patiuntur, citra medici consilium, hoc remedio ut sibi familiari, communiter utuntur, quod per plures cōtinuatos dies assumunt. Tandem pro obstructionibus vel scyrrho uteri, ℞. *limaturæ chalybis, prius vino, deinde aquæ vitæ præparati ʒ ij. theriacæ antiquæ, mithridatij, antidoti hæmogogi an. ʒ ij. puluveris agni casti, diarrod. abb. an. ʒ j. cum melle despumato, fiat confectio dosis a. ʒ ij. ad ʒ iiij.* aut ℞. *limaturæ chalybis præparati ʒ ß. radicis rubeæ maioris fol. ceterach. an. ʒ j. cinnamomi, macis an. ʒ ß. menthæ, scolpendriæ an. ℈ j. corticis citrificci, vtriusque coralli an. ʒ ß. sacchari albissimi lib. ß. fiat pulvis subtilissimus: dosis a. ʒ ß. ad ʒ j.* aut cum saccharo dissoluto in aqua arthemisiæ fiant rotulæ singulæ pouderantes ʒ ij pro dosi.

Pro liene. *Chalybs potabilis.* *Pro utero.* 1. 2.

Admonitiones.

Porro sunt in usu chalybis pauca quædam obseruanda: primò ut sumatur seruato exercitio, & præcedente purgatione. Secundo ut ejus usus sit in vere, aut autumno; quippe hæc tempora, temperatiora cum sint, remediis plus fauent, ac insuper in æstate timor est, ne febris accendatur, & ob remedium ipsum, & ob validum exercitium, quod requirit, in hymne meatus tam interni, quam externi obstructi sunt, unde impeditur medicamenti operatio, quæ est, penetrare, reserare, expurgare, & abstergere, ac subinde febris excitari posset, dolor capi-

capitis, ventris torsiones, ac reliqua chalybis incommoda, quæ Avicenna recenset. Tertio aduertendum, vt quo tempore sumitur chalybs, victus sit exquisitus. Quarto vt si aluus soluta fuerit ex imbecillitate, vel scyrrho alicuius visceris, loco purgantium medicamẽtorum corroborantia misceantur, vt diarrhod. dialacca, & similia, quæ partẽ affectam respiciant. Quinto vt in lienis obstructionib. præparetur cũ aceto: in frigidis vteri affectibus, aut iecoris vel ventriculi debilitatib, in vino, in calida vero iecoris constitutione in aqua rosar. vel sero caprino, & si adest acuties sensus ventriculi in lacte, aut oleo amygdalarum dulcium. Sexta si obstructiones fuerint in viis ductuũ, leuissima chalybis trituratio, & præparatio satis erit, sint autem in penitioribus venis, & abditis corporis partibus, chalybem minutissimè, & aceto acerrimo præparare oportet, & aliis medicamentis, quæ vim habeant expurgandi, attrahendi, & penetrandi, admiscere, ita tamen, ne nimis minuta trituratione (quod aliquando fit) in argentum vivũ degeneret, quod cognoscitur, quia quando vt decet, est præparatus, leuis redditur, aliter ponderosus, fœminæ vomunt, ac alvũ nimis turbatam habent. Septimo vt primæ extinctiones semper rejiciãtur, aut saltem eligatur chalybs, qui ignis vires sæpius fuerit expertus, vt acuũ, ac armorum frustra. Demum fœmina chalybem acceptura mane in agrũ migret, ac paululum sese exerceat, tunc chalybis quantitatem iam dictam sumat, ac desuper bibat tantillum vini, aut aquæ calidæ, & indesinenter deambulet in locis accliuibus, tametsi defatigetur, nam valido excitatio partes calent, pori aperiuntur, & medicamentum expeditius distribuitur: finito exercitio in lecto sese componat, ac si sponte sudor erumpat, seruet, sin minus non prouocetur, vtcunque tamen per duas, aut tres horas in lecto maneat, ac dormire licet, postea cibum capiat moderatum, ex cocta carne potius quam assa, & in cœna aliquid de pullo cocto, aut recentibus ouis, auspicetur cœnam à capparibus, vel asparagis coctis, aceto deinde respersо ac oleo; interdiu capiat frustrum radicis scorsoneræ conditæ, aut borraginis, aut flores aurantiorum: Terminus quibus chalybs assumitur, ad 12. dies extenditur. 15. 20. 30. 40. pro indigentia; completæ eius operationis indicium erit agilitas ad motum, & quod non ita defatigatur fœmina, nec præterita sentit symptomata; color labiorum, ac totius vultus vividus, qui antea subalbidus fuerat; potissimum tamen signum est mẽstruorũ eruptio, si antea suppressa erant, & quod in hypochondriis ac

A. 64. tra. 1. cap. 8.
3.
4.
5.
6.

Chalybis nimis minuta trituratione in argentum viuũ degenerat.
Victus.
Cibus.
Terminus dierum.
Signa completæ operationis.

ventre, nulla ad tactum sentitur obstructio, nullus dolor quippe his sic apparentibus remedium profuisse certum est. Non solum autem curationis tempore, verum etiam postea per aliquot dies debitum seruet viuendi modum, quod si (quia fœmina delicata est, aut iecur habet calidius) calor vel febris curationis tempore superuenerit, tunc quia exercitium hæc symptomata excitare solet, moderatum sit, & aut sella, aut manu ducatur, vel certè frictionibus suppleatur.

Scholium.

Ferrum notissimum est metallum, constans argento viuo modico, ponderoso, immundo, lutulento, & sulphure, spisso, impuro, adurente igne, excoquitur, quo 10
in opere tria ex eo prodeunt, chalybs quod gracis etiam stomomma dicitur, ac ferrum idem est sæpius liquefactum, & purgatius redditum; squamæ quæ malleorum ictibus è ferro excutitur, aut ex chalybe, & scoria ferri, quæ & ferri spuma, aut ferri stercus, seu excrementum nuncupatur, & reperitur in fabrorum ferrariorum fornacibus, tanquam spongia quædam, quæ nequaquam in ferrum postea verti potest; præter quæ etiam rubigo ferri siue ferrugo reperitur; quæ omnia impensè exsiccant, qua potissimum facultate, fluxiones sistunt, magnos curant lienes, ac omnem demoliuntur oppilationem; crassa insuper, & terrestris substantia in ferro multa, qua adstringit, ratione vero sulphuris & mer- 20
curij, purgandi ac liberandi, ab infarctu vires obtinet, non quidem trahendo, nec solo pondere, sed liquando, fundendo, attenuando, quod viscidum, & crassum est, ac fortasse etiam commouendo, & irritando quemadmodum stibium &
Gelf. lib 6. cap. 6. P. lib. 34. cap. 11. *Mercurius ipse. Nec nos latet stomomma proprie aciem dici, non quidem aristi vt Gelsi. & Plin. sentire videntur, sed ferri aciem seu laminam vt declarat Aëtius lib. 8. cap. 11.*

Porro huius remedij autor fuisse dicitur Christophorus de Honestis in tract. 2
Chalybis virtutes. Quatern. 3. 5. 2. c. 11. Av. 2. can. cap. 252. *de trochiscis, tametsi ante illum in scyrrho lienis, ferri vsum potissimum chalybis commendat Aetius, & Auicenna ferrum habere vim exsiccandi, solvendi, ac coitum roborandi affirmat; ac plerique medicorum merito ei plures adhuc assignant virtutes, nam & in scyrrho veteri, & in obstructionib. omenti, mesenterii, iecoris, lienis, ac venarum ipsius vteri mirifice confert sed & ex aceto illitum autore Dioscoride, igni sacro, & papularum eruptionibus prodest; ac insuper ad scabrities genarum, reduvias, quas panaritios vocant, pterigia, & condylomata valet, gingiuas firmat, curat alopecias, & fœminarum profluuia, ac hæmorrhoidas, demum vt ipse Christophorus refert, mane sumpta ʒj. pulueris chalybis præparati, cum conserua rosar. ventriculi villos seu fibras confortat, appetitum excitat, humiditatem ventriculi absumit, vnde* 30

felicior

fœlicior fit coactio, cachexiæ medetur, ac incipientem sanat hydropem, & omnes corporis, ac humorem corruptiones, præsertim partium interiorum emendat, atque rectificat, quæ omnia vera esse crebris confirmatur eventibus, ideoque plura ex eo conficiuntur medicamenta, sirupi, electuaria, trochisci, aqua chalybeata, conserva de scoria ferri, & crocus Martis de quo VVeckerus; quæ ad immodicum, & intempestivum menstruorum fluorem valent, mensium stillicidium, dysenteriam, & omne aliud fluxionum genus sanant, Potissimum autem chalybis vsus in obstructionibus, contumacibus fluxionibus, & internarum partium corruptionibus, vtiliter vsurpatur. Verumenimvero quibus id viribus præstet, controversum apud medicos est: neque enim constat frigidumnè an calidum sit, cum utriusq; qualitatis notæ in eo luceant, sicuti in argento vivo; nam referare, attenuare, & expurgare proditum jam est. At Galenus 10. simpl. & millies alibi fluxus potissimum dysentericos lacte curat, in quo fuerint extincti ferrei cylindri igniti, qui aquosi atem lactis consumant, & adstringentem vim communicent, quibus subscribunt Paulus, & Trallianus. Sunt qui respondent (supposito uti diximus) quod ferrum, sicuti reliqua metalla, ex duobus conflatur principijs, sulphure sicuti patre, ut chymicorum more loquar, & mercurio sicuti matre; ratione sulphuris calefacere, exsiccare, absumere, aperire, confortare, appetitum excitare, & interiores corruptiones sanare; ratione vero mercurij frigidum esse, & ea qualitate simul cum terrestri sua nativa substantia, infrigidare, densare, ac retinere quoslibet fluxus. Alij, quod supra innuimus, duo metallorum principia sulphur & Mercurium, duplicia chalybi inesse adstruunt; alia cruda, & excrementitia, quæ natura ut supervacanea ad superficiem trudit; alia cocta, & utilia, quæ in substantia, & penitioribus ejus partibus reperiuntur; inde fieri, ut primæ extinctiones semper omitti debeant, etiam illis qui contra quaslibet fluxiones chalybem præparant, sed neque pro his exactissimam trituration em utilem, quia excitatur vis purgativa proritans, & conturbans sulphuris aut Mercurij, quæ in penitissimis partibus delitescit, crasso itaque modo triturandum, ita enim & sulphuris vires elici, quæ in superficie sunt fluxionibus accommodæ, exactius, ac minutius pro delendis obstructionibus, quia utramque vim expetimus, & eam quæ in superficie est, & alteram, quæ in partibus medijs, dummodo cocta sit, & minime excrementitia nec in aliam naturam degeneret, & dissolvatur metallum, quia hæc ut superius diximus fundit, liquat, & attenuat; Nec desunt qui Mercurium, & sulphur coctum in superficie inesse credant, ideo contra obstructiones, primas eligunt extinctiones, contra fluxiones, ultimas, atque pro his chalybem jam tritum, vt armorum, aut acuum particulas pro illis novum semper chalybem usurpant. Sane vero si rem accuratius expendas chalybis

Dubium Chalybs frigidusne an calidus. C. de sero lactis.

1. Solutio.

2. Solutio.

Autoris decisio.

lybis triturati medicamentis ac trochiſcis obſtructiones magis curari reperies: aqua ex integri chalybis extinctione fluxus, interea tamen conſerva de ſcoria ferri electuariis ac trochiſcis vtrumque affectum plerumq; ſanari, quocirca meâ quidem ſententia idem chalybs, & ex eo confectum medicamentum, ſiccitate & ſubſtantiæ craſſitie, fluxus ſanat, & corruptiones emendat, ſub varia forma: Et eadem qualitate, ſulphuris & Mercurii viribus admixtis, ac ponderoſitate quadam penetrans, obſtructiones demolitur. Adminiculatur huic meæ ſententiæ Aetius cit. vbi de ferri, & ſtomommatis ſquamâ inquit, præclare ſplenem liquefacit, vtpote quæ conſumendi facultatem præſtat, & Galenus cit. ferrum, inquit, adſtringentis facultatis etiam eſt particeps. Quod ſi crudus Mercurius alicui parti ineſt certe interiori, indicium eſt quod vomunt, & aluus turbatur, non iis, qui extinctiones, ſed iis qui chalybem in ſubſtantia aſſumunt, etſi diligenter trituratum, quod prouenit ex turbatis ab ipſo humoribus, qui obſtructiones efficiebāt. Sub varia dixi forma, quia credibile non eſt, idem medicamentum pro noſtra libidine modò adſtringere modò purgare, & liquare, etiamſi vtramque vim obtineat, nos non poſſumus medicamentis imperare, ita vt vna eius virtus quam expedimus operetur altera ociante, niſi præparationis modo ac forma, vnam magis quam alteram ſuſcitemus, ſic Rhabarbarum leuiter vſtulatum adſtringit, eius dilutum purgat, & eiuſdem rhabarbari tenuiores ac ſuperficiariæ partes bilem educunt, ipſa ſubſtantiæ fluxiones ſanguinis cohibet, nec aliter chalybis interiora aperiunt, & deobſtruūt, exteriora ſiccant magis, & dyſentericos fluxus ſanant, ac rurſus eius ſuperficiariæ extinctiones dyſenteriam ſedant, interior ſubſtantia præſertim in forma ſolidiori exhibita obſtrictiones demolitur.

Chalybs ſub varia forma modo liquet, modo adſtringit.

De variis ventriculi accidentibus & dolore ex vtero.

CAP. VI.

QVia vterus, vt multis aliis partibus, ita etiam ventriculo plurimum conſentit, quod ſuo loco proditum eſt, contingit aliquando, vt â ſemine, vel menſtruo in vtero corrupto vel vitiato, aliquid in ventriculum tranſmittatur, vnde fœminæ vel nil omninò, vel diminutè appetunt, ſæpè etiam deprauatè, quæ affectio citra tum dicitur, latinioribus pica, de qua latius lib. 3. c. 10. ſubinde odio habent cibos, & animus ex ſolo alimenti conſpectu horret; interdum canum more perpetuo appetunt, quæ omnes affectiones ad vitiatam appetentiam pertinent: nam & immodicam cibi, vel potus copiam ingerere, & diminutè

minutè aut nihil appetere, & in alienarum qualitatum desiderium propendere, à vitioso prouenit appetendi opere, quod in ore ventriculi residere nemo ambigit, in qua certe parte non solum naturalis, verum etiam animalis facultatis symptomata efflorescunt, ob magnũ cum vtroq; principio commercium. Porro vitiatur hîc appetentia, ex ipsius oris ventriculi intemperamento solo, vel cum affluxu materiæ ab vtero regurgitantis, à qua etiam causa plurima alia agminatim succrescunt accidentia, vt miri ac varii dolores acres interdum, & adeo vehementes, vt syncopen inferant cum tædio, ac mæstitia; adhæc nausea, vomitus, singultus, ructus, prout hanc aut illam ventriculi partem humor, aut vapor impetit; nam quæ euomuntur, in ventris spacio natant; nauseam mouent, quæ adhærent; singultum excitãt, quæ ipsis tunicis continentur; ructus tardiorem infelicioremq; arguit concoctionẽ, ac proinde fundi ipsius vẽtriculi; vbi ipsa perficitur imbecillitatẽ. *Varias ventriculi partes affectas, quæ signa monstrent.*

Ex dictis patet vnam ac generalem esse harum affectionum communissimam causam, halitum ex putri semine, vel sanguine ascendente, qui dum os ventriculi pertingit, appetentiam vitiat, dum cauum ipsius vomitum gignit; dum tunicis adhæret, nauseam; penetrans vero ipsius substantiam, ac tunicas, singultum prouocat, dum concutitur, conuelliturque vt ipsum expellat; at dum distentitur, dolorem parit, & ingentem cruciatum, sæpe etiam cum syncope, ob cordis vicinitatem. Rursus vitiat appetentiam non solum quatenus os ventris attingit, sed quatenus etiam putridus est vel calidæ humidæ, & pinguosæ substantiæ commixtus, quippe talia tædium, & subuersionem inferunt, neque solum cibos auertunt, sed etiam potum, sine quo diu degunt. Quod si qualitatem aliquam præter naturam halitus præ se tulerit, siquidem adscititia, nec dum facta fuerit, contrariis gaudet, ita dum calidus est, sitim excitat, quod si naturalis sit, aut licet tempore contracta, tamen diuturnitate, & fixione in consuetudinem habitumque abierit, tum rerum eiusdem naturæ appetitum suscitat, & vitioso similia recremento; sic si halitus exustus est, fœmina extinctos appetit carbones; si siccus terram, testas, aut cimoliam; si frigidus, & siccus gypsum ocramue, vt plurimum tamen acida acerbaq; exoptat, vt limones cum plurimo sale, & viridia poma, iuxta prauam halitus qualitatem, qui plerumque melancholicus est. Quibus accedit vitiosorum succorum copia in corpore præexistens, aut halitum occasionein dies accrescens, quibus potius humoribus quam vapori duntaxat *Causæ.* *Variarum rerum appetitus vnde.*

duntaxat causa durationis huius affectus tribuenda venit, qui ventriculo adhærentes ab halitu putredinosam, deterrimamq; naturam mutantur, & asservant.

Signa. Notæ per se conspicuæ sunt, si exactè perpendas, quod nauseam, vomitum, singultum, ventriculum ipsum affici declarant, appetentia vero vitiata, syncope, anxietas, dolor que ventriculi, os accusant; extranearum rerum appetitus, habitualem ferè halitus intemperiem, quæ sibi simile quasi insitâ, & naturali vi appetit: At si fœmina nihil omninò inediâ aut siti emacietur, universum corporis habitum, nimia humiditate, & crassorum humorum copia redundare, qui diu tolerant actionem caloris, antequam ad carnis consumptionem sit deventum. Porro ructus, & ventriculi flatulenta distentio cruditatis est soboles: dolorem ex flatu esse ostendit tentio, ex humore gravitas cum distentione, aut vomitu fit; species humoris ex sapore deprehenditur; mordicatio, humorum, aut vaporum acrimoniā prodit, & tunc propriè cardialgia, seu morbus cardiacus ab omnibus dicitur, nam & ventriculi os cor veteres appellarunt, verum ab aliis causis communi nomine ventriculi dolor vocitatur, quid autem reliquæ dolorum differentiæ, quæ plurimæ sunt, præmonstrent, disces ex c. *proximè sequenti.*

Cardiacus morbus.

Curatio. Uti una est communissima causa, ita una communis, ac generalis curandi ratio, laborare, ut nimium semen non generetur, genitum extinguatur, ac menstrua probè repurgentur, quæ quo pacto fiant capitibus propriis jam didicisti. Particularius tamen, ut non solum ureri, quæ pars est mandans, sed recipienti ventriculo prospiciatur, curabitur ventriculi dolor quinque remediorum generibus, primò victu optimi succi, ac tenuis substantiæ, potu aquæ cinamomi anisi vel coctæ cum corticibus citri, radice chinæ, vel modici vini Hispanici, aut Italici, quòd in hoc tasu Rhenano præfertur.

Victus.

Diversio. Sanguinis missio. Secundo divertentibus, ne ab utero humor seu vapor ascendat quod fiet sanguinis missione ex pede, si menstrua desint, aut diminuè flant, nec verendum ventriculo fastidiente, vel nauseabundo sanguinem demere, causam enim inprimis abscindere expedit, quod si menstrua prospere fluxerint, tunc ex brachio medio mense fieri poterit: utēdum etiam frictionibus crurum ventris, ac corporis vniversi, exercitio matutino, inunctione vētris inferioris, ex oleo anethino, liliorum

liorum alb. camomillæ, de croco, de baccis lauri, in quo ferbuerint radices lilij, angelicæ, aut ſemen agni caſti, addita deinde theriaca, & tertio quartóve quoquo die vmbilico cucurbita cum multa flamma applicetur ſi copia adſit flatuum, inferius autem ſuffumigia ex rebus calidis de quibus cap. *de menſt. ſuppreſſ.*

Tertio iis quæ ventriculum purgare ſint apta, parato prius humore in eo contento hoc aut ſimili ſirupo per aliquot dies: ℞. *ſirupi de mentha, de abſynthio an.* ʒ j. *aquæ fœniculi* ʒ *iij. miſce*, aut ſi ventriculus æſtuet, par exhibeatur quantitas ſirupi aceroſi, granatorum, roſ. cum aquis endiuiæ, fœniculi, deinde ſic purgetur. ℞. *electuarii lenitiui, vel diacatholici* ʒ j. *diaphœnici* ʒ *iij. agarici trochiſcati* ʒ j. *fiat bolus, addito* ϑ j. *ſpec. diarrod. aut cum* ʒ j. *ſirupi roſ. ſolut. &* ʒ *iij. decoctionis pituitoſæ, fiat potus*, à quo deinde adhibebis, quæ humores craſſos attenuent, ac inſcindant, de quibus c. *de febre alba* in 3. remed. gen. ſubindeq; redeundum ad ea quæ paulatim purgent, & abſtergant, in quem vſum confert alternis diebus tria capere catapotia, quæ ponderent ϑ i. aut ʒ ß. maſſæ pilul. de agarico, de aloe lota, maſtichinarum, ſtomaticarum, de hiera, vel harum ℞. *rhab. maſticis, agarici, aloes an.* ʒ j. *cum ſucco abſynthij, fiat maſſa*, conferunt inſuper vinum purgatiuum, ac pilulæ, quarum deſcriptiones habes c. *proxime citato*. Sed & clyſteres qui leuiter purgent, quorum exempla habes c. *de febre alba, & de Epilepſia ex vtero*; præſtat ſemel aut bis in ſeptimana vomitum excitare, ſi vitium ſit in ore ventriculi; frequentiori vti purgatione, ſi in fundo; à vomitu natura per aliquot dies reficienda vna ex infra ſcribenda tabellulis, aut ʒ i. theriacæ quæ ventriculum roborent, & reliquias nocentis materiæ elidant.

Purgatio ventriculi.

Pilulæ.

Vomitus ori ventriculi effecto magis conuenit, purgatio fundo.

Quarto iis, quæ flatus diſcutiant, & ventriculum firment, vt in vnctione ipſius & oleis, nardino, abſynthij, de ſpica, de cinnamomo, de mentha, naphæ, calidis in duplici vaſe, vel balſamo; ſuper inſperſis pulueribus diarrod. aromatici roſar. abſynthij, menthæ, cinnamomi, corticum citri, ligni aloes, ſeminis angelicæ & pauco diamoſco, vel diambra. Ex quibus vnguenta & linimenta fieri poſſunt, vt ℞. *olei de ſpica, de abſynthio an.* ʒ ij. *ceræ* ʒ j. *maſticis* ʒ ß. *liquefiant in duplici vaſe, & adde cyperi, macis, cinnamomi an.* ʒ ß. *fiat linimentum*, quo vtrinque tum in ore ventriculi, tum retro iuxta collum ac dorſum inungatur patiens, vtramq; enim partem ventriculus pertingit; præcedat inunctionem fomentum ex decocto cyperi, calami aromatici, ſquinanthi, cariophyllorum, abſynthij Romani, menthæ, origani, chamemali, roſ.

Roborãtia & diſcutientia.

Inunctio.

Vnguẽtum.

Fomẽtum.

quorum æquæ portiones in pari quantitate vini, & aquæ ad tertias coquantur, & cum ſpongia locus madefiat; roborat etiam ventriculum catulus, vel temperata manus admota, pellis leporis, vel ſtruthiocameli, puluinare è molliſſima pluma anſeris, raſura dibaphi goſſypium vino odorifero, & decoctione menthæ immerſum, expreſſum, & ſiccatum; aut hic ſacculus ℞. *Radicis cyperi, calami aromatici, ſquinanthi, cariophyllorum, abſynthij, mentæ, origani, camomillæ, roſar. ſingulorum partes æquales in puluerem redacta*, duobus ſacculis cum baſtituris includantur, quorum vnum ſuper ventriculum geſtet patiens, alterum iuxta dorſum; Intus aſſumuntur ℥ *iij. vel iiij. decocti angelicæ, aut diluti abſynthij, cum* ℥ i. *aromatici roſar. vel diarrod. abb.* quod ſi amaritudine ſit infenſum *ex eodem ſucco cum ſaccharo diſſoluto in aqua mentæ, & ſpeciebus recitatis, fiant rotulæ*; aut *capiat* ℥ ß. *aquæ ſtillatitiæ cinnamomi, vel floris eius, aut aquæ vitæ finißimæ, aut guttas vj. vel vij. olei cinnamomi, aniſi, cariophyllorum, piperis, vel macis arte chymica parati*, fœminarum vulgus cum fructu communiter vtitur vino Rhenano ex decocto camomillæ, & quatuor ſeminum calidorum aniſi, cumini, carui, fœniculi addito ſaccharo. Horum tamen aſſumptionem præcedat vna, vel altera tabella aromatici roſar. diatrion pipereon; diagalangæ, vel ℥ i. theriacæ, aut mithridatii, vel ℥ ß, huius pulueris: ℞. *agni caſti, cinnamomi, aniſi, cumini, corticum citri, an. partes æquales, fiat puluis.* Pari penſu proficit alius, qui paratur *ex aniſi torrefacti* ℥ *ij. galangæ, cinnamomi an.* ℥ *iij. piperis longi* ∋ *ij. corticis citri* ℥ *j. ſacchari finißimi ad pondus omnium*, vel ℞ *galangæ, cinnamomi, ſpicænardi, ſchænanthi an.* ℥ *iij. cinnamomi, carui in vino macerati, apij, petroſelini ſingul.* ℥ *ij. ſeminis rutæ* ℥ *j. miſce fiat puluis.* At ſi ventriculus ſit admodum calidus ſuperiorum loco intrinſecus conueniunt tabell. diarrod. triaſandali, hauſtus aquæ frigidiſſimæ; exterius emplaſtrum diaphœnicum frigidum, & inunctio ex oleo roſar. vel cydoniorum, ac myrthino, Inferiori ventri apponitur emplaſtrum pro matrice per ſe, aut diſſolutum in oleo nardino, vel de angelica, ſed & cucurbitula cum multa flamma ventriculo appoſita reliquias diſcutit, aut ruta vino cocta ventriculo applicatur, & vas amplum calidis ſarmentorum, vel ilicis cineribus plenum, & aceto irroratum ſuperpoſito linteo. Quibus non proficientibus fontanella in altero vel vtroque crure aperiatur.

Sacculus ſtomachalis.

Pulueres ſtomachales.

Calido vẽtriculo.

Cucurbita

De va-

De variis totius corporis & capitis doloribus ex vtero.

CAP. VII.

FOeminæ sæpissime de lumborum, crurum & aliarum partium doloribus conqueruntur; nullas tamen frequentius audi s earundē, præsertim virginum, ac viduarum querelas, quam de maximis, & ingentissimis capitis cruciatibus, quibus reuera acerbissime excarnificantur, ideo de his potissimum hic agendum, quidquid verò de capitis doloribus dictum fuerit, de aliarum partium cruciatibus dictum intelligatur. Offenditur autem ac dolet maximè Sinciput ob quatuor rationes; Primo quia cerebrum ea parte debilius; Secundo quia ibi maior medullæ copia; Tertio quia vaporosa recrementa ad eam partem potissimum tendunt per venas, & arterias, quæ vtraque colli parte eo sese recipiunt, quippe caput humano corpori superiacet veluti tectum calenti domicilio; ideoque ibi suturæ plures, vt maior fieret difflatio; quocirca falsum videtur, quod Celsus ait, quo suturæ pauciores sunt, eo capitis valetudinem esse feliciorem, & id caput firmissimum, acà doloribus tutissimum, quod suturis caret; quin potius propterea fœminæ magis affliguntur, quia densiores habent suturas. Quarta causa est, quia partes ibi sunt magis sentiētes, propter membranas, neruos, & tendines, qui membranam carnosam cum pericranio coniungunt, Indicium est, quod quando cerebrum per essentiam, & quando idiopatiam afficitur, dolor præcipue in anteriori parte percipitur, ac per palatum, & nares morbi causa expurgatur, Solet tamen occipitium, siue posteriori capitis pars etiam dolore, quia & ipsa spinali medullæ consentit, cui vterus per tendines, ac ligamenta connectitur; Nec solum communicatione humorum, vel vaporum fit; verum insuper ob similitudinem substantiæ, nam qua ratione venæ, iecori, arteriæ, cordi, consentiunt, ita membranosus vterus cerebri membranis. Porro dolor is nonnunquam totum caput detinet, & dicitur cephalæa, sæpe dimidium eius, & hemicrania appellatur; interdum exiguam partem, & tunc clauus siue monopagia nuncupatur. Rursus aut grauatiuus est, aut exulcerans, aut disrumpēs, aut lacerans, quicunq; tamen fuerit nō morbus est,

Syncipitis cur magis quam cætera capitis partes doleat.

Celsi lapsus de capitis suturis.

bus est, sed symptoma in genere actionis læsæ; nimirum sensatio tristis proueniens à morbo in intemperie, aut soluta continuitate.

Causa. Causa huius effectus triplex, prima ac potissima sanguinis menstrui, aut seminis improba repurgatio; vnde aut sanguis regurgitat in venas totius capitis, aut putres halitus transmittuntur per venas, & occulta corporis spiracula, quæ in partibus musculosis, membranosis, neruosis, ac sentientibus reperiuntur; non abs re igitur dixit Hip-
4. de morb. poc. caput quando incalescit ex omni parte instar cucurbitulæ ad se trahere. Porro haud raro in occipitio sentiuntur dolores, quia plurima transpiramenta eam partem adeunt; & tunc dolor refert naturam halitus, vt infra constabit. Secunda causa est vsus fortioris lixiuii, quo ad decorandos capillos incautæ fœminæ sine delectu vti solent, & interdum ita vehementi, vt immedicabilem ferè ac habitualem calorē ac siccitatem ex eo caput contrahat. Tertia est habitualis cerebri, aut membri alicuius infirmitas, vel acutus eiusdem partis sensus, & tunc ferè reumaticus est affectus, & humidus, ac morbo Gallico quā simillimus, qui & ipse est, de genere reumatici affectus, de quo Galenus
De sang. miss. 7. 1. Secundum genera 6. multis in locis, & tunc maximè dolor sentitur, non tam in antica, aut postica, sed in ea capitis parte, quæ ex veteri hæreditarióve morbo, debilis reddita fuit, vt in summitate, aut iuxta aures, & tunc illi quidem, qui per tempus quieti fuerant, dolores, aut menstruorum aut Lunæ vel aeris mutatione facilè reerudescunt.

Signa. Varia doloris natura, varios humores accusat. Varia partes dolentes ex doloris natura explorantur. 2. Secundum locos 2. 3. Ad glau. 15. Affectus clare patet, ab vtero autem prouenire deprehenditur ex ventris murmure, & quia dolor crescit circa menstruorum tempus, magis adhuc si suppressa sint aut diminuta. Ex diuturnitate, & ex eo, quod curationi non cedit, habitualem esse cognosces: ex æquabilitate, & symptomatum fixione siccam intemperiem: ex tentione citra grauitatem & pulsum, flatum; cum grauitate humoris multitudinem, quæ, si simplex sit, sanguinem; si cum acrimonia, & mordacitate bilem: si cum conquassatione, & ossium confractione, melancholiam accusat, si cum grauitate, torpore, pigritie, & obtuso, molestoque sensu pituitam, vt colligere est ex Galeno. Si tentio cum pulsu fiat membranosi corporis inflammationem arguit; & cum grauitate simul ac pulsu, humorum copiam intra membranulas contentam, vt eidem placet Galeno.

Jam vero quando pars intra caluariam afficiatur, & quando extra, sic di-

sic distingues; nam si internus est dolor, in profundo percipitur capitis, quod compressum non dolet, sed melius habet, ac iuuatur, ideo 3. de iis quæ in medicatrina fiunt, quando acerbissimo dolore torquētur, fasciis alligantur, sed & frequēter sensus infirmat, adeo ut neque somnum, neque lumen ferant: præterea dolor: ad radices oculorum extenditur, quia ex cerebro, & eius membranis, & vasis germina ad oculos derivantur. E converso si partes extra cranium afficiātur, dolor levior est, & augetur quādo caput comprimitur, nec patiens permittit cutem, aut capillos attingi, nec dolor radices oculorum pertingit, quod tamen signum à Gal. & omnibus receptum, Fernelius vanum, & parum firmum esse affirmat, eò quod pericranium cui externi dolores insident, oculorum etiam cavitates succingat, & agnata tunica ex ipso pericranio originem trahat: conciliat Matthæus de Gadibus, dicens, ex affectu interiori oculorum radices vehementius dolere, quia tunicæ oculorum, quæ à partibus internis oriuntur, acutiori sensu præditæ sint. Scire tandem oportet dolorem capitis neutiquam singulas eius partes suspectas facere, sed membranas potissimum, nam corpus cerebri examine est omnique sensu destitutum.

5 Parthol. 1

9. Ad alm. c. de dolore capitis.

Curatio.

Curatur dolor capitis 6. remediorum generibus, ac primo quidem optimo victu, de quo sæpius iam dictum est, corporis & animi tranquillitate; somno qui omni arte procuretur, præsertim autem compressione si dolor sit in intimis partibus, in quem finem obligatur uniuersum caput, ac tempora tenui linteo, quippe sic & repelluntur humores, & caput ex continuo arteriarum motu non ita cruciatur, suauissimi etiam odores cerebrum mirificè recreant, conueniunt crurum lotiones, ac frictiones.

Vacuatio.

Secundo si intemperies materialis est, videndum quisnam humor redundet, quod explorare docet Gal. quem legere non pigeat, at si sanguis est, & ab utero refluit, vena pedis tundenda, primum dextræ partis, aut è regione eius, quæ magis dolet, deinde alterius; ac omninò menstrua ciendapet ea, quæ suo loco dicta iam sunt, at si sanguis sit melancholicus, hæmorrhoidib. hirudines applicentur. Quod si altera à sanguine humor superabundet, purgandus erit per ea, quæ 1. *de immodico menst. fluore, & corruptis menstruis*, ac sæpe alibi dicta iam sunt, potissimum tamen catapotiis, quia cum difficili? dissolvā-

4. *Aph.* 2. & 1. *secūd. locos.* 2.

vantur ac diutius in ventriculo immorentur, à partibus distantioribus vehementius trahunt.

Contemperantia. Tertio corrigentibus introductam intemperiem, quæ si calida sit, curationem mutabilis ex cap. *de melanchol. virg. ac viduarum* 4. remed. genere: oportet insuper, si dolor sit internus, caput perfundere succo pampinorum vitis, solani, plantaginis, lactucæ, additis oleis nenupharis, ros. viol. papaveris, & pauco aceto, tametsi acetum mulieribus non adeo conveniat, ob debilitatem, & frigiditatem capitis, nec etiam in reumaticis doloribus, quare potius decocto anodinorum utendum, multo affuso oleo, & lacte muliebri. Si vero frigida sit intemperatura, quæ autore Galeno ut plurimum caput vitiat, totum caput irrigabitur decoctione maioranæ, salviæ, betonicæ, melissæ, ros. rub. stœchados, addito oleo laurino, camomillæ, de spica, anethino, & ℥ j. pulveris castorei, vel diambræ; ex quibus insuper herbis decoctiones parantur, & evaporatio per nares accipitur, aut syndone cum bastituris inclusis additisque aromaticis, aut cariophyllis, mastice, maci, coriandro, pileus fit qui capiti imponitur, in hunc modum ℞. *florum roris marini, lavendulæ, camomillæ, betonicæ, rosar. rub. an. p. j. ß. foliorum salviæ, maioranæ, serpill. meliloti an. m. ß. fol. sennæ stœchadis an. ℥ ij. cariophyllorum, nucis muscatæ, macis an. ∂ ij. contusa in pileo includantur, addita ℥ j. coriandri prap. & mastices ac thuris tandundem*; conveniunt præterea reliqua quæ mox ad discussionem flatuum recensebimus; & hoc duntaxat remediorum genere curatur plerumque dolor ex usu lixivii proveniens.

13. *meth. c. ultimo.*

Sacculus capitalis.

Discutientia flatus. Quarto iis quæ vapores, & flatus discutiant, quæ maxime prosunt, ubi ex halitu dolores oriuntur, in quem usum præterea, quæ dicta sunt c. *de œdemate mammarum*, *de Epilepsia*, *de febre alba*, *& ventriculi accidentibus*, crebre frictiões insigniter conferunt tum universales, tum parti dolenti adhibitæ: exercitium, in unctiones ex balsamo, oleo sancto, de cinamomo, de aniso, de spica, de rore marino, de castoreo; ex quibus addita theriaca & mithridatio unguenta parantur: ut ℞. *olei de spica, balsami an. ℥ j. mithridatii, theriacæ an. ℥ j. fiat unguẽtum, cui si addas gummi taccæ maccæ, thuris, aut myrrhæ ℥ ß. utile conficies emplastrum, additur insuper modicum succi angelicæ*: hoc etiam cerotum multum prodest appositum è regione venæ vel arteriæ, quæ magis dolet ℞. *taccæ maccæ, caranna an. ℥ ß. olei cinamomi, vel de spica ℥ j. misce*, adhibeatur temporibus, si caput dolet. Iisdem ferè discutientibus parti mandãti,

Tacca. macca.

Vtero admovenda.

hoc est

hoc eſt utero, providendum, ut quidquid vaporum ab eo aſcendit, penitus diſſipetur; aut umbilico frequenter applicetur cucurbita cũ multa flamma, ac per ſedem clyſter carminativus injiciatur: ac balnearum aquæ dulcis, vel ſulphureæ uſus adhibeatur, pubi & ventri inferiori applicentur olea, unguenta, emplaſtra quæ ſuprà, & capite de ſuffocatione ex utero dicta ſunt.

Quinto roborantibus, qua ratione potiſſimum medetur doloribus ex nativa & habituali intemperie, ac debilitate: Eorum ſegetem reperies c. *de Epilepſia ex utero* in 3. remed. genere, neque enim libet eadem ſæpius repetere, advertendum tamen in hoc caſu, evacuationes inutiles eſſe, potiuſque omni arte caput humectandum, oleis, perfuſionibus, & embrochis modicè frigidis, ac humidis, additis altheæ, & malvarum mulcilaginibus. Et quoniam propter debilitatem pars ſuſcipit, nec valet tranſmittere, ideo diverſionibus ſæpiuſculè utendum, quæ infernarum partium calefactione exequuntur, crurum, ac ventris frictionibus, ligaturis, lavacris, & parca ſanguinis miſſione ex pede, quibus non proficientibus, fontanella aperienda in utroque crure, aut in brachio, ſi menſes iam diu diſſlueuerint, & caput malum habitum contraxit. *Roborantia cerebrum.* *Diverſio.*

Sexto, ac tandem ſi dolores ſint inveterati, reumatici, & ita rebelles, ut nullis aliis remediorum generibus mitigari queant, curatur ut morbus Gallicus validiſſimis medicamentis, ut ſudore per plures dies continuato, ex decocto ſarſæ parellæ, ligni Indici, aut radicis chynæ, addito ligno ſaſaphraſiæ, vel utendum ſirupis ex Guaiaco ac menſes ſumma induſtria provocentur, aut fontanella in utroque iure aperiatur, ſi uterus adhuc tranſmittit; verum ſi dolor, irradiationis modo, caput infeſtat, mirum in modum prodeſt ignito cauteriolo in capite ulcuſculum excitare, maximè ſi dolor ſit in parte externa, quod qua ratione & cautione fieri debeat, ſuo loco dictum iam eſt. *C. de Epilepſia.*

Reliquum eſt ſcire dolores in cruribus ac lumbis potiſſimum fieri ex abundantia ſanguinis menſtrui non repurgati, & ibi maximè manifeſtari, quia hæ partes maioribus venis præditæ ſunt, & ex repletione bis appoſitis cum ſacrificatione; inunctionibus ex oleo liliorum viol. amygdalarum dulcium, veſicis plenis decocto anodinorum cum prædictis oleis, ex quibus etiam clyſteres utiliter parantur. *Dolor crurum ac lũborum.*

Scholium.

Scholium.

Dub. an. oxyrrhodinum in cap affecto conveniat. Solutio. 5. meth. 6.

Tertio intemperiem corrigentibus] Oxyrrhodinum medicamentum quidam ſuſpectum habent, eò quod circa partem principem non liceat adhibere repellentia, ne ex ignobili loco ad nobiliorem humor trudatur, quæ Galeni eſt doctrina. Quibus occurendum Galenum non planè negare uſum repellentium juxta eas partes, niſi ante averſionem, & evacuationem. Inſuper capiti applicandum non eſſe, quando totum tumet, aut externus eſt dolor; ſed quando interiora occupat, quippe tunc, qui pars externis eſt, & paucas ac exiguas habet venas, exiguum eſt, quod propellitur, neque id ad partem præcipuam, ſed ad inferiora aut externa; Caterum ea medicamenta tepida applicari debent præſertim fœminis, nam frigida denſant meatus; ac ſuperfluitates capitis diſcuti non permittunt, & cerebro ſunt inimica. Neq; obſtat Galenus ipſe, qui quam longiſſimè à tentata fluxione parte revellere docet; & Avicenna, qui hæc non ſolum frigida actu, ſed nive refrigerata eſſe jubet, quia eorum placita ſunt intelligenda in principio, quando animus eſt repellere duntaxat, non evaporare, ac in magnis æſtibus, & capitis inflammationibus, ac robuſtioribus naturis alias modicè calefacientia dolorem ſedant, & contenta digerunt. At oxyrrhodinis præſertim frigido minimè utendum, ubi cum colore catharrus congitur, quia refrigerat, & obſtruit, ſubindeq; humoris concoctionem, ac diſſolutionem impedit, & dum conſtringit, catharrum auget: neq; etiam procedente iam febre, quia tunc prohibet diſſolutionem vaporum, tametſi initio conveniat, quia aſcendentes halitus trudit, & eorum acrimoniam retundit, quando vero vapores iam in capite congeſti ſunt, potius diſcutientibus utendum eſt.

Avic. 13. meth. 21 & 9. meth. 17 Av. 1. 3. tract 3. c. 3.

Oxyrr. qua cerebri parte applicãdum.

Caterum quoties volueris, ut medicamenti alicuius vis ad cerebrum perfectè permeet, ſyncipiti applicabis, frontiac temporibus, nam plures ibi futuræ, & tenuiſſimum ac rariſſimum eſt cranium; utilus etiam fuerit, ſi tonſis capillis aut abraſis, ex alto fontis in modum illidantur medicamenta, quippe ictu magis intrò impelluntur; ac poſteriori parti ſic applices, parum proficies, quia ob anguſtas futuras, & cranij duritiem non penetrat, fortaſſe etiam nocebis, quia minus ea pars exuritur, ac frigidior eſt, ob paucitatem venarum, & arteriarũ, quocirca à refrigerantibus tum ipſa læditur, tum medulla ſpinalis, quæ ab ea exoritur.

Pilulæ ad varios effectus dantur variis tẽporibus.

Potiſſimum catapotiis] Dantur cathartica in forma pilulari, ut dum in ventriculo diluuntur, hærentia à longioribus partib. validius trahunt. Dantur autem pilulæ, aut ad expurgandum ventriculum, [& hæ ſemper cibo præmittuntur una vel altera hora, ac in parva quantitate ſcilicet à ℈ j. ad ʒ ß, ne ſi multum moveant, cibi concoctionem interpellent: aut etiam exhibentur adiuvandam concoctionem ipſam, & hæ ſtatim à cibo deglutiuntur,

ac ut

ac vt plurimum speciebus aromaticis, & calidiusculis medicamentis minimè purgantibus constant: aut offeruntur ad caput expurgandum, & hæ longè à cibo. Matthæus de Gradibus, & Gentilis duabus aut tribus horis à cœna exhibent, quos sequuntur medici ferè omnes, & acceperunt ab Auicenna; sed viri mentem non assequuntur, ille enim non duabus horis à cœna, sed ab hora noctis exhibet, ac superdormiant, quod sufficiat, vt per somnum felicius diluantur, ac maior fiat medicamenti euaporatio ad caput: quidam præscribunt quatuor horas à cibo, sed satius fuerit exhibere ea hora, qua coniectura artificiosa assequimur factam esse cibi concoctionem siue media nocte id fiat, siue tertiâ, aut quartâ horâ; nam cum cibo cathaticam non est commiscendum, quia infringitur eius vis, & cibus corrumpitur Hippocratis, Galeni, & Pauli decreto, quocirca si ante mediam noctem accipiantur, cœna est omittenda, quod si experientia ostendit, interdum purgantia cibo commixta liberalius soluere id, quod subducitur, peccans humor non semper est, sed cremorosa substantia adhærens in viis ductuum. Porrò quæ pilulæ diagridium aut colochyntidem recipiunt, & ad vniuersum corpus purgandum exhibentur, mane vt cætera cathartica ventriculo vacuo exhibenda sunt, ac vt melius diluantur, oportet vt patiens nonnihil superdormiat, vnde alia differentia sumitur pilularum exhibendarum, nam quibus medicamenta facilè actuantur, hora 4. matutina, quibus difficile, decima aut vndecima noctis, omissa cœna, ac longiori somno imperato: Acuuntur granis aliquot diagridij in morbis biliosis; pari quantitate trochiscorum alandaal, in pituitosis, vel lapidis lazuli in melancholicis. Obiter etiam subijciendam duximus causam, propter quam vsum iam inoleuit, pilulas ac morsellos in quantitate impari offerre; ac videtur deriuatus mos ex Pythagoreorum doctrinâ, quia medicamentum debet agere, actio vero à forma est, non à materia, ac numerus impar induit rationem formæ, vt par materiæ, quod notauit Conciliator differen. 49. in med. & Ferrerius.

5. Canones tit. de pil. aggreg. Pilulæ ad caput purg. quæ hora noctis assumendæ.

Purgantia cibis non sunt commiscenda. Hippoc. & Gal. 2. de vict. rat. 17.

P. li. 7. c 4. Pilulæ ad vniuersum corpus purgandum.

Pilulæ & morselli cur numero impari exhibeantur.

De variis vteri doloribus.

CAP. IIX.

QUemadmodum Hemicrania, ac reliqui importuni capitis dolores sæuissimi sæpe excitantur ab exigua humoris vel halitus portione; vel ob malitiam humoris: vel ob acutum partis sensum, ita

profecto in utero sæpissimè contingit, quippe causæ ibi maligniores & pars non obtusioris sensus, de his uteri doloribus hic agimus, sine alterius affectus complicatione, nimirum inflammationis, ulceris, inflationis; tumoris, menstruorum suppressionis, aut fluxus immodici, quibus peculiaria capita destinavimus.

Causæ. Horum itaque dolorum causæ proximæ duæ, intemperies, ac soluta unitas subito facta, remotæ plures, ut halitus corrupti malitia ex semine, & menstruo; vel mortacitas, & distendens copia eorundem; vel grumosi sanguinis corpulentia, vel inæqualis sanguinis plenitudo vel contentum semen ob dimissam consuetam Venerem; aut acriores & erodentes humores cum menstruo sanguine dilabentes, aut tandē obstructi o aliqua in uteri collo, atque hæ internæ. Externæ sunt ingrediens frigiditas ex loco frigido, aut frigida ablutione, præsertim instantibus vel fluentibus menstruis, aut à partu, nam per id temporis uterus apertior est; usus præterea aceti, rerum acidarum, lactis frigidioris, lactucæ, aut potionis frigidæ maximè post exercitium.

Signa. Si à procatarcticis ac externis oriatur causis, ex patientis relatione deprehenditur, curatur contrariis; si ex intemperatura aliqua, cognoscitur & corrigitur, sicuti capitibus de uteri intemperantiis dicendum est, obstructionis aut tumoris earum partium indiciū est, si fœmina dolitat dum viro accedit. Dolores ex flatu (à qua potissimum causa fiunt) dignoscuntur ex tentione, rugitu inferioris ventris, exacerbationibus per intervalla, exitu flatus cum stridore; Insuper fœmina intumescit, virum non admittit, erigi non potest, & utero sentit veluti grave onus, interdum etiam rotunditatem, quæ instar globi cuiusdam in ventriculū effertur: caput dolet, anxia est, loqui non potest, & in accessione clamat, dolent etiā lumbi, pubes, & sedes, urina supprimitur, suffocatur venter, mori cupit, distenduntur præcordia, acida vomit, pura, meraca, frequenter ructat, à ructu melius habet: Interdum etiam febris adest, & ardor, potissimum si acris humor commisceatur, & tunc quidem pruritus in utero adest, os amarum est, mordetur stomachus, quod si pravam aliquā, ac pernicioſam qualitatē flatus imbiberint, id explorabis ex inquietudine, anxietate, iactatione, & exolutione, grumum sanguinis prodit uteri tenesmus; & quod fœmina frequenter urinā reddit, ob assiduū naturæ conatum, ad expellendū q̄ nociuū est, dolor fit acutus, veluti

Flatuum indicia. Hip. lib. de sterilib.

Pernicioſa qualitatis ſigna.

Grumi ſanguinis.

si stilo

ſi ſtilo perforetur, ac inſtar parturientis fixus niſi grumus excernatur; at ſi grumus malitiam conceperit, animi accidentia ſuperius enumerata; & ut verbo comprehendam, cognoſcitur cauſa ex doloris proprietate, duratione, & ſymptomatibus, ut ex Galeno ſuperiori cap. prodidimus.

In curatione ſymptomatū omniū triplex eſt medēdi ratio. Prima, quæ cauſam, ſecunda, quæ morbum, tertia quæ ſymptomata ipſa expugnet, dolor vero, qui & ipſe ſympтoma eſt, interdum levis exiſtit, & tunc ſublatâ cauſa miteſcit, ut ſuis locis reperies; interdum ita ſævus eſt & immanis, ut neglectâ cauſa ei quā celerrimē ſit occurrendum, quippe & vires proſternit, & fluxiones auget; talis plerumque ex flatibus, aut grumo ſanguinis oritur, ideoque de dolore ab his cauſis hic ſermo inſtitutus eſt; & univerſo communi medendi ordine uno generali medicamentorum genere curatur anedinis: hæc n. medicamenta è directo contra dolorē pugnāt, à quacunq; cauſa proficiſcatur: & ſunt medicamēta vel temperata, vel primo ordine calida, ſubſtantia vero tenui, ita fit ut familiaritate elementorū, naturæ partiū noſtri corporis ſint ſimilima; ideò & doloris causā æquabilē reddunt, temperant, fovent, & dulci ſenſu, quem excitāt, moleſtam ſenſationem demulcent: Inſuper tenuium partium ſint oportet, & nullius adſtrictionis, ita rarefaciunt, attenuant, digerunt, concoquunt, & evacuant; & tametſi cauſam non tollunt, tamen in medio conſtituta peculiarem ſibi operandi rationem habent omnib. cauſis, & naturis communem, nam & frigida calefaciunt, & calida infrigidant, ut & ipſe calidiſſimæ aquæ fervor tepidioris affuſione miteſcit, unde Galenus frigiditatem primi ordinis quanda tepidā caliditatem eſſe cenſet. Potro anodina nullum circumſcriptum habent tempus, quo magis adhiberi deſiderent, licet tutiora ſint, corpore utcunque vacuo, nam, quia laxant, fundunt, liquant, in pletoria, & cacochymia à materia calore fuſa locus infirmus diſtenditur, & acerbius dolet. Præterea interdum ſolū ſunt anodina, & cū ſimilitudine, quā habent cum noſtro calore, dolorem mitigāt, ut natura ipſa noſtra neq; calido contrariatur neq; frigido, & tamē demolitur morbos calidos, & frigidos, quatenus naturale opponitur innaturali. Interdū affectū etiā ſanant duplici ratione, primò acrimoniam, & qualitatis exceſſum retundendo, ſi nuda ſit intemperies? Secundò diſcutiendo, ſi pauca ſit materia com-

Curata.

6. ſimpl. c. de triplice Anodina quovis tempore adhibentur.

Natura noſtra neque calido neq; frigido cōtrariatur.

commixta, quia calefacientia primo ordine ad id ſufficiunt, qualia
Calefacientia 1. ordine. ſunt inter ſimplicia altheæ radix & folia, malua, lilium, lini ſemen, fœnugræcum, lac, butyrum, æſypum, adeps omnis, vt porci, vitili, gallinæ, anſeris, cuniculi, & inter compoſita, oleum camemalinum, liliorum, ſeſaminum, amygdalarum dulcium, anethinum, Irinum, de vitellis ouorum, lumbricorum, ſambucinum, aut dulce oliuarum ætate medium.

Externa. Specialius curatur dolor ex flatu 4. remediorum generibus. Primò quidem externis, externa hic voco, quæcunque per os non aſ-
Clyſter. ſumuntur, iis autem carminatiua commiſceantur, adhibito itaque victu optimi, ac fluidi nutrimenti, paretur ſic clyſter, ℞. *radicis angelicæ altheæ an.* ℥ *j. foliorum anethi, mentaſtri, arthemiſiæ, malu. an. m. j. florum camæmali, ſeminis lini, an. p. ij. coquantur ſecundum artem iuris* ℞. ℥ x.
Clyſter vterinus. *mellis roſacei* ℥ j. ß. *olei anethi, liliorum alborum, camomillæ, de baccis lauri, amygdal. dulcium ſingul.* ℥ *j. hieræpicræ* ℥ ß *miſce, per ſedem iniiciatur:* in vterum vero hic alter; ℞. *foliorum origani, petroſelini, helenij, anethi,*
Euaporatio. *arthemiſiæ an. m.* ß, *ſeminis nigellæ, cumini, dauci, aniſi an.* ℥ *j. iuniperi, ſpicanardi, nucis moſcatæ, junci odorati, cinnamomi an.* ℥ ß *fiat decoctio in* 5: *q. vini optimi ad medias;* poſt clyſterem euaporationibus vtendum ex decocto altheæ, maluæ, viol. camæmali, melilloti, anethi, ſeminis lini, fœnugræci, ex qua etiam decoctione fouendus vterus, &
Veſica. venter inferior cum ſpongia, poſt fomentationem ipſæ partes inungendæ prædictis oleis, vel ex lib. j. decoctionis & media oleorum
Linimẽta. veſica vaccinna ſemiplena apponatur; aut ex iiſdem oleis addita cera fiant linimenta, vnguenta, & emplaſtra; vt ℞. *olei de ſemine angelicæ, liliorum, ſambucini an.* ℥ *j; axungiæ anſeris, cuniculi, gallinæ an.* ℥ *ij. muſcilaginis altheæ, ſeminis lini, fœnugræci in aqua camomillæ extract. an.* ℥ *iij.* ß *pulueris aniſi, cumini, dauci an.* ℥ *ij. ceræ q.* ſ. *fiat vnguentum,* aut cum maiori, minorive copia ceræ emplaſtrum, aut linimentum; vel ℞.
Placenta ex ouis. *ſolior. parietariæ m. ij. contundantur, & addes ſeminis aniſi, cumini, dauci an.* ℥ *j. vitellos ouorum numero vij. agitentur omnia, ac cum oleo liliorum ad ignem fiat placenta,* quæ calida ventri admouetur: mirum in modum etiam prodeſt contra dolores, ac flatus vteri, olei anethini lib. 1. ſeminis agnicaſti, ſeminis rutæ an. ℥ iij; cinnamomi ℥ ij. omnia conquaſſata oleo immergantur, ac dieb. 40. ſub caniculæ arboribus inſolentur, aut loco tepido ad focum contineantur, quoad

oleum

oleum vim materiæ abundè induerit, quo ungatur venter. Aut olei communis dulcis ℥x. castorei, vel euphorbii ℥j. bulliant leviter, aut insolentur prædicto modo. Deinde umbilico applicanda emplastra pro matrice, de quibus c. *de uteri debilitate & suffocat.* vel concinnata ex tacca macca, & coranna cum sæpius repetitis oleis; & uteri regioni applicanda concurbita magna cum multa flamma, *Concubitæ magna.* prosunt etiam fomenta sicca ex laneis, aut lineis pannis concalefactis, & sacculi calidi pleni furfuribus, milio, semine anisi, dauci, fœniculi, nitro; Aut utero inditur pessus aureus dictus, qui mirificam *Fomenta sicca.* *Pessus aureus.* ad sedandos dolores efficaciã habet, & Recipit *croci, aspi an.* ℥j. *medullæ cervinæ* ℥ij. *resinæ, terebintinæ, ceræ, adipis anserini an.* ℥ iij. *ovorum tostorum lutea* viij. *olei Irini, amygdal. dulc. sing. q.* 5. *misce*, aut allii caput integrum cum nitro & cumino tostum, & melle subacto, locis indito; At suffitus sic paretur ℞. *ladani ouri* ℥j. *styracis* ℥ß, *cariophyllorum, agalloci an.* ℥j. *ambaris (si dives sit)* ℥ß, *moscig. iiij. balsami* ℥ j. *secundum artem fiant pastilli*, ex quorum uno atque altero accensis *Pastilli.* carbonibus iniecto mulier per infundibulum suffiatur. His ipsis evaporationibus, inunctionibus grumosus sanguis dissolvitur, tenuior redditur, ac venter laxatur. Quod insuper præstat ruta trita cum melle, ventri ac pubi admota, aut clyster ex ruta, & anetho, aut theriaca umbilico adhibita cum oleo naphæ, Jasmino, sesamino, aut de croco; Et evaporatio ex iure pingui gallinæ, cum multo croco, & cinnamomo; vel decoctum seminis angelicæ. Quibus addere licet quæ cap. *de suppress. mens.* dicta sunt, quod si fœmina gallici morbi quicquã redoleat, herbæ pro clysteriis, ac fomentationibus in ligni Indi decocto bulliant.

Grumosi sanguinis dissolutio.

Secundo iis, quæ per os assumuntur, in quam usum laudatur hausti aquæ ferventissimæ, præmissa ℥j. theriacæ optimæ, aut ius citerum, & Galli veteris, cum multo croco, aut potus vini meracioris, vel decocti cum floribus camomillæ, & semine anisi, aut capiat cochlearia tria vini, cum dimidio cochleari aquæ cinnamomi ex Indiaallatæ, vel chymica arte extractæ; prodest insuper singulo mane accipere cochleare aquæ vitæ finissimæ extractæ cum aniso & theriaca; aut ℞. *vini optimi Hispanici lib.* xvj. *foliorum calaminthæ, fœniculi an. m. ij. anisi* ℥ iij. *destillentur prima vice secundum artem; secunda vice liquoris extracto adde prædictarum herbarum an. m. j. anisi* ℥ ij. *tertia vice:*

Intus sumenda.

Aquæ vitæ seu theriacales.

vice adde herbarum m. ß, aniſi ʒj. quarta vice adde theriacæ finiſſimæ ʒij. deſtillentur ultimo, ac tandem additis foliis auri, numdro vj. ſervetur uſui.

2. *aqua theriacalis.*

Altera aquæ vitæ ſeu theriacalis artificioſius ſic paratur, ℞. *foliorum ſalviæ, ebuli, betonicæ, hypericonis, camedrios, ſamphucci, camepitheos, origani, pulegij, hyſſopi, rutæ cariophyllatæ, gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ an. m.j. ß, polypodii, ſchœnanti, ſpicæ, caſſiæ lignea, macis an. ʒj. baccarum lauri ʒ ß, foliorum camomillæ ʒ ij. nucleorum perſicorum, balſamitæ, pimpinellæ, chelidoniæ, agrimoniæ an. ʒ ij. roris marini ʒj. diptami tormentillæ, ſcabioſæ an. ʒ iiij. ſeminis bardanæ ʒj. ß, aniſi, fœniculi, ſerpilli, pomorum alchekengi, granorum juniperi, petroſelini an. ʒ ß, ſabinæ, naſturtii an. m. ß. carvi cumini, ſeſeleos an. ʒ ß, radicis Ireos, tamariſci cum floribus an. ʒ ß. ex his omnibus fiat pulvis*, qui dividatur in vj. partes, quarum j. pones in S. quantitate aquæ vitæ ter deſtillatæ per diem naturalem, deinde deſtillabis. Poſtea alteram partem pulveris in aqua ſic deſtillata macerabis, ſimiliterque deſtillabis, ac ſic deinceps, ultimum liquorem ſerva, & adde *nucis moſcatæ, macis, cardamomi, cinnamomi, zedoariæ an. ʒ ij. agalochi, ſandali albi, & rubei, coſti an. ʒ ij. oſſis de corde cervi ʒj. theriacæ antiquæ ʒj. zinziberis, amomi, cubebarum, granorum paradiſi, galangæ, piperis an. ʒiij. moſci (ſi dives ſit) ʒj. vel amplius, per triduum omnia in prædicta aqua madefiant, deinde in balneo Mariæ lento igne iterum deſtillentur, tandem adde mellis deſpumati octavam partem, & cum per diem quieverit, deſtilla ut ſuprà, ac ſerva*, nam ſunt eximiæ huius aquæ vires, nec ſolum dolores ſedat, & flatus diſcutit, ſed pleriſque aliis morbis à cauſa frigida aut maligna ortis ōpitulatur, quidam in ultima deſtillatione addunt olei olivarum quartam partem.

3. *aqua theriacalis*

Tertia aqua theriacalis, & quamvis minori apparatu, non tamen minus utilis hæc erit, ℞. *cardamomi, piperis albi, & longi an. ʒ ß, galangæ, macis, cariophyllorum, granorum paradiſi an. ʒ v. ligni aloes ʒ ij. zinziberis, cinnamomi, cubebarum an. ʒ iiij. foliorum maioranæ, roris marini, mentæ, pulegii, ſalvi nardi, aſparagi, roſ. rub. an. m. ß, ſeminis cumini agreſtis ʒ ß, aniſi, fœniculi an. ʒj. ſeminis coriandri, ſinapis an. ʒ ij. ſeminis pœoniæ, cumini Romani an. ʒj. ß, radicum Enulæ campanæ, iridis an. ʒj. foliorum angelicæ, pimpinellæ, doronici an. ʒj. diptamni ʒ iij. ſacchari candi albi libii, ſingula terantur, & cuncta ſimul in vino generoſo quin-*

quies

quies deſtillato macerentur in fimo, vel aqua calida diebus xiiij. deinde in alembico vitreo ſedulo argilla obturato deſtillentur, quod quinquies facito, poſtea adde croci orientalis ℈ ij. moſci, & ambræ an. ʒ ij. ſnliorum auri numero viij. doſis quantum capiat dimidium avellanæ cum aqua bugloſſæ, vel vino Rhenano, addi etiam in ultima deſtillatione poteſt ʒ j. theriacæ.

Tertio, reliquis non proficientibus utendum evacuatione, & ea quidem per venæ ſectionem ſi grumus ſanguinis, aut febris adſit, ex brachio, ſi menſes non inſtant, aut ſi proximi ſunt, ex pede; ſi vero humores acres, & erodentes abundent purgationibus utendum per ea medicamenta, quæ cap. *de calida uteri intemperie* reperies, localibus addendæ muſcilagines altheæ, pſyllii, cydoniorum: peſſaria inſuper adhibenda ex lana intincta in decocto capitum papaveris, vel in ſucco plantaginis, & inthybi, cum unguento roſ. vel in lacte muliebri, & oleo roſ. aut ſi ſanguis exeat cum ſemine lini trito, & adipe anſerino, inprimis laudatur peſſus aureus de quo ſupra: eadem peſſaria cõveniunt, ſi ex viri acceſſu, aut tumore intus recondito dolor oriatur. *Si ab humore acri curatio.*

Quarto & ultimo reliquis non proficientibus ad narcotica veniendum, quæ ſunt medicamenta ſtupefacientia, & quanquam rebellem in corpore frigiditatem interdum relinquãt; tamen ſi patienti ex immani, ac intolerabili dolore, virium diſſolutio, ſyncope, & mortis periculum immineat, eligimus potius læſionem ipſam, quam mortem: At quia his medicamentis extincto calore nativo multi perierũt, ac perpetuò dormiverunt, prudens medicus ea prius exterius applicabit, ita poterit prædictis iam emplaſtris, & unguentis g. v. opii thebaici admiſcere, quæ ſi ſatis non fuerint, tria eiuſdem opij grana uterinus clyſter recipiat, aut paretur ſequens clyſter per ſedem infundendus ℞. *lactis caprini, aut ovini* ʒ vij. *olei papaveris* ʒ ij. *philonii Romani* ʒ ß, *vel pilul. de cynogloſſa* ℈ j. Deinde ſi neque his dolores quieſcant interius aphibenda ʒ ß aut ℈ ij philonii Romani, Perſici, aut Tarſenſis, aut Requiei magnæ, vel Athanaſiæ cum ʒ j. vini Rhenani, & ʒ ß aquæ roſ. vel viol. laudatur etiam ʒ j. theriacæ magnæ, chymici conficiunt ladanum, quod vocant, opiatum; alii pilulas Nicolai contra fluxum, pilularum doſis eſt ℈ j. ladani ℈ ß ac ſic paratur: ℞. *ſpecierum diambræ* ʒ ij. *infundantur, per xiiij. dies in vino deſtillato, ut latum digitum ſuperemineat, & adde opii* ʒ vj. *mumiæ* ʒ ß *ſucci* *Narcotica.* *Ladanum opiatum.*

succi Ihoschiami ℥j. *corallij rubei, carabe an.* ℈ij. *croci* ℈j. *moschi g.* xvj. *ambrag.* xij. *affuso rursus spiritu vini*, ut supereminеat latum digitũ, digeratur post fornacem per mensem, quotidie agitando, dosis ℈ß, pro ægri constitutione, valet non solum ad extremos dolores, sed etiam ad maniam, ac vigiliam, quas insuper operationes mirificè complet sequens pilula ℞. *opij g.j. cinnamomi, cassiæ lignea, crocian.g. iiij cum gummi tragachanti, aut sirupo affectioni convenienti, fiat pilula*; Cæterum narcoticis compositionibus non nisi post sex menses, vel potius post annum à compositione utendum est, nam tunc tutiora evadunt; quod si philonium duorum, trium, quatuorve annorum fuerit, melius erit, nec inutile sequentibus ad decimum usque, sed tanto minus stupefacit, quanto est vetustius.

Pilula probatissima.

Scholium.

Quartò & ultimo] *Narcoticum medicamentum impropriè quidam anodinum appellarunt, ut refert Galenus, nam quæ levant dolorem, in duplici sunt differentia, quædam temperata, vel saltem intra primum ordinem calida, & calori nostro quam similima, qua tenuium sunt partium sine ulla adstructione, & una pariter digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æqualibem reddunt doloris causam, & hæc propriè anodina sunt, alia dolorem sedant, non æquabilem reddendo causam, & ex artis ratione; sed stupore inducto, partis sensum obtundunt, torpidioremque reddunt, quia calorem nativum, spiritumque extinguendo, vel repellendo, partem cui fuerunt admota, sensu privant, quippe sine spiritu nihil omnino sentire potest, adhæc comprimunt sua frigiditate meatus nervorum, & partium sensibilium, quæ compressio impedit influxum facultatis, & spiritus animalis, atque hæc vel quarto excessu frigida sunt, vel ad minimum tertio, & revera talia non sunt, sed impropriè, & abusivè anodina dicuntur, quatenus stupefaciendo faciunt, ut dolor non sentiatur, ac interim dum dolor cessat, vires recolliguntur, quæ & morbo resistere, & curationi sufficere valeant, quæ distinctio est omnino necessaria, ut liquido constet, quam sit periculosus stupefacientium usus, cum calorem omnino extinguant, partes mortificent, & immedicabiles sopores inducant, quapropter non nisi maxima urgente necessitate, & præsenti mortis periculo iisdem utendum, quod tribus in casibis contingit, in immodicis vigiliis, rebellibus fluxionibus, & ingentissimis doloribus : tria etiam potissimum obser-*

Narcotica impropriè anodina dicuntur. 12. meth. 1.

Narcotica qua ratione sensu privent.

Narcotica 3 in casibus adhibenda.

obseruanda in eorum exhibitione. Primum vt sensus stupefiat: Secundum vt nullum imposterum nocumentum inde relinquatur: Tertium vt affectio maximè iuuetur, monente Galeno, ita fiet (quod Asclepiades commendauerat, ac proprium medici officium esse dixerat) vt tuto celeriter, ac iucunde curet, neque crudelis videatur, dum egrum doloribus conficipatitur, & horum vsum prorsus reiicit: neque adulator, si eius deliciis nimium indulgens hisce remediis minus tempestiue vtatur. Iam verò duplex narcoticorum est differentia: quippe alia simplicia sunt, vt opium, Ihosquiamus, mandragora, altercisemen: alia calidis admixta: & horum adhuc alia plus, alia minus calidorum continent, sed quantò eorum plus habent, tantò sunt minus efficacia, ac tantum in posterum minus noxia: semper tamen tutiora exterius adhibita, quam intus sumpta: & post annum à compositione quam antea: sunt porrò assumenda post totius corporis euacuationem, & ventriculo vacuo, nec cibus ingerendus est, ante quinque aut sex ab assumptione horas, nisi quando somnum volumus conciliare, tunc enim vna vel altera hora à cœna propinantur. Galenus 12. meth. 1. de narcoticis sic scripsit. Et talium quidem medicamentorum vsus, eorum qui aduersus symptomata pugnant est proprius, potissimum vbi ex frigida causa dolor est excitatus. Ex quibus verbis Mesues, & plures alii magni nominis medici eum sequuti, opiata & stupefacientia securius in frigidis affectionibus quam in calidis exhiberi temere sunt opinati, nec illis defuit speciosa magis quam firma ratio, quod antidota hæc calida medicamenta multa recipiant, cuius vires, & qualitates citius exeruntur. At mea quidem sententia pueriliter hallucinãtur, quod sequentia Galeni verba aut non legerint, aut aliud agendo legerint, nam continuata oratione sic scribit, obsunt enim talia plurimum toti affectui ac curationi, contumacem eum reddunt; ac si dixerit narcotica nunquam conuenire ratione affectus, sed ratione vrgentis symptomatis, quando verò symptoma à frigida causa oritur, tunc potissimum ratione symptomatis, nequaquam ratione morbi prodesse, nam crassis, glutinosisque humoribus inimicissima sunt, quæ torporem inducunt; sin autem calidus, tenuis, ac mordens sit humor, tunc & morbum, & symptoma curant, eodem Galeno teste 12. meth. 8. hinc fit, vt licet in vtroque affectu interdum cogamur hisce medicamentis vti, tamen minori cum noxa, & maiori cum vtilitate in calidis, quam in frigidis affectibus exhibeantur, recipiunt verò plura calida, vt & citius distribuantur, ac in profundum permeent, & simul intensa eorum frigiditas corrigatur.

12. meth. 1. 2. secundi loco 4.

Narcoticorum duplex differentia.

Quæst. Frigidis, an calidis affectibus narcotica magis conueniant. In antidoto de Philonio.

Narcotica cur calida admisceantur.

* * *

De vteri pruritu.

CAP. IX.

TRes sunt affectiones inter se admodũ similes, vteri pruritus, eiusdem furor, & nymphæ magnitudo, seu turpitudinis symptoma, de quib. promiscue Mercatus egit, nos clarioris doctrinæ gratia, Aëtium, & Moschionem sequuti, distinctis capitib. de his pertractabimus ac primum de vteri pruritu, à quo haud valde differt eiusdem matricis feruor, ac satyriasis, quæ affectio à satyris nomen accepit, quos fabulosa antiquitas procliues in Venerem refert, vt scribit Aëtius; & est ardens scalpendi, coëundique tentigo, cum maximo desiderio & dolore; quod sæuiorem reddit affectionem, cum enim partes affectæ distentæ sint, ac semen excerni non possit, quia meatus obstruantur, maior materiæ copia ad locum frustrà trahitur.

Definitio. Lib. 16. ca. 82.

Causa.

Fit hæc affectio ex affluentia salsi, serosi, nitrosi, aut bilioſi, & adusti humoris, cum acrimonia, & mordacitate, nonnunquam etiam ex ipsius bilis abundantiâ. Noscitur facilè, quia mulier locis manus assiduè adhibet, stimulo scalpendi seu confricandi partes pudendas, ex quo pars ipsa ad coëundum magis gliscit, & ipsa intolerabili Veneris appetitu contabascit. Etsi autem idipsum viris contingat, differt tamẽ à priapismo, Aureliani decreto, quod licet conueniant in rigida, & inuoluntaria partis tentione, tamen satyriasi acutum est malum, breui hominem consumens, cum immani Veneris libidine, consequente sæpe totius corporis conuulsione, dolore, lumborum grauitate, horripilatione, fastidio, vrinæ, & excrementorum suppressione. At priapismus tarda est passio ex plurimo flatu, nec facilè dissolubili, intra fistulosum nervum contento. Ex vtraque tamen affectione sæpe ex præcipiti pereunt patientes, nisi confestim auxilium feratur, cum vero moriuntur ventre inflantur, & frigidum exsudant ob haustum calorem, & flatus copiam; id quod etiam iis euenit, qui aliis conuulsionis modis perimuntur, quando verò simplex pruritus est, solent nonnunquam finiri in vlcera. Symptoma est de genere actionis naturalis læsæ, nam immodica Veneris appetentia ad hanc facultatem spectat: Curatur tribus remediorum generibus, primum victu tenui, infrigidanti, parco, pauci nutrimenti, minimè flatulento, aut semen generare

Nota.

Priapismus.

Prognostic. num.

Curatio.

generare potenti, vt cremore ptisanæ, lactuca, scariolæ, cucurbita, & aliis iam dictis cap. *de pulsu arteriæ dorsi*; puto aquæ tepidæ, aut tenuioris cereuisiæ, oratione, solitudine, sancto & honesto consortio, ac omni corporis maceratione, ieiunio, abstinentia, non à cibis duntaxat, verum à loquelis, & inspectionibus lasciuis, prodest etiam vsus seminis lactucæ, aut portulacæ, & conserua ros. rub. *Abstinentia.*

Secundo euacuantibus, ita statim à principio venam secare oportet mediam, si nihil impediat, si minus saphænam, & cruribus ac coxis cucurbitulæ cum scarificatione applicandæ sunt, deinde præparentur humores vt cit. cap. ac purgentur, siquidem bilioſi sint, cassiæ ʒ j. aut ʒ j. rhab. in decoctione florum, & fructuum; vel ℞. *pulpæ tamarindorum ʒ j santalorum flau. ʒ j. ß leuiter bulliant in aquæ ros. ʒ. q. colaturæ bibat sæpe ʒ vj. aut tantundem seri caprini cum saccharo, aut ʒ ij. mannæ, ibi dissoluantur*; valent insuper refrigerantes sirupi, & frigida apozemata quibus vt leuiter expurgent, additur ʒ j. foliorum sennæ, aut ʒ ß, myrobalanorum, vel etiam epithymi: si melancholici succi aliquid commisceatur, aut ʒ ij. agarici in ligatura, si salsa adsit pituita vel serosus humor. *Vena sectio.* *Purgatio.*

Tertiò localibus, quæ puritum compescant, in quem vsum maximè commendantur balnea aquæ dulcis, à quibus lumbi irrigentur succo lactucæ, portulacæ, plantaginis, aut decocto earundem herbarum vel salicis, viticis, lenticulæ palustris; aut rosaceo vnguento perfundantur, & refrigerante Galeni. Utero vero infundendum decoctum florum salicis cum ʒ j. trochiscorum de caphura, vel tantundem colliri albi, Rasis, quæ etiam dissoluantur in aqua, quæ à vitibus amputatis destillat. Valet Ægyptiacum vnguentum in aquâ marinâ aut lixiuio dissolutum, & per methencritam iniectum: aut pessus ex stupis cannabinis eodem madidis: aut ℞. *à axungiæ procinæ recentis lib. 1. saponis nigri, salis nigri, aßari, tartari, staphysagriæ an. ʒ iij. sulphuris viui ʒ j. argenti viui ʒ ij. ß, aceti ros. quartam j fiat secundum artem linimentum*, quod præsertim valet ad pruritum, qui ex pituita salsa senum scrotum, & anum exercet importuno scalpendi desiderio, cui etiam prodest vnguentum ennulatum cum Mercurio; aut locum ex aqua maluarum balneare, præcedente purgatione per iam dicta apozemata, quod experientia mihi comperium est, aut ℞. *aluminis, nitri,* *Topica.* *Balneum.* *Linimentum.* *Senes scalpendi desiderio tenentur.* *Vnguentum ennulatum.*

Aliud liniméntum. *nitri, sulphuris viui an. ℥ vj. staphysagriæ ℥ j. dissoluantur omnia in aceto rosæ & adde butyri recentis ʒ. q. fiat linimentum* nascale in sequenti vnguento intinctum ac vuluæ applicitum, vsum comparatum est mitum

Nascale. in modum pruritum sedare, & mitissimum est medicamentum, nec admodum differt ab aureo pesso ℞. *croci ʒ j ceræ ℥ ß. adipis anserini, aspi, medullæ cerninæ an ℥ j. ß, mellis ℥ ß, albuminæ ouorum ij. olei rosar. q. ʒ. misce.* Prosunt reliqua quæ cap. *de gonorrhœa* ad semen extinguendum scripsimus, & quæ ad infrigidandum cap. *de pulsatione arteriæ dorsi.*

De furore vterino.

CAP. X.

Definitio. VTerinus furor est immodica, & effrenis coëundi appetentia, adeo inextinguibilis, vt in furorem & in delitamentum migrare

Species. fœmina videatur, ardore, & feruore vteri ad cerebrum & vniuersum corpus distributo. Symptoma censetur in genere actionum læsarum tam naturalium, quam animalium; nam immoderata libido ad na-

Pars affecta. turalem, deprauata Veneris imaginatio ad animalem seu rectricem spectat, sicque iam malignæ, ac fœdissimæ mentis passio. Prouenit ex vitiato vteri temperamento, vnde locus primario affectus vterus est, ac eius partes, in quibus Veneris viget appetitus, vt sunt testes, & processus ille, quem delectationis sedem in quibusdam statuimus, ac præsertim collum vteri, & eius osculum, sicuti canina fames, & immodica sitis in ore ventriculi fiunt; per consensum autem communicato feruore, diaphragma, & cerebrum etiam compatiuntur, vtrolibet enim vitiato delirium sequitur. Ex dictis liquet, differre à

Differentia ab aliis affectibus. pruritu vteri, quia hic in sui consensum cerebrum non trahit, neque rabiosum delirium ad illum sequitur, ex quo fœminæ depositâ omni pudoris verecundia insatiabili desiderio viros palam insectantur, aut sese suspendio, flammæ, & in puteos præcipites dant, maioris dedecoris fugiendi gratia; Adhæc vti pruritus satyriasi virorum, ita furor priapismo videtur correspondere, ac in pruritu quia humor turget, partes cum delectatione dolent, in furore non dolent; eandem quia pruritus annosis, furor virginibus magis contingit;

Furor vterinus priapismo respondet.

git; necaliter differt à fervore matricis, nisi quod in hoc uteri substantia, & vniuersum eius corpus, eisdem afficitur symptomatibus, quib. partes pudendæ in pruritu, & furore. Differt insuper ab aliis delirij generibus, quia harum amentia tota in Venere versatur, & nihil aliud imaginantur, aut loquuntur, quam de coitu; à suffocatione vero matricis, quia in hac mulieres manent attonitæ sine motu, & loquela, ac cum exigua respiratione, in furore utetino garrulæ, iracundæ, & inquietæ fiunt; ad suffocationem tamen sæpe furor consequitur, quando ex inextinguibili seminis appetitu provenit; tamen uterus in furore partes superiores non comprimit, sed eodem loco immotus permanens cerebro, uti dictum est, vitium communicat.

Sunt huius mali causæ externæ, aut internæ; externæ quidē vita otiosa, & Venereorum cogitationibus mancipata, ac loquelis, lasciviis & impudicis inspectionibus dedita, similibusque, ac versiculorum lectionibus, & histrionum spectaculis; ciborum usus assiduus, ac immodicus, & eorum omnium, quæ semen augere valent, qualia sunt scolymi, cynarae, bulbi, potus meraciores, somnus in plumis, ac supes dorsum, regio & aër calidus, & quod fœmina temporius incepit concumbere, unde nondum adhuc confirmato iudicio libidini habenas laxavit. Internæ causæ sunt juvenilis ætas, calida & humida, acris, ac bilioſa fœminę temperies, ex qua semen genitale in propriis locis copiosum, calidum, & mordax generatur, à quo vapor per medullam spinalem, & sibi insertas propagines vitiosam qualitatem ad cerebrū mittit, qui si mordacitatis tantum particeps est, ingentem excitat appetitum, ex quo tamen ut plurimum nondum audent præ pudore affectum proferre, sed tacitè lascivientes contabescunt, quod si putridus insuper sit halitus, desipientia coniungitur ac tum fœminæ pulso pudore cum audacia, quasi æstro percitæ, viros insectantur, & appetere, imo sæpe sollicitare audent, maximè, si connaturale temperamentum calidum augeatur; quas plerumque vulgares philtris, hoc est amatoriis poculis infectas ac seductas existimant, quin & ipsæ non raro idipsum prætexunt, ut patrata facinora excusent, aut metu pœnæ, aut rerum causas ignorantes.

Causa eius.

Interna.

Philtra.

Prodit affectionem fœminarum garrulitas, & quod instar Furiarum aguntur inquietæ, oculis sublimibus & incomposito, pruri-

Signa.

unt,

ant, ac manibus locos sæpius fricant, quorum attractu insigniter delectantur, nihilque aliud imaginantur, aut loquuntur, quam de virorum consortio, de coitu, de reb. lasciuis, & inhonestis, quæ omnia etsi pudore fœmineo interdum cælent, gaudent tamen iis auditis, ac similibus, maximè si impudicus tactus occultè accedat. Putridum vero semen accusat inquietudo, & insipientia, quod si ab eodem duntaxat excalefacto fiat, gestum & vultum viris gratum, & amicum præbent, si demum ex connaturali temperamento aucto, impudentia adest & in solida audacia. Affectio & multò gravior, & acerbior satyriasi ac pruritu, indecens ac turpis, quæ tamen adhibita diligentia facilè curatur, non adhibita, in insaniam procumbit & in opprobrium.

Prognostica.

Curatio. Curatur igitur ferè iisdem mediis, quibus uteri pruritus & fervor, præsertim si à semine concalefacto tantum proveniat, nisi quod ab Ægyptiaco, & iis quæ acria recipiunt in 3. remediorum genere abstinendum est. Aut si ex putri suboriatur semine, curatur ferè ut epilepsia ex utero, iis præsertim, quæ ibi in 3. remed. genere dicta sunt, ad caput corroborandum.; quod peculiari ratione oxyrrhodino irrigandum. Exhortentur fœminæ sic affectæ ad honestatem, & opprobrium eis proponatur, nisi resipiscant: sic Milesias virgines curatas lego, lege promulgata, ut quæcunque sese hoc affectu percitæ necarent per forum nudæ traherentur: cavendum tamen ne dedec⁹ divulgetur, ne spreto pudore & fama, admonitiones non curent; confert coitus iis quibus licet, nam etsi usus Veneris libidinem augeat, moderatus tamen & modestus valet, quatenus mulcetur fœmina, & furor mitigatur, excerniturque titillans ac turgens semen. Utero adhibanda pessaria ex succo plantaginis, solani, ac portulacæ, cum pauca ruta, & succo coriandri; & reliqua quæ c. *de suffoc. ex utero* ad seminis eductionem conferre diximus; omni in uper arte serag endum semen minuere, ut cap *de gonorrhœa* dictum est: quod si semen corruptum sit, nitri, cardamomi, croci, spicænardi, partes æquales in succo coriandri coquantur, aut in melle ros. ac pessum in eo intinctum subdito; aut rutam cum myrthino cerato commixtam, & succo solani: vel diacodium in eodem succo, & aceto dissolvatur: quippe hæc omnia semen salivæ in modum eliciunt, & furorem sedant. Reliqua quæ ad victum, humoris evacuationē, & partium infrigidationem spectant, ex superiori c. petenda sunt. Nam etsi pa-

Historia

Topica.

tiens desipiat præcipua tamen curatio utero adhibenda, ideo & sanguinis missio diligenter administranda, & balnea ad umbilicum usque, ita enim universus corporis habitus refrigeratur.

De uteri debilitate.

CAP. XI.

QUoniam Nymphæa communia habent cum duabus præcedētib. affectionibus symptomata, de ea hîc agendū videbatur, verum quia ad morbos pertinet, in compositione ad sequentē sectionē relegamus. Et cōtinuato sermone agendū duximus de debilitate uteri, qui quidē multis modis infirmari potest, tum quatenus pars est simplex, tum etiam quatenus organica, & primo naturalib. eiº potentiis vitiatis, ita fit, ut si attractrix facultas validior quam decet extiterit, retentrix lāgueat, aut epxultrix proriretur, mēses assiduè fluant: & ipsa retinente languida, aut secernente stimulata, vel proprium semen profluat, vel virile, vel utrumque: ac insuper tenuiter efformetur fœtus, & postquā pondus aliquod nascitur primo, secundo, aut ad summum tertio mense prolabitur; si vero, qua sibi uterus proprium conficit alimentum concoctrix virtus debilitetur, multis humiditatibus, ac superfluis purgamentis redundet. Ex quibus liquet uteri debilitatem illam appellari, in qua uterus communia vel propria munia debiliter exequitur, vel omnino non operatur: communia voco nutritionem, & quatuor facultates eidem subservientes propria, mensium expurgationem, conceptum, ac partum: peculiari vero ratione de illa hic agimus debilitate, in qua nullo affectu in utero existente facultates naturales corruunt.

Definitio.

Uteri munia propria & communia.

Habet hic affectus causas tres, Prima est quælibet intemperies simplex, vel cum à fluxu materiæ, ab his enim communiter naturales facultates infringuntur, nam nimius calor colliquat, ac, si siccitati coniungantur, plus trahit, quam possit conficere, nec concoquit sed adurit, frigiditas cruditates parit, nimia ariditas plus retinet, quam oportet: humiditas, sanguinis, seminis ac fœtus retentioni est nociva, & fœminam viro ingratam reddit. Secunda debilitatis causa est spirituum vitalium, & innati caloris resolutio, quod plurimum accidit ex laborioso, & frequenti partu vel abortu; Tertiam tandem

Causæ.

Facultates naturales á quibus qualitatibus infringantur.

tandem cauſam ſtatuimus laxiorem, molliorem, & infirmiorem eiuſdem uteri ſubſtantiam.

Signa. Produnt uteri languorem in genere, Veneris faſtidium, excretio flatus per pudendum, inordinata menſtrua, ſeminis effluxus, frequens abortus, & quia menſtruorum tempore pectinis, lumborum, & crurum, gravitas adeſt; ventriculus laborat, & caput ex vaporibus ab eo elatis, ac tunc ſtragulatis ex utero, ſimiles fiunt. Specialius cauſas ſic explorabis, nam ſi ex laborioſo partu, vel abortu ſpiritus ſunt diſſipati, relatione id deprehendes, & quia lumborum & crurum languor adeſt; laxam, & mollem uteri ſubſtantiam accuſant flaccidi- 10
tas partium pudendarum, menſes decolores. & a quoſi, corporis languor, & quod uteri oſculum perpetuo hiat; intemperaturam cognoſcendi & curandi methodum ex proximè ſequentibus capitibus mutuabis, ideoque omiſſiis nunc iis, quæ adverſus qualitates pugnant, de quibus ibi; debilitati ex reſolutione ſpirituum, ac nativi caloris, quadruplici remediorum genere ſuccurritur.

Curatio. Primo victu largiori facilis concoctionis, & optimi nutrimenti, ita pro cibo eligatur caro gallinarum, caponis, perdicis, attaginis, phaſianorum, juvenum calumbarum, turdorum, ac reliquarum avicularum, ova recentia, cum multo aromate, amygdalæ, nuces, paſſu- 20
læ, uvæ penſiles, dactyli, & in potu vinum generoſum, aqua vitanda, evacuatio nulla molienda.

Calorem & ſpiritum ſuſcitãtia. Secundo iis, quæ evocato ſanguine, calorem & ſpiritum ſuſcitare valeant, quod egregiè præſtant exercitium, frictiones partium infernarum, & ventris inferioris; *ulus* aromatum, *ut accipere ſingulo* mane rotulam unam vel alteram diacalamínthæ, diacimini, aromati-
Vnguentũ. ci roſ. diatrion pipereon diagalangæ, roſatæ novellæ, aut ℥ j. theriacæ ſive mithridatii, ac inſuper inungantur iam dictæ partes, oleo naphæ, lavendulæ, nardino, liliorum, & laurino, ex quibus, cum gummi ali- 30
quo ex iis, quæ apud nos naſcuntur, aut ex India aſportantur, utila-
Iniectio. dano, tacca macca, caranna, unguenta parentur, aut iniectiones, ni virgo ſit, in hunc modum: ℞. *cinnamomi, cyperi, coſti, cariophyllorum, ſalvia, macis an.* ℥ j. *in* 5. *q. aquæ naphæ vel florum myrtillorum ſive lavendulæ, fiat decoctum, cui percolato adde vini malvatici quartam partem, ambræ & moſci, ſingulorum* ℥ iij. *miſce.*

Tertio iis, quæ caloris & ſpiritus effluvium impediant, ac ipſam matricis

matricis ſubſtantiam confirment. in quem finem cap. *de ſtrangulatu ex vtero*, varia deſcripſimus emplaſtra pro matrice, quibus ſequentia addere licet. ℞. *olei jaſminorum, aniſi, cinnamomi, cariophyllorum, arte chymica extract. ſingulorum* ℥ j. *cera, ladani, reſinæ an. q. ſ. gallæ, & alipta, moſcatæ, moſci, ambræ, zibeti an. g. ſ. miſce, fiat cerotum*: aut ℞. *pulueris granæ, cariophyllorum an.* ℥ j. ß. *pulueris roſ. coralli, angelicæ an.* ℥ j. *pulueris maſtichis, ſanguinis draconis an.* ℈ ij. *ambræ, & moſci an. g.* x. *ladani depurati & ceræ an. q.* ſ. *fiat emplaſtrum*, quibus admiſceri poteſt theriacæ ℥ ß, ac non ſolum infra vmbilicum, ac prope inguina ſunt adhibenda, verum etiam renibus. Tertium pretioſius conficies *ex olei laſerpitij, deſtyrace, balſami an.* ℥ j. *pulueris cariophyllorum, ſeminis angelicæ an* ℥ j. *diamoſchi diambræ* ℈ j. *olei liquidambræ* ℥ ß *gummi caranna q.* ſ. *fiat emplaſtrum*; addit inſuper vtero vigorem hoc aliud: ℞. *ladani depurati* ℥ ij. *thuris, ſtyracis liquidæ an.* ℥ ß, *ſpicanardi cariophyllorum, ambræ griſeæ an.* ℥ ß *cera q.* ſ. *olei liliorum, nardini, balſami an* ℥ j. *fiat emplaſtrum*. Nec minoris efficaciæ ſequens eſt, ℞. *emplaſtri ceroneſi* ℥ ij. *ladani depurati* ℥ j. ß, *gallæ muſcatæ, alipta muſcatæ, pulueris cinnamomi, baccarum lauri an.* ℈ j. *olei de angelica q.* ſ. *miſce*. Placuit varia hæc deſcribere emplaſtra, quia non in vteri debilitate duntaxat, verum etiam in ſuffocatione, epileſia ex vtero, ſterilitate, & pleriſque aliis affectibus maximus eorum vſus eſt.

Emplaſtra pro matrice.

Emplaſtri pro matrice vſus varii.

Quartò iis, quæ non ſolum reficere, & ſpiritus excitare ac vterum odoris ſuauitate delectare valeant; ſed inſuper ipſum adſtringere, ac firmiorem reddere; quæ præter id, quod molliorem ac laxiorem eius ſubſtantiam emendant, ac inſolidiorem tranſmutant, eiuſdem etiam hiatum in primis curant, in quem vſum vtilia ſunt localia fere omnia, quæ cap. *deſiſtendis menſibus deſcripſimus*, & infra cap. *de ſterilitate ex hiatu vteri*.

Adſtringentia.

Hiatus vteri.

De frigida vteri intemperatura.

CAP. XII.

VTreri intemperaturas, ſeruata ſerie, dignoſcere, ac curare nunc docebimus, quippe quælibet earum aliquam vteri facultatem euertere nata eſt, ac tandem eo debilitato, aut rite menſes non purgantur,

gantur, aut conceptus non fit, aut abortus sequitur; Auspicabimur
Signa frigidi uteri. verò à frigiditate, quæ dignoscitur, quia menses supprimuntur, aut præ nimia crassitudine commodè non fluunt, muscosi sunt, crassi, subalbidi, pauci, decolores, tardi, interdum etiam aquosi, si venarum oscula ex parte claudantur, ac tunc sæpe debitum tempus anteuertunt; insuper stupidus sensus circa inguina, lumbos, crura, & prope os sacrum percipitur; ac crurum ferè sunt impotentes, mucore & pituita plenum os uteri obstetrix contactu persentit; Venerem non appetunt
5 Aph. fœminæ, neque concipiunt quæcunque frigidos & spissos habent uteros, teste Hippoc. & vir in coitu putendum sentit frigidum, nec fœmina semen percepisse, animaduertit; faciei color obscuratur. Cum hac intemperie plerumque semper coniungitur frigidi & pituitosi humoris copia, qui eius germen est, ideoque intemperiem cum affluxu materiæ curare monstrabimus, ex qua, demptis euacuationibus, quæ copiæ debentur simplicis medela innotescet.

Victus calidus. Curatio igitur quatuor remediorum generibus perficitur. Primò aëre ac victu calido, vt cibo facilius cõcoctionis, & optimi nutrimenti, qualis accipitur ex carne arietina, capreolorum, gallinæ, caponis, perdicis, attagenis, auicularum montanarum, palumborum, accerui iunioris; panis esto optimus ex bona subactus farina
Fercula. probè fermentatus, cui si commisceatur semen anisi, aut fœniculi vtilior fuerit; fercula iuxta cuiusque regionis consuetudinem concinnata, ex caruo, fœniculo, anisio, apio, smyrnio, asparagis, ciceribus, thymo, mentha, melissa, pimpinella, cum multo aromate, vt
Radices. pipere, cariophyllis, croco, zinzibere, galanga, cinnamomo. Ex radicibus conueniunt radix petroselini, pastinacæ, eryngii; ex fructib.
Fructus. amygdalæ, passulæ, dactyli, cappares, uvæ pensiles, nuces juglandes, avellanæ, nuclei pini; vtiles etiam sunt confectiones coriandri, piperis, cinnamomi, cariophyllorum, corticum citri: conseruæ zinziberis, florum ac corticum auranciorum, acori, myrrobalanorum, aut
Vitanda. nucum Indicarum. Vitentur pisces, legumina, lacticinia, poma, ac pyra cruda, caro pinguis, panis typhaceus, acidus, ponderosus, aut non benè fermentatus, & recens. Potus sit vinum generosum, aut aqua ex decoctione anisi, cinnamomi, similacis asperæ, radicis chynæ, sassafrasiæ; conferunt frictiones vniuersales, præsertim ventris inferioris, exercitium, animi alacritas, somnus moderatus.

Secun-

Secundo ijs, quæ pituitosos ac frigidos humores concoquere, attenuare, & calefacere valeant, vt rhodomelite, sirupo de mentha, de absynthio, de hyssopo, de duabus & quinque radicibus, cum dupla quantitate aquarum hyssopi, saluiæ, menthæ, betonicæ, pulegij, aut pari copia decoctionis pituitosæ, vel alterius, quæ recipit *quinque radicum aperientium, graminis an. ℥ j. foliorum maioranæ, pulegij, nepitæ, gallicrici, calaminthæ, origani, sabinæ an. m. ß seminis cartami, anisi, fœniculi, petroselini an. ℥ j. fiat decoctio in ʒ. q. aquæ ad lib. ij. colaturæ ℥ iij adde conuenientis sirupi ℥ ij pro dosi.* *Præparatio frigida humorum.*

Tertio iis, quæ prædictos humores educere valeant vt agarico, sirupo ex infus. ros. electuario Indo, diacatholicone, diaphœnicone, radice mechoacanæ, pilulis mastichinis, alephanginis, de agarico; vt ℞. *massæ pilul. alephanginarum, de agarico, mastichinarum an. ℥ ß, trochiscorum Alhandaal ig. iij. cum sirupo de menta, formentur* xj. capiat post mediam noctem; vel si potione minus offenditur, ℞. *præfatæ coctionis ℥ iiij. agarici trochiscati ϑ iiij. sirupi rosati solutiui ℥ j. electuarij Indi, aut diaphœnici ℥ ij. ß, fiat hausius, cui additur ℥ ß rhabarbari aut tantundem hieræ. Galeni* si humor aquosus sit, licet etiam humorem per Epicrasin, & paulatim sequentibus pilulis purgare. ℞. *rhabarb. agarici, masticis, carthami an. ℥ j. cum succo fœniculi, fiat massa, cuius ℥ ß.* pro dosi tertio quoque die capiatur, ex qua possunt confici v. aut vij. consimilem vsum præstabunt hæ aliæ, ℞. *xylobalsami, carpobalsami, cinnamomi, sileris montani, assari, masticis, seminis anisi, fœniculi, macis croci an. ϑ j. calami aromatici, sequinanthi, spicæ an. g. x myrobalanorum emblicorum, turbith. an. ℥ ij. aloes,* ad pondus omnium cum succo fœniculi, fiat massa. Quod si ex ventriculi vitio aut indebitâ viuendi ratione vterus compatitur, vtilis est vomitus bis in septimana, cum decocto thymi, & origani ante vel post cibum, vel ℥ iij. diasari Fernelii, cum ℥ vj. mulsæ, aut prædicti decocti, quia humores circa ventriculum exuperantes tuto educit, ac sic paratur, ℞. *sirupi de menta, viol. ℥ viij. coquantur ad mellis crassitiem, quibus subducto igne inspergito radicis peponis arefactæ, seminis raphani & vrticæ, macerati in aqua ros. arefacti ac triti an. ℥ j. radicis assari contritæ ℥ ij. cinnamomi, seminis fœniculi an. ℥ iij. confice electuarium liquidum,* quibus vomitoriis post primam confertam purgationem vtendum, deinde paulatinæ administrandæ. Peculiariter insuper, si quid in vtero frigidi ac pituitosi humoris redundare compert- *Euacuatio* *Pilulæ* *Vomitus.* *Diasarum*

compertum sit, educendum per ea pessaria, vel nascalia, quæ simul purgent, calefaciant, & roborent ipsum vterum, vt ℞. *arthemisiæ, sabinæ, maioranæ, diptami, absynthij an.* ʒj. *anisi, ameos, rutæ, corticis, thuris an.* ℈. *j. fiat pulus*, excipiatur succo mercurialis, ac linteo molliusculo locis indatur; aut ℞. *macis bdellij, gallia muscata an.* ʒj. *pulueris hierę* ℈ *ij. agarici* ʒ ß, *mellis q. s. fiat pessus serico exceptus.* Tertius hic erit ℞. *styracis, theriacæ, agarici, an.* ℈ *ij. aloes* ʒ ß *cum succo mercurialis aut melle*, fiat pessi forma serico excepta; sed & alius ex allio hortensi trito cum oleo de spica linteo exceptus, & in vuluam intrusus maximè celebratur, quia menses promouet, & vterum mirâ afficit voluptate.

Dissessio humoris. Quarto vtendum iis, quæ contemperent, attenuent, & digerant humoris reliquias, quas operationes complent frictiones, exercitia, vsus aromatum, aut singulo mane accipere ʒj. theriacæ, mithridatii, trypheræ, pliris sacroticon, diambræ, vel diasatyrionis cum vino; vel ℞ *corticum mali citrei conditi, conserue anthos an.* ʒij. *rasamenti eboris, seminis mercurialis, coaguli, & matricis leporis an.* ℈ *ij. pulueris pliris sarcotici, mosci an. j. sacchari dissoluti in aqua melissophylli, & bugloss. s. q. fiat morselli, singuli ponderantes* ʒij. quibus consimiles sunt tabellæ, quæ recipiunt *pulueris castores pulegij, anisi, cumini, fructuum iuniperi, ligni aloes an.* ʒ ß *cum saccharo dissoluto*, vt supra, fiant rotulæ, aut cum melle, & vino albo electuarium; aut cum saccharo identidem dissoluto conficiuntur aliæ ex pulueris corticum citri, auranciorum, cariophyllorum, cinnamomi, vel exhibetur ʒj. diambræ, sed diamusci cum ʒij. vini vel aquæ cinnamomi, vel cum ʒ iij. sequentis decocti. *Morselli.*

Decoctum. ℞. *radicis angelicæ* ʒj. *epithimi* ʒ ß *foliorum pulegij m. ij. piperis, castorei, seminis anisi, cumini, angelicæ, dauci, petroselini an.* ʒj. *coquantur in s. q. aquæ ad lib j.* Ab his, externis vtendum & primo quidem balneis sulphureis, aut arte paratis, ex decocto arthemisiæ, rutæ, saluiæ, enulæ campanæ, roris marini, hypericonis, camedrios, camepitheos chelidoniæ, foliorum lauri, maioranæ, pulegij, seminis carui, cimini, fileris montani, anethi, anisi, lini, cinnamomi, cyperi, origani, acori radicis ac seminis angelicæ, anethi, camomillæ; ex quo etiam decocto fiant euaporationes, & iniectiones, ac fomentationes inferioris ventris; qui postea inungatur oleo calido Irino, liliorum, de angelica, rutaceo, momordicæ, naphæ, de styrace, de baccis lauri, vel macis, aut cinnamomi, piperino, de nuce moscata, cariophyllorum, de aniso, præser-

Externa. *Balneum.* *Fricciones.*

præsertim autem chymica arte paratis, ex quibus etiam postremis fœmina guttas aliquot assumat, cum pauco vino. Deinde suffitus administrentur, fœmina undique cooperta ex his trochiscis, ℞. *gallæ muscatæ, alipta muscatæ an.* ℥j. *ladani depurati, styracis ligni aloës, laserpitij an.* ℥ß, *gummi arabici, vini optimi q. s. fiant trochiscj, quibus addere licet mastices, thuris an.* ℥j. *baccarum lauri* ℈ iiij. *ambreæ g.* v. *Et balsamum loco vini, aut etiam agallochi, cariophyllorum, sabinæ an.* ℈ ij. Sacculi insuper parentur ex seminibus calidis supra dictis, cum milio, sale, & furfuribus: tandem unguenta, & emplastra, quæ cap. superiori in 3. remediorum genere dicta sunt. Animadversione hic dignum est suffitus maximè prodesse, quibus ob crassitiem menstrua deficiunt, aut diminutè profluunt: vaporationes, & balnea eis, quibus os uteri ob frigiditatem constipatur. Pessaria quibus in utero pituita, aut aquosus humor redundat, hisce tamen neque colochyntidem, nec validiora medicamenta admiscenda, & insuper cavendum ne calidorum nimio usu maior humorum copia attrahatur.

Olea intus sumenda. *Suffitus.* *Sacculi.* *Admonitio.*

De humida uteri intemperatura.

CAP. XIII.

HUmidam uteri intemperiem captabis ex præcedenti victu aquoso, immodico potu, vita sedentaria; laxo fœminæ habitu, pilis mollioribus, & quia uterus multis ac liquidis recrementis continenter manat, menses largiores, aquosi, ac tenues fiunt, in coitu humore admodum perfunduntur, Venus sopita est, & in ea delectationem non percipiunt, uterus semen non concipit, aut illico emovit, vel saltem si concipiat, in incremento fœtus abortum patitur, quæ ferè ex Hippocrat. 2 *De morb. mul.*

Signa.

Curatur eâdem ferè ratione, qua frigida, sed rarius balnea conveniunt nisi sulphurea, frequentius suffitus, & ea, quæ siccant, ut sacculi, frictiones. Esto igitur victus siccus ex passulis, amygdalis leviter tostis, pullis assis, ac pane bis cocto; potu parco vini aut aquæ ex cinnamomi decocto, anisi, radicis chynæ, aut smilacis asperæ, utantur fœminæ laboriosis exercitiis, ac frictionib. partium superiorum; alvus naturâ respondeat, vel levi clystere sollicitetur.

Curatio *Victus siccus.*

Prep. & purgatur. Secundò utendum præparantibus sirupis calidis, de quibus dictum est cap. superiori, 2. auxiliorum genere; deinde conferta purgatione per pilulas de agarico, de hiera, mastichinas, de aloë, ut ℞. *massæ pilul. de agarico* ʒ *j. mastichinarum* ʒ ß, *trochiscorum alandal. g.* v. *cum sirupo de menta, formentur* xj. post hæc refecta nonnihil natura lentus humor per Epicrasin educatur sumpta singulo mane ʒj. sequentis

Pulvis catarticus. pulveris; ℞. *hieræ simplicis, radicis chinæ, rubeæ an.* ʒ ß *singula per se pulverizentur, deinde misceantur*, ac detur cum vino plures dies, aut conveniens aliquod apozema exhibeatur cuius libr. 2. addantur ʒ ij. agarici, & ʒ j. foliorum fenæ; vel hic sirupus. ℞. *decoctionis maioris ligni*

Sirupus de fuma. *Guaiaci, & sarsaparellæ parata*, ut infra dicendum est *lib. ij. agarici trochiscati ligati, & expressi* ʒ viij. *foliorum senæ* ʒ *iiij. sachari & mellis q. 5. fiat sirupus dosis à ij. ad* ʒ *iiij.* In eundem usum vomitus convenit bis in septimana, per ea, quæ capit. superiori dicta sunt, præsertim si à ventriculo uterus compatitur, aut ipse ventriculo humiditatem retribuat.

Vomitus.

Externa. Tertio externis exsiccantibus, ut fomentis siccis ex arthemisia, camæmalo, anetho, cinnamomo, hissopo, mentastro, semine, & radice angelicæ, baccis lauri, cariophyllis, quæ omnia sicca sacculis includantur, & pubi applicentur, addito enim sale, & milio; sed & uteri regio inungatur oleis & unguentis, superiori cap. recensitis, ac ibi descriptus pessus adhibeatur; peculiariter conveniunt suffu-

Suffitus. migia ex sequentibus trochiscis, *ladani puri* ʒ ß. *styracis, calaminthæ* ʒ *ij. ligni aloës, sabinæ siccæ an.* ʒ ß, *ambræ, & moschi an. g.* v. *misce*, fiat suffumigium; aut ℞. *liquidambræ, styracis an.* ʒ *iij. myrrhæ, mastices, thuris, cariopyllorum, ligni aloes, cinnamomi, nucis moschatæ, nucum cupressi an.* ʒ *j.* ß, *seminis angelicæ* ʒ *j. cum ladano, fiat massa*, ex qua suffitus parari possunt, aut pro arbitrio pessus, & emplastrum; Pro pauperibus

Methenchrita. verò ℞. *ligni aloes, bistortæ, nepetæ, melissæ siccæ, an. partes æquales, pulverizentur & cum ladano fiat massa*, subinde administrentur uteri in clysteres, maximè si ex humiditate lubricitatem uter⁹ contraxerit; fiant autem ex *decocto radicis chinæ, smilacis asperæ, & ligni Indici, cuius* ℞. *lib.* ß, *mellis despumati* ʒ j. quo in casu proficuum est, singulo mane ʒ j. accipere sequentis confectionis cum ʒ ij. vini, ℞. *cariophyllorum, cinnamomi, galangæ, Zinziberis, ligni aloes an.* ʒ j. *nucis moschatæ, Zepoariæ, seminis acymi, spicæ, crocі an.* ϑ *j. ossis de corde cervi, rasuræ eboris, margaritorum an.*

℈ij. *ambræ g.* x. *moſci g. iij. ſachari diſſoluti in aqua roſarum q.* 5. fiant tabellæ: aut cum melle deſpumato, loco ſacchari fiat opiata, vel etiam dẽpto ſaccharo,& melle, & addita ladani,& ſtyracis q. 5. fiat emplaſtrũ; utiles inſuper ſunt evaporationes è decocto ligni aloes,radicis chinæ, ſarſæ, & ligni Indici, maximè ſi laxus ſit uterus, reliqua vide ſuperiori cap. & *de ſuperfluis mentruis à cauſa frigida.*

Quarto potentiſſimè exſiccantibus, in quem uſum reliquis non proficientibus fonticulus aperiatur in altero, vel utroque crure, & patiens ad ſulphurea balnea ſe conferat, vel quod primum obtinet locum ad moleſtas humiditates exſiccandas, & conſumendas, ſudor promoveatur ex decocto radicis chinæ, ſarſæ parellæ, & ligni Indici quod qua ratione exequendum ſit oportunè hic docendum venit: nam hæc præſidia exercitatiores medici, ad omnes omnium partium humiditates conterendas, ſibi compararunt, quippe ipſis adiutus, inſitus calor humores ſuperflui plurimũ populatur, ac diſſipat: nã etſi calore liquant, tenuitate tamẽ incidunt & attenuant, adeò vt exhinc vel ſponte ſua in halitum & vaporem abeant, & facile diſſipẽtur, vel per vrinas euacuentur; & quanquam multa ſint, quæ idipſum efficiant, vt tramenta iuniperi, fraxini, ebeni, radix apii, perſonariæ, tormentillæ, hippolaphati, rhapontici, ireos, enulæ, & folia pentaphylli, diptami, ſcordii, aſſari, hipericonis, ac pleraque alia; tamen exotica hæc tria ut celebriora, ac efficaciora, nos præparare monſtrabimus radicem chinæ, lignum Indicum, & ſarſam parellam, quæ ex utraque India ad nos aſportantur, & eorum in medicina facultates *inſignes ipſa* experientia, & annorum uſu ſunt comprobata, non contra luem Veneream duntaxat, ſed ad eos etiam quos diximus uſ⁹, & pleroſque alios. Auſpicabimur autem à radice chynæ, utpote fœminis de quibus agimus, & præſertim delicatiorib⁹ conveni entiori; optima oriẽtalis eſt, ſeu, quę ex chyna ad nos affertur regione ampliſſima, & ignota maioribus noſtris, nam quæ ex locis nuper reperti orbis ad nos mittitur, minoris eſt efficacię; ſeligatur etiã ponderoſa, & quantũ aridiſſima fert natura ſucculẽta, minimeq; teredine, carie aut putredine infecta, nodoſa etiam ſit, talem enim habet ex ſua natura figuram, colore vero rufeſcit cum quadam albedine inſtar roſæ, odore nonnihil aromatico, guſtu inſipidam quandam præ ſe ferens

Fonticulus.

Balneum.

Sudorifica.

Sudorem provocãtia varia medicamẽta.

Radix chinæ.

Electio.

Parandi modus.

ferens unctuositatem. Mirum est, quam perperam exteri ab Hispana natione viri huius radicis doctes, ac præparandi modum descripserint, quocirca non sine causa operatione sæpe frustrantur, quippe exiguam quantitatem in magna aquæ copia incoquunt, præsertim Vesalius, & Augerius quorum præparationibus reiectis, hæc radix per transversum inscindatur in assulas, sive taleolas rotundas ac tenues, quarum unciis tribus, sex aquæ fontanæ libræ tepidæ effundantur, ac per 24. horas loco calido, vase pannis cooperto macerentur in olla figulina, vel vitreata, postea lento igne carbonum bulliant ad medias, depositio vase ab igne cineribus calidis conservetur tepor, decocti huius lib. per manicam trajectam optime calidam, patiens iejuna bibat, ac in lecto se contineat, bene cooperta, in cubili calido, ubi accensus sit caminus, aut æstuarium, sudetque per horas duas aut tres, si citra cordis pressiones, aut palpitationes ferre possit, deinde ostio clauso calidis linteis sudor abstergatur, ac recens induſũ capiat, idemq; repetat à prandio iiij. aut v. interpositis horis, nisi admodũ languida evadat à matutino sudore. nam uti in proverbio est, *oportet medicum dextro oculo ad virtutem, sinistro ad ægritudinem collimare*, intermedias horas cum gratis familiaribus, aut cognatis bona erecta sanandi spe, jocis, & salibus hilariter transigat; residuum decocti sit pro potu in prandio, & cœna addito nonnihil sacchari, sic enim abstergit, & alvum lubricam reddit, absterso sudore, vel una hora elapsa si tamdiu ferre possit, cibum capiat parce quidem ex pane optimè subacto, aut bis cocto, carne iunioris gallinæ assæ, hædi, aut pulli collumbini, perdicis, caponis, vel phasiani, aut etiam elixâ in decocto eiusdem radicis utendum, insuper amygdalis decorticatis, ac leviter tostis, passulis, & cibum claudat diacythonite, aut confectione coriandri: vinum exterminandum, aut saltem decocto lympharum modicè bibat; abstineat à rebus salitis & acidis, quæcunque vero silentio hic prætereuntur plane denegantur, panis ℥ iiij. delicatoribus, validioribus sex in diem non amplius concedantur; ac si plane duntaxat passulis, & amygdalis vivere possit utilius fuerit: panis bis coctus pro nobilioribus ita conficitur, ℞. *seminũ cardui benedicti mundati, pimpinellæ, anisi, fœniculi, an. ℥ j. cum 5. q. pastæ ex optimæ farinæ flore bene fermentatæ*, misceantur diligenter, fiant panes bene cocti, qui ubi refixerit, in taleolas secentur, ac saccharo

Modus exhibendi.

Victus.

Victus.

diſſo-

dissoluto in aqua ros. vel florũ aurantiorum obliti, in furno tepido diu siccẽtur, quidã addunt vitellos ouorum. Hunc ordinem seruet per 14. dies, nonnunquã per 36. aut 40. vti morbus, & accidentia remittere videbuntur. Quod si sudor facilè nõ erumpat, plantis pedum & alis, sacculi tritico elixo pleni admoueãtur calidi, aut vaccinæ vesicæ semiplenæ decocto calido anethi, pulegii, roris marini, camomillæ, scordij, aut literes calefacti vino albo respersi, & linteis inuoluti: quæ si non sufficiãt in Laconico sicco sudet, aut certè cõmoretur, quoad sudor prorũpere incipiat. Porrò quia decoctum hoc acescit, vbi vnum aut alterum diẽ transcendit, ideò in Hispania, ac locis calidis singulis diebus recẽs paretur: in septentrionalibus plagis ad tertium diẽ duntaxat incorruptum durat. Si quid igitur remãserit ad clysteres parandos, aut exilandas carnes vtiliter vsurpatur. Sunt qui filo traiecto coctas taleolas in vmbra siccãt, ac secundo cõcoquunt in media aquæ copia, at id pauperiores faciant, pro diuitibus prima decoctio vtilior est. Jam verò accommodatum tempus ad mouendos sudores ver est aut autumnus, semper tamẽ corpore cõpetenter præpurgato; si quis pomeridianum sudorem ad nocturnum tempus differre velit nõ refragabor, dummodo decoctum capiat tribus saltẽ horis à cœna, nã per somnum felicius sudores erumpunt, verum habeat assistentẽ, quamdiu sudauerit, juxta se, & caueat ne in cubiculo clauso carbones accensi sint, ex his enim suffocationẽ, ac mortem subsequi sæpe vidimus. Quidam affirmant tẽperatam esse hanc radicẽ in primis qualitatibus, nec solum hisce, sed specifica quadam virtute suas edere operationes; Reuera tamẽ calida est in 2. sicca in primo recessu, quibus facultatibus vias vrinæ aperit, sudores prolicit, humiditates præter naturam in quacunq; parte cõsumit, subindeq; impinguat, quia hisce demptis corpus felicius nutritur: ventriculum roborat, iecur deobstruit & matricẽ, bonum efficit colorem, & præter eos morbos, qui ex luis Venereæ cõtagio pueniunt paralysin curat, tremores, articulorum dolores, coxẽdicum dolores, podogram, strumas, tumores scyrrosos, vel œdematosos: nephreticis, calculosisq; opitulatur, hydropi, astmati, & diuturnis affectionibus potissimum vteri; quocirca fœminis, quæ ob vteri humiditatem nõ concipiũt cum felicissimo successu exhibetur; succurrit capitis doloribus inueteratis à frigidis humoribus, externis vlceribus, aut vesicæ.

Numerus dierum.

Clyster ex decocto chyna.

Temperamentum.

Vires.

Sequitur lignum Indicium, quo maioris est efficaciæ, ideò robustioribus naturis conuenit, eius duæ sunt species, nam vnum Guaia-

Lignum Indicum.

Descriptio.

cum dicitur, minus efficax; alterum ſanctum ob præſtantiam, vtriuſque vires inſignes; ex nouo orbe affertur, illud ex inſula Dominica, hoc ex portu diuite, ligni huius arbor eſt paulo minor nuce, ſimilis fraxino, cuius aut ebeni ſpecies cenſetur, folia producit ſimilia plantagini, fructus purgantis naturæ oliuæ inſtar, corticem cineritii coloris ad nigredinem declinantis; ligni ſubſtantia p llida eſt, cor nigrum, ſiue matrix, qua tamen caret l gnum ſanctum quia homogeneum fe è eſt. Et totum eius corpus ſubflaui coloris, duritie mira, odore graue reſinaceum quid aſpirans, guſtu ſuaue, cũ aliqua amaritudine, & in potu aciditate, calidam & ſiccam naturam in ſecundo gradu, & paulo ſuprà poſſidere videtur, neq; enim placet Valcazeris opinio, qui temperatum eſſe, aſſeuerat, cum ſenſibiliter ſed citra læſionem humanum calefaciat corpus, quod ſecundo calefaciendi gradui adſcribit Galenus. Eligitur recens à ſciſſione, mediæ ætatis, quod cognoſces, ſi linguæ contactu in colorem croceum vertitur; adhæc ſolidũ & craſſum, quia in maiori quantitate maior eſt virtus; ponderoſum, ſine carie, & vermibus, leue, & nodoſitatis expers, vt virtus æqualiter in eo recondatur, colore flavum, niſi quod medium Guaiaci ſubnigro colore donatum eſſe debet, odore & ſapore vti iam diximus, & à quo igni admoto gũmoſitas aliqua ſeu pinguedo effluat. Huius decoctum ſic paratur: ℞. *ligni ſanctiferreâ limâ raſpati, vel ſcoſinati ℥ xviij. infundantur per horas xxiiij. in aquæ electæ dulcis, ac limpidæ lib. xij. vaſe terreo, vitriato, nouo, cum ſimili operculo circumcirca maſſa obturato, bulliat deinde lento carbonum igne ad duarum triumue partium conſumptionem, decoctum in aliud vas transferatur,* & accuratè tectum in loco calido vſui aſſeruetur; ligno iam ſemel cocto denuo affunde aquæ tantundem, bulliat ad tertias pro potu ſecundario. Primæ aquæ calidiſſimæ actu ieiuno ventriculo patiens ℥ vij. aut viij. ebibat, ac in lecto ad ſudorem ſe componat. Secunda erit pro potu ordinario, de qua tamen parcè bibat: vbi venit repudiandus vulgarium error exiſtimantium, quanto plus de ea bibitur, vt de reliquis aquis medicatis, tanto eſſe vtilius, ſed & calidam bibat intermediis temporibus, frigidam tempore cibi, qui tal s eſſe debet, qualem iam ſupra deſcripſimus cum de radice chinæ ſermo fieret, niſi quod nec coctas carnes admittit, à quibus etiam aſſis in cœna abſtinendum, nec vllo modo vinum; quippe expertum eſt neminem eorum, qui vino vtuntur ligni aut ſarſi curatione reſtitui poſſe, requirit enim exactiorem diætam, reliqua vt in aſſumptione chinæ

Temperamentum. Li. de morgalli. 10. c. 3. 5 ſimpl. 1

Electio.

Parandi modus.

Potus ſecũdarius.

Error vulgarium.

Victus.

me chinæ seruanda sunt: Verum istum viuendi rigorem vix vnquam quibusdam persuadebis, maximè septentrionalibus, vino cereuisiæ, multisque epulis ac delitiis, qui tamen vel paulatim assuefiant, vel si eorum consuetudini aliquid condonetur, hoc decoctum cum fructu uvæ passæ, & Glycyrrhiza permisceatur. *Admonitio*

Sarsam parrillam, smilacis asperæ, volubilis, seu rubi speciem esse aiunt, Glycyrrhizæ tenuissimæ & viti tam albæ, quam nigræ, ac lupulorum staminibus non absimilis; hæc maiores adhuc vires, quam reliqua duo possidere dicitur, & experimentis comprobatur indies. *Descriptio.*

Radix est tenuis, colore cineritio, dilutiori, interius tamen alba, rugosa cum sicca est, gustu subamaro, & acuto, nisi quod inueterata dulcedinem tritico manso similem habet, odore vix perceptibili, intus lignosa, calida in primo gradu, sicca in secundo; eius planta duos cubitos non excedit, radicibus quibus vtimur alte demissis, vt ad eruendas profunda fossione opus sit, affertur ex noua Hispania, & illa optima censetur, quæ ex prouincia *Honduras*; eligitur recens ponderosa, fractu contumax, & quæ fracta puluerem non emittit, minimè carriosa, & quæ ex calore subrubro ad cineritium tendit. Confert non solum lue Venera infectis, verum deflexionibus, flatibus vteri ac ventriculi, frigidis morbis, pituitæ salsæ, & iis, qui antiqua & crustosa laborant scabie, quod sæpe sum expertus, menstrua prouocat, sanat dolores capitis, & articulorum, ac citra magnam sitim cunctas humiditates, ac vniuersum corpus exsiccat & solidius reddit; iis tamen, qui calida iecoris intemperie laborant, non conuenit. Modus propinandi talis est, seruato iam repetito regimine in sex rebus non naturalibus ac corpore præpurgato: ℞. *sarsa parillæ per medium scissæ ac contusæ* ℥ viij. *aquæ fontanæ limpidissimæ lib. xij. in fictili vitreato diligenter obturato in loco calido maneant in infusione per xxiiij. horas, postea bulliant ad medias* decocti hauriat patiens ℥ vij. aut viij. bis in die, aut semel si debilis sit, & sudet, vt suprà; ex remanentiis secundanam confice potionem, quæ quasi lora est; vel ad efficiendum hunc secundum potum concoque denuo ℥ j. in lib. x. aquæ ad quartæ partis consumptionem. Primum decoctum fortius parabis, si radicis consciss æ ℥ iiij. aquæ lib. vj. macerauerit, dehinc in mortario contuderis, donec in muscilaginem quandam conuertatur, colaturæ expressæ patiens bibat ℥ vj. ingratius est, sed efficacius, ideoque primus modus cõmuniter vtur patur, administratur per 40. dies, decimo quoque die, *Temperatura.* *Electio.* *Vires.* *Propinãdi modus.* *Secunda napotio ex sarsa.* *Alius mod.*

Numerus dierum. die craſſiores humores purgante medicamento ſequeſtrando; leuiter tamen affectæ xv. aut xx. diebus perfectè ſanantur, aliæ etiam nouem. Sciendum medicos variè parare haſce decoctiones addendo vel minuendo aquæ quantitatem, & ligni ac ſarſæ portionem. Ego vero præferre ſoleo eam, quæ pro qualibet ſeſquiuncia ligni recipit lib. j. aquæ, & pro quaq; ſeſquiuncia ſarſæ, aquæ lib. ij. & coquantur ad conſumptionem mediæ partis; vel ſi placet immiſcere, quod ſæpius fit, & oportet, ℞. *ligni ſcoſinati* ℥ *viij. ſarſæ parrillæ* ℥ *iiij.* ß *in lib. xij. aquæ, prædicto modo coquantur*; Piaculum quidam exiſtimant ad alios affectus,

Errores quorundã. præterquam aduerſus luem Veneream hæc medicamenta exibere, 10
qui certè plane ignorant eorum in iis, quæ iam retulimus malis, eximias vires. Nec minus pernicioſo errori addicti ſunt, qui contendunt haſce decoctiones permixtionem aliorum medicamentorum non ſuſtinere, quod vt ipſi autumant, eorum vires infringantur. Vtiliter enim & cum maximo fructu pro ratione affectionis, ſimplicia alia in decoctione addi poſſunt, ita tamen vt virtus chynæ, ligni aut ſarſæ prædominetur, neque certam aliquam, & occultam habeant repugnantiam cum hiſce tribus, quorum permixtione egregiæ eorum vires hebetentur ac retundantur. Quin etiam pro iis, qui temporis aut

Sirupi ex ſarſa & ligno. negotiorum ratione ſudare nequeunt, ſirupi conficiuntur, quibus nõ 20
ſudant, ſed lentè humores expurgantur, & inſcinduntur hac ratione: ℞. *decocti ligni, aut ſarſæ, vt ſupra parati, lib. vij foliorum ſenæ lib.* ß *rhab. optimi* ℥ *j. Epithymi* ℥ *x. polypodii quercini contuſi* ℥ *v. radicum borraginis, Glycyrrhicæ an.* ℥ *ij. florum cord. an.* ℥ *j. ſantalorum flauorum, & alborum an.* ℥ *iij. ſeminis aniſi, amei an.* ℥ ß. *coquantur ſimul ſecundum artẽ ad tertias, deinde adde ſacchari q.* ʃ. *fiat apozema, cuius doſis* ℥ *vj.* aut fiat ad conſiſtentiam,

Alius. ſirupi doſis ℥ iij. cum pari quantitate decocti ligni, aut ſarſæ. Quod ſi inſcindere vel attenuare magis quam purgare animus ſit, hoc aliud confice: ℞. *ſarſæ parrillæ, ligni ſancti an.* ℥ *iiij. jujubarum numero xxxvj. prunorum damaſcenorum xxiiij. florum borraginis viol. an.* ℥ ß. *coquantur in* 30
lib. xij. aquæ ad duarum partium conſumptionem, colaturæ adde ſacchari, aut ſirupi viol. q. ʃ. *vt fiat ſirupus cuius doſis* ℥ *iij. cum pari quantitate decocti hermodactylorum, paſſularum, epithymi, & foliorum ſenæ, vel cum decocto ligni,*

Puluereſarſæ. *aut ſarſæ.* In quos inſuper vſus ſequens puluis paratur: ℞. *ſarſæ parrillæ* ℥ *j. aloes* ℥ *iiij. ſpicæ, & ligni aloes an.* ℥ *j* ß *fiat puluis, doſis* ℥ *j.* cum decocto ligni, aut ſarſæ, vel ℞. *ligni Indici* ℥ *j. foliorum ſenæ* ℥ ß. *fiat puluis, doſis* ℥ *j.* ß cui additur commode ſpicæ & ligni aloes an. ℥ j. Tertius hic erit. *ſmi-*

laciu

latis aſperæ ℥ ij. aloës ℥ j. ſpicænardi, ligni aloës an. ℥ j. ß dat pulvis, doſis ℥ j. ß cum vino albo, aut decocto ligni, capiat poſtea parum ſacchari ob pulveris ingratum ſaporem, & ſudet ſi poteſt.

Pro delicatioribus aqua theriacalis ad promovendos ſudores hac ratione concinnatur. ℞. *theriacæ optimæ, aut mithridatii ℥ vj. aquæ vitæ finiſſimæ lib. iiij. pulveris ſarſæ ℥ viij. aut ligni Indici lib. j. miſceantur, ac diſtillentur ſimul, doſis ℥ j. vel altera*, & ſtragulis contecta ſuadet patiens; alius inſuper deſtillatiti⁹ liquor chymica arte ſic elicitur, ℞ *decocti ligni Indici lib. iij. vini puriſſimi lib. j. theriacæ optimæ ℥ j. ramentorum ligni ſancti, & corticis eiuſdem an. ℥ ij. calami aromatici, radicis aſſari, hermodactylorum, polypodii, agarici, cinnamomi an. ℥ vj. trita madeant in vino, & decocto per xxiiij. horas*, poſtea deſtillentur aucto, uti decet, paulatim igne, colliges ſeparatim tres liquores, colore, & viribus diverſos, nam primus aqueus eſt, ultimus igneus, medius extremorum particeps, miſceantur omnes, & dētur ex mixtura ℥ iiij. & in lecto, uti decet, expectetur ſudor, frigidis naturis convenit, calidis minimè propinandum: ex ſecundo, aut tertio liquore unctæ puſtulæ, ſi quæ ſunt, ſanantur. Conficitur etiam alius pous præſtantiſſimus, qui loco cereviſiæ adminiſtrari poteſt pro potione ordinaria, & confert ex utero affectis, aſthmaticis, catharroſis, defluxiōib⁹ à capite, phthiſicis doloribiunctur arum, ſic autem concinnatur. ℞. *ligni ſancti ſcoſinati ℥ viij. corticum ipſius ℥ ij. ligni ſaſafraſiæ ℥ iij. ſarſæ parrillæ, ſciſſæ, & contuſæ, radicis liquiritiæ, prunorum ſilveſtrium an. ℥ iiij. coquantur in ℔ o. lib. aquæ ad quartæ partis conſumptionem*, factâ calaturâ, materiæ affunde partem aquæ copiā ac bulliant ut dictum eſt, idque fiat ter vel quater tum omnes hæ decoctiones ſimul miſceantur, vel ſi libet habere unam efficatiorem, & alteram minus efficacem, ſeorſim ſerventur, ab igne ſemotæ etiam dū calidæ adde cinnamomi. ℥ vj. aniſi lib. ß. vel macis, & zinziberis an. ℥ j. ß. & in morbis calidis ſeminum frig. hordei mundi an. p. vj.

Aqua theriacales ex ligno & ſarſa.

Potus communis.

De ſicca uteri intemperatura.

CAP. XIV.

SIcca uteri intemperies deprehenditur, quia fœmina gracilis eſt, laboribus dedita, corpore ſicco piloſo, aut ſine pilis ſi frigiditas cōjungatur, facilè irraſcitur, coitum appetit, ut ſiccæ terræ roem, in actu tamen

Signa.

tamen Venereo tarda est mulier, & nihil vel exiguum seminis excernit; menses pauci, crassi, vteri os siccum, labia scissa, præsertim autem inferioris labii fissuræ in mulieribus, vteri accusant siccitatem, cuius euentus rationes petendæ ex Scholio capitis de vteri rhagadiis.

Curatio. Victus humidus.

Curatur duplici remediorum genere, internis nempe, ac externis, quorum scopus sit humectare, & impinguare. Primum igitur victus sit humidus, euchymus, cocta facilis, ac minimè excrementitius, & plurimum nutriens, quod suppeditat caro auium aquatilium, aut domesticarum, quæ saginentur hordeo, ac pane in lacte macerato, *maccarroins* vocant, lactuca, scariola, intybo; simile nutrimentum comparatur ex iusculis pinguibus pullorum, gallinarum, phasianorum, vitulinæ, veruecinæ; in quibus etiam panatellæ parentur, aut farrum, & amylum, vel ptisana cum lacte exhibeatur, oua sorbilia, siue tremula recentia cum saccharo, pisces minimè saliti, fructus horarii, præsertim uvæ, melones, cucurbita; & ex oleribus lactuca, portulaca, intubus sativus, sonchus; lac etiam vtile, caseï recentes tremuli quales Vlisiponæ, & in aliis vrbibus toto anno matutinis temporibus communiter diuenduntur, qui potius lac coagulatum censendi sunt, cum maior caseosæ substantiæ pars jam ab eis communiter sit extracta, eorum singulo mane duobus tribusue assumptis, pleraſque nouimus fœminas, quæ elegantem, iuvenilem, ac decoram corporis constitutionem acquisiuerunt, ac diutius conseruarunt, idemq; præstant duo ova tremula, seu sorbilia, atque tota hæc humectandi ratio ex Galeno desumpta est.

Caseï tremuli.

7. meth. 6. de sica ventriculi intēperie.

Potus.

Potus sit aqua cocta cum hordeo, aniso, & passulis; vel potius vinum tenue aquosum; aut careuisia probè nutriens; vita conuenit sedentaria, & à curis aliena, somnus moderato paulo longior. Ira vero, labor, mœror, vstio, insolatio, sitis, fames, & euacuationes omnes vitentur, subinde bellaria, seu in sartagine frixa omnia, aromata, vinum generosum valde calidum, exercitium immodicum. Porro vtile fuerit singulo mane confectionis alicuius impinguantis portionem sumere, qualis sequens erit. ℞. *amygdalarum dulcium, pistaciorum, nucum mundatarum, strobilorum, seminis papaueris albi, sesami an.* ℥ ij. *omnia minutissimè pulverizentur, & bulliant in pari quantitate butyri recentis, & saccharo clarificati, ac fiat opiata*, cujus dosis cochleare j. aut

Confectiones impinguantes.

cum

cum saccharo dissoluto in aqua violarum fiant morselli, singuli ponderantes ʒ iij. pro dosi? Ejusdem est virtutis altera confectio, quæ recipit *pectus unius caponis, vel gallinæ cocta cum hordeo decorticato, amygdalarum dulcium ʒ viij. strobilorum recentium ʒ iij. macerentur strobili in aqua ros. qua ros. per horas viij. amygdalæ mundentur, ac omnia contundantur, & extrahantur per setaceum, & adde specierum diamargarit. frigidi ʒ ij. electuarii resumptivi ϑ iiij. cuncta misceantur, & cum saccharo dissoluto in aqua bugloss. fiat confectio* restaurans per tabellas magnas, utraque harum confectionem recipere potest conservæ rosarum ʒ iij. vel parentur aliæ quas habes cap. *de gonorrhœa* 7. remediorum genere, vel electuarium regiũ Mesues, quod à Neotericis pasta regia nuncupatur, & ibidem eius reperies concinnandi modum, exempla attulimus, nam multa similia reperies apud practicas scribentes. *Morselli.*

Secundo externis, inter quæ Hippoc. teste primum obtinet locum balneum aquæ dulcis, aut ex decocto foliorum malvæ, borraginis, viol. bugloss. florum ros. camæmali, seminis lini, ac fœnu græci vel arietum duo triave capita, coquantur ad ossium separationem, in fine decoctionis adde foliorum viol. vitis, salicis, meliloti, florum camomillæ an. m. ij. brancæ ursinæ, parietariæ, altheæ cum radice m. ß. fœnugræci, seminis lini an. ß iij. radicis Valerianæ lib. 1. adhuc leviter bulliant, & in decocto sæpius balneetur per horam singulis diebus. A medicis tria balnea parantur distincta, primum ex qua dulci modicè calida; secundum ex aqua tepida, tertium ex frigida; Primo meatus laxantur, & aperiuntur,, & si quæ fuliginosa recrementa sub cute delitescunt, evacuantur. Secundo humectantur partes, quia aqua apertis meatibus, & relaxatis partibus penetrat facilius. Tertium cutem densat ac refrigerat, ut humiditas cohibeatur, & partium dissolutio præpediatur; quæ sanè cuncta in uno eodemque balneo præstari absque ullo negotio poterunt; si patiens primum ingrediatur balneum modicè calidum; quod paulo post ex se tepefiat, vel addita ea frigidæ copia, quæ tepidum efficiatur,, deniq; plus aquæ frigidæ affundatur, ut balnei aqua planè refrigeratur. In calido balneo diu immorandum non est; in secundo diutius; in tertio minus, quam in reliquis solumque perillud transeundum, ut Galenus monet; in balneo fomentetur venter, ac tota uteri regio prædicto aut simili decocto, deinde inungatur, ac partes pudendæ oleo florum salicis, *1. de morb. mul. Externa. Balneum. Balneorum tria genera 10. meth. 10.*

Vnguenta. salicis, amygealarum dulcium, viol. de semine melonum, cucurbitæ butyro recenti, minimè salito, lacte, unguento ros. resumptivo, aut sequēti ℞. *butyri vaccini lotii, unguenti ros. an.* ℥j. *olei Nymphea, viol. papaveris an.* ℥ ß. *muscilaginis tragachanti, seminis cydoniorum, althea, psyllii an.* ℥ij. *cera albæ lotæ cum aquaros. q.* ſ. fiat unguentum aut ℞. *medullæ cruris vaccini, adipis gallinæ an.* ℥ ß *assydi* ℥ ij. *olei amyd. dulcium q.* ſ. *misce* in quibus linimentis si lanam & gossypium intingas pessos conficies, & ex prædictis decoctis uterinos clysteres, addito oleo viol. & amygdalarum dulcium, reliqua mutuanda ex capite sequenti.

De calida uteri intemperatura.

Signa.

CAP. XV.

Calida cur nigriora.

VTeri caliditas ex reliqui corporis caliditate dignoscitur, & ex mēsium paucitate, cum dolore interdum prodeuntium genitalium, interdum exulceratione, & quia quæ profluunt atri sunt coloris, quippe proprium caloris est discussa tenuiori substantia, reliquam incrassare, & per adustionem denigrare, adhæc quæ prodeunt fœtida sunt, & ob assiduam punctionem nullum servant ordinem, ac si arena substrata superfundas, & in sole exsiccari sinas, pallidi coloris fiunt, fœmina contabescit, & in coitu dolet; sequitur tamen hanc tēperaturam insignis salacitas, ac genitalium prutitus, ac semen acrius suo per loca transitu percipitur, calor tactu obstetricis deprehenditur, semen in utero contabescit, uti alia semina sub cane, & fervido sole terræ commissa; Adiungitur cum hac temperatura ut plurimum bilioſus, ichoroſusque humor.

Curatio.

Curatur quinque remediorum generibus, primo victu frigefacienti, ac humectanti, ita constituatur patiens in loco natura frigido, aut arte, flabellis, herbis, floribus, & irrigationibus alterato; vestes insuper linteamina, & stragula tenuissima sunto, minimè aspera, aut sordida; quies imperanda, somnus longior moderato; labor, ira, vigilia, vina fortia, & aromata vitanda, subinde ardor solis, longa sitis, alimenta, quæ calefaciunt, Venus; sitque potius cibus frigidus ex lactucis, scarioſis, borragine, soncho, blito, atriplici, por-

Cibus.

Victus.

portulaca, cucurbita, melonibus, cucumeribus, piscibus saxatilibus, extremitatibus animalium, hordei sorbitiunculis, jusculis pullorum, in quibus etiam panatellæ concinnati possunt; Potus esto aqua hordei, aut vinum, tenue, album, aquosum, vel cereuisia mediocris, aut vinum granat. Venter si constipatus est mollibus ac refrigerantibus clysteriis humectetur, ac refrigeretur vt, ℞. *foliorum lactucæ, portulacæ, violar. maluæ an. m. i. florum Nymphææ, viol. an. p. i. ß. coquantur in ʒ. q. aquæ ad tertias, colaturæ libræ adde olei ros. viol. Nymphææ an. ℥ j. sacchari ℥ ij. vitellor. ouorum ij. misce*; at si vis etiam vt purget adde pulpæ cassiæ, aut diacatholici ℥ j. *Clyster.*

Secundo apparantibus calidum, ac bilioſum humorem si quis subsit, quem purgare oporteat, nam is calidæ intemperiei potissimum soboles est, apparatur autem frigidis, & feruorem compescentibus serapiis vt, acetoso, oxysacchara endiuiæ, oxalidis violar. cichorei, rosar. buglossa, aut sirupo de endiuia, composito de succo acetosæ, de agresta, de papamele, de acetositate citri aut limonum, cum dupla quantitate aquæ, lupuli salictarii, agrimoniæ, fumariæ, borraginis, acetosæ; aut hoc apozemate. ℞. *radicis cich borraginis an. ℥ j. polypodij quercini ℥ j. ß foliorum buglossæ, acetosæ, borraginis, violar. an. m. j. florum cord. seminum frigid. maior. an. p. j. seminis intybi scariolæ an. ℥ ß. fiat decoctio in ʒ. q. aquæ secundum artem ad lib. ij. colaturæ adde, vini granat. sirupi de ribes aut de berberis lib. ß. sacchari parum, lento igne iterum bulliat, clarificetur, & aromatizetur ℥ j. specierum triasandali.* *Præparatio.*

Tertio euacuantibus, quibus tamen opus non est, vbi sola adest intemperies; at si sanguis redundet venæ sectio administranda ex basilica dextri lateris, vel ex saluatella, si minor sit copia, vel etiam ex pede, si iuxta regulas à nobis sæpissime traditas id fieri expediat. Si vero bilis redundat, purgantibus, sed clementioribus ne excandescat, & magis concalefiat, medicamentis vtendum, ex manna, cassia, sirupo rosato, aut violar. solutiuo, tamarindis, myrobalanis, quibus rhabarb. dilutum aut confectionem hamec sine scammonio addere interdum licet; vt ℞. *decoctionis adianthi, florum cord. prunorum, tamarind. aut etiam decoctionis bilioſæ, vel seri caprini ℥ iij. in quibus dissolue pulpæ cassiæ, vel mannæ electæ ℥ j. sirupi rosar. solut. ℥ j. ß misce; vel in pari quantitate decocti aut seri dissolue ℥ ij. diaphœnici, rhabarb. diluti ℥ j. ß. sirupi ex 9. infus. viol. ℥ j. ß. misce.* Si tamen buccellas magis amat, ℞. *medullæ cassiæ re-* *Euacuatio.* *Venæ sectio.* *Purgatio.* *Morselli.*

sia recenter extracta, vel diapruni simplicis ℥ ß. *electuarii de succo rosar. vel confectionis hamec sine scamonio* ℥ *iij.* ß. *sacchari q.* ʒ. *misce*, fiant xij. quibus interdum additur ℥ *j.* pulueris rhabarb. At si hæc forma fastidiosa sit sequentibus pilulis vtatur, ℞. *massæ pilul. aggregatiuarum, de rhab. vel aurearum* ϑ *iiij. diagridij optimi g. v. cum sirupo de succo endiuiæ, formentur viij.* quod si ab his etiam abhorret, exhibeantur g. vij. diagridii optimi in ℥ j. sirupi rosar. solutiui, aut conseruæ ros. aut etiam capiat ℥ iiij. vel v. eiusdem sirupi rosarum Alexandrinarum, vel mellis rosarum earundem, vel de endiuia Gentilis, aut de cich cum rhab. & foliis senæ.

Clanculum purgantia. Verum si medicamenta prorsus respuit, clanculum exhibeantur cibis, aut fructibus quibus vti solet excepta, quo multis fit modis.

Primus modus. Primus, ℞. medicamentum illud vnum vel plura, quibus patientem purgare vis, in maiori tamen quantitate, & cum pauco cinnamomo, & aniso, macerabis in sero caprino, aqua hordei, vel vino, aut liquore patienti grato, per horas 24. coletur ac ponatur vas super calidos cineres, in quem liquorem proiice fructus, quos purgatiuos reddere volueris, cydonia nimirum, pyra, poma, pruna, cerasa, caricas, persica aut similia, tantisper bulliant, quoad liquor omnis imbibatur, ac seruentur, nam qui hos fructus comederit placidè purgabitur, at si sapore minus placido infecti fuerint, saccharum, & cinnamomum aspergatur aut saccharo incrustentur.

Secundus. Alii ligant cathartica in linteo, & aliquo ex supradictis liquoribus, bullire sinunt simul cum fructibus ad medias, & addunt sacchari ʒ. q. qui fructus ac iusculum etiam sine molestia purgant, ac sic fiunt pruna senæ.

Tertius. Alii iuxta primum modum in liquore, in quo cathariticum maceratum fuit, fructus etiam aliquandiu madefieri permittunt, eosque subinde reficcant, idque faciunt ter, aut quater semper accipiendo noua cathartica, hi fructus respersо sacchato, quo tempore deuorandi sunt, gratissimè purgant.

Quartus. Quartus hic erit modus, ℞. *pulueris affectioni conuenientis cathartici* ℥ j. *aut plures sacchari dissoluti in aqua viol. pro singulis medicamenti drachmis* ℥ *j. specierum diarrod. abb.* ϑ j. *pro* ℥ *fiant rotulæ seu tabellæ* ad formam tabellarum diarrod. abb. quæ potissimum conueniunt, quando patiens medicamentum retinere nequit, & hac ratione parantur rotulæ electuarii de succo ros. ac diatrubit, quæ communiter in officinis prostant.

Quin-

Quintus, ac vſitatiſſimus modus præſertim pro nobilioribus, & delicatulis ſequens eſt ℞ *foliorum ſenæ* ℥ iiij. ß. *rhab. electi* ℥ j. ß. *ſucci cydoniorum depurati lib. ij. bulliant ſecundum artem, expreſſioni fortiter factæ adde pulpæ pomorum redolentium, ſecundum artem coctorum lib. vj. brodii ſeu ſirupi zinziberis, aut citronis lib. j. miuæ cydoniorum lib. ß ſacchari lib. ß. coquantur ad formam diacidoniati ſeu mermeladæ, ac ſub finem coctionis adde mannæ calabrinæ diſſolutæ in vino maluatico* ℥ vj. diſtribuatur per capſulas, cum voluptate, ac ſine vlla moleſtia euacuat; poteris totam maſſam diſtribuere in duas partes, & alteri pro ſingulis vnciis g. v. diagridii adiice- re pro fortioribus, doſis ab ℥ ß. ad ℥ j. ſimiliter poteris diacydoniatum concinnare, conſeruam pyrorum, ac pleraſque alias, tuncque aptum fiet medicamentum prægnantibus, ac fluxionibus laborantibus, quia confortando purgat. Sexto adhuc modo pro exhauſtis delicatis, nobilibus, aut iis, qui infortunatum ſortitæ ſunt ventriculum, cathartica recentia ac ſucculenta deſtillantur, vel ſi arida ſint, aliquantiſper prius in infuſione dimittuntur, ſi accepimus ab Eduardo Mender orientalis Indiæ protomedico caſſiam fiſtulam viridem ibi deſtillari, eiuſque deſtillatitiam aquam delicatioribus exhiberi, quâ eadem ratione materiam apozematum & catharticarum potionum deſtillari vſui interdum erit.

Quintus.

Prægnãtibus vtilia cathartica.

Sextus.

Quartò humoris ac vteri ipſius intemperiem corrigentibus, quod fiet ſanguinis miſſione ex ſaluatella, quæ mirificam iecori, ac corpori vniuerſo ventilationem præſtat, ſimiliter balneo aquæ dulcis, in quo mulier ad medium vſq; ventrem contineatur, vel ℞ *maluæ vtriuſq; cum radicibus an. m. j. ß. foliorum vitis, malorum cydoniorum, viol. an. m. j. flor. viol. ſalicis roſ. Nymphææ an. p iij ſeminis fœnugræci* ℥ iiij. *fiat decoctum* in quo mulier ieiuna ſedeat, præcauens ne ſuder, ex quo etiam fieri poſſunt fomentationes, euaporationes, inceſſiones, & ex iiſdem herbis ſacculus pro vulua; poſtea lecto ſe componens capiat cochleare j. ſequẽtis, aut ſimilis conſeruæ ℞ *conſeruæ radicum borraginis* ℥ j. *conſeruæ capill. Veneris, acetoſæ an.* ℥ ß. *roſaceæ, florum nymphææ an.* ℥ vj. *ſpecierum diamargaritionis frigidi, triaſandali, pulueris margaritarum an.* ℥ j. *cum ſirupo viol. fiat conſerua*, aut cum ſaccharo diſſoluto in aqua bugloſſæ fiat conditum per tabellas; aliam ſic conficies. ℞ *conſeruæ viol. florum bugloſſa, roſ.* (quæ ſemper addenda quia haud facilè vertitur in bilem) *an.* ℥ j. ß. *ſpecierum diarrod. abb. triaſandali an.* ℥ j. ß. *cum ſaccharo clarificato, vel ſirupo adianti*, fiat conditum pannis aureis co-

Alteratio ſeu refrigeratio. Sanguinis miſſ. ex ſaluatella.

Inceſſio.

Conſeruæ.

opertum, dosis ʒ j. ante prandium. Quod si fœmina sterilis sit, adde hisce confectionibus seminis mercurialis ℈ iiij. visci quercini, pulueris pudendi tauri, & matricis leporis an ℈ ij. inungatur dorsum, & lumbi vnguento ros. resumptiuo, refrigerantiaddito oleo ros. nenupharis, viol. & lacte muliebri, succo cucurbitæ, endiuiæ, lactucæ, solani, vmbilici Veneris, quibus etiam pubes inungi potest; hanc mixturam monstrauit experientia esse vtilissimam ℞. *olei ros.* ʒ iij. *succi cucurbitæ, vel endiuiæ* ʒ iiij. *lactis muliebris* ʒ ij. ß *misce*, fiat linimentum pro vniuerso corpore, cauendum tamen ne dorso nimium frigido adhibeantur. Cum autem quæ diximus vniuersi corporis calorem compescant, peculiariter ipsius vteri feruor mitigabitur; si venter inferior ac pudendum liniatur oleo viol. de semine cucurbitæ; aut post balnea, & incessiones vnguentis supradictis; aut sequens emplastrum ventri admoueatur. ℞. *foliorum attriplicis, portulacæ, lactucæ an. p. ij. coquantur, pistentur, & adde olei rosar. viol cydoniorum an.* ʒ *j. farinæ hordei p. j. cum aqua hordei, fiat cataplasma*; in vterum verò infundatur, aqua portulacæ, cucurbitæ, cremor ptisanæ, lac caprinum, vel decoctum iam recitatum cum oleo ros. viol. Nympheæ; aut suffiatur ex hoc, ℞. *omnium santalorum an* ℈ *j. ros. rub. florum Nymphææ, & viol. an.* ʒ *j styracis* ℈ *ij. ambræ* ℈ *j. trita omnia aqua ros. excipiantur, & in pastillos distribuantur*; pudendo subditur pessarius, qui recipit *medullæ cruris vituli, cerebri ceruini, butyri vaccini, adipis caprini aqua fontana sapinsloti, seminis mercurialis an.* ʒ ß. *acaciæ, hypocistidos, santali rubei, cornu cerui vsti an.* ʒ *ij. oleo rosaceo, ac lanæ floccis in pessos excipiantur; vel* ʒ *ij. cerussæ aqua dissolutæ cum muscilagine maluarum, & cydoniorum liquato*, ac cum lana pessos confice, aut sine lana ex eo lumbos inunge, aut certè aqua hordei liquefiant pro clystere vterino; horum vero vsum rectè administrabis, si semper singula multum posse cognoscens, lumborum, & vterorum nimiam perfrigerationem caueris, ex qua stupor neruorum, aut etiam sterilitas sequitur; reliqua, quæ hanc interiem curant supplebis ex capite *de pulsatione in arteria dorsi, & de fluxu menstruorum à causâ calidâ.*

Inunctio.

Vteri ratio.

Cataplasma Menthencrita.

Pessus.

Admonitio.

SECTIO

SECTIO SECVNDA.

De morbis uteri in ſitu.

De uteri procidentia.

CAP. XVI.

VTeri procidentia, prolapſus, deſcenſus, ſive exitus, & egreſſus, quem Arabes matricis præcipitationem vocant, tunc fit, cum uteri corpus per fœminæ pudendum ita evertitur, ut inſtar ſtrutiocameli ovi foras promineat iuxta maioris aut minoris differentiam, prout violenta everſio contingit; Agnoſcit Fernelius inter prolapſum, & deſcenſum hanc differentiam, quod in deſcenſu in infimas partes uterus provolatur, prolapſus vero gravior ſit, quod everſus uterus foris procedat, ejuſque fundum, uti diximus, inſtar ovi promineat; neque verò ut imperiti putant, â ſuis ſolutus appendicibus ac ligamentis totus decumbit, nam ſi ita procideret, reſtitui minime poſſet, ſed ejus ligamenta fiunt laxiora, præſertim cũ peritonæum aut ipſius vincula diſſolvuntur, aut diſrumpuntur, ut enim variis partibus per diverſas propagines alligatur, ita illo per tunicam à peritonæo demandatam. Morbus eſt in depravato uteri ſitu cunctas eius actiones lædens, tam proprias quam communes; cuius tres ſunt differentiæ, prima quando collum uteri in pudendum procumbit; ſecunda quãdo ipſius uteri fundum, ac totum corpus in collum prolabitur, & tunc nonnunquam apparet veluti glans viri: Tertia quando membrana eius interna evertitur, ac rugoſa extrà prominet. *Nomina. Deſcriptio. Species morbi.*

Sunt porro huius affectus cauſæ variæ, nam humiditas, & mucoſa ſubſtantia ad uterum fluens vincula laxat, & longa ſeſſio in loco frigido, muſculos refrigerat, ac reſolvit, quod ſeniorib. accidit, & iis quę in frigido loco pedes diu continuerunt, ſicuti lotricib. ſed & multæ aliæ cauſæ huius affectus reperiuntur, ut nimius in partu conatus, aut in *Differẽtia. Cauſa.*

teneſmo, vel ſecundinarum expulſione, & in artificioſa fœtus ipſi⁹ vel ſecũdinę extractio, ſternutatio, frequẽs, ſtrepitus, caſus, ictus, ſaltus, curs⁹ acclivis, aut declivis, choreæ, vociferatio, ſectio lignorũ; & inſuꝑ quæ animũ afficiunt, vt filiorum amiſſio, hoſtium incurſus, cõflagratio dom⁹, periculoſa nauigatio; à quib⁹ facilè mulieres exſolvuntur, & vterus ꝓlabitur, adhæc ex ſpiritus cohibitione, oneris eleuatione, ac coeundi deſiderio, aut longiori Veneris abſtinẽtia, putrefactione, corru-

Signa. ptione, vel inciſione ligamentorũ. Cognoſcitur affectio, qa in principio plurim⁹ erumpit ſanguis, deinde cõſequitur dolor partiũ, quib⁹ vterus annectitur, præcipuè lumborũ, pudendorum, imi ventris, ac ꝑ- 10
cordiorũ; ſed & in ipſo pudẽdo grauitas percipitur, ac tumor oui formâ, ſtercus & vrina ſupprimuntur ab vteri tumore veſicã, ac rectũ inteſtinum comprimẽte; febris adeſt, interdum cõuulſio, vel tremor, & grauitas quædam veluti fili glomeratio, hæc plerumq; alias cauſas accuſant, ſi verò ligamenta humore, & muſcoſitate perfuſa ſint, ſine dolore vterus excidit, ac pudendum humore madet, & præceſſit victus ratio humidior, vſus piſcium recentium, fructuum & vita deſes: ſi putrefacta fuerint ligamenta, virulenta ſanies prodit; ſi ſciſſa ſanguis.

Prognoſtica. In principio facilè reducitur vterus, & rectè locatus permanet, præſertim in vigore ætatis, in prouectioribus enim retrahitur quidẽ, 20
ſed ex leui occaſione relabitur; vbi verò temporis progreſſu affectio inualuit, neq; cõvulſionis periculum eſt, neq; dolor infeſtat, minus tamen curationem recipit, nam licet aliquando medicamentis vel aliter reponatur, facilè tamen recidit; jam vero vteri procidẽtia à cauſis primitiuis, ſi idoneis adhibitis remediis nõ curetur, malum, quia ſignificat ligamenta eſſe rupta, quæ ſi putreſcant, aut etiam id quod procidit, putrefiat, curationem non recipit, ideo amputandum, vel vrendum, ꝙ

Curatio. inutile fuerit, citra vllius periculi metum. Curatur quatuor remediorũ generibus, & primo quidem victu calido, & ſicco tenui, ac adſtringenti, de quo cap. *de humida vteri intemperie, & demenſium profluvio.* 30

Victus. Euacuatio. Secundo euacuatione per ſanguinis miſſionẽ ex brachio, ſi præ humiditate, & ſanguinis copia vterum excidere comperiamus; vel ſi ob mucoſa, & pituitoſa excremẽta ꝓlabitur, purgatione ꝑea, quæ pituitã

c. de morb. mul. educunt, vt ʒ j. pilularum de agarico Alephanginarum, cochiarum, Indarum, addito ϑ j. trochiſcorum de myrrha, aut ʒ ß diaphœnici in ʒ iiij. decoctionis pituitoſæ. At ſi magna humorum copia nõ adſit, pro-

Vomitus. hibet Hippocrat. cathartica, & merito quia cum alvo vterus etiã mouetur,

uetur, quapropter præstat vomitũ ciere bis in hebdomada per ℥j. diasfari in ℥ vj. decocti seminis raphani, & per reliqua c. *de uteri frigida intemperie* iam descripta, ita enim reuelluntur humores ab vtero, & pituitosi facilè expurgantur: duras tamen alui feces in intestinis contentas euacuabis per clysterem, qui vrinas etiam mouere valeat, quippe illis partibus plenis nequit vterus ad suum locum remeare, clyster talis erit, ℞. *foliorum anethi, menthastri. an. m. j. florũ camomillæ p. ij. seminis dauci, anisi, cumini an.* ℥ *i. coquantur secundũ artem ad tertias iuris* ℞. ℥ *xij. olei camomillæ, & anethi* ℥*j. ℔. salis* ℥*j. aut diaphœn.* ℥*ij. misce.* *Clyster.*

Tertio iis, quæ vterũ ad suum locum reducere valeãt in quem vsũ mulier collocetur supina coxis altiorib⁹, dilatatisq; & reflexis poplitib⁹, deinde ꝓlapsa vteri pars, si frigida tensaue fuerit oleo tepido, ac butyro foueatur, aut decoctione maluæ, betæ, althææ, fœnugræci, seminis lini, camæmali, & baccarum lauri, vt leuior, tractabiliorq; reddatur, tũc deinde obstetrix, aut prudens alia mulier præcipitatum vterũ manu intincta oleo mastychino, aut adipe gallinæ in ꝓprium locũ reponat, sed priusquã reducatur vterus muscilagine cydoniorũ perunctus, puluere restrictiuo respergatur, aut sequenti. ℞. *acaciæ* ℥ *ij. baccarũ myrthi, balaustiarum, ros. rub. an.* ℥*j. ℔. misce.* Tunc lanã in se conuolutã, systrema Græci vocant, forma & crassitudine sinui muliebre respõdentem, linteoloq; exceptã, ac vino stiptico intinctam, aut decocto acaciæ, & hypocistidos vtero subiicito, atq; ipsum absq; violentia sursum reprimito, donec intra sinum, & proprium locum regrediatur, tunc pecten spógia madida in posca, aut adstringenti vino integatur, & mulier reclinetur extensis ac coaptatis cruribus, ita vt alteri alterum incumbat, & immediatè post sub vmbilico, aut sub mammis, & in dorso è regione cucurbita vna atq; altera sine sacrificatione applicetur, vincula brachiorum dolorifica fiant, & mulier superius grata oleat vt ambram, moscum galliam, & aliptam muscatã; inferius vero fœtida suffiantur, & quæ nigrati sunt odoris vt galbanum, sagapenum, assa fœtida, castoreum, soleæ combustæ, ac perdicum plumæ. Sic mulier locata maneat nouem dierum spatio; aluus tamen respondeat, aut interdum clyster lenitiuus iniiciatur, vt feces egerantur citra nixum. Quibus non proficientibus ouum sub gallina fractum, agitatũ, & lanis inuolutum, ac vuluæ admotum vterum reducit ad suam sedem, quia malè olentia refugit, aut cucurbitæ domesticæ vel betæ decoctum mixtum cum vrina graueolenti, aut aceto acerrimo, vel re aliqua fœtida vterus *Vteri reductio.* *Puluis restrictiuus.*

proluatur

Cauterii o. fientatio. pro luatur. Præstat cauterium actuale ignitum manu ostentare ac simulet medicus, vel obstetrix velle partem tangere, ita enim natura retrahitur, & cum ea uter⁹ ipse, aut pars aliqua si quæ sit, quæ extra promineat, aut rectum intestinum, aut alia; vel si mulier timidiuscula sit, vivi mures filo ligati crurib⁹ repente submittantur. Retulit mihi quõdam Andreas Valcacer, exercitatissim⁹ chirurgus, ac eiusdẽ artis in Academia Salmanticensi professor cuius in iuvẽtute cum maximo fructu auditor fui, vuln⁹ quendam in ventre accepisse, per quod intestina egrediebantur, quæ ut reducerentur in suam sedem, nullum aliud medicamentum profuisse, quod candens fertamentum magnum coram patiente manu gestans vulneri applicaturum finxit, eius rei subito terrore è vestigio intestina in suum locum reducta fuêre.

Mures. Andreas Valcacer. Historia.

Uteri cõservatio in suo loco. Quarto & ultimo iis, quæ uterum iam repositum tutari, & in sua sede conservare valeant, in quem finem illicò post operationem iam dictã confert emplastrum, quod recipit *ladani depurati ʒj. ß. thuris masticis an. ʒ ß. ligni aloes, cariophyllorum spicæ utriusq; an ʒj. ambræ. g. aliquot, mosci electi ʒ ß.* fiant duo emplastra rotunda super pannum laneum novum, quæ è regione umbilici lateribus applicentur, & die, ac nocte iuxta cutem gestentur; similem huic usum præstat emplastrum contra rupturam, unguentum comitissæ, vernicis, emplastrum de mastice rubrum, vel diaphœnicon, aut ℞. *galbani ʒj. ß, myrrhæ, thuris an. ʒ ij. therebintinæ ʒ ß. seminis lavendulæ, sanguinis draconis an ʒj. pulveris rosar. coralli, myrthillorũ an. ∋ ij. mosci ∋ ß. misce,* extendantur in linteo, vel corio, quæ fascia aut Zona Hippocratis, simili iis, quib⁹ in rupturis utimur, subligentur si ita op⁹ sit. *Sinui* vero muliebri pessus inditur ex lana, vino adstringenti madida cum pulvere supradicto in 2. remed. genere, aut cum alio qui balaustiarum, nucum cupressi, rosar. cyperi, masticis, thuris an. partes æquales.

Zona Hipp.

Armilla. Nec incommodè à perito quodam viro excogitata est armilla aut circulus exære factus, qui in vulvam immissus uterum in sua sede contineat, vrinæ excrementorumque egressum non impediat, cerea tamen candela per ipsum convoluta ne æs carnem contingat; uterum firmant incessiones ex decocto balaustiarum, nucum cupressi, acaciæ, baccarum myrthi, corticum pini, querci, thuris, ac florũ stœchados, foliorum mespillorum, symphyti, rubi, malidocii quo etiam aut vino adstringenti pecten sæpiuscule foveatur, aut idem vinum per methẽcritam in uterum iniiciatur.

Incessiones.

At si

At si prolapsus vterus tempore intumuerit, plurimoque humore turgidus præ tumore reduci nequeat, betæ decocto abluatur, deinde aceto, sale subinde inspersо, ac sic imminuto tumore reducatur, quod si pars quæ excidit sit planè corrupta; aut assidua vrinæ irrogatione, & adhærentibus sordibus vlcerata vltimum erit, quod corruptum est abscindere citra vllius periculi formidinem, reliquum reducere, si vero corruptio serpat, caustico vel candenti ferro vtendum sed rarissimè ob conuulsionis periculum, ac videre licet varias præcisi omnino vteri citra nocumentum historias apud Rouzetum, ex quibus mulierem absque vtero sanam viuere posse concludit. Denique si nimius totius corporis aut vteri mador in causa sit, confert sudare ex decocto radicis chynæ, sarsæ aut ligni indici, vt siccata ligamenta haud facilè denuò laxari, aut relabi possint.

Vterus tumidus.

Scissio.

Fol. 336. Gynæcior.

Sudo et.

De vteri ascensu, & recursu, ad varias partes.

CAP. XVII.

TRipliciter mutatur vterus ad inferiora, & dicitur procidentia, de qua superiori c. ad ilia seu latera, & tunc fit reclinatio seu auersio, & contorsio; quemadmodum vteri ascensus si ad superiora recurrit; conuulsio etiam, siue peruersio appellatur, cum vel ad superiora vel ad altera retrahitur, aut ad anteriora, id est, ad vesicam, vel, ad posteriora, id est ad sedem: meminit huius affectus Hippocrates; & est morbus in deprauata figura vel situ, quem pro varietate loci in quem irruit, varia consequuntur symptomata, membrorum, respirationis, jecoris, lienis, ventriculi, vesicæ, intestinorum, lumborum, in hasce enim partes vterus si non ascendit, saltem incumbit. Differ ascensus à strãgulatu, quod in ascensu premitur mulier duntaxat spirandi facultate, & animi defectione, id tamen citra metum, aut euidens delirium seu grauiora alia strangulationis symptomata.

2. de morb. mul. & lib. de nat. mul. Species.

Distinctio.

Fit à cunctis causis externis, à quibus vteri procidentiam fieri diximus, vt frigore pedum, aut lumborum, terrore, saltatione, lignorum sectione, cursu per accliuem aut decliuem locum, potissimum autem ex ventositate, inflammatione, tumore, abscessu, siccitate, ac corrugatione vteri, & ligamentorum vt Galenus autor est; nam labor ten-

2. de causis Puls. dit; frigus, & siccitas & tendunt, & corrugant, sicque vterus conuellitur; odorata etiam superius adhibita aut fœtida inferius ascensus causæ sunt, sed & vapores ipsum replere solent, quod maxime contingit, post immodicum menstruorum fluxum. Atque hæ numerantur externæ communioresque causæ; speciales verò, & internæ, ac frequentiores, vti Galenus & Aetius referunt, sunt mensium suppressiones; ab his siquidem venæ, & arteriæ ad vterum tendentes humore replentur, repletæ turgent, ac vicini vteri appendices siue habenæ extenduntur, ad quarum extensionem vterus retrahitur, æqualiter si ex vtraque parte æqualis fiat repletio: inæqualiter si venæ alterius partis magis repleantur, iecoris præsertim, aut lienis, nam si hepaticæ venæ superfluo sanguine sunt tumidæ, è dextris, si splenicæ è sinistris vterus conuellitur, prout hæ aut illæ magis fuerint repletæ; In vtram vero partem vterus declinauerit digitorum admotione dignoscet obstetrix, & quod dolor ibi ingens persentitur; Adhæc quia si ad superiora recurrat, & ad caput, ipsum grauatur, venæ in naso, & sub oculis dolent, auditus minuitur, ac leuia fiunt deliramenta; soporosa est mulier, & spuma adest iuxta os. Si ad hepar, derepente voce destituitur mulier, dentes conserit, color apparet liuidus, si oblique ad latus aliquod, vel coxendicem, tussis adest, dolor in latere acer, acerbiorque in sinistro, vterus ipse durus est, & ad contactum dolet, contabescit patiens, & veluti peripneumonia afficitur, conuellitur, ac menses non apparent, nec puerperia, vel antea conspecti euanescunt; propinqui insuper fœmoris distentio, dolor, perfrigeratio, impedimentum, ac torpor fit, quod prægnantibus sæpe euenire scimus; interdum ad enitendum ac deambulandum impotentia, vnde gibbosa apparet. Si in lumbos incumbit, spiritus sublimis est, leuis adest suffocatio, densa anhelatio, ac moueri non vult. Si retro, & infra inclinat, torpor sequitur, & vtriusque cruris motus difficilis, aut planè interceptus, ac ingentes dolores qui inter sedendum acuuntur magis, præsertim si versus anum retractio fiat, flatus retinentur, aluus supprimitur, neque clysterem admittit, nisi genibus patiens innitatur. Si ad pubem vergit, imus venter ad pecten extenditur, dolores ibidem percipiuntur, interdum etiam supprimitur vrinam maximè si uterus vesicam contingat. Si ad inguina, dolent vrinæ meatus, & torpent cura. Si ad pedes, magnus pedis digitus conuellitur, dolent crura, & fæmora; quod tamen non ita intelligas, quasi

6. 6. de locis 5.
A. lib. 16. c. 76.
Signa.
Ad caput.
Ad epar
Ad latus.
Ad lumbos
Ad sedem.
Ad pubem
Ad inguina.
Ad pedes.

vterus

vterus has partes pertingat, sed quod ipsas in consensum trahat, potissimum caput, pedes, & longinquiora membra, ac tum propriè non tam conuulsio dicitur, quam matricis obertratio. At si os vteri contorquetur, menses, & lotia supprimuntur, aut minuuntur & semen fœmina non suscipit. Contingit præcipuè hic affectus virginibus grandioribus, viduis, & iis, quæ post partum steriles factæ sunt, ac prægnantibus, frequens quidem, at difficilis est affectio. *Vteri obertratio.* *Prognosticum.*

Curatur quatuor remediorum generibus, primum victu parco & optimi succi, vt carne pulli, perdicis, palumbi, aui ũ montanarũ, & ferculis paratis cum aromatibus, & salsamentis, vino rubello. Mulier collocetur in aere calido, & sicco vel certè temperato, frigidus quippe ac ventosus vtero inimicus, qui ex se exiguo calore præd. ctus est, vitãda igitur frigiditas pedum, ac lumborum; modò sedeat, modo iaceat, caput & partes pectoris elatiores habeat mulier, subinde venter à ventriculo ad vmbilicum vsque fasciis ligetur, quo matrix inferius retrudatur, at infra vmbilicum emplastrum aliquod ex gallia, vel suaui, alio odore applicetur; quies cõmendatur, sed & nonnunquam tussis, sternutatio, saltus, cursus efficiunt, vt ascendat vterus ac restituatur: animi pathemata vitentur, aluus respõdeat, aut clystere superiori c. descripto proritetur, vrina etiã moueatur nõ quidẽ diureticis, sed mictione sæpiusculè sponte tẽtata, quippe vacuo intestino, ac vesica vterus qui inter hasce partes naturalẽ situm obtinet, melius in suo loco continetur. *Curatio.* *Victus.* *Locatio.*

Secundò vtendum iis, quæ causam retractionis remouent, quocirca præsente plenitudine, sanguinis missione opus erit ex pede, si menses sint suppressi, aut vterus sursum retractus; ex brachio, si totum corpus consentiat, aut vterus ad latera inclinet, præsertim si menses non institerint. Si tamen cacochymia adsit, per inferiora purgabis conuenienti medicamento, & peccantem humorem respiciente, at si ad latera vergat non solum medicamentis aluum mouebis, verumetiam vomitum prouocabis ʒ iiij. *decocti seminis raphani*, & ʒ ij. *oxymelitis aut diassaro.* *Vacuatio.*

Tertiò si citra plenitudinem, & cacochymiam affectio oriatur, illico vtendum ijs quæ accidentia mitigare valeant, vt capitis perfusionibus, ac reliquis quorum vberem copiam reperies c. *de Epilepsia*, & *de suffocatione ex vtero*, ex quo tota ferè ascensus curatio petenda erit; Potissimum autem dolori, quia vires destruit, & fluxiones excitat ocyssime succurrendum; id fiet, si dolens particula inungatur oleo lilio-

Sympt. mitigatio. *Doloris sedatio.*

liliorum, amygdalarum dulcium, de semine lini, angelicæ, cum pinguedine gallinæ, medulla curris cerui, aut vituli, erit tamen pars prius fouenda spongia madida in decocto altheæ, seminis lini, fœnugræci, camæmali, meliloti, arthemisiæ, & similium, vel ex decocto earundem herbarum balnea fiant, & incessiones; ac vt verbo dicam vtendum reliquis, quæ c. *de variis ex vtero doloribus* dicta iam sunt.

Balneum.

Quartò posteaquam pars laxa, acita emollita, & blanda fuerit, vt obstetrici vterum tractanti cedat, ea administranda, quæ vterum ad suam sedem reducere valeant, ita obstetrix manibus perunctis aliquo ex prædictis oleis, perfricando, & comprimendo ventrem, vterum deorsum trahat, ac in suum locum propellat, donec tensio & dolor quiescat. Tunc verò appones pessarium hac ratione confectum. *℞. theriacæ magnæ ʒ ii. herbæ mercurialis contusæ, aut succi ipsius ʒ i. olei liliorum alborum q. s.* misce & appone, ac è vestigio cucurbita magna sine scarificatione infra vmbilicum apponatur. At si os vteri distortum sit, aut auersio ipsius vteri versus podicem fiat, obstetrici imperabis, vt digito in anum immisso vterum propellat, deinde glandem ano subdat iiij. digitorum longitudine ex galbano & cera paratam, cuius extremitati filium extractionis gratia sit annexum, atque ipsa obstetrix specillo cum digito submisso vteri collum dirigat, patiens verò in contrarium parti affectæ latus, aut supina decumbat, ac tunc oleum tepidum in vterum ac intestina infundatur, & ea applicentur, quæ ipsum vterum suo iam repositum loco firmare, roborareque sunt apta, in quem vsum sub vmbilico, & supra caudam duo emplastra applicentur ex iis, quæ pro matrice, appellantur, calidiora, si ex causa frigida malum ortum duxerit; frigidiora, si ex calida, aut certe discutientia, si adhuc abundantia superfit, vel alexipharmaca si subsit malignitas, ideoque theriaca reliquis admiscetur; conficiuntur autem emplastra, ex styrace, galbano, racca macca, carenna; considèretur tamen semper, specialis fœminæ conditio, nam aliæ hoc, aliæ illo medicamento magis gaudent; noui quandam cui nulla re promptius vterus recurrebat, quam suffitu adnares ex panno veteri, alia ex plumis.

Vteri reductio.

Pessus.

Cucurbita.

* * *

SECTIO

SECTIO TERTIA.
De morbis in magnitudine.

De nymphæa, sive symptomate turpitudinis.
CAP. XVIII.

CUticularis illa Epiphysis, sive caruncula, supra alarum commissuram sita quam alibi descripsimus eiusque usus, quæque Nympha dicitur sive *cletoris*, aliis colliculus, Hippocrati Columella, Avicennæ Virga, vel Albatara virili peni respondens; nonnunquam ad tantam magnitudinem crescit, ut non decentis verecundiæ notam præ se ferat, & multis fœminis insignis quoque impudicitiæ argumento sit; inueniunturque earum quædam, quæ per hanc partem etiam erectæ viris similiter consistant, potissimum autem à vestimentis jugiter pars attrita ad libidinem prouocat, tunc igitur ad differentiam partis ipsius, quæ Nympha dicitur, & curationis eius manualis, quam Nymphotomiam propriè appellaveris; affectionem hanc clarioris doctrinæ gratiâ Nymphæam appellandam esse suo loco concripsimus. Albucasis tentiginem vocat, Moschio symptoma turpitudinis; Avicenna frustum magnum; si vero pars ea non augeatur, sed alia denuò crescat in orificio uteri, quæ extra pertempora propendeat, Cauda nuncupatur à latinis; ab Avicenna furfus; Albucasis ægritudinem appellat caudatam, alii simpliciter carnem vocant, & meritò quia simplex caro est, qualem vidi in muliere Hamburgensi honesti civis coniuge & in filiola Belgæ uniusanni puellula: menstruorum temporibus accrescentem, ita ut ne tunc nec antea quidem mariti concubitū tolleraret. Est autem cauda, ut scribit Aetius, carnosa quædam substantia, ab uteri osculo exorta, quæ muliebre replet pudendum, & aliquando extra progreditur instar caudæ; unde etiam nomen accepit. Ex dictis liquet Nympham, Nymphas, Nymphæam, & Nymphotomiam differre uti partem affectam, affectum & curationem; appello autē Nymphas in plurali cuticulares carunculas, quas

Descriptio.

1. de nat. mul. c. 3.

Hipp. lib. de nat. mul.

lib. 2. c. 78.

Nomina.

Avic. 21. 3 tract. 4. f. 23.

Cauda quid.

instar geminæ linguæ propendulas, & gallorum cristi non dissimiles, prope os vteri in eius cervice astare suo loco diximus. Cauda verò res est diuersa, caro nimirum toto genere præter naturam ab vteri osculo propendens.

Causa. Porrò in Nymphæa pars illa siue colliculus, qui naturaliter fœminis ineſt, ex decumbente humore tumet, & accreſcit, vterque tamen affectus à luxuriente fit natura plures humores, ac nimiam carnem in locis naturalibus generante, vnde fit, vt æstate augeantur, quia aeris calore funduntur, ac dilatantur. *Distinctio.* Distinguuntur facilè, nam si cletoris longius exeratur ac coagmentetur, nimium fit coeundi desiderium, & *Species.* ad libidinem irritamentum; in cauda fœminæ accessum timent, nec tolerare queunt, quia impeditur penis ingressus, quem nulla ratione præ dolore admittere queunt: illa affectio est in quantitate continua aucta, hæc in discreta & inuia. *Nota.* Affectus hi adhibito matricis speculo satis patent. *Curatio.* Quicunque curationis mentionem faciunt, manuali præcisione exequendam esse prodiderunt, quod mihi oppido inprimis cruentum, deinde etiam valde periculosum videtur ob cicatricem, quam perinde ac reliqua huius partis vlcera difficulter suscipiunt, idcoque distinctione erit opus, & Nymphas quidem siue cutilares caruncul as vtero adstantes nulla ratione scindendas censeo, præsertim si earum tumor siue incrementum versus sedem declinauerit, quia ex eorum locorum sectione facilè fistula generetur, vt notauit Aetius. *lib. 16. c. 10. Auicennæ lapsus.* Nec possum assentire Auicennæ, qui Nymphæam rescindendam, caudam medicamentis corrosiuis tractandam sentit; quia expeditior videtur præcisio adnascentis carnis toto genere præter naturam: difficilior eius particulæ, quæ & naturalis ex parte est, & cuius nerui, musculi, ac membranulæ aliunde prodeunt.

Quocirca si cletoris siue Nympha ex vbertate humoris in deformem augeatur magnitudinem, curanda potius erit, sicuti pruritus, ac furor vterinus, Primo sanguinis minutione, & aliorum humorum eductione, victu tenuissimo, ac refrigerante, & aliis quæ semen extinguant, ac materiam in locis naturalibus accumulari prohibeant, totumque corporis habitum refrigerare, & exsiccare valeant.

Attritio siue discussio humoris. Secundo iis, quæ quidquid in parte contentum est, atterere, & discutere ac exsiccare nata sint, in quem vsum ℞. *foliorum lentisci, radicis lapathi, corticum malorum granatorum, foliorum oliuæ an. partes æquales,* fiat decoctio in aqua cum qua locus foueatur, & eius pars per siphonem iniiciatur.

Tertio

Tertiò causticis utendum, præsertim iis; quæ ad superfluam carnem citra dolorem emolliendam faciunt, in quem finem prodest totam excrescentiam siccis filamentis involvere ac fortiter ligare, ita enim quidquid succi ineſt consumitur, & pars contabescit, potissimum si filamenta intingantur in hac aqua ac subinde exsiccata applicentur. ℞ *sublimitati* ʒi. *aluminis* ʒii. ß. *aquæ ros.* ʒvi. *coquantur ad tertiæ partis consumptionem*, prodest etiam alumen ustum per se, aut vitriolum, aut ægyptiacum unguẽtum applicare: vel ℞ *eiusdem unguenti, olei ros. ceræ communis an.* ʒ ß. *misce* fortius efficies, & quod non minori efficacia carnem sine dolore exedit hac ratione, ℞ *vitrioli Romani* ʒi. ß. *lixivii ex quo confici solet sapo lib.* ß. coquantur, & incorporentur, in fine decoctionis cum iam inspissatum est, remove ab igne, & adde *opij optimi* ℈i, *formentur trochisci*, ac seruentur in vase æneo, cera obturato, ex quorum puluere caro inspergatur. *Caustica sine dolore exedentia.*

Quarto reliquis non proficientibus, deformitates hasce, maximè verò caudam opere chirurgico penitus amputandã esse censeo, quod dupliciter fit, primo prope radicẽ crine equino ligato, vel filo serico intincto in aqua sublimati, superius descripta, & quotidie filium adstringatur. Secundo ferrò hac ratione, fœminæ in sella competenter locatæ retro assideat vir robustus, qui manibus suis fœminæ poplites subiuget, cubitis eius brachia contineat, ac totum corpus regat; Chirurgus ante ipsam stans speculo sive dioptra, quo naturalibus dilatatis latentes in utero morbi conspiciuntur loco ampliato, forcipe latiori superfluam deformitatem corripiat, ac sinistra manu distendat, dextra vero prope forcipis dentes vulsella resecet, ita ut funditus tota cauda, nymphæ vero superflua dũtaxat pars rescindatur; propterea vero diximus prope forcipis dentes resecandam, quia cum pelliculosa sit cletoris, plurimum extenditur, & nisi magna diligentia adhibeatur, facilè ultrà quam oporter amputabitur: unde fluidus affectus quem Paulus rhiada vocat, suboritur; peractâ chirurgia adstringente vino, uulnus abluatur, ac pulvere restrictivo subinde inspersо linteum mundum, aut posca madidum imponatur, post triduumque emplastrum nostrum ad vulnera applicetur, aut griseum, seu de lapide calaminari, quoad cicatricem inducat. Porro vini stiptici, cum variæ ac multæ circumferantur descriptiones, hanc reliquis præfero, ℞ *nucum cupressi, foliorum lauri, myrthi, olivæ, centaureæ, maioranæ, stœchados, florum rosarum, rorismarini, balaustiarum an. m. i. omnia* *Chirurgia.* *Rhiada quid.* *Vinum stipticum.*

omnia conscia, & leviter contusa bulliant in lib. iiii. vini albi ad medias. Pulueris etiam restrictiui hanc accipe descriptionem præ cæteris usurpãdam. ℞ *masticis, thuris, myrrhæ, sanguinis draconis. an. ʒ ii. ros rub. corticum granatorum, myrthillorum, balaustiarum, nucum cupressi an. ʒ iiii. lapidis hæmatitidis, boli armeni an ʒ j. bistortæ ʒ ß.* ex quibus omnibus fiat pulvis, qui valet ad sistendum sanguinem ex quacunque parte profluat, quod si inspergi ob situm loci non possit, cum ovi albumine applicetur.

De uteri hydrope.
Cap. XIX.

Descriptio. QUando uterus aquarum copia tumet, affectus, hydrops uterinus nuncupatur, ac respondet tumori œdematoso, colligitur autem aqua tum in uteri capacitatem, tum inter ipsius tunicas, quod insinuavit Aetius dicens; sæpe humoris copiam in uterum confluere, & aliquando corpuscula quædam vesicæ fellis similia in utero generari, in quibus humor colligitur, quam sententiam ita accipit Mercatus, quasi pelliculæ ad oscula vasorum uteri ex humore ab ipsis vasis obstructis percolato, bullarum instar generentur, quæ deinde eodem mucoso humore repleantur, & uterum, ac imi ventris partem in quã magis vesiculæ incumbunt, elevent. Mercurialis verò sic Aetiũ interpretatur, quasi aqua sese respiciat inter tunicam, & tunicam uteri, non quod tunicæ totæ à se invicẽ disjungantur, sed quod in aliquib. partibus duntaxat separentur, ita ut fiant in uteri substantia vesiculæ illæ aqua plenæ; sicut in iecore fieri scribit Galenus; unde Arabes haud ineptè mihi dixisse videntur fieri hydropem ex aqua, inter tunicas ipsius uteri contentâ, aut ex tumore pituitoso in tunica ipsius-met uteri, sicut fit in testibus aquosus tumor. At si crassus viscidus, pituitosusq, humor, aut in vasis uteri, aut in rugis ipsius colligatur, ita ut in tumorem uterus elevetur, falsus hydrops generatur; sed in uteri capacitate rarò aquam hanc colligi posse crediderim, cum eius ostium sit pervium, per quod foras saltem per intervalla transcolari potest, nisi forte ab effectu præter naturam sit obturatum, sicuti in prægnantibus, aut tumore aliquo uteri affectis, quod vel hac historia, quam refert

Pars affecta.

7. Aph. 55.

Falsus hydrops.

Historia.

refert Fernelius, scitu digna facilè confirmatur. Mulier, inquit, quædã hoc hydrope correpta, quoties appetebat menstrua purgatio omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, pelueſq; ſex, vel octo complebat aqua citrina feruentiſſima, dum vterus totus ſubſideret, mox deinde ex præſcripto naturæ menſes ſequebantur; collecta proximo menſe par colluuies, ſtato deinde tempore profluebat. Morbus eſt tum in magnitudine tum etiam in via.

Cauſæ.

Neq; verò duntaxat ſi varietatem locorum id quibus aqua colligitur inſpectes, verũ ſi generãdi hydropis vterini cauſas intuearis, diſſimillima apud ſcriptores reperies; nã Aëtius longam menſium ſuppreſſionem tandummodo, & imprægnationem impeditam, quia menſiũ retentio, & *nimia ſanguinis copia* calorem, & ſpiritũ obruit: Fernelius ſicut in cõmuni ventris hydrope in vitiũ iecoris, ac lienis retulerunt, quæ certè ſunt duæ maximę ac generales vterini hydropis cauſæ. Specialius tamẽ dicim⁹ aquã aut gigni in ipſo vtero, aut aliunde eò deferri; gignitur quidem in ipſo, quando debilitatus ex nimio, in partu vel abortu, labore, vel ex occurſante frigore in aquã ſanguinem conuertit, tum ſibi pro nutritione propria demandatum, tum etiã menſtruũ.

Hydropis generalis cauſa.

Defertur verò aut ex iecore q̃ ob frigidam intemperantiam ſeroſitates gignit, quæ in abdominis capacitatem recipiuntur, aquoſumque hydropem efficiunt, indeq; per cæcas, & inuſitatas vias aditũ ſibi in vterum parant. Hæc autem iecoris frigiditas contrahitur ex frigido potu immodico, præſertim dum vel æſtu, vel exercitatione corpus incaluit, eiuſq; ductus patientiores fiunt, ex eſu fructuũ, olerumq; frigidorum & *acuto morbo ſpiritus* diſſipante, aut larga ſanguinis profuſione per nares, vterum, aut hæmorrhoidas. Aut defertur etiam aqua in vterum ex liene, quando & ipſe aqua repletur, quod maximè per febres cõtingit cum fœmina ſiticuloſa plurimum aquæ hauſit, quæ tamẽ neque per vomitum neq; per ſedẽ educta fuit, tunc enim pars vna ad veſicam tendit, & per vrinas expurgatur, altera ex abdomine ad lienem trahitur, qui ſpongioſus molliſq; exiſtit, ac nõ procul ſitus indeq; per cœcos etiam, quos diximus, meatus in vterum exoneratur, vt ſcripſit Hippocrates; Defertur præterea aquoſus hic humor ex vena caua, ſerũ ſanguinis in vterũ ſtillante, aut eius vaſa, ſicuti ex ſuperiori hiſtoria cõſtare arbitror, reliqua ex Hipp. Aetio, & Auicẽna deſumpta ſunt.

Lien prõpter aqua repletur.

1. de morb. mul. 37. Hipp. 4. de morb. Aet. lib. 16 cap. 29. Auic. 21. 3. tract. 4. cap. 25.

Cognoſcitur affectio, quia circa imum vẽtrem tumor adeſt, ampl⁹, laxus, flatuoſus ex parte, vnde ſæpe medici tyrones, & imperitæ obſtetrices

Signa.

trices decipiuntur, existimantes sic affectas prægnãtes esse, murmura sentiuntur in ventre veluti in intestinis, in ambulando grauitas, & spirãdi difficultas, alui excrementa graueolentia sunt, & cõceptus ac mẽses impediũtur, vel nullo seruato ordine prodeunt, praui, pauci, ac loturæ carnis similes, aut arenosi, dolet vẽter, lumbi, hypochondria, & inguina, semẽ in somniis effunditur, adest rigor ac sæpe febris, manus ac pedes tumescũt, mãmæ fiunt molles, lac nullum, aut si antea adfuerat vitiatur, & aqueum redditur, os vteri gracile est, ac humidũ tactui apparet, quibus dã etiã nares fiunt mucosæ. Differt à grauidatione, quod in hydrope tumor extẽditur juxta vẽtris amplitudinẽ nõ acuminatus vt in vteri gestatione: A vero ventris hydrope qa in hoc semp præcessit vitium iecoris, & calor faciei mutatur ad pallidum vel liuidum: at in hydrope vterino plerumq; fœmina boni est coloris, & si aqua per vterum effunditur, venter detumescit, qp si hydrops vteri ex vitio iecoris etiã oriatur, tamẽ in illo venter primo intumescit superiori parte, & ad infimas tumor descendit; in vteri hydrope incipit in inferiori, & ad superiora ascendit; ac primo manus mammæq; tumescunt, quam pedes: diffidet præterea ab vteri iflammatione, quia hanc cõcomitatur febris assidua, ac sæpe rigor adest, nõ tamẽ in hydrope in quo aquosum quippiã ex vtero instillat, sanguine permixtum, aut album, fœtidum, mucosumq; & maiorẽ in ambulãdo grauitatẽ hydrops infert, ac respirãdi difficultatẽ cordisq; ac cerebri accidẽtia. Tumoris laxitate à schyrrho discriminatur, mollitie vero, & flacciditate ab inflatione, in qua vterus tensus est. Hydrops conceptum sequi potest, sed conceptus hydropẽ non sequitur, quia in aquoso utero gigni animal nequit, sicuti neque in aquosa terra planta, & quia per hydropem ferè semper os vteri clauditur. Quod si grauida fuerit mulier fœtus corrumpitur, quia aqua illa fœtida, ac citrina intra duos vt plurimum mẽses fœtum perdit, qui tunc cum ea eiicitur, & mater periclitatur, ac plerumq; moritur, quippe affectus is ferè lethalis est, quia hydropem vteri sequitur hydrops totius corporis; ideoque curatio actutum adhibenda.

Distinctio ab impregnatione.

Ab vteri inflammatione.

A scyrrho, & inflatione.

Prognostic.

Curatio.

Considerandum igitur est, an fœmina grauida sit, quo in casu quãuis exigua adsit spes seruandi fœtum: tamen quia cõtingunt monstra in arte, sicuti in natura, mitius tractanda fœmina. Præsertim si comperiamus fœtum iam moueri, solis fomentis, vomitu, ac leuioribus purgatiunculis agendum erit. Reliquę curabuntur quatuor remediorum generibus, Primò optimâ victus ratione exsiccante, qualem descripsimus

Victus.

mus

mus *c. de humida vteri intemperie.* Potus in primis sit parcissimus, ex aqua cocta cum cinnamomo, semine angelicæ, saxifrasiæ, aut salsafrasæ. *Euacuatio Sang. missio.*

Secundò euacuatione per sanguinis missionem ex pede, si menses sint suppressi, quo in casu si fœmina prægnãs nõ est, reliqua omnia administrãda, quæ ad mensium prouocationẽ cap. proprio recensuimus. Aut fiat phlebotomia ex brachio, si plenitudo adsit, subindeq; præparetur, expurgeturq; aquosus humor in toto redundans; præparabitur autẽ oxymelite simplici, melle rosaceo, sirupo de arthemisia, de duabus, & quinque rad. byzantino cum aqua genistæ gentianæ, angelicæ, fœniculi, saxifrasiæ, aut ℞. *foliorum arthemisiæ, hyssopi, calaminthæ, pulegij an. m. j. radicis apij ʒ j. seminis anisi ʒ j. coquantur secundum artem, colaturæ ʒ iij. adde sirupi de duabus radicibus ʒ ij. misce,* pro vice; purgatio concinnabitur ex manna, cassia fistula, hiera simplici, sirupo ex infus. ros. aut viol. si humores in primis venis abundent Pituitosum verò ac crudum, & serosum humorem in toto superfluum, agarico trochiscato educes ac pilulis de hiera, de mastice, de agarico, diacatholicone, electuario Indo, turbith, hermodactylis, assaro, esula, iride, grano gnidio, vt ℞. *agarici trochiscati ʒ j. diaphœnici ʒ iij. specierum hieræ ʒ ß. sirupi rosarum solitiui ʒ j. decoctionis pituitosæ ʒ iiij. misce;* aut ℞. *massæ, pil. de agarico, alephanginarum an. ϑ ij. trochiscorum alandahal. g. iij. cum sirupo de hyssopo, formentur viij.* aut si bolos magis amat, ℞. *specierum hieræ ʒ j. ß diaphœnici ʒ ij. diacatholici ʒ ß. cum saccharo fiant boli,* aut etiam *rhabarbari ʒ ij. cum ʒ ij. radicis fœniculi, & ϑ iij. spicæ in lib. ij. vini infunduntur per horas xviij.* quo vino mane, & vesperi patiens vtatur vel pro potu ordinario; quibus non proficientibus exhibentor *ʒ ij. succi Iridis depurati cum ʒ j. specierum diarrod. abb. & ϑ j spicæ pluribus diebus, alij g. iij. stibii ritè præparati cũ ʒ j. theriacæ. & ʒ ij. conserua ros.* quod si bene cesserit, iterent. Vomitum bis in septimana prouocare vtilissimum est, quia vomitu, cõferta euacuatione, aut valido exercitio vesiculæ rumpuntur, & aqua educitur, aut discutitur; quod idem præstant acriores clysteres; vt ℞. *foliorum arthemisiæ, betonicæ, brassicæ marinæ, matricariæ, mercurialis an. m. j. florum camomillæ, genistæ an. p. j. coquantur secundum artem iuris* ℞ *ʒ x. in quibus dissolue succi betæ, & mercurialis an. ʒ j. vrinæ pueri ʒ j. ß. hieræ Galeni, fermenti acris, mellis an. ʒ ß. salis ʒ j. misce,* fiat clyster, & quia morbus ex sua natura prolixus est, cuncta hæc sæpiusculè repetenda. *Succus Iridis. Vomitus. Clyster.*

Tertiò, quia non sufficiunt ea, quæ per alvum purgant, vtendum iis, quæ ab vtero ipso aquam educant tum ventri admotis, tũ vtero inditis *Aquæ ductio. Incessio.*

ditis quẽ vsum præstanti incessiones ex decocto laureolæ, geniſtæ ſaxifraſiæ, pulegii, cucumeris aſinini, & iniectiones, vt ℞. *foliorũ pulegij, hyſſopi, origani an. m. ß ſpicæ ʒ ij. ſeminis amei, cumini an. ʒ j. coquantur in q. ſ. aquæ ad medias, colaturæ,* ℞. *ʒ vj. olei Irini ʒ ij. ellebori nigri ʒ j.* mixta omnia in vterũ iniiciantur; valent inſup reliq vterini clyſteres, quos menſes *p*uocare diximus; poſt hæc ſequens applicetur peſſus, ℞. *ellebori albi ʒ ß. colochyntidis ∋ ij nitri ∋ ß mellis q. ſ. miſce,* lana excipiãtur, vel ℞. *colochyntidis ʒ j. ſeminis cumini, nitri, mercurialis, myrrhæ an. ∋ j. melle excipe.* Exterius inunctiones adminiſtrentur, ex oleo liliorũ, ebuli, addita ʒ j. *olei cinamomi, aut aniſi arte chymica parati, cuius etiam propinetur ʒ j cũ vino, vel aqua vitæ, aut aniſi, vel cinnamomi.* Deinde emplaſtra vẽtri inferiori applicentur, ex foliis & radicibus ebuli frixis in oleo laurino; aut vnguentũ ex ſucci ebuli, vel *ſambuci ʒ ij. emplaſtri de baccis lauri ʒ ij. olei laurini ʒ ij. ß. miſce,* vel ex eodẽ ſucco & oleo cum pari quantitate vini albi, & aquæ vitæ ac ʒ iiij, ſtercore canini, caprini, bouini, columbini, quibus aliqui addũt cantharides, fel bouinũ, aut leporinum, ac radicẽ ciclaminis.

Quartò iis, quæ per vrinas aquam educere nata ſint, vterum calefacere, & exſiccare vt ℞. *foliorũ ſabinæ, matricariæ an. an m ß. aſari ʒ iij. radicis apij, fœniculi an. ʒ ß. bulliãt in q. ſ. aquæ, vel iuris gallinæ,* capiat patiens lib. ß. quia eſt medicamẽtum optimũ, ac præbet vtile nutrimẽtum; vel ℞. *calaminthæ, pulegii, origani, gallitrici, ſaxifraſiæ, rubeæ tinctorum an. m. ß. leuiſtici, arthemiſiæ an. m. j. radicis Ireos ʒ iij. ſeminis dauci, ſmyrnij, ameos an. ʒ j. coquantur in q. ſ. aquæ ad lib. j. ß colaturæ adde ſacchari, & mellis q. ſ.* hic etiã puluis pro ſalſamento vtiliter paratur. ℞. *hyſſopi ſicci ʒ j pulegii ∋ ij. origani, cumini an. ∋ j. ſeminis ammij, ſpicæ nardi an. g. xij. ſalis toſti ∋ j. miſce.* Vẽtri & vtero applicentur veſicæ ſuillæ plenæ decoctione foliorum ebuli, ſambuci, mercurialis radicis Iridis, ſemini cumini, quæ omnia bulliãt in vino albo; aut ſacculi parentur pleni millio, cumino, & ſale, ac furfuribus leuiter toſtis. Denique valent quæcumque ad aquam ſplenis exſiccandam c. *de febre alba ſcripta* reperies. Aqua iam eductâ ea emplaſtra quæ ad confortandam matricem c. *de veteri debilitate* deſcripſimus, ſunt admouenda. Ad quod etiam balnea ſulphurea, vel ſicca proſunt, aut arte parata ex decocto lauri, origani, cardamomi, pulegij, thymi, calaminthæ, cucumeri aſinini, aut ſuffumigia ex myrrha, nitro, & ſale mixtis, quibus necdum propulſato malo, ad ſudores deueniendum per ſarſæ decoctum, aut aperiendus fonticulus in vno vel ambobus cruribus.

Peſſus.

Vnctiones.

Emplaſtrum.

Diuretica.

Puluis.

Confortãtia.

Balnea.

Suffitus.

De vte-

De uteri inflatione.
CAP. XX.

PRoxima hydropi sequitur uteri inflatio, tympaniti proportione respondens, & est eiusdem uteri tumor præter naturam elevatus à flatib. inclusis in vacua uteri capacitate, vel angustiis ipsius, hoc est in vasis, & apicibus, seu angulis locellorum, vel inter ipsas uteri tunicas. *Definitio.*

Discrimen habet ab aquoso hydrope signi, superiori c. allatis; à vera ventris tympanite, quod uteri flatu correptæ non ita situ premuntur, neque earum partes superiores emaciantur, vires min⁹ labuntur præsidia magis prosunt, & per intervalla crescit, ac decrescit quod in tympania non fit; ab œdemate, quod digitis oppressus vestigiũ non exprimit, sed percussus reddit sonitum veluti tympanum, morbus est in figura, & magnitudine aucta: Porro flatus aut aliunde in uterum irrepserunt, aut illic geniti coarctantur; generantur autem aut externis causis, veluti esu flatulenti cibi, aut raparum, castanearum, fungorum, panis secalis, aut si post incommodum partum, vel abortum, vel balneum, frigus uterum infestavit, quod menses tardat, aut ex intempestivo frigidæ potu. Vel etiam generantur ab internis causis, quarum potissima materialis est copia crudi pituitosi humoris; efficiens imbecillus calor, nam neque omnimoda frigiditas neque vehemens calor flatus efficit, sed quia materiam quadantenus solvit, non tamen usquequaque discutit, ut ex Galeni mente c. *de œdemate mammarum* iã prodidimus, debilitatur autem calor, aut ex uteri percussione, aut ex crebro partu, vel abortu præsertim laborioso, aut ex uteri in aliquam partem conversione; aut ex iecoris vitio utero communicato, quippe qua ratione ab eo tympanites fit, eadem uteri instatio; aut ex retentis viscosis, crassisque menstruis, quæ à natura bene regulari nequeunt. *Distinctio.* *Causæ.* *3. de sympt. causis.*

Sunt insuper aliquot concausæ, quæ potius efficiunt, ut flatus detineantur, quam ut regenerentur, talis est flatuum ipsorum densitas, & crassities, meatuum spissitudo, aut sanguinis exigu⁹ excretusque grumus in uteri ostiolo cueni modo insertus. *Flatus quibus de causis distinentur.*

Dignoscitur affectio hæc, quia pecten, imusque venter inflatur, ac dolore *Signa.*

dolore premitur pungitivo, qualis nervosis partibus accidere solet, qui interdum ad septum transversum, lumbos, & ventriculum excurrit, nonnunquam utrinq; ad latera, & sæpe ad alterum, sæpe ad utrumque inguen se extendit, umbilicunq; infestat, & caput per consensum afficit: ac ut ex Hippocrate colligere est, pedes tumescunt, & canæ faciei partes, color est iniucundus, cum ãxietate anhelat, præsertim cum surgit, & expergiscitur; quid quid edit, aut bibit, ipsã molestat, gemit ac tristatur magis, quam antea, quã comederit: sæpe etiam suffocari videtur, occultantur menses, non concipit, nervi contrahuntur, vesica dolet, & lotium detinetur, ac uter⁹, uti scribit Rasius, de loco ad locum videtur moveri, cum tamen flatus ipsi sint, qui movẽtur; flatus interdum per muliebre pudendum erumpunt, ac uti diximus ad digitorum pulsationẽ sonus tympani redditur. Cæterum in cavo uteri, ac in eius anguſtiis flatus contineantur, exploratur, quia si in cavo, dum volvitur mulier, sonus & strepitus auditur, qualis in intestinis quæ tormina vexãt, & si tangatur uterus, pulsat instar tympani. Si vero in eius locellis, tantus tumor non adest neq; sonitus, dolores vero graviores fiunt, quia flatus magis coarctantur; tandem à flatib. intestinorum distinguitur, quia pedes, & cava oculorum in illis non intumescunt, neq; menses, & conceptus præpediuntur, neque reliqua signa paulo supra ex Hippocrate memorata adsunt. Hoc malum lethale non est, neq; diuturnum, nisi tamen curetur, aliorum malorum origo esse solet, facilius vero curantur flatus, qui in uteri cavo, quam qui in eius anguſtiis coarctantur, illi vero qui continentur in villis, & anguſtiis rugis, ac ipsius uteri contextura vel raritatibus, curationem admittunt reliquis difficiliorem.

1. *de nat. mul.*
2. *de morb. mul.*
A flatibus intest.
Distinctio.
Curatio.

Ut triplex est affectus causa, occlusio viarum, copia crudorum humorum, & uteri seu caloris impotentia: ita triplex curandi scopus, uteri vias aperire, crudos humores cõcoquere, inscindere, ac expurgare, uterum & calorem roborare; ut reliquiæ discutiantur. Si igitur morbus proveniat ex uteri imbecillitate aut frigiditate, curatio petenda ex propriis capitibus: si ex suppressis menstruis omni arte provocandi, ac curatione à sanguinis missione auspicata, recurrendum ad c. *de mensium suppressione*: si ex frigore uterum post partum subeunte, venter fœminæ accuratè ligetur, & sacculi, ac cataplasmata calefacientia applicentur. Si vero (quod plerumq; fit) ortum trahat ex crassis, vis-

sis, viscidis, & frigidis humoribus, qui & meatus obtueant, & uteri calorisque vim infringunt, medela perficitur quatuor remediorum generibus, & primo quidem victu attenuãte, ac discutiente, aere odoribus alterato; cibo, & potu, qualem descripsimus c. *de mammarum inflatione, & de humida uteri intemperie.* *Victus attenuans ac discutiens.*

Evacuatio

Secundo evacuatione per sanguinis missionem, si nihil obstat, ac plenitudo adest, ex axillari; at si ex partu lochia retineantur, ex pede alioqui raro sanguinis missio iuvat, quia calor est debilis. Potiusque purgandus pituitosus humor, ac crudus in utero aut ventriculo redundans, facta prius præparatione per hunc aut similem sirupum ℞. *seminis anisi, fœniculi, anethi, ameos, rutæ, an.* ℥ ß. *fiat decoctio in lib. iiij. aquæ vel vini ad medias, colaturæ adde sirupi de hyssopo, aut de mentha, mellis ros. an.* ℥ *iij. misce*, capiat singulo mane ℥ v. deinde purgetur pilulis alephanginis, cochiis, aggregativis, de agarico, mastichinis, aureis, quarum capiat ℥ j. singulis septimànis, ac intermediis temporibus clysteres carminativi administrentur, qui communiter sic parantur: ℞. *foliorum arthemisiæ, anethi, ruthæ, calaminthæ, pulegii an. m.* j. *seminis cumini, carvi, anisi, an.* ℥ *j. coquantur secundum artem in ſ. q aquæ vel potius vni optimi, colaturæ* ℞. ℥ *x. olei rutacei, anethini, aut macis an.* ℥ *j.* ß. *hieræ picræ* ℥ ß. *misce.*

Præparatio

Clyster.

Tertio ac potissimum iis, quæ calorem suscitandi, & flatus discutiendi vim habeant, quæ in triplici sunt differentia, aut enim exterius admoventur, aut utero iniiciuntur, aut per os assumũtur, eorum amplam segetem reperies c. *de variis ventriculi accidentibus* peculiariter vero utero, ac sub umbilico applicantur sacculi pleni milio, furfurib. sale cumino, anisо tostis ac calidis, sed minꝰ põderosi mihi magis probantur; alii qui replentur siccis herbis ut parietaria, ruta, absynthio, arthemisia, hedera terrestri, abrotano, nepeta, origano, calamentho, pulegio, sampsuco, thymo, serpillo, angelica, maiorana, ex quibꝰ etiã herbis coctis incessiões, fomẽtationes, & balnea parari possunt, imprimis tamẽ prosunt sulphurea, aluminosa, & salsuginosa, vel applicãtur cataplasmata ex fimo vaccino, ovino, caprino sẽine cũini, rutæ, & nitro cũ vino malvatico, vel distillato, & oleo laurino. Lusitanę fœminæ utuntur emplastro ex oleo laurino, & rutaceo, in quo incoxerint vitellos ovorum agitatos cum pulvere seminis cumini, anisi, pulegio, & origano, cui si addas theriacæ ℥ j. & aqua vitæ tantundẽ efficacissimum

Flatus discutientia.

Sacculi.

Incessiones fomentationes.

Balnea.

Vnctiones.

Vnctiones. mum concinnabis. Tota etiam uteri regio inungenda oleo camomillæ, liliorum, anethino, rutaceo, hypericonis, in quibus bulliat coſtus ciñamomum, cariophyli, & adde parem quantitatem aquæ vitæ, paratæ cum baccis iuniperi, ſabinæ, hederæ, vel lauri; ex quorum oleorum ac decoctionum ſupra dictarum æquis portionibus veſicæ ſemiplenæ ſub umbilico applicentur, aut tale fiat unguentum, ℞. *olei rutæ, angelicæ, liliorum an.* ℥ *j. cariophyllorum, coſti, cinnamomi an.* ℥ j. *aquæ vitæ finiſſimæ* ℥ *j.* coquantur, parum & addita cera, aut theriaca fiat unguentum; aut ſequens emplaſtrũ, ℞. *bdellii, gummi arabici an.* ℥ *j. ſeminis rutæ, agni caſti, centaureæ minoris, origani, calamintha, abrotani, caſſiæ lignea ameos an.* ℥ j. *therebinthinæ q. ſ.* fiat emplaſtrum, vel ex tripheræ, ac theriacæ æquis quantitatibus, aut cucurbita magna cum flamma copioſa ſub umbilico affixa violenter detrahatur, quia incantamento ſimile eſt.

Vnguentũ

Emplaſtrum.

Cucurbita

Suffitus. Suffumigia præterea ex myrrha, ladano, gallia muſcata, euphorbio, laſere, & ligno aloes parantur, niſi caput ſit læſum.

Peſſus. Utero immittuntur peſſi hac ratione confecti. ℞. *caricarum pinguium exactè contuſarum, ut grana non percipiantur* ℥ ß. *cumini* ℥ *ij. ſpumæ nitri* ℥ *j. mellis parum,* fiant peſſi. Secundus recipit *foliorum rutæ, pulveris cumini, nitri an.* ℥ *j. mellis q. ſ.* Tertius *bdellii* ℥ *j.* ß. *xylobalſami, carpobalſami, coſti an.* ℥ *j. origani, cymni an.* ℥ ß. *olei nardini, rutacei an. q. ſ. miſce*; qui preſſi per noctem integram retineantur, ac ſi acres fuerint, lacte immergantur. Cum primis tamen accommodatus eſt hic uterinus clyſter. ℞. *foliorum origàni, viticis, rutæ an. m.* ß. *aniſi amoos, cinnamomi, coſti an.* ℥ ß. *olei, & vini an. lib.* ß. *fiat decoctio ad vini conſumptionem, cui percolatæ adde hieræ picræ, aut Archygenis* ℥ ß. Subinde obſtetrix illitum digitum inſerat, incumbenteſque ſanguinis grumos, ſenſim diſſolvat, ac educat, poſteaquam fœmina in balneo, aut inceſſione fuerit; fugienda tamen ſemper ſunt ut adverſiſſima, quæcunque adſtringendi vires poſſident. Int⁹ per os aſſumuntur potiones eiuſdem virtutis; ℞. *malorum Perſicorum nucleos xx. contundantur cum duobus vitellis ovorum quib. adde galangæ, piperis, cinnamomi, zinziberis, cariophyllorum, croci, nucis myriſticæ an.* ʒ *ij. ſacchari, & vini optimi q. ſ. ferveant parum, & calidi* ℥ *iiij.* muliri propinentur fracta tæpius reſidentiu, prodeſt etiã ſtillatitia aqua, aut oleũ ex ligno Guaiaco, ebeno, ammoniaco, ſuccino ſtirace, aut therebinthina arte chymica parata, quarũ guttæ iiij. aut v. exhiberi poſſunt in ℥ iij. præcedẽtis decocti, aut aqua vitæ ſeu theriacalis, cuius varias deſcriptiones reperies ſuprà

Iniectio.

Intus ſumenda.

c. de

cap. *de vteri doloribus*, & miræ operationis sunt in hoc casu; vel ℞. *quatuor seminum calidorum an.* ʒ *ij. florum camomillæ p. ij. vini optimi Hispanici, aut Maluatici lib. ij. leuiter bulliant, ac colaturæ bibat,* ʒ *vj. aut* ʒ *iiij. Hippocratici.*

Quarto & vltimo iis, quæ ventriculum confirmare, ac simul flatus dissipare valeant, vt tabella vna vel altera, diacimini, diagalangæ, dianisi, aromatici ros. diacalamithes, diaspermaton, diacurcumæ, diamarthæ Auicennæ, & desuper bibat ʒ j. vel alteram vini generosi, aut supra dicti decocti, vel cochleare j. aquæ theriacalis; vel sequens concinnetur opiata ℞. *corticis citri, radicis eringij, florum aurantiorum conditorum an.* ʒ *j. specierum aromatici, rosar. diacalaminthes, diaspermaton, aut diagalangæ, aut* ʒ *j. confectionis saccharatæ, anisi aut cariophyllorum* ʒ *ij. cum sirupo de corticibus citri, fiat opiata*, cui adde si patiens non reculat, theriacæ ʒ ij. Aut ℞ *diacurcumæ, diagalangæ an.* ʒ *iij. conseruæ florum aurantiorum* ʒ *ij. sacchari dissoluti in succo rutæ purificato q.* ʒ. fiant morselli. Aut *quatuor seminum calidiorum, baccarum lauri an.* ʒ ß. *galangæ, zinziberis an.* ʒ *ij. anisi incrustati* ʒ *ij. sacchari dissoluti in aqua rutæ q.* ʒ. fiat confectio per tabellas; vtile est assumere singulo mane ʒ ij. theriacæ vel mithridatii cum ʒ ij. vini, aut cum aqua cinnamomi, aut guttas aliquot aquæ anisi, cinnamomi, cariophyllorum, vel macis arte chymica paratæ. Aut species seu puluercs supra dicti quibus magis ea forma arriserit exhibentur a. ʒ ß ad ʒ j. cum modico vino. Attamen mirum in modum in hoc genere prodest sudare ex decocto chynæ, sarsæ, aut ligni Indici, nam & flatus dissoluit, & ventriculum vterum, ac vniuersi corporis partes strenuè roborat: plura hic poteris transferre, ex cap. *de flatuoso mammarum tumore, & de vteri doloribus.*

Vteri roboratio.

Rotulæ.

Optatæ.

Morsellí.

Sudorificæ.

De uteri inflammatione.

CAP. XXI.

IDem est partem aliquam inflammari, ac si peruri, succendi, igniue dicas, est autem propriè vteri inflammatio, quam Græci phlegmone vocant, tumor præter naturam, ex affluente sanguine in ali-

Definitio.

qua vteri parte collectus cum dolore, rubore, tensione, renixu, ac pulsatione, si materia crescit, & pus conficitur, quia tunc omnia symptomata excandescunt. Scire autem licet in inflammatione è caua per tenues non in vteri capacitatem, sed in illius substantiam sanguinem effundi, nec purum semper sanguinem, sed interdum flaua bile, pituitâ, aut melancholiâ perfusum: duplicem quoque esse inflammationem siccam vnam, quando nullo affluente humore calor natiuus effernescit, quæ veluti febris est membri, ac *phlogosis* nuncupatur: humidam alteram, quæ ex calida fluxione membrum occupante originem trahit, de qua cum primis sermo hîc institutus est, in eaque considerandum, an humor iam putruerit, an solum acris sit, vitietur in parte, & incalescat. vt docet Galenus 2. ad Glauc.

Pars affecta.

Distinctio.

Causa.

Differt à suffocatione ex vtero calore nimio, & febre ardente, quã perpetuò habet comitem: à grauidatione, dolore, duritie, & calore: fit à causis externis, vt ex percussione, casu, abortu, partuve sinistro, vt idem Galenus autor est; aut etiam ex concubitu rationis metas excedẽte, vnde vterus ardet, ac debilitatur; præterea ex sessione in sella duriori, ambulatione longa & intẽsa, præsertim instãtibus mẽstruis; ex frigiditate externa prohibente transpirationem, aut flatuum copiâ, vel exulceratione, & dolore, vel cucurbitularũ applicatione supra vterum, ab his enim omnibus vteri calor intenditur & ipse debilior redditur. *Internæ causæ sunt multus sanguis feruidus, qui ex alimento abundat, & ex vena caua per capillares effunditur, aut qui retinetur post partum, vel certe dum ad menstruas purgationes fluit. Arabes,* quos sequitur *Valescus, & Mercurialis nimiam seminis retentionem* addunt, quibus assentire nequeo, quia quantumuis retineatur semen, vteri substantiam non permeat, sed intra vasa, aut in vteri capacitate putrescit, vbi potius conuulsionem aut suffocationem concitat, quam inflammationem, quippe non aliunde quodlibet membrum solet inflammari, quam à superfluitate proprii nutrimenti.

lib. de humoribus.

Signa.

Signa triplicia numerantur, quædam inflammationem ostendunt, quædam tempora ipsius; alia partem affectam; & inflammationem quidem produnt, dolores ardentes iuxta loca muliebria, & pubem ac imum ventrem, coxas, lumbos, qui etiam ad clauiculam porriguntur, ac si magna fuerit septi compressio, suffocatione premuntur fœminæ, si minor magna saltem adest respirandi difficultas, vnde Medici parum

rum exercitati pleuritidem esse autumant, non aduertentes intenso peritoneo, quo vterus superiori parte alligatur, necessario septum etiam distendi. Hippoc. qui tam vallere, quam falli nescit, alia addit signa, quod nimirum menses occultantur, aut pauci fiunt, ceruix multis tenuibusque venulis instar aranearum telæ variegatur; venter incenditur ac nunc durus, nunc mollis est, nunc etiam tumidus, vt quodammodo prægnans videatur, vomit post cibum, animo linquitur, & dolores sentit, ac, vt scribit exactissimus Gal. capitis dolor adest, potissimũ in parte postica, & in radicib. oculorũ ob vapores putres eò ex vtero ascendentes, nonnunquã etiam convulsio, & affectiones vẽtriculi per consensum affecti, sed & acuta febris perpetuus ei comes existit, ob maximam cum corde per arterias sympathiam; pulsus initio magnus, celer, deinde parvus, debilis, creber. Quæ omnia symptomata in augmento ingrauescunt, nam dum pus conficitur, dolores & febres magis accidunt, præsertim exacerbantur dolores ventris pulsatiles, deliria, animi deliquia, singultus, extremorum frigiditas, retentio excrementorum, & capitis cruciatus, febris cum horrore, non quia intermittens, sed ob retractionem caloris, & spiritus ad interiora, quæ magis sub vesperum accidunt, accessiones inordinatæ, dentium stridor, quæ omnia indies acerbiora fiunt, donec confecto pure mitescunt, ac denuo exacerbantur, cum abscessus jam jam rumpitur; & tunc pubes intumescit, inundatio in vtero percipitur, & vrina ac alui excrementa supprimuntur, facto ex pure iuxta partem affectam impedimento. Atque hæc quidem si in suppurationem desinat, verum si discutiatur, quod semper optandum (nosti tu enim inflammationes aut reprimi, aut discuti, aut in pus verti, aut indurari) symptomata quiescunt, & tumor aboletur, sin autem in scyrrhum conuertatur, febris ac dolor, reliquaque symptomata mitiora fiunt, tumor tamen, & renixus, grauitasque, ac corporis segnicies permanent: si in hydropem euadat, ventris moles vacua apparet, alvus aqua impletur, vmbilicus prominet, osculum vteri gracile fit, superiora corporis attenuantur, somnus profundus, ac sensuum obtusio, caligo, & sudor frontis, sitit, cibum auersatur, alui excrementa olida fiunt. Adhæc contingit nonnunquam inflammari partem anticam, quæ vesicæ adhæret, & tunc in pubem dolor inclinat, & vrinæ difficultas adest, aut stillicidium; parte verò posteriori, qua recto intestino incumbit,

2. de morb. mul.

Lib de humorib. & 6. popul p. 1. cap. 2.

Signa temporum, inflãmationes vteri.

Febris cum horrore non intermittens.

Terminationum signa.

Signa partis affecta.

inflammata, dolor lumbus infestat, & circa spinam magis hæret, & alvus supprimitur; quod si latera uteri inflammentur, inguina distenduntur, & crura gravantur, ægrè moventur, & interdum claudicare coguntur, aliquando in superna fundi parte inflammatio est, ac tunc minus dolet, sed partes umbilico circumiacentes, dolore, pondere cruciantur; demum si in uteri ostiolo, cervice, aut iuxta pudendum inflammatio fit, evidens signum ex tactu desumitur, quia obstetricis digito immisso, ostiolum durum, rigidum & ardens percipitur maximè si speculo matricis locus dilatetur, tumor oculis sese obicit; ac tandem in ea parte quæ inflammationem patitur magis dolor intenditur; quod si universa uteri substantia inflammetur, totus uterus undequaque inflammatione obsessus pulsatilem cruciatum sentit. Iam vero si ex fervido tenuique sanguine fiat, lingua nigrescit, sitit, deliratque fœmina, & urina rubea apparet, vel cum lividitate subrubra, pulsus magnus, plenus, undosus, venæ tument: si ex flava bile, oculi flavent, sitis est ingens, inquietudo, anxietas. Malum hoc, inquit Fernelius, in cervice, quam in utero, frequentius quia carnosior, at in cervice, & ore ipsius uteri minus periculosum, quia remediis expositum: adhæc maior inflammatio, & quæ plures uteri partes occupat, minore deterior; sudor gelidus, vocis interceptio, cum animi deliquio pessimum; potissimum si reliqua symptomata exacerbentur viribus labantibus, ac pulsu inæquali, mortem portendunt; Inflammatio uteri aliquãdo degenerat in Erysipelatemi, œdema, scyrrhũ, raro in cancrum, rupto abscessu si pus exierit album, leve, æquale ac boni odoris, bonum: si variegatum ac substantiæ diversæ, & pravi odoris, malum, fluxus ventris, & copia urinæ inflammationi superveniens, bonum.

Signa humorum.

Prognostica.

Curatio.

Victus tenuis ac frigidus.

Potus.

Duplex curandi scopus, prohibere id quod fit, & aufferre, ꝙ factũ est; primum completur diversionibus, secundũ repellentib⁹, discutiẽtibus, ac suppurantibus. Erunt itaq; quinq; remediorum gẽera opportuna. Primum vict⁹ tenuissimus, ac refrigerans; ac primis quidẽ dieb. satis erit pro cibo cremorem ptisanæ exhibere, ac cucurbitam cum saccharo bullitam, & omphacion, lactucam, endiviam, seu scariolam coctam addito oleo, sale, & aceto, vel brodium ex iisdem herbis paratum in iure pulli: & panem lotum cum conserva ros. à tertio die conceduntur ova sorbilia, ac pulli gallinacei caro. Potus esto aqua

aqua hordei, vel cocta cum coriandro præparato, aut scorsonera, vel in qua aurum ignitum fuerit sæpe extinctum aut vinum granatorum, aut aqua hordei, vel stillatitia endiviæ acetosæ, violar. aut certè secundana cerevisia: à vino penitus abstinendum. Constituatur patiens in cubiculo obscuro, & frigido, quies imperanda, maxime crurum, quæ ab omni motu prohibeantur, vigilet quantum potest, quia inflammationes internæ, dicente Galeno, à somno augentur, caveat etiam ab animi perturbationibus ac Venere. Alvi excrementa, si naturæ compulsu non evacuentur, molli educantur clystere. *Inflãmationes interna á somno augentur. 6. Epid. 4. 17.*

Aversio & evacuatio.

Secundo iis, quæ simul avertere, & evacuare valeant, quod primum fiet sanguinis missione, ex altera, vel utraque basilica iuxta virium robur; postea ex pedibus, si ex laborioso partu, vel abortu, vel ex mensium suppressione citra plenitudinem, aut post largam sanguinis ex quavis parte perfusionem, oriatur, quod fieri Galenus iubet. Quippe tunc credibile est sanguinem in toto non redundare, licebitque non secunda die duntaxat, verum etiam tertia, & quarta detractionem repetere iuxta vires, ætatem, habitum corporis, & tempus anni, quin etiam cucurbitulæ cum sacrificatione coxis applicentur, & vomitus provocetur, cathartica vero minimè adhibenda, quantũcunque alius à sanguine humor redundet, ne ad affectam partem magis trahant, & inflammatio augeatur: exhiberi tamen potest lenitivũ quod diuretica nequaquam recipiat. Præmissis itaque sirupis viol. acetoso, endiviæ, portulacæ, cum aquis cich. agrimoniæ, sonchi, viol. ac similibus, boli conficiantur ex uncia una vel altera cassiæ, vel tamarindorum, cum saccharo, aut eadem lenitiva in ʒ iiij. decocti florum cord. dissolvantur, vel ʒ ij. mannæ in iure gallinæ: aut apozemata ex supra dictis herbis, & radicibus earundem cum tamarindis, & saccharo concinnetur. *Sang. missio. 13. meth. 19. & de sang. miss. 18.* *Sirupi.*

Tertio topicis ac primum iis, quæ repellant, in quem finem sedeat fœmina usque ad umbilicum in aqua tepida, cui rosaceum sit admixtum, & imo ventri ac lumbis lana oxyrrodino imbuta imponatur absque ligatione: aut sequens cataplasma ℞. *foliorum plantaginis, vitis, polygonij, portulacæ an. m. j.* pistentur diligenter, & panno lineo excepta, prædictis locis applicentur, quibus addi potest farina fœnugræci, seminis lini, hordei, & fabarum: aut si Erisypelatosa sit *Topica.*

inflammatio, quod ex igneo calore percipies, adiunges vmbilicum Veneris, Ihoschiamum, nymphæa flores, & papaueris semina aut folia; Galenus laudat hoc emplastrum. ℞. *balaustiarum, corticum mali granati an.* ℥ *j. coquantur in vino austero aut sapa, contundantur, & adde succi semperuiui, solani, aut plantaginis* ℥ *ij. farinæ hordei* ℥ *j.* ß misce; hoc etiam dolorem sedat, & digerit, *radicis althææ. malu. an. m. j.* ß *fol. viol. meliloti an. p. j. coquantur, contundantur, ac per cribrum extrahantur, & adde farinæ hordei q.* j. *seminis lini q.* ß. *olei ros. q. j.* misce, fiat cataplasma, semper aliquid decoctionis addendo. Ad hæc ex oleo ros. myrthino, cum succo plantaginis, & aceto iniectiones parentur, quia citius ad locum affectum perueniunt; aut ℞. *foliorum plantaginis, Nymphææ, solani, endiuiæ an. m. j. ros. rub. p. ij. coquantur ad tertias, & adde olei myrthini* ℥ *j. aceti* ℥ ß, in vterum iniicito. Pessi insuper ex iisdem herbis contusis, aut ex succo earundem cum oleo ros. & aceto rite parantur; & per sedem hic clyster iniiciatur: ℞. *radicis althææ* ℥ *ij. foliorum maluarum, viol. lactucæ, florum nymphææ an. m. j. seminis cucumeris, aut peponis. pug. ij. prunorum numero xij. seminis lini, florum viol. an. p. ij. coquantur ad tertias iuris* ℥ *vj. adde olei ros. viol. an.* ℥ *ij.* misce, fiat clyster in pauca quantitate, ne compressione dolores concitet. At si vehementissimus adsit cruciatus, quem omnino mitigare oporteat in vterum proiice *lactis caprini, vel ouilli* ℥ *iiij. cum g. iij. opii, vel camphoræ, aut aquæ arnoglossæ* ℥ *iij. cum* ℥ *ij. collyrii albi Rasis, aut hoc* pessarium vteri osculo apponatur; *ceræ albæ* ∋ *iiij. medullæ cerui* ℥ *j. adipis anserini* ℥ *j.* ß. *crocig. x.* misce, ac linteo excipe aut pessus aureus à nobis sæpius inculcatus, qui ferè ex superioribus fit medicamentis, additis ij. vel. iij. vitellis ouorum, & æsypi ℥ *ij.* aut tria capita papaueris albi, coquantur in lib. j. sapæ, aut vini austeri ad tertias, tunc reiectis capitibus reliquum coletur, & adde galbani, myrrhæ, thuris, opii, an. ℥ ß, cassiæ ℥ iij. singula per se terantur, & paulatim decocto misceantur, donec ad mellis spissitudinem redigantur, tunc adde æsypi, medullæ ceruinæ, adipis anserini an. ℥ iiij. diligenter misceantur ac seruentur, tempore vtendi, eam quantitatem, quam volueris, oleo ros. dilue, ac subdito in pessarii forma; aut fiant pessi ex contusis herbis frigidis, supra iam recensitis, additis axungiis, & oleis, plura alia mutuabis ex Aëtio; ex prædictis cum capitib. papaueris incessiones, & euaporationes conficies; vel pubi imponatur mica panis madida in lacte vaccinno, oleo ros. vel camomillæ, vitellis ouorũ, & croco.

Iniectiões.

Pessi.

Doloris sedatio.

Lib. 16. c. 83.

Quarto

Quarto vbi curatio processerit, considerandum an ad discussionem tendat, quod ex declinatione inflammationis, & doloris sine ponderositate cognoscitur, ac ex deficiente pulsatione, quæ in tumore præerat, dicente Guidone, tunc cibi liberius concedantur, & ea administrentur medicamenta, quæ laxare, & omnino discutere valeant, quod fieri supra iam dictis remediis, detrahēdo de frigidis & addendo in balneo, & incessionib. rad. & fol malv. altheæ, foliæ salviæ, pulegii, anethi, ac florens camomillæ, aut sequēs cataplasma *radicū altheæ, lilior an. ℥ j. folior. malv. m. j. arthemisiæ, m. ß contundātur, & per ceta-*
ceum extractis adde farinæ fabarum, hordei an. ℥ j. pinguedinis suillæ, butyri mai-
alis an. ℥ ij. olei camomillæ liliorum. an. ℥ j. misce, quibus addere poteris caricas, & dactylos contusos, semen fœnugræci, ac similia, quæ pubi applicētur, vel emplastrum de meliloto, aut diachylon gummatum; locellis vero hic pessus subiiciatur, *medullæ cervinæ, butyri recentis, adipis anserini, gallinacei an. ℥ j. caricarum contus. num. vi. olei camomillæ q. 5.* fiat massa pro pessis, aut loco caricarum ponatur ladani, & styracis an. ℥ ß. At si in abcessum & suppurationem inflammatio convertatur, & in extetnis inflammationib. melius esse quam in internis Hipp. retulit, id deprehendes ex superius iam commemoratis signis, & quia dolor internus adest, pulsatio, & caloris incrementum. Puris vero iā confecti indicia sunt, levitas affectæ partis, doloris mitigatio, remissus calor, eminentia loci, qui sæpe in mucronem fastigiatur; ac si digitis premitur, veluti inundatio percipitur, & mucronis illius color albescit, ut Paulus, Avicenna, & Guido docent, tunc quidem maturationem ac ruptionem moliri omninò studebis, ne uteri substantia corrodatur. Fiet id, nuperrimè iam dicto cataplasmate, si maiorem addas farinæ, & caricarum quantitatem, ut vim emplasticam maiorem sortiatur, & cutis spiraculis obstructis, spiritu, caloreque nativo cohibito, nou iam dissipetur, sed intro remeans pus conficiat, qua ratione quæcunque discutiunt, suppurantia reddi possunt, aut ℞. *caricarum numero xii. coquantur, contundantur, & adde muscilaginis altheæ ℥ ß, farinæ seminis lini, fœnugræci, tritici an. ℥ j. olei camomillæ ℥ ij. vitellos ovorum num. iij.* misce, quod si nec iis quidem rumpatur, præ-dictis adde, *fermenti acris ℥ j. aut stercoris columbini, seu seminis sinapis ℥ ß,* aut ℞. *mellis, fermenti acris an. partes æquales, stercoris columbini partem mediam; aut caricarum ℥ j. foliorum rutæ m. ß,*

coquan-

Signa discussionis

Tract. 1. de apostem. d. 1 c. 1.

Discutientia medicamenta topica.

Hipp. 71. aph. 8.

P. lib. 4. c. 18. A. 3. 4. trac. 1. c. 12 Guid. cit.

Maturativa sive suppurātia

coquantur, contundantur, & adde adipis anserin ℥ *j. pulveris radicis Ireos* ℥ *ß. nitri* ℥ *ß*, misce, fiat pessus, imperanda etiam tussis, sternutamentum, ac violentus motus, vel si abscessus fuerit in uteri cervice, idonco scalpello aperiatur, quod fiet, ut monet Aetius, si duo habeat crura sibi occurrentia, cuspidemque includentia, & partiiam applicitum aperiatur ne in transitu lædat, vel si cuspis ipsa intra cannulam continuatur, veluti Guidonis forfex.

Lib. 16. c. 86.

Quinto rupto iam abscessu, cuius rei iudicium est; excretum pus, & doloris ac tumoris subsidentia, si per vesicam pus excernatur (quod plerumque fit, ob magnum quem habent invicem uterus & vesica consensum, & vicinitatem: ita ut sæpe etiam urina per uteri cervicem transcoletur, & fœminæ existiment ruptam esse vesicam) adiuvatur puris excretio potu emulsionum seminum frigidorum in lacte aut aqua viol. seri caprini cum saccharo, aut sirupi violati, vel exhibetur ℥ j. cassiæ fistularis. Aut si per rectum intestinum transfluat clysteriis utitor, ex aqua mulsa vel hordei cum saccharo, aut ex lib. 1. aquæ plantaginis cum ℥ j aluminis, & ℥ ij. sacchari, vitanda semper oleosa. Verum si per linum pus erumpit, & laudabile est, iidem clysteres utero iniiciantur, in minori tamen quantitate, aut lentium, & corticum malorum granatorum, ac ros. decoctum cum sirupo ros. Et superius dicta cataplasmata exterius semper adhibeantur. Tandē ulcus curabitur per ea, quæ abluunt, & calorem temperant, ut crebra lactis per uterinum clysterem infusione, aut etiam mulsæ, vel aquæ hordei, aut cremoris eiusdem cum saccharo: decocto lentium, & malv. cum saccharo: vel aquæ aluminosæ, & portulacæ, æquis portionibus. Porrò si intra uterum abscessus rumpitur, & intestina, ac peritonæum pus colligitur, exploratur id, quia sedatis inflammationis symptomatibus tumor circa illas partes elevatur, quo in casu curis attenuanda, & eruptio ad superficiem tendens, quia parte effluxum commodiorem fore speramus, quod etiam natura elevato tumore monstrabit, in summo apice dissecanda. Interim diureticis purgativisque apozematibus utendum, ab iis vero quæ menses provocant, toto curationis tempore abstinendum. Quod si egrediēs pus fœtidum sit, variegatum aut inæquale, curatio petenda erit, ex cap. *de uteri ulceribus.*

Pus collectum intra intestina per peritonæum.

***

Scholium.

Scholium.

Galenus lib. de ſang. miſſ. *vteri inflammationes magis quam rerum, à venis in crure ſectis iuuari ſcribit, quod idem confirmat* 13. meth. cap. 11. *quibus in locis ſecandæ venæ rationem præſcribit, tum in ſuperioribus, tum in mediis, tum etiam in infimis corporis partibus; ita autem ſcribit renibus, & veſica, pudendo, & vtero ſic habentibus eas, quæ in cruribus ſitæ ſunt, ac potiſſimum circa poplitem ſin minus eas, quæ ſunt iuxta malleolum, inſcindere oportet. Paulus tamen & Aëtius in vteri inflammatione cubiti venam ſecant. Medias ſe inſerit Auicenna, qui ſentire videtur Galenum vacuandi gratia venam poplitis, Paulum, & Aëtium, reuellendi cauſa baſilicam ſecuiſſe, quod fieri omninò debet in abundantia ſanguinis, & vbi non veremur menſtruorum dentionem, nam ſanguinis miſſio ex baſilica, initio inflammationis fluxum prohibet ad locum inflammatum, deinde miſſione ex ſaphæna, ſanguis in parte ipſa aut proximis cõtentus educitur ratione communitatis, verba Auicennæ ſunt hæc: Et rectius quidem eſt in principio, vt phlebotometur baſilica, nam prohibet effuſionem materiæ; Subſequenter adhibeatur phlebotomia ſaphænæ, vt eradicetur ſanguis ab apoſtemate. Cum igitur Galenus lib. de ſanguinis miſſ. dixiſſet, in recentibus inflammationibus renum, & inferiorum partium mittendum eſſe ſanguinem à ſuperioribus, in vetuſtis ab inferioribus, vt legenti planum eſt, poſtea ſubiunxit vteri inflammationes leuari venis in crure ſectis, ac ſi dixerit etiam, ſi vtræque ſecandæ ſint, non tamen auxilium perſentitur, quoad ſeruato ordine inferiores vulnerentur, ac poſt reuulſionem ſequatur etiam euacuatio. Cum autem in lib. meth. eandem ſententiam inculcauit, de ea inflammatione, quæ citra plenitudinem fit, intelligendus erit.*

Cap. 18. *Vtra in inflammatione uteri, & partium inferiorũ, vena ſit ſecanda, baſilica an ſaphæna.*

P li. 3 c. 64 *Aet. li. 16. cap. 83. Auic. 4. 3. tract. 4. cap. 12.*

De uteri Eriſypelate.

CAP. XXII.

ERiſypelas ſiue ignis ſacer, eſt tumor rubeus, quiâ bilioſo ſanguine originem obtinet, multò inflammatione calidior, magiſque flauum colorem repræſentans, & ſi tetigeris, facilè ſanguis ſubterfugit, rurſuſque illabitur, & ſi febres interdum, ac dolores inferat, non

Definitio.

non tamen dolet veluti inflammatio, neque pulsum inuehit, aut tentionem tantam, vt hinc diffidium componas inter Galenum, qui non dolere scribit, & auctorem definitionum medicinalium, qui dolorificum esse tumorem affirmat: nam vt ex eodem ipso Pergameno colligitur, non ita magnam infert tentionem, pulsum, ac dolorem, ac inflammatio, præsertim, quando exquisitum est Erisypelas, per solam cutem diffusum, nil inferiorem carnem molestans, ad differentiam eius inflammationis, quam superiori c. descripsimus, quæ ipsius vteri substantiam penetrat, & à sanguine fit solo, vel certe perfuso bile, pituita, aut melancholia; cum Erisypelas potius à bile fiat, sanguine tenuiori delibuta: nam cum sola flauabilis in vtero substiterit, herpetem potius excitari certum est.

Causa. Gignitur Erisypelas in vtero ab iisdem causis externis, à quibus inflammationem oriri cit. c. prodidimus, à flaua verò bile & sanguine calidioribus quam oportet, & vna commixtis tanquam à causa interna, vel certe à sanguine efferuescente & secundum substantiam tenuissimo. Quod si Galenus lib. *de morb. differentiis* à flaua bile Erisypelas fieri dixit, ibi procul dubio per bilem flauam sanguinem calidissimum tenuissimumque, efferuescentem intellexit, non verò humorem illũ substantiâ quidem tenuem, qualitate vero atque potentia calidum ac siccumque ex eo, quod in alimentis assum ac veluti vstum est gẽitum, & quasi sanguinis spuma apparet, tales enim humor cum à sanguine secretus fuerit, nec iam amplius ei commixtus, pro sua tenuitate vel crassitie varia creat herpetis genera, vti iam diximus.

Signa. Cognosces vterum Erisypelate *infestari*, quoniam tumor fit à pedibus exorsus, qui ad crura, & lumbos procedit, ac procedente tempore intumescit etiam venter, & mammæ ob vteri cognationem, & rigor ac febris fœminam corripit, tumor totum occupat corpus, rapto scilicet animali spiritu ad vterum vi doloris, dolent genua, & toto corpore fœmina perfrigeratur, quia Erisypelas vteri, instar cucurbitæ spiritus & humores vndique trahit, idcirco vti in febre lypiria exteriora frigent; Adest etiam debilitas, ac quiescere non potest, sed iactat seipsam præ dolore, qui ex imo ventre & laterum mollitudine ascendit ad lumbos, postea sursum vergens ad præcordia, & pectora, & caput, & mori sibi videtur exhaustis vtique spiritus animalibus, reliquis etiam, ac humoribus vniuersis reuocatis ad centrum

corpo-

corporis. Quum autem remiserit malum, topor occupat manus, aliquando etiam inguina, & crura, & poplites, & liuida fit & modico quandoque tempore sibi melius habere videtur; deinde rursus eadem patitur, & corpus pustulis impletur, & facies ruber, & siti cruciatur ingenti, ac fauces siccæ sunt, & recta cervice spiratio fit; & in poplitibus interdum liuidæ fiunt, at quando amplius tempus fuerit progressum, intumescit magis, & tota perfrigeratur, & spiritus densus fit & cum animi diliquio, ac debilitate tristatur, & mente non constat, & assistentes putant aquam intercutem pati.

Hic morbus si prægnanti contingat, lethalis est, teste Hipp. plurib. in locis si non prægnanti, curata sanatur. Paucissimæ tamen etiam ex non prægnantibus euadunt: possunt tamen nonnunquam & fœtus, & matres seruari. Distinguitur ab inflammatione vteri, oculorum flauitie, ingentissima siti, inquietudine, & anxietate, & quia minorem quam inflammatio dolorem infert, præsertim quando Erisypelatis materia profunda non est, sed inter duas cutes existit, vt verbis vtar Auicennæ; Quæ quidem signa ferè omnia fallacia sunt ad distinguendum, nisi quod mitiora in inflammatione reperiuntur quam in vteri Erisypelate: idcirco, Mercatus hosce duos affectus vno, & eodem ca. comprehendisse mihi videtur, & quia indicationes fere sunt eædem, neque curatio admodum dissimilis.

Prognostica. 1. de morb. mul. 4. & 12. 2. de morb. mul. 18. 5. aph. 43. Distinctio.

Erisypelas quantum ad victum, & totius corporis euacuatione attinet, perinde ac inflammationem curare oportet, nisi quod si impurũ fuerit, ac phlegmonosum, & à sanguine non admodum tenui ortum, sanguinis missione occurrendum ei erit: si vero exquisitum fuerit Erisypelas, à sanguinis missione abstinendum, potiusque purganda bilis est: nunquam tamen copiosis euacuationibus vtendum, si grauida fuerit mulier; quia vena secta abortit, præsertim si maior sit fœtus: & vtero gerentes à quarto vsque ad septimũ duntaxat, medicandæ sunt, idcirco lenitiua potius, & refrigerantia administrentur; neque vtiq; victus tenuis, qualis conuenit iis, quæ internas patiuntur inflammationes, imperetur, nam teste Hipp. ijs, quib. non conuenit, est periculosus; non conuenit vero grauidæ, febre, & acuto morbo correptæ, quia quoduis peccatum grauius ferunt, quam quæ non sunt grauidæ; potius igitur clysteris refrigerantib. alvus leniatur, sanguinis missio repudietur; victus sit moderatus, ac refrigerans. Quod si mulier vterò

Curatio.

1. aph. 4. & 9.

non gerat, victu vtatur tenuissimo, ac refrigerante, serapiis, qui eandem vim habeant: sanguinis missione conueniente, & medicamento purgant, præsertim vbi Erisypelatis cauma nonnihil deferbuerit. Syruporum, catharticorum materiam mutuabis ex c. præcedenti.

3.4.c.5. In topicis apud præcipuos scriptores variatum est, nam Auicenna iis vtitur refrigerantibus, quæ simul vehementer adstringunt & exsiccant, scoria plumbi, carbonibus è cortice pini cum seuo, & oleo myrthino. Galenus vero, & Paulus ex oppositio omnino sentiunt refrigerantia ac humectantia, absque vlla adstrictione conuenire, qualia sunt lactuca, polygonium, lenticula palustris, psyllium, portulaca, seris, vel semperuiuum, quibus assentitur iuter Pœnos Rasius summo semper in honore habitus; qui videntur ab ipsa morbi natura curationis scopum, indicationemque sumpsisse. Nam Erisypelas à feruentissimo humore, eodemque sicco prouenit, nempe à tenuissimo sanguine, cui flaua bilis sit admixta: omnis autem morbus per contrarium tolli debet: consequens igitur est calidum, & siccum tumorem refrigerantibus, & humectantibus curandum esse, quæ tamen tanto sint frigidiora, quanto est maior Erisypelatis, quam inflammationis feruor. Abdomini igitur, & lumbis applicentur frigida, & humida medicamenta, & quæ partium tenuitate corpus veri subire queant, vt psyllium conquassatum cum aqua citrulorum: rasura cucurbitæ, vel citruli: portulaca tria, & quæ superius recensita sunt, succus cich. vmbilicus Veneris. Aut ℞ *succi plantaginis* ʒ j *oleiros.* ʒ ij. *lactis muliebris* ʒ ij. misce, ac frigida applicentur, & superponantur folia lactucæ, aut vitis. Et antequam linteа exsiccentur, denuo madefiant, Reliqua localia sunt petenda ex sup. cap. 3. remed. genere.

G.2.ad Glauc. P.l.4.c.12. R lib.diuis.

10

20

Quarto, vbi Erisypelatis fervor mitigatus fuerit frigidis medicamentis ea misceantur, quæ leuiter discutiant, solet enim plerumque Erisypelas per resolutionem terminari, addatur igitur aqua solani, camomillæ, aut succus coriandri viridis siue recentis: aut adhibeatur emplastrum de oximelite seu de farinis, cum farina fœnugræci, nam quamquam initio calorem, & inflammationem fœnugræcum auget, tamen in fine deposito iam feruore strenuè resoluendo mirificè curat, dicente Galeno in lib. de simpl. med. fac.

30

Lib.8.c.de Fœnugræco.

De

De scyrrho uteri.
CAP. XXIII.

DE communi, ac generali scyrrhi natura, generationis modo, & quod alter, Galeno dicente, exquisitus sit, alter non exquisitus, c. *de mammarum scyrrho* plus satis scripsimus, reliquum est nunc dicere, scyrrho uterum obnoxium esse, tum quia eiusdem caro crassa est, tum etiam quia semel admissas fluxiones tenaciter seruat. Uterque autem tam exquisitus, quam non exquisitus duplici ter fit, nam vel uteri pars reliqua tumorem concipit, vel totus uterus: & rursus vel *in ceruice contingit*, vel in fundo uteri, interdum in parte interna, quandoque in extimâ: alii ab initio fiunt, & derepente, ut nulla euidens causa præcesserit; alii ex indurata inflammatione. Morbus est in magnitudine, intemperie, & soluta continuitate. Fit à causis externis, ut vitæ intemperantia, ac frigidorum ciborum esu, vel quia fœmina dum calidis humoribus abundat, frigori se se exponit. Internæ causæ tres maximæ sunt atque potissimæ. Fit enim primum ex collectione naturalis melancholiæ extra venas, quas exquisitum generat scyrrhum: Secundo ex inflammatione, quæ neque dissoluta est, neque in abscessum conuersa, sed in lapidosam naturam mutata, quod propter medici, aut chirurgi imprudentiam crebro accidit, cum inflammationes, aut erisypelata plus iusto refrigerant, adstringuntue repellentium immodico usu, aut nimis discutientia œdemati, similibusue tumoribus temerè applicant, à quibus tenue, ac vaporosum digeritur, crassum ac terrestre lapidis instar concrescit, aut si ipsa fœmina, dum calidis tumoribus vexatur, in frigore sedet, aut frigida aqua imprudenter utitur. Tertio, ex qualibet materia cressa indurata, aut pituita viscida, gypsea, & condensata. Quartò cum melancholiæ naturali alius permiscetur humor, maximè pituita, cuius adhæsu crassior, tenaciorque evadit; ac si assatus sanguis arrave bilis commisceatur, tunc non exquisitus gignitur. Meminit Aëtius alterius tumoris, qeem Paulus sceleroma vocat, & est indurario, quæ in uteri cervice, potissimum obvenit, elevationem scyrrho similem habens, sed minus renitentem, & cum mediocri dolore; quæ ultima verba faciunt, ut mihi persuadeam nomine

2. 8 *Clau:*

Species morbi.

causa.

Sceleroma.

Aet lib.16. c. 84.

P.lib.3.86.

sceleromatis non exquisitum scyrrhum hosce autores insinuasse; à Mercuriali scyrrhosis dicitur.

Lib. 4. de morb. mul. c. 19.

Affectus sensui obvius est, tactui enim renititur tumor ipse, durus ac sine dolore, adest cruum totiusq; corporis segnities, menses initio supprimuntur aut diminuti fluunt, aut fœminæ, crescente malo, sanguinis magno fluore per intervalla divexantur, apertis nimirum plus iusto venarum osculis, aut utero nequeunte consuetam sanguinis copiam suscipere ac retinere, sæpe etiam adiungitur oris fœdus odor, ipsiusque exulceratio, genuum impotentia, ac pedum tumores sicuti in stomachace, & sceletyrbe tandem non probè curatas, sequitur malus corporis habitus hydropem representans, interdum verus hydrops, uti Avicenna scribit, stantibus grave pondus, quasi prolapsum in pudenda, incumbit, sedentib. aut decumbentib. rectum intestinum sua gravitate premit (quod aliis etiam uteri tumorib. commune est) Paulus scribit, sequi uteri in opposita declinationem, quod recipiendum non est, quia experientia contrarium docet. Cæterum si ex melancholico humore malum oriatur, color totius corporis ad nigrum declinat, si ex crassa pituita, ad subalbidum vel plumbeum, ut Galenus notavit, quibus adde humoris redundantis propria indicia à nobis supra recensita, anteactam vitam, ciborum usum, fœminæ naturam & habitum. Affectionem in uteri fundo esse colliges, si in coxam & dorsum uterus incumbat, ibidemque dolorem inferat, in cervice vero, quia à viri accessu offenditur, & obstetricis digito tumor sentitur, vesica læditur, urina supprimitur à comprimente tumore, si in superiori fit parte; aut rectum intestinum offenditur, & fex alvi retinetur, si in infima, vel alterutrum inguinum; si in altero tantum latere affectus consistat.

21. 3 tract. 4. c. 14.

De tum. præt. c. 10 C. de sup. prej. menst.

Signa.

Distinctio ab alius morbis.

Distingues scyrrhum à mola, cum qua magnum habet similitudinem, quia in mola, si menses fluant, sunt inordinati; in scyrrho si expurgentur, cũ ordine fiunt mola, dum fœmina flat; magis in os pubis incumbit, & mãmæ lacte abundant, in scyrrho mamma attenuantur, ac gracilescunt. Ab plene indurato differt, quia is corporis colorem plus mutat, vel si non mutat mentẽ lædit, aut certè aliũ generat affectum melancholicum. Porro duricies circa os, & collum uteri cõsistentes, facile curari Aetius scribit, circa fundum difficulter, non tamen quæ in osculo, & collo existunt, simpliciter sunt facilis curationis, sed respective ad alias: *Scyrrhum, si non rectè curetur, sequitur*

Prognostica.

tur hydrops. Quod si minus provide tractetur, desinit in cancrum, ut inquit Avicenna.

Curatio fit per ea, quæ tumorem discutiant; quoniam vero dura lapidolaque materia dissolvi nequit, nisi mollificetur, ideo primo emolliendus erit tumor, deinde dissolvendus; nam si quis quæ valenter discutiunt medicamenta, scyrrho admoveat, paucis primis diebus scyrrhus decrevisse videbitur, quod tamen de affectu restat, durissimũ ac insanabile redditur; quocirca quinque remed. generib. utendum erit; Primo quidem victu moderato, humido, boni succi, convenit ergo panis mediocriter coctus, ova sorbilia, pulli gallinacei, capi, vituli lactentes, gallinæ coctæ, & iuscula, brodia, vel panatellæ ex iisdem paratæ; ex olerib. lupulus, borrago, buglossa, sonchus, asparagus. Potus esto aqua scorsoneræ, lupulorum, aut chalybeata, aut in qua ignitum aurum fuerit extinctum; vel pro assuetis cerevisia mediocris minimè crassa, defecata, prædictis herbis parata, aut vinum tenue, probevè dilutum. *Curatio.*

Secundo apparentibus humorem crassum, & terrestrem hâc vel simili mixtura ℞. *sirupi de Epithymo, de scolopendria, fumariæ, borraginis an.* ℥ *ij. decoctionis lupulorum, buglossæ, capillorum Veneris, cetarach, radicum tamarisci lib. j.* misce, dosis ℥. v. aut prædicti sirupi misceantur cum aquis earundem herbarum. *Præparatio.*

Tertio evacuantibus, quod fiet, si ater sanguis abundet, eiusdem missione per sectam venam axillarem sinistram, vel per salvatellam, si copia minor est, aut ex pede, si menses deficiunt; vel ex hæmorrhoibus, quod mirificum affert præsidium. Consequenter etiam purgatione per epithymum, folia senæ, lapidem lazuli, polypodium, fumariã, cassiam fistulam, myrobal. Indos diasenam, diacatholicum, hierã rufi; confectionem hamech minorem; ut ℞. *lap. lazuli, g. vi. infundantur in* ℥ *iiij. decocti epithymi, polipodii, ac fumariæ coletur, & addes sir. ex 9. infus. viol.* ℥ *ij. diasenæ* ℥ ß, *pulv. cort. cit.* ℈ *j.* misce; vel si magis amat pilulas, ℞. *maßæ pilul. Indarum, de fumo terræ an.* ℥ ß, *diagridii vel trochiscor. alandaal. g. v. cum syr. de epithymo, formentur viij.* conceduntur nonnunquam g. iij. stibii præparati cum ℥ j. conservæ ros. aut florum aurãciorum, exploratis fœminæ viribus. Facta semel confertâ evacuatione, paulatim deinde tenacem humorem expurgabis, diluto senæ, & epithymi, vel sirupo de chalybe, cuius plures habes descriptiones *Evacuatio* *Stibium.*

c. *de*

c. *de febre alba*; vel apozemate respiciente humorem melancholicum, sicuti c. *de melancholia Virginum*, & *de scyrrho mammarum* dictum abūdè est. Imprimis tamen, commendatur Elleborismus ibi descriptus.

Topica discutientia.

Quarto ac præcipuè topicis, quæ valeant quidquid in parte continetur evacuare, quod cum summa attentione fieri debet, quippe cum scyrrhus à materia congelata fiat, medicamenta postulat discutientia permixtis humectantibus, & malacticis, quæ tamen ita attemperabis, ut ne si temerè resolventibus utaris, in duritiem maiorem deducas, neve si plus quam par est tumorem emollias, materia corrumpatur, & scyrrhus in cancrum degeneret, quia tamen sine febre tumor est, fortioribus emollientibus uti licet, quam in inflammatione. Convenit itaque Epigastrio, aut tumenti loco adhibere linimenta, unguenta, cataplasmata, & emplastra, verum ante horum applicationem fomentationes fiant vel semicupia ex hoc aut

Fomētatio.

simili decocto: ℞. *radicis althææ, liliorum, cucumeris agrestis an. m ß. radicis cappar. tamarisci an. ℥ ij. foliorum malv. nepetæ, arthemisiæ an. m. ij. florum camomillæ p. iij. carnearum pinguium num xx. seminis lini, fœnugraci an. ℥ ij. fiat decoctum in aqua, addito oleo dulci communi*, in quo fœmina sedeat usque ad umbilicum, bis in die, idque diutius: aut ex iisdem decoctis ℥ x. *& olei anethini, ac liliorum a. ℥ ij.* fiat clyster; vel spongia madida in eodem, pars bis in die foveatur, deinde inunga ur oleo amygdalarum dulcium, liliorum, myrrhæ, de styrace, vel sequenti

Linimentum.

linimento ℞. *butyri recentis, pinguedinis porcinæ an. ℥ ij. axungiæ gallinæ, anseris, anatis an. ℥ j. olei jasmini, cervini an. ℥ iij. muscilaginis fœnugraci vino albo extractæ ℥ j. ceræ & terebintinæ an. q. ſ.* fiat linimentum; cuius

Vnguentū.

etiam virtutis ex hoc unguentum. ℞. *olei sesamini, amygdalarum dulcium an ℥ j. olei cappar. ℥ ß, axungiæ gallinæ, anatis, ursi, medullæ cruruum vituli an. ℥ iij. dialthææ simplicis, & hyssopi humidæ an. ℥ iiij. ammoniaci vino dissoluti ℥ ij. ceræ q ſ.* fiat unguentum: vel emplastrum quod

Emplastrū.

℞. *opoponacis, bdellij, ammoniaci an. ℥ ij. dissolvantur in oleo liliorum, & vino malvatico, & adde myrrhæ, thuris, olibani an. ℥ j. styracis, propolcos, pinguedinis ursi, axungiæ anseris an. ℥ ß, crocci ℥ ß, pulveris radicis Iridis ℥ j. cum cerâ, & terebintinæ ſ. q.* fiat emplastrum; valet insuper aliud quod dicitur filii Zachariæ cum plumbo usto, dichilon iscatum, vel magnum, aut ℞. *radicis althææ, brioniæ coctæ, ac contusæ an. ℥ ij. plumbi usti,*

pulve-

puluerù marchasitarum, & litargyrii an. ʒj. olei ros. ac ceræ an. q. ſ. miſce, fiat vnguentum, vel addita reſina emplaſtrum. Valet præterea radix mandragoræ; vel cucumeris agreſtis ʒ iij. coquantur in vino, & oleo amygdalarum dulcium, deinde piſtentur, & addita pinguedinis porci ʒ j. opoponacis ʒ ij. miſce. Cataplaſmata commodè parabuntur ex herbis, & caricis remanentibus, ex ſuperiori decocto piſtis, addito butyro, & oleo liliorum. Quin etiam in vterum, ſi fœmina id tolerare queat, ſequens decoctum iniiciatur, ℞. *foliorum matricariæ, malu. an. m. j. caricarum num. vj. ſeminis lini, fœnugræci an. ʒj. coquantur in aqua ad lib. j. colaturæ adde olei liliorum, lhaſminorum an. ʒ ij. miſce, in quo poteris etiam diſſoluere caſtorei, maſticis, ammoniaci an. ʒ ij.* ac ſubdere peſſum aureum, à nobis ſæpius inculcatum, vel alium confectum, *ex terebinthina, ammoniaco, galbano, myrrha an. ℥ ß hyſſopi humidæ ʒ ij. vitellis ouorum tribus, olei amygdalarum dulcium ʒ ij. croci ϑ ij. miſce*, fiant peſſaria.

Cataplaſ. na.

Iniectio.

Peſſus.

Quinto in declinatione, quæ valentius diſcutiant, adhibentur ſic vtiliter, in decocto augetur quantitas arthemiſiæ, nepetæ, pulegii, origani, calamenthi, & adduntur flores, anthos, meliloti, ſtœchados, ſambuci, ac radices cucumeris agreſtis, & brioniæ; in vnguentis & emplaſtris maior quantitas gummi, & axungiæ vrſi, & commiſcetur etiam pro vncia vnguenti vel emplaſtri, nitri, & cumini an ʒ j. hæc porro bis terue in die iterentur. At ſi ſcyrrhus ex illegitimis fuerit, tum quidem iiſdem ferè vtendum eſt, electis tamen iis quæ magis calefaciant, & fundant, & quod congelatum eſt ſoluant, ſolutum diſcutiant, quæ repetenda ſunt ex cap. *de mammarum ſcyrrho non exquiſito:* fuerit etiam vtile ſequens, ℞. *foliorum caulium m. j. coquantur in melle, & vino piſtentur, & addefoliorum cappar. in aqua macerat. ac contuſorum m. ß. butyri, ac ceræ. q. ſ.* fiat vnguentum. Verum ſi ex admotis medicamentis, impenſe, ac temere digerentibus factus fuit ſcyrrhus, curabitur per ea, quæ emolliant, & humectent, qualia ſunt omnia fere anodina ſuprà recenſita. At ſi fœmina bilioſi fuerit & exuſti temperamenti, neque adſit copia flatus, aquæ dulcis, aut ferreæ balnea erunt ex vſu, aut inceſſiones ex decocto herbarum temperatarum, à ſuffumigiis, & calidis peſſariis cauendum. Quod ſi pituitæ mixtionem ſcyrrhus habeat; aluminoſa ferreaque balnea vtiliſſima ſunt naturalia vel arte parata, & vt ſemel dicam, conducunt

Valētiora.

Adſcyrrhū illegitimū remedia.

Vnguētum

cunt quæcunque ad mammarum scyrrhum proficua esse diximus. Tandem reliquis non proficientibus, quia affectus difficilis est; ad maiora auxilia confugiendum, & ad vsum chalybis præp. cuius varios exhibendi modus cap. *de febre alba* videre licet, ibi namque eos semel luculenter exposuimus pro cunctis affectibus, quibus conferre solēt.

Scholium.

Stomachaces quid. M. ep. 11. P. lib. 25. cap. 13.

Stomachace & scelotyrbe] *Stomachacis, quam Barbari Stomacachexiam Marcellus Oscedinem vocat, meminerunt Plinius & Strabo, Danis dicitur Schorbeck, id est, oris deprauatio, aliis Schoermundt, quod est rupta bucca, ac oris affectio existit, in qua gingivæ nimio prægnantes madore turgescunt, deinde etiam vlcerantur cum oris fœtore. Scelotyrbes verò cuius etiam Plinius cit. mentionem fecit definitur ab autore definitionum medicinalium cruris conturbatio, seu resolutionis diminutæ species, qua erectus homo ambulare non potest, & latus quandoque sinistrum in dextrum, nonnunquam dextrum in sinistrum circumfert, interdum quoque pedem non attollit, sed trahit, veluti qui magnos clivos ascendunt. Si tamen rectius definire velis, potius confusam, & interturbatam motionem dicas quam abolitam. Porrò hæc duo mala magnorum lienum potissimum soboles existunt, & melancholicorum affectuum: ea sapientissimus senex prudenter admodum notauit, dicens, gingivæ vitiatæ, & ora graueolentia iis sunt, quibus splenes magni, quicunque vero habent magnos splenes, & neque sanguinis eruptiones ipsis contingunt, neque oris graueolentia, horum tibiæ vlcera praua habent, & cicatrices nigras, quod idem confirmant Paulus & Aëtius, vnde etiam à liuidis pustulis* blawschwit, *Hollandis indigitatur; comitantur igitur hæc duo symptomata omnes fere lienis affectus; præsertim eius scyrrhos aut alterius visceris ac cum primis scorbutum, quem morbum nostra ætate communissimum septentrionalibus populis ad mare præsertim habitantibus, vt Batauis, Hollandis, Zelandis, Frisiis, Westphalis Saxonibus, Danis, Pomeranis, referunt quidam ad prædictos magnos lienes Hippocratis, alij ad nigram icteritiam; at minus appositè, cum non per totum corpus melancholia dispergatur sed in vno alterove loco consistat. Quidam à duobus hisce syndromicis accidentibus nomine ficto gingipedium morbum vocant, quoniam gingiuæ, pariter, & pedes malè habent; affectus certè est minimè novus, sed qui iam olim Strabonis, & Plinii ætate. Endemius fuit in Germania trans Rhenum, nec multò postea longius,*

Magni lienes. 2 prædict. text. 39

P li. 3. c. 49 A. lib. 11 c. 7.

Scorbutus.

Gingipedium.

longius, latiusque grassando versus regiones Germanico Oceano, Belgicoque sinui adiacentes Epidemius, non tamen pestilens euasit: Fons (*inquit Plinius*) erat aquæ dulcis solus, quâ potâ intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus soluerentur, stomachacem medici vocabant, & sceletyrbem ea mala. *Scorbutus Lusitanis accidit.*

Simile quid contigisse legimus nostris Lusitanis quando primum in Indiam Orientalem nauigarunt, cum aquatum irent, haud procul à promontorio Bonæ spei, id quod etiam nuper Hollandis eo nauigantibus accidisse fertur. Caterum est scorbutus affectio orta ex impuritate viscerum, & lienis obstructione, propter quam impeditur attractio lutulenti, melancholicique humoris, qui reliquo sanguini commixtus inficit corporis partes aliquot, nam quod tenuius est, sursum elatum gingiuas relaxat, & erodit, ac putrefacit, crassior autem limosaque pars ponderositate descendens puniceis maculis crura deformat, aliter tamen quam in prægnantibus quibusdam, quibus tumescentes in cruribus venæ liuidæ apparent, nam liuiditates hæ maiores ac turgētiores sunt, illæ minores dispersæ ac minus elatæ. *Causa scorbuti.*

Repertam auxilio tum fuisse scribit Plinius herbam Britannicam nostris ignotam; ideoque eius loco recentiores bistortam vsurpare solent, betonicam adiungentes, nasturtium, thelephium, seu cochleariam. Nec desunt qui scorbutum sic appellari autumant à Schaurborch, quæ dictio Danica est, à Saxonibus etiam mutuata, & vox non admodum diuersa est, à Schoerbuyck Belgarum, & significat ventris rupturam, ego potius à superius iam dicta dictione Sorbeck deductum, vero similius puto; nomine morbo indito, à præcipuo eius symptomate. *Scorbuti remedia.*

De vteri cancro.

CAP. XXIV.

VTeri scyrrhus si malè curetur ob materiæ similitudinem facile vertitur in cancrum siue carcinoma. Ex iis autem, quæ priori lib. scripsimus, constat, cur sic dicatur, ac duplicem esse, vlceratum, & non vlceratum, quaque ratione vterque generetur. Est porrò non vlceratus cancer, tumor inæqualis, durus, colore subliuido, venenosus, calidus, perpetuo dolore affligens. Vlceratus vero est vlcus, quod *C. de cancr. mam.* *Non vlcerati definitio.* *Vlcerati.*

præter dolorem, ac tumorem, & inæqualitatem labra habet prætumida, dura, aſpectu horrida, ex quo etiam concreta illuvies ſordida, & liuida, interdum etiam ſubrubra & cruenta ſanies emanat, tenuis, nigra, vel etiam fulva, & grauiter olens. Quidam ſcribunt lupum etiam vocari, quia carnes auium ſi illi apponantur abſumit. Ego potius lupum ac lupiam apud Chirurgos Hiſpaniæ vocitari comperio ſcyrrhos vernacula lingua, *lobillos ſiue louanillos*. Cæterum non vlceratus cancer, vt plurimum ſit in vteri corpore, vlceratus in ceruice, & orificio interiore eiuſdem.

Lupia.

Oritur ex menſtruo ſanguine copioſo ibi detento, ex cuius craſſiori melancholicaque parte ſcyrrhus primo fit, deinde ſi exuratur cancer; ac ſi adhuc acrior reddatur, vlceratum efficit cancrum, vel ſi tenuior ſeroſior, acriorque ſanguinis portio ad ſuperficiem tumidæ partis illabatur, venis circumſtantibus exulcerationem fouentibus. Externæ cauſæ ſunt mœror, timor, cogitationes profundæ, ſollicitudines, vſus carnium piſciumue ſalitorum, & infumatorum, vinorum craſſorum, ac calidorum, & quæcunque alia, humorem gignunt melancholicum & aduſtum; oritur inſuper ex malignis vlceribus.

Cauſa.

Nota.

Cognoſcitur ex dolore circa inguina, abdomen, imum ventrem, ac lumbos; & quia ſi locus contrectetur, tumor ſentitur durus, ad tactum retinens, inæqualis, niger, aut liuidus cum rubore, ac dolore, qui ad manus contactum vel medicamentorum applicationem efferatur, & circumcirca quidam ictus quaſi punctim illati perſentiuntur, interdum pars torpet, interdum doler, venæque quæ in ambitu ſunt tumidæ apparent. Jam vero ſcyrrhum in cancrum degenerare deprehendes, quia cum ante tumor ſine dolore eſſet fœmina dolorem jam ſentit, ob caliditatem, & acrimoniam conceptam; Exulcerati vero indicium eſt, ſi ſymptomata exacerbentur, quibus perſeuerantibus lenta accedit febricula, inquietudo, cibi faſtidium, anxietas, rubor maxillarum, & in mulieribus locis ardor, fœtor, dolor, tumque fœda, ac turpis illuvies ab vtero procedit, & ſi vas magnum exedatur, ſanguis nonnunquam ita copioſe profluit, vt mortem tempotius inferat.

Signa ſcyrrhi in cancrum degenerantis.

Difficilis eſt curatio, & præſertim ſi malum excreuerit nullâ ferè medicinâ curatur, maximè in vtero ob loci incommoditatem nullam

Prognoſticum.

nullam veram curationem admittit, nam cum incipit negligitur, quia non magnum infert moleſtiam, auctus iam aut ulceratus reſcindi nequit. ſed in hoc in primis opem medici deſiderat, ut prohibeamus nõ ulcerati exulcerationem, & ulcerati incrementum, quippe ulceratus maiores excitat cruciatus, vehementiuſque quo magis tractatur, affligit: uterq; mitiora contemnit remedia, vehementioribus proritatur, & excandeſcit, ita, ut quocunque te vertas, omnia plena miſeriarum ſint, idcirco merito ab Hippoc. proclamatum eſt, occultos cancros non eſſe curandos, quia curati citius interimunt, quæ ſententia à nobis ſuo loco expoſita fuit. *3. Aph. 38.*

Triplex curandi ſcopus; primus melancholici, aduſtiq́ue ſucci generationem prohibere; Secundus genitum minuere; Tertius quod in parte contentum eſt digerere, vel quo minus augeatur, procurare, ita fiet, ut & mali incrementum præpediatur, & dolores exacerbationeſque mitiores fiant; quæ omnia ſex remediorum generibus conſequeris. Primo victu frigido, & humido, ac boni ſucci, quocirca conveniet cremor ptiſanæ, artiplex, blitum, borrago, piſces ſaxatiles, carnes pullorum, gallinarum, hœdorum, avicularum, lutea ovorum, & ſimilia, potus eſto vinum album tenue; vitanda, quæ melancholicum ac lutulentum ſuccum gignunt, ut caro bubula, cervina, leporina, porcina, ſaliti omnes, & infumati cibi, aves aquatiles, aromata, caſeus, fabæ, lentes, caules, piſces ſaliti, ceraceorum, & conchyliorum genera omnia: quies imperanda, ſomnus moderatus, alvus reſpondeat, animi pathemata vitentur. *Curatio. Victus. Melancholiam gignentes cibi.*

Secundo ſi affectio ex ſuppreſſa aliqua evacuatione, veluti hæmorrhoidum aut menſium, ortum traxerit, ea omnino promovenda erit, niſi magna ſit plenitudo, quia tunc ex dextra baſilica prius ſanguinem detrahes, quo facto menſes evocabis ſecta ſaphæna, vel hæmorrhoides hirundinibus iiſdem applicitis, quæ maximæ utilitatis eſſe ſolent. *Sang. miſſ.*

Tertio humoris acrimoniam, & aduſtionem reprimentibus ac contemperantibus, ut ſirupo borraginis, bugloſſæ portulacæ, de lupulis, de pomis, de epithymo, de fumaria ad ℥ ij. cum ℥ iij. decoctionis lupulorum, ſcolopendriæ, fumariæ, capill. Ven. cuſcutæ, endiviæ, borraginis, vel cum pari portione aquæ earundem herbarum, aut ſeri lactis, in quo per noctem prius manduerint Epithymi, folio- *Præparatio*

Purgatio. rum senæ, singulorum ʒ iij. vel fiat eorundem infusio in aqua borraginis, tunc deinde sensim, ac per intervalla melancholicum succum, qui in venis existens cancrum fovet, bis in septimana exp rgab s; quod fiet si prædicto diluto addas confectionis hamech ʒ ß, ac siru-pi viol. solutivi ʒ j. aut si præbeas ʒ iiij. ß Elleborismi, aut iiij. vel v, pruna senæ, quæ medicamenta iam supra descripsimus. A pilulis ac reliquis validioribus catharticis, quia nimis calefaciunt, & exsiccant, abstinendum, fuerit tamen utile intermediis diebus ʒ ij. theriacæ optimæ cum vino exhibere. Prosunt reliqua quæ cap. *de melancholia virginum ac viduarum* dicta iam sunt.

Topica. Quarto topicis, quæ humorem fluentem repellant, fluxum discutiant, & partem confirment, qualia erant moderate refrigerantia, & adstringentia; locus itaque inungatur oleo ros. myrthino, omphancino, ex quibus cum spongia fomentatio fiat: cum farina emplastrum: cum cera unguentum, quæ pubi applicentur, ac uteri regioni, aut sine farina, & cera pessus intingatur, quem utero subdito;

Pessus. vel ℞. *succi plantaginis, portulacæ sempervivi, lactucæ agrestis, muscilaginis seminis psyllii an. partes æquales, agitentur in plumbeo mortario ad spissitudinem, & addita olei ros. q. ſ.* fiat linimentum pro p ssariis; laudat Ga-

2. *ad Glauc* lenus aliud linimentum quod paratur ex æquis portionibus Emplastri diapalmæ, cerussæ, aut nigri, succi solani, ac pompholigos; aut ℞. *olei ros. ʒ ij. succi solani ʒ j. ß, ceruss æ lotæ ʒ ij. plumbi usti loti, tutiæ præp. an.*

Vnguenta. ʒ *j. thuris, litargyrii an. ʒ ß, cer æ albæ ʒ* v, lento igne fiat unguentum; sequens etiam miræ efficaciæ censetur: ℞ *olei omphancini, & ros. an. ʒ iij. agitentur sub sole in mortario plumbeo ad nigredinem, & crassitudinem, tunc adde litargyrii, ceruss æ an. ʒ iij. cum cera*, fiat unguentum, quibus locus intrinsecus quotidie liniatur, hoc insuper utilissimum est, quia impedit ne ulceretur, & ulcerati augmentum; ℞ *succi solani depurati, aut aquæ eiusdem ʒ vi, tutiæ præparatæ, plumbi usti an. ʒ j. caphuræ ϑ j. cum pistillo im mortario plumbeo diu agitentur*, & utero cum lana supponatur. Mirificum est id quod Recipi *spumæ argenti lotæ, ʒ vi, thuris masculi, æsipi, adipis porcelli, butyri recentis, cer æ tyrrhenæ an. ʒ ij. olei ros. ʒ iij. spuma argenti in succo solani liquefiat*, & reliqua adiician-

Ad ulcera- tur ac serventur in pyxide plumbea, valet insuper ad sedis vitia. Ve-

cum. rum si cancri ulcerati sint, plus de metallis addi potest, quippe metallica omnia partim repellendo, partim citra mordicationem digerendo

rendo malũ leniunt: eſt igitur utile unguentum ex olei roſar. ℥ iij lytargyri ℥ ij. aceti ℥ ß, aut ℞. *oli nenupharis, papaveris an.* ℥ *ij. olei ovorum* ℥ ß *cineris cancrorum fluuiatilium loti in aqua ſolani* ℥ *ij. caphuræ* ℈ *j. pulveris plumbi uſti, antimonii an.* ℈ *ij.* miſce, vel ſuccus ſolani, & plantaginis cum oleo omphacino in mortario plumbeo ducantur, & ℞. *herbæ ſcabioſæ, caprifolij an. partes æquales urãtur, ac cineris drachmis tribus addecineris cancri fluviauilis* ℥ *j. excipiantur* ℥ *viij. liquoris ſtillatitii ſolani, ac in mortario cum piſtillo plumbeo diu agitentur,* axungiæ hic non conducunt, neque animalium medullæ quia putrefaciunt.

Pinguia cancro exulcerato non conducunt.

Quinto dolorem ſedantibus, in quem finem ſi cancer non ulceratus ſit oleum roſ. per methencritam iniicitur; ſi ulceratus lac muliebre, vel aſinium tepidum, vel ſequens peſſus utero inditur: ℞. *lactis muliebris* ℥ *ij. ſucci papaveris* ℥ *j æſypi* ℥ ß, *croci* ℈ *j.* miſce, aut malva, & althea in mulſa macerentur, contundantur, & cum oleo roſarum fiat cataplaſma pubi applicandum, vel inceſſiones parentur, ex decocto malvæ, altheæ coriandri viridis, papaveris albi, violarum, & ſeminis pſylii, ex quo etiam decocto ad doloris mitigationem aliquid in uterum iniiciatur, cum emulſione ſeminis papaveris, & pſylii, ac in extremis neceſſitatibus cum g. iij. opii. At ſi dolor ingentiſſimis fuerit; ℞. *foliorum nenupharis m.* ß *florum roſ. rub. p. j. ſeminis papaveris* ℥ *j. coquantur in* 5. *q. aquæ,* decoctum in mortario plumbeo ducatur, ac in uterum iniiciatur, cui nonnihil ihoſchyami addere poteris, ne rabioſa evadat mulier ob nimium dolorem, quod ſi ſanguis effluat prædictis adiunge plantaginem, portulacam, & pulverem thuris.

Doloris ſedatio.

Sexto reliquis non proficientibus, uti experientia monſtratum eſt, magnitudo mali, malignitas, & neceſſitas poſtulant ad chymica auxilia, quæ potentiſſima ſunt, devenire, inter quæ mirabilia ſunt oleum de ſtibio, de auripigmento, de plumbo, quorum guttæ aliquot ſupradictis unguentis utiliter admiſcentur, aut in aliquo ex recenſitis diſſolve ℥ j. trochiſcorũ Andronis, vel de arſenico deſcriptionis Avicennæ, aut aliquid ex iis, quæ ad nomas, & depaſcentia ulcera infra reperies cap. *de ulceribus uteri*; & hæc erit palcativa dicta cancri curatio, à qua non eſt deſiſtendum, quia à pleriſque morbis graviſſimis ſæpe ægrotantes ex inſperato liberari vidimus, reliqua ex cap. *de mammarum cancro* ſunt hic in memoriam reducenda.

Chymica auxilia.

De

De uteri condylomate.

Cap. XXV.

Definitio. Condyloma est eminentia, quæ tum fit quum uteri aut ani ruga aliqua præter naturam intumuerit, cum enim sinuosæ sint hæ partes, rugas coagmentatas duplicatasque habent, quæ ubi amplius tument, condyloma fit. Celsus dixerat esse tuberculum ex inflammatione ortum; Paulus existimat esse tuberculum obcallescens, sive ex inflammatione, sive ex fissuris: Aëtius quamlibet rugosam uteri eminentiam condyloma appellat, sive callum contraxerit, sive recens sit, uti Celsus. Porro condyloma interdum citra inflammationem fit, & molle est, quandoque cum inflammatione, tumque durum existit, ac dolorificum ut recte Gorræus; dicitur autem condyloma à condylon, quod est articulus, quia plicæ prominent ad similitudinem nodorum, qui in digitis apparent pugno clauso: differt à tymiis, quia tymii sunt eminentiæ præter naturam, expertes doloris, auctæ, asperæ, oblongæ, & ubi parvæ sunt, tymii, ubi magnæ ficus appellantur, de quibus infra, oritur interdum in utero, sæpe in pudendi collo, & tunc facilius curatur. Ex dictis liquet, condyloma fieri ex inflammatione, aut rimis induratis in plicis, seu reduplicatis illis corporibus, potissimum autem ex crassis, adustis, & fœculentis humoribus, sed adhuc magis, dum menses prodeunt, aut post partum, attolluntur.

Cel. lib. 6. cap. 18.

P. lib 6. cap 80.

Aet. lib 16. cap. 106.

In definitionibus.

Distinctio ab aliis tumoribus.

Pars affecta

Causa.

Signa. Signis opus non est quia oculis condylomata apparent sæpe si plura sint, parvi racemi speciem referentia. At si in uteri ostiolo consistant, tactu dignoscuntur.

Curatio. Curantur quatuor remediorum generibus. Primo victu ac purgantibus medicamentis, quæ causam antecedentem respiciant, & elidant, & quod ad hæc quidem attinet eadem observari debent, quæ infra cap *de uteri rhagadiis* scripta, reperies.

Repercussio Secundo repercutientibus, & exsiccandis topicis medicamentis, si callum nuper genitum fuit, ut incessionibus, & evaporationibus ex decocto verbenæ, foliorum rubi, malicorii, acaciæ, & foliorum hederæ, additis ob dolorem camemali floribus.

Tertiò

Tertio si inflammatum sit condyloma iis, quæ dolorem valeant mitigare, perfusionibus, ac incessionibus, vt ℞. *foliorum meliloti, maluæ, althææ an. m.ß. seminis lini, fœnugræci an. ʒ iij. florum camom. ℥ p. ij. coquantur, ac decoctionis lib. 1. adde olei. ros. ʒ ij. per syphonem infundito*, aut lactis tepidi tantundem, vel applicetur pessus aureus, aut conficiatur ex butyro, æsypo, vitello oui assi, cum oleo ros. *Doloris sedatio.*

Si antiquum condyloma iam induruerit, neque prædictis desedit, emolliendum prius est iam dictis decoctis, & incessionibus deinde discutiendum in quem vsum, vt admirandum remedium, laudat Aëtius Misi assatum, & terebinthina exceptum, est autem Misi minerale, cuius vices vitriolum vstum gerit: Quod etiam vitriolum Romanum vocant, ego expertus sum *trochiscos de chalybe, quorum ʒ j. inpuluerem redacta cum oleo ros. ac cera misce & addita ʒ ß succi verbasci* fiat vnguentum: valet insuper hoc aliud. ℞. *cerussæ ʒ j. ß. aluminis scissilis ʒ j. spumæ argenti loti ʒ ij. ß. thuris ʒ ß. terentur affundendo aquam ros. ac vinum, postea cum oleo ros.* fiat vnguentum, vel testas ouorum vstas ac tritas, lauato, & exsiccatas parti inspergito; hoc etiam celebre est ℞. *cadmiæ* (quæ est turia) *ter vstæ ac lotæ, cerussæ lotæ, spumæ argenti lotæ an. ʒ ij. ouorum assatorum vitellos ij. ceræ, sapæ, & olei ros. an ʒ ij* fiat vnguentum, aut iridis illyricæ ʒ j. ʒ ß. terebinthinæ excipe, cui addi potest chartæ combustæ ʒ ß. Dux complutensis alias de Alcala, hocalio cum maximo iuvamine vtebatur, ℞. *pomum insanum vnum, in minutissimas partes consciſum, oleo capparorum incoquatur, quoad exsiccentur, iunc adde viridis æris ʒ j.* omnia simul contundantur, & misceantur, ac cum cera fiat vnguentum. Si plura desideras huius generis Aëtium consule; quæ si non profint, ad sectionem deuenire consulit Paulus, & si plura fuerint condyloma ta aduſtionem candenti ferramento, vel causticis vti Celsus, deinde vlcus regulariter curandum; ego verò sectionem ac vstionem harum partium periculo plenam esse video, vti enim hæmorrhoidas ferro tangere pernitiosum est, vt infra patebit, ita condylomata. Verum si maxima necessitas vrgeat, tunc condyloma volsella distentum rescindatur, & puluis sanguinem sistens inspergatur, sin autem plura fuerint condylomata post excisionem vstio adhibeatur; ac tunc demum suppuratoriis repurgantibus, ac cicatrizantibus medicamentis vtendum, quale est emplastrum lithargyrium. *Vnguentũ de melongena.* *A. lib. 14. cap 13. P. lib. 3. cap. 75.*

Scholium.

Pomum insanum] *Hoc pomum communiter* melongena, seu melanzana, berengena, ac cupidinis pomum dicitur, *crescit in tota Hispania familiariter, & inter cucurbitas, ac melones seritur, cuius folia lapathi foliis non dissimilia, planta flores purpureos reddit, fructum instar pomi communis oblongi, initio viridis, cum maturescit punicei coloris, quibusdam ligamentis instar dentium insertum, quæ semper viridia perseuerant, victui non aspernandum obsonium, si ritè paretur, nisi quod succum gignit Melancholicum; circa Autumnum maturescit; Gallis & Germanis pene incognita sunt & planta & fructus.*

De vteri hæmorrhoidibus.

Cap. XXVI.

Descriptio. HÆmorrhois sanguinis euacuationem significat, per quamlibet partem, si nominis vim spectemus, tamen veteres fluores sanguinis per venas ani duntaxat propriè hæmorrhoidas appellarunt, & ad

Pars affecta. earum similitudinem etiam venæ quædã circa muliebres locos eodẽ nomine à medicis indigitantur, consistunt autem illæ in osculo vteri, & in collo, aut in ipso vtero, aut in pudendo, ac sua incommoda, sicuti ani hæmorrhoides habent, nam vt ad venas intestini fic ad has crassior fœculentusq; sanguis defertur, à quo replentur, intumescunt, & eminentias generant, quas vteri hæmorrhoidas dicunt, quæ si fluant symptoma sunt in gener eorum quæ præter naturam excernuntur, si non

Species. fluant, sed tumeant, morbus est instrumentarius in via, & cauitate, &

Differẽtiæ. inter tumores præter naturam connumerantur. Harum differentiæ plures sicuti & hæmorrhoidum ani: nam aut cæcæ sunt, aut apertæ; cæcæ dicuntur, tum quæ intus latent, neque videri possunt, tum quæ nullum emittunt sanguinem: apertæ è conuerso, aut in quibus sanguinis profusio fit, quanquam oculis non sint subiectæ, sed in alto positæ; aut quæ visui conspicuæ, extra tument. Rursus vel sine inflammatione sunt, vel cum inflammatione: differunt insuper inter se magnitudine, numero,

numero, figura; ita aliæ morales dicũtur à mori effigie, alię verrucales, aliæ veſicales, ſeu uvales; loco præterea, quod aliæ in oſculo vteri conſiſtant, aliæ in collo ipſius, aliæ in pudendo, rarò in ipſo vteri ſinu, nam ad haſce omnes partes venas terminari non contemnendas ſuo loco prodidimus. Veruntamen in Harmonia Gynæceorum rarò in vteri ſinu hæmorrhoidas contingere ex Cleopatra, & Moſchione legimus; à quibus Mercurialis ſuſcepit, Aetius, & Paulus idipſum affirmant, ſed Aetius rarius adhuc in pudendo muliebri oriri aſſerit, quod mihi non admodum probatur, quin potius quia ex reliquis partibus menſtruus fluxus fit, ideo cum venæ pudendi muliebris aperiuntur, aut intumeſcunt, tum potiſſimum hæmorrhoidas fieri exiſtimo, alias nulla eſſet differentia inter menſium profuſionem, & fluentes hæmorrhoidas; tandem differunt inter ſe more, quod aliæ mites ſint, aliæ malignæ; milites vt plurimum humidæ ſunt molles, breues, ac lenes: malignæ duræ, aſperæ, grandes, curatu difficiles. Adhuc aliæ perbreuiſſima interualla ſanguinem fundunt, aliæ per longiora, interdum, licet raro, per ſtatuta tempora.

An hæmorrhoides fiant in pudendo muliebri.

Fiunt ex phagadiis, & condylomate euocato ſanguine ad eas partes, ſed præcipuè ac tanquam ex proxima cauſa ex humore craſſo ac fœculento ad vteri venas decumbente, aut ex inordinato menſtrui ſanguinis defluxu ad eaſdem venas. Quippe ſi ante debitum tempus hæ venæ repleantur, nec ſanguinem profundant, quia nec dum tempus excretioni aptum eſt, fit vt caleat & incraſſeſcat, nec permeare poſſit, ac ſubinde tumorem eleuet, quia caleſcentes venæ ex vicinis alii ſanguinem trahunt, & vbi replentur, tument, ac capita earum ſupereminent, & cum iam ab humore coaceruato coguntur, ſanguinem eiaculantur, ſin minus dolore infeſtant moleſtiſſimo.

Cauſæ.

Malum dignoſces, quia fœminæ ſic affectæ laſſæ ſunt, tentionem & imbecillitatem ſentiunt, ac pondus in illis partibus, & colorem habent abundanti humori perſimilem; at ſi in alto conſiſtant nec ſanguinem profundant, dioptriſmo explorabis, nonnunquam ſubrubra adeſt excretio, & in declinatione liuida, ac fœculenta; Porro ſi hæmorrhoides ex ſanguine fiunt fœculento, & craſſo formam habent mori: ſi ex melancholia, verrucæ ſunt, tymii, ſeu ficus, de qui-

de quibus infra: si ex pituitoso humore, uvam aut vesicã referunt: si ex flaua bile adusta, & crassa virulentiam cum fœtore ex se effundunt. Inflammationem prodit rubor, tentio, renixus, febris. Nec tamen ex humoris fluxione continuo hæmorrhoidas subesse colligas, sæpe enim ex vteri vlceribus, aut ob alias causas fluit, reliqua oculis sunt conspicua.

Prognostieum. 3. Epid 3. 37. & 6. Epid. 3.

Jam verò tam vteri, quam ani hæmorrhoides si moderatè fluant, quam plurimos morbos curant, imminentes arcent, vti scribit Hippocrates; curant quidem melancholiam, varices, induratos lienes, arthritidem, nephritidem; & quibus hæmorrhoides insunt hæ, neque pleuritide neque peripneumonia, nec phagedena, nec furunculis, nec theremynthis, neque fortassis lepra, nec alphis corripiuntur, adhæc vteri, vesicæ, pudendiq́ue affectibus prosunt, quibusdam etiam prægnantibus vtiliter fluere notauit Hollerius. Intempestiue cohibitæ Epilepsiam deterioraq́ue vitia pariunt. Sic nimium sanguinem effundentes cachexiam, hydropem, alioſque graues morbos inuehunt.

Curatio.

Curantur ferè vt ani hæmorrhoides, peculiariter tamen quinque remediorum generibus, ad quinque curationis scopos colliman do quorum primus est impedire, ne sanguis fœculentus generetur: secundus dolorem mitigare, tertius tumentes aperire; quartus inflammationem tollere. Quintus apertarum fluxum immodicum compescere.

Victus.

Primus scopus perficitur alimentis concoctu facilimis, optimum sanguinem, & minimè fœculentum generantibus, quæ insuper temperata sint ac lenientia, non autem adstringentia, vt quidam volunt etiamsi fluant, quia talia feces indurant, & vrinam supprimunt, ita vt postea magno molimine ad expellendum sit opus, ex quo fluxus augetur; vtatur igitur patiens nouellis gallinis, pullis, hœdis, carne vitulorum lactentium, phasianorum ac perdicum, ouis tremulis, piscibus squamosis, aquarum mundarum, & fluentium, lacte amygdalino, hordeato, ac similibus, vino albo, aut rubello, cereuisia defecata, aquaue anisi, satietas vitetur. Vt autem aluus quotidie fluat cum carnibus incoquantur folia mercurialis, maluæ, saluiæ, borraginis, fumariæ, betæ, vel pruna damascena, & passulæ, & fiant brodia, siue fercula assumenda initio mensæ aut per horam ante prandium capiat

piat ʒ i. cassiæ cum saccharo, vel vj. pruna senæ, aut molles clysteres applicentur, qui commodius in vteri hæmorrhoidibus applicantur; animi pathemata ac nimius coitus vitandus; inprimis autem à tredecim rebus, quæ melancholiam & flatus gignunt, abstinendum, aceto, fabis, lentibus, orobis seu eruis, brassica, dactylis, piscibus salitis, aut infumatis, carnibus etiam sic asseruatis, & aquatilium auium caseo capitibus animalium, veteri, pane minus benè fermentato; & acutis siue acribus, vt aliis, cœpe, sinapi, ac similibus. *Melancholiam & flatus gignentes cibi.*

Secundo curatur iis, quæ dolorem mitigant, quod præcipuè fit, per causæ diuersionem, & abscissionem, & quando à sanguine oppido eas venas implente prouenit, considerandum an à liene malum ortũ ducat, & tunc basilica sinistra; an ex toto corpore, ac iecore, & tunc dextra tundenda est, copioseque sanguis, si vires constent, detrahendus, ex brachio ii plenitudo adest, deinde ex pede si menses sint suppressi, aut hæmorrhoides, cucurbitulæ insuper hepati, & partibus superioribus affiguntur, & ligamenta fiunt, ac frictiones; & si ex humorum impuritate procedat, purgatio exercenda iuxta peccantis humoris naturam. *Doloris sedatio.*

Deinde anodinis, quibus statim à principio sæpe vti cogimur, quia dolor grauissimum est symptoma, ac totam ad se curationem interdum trahit, nulla habita ratione causæ. Fiant ergo fomentationes, ex decocto maluæ, altheæ, meliloti, violarum, parietariæ, florum camomillæ, verbasci, seminis lini, ac fœnugræci, ex quo incessiones etiam administrentur, & sacculi eisdem herbis pleni, ac in decocto madidi locis applicentur, deinde pars inungantur butyro vaccino ad solem agitato in mortario plumbeo; aut ℞. *olei seminis lini, de vitellis ouorum an.* ʒ *ij. agitentur in plumbeo mortario*; est etiam mitigatorium, quod paratur *ex oleo rosarum axungia anatis, & gallinæ an.* ʒ *vj. lutcis ouorum iij. ceræ* ʒ *j. croci* ʒ *j. ß. misce*, fiat vnguentum cui adde *muscilaginis seminis cydoniorum, altheæ an.* ʒ *iij.* valeat etiam succus cœpæ cum butyro subactus, vitello oui & oleo rosarum, consimile est hoc *oleinenupharis, camomillæ an.* ʒ *j. succi lactucæ* ʒ *ij. farinæ hordei* ʒ *j. bulliant, & adde croci* ʒ *j. vitellos ouorum num. iij.* fiat cataplasma, cui, si dolor sit intensissimus, additur seminis jhoschiami, aut mandragoræ, vel opii ʒ j. pessus etiam ex solo phylonio dissoluto in vino, & aqua rosacea dolorem lenit. Verum narcotica hæc securiora sunt in hæmorrhoidibus ani, quam vteri. *Anodina. Narcotica.*

Est tamen mirificum sequens cataplasma ℞. *radicum altheæ lib. ß. radicum liliorum ℥ ij foliorum maluæ iboſquiami an. m. j. florum camomillæ pug. ij. meliloti m. ß. seminis lini, fœnugræci, hordei an. ℥ j. seminis anethi ℥ ß. olei ſesamini, vel de semine lini ℥ iij. opii ℥ j. misce:* atque hæc sunt quæ partim refrigerant, partim leniunt, & emolliunt, ideoque conueniunt imprimis, vbi propter siccitatem dolor intenditur.

Ad morales remedia

Verum si morales sint, nec tam ex sanguine, & bile, quam melancholia proueniant, conducunt teste Arnoldo Villanouano medicamenta leuiter exsiccantia citra mordacitatem; vt puluis radicis iridis, & verbasci; aut vnguentum ex oleo de fructibus, momordicæ cum ceruſſa, & lithargyrio, cui prædicti puluores addi possunt, & fiat linimentum aut pessarium, aut ℞. *ceruſſæ, ſpumæ argenti, plumbi vſti, & loti ſingul. ℥ iij. excipe melle*, & partem prius vino lotam linito; aut applicetur sacculus calidus repletus semine lini, & floribus camomillæ, quæ incoxerint in vino rubello. Eadem ferè remedia vtilia sunt, si dolor procedit ex tentione venarum, ob violentiam qua egressæ sunt, tamen quædam reperiuntur, quæ omnium hæmorrhoidum dolores generaliter sedant, inter quæ primum tenet locum vnguentum de melongenis superiori à nobis descriptum. Secundum vnguentum de scarabæis, quod paratur ex ipsis animalculis frixis in oleo violarum, postea reiectis scarabæis adde axungiæ gallinæ, & ceræ q. ſ. fiat vnguentum in quo pessaria liniantur. Tertium hoc est ℞. *cæpæ rubeæ, radicis liliorum an. ℥ j. coquantur, contundantur, extrahantur & adde, fecis olei communis, olei myrthini an. ℥ j. misce.* Quartum fit ex æquis portionibus ſucci portulacæ, ac mellis, quæ simul ad crassitiem coquantur, & in mortario plumbeo postea trahantur.

Ad tumidas remedia.

Tertio si valdè tumidæ sint, & materia ibi contenta multa, ad euacuandum quod ibi continetur, fiat prius euaporatio ex decocto maluæ, altheæ, viol. meliloti, florum camomillæ, parietariæ, verbasci, cum semine lini, fœnugræci, ac foliis ebuli, vel ipsa folia ebuli cocta, & butyro mixta loco applicentur.

Sanguinis euac.

His enim si materia pauca esse discutitur, quod si multa sit, vt nec his humor in eis contentus dissipari queat, sanguis ab ipsis extrahendus, quod fiet si præmissis iam repetitis fomentationibus, hirudines apponantur aut medicamenta quæ eadem referare valeant, vt si locus fricetur folio ficus, vel parietariæ, vel frusto cœpæ, aut linteo

linteō canabino, aut calamentho, origão, ciclamino, pipere, nitro, ſcylla, & lacticiniorum generibus, ſed & oleum è nucleis perſicorum, & fellis genera cuncta hæmorrhoidas aperiunt, ſi rubia minor, aut acre aliquid ex ſupradictis eis miſceatur. Quidam hæmorrhoidas ſacrificant, aut lanceola aperiunt, quod periculo plenum eſt, quia aut ulcera inde fiunt corroſiva, & fiſtuloſa, ob terream & male cohærentem melancholiæ ſubſtantiam, aut incompeſcibilis ſequitur hæmorrhagia, quia hæ venæ univerſi corporis extremæ ſunt, quibus reciſſis, ſanguis ad eas magno impetu undique fertur, ſic vidimus aliquot, ex hac ſciſſione ab inconſideratis chirurgis facta, in extrema pericula cōiectos, ſic D. Johannes Auſtriacus ex unius hæmorrhoidis ſciſſione ſuperveniente fluxu obiiſſe fertur; minor tamen fluor eſt in hæmorrhoidibus ani. *Quorundæ error.*

Quarto ſi inflammatio adeſt, & inde dolor augetur, curatur victus ratione, avertentibus, & evacuantibus, uti in primo, ac ſecundo remediorum genere, ſubinde etiam repellentibus, aut aqua roſarum, portulacæ, plantaginis, cum albumine ovi, & muſcilagine ſeminis lini, ac cydoniorum: vel unguento roſaceo diu agitato in mortario plumbeo: vel ſi dolor ſit ingentiſſimus, ℞. *unguenti populeonis* ℥ j. *croci* ʒ ß. *opii g. v. cum vitello unius ovi miſce*, prodeſt etiam vitellus ovi cum oleo roſarum, in æſtate, cum oleo amygdalarum dulcium in hyeme. Quuæ omnia præcedat inceſſio ex decocto malvæ, hordei, camomillæ, violis, & ſimilibus: deinde in augmento addatur prædictis linimentis oleum camomillæ, amygdalarum dulcium. In declinatione vero ex his duntaxat oleis cum farina fab. & fœnugræci, ac pauca cera fiat unguentum. Quibus ſic diſcutiantur, optimum fuerit: ſin ad ſuppurationem tendant, quod ad ſuppurantia, abſtergentia, & cicatrizantia attinet, petenda curatio ex cap. *de uteri inflammatione* in 4. remediorum genere. At ſi in corruptionem, & gangrænam tendant, tunc neceſſarius plane erit uſus ignis, ſeu actualis cauterii. *Si inflammata.*

Quinto ſi apertæ ſint, ac moderate fluant à multis morbis liberent, uti diximus, ſi vero immoderate, multorum malorum cauſa ſunt, ideoque compeſcendæ per ea, quæ capite *de immoderato menſtr. fluxu* dicta ſunt, nam fere omnia hic conveniunt. Adde tamen quod ſirupis adſtringentibus præmiſſis, fiat purgatio per myrabalano- *Fluxus ſedatio.*

balanorum cortices, vel tamarindos vel rhabarbarum, post quæ assumitur cochleare j. sequentis conservæ : ℞. *conservæ rosarum antiquæ* ℥ *ij. gummi tragachanti. sanguinis draconis, boli armeni. trochisc. de karab. an.* ℥ *ß. cum syrupo myrthino, aut cydoniorum* fiat opiata, interdum etiam si fluxus sit magnus, ad norcotica veniendum; Parti vero applicetur sacculus repletus tribus partib. rosar. & una mirthyllorum, quæ leviter bulliant in vino rubro, aut fiant fomentationes, & inessiones in vino adstringenti, aut adstringenti decocto plantaginis, myrthi, florum, & capitum rosarum in aqua pluviali, & vino rubeo; ac pessaria locellis applicentur ex pilis leporis, cum ovi albumine, aut ex eodem ovi albumine cum aqua rosarum pulveribusque supradictis, quæ actu frigida applicentur, præsertim in tempore æstatis, vel pulvere adstringente locus inspergitur, & renibus ac pubi unguentum comitissæ applicentur, Prodest etiam terra Lemnia in vino austero dissoluta, & in aceto diluuntur, in uceri affectibus vino dissolvi debent, pulvis farsæ parellæ, & ligni Guajaci, cum melle hæmorrhoidas exsiccant: Item pulvis ex corticis nucis, spongiæ, & aristolochiæ. Tandem frictiones fiant partium superiorum, cucurbitulæ lumbis, & sub mammis apponantur. His non proficientibus consulunt nonnulli uti causticis, quæ crustam generent Hippocrat. potius igne non admoto, sed iuxta posito siccandas iubet, ut ruges contrahant, & in se consideant, hac ratione clysteris fistula locis inditur, per eam candens ferramentum immittitur, & frequenter eximitur, quo magis calefieri sustineat. Quod si tota excrescentia in fungosam carnem degeneret, tunc solum sectionem faciendam censeo, si locus attingi queat, sin minus medicamentis atterenda, ut supra capite de condylomate dictum est,

Ignis.

Scholium.

Obtrudes non differre hæmorrhoidas uteri cæcas à menstruis suppressis, fluentes à superfluo menstruorum fluxu; quoniam eadem vena videntur esse, quæ in hisce tument, & ea per quas menstrua expurgantur.

Obiectio.

Dicimus verò uteri hæmorrhoidas contingere, interdum tamen quia tanta est in quibusdam fœminis repletio, ut non solum per cotyledonas, & cervicis venas menstruis destinatas fluat, sed ad eas etiam copiosè feratur quæ ad pa-

Solutio.

ad pudendi partes nutriendas genitæ fuerunt. Mercurialis distinguit inter fluxum menstruum, & hæmorrhoidalem; quod menstruus, quamuis immodicus sit, periodos habeat, & non sit cum dolore, nec corpus inde adeo emacietur; quæ omnia in hæmorrhoidali contraria fiunt. Hæc tamen distinctio parum sufficiens videtur; quia etiamsi non habeat periodos, idem etiam menstruis inordinatis obuenit, & stillicidio eorundem, quin etiam dolores menstruis, cum grauissimis symptomatibus etiam contingunt, ritè tamen hæmorrhoidæ vocantur, vbi hæc omnia conueniunt, vt stillatim sine periodo, & cum dolore fluant; In quo tamen hæmorrhoidum ratio consistat, nec Mercurialis declarat, neque quisquam alius, quod sciam, potissimam tamen esse puto, quia cum ex aliis venis vteri, ac ceruicis eius fluxus fiat menstrualis; hæmorrhoides tum potissimum exoriuntur, cum muliebris pudendi vena intumescunt, aut aperiuntur, quo in loco hanc affectionem maximè suboriri censeo. Quod autem Aetius scribit rarius in pudendo hæmorrhoidas fieri minus nobis probatur, nisi hæmorrhoidis nomen accipiat, pro quolibet sanguinis fluxu, quæ altera est vocabuli significatio, ac maxime propria; tunc quippe dubium non est, rarius accidere sanguinis fluorem ex venis pudendi, quam ex venis vteri; qui & menstrualis est, & creber. Verum si hæmorrhois pro affectu ipso accipiatur, hoc est pro vena dilatata ex fœculentia sanguinis; tunc affectus proprius pudendi est, sed rarissimus.

Lib. 4. c. 3. de morb. mul.

Hæmorrhoidum vteri ratio in quo consistat.

Aetii lapsus.

De vteri, & pudendi verrucis, thymiis, acrocordone, & ficu.

CAP. XXVII.

VErrucarum quatuor sunt differentiæ: Acrocordones, quæ tuberculosæ sunt eminentiæ, quasi ex filo pensiles, & ita dicuntur, quia vertice sue resectæ, chordę iuxta extremitatem similes apparent. Myrmeciæ, ac si formicales dicas, talem enim habens pruritum, & in radicibus latiores existunt. Thymus, qui est tumor asper, oblongus, doloris expers formam thymi herbæ referens, vnde nomen habet, non tamen thymi nostratis, sed vteri thymi albi candiæ, cuius semen paruo continetur capite, vt stœchadis. Hic si mansuetior est, albescens conspicitur, aut subruber; si malignus liuidus, ac doloroſus; sanguinem effundens dum auertur amplius, quam pro magnitudine apparente. Ac rursus si paruus est, thymius appellatur, si magnus, ficus aut marisca, de qua satyricus poeta.

Differentiæ Acrocordones. Myrmeciæ, Thymus, Ficus & mariscæ.

Cæduntur tumidæ medico ridente mariscæ.

Clauus. Cornua. 7. 4. tra 3. cap. 14. Quocirca decipiuntur, qui mariscas cum hæmorrhoidibus cõfundunt. Quarta est differentia clauus, calloſa eminentia, alba, rotunda, duorum clauorum capitibus assimilis, quæ frequens nascitur circa manus extremitates, & calcaneum, ac plantas pedum. Addunt aliqui cornua dicta, quæ sunt verrucæ oblongæ, & in cornu figuram conuolutæ nascuntur potissimum in iuncturis, vti Auicẽna scribit; hi omnes tumores modo simplices nascuntur, modo multiplices in pedibus, talis, manuum digitis, & palmis, mediis fœmoribus, in facie, in ano & perinæo, in glande, præputio, vteri osculo, in alis pudendi muliebris, & in ipso pudendo, de quibus vltimis peculiariter hic agimus. Sunt hi tumores de genere scyrrhi; fiunt autem ex concubitu, immodica exercitatione, vel attritione, immediatè tamen ex humore melancholico, & crasso, vel terrestri pituita, & ex morbo Venereo malignitatem sæpe acquirunt. Mitiores dignosces ex colore albo aut rubicundo, & doloris absentia; maligniores ex duritie, sorde, colore plumbeo, ac dolore, & quia manuum aut medicamentorum admotione exacerbantur; reliqua signa diagnostica ex supra dictis patent; omnes in curatione maius, quam pro magnitudine, facessunt negotium; nam myrmecia non nisi post multas euacuationes, ac sudores curatur; thymius, & clauus etiamsi excidantur, iterum sæpe radices spargunt, acrocordones facilioris sunt curationis, ac si semel auellantur, radix nulla relinquitur, mansuetæ verrucæ facilè: malig æ, & exasperatæ difficilius saneſcunt.

Species. Causæ. Signa. Prognostisum.

Curatio. Curantur quatuor remediorum generibus, primo victu, qui crassos humores minimè generare valeat, cathartici sque ad eosdem purgandos accommodatis, tandemque sudoribus si rebelles sint.

Thymi & clani dicuf fy. Secundo medicamentis, discutientibus, quæ thymiis potissimum conueniunt, & clauis, vt saluia sicca, cum caricis pinguibus, aut soleas veteramentarias vstas, & tritas, ac vino exceptas appone, vel serpentis exuvias tritas cum caricis sine granis, sed & soleæ etiam & cucurbita sicca per se teruntur, permiscentur, & cum vino verrucis applicantur, pro optimo experimento; aut certè origani, & rutæ æquales partes vstæ, & tritæ; thuris cortex cum vino & aceto, ocymi folia, cum sutorio atramento; aqua, quæ distillat ex amputatis vitibus, cum sale, vel in ea capita salitorum piscium incoquantur, & decocto pars humectetur, quod mirificum est. Item capræ recens iugulatæ oculos

culos acu pungito, & humore inde fluente partem assiduè linito, & intra sex dierum spatium, vt scribit Aetius, myrmeciæ extirpabantur; cochleam quidam superponunt, quoad tumor humectetur, & sic cadere sibi persuadent, alii super inspergũt puluerem myrobalanorum, citrinorum, & hermodactylorum, alii tanquam probatissimum laudant sabinæ siccæ puluerem. Curantur insuper claui, si partem sæpius abradas, & tepida aqua subinde laues. *Lib.16.c.5.*

Myrmeciæ arrodentibus curantur.

Tertio medicamentis arrodentibus, & exedentibus & adurentibus quæ maxime myrmeciis conueniũt, & acrocordonibus, prodest itaque succus cucumeris agrestis cum sale; lac fici arboris illitum: æruginis cum sulphure viuo; ficus primæ, quæ non matureſcunt, cum farina & nitro, aceto exceptæ si in aliis partibus existant, aut vino, si in vtero: stercus ouillum, aut bubulum calidum cum vino vel aceto: puluis aluminis, & gallæ tritæ: aqua qua argentarii deaurant, si mitiori aliquo medicamento commisceatur, vt aqua ex amputatis vitibus, aut ex ocymi foliis, vel potius aqua rosarum seu plantaginis: Hircinium fel cum nitro illitum: Oribasius hoc laudat, tartari, calcis viuæ, floris æris partes æquales vrina pueri excipiantur: vel floris æris, auripigmenti, salis armoniaci sing. ʒi. cum succo thitymali misceantur, sed hæc Oribasii vtero non conueniunt, quia sunt caustica: superiora etiam ibi diu immorari non sinas quippe exedunt ac corrodunt, ideo vbi per horam aut circiter applicaueris, partem bis, terue, vino adstringenti lauare oportet. At cum in partibus exterioribus verrucæ consistunt, corrosiua hæc in glandium capulis, vel auellanarum medietatibus applicantur: aut circumcirca folia arboris, aut coria imponuntur, ne vicinæ partes offendantur. Sed & loca vicina vnguento ex bolo armeno, terra sigillata aqua ros. & aceto muniuntur: vel in mediæ nucis putamine foramine facto, verrucæ per id extractæ medicamento tanguntur, & sulphure viuo liquefacto, vel aleæ lusoriæ cuspide eodem sulphure liquido intincta; cauendum penitus est ab humidis, oleosis, & laxantibus, quæ affectionem refricant, & faciunt vt thymi regenerentur.

Corrosiua applicandi ratio.

Manus opera.

Quartò si chirurgiæ hi tumores subiici possint, rescindẽdi sunt, malignorum tamẽ sectio non admittenda, ob hæmorrhagiæ periculum, ideo mansueti tutius resecantur, neq; enim in iis eruptionis sanguinis timor est. Muliere igitur rectè collocata, eminentia volsellæ extentæ

dentibus funditus abscindatur; sic enim cauetur, ne vterus à scalpi acie vulneretur, resectione facta puluis contra sanguinem inspergatur, & vlcus cicatrizantibus curetur; alii pilo equino radicem tumoris ligant ac singulis diebus paulatim adstringunt, quod deficiente alimento excidat, quod securius fit, & ne denuo pullulent, loca candenti ferro tangunt, quod securius fit, quando malignæ sunt. Quidam etiam origani, aut roris marini stilum ad lucernam accendunt, ac tumori sic admouent, vt inde non incendatur, sed fumum suscipiat, atque hoc ter faciunt singulis diebus, quod cum vtilitate fieri vidimus; Et Aëtius eadem ratione coniugem suam curasse refert. Alii sarmento ignito verrucas tangunt quinque diebus, & affirmat Amatus post octiduum nec earum vestigia supereſſe.

De Scabris vteri pustulis.
CAP. XXVIII.

Descriptio. IN pudendo vteriue osculo, earum præsertim fœminarum, quæ lue Venerea sunt affectæ, vel virorum eodem malo infectorum consortio vtuntur, pustulæ exoriuntur, & sunt eminentiæ, quæ schemate leuiter extuberant. quarum varias describit species Celsus; in his autem partibus maligniores potissimum generantur, quæ *Epinyctides* dicuntur, qualitate magis quam copia molestæ, quarum etiam dolor supra earum magnitudinem est, neq; enim faba maiores vnquam visuntur, sæpe multo minores, scabræ, pruriginosæ, ac furfuraceas squamas ex se proiicientes, quales non rarò conspiciuntur in volis manuum eorum, qui iecore calidiori sunt.

Lib. 5. c. 28

Epinyctides.

Causa. Fiunt ex abundantia bilioſi aduſtiq́ue humoris cum crassitie, vel etiam ex humore Venerea labe infecto, qui pustulas hasce reddit curatu difficiles, rebelles, diuturnas, dolorosas, malignas, ac contagiosas, cognoscuntur facile dioptrâ, seu speculo matricis, quo vteri affectus oculis subiici solent.

Nota.

Curatio. Curantur quatuor remed. generibus. Primò cibis boni succi, de quibus sæpius iam dictum est, & imprimis c. *de vteri hæmorrhoidibus*, abstineto ab omnibus acribus, acidis, salitis.

Attemperatio. Secundo vniuersalibus euacuationibus, vt sanguinis missione, & purgatione pro ratione plenitudinis, aut cacochymiæ; Præmissa igitur humoris attemperatione per sirupos borraginis, viol. fumariæ, cichorei,

chorei, cũ aquis vel decocto lupulorũ, ſmilacis aſperę, at ligni guaiaci. Purgatio inſtituenda per pilulas fœtidas de fumo terræ ad ʒj. ß: aut ℞. *agarici trochiſcati* ʒj. *pulpæ caſiæ* ʒj. *aut confectionis hamec* ʒ ß, *ſiru. roſ. aut viol. ſol.* ʒ ij. *in decoctione melancholica*, fiat hauſtus; confert etiam diacatholicon, diaphœnicon, aut apozema deſcriptum infrà c. *de uteri rhagadiis*, quæ ſi non proficiant præſertim adhibitis topicis de quibus ſtatim dicendum eſt, ſudores perneceſſarii ſunt ex decocto ſarſæ vel ligni ſancti, ſepiuſcule tamen tum cathartica, tum etiam ſudorifica repetenda, ob mali contumaciam. *Purgatio.*

Tertio localibus, quæ valeant humorem diſcutere, & malam eius qualitatem domare. Quocirca ſi manſuetæ puſtulæ ſint, balnea & inceſſiones conveniunt, ac poſtea abluere locum vino calido cum nitro, ac denuò aqua calida, ſubinde puſtulam lenire butyro cum ſulphure aut unguento ex oleo myrthino, & roſat. cum lithargyrio & cera, vel alumine cum melle, & mirrha, aut amurca cũ ſulphure, & argenti ſpuma, vel ovi vitello cum amurca in mortario ad coloris mutationem agitato, vel malicorio cum myrrha, & melle, inprimis autem valet hoc unguentum, quod ad puſtulas, & ſcabiem utiliter uti ſoleo, & paratum ad meos uſus in officinis habere. ℞. *radicum enulæ campanæ, pimpinellæ, lapathi acuti an.* ʒ iij. *aquæ fumariæ* ʒ vj. *aceti acerrimi, aut vini optimi, pro affectibus uteri* ʒ ij. *probè contuſa infundantur per diem ac noctem, deinde bulliant, & exprimantur forteiſſimè, expreſſioni adde therebinthinæ lib.* ß. *olei roſar.* ʒ iij. *ceræ* ʒß, *coquantur rurſus ad medias, & adde ſulphuris citrini* ʒj. ß. *ceruſſæ* ʒ v. *aluminis rochæ* ʒ ß, *ſalis gemmæ* ʒ ij. *olei ovorum*, ʒ. vj. *miſce bene agitando, deinde totum lava aquæ fumariæ*, demum quando iam eo utendum eſt, pro qualibet unica adde ʒ ß. unguenti lithargyrii, tum propter odorem, tum quia opus iuvat. Utilius eſt ſi prius locus madefiat aliqua ex aquis infra ſcriptis. *Localia.* *Vnguẽtum ad puſtulas & ſcabiem.*

Quarto ſi malignæ ac rebelles ſint puſtulæ, fortioribus utendum deſicativis, & iis, quæ puſtularum malitiam corrigant, quæ dum applicantur, ſirupi ex ligno Indico utiliter exhibentur, aut per eiuſdem decoctum ſudores promoventur, qui diſſipent ac dominent eandem malignam qualitatem. Utiliſſimumque eſt locum abluere aqua Lamphranci, quæ conficitur ex vino, aqua roſarum, plantaginis, auripigmento, flore æris, omnibus mixtis ad formam collyrii, mirificè enim confert malignis partium pudendarum ulceribus ac puſtulis, fecit eius mentionem Guido. *Si maligna ſint.* *Aqua lamphranci. C. 7. de ulceribus aucharum.*

Altera aqua. Securius tamen nec minus efficax est hoc aliud: ℞. *aloes, quantitatem unius ciceris, floris æris, quantitatem dimidij ciceris, pulverizentur, & adde vini albi, ℥j. aquæ plantaginis, capitum rosarum an. ℥ j.* ferventur in phiala vitrea, mire ac sine ullo nocumento sanat omnia ulcera, & pustulas partium pudendarum, si sæpe per clysterem aut siphonem infundantur. *Tirtia.* Eiusdem fere virtutis est id, quod ℞. *aquæ plantaginis, & ros. an. ℥ iiij. salis gemmæ, nitri, aluminis an. ℥ ij. sublimati ℥j. ß. bulliant ad tertias, colatura adde viride æris ℈j.* quo postquam usus fueris per biduum aut triduum, ad mitiora te convertito iterum ad id redeundo, quoad pustulosa caro evanescat, ac nova appareat: quidam supra hoc medicamentum diachylon applicant, & bene, quia sic non est necesse ad alia redire; & emplastra minus commode in uteri affectibus applicãtur: Hoc insuper quod summæ utilitatis est prætereundum non fuit, inceſſionibus factis ex decocto fumariæ, lupulorum, fabarum, cum pauco sale. Locus inungatur hoc linimento, aut pessus in eo immersus indatur ℞. *Radicis enulæ campanæ minutim scissæ ℥ iiij. coquantur exactè in q. s. aquæ cum modico aceto, aut vino* ut supra dictum est, *deinde pistentur ac per cribrum excolentur, & adde axungiæ suillæ sine sale ℥ iij. succi ebuli, & fumariæ an. ℥j. ß. mercurii saliva ieiuni aut vitello ovi extincti ℥ ß. ceruſſæ, litharg. an. ℥j. sulphuris vivi ℥ j. ß. misce agitando per horam, ac pulveres sensim commiscendo.* *Admonitio* quia autem pustulæ diutissimè interdum infestare solent in hisce partibus, aut externis, Admonendi sunt tyrones, tutum non esse eas omnino sanare, nisi fonticulus in crure reseretur, ac diu, ut alibi diximus, apertus servetur.

De uteri ulceribus.

CAP. XXIX.

Differẽtia. VLcus à vulnere distinguitur, quod vulnus extrinsecus semper accipitur, ulcus originem plerumq; habet ex interiori vitio. Ulcerum variæ sunt differentiæ, quarum quædam ex causis desumuntur quædam ex accidentibus: quædam ex iis, quæ in ulcere succrescunt. Et ex causis quidem ulcus, aut corrosivum est, aut sordidum, aut caver-

caverno ſum, aut fiſtulo ſum, aut cancro ſum; ex iis vero, quæ in ulcere ſuccreſcunt, ſanio ſum fit, virulentum, purulentum, ac vermino ſum: Ex accidentibus diſtemperatum, doloro ſum, tumidum, cum contuſione, vel cacoethes ſive malignum & depaſcens. In utero ſordida potiſſimum fiunt ulcera, aut maligna, quod locus excrementis, putredinique patret; maligna, aut in cancroſa degenerant, & non diſtant ab ulcerato cancro, de quo ſupra: aut in depaſcentia quæ *Noma* ab antiquis Græcis fuerunt appellatæ. Sunt autem Nomæ ulcera inæqualia, quæ indies magis magiſque ſerpendo vicinas partes exedunt ac depopulantur, cæteris fœtidiora, ſordidiora, acerbioraque, qualia plurima accidunt per antiquas dyſenterias in inteſtinis. Porro tam ſordida, quam depaſcentia, aut incipiendo fiunt, aut ex diſrupto abſceſſu, & aut in uteri cervice, aut in eius corpore, potiſſimum tamen in cervice, quia carnoſior, carnoſiores verò partes facilius ulcus depaſcitur. *Noma.*

Contingunt ulcera in utero, vel poſt fluxus muliebres acres, vel à medicamentis erodentibus, & exulcerantibus appoſitis, ut ſabina, colocynthide, & ſimilibus, aut ab excrementis retentis, & putrefactis in uteri plicis, ex ipſius uteri impotentia ſæpe etiam ex diſrupto abſceſſu, ex qua cauſa, ſi abſceſſus pituitoſus fuerit, ſcordida evadunt ulcera; ſi aduſtus, interdum in cancrum degenerant: non raro etiam eveniunt ex contagine Venereæ luis, & talia ulcera Chironia, vel Thelephia tempore fiunt, & eadem maligna ſunt: frequentius tamen ulceratur locus ob partus difficultatem, cum aut grandior fœtus educitur, aut corrupus miſerabiliter extrahitur. Hæc ex Hipp. & Galeno deſumitur. *Cauſæ.*

Generica ulcerati uteri ſigna ſunt, color in parte punctorius, & per intervalla ſanioſi humores, fœtidique ex utero prodeuntes; ac conſequuntur peculiaria ſymptomata affecti uteri, ut dolor capitis, præſertim ſyncipitis, qui ad radices oculorum, manus & digitos ſe extendit, dolent inſuper lumbi, inguina, & imus venter, febricula ſucceſſu temporis ſupervenit lenta cum crebris horroribus, menſtrua ſi quæ fluunt, purulenta & olida ſunt, durante affectu tumeſcit venter maximè crura, delirat, animo linquitur, perfrigeratur, & uti Hippocrat. cit. ſcripſit non concipit. *Hipp. 1. de morb. mul. Gal. lib. de tum. præter nat. Signa generica.*

Cæterum ſi ulcus in uteri oreficio, vel collo exiſtat, dioptra, inſtrumento

mento locis inſpiciendis idoneo, exploratur, ſi in profundo uteri, ab excrementis inde emantibus dignoſcitur. Specialia ulceris indicia ſunt, quia ex ſordido copioſus humor & ſanies, cum modico cruciatu profluit; ex depaſcente fœtida eluvies, nigra, viridis, livida cum doloribus acerbiſſimis, & aliis inflammationis ſignis, & quæ laxant medicamenta irritant, contraria leniunt. At ſi ulcus fuerit iam mundum, humor paucus, æqualis, craſſus, minimeque fœtidus cum facilitate promanat, Si ſemplex tãtum excoriatio extiterit, percipitur ardor & punctio, & interdum materia quædam ſubtilis ac ſeroſa emanat. Sed & excrementa, quæ uterum exulcerant, ſic dignoſcuntur, nam ſi tenuis ſanguis eſt, aut flava bilis, dolor acerrimus ſit, purgẽs, cum ardore, & febre: ſi falſa pituita, pruritas adeſt, intolerabilis, excrementum paucum cum fœtore, & pauca ſanie: ſi ichoroſa humiditas, excremẽta copioſiora fœtida: ſi ex melancholico humore, id quod excernitur eſt inſtar fecis vini: ſi ex menſtruis ſuppuratis, apparet ſicuti lotura carnis. Ulcerum in utero ſymptomata præter cætera conſideranda ſunt tumor & intemperies tumor ut plurimum eſt inflammatio, qua præſente paucus cruentus ac feculentus humor cum magno dolore prodit, diſtemperies autem ſi calida ſit, & ſicca deprehenditur ex defectu excrementorum: ſi frigida & humida ex abundantia eorũdem. Tandem externas cauſas, ut medicamenti erodentis uſum, fluxum muliebrem, & ſimilia, ex patientis aut aſſiſtentium ſermonibus dignoſces. Per conſenſum vero alicuius partis, an ex proprio uteri vitio ulcus fiat, ſeu potius foveatur, ex partis cuiuſpiam affectione deprehendes; & quia, quæ in utero excrementa generantur, purulẽta ſunt & compactiora, quæ vero aliunde prodeunt, tenuia ac ſanioſa.

Specialia.

Excrementorum exulcerantium.

Signa ſymptomatum.

Jam vero cum omnia matricis ulcera difficulter curentur quia pars totius corporis recrementa excipit, quæ conſolidationem impediunt, difficilius tamen quæ in fundo recondita, quam quæ in cervice expoſita, quia uteri fundo medicamenta minus commodè applicantur, & quia totus nervoſus ſerius coaleſcit, adhæc recentiora, & in iuvenculis faciliorem ſuſcipiunt curationem; Inveterata, & in ætate provectis in hydropem vel mortem deducunt, quin etiam pura ſordidis, ac depaſcentibus minus periculoſa.

Prognoſtica

Hic animadvertendum eſt, abſceſſus rumpi nonunquam ad interiorem

Animadverſio.

teriorem vteri partem,& tunc foras per vteri capacitatem, & ceruicẽ eius pus effluere,ſicuti menſtrua expurgantur. Interdum in exteriori ſuperficie corporis ipſius vteri intra corpus iuxta inteſtina, & peritonæum,quo caſu ſi inter ea loca pus colligatur aperrione opus eſt, vt in hydropicis; aut etiam rumpitur in externa ſuperficie ceruicis, idque vel aqua veſicæ adhæret,& tunc pus effluens per eam egreditur,viciſſimque vrina per vteri ceruicem promanat, ac non rarò ab impacto pure ſupprimitur; vel qua recto inteſtino,& tunc clyſteres per pudendum, vteri vero ablutiones peranum,emittuntur.

Curatio.

Curantur vteri vlcera quinq; remed.generibus,Primò iis,quæ antecedentẽ peccantẽ humorẽ euacuare valeãt,ac morboſum,vti vocãt, apparatum emendare, quod fit laudabili victus ratione,ſanguinis miſſione,& purgatione; Eſto igitur aer ſiccus,& in actiuis temperatus, ſomnus cõſueto paulo longior; exercitium vitandum, cuius vices moderatæ ſuppleãt: frictiones, repletiones arcendæ, aluus emollienda, animi affectus inhibendi,ac inprimis coitus vt infenſiſſimus. Cibus ſit parcus,ac humori peccãti cõtrarius,vt cremor ptiſanæ,oua recẽtia,tremula,lac, iuſcula gallinarũ,& cato earundẽ, præſertim extremitates, & auiculæ montanæ, paſſulæ,amygdalæ, piſtaceæ. Potus vinũ album dilutũ aut adſtringẽs,vel aqua ex decoctione hordei torrefacti, ac radicis liquiritiæ,tam cibus,quam potus moderatè,& debito ordine ſumantur.Deinde vniuerſales euacuationes topica medicamẽta præcedant,ac inprimis quidem ſanguinis miſſio ex giberi vena pro virium robore,ſubinde ex pede,deinde purgatio poſt humorũ præparationẽ adminiſtretur pro natura humoris redundantis, ſicuti ſæpe iam repetiuimus, cauendo ſemper ne quicquã miſceatur, quod humores ad vterum deducat. Auertunt inſuper vomitus,frictiones partiũ ſuperiorũ,ſudor per decoctum ligni ſancti,ſaſſæ parellæ, aut radicis chinæ.

Victus.

Sanguinis miſſ.

Vomitus.

Sudor.

Secundo quia vlcus curari nequit, niſi accidentia, ſi quæ adſunt, corrigantur,conſiderandum an inflammatio coniuncta ſit,intemperies,aut dolor: & ſi quidem cum inflammatione vlcus compoſitum eſt,iis vtendum,quæ ad illam c.proprio ſcripſimus:ſi cum intemperie, iis quæ c. *de vteri intemperaturis*; ſi cum dolore,iis quæ c. *de cancro quinto remed. genere*: & ſi dolor partes ſuperiores pertingit, balneis vtendum, habendaque ratione ſemper eius partis,ſi qua ſit, ex qua acres ad vlcus humores confluunt.Peculiariter autem,ſi intemperies ſicca ſit,vlcus ablues infuſa aqua tepida cum ſaccharo,aut aqua vel ſucco portu-

Accidentium correctio.

Vlcus cum intemperie.

lacæ vel cremore hordei; si humida, vino lauabis, aut decocto Guaiaci, vel similacis, in quo incoxerint alumẽ, malicorium, aut similia, at si adiuncta sit vteri vel vlceris labiorum durities, olea miscenda, quæ c. *de scyrrho vteri* dicta sunt vel ℞. *radicis althææ, liliorum alb. an.* ℥ ß. *pulegii, origani an. m.* ß. *seminis lini, fœnugræci an.* ℥ ß. *flor. ros. p. j. coquantur in pari q. aquæ, & vini, colaturæ adde adipis anserini* ℥ *j.* aut ℞. *lactis bubuli, vel asinini* ℥ *iij. olei liliorum alb.* ℥ *j.* ß. *adipis anserini* ℥ *j. misce.*

Si sordidum. Tertio si vlcus sordidum fuerit, detergentibus medicamentis vtendum est, veluti hydromelite, aut melle ros. cum decocto passularum, Ireos, & hordei, aut ptisanæ cremore cũ melle, vel cum decoctione furfuris, & lentium decortic. addunt quidam fœnugræcum, & malvam, sed minus vtiliter, quæ nimis humida sunt, applicantur, quia vlcus humidum est, & abstergi postulat, & natura partis sicca, quæ conseruari debet. Quod si vlcus quia sordidum est, aut cum aliqua putredine, quam fœtor accusat, validioribus indiget detergentibus, dissoluitur in aliquot ex prædictis liquoribus vnguentum Apostolorum, aut Ægyptiacum, vel mundificativum apii, quod hac ratione paratur, ℞. succi apii aut petroselini ℥ ij, mellis rosacei ℥ j. ß. farinæ hordei q. 5. ad ignem leui ebullitione fiat pulticula, cui addunt aliqui terebinthinæ ℥ ß. maximè si pars neruosa sit: at si corruptionis, aut malignitatis timor adsit, adde succi absynthii, aut nicotianæ ℥ i. ac si calor sit magnus tantundem succi plantaginis, in quo etiam pessaria intingi possunt, aut in hoc alio: ℞. *foliorum absynthii, centaureæ, agrimoniæ an. m.* ß. *radicis aristolochiæ* ℥ ß. *coquantur in* 5. *q. hydromelitis, & addefarinæ orobi, hordei an. q.* 5. *pulueris radicis Iridis Illyricæ* ℥ *ij. cum melle despumato* fiat vnguentum; vel aqua marina salitaue, cum aluminosa seu lixiuio vlcus abluatur, aut etiam vino albo aut puluere aluminis vsti, vel aristolochiæ, & Iridis, laudat Auicenna id quod ℞. *litargyrij, cerussæ, sarcocollæ an.* ℥. ß. *ceræ, & olei ros. q.* 5. fiat vnguentum, in quo madidæ flammulæ vtero applicentur. Verum aluminosa aqua, & ea quæ metallica recipiunt, non, nisi cum cicatrix iam est inducenda, conueniunt. Quod si in vlcere acrimonia punctura que persentiantur, medicamenta detergentia citra mordacitatem esse debent, ideoque neque apium, neque absinthium, neque reliqua calidiora sunt admiscenda, sed iniiciẽdum serum lactis cum melle, vel sirupo ros. aut ℞. *fol. plantaginis, myrthi, oliuarum, capyll. Veneris, agrimoniæ an. m. j. coquantur simul in q.* 5. *aquæ, colaturæ adde sirupi ros.* ℥ *iij.* vtero iniiciatur.

Putridum.

Mundificatiuum apii.

Cum acrimonia.

At si

At si medicamenta hæc non sufficiant, suffumigia sunt administrãda, quæ fuliginem generant, vt ℞. *thuris, masticis, myrrhæ, styracis, ladani, lapidis pyritis, auripigmenti an.* ʒ *ij. therebinthinæ q.* ʃ. fiant trochisci pro suffitu. *Trochisci fuliginem generantes in vlcere.*

Quarto, si vlcus depascens fuerit, opus erit iis quæ valentiori adstringendi facultate prædita sunt, frigidaque sint stiptica, & exsiccantia, quo in casu primas tenet aqua aluminosa, quæ repellit & exsicca; vtilis etiam aqua plantaginis, rosarum, chalybeata in qua incoxerint cyperus, myrobalani, nuces cupressi, malicorium, balaustriæ, marrubii, vel centaurium: Fernelius commendat aloen, & absynthium. Ex harum igitur rerum decoctione fiant fomenta, & incessiones, aut mulsa iniiciatur, in qua aliquot ex dictis simplicibus incoxerint, additis ʒ *ij* pulueris Iridis, & aristolochiæ, vel in eadem mulsa coquatur lentiscus, calamus aromaticus & absynthium: ac si vlcera rebellia existant adde floris æris ʒ iij. aut ex Pauli consilio chartam combustam; vel si conspicua sint, arsenici ʒ j. tametsi scarotica difficulter vterus sustinent, vt Aetius notauit. Si caro superemineat, adiice, quæ exedant, vt alumen vstum & reliqua mitiora caustica, quæ sine dolore carnem conterant, de quibus c. *de Nymphæa* 3. remed. genere. *Depascens, & erodens. Rebelle. Cum supercrescente carne.*

Quinto vlcera ab accidentibus vendicato, simplex vbi iam fuerit, leuioribus abstergentibus curatur, vt melle ros. cum aqua hordei, & ex decoctione ros. siccarum; sero lactis cum saccharo vel decocto lentium, cum sirupo ros. sic. vel succo plantaginis aut polygonii, & portulacæ decocto cum melle ros. in quibus insuper liquoribus si dissoluas puluerem aloes, tutiæ, hæmatitis, chartæ combustæ cucurbitæ siccæ, & adustæ optimum paraueris; aut ex iisdem pulueribus cum oleo ros. & cera fiat vnguentum, quod eodem liquore diluatur, addes autem pro ʒ j. pulueris ʒ j. olei: In quibus medicamentis flocci made fiant pro pessariis vel in sequenti vnguento. ℞. *olei rosarum* ʒ *iiij. ceræ albæ* ʒ *j.* ß. *liquefiant, & in mortario plumbeo, cum lacte mulicbri aut caprino diu atterantur, donec albescant, tunc reiecto priori lacte aliud iniiciatur, idque ter quaterue fiat, tunc adde croci* ʒ *j.* fiat pessus, qui dolorem mitigat & calorem restinguit, cui consimile hocaliud censetur: ℞. *tut. alotæ* ʒ *j. litargyrij, sarcocollæ, ceruſſæ an.* ʒ ß. *cum oleo ros. & cera* fiat vnguentum, quæ quidem omnia non solum in forma pessarii subiecta verum etiam abdomini, *Vlcus simplex.*

& coxis impoſita proſunt, ac per latentes meatus transferuntur, iiſdē etiam aloe, myrrha, Iris & alia ſarcotica admiſceri poſſunt, iiſdemque partibus, aut ſuper vnguenta ſequens emplaſtrum applicetur, quod cuncta vlcera mirifice ſanat, ℞. *galbani* ℥ *j. ammoniaci, bdellii an.* ℥ *ij. opoponacis* ℥ *j.* omnia comminuta imponantur in olla vitreata, & affundatur acetum optimum poſt diem naturalem lento carbonum igne liquefiant, & per ſtramen extrahantur, ac exprimantur, colatura denuo coquatur ad aceti conſumptionem, ſemper miſcendo, quæ per ſe bene obturata ſeruentur; ac ſeorſim, ℞. *olei oliuarum lib. ij. ceræ nouæ lib. ß. liqueſiant ad lentum ignem; quibus ab igne ſeperatis adde litargyrii lib. j. ß. miſceto*, quoad nigreſcant, tunc paulatim affundito prius liquefacta materialia, bene aduertendo, ne virtus exhalet, tunc adde *vtriuſque ariſtolochiæ, calami aromatici, myrrhæ, thuris an.* ℥ *j. olei laurini* ℥ *j. ß. ac tandem optimæ terebinthinæ* ℥ *iij.* miſceantur diligenter, quoad in frigidam iniecta materia poſtea manibus non adhæreat, ſed malaxari poſſit. Atq; eo tempore patiens cibis reficiatur, vt cato copioſius generetur, ſæpe etiam ſatis eſt molliori flocco vlceris labia extergere, & eius cauitatem ſiccis etiam linimentis replere, vbi nulla iam adeſt malignitas, nulla craſſior ſordes, nam dum hæc perſeuerant, vlcus abluere, antequam medicamenta applicentur, ſingulis curationibus neceſſe eſt, ac ſi ſanies acris fuerit, ſero vlcus abluatur, ſi copioſa ſordes, melicrato, ſi multa & acris, ſero cum ſirupo roſ. vel ſacchari octaua parte; ſi cauum, vino; ſi putridum & malignum, aqua marina, vel lixivio aut vrina veteri, diluro marrubii, aloes, abſynthii, myrrhæ in vino: fiſtuloſum iis, quæ c. *de fiſtula* reperies, aut certè cum vino adſtringenti, vel ex decoctione myrrhi, thuris, nucum cupreſſi, mumiæ, myrrhæ. Demum quæ cicatricem obducunt adhibenda, aut liquorib. diſſoluta aut in forma peſſi, talia ſunt vnguenta ſiccantia, vt de pompholige, de plumbo, de ceruſſa, vel id quod ſupra deſcripſimus ex roſ. cera, & lacte in mortario plumbeo ductis: Hæc pauca admoniti, vt vlcere in ceruice exiſtente peſſariis potius, in fundo verò vterinis clyſteriis vtamur, & ab vterino clyſteri peſſus applicetur, ac emplaſtrum Epigaſtrio, & coxendicibus imponatur Secundo notandum ex Galeno vlcera vteri, ac pudendi medicamenta oppido ſiccantia expoſcere, tum ob partis ſiccam naturam, tum ob recrementa, quibus hæc loca abundant. Tertio vſum hypocauſti vtilem ſemper eſſe, quia exſiccat.

Vlceris ablutio.

Cicatrizantia.

Admonitiones.

5. methodi.

Scholium.

Scholium.

Tria in ulcere apparere ſolent recrementa, uti ſcribit Galenus, tenue unum, quod Icor dicitur ſive virus, & ulcus humectat, unde virulentum, ſeu icoroſum: craſſum alterum, quod ſordes etiam nuncupatur, unde ulcus ſordidum, nam quemadmodum in ſingularum partium coctione duplex gignitur excrementum, tenue unum, & vaporoſum ex ſeroſo liquore qui fuerat ſanguinis vehiculum, & inſenſibiliter tranſpirat: craſſum alterum, & terrenum ex quo ſordes ac pili gignuntur, & ſunt reliquiæ ſanguinis, quæ incoctæ permanſere, aut aduſtæ, eodem autore: ita hæc duo in ulcere recrementa ſuboriuntur. Præter quæ tertium inſuper eſt, quod pus dicitur, ac fit ex ſanguine extra venas effuſo per earundem, & arteriarum diviſionem, qui cum non poſſit à natura, gubernari & ab aere ambiente alteretur, corrumpitur; ac multitudine hoc recrementum reliqua dura obſcurat, vel ex eodem, cum prædictis recrementis, ſi in maiori copia ſint, fit ſanies. 3. meth. 3. Icor ſive virus. Sordes. 1. de ſanit. tuend. 12. Pus.

Tametſi ſunt qui autumãt ſaniem & Icorem non differre niſi hoc duntaxat, quod ſanies incipiente ulcere; Icor ſaneſcente iam appareat, virus ex maligno fluat; & Galenus Icorem, & ſaniem idem eſſe ſentit. Sed utcunque ſit, ex tenui recremento ulcus humidum redditur, ex craſſo ſordidum; quocirca duplex medicamentum ulcus exigit, ut humidum, ſiccans: ut ſordidum, expurgans & extergens, ſordes enim per ſe non efluunt, ſed ulceri adhærent; & cum nullo tempore natura ceſſet, nullum certe tempus erit, in quo duo hæc in ulcere non colligantur, ſubindeq; utrumque medicamenti genus deſideretur. Sanies. cit. meth.

De uteri fiſtulis.

CAP. XXX.

FIſtula eſt cavum, profundum, ſinuoſumq; ulcus anguſto foramine patens, callo obductum; quo quidem callo à ſinuoſo differt; fiſtularum plura ſunt genera, quæ ex figura deſumuntur; aliæ quippe breves ſunt, aliæ altius penetrant, aliæ rectæ intus feruntur, aliæ ſimplices exiſtunt, aliæ duplices, aut multiplices, quaſi ramulis ab uno ore intus ſparſæ, interdum rectæ, non nunquam flexuoſæ, tortuoſæque aliæ intra carnem deſinunt; aliæ ad oſſa, & cartilaginem penetrant. *Definitio.* *Differtia.*

Fiũ fiſtulæ tanquam à cauſa remota, ex corruptis putrefactisque humoribus, tanquàm vero à proxima, à difficilimis & negligenter

curatis ulceribus: aut ex abſceſſibus, haud tempeſtivè apertis. In utero autem non raro contingunt, præſertim in eius oſculo, & pudendo, tum quia prædicta ulcera, & abſceſſus ibi minus commodè curantur tum quia plures erodentes, & acres humiditates ibi abundant, à quibus molliſſima carnis ſubſtantia facile exeditur, ac poſtea difficulter coaleſcit, quæ calli, ac fiſtulæ potiſſima occaſio eſt. Proveniunt inſuper fiſtulæ, ut Hippocrates lib. *de fiſtulis* ſcribit, ex contuſione, aut equitatione, ſed hæ cauſæ potiſſimum in ſede fiſtulam gignunt.

Signa. Cognoſcitur ex figura fiſtulæ factitiæ non abſimili; id enim nomen habet ab arundinearum fiſtularum translatione. Deprehenditur etiam dolore nullo, niſi fiſtula nervum attingat, adhæc digiti compreſſione pus egreditur virulentum, quod ſi album ſit, fiſtulam recentem eſſe arguit, & in carne; At ſi craſſum viſcidum & inæquale, antiquam; ſi tenuè paucum & nigrum cum dolore effluit, nervi corruptionem accuſat; ſin autem fiſtula os pertingat, & non penetret ad ipſius cavitatem, pus apparet tenue, ac pallidum; oleaginoſum medullæ corruptionem atteſtatur, & fiſtulam ad oſſis cavitatem penetraſſe. At ſi fiſtula venam penetravit, ſanguis exit cum pure craſſus, & multus, tenuis vero & paucus ac per ſaltus, ſi arteriam. Quod ſi uteri fiſtula in ſuperiori parte conſiſtat, & ad veſicam permeet, urina per fiſtulam inſtillat, ſi in inferiori, & inteſtina perforat alvi excrementa; quam altè vero, & ad quem locum fiſtula perveniat demiſſo per foramen inſpicillo dignoſcitur, uti Celſus docet ex quo horum pleraque & ex Hipp. & Paulo. Ubi notandum quod oſculum fiſtulæ interdum clauditur, & aliquantulum poſt alibi pullulat. Porro expeditius curatur fiſtula recens, ſimplex intra carnem, & in corpore iuvenili, ac boni habitus: laboriosius, anfructuoſa, multiplex, profunda, quæve os, cartilaginem aut nervum læſit, aut ad veſicam, inteſtinumve penetrat, in ſenili corpore, & pravis redundante humoribus.

Cel. l. 5. c. 28. Hipp. lib. de fiſtu. Ia. P. lib. 4. c. 48. Prognoſticum.

Curatio. Curatur iis, qua fluxionem impediant, quo fiſtula medicamentis promptius cedat, deinde antecedentis cauſæ emendatione, habita ſemper ratione totius corporis; Speciatim autem quinque remed. generibus; Primo optima victus ratione parum exſiccante, ut euchymis cibis, & aere ad ſiccum tendente: Deinde prout corpus pletoricum, aut cacochymum eſt, ſanguinis miſſione aut purg tione

gatione; item frictionibus, & ligaturis partium ſuperiorum, ſi ex fluxione fiſtula pendeat: balneis etiam ſulphureis, præcipuè ſudoribus ex decocto ligni Indici, aut ſarſæ, hæc enim exſiccando fluxum curāt, ideoque poſt univerſales purgationes, & ſudores convenit etiam ſirupus de ligno, aut de ſarſa, aut hoc apozema per aliquot dies ſumptum, *Apozema.* ℞. *foliorum olivæ, filicis maris an.* ℥ *j.* ß, *radicis gentianæ* ℥ *j. centaureæ* ℥ *vj. fol. portulacæ m.* ß. *plantaginis, agrimoniæ an. m. j. polypodii* ℥ *v. hordei mundi p. ij. coquantur in lib. iiij. aquæ ad tertias, facta colatura adde ſirupi roſati* ℥ *iiij.* ſed ſi addas ſirupum de roſis ſiccis, magis fluxio præpedietur.

Secundo orificii dilatatione, quo melius mundari extirpatiq; fiſtula queat; dilatatur autem immiſſa radice gentianæ, brioniæ, ariſtolochiæ mundatæ, vel ciclaminis aut medulla ſambuci, vel potius ſpongiola retorta, & acuta, quæ prius maduerit in ſequenti aut ſimili medicamento, ℞. *ceræ, ac reſinæ an.* ℥ *j. liqueſiant, & adde ſublimati* ℥ *j. tunc ſpongiola intingatur, & fortiter exprimatur in prælo*, ac applicetur, ibique per 12. horarum ſpatium maneat. *Orificii dilatatio.*

Tertio iis, quæ callum conterant, atque illidant, quo facilius ulceris labia uniantur, quod fit uno, è tribus mediis, medicamento, ferro, igne; ac fiſtula recens ſit, nec admodum profunda medicamenta ſatis erunt, ut penicillum madidum in aqua roſ. cum modico arſenico, aut in hoc altero mirabili liquore, præſertim ſi à morbo gallico originem traxerit, deſumitur ex Fernelio, & ℞. *ſublimati g. xij. aqua plantaginis* ℥ *vj. in cineribus calidis in phiala vitrea bulliant ad medias, aut* ℞. *unguenti Ægyptiaci* ℥ *j. pulveris Iohannis de Vigo* ℥ *j. diſſolvantur in* ℥ *ij. aqua plantaginis, aut unguentum Ægyptiacum cum lixivio diluatur*, aut ℞. *ſucci aſphodeli* ℥ *iij. mellis, auripigmenti, calcis vivæ an.* ℥. *ij.* miſce, & in fictili coquantur, in furno cocta pulverizentur. quo pulvere conſpergantur lichynia; ante tamen quam hæc applicentur callus emolliendus erit quod fiet peſſo aureo, aut ℞. *aſipi humidæ, radicis lilij. illyricæ, therebinthinæ an. partes æquales fiat* unguentum: cui conſimile parabis ex pari quantitate medullæ cervinæ, olei liliorum, & ceræ; At ſi fiſtula eſt admodum profunda, aut ſinuoſa, medicamenta diſſolvantur in vino albo, & melle quibus incoxerint agrimonia, & gentiana, ſumatur vero ℥ j. pulveris & ℥ iiij. liquoris, vel ℞. *unguenti. Ægyptiaci* ℥ ß, *ſublimati* ℥ ß, *auripigmenti* ℈ *j. lixivii. & aquæ plantaginis an* ℥ *Calli illiſio. Liquor ad puſtulas fiſtulas & ſciſſuras.*

an. ℥ *iiij. aquæ rosarum* ℥ *ij. bulliant ad tertias* iniecto hoc liquore orificium fistulæ obturetur cera, vel gossypio, ut intus per aliquod horas manens, quod volumus, perficiat. Abluitur etiam ulcus cum aqua forti, sed hæc, & quæcunque arsenicum, vel sublimatum recipiunt vehementiora sunt, & ulceribus muliebris pudendi magis quam utero conveniunt, nisi durior callus sit, & patiens sectionem formidaverit, utcunque tamen circumcirca unguentum de bolo armeno semper applicetur: sequens aqua destillata fistulæ, cancro, & antiquis ulceribus utilissima est, atque etiam mundo muliebri ℞. *vitrioli scriptorum* ℥ *j. salis ammoniaci, nitri an.* ℥ *j. albumina ovorum indurat. sub prunis numero xx. incorporentur & sic manent, per horas duas, postea distillentur.*

Aqua destillata.

Præscisio.

Secundus modus calli illidendi est inciso, qua tum utendum, quando callus durior fuerit, & antiquior, fit autem incisio, (pronunciato prius periculo) usque ad fistulæ finem, & callus unguibus, aut scalpro radicitus avellitur, excoriaturque cavendo semper venarum arteriarumque sectionem, quo facto ulceris cavitas abstergenda, ut infra 4. remed. genere. Tertio modo ustione callus de medio tollitur, quod tunc fit, quando non solum callosa, sed virulenta, & maligna fistula, in pudendo muliebri potius, quam in uteri osculo, extiterit, aut ex Venerea lue originem traxerit. Fit porro ustio candenti ferro; aut caustico medicamento hac ratione, ureri aut pudendi cavitatem prius dilatabis, deinde specillo immisso per fistulam cuius ductu, fistula ipsa discindatur, partem elychynis formabis, donec undique discissa labia disiungantur, secunda vel tertia die medicamentum causticum, de quo supra, applicabis, vel ferro ignito, si necessitas id postulet, partem inures, circum fistulam positis, quæ repellant ac refrigerent, ut unguentum de bolo, in ipso ulcere mitigatorio ex rosaceo, & oviluteo, deinde butyro aut pinguedine utendum, qua crusta deiiciantur, tunque pus coctum apparebit.

Vstio.

Mundificatio ulceris.

Quarto ubi tale iam videris pus, iis quæ ulcus detergunt ac mundant utendum est, quippe eius cauum carne impleatur oportet, antequam labia coalescant, fieri autem id nequit, priusquam removeantur impedimenta; quæ vero ulcus detergunt mutuanda sunt ex superiori capit. 3 & 5. remed. genere peculiariter tamen fistulis convenit mundificans ex ℥ iij. vini, & ℥ j. mellis ros. aut ℞. *therebinthinæ lotu vini sublimati* ℥ *j. succi apii, agrimoniæ, Nicotiānæ an.* ℥ *iij. mellis rosarū* ℥ *j. pul-*

℥ j. *pulueris aristolochiæ rotundæ* ℥ ij. *coquantur succi cum melle ros. & therebinthina ad mediæ partis succorum consumptionem, tunc reliqua misceantur,* quod si mundato iam vlcere addas myrrhæ, sarcocollæ, radicis iridis an. ℥ j. egregium efficies medicamentum ad producendam carnem; At si crassius pus fuerit, maior fiet detorsio, hac forma ℞. *therebinthinæ, resinæ, mellis an.* ℥ ij. *myrrhæ, sarcocollæ, farinæ lupinorum, fœnugræci, ac radicis ireos an.* ℥ j. ß. fiat vnguentum. Sequens insuper lauacrum desiccat, & partem confortat ℞ *vini albi* ℥ iij. (*quidam accipiunt vini* ℥ ij. *aquæ ardentis* ℥ j.) *mellis ros.* ℥ x. *myrrhæ, aloes sarcocollæ an.* ℥ ij. *ferueant lento igne ad tertias,* & per siringam vlcus eluatur; tertium hoc non solum detergit, verum etiam ad exterendum callum, si quid eius adhuc supereſt, vtilissimum est, ℞. *Foliorum plantaginis absynthij, centaureæ minoris sabinæ foliorum oliuæ, agrimoniæ. an m. j. radicis gentianæ contusæ* ℥ ij. *fiat decoctio in vino albo, colaturæ lib.* i. *adde mellis ros. sirupi de absynthio an.* ℥ j. ß. tandem ea administranda quæ cap. superiori ad consolidandum, ac cicatricem inducendam retulimus. *Liquer ad abluëdum & exterendum callū.*

De uteri rhagadiis, siue fissuris.

CAP. XXXI.

HAud aliter atque in ano, in manibus, labiis, & mammarum papillis ex vehementi frigore, vel septentrionali vento, aut immodica iecinoris siccitate, ita in vteri ostiolo fissuræ, seu rimæ fiunt, quas græci rhagadas vocant, ac sunt vlcuscula, in longum, & angustum deducta, interdum profunda cum labiis callosis, interdum superficiaria ac sine callo, alia humida, alia sanioſa, alia arida, alia cancroſa, quorum labia semper, cum diuturna sunt, callum contrahunt, & indurantur. In quo malo caro non exeditur, sed cutis ad nutum plicaturarū partis contrahitur, ita vt pars citra dolorem proprio fungi officio non possit, antequam cicatrix omnino obducatur, ideoque affectus importunus est, ac permoleſtus. *Definitio.* *Differētia.*

Porrò fiunt vteri rimæ aut ex violento enixu, ob magnitudinem capitis infantis, aut etiam ex coitu pudendo grandiori facto, tertia causa est humorum acrium, & erodentium affluxus, maximè si lentoris nonnihil particeps fuerit; quarta est vteri ingens siccitas; *Signa.*

quinta inflammatum condyloma, quod præ nimia tensione cutim
Signa. disrumpit: vteri rhagades, primum quidem latent ob partus dolores adhuc recentes, postea paulatim percipiuntur, vel ad manus contactum, vel in coitu quia ex affrictu cruentatur pars; deprehenduntur insuper sinu dioptra instrumento adaperto, tunc enim scissuræ in ostioli circuitu oculis patent, atque hæc sunt generalia signa; specialius verò, si ob partum laboriosum, aut pudendi virilis magnitudinem fiant, ex relatione id dignoscitur; si nulla ex his causis præcesserit dioptrismo explorandum, an condylomatis tumentis ratione cutis scissa fuerit, & si nec id quidem adsit humores acres, & erodentes, ac mordaces causam præstitisse, coniectandum est, aut etiam biliosos, qui ex calore deprehenduntur, reliqui ex mordacitate citra calorem, & ex iis, quæ fluunt.

Curatio. Curantur 5. remed. generibus, primo victu humidiori, ac lubricante, fugiendo semper acria, & alvum comprimentia, esto igitur cibus gallinarum, pullorum, arietis, vituli, hædique caro elixa, & eorum iuscula, aut brodia ex intybo, scariola, bugloss, borragine, spinachijs, mercuriali, oua sorbilia, ptisana, lac amygdalinum, passulæ imprimis prosunt, & cereuisia potius quam vinum, caseum viter, aromata, pira, pineorum nucleos, nuces, oliuas, violentos motus, choreas saltem, vociferationem, & viri accessum.

Euacuatio. Secundò euacuantibus, si ex acribus humoribus malum originem traxerit, quod fiet, si plenitudo adsit, sanguine misso, pro redundantiæ ratione, deinde purgatione, ex cassia manna, sirupo ros. aut viol. solutiuo, diacatholicone, confectione hamec sine scammonino,
Præparatio. rhabarbaro, & similibus; facta prius humoris præparatione per sirupum de cichoreo. ros. viol. borraginis, de fumaria cum aqua earũdem herbarum; à fortioribus catharticis plane abstinendum, quia epar calefaciunt. Postea iecur ac vniuersum corpus refrigeretur serapijs, & apozematibus, quæ mulcebrem habeant facultatem, vt etiam balneis aquæ dulcis, quæ vtilissima sunt. Apozema in hoc casu mihi crebra experientia probatum sequens est. ℞ *hordei mundi p. iij. foliorum lupulorum, endiuiæ, asplenij, fumariæ, borraginis, acetosæ an. m. j. camedrios, campithios, squinanti an. p. j. florum cord. seminum frigid. an. p. j.* ß. *infundantur per horas vj. in lib. vij. aquæ; postea coquantur vaso cooperto, in fine adde foliorum sennæ ℥ j. coletur, & cum sacchar. 5. q.* fiat apozema clarum

rum, aromatizatum ℥ j. ſpecierum triaſandali. Eadem prorſus curandi ratio ſeruanda eſt, ſi à condylomate malum proueniat, facto initio à ſanguinis miſſione ex brachio, revulſionis gratia, deinde ex pede, mox chirugia curabis, vt c. *de condylomate* ſcriptum eſt.

Symptomatum curatio Cruor.

Tertio iis, quæ accidentia corrigunt, quocirca ſi à laborioſo partu, aut virilis pudendi magnitudine, fiſſuræ cruorem effundunt ſtatim à principio fluor ſiſtendus ſequenti clyſtere vterino ℞ *foliorum plantaginis m. j. florum & capitum roſ. an. p. ij. coquantur in ʒ q. aquæ ad medias, colaturæ ℥ vj. adde pulueris ſanguinis draconis, boli armeni, myrrhæ, thuris, ariſtolochiæ an. ʒ ß. vel omnia ſimul coquantur, contundantur, & per cetaceum extrahantur, vel per ſtramen, & addito oui albumine cum prædictis pulueribus ex* lana madida fiat peſſus. Si vero fiſſuræ ſiccatem, calorem, ac pruritum habeant, fouendus eſt locus humectantibus, vt hoc decocto, ℞. *carnis cancrorum fluuiat. limacum, ranarum an. ʒ ij. hordei p. ij. maluæ, lenticulæ paluſtris an. m. j. ſeminis lini ℥ j. coquantur in q. ʃ. aquæ decocti ℥ v.* iniicere per vterinum clyſterem: deinde vteri oſtium liniatur vnguento de ceruſſa cum caphura, vel alio ex muſcilagine ſeminis cydoniorum, malurarum, pſylii, cum lacte caprino, & butyro vaccino aqua roſ. ſæpius loto; quod ſi ardor & dolor fuerit magnus ℞. *vnguenti populeonis ℥ j. caphuræ ϑ ij. ceruſſæ lotæ in aquæ roſ. ϑ j. cum albumine vnius oui, miſce*, vel vtitor lacte muliebri cum ſaccharo vel vnguento albo, cum caphura, vel vnguento pompholigos populeonis an. ʒ i caphuræ ϑ ij, miſce. Meſues vehementer laudat oleum de ſemine lini calidum per ſe ſolum ad thagades ani, & dolores hæmorrhoidum, ſunt autem vlcera ani, & pudendi ſimiliter ferè curanda, primas tenet vnguentum pomadæ, quod per Germaniam & Italiam mirificum paratur, in Hiſpania dicitur *cevum confectum*.

Siccitas & pruritus.

Pomada.

Labiorum vnio.

Galen. de comp. med. per locos 9. Paul lib. 3. cap. 77. Aet. li. 6. cap. 107.

Quarto iis, quæ iſtius generis vlcerum peculiarem habeant rationem, & labia coniungere, ac carnis generationem adiuuare valeant, in iis enim Galeno Paulo, & Aëtio autorib. manuum operatio, & mordacia medicamenta vitari debent. Antequam igitur in prædictos vſus vnguenta applicentur, locus per vterinum hunc clyſterem abluatur ℞ *fol. roſ. myrthi, plantaginis, taſſi barbati, caudæ equinæ an. m. ij. malu. viol. an. m. j. hordei mundi, lentium an. p. ij. coquantur in ʒ q. aquæ ad tertias, colaturæ ℥ vj. adde ſirupi roſ. ʒ ij. aut* fiat fomentum ex decoctione eâdem, deinde apponatur ſequens vnguentum, *ceruſſæ, lithargyri an.*

Vnguenta ad fiſſuras.

℥ vj. *plumbi vsti & loti* ℥ *iiij. myrrhæ, & aloes an.* ℥ *ij. gallarum* ℥ *j. cum oleo myrthino, ac vino veteri misceantur.* Valet oleum de vitellis ouorum, & de semine lini, quæ in mortario plumbeo agitentur, vel vnguentum ex oleo de semine lini, butyro, & vitello oui, aut vitellũ oui cum oleo ros. aut succus plantaginis, & portulacæ, agitatus in mortario plumbeo ad coloris mutationem, addita axungia anseris, aut anatis hoc mihi expertum est maximè in fissuris mammillarum ℞. *olei ros* ℥ *ij pulueris mirobalanorum citrinorum* ℥ *iiij. ceræ q. s. misce*; optimum est, quod conficitur ex mucilaginibus cydoniorum ac plumbo vsto cum oleo omphacino ros. de salice, ac vitellis ouorum; aut cerotum lichargyrium; vel ℞ *oui vitellum assum, vino dissoluatur, & cerato ros. misceatur*; est etiam mirificum id quod recipit *pompholigos lotæ, plumbi vsti, ac loti an.* ℥ *ij. cerussæ, litargyrii an.* ℥ *j. gummi tragacacanti* ℈ *iiij. thuris pulueris radicis simphyti an.* ℥ *ij. terantur diligenter, & cum vnguento ros. excipiantur*, cui si calor adsit magnus, adde succi plantaginis, portulacæ, aut centaureæ ℥ ß. & vitellum oui assum; commendatur adeps hirci cum vnguento ros. etiam ad manuum scissuras, quæ sanè cuncta, si in mortario plumbeo ad coloris mutationem agitentur, vtiliora euadunt, nec minoris efficaciæ censetur id quod recipit *olei de vitellis ouorum, de semine lini an.* ℥ *x. adipis hircini, therebinthinæ optimæ an.* ℥ *iij. thuris, mastichis an* ℥ ß. *resinæ pini* ℥ *j. aloes epaticæ* ℥ *ij.* ß. *tassi barbati, foliorum plantaginis, caudæ equinæ an. m. j. omnia pistentur, extrahatur succus, tunc simul bulliant ferè ad succi consumptionem, coletur, & adde lithargyrii auri & argenti an.* ℥ ß *cerussæ* ℥ *iij. plũbi vsti, tutiæ an.* ℥ *ij. misce, & in mortario plumbeo per horas ij. agitentur ad coloris mutationem*: summæ insuper vtilitatis est hoc aliud ℞. *olei ros. mellis ros. ceræ an.* ℥ *j. myrrhæ, litargyrii argenti an.* ℥ *ij.* fiat vnguentum, sunt qui addunt ℥ j. pulueris zinziberis, & ceram virginem; vel ℞. *chartæ combustæ* ℥ *ij. olei rosar.* ℥ *iij.* valet etiam ad callosa labia; sequẽs erat secretum medici Hispani cui Tortes nomen fuit, cranii canini recenter mortui combusti, ac in pulverem redacti ℥ iij. olei rosarum ℥ s. q. in mortario plumbeo trahantur, donec inspissentur; mirificum tamen, & certissimæ experientiæ est, præsertim si à siccitate malum oriatur, sacculos linteos hordeo replere, in aqua coquere, & ita tepidos manibus tenere, aut fissuris per novem dies applicare; aut certè pulticulam ex farina in lacte cocta. Rasius laudat inunctionem cum cera auris, quod expertum habeo.

R. 1. divis. cap. 125.

Quinto

Quinto si prædictis auxiliis rhagades non sanentur, malignitatem accusant; ideo consulit rei ratio, ad ea venire, quæ pulverem rubeum seu Iohannis de Vigo recipiunt, cuius portio admiscenda erit cuilibet ex præfatis unguentis. Emanuel Vaezius observantissimus avunculus meus, vir magnæ experientiæ, hoc uti solebat, ℞. *pinguedinis porcinæ ℥ ij. factis sciss uris repleantur ℥ j. pulveris sublimati aut Iohannis de Vigo, & insertis lichnis seu flamulis igni applicetur quoad pinguedo instillaverit,* qua sciss uræ perungantur. Secundum hoc circumfertur remedium à multis celebratum, & à me etiam probatum ℞. *aquæ vitæ finissimæ lib. j. pulveris sublimati ℈ j. floris æris ℈ ß. albumina ovorum iij. omnia fortiter agitentur,* & pars alternis diebus liniatur, ac superponatur emplastrum diachilon commune, quod semper gestetur, aliquot transactis diebus granula appa rent, tunc locus butyro recenti inungatur, & brevi sanescet. Tertium illud est quod à Fernelio superiori cap. parari diximus 3. remed. gene. quo sciss uræ tangantur madido penicillo, ac diachilon superponatur; valde etiam ad pustulas & crustas manuum, plura vide apud Aëtium. Tandem si ulcera callosa fuerint, curantur per ea, quæ c. superiori 3. remed. gerere dicta sunt, quibus adde chartam combustam, & oleum rosar. & si sanio sa sint, abluantur sero lactis vel mulsa: si calida & fervida cum cancri timore, succo plantaginis, lactucæ, portulacæ, psyllii cum ceroto ros. & succo solatri, remoto callo, & malignitate ulcus consolidabitur, ut supra dictum est cap. *de uteri ulceribus.*

Malignitatis emendatio.

Ioan. de Vigo.

Emanuel. Vaëzius.

Lib. 14. 6. 3.

Scholium.

Haud immerito sciscitaberis, cur fissuræ potius in manibus, labiis, utero, ano, & mammillarum papillis efflorescant, quam in reliquis corporis locis, ratio quidem est, quod illæ partes tenuiori cuticula cooperiuntur, quæ facile rumpi solet, ac subinde subiecta caro finditur, nam & manus vola propter tactum tali cute prædita est, quibus accedit mirificus iecinoris cum ipsi: extremitantibus consensus, unde cum præter naturam incalescit, acres fuligines ad ea loca transumitur, cum quibus prædictum habet consensum, & in quæ ultimus fit cenatus, ac tandem per quæ ob cutis raritatem facilior evaporatio fit; est tertia adhuc ratio, quod extremæ partes internarum sunt emunctiora naturalia, ut notavit Valesius, non tamen quæcunque quarumcunque, sed earum cum quibus habent rectitudinem, veluti inferius labium cum utero,

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

7. controv. 6.

Vena sectio inter minimum & annularem. Galen. de sang. miss. c. 41. Paul. lib. 6. cap. 40.

extremæ manus cum hypochonderis, dextra cum hepate, sinistra cum liene quapotissimum ratione in affectibus iecoris ac lienis venam inter minimum, & annularem experti medici secare consueverunt, ut Galenus & Paulus, obiter notandum labiorum fissuras sive rhagadas in febribus, post signa coctionis, significare naturæ dominum mittentis adexteriores partes; si vero fissura in lingua fiant, malum esse, qui maximum æstum in thorace, in ventriculo arguunt.

Labiorum fissura in febrib bēa, linguæ vero fissura mala.

De gangræna uteri, vel partium pudendarum mulieris, & earundem sphacelo.

CAP. XXXII.

Definitio. LOci muliebres, qui viæ sunt, ac receptacula excrementorum totius corporis, & partes, quæ non liberè perspirantur, facile putredine infectantur, subindeq; gangræna memoratis tumoribus supervenit. Est autem gangræna, incipiens partis mortificatio, atque corruptio, quæ cum iam eo processerit, ut membrum sensum penitus amiserit, corruptioneq; extinctum, & emortuum sit, nō amplius gangræna, sed sphacelus, id est, sideratio nuncupatur; est enim inter magnam inflammationem, & sphacelum media gangræna tanto gravior inflammatione, quanto sideratione levior (*æstiomenon, & Ascachylon*) Arabes vocant, Hispanicum, & Gallicum vulgus (*ignem sancti Antonij, & sancti Marcialis*) alii minus propriè (*herpetem.*) Causa huius miseriæ una potissima est ac maximè generalis, quod pars affecta vitali calore, & spiritu destituitur, id autem tripliciter contingit. Primo quia arctiori ligatura, obstructione vè, vel contusione, spiritus vitalis à corde per arterias influxus prohibetur. Secundo quia insitus partis calor humoris copia venas obstruente suffocatur, & extinguitur, uti in maximis inflammationibus cum plus ad partem accurrit, quam ipsius virtute digeri, aut in pus mutari queat. Tertio ex vehementi aliqua intemperie, frigida imprimis actis, vel medicamenti, quæ sensum sopit, aut calida præternaturali; quippe caloris præter naturam excessus, nativum destruere, atque consumere solet, ita ex medicamētis causticis sæpissime gangræna suboritur, ut vidimus nuper in fœmina Hamburgensi, quibus insuper venenatam, & malignam qualitatem

Sphacelus.

Æstiomenon, Ascachylon ignis sancti Antonii. Herpes

Causa.

Pars affecta.

litatem adiungere est. Provenit hoc malum inprimis in collo pudendi ex inflammatione, cancro; vel ulceribus male curatis, & ni citissimè ei succuratur, in sideratione, ac æstiome non non facile degenerat, ac subitam mortem infert.

Cognoscitur in hisce partibus, ex calore non usitato, febre lenta cum horripilatione, ac tremore per vniuersum corpus cum animi deliquio, adhæc primum coloris flos perit, & extinguitur, cumque iam sphacelus adest, pars liver, aut nigrescit, tumida, mollis, ac prorsus cadaverosa evadit, nec arteriarum pulsus fit, nec dolor, nec sensus ullus; quinimò sine doloris sensu, alte scalpellus adigi potest, & summus adest fœtor. Malo huic diligentissimè, uti diximus, obviandum est, alioqui nõ solum pars ipsa corrumpitur, sed universo corpori malo communicato fœmina quam brevissime extinguitur. *Signa.* *Prognosticum.*

Curatur quatuor remediorum generibus, primum intemperiem corrigentibus, quocirca si pars calore destituitur ex arctiori ligatura, illa quidem solvatur, & pars inungatur oleo de scorpionibus Matthioli, ac theriaca magna, quod idem præstandum, si ex materia venenata contingant; aut si ob frigidam intemperiem per se calor sit abolitus, calidis decoctis locus abluatur, ut pori aperiantur, & transpiratio fiat, ea conficies ex camomilla, anetho, pulegio, meliloto, lupinis, & absynthio, ex quib. decoctis aliquid in uterum iniiciatur, peculiarius si ex veneno assumpto, aut morsu animalis venenosi fiat, curatur per ea, quæ tale venenum extinguere ac domare nata sint, semper tamen utiles, leviusculæ incisiones. *Curatio.* *Intemperiem corrigentia.*

Secundo si insitus partis calor humoris copia aut præter naturali calore suffocatur, iniecto prius in uterum aut abluta parte decocto plantaginis, aut solani, curatur iis quæ humorem in parte contentum evacuare, & locum diffilare valeant, quod, dicente Gal. fit membrũ sacrificando usque ad partem adhuc sanam secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, & sinendum, ut bona sanguinis copia fluat quo melius pars perspiret, ac deoneretur. Subinde abluendum aqua salita, & super incisiones pessaria aut linteola unguento Ægyptiaco madida applicanda, ac super omnia emplastrum de tribus farinis, seu de oxymelite, quod vocant, contra gangrænam, & hac ratione paratur ℞. *farinæ orobi, fabarum, & hordei an.* ℥ ij. *bene triturentur, & addita oxymelitis libra, leviter bulliant, ad consisten-* *Si ex humoris copia.* *Com. in 2. Hippoc. de frac. 18.* *Emplastrũ de oxymelite.*

tiam

Putredinẽ & corruptionem impedientia.

tiam pulticula. Quod ſi magna ſit putredo additur prædicto emplaſtro tantundem *farina lupinorum*, *ſalis* ℥ *j.*, *alves*, *maſticis myrrhæ an.* ℥ *j.* ß, *aquæ vitæ* ℥ *ij.* ß. miſce, aut ſi malum contumax eſt, ad fortiora veniendum, ſic abluitur locus vino, aut aceto ſalito, vel lixivio ex decoctione lupinorum, & abſynthii, ac ſuper ſacrificationes pulvis inſpergitur trohiſc. Andronis, vel vino aut melle roſarum diſſolutus applicatur, & pulvis ſublimati ponitur inter partem corruptam, & ſanam, nunquam obliviſcendo emplaſtris de farinis, ſeu de oxymelite, quod maximæ utilitatis ſemper eſt, & mirifice corruptiõem impedit. Quibus non proficientibus profundiores adhuc fiant inſciſiones, ac trochiſci de aſphodelo inſpergantur, aut in vino diſſolvantur, & in mixtura peſſus intingatur, quæ cum applicantur, vicinæ partes unguento de bolo muniantur; Porro eſcara ab hiſce caſticis ſuperinducta, facile decidit applicito recenti butyro, aut oleo. roſar. cum ovi vitello, quæ ſi diutius, quam par eſt, hæreat raſorio paulatim evellitur, ne venæ aut arteriæ lædantur, interea tamen lotio ex ſalita aqua adhibẽda, & emplaſtrum de oxymelite. 10

Præcipuarum partiũ roboratio.

Tertio iis quæ partes principes munire valeant, & accidentia quæ ex hoc malo peſſime proveniunt impedire, in quem finem ſub umbilico applicatur unguentum de bolo, ne ad ſuperiora permeent tetri vapores, qui, quoniam ad cor per arterias inprimis communicantur, ideo maxime cor roberandum conſervat roſ. bugloſſæ, borraginis, cum ſpeciebus diamargarit. *frigidi electuarii de gemmis*, cum ſirupo limonum, borraginis, & de pomis aut ℥ *j. theriacæ mitridatii*, aut confect. alkermes. Et ſupra cordis regionem Epithemata apponatur ex aquis cordialibus bugloſſæ, borraginis, roſ. florum aurantiorũ, cum aceto ſquillitico, & trochiſcis de caphura; ac ſi malum inducias præbeat, ſervata optima victus ratione ex cibis acidis, & qui putredinem arceant, univerſales purgationes utiles ſunt. 20

Membri amputatio Lib 5. de cur. gãg & lib. 5. c. 33.

Quarto reliquis non proficientibus, ſi membrum omnino ſit ſphacelatum ac demortuum, miſerrimum, ut inquit Celſus, unum auxilii ſupereſt genus, ut reliquæ corporis partes tutæ ſint, membrum, quod paulatim emoritur, amputare, quod etiam in uteri aut pudendi collo fieri poteſt per novaculam, aut roſarium inſtrumentum, penitus uſque ad ſanam carnem abradendo. In brachio aut crure hac ratione, cutis ſurſum trahitur, & ligatur valide quatuor ſupra affectã 30

partem

partem digitis, vt sensus sopiatur, in quem vsum quidam etiam medicamentum aliquod stupefaciens ægrotanti præbent aliquot ante horas, tunc diligenter nouacula vsque ad os caro abscinditur, & os iuxta carnem serra resecatur, ne denudatum os ipsum permaneat, sic pars cauterio tangitur, qua scissio facta fuerat, vt fluxus præpediatur, os siccis filamentis contegitur, & super partem scissam stupa prius posca, deinde albumine oui madida, bolo armeno ac pilis leporum applicatur, sed & in parte superiori defensiuum ex bolo; tandem opere completo soluatur ligatum membrum, vt caro decidat, quæ os contegat, tunc curetur, sicuti reliqua vlcera.

De uteri vermibus.

CAP. XXXIII.

TAmetsi persuasum sit quam plurimis, in intestinis duntaxat lumbricos gigni, experimentis nihilominus, & grauissimorum virorum autoramentis constat, in multis aliis (exceptis vitalibus corporis partibus posse etiam generari, vti in vlceribus putridis, in dentibus, in auribus, in renibus, & vrinæ vesica, licet raro, ob acrimoniam, & salsuginem lotii, quæ abstergendo, & propria qualitate alimenti naturam egressa vermibus nutriendis inepta sunt; quam ob causam in mari mortuo nullos pisces, aut marina alia degere, à naturæ contemplatoribus proditum est. In vtero etiam interdum generatur, licet id rarò, ob ipsius pateries, magnosque meatus, qui non permittunt humores, etsi crassos, ac crudos ibidem tam diu immorari, quamdiu ad vermiũ generationem opus erat. Ascarides ij vt plurimum sunt, & in pudendo aut vteri collo, recto intestino non absimili, frequenter versantur, aut etiam ex intestino in vuluam irrepunt, quod, an reseratis ipsius intestinis, & vteri tunicis, an per partem syluestrem fiat, autores non declarant, ego sanè per ipsum perinæum in vterum plerumque devolvi existimo; morbus est in numero substantiæ adauctæ toto genere, præter naturam.

Vermes in variis corporis partibus.

Aet. lib. 14. cap. 48.

Idem lib. 6. cap. 85.

Paul. lib. 3. cap. 22.

Vermes in vtero.

Species 1.

Constat vero materialẽ vermium causam esse frigidos, pituitosos, ac crudos humores putredini accommodos, & vi caloris animatos,

Causa.

perinde ac in externis cætera animalcula, quæ non ex semine, sed ex putredine ortum habent, quippe si vterus natura calidior, plurima excrementa cruda susceperit, & ob solito angustiores vias retinuerit donec putridum calorem conceperint, vermes tunc gignuntur, ex quibus liquet, duplicem ad eorum prouentum calorem, vt efficientem causam requiri, naturalem intensum, partis, ac præter naturalem humoris.

Signa. Lib. 9. ca. 39.

Vermium generalia signa ex Aëtio petenda, peculiaria, cum in vtero consistunt, sunt, quod vniuersum corpus inquietudine molestatur, venter prurit, ideoque maxima pituitæ copia in vterum confluit, ex qua os ipsius, ac pudendum perpetuo madent, sudant, graciles, impotentes, & imbecilles fœminæ fiunt; nonnunquam cum menstruis vermes expelluntur, nonnunquam aperto pudendo conspiciuntur, tumultuose dormiunt, ac frequenter cum suspiriis, ac vociferatione excitantur; febres iis accidunt inordinatæ, & cuncta alia, quæ in intestinorum lumbricis apparent.

Curatio.

Curandi duplex scopus, primus eorum generationem prohibere, secundus genitos enecare. Hæc fient tribus remed. generibus. Primum victu tenui calido ac sicco, cibo acri, & amaro, qui tamen sit optimi nutrimenti, facilis concoctionis, & ab omni cruditate alienus, ac generationem lumbricorum prohibeat. Conducit itaque caro pullorum, gallinarum, & auicularum montanarum, eorumque iuscula, cum multo limonum succo: ex *fructibus* commendantur mala aurantia, cappares, & oliuæ colimbades cum aceto. Ex oleribus intybus, sonchus, senecio; Potus esto aqua ex decoctione cinnamomi, rhabarbari, seminis portulacæ, radicis chynæ, scorsoneræ, aut sarsæ parellæ, vitentur lacticinia omnia, pisces, ac quæcunque pituitosos gignunt humores, vt immodica ac crassa cibaria depranata, ac præposterа victus ratio, ita nec crassior cibus tenuem præcedat, nec pastum sequatur balneum, exercitium, vel coitus nec manus, aut pedes à cibo tepida abluantur, vt Curio notauit.

Pituitæ eductio.

Secundo iis, quæ præterquam quod humorem pituitosum gigni prohibeant, genitum etiam concoquant, & expurgent; & mollib. frictionibus, & tempestiuo exercitio. Sirupis de absynthio, de endiuia, de cich. cum rhab. de acetositate citri, cum aquis earundem herbarum, aut graminis, portulacæ, acetosæ. Deinde pituita assidue expurganda

purganda per pillulas de hiera, de aloē non lota, mastichinis, de agarico, aut electuario Indo, siue rhabarb. in decocto vel aqua cichorei, ac similibus, quæ vltra purgatoriam vim amatorem obtineant, & absterſoriam facultatem, qua aut vermes enecentur, aut extra corpus propellantur.

Vermes enecantia.

Tertio iis, quæ lumbricos interficiunt, quorum ſyluam reperies copioſam apud Aët. cit. & de iiſdem tum ſimplicibus, tum compoſitis integra conſcripſit capita Hieronymus Gabucinus, ex quibus paranda, non quæ per communes clyſteres iniiciuntur, quia nullius eſſent vigoris, neque quæ per os, quia tum iecur prætergrediuntur & maiora mala inferre poſſent; ſed quæ per vterinos clyſteres adminiſtrantur, quos concinnabis ex decocto abſynthii, abrotani, & centaurii cum alumine: aut ℞. *menthæ, calaminthæ, pulegii, diptami an. m. j. coquantur ad tertias, & cum melle miſce, pro iniectione, aut decocti lupinorum* ℥ *vj. aloës* ℥ *ij. mellis* ℥ *j.* quæ etiam commode cum pari quantitate decocti mercurialis, & abſynthii iniici poſſunt. Aut peſſus hic applicetur. ℞. *fellis bouini* ℥ *j. ß. pulu. lupinorum* ℥ *ij. olei de abſynthio* ℥ *ij. vini albi generoſi* ℥ ß. miſce, in quo goſſypium intingatur. Eodem fere tempore vteri regioni extrinſecus applicentur ſequentia, ℞. *foliorum abſynthii, coſti amari, calamenthi an. m. j. foliorum perſicorum m. ß. coquantur in aceto acerrimo, aut vino pro vtero, contundantur, ac poſt extractionem adde aloës, agarici an.* ℥ ß. *colochyntidis* ℥ *iij. olei amygdalarum amararum, fellis bouini an. q. ſ. ceræ parum, aut etiam ſine cera* fiat vnguentum. Cataplaſma inſuper conficies ex iiſdem herbis, coctis ac contuſis cum farina lupinorum, oleo abſynthii, ac felle bouino; aut ℞. *ſeminis melantii, porri an.* ℥ *ij. contundantur, & in aceto macerentur, tunc adde vtriuſque menthæ, abſynthii, perſicariæ in aceto aut vino coctarum, & contuſ. an. m. ß. farinæ lupinorum* ℥ *j. aloës ac fellis bouini ſingulorum* ℥ ß *miſce, quibus addere licet theriacæ magnæ* ℥ ß. Per os etiam vtiliter crebro aſſumuntur pillulæ de aloe, vel de hiera, ad ℈ j. ſingulis diebus, vel ℥ j. theriacæ de citro, aut ſmaragdinæ cum ℥ iiij. aquæ portulacæ, aut vini, aut etiam g. vj. lapidis Bezoartici orientalis cum eadem aqua, aut ℥ j. ſeminis ſantonici, aut ℈ j. rhab. pulverizari ſingulis ſeptimanis, quæ omnia ſelectiſſima, ac maximæ eſſe vtilitatis multis nouimus experimentis.

Clyſter vterinus.

Vnguentū.

Cataplaſma.

De vteri calculo.

CAP. XXXIV.

5. popul. Calculi vteri quales.

CAlculos in omni corporis cauitate concrescere posse, scribit Galenus, vt in vtraque vesica, in renibus, in iecore, intestinis, ac pulmonibus, nil igitur mirum, si etiam in vtero generentur, vti scribit Aëtius, & Hipp. in historia famulæ Disiridis; non tamen per omnia simiIO les calculis vesicæ in vtero generantur, quia non soluti ac liberi, sic enim, cum vteri cauitas sit magna, & osculum eius patentius, ibi non possent immorari, sed calculi vteri tophaceæ, & callosæ sunt substantiæ, vteri ac eius ceruicis tunicis adnascentes, quæ non hinc inde mouentur, vt constat ex prædicta historia; porro tophaceam hanc substantiam valida natura nonnunquam foras trudit, debilior ibi commorari diutius permittit: in prædicta famula per 40. ferè annos hæsit.

Species. Causa. Morbus est in numero aucto rei toto genere, præter naturam. Causæ sunt eædem, quæ calculi vesicæ, humores nimirum crassi spissi, ac viscidi, quos ob lentorem vteri calor discutere nequit, vel saltem tenue digerit, crassum vero in tophaceam naturam, conuertit, quod dũ, 20 in porositate aliqua hæret, natura indies plus mittente accrescit, cui

Calculus à frigido efficienti non fit. sanè causæ fomitem præbet retentio menstruorũ, aut eorundem suppressio; Est & alia calculi causa, pus in vtero cõcretum ac exsiccatum. Nec audiendi sunt illi, qui putant calculum à frigiditate etiam, vt efficiente, posse prouenire, eo ducti argumento quod nephritici sæpe iuuantur à calidis, & renibus igni conuersis calculus excluditur, quippe calor, dum lapis in via est, ad expulsionem iuvat, nondum tamen genitum effingit ex pituitosa materia, subindeque nocet.

Signa sunt, grauativus, sed leuis in vtero dolor, qui vtero ipso com- 30 presso exacerbatur, fœmina non concipit, menses inordinati fiunt, ac digito per podicem immisso tactu deprehenditur calculus. At qui in ceruice vteri generantur, maiori cruciatu, vicinas partes afficiunt, magisque crescunt, ac maiorem inferunt molestiam, præsertim cum fœminam minus commodè sedere contigerit; quin etiam diopatrismo oculis facilius subiicitur.

Curatur

Curatur duplici remed. genere, & primo quidem suppositâ victus ratione emolliente, ac lubricrante, iis utendum quæ crassos viscidosque humores expurgent, de quibus c. *superiori, & de suppress. menstruorum.* *Curatio.*

Secundo præcipuè iis, quæ calculum eradicare, ac evellere ab utero valeant, quod ut commodè fiat, prius partes leniantur clystere emollienti, ex decocto althææ, malv. fœnugræci, seminis lini, admixto multo rosaceo oleo aut liliorum, ut facilius obediat operi manuali, quod sic fit: Mulieri sapinæ, disparatis cruribus locatæ, duos longiores sinistræ manus digitos in ani foramen chirurgis immittat, dextrâ vero superiorem ventrem comprimat, calculumque extrorsum cogat ac propellat, quod expeditius fit, in uteri cervice calculus constiterit si autem in utero ipso, laboriosius, ideoque maiori vi opus erit. At si in osculo uteri, aut collo adnatus fuerit, & huic operi non credat muliere ritè locata, & locis per dioptram dilatatis, scalpello resecare oportet, quo facto in uterum iniicienda, quæ ulcera curant, primo adstringentia, & sanguinem sistentia, deinde exsiccantia; nec non imperanda optima victus ratio, corpus bis, aut ter in anno perpurgãdum, ne affectio revirescat. Haud valde absimilis est curatio calculi vesicæ in mulieribus, quanquam his rarius quam viris contingit, & facilius curetur, qu a latiorem, b eviorem, ac rectiorem urinæ meatum h bent; qui tamen si contingat, si extrahatur, muliere ut supra collocata chirurgus duos longiores sinistræ manus digitos in pudendum immittat dextra vesicam supernè comprimat, & calculum versus vesicæ collum compellat, ac ut extra musculum vesicæ collum claudẽtem prodeat, diligẽter cogat, tunc paululum supra pudendi alas, quo loco calculus occurrit, sectione facta per forcipem calcularium extrahatur calculus, denique ulcus adstringentib⁹ aridis, & incarnantibus medicamentis curetur. *Calculi evulsio.* *Opus manuale.* *Curatio calculi in vesica muliebris.*

***

RODERICI A CASTRO LVSITANI

De Morbis Mulierum

LIBER TERTIVS

SECTIO PRIMA.

DE STERILIBUS.

Ne confusionis obscuritatem pareret malè harum affectionum distincta tractatio, eas, quæ citra conceptum aut partum accidunt superioribus libris concluſimus, reliquas quæ vel prægnantes, vel puerperas exercent, in proximis relaturi.

De ſterilitate naturali.

CAP. I.

Definitio. Sterilitas eſt quædam impotentia ac difficultas mulieris, viro vtentis, ad cõcipiendum debito tempore. Eius quatuor ſunt ſpecies. Prima fit à vitio naturali, & cognitio; *Differẽtia.* Secunda per collationem fœminæ, ad proprium virum. Tertia ex morboſo affectu, & ob diuerſas affectiones. Quarta eſt earum, quæ pepererunt, verum à primo aut ſecundo partu ſteriles factæ ſunt, & hæc dicitur ſterilitas ad tempus. Singulas haſce ſeorſim percurremus, ac deinde de virorum ſterilitate ſermo erit. *Species.* Prius tamen conſiderandum ſterilitatem, vteri vitium eſſe in actione læſa, quatenus concipiendi inſtrumentum eſt. Nam ſi diminuta, aut ablata concipiendi facultas ſit, ſterilis fœmina dicitur, ſi deprauata, monſtrum concipit.

Naturalis

Naturalis igitur sterilitatis causæ sunt totius corporis intemperamentum, nam & præter naturam crassæ non concipiunt, quia omentum os uteri comprimit, 5. Aph. 46. quæcunque frigidos, ac spissos habent uteros, quod etiam de humiditate, & siccitate Hipp. docet, quia & impensè calidum temperamentum semen conterit, & nimis frigidum genituram extinguit, ac siccum semen ubi primum in uterum excidit, extendi nequit, nisi vero extendatur par uteri capacitatem parte plurima mulier non concipit, uti Galenus scribit. Columella etiam seu membrana utero ad nascens impedit, ne semen viriad uterum penetret, ut notavit Hippoc. *Causæ.* *1. de semine 9. Lib. de nat mul. de morb. mul. de sterilib.*

Porro exploratur sterilitas naturalis ex voce fœminæ, aspera, crassa, vel rauca, censentur steriles calidiores, & hirsutiores, & quæ pilos circa pudendas partes crassos habent, nigros, & hirsutos, maximè si in mento nonnullos habuerint, ad harum conditionem accedunt viragines, & quæ principum partium, ut ventriculi, iecoris, cordis, lienis, ac pulmonis latente vitio, ut intemperie, obstructione, aut scyrrho tenentur, quæq; inordinata habent menstrua, diminuta aut copiosa, insuper salaciſſimæ, si nigrioris coloris sint ac quæ strictum habent ventrem, aut coxarum ossa nimis coniuncta. Ex quib. signis obiter multæ aliæ causæ deprehenduntur naturalis sterilitatis. Nec tamen ea satis esse Hippocrates putat, nisi & experimentis sterilitas dignoscatur, quorum primum est, si vestibus obvolutam fœminam, ac iuxta lumbos obligatam subter suffias thuris, styracis, aut alterius aromatis halitu, ac si odor per corporis spiracula ad os & nares transmitti deprehendatur, mulier fœcunda censetur; sterilis vero cum in via ob vasorum obstructionem, vel ab uteri frigiditate extinctus odor eò nõ pertingit: sed & allium expurgatum pessi form ad mitturæ utero subdito, & si odor vel sapor postridiè ad os pervenerit, fœcunda est, sin minus, sterilis; si tempore concubitus hirqui seu oculorum anguli croco liniantur, ac post coitum saliva colore croci sit infecta, fœcunditatis indicium est, quia significat poros, per quos, ut quidam referunt, semẽ à capite decidit, qui ideo seminales dicuntur, obstructos non esse. Inprimis autem galbanum igne emollitum, ac serico inclusum mulieris utero noctu subdito, & caput mulieris lotum linteolo nullo odore infecto obligato, tunc si cras mane caput mulieris galbanum redolet, probè purgata est ac fœcunda, quæ tamen *Signa.* *Signa ab experimentis.*

Alia fœcunditatis experimenta.

men hactenus allata experimenta mihi cum Avicenna absentiam obstructionis duntaxat arguere videntur, non fœcunditatem, ideo sequentia subiunximus. Hordeum mulieris urina maceratum, si decimo die germinet, fœcunditatem indicat, sin minus, sterilitatem. Balsami parum aqua admixtum, & bombace exceptum, in uterum immittito, ac leviter fœmori alligabis, tunc si uterus traxerit humorem, fœcunditatis est signum, aut si pesso ex aristolochia, & melle utero imposito saliva dulcescat; aut si urinæ sulphur vivum inspergatur ac inde vermes prodeant, fœcunditas, sin minus, sterilitas adest. Sequens ut probatissimum Lusitanus cõmendat, coaguli leporis drach-
Centu. 6. curat. 66. mam aqua calida dissolve, ac ieiunæ mulieri in aqua calida existenti, propinato, si ventris dolores sentit, apta, sin minus, inepta densetur.
Alderetus. Alderetus vero vir in praxi exercitatissimus, & olim primarius Salmanticæ professor hoc experimento utebatur, ut reperio in ab eo dictatis scriptis observantissimi, ac piæ memoriæ patris mei Andreæ
Autoris pater. Fernandes, cui sit pax; ℞. *melantii* ʒ *j. ß. mellis q. s. fiant tria pessaria*, quorũ unus utero subdatur, ac si supervenerit febris, fœcunda est, sin minus, alterum ac tertium supponatur, & nullo superveniente symptomate infœcunda iudicetur, ideoque ab eius curatione recedẽdum, *ut enim medicis glorioſum imprimis eſt, deinde etiam fructuoſum, ſterilitatem curare, conceptumq; adiuvare, ita profecto dedecoroſum, incurabilius ſanitatem promittere.*

Prognostic. 2. de gen. anim. 4. Avenz. 2 theisu. trac 5. c. 1.

Aristoteles videtur innuere omnem sterilitatem naturalem, curationem non suscipere, Avenzoar sterilitatem naturalem à solo Deo curari posse scribit, ab homine naturaliter non posse; è contrario, Quintus Serenus naturam medicamento potenti victam sæpe fœtum dare refert, quod etiam multis experimentis confirmari videtur, quocirca dicendum, si magnum vitium sit causa sterilitatis naturalis, incurabilem esse, sin parvum, curari omnino posse; Sterilitas per collationem fœminæ ad proprium virum, parum etiam commodi ex præsidiis suscipit, nisi, ut inquit Avicenna, permutet unusquisque so-
12. 3. tract. 1. c. 8. cium suum.

Curatio.

Curatio sterilitatis naturalis si consequi potest, certè instituenda est per ea potissimum, quæ à proprietate conceptum iuvant, & intemperaturas respiciunt, quæ aut intus assumantur, aut apponantur exterius. Intrinsecus laudat Dioscorides, pastinacæ semen, & portum;

rum; alii commendant radicem lapathi maioris, & coagulum leporinum, ac teſtes omnium fere animalium: Plinius oculum hyenæ; ſemen & fœcunditatem auget, ſi mulier ſaluiæ hortenſis ſucci heminam cum ſale potauerit, deinde poſt horæ quadrantem viro ſeſe commiſcuerit, quo remedio poſt magnam peſtilentiam, Ægyptias multos fœtus produxiſſe ferunt: Ipſe Alderetus hoc vehementer extollit, ℞. *farinæ tritici, aquæ ſtillatitiæ petroſelini, ſucci arthemiſiæ q. ʒ. vt fiant 17. plancentulæ, quæ in oleo communi frigantur*, & 15. à menſtrua purgatione diebus incipiat fœmina ſingulo mane vnam capere, ac ſuperbibat ʒ ij. aquæ petroſelini, interea tamen ſeruet vterque coniugum regulas à nobis traditas 3. *de nat. mul. cap.* 4. vtile eſt comedere teſtes gallorum, aut paſtinacam, vel ſemen eius cum vino per duos menſes; iis verò quæ ex frigiditate laborant, theriacæ vſus, ac vinum Hippocraticum, ſemen ſeſeleos ſaccharo incruſtatum, caricas cum foliis abietis: genitale arietis, vel tauri coctum comedere, vel teſtes cerui; in puluerem redactos, ſemen vrticæ; laudatur potus lactis vaccini; oua perdicis, fimus accipitris cum mulſa, aut ϑ j. limaturæ eboris ſæpius ſumere cum eadem mulſa, coagulum leporis cum puluere arthemiſiæ, g. x. moſci cum vino calido, in quo bullierit raſura eboris, & cornu capræ; vinum cum floribus roriſmarini confectum: theriaca cum limatura eboris, electuarium concinnatum ex floribus roriſmarini, aut ſtœchados cum melle; aut aliud ex pudendo tauri, cum mentha & melle paratum; ſed & hic puluis ad conceptum efficax dicitur, ℞. *ſalis ammoniaci ʒ ij. ſaluiæ, cuminian. ʒ j. ſimul per triduum, menſtruis deſinentibus, cum vino præbeto.* dicitur ſal ſacerdotale; prodeſt inſuper puluis factus ex teſticulis cerui, & viſco quercino, aut alius ex arthemiſia cum ſaccharo ſummo mane ſumptus, ſi poſtmodum ſequatur ſuffumigium ex calamintha: coagulum leporis comeſtum valet, vel vterus eiuſdem aſſatus. Aut à menſtrua purgatione ſumat duo oua ſorbilia nepeta plena, ac poſtea cum viro congrediatur; aut ℞. *teſticulorum verris deſiccatorum, limaturæ eboris, ſeminis ſeſeleos, vteri leporis, & coagulieius an. ʒ ß.* fiat puluis, quo vtatur mane cum iure pulli, vel gallinæ; aut hoc alio nigellæ, ſalis ammoniaci an. ʒ j. cyperi ʒ vj. terito, in quatuor partes diuidito, & vnam ſingulo mane cum vino bibendam dato, menſtruis deſinentibus. Poſtea viro commiſceatur, ſed & virum ſtrenuam operam nauare oportet, interimque, dum fœmina me-

Alderetiremedium ad ſterilitatem pellendum.

Regulæ ad fœcundum concubitũ.

Pulueris.

Sal ſacerdotale.

na medicamentis vtitur, à Venere penitus abstinere, & succulentis vti, ac bonis cibis.

Extrinsecus applicanda Inunctiones suffitus.

Exterius etiam fœmina pudendum inungat succo satyrionis, sparso puluere leporis combusti, aut balsamo, & vterus suffumigetur trochiscis de myrrha vel de galbano, styrace liquida, baccis lauri, aut lilio cum thure mixto, in forma polentæ, & limatura cornu capræ cum aleo de spica, fimo leporis; ruta sicca cum melle, ligno aloës, eboris rasura, & puluere vteri suis, aut ex opoponaco cum balsamo.

Pessaria.

Pessaria insuper conficiantur ex mentha sicca, myrrha, & cera, aut ex limacibus cum croco, vel ex coagulo, & stercore leporis cum melle; ex felle taurino, & adipe, aut butyro; ex felle etiam caprino cum oleo ros. & cumino. Hæc quidem ante coitum, à coitu verò obturetur pudendum pesso sive nasculi ex lane, siue gossypio madido, in succo myrthi, vel æquis portionibus croci, spicæ, pinguedinis gallinæ, gummi alicuius, & olei de spica. At per quatuor horas ante coitum adhibeatur alius pessus ex croco, myrrha, spica, seuo, gallia, therebinthina, mastice, & oleo de spica, cum pinguedine gallinæ, & lana; vel ex satyrione cum melle aut ex oleo ros. cum stercore vulpis, aut ex succo mercurialis cum lana; aut ex eadem lana intincta in oleo de been, bdellii, balsami, vel nucis cupressi, aut de baccis lauri cum gallia, ammonio, & cera, aut oleo de bdellio, & melle; vel ex medullæ cerui, hyssopi viridis, butyri, seui caprini, styracis liquidæ, meliloti an. ℥ vj. olei de spica ℥ j. galliæ, masticis, spicæ an. ℥ j. cum oleo ros. fiat mixtura pro pesso; vel ex fœnugræco, cum adipe anatis, vel ex musco dissoluto in oleo ros. aut naphæ; vel ex triphæra magna cum succo arthemisiæ, & myrrha, à quibus abluantur partes cum aqua melissæ; alia etiam pessaria formantur ex Gentiana, croco, foliis myrthi, tritis cum pilis arietis, & oleo sesamino; aut ex testiculis vulpis & felle galli, quo appositio fœmina bibat ℥ i. limaturæ eboris cum vino, aut comedat oculum hyenæ glycyrrhiza, & aneto paratum. Pessus qui sequitur semel in hebdomada applicitus mirificè vterum purgat, ℞. *castorei, agarici, masticis an.* ℥ ß. *colochyntidis* ϑ ß, *bulliant in vino albo, colaturæ adde mellis q.* 5. *fiat* lento igne pessus, inspergatur puluere nucis vomicæ combustæ. Sequantur postea balnea ex decocto spicæ, florum camæmali, meliloti, pulegii, sesoleos, ac tandem iam dicta suffumigia.

Balnea.

fumigia. Pleraque alia tum interius, tum exterius administranda videre licet apud Aëtium.

Non erit abs re hoc in loco, vt dexter remediorum vsus innodescat, duos haud contemnendos sterilitatem curandi modos recensere. Et primo quidem comprobatum à plerisque est, vt fœmina per octiduum ante diluculum capiat ʒ v. aut vj. sequentis syrupi. ℞. *matricariæ, pulegii, calamenthi, origani, hyssopi, pimpinellæ, camedrios, camepithios. an. m. j. radicum asparagi bruscí, rubeæ, eryngii, enulæ campanæ, acori, fœniculi an. ʒ ij. cuscutæ, praßii, melissæ an. m. ß. seminis anisi, maratri, ameos, carui, seseleos an. ʒ ij. cicerum rubeorum p. ij. bulliant in aqua fontana ad lib. ij. colaturæ adde oxymelitis squillitici syrupi de arthemisia an. ʒ iij. aromatizetur ʒ ij. cinnamomi, absumpto sirupo purgentur benedicta laxat. aut diaphœnic. aut pilulis fœtidis, cochiis, de agarico, de hiera cum pauco castoreo,* vel hisce aliis pilulis ℞. *xylobalsami, cinnamomi, sileris montani, asari, masticis, anisi fœniculi macis, croci an. ϑ j. calami aromatici, squinanthi, spicænardi an. ϑ ij. turbith. electi, ac præparati ʒ j. ß. aloes ad pondus omnium cum succo fœniculi, fiat* massa pilularis, cuius dosis ʒ ij. sed & vir interea, si cacochymicus sit, purgetur. Deinde fœmina balneum ingrediatur ex decocto foliorum lauri, mentastri, saluiæ, origani, calamenthi, puleg ii, menthæ, roriſmarini, sabinæ, arthemisiæ, Valerianæ, millefolii, camomillæ, seminis anisi, fœniculi, additur etiam melilotus, spicænardi, seseleos, in quo quidem balneo fœmina sedat vsque ad vmbilicum per horam, vel etiam fomentetur cum herbis venter inferior, & ex decocto euaporationes capiat, addito thure & alumine, ac in simili decocto maritus pedes lauet, à balneo in vterum hic aut simili is liquor iniiciatur, quo proluatur: ℞. *masticis ʒ ij. coquantur in ʒ vj. prædicti decocti, vel in vino, & adde hieræ ʒ ij.* sunt qui in decocto addunt colochyntidis ʒ ß. Post hæc odoriferis loca muliebria suffiantur, vt trochiscis de gallia muscata, de ladano, aut hisce pro nobilibus ℞. *moschi, zibeti, ambaris an. ϑ j. ladani ʒ ß.* secundum artem fiant trochisci: subinde vterus vt mundificetur, aliquod ex his pessariis contineat ℞. *macis, bdellii, gallíæ muscatæ an. ʒ ij. colochyntidis ʒ ß. hieræ ʒ j. omnia cum ladano incorporentur,* addunt aliqui Euphorbium; aliud ℞ *fellis hædini j. satyrionis ʒ iij. mellis ʒ iij. incorporentur; aut* ℞. *croci cinnamomi an. ʒ ij. ß. spicænardi, meliloti, cardamomi an. ʒ j. axungiæ anatis ʒ ij. vitellos ouorum ij.*

Lib. 13. ca. 32.

Primus curationis modus.

Sirupus.

Purgatio.

Balneum.

Clyster. uterinus.

Suffumigium.

Pessi.

Peſſus reſi-ens vte-rum.

olei nardini ʒ ß. miſce, ſic purgato vtero, fœmina per diem ante congreſſum retineat intra vuluam peſſarium, ex prædictis rebus aromaticis paratum: aut hoc ℞. *xyloaloës, ſtyracis, calaminthæ, myrrhæ an. cum oleo moſchelino, vel balſamo, aut oleo de ſpica, in quo diſſoluta ſit moſci* ʒ ß. fiat peſſus. Ab his venter inferior, & muliebria hoc perfundantur vn-

Vnguẽtum

guento, quo vterus calefiat ac conferetur ℞. *radicis enulæ mundatæ ac contuſæ lib. j. brancæ vrſinæ lib. ß. bulliant in lib. vj. vini albi, odoriferi, & adde axungiæ porcinæ lib. j. matricariæ m. j. poſt longam ebullitionem colatur, ac ponatur in vaſe vitreato ad ignem, parum adhuc bulliat, ac paulatim indito thuris albi, maſticis an.* ʒ ß. *ceræ nouæ* ʒ vj. & cum omnia fuerint incorporata remoueantur ab igne, & aſperge hunc puluerem: ℞. *cinnamomi, galliæ,*

Confectiones.

cariophyllorum, nucis moſcatæ, macis, galangæ, ſpicæ nardi, zinziberis an. ʒ *iij. croci* ʒ *j.* fiat puluis ſubtiliſſimus, ac poſt balneum cum eo fœmina cuncta inferior inungat, poſtea ſe lecto componat, & capiat parum de triphæra magna, ſine opio, aut de nuce muſcata condita, ſeu de myrobalanis aut ʒ ß. ſpecierum aromatici, roſ. Gabrielis cum vino generoſo, vel flores auranciorum conditos, ex quibus etiam mixtis cum ſirupo de cortice citri fiat electuarium; aut cum ſaccharo diſſoluto in aqua arthemiſiæ, moſelli, de quibus cum vino mane ac veſperi capiat ʒ ß, aut de hoc: ℞. *puluerisarthemiſiæ, radicis biſtortæ, nucis moſcatæ an.* ʒ j. *ſacchari diſſoluti in aqua meliſſæ q. ſ. fiant tabellæ*; aut ℞. *cinnamomi, cardamomi, cariophyllorum an.* ʒ ß, *croci* ʒ ß, *zinziberis, piperis longi, galangæ, macis, nucis moſcatæ, cumini, aloës, an.* ʒ ß, *cubebarum* ʒ *iij. ambræ, moſci, an.* ℈ *j. puluerizentur omnia & cum ſaccharo diſſoluto in aqua meliſſæ, fiant rotulæ*, aut cum ſyrupo de cortice citri, fiat opiata. Vir etiam poſt lotionem pedum, inungat penem balſamo, aut pinguedine anſeris, vel oleo liliorum cum moſco; atque hæc quidem curatio iis potiſſimum accommodata eſt, quæ ob flatus aut vteri frigiditatem ſteriles ſunt.

Secundus modus.

Secundus curationis modus à doctiſſimis viris traditus, & expertus, quo aſſeueranter confirmant fœminam fœcundam reddi, huiuscemodi eſt. Purgetur prius mulier ante tempus menſtruorum decocto myrobalanorum, chebulorum Indorum, Embilicorum, cũ ſaccharo, poſt menſtrua balneum per vj. dies continuos ingrediatur ex decocto roſ. rub. gallarum, balauſtiarum, radicis pæoniæ, à balneo abſterſo

abſterſo ventre, utero indatur peſſus lana, vel candela madida in oleo nardino, vel balſamo cum pulvere pæoniæ, vel. ℞. *caſtorei, agarici, maſticis an.* ʒ ß. *bulliant leviter in vino albo, & adde mellis q. 5. fiat* peſſus, qui per triduum applicetur, ſingulis diebus renovando, & ſic paretur ℞. *coaguli leporis, ſtercoris eiuſd m, macis an. partes æquales,* miſce, lana excipiantur. Vterus inſuper abluatur hoc liquore : ℞. *nucum cupreſſi numero vj. contundantur, ac coquantur in vino albo, coletur & adde tryphæræ magnæ* ʒ j. retineat quantum poteſt, continueturque per triduum, ſuffumigetur inſuper cum æquis portionibus myrrhæ, thuris, ligni aloës, ſtyracis, cinnamomi. Deinde capiat fœmina ſingulo mane ʒ ij. ſeminis ſeſeleos, cubebarum, vel ameos cũ vino albo, vel ʒ j. huius pulveris: ℞. *teſticulorum verris pulverizati, raſuræ eboris, ſeſeleos, matricis, & coaguli leporis an.* ʒ ß. *pulverizentur omnia, & poſt menſtrua capiat fœmina mane & veſperi* ʒ j. cum vino, aut iure gallinæ ſi vomit, adde liquiritiæ vel ſaccharo q. 5. finito pulvere fiat hæc paſta. ℞. *ambræ, ſtyracis, calaminthæ, an.* ʒ ß. *myrrhæ, maſticis, thuris, cariophyllorum, ligni aloes, cinnamomi, nucis moſcatæ, & cupreſſi an.* ʒ ij. fiat pulvis, incorporetur cum oxymelite diuretico, & aqua roſ. ad formã paſtæ, quæ dividatur in quatuor partes, ex una fit pomum odoriferum; ex ſecunda fiant pilulæ magnitudinis cicerum, quarum capiat ſingulo mane tres: ex tertia paſſ⁹ fiat, qui præmiſſa balſami aut olei nardini inunctione, locellis indatur, quarto diſſolvatur in aqua calidiſſima, & fiat vaporatio pro utero.

Paſta in varios uſus

De ſterilitate fœminæ per collationem ad virum.

CAP. II.

VT non quævis planta ex qualibet naſcitur terra, ſed ſemẽ unum quodque peculiarem terræ conditionem exigit, ita in hominis generatione; etſi fœmina ſuapte natura fœcunda ſit, requirit tamen ſemen ſibi idoneum, atque conveniens, citra quod procreare nequit, & quod de fœmina dicitur, licet nobis ad virostranſcendentibus transferre, nam ſeminis fœcunditatem frigiditas, & agri

ſpiſſitudo impedit, quia emergere non poteſt, ac per anguſta uteri vaſa, & frigore inſpiſſata, non niſi ſero ſus prolabitur ſanguis, ad fœtus incrementum, quibus nec ſecundæ, nec cotyledones formari ri'è poſſunt cum umbilico, unde fit, ut virile ſemen tametſi prolificum corrumpatur, ſed & extinguitur in utero frigido, & humido perinde ac ſemen in ſolo humido, & paludoſo, uti ſcribit Avicenna; Similiter etiam in ſicco, & calido utero marceſcit, non aliter quam ſemen in terris, in quibus calx ſparſa permixtave fuerat.

21. 3. tract. 1. c. 8.

Fœmina an vir ſterilis ſit, quibus notis exploratur.

Veteres medici, fœminæ an viri eſſet ſterilitas, hiſce ſignis venabantur. Primo ſperma utriuſque coniugis ſeorſim in aquam infundatur, & quod ſupernataverit, fœcundum eſt, quod ſubſidet, infœcundum. Secundo, utriuſque ſemen inſpergito ſuper lactucæ, vel teneræ plantæ radiculas, & quod illas exſiccaverit, ſterile eſt. Tertio, accipe ſeptem tritici grana, ſeptem hordei, & ſeptem fabarum, mingat ſuper ea uterque coniugum ſeorſim, & ſi poſt ſeptem dies naſcuntur, fœcundus eſt is, qui minxit, ſi non naſcuntur, ſterilis. Quarto, ſi alter coniugum mingat ſuper malvam, & areſcat, ſterilis eſt, ſin minus, fœcundus. Quinto, ſi vir dies novem aut circiter mingat in uno vaſe, & mulier in altero, in quibus fiat furfures cocti, in cuius vaſe vermes citius enaſcuntur, eiuſdem eſt ſterilitas. Quorum tamen ſignorum priora abſque ſcelere deſumi nequeunt, omnia ridicula cenſet Avicenna cit. & vana, potiuſque ſterilitatis ſuſpicionem arguere, ſi vir uxorem cum priori marito fœcundam implere non poſſit; aut ſi fœmina ex marito cum prægreſſa uxore fœcundo non concipiat quanquam & hoc ex diſparitate provenire poteſt, quippe ſæpe fit, ut neuter coëuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt abhorrentes naturæ idcirco nihil ex ſeſe, ex aliis vero generare poſſunt, ſic amborum impenſe calidorum aut frigidorum, non facilis eſt conſenſus, temperatorum aut etiam contrariorum perutilis cenſetur congreſſus, ut copioſius, prima huius operis parte, explicuimus.

1. Signum.
2.
3.
4.
5.

Raſius 22. cent. tract. 6. c. 1.

Quæ cum ita ſint, efficaciora certioraque alia ſigna inveſtiganda erunt, ſi prius ſterilitatis cauſas perquiſiverimus, quarum tum ex parte viri, tum etiam fœminæ quatuor numerantur præcipua genera; quædam enim ſunt ex parte ſeminis; quædam ex parte uteri, & inſtrumentorum; aliæ ex parte principiorum, aut erroris in congreſſu commiſſi, quarta & ultima eſt diſſidium inter utrumque coniugem

Lib. 2. c. 2. Cauſæ ſterilitatis ex parte ſeminis.

de qua

de qua ultima cit. iam plus satis disseruimus. Ex parte igitur seminis steriles censentur, quibus inutile fluit, exile, fluidum, frigidum aut insigni aliqua intemperie præditum, nec grandinis speciem refert, nec albũ est, tenax, splendidum, odorem palmæ, & iasmini, aut florum sambuci referens, quale optimum esse oportet, est etiam infœcundũ semen valde senum post 70. annum, mulierem post 50. & puellarum ante 14. puerorum ante 18. eorum præsertim, quæ nauseativam satietatem patiuntur, & ebrii ægroti, aut eius qui plurimo utitur coitu, quive seminis profluvio laborat, aut aquæ potatorum, heluonum, pituitosorum, nisi opposita seminis fœminei natura id attemperaverit moderatum insuper semen esse debet, nam paucum generationi non sufficit, copiosius non concipitur, nec nutriri potest à seminis mulieris, sterilescit etiam concubitus, si coitus coitui accedat, ideoque meretricis non concipiunt.

Semen bonum quale

Meretrices cur non concipiunt.

Ex parte uteri & instrumentorum generationis mulier non concipit, si uterum habeat vel calidum, vel igneum, vel frigidum, vel humidum, vel squalidum, vel nimis carnosum, & pinguem; vel oppido excarnem, vel gracilem, aut angustum, aut brevem, aut hiantem, quia semen reiicit; aut clausum, quia non admittit: aut si vasa eius obserata sunt, & obstructa, aut per obductam cicatricem obcæcata, ut Paulus notat, aut si uteri cervix obliqua est, aut si ipsa angusta est aut ampla, quia sic pudenda adaptari non possunt, potissimum autem dicente Hippocrat. 5. aphoris. 52. frigiditas sterilis est quia extinguit innatum seminis calorem, &, uti diximus, à frigiditate uterus cogitur, & comprimitur ita ut semen recipere nequeat, & venarum ora occludit, ut sanguis non possit in uterum stillari ad fœtus alimentum, & sanguinem aqueum efficit nutritioni ineptum, & multam in utero generat pituitam, ex qua humidior, ac mollior redditus generationi, & seminis compressioni sit ineptus, ea tamen inprimis frigiditas sterilis censetur, quæ spissum reddit uterum, quia intensa, nam densitas vehementer frigidos uteros comitatur auth. Galeno 5. aph. cit. Viri porro steriles censentur spadones, aut semispadones, & quibus testes quapiam de causa attriti sunt, vel qui penem brevissimum habent, ita ut in uteri profunditatem eiaculari nequeãt, quod

Causa ex parte uteri.

Li. 6. c. 76.

Steriles viri qui.

quod etiam ob nimiam obesitatem contingere diximus, aut etiam si penis respectu uteri longior, & uterum plurimum feriat; insuper conceptum impedit crassities, aut nimia latitudo ipsius, quam fœmina sustinere nequeat, vel adeo os uteri aperiat, vt hiare ipsum faciat, & præ dolore comprimi non possit, ac semen retinere; adhæc hippospadii, & quibus virile membrum est contortum, aut paralysi affectum vel vasa Spermatica obstructa, coarctata, contusave, quippe hi omnes recta ad uteri recessus non eiaculantur. Ex parte principiorum steriles sunt & infœcundæ, timidæ, tristitia affectæ, aut animi aliquo ingenti dolore, nam hæc vitale robur infringunt. Error committitur, si fœmina & vir non eodem tempore eiaculentur, si fœmina statim à congressu tussiat, sternutet, clamet, saltet, aut reliqua non servet, quæ alibi docuimus, aut si coitus nimium sit ardens, aut si semen diu in itinere commoretur in collo matricis, aut retineatur in testiculis viri ante expulsionem, quia sic Spiritus resolvitur, adhæc inviti coitus utriusque aut alterutrius, ut fieri solet inter eos qui inviti matrimonium contrahunt, steriles censentur, amor enim ut inquit Aetius, conciliat genituram, quocirca amantes fœminæ crebrius pariunt, n si nimium ardens concubitus fuerit, ex quo semen dissolvatur, & evanescat; iam & ineptam mulieris formam, sterilitatis causam censet idem autor, elegantem fœcunditatis, sterilis etiam vaga Venus.

Causa ex parte principiorum. Ex parte commissi erroris.

Lib 13. c. 26

Signa.

Harum causarum signa pleraque ex dictis iam conspicua sunt, nam quod ad intemperaturas attinet, tum totius corporis, tum uteri tum etiam seminis earum notas ex iis, quæ capitibus propriis tradidimus, repetere licet, peculiariter vero uteri & testiculorum intemperaturas dignosces; quia quibus calida est, proclives ad Venerem sunt, & celerrime genitales partes in eis pilis obsepiuntur, ac si ultra modum calida fuerit, genitalia pruriunt, ac Venere adhuc magis titillantur, menses parcè, & cum labore emanant, ardore que exulcerant, calor percipitur in cute, & carnoso genere, rubor, adipis inopia, capillorum nigrities, promptitudo ad actiones, vigilia, agilitas, iracundia. Frigidior intemperatura contraria efficit, nam & Venus ignavior est, menses supprimuntur, aut parce fluunt, decolores, lumborum, crurum pubisque stupor inest, frigiditas tactu, ac refrigeratio prompta. Humida multo ac humido semine abundat; tenue,

Vter calidi signa.

Vter frigidi indicia. Humidi uteri.

tenue, aquosum, copiosumque menstruum redditur, sæpe uterinus fluor infestat, frequenaque lumborum, ac pubis gravitas, carnositas mollities, læsio ab humectantibus, fluxionibus parata est mulier, & multum spuens. Sicca paucum, & modicè crassum generat semen, in aliis contraria efficit, proxime dictæ intemperaturæ, adest durities corporis, gracilitas, tarditas, & facilis ab exsiccantibus offensio. Porrò si calida & sicca sit genitalium aut uteri intemperatura, celeriter ad coitum excitat, & nonsolum genitales partes, sed omnes circumstantes usque ad umbilicum, & media fœmora quam citissime hispidæ fiunt, petulcos homines reddit & ad libidinem pronos, ilico tamen sauciantur, ac si cogantur, offenduntur. Sin autem calida & humida sit temperatura, hirsuti quidem minus, plus tamen semine abūdant, nec tamen plus appetunt, sed minori detrimento ultra modum Veneri indulgent, imo si minus intensa sit hæc intemperatura, haud sine detrimento à Venereis abstinent. Verum à frigidiori & humidiori circumiacentes partes glabræ fiunt, & tardè rem Veneream, qui ea præditi sunt, exercere incipiunt, nec proni ad actum sunt, aquosum vero ipsis est semen, & tenue ac infœcundum, vel fœminam generans, pulsus tardus, urina remissa, humiditas in coitu molesta, & ingrata viro: uteri retentrix facultas imbecilla, ac si concipiat ob humiditatem, & lubricitatem facilè abortit; quam causam esse puto, cur septentrionales plurimum abortiant, & maximus ibi fœminarum proventus. Frigida & sicca intemperatura non admodum dissimilia signa habet ante dictæ; crassius tamen semen gignit, & paucum & fœmina os uteri habet siccum, rhagadiis obnoxium; reliqua indicia oculis, & ex coniugum relatione deprehendes.

Sicca.

Nota compositarum intemperaturarum.

Fœminæ septentrionales cur plurimum abortiant.

Sterilitas maximè contingit ex parte mulieris, ut ait Celsus, tum quia frigidior est, tum quia ratione uteri, seminis, & menstrui multis morbis obnoxia, infrigidatio tamen & maleficium, quod est privatio coitus, ex parte virorum obtingit, autore Serapino, differunt tamen quod infrigidatio temperie læsa fit, maleficium vero compositione, & animo male affecto, quorum contraria efficiunt Philtra sive amatoria pocula, ut quidam aiunt. Sterilitas ex ulcerib. si magna sint ulcera, non curratur, si parva, difficulter; qui gēituræ meatus, à cicatrice, vel ob calculum exsectum obcœcatos habent, ii pro deploratis habendi. Sicuti etiam spadones, & fœminæ seniores, præsertim post menstra, viri tamen senes curandi ut c. *de virorum sterilit.*

Prognosticum.

Infrigidatio.

Maleficiū.

Curatio. Jam vero ad curationem accedens partium seminalium intemperantias in viro curabis, ut c. *de virorum sterilit.* in fœmina ut c. *de uteri intemperie*, si tamen advertas nativas intemperaturas sensim & paulatim, assititias vero audacius corrigi posse. Seminis vitium, tametsi nõ nisi ex totius corporis, aut testium intemperantia provenit, seq. cap. emendare docebimus, quod si ab uteri laxitatem decidit, magnetem lapidem terito linteo alligato, & lacte muliebri intingito, ac subdito. At qui vaga Venere delectantur, servata continentia generabunt, qui vero seminis profluvio laborant, curati fœcundi fiunt; si immatura ætas sterilitatis causa sit, continentiam subinde imperabis, ne is, qui natu minor est, nimio coitu impotens fiat. Si intemperamenti dissidium adsit, vult Avicenna, ut permutet unusquisque coniuiem, rationem esse, quia, ut est ventriculus avidus ad unum cibum, abhorrens ab altero, quantumvis meliori; sic uterus sæpe magis uno, quam altero, semine delectatur, ita coniuges qui simul generare non potuerunt, separati uterque, & novis nuptiis celebratis generaverunt. Sed quia coniugium dissolvi non debet, nisi iustissimis, ac gravissimis de causis, & quia multæ fraudes hac in re committuntur, consultius fuerit monere, ut invicem sese ament, sic illud dissidium ad mediocritatem reducitur. Quod fiet tribus remediorum generibus, si vir vel fœmina calidior debito extiterit; primo victu frigido de quo cap. *de uteri calida intemperie*, & potu aquæ, cerevisiæ mediæ vel Rhenani vini. Secundo medicamentis, quæ excessum caloris frænent, ut sanguinis missione bis aut ter in anno facta, & toties iterata purgatione ex infuso rhabarbari in qua lactis, aut cich. manna, cassia, tamarindis, sirupo ex infus. rosarum vel violarum. Tertio à temperantibus calorem. quod fiet si pluribus continuatis diebus singulo mane capiat ʒ v. ptisanæ rite paratæ, aut seri caprini in quo per noctem maduerint flores violarum, & borraginis, addito deinde saccharo, aut aqua cich. borraginis, acetosæ, ac similibus cum sirupo violarum, vel alio infrigidante, aut farre, aut electuario aliquo ex iis, quæ à nobis descripta sunt, c. *de uteri intemperie*, in quorum consumptione, adde pudendi tauri, & vulvę leporis an. ʒ j. ß. Exterius etiam lumbis ac renib. applicabis unguentum ros. sandalinum, refrigerans Galeni addito resumptivo, aut succo cucurbitæ, aut lenticulæ palustris, & vaccino butyro recenti, commendatur aquæ dulcis balneum, quæ tamen cautè facienda, ne ultra modum refrigeres.

Si ex caliditate curatio.

4. remed. genere.

Quod

Quod si frigidior fuerit temperatura, quam maximè sterilem esse diximus, qaatuor curabis auxiliorum generibus, Primo calida victus ratione, de qua c. *de frigida vteri intemperie*: multo aromate cibi condiãtur, potus sit vinum Hippocraticum, vel aqua cinnamomi, anisi, fœniculi vel cocta cum corticibus citri, radice chinæ, smilace aspera, aut ligno Indico præsertim si humiditas coniungatur, cõueniunt insuper frictiones factæ, quoad cutis rubeat, tandem obesos macrefacies valido exercitio, labore, & potu parco. *Curatio à frigiditate.*

Secundo apparantibus frigidos, ac pituitosos humores hac ratione, ℞. *radicis enulæ cyperi, calamenthi, fœniculi an.* ℥ ß *foliorum melissæ, betonicæ, arthemisiæ pulegii maioranæ an. m.j. fiat decoctio ad lib. j. cuius* ℞. ℥ *iiij. syrupi de arthemisia; mellis ros. an.* ℥*j. misce,* pro dosi capiat per octiduum. deinde sic purgetur, ℞. *electuarii Indi* ℥ ß. *trochiscorum de myrrha* ℥*j.* ß. *diacatholici* ℥ *vj. aut diaphœnici* ℥ *ij.* ß. *decoctionis pituitosæ* ℥ *iiij. misce,* capiat summo mane.

Tertio vterum calefacientibus internis vt speciebus, aut rotulis diarrod. abb. cum duplo rhab. dianiso, diacimino, aromatico ros. vel accipiat singulo mane ʒ.j. theriacæ finissimæ cum vino generoso, aut cochlearej. aquæ theriacalis optimæ. At humiditate redundante vtendum insuper sudoriferis paratis ex decocto radicis chinæ, sarsæ, aut ligni, à quibus iterabit superius dicta medicamenta, donec temperamentum immutetur. Inter reliqua laudatur sequens confectio. ℞. *zedoariæ, doronici, galangæ an.* ℥ *ij.* ß. *ligni aloes, cinnamomi, cariophyllorum an.* ℥*j.* ß. *spicæ, piperis longi an.* ℥*j. satyrionis* ℥ *ij. castorei* ℥*j. mosci, ambræ, an. g. vj sacchari vel mellis despumati q. s.* fiat mixtura, cuius dosis ʒ iij. singulo mane, cum vino odorifero ac generoso, confert usus syrupi de radice chinæ cum multo anilo, ac eiusdem anisi torrefacti creber vsus ante prandium, & cœnam, aut etiam aliæ tabellæ confectæ, ex aniso, cimino, cinnamomo, amygdal. tostis, aromatico ros. *Vterum calefacientia.* *Sudorifera* *Confectio.*

Extrinsecus etiam balneis vtendum sulphureis, aut nitrosis, aut ex decocto herbarum matricariæ, arthemisiæ, betonicæ, melissæ, in quo fœmina per horam ad vmbilicũ vsq; sedeat, & interea sacculis, in quibus portio earundem herbarum includatur, fomententur partes circa pubem: à balneo suffumigium capiat intra vterum per vas angusti orificii carbones cõtinens accensos, super quos hic puluis inspergatur, ℞. *bdellij, myrrhæ an.* ℥*j. foliorum arthemisiæ, & matricariæ siccæ an.* ℥ ß. *testiculorum vulpis assatorum* ℥*j. gallis muscatæ* ℑ*j. omnia in tenuissimum* *Extrinseca Balnea.* *Inunctiones.*

pulverem redacta miſceantur; Poſthæc uterus ac totus venter inferiore pfundatur oleo de baccis lauri, de momordica, de angelica, liliorũ alb. de ſtyrace, naphæ, cinnamomi, balſami, & apponãtur emplaſtra pro matrice, quorum plures iãm tradidimus deſcriptiones, eſt etiam non parvi uſus hoc linimentum: ℞. *zibeti* ʒ ß. *croci, ſpicæ, ſtyracis an.* ʒ *j. maſtis* ϑ *ij. olei de ſpica aromatica* ʒ ß. *vini optimi* ʒ *iij. ceræparum*, fiat linimentum; Utero deinde ante coitum inditur peſſarius hic, ℞. *caſtorei, opponacis an.* ʒ *j. coaguli leporis* ʒ *ij. croci, ammoniaci, nardi, an.* ʒ *ij.* ß. *foliorum cirri ſuccorũ, ac pulverizatorũ* ʒ *iij. teſticuloru vulpis* ʒ ß. *cum melle deſpumato* fiat collyriũ, quo goſſypium intinctũ utero applicetur, ac retineat p diẽ ac noctẽ; celebratur maximè peſſus ex allio hortenſi, cum oleo de ſpica trito, linteo excepto, & locis mulierib⁹ indito, qui uterũ mira voluptate efficere creditur, & conceptum ac mẽſes, promovere. Hippoc. polypos in flamma aſſatos, ac ſemiuſtos contra hanc ſterilitatem laudat, quibus tamen omnibus cum moderatione utẽdum, ne noceas nimio uſu, aut fruſtra labores, dum infra conſiſtis.

C. de uteri debilitate.

3 popul. 6. 34.

Humida intemperies conceptum impedit, primo, ſi cum humore coniungatur, genituram ſuffocat, & extinguit; Secundo lubricitatẽ parit, qua facillime ſemen prolabitur; Tertio, non permittit ſemen fœcundum generari, ſed humidum, aquoſum, labile, incoctum, ideoque generationi ineptum, Quarto, quia humiditas robur, & firmitudinem uter deſtruit, ac veluti paralyſin, perpetuumque hiatum mollitur, cuius ratione ſemen non complectitur, nec os uteri clauditur, ea vi, quæ ſufficiat ipſum continere, cum tamen ita occludi ſit neceſſum, ut nec acus ſpecillum ingredi poſſit; curatur ut c. *de uteri humida intemperie* luculenter dictũ eſt, ita tamen ut humiditati, quæ ſuffocat, evacuatione magis medeatur, ei qui lubricat, exſiccatione & abſterſione; quæ imbecillat, roboratione, quæ laxat, adſtrictione; ſic tamẽ exſiccare oportet, ut modus ſervetur, quippe nec valde humidus, nec valde ſiccus uterus concipere poteſt.

Si ex humiditate curatio.

Admonitio

Quoniam autem ſæpe fit, ut qui generare ſimul nequeunt, ſeſe coniungat, unde natura deluditur, & generatio perditur, & alter coniugum divortium à magiſtratu petit, qui hanc rem medico committit, hunc examinandi modum prudẽter ſervari iubet Guido; conſiderata, inquit, prius temperatura, & compoſitione membrorũ genitalium, adſit matrona proba, honeſta, ſenior, ac exercitata, quæ præcipiat, ut iaceãt ſimul cõiuges per aliquot dies ipſa matrona pſen-

Coniuges examinandi ratio.

te,

te, cõfabulentur, & amplectantur, posteaquã calidis, ac multo aromate cõditis cibariis vsi sint, ac vino generoso, partibus etiã calidis oleis perunctis, deinde quod viderit, referat medico, qui cũctis sedulo pẽsitatis coram magistratu sententiam dicat, caueat tamẽ ne decipiatur, quia vti diximus, hac in re multæ fraudes sæpissime committuntur.

Scholium.

Qui generare nequeunt, impotens dicuntur. Est autem impotentia duplex, 10 *naturalis, & accidentalis: Naturalis significatur apud Iureconsultos per verbum* (frigidi) *accidentalis per verbum* (maleficiati) *quoniam ad impedimentum frigiditatis reducuntur omnes alij naturæ defectus, aut excessus, & arctio membri, quæ copulam impedit: Et ad maleficium, siue fascinationem quodlibet accidẽtale, quod ex abscissione, castratione, vel alio artificio nascitur, vtraque impotentia si perpetua sit, & ante contractum matrimonium contingit, ad separationem satis est, quod autem matrimonium impediat contrahendum, contractum dirimat, ratio est, quia quemadmodum in aliis contractibus non est conueniens obligatio, si quis se obliget ad id, quod præstare non potest, vt apud Iureconsultos est* L. impossibilibus ff. de reg. juris: *ita in contractu matrimonii, quo coniuges ad* 20 *debitũ obligantur, nõ est cõueniens contractus, si fiat ab aliquo, qui debitũ soluere nequit; Nomine autẽ impotentiæ coëundi, nõ solum viri, sed & fœminæ naturale, & accidentale perpetuum vitium ante contractum matrimonium acquisitũ intelligitur, perpetuum dico, quia temporarium non sufficit, additur ante contractũ matrimonium, quia nec illud satis, quod post matrimonium contingit. Vbi aduertendum leges maleficiatis concedere, vt post separationem cõtrahant cum alia: frigidis verò minimè; reddunt rationem, quia frigidus vni est frigidus alteri; sed cum ante dictum sit omnia vitia naturalia sub frigiditate comprehendi, & intemperatos nõ generare inter se, posse tamẽ gignere, si associentur contrariis temperaturis, videant iurisperiti quã firmiter hoc eorũ placitũ cõsistat in iis, qui propriè frigidi* 30 *dicuntur, id est, per excessum qualitatis, quippe non semper sequitur, frigidum vni esse frigidum alteri, quia tametsi moderatè frigidus si cum moderatè aut impensè frigida coniungatur, non generet, tamen temperatæ aut calidiusculæ si associetur, gignere omnino poterit, idcircò satius fuerit, si denuo contrahat, ne generatio frustretur. Porro in debilitate membrorum, ad cognoscendum, sitne impotentia perpetua an temporanea, statuitur triennii tempus, in quo coniuges diligenter dent operam generationi, & tunc si non inueniatur consummatum matrimonium, separantur, qui tamen terminus interdum prorogari debet, ad*

Impotentia quale vitium.

Iurisconsultorum placitum nõ constans.

Triennii tempus statuitur ad cognoscendam sterilitatem.

maiorem rei certitudinem; At si vir propter mulieris arctationem diuortium petat, iubent leges, vt vocentur honestæ matronæ, peritæ, ac fide dignæ, quæ sedulo eã inspiciant, & si deposuerint arctam esse, illico diuortium permittunt, sed neq; hoc temere faciendũ, quia stricta nonnunquam membrana, arctationis causa est, quã curari primo capite docuimus, & morbi qui recipiunt curationẽ, matrimonium non dirimunt, vt neque contagiosi, sicuti lepra, Elephantiasis, aut lues Venerea. At dicunt tergiuersatores, dirimere si præcedant: non dirimere, si sequantur matrimonium, ego vero firmiter censeo, hæc neq; dirimere contractum, neque impedire contrahendum, quod tamen faciunt vitia membrorum ad generationem pertinẽtium, si magna sint, dummodo post consummatum matrimoniũ nõ acciderint, quippe humanum est in casibus fortuitis mulieris maritum, & vxorem viri participem esse. Quæstio hic euenit, an medico liceat sterilitatem inducere; quæ duas habet partes prima est, an conceptum impedire, secunda, an abortum prouocare liceat, & quidem Hip. remedium ponit conceptum impediens, si missos magnitudo fabæ aqua diluatur, & fœmina bibat, & lib. de nat. pueri, consuluit ancillæ, quæ dedecus verebatur, vt saltaret, quo fœtum expelleret; Aëtius jubet vt sternutet potissima vero sunt, si in partu, ante, vel post partum non seruentur ea, quæ ad prolificum congressum necessaria esse scripsimus, aut si contraria fiant, videndus etiam Galen. 3. de nat. fac. c. 12. Montagana cons. 208. Aetius serm. 16. Mathiolus super Discoridem: Et amblotica nominantur medicamenta à Galeno 6. Epid. Sed & ipse Aetius non tantum medicamenta refert, quæ sterilitatem inducunt, ac conceptum fieri prohibent, sed quæ factum corrumpunt, & expellunt, cui cooperatur Auicenna; id quod in trib. casibus exequendum esse colligitur ex hisce autoribus, in quibus fœminis concipere tutum non esset, quia in partu periclitantur. Primo quia fœmina ita tenella est, vt fœtum perficere nequeat, aut vterus ita parvus, vt ipsum non capiat. Secundo, quando os vteri angustum existit, de quibus dixit Auicenna, quibus vteri os conclusum est, non concipiunt, aut si concipiant, in partu moriuntur. Tertio quando tuberculum, aut quippiam aliud in vteri osculo exortum est, aut morbus aliquis in eodem vtero consistit. Addit Theodorus Priscianus, expedire interdum, prægnantibus in vitæ discrimine constitutis, sub vnius partus iactura salutem mercari certissimam, quando aut matricis vitio aut ætatis impotentia sub qua præpropere frequenter partus euenit, fœmina periclitantur. Sicut arborum arescentium, ramorum accommodatur salutaris abscisio: & naues pressæ onere cum graui tempestate iactantur, solum habent ex damno remedium. Ex altera nihilominus parte est idem circumspectissimus senex, qui in iureiurando mulieri ad corrumpendum conceptum vel fœtum, medicamentum non esse exhibendum, asseuerantissime confirmat. Quidam existimant conceptum, nondum

Morbi qui recipiunt curationẽ, non dirimunt matrimoniũ.

Quæst. an liceat sterilitatẽ inducere. 1. de morb. mul. 99. Lib. 16. ca. 16.

21. 8. tr. 2. cap. 17.

Cõceptum tribus casibus impediunt autores.

Altera pars.

animã-

animatum, vrgente neceſsitate licere corrumpere, animatum vero minimè, hi Hipp. in iureiurando de animato intelligunt, in aliis locis, de non animato, & hæc eſt communis opinio, quæ tamen mihi non vndiquaque probatur, quia neque inanimatus temere corrumpendus, nam omnis fœtus corruptio (præterquam quod à viris peritis merito dicitur homicidium imperfectum) mulieri etiam periculoſa eſt, præſertim robuſtæ, vterumque duriorem ac denſiorem habenti. Quocirca de tota re ſic ſtatuendum exiſtimo; fœtum aut conceptum corrumpere nunquam licere, etiam periculo matris præſente. hoc enim in caſu, nondum effigiatum animatumve perdere, minus eſſe malum, etſi deteſtandum planè ac fugiendum: nam contendit natura quantum poteſt fœtum adhuc non maturum retinere; cuiuſq; retinendi auida, non niſi confecta & euicta cauſis cedit abortiuis, proindeq; in abortu matrem vlterius periclitari neceſſum eſt, & eius corporis magnam fieri concuſſionem, & indicibilem humorum agitationem, ex quo corruunt Priſciani, & aliorum ſpecioſa magis quam firma argumenta, de qua re videndus Baptiſta Silvaticus; grauiter præterea cenſeo delinquere eos, qui prece, aut pretio mulierculis modum monſtrant, quo conceptus impediatur, in hunc finem, vt in deliciis viuat, aut vt cœlent ſua ſiue ſtupra, ſiue adulteria, ſiue inceſtus, nam ibi etſi non perditur animatus fœtus, perditur tamen abſq; legitima cauſa ſemen potentiâ animatum, & tam duri reatus conſcientia medicorum innocens officium non debet maculari. Adhæc ſi prægnans in ventre, aut alibi vulneretur, ſic vt abortum faciat, ſi fœtus animatus erat qui percuſſit, reus eſt mortis, ſi vero nondum animatus, mitius cum illo agendum iudicarem. Nulla tamen venia ſceleratis illis vetulis, & aliis lenis concedenda, quæ diuinas, & humanas leges negligentes, malis ſuis artibus, conſiliiſque imprudentiorum medicorum vſæ, atrocia infanticidia dare non verentur, vbi enim in virgine aut vidua cuius pudicitiam, lenocinio ſua expurgarunt, mutationes animaduertunt, veluti appetitum varium, cibi faſtidium, vomitum, nauſeam matutinam, paſſiones cordis, animi deliquia, dentium dolores, illico arctiſsimè eam præcingendo primam faciunt experientiam, vt fœtum in vtero conceptum extinguant, inde cum nullam opem ſentiunt, medicum accedunt, petunt ad menſtruorum ſuppreſſionem remedium, ea enim retenta parere dolores in præcordiis, & fœmoribus, multoſque ciere vomitus honeſtæ perſonæ, quæ ob verecundiam medicum haud libenter adire vellet, vbi itaque, quæ mẽſes, & fœtum cieant à medico impetrarunt, vtuntur, ſin minus, ipſa maleſica harum euacuationum non ignara à pharmacopolis petere & aliunde alias herbas conquirere monet, vt his in vino vtantur, alias ſuffiant, alias ventri imponãt, & pro inceſtionibus parent, de quarum etiam decoctis mane, & veſperi bibant, ſed cum neque hæc proſint, venas in vtroque pede aperire monẽt, aut cucurbitulas fœ-

Opinio quorundam.

Concluſio autoris.

In medicis cõtroverſ.

Lenarum ſcelerata artes grauiter puniendæ.

Lenæ imprudentiorum medicorum conſilio, infanticidia dãt.

morum

morum interna parti, quo facto perit, quod in vtero erat, hæc obſeruationibus interdum matribus, & patribus familias, ipſis vero prægnantibus, quod res eſt, diſſimulantibus, prætexentibuſque dolores ventris, capitis, ac pectoris; redeuntibus vero menſtruis, quando ſe fœtu norunt eſſe liberas, ad conſuetam vitam redeunt, alijs quoque eaſdem artes communicant, vt eo plura infanticidia fiant, dum liberius viuere audent, & multa committere, quæ ex his paucis lectori æſtimanda relinquimus: hæc tamen in eum finem fuerunt animaduertenda, vt à prudentibus magiſtratibus præoccupentur, & veneficæ hæ vetulæ, ſeu peſtes per vniuerſum orbem liberrime vagantes, acerrime puniantur.

Admonitio ad magiſtratus.

10

De ſterilitate morboſa, ſeu diuerſis affectionibus, quæ conceptum impediunt.

CAP. III.

FIt etiam fœmina ſterilis, ob morboſum aliquem affectũ, qui partes generationi dicatas ſic diſponit, vt etiamſi fœcundiſſimo viro coniungatur, concipere nequeat. Huius affectionis cauſæ, ſeu potius affectiones, quæ ſteriles fœminas reddunt, in triplici ſunt differẽtia; quædam externæ ſunt, aliæ internæ, pleræq; etiã occultæ. Externæ quidẽ, vt tempus anni, aut regio nimis intemperata, præſertimq; frigidiſſima conſtitutio aeris, vel etiã peſtilens, craſſa, nebuloſa; medicamenta intenſæ alicuius qualitatis vtero impoſita, veluti ruta, vinum, camphora, ſemperuiuum, cicuta, calx, auripigmentum, pulegium, acetum, ſinapi, vrtica, flos nenupharis; aut quæ nimium emolliunt, vt radix altheæ: aut quod impenſe ſiccat vt terræ plurima genera, vel quæ nimis aperiunt, vt abrotanum, & ſabina, ſi extra modũ ac menſuram applicentur. Adhæc opus frigidæ, aut ebrietas, aut nimis eſus fructuum horariorum, balnei vſus immodicus, magnæ euacuationes, vita ſedentaria. Internæ cauſæ cẽſentur intemperies quælibet vteri, aut totius de quibus ſupra cumulatè jam egimus: Inſuper vteri laxitas ſeu lubricitas, & oſculi ipſius reſolutio ſiue paralyſis, quæ facit vt ſemen ocyſſimè prolabatur: vteri duricies ob ſiccatem, frigiditatem, ſcyrrhum, aut callum, eiuſdẽ vteri aut totius corporis nimia pinguedo, nam præ pinguedine vterus clauditur, & ineptus redditur ſemini trahendo, ac craſſius omentũ in cauſa eſt, vt pudenda aptari commodè nequeant ob prominentiorem

Cauſa.

Externa.

Interna.

Pinguedo.

20

30

rem ventrem; præterea maior pars materiæ seminis absumitur in pinguedinem, & crassitiem, si præter naturam sit, quippe seminis, & adipis eadem est materia; & in viris obesitas breuiorem efficit penem; fœminæ verò præter naturam pingues, menses habent diminutos, & multus in pinguedinem sanguis absumitur, ac quod supereſt, alendo fœtui non sufficit, cum maxima alimenti pars in pinguedinem transeat, vt scribit Aetius. Et ob hanc causam Hippocrates dicebat Scytharum plures fœminas steriles esse. Mulieres insuper præter naturam tenues, sunt inutiles fœtus gestationi quod dixerat idem Hipp. cuius rei causam esse existimat Auicen. quod tenuioribus os vteri perpetuo hiat; ego verò potius dixerim, tenues fœminas tenuem habere vterum, ac imbecillum, idcirco etsi in principio paruum fœtum continere possint, auctiorem tamen, nec retinere, nec absoluere posse imbecillam fœminam, nec rursus seipsam firmari, & impinguari, nisi nutrimentum sibi soli attrahere anticipet, subindeque fœtus sufficienti indigens alimonia corrumpatur. Flatus etiam in vtero concluſi sterilitatem faciunt, vel quod præ distentione apertum teneat ostium vteri; vel quod impetu suo susceptum semen propellunt, membrana etiam vtero adnascens, quæ ipsum claudit, de qua primo cap. *huius operis egimus*, quod lustrare non pigeat; sed & vteri hiatus, ac perpetua adapertio sterilitatis causa est, quia semen non continet, contentum non amplectitur, proprium ante tempus excernit. Prouenit autem vteri hiatus, ex ipsius insigni debilitate, quæ aut ex continuo menstruorum fluxu originem habuit, aut suppressi diutius siue menses fuerint, siue alii humores, derepente vi eruperunt, & extra modum fluentes compesci nequeunt; ex laborioso partu, vel abortu, quippe ex hisce causis vterus ita debilitatur, vt fibras & membranas obseruare nequeat, similiter contingit, vt pudendi sinus nonnunquam hiet, & nimium sit apertus ex magnitudine membri virilis, aut frequenti coitu. His adiunge auersionem siue contorsionem vteri, quia siue sursum siue deorsum, siue ad latera torqueatur, virile semen in vterum rectâ eiaculari nequit. Sed etiam vitium menstrui sanguinis, steriles facit fœminas, nam si multus est, obruitur genitura; si parcus nec foras profluit, nec intus satis est, & inopia alimenti arescit semen, Hippocrat. & Aristot. autoribus, si inordinatus, vterum non expurgat, & semen secum defert, ac genitu-

Aet. lib. 16. cap. 26.
Hip. lib. de steri. de nat mul.
de aere, aq. & locis.
Gracilitas.
1. Aph. 44.
Flatus uteri.
Vteri hiatus eiusque causa.
Menstrui vitium.
Hipp. Lib. de sterilib.
Arist. 7. de hist. anim.

ram prohibet: si corrupti menses, aut vtcunque vitiosi, aquei, fœtidi, nigri, albicantes, flaui, virides, serius aut temporius fluentes, minus apti sunt ad concipiendum, quæ omnia dignosces, & curabis ex primo huius operis libro. Porro etiam vitiosum semen sterilitatis causa est, nam si aquosum & tenue, delineationem non suscipit; si crassum, à calore non euincitur, neque ex eo efformari quicquam potest, & ineptū etiam est si labem aliquam contraxit, ex putredine vel lue Venerea, aut ex vitio alicuius membri principalis, aut ex commixtione alicuius pravæ substantiæ, qua vterus scatet. Tandem si paucam est, genituræ non sufficit; si nimium, copia sua virile semen obruit; vltimo quæcunque aliqua ex superiori libr. numeratis affectionibus in vtero tenentur, difficulter aut nullo modo concipiunt. In abditis causarum generibus numeratur inprimis diuina voluntas, deinde maleficia, carmina, & magicæ incantationes, nodi, nexus, ac vincula, quibus maligni homines fœminas ligant, neq; enim (vt inquit Fernelius) fabula est, ideo in iure pontificio extat de iisdem textus *de frigidis, ac maleficiatis*. Et horum maleficiorum scribit Isaac quædam ex animatis fieri, ita testiculos gallorum in lecto, sanguine positos, congressum impedire; quædā exinanimatis, vt si nux vel glans separetur, cuius medietates ab vtraque parte viæ ponantur, per quam sponsi ituri sunt, aut si quatuor fabarum grana, nescio, qua ratione electa, in lecto ponantur, vel in via supra ostium, quod maleficii genus pessimū; ac efficax esse putat: quædam ex metallis; vt ex acu cum qua mortui consuti fuere; quædam ex characteribus scriptis cum sanguine vespertilionis. Secūdo annumeratur abditis rerum causis, venenialicuius assumptio quo membrum aliquod princeps perditur. Tertio medicamenta quæ suapte natura, aut superstitione adiuncta, sterilitatem inducant, qualia plerique putant plurima reperiri, & eius generis esse, radicem filicis fœminæ mulieri exhibitam; aut si nitri, aluminis, vel picis quantitas, ciceris vel fabæ post coitum in ore vteri ponatur, aut si mulier gestet testiculos mustelæ maris ligatos in sinu muliebri, in pellicula aliqua, aut matrix capræ, quæ nondum conceperat, iuxta nudum corpus, in quorum numero est vsus piperis, aut nascale ex ipso, aut si statim à menstruo capiat ʒj. pulueris extremstatum hederæ; aut si gestet os de corde cerui, matricem mulæ, gagatem, aquilinum vel lapidem siue ætiten, smaragdum, vel saphirum, aut si comedat grana hederæ nigræ, vel radicem pimpi-

Semen vitiosum.

Abdita causa.

2. practica. xxviiii.

Maleficiorum differentia.

Veneni assumptio. Medicamenta superstitiosa.

pimpinellæ, vel in cubili appendat scolopendriam, aut corium mulæ, aut portet limaturã ferri, aut si mulier quæ peperit, & vult per aliquot annos non concipere, liget in secundina infantis, quam pepererat, tot grana cataputiæ, quot annis vult sterilis permanere; sic & opium, cicuta, mandragora, & similia narcotica viri testibus aliquandiu illita, aut pessi forma muliebribus indita sterilitatẽ inducunt; sed superiora totâ subst ãtiâ, hæc manifestis qualitatibus, nã omnia ferè frigidissima sunt; & squama ferri impensa siccitate seminis materiam dissipat, frigida gelatum, & extincto spiritu examinatum minimeq; prolificum reddunt. *Narcotica.*

Hæc & multa alia à scriptoribus circũferuntur, sterilitatẽ inducentia, quę tamẽ celare satius fuerit, ne maligni homines, aut incauti tyrones, præce aut pretio seducti, iis temere abutantur. Quarto ad hasce occultas causas quidã referunt astrorũ aspectus infœcundos in exortu fœminæ, aut in congressu; vt oppositum vel quadratum Saturni vel Martis cum Venere, quod fortasse vir doctus, & quem honoris causa nomino Johannes Bokelius, & alii non admittent, quia semper superiora, cœlestiaue corpora, ad vtilitatem, & bonũ inferiorum operari sentiunt, sed debuerant considerare, aspectus cœlestes nec pestem, nec sterilitatem positiue inducere, sed priuatiue, quatenus interdum, quãtum oportebat, non adiuuant, negari autem non potest esse aspectus, qui validius, ac efficacius aliis, inferiora foueant ac viuificent; & hoc est, quod dicitur, hunc aspectum pestem generare, illum sterilem esse, quia nimirum, aut aeri non imprimit eam vim, quæ ad eius incorrupti conseruationem necessaria erat, vt semini, debitam ad generandum efficaciam & energiam, non communicat. *Bokelius & alii notantur.*

Causarum externarum signa colliges ex relatione coniũgum: cœli statum & regionem infœcundam deprehendes ex priuatione aliarum causarum, & quia ea cœli constitutione aut regione, communis sit fœminarum sterilitas. Ad internas vero vt veniamus, si intemperies aliqua subsit vteri, aut totius, dignosces & turabis, vt dictum iam est capite proprio *de vteri intemperiebus* & cap. præcedente; laxitatem, & paralysin vteri tactu explorabis, & quod semen non retinetur, aut 2. die elabitur; durities etiam tactu dignoscitur, quia digitum non admittit, menses occultantur, aut si apparent, sunt arenosi, teste Hippoc. genituram non suscipit, dolet inguen, & lumbi, ac laterum adest mollitudo, ac de his extat aphorismus, *quibus os vteri durum est,* *Signa.* *Internarũ causarum signa.*

Li. de nat. mul. Lib. 5. aph. 54. *iis vteri os comprimi necesse est*, est autem compressio diuersa à compressione prægnantis, quia in hac molle est vteri osculum, in illa verò durum.

5. aph. 40. Ad nascentem membranam digiti admotione continges; & genituram non suscipit, mensibus interdum secundum naturam fluẽtibus, nimia pinguedo & crassities, vel etiam gracilitas, & tenuitas visu dignoscitur, ac de his dixit idem autor, *quæcunque præter naturam crassæ, non concipiunt vtero, iis omentum os vteri comprimit, & priusquam extenuentur, non concipiunt.* Flatus accusant strepitus, quos fœmina sentit, & nonnunquam silentes, sæpe etiam prostrepentes, per os vteri exire percipit, ventre inflatur maximè à coitu; à quo confestim semen elabitur, rugitus adest, in inferiori venter, tensio, & molestia quæ flatu excreto cessat, quarum Hippoc. meminit in lib. Epid. dicens, nonnullis, cum Venere vtuntur, inflari ventrem, nonnullis etiam strepere; quæ, vt scribit Gal. in com. aut affecta sunt ætate, aut melancholia laborant Hypochondriaca; quæ etiam assiduè coitum appetunt, nam flatu replentur à caloris debilitate, tamersi autem de Damagora quodam ibi sermonem habeat Hippoc. tamen fœminarum & marium communis est ratio, vt Galen. in com. & Paul. infra inquit, in accessibus nonnullæ perstrepunt, nonnullæ horrent: aliis venter inflatur: & quæ horrent cacochymia laborant, nam omnes mali succi plenæ cum vehementer repente calefiunt, horrore diuexantur. Uteri hiatum indicant menses, plures, ac humidiores, inordinati, ac citra certas periodos, genitura intus non manet & digito os vteri hians comperitur, adest impotentia, febris, lassitudo, rigor, dolor in imo ventre, ac lumbis, & laterum mollitudo, in congressu nullam vel exiguam sentit delectationem, facilè semen citra sensum pellit, viro ingrata est, pudendum habet humectum, vt refert idem, senex. Uteros distortos dignosces ex iis, quæ capite de vteri contorsione dicta sunt, menstrui vitia ex propriis locis & c. *seminis defectum ex iis quæ superiori c iam prodidimus*, eius tamen labes ex colore, substantia, & odore dignoscitur; commixtio alterius substantiæ, ex superfluis purgamentis de quibus libr. j. capite vlt. Tandem abditas causas sic venaberis, venenum quidem sumpsisse, ex relatione, & ex læsione alicuius membri principis grauibusque accidentibus, & à communibus alienis. At ex influxu cœlesti prouenire, indicium est, si in

Fœminæ, quibus vẽter per Venerem inflatur. com. 3. 6. Epid 12.

Com. 3. 6. Epid 26.

2 de morb. mul. & lib. de nat. mul.

Signa abditarum causarum.

si in signo frigido sicco, & sterili mulier nata sit. Maleficium & incantationes argues ex privatione aliarum causarum, & quia coniuges mutuo se diligentes coire nequeunt, aut cum ante ad invicem amore tenerentur, nunc citra evidentem causam odio se habent incredibile. Contingit autem maleficium quatuor modis. Primo si vir privetur genitiva potentia, cum propria coniuge, & non cum alia, cuius contrarium facere credendum est philtrum, si tale quippiam reperitur, quod amare compellat hanc, non vero aliam. Secundo contingit maleficium cum uxorem habet vir exosam, nec potest illam cognoscere. Tertio cum vult illam cognoscere nec exosam habet, caret tamen membri vigore. Quarto si vigorem habet, sed semen non emittit. Divinam voluntatem in causa esse comperies, ex absentia reliquarum causarum, præsertim quia cum uterque coniugum sint ritè constituti, tamen nulla sequitur generatio.

Quatuor modis contingit maleficium.

Ut igitur ab hac causa curationem sterilitatis ordiamur, implo- *Curatio.*
randa quidem est divina maiestas, inprimis recedendo à nævis, & peccatis, deinde studendo eleemosynis, ieiuniis, ardentissimis præcibus, ac orationibus assiduis. Astrorum pernicies corrigitur, si prædominante æstro contrario eo tempore, quo Luna viget, in signo prolifico fœmina concumbat. Contra Venenum pugnabis communibus alexipharmacis, aut unicuique veneno peculiaribus, de quibus singulares tractationes scripserunt, Aponensis Gainerius, & Avic. ac nostra ætate Mercurialis, ac multi alii, iis tamen medicamentis, quæ adversa sunt qualitati; à veneno aut medicamento in corpore relictæ; odio se habentib. medeberis cum iis, quæ deiectam excitant Veneris appetentiam, iis qui nimis ardenter coeunt, per ea, quæ calorē infringunt; Maleficia & incantationes exorcismis curantur, & adiurationib. quibus per divina immundus spiritus expelli traditur. Prodesse insuper contra maleficium dicunt, abrotanum oleo illitum, ac vino sumptum radiē asparagi cum vino dulci coctam, allium hortense; satureiam, ocymum, vel carduum hortensem, generoso, vino maceratum, vidēdum etiam, ut ait Isaac, an maleficium sit supra lectum, & auferatur, sed si autor die auferat, & nocte reponat, vel è cōverso mutare domiciliū oportet. Si characterib. investigandum, an sint supra limen ostii vel ad cardines, si acus mortuorum, quærantur maleficia in culcitra, vel pulvinari, ac si non inveniantur, mutetur domus. Si ex fabis,

6. 4. per totum.

Exorcismus.

nullo humano auxilio, sed sola divina virtute curari scribit author iste, si vero ex nuce, iubet ut uterque coniugum nucem integram separet, spargatque ex utraque parte viæ, deinde coniugat, & post septem dies coeant, hæc tamen omnia, ea fide scribo, qua accepi, in genere, fatens eorum nullam adhuc feciſſe experientiam: autumant etiam fel canis masculi nigri domui aspersum maleficium arcere, ac fel alicuius piscis, eius præcipuè quem Itali (*Zangarinum*) vocant si supra ignitos carbones ponatur, dum coniuges lectum petunt, omne maleficium dissipare; similiter si hydrargyrum calamo incluſum nescientibus sponsis, lecto imponatur nullum eis maleficium nocere posse. Infœcundi aëris seu regionis medela est mutatio. Intemperierum curationes propriis capitibus tradidimus, sicuti etiam distorsionum, flatuum, & vitii menstruorum. Reliquum igitur est, ut laxitatem sive lubricitatem, hiatumque & duriciem, obesitatem sive pinguedinem, gracilitatem uteri, & seminis virium, hoc capite inprimis curare doceamus.

Maleficiũ arcentia.

Curatio lubricitatis

Lubricitatem igitur uteri, & laxitatem curabis, quatuor remed. generibus; præter ea quæ dicta sunt c *de uteri intemperie & humida, & de uteri imbecillitate.* Quocirca si humor simul adsit, quo uterus repletur ac lubricus redditur, præordinata victus ratione exsiccante, utendũ primo evacuationib. per ea catharctica, quæ sæpius scripsimus, deinde sudor provocandus ex decocto radicis chinæ, sarsæ, aut ligni Indici. Cibaria condiantur sale, ab antiquis sacerdotali dicto, quod sic cõcinnatur ℞. *salis communis ℥ ij. cinnamomis electi ℥ iiij. piperis, ameos, sileris montani, hyssopi, origani, pulegij an. ℥ ß. siccentur omnia ac pulverizentur subtilissime*; absumit capitis, & ventriculi pituitosos humores, uterum purgat, bonum reddit anhelitum, oculos mundificat, ac dentium dolores mitigat, tussim sedat, & respirationis difficultatem.

Sal sacerdotale.

Abstergentia uterum

Secundo abstergentibus, & exsiccantibus, abstergunt uteri- ni clysteres ex prædictis decoctis cum melle, suppositorium sive pessus ex succo Mercurialis cum mithridatio, & mastice, qui per triduum detineatur; deinde sequatur hoc balneum ℥. *matricariæ, absynthij origani, calaminthi, arthemisiæ, florum camamali, meliloti an. m. j. seminis rutæ sylvestris, styracis, calamenthæ, xylobalsami, carpobalsami, costi, rubeæ, been rubei an. ℥ ß. coquantur in q. s. aquæ pro balneo*, à quo fiat sequens suffumigium ℞. *thuris mastichis, ladani, myrrhæ, nucis cupressi, foliorum eius*

ligni

ligni aloes, capulorum glandium, zedoariæ, rasuræ eboris an. ʒ ß. cum axungia anserina recenti, fiant trochisci, ex quibus uterus suffiatur, ac denuo reponatur pessus.

Tertio roborantia in usum veniunt, ut consequens confectio singulo mane cum vino exhibita. ℞. *cariophyllorum, cinnamomi, galangæ, zinziberis, xyloaloes an. ʒ j. nucis moscatæ, zedoariæ seminis ocymi spicæ, croci an. ϑ j. ossis de corde cervi, rasuræ eboris, margarit. an. ϑ ij. ambræ g. x. mosci g. iij. sacchari q. 5. cum aqua naphæ, vel ocymi*, fiant tabellæ, dosis ʒ j. aut etiam dempto saccharo, & addito ladano; & styrace, emplastrum confice ad corroborandam matricem, in quem usum utilia sunt reliqua, quæ variis huius operis locis habes, præsertim in c. *de uteri debilitate.* *Robrantia uterum.*

Quarto adstringentibus utendum, de quibus de c. *de immoderato menstruorum fluxu*, satis copiose dictum iam est. *Adstringentia.*

Eadem fere ratione curatur uteri hiatus, victus nimirum ratione aridiori, & constringenti, crebra purgatione, si humores apundēt, sudoriferis, ac balneis sulphuries, sirupis ex ligno Guaiaco, suffumigiis supradictis, & evaporationibus ac fotu ex decocto myrthi, lentisci, vitis, fol. ros. & olivæ vel radicis bistortæ, quinquefoly, cyperi an. ʒ ij. ros. cum calicibus corticum mali granati, balaustiarum an. ʒ j. suberis ʒ ß. hederæ m. j. fiat decocto in aqua, & vino rubeo. Laudat Hippoc. pulverem magnetis linteo ligatum, ac muliebri lacte madidum, sinui muliebri inditum: conficitur insuper pessus sic, *aluminis, myrrhæ, agallochi, pilorum lepori, rutæ, baccarum lauri, doronici, nucum cupressi singulorum ʒ ß. styracis ʒ ij. ambaris ʒ j. mosci ϑ ß. oleo myrthino excipiantur*, ac fiant pessi, aut per infundibulum uterus suffiatur ex iisdem pulveribus sine oleo, aut ℞. *symphyti, aluminis, balaustiarum, myrrhæ, oliban., mastichis, terræ, armeniæ, nucum cupressi, cornu cervi singul.* partes æquales, pulverizentur, ac dentur singulo mane ʒ ij. cum vino adstringenti. *Hiatus uteri curatio*

Durities si ex frigiditate proveniat, evaporationibus, fomentis, ac suffumigiis, curatur, & reliquis quæ c. *de uteri frigida intemperie* retulimus. In primis autem si duities ex siccitate contingat (quæ maximè facit steriles fœminas ut est sterilis sicca terra, argillosa, arenosa, vel petrosa, nā ex defectu alimenti corrumpitur semen, dissipatur & conteritur, & exiguum aut nullum ex utero sicco alimentum capessit) *Durities uteri ac siccitatis curatio.* *Siccitas sterilis & cur.*

pessit) tunc fomenta & balnea fiunt aquæ dulcis, vel lactis, aut olei dulcis, seu amygdalarum dulcium aut etiam ex decocto herbarum, & rerum emollientiũ, ut maluæ, violarum, camomillæ, meliloti, radicis altheæ, iridis, asari, & similium; Hippocrat. hoc laudat ℞. *vini optimi, & aquæ an. partes æquales, radicis, ac seminis fœniculi an. m. ij.* vel *tres pro ratione liquoris, unguenti rosarum ʒ iiij. infundantur cuncta in vas novum, cuius operculum perforetur, ac imposita arundine fiat fomentatio.* Deinde sequenti unguento partes inferiores liniantur ℞. *axungiæ gallinæ, anatis, anseris, an. ʒ j. olei amygdal. dulcium, liliorum, sesamini, singul. ʒ j. ß. radicis iridis, altheæ, asari an. ʒ j. ceræ albæ, q. 5.* fiat linimentum; demum pessaria applicentur, primas tenet aureus pessus, cuius à nobis sæpius facta mentio est, aut ℞. *radicis, & foliorum altheæ, malvæ an ʒ iij. farinæ seminis lini, fœnugræci an. ʒ j. adipis anseris ʒ iiij. ß croci, & muschi an. parum, excipiantur serico ligneo*, ac fiat pessus, qui intinctus oleo irino, aut de semine cucurbitæ, si calor adsit, locis applicetur; alius conficitur ex radice altheæ intincta in axungia gallinæ, vel butyro non salito. Est tamen sequens maioris efficaciæ, quia emollit, digerit, humectat, extenuat, & repurgat: ℞. *cerothi hyssopi, medullæ cervinæ, adipis porcinæ recentis, therebinthinæ, ceræ albæ an. ʒ j. ß. aloës ʒ ß. butyri, adipis anserini, coaguli leporis, myrrhæ an. ʒ iiij. cassiæ, nardi, an. ʒ j. mellis q. 5.* fiat pessaria; idem ferè præstat alius hic, ℞. *seminis lini, altheæ, fœnugræci an. ʒ j. in vas novum immittito, in quo olei dulcis ea quantitas sit, ut semina contegantur, quæ cum leviter concoqui cæperint, supernatantem spumam colliges, & addita axungia anserina, ac cera, q. 5.* fiant pessi. His non proficientibus alius concinnabitur, ex nitro, & ficu arida, aut ex unguento *irino* cum lana, qui per triduum apponatur, deinde Mexcurialis herba vel pulvis eius cum unguento rosarum ut saniem, si quæ sit, educat; vel, uti docet Hippocrates, plumbeus penicillus per triduum indatur at si durities fuerit callosa potius ex radice altheæ tres ordine fieri debent, magnitudine se superantes, quorum maior primo die butyro, aut pinguedine illitus per 24. horas apponatur, à quo secundus, & tandem tertius crassior, quem immorari sinito diutius, denique curabis sicuti hecticarum corpora, & siccitatem uteri.

Lib. de nat mul.

Vnguentũ Fomentum per arundinem.

Pessi emollientes.

2. de mul. mul.

Pinguedinis iuratio.

2. de temper. &

Pinguedo & crassities sive obesitas, Galeno autore, duplex est, naturalis, & adventitia, de qua, ut idem refert, celebratum ludus est, crassum

craſſum ventrem non parere ſubtilem intellectum, eſt autem obeſitas hæc morbus in magnitudine impediens coitus operationem, ſæpe etiam eſt ſymptoma, quoniam ſolum pulchritudinem lædit. Cauſæ vero obeſitatis ſunt aer frigidus, ſomnus longus, vita otioſa, à curis & ſtudiis libera, & à Venere, cibi copioſi, pingues ac boni ſucci; ac ſi naturalis ſit, cognoſcitur ex venarum anguſtia, glabritie, corporis infirmitate, & carnis frigiditate. Aduentitia contra ex venarum amplitudine, hirſutie, corporis æquabiliori frigiditate, in vtraque tamen vires ſunt imbecilles. Curatur vtraque, præſertim aſcititia, nam naturalis ferè curari nequit, duplici propoſito ſcopo, prior eſt, vt iam facta pinguedo abſumatur, ſecundus proſpicere ne noua generetur.

Hæc fiunt quatuor remedior. generibus. Primo victus ratione, *Victus.* in qua potiſſimum curationis ratio ſita eſt, eſto igitur aer calidus & ſiccus, ſomnus parcus, ac ſuper lectum duriuſculum, vita laborioſa, & curis ac ſollicitudinibus domeſticis incumbens, exerceatur fœmina validè, alvus lubrica ſit, potus vinum aquoſum, aut granatorum, aut acetum lymphatum, in quem vſum Hiſpalenſes mulieres exiſtimo vti cibo ex pane & poſca, ſiue aqua & aceto quem vocant *gaſpacho*; *Gaſpacho.* Salmanticenſes verò, & alias ex aqua conficiunt, & ſpeciebus aromaticis, & *aloiam* dicunt, Luſitanæ pulchritudinis ſtudioſæ vſurpant limones cum ſale, qui cibus valde extenuat, laudatur panis hordeaceus, quia minus nutrit, reliqua nutrimenta in pauca ſint quantitate, ex piſcibus ſalitis, & infumata carne, & montana, fructibus acidis, amaris omnibus & acribus, vt aromate multo, & amygdalis amaris, fames nunquam explenda, à pinguibus, & dulcibus abſtineant. *Aloia.*

Secundo euacuantibus vrendum, ac potiſſimum vomitus proderit iteratus iis, quæ aſſuetæ ſunt vomere, & facilè tolerant, deinde purgatiunculæ leuiores ſæpius iteratæ, nam fortiora medicamenta corpora obeſa non tolerant, quia viribus non conſtant, idcirco etiam à ſanguinis miſſionibus abſtinendum, quamobrem errant, qui putant ad pinguedinem detrahendam conducere hoc remedii genus, ex quo potius frigidior redditur habitus corporis, & vires labuntur. Vtendum igitur hiera Galeni, pillulis de aloe, maſtychinis, deinde iis, quæ per vrinam euacuant, quæ maximæ ſunt efficaciæ ad extenuandum, vt radice apii, aſparagis, dauci ſemine, *Vomitus.* *Obeſitatē non tollit ſang. miſſio.* *Diuretica.*

& iis quæ menstrua prouocent, vt capill. Veneꝛ. arthemisia, pulegio, sabina.

Tandem sudor proliciendus decocto sarsæ, aut ligni Indici, non vero radicis chinæ, quia impinguat. Plutarchus, & Cælius Aurelianus ad emaciandum laudant torem cœlestem, rationem reddunt, quia mordicatiuam possidet virtutem, potius tamen puto, quia purgatoriam habet facultatem. Porrò commentitium videtur, quod Plinius narrat, Lucii Apronii consularis viri filio detractos adipes, leuatumque corpus immobili onere, nisi prædictis remediis, ac non ferro leuatos intelligat, vanum etiam, quod alius fecisse fertur, qui ad leuandam molem, ventrem inscindi iussit, sic magna pinguedinis frusta detrahi.

Macrefacientia. Tertio vtendum medicamentis alterantibus, & discutientibus calidis & siccis, tam internis quam externis, vt oxymelite simplici vel composito, & posca pro potu; pro sale vero vsuali, sale theriacali, vel sacerdotali dicto; trochiscis de vipera, theriaca, mithridatio, dialacca, diacimino, diacinnamomo, diatrionpiperion, gentiana, & similibus, ex quibus electuaria concinnari possunt, aut ℞. *seminis anisi, fœniculi, agni casti, rutæ, cumini, carui, piperis, zinziberis, masticis, nucis myristicæ, galangæ, ameos, amomi, granorum iuniperi, foliorum maioranæ siccæ, pulegii, laccæ, sandaracæ, radicis gentianæ, aristolochiæ rotundæ an. partes æquales, puluerizentur subtiliter,* de quo puluere capiat per horas duas ante pastum ʒj. cum aceto, vel cum melle seu oxymelite, fiat electuarium, cuius dosis ʒj. Extrinsecus attenuant, & macrefaciunt balnea sulphurea, aluminosa, aut ex aqua marina, vel commoratio in arena, sole æstiuo, frictiones, & reliqua remediorum genera iam connumerata. *Admonitio* Sunt tamen admonendæ fœminæ, ne imprudenter deficcatiuis vrantur, ab eis enim mensium viæ arctantur, qui ad superiora recurrentes, iecoris, & lienis pariunt obstructiones, vnde mors etiam sæpe accidit, quod contigisse scimus filiæ Illustris cuiusdam Comitis Hispani, quæ obesitatem pulchritudinem minuere sibi persuadens, immodico vsu cicerum torrefactorum cum sale, loco elegantiæ conciliandæ prædicta mala contraxit, ex quibus mors subsequuta fuit.

Quartò iis, quæ partem respiciant, & prohibeant pinguedinem

gigni,

gigni, in vteri osculo, aut genitam atterant atque consumant, prohibent quidem sanguinis missio ex bracchio, cucurbitulę scapulis affixæ, ligaturæ & frictiones brachiorum, atterunt iam genitum suffumigia ex sequentibus trochiscis ℞. *masticis, myrrhæ aloës, aluminis, salis an.* ℥ ß. *cum gummi tragachanti*, formentur: aut administrentur euaporationes, & balnea vsque ad vmbilicum, ex decocto menthæ, calaminthæ, origani pulegii, marrubii, centaureæ, radicis gentianæ, aristologiæ, foliorum lauri, conducunt balnea sulphurea, vitrioli, aluminosa, aut ferrata, qualia sunt Leodii in Germania Lucæ in Italia, Ledesmæ in Hispania, Benauenti in Lusitania. Suppositoria insuper minora initio, vt locus dilatetur, deinde maiora, ex eadem suffumigia materia, cum oleo absynthii, vel ℞. *pulueris cinnamomi, cariophyllorum, nucis myristicæ, spicænardi, calami aromatici, maioranæ siccæ, pulegii, absynthii an.* ℥ ß. *cum succo aut oleo conuenienti*, fiat linimentum, in quo gossypium aut lana intingatur pro pessis.

Vterum respicientia.

Balnea naturalia exsiccantia.

Difficilius fuerit graciles incrassare & pingues reddere, vt etiam difficile, siccam corrigere intemperiem, quia humiditas contraria parum actiua, & humida substantia deperdita, haud facilè restauratur, ideoque ritè Galenus dixerat, longius esse humectandi quam exsiccãdi tempus. Curatio fiet per ea, quæ validè nutriant, & humectent de quibus copiosè dictum est c. *de sicca vteri intemperie*, eis si addas, quæ etiam capite *de calida* scripta sunt, absolutam habebis curationem, haud multum diuersam ab ea, quæ hecticis conuenit; præter quæ prodest etiam creber vsus cibi albi, leucophagum dicitur, & hac ratione paratur. ℞. *amygdalar. dulc. docortisat. lib. ij. per noctem in aqua macerentur, deinde in mortario diligenter contundito, inspergẽdo modicum aquæ rosarum ne oleum faciat, deinde capi vel gallinæ pectus exossatum in eodem mortario concoques, indesque farinam oryzæ, vel panem iure macro remollitum, zinziberis parum: aliqui addunt, sacchari lib.* ß. misce, & per extractorium farinaceum in ollã mundam transmittito, ferueat lento carbonum igne, sæpe agitando, ne adhæreat, coctum vbi sit, aquæ rosarum ℥ iij. affundes per patinas aut portiones distribues, & saccharum inspergito. Conducunt præ erea vitelli ouorum, iuscula pinguia, passulæ vino madidæ, farrum, lac vaccinum, vel amygdalinum; ficus; dactyli, pineinuclei, pedes vitulini, arietini, vinum album tenue, somnus præsertim matutinus lõgus, lentæ frictiones, balnea aquæ tepidæ, aut ex decocto maluæ, bis

Si ex gracilitate curatio.

Leucophagum.

ma'uæ, brancæ vrſinæ, viol. affuſa in fine frigida aqua, ne inſignis fiat euaporatio, à balneo inunctiones, & vnguenta, potuſque lactis, & cibus, ex prædictis rebus à quo ilico domiat, clyſteres nutrientes, aer calidus, & humidus; animi pathemata omnia vitanda, admittendæ iucundæ confabulationes, animus ad hilaritatem componendus, Venus eliminanda.

Localia.

Quod ſi aut ex cauſa aliqua prægreſſa, aut ratione totius, vterus etiam vel os eius ſit gracile, iiſdem fere remediis vtendum, localia tamen parti inprimis ſunt applicanda. A quoſum ſemen emendabis per ea, quæ contra humiditatem hoc c. dicta ſunt, cibus ſit craſſus, & ſolidus, vina fortia, conducunt inſuper omnia, quæ contra virorum ſterilitatem ſunt dicenda; ſi prouenit vitium ſeminis ex morbo, curetur ipſe morbus, ſi à nimio potu, abſtineat; ſi à calore, iungatur fœmina frigidiuſculo viro: ſi ex frigiditate, calido, quales nigriores ac robuſti, vtatur diagalãga, diamoſco, & diamargaritione calido. Craſſum ſemẽ attenuabis per ea, quæ aduerſus ſiccitatem prægnant, de quibus c. *de vteri ſicca intemperie*: Corrupto prouidendum iis, quæ affectiones principalium membrorum ſanant, ac putredinem cohibent, vt bona victus ratione, ſanguinis miſſione, purgatione, & iis quæ per epicraſin corpus evacuant, deinde fontanellis, ſudoribus, & aliis, quæ uterum à ſpurcitia vindicant, de quibus cap. *de epilepſia ex vtero*, id quod etiam Hippocrat. commendauerat; præter quæ laudatur à Priſciano ſequẽs peſſus. ℞. *opobalſami* ʒj. *peucedanii* ʒj. ß. *ariſtolochiæ* ʒj. *myrrhæ* ʒ ß. *aloës* ʒij. *eroci* ʒj. ß. *medullæ ceruinæ, adipis anſerini an. q. ſ. miſce*, fiant peſſaria; deficiente ſemine, mederi alimentis benè nutrientibus ac flatulentis Galenus iubet: copia curatur, vt ca. *de gonorrhaa* dictum eſt 4. remed. 5. *ſimpl.* 13. genere; reliqua, quæ ad ſeminis emendationem faciunt, petenda ſunt ex cap. *de virorum ſterilitate*.

Si ex vitio ſeminis, cu ratio.

1. de morb. mul.

Semen deficiens, aut ſuperabũdans.

De ſterilitate ad tempus.

CAP. IV.

Affectus naturæ.

STerilitas ad tempus, dupliciter fœminis accidit, primò quando fœmina ante maturam ætatem, vel poſt ſenectam nubit, ideo non concipit,

concipit, ſecundo quando peperit quidem, ſed à primo partu, aut ſecundo, ſterilis facta eſt; Primi generis ſterilitas accidit, cum fœminæ nubunt ante 14. annum, vel certe antequam menſes effloreſcant, de qua in phyſiogeneſia plus ſatis dictum eſt, tunc enim non concipiunt, quia debiles euadunt, concalefactis aut diſruptis vaſis, maximè ſi virile membrum magnum ſit, aut ſemen viri vitioſum, & ſponſa tenella, quippe ex vi à pudendo illata os vteri inprimis debilitatur, inſuper ſi virgines, quæ morbo aliquo afficiuntur, viro iungantur, dum enim devirginantur, os vteri eneruatur, & humores in corpore redundantes ad vterum confluunt, obſtructioneſque, febres, & pleraque alia mala gingunt; quæ verò grandiores iam nubunt, difficulter concipiunt, quia vterus induratur, ſemen vitiatur, & menſtrua euariant. *Cauſa.*

Porro ſterilitatis, quæ fœminis accidit, poſteaquam ſemel peperunt, meminit Hippocrat. pluribus in locis, ſit autem multis de cauſis: Primo ob naturalem defectum ex morbo, & vitioſo apparatu, aut ex natura ipſa; ſunt enim fœminæ, quibus ſufficit ſemel peperiſſe, quamuis partus laborioſus non fuerit, tanta quippe illis ineſt compoſitionis tenuitas, & potentiarum vteri infirmitas, vt à nouem geſtationis menſibus, vterus prorſus defeſſus euadat, ita vt amplius concipere nequeat, aut ſi concipiat, fœtum continere non poſſit, quod malum illuſtribus fœminis, & iis qui in otio degunt, potiſſimum obuenit, & Scytharum fœminis idem ſæpe contingere Hipp. ſcribit, ideoque earum ancillas, ob frequens exercitium, virorum mixtione gaudere, & fœtus felicius concipere ac retinere. Secundo prouenit hæc ſterilitas ex difficili laborioſoue partu, vel abortu, à quo vterus labefactatur, diſtenditur ac dilaceratur, vel ligamenta ante ſtatutum tempus diſrumpuntur: vel ex mortuo fœtu, ob fœdam & conſpurcatam colluuiem, ac intemperiem, aut ex vteri mola, ad quam vel ſequitur fluxus immoderatus menſium, vel ſuppreſſio; ac tandem ob vitioſum vteri ſitum, quem vel ex aliis cauſis acquiſiuit, vel ex laborioſo partu, vel abortu, à quo articulationes oſſis ſacri, coxarum, & dorſi, ita diſtenduntur, vt vterus deinceps conceptionis officio fungi non poſſit, quia retrahitur, prolabitur, torquetur, vel quauis alia figura afficitur, ita vt antequam ad propriam ſedem reducatur, debite ſemen recipere nequeat, ex quibus etiam variæ imtemperies oriuntur, quæ ſterilitatis cauſæ fiunt.

1. de morb. mul. 98.

Lib. de ſteril. text. 12.

Lib. de aere aqua, & locis t. 48.

Scytharũ ancillæ fœlicius concipiunt, quam eorum conuiuges.

Curatio. Si igitur admodum puella sit sponsa, à viro, arceatur, donec grandior facta, robur ex intempestiva devirginatione admissum recuperet, vitam agat sedentariam, bonis utatur cibis, ac optimi nutrimenti, à primo concubitu ea adhibeantur, quæ adstringunt, & roborant; de quibus superiori capite 3. remed. genere, & capite *de fluxu menstruorum*, deinde quando viro accessura est, pudendum lavet cum iis, quæ laxent, & humectent, ac emolliant, de quibus superiori capite § *de uteri duritie*, à coitu emplastra roborantia umbilico adhibeantur. Quæ vero grandiores iam nubunt, balneis, fomentis, inceſſionibusque, & pessariis emollientibus, ac reliquis omnibus, quæ ibidē sicco & duro utero prodesse diximus, tractādæ sunt, ut uterus molescat, semen rectificetur, ac probe menstrua fluant. Pro valetudinariis, si affectiones, quas patiuntur à semine vel menstruis vitiatis, oriantur, nullum aliud præstantius auxilium reperies, quam si viro coniungantur: verum si ob iecoris, vel totius corporis vitia fœmina laborat, coitu non levatur, quin potius nova inde mala succrescunt, evocatis in uterum vitiosis humoribus, idcircò præsidium est à viro abstinere, donec bonam recuperet valetudinem, quod si matrimonio celebrato interdum viro accedere velit, purgato corpore, vel aliter præmunito, id fiat: hinc vulgarium error reprehēditur, qui indiscriminatim nil utilius valetudinariis virginibus esse putant, quam si viro committantur, quippe si à menstruis, vel semine affectio sit levantur quidem, si vero ab aliis causis affectio proveniat, in maiora pericula deducuntur.

Si grandior sit sponsa.

Si valetudinaria.

Error quorundam.

Si ex partu vel abortu. Si ex laborioso partu vel abortu affectio fiat, curatur per ea, quæ propriis capitibus dicenda sunt; si ex mola, iuxta conditionem affectus, quem dereliquerit, ut sistentibus fluxum, si immoderatus sit, aut provocantibus, si sit diminutus; si ex fœtu mortuo per odorata, & per ea quibus uterus delectetur, & ad nativam temperiem reducatur, ita conveniunt, pessaria ex theriaca, & mithridatio cum balsamo, oleo naphæ, lavendulæ, aut lhasminorum, quæ etiam liquata in conveniente liquore, per metencritam iniiciantur, aut odoratis suffumigiis utendum, ut bezoino, styrace, ladano, & trochiscis de ambra, de mosco, aliptæ, & galliæ muscatæ. Si ex contorsione, dignoscitur ex tumore, ac dolore partis ad quam incumbit, curatur per ea, quæ retulimus c. *de uteri recursu ad varias partes.*

Si ob

Si ob delicatum & debilem naturam fœmina non concipiat, medeberis primo cibis ſolidioribus, vino, & exercitio habitum corporis reficere, & ſolidiorem reddere aptis, cavendum ne frequẽter fœmina viro accedat, ſed per longa intervalla, ſic enim robuſtior erit, & uterus avidius genituram trahet, firmius retinebit, ac efformabit. Secundò adhibeantur utero & lateribus eius emplaſtra ipſum roborantia, qualia pro matrice, & ſimilia à nobis poſita capite *de uteri infirmitate*, ex quo petenda reliqua huius cauſæ curatio eſt; Eadem ratione medetur, ſi ex ruptione, laſſitudine, aut tenſione oriatur, ac per ea quæ cap. *de partu laborioſo* dicturi ſumus. Tertiò ſi ex dearticulatione oſſis ſacri, coxarum aut dorſi, laborandum prius, ſi quid luxatum eſt, ſublevata cute, ad priſtinum locum reducere, ac divulſam carnem coniungere, donec ſine moleſtia, ac dolore fœmina propriis muniis uti poſſit; deinde emplaſtra roboranda, & ſolidantia applicabis, hoc autem ut rectius fiat, emollientibus utendum, ut facilius cedant luxatæ partes, applicandum itaque prius hoc remedium, quod ſevatum appellant, & mirificè emollit. ℞. *caricarum pinguium* ʒ iiij *dactylorum ſine oſſiculis* ʒ v. *florum lavendulæ p. ij. ſevi renum capræ lib. ß. radicum altheæ coctarum, & piſtarum* ʒ x. *fœcis ceræ lib ß. bulliant in lib. ij. vini albi, ad vini conſumptionem, facta collatura adde ſevi arietis liqueſacti ß j.* fiat ceratum, cuius infima pars attingens os ſacrum eſto amplior, quo utatur per dies viij. deinde reductibus partibus adhibeatur ſequens cataplaſma ℞. *picis utriuſq; therebinthinæ an.* ʒ j. *galbani, ſerapini, ammoniaci, myrrhæ maſticis an.* ʒ ij. *cinnamomi, nucis muſcatæ, an.* ʒ j. *croci* ʒ ϑ. fiat cataplaſma eiuſdem fere virtutis eſt aliud, quod ſic paratur ℞. *pulveris ligni aloës, cariophyllorum, ſanguinis draconis an.* ʒ j. *ſuccini, bezoini an.* ʒ ij. *granæ.* ʒ ß. *ambræ, & moſci an.* ϑ. *therebinthinæ q. ſ.* fiat cataplaſma parti luxatæ apponendum. Interim tamen umbilico aliquot ex emplaſtris pro matrice apponantur, aut ex proximè dictis pulveribus cum ladano, balſamo, & taccamacca, ſubinde poſt menſtruam purgationem, fœmina ſuffumigium capiat per uterum ex his trochiſcis ℞. *ladani depurati, ſtyracis an.* ʒ ß. *cariophyllorum* ʒ j. *terantur in mortario lapideo cum piſtillo calido & aquarioſacea*, ac fiat paſta pro trochiſcis, à quibus fœmina os uteri zibeto inungat, ut curata affectione reficiatur, virceſque reſumat.

Si ob delicata naturam & debili.

Topica roborantia.

Ex dearticulatione.

Sevatum.

Cataplaſma.

Trochiſci.

De ſte-

De sterilitate virorum.

CAP. V:

Definitio. QUoniam virorum sterilitas fœminas etiam, etsi per accidens, steriles reddit, de iis hoc loco agendum fuit; fiunt autem viri steriles perinde ac fœminæ; ideoque ob varios affectus, utcunque tamen hæc affectio, est impotentia seu difficultas viri ad generandum debito tempore; symptoma in genere noxæ actionis naturalis, & contingit viris ex parte virtutis, instrumentorum, aut materiæ, sive seminis, ita fit ut quatuor sint modi sterilitatis in viro; primus est genitalium partium ignavia, quæ quidem impotentia est ad exercendam rem Veneream, quamvis ea uti vir cupiat; tales in Venerē haud promptè ruunt, & si conentur, pudendum non attollitur, aut si attollatur, molliter ac leviter id fiet, moxæq; in fœminæ accessu subsistit semine citissime citra ullā delectationem emisso, vel excreto flatu per intestina, aut aliter, ut in senib. contingit. Secundus modus est vitiata figura, ut si penis decente brevior sit ut ad os uteri pervenire nequeat,, aut si debito longior, tunc enim minꝰ delectatur fœmina, quia pudendi summitas titillationis locum præterit, ac plurimū fuerit, & uteri collū dilaceratur dolore; ac mala figura afficitur, semenq; in lōgo itinere vitiatur: quidam addunt, quia etiā infrigidatur, quod mihi minus probabile videtur, quia non video, qua ratione in membro calido, munitoq; à collo matricis etiam calidiusculo, infrigidari queat, potiusque putarē haud debitam fieri eiaculationē, quæ tamen omnino requiritur ad delectationem, quæ non parum ad generationem facit: vitiatur insuper figura ex nimia crassitie, & latitudine, quam fœmina sustinere nequit, vel adeo os uteri aperit, ut hiare ipsum faciat, & præ dolore comprimi nequeat, ac semen retinere, adhæc si sit inflexum, aut tortuosum, aut vir hypospadius, (sic dicuntur, qui non in glandis summitate, sed in radice ipsius foramen habent) quales sæpe vidimus, atque hi omnes non rectâ semen in uterum eiaculari possunt, ut superiori capite proditum iam est. Tertius modus est seminis vitium, quia vel intemperatum ut frigidum, aut fervidum,

Quatuor modi sterilitatis in viro.

Vitiata penis figura.

Hypospadi qui.

Seminis vitium.

vel

vel fluxile, aquoſum aut tenue; iuſto craſſius, parcius, aut copioſius, vnde fit, vt aut diu detineatur, aut citius, quam par eſt, excernatur, virileque detumeſcat ante debitum tempus, imo ſæpius ante congreſſum, ſic vt coire non poſſit. Quartus modus eſt totius corporis vel principis alicuius partis debilitas ob morbum, vel caloris defectum, vt ſi cor, cerebrum, aut epar, à quibus ſpiritus genitivus effluit, debilitate laborent, aut renes, vel lien affectu aliquo ſeu obſtructione teneantur. Ex quibus conſtat ſteriles viros, aut coire non poſſe, aut ſemen non emittere, aut ſi emittant, inutile eſſe. *Debilitas partis principis.*

Fit genitalium ignauia ex moliſſima, & effœminata carne, pudendi neruoſa ſubſtantia, teſtium attritione, paruitate, frigiditate, humiditate, paralyſi, quales ſunt eunuchorum, qui thlibiæ dicuntur, aut exectione eorundem, vt ſic comprehendantur tres eunuchorum modi, de quibus alibi dictum; fit inſuper ex obſtructione vaſorum ſeminalium, colis aut viarum eius diſtorſione, aut compreſſione, propter quam ſemen eiaculari non poteſt, fit etiam ignauia ex maleficio, vt dictum eſt c. ſuperiori. Vitiata figura errore naturæ aut nerui breuitate contingit. Seminis vitium ex teſtium, & vaſorum ſeminalium frigiditate naſcitur, ſicuti erectionis defectus, ex mollitie, & relaxatione fiſtuloſi nerui, nam hæc inuicem ſe conſequuntur, quia ex frigiditate naſcitur aquoſus humor, qui laxat, & defectus flatus, vnde virile non erigitur; aut etiam ex penuria ſpiritus, vel flatus, quos diſſipat calor multus, aut conſtringit frigus, aut verecundia, & occupatio in rebus arduis facit, vt non accurant ad teſtes ſpiritus vitales, ac influens calor, in quibus præcipua ratio prolifici ſeminis ſita eſt. *Cauſa.* *Lib. de nat. mul.*

Eius autem frigiditatis cauſæ prægreſſæ ſunt, ventris nimia pinguedo, omenti moles, potus frigidi, vſus medicamentorum refrigerantium, qualia in teſtium inflammationibus adhibentur. Totius corporis, aut partis principis vitium fit, ob impenſum aliquot intemperamentum, vel ob luem Veneream, vel ex nimia obeſitate, quæ certè vna ex potiſſimis cauſis eſt, cur tam fœminæ quam viri ſint infœcundi, ſi Hipp. credimus, Ariſt. & Plinio; ratio eſt, quia ſeminis, & pinguedinis eadem eſt materia, ideoque tantum de ſemine deeſt, quantum pinguedinis abundat, ac inſuper penis breuior efficitur. Euadunt etiam impotentes, quibus ſectio venarum retro aures facta eſt, aut ob morbum aſſiduum vſtiones, fontanellæ, vel aliæ apertiones fiunt, à *Frigiditatis virorũ cauſa.* *Hipp. lib. de ſterilib.* *Ariſt. 1. de gen. anim. 18.* *2. de gen. anima. 19.* *Obeſi ſunt ſteriles.*

quibus humor continuè manat, & minuitur materia ſeminis, tametſi enim ſemen à cerebro non decidat, eſt nihilominus cerebrum pars, quæ vim, & efficaciam ſemini ac teſtibus tribuit.

Signa. Igitur membri paralyſis dignoſcitur, quia nulla fit erectio, & in aqua frigida non contrahitur, quia ſenſu ferè caret; ignauia ex habitu obeſo, & molli deprehenditur, & glabricie, vita crapulis, & otio dedita, vnde fit, vt viri ſeptentrionales minus cupiant fœminis commiſceri, ob nimiam corporis liquiditatem, ventriſque molliciem ac frigiditatem, quæ faciunt, vt minus viri ad coitum proritentur, quippe accedit temperaturæ crapula, & aſſiduæ compotationes, quæ eos humidiores, frigidioreſque reddunt. Pudendorum defectus, mollities, laxitas; tortuoſitas, aut deprauata compoſitio oculorum inſpectione captatur, aut laborantis relatione. Reliqua teſtium intemperatorum ſigna coincidunt ferè cum ſignis intemperati vteri, de quibus ſupra, nam viri calidiores teſtes acculant in Venerem ab adoleſcentia propenſio cum ſubita penis erectione, ac celeri excretione ſeminis, quod etiam calidum, acre, & mordax ſentit, & ipſe, & mulier ipſa: offenſio à calidis idipſum oſtendit, & quod modico frigore iuvatur, partes genitivæ & his proximæ vſque ad vmbilicum, celerrime plurimis veſtiuntur pilis flauis, aut nigris: ſi calidiores & ſicciores ſimul præter dicta ſigna ſemen craſſum eſt. At ſi calidiores & humidiores, Venerem minus prædictis appetunt, & vſu eius immodico minus læduntur, imo abſtinentia Veneris offenduntur; frigidorum teſtium ſigna ſunt contraria, nam ſi ſimul humidi ſint, vir verecundus eſt inter mulieres, penis illi tardè, & raro attollitur, Venerem ſerius exercere incipit, nec ea delectatur, ſemen tenue & aquoſum tardè in coitu excernitur, frigidum à muliere ſentitur, infœcundum omnino eſt, vel fœminas gignit, partes genitiuæ, & his vicinæ aut glabræ ſunt, pilis tardè conueſtiuntur, & illis quidem tenuibus: frigidiorum, ac ſiccorum teſtium indicia eadem, niſi quod ſemen parcius & craſſius.

Septentrionales cur Venerem minus appetant.

Teſtium calidiorum ſigna.

Frigidiorũ

Signa viciati ſeminis. Seminis vitium deprehenditur, quia ſi frigidum ſit, tenue aquoſumque ocyus redditur, ac prorſus labile, & ſine delectationis ſenſu, ſæpe etiam abſque erectione effluit, vnde corporis imbecillitas ſequitur, extenuatio, & macies, quinetiam mulier ipſum in vtero frigidum

frigidum deprehendit, ac viri vt plurimum verecundiores sunt inter mulieres. Si paucum, cum animi deliquio excernitur, totius corporis debilitas ex morbo totius dignoscitur; partis autem principis, quia aut epileptici, aut epatici, aut timidi, solliciti, præter modum verecundi, tristes, furibundiue sunt, aut coitum præter rationem abominantur, vel simili aliquo affectu corripiuntur; illud enim cordis, hoc genitalium infirmitatis indicium est, demum steriles sunt, qui actus exercent muliebres, aut voce fœminas referunt, quia & iis membra præcipua, à quibus spiritus genitiuus decidit, debilia sunt, sicuti & illis, qui paucos barbæ pilos & exiles habent, cum iis enim testium frigiditas coniungitur, sed & steriles qui pluribus fœminis delectantur, & propriæ non conueniunt, quinetiam inuiti coitus steriles censentur, nam dicente Aëtio, Amor genituram conciliat, & propterea fœminæ amantes crebrius pariunt, nisi nimium ardens sit concubitus, ex quo semen dissoluitur, & euanescit. Porrò coitus frequentia homines reddit steriles, & ad generandum debiles, aut si quis à prima iuuentute immodicæ libidini sese emancipauerit, vel si coitum exerceat cum puella admodum pusilla, aut cum vetula, his enim genitalium virtus debilitatur; at si cum menstruata, aut valetudinaria congrediatur, aut non gignit, aut fœtus erit vitiosus: jam verò coitus illicò à medicamento purgante, aut sanguinis missione, vel evacuationibus magis aut laboribus, non sterilis duntaxat est, sed plerumque lethalis. *Lib. 13. c. 26.* *Coitus à medicamẽto purgante lethalis.*

Curatio.

Qui ex ipso ortu spadones existunt, & impotentes, quia arte medica curari nequeunt, dimittendi sunt, sicuti & illi quibus arteriæ retro aures scissæ fuerunt. In aliis curatur sterilitas, primo tamen videndum, an malum proveniat ex vitio totius corporis, cordis iecoris, cerebri, aut renum, quo casu medebitur iuxta rationem vnius cuiusque morbi præsentis, aut membri affecti; si ex seminis vitio, obesitate, aut laxo corporis habitu, curatur vt superiori capite dictum est; membri virilis mala compositio etiam corrigitur, nam hippospadii emendantur summa glande perforata, & canaliculo immisso. Exiguitas membri frequenti coitu, nam officii proprii exercitatio robur partium augere solet, vt Galenus autor est, ideoque asperis etiam frictionibus vtendum, inunctione olei castorei, costini, nardini, lumbricorum, fomentatione ex lacte tepido ac decocto piperis, & piretri, *Hippospadii cur.* *6. de loc. 4.*

14. meth. in fine. præcipit enim idem Galenus, vt quibuſcunque particulis bonam habitudinem reddere cupimus, has, & fricare, & perfundere, & percutere, & picare iubeamus, tantiſper dum intumeſcant, protinuſque deſiſtendum, id quod ſatis erit ſi fiat in hyeme bis, in æſtate ſemel; deinde in congreſſu fœmina crura habeat elatiora, & ventrem puluino ſuppoſito: at ſi in longitudinem protenditur, fœmina totum viri pudendum non ſuſcipiat, ſed manu ad radicem ipſius penis appoſita, vir ſtrictim contineat. Si tortuoſum ac curvum ſit, quod ligamenti breuitate fieri diximus, paretur canaliculus plumbeus, vel argenteus accommodatus craſſitudini ipſius penis, in quem immiſſio alligentur fiſtellæ, ita, vt tandē figura membri recta ac naturali recuperetur, prius tamen inungatur butyro recenti, oleo liliorum amygd. dulc. quæ ſi nō proſint, ligamentum abſcindatur, deinde dictis iam, & aliis molliorib⁹ inunctionibus tractetur, quo etiam modo frenulū curari debet.

Frœnuli curatio.

Si ex ignauia genitalium.

Verum ſi ex ignauia genitalium, corporis ac ſeminis frigiditate vel paucitate oriatur, quod vt plurimum fit, curatur quinque remediorum generibus, quorum generalis ſcopus ſit Venerem excitare: ſunt porrò quæ Venerem excitant in triplici differentia, vt colligitur ex Galeno; quippe alia ſeminis abundantiam præſtant, quæ calida, flatuoſa, & humida ſunt, bene nutriunt, totiſque ſubſtantiis familiaria exiſtunt: alia genitum ſemen prouocant, & tentiginem excitant, quæ calida ſunt, & flatuoſa citra exſiccationem; alia flatum generant, erectioni pudendi maximè idonea, quæ humiditatem flatuoſam, & ſemicoctam in ſe continent; ex his quælibet, alimenta ſunt aut medicamenta. Primò igitur conuenit aër temperatus, ſomnus paulò longior, molliuſculis culcitris ex pluma, vt eſt ſeptentrionalium vſus, vita delitioſa, & læta, animi ſecuritas, remotio curarum, ſollicitudinum ac triſtitiæ, leues etiam frictiones manibus fiant, deinde inunctiones humectantes, ſupra dorſum, genitalia, & circumiacentia mēbra; audiat amatorias fabulas, luſitet cum pulchris & laſciuis puellis, à coitu tamen abſtineat, quoad animus aſſuefcat, & geni alia valida facta fuerint. Aſpicere gallos & ſimilia animalia coëuntia, Veneris appetentiam excitat; nam.

Venerem excitantia. 6. de loc. 6 5. ſimpl. 23.

Victus ratio.

Segnius irritant animos dimiſſa per aures,
Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit.

Reueren-

Reverentia tamen honeſtatis moraliter perpetuo ſervetur, vitetur repletio, ebrietas, & infrigidantia, ut lactuca, papaver, opium, & ſimilia, calida nimis, quæ ventoſitatem conſumunt, ut agnus caſtus, ruta, balnei uſus immodicus, frequens coitus, cacochymia, & larga ſanguinis miſſio, aut purgatio; cibi ſint optimi ac plurimi nutrimenti, ſed qui non ita facile concoquantur, ut maior flatuum copia excitetur; convenit itaq; panis ex optimo tritico confectus, cum ſemine ſeſami, aut dauci, ex reliquis cerealibus, oryza, cum amygdalarum, contuſo, & lacte ovino, fabæ, faſeoli, piſa, fœnum græcũ, & ciceres qb. præcipua laus eſt, quia & abundè calefaciunt, & flatũm pariunt, multique ſunt alimenti. Ex carnib. vitulina, vervecina, hædina, capones, gallinæ, perdices, phaſiani, attagenes, & columbini pulli pinguiculi, ſed omnium ſuperat vires Catullianus paſſer, quia mirificè Venerem incendit, & ſemen auget, turturum etiam, anſerum, anatumq; caro, aut bovina cum eruca cocta, præſertim vero paſſerum, & columbarum cerebella, arietum, & gallorum teſtes, Nota eſt apud Luſitanum hiſtoria mulieris, quæ incauta marito dedit in cœna teſticulos, gallorum, cum melle & aromate paratos, ex quo cibo in priapiſmum, & Veneris inſatiabile irritamentum devenit: ova inſuper ſorbilia, præſertim perdicis cum pulvere pudendi tauri, vel cervi exſiccati, vel ſi neceſſitas urgeat cum pulvere pedum aut roſtri ſtincorum; ſummè laudatur cibus ex ovis vinoq; paratus, adiectis croco, cinnamomo, & ſaccharo, qui cibus teſte Valeriola Gallicis (*ſambaion*) dicitur. Ex piſcib. utiles ſaxatiles omnes, & optimi nutrimenti, ut gobiones, lucii, bugloſſi, cyprini, ſoleæ, auratæ, multi barbati, ac ſimiles multo aromate ac vino conditi, aut hoc intinctu. ℞. *galangæ, piperis longi, cinnamomi, zinziberis, cardamomi, nucis muſcatæ, an.* ℥ *ij. croci* ℈ *j. nucleorum pini, piſtacorum, avellanarum, dactylorum, paſſularum an.* ℥ *iij. contundantur omnia ſimul, & cum ſapa vel vino fiat intinctus*, quia tamen plures non delectantur dulcibus admixtis piſcibus, dactyli & paſſulæ detrahuntur, & loco ſæpæ acetum additur. Ex oleribus conveniunt mentha, & ruta viridis, ſic enim flatus excitant ac Venerem provocant, ſiccæ vel frixæ extinguunt, ac diſcutiunt, naſturtium, aſparagi, cynaræ, ſeu ſcholimus ſive carduorum, capita quæ ſummè laudat Avicenna, meliſſa, pulegium, ocymum, ſatureia, enula, orminium, fœniculum, bugloſſa, braſſica, borrago & eorũ ſemina: Ex fructibus

Cibus.

Cent. 2.

Sch. 8. Hiſt.

Sambaion.

Intinctus propiſcibus condiendis.

Olera.

20. 3. tract. 1. cap 21.

Fructus.

ctibus nuclei pini, caſtaneæ, avellanæ, amygdalæ, piſtaceæ, ziziphæ, mixariæ, dactyli, nux Indica condita, aut juglans recens, cinnamomum viride conditum, uva recens, aut ſole exſiccata, ficus, eruca. Ex radicibus paſtinaca, dauci radix, quam vocant carotam, ſatyrion, allium, cæpa, napi, raphanus, radix eryngii, vel acori, ac eorum ſemina, quorum condituras vide apud Platinam lib. de honeſta voluptate, ſive de arte coquinaria; præſertim vero bulbi copioſum generant ſemen & lac, unde illud Epigrammatarii.

Radices.

Cum ſit anus coniux, & ſint tibi mortua membra,
Nil aliud, bulbis quam ſatur eſſe, potes.
Qui præſtare virum Cypriæ certamine neſcit,
Manducet bulbos, & bene fortis erit.
Languet anus, pariter bulbos ne mandere ceſſet,
Et tua ridebit prælia blanda Venus.

Lac inſuper bovinum, ovinum, humanum, camelinum, & butyrum omne ad Venerem faciunt, cum quibus, ac vino fruges ut plurimum elixentur, ita poteris parare vermiculos ex farina factos, quos Hiſpani (*fiados*) Luſitani (*aletria*) vocant, ſic leucophagum parabis, aut ex vitellis ovorum tritis cicus concinnetur, cum ſemine erucæ, lacte, vino, & aromate, vel ex dactylis pinguibus cum hordeo, farre, lacte, vino, ac cinnamomo; ſequens cibus plurimi eſt alimenti, tardè coquitur, epar, & renes concalefacit, ac Venerem mirificè excitat. ℞. *gallinas, capoſve bene exenteratos & lotos, in veru tam diu ad focum volve, quoad ſemicocti fuerint, inde teſſellatim diviſos in ollam indito, amygdalas deinde toſtas ſub cinere calido abſterſaſque tere, his bucellas panis ſubtoſti additio, mixta cum vino ac iure per cribrum ſetaceum tranſmitte, omnia in ollam pone. inſperſo cinnamomo, zinzibere, & ſaccharo multo, tam diu effervere ſinito lento igne procul à flamma, quo ad iuſtam coctura m pervenerint, ſemper miſcendo, ne adhæreat*; hic etiam cibus fœcunditatem inducit? ℞ *raparū, paſtinaca, oryzæ, frumenti excorticati an. partes æquales, coquantur in jure arietis cum cæpis, & braſſicæ, ac cerebellis avium, terantur poſtea, & aſperge pulveris cinnamomi, cariophyllorum, galangæ, caudæ ſtinci an. pro ratione, iuſculum potetur, ex reliquo fiat cibus ſpiſſus*, qui mirabiliter inducit fœcunditatem, cui rei etiam peculiaris eſt oryza abluta, ac emollita in lacte per diem ac noctem, poſtea cocta in lacte, & butyro vel aqua & oleo, additis

Cibi compoſiti Venerem excitantes, & fœcunditatem inducentes.

additis zinziberis, erucæ, piperis longi, an. g. x. ſacchari, & mellis ad guſtum: Item cæpa cum ovis, & butyro frixa, caſtaneæ excorticatæ, ac coctæ in iure pingui gallinæ, aut in aqua, deinde in lacte addito zinzibere, & eruca; aut ℞. *mellis anacardi, mellis apum, butyri vaccini an. partes æquales, ferveant ſimul, & dormitum* iturus aſſumat quantitatem lupini cum vino, ad Venerem irritat id, quod *radicis ſatyrij, eryngij conditi, conſervæ dauci an. ʒ iij. pulpæ dactylorum lib. ß. nucleorum pini, avellanarum torrefactarum, piſtaceorum an. ʒ iij. ſeminis bulbi, amaraci, napi, paſtinacæ, mercurialis, erucæ, linguæ avis, ſeu nucis mu.catæ an. ʒ j. piperis longi, albi, galangæ, cardamomi an. ʒ ij. ß. medullæ nucis Indicæ, ʒ j. contundantur, & ad ignem cum ſaccharo ferveant, & additis ſpeciebus,* fiant rotulæ, addunt aliqui in compoſitione ʒ ij. caudæ ſtincorum, ſed tunc magis erit medicamentum, quam cibus.

Secundo medicamentis utendum, quæ ſemen provocent, tentiginem excitent, & ad membri erectionem faciant, hæc intus ſumuntur, aut extrinſecus applicantur, utraque ſimplicia, aut compoſita, ſimplicia quidem cẽſentur, præterea iã dicta, urtica, camepitheos, apium, petroſilinum, eruca, carvum, piper longum, ac nigrum, zedoaria, coſtus dulcis, ſatyrium, zinziber, galanga, piretrum, fœnugræcum, ſeſami, aclini ſemen, dactyli, ſemen malvæ, lingua avis, quæ eſt fructus arboris, cuius ſuccedaneum nux myriſtica. Fortiora ſunt, caro leutræ vermes multipedes, ut ſtellio, lacerta, ſtincus, præſertim eius cauda, renes, & extremitates, ex quibus variæ fiunt compoſitiones, inter quas ferè omnium conſenſu hæc primum obtinet locum. ℞. *ovorum vitellos num. vj. butyri recentis, lactis ovini, an. q. ſ. veretri tauri ini exſiccati, ſatyrionis, zedoariæ, zinziberis conditi, teſticulorum vulpis, & galli ʒ j. teſticulum dextrum aurietis, cerebellorum paſſorum elixorum deinde aſſatorum ʒ ij. medullæ nucis Indicæ ʒ j. ß. nucleorum pini, piſtaceorum, amygdalarum mundatarum, dactylorum, ſeminis malvæ, mercurialis, erucæ, cariophyllorum zinziberis, piperis longi albi, nigri fructus, qui dicitur lingua avis; cinnamomi an. ʒ ij. coquantur omnia in lacte ovino, contundantur, poſtea cum eodem lacte, & adde caudæ ſtincorum ʒ ß. mellis roſati lib. ij. ſacchari albiſſimi lib. vj. bulliant lento igne, ſemper miſcendo,* quoad conſiſtentiam electuarii acquirat, doſis eſt nucis quantitas ante prandium, & cœnam, cum vino optimo, eſt adeo mirabile,

Medicamenta.

Conſerva prima.

mirabile, ut plerique dicant, divinitus fuisse revelatum, quidam sine cauda stincorum parant, quod securius fuerit.

Secunda. Secunda confectio eiusdem fere efficaciæ sic concinnatur. ℞. *satyrionis lib. ß. dactylorum ʒ iiij. zinziberis conditi, myrobalanorum, emblicorum conditorum, iuiubarum an. ʒ ij. coquantur in lacte ovillo, postea pistentur, & adde testiculorum gallorum, & verris an. ʒ ij. cerebellorum columborum, & passerum ʒ iiij. cerebella ae testiculi in vino coquantur, & cum modico butyro, vel oleo olivarum quodammodo frixa parentur additis vitellis ovorum tribus, ac tandem, adde mellis despumati, sacchari albi an. lib. ij. bulliant lento igne,* semper commiscendo, & facta coctione pulverem addde hac ratione seorsim paratum. ℞. *pulveris pudendi tauri, seminis erucæ an. ʒ iij. galangæ, zedoariæ an. ʒ ß. cinnamomi ʒ v. piperis longi, seminis fraxini an. ʒ ij. seminis mercurialis, & malvæ an. ʒ ß. medullæ nucis Indicæ, pinearum mundat. fisticorum, amygdal. dulc. an. ʒ ij.* sensim misceantur, & fiat electuarium, vel sine melle, boli parentur, seu morselli cum sacchato dissoluto in aqua melissæ, dosis ut suprà.

Tertia. Tertia sic conficitur: ℞. *diasatyrionis ex secunda Mesuei descriptione ʒ ij. utriusque diamargarit. aromatici ros. an. ϑ j. cinnamomi ʒ ß. pudendi cervi vsti ϑ j. cum melle anthosato, & radice una zinziberis viridis, misce,* detur mane, & hora somni magnitudo avellanæ cum vino albo.

Quarta. Quarta recipit *corticis citri, zinziberis viridis conditi an. ʒ j. conservæ eryngij ʒ ß. carnis leutræ ʒ iiij. testiculorum vulpis, vel pudendi eiusdem, & tauri an. ʒ ʒ. pulveris diamosci ʒ j. cum melle,* fiat opiata, dosis magnitudo avellanæ, ut supra. Pulvis etiam paratur hac ratione: ℞. *seminis erucæ, pudendi tauri, testiculorum vulpis an. ʒ j. galangæ, piperis longi an. ʒ ß. zinziberis, cinnamomi an ϑ j. caudæ stincorum ϑ j. ϑ j.* fiat pulvis cuius capiat ʒ ß. in ovo, hora somni, cui adde potest satureiæ, & urticæ semen, aut ℞ *seminis erucæ, urticæ, satureiæ, testiculorum vulpis an. ʒ j. caudæ stincorum ʒ ß. cum cerebellis passerum* fiant pillulæ, dosis ℞ *j. ℞. radicis satyrionis, cerebellorum passerum an ʒ ß. radices coquito in aqua, cerebella assato, & admixtis palmarum floribus, & carne dactylorum, ac modico caudæ stincorum cum melle,* fiat confectio, mane & vesperi exhibeatur, quia maximi creditur esse iuvamenti.

Pulvis.

Externa. Interim tamen dum hæc assumuntur, lumbi, pecten, perinæum ac pudendum perfunduntur oleo sambucino, de nuce Indica, de

styrace,

styraco, de spica, liliorum, mastichino, laurino, moschelino, ac de euphorbio, vel de castoreo cum pinguedine vulpis, cuniculi, lacerti, vel stinci, aut fiat linimentum sic; ℞. *olei de spica, de castoreo, sambucini an.* ℥ *j. adipis cuniculi, & anatis an.* ℥ ß. *adipis passerculorum infarctorum radice satyrionis, & modico zedoariæ, adipis columborum an.* ℥ *vj. seminis eucæ, raphani, cœpæ, pulverizati, zedoariæ an.* ℥ ß, *croci g. vj.* fiat linimentum pro prædictis partibus, cui consimile sequens est. ℞. *asæ fœtidæ, pyretri, staphysagriæ, erucæ, seminis cœpæ, piperis, castorei, myrrhæ, styracis calaminthæ an.* ℥ *j. pistentur omnia simul, & extrahantur per cetaceum, adde axungiæ leonis, olei de costo an.* ℥ *ij. ceræ q. s.* ad lentum ignem fiat vnguentum, refrigerato, adde moschi ℈ *j.* post cœnam vngatur tota spina, renes, lumbi, testes, perinæum ac pudendum. ad Venerem etiam mirè stimulat id, quod recipit *olei formicarum* ℥ *ij. seminis cœpæ, erucæ an.* ℥ *j euphorbii, castorei an* ℈ *j. cum cera*, fiat vnguentum; aliud perutile, recipit *axungiæ vulpinæ, succi erucæ an* ℥ *vj. testiculorum vulpis* ℥ *ij. coquantur ad consumptionem succi, coletur, & adde ceræ* ℥ *vj. seminis cœpæ, baccarum lauri an.* ℥ *ij.* fiat vnguentum, aut ℞. *olei de castoreo, de nuce Indica sing.* ℥ *j. aliptæ, muscatæ* ℥ *j.* ß. *moschi* ℈ ß *castorei* ℈ *j. ceræ q. s.* fiat vnguentum; & galangam ore sæpiuscule masticando detineat. Sequens tamen reliquas inunctiones longè superat. ℞. *formicarum alatarum* ℥ *iij. olei sesamini, liliorum an.* ℥ *j. infundantur, ac per vj. dies soli exponantur, deinde coletur, & adde euphorbij* ℈ *j. piperis, rutæ an.* ℥ *j. sinapis* ℥ ß *iterum insoletur per dies viij.* & vtatur pro inunctione prædictarum partium. *Linimentum.*

Tertiò roborantibus renes, & genitalia membra, quod faciunt theriaca, mithridatium, diamarg. calidum, diamoscum, diambra, diagalanga, diasatyrion, diaspermaton, quorum assumatur quantitas nucis iuglandis cum vino generoso mane, & vesperi; aut sequens fiat confectio, ℞. *nucleorum pini, amygdalarum dulc. excort. an.* ℥ *ij. seminis eucæ, vrticæ, fœniculi, pastinacæ, anisi an.* ℥ ß. *piperis, cinnamomi an* ℈ *j. ramenti genitalis cerui, satyrionis an.* ℥ ß. *diambræ, diamoschi sing.* ℥ ß. *sacchari dissoluti in aqua melissophilli q. s.* fiant morselli: Roboratur etiam virile membrum, si id, ac vicinæ partes inungãtur supra jam dictis linimentis, aut oleo in quo bullierit radix narcissi, coccus gnidius, semen vrticæ, viticis, pyretrum, coagulum leporis aut leonis: vel etiam melle, oleo de napha, nardino, aut balsamo, in quo grana ali- *Roborantia genitalia* *Confectio.* *Inunctiones.*

quot moſci ſint diſſoluta, aut piperis grana trita, miſce cum tragacanto, & prædictæ partes, ac virgæ caput iis inungatur.

Roborantia membra principalia.

Quartò iis quæ reliquas partes principes, quarum infirmitate generationem ſæpè impediri diximus, vegetiores reddant, ac ſi cerebrum ſit læſum, vtendum eſt electuario pliriſarcoticon cum moſco, dianthos cum eodem, aut conſerua florum rotiſmarini, betonicæ, maioranæ, ſaluiæ, meliſſæ, radicis acori, ac ſimilibus. Si ventriculi affectio adſit, valet diatrion pip. diagalanga, diamentha, diambra; ſi cor, vtendũ mithridatio conſerva florum auranciorum, theriaca diambra diamargaritone? at ſi ex Epate debilitas ſit, zinzibete cõdito, dialacca, diacurcuma, aromatico roſ. ac ſimilibus.

Quæ à tota ſubſtantia Venerem iuvant.

Quintò, ſubiungenda ſunt quædam, quæ à tota ſubſtantia Venerem, & generationem juvare creduntur, in quorum numero eſt, cameli coagulum aqua potum, mulſum cum oleo amygdalarum dulcium, & pauco croco, galanga in ore detenta penis erectioni confert, limatura eboris, cor exoſis ſive Salmonis tranſglutitum, viſcus quercinus, arthemiſia, teſticulus vetris, & (vti dicunt) dexter ſit, ſi vir maſculam cupit prolem, ſiniſter, ſi fœminam. In Atlantis jugis radicem reperiri Indi affirmant, cuius eſus ad augendam continuandamque Venerem mirificè profit, ſuper eam ſi quis vrinam reddiderit, ilico turgere libidine, virginibus, ſi ſuper eam ſedeant, aut vrinam faciant, perinde rumpi naturæ membra, ac ſi à viro fuerint vitiatæ, teſte Scaligero. In Indiæ provincia ſub terra laboratoris arborem eſſe, cuius fructus medulla adeo validos efficit ad coitum, vt propè ſit miraculo eius efficacia (*agnata*) illi nomen; eiuſdem facultatis ſunt collocatiæ radix cruda vel cocta, ſed & vrtica prima, quam Ægyptii vocant (*Angiar*) ſi cum vino dulci bibatur, vt ſcribit Proſper Alpinus. Quinetiam Indi (*Bangue*) ſemen, & folia edunt, vt fiant in Venerem procliviores vt refert Graccas ab horto, cubebarum ad Venerem excitandam maximus vſus apud Indos, Turcæ amphione vtuntur in eundem finem; cariophylli quatuor drachmarum pondere, ex ovillo, bubulove lacte hauſti Venerem excitant. Sitamus vulgo ſigillus Mariæ ſi ſub cineribus calidis aſſetur, ac comedatur reliqua ſuperare auxilia creditur, ova item cyprinorum frixa, aut polypi, ſi probe concoquantur. Oleum formicarum volantium plurimum ad coitum facit, conficitur autem, ſi formicæ alatæ cum oleo in vaſe vitreo ſedulo occluſo

Radicis cuiuſdã virtus mirabilis.

Ad Cardani ſubtilitates.

De plantis Ægypto trũ Lib. 1. c. 22.

Matthiolus 3. Epiſt. vlt.

per

per dies 40. insolentur; gallum pinguem verno tempore dempta cute, & interaneis sale fartum in vmbra suspendito, donec arefiat, mox exossato, & vna cum sale conterito, in vitrea ampulla seruetur, huius ʒij. si accipantur, mirè Venerem proritare dicitur; sepiis etiam nucibus & aliis paratis quidam vescuntur, vt salaciores fiant, chrysocolla, borax officinis dicta, ciceris magnitudine in ovo sorbili ebibita, tentiginem ciet, & hominem in priapismum trahit, vt scribunt Lusitanus, ac Mercurialis: de bulbis, satyrione, ac gallorum testiculis plus satis iam supra dictum est, stincorum caudam pleriq; comedunt, Trallianus tamen partes circa renes, Plinius laterum carnes accipiendas volunt, sed videtur quidquid circa renes est, vndiquaque accipi posse, totumq; corpus præter caput & pedes, vt Gesnerus vult. Sed neque hoc silendum, quod aiunt, si quis fel vrsi alligatum fœmori dextro habuerit absq; noxa coitum exercere, item lanã sanguine vespertilionis infectam, mulieri dormienti sub capite positam, ipsam ad coitum irritare. Hippomanes philtrum esse creditur, & tantas ei amoris veneficii inesse vires, vt mares ad rabiẽ coitus agat, Est autem Hippomanes, Plinio autore, tuberculũ in frõte equi innatum, caricæ magnitudine, colore nigrum: quod statim edito partu deuorat fœta, aut partũ ad vbera nõ admittit, si quis præreptũ habeat, reliqua, quæ ad prolificum congressum faciunt, ex Aëtio petenda, & ex Avicenna.

Cent. 2. 18. Merc. cons. 48.

2. de hist. animal.

Lib. 8. c. 42

Aet. lib. 11. cap. 31. Av. 20. 3. c. 15. & seq.

SECTIO SECVNDA
De prægnantibus.

De monstroso conceptu.

CAP. VI.

DE conceptu naturali, eiusq; causis & signis, lib. physiogeneseæ 3. abundantissimè diximus, vbi non solum conceptus generalia, verum

verum etiam ſpecialia, hoc eſt, maſculi vel fœminei fœtus indicia propoſuimus, vnde petenda ſunt, erat enim ibi de iis, quæ ſecundum naturam fiunt, tractatio, hîc ea quæ præter naturam contingunt duntaxat proſequimur. Vt igitur naturalis conceptus is dicebatur, qui ſecundum naturam fit, ita quæ præter naturam effigiatur, monſtroſus nuncupari conſueuit; at cum Ariſtoteles naturam appellet, tum materiam, tum etiam formam, inde eſt, vt, qui in materia & forma generanti aſſimilantur, naturales ſint; qui in materia aut forma deficiunt, monſtroſi; medii in quibus vel materia, vel forma ſola ſeruatur; quia tamen forma magis videtur natura, quam materia, idcò ea, in quibus forma ſuæ ſpeciei ſeruatur, magis ſecundum naturam cenſentur, hinc fit, vt animalia & eorum partes, quæ molæ dicuntur, in humanis conceptibus præter naturam ſint, lapides vero in renibus ac veſica & lumbricorum generatio toto genere præter naturam; at monſtra, ſi Ariſtoteli credimus, præter naturam quidem, ſed partim etiam, ac quodammodo ſecundum naturam. Verum ea omnia nos hic monſtra appellamus, quæ quouis modo præter naturam contingunt, ſiue diuerſorum animalium membra, ex toto vel parte, referant, ſeruato in generationem vniuerſali, & pereunte ſpecie, ſiue multimembria ſint, ſiue defectuoſa, quin etiam prodigioſos conceptus, vt numeroſos, & qui vtrumque ſexum promiſcuè habent, eodem ordine comprehendimus.

Definitio.

a. Phyſ. 5.

Differentiæ monſtrorũ quinque. Primum monſtrigenum.

Eorum quæ propriè monſtra dicuntur, quibus hoc capitulum deſtinauimus, quinque reperiuntur genera, ſicuti ſuo loco jam prodidimus, primum quodammodo ſecundum naturam comprehendens omnes nationes, quæ defectu aliquo inſigniuntur, vt gentes, quæ vno in media fronte oculo naſcuntur. Secũdum eos, quorum corpora magnitudine aut parvitate à moderatione recedũt, vt pumiliones, ac gigantes. Tertium eos, quibus aliquod membrum deeſt, vel ſuperabundat, vt qui à neceſſariis deficiunt, aut plures digitos in manibus, vel pedibus habent, aut plura brachia, crura, vel capita, quo numero comprehenduntur duo illi, qui tergo vno pro duobus corporis perfungentes, moribus tamen diuerſi, viginti annos vixerunt, & cum vnus mortem obiret, alter tamdiu ſupervixit, quoad ſocii ac germani putrilagine fuit extinctus, inter quos etiam Hermaphroditi numerantur.

2.

3.

tur. Quartum ea monstra complectitur, quæ partim humano sunt corpore, una tamen vel pluribus particulis bruti speciem habent, talem ferunt puerum in Gallia natum, qui ab umbilico supra hominis figuram referebat, infrà Syrenis modo in unum pedem desinebat. Quintum eorum est corporum, quæ bruto alicuius ex toto, vel mixtim plurium speciem ac figuram repræsentant, ut ranæ, vel lacertæ, qualia ea, de quibus Lusitanus & Hollerii scholiographus seu bufonis, de quibus Alexander Benedictus, & Guainerius, talia monstra, fereæ sive beluæ communiter dicuntur. *Lusitan. l. 27. Hol. Sch. c. 61. lib. 1. Alex. lib. 25. c. 36. G. de agmat. c. 25.*

Una prima, ac generalis monstrorum causa, est defectus similitudinis conceptus ad parentes, similitudo autem à forma, & materia proficiscitur, ac triplex est, in specie, in dividuo, & in sexu; similitudinis causas suo loco posuimus, dissimilitudinis sunt, quia facultas formatrix non æqualiter ab omnibus membris, quorum habet in se simulachra, excitatur, aut quoniam in opere impeditur, & id, vel quia dissimilitudo diversa in altero semine potentior est, & evertit similitudinem seminis remissioris, vel quia materia seminis, aut menstrui, aut utriusque nequivit à formatrici regulari, cuius rei quinque sunt speciales causæ, iuxta quinque modos, quibus id accidere potest. Primò enim contingit ex penuria seminis aut menstrui, habito respectu totius vel reliquarum partium, ex qua causa pumiliones fiunt, aut ij, qui partibus constant minoribus, quam par est. Secundo ex nimia uberitate, quam si rectè natura gubernet Gigantes, vel deformes magnitudine procreat homines, aut aliquot partes ingentes, aut numerosos conceptus, sic Cæsaris Augusti famala uno partu quinque edidit, & in Italia, ut refert Picus Mirandulanus, Germana fœmina duobus partubus viginti peperit, & Albucasis aliam 15. uno enixu abortivisse scribit. Tertio ex dissimilitudine vel inæqualitate uteri aut substantiæ, & effusione ipsius seminis per uterũ, ita liquidum plumbum, si inæqualiter fusum sit, aut in vasa malè efformata, inæqualia efficit simulachra, sic fiunt fœtus capite crassiori, grandiori, vel etiam pedibus, pedibus aut naso deformioribus, quam reliquo corpori conveniat. Quartò ex vitio crassitiei, duritiei, fluxibilitatis, aut corruptionis seminis vel menstrui, ut, etiamsi aliquid generetur, longissime tamen à parentibus dissideat:

Causa. Speciales. Penuaria. Vbertas. Partus numerosi. Inæqualitas. Vitium ac corruptio seminis.

dissidet

diſſidet verò ūno è tribus modis. Primo dum materia ſeminis idonea eſt, non tamen ex toto ſuperatur, quo caſu eorum, quibus aſſimilari poteſt, fit illud, quod maximè eſt univerſale, cum fieri non poſſit ſimile in ſpecie, aut in individuo, ob id fit animal, cum homo fieri nequeat, natura ad id quod melius eſt tendente; ſed in eo quod poteſt, ſubſiſtente. Secundò modo cum adhuc magis impeditur ſeminis facultas, ita ut neq; animal gigni poſſit, ſed vivens quidem medium inter ſenſitivum, & non ſenſitivum, quo caſu mola generatur, de qua proximo capite. Tertiò cum tam eſt mutationi inepta materia, ut ab agentis facultate nullo modo tranſmutetur, quo caſu illa, quæ toto genere ſunt præter naturam, in utero generātur, calculi, thophaceæ ſubſtantiæ, aut vermes, de quib. ſuperiori lib. egimus. Quintum impedimentum, propter quod facultas formativa libere non operatur, eſt imaginatio varia ac vehemens inter concipiendum, vel in toto formationis tempore, quæ dominatur formatrici facultati, ac ſic imprimitur potius effigies imagines conceptæ quam paternum idolum, quod in ſemine erat, quia ad imaginatam ſpeciem mutatur ſpiritus corporeus, in quo firmatur vis formativa, quia ille ſpiritus ad fœminæ teſtes, & uterum perveniens, fit ſubiectum formatricis facultatis, &, uti aiunt, maioris eſt efficaciæ, quam ſpiritus genitivus, qui in ſemine præerat, atque ad hanc imaginationem cauſam plerique referunt, cur potius hoc, quam illud, monſtrum generetur, quod mihi probari nunquam potuit, quia plerumque neque in congreſſu, neque toto gravidationis tempore, fœmina tale quoddam animal vidit, aut imaginatione concepit, quale poſtea peperit, aut cuius effigiem habebat pars aliqua mōſtri, & ut alibi copioſius diximus, imaginatio accidentia quidem ut mutare poſſit formas tamen non poterit, nedum proprietates; quocirca potius aliæ huiuſce rei cauſæ mihi adiungendæ videntur: & prima quidem cur animalia diverſæ ſpeciei aut informia quædam generentur, eſt ira Dei ac divinum iudicium ſic permittens, ob abominabiles congreſſus, aut alia parentū peccata. Secunda ſceleratiad bruta animalia acceſſus.

Imaginatio

Tertia eſt concubitus menſtruationis tempore, quippe qui inde naſcuntur, aut mutili ſunt, aut deformes, aut gibboſi, aut defectuoſi corpore, & ſpiritu, idcircò dicebat Eſdras, fœminæ menſtruatæ

atæ monſtra generabunt; ſunt & aliæ minus præcipuæ cauſæ, ac parum efficaces, aut Africus ſive Auſtralis ventus, ad hoc enim nonnihil iuvat, ut Ariſtoteles ſcribit, unde proverbium, ſemper aliquid mali Africa nobis adfert, adhæc appetitus rerum extranearum, caſus, ſaltus & ſimilia. *4. de gen. animal 4. Proverb.*

Huius mali pauca extant indicia, niſi quod in monſtri gravidatione fœmina gravi aliquo, ac miro ſymptomate, cuius cauſa ignoratur, affligitur, nam quamvis hoc etiam in mola contingat, vehementiora tamen ſymptomata à monſtro premunt, ita Antigenis uxor, quę monſtrum peperit quatuor digitorum magnitudine, ac ſine oſſibus, anheloſa erat ante partum, deinde ſimul cum partu pus evomuit modicum, veluti ex furunculo. Porrò ſi beſtia hæc ſeu fera nobilis eſt ut accipiter, refert Savanorola ex mente mulierc ularum; fœtum ex nobili viro fuiſſe conceptum; ſi vero ruſtica, ut bubo aut lacerta, ex ruſtico, quod tamen reliquis mulierc ularum figmentis connumerandum videtur. *Signa.* *Hippoc. c. 2 popul 2. 10.*

Jam genitum monſtrum curari auxiliis nequit, ſed fœmina quæ monſtrum ſemel peperit, t, præcautione utatur oportet, ne iterum tale quid concipiat, fit autem præcautio hæc quatuor remediorum generibus. Primò victus ratione, aut alimentis modicè calidis optimi ſucci, ac roborantibus, vitanda ciborum varietas, ſic unico duntaxat vel duobus miſſibus utatur fœmina ſingulis diebus, in pari quantitate. Aër convenit, & regio orientalis, leves frictiones, exercitium, ſomnus modicus, animi hilaritas, & oblectamenta, caveant coniuges à frequenti concubitu, maximè ſi menſes defecerunt, & fœmina præſenſerit ſe gravidam eſſe, ne adventu alicuius portiunculæ emiſſi ſeminis, incœpta formatio impediatur, vitietur, aut turpi aliqua nota inſigniatur; caveat etiam à concubitu fœmina adhuc menſtruis detenta, donec plane perpurgata fuerit, nil enim magis ad monſtri conceptionem facit, quam ſi ſæguis ille menſtruus, quem natura iam tanquam ſpurciſſimum expellit, materia fiat genituræ, ſuperat enim eius virtus ac malitia omnes ſeminis, & facultatis formatricis benignas vires; adhæc imaginativam potentiam perpetuo à brutorum, turpiumque animalium contemplatione diſtrahere oportet, & pulcherrimarum rerum imagines non ſolum coitus tempore, ſed tota gravidationis duratione meditari, *Curatio.*

ideoque

ideoque conveniunt musica instrumenta, gratæ loquelæ, hilaritas, constans animus, ne ad muris, serpentis, lacertæ, vel alterius occursum perterreatur, & paveat.

Evacuatio Secundò evacuationibus præsertim si ex corrupto sanguine menstruo monstrum generari consuevit, sanguinem ante conceptum mittes, & ipsum à putredine expurgabis cassia, confectione hamech sine scammonio, & colochyntide ad ʒj. in v. infusionis foliorum sennæ, aut ʒj. pillularum de aloe, mastichinarum de rhabarbaro vel ʒj. passularum purgat, quæ sic parantur *rhabarbari optimi ʒj. spicæ Indicæ, ℈ij. cinnãomi ℈ iiij. incisa infuãdntur in ʒ. q. vini dulcis recentis per horas vj. deinde facta una, vel altera ebullitione, adde sacchari q. ʒ. ut dulceſcat, cum hoc irrorentur ʒ viij. passularum enucleatarum, quoad consistentiam capiant.* Insuper fœmina concubita non utatur, nisi quinque aut sex elapsis à menstruatione diebus, sanguine prius misso, ac corpore præpurgato. Quod si putredo ex seminis vitio contingat, corrigatur alimentis optimi succi, & quæ ipsam domare valeant, odoriferis, siccis, & iis quæ à putredine arceant, quæque semen per uterum expurgent, de quibus capite *de strangulatu ex utero, & de epilepsia*, ad satietatẽ dictum iam est.

Passula purgat.

Tertiò iis, quæ semen ad æquabilitatem reducere valeant, ita, si ex paucitate contingat, uberius alendum corpus est alimentum maioris substantiæ, humidioris & copiosioris succi; deinde abstinentia à Venere, & reliquis iam dictis capite præcedenti. 1. ac 2. remed. genere. Ubertati subveniendum *inedia, exercitio, frictionibs,* & alimentis pauci nutrimenti, sanguinis missione, balneis frequentibus sulphureis, aut calidis herbis paratis, valent etiam in hunc finem purgationes, tertio quoque mense antequam gravidæ fiant, ex agarico, carthamo, pillulis cochiis, & similibus, quæ crudos, ac pituitosos succos expurgant, ac reliqua de quibus c. *de genorrhœa.* Si crassum sit semen, inscindentibus utendum, attenuantibus, ac digerentibus, ut medicamentis, quæ crassas seminis partes fundant, & alimentis, ac potu, quæ fluidius reddant semen, de quibus satis dictum est, cap. *de febre alba*, ac *de mensium suppressione.* Contrà fiet, si liquidius semen fuerit; tunc enim adstringentia, & incrassantia usurpanda, de quibus cap. *de menstruis superfluis*, conveniunt etiam balnea

Seminis emendatio si paucum.

Si crassum.

balnea ſulphurea, & cathartica, quæ ſeroſos educant humores; genitalia inſuper calefacienda, & vterus calidis roborandus. At ſi inæquale ſemen eſt, proſperam coctionem in cunctis alimenti officinis procurabis, calidis roborantibus ac modicè adſtringentibus, plurium tamen in eadem menſa ciborum varietas eliminanda, inter vnam & alteram menſam nullus cibus, aut potus ingeratur, nec potus quantitas ſicca ſuperet alimenta, denique ſeruentur cæteræ regulæ 1. remed. genere recenſitæ Quod ſi malum proueniat ex inæquali vtriuſque ſeminis miſſione, ita coniuges ad coitum ſe inuitent, vt ſimul ac conferetim ſemen emittant, excitato tardo parente, & coercito, qui præuenit iis, quæ ſuperioribus cc. dicta ſunt. *Si inæqua-le.*

Quartò iis, quæ facultatem formatricem valeant roborare, vt ſibi demandatum negotium auſpicatè perficiant, talia ſunt, quæ ſpiritus generant, de quibus in noſtro tractatu de peſte, quæque genitos calefaciunt, & fouent, vt cibus ex vitellis ovorum cum melle, cinnamomo & cariophyllis, ac pane recenter cocto, reliquavè cibaria facilis ac optimi nutrimenti, vinum Hiſpanicum, Malvaticum, vel aromaticum ſiue Hippocraticum, quod Hiſpani *(clarea)* Germani *(Luttertranck)* vocant; valent præterea leves fricti*ones*, exercitum, ſomnus moderatus, animi tranquillitas, confert ſingulo mane accipere ℥j. theriacæ optimæ, aut mithridatii, vel confectionis de Hiacyntho de gemmis, cum ſpeciebus, & ſuperbibere de prædicto vino, aut de aqua vitæ, ex optimo vino, & floribus calidis odoriferis, & aromatibus; ac theriaci compoſita, vel cochlearia ij. aquæ naphæ, cinnamomi, aniſi, Jaſminorum, cariophyllorum, ac ſimilia; ex quibus etiam Epithemata cordi applicari poſſunt, nec non vtero emplaſtra roborantia adhiberi, quorum meminimus cap. *de vteri imbecillitate*, quippe his facultas formatrix robuſtior facta, imaginationi & materiæ vitiis reſiſtere, eademque ſuperare facilius poterit. *Roboratio formatricis.*

De mola.

CAP. VII.

Paul. lib. 3. 69. Aë. lib. 16. 80.

MOlam rem esse præter naturam, ex superiore c. constat. Paulus & Aëtius nomine molæ omnem vteri tumorem induratum comprehendunt: Rasius & Avicenna flatuosam quandam substantiam vel aquosam; aut cuiusvis alterius naturæ intra vterum conclusam & ipsum gravidationis modo in tumorem attollentem. Quæ tamen omnes affectiones, ad falsam potius gravidationem, reducendæ sunt, vel certè ad tumorum præter naturam species: idcirco, cum Aristotele & Galeno, molam appellamus carnem informem ac inutilem, in muliebris vteri capacitate, & non in substantia conceptam, quæ aliquando breui emittitur, aliquando diu durat, & per annos. Hanc existimant nonnulli, interdum rudimentum obtinere formæ sensitiuæ, & subinde obscurum quendam extentionis, & contractionis motum. Quod tamen plerumque visitur, corpus est vivens, vegetans, & carnem plurimis venis, & sanguinis ramificationibus respersam, quibusdam albis ductibus, vel viridibus, vel subnigris sine sensu & motu, sine ossibus, sine intestinis, sine visceribus, quod alimentum per venas prolicit, nutriturque plantarum more, nullâ seruatâ figurâ, nulla lege, neque ordine, ac proinde in nulla specie contentum, nisi ut imperfectum in genere perfecto, nimirum in genere carnis humanæ, sicuti Embryo in genere hominis. Est & alia mola pelliculosa seu membranosa, aliquo sanguine affuso & concerto, quæ in aquam proiecta in ipsam, quod sanguinolentum est, abit, remanente membrana seu pellicula, quæ concreti seminis naturam refert. Tertia etiam inuenitur, quæ est sicuti membranacea substantia globosa, aquosis bullis rotundis, tumidis, pellucidisque oppleta, & interdum cum sanie fœtida, & diluta apparet, nisi fortè hasce vocare velis deperditiones, ante fœtus delineationem. Porrò ex molis aliæ, primis statim mensibus excernuntur; aliæ diu durant per duos aut tres menses, imo per tres quatuorve annos, interdum etiam per totam vitam vtero gestantur: aliæ cum fœtu generantur, aliæ aperto iterum uteri osculo fœtui alligantur; quædam secundis ita implicantur, ut

Ariſt. 4. de gen. anim 7. 4. meteor. Galen. 14. meth. 23. 14. de vſurpart. Definitio. Differentiæ

ipsæ

ipsæ secundinæ difficillime excernantur: nonnullæ etiam ingentis sunt magnitudinis, ideoque periculosissimæ. Ex dictis liquet molam esse morbum in compositione, speciatim in numero, vt calculus, hypochima, & myrmecia de genere eorum, quæ toto genere sunt præter naturam; nam etsi, vti Aristot. ci. scribit, neque perfectam neque alienam omnino habet naturam, & in eius genere aliquid sit secundum naturam; tamen molesta plane, & inutilis est tum speciei, tum individuo, quapropter natura lacessita, vel defessa proiicit, nulla seruata temporis lege. *Species morbi.*

Fit mola, cum mensium copia exiguum, ac minimè robustum semen conceperit, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare potest; præsertim cum semen paucum & vitiatum, in quo debilis, & imbecilla facultas formatrix consistit, cum copioso menstruo, crasso, fœculento, & inepto coniungitur, fit etiam ab exutente seminis conditione, quod contingit in semine morboso, & vitiato, in hoc enim resoluitur spiritus genitivus, quo orbatum semen, cum animal attingere non possit, carnem informem generat. Tertia causa erit, si fœmina coierit mensibus fluentibus, aut nondum ex toto repurgatis: aut si fœmina, quæ jam concepit, ante fœtus formationem avidissimè viro coniungatur, vel si diu habuit menstrua suppressa quod de uxore Gorgiæ Hippocrat. retulit. Cæterum generatio molæ similis est ovi subventanei generationi, hoc uno diuersa, quod illud sine maris consuetudine gignitur, mola non nisi concumbentibus mulieribus, coitum vero non in id requiri plerique existimant, vt semen virile generationem ingrediatur, Sed contra est, quod Hippocrates dixit, causam molæ esse multos menses, cum modico & morboso semine commixtos, quod nequit intelligi de fœmineo, quia id semper modicum est, frigidum & humidum, & ad molæ generationem validius potius, & calidius fœmineum sit oportet, sed de viri semine, quod in doctrina Aristotelis contra menstruum distinguitur, nam ipse mulierem, nullum aliud, præter menstruum sanguinem, semen habere autumavit. Adhæc ut ex albumine, & vitello ovi nil generari potest, nisi semen galli sit inspersum, ita ex menstruo, & muliebri semine nil, nisi virile semen accesserit, idcirco peritiores ex debilitate vtriusque, virilis inquam, ac fœminei seminis, molam gigni censent, cum nusquam visa sit mulier molam sine mare concepisse. *Causa.* *5 popul.* *Li. de morbis mulier. Quando ad molæ generationem requiratur virile semen.* *Decisio.*

Quod autem ad eius generationem non sufficiant sola menstrua & intensus calor (quæ aliorum fuit opinio) ratio est, quia carnis generatio non est caloris opus, sed spiritus genitivi & virtutis formatricis. Quod nullam certam obtineat figuram, causa est, quia continetur in genere eorum, quæ sunt præter naturam, hæc autem nullam servant legem, aut certum ordinem, deinde quod durescat à mora fit, & materia cruda, ac crassa.

Signa. Consequitur hanc affectionem gracilitas partium superincumbentium, uteri occlusio, appetitus prostratio, nausea, vomitiones, *Distinctio à fœtu.* ventriculi subversiones: menses sistuntur, uterus attollitur, mammæ intumescunt, lumbi gravantur, ita, ut per initia concepti fœtus speciem prorsus exhibeat, verum temporis progressu discernitur, quia tunc solent fœtus, copiam absumere, & melius habere, in mola vero semper deterius, quoniam semper causa malè habendi urgentior est. Adhæc cum mas 3. mense, fœmina 4. moveatur, in mola motus nullus perfectus ac voluntarius sicuti in fœtu percipitur, nisi fœtus una adsit, aut dum fœmina volvitur, & uterus prolabitur, ad fœminæ decubitum dextrum vel sinistrum, veluti pondus iners, quod sentitur prope os pubis, toto gestationis tempore, quasi ad partum irritans, cum gravissimis accidentibus; adsunt insuper veluti punctionis sensus, ac tormina ventris & mola compressa manu loco cedit, mox in eundem locum recurrit: at infans ut non cedit, sic nec recurrit, & multo durior in molæ conceptu venter est, quam in iis, quæ infantem gestant, uberaque non adeo durescunt in mola, sed infans ultra undecimum mensem non gestatur, cum mola sæpe ad quintum annum protrahatur.

Porrò in mola, quandoq; menses acervatim erumpunt, ac prodeunt, veluti frustra carnis, tuncque magis contabescunt mulieres, fit etiam coloris depravatio, sanguine ad superiora regurgitante, aut nimia per uterum profusione, etiamsi fœtus una adsit, quia molæ magnitudine fœtus premitur, & alimentum non suscipit, quia ad incrementum nullus illi locus est, mola magnam uteri partem occupante, maiora etiam, quam ex fœtu, animi deliquia, enixus, febris, in somnia, pulsus defectio, angustia, melãcholia, timor, immodicus appetitus, nec tamen quiescit exhibita re appetita, vomitus deterrimæ conditionis, torpor, molescunt membra, turgent cum oculis labia,

bia, oculorum vertigo, membrorum tremor, ſed & magis ac citius attollitur venter in mola, quam in gravidatione, ac tandem toto corpore imminuto, & ventre intumeſcente, hydropis opinionem præbet, à quo tamen duritie diſtinguitur mola, & quod ad digitorum compreſſionem non cedit, neq; tympani ſonum ad pulſationem edit, nec tactu fluctuatio percipitur, quanquam temporis progreſſu, epate refrigerato, hydrops molam revera ſubſequatur. Quando ante tertium poſt conceptum, menſem, magnus in utero ſentitur motus, molæ indicium eſt, quia fœtus non tam cito movetur. Hic autem molum intelligo dilatationis, & contractionis, mola enim voluntario caret, ut ſuperius dictum eſt. Iam vero mola ſæpe quadrageſimo die ejicitur, interdum tertio menſe, vel multo etiam ſerius, adeò ut plurimæ novem, decemve menſes, aliæ ad tertium, quartumque annum, & toto etiam vitæ ſpacio eam utero geſtaverint, hæc tamen curanda non eſt, ut inquit Hippoc. aut certè cum prædictione, qui tunc inſanabilis magna ex parte redditur, incipientis curationem audacius aggrediemur, quin & alterius curatio negligenda non eſt. *Prognoſticum.* *Lib. de morb. mul.*

Carnoſam molam hîc curare docebimus, nam aquoſa, de qua Arabes ſcribunt, nil aliud eſt, quam uteri hydrops, ex cuius cap. ejus curatio repetenda. Cavendum igitur inprimis, ne ambiguis ſignis deceptiabortum provocemus? at ubi mola certò deprehenditur, curatur, eadem fere ratione, qua fœtus mortuus aut ſecundina educitur, ſpeciatim quatuor remed. generibus. Primò victus ratione ad calidũ & humidum declinãte: conſtituatur patiens in cubiculo ſubobſcuro, in quo aêr ſit temperatus, nutriatur cibis modicis ac boni ſucci, ſomnus etiam ſit moderatus, alvus ſingulis diebus fluat, exerceatur, vitet animi affectus. *Curatio.*

Secundò evacuantibus, & ſi plenitudo in toto fuerit, nec aliquid prohibeat, prius exercenda ſanguinis miſſio ex baſilica, deinde ex pede, ſi neceſſitas poſtulet, ſubindeque cucurbitulæ cum multa flamma adhibẽdæ. At ſi frigidorum, ac graſſorum humorum copia adſit, purgandi ſunt prius præmiſſa attenuatione, & præparatione ſequenti vel ſimil potione, quæ & venas aperiat, & ad inferiora impetum faciat. *Evacuatio*

℞ *arthemiſiæ, ſabinæ, utriuſque calamenthi, leviſtici, bethonicæ, camedrios an. m. j. aniſi, marathri, ſquinanthi, ſpicænardi celticæ, calami aromatici, cyperi an. ℥ j. aceti albi aut vini ℥ iiij. melleis roſacei lib. j. ß.* fiat ſecundum artem ſirupus, quo poſteaquam per aliquot dies uſa fuerit, purgetur hi-

eralogodionis, electuario Indo, pilulis fœtidis, cochiis, aut reliquis
Vomitus. cap. *de menstr. suppreßione* recitatis. Vomitus etiam provocetur cum decocto seminis raphani, aut diasaro Fernelii.

Tertiò ac potissimum utendum iis, quæ venas aperiant, quæque impetum ad inferiora facientia, molam expellant, qualia sunt
Molam expellentia. omnia, quæ menses proliciunt; prius tamen mollientia adhibenda,
Mollientia quibus ad partum facilitandum uti solemus, igitur fiant incessiones, & fotus partium inferiorum, ex decocto maluę, viol. altheæ, ficuum sertulæ campanæ, fœnugræci, seminis lini, cum olei liliacei, irini, camomelini, vel butyri copia, vel in hydrœleo fiat decoctio, deinde
Vnguentũ. imus venter, pecten, & inguina sequenti unguento perfundantur. ℞. *olei irini, liliorum alborum, camomillæ, anethini an.* ℥ ß. *vini odorati* ℥ *j. bulliant ad vini consumptionem, & adde butyri recentis, adipis anserini sing.* ℥ *j. ladani* ℥ *j. ceræ q* 5. fiat unguentum: aut cataplasma sic, ℞. *malv. radicum altheæ, & foliorum eius an. m. j. farinæ, fœnugræci, seminis lini, hordei an. p. j.* ß. *olei amygdalarum dulcium & amarum, liliorum alborum an.* ℥ *j. cum aqua mulsa & vino* misce, ac fiat cataplasma; aut pessus aureus applicetur, sed temporis processu in decocto, pro fotu & incessione, adde folia lauri, thymii, pulegii, hyssopi, calamenthi, radicem aristolochiæ rotundæ & longæ, arthemisiam, rorem marinum, genistam, & centaurium. Fit etiam aliud unguentum maioris efficaciæ in hunc modum. ℞. *dialtheæ* ℥ *ij. emplastri filii Zachariæ* ℥ *j. pinguedinis porcinæ, axungiæ, gallinæ, anseris medullæ, cervi an.* ℥ *j. styracis, calaminthæ;* ℥ *ij pulveris colochintidis, radicis utriusque aristolochiæ an.* ℥ *j. croci* ℥ *j. olei viol. q.* 5. fiat linimentum, his sic emollitis & reseratis partibus, ad ea quæ molam expellant veniendum, in quem usum saltus & sternutamentum maximè prosunt: deinde exhibito apozemate aliquo menses educente
Trochisci. dentur hi trochisci. ℞. *cinnamomi, myrrhæ, an.* ϑ *ij.* ß. *fol siccor. rutæ, sabinæ, pulegij, calaminthæ, sagapeni, opoponacis an.* ℥ *j. cardamomi, granorum iuniperi, mentastri an.* ℥ *j.* ß fiant trochisci, quorum detur põdus ℥ ij. cum prædicto apozemate, aut cum decocto sabinæ vel faseolorum; at si angustiæ præmant, ne dum mola decidat, sequens paretur
Pulvis. pulvis. ℞. *cinnamomi, rutæ an* ℥ ß. *pulveris aristolochiæ longæ* ℥ *j. diamarg. frig.* ϑ *ij. misce,* dosis ℥ j. cum prædictis decoctis, aut cum decocto anethi, & rutæ in vino calido, de quo sæpius bibat, utiliusque erit, si castorei non nihil addatur, aut diptami Cretensis; fiat insuper suffitus ex
Suffitus. myrrha, & ruta, & pessus ex opoponaco, felle taurino, & elleboro,
Pessus.

sive agarico, quibus si radix ciclaminis, & colochintidis adiungantur fortior erit: securius tamen sic paratur. ℞. *galbani* ʒj. *ellebori albi* ʒj. *succi mercurialis q.* 5. incorporentur simul: valent etiam cuncta hæc ad secundam relictam, & fœtum mortuum expellendum, & menses mirificè movent. Posthæc patiens decumbat in modum parturientis, & obstetrix totam manum prædictis oleis imbutam utero immittat, ac conetur molam extrahere, quam si ab utero divelli, & eradicari contigerit, nec divulsam natura expellere, neque obstetrix ob lubricitatem, & rotunditatem, quia ansam non habet, eam extrahere queat, muliere, ut antea diximus, collocata diductis cruribus chirurgus immisso instrumento, cui à similitudine pes gryphius nomen est, reserato, eum iam in uteri capacitatem vagatur, molam comprehendat, alvusque mulieris hinc inde comprimatur, quoad mola in angustum locum, ubi effugium non habeat, compellatur, sicque tandem facilius extrahatur,

Virium refectio.

Quarto iis, quæ roborent, ac vires reficiant, præsertim si copiosior sanguinis fluxus præcesserit, aut sequatur, utendum jusculis carnibusque caponum, & perdicis, succo, & aqua carnis cum margaritis, & speciebus electuarii de gemmis, iecore gallinæ, vel capi, & salsamento ex prædictis speciebus, & saccharo cum succo limonis vel omphacii, vel aqua caponis hac ratione destillata. ℞. *caponem leviter assatum unum, perdicem unam, panis albi lib. j. pulveris margaritarum, cariophyllorum, cinnamomi, coralli rubei an.* ʒij *vini albi tenuis ac odorati q.* 5. ut cuncta irrorentur, & stillentur in balneo Mariæ. At si extracta mola plurimus sanguis effluxerit, curatur ut superfluus menstruorum fluxus; si, antequam extrahatur, irruat fluor, per intervalla vires reficiendæ, & adhibenda ea, quæ molam expellant, non tamen addenda, quæ sistant, retineant. Quod si dolor premat, adhibenda quæ supra 3. remed. genere prodidimus, tandem ne mola denuo generetur, præcavebis per ea, quæ c. præcedenti dicta sunt.

Aqua stillatitia caponis.

Hæmorrhagiæ curatio

Scholium.

Exerceatur] *Altomarius, & cum ipso plerique alij, Pauli & Avicennæ autoritate, exercitium partium infernarum vetant, quia motus fluxionem concitat; sed non advertunt* Paul. *ibi eam molam curare, quæ iuxta ipsius sententiam, tumor est præter naturam induratus, in vulvæ ostiolo; ac prolabi non potest, imo ad motum augetur, prolabentibus humoribus. At cum vera mola exercitio interdum avellatur, non est quod illud impediamus, sic*

P. lib. 3. 43. *Dubium. An exercitium competat in mola curatione*

sic ipse autor in fine capitis, de vera scribens mola, ea præcipit, quibus iam citissime excutiatur. Alii dicunt, hos autores in mola exercitationem prohibuisse, quando educenda est, non tamen in fœtu, quia fœtus naturaliter exitum patit, & humorem secum habet, os uteri & eius collum lubricantem, qui fœtui viam faciliorem parat. At mola præter naturam est, & exercitio, siccatis ductibus, vix avelli post modum potest. Est & tertia respondendi communior ratio exercitationem prohiberi initio, dum adhuc corpus plenum est, neplures menses descendant, & materia fiant, qua mola augeatur, sed non interdici corpore iam evacuato, & in fine curationis.

De falsa gravidatione.

CAP. VIII.

Avic 21. 3. tract 2. 18. Grad. c de mola matricis.

Descriptio Hippoc. de morb. mul. de nat. pueri. 2. prædict. 34.

AQuæ seu flatuum in utero collectio, quam Avicenna & Gradius ac barbari ferè omnes molam non veram appellant, ab Hippocrate, & veteribus Græcis pro mola non agnoscitur, sed falsa gravidatio nuncupatur, idem senex eius sæpissime meminit, dum inquit, & putant se in ventre habere; & videntur sibi tum mulieres concepisse, & non conceperunt, tunc enim fit, cũ fœminæ viro utendi mẽses supprimuntur, venter intumescit, accidentiaq; veræ gravidationi similima accidunt, cum hoc tamen nil vitæ participes in utero efficitur, sed aliquid quod cuipiam elementorum proportione respondet, ut flatus, spiritus, vel aqua, aut tophaceum quippiam; nam cum quatuor sint gradus perfectionis in rebus, esse, vivere, sentire, & intelligere, & natura progrediatur perficiendo per accessum; contingit ut præ debilitate in prima perfectione subsistat, cum susceptus ab utero utroque semine morboso, & plane invalido, clausi uteri calor imminutus, nullo affluente sanguine, nec facultatis formatricis opere, illa in flatum, aut aquam convertit, ac tunc venter intumescit, reliquaque sequuntur gravidationis indicia, nec solum in aquam, ac flatum, verum & in pus, aut fœtidum mucorem, acrem, & serosum, & in globosam, tophaceam, ac pituitosam substantiam, quæ omnes sunt falsæ gravidationis species. Vide quæ superius scripsimus de iis quæ à

4. verum gradus.

Differẽtia.

coitu

coitu inflantur. Cauſa huius affectionis eſt ſemen vtrumque morbo- *Cauſa.*
ſum, ac prorſus inutile, in vtero concluſum, & vteri intemperies, ob quam ſeminis ſpiritus perit, ſi iis accedat defectus ſanguinis affluentis, cuius loco vel pituita, vel aquoſus, vel crudus humor accumulatur, præſertim id contingit, ſi fœmina menſes decolores, pituitoſos, & conſpurcatos antea habuerit. Eſt etiam altera cauſa obtenta membrana denſa, qua vteri orificium clauditur, ideoque ſuperflua, ac reflua menſtruorum materia, ingentem in ventre tumorem, & tenſionem facit cum cruciatu, quaſi parturientis, ſed hæc non tamdiu dutat, & diviſione dictæ membranæ per volſellam curatur; accidítque nonnunquam virginibus, non ſine dedecoris periculo, dum reliqui *Paraus ca.* putant gravidas eſſe, extat apud Neotericum hiſtoria virginis, quæ ta- *43.*
le quippiam paſſa fuit per tres integras ſeptimanas, & omnes obſtetrices partus dolores pati vna voce affirmabant, adveniente tamen medico, ac iudicante quod erat membranam per chirurgum dividere juſſit, & ſanguinis octo libræ concreti, ac ferè putreſcentis dimanarunt, & intra triduum convaluit.

Signa ſunt non minus difficilia, quam molæ: cognoſcitur, tamẽ *Signa.*
interdum falſa grauidatio, ſi fœmina antea menſibus corruptis infeſtabatur, qui poſtea ſupprimuntur, ac venter ſubitò intumeſcit, qui tamen in verè grauidis à principio ſubſidet, ac poſtea elevatur, tunc ſi flatus ſubſit, tympani ſonum edit, & capitis, lumborum, dorſi ventris, ac inguinum dolor adeſt ſi verò aqua, grauitas & fluctuatio in ventre percipitur, & album quippiam ab vtero inſtillat, fœtidum, ſeroſum, acre, & mordax; pedes, facies, & oculi tument, toto corpore *Prognoſticum.*
pallent, & hydropicæ videntur, ac reliqua ferè omnia ſymptomata apparent, quæ in mola. Evadunt fœminæ ex hoc affectu plerumque ſteriles, ac pudenda exulcerantur.

Curatur eadem fere ratione, qua vteri mola, ſpeciatim vero tri- *Curatio.*
bus med. generibus. Primus victus ratione ad calidum & ſiccum de- *Victus.*
clinante, frequenti exercitio, ſaltu, curſu valido, cibis ſiccis, & optimi nutrimenti; potu parco ex vino, vel aqua cinnamomi, aniſi, corticum citri aut radicis chynæ, vel ſaſafraſiæ.

Secundo purgatione, præſertim ſi aquoſitas ſubeſt, ex hiera, pilu- *Purgatio.*
lis maſtichinis, de oleo, de agarico ad ℈ iiij. aut etiam ʒ vi. diaphœnici, vel diacartami in decoctionis pituitoſæ ʒ iiij. facta tamen prius præ-

Clyster. paratione melle ros. sirupo de hyssopo, de thymo, betonicæ, fœniculi cum dupla quantitate prædictæ decoctionis, aut decocti anisi, cinnamomi, seminis apii, ameos, passularum in vino & aqua. Clysteriis insuper ex rebus discutientibus & expurgantibus, vt ℞. *camæmali, rutæ anethi, serpilli, sisymbrii, art hemisiæ an. m. ß. seminis apij, fœniculi, ameos an. ʒ ß. coquantur in ʒ. q aquæ, ad medias colaturæ;* ℞. *x. olei rutæ, de baccis lauri, mellis ros. an. ʒ. j. ß. hieræ picræ ʒ j. misce*, fiat clyster.

Flatuum discussio. Tertiò iis, quæ flatus discutiant, maximè si eorum copia adsit, in quē vsum fiunt incessiones, & encatismata ex decocto rutæ, calaminthæ, pulegii, fol. lauri, absinthii sicci, anisi, maratri, cymini, nec solum sedeat fœmina in decocto, sed pars herbarum sacculo includatur, & dum balneo insidet, lumbis imponatur, & vētri: mox à fomentatione utatur sequenti potu. ℞. *seminis apij, fœniculi, cymini, petroselini, cardamomi an. ʒ j. fol. rutæ m. ij. coquantur in vino, & addito saccharo bibat patiens ʒ iiij, aut nucleorū persici num. xx. galangæ, cinnamomi, piperis longi, zinziberis, cariophyllorum, croci, nucis moscatæ an. ʒ ß. terantur grosso modo, ac coquantur in lib. ij. vini optimi ad tertias, capiat ʒ iij. aut iiij.* vel fiat sequēs liquor stillatitius.

Stillatitius liquor. ℞. *anisi, dauci, cinnamomi, theriacæ an. ʒ j. micæ panis recentis lib. ij. radicis angelicæ pulverizatæ ʒ ß. decocti lupulorum, mellis an. lib. iij. in balneo Mariæ extrahatur liquor, dosis ʒ iij.* utiliusq; fuerit si prius accipiat vnam vel alteram tabellam diacimini, dianisi vel ʒ i. ß. aut ʒ ij. theriacæ optimæ, vel ʒ. sequentis: ℞. *specierum diacurcumæ diacimini an. ʒ. iij. saccharī dissoluti in aquæ rutæ q. s.* fiat confectio per tabellas. Uterus etiam ac totus vēter post balneum inungatur oleo liliorum, in quo decoxerit cardamomū, anisum, semen apii, & ameos; aut oleo de cinnamomo, de baccis lauri, de maci, quibus addi potest stercus bovinum, columbinum, aut unguentum martiaton, vel applicetur sequēs emplastrum. ℞. *seminis rutæ, nasturtij, cumini, centaureæ minoris, majoranæ, anisi, menstrati an. m. j. instindantur, & conquassentur omnia, ac cum vino fiat emplastrum.* Prosunt reliqua, quæ cap. *de vteri hydrope*, & *de flatuoso vteri tumore* sunt scripta, emollitio prius ventre per ea, quę superiori c. 3. remed. genere diximus, quibus addenda, quæ menses & urinas cient, & abortum provocant.

De picaceo prægnantium appetitu.

CAP. IX.

ACcidit interdum grauidis, circa secundum mensem affectio, quæ ab auicula loquaci, & variis picta coloribus nomen accipiens, latinis

latinis (*pica*) dicitur, Græcis (*malacia siue citta,*) ob hederæ similitudinem, quæ græcè (*cittos*) appellatur, quia vt hæc variis plantis, prout occurrunt se implicat, ita picâ laborantes varia edulia appetunt extranea, & planè absurda, vt carnẽ crudã, terrã, carbones, tegulas, lateres, cretã, cymoliam, calcem viuã, testas, pelles, fructus acidos, & acerbos, quinetiam stuppas, & picem naualem, & visa jam est, quæ una grauidatione circa 20. piperis libras deuorauerit; alia quæ glacie vescebatur; noui perplures, quæ terræ portiunculas, inter mundandũ triticũ repertas, indicibili auiditate deuorabant; aliam lego quæ morsum ceruicis iuvenis cuiusdam appetebat, aliam quæ omnem respuebat cibũ, præter carnẽ humeri pistoris, quem denudatũ viderat, ita ut maritus coactus fuerit, pecuniam pro singulis de humero morsibus pacisci, cumq; sustinuisset duos, tertium doloris pertæsus ferre noluit, aiunt mulierem tergeminos enixam, duos vivos, tertium demortuum; aliam pedũ desiderio eius captam, qui nudis ac lotis pedibus à balneo revertebatur, in genua procidisse, & ambabus manibus crure altero apprehenso, de calce frustrum mordicus evulsisse, sed hæc deprauatum etiam, & lascivum animum accusant; nam haud dubiè similibus appetitionibus naturalibus laborant pleræq; omnes, at appetitum ratione moderantur, & euincunt prudentiores, constantes, & honestæ. Est autem hæc affectio, appetentia quædam ciborum vitiosarum qualitatum, ex quo patet esse oris ventriculi affectionẽ, in actione eiusdem deprauata, quod Galenus docet: nec gravidis duntaxat, sed viris etiam melancholicis, ac virginibus accidit, atque aliis fœminis, quibus intra ætatem, in qua menstruationem habere possunt, deficiunt menses, cum appetitis rebus similis vitiosus succus in os ventriculi procubuit: plerumque tamen gravidis, & iis mágis, quæ optimi sunt temperamenti, quia in his fœtus præstantiorem sanguinis partem ad se allicit, relicta fœculẽtiori; quæ verò valetudinariæ sunt à fœtu expurgantur, idcirco gravidationis tempore melius se habent, sed morbosos edunt fœtus.

Natura morbi.

Species 5 de locis. 1. de sympt. causis.

Tunc fit hæc affectio, cum oris ventriculi tunicæ prauo aliquo humore, vel excremẽto fuerint imbutæ, p cuius varietate, prædicta varia ac peregrina edulia appetunt. Unicã in prægnantibus hæc excremẽta causam habent, mensium suppressionem, quippe qui singulis mẽsibus excerni solebant, à fœtu jam suppressi, modicaque & puriori parte eorum in fœtus alimoniam cedente, reliqua sursum vergit, & vel propria substantia, vel vapore suo tantæ est perniciei, vt ventriculum

Causa.

præcipue, veluti subtiliori sensu præditum infestet. Hinc est, quod circa quadragesimum ferè diem à conceptu affectio incipiat, & ad quartum vsque mensem duret, quo, crescente iam fœtu, plus alimenti trahit tuncque vitioso humore partim per vomitum excreto, partim ad fœtum delato, accidentia remittunt.

Signa. Fœminis sic affectis assidue accidunt oris expuitiones, ventriculi morsus, anxietas, totius corporis extenuatio vomitus, & nausea. Insequuntur vero hæc omnia pravam eiusdem oris ventriculi intemperiem, cum prædictis humoribus, qui si connaturales nondum sint, cõtraria appetit fœmina remedium quærens ex assumptis, fiunt quippe remedia per contraria; sic si viscidis ventriculus abundat & frigidis, appetit acria; si calidis, acerba & acida; si occultæ virtutis, indicibilis etiam qualitatis edulia, vnde etiam monstrosæ libidines in iis, quæ semen retinent. At in gravidis raro humores connaturales esse possunt, quia non nisi diuturnitate id fit, ac vehementi impressione, tunc enim vt continens mutat contentum, sic contentum potest mutare continens, & humor potest trahere in sui naturam ventriculi temperiem, vt vinum pravum saporem vitiosum dolio communicat. At si connaturales fuerint iam facti, similia cupiunt, hinc, quæ exusto humore abundant, carbones appetunt, quæ melancholico, terram, quæ crasso, gypsum, stuppas ac similia, quæ salsuginoso, salipsum insatiabili appetitu vorant, ex qua causa etiam ferunt sine vngulis sæpissimè edi.

Dignoscitur similitudo aut dissimilitudo humorum, ac temperaturæ, quia appetitus rerum *similium non conquiescit, subsequuta* re appetita, dissimilium vero, quia contrarium quærit, obtenta re appetita, quæ morbo contraria est, cessat protinus appetitio, quia cessat necessitas, & hac limitatione appetitus, quo fœmina detinetur, te ducet in cognitionem redundantis humoris.

Curatio. Curatur tribus remediorum generibus, primo victus ratione contraria, pro ratione diuersi humoris redundantis; cunctis tamen commune est, vt vtantur cibis moderatis & optimi succi, non pinguibus, dulcibus, aut excrementitiis; conueniunt, aves & pedes animalium, panis succo malorum granatorum aut cydoniorum maceratus; & ante cibum olivæ muria conditæ, aut sex vel octo amygdalæ amaræ, post cibum uvæ passæ, mala punica, pyra, avellanæ, ciceres tosti cum sale,

quibus

quibus Luſitanæ maximè alliciuntur, ſynapi cucumeris ſemen decorticatum ex aqua potum, polygoniive decoctum, raphani uſus. Quæ cibos averſantur, obſoniorum ſalſamentorumque varietate ac iucunditate allici debent, conducunt portulaca cruda, vel cocta, cichoriũ ac earundem herbarum ſirupi, & aquæ; alvus reſpondeat, fugiatur aêr craſſus, & paluſtris, vigilia, aut ſomnus immodicus, iis, quæ terram appetunt, nil tam prodeſt ac amylum pro terra oblatum. Potus ſit vinum fulvum odoratum, aut aqua ex decoctione cinnamomi.

Purgatio. Secundò pueri, virgines, ac viri, parato humore, expurgandi ſunt catharticis, quæ tamen prægnantibus non ſunt exhibenda, quia affectio in primis menſibus accidit, quibus Hipp. ea interdicit, devoratis igitur per aliquot dies mirobalanis emblicis conditis, aut pulvere rhab. cum conſerva roſ. ſi affectio urgeat, aut deglutito melle roſ. mox ad abſtergentia nec tamen fortia deveniendum, præmiſſo vomitu, qui mirificè prodeſt, ac ſi ventriculus ab acri, acido, ſalſove humore mordetur, tepida duntaxat aqua vomitus provocetur, quod ſi difficulter vomat mulier, aut humor ſit craſſus, addendum parum oxymelitis, aut ſyrupi acetoſi, aut raphani, vel anethi decoctum cum aceto. Porro rhapontici, & ſpicænardi cremor ventriculum abſtergit; cavendum ne intrinſecus aſſumantur, quæ ex fœniculo & abſynthio confi. iuntur.

4. Aph. 1.

Vomitus.

Humoris diſcuſſio.

Interna.

Tertio uredum iis, quæ humores in ventriculo imbibitos conterant, ac diſcutiant, ipſumque demum roborare valeant, in quem uſum intrinſecus aſſumitur cortex citri, coſerva cydoniorum, mala punica, & mirobalani conditi; rotulæ diarrod. aromatici roſati, aut ſequentes ℞. *pulveris utriuſque coralli, cornu cervi, margarit. raſuræ eboris an.* ʒ *j. cum ſaccharo diſſoluto in aqua roſ. fiant tabellæ ſive rotulæ*, capiat ʒ ij. duabus horis ante paſtum; viris ac fœminis non prægnantibus mirificè prodeſt, per multos dies ſumere ʒ j. *aut* ʒ *j.* ß. conſerva de ſcoria ferri. Denique forinſecus adhibenda, quæ languidum ventriculum roborent, in quem finem inungitur oleo nardino, moſchelino, de abſynthio, de maci, de menta, præmiſſa fomentatione ex decocto foliorum abſynthij, menthæ, origani, roſ. rub. roriſmarini, maioranæ, nucis myriſticæ cariophyllorum, cyperi, ligni aloes, deinde loco oleorum poteſt applicari ſequens unguentum. ℞. *olei nardini abſynthij, mentha,*

Externa.

Cataphasma.

tha, acetian. ʒj. seminis cumini, ameos, cardamomi pulv. rad. cappar. an. ʒj. ferveant aceti consumptionem, & cum ceni fiat linimentum. Mirum etiam in modum ventriculum firmat cataplasma sic confectum. ℞. *corticum citri, melissæ, calami odorati, an. ʒj. coquantur in vino, contundantur, & adde olei nardini, mastichini, an. q. ʒ. cum pane tosto* fiat cataplasma; aut carnis mali cotonei ʒ iiij. cum posca terito & adde croci ʒ ʒ. unguenti nardini, aut ros. ʒj. vel conservæ cydoniorũ, & foliis absynthii cum vino tritis adde pulverem cariophyllorum, masticis, myrrhi, aut ℞. *carnis palmarum ʒ iij. coquantur in vino, cum rosis, & fœniculo, ac omnia contusa ventriculo adhibeantur*, quibus, si necessitas vrgeat addi possunt balaustiæ, myrtus absynthii coma, ac semen fœniculi vel linteolum vino, & oleo rosarum, vel nardino, aut aceto, & oleo imbutum ventriculo adhibeto, quod etiam morsus, & stomachi puncturas mitigat.

De cibi fastidio prægnantium.

Cap. X.

Lib. 3. c37.

IN fame, uti scribit Galenus, hæc ordine se habent, partium inanitio, earundem tractio à venis; mox venarum à ventriculo, molestus suctionis sensus; & tandem animalis appetitus. Unde fit, ut fames suctionis ille sensus dicatur, appetentia vero implendi desiderium; si vero contingat, ut pereat sensus suctionis, vel nulla amplius fiat exsuctio, aut corpus evacuetur, affectio oritur, quæ græcis anorexia; Latinis dicitur cibi fastidium, seu inappetentia, aut, uti Paulo placet, ciborum aversio. Affectio est in genere functionis ablatæ hæc autem in viris, pueris, ac virginibus ob multas causas contingit, quarũ inter potissimas Galenus calorem annumerat, ut qui solidas corporis partes laxando exoluit, & ad attractionẽ imbecilliores reddit, idcircò minus æstate quam hyeme, appetentia fit; sed & ab humiditate contingit, quæ fundendo supra modum extendit, & fructum ac compressionem impedit. Fit etiam in viris, ab immodico ventris profluvio, spiritus dissolvente; aut bilioſi humoris, acris, portacei, & tenacis ad ventriculum delatione, aut pharmaci potione, aut immodica sanguinis detractione. At in prægnantibus potissima aversionis ciborum causa est, menstrui sanguinis excrementia pars, in utero redundans,

Causa.

1. de caus. sumpt. 7. Æstate quam hyeme minor est appetitus.

dans, cuius vapores os ventriculi inficiunt, ac eius temperiem evertunt, & mala afficiunt qualitate, unde coctio, & tractio præpeditur, idque potissimum primis mensibus, quia maior redundat copia, & multò magis in plenilunio, vel cum fœtus capillum germinat; observarunt enim veteres, per hoc tempus pueros etiam in lucem editos, deterius se habere, & in utero id quoque contingere, fœminasque tædiosas fieri, & nihil appetere. Affectus se ipsum prodit, cau- *Signa.*
sarum notæ sunt, nam si à biliosis humoribus fit; ventriculi morsus adest, & sitis vehemens, si à putridis, febris interdum coniungitur; si à crassis & lentis, nec sitis adest, sed sputatio crebra; communis tamen omnibus nausea est; calidam intemperiem detegit sitis, & quod nidorosum quippiam eructant, & calidus sentitur halitus, frigida expetunt, & ab eis iuuantur.

In hac affectione multis medicamentis utendum non est, quia ipsa *Curatio.*
sponte desinit crescente fœtu. Si tamen molesta sit, & curationem requirat, non ab simili ratione occurrendum, ac cibi fastidio virorum seu reliquarum fœminarum, cuius curatio ab iis petenda, qui communiter practicas scripserunt. Sunt tamen tyrones commonefaciendi, in hoc casu purgatione non esse utendum, potiusque vomitus leviter ciendus, ut superiori cap. dictum est, maximè si mulier vomere sit assueta. Conveniunt cibi acidi, austeri, salsi: carnes minime pingues, assæ, aviculæ, pyra, mala cydonia, palmulæ, nuclei pinei, olivæ conditæ, confert etiam ieiuno ventriculo capere rotulam unam diarrod. cum aqua tepida, si fervens sit temperatura; aut tabellam aromatici ros. cum cochleari uno, vel altero vini generosi, si frigida sit ventriculi intemperies. Exterius ungatur ventriculus oleo de mentha, absynthii, cydoniorum, mastichino, myrthino ac super inpergatur pulvis ros. rub. diarrod. coralli, rub. aromatici ros. Conveniunt tandem quæcunque superiori cap. dicta sunt, idcirco à pluribus hic supersedemus. *Admonitio* *Cibi.*

De vomitu, & nausea prægnantium.

CAP. XI.

VT menstrui vapore tunicas oris ventriculi occupãte, abolita aut depravata appetentia fit, sic eodem vapore ventriculi capacitatẽ ingre- *Causa.*

ingrediente, vomitus aut nauſea, nam, ut ſuperioris ejus partis propria operatio appetitio eſt, ſic retentio, & concoctio inferioris, ea tamen ratione ut ſi leviter afficiatur, nauſeam excitet, ſi gravius vellicet, ac mordicet, vomitum ſæpe etiam cum dolore & cruciatu; & rurſus ſi calidus adſit vapor, ructum nidoroſum, ſi frigidus, acidum promoveat. Porrò vomitus eſt eorum, quæ in ventriculo continentur per os excretio: nauſea vero depravatus motus facultatis expultricis, quo nititur per os excernere, quæ ventriculo ſunt moleſta.

Definitio.

Signa.

Affectio ſignis nō indiget, inſtantis tamen vomitus indicia, ſæpe ſunt cibi abominatio, nauſea, cordis compreſſio, vertigo, & tremor labii inferioris. Vomitus, quem ſequitur manifeſta alleviatio, cohibendus non eſt, ſi tamen moleſtus admodum ſit, curatur trib. remed. generibus & relicta ea curatione, quæ convenit quando vomitus fit ab humoribus in ventriculo, nedum impactis ſedibidem genitis, totus ſcopus hic erit, ventriculum roborare, ne prædictos vapores, aut humores ab utero aſcendentes admittat: admiſſos vero domare, ac retundere. Suppoſita igitur in reliquis optima victus ratione, cibos capiat optimi nutrimenti, ac facilis concoctionis, de quibus c. *de citta* dictum eſt, ſpecialiter vero caveat à liquidis pinguibus, utatur aſſis cū ſucco granatorum, & omphacii, aut malorum aut eorum, oryza, amylo, vel fratre in juſculo caponis, aut hæc leviter torrefiant, & cum vitellis ovorum, aqua roſ. & ſaccharo fiat pulticula; iuvat vinum rubrum, cibus, & potus parcus, ac ſæpiuscule aſſumptus; ſtatim à cibo ſi intemperies ſit calida, capiat hauſtum aquæ frigidæ vel ſi ventriculus frigida laborat intemperie, malum cidonium in vino rubro coctum ad mellis ſpiſſitudinem, aut utatur malis punicis cum ſorbis, vel conſerva cydoniorum, mirobalanis conditis, aut nuce myriſtica, vel puluere confecto ex corallo, cortice citri ſicco, & cruſta panis torrefacta cunctis mixtis: vel hac conſerva ſeminis apii ʒ iij. coralli rubei ϑ j. ſpicænardi, piperis longi an. g. ij. mellis q. ſ. fiat electuarium doſis à ʒ j. ad ʒ j ß. aliqui myrrham addunt, ſed omiſimus, quia menſes & abortum provocat. Prodeſt inſuper ante prandium mica panis torrefacti vino Hipp. intincta: ut autem graveolentia omnia ventriculum ſubvertunt, ſic odorata corroborant, idcirco non ſolum in medicamentis ipſis, verum etiam in cibis ſæpius odorifica permiſcenda, ut aqua roſ. naphæ, moſcus, ambra, cortex citri, lignum aloes.

Curatio.

Graveolentia ventriculum ſubvertunt.

Secundò

Secundò externis, quæ & discutere, & roborare valeant, purgantia enim non sunt adhibenda, ut superiori c. diximus, possunt tamen masticare parum rhab. aut conseruam cydoniorum purgativam devorare, vel adhibeantur clysteres ex decocto hordei, & parietariæ, vel ex lacte, aut iure gallinæ cum saccharo, & vitellis oui in pauca quantitate, ac sine oleo, ne venter distendatur, aut lubricetur. Ab his inungatur ventriculus oleo nardino, absynthij, naphæ cum puluere ros. rub. absynthii, cinnamomi, spicæ, si frigida sit intemperies; si verò calida, inungatur oleo cidoniorum, myrthino, addito olei absynthij parum, guttulas aceti ros. ac puluere coralli, diarrod. cornu cerui usti, rosar. rub. ex quibus cum cera fiat linimentum, vel adhibeatur emplastrum de crusta panis, de mastice, de carne cydoniorum aut sequēs cataplasma ℞. *succi cydoniorum* ℥ ij. *succi pyrorum, sorborum, & uvæ acerbæ an.* ℥ j. *aceti albi ros.* ℥ j. ß. *agitentur simul, & cum pauca farina excipiantur*, ac admoueantur supra os ventriculi à parte anteriori, & posteriore, vel fiat sacculus ex æquis portionibus pulveris diarrodon, coralli, cornu cerui, ros. rub. absynthii, cinnamomi & spicæ. Affectione tamen diutius, & grauiter perseuerante, cucurbita ad os ventriculi cum flamma copiosa affigatur, tantisper dum cibus præbetur.

Externa.

Inunctio.

Cataplasma.

Cucurbita cum multa flamma.

Aëtius ad sistendum vomitum pedes, ac manus in calidam aquam demitti vult, vulgus in frigidam solet, hoc in calida, illud in frigida affectione magis conuenit. Denique si calida sit intemperies, & nidorosus ructus, nil præstantius, quam aquam frigidam paulatim absorbere, ad cyathi unius, vel alterius mensuram, quæ tamen prius plurimum sit cocta, ac deinde refrigerata; alimentis utendum crassiusculis, pinguia & iusculenta fugiendo, quia facile corrumpuntur; si frigida sit affectio, & ructus acidus calidis, & roborantibus utendum, de quibus supra hoc cap. & superiori, potus sit vinum aut aqua cinnamomi, vel cum cortice citri cocta, si alimentum corrumpatur, addendus bolus armenus, terra sigillata, species diarrod. aut electuarii de gemmis, quæ saccharo excipiantur.

Tertio, si vomitus cum ventriculi dolore fiat, & cardiacis accidentibus; (id accidit ex humore ad os ventriculi confluente, iecore, aut universo corpore, in eundem quod molestum est exonerante, quod inprimis molestat primiparas, & eas quæ prauis alimentis usæ fuerunt

Doloris ratio.

ac vitam transegerunt laboribus, ac curis plenam) si inquam ex hac urgentiori causa contingat, frequentiori aquæ feruentissimæ potu subueniendum, aut vino, si pituita adsit, vel aliquo ex supradictis medicamentis, & linimentis, præsertim hoc cataplasma ventriculo apponatur. ℞. *pulveris ros. rub. absynthij an.* ʒ ij. *coralli* ʒ j. ß. *ligni aloës, diarrod. an.* ʒ j. *furfuris q.* ſ. fiat cataplasma cum vino rub. vel ℞. *mica panis tosti madefacti in vino rubro, aut succi cydoniorum, vel granat. vel* si ardor sit magnus *in succo plantaginis, aut aqua ferrata* ʒ iij. *olei absynthij, ros. omphanici an.* ʒ j. *pistentur simul, & cum pulveribus supradictis*, fiat cataplasma. Utendum etiam sirupo cydoniorum, myrthino, de portulaca, acetosæ, & aliis quæ acrimoniam compescant, cum aquis earundem herbarum, ac subinde rhabarb. masticato, vel cum conseruat ros. aut cydoniorum, appositio prius umbilico pomo asso, vel panis taleolâ, vino maluatico madida, respersis pulveribus supradictis, atq; hic curationis modus repetẽdus, quoad fœtus crescat, & vomitus cesset. Verum si neq; his sedetur, sanguinis missio ex cõmuni vena securè, & cum maximo patientis emolumẽto exerceri potest, idq; mihi multis experimentis probatum est.

Cataplasma.

Vena sectio.

De ventris dolore in prægnantibus.

CAP. XII.

IMmanis & acerbus dolor in prægnantis ventre inferiori interdum suboritur à spiritu flatuoso, ibi incluso, elevato à sanguine menst. vel genito ob indebitum vitæ institutum, quippe ex fœtu, tum intestinatum reliquæ cavitates coarctantur, vnde est vt crassi flatus sæpe ibi includantur, & difficulter discutiantur & tormina graviſſima, ac cruciatum circa vmbilicum excitent, ad pulsus vsque defectionem, sic ut abortum crebro minentur.

Curatio. Curatur iisdem ferè remediis, quibus uteri inflatio. Specialiter victu calido & sicco, utile est masticare cinnamomum, anisum, cortices citri, quorum etiam pulveres cum vino accipiantur, vel cum aqua stillatitia cinnamomi, anisi, corticis citri, potus etiam vini aromatici per se laudatur. *Sacculus.* Sacculus umbilico adhibendus, ex semine

mine fœniculi, cumini, aniſi, anethi, milii, vino aromatico vel aqua vitæ irroratus, ex quibus etiam in vino decoctis clyſter paretur, in pauca quantitate, cum pauciſſimo oleo anethino, & de baccis lauri, vel cum cera, & prædictis oleis vnguentum fiat, aut hoc cataplaſma, vitelli ouorum numero vi. fortiter agitentur, & adde pulveris aniſi, cumini, ſeminis fœniculi an. ʒj. cum oleo laurino, fiat ad ignem placenta, quæ umbilico applicetur. Vitandæ plures inunctiones, & humida fomenta, quia dum flatus dilatant, priuſquam reſoluant, abortum provocant, vterum & eius vaſa dilatando, ideoque dum reliqua applicantur, ventriculo apponendum pomum aſſum vino irroratum, & aromatibus reſperſum, vt fœtus roboretur, reliqua ex prædicto ca. ſunt petenda.

Clyſter.

Vnguentū.

Cataplaſma.

Admonitio

De cordis palpitatione & ſyncope prægnantium.

CAP. XIII.

QUando ſubſtantia illa flatulenta, quam ſuperiori c. à menſtruo detento, eleuari diximus, per arterias, aut venam cavam in cor adſcendit, ſaltus & cordis palpitationem concitat, nam dum cor, quod ſibi præter naturam tranſmittitur, pellere nititur, motum illum extra proprii motus concentum edit. Eſt autem cordis palpitatio nil aliud, quam immoderata concuſſio vehementi diaſtole, & ſyſtole moleſta, ab hac facilis eſt ad cardialgiam tranſitus, & ad ſyncopen, ſeu præcipitem virium lapſum.

Definitio.

Curatur victus ratione non abſimili ab ea, quam ſuperioribus cc. propoſuimus. Deinde ſi copiam tetri ſanguinis, à qua plerumq; fit, adeſſe coniectura aſſequamur, ſanguinem ſemel mittere opus omnino erit, ſi aliter, vſu pulveris rhab. cum conſerva roſ. humores prauos expurgare, aut confectione hamech ſine ſcammonio. Valet etiam aqua feruentiſſima epota.

Curatio.

Sanguinis miſſio.

Secundò ea adhibenda, quæ cor à venenoſis, ac tetris vaporibus tueantur, ut conſerua Hyacinthorum, theriaca ſmaragdina electuario de gemmis ad ʒj. vel altera cum vino, vel aqua naphæ, ſeu meliſſæ, aut etiam g. vj. vel vij. lapidis Bezoartici orientalis

Cordis tutela.

cum prædictis aquis, vel conserua radicis scorsoneræ; aut foliorum eiusdem, carlinæ, scordij, lilij convallij, aquæ arte chymica extractæ.

Halitus dissipatio. Tertio ijs, quæ halitus dissipent, & ad exteriora evocent, ut inunctione regionis cordis ex oleo naphæ, Jhasminorum, lilij convallij, rosaceo, cum pauca theriaca, aut cum oleo cinnamomi, vel Scorpionum Matthioli. Adhibendus etiam cordi sacculus cum bastitura, repletus pulvere coralli, cornu cervi, carlinæ, sandalorum, diambræ, diamosci, seminis angelicæ, & flor. cord. vel corium cervi, aut capreoli, ambra, mosco, & gallia paratum, ut pro chirotecis odoriferis accommodari solet; vel fiat epithema ex mica panis tosti cum vino, & iisdem pulveribus odoratis, ac reliquis gratissimis odoramentis, quæ flatus discutere valeant.

De tussi prægnantium.

CAP. XIV.

Definitio. TUssis est expiratio valida, qua, quidquid spirandi instrumentis molestum est, excutere natura contendit. Prægnantibus periculosissima existit, mouet enim capitis dolores, vigilias, difficilem respirationem, interdum febrem, sæpius abortum. *Causa.* Fit sicuti etiam superiores affectiones ex halitu tetro, & mordaci à sanguine menstruo, in asperam arteriam, fauces, pulmones & reliqua interiora thoracis, eleuato, qui facultatem naturalem ad expellendum irritat, vel ex eodem menstruo sanguine ad venas pectoris conuerso, aut ex albo fluore tum repesso, aut demum ex irruente à capite distillatione. *Signa.* Ex qua autem causa affectus originem trahat adiuncta symptomata produnt, nam si ex flatu, quantumvis fœmina tussiat, nil excernit, neque leuatur, nisi vel ructu, vel medicamentis; quæ flatus discutiant, si à regurgitante menstruo, vel albis menstruis, prauo colore mulier afficitur cum lassitudine, grauitate, oris madore, & crebra expuitione, id quod insuper ex relatione deprehenditur, si fœmina ante grauidationem albo fluxu vexabatur, qui, quia tunc supprimitur ad

tur ad ſuperiora convertitur; ſi ex capite, à ſomno deterius habet, multa expuit, crebra exputione levatur, & per longiora intervalla affectio repetit.

Tuſſis, uti diximus in prægnãtibus, periculoſa eſt affectio, quia aborſum excitat, vires proſternit, ac univerſum corpus attenuat: & præ concuſſione capitis accerſit dolores, vigilias infert, difficilem movet reſpirationem, ſæpe etiam defluxiones concitat interdum etiam febrem accendit: idcirco neceſſum eſt eam lenire, & quam citiſſime mitigare, ac fœtum interea roborare adhibitis umbilico, quæ ipſum reficiant. *Prognoſticum.*

In curatione harum omnium affectionum, rarò adhibenda purgatio eſt; tuſſis vero curabitur tribus remed. generibus & primo ſi à flatibus proveniat iis, quæ aſcendentes flatus deprimere ac digerere valeant, pro qua re conveniunt in primis alimenta ſicca, & boni nutrimenti ex aſſis, vel coctis aviculis, dummodo iuſcula non adhibeantur. Potus ſit parcus, digerit tamen, aquæ calidiſſimæ potus cum ſaccharo ante ſomnum; aut vinum cum cinnamomo, aut aqua cinnamomi, vel florum eiuſdem, & cariophyllorum an. ʒ vj. ſacchari, & mellis deſpumati an. q. ſ. fiat linctus, aut ex ſolo pulvere cymini cum melle & ſaccharo. *Curatio.* *Flatus deprimentia.*

Secundò, ſi à ſanguine vel albo fluore aſcẽdente proveniat ſanguinis miſſionem ex communi vena utiliſſimam eſſe ſcio, aut cucurbitulas cum ſacrificatione lumbis applicatis; deinde rhab. maſticare, & ut id, quod ad pectus fluit, leniatur, & facilius educatur, convenit farina fabarum cum melle in forma pilulatum, aut boli vel etiam ptiſana, ſi fluxio ſit calidior, tragacantum, amylum, muſcilago cydoniorum, aut electuarium quod recipit *papaveris albi diligenter triti ʒ x. amyli, gummi arabici, tragacanti an. ʒ ß. ſeminis cucurbitæ, cydoniorum mundat: an. ʒ ij. cum ſaccharo penidiato*, fiat electuarium, ad formam conſervæ roſ. vel cum ſaccharo pulverizato, fiat bolus, aut cum eodem diſſoluto in aqua ſcabioſæ, fiant morſelli. Vel ℞. *papaveris albi, & nigri an. ʒ x. ſucci glycyrrhizæ, ʒ xv. ſeminis cydoniorum, altheæ an. ʒ ij. infundantur per noctem in lib. ij. aquæ coquantur poſtea ad medias, colaturæ adde tragacanti ʒ ij. ß. gummi arabici, ſeminis cydoniorum an. an. ʒ ij. ʒ ſacchari lib. j.* fiat electuarium. Quod ſi fluxio ſit ex frigidiuſcula cauſa, qualis ex albo menſtruo plerumque eſt, hoc aliud paretur electuarium. ℞. *ſucci glycyrrhizæ ʒ v. hyſſopi ſicci, ſeminis urticæ, radicis iridis, cardamomi, ariſtolochiæ* *Evacuatio*

riſtolochiæ rotundæ, piperis, amygdalarum amararum, ſeminis naſturtii an. ʒ ij. cum melle deſpumato, aut ſaccharo clarificato, omnia pulverizata bene miſceantur coquendo, ſed maioris efficaciæ eſt adhuc aliud, quod ℞. *carnis paſſularum ʒ ij. ſucci violarum cœrulearum ʒ ij. pulveris liquiritiæ ʒ j. pulmonis vulpis, iecor lupini an. ʒ ß. lochſani ʒ j. miſce*, proſunt etiam in hoc genere aliqua bechica à practicis deſcripta, modò ſeligantur, quæ menſes non admodum moveant.

Caput purgantia. Tertio ſi ex capitis defluxu oriatur, conveniunt potiſſimum, quę caput purgant, ut ore mandere myrrham, vel maſticem, aut maſticatorium ex æquis portionibus caricarum, piperis ac maſticis, aut quinto quoq; die aſſumere ʒ ß. maſſæ pilularũ, quæ conficitur ex maſtice & rhab. aut per nares, & os recipiatur vapor ex decocto maioranæ, roriſmarini, camemali, pulegii, menthraſti, ſalviæ; capiti vero imponatur hic pileus. *Pillula.* *Evaporatio.* *Pileus.* ℞. *florum roriſmarini, lavendulæ an. p. j. camomillæ, betonicæ, roſ. rub. an. p. j. ß. foliorum ſalviæ, maioranæ, ſerpilli, meliloti an. m. ß. foliorum ſennæ, ſtœchados an. ʒ ij. cariophyllorum, nucis moſcatæ, macis an. ϑ ij. meliſſæ parum, thuris, maſticis, coriandri præp. an. ʒ ß. contuſa in pileum demittantur cum baſilicuris.* Ad ingreſſum lecti, ut ſomnus concilietur, porriges ſirupi papaveris, viol. an. ʒ j. aut ovum ſorbile cum ʒ j. amyli, tragacanti, terræ ſigillatæ, aut ſeminis papaveris albi.

De alvo ſuppreſſa, & urinæ retentione in prægnantibus.

CAP. XV.

Cauſa. DUm alvus in prægnantibus, vel urina ſupprimitur, ac fœces induratæ non niſi magno conatu expelli poſſunt, periculum eſt, ne ligamentum aliquod diſrumpatur, & proſiliente ſanguine abortus excitentur. Contingit alvi ſuppreſſio iis potiſſimum fœminis, quæ iecore ſunt ſicco & ſqualido, quia meſeraicas habent voraces, ſic ut multum humiditatis exſugant, fœcibus remanentib. ſiccis ac minimè fluidis; contingit etiam ex defectu alimenti, quia plurimũ fœtus inſumit; aut quia grandiuſculus factus inteſtina comprimit, ex qua præcipuè cauſa urina ultimis menſibus ſupprimitur.

Curatio. Curatio, in gravidis potiſſimum, quam diligentiſſimè adhibenda per ea, quæ alvum lubricam reddant, ac iecur contẽperent; ita

ſi ex

si ex defectu alimenti fiat restrictio, copiosiora conveniunt, maximè cocta ac iusculenta; si vero ex calore, cibus confert frigidus ac humidus ex iusculis pinguibus avium, vel arietinæ, ovis tremulis cum saccharo, ptisana; prodest malva aut borrago in iure avium cocta, pruna in aqua hordei, malvarum aut violarum saccharo ebullita; conducunt etiam in prima mensa ante omnia ʒ iij. aut iiij. aquæ viol. malv. hordei cum saccharo ac interdum clysterem adhibere in pauca quantitate ex iure pingui cum oleo amygd. dulcium ros. viol. saccharo, & vitellis ovorum, quæ omnia ℥ x. non excedant, adhibitis interim vẽtriculo, quæ fœtum roborent, ut pomo asso, vel panis taleola cum vino generoso, & aromatibus; & etiamsi fœmina ad excretionem minimè proritetur, tamen diu non detineat fœces, sed singulis diebus absque magno enixu expellere conetur, ne diu retentæ postea difficilius, & cum maiori vi excernantur. Porrò urinæ difficultate, instante partus tempore, fœminæ ut plurimum corripiuntur, compressa vesica à prolabente iam fœtu, quæ affectio multis auxiliis non indiget, nam balneis ac fomentis ex rebus emollientibus, quibus ultimis gravidationis diebus, fœminæ de more ac facilitandum partum laxiores vias reddunt, urina etiam promovetur. *Vrinæ difficultas.*

De alvi fluxu in prægnantibus.

CAP. XVI.

ALvi fluxus in prægnantibus periculosus subinde est, quia ex eo ligamenta fœtus laxiora fiunt, & mater alimento destituitur, unde ipse fœtus imbecillior redditus, ocyssimè prolabitur, ideo quam citissimè sistendus est fluxus, præsertim si lientericus, aut dysentericus sit, nam in diarrhæa, quæ ex abundantia pravorum humorum gravidationis tempore aggregata fit, cavendum ab adstringentibus, quamvis enim abortus periculum ob prædictas causas immineat certius tamen id erit ob pravi succi redundantiam, ideoque optima, & contemperante victus ratione potius agendum est, & iis, quæ habitum mutent in melius. *Prognostikum.*

Dysenteria vero curabitur cibis optimis, & facilis concoctionis, assis potissimum; potus sit vinum rubellum, aqua portulacæ, & chalybeata, dilutum. *Curatio dysenteriæ.*

Secundò

Evacuatio Secundò evacuatione humoris peccantis, ac si sanguis redundet, fiat venæ sectio ex communi vena, sin minus contemperandus humor peccans, ac compescendus syrupo de rosis siccis, myrthillorum, de portulaca, acetosæ, viol. buglossæ, cum aquis earundem herbarum capitum rosarum, vel ferrata: tunc deinde convenit rhabarbarum masticare vel ʒ. j. eiusdem cum uncia conservæ ros. assumere.

Roboratio fœtus. Interim autem dum hæc fiunt, umbilico adhibeantur, quæ fœtui robur præstent, ut pomum odoriferum assum cum theriaca, cinnamomo, cariophyllis, mastice, vel si calor adsit, cum pulveribus coralli, myrthillorum, ros. rub. diarrod. abb. & frustrum carnis semiassæ, aut taleola panis tosti vino irrorata, ac prædictis pulveribus respersa? At si dolor magn⁹ sit, ea adhibeantur, quæ supra cap. *de ventris dolore in pragn.* dicta sunt, idque ocyssimè, quippe ex doloris vehementia impendet maximum abortus periculum, nimius clysterium usus vitandus, quia ab ipsis fœtus laxatur, poteris tamen uti iis, quæ leviter lubricant, ac dolorem mitigant, quales conficiuntur ex iusculis aut decoctione malv. meliloti & altheæ, in qua ferrata, cum oleis ros. myrthillorum, butyro, saccharo, & vitellis ovorum.

Curatio lienteria. Tertiò si alvi fluor fiat ex vitio ventriculi, qualis lienteria est, & cæliaca passio, curabitur eadē ferè ratione qua vomitus prægnantium, de quo supra proprio c. iis autem, quæ ibi dicta sunt, addere est rhab. masticatum, vel cum conserva ros. Ut, si quis humor in ventriculo redundat, educatur; deinde roboratur electuario de gemmis

Conserva. per tabulas diarrod. abb. aut diamargar. imprimis vero mihi usu probata est conserva, quæ recipit *conservæ ros. antiquæ ʒ j. ß. pulveris boli armeni, coralli rubei præp. trochiscorum de karabe, masticis an. ʒ ß. cum sirupo myrthillorum*, fiat opiata, dosis cochleare unum superbibēdo ʒ ij. aquæ symphyti, portulacæ, extinctionis auri. In delicatioribus detraho masticem; quia eius odorem non tolerant.

De inflatis ac lividis prægnantium cruribus.

CAP. XVII.

Causa. INflantur prægnantium crura, vel quia in gravidatione fluxus aliquis uteri aquosus supprimitur: vel ob copiam sanguinis mēstrui retenti,

tenti quam fœtus consumere nequit, ideoque matri, & fœtui inutilis in crura delabitur, hac adhibita distinctione, quod si epar debilitatur, & sanguis recrudescit, ac pituitosus aquosiorve existit, ac is qui denuo in iecore conficitur, ob copiam vitiatur, tunc crura œdematosa fiunt: At si corrumpatur, calidioriſve bilis admixtum aliquid obtineat, inflammantur crura, & non rarò exulcerantur, ac scelerybica ulcera in eis apparent, quemadmodum in scorbuto, maximè si obstructiones, aut redundantiam prauorum humorum antea passa, aut lienosa fuerit mulier. Verum si nil horum, sed tantum crassus redundet sanguis, & ad inferiora tendat, liuiditates quædam in inguinibus, & cruribus, cum tumore instar varicum frequentissimè fiunt, quod sæpius vidimus, ac sunt plures, quæ singulis gravidationibus id patiuntur. Hoc autem qua ratione contingat, facilè deprehendes, si in memoriam reuoces quæ in lib. de natura mulierum retulimus, à cava vena in dextrum ac sinistrum crus duas venarum propagines deriuari, iuxta os pubis, à quibus illæ etiam venæ prodeunt, quæ ceruici uteri inseruntur, in quibus crassus redundans sanguis nil mirū, si in earundem truncos recipiatur, unde etiam vidimus crurum tumores post partum contingere, si lochia minus copiose procedant, *lib. 1. c. 40.* *Hip. 7 post pul. 6.*

Scribunt de crurum tumoribus prægnantium Hipp. & Aet. *Aet. lib. 16. c. 12.*

Tumoribus pedem crescente crudorum humorum copia, supervenit oculorū, & totius corporis tumor, per difficilis incessus, difficultas respirationis, tussis sicca, febris exigua, rarò autem fiunt ante quartum grauidationis mensem quemadmodum ventriculi affectiones non nisi intra tertium, quia ventriculi passiones in hos tumores conuertuntur; aut quia menstruæ purgationes pluries iam defuerunt, & epar cacochymiæ diuturnitate debilitatum est. Porro tumores pedum; ac varices prægnantibus minus graues sunt, quam reliquis, nam morbi, quibus affectus naturales occasionem præbent, adeo periculosi non sunt, & in eis expectatur auxilium à partu, à quo solent, citra auxiliatrices medici manus, mulieres in pristinum statum reduci, quia crudus ille & vitiosus sanguis per lochia expurgatur, & causa cessat, natura in mammas, aut ad uterum residuum denuo transmittente. Idcirco si malum urgentissimum non sit, naturæ committendum, ne ad membrum princeps affectio irruat. Quæ tamen crurum tumoribus, per grauidationes vexantur, frequentius *Signa.* *Prognostica.*

pariunt fœmellas, nam & medici omnes censent difficiles & morbosas prægnationes, fœmineos conceptus indicare.

Curatio. Si tamen magnus est tumor, & neque noctu, neque à partu crura detumescunt, lenis curatio instituatur, per optimam victus rationem parcam & ad siccum tendentem. Deinde iis utendum, quæ digerant ac discutiant, in quem usum per os assumatur loch. ex melle despumato, & farina fabarum, aut cumini semen cum vino idque sæpiuscule: crura laventur citrorum malorum decocto, vel lixivio sarmentorum, in quo bullierint folia quercus, pulegii, calamenti, origani, lupini, sulphur & sal, vel vino albo cocto cum limatura cornu cervi, in quo etiam lintea madefiant, & cruribus imponantur; vel sequens cataplasma, ℞. *sulphuris* ℥ *j. stercoris columbini* ℥ *x. farinæ fabarum, lupinorum an.* ℥ *j. ß, decocti asphodeli, succi caulium an. q. 5. cum pauco aceto*, fiat cataplasma. Pedum plantæ fricentur aceto tos. & sale, vel alumine cum vino. Prodest emplastrum ex caulium foliis vino & aceto coctis ac contusis, vel ex cimolia cum aqua chalybeata, aut ferrariorum, & modico aceto, aut papyrus emporetica aceto madida, parti imposita. At si pars rubeat, cavendum diligenter, ne exulceretur, aut in corruptionem aliquam degeneret, adhibitis foliis brassicæ cum cimolia, rosaceo, & farina orobi, cicerum ac fabarum. Si lividi tumores appareant, sanguinis missionem cum felici successu inter 4. & 7. mensem exerceri, sæpius comprobatum est; si plenitudo magna sit, alias aut abortus sequitur, si sanguis mittatur, aut fœtus debilior in lucem venit; si quid verò residuum sit, post partum discutitur, ac evanescit.

Scholium.

Dubium an prioribus mensibus vomitiones vltimis crurum tumores magis fiant. 1. de sympt. cap 7.

Ventriculi affectiones] *Prioribus tribus mensibus solent fieri vtero gerentibus vomitiones, nauseæ, picacei appetitus, ventriculo cito cum vtero consentiente: tumores verò pedum, lividitates & alia huiusce modi non ante quartum aut quintum, cum jam menstruæ purgationes sæpius desierint, & diuturnitate affectionis. Par debilitatum est, in hac degenerantibus vteri passionibus. Sed quæres, si tumores hi fiunt mense 4 aut 5. veluti maiori jam facta causa mali, cur eo tempore cessent nauseæ, & deprauati appetitus quæ enim à minori causa fiunt, accessione maioris non desinunt, sed augentur aut certe, vt erant, persistunt? Soluit Galenus, dicens ventriculi affectiones in 4. desinere, quia pars vitiosi succi vomitione*

rione evacuatur, pars in auctiorem fœtum attrahitur, cum jam ampliori vtitur nutrimento. Verum difficultatem non exhaurit, quia non declarat, vnde pedum tumores fiant. Dicendum ex prædictis ventriculi affectionibus, & redundante humore epar debilitari, & quanquam citius trahitur in compassionem ventriculus, quam epar, tamen diuturnitate intemperatum epar retinet magis compassionem, quam ventriculus, iis præsertim, quibus epar infirmum erat; nam firmum ac validum nil vetat suas passiones in ventriculum deponere, nullis tumoribus succedentibus, quod sæpè fit, vt etiam quibus ventriculus robustus, & epar debile, nullis præcedentibus ventriculi passionibus, initio tumores crurum fiunt. Certum tamen est pedum tumores rarò ante quartum fieri; appetitus deprauatos plerumque intra tertium finiri, sed neutrum eorum perpetuum est, neque eas quibus pedes tument, ventriculo antea laborasse, neque secus.

De sanguinis fluxu ex prægnantium vtero.

CAP. XVIII.

SAnguis in grauidis uno è tribus locis potest prosilire, aut ex vasis quæ excurrunt ad uteri collum, aut ex ijs, quæ ad corpus, & cavitatem ipsius tendunt: Et rursus ex iis, quæ chorio, ac fœtui adhærent, per quæ eius nutrimentum trahitur aut ex aliis, quæ natura reservavit pro superfœtatione, ac necessitate expurgandi sanguinis, si superfluum esse contingeret. Ex quavis harum partium fluit, aut apertis vasis, aut disruptis, aut dilaceratis. Aperiuntur ex redundantia, aut quia natura solers per venas, quæ vacuæ supersunt à fœtus alimonia, excernit gravidationis tempore ea, quæ antea per aliam evacuationem nunc suppressam expellebantur. Dilatantur ex acrimonia humoris, aut propria contextura rara, disrumpuntur ac dilacerantur ex vehementi motu, saltu, ictu, casu, percussione, subita animi perturbatione, aut denegata re vehementer appetita, tussi, cruciatu, ac dolore maximo, vel etiam ex inclusis vaporibus, tenesmo, alvi fluxione, frigiditate ingenti, immodico æstu. *Causæ.*

Si igitur ex apertis vasis prodit, id cognosces, quia ordinatè & cum prægnantis commodo tolerantia ac conferentia effluit, citra euidentem aliquam occasionem, citra dolorem ac molestiam, ac fœmina boni coloris est; si ex dilatatis, per anastomosin, quæ excernun- *Signa.*

cernuntur guttatim inſtillant, acria ſunt, aut alba, & ſeroſa, aut palli-
da, ſanguinolenta, fœtida, ac tenuia: at ex diſruptis ac dilaceratis vin-
culis confertim, & ſine ordine prodeunt, cum moleſtia lumborum,
& partium circa inguina dolore, id quod etiam ex relatione comperi-
es, ſi cauſæ præceſſerunt procatarcticæ. jam verò operoſum non eſt
colligere, ex quo loco ſanguinis fluat? nam ex collo plerumque in mi-
nori copia fluit, ſed cum ordine, copioſius ex fundo, atque etiã or-
dinatè ex venis fœtui non adhærentibus: inordinatè vero, confer-
Prognoſti-cum. tim, ac cum dolore ex iis quæ fœtui jam alligatæ erant. Porro ſanguinis profluvium in prægnantibus, aut fœtum imbecillum ſignificat, aut abortus præludium eſt; aut grauem & moleſtum partum fœmellæ portendit, qui ad decimum vſque menſem protrahatur; ſignificat quidem imbecillum fœtum, quia nequit totam copiam ſanguinis cõuertere in alimentum: abortum, quia ſi grandior & robuſtior eſt, & tamen ex cauſa procatarctica fluxio fit, alimento deſtituitur; moleſtum vero partum fœmellæ, quia *Hippocratis ac medicorum communi conſenſu, difficiles ac morboſæ prægnationes fœmineos indicant conceptus, cuius rei cauſam alibi retulimus; quod autem ad decimũ protrahatur menſem, ratio exſtat, quia ſi validus fœtus vitalis non eſt, niſi à labore ſeptimi menſis per 40. dies reficiatur, debilis quidem longiori tempore indigebit, ideo tardius ad perfectionem veniet. Cæterum utero gerentibus ſanguineis, pletoricis, & quæ largiori victu, ordinatæ ſingulis menſibus purgationes utiliter ſæpiſſimè fiunt, imo viſæ iam ſunt & vidimus nos, quæ ad juſtum tempus fœtum non ferebant, niſi præter haſce purgationes, vena quoque cubiti ſectâ ſanguinem mitterent; nam ut ſanguinis penuria poteſt fœtum perdere, ita copia tenellum ac imbecillum poteſt repente ſuffocare. Unde fit, vt etſi ex illis venis, quæ in fœtum impenduntur, cum periculo ſemper ſanguis profluat, de quo potiſſimum Hippocrates intelligendus eſt, cum dixit: Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impoſſibile eſt fœtum eſſe ſalvum: ex aliis plerumque utiliter, ac cum maximo fœtus, & matris emolumento egrediatur; quare nulla indigebit ea fluxio curatione, ſed corroborantibus duntaxat auxiliis, quæ fœtum & ligamenta firment, de quibus infra 3. remed. genere.*

2. de morbis acutis prægnantium.

Morboſæ prægnationes fœmineos indicant conceptus.

5. aph. 60.

Si vero ex profeſſione qualiber ſanguinis, fœtus imbecillitas & abortus

ortus timeatur, instituta bona victus ratione roborante, & sanguinem incrassante, ex carne assa, amylo, lacte amygdalino, aqua chalybeata extracto, & miva cydoniorum ligaturisque ac frictionibus brachiorum; curabitur tribus remediorum generibus. *Curatio.*

Primò si copia adsit, & patiens iuvencula sit, sanguinea & abortiri assueta, sanguinis missione ex brachio, aut si serosus, & acris humor fuerit, quo facultas lacessitur, contemperantibus & expurgantibus, quibus tamen à 4. duntaxat usque ad septimum mensem utendum est, iuxta Hipp. placitum; hac igitur poterit uti purgatiun- *5. aph. 39.*
ula. ℞. *radicis liquiritiæ, cichorei an.* ℥ ß. *herbarum agrimoniæ acetosæ, Endiviæ an. m. j. passularum* ℥ *j. polypodii quercini* ℥ *iij. florum cord. an. p. j. semin. frigid. maior. seminis anisi an.* ℥ ß. *masticis in ligatura* ℥ *j. foliorum sennæ* ℥ *vij coquantur in 5. q. aquæ ad lib. j. ß. colaturæ adde rhab. electi pulverizati* ℥ *j. cinnamomi* ∋ *j. agarici trochiscati in petia ligati* ℥ *j. iterum leviter bulliant, postea quam per noctem fuerint in infusione, tunc coletur, & adde syrupi ros. sol.* ℥ *ij. sacchari q. 5. fiat potio clara aromatizetur* ℥ *j. specierum diarrod. dosis* ℥ *iij.* singulo mane, convenit etiam rhabarbarum masticare per se, & cum conserva ros. *Purgatio gravidis utilis.*

Secundò utendum iis, quæ sanguinem densent, & fœtum robo- *Sanguinem inspissantia*
rent ac iecur calefaciant, si refrigeratum sit, in quem usum sunt utiles hi morselli. *margaritarum præp. coralli rubei præp. an.* ∋ ß. *zinziberis* ℥ *j.* ß. *cinnamomi* ℥ *ij. cariophyllorum, macis nucis muscatæ an* ℥ *ij. utriusque cardamomi an.* ∋ *j. sacchari dissoluti in aqua cinnamomi q. 5.* fiant morselli aromatibus grossis manentibus. Verum si iecur calidum sit, aut humor tenuior, sequens fiat conserva. ℞. *conservæ ros. antiquæ* ℥ *j. boli armeni, terræ sigillatæ, coralli rubei præp. cornu cervi, electuarij de hiacinto, margar. præp. an.* ℥ ß. *cum syrupo myrthino, fiat apiata,* dosis ℥ j. ac superbibat haustum vini rubei diluti aqua symphyti; quod si animus sit ulterius constringere, adde trochiscorum de Karabe, & masticis partes æquales, valet syrupus de rosis siccis, myrthinus, rosaceus, de portulaca.

Tertiò interim dum sanguis fluit ex utero, præsertim dum phle- *Fœtus roboratio.*
botomia aut purgatio exercetur, iis utendum, quæ umbilico adhibita fœtum calefaciant, & roborent, qualia retulimus capite superiori de alvi fluxu in prægnantibus, ut mica panis recenter cocti vino odoratissimo, ac succo pomorum redolentium, ac pulveribus prædi-

ctis in compositione morsellorum; valet sequens emplastrum. ℞. *dactylorum coctorum in vino austero* ℥ ij. *farinæ volatilis* ℥ j. *pulveris cariophyllorum, macis, cinnamomi an.* ℥ ß. *cum eodem vino* fiat emplastrum, vel ex carne cydoniorum assa, sive condita, si recens non reperiatur, cum vino rubro mixta ac prædictis pulveribus; aut hoc aliud quod mirificè roborat: ℞. *balaustiarum, glandium, gallarum an.* ℥ ß. contundantur, *& adde karabis* ℥ ij. *farinæ hordei* ℥ j. *vini albi q. s. vel boli armeni, sanguinis draconis, thuris masticis an.* ℥ ij. *acaciæ, hypocystidis, berberis, nucis cupressi an.* ℥ j. *farinæ volatilis* ℥ ß. *cum vino nigro, & modico succo plantaginis vel aqua chalybeata, aut succo pomorum redolentium,* fiat emplastrum, quibus addi possunt trochisci de karabe, de bolo armento, de terra sigillata; atque hæc umbilico; ventriculo vero adhibeatur aliud, sic paratum. ℞. *menthæ siccæ* ℥ ij. *cariophyllorum* ℈ iiij, *nucis moscatæ,* ℥ ij. *ros. rub.* ℥ j. ß. *misce* fiat pulvis, qui ventriculo præuncto oleo cydoniorum, ac myrthino inspergatur, aut cum cera, oleis prædictis, & pulveribus fiat unguentum. Ut sanguine redundante per uterum instillatio fit, sic aliquando ad superiora tendente mammæ indurescunt, lacte turgent, ac fluunt, quod accidens fœminas gravat, & curatur, sicuti lactis redundantia, de qua infra.

De aqua profluente ex utero prægnantis.

CAP. XIX.

Aqua ante partum effusio unde.

INter membranam, quæ amnion dicitur, ac fœtui adhæret, & chorion, urina fœtus recipitur, & in partu naturali amnion frangitur, à puero grandiori iam, ac requirente copiosius alimentum, tunc urina mox fœtum tangit, & tanta afficit molestia, ut cogatur chorion lacerare, unde naturaliter fit aquæ huius sive urinæ ante partum copiosa effusio. Sed hæc etiam aqua in gravidis, nondum adventante tempore paratus, nonnunquam profluit, quod fit aut ruptis casu aliquo membranis, aut plus iusto tensis seu dilatatis ita, ut per anastomasin transcoletur, rumpuntur quidem ex casu, saltu, vel quapia alia causa externa: dilatantur ex propria contextura aut animi perturbatione.

Causa.

Signa.

Distruptionem cognosces, qui per eam subitò copiosè, & confertim aqua effunditur; dilatationem, quia sensim & paulatim: ad hæc rupta vasa semper abortus sequitur, alias causas non ita. Fluit præterea non rarò valetudinariis fœminis, dum utero gerunt, humiditas

quæ-

quædam ex superfluis & albis uteri purgantis, cuius occasione plerumque septimestres edunt partus; alius sanioia quædam, ac sanguinolentia humiditas promanat, quæ vitia ut plurimum gravidis eveniunt, quæ lienis vitio, aut pravo corporis habitu laborãt, ut Hipp. refert.

Hæ cunctæ affectiones non aliter sunt curandæ, quam optima victus ratione, & fœtus roboratione. Esto itaque victus ex cibis solidioribus, ut carnibus assis, amygdalis tostis, passulis, pane bis cocto ac in ultima mensa capiat mivam cydoniorum aromatizatam. Potus sit cerevisia optima aut aqua chalybeata, vel ex decoctione, suffumigationeve masticis, aut etiam cocta cum radice chinæ, cuius radicis syrupus, si per aliquot dies sumatur, utilissimus est, fit autem hoc modo. *℞. radicis chinæ ℥ ß. sarsæ parellæ ℥ j. coquantur in lib. viij. aquæ lupulorum & borraginis ad medias, in fine adde in ligatura pulveris coralli rubei ros. rub. grana an. ℥ j. facta colatura cum saccharo*, fiat syrupus. Quod si serosum aliquid in corpore redundet, non erit abs re ℈ j. rhabarbari masticandum præbere, aut cum ℥ j. conservæ ros. aut tabellas diarrod. abb. cum duplo habarb. Si vero ex suppressa aliqua evacuatione fiat, annitendum est præexistentes humores corrigere, & attemperare.

2. *de morb. mul. Curatio.*

Syrupus ex radice chynæ.

Secundò non solum dum reliqua curatio administratur, sed toto tempore, quo humiditates fluunt, roborantibus utendum externis umbilico admotis, de quibus c. superiori *de acutis prægnantium morbis* in 3. remed. genere.

De dentium dolore prægnantium.

CAP. XX.

FOeminarum plurimas ex nullo alio indicio gravidas esse, certius cognosces quam ex dentium cruciatu; is autem in prægnantibus provenit ex defluxione à capite, nam vapores à menstruo elevati, si caput pertingunt, sanguinem ibi vitiant, ac cerebri nutritioni ineptum reddunt, unde à natura ad inferiora truditur.

Curatio.

Curatur si temporibus, supra eas venas, quæ à capite descendunt, emplastrum applicetur ex mastice, vel contra ruptuam cum pau-

co

co opio, deinde ad discutiendum emplastrum de Indico gummi dicto tacamaca. Secundo dolor mitigandus in ore detento vino, in quo incoxerint salvia, cortex mori, coriandrum præparatum, & gallæ, aut vapor per os sumatur ex decocto salviæ, satureiæ, maioranæ, Et si causam doloris frigidam esse cognoveris, denti affecto instillabis unam, vel alteram guttam olei cariophyllorum chymica arte extracti: vel olei salviæ, aut thymi parum auri propinquæ instilletur: vel dens fricetur theriaca aut mithridatio, cuius parum cavitati, si adsit, indere utile est, aut granum piperis, aut cariophyllorum. Si vero causa sit calida, nullo alio auxilio promptius dolor removetur, quam si frigidissima aqua ore detineatur, qua cum primum concalefit, eiecta, alia cõiecta, alia denuò capiatur, idque crebrius fiat, ac subinde denti imponatur tantillum phylonii Romani, quod hisce, & aliis dentium doloribus, mirum in modum prodesse, crebra me docuit experientia, ita ut pro optimo secreto meritò sit habendum.

De morbis acutis in prægnantibus.

CAP. XXI.

2. de dieb. dec. 12. Musa acut 8. Causa.

ACutum morbum, ex Dioclis sententia, Galenus eum definit cui motus est velox, & subito pericula adveniunt. Brasavola illi, inquit, acuti sunt, qui & brevi fiunt, & læviora habent symptomata. Horum alii cum febre invadunt, ut phrenitis, angina, pleuritis, iecoris & ventriculi inflammatio, causus, lethargus; alii sine illa, ut apoplexia, paralysis, epilepsia. Eorum causæ sunt, aut vitiosi humores, qui in corpore præextiterant, antequam fœmina conciperet, aut conceptio durantib. menstruis, unde eorum pars iam vitiosa detinetur, aut certe depravatus victus, quo aut antea usa fuit aut post conceptum, dum extranea appetit. Nunquam gravidis, ait Hipp sine discrimine contingunt aut fœtus, aut matris; nam ex iis qui febre carent (quia natura non solum acuti, sed valde acuti sunt, ideoque lethales) mater primum periclitatur, subinde etiam fœtus: ex aliis qui cum febre fiunt, primum periclitatur fœtus ob calorem, & putredinem, quæ facilè tenellum enecant, deinde mater, quia remediis

Prognostic. aph 30

desti-

deſtituitur victu tenui, & ſanguinis miſſione, quæ ſi adhibeas, defectu alimenti fœtum perdis, unde febri abortus accidit, & geminum fit malum: ſi non adhibeas, febrem auges victu intempeſtivo, & relicta ſanguinis redundantia. His accedit, quod grauidæ fœminæ habitudo imbecilla ut plurimum eſt, & valetudinaria, ob vitioſi ſanguinis redundantiam, & boni penuriam, qui ad fœtum deſcendit, & trahitur, unde facile tolerare non poteſt acuti morbi inſultus, fert enim natura ſæpè ſimplicem affectum, cui ſi alter ſuperadditur, aut ſuccumbit, aut ſine diſcrimine non tolerat. Porrò, quæcunque fœmellas conce- *Quæ fœmellas conceperunt facilius morbis & corripiuntur & ab eis liberantur.*
perunt, facilius incidunt in morbos acutos, ſed facilius etiam liberantur, contrà, quæ mares; ratio eſt, quia morbis ex retentione obnoxiæ magis ſunt, ideoque ob familiaritatem ſecurius corripiuntur, quæ cauſa eſt cur maiores hæ, quam mares ſuſtineant labores, ſaltem poſt primos menſes, fœmellæ enim rarò excidunt, niſi initio grauidationis; mares ubi augeri, & moueri cœperunt, quia acetabula tunc ſicciora ex motu vehementiori maris facilè diſrumpuntur. Sed & matri ſalubrior abortus qui minorem proiecit infantem; at infans ipſe quanto minor, tanto minus vitalis, niſi octimeſtris ſit, qui etſi grandior, vitalis nunquam eſt. Iam verò fœtus in utero minus periclitatur 5. menſe, & ſexti initio. deinde 4. & ſexti fine, mox in ſeptimo, deinde in 3. 2. & primo ordine deſcendendo, magis in nono ſed omnium maximè in octauo, quo etiam ordine remedia cum maiori vel minori formidine & cautela ſunt adhibenda. Denique fœmina ipſa minus periclitatur, ſi abortum faciat primo menſe, magis ſecundo, deinde tertio, & ordine ſeruato 4. 5. & 6. in ſeptimo & in nono, ſi fœtus vitalis ſit, ſecuriſſimus partus cenſetur, ſi mortuus, periculoſiſſimus; omnium tamen peſſimus octavus, tum ob fœtus magnitudinem, tum ob menſis naturam; hæc de prognoſticis, nam demonſtrativa ſiue indicantia ſingulorum morborum ſigna, ex propriis capitibus petenda ſunt.

Acutos prægnantium morbos curare, & à curatione eorundem *Curatio.*
abſtinere, periculo non vacat, neque ex ſcriptoribus, quid ſit agendum, liquidò conſtat, curationem intelligo per magna remedia, quæ tria ſunt, diæta, ſanguinis miſſio, & purgatio, nam in reliquis auxiliis particularibus parum, aut nihil, evariat curandi ratio prægnantium, morbo acuto correptarum, ab alia, quæ reliquis corpo-

ribus utilis est, nisi quod acribus etiam clysteriis, & suppositoriis abstinere oportet, & insuper à diureticis, quia menses plerunque cient, & fœtui detrahunt alimoniam; nullibi itaque magis perplexi cordati medici sunt, quam cum aliquod ex illis tribus auxiliis, grauidis acuto correptis, adhibendum est, quocirca quæ quisque commoda, quæve incommoda habeat, perpendendum erit.

Dub. primum de victu sive dieta.

1. aph. 4. 5. aph. 30.

Et primò quidem de diæta, seu tenui victu Hipp. & Gal. seruandum esse dixerunt in morbis acutis, qui tamen utero gerentibus tutus non est, nam ut alibi ipse scribit autor, exacutis, gravidis non solum imminet periculum ob morbi naturam, sed ob tenuem victum, qui ipsis debetur acutis, cuius tamen ratione, alimenti defectu, fœtum perdimus; at si, ut hic seruetur, crassiorem exhibemus, morbum augentes, matrem occidimus; nec satis est, quod gravidæ per cibi fastidia longissimas inedias ferunt, nam tum simplex est affectus: at morbo acuto præsente, ubi tot sunt quæ debilitant, si victu prives, ocyssimè interficies; servanda igitur mediocritas, & ratione fœtus, aliquid tenui victu adiiciendum; ratione acuti ei morbi, aliquid de pleniori detrahendum: ita ex duabus contrariis indicationis medium erit remedium mediocris victus, ex quo nec fœtus decidat, nec morbus augeatur. Talis parabitur ex iusculis pullorum, vel pullo ipso juniori, ptisana, ovis sorbilibus, abstinendo à vino, & reliquis succulentioribus carnibus, ac aliis quæ plenum constituunt victum; horum verò quantitas maior, vel minor esto, pro ratione magnitudinis fœtus, ita maior, vltimis mensibus, minor primis, moderata in mediis; interim tamen, quod de victu subtrahitur matri, supplendum fœtui per ea, quę vmbilico applicantur, de quibus infra in 3. remed. genere.

Dub. 2. de sanguinis missione.

5. aph.

Lib. de pond. & mensuris.

De secundo remedio, nimirum de sanguinis missione, administrandam esse in acutis iubent iisdem autores, maximè si cum febre sit morbus, verum sapientissimus senex 5. aph. mulier, inquit, utero gerens, sanguine misso ex vena, abortit, præcipuè si fœtus sit grandior. Est igitur in grauidis ambiguitas, nam si vena secetur, subtrahitur fœtui alimentum, ac fit abortus, qui in acutis læthalis est, si non vulneretur, fit morbus sævior, ac perit mater. At longe aliter nos sanguinem mittimus atque antiqui, illi enim ad libras seu cotylas, quarum quælibet ℥ xij. ut ex Gal. liquet, nos ad vncias, idcircò dum fœtus est minor,

minor, ficuti in primis menſibus, id eſt à primo vſque ad quintum, tutò ſecatur vena, ne alimentum fœtui ſubtrahitur, maximè ſi plenitudo adſit, circa vltimos circumſpectius agendum, tamen ſi pletorica ſit mulier, mitti tuto poteſt, ſic enim ſedatur morbus & alimento fœtus non fraudatur.

In octavo menſe mulieri Ulyſſiponenſi ſanguineæ, cui nomen erat Eliſabetha Rodriges, pleuritide correptæ, ab aliis medicis pro deplorata relictæ, quater ſanguinem miſimus, & convaluit, ac puellum peperit egregium, imo ſunt plures fœminæ juvenculæ, & bonæ habitudinis, quibus citra morbum cum primum gravidæ fiunt, eo quod ex copia detenta ſuffocari fœtus ſolet, aut vincula diſrumpi, ſanguinẽ mittere expedit, ac bonum illum habitum ſolvere, antequam acutus aliquis morbus invadat, quod multis experimentis comprobatum eſt. *Hiſtor.*

Fiat igitur ſanguinis miſſio, ſed quibuſdam moderationibus. Prima vt ſit parca, ne vires deficiant, & fœtui geſtando aut morbo ſuperando non ſufficiant, neve tenerrima primis menſibus fœtus vincula, à quovis levi motu diſrumpantur, aut plures diſſolvantur ſpiritus, quorum defectu, infans debilitetur; qui etiam auctior jam factus, ſanguine miſſo, facilius corrumpitur penuria alimenti, quamobrem habenda ratio morbi, ſanguine miſſo, fœtus vero, minori eius copia detracta, ac tanto minus extrahendum, quanto fœtus fuerit auctior. Secunda moderatio erit, vt fiat non ex baſilica, quæ magis reſpicit fœtum, neque ex pede, ſed ex humeraria, aut certè, vrgente neceſſitate ex communi. Tertia vt interim dum adminiſtratur, ac tota die vmbilico applicentur, quæ fœtum roborent. Quarta ut, quia ſanguinis miſſio præſertim copioſa nunquam vacat periculo, non exerceatur, adverſus alicuius præſtantiſſimi viri ſententiam, ac ſi ſolus fueris, antequam vena ſecetur aliquem ex celebrioribus medicis ſocium tibi adjungas: ſi tamen matri certum periculum impendet, præſtat in dubio abortus ſanguinem mittere, quam ipſo non extracto matrem, & infantem ſimul neceſſario perdere; aut ſaltem in hoc caſu, ſi vires ſint debiles, cucurbitulæ ſcapulis applicentur cum ſcarificatione, aut hirudines brachiis, quia cum minore corporis commotione ſanguinem detrahunt, & febrilem calorem evocant, ac minuunt. *Admonitio primæ.* 2. 3. 4. *Cucurbitæ. Hirudines.*

Tertium auxilium eſt purgatio, de qua an conveniat & quando, Hippoc. dixit hoc aphoriſmo, utero gerentes ſunt medicandæ, Si materia turget, à quarto menſe, & vſque ad ſeptimum, ſed hæ minus, *Dub. 3. de purgatione.*

minus, à iuniori autem fœtu & seniori abstinere oportet; quam sententiam malè quidam ad sanguinis missionem transferunt, ac dilatant, cum potius Hippocrat. verbo medicari, pro medicamento purgare, vti consueuit, ut omnes uno ore interpretes, & Gal. ipse citato fatetur, neque, si de sanguinis missione intelligeret, excluderet primos menses. Itaque, à quarto inclusivè, ad septimum exclusiue, adhiberi purgatio potest, neque id semper, sed si materia turget, ubi tria

Primum considerãdum. considerãda Primum cur mediis mensibus concedat, primis & ultimis non? Ratio est, quia mediis validora sunt fœtus ligamenta, ideoque vehementiores medicamenti motiones potest sustinere; in aliis infirmiora sunt, & facile disrumpuntur, in primis, præ humore & mollitie, in ultimis, præ siccitate ligamentorum, quæ iam arent sicuti pediculi, per quos maturæ ficus ac reliqui fructus arbori alligantur, ac etiam præ grauitate fœtus.

Secundum Alterum considerandum est, in medio tempore, non sine distinctione, sed materia turgente, adhibendum esse pharmacum, cuius rei duplex est ratio; prima periculi magnitudo, altera materiæ turgentis & commotæ facilitas ad expurgandum, ex quo prodit mitius sufficere medicamentum, & quod naturæ duntaxat manum porrigat, ut humores, qui ex se facilè hinc inde fluunt, educat; qua etiam ratione purgandi sunt humores in viis ductuum, sequitur insuper, minorẽ ex materiæ turgentis quam fixæ purgatione in corpore ægrotantis fieri cõmotionem, unde multi in grauidis periculosiorem ducunt morbum

Tertium. acutum, ex materia quiescente quam exagitata. Tertium considerandum est, purgans medicamentum in morbo acuto ex materia firmata non conuenire; ratio est, quia leuia illa, quæ motam educunt materiam, firmatam mouere nequeunt; & fortiora nulla conueniunt gestationis tempore, quia magnam commotionem inducunt, oppidoque agitare apta sunt, & uterum gerentem & fœtum;

Admonitiones. Nunc non solum duabus limitationibus, si turget materia, & mediis mensibus, adhibenda purgatio est, sed aliæ cautelæ adjungendæ: Prima ne amara medicamenta sint, nuda vt rhabarb. & aloës, quia amara fœtum enecant, ideo dulcoranda. Secundo ne laxantia nimis, ut manna, cassia, sirupus rosatus solutivus, epithymus, sena, nam nimis lubricant, & non purgant nisi in magna quantitate, ideo potius adjuncto rhabarbaro conueniunt, aut ipsum rhabarb. cum de-

cocto

cocto florum cord. adiunctis semper corticibus citri, & ne ligamentis laxioribus redditis abortus sequatur, si quando his utendum sit, roborantia adiungenda. Tertia cautela erit, ne sint valida, ut elleborus, colochyntis, turpetum, scammonium, quia eorum commotiones fœtus non fert, & materia magis excandescit. Conveniti- *Modus purgandi roborando.* gitur rhabarbarum cum conserva rosar. aut cydõiatum cum eodem paratum, vel diarrodonis rotulæ cum duplo aut triplo rhabarb. myrobalani species omnes, agaricus cum iunco odorato, diacatholicon, & confectio hamec sine scammonio & colochyntide, ac simi- lia, vel etiam clysteres cum pauco oleo; aut accipe cotonea interaneis purgata, in partes divisa superstite pellicula, & cute summa, coquito donec tabuerint, postea per cribrum extrahito, & cum saccharo concoque, inter coquendum pro singula lib. adde ʒ j. optimi rhabarb. dosis ʒ j. aut ʒ j. ß. sequens etiam absque molestia efficacius purgat, cydonium sublatis seminibus reple ʒ j. aut ʒ j. ß. optimi rhabarbari, agarici, vel foliorum sennæ iusta quantitate, vel alterius medicamenti, quod morbus postulat, deinde partibus unitis charta involvito, ac ligato, in clibano vel furnello coquito, absoluta coctione medicamenta reiiciantur ac cydonium manducetur. Tertiò medi- camentum catharcticum vino aut liquore, quem patienti gratum esse cognoveris, per 24. horas macera cum cinnamomo, & aniso, colatur postea, & frustra cotoneorum aut pyra tantisper infunde, quoad liquorem imbibant, quibus sic humidis uti poteris aut resiccatis, idq; ter quaterve iteretur, quo plus liquoris fructus hauriant, magisque fiant purgativi. Quarta cautela erit, ut exhibeatur duntaxat medicamentum purgans, dum res in dubio est, nam si morbus ex sua natura lethalis existit, tutius fuerit eas non purgare, ne medici errori mors postea asscribatur. Quibus vero certa salutis spes promittitur, ne in maius periculum deducantur, adhibenda purgatio non est, in dubiis solum satius erit anceps experiri auxiliũ, quam nullum. Quinta cautela erit, ut interim dum purgatio, aut sangninis missio administratur, puero per ea provideatur, quæ umbilico applicantur, roborandum virium gratia, ut malum cotoneum, vel pomum assum mastice, cinamomo, & corallis respersum ac pauco vino malvatico vel odorifero; valet etiam frustum carnis semiassum cum prædictis pulveribus, aut panis taleola torrefacta, vino madida, & pulvere macis,

cinnamomi ac cariophyllorum conspersa, temperatæ fœminæ, manus oleo delibata omphancino, de styrace, balsamo aut diutissimè super umbilicum apposita, vel sacculus plenus angelica, cariophyllis, mastice, corallo, mace, & similibus: aut unguentum comitissæ, vel aliud paratum, ex oleo myrthino, & mastichinando, cum pulvere boli armeni & coralli, quod dorso & pubi apponatur, si calor & febris adsit, vel emplastrum ex supradictis pulveribus cum ladano, styrace, & balsamo umbilico admoveatur.

Alvi fluor Nunc opportunè qua ratione quidam morbi gravidis familiares curandi sint quam brevissimè adiungam, & quidem in alvi fluore ex- 10
pectata coctione cunctanda purgatio non est; nam pituitosus humor redundans ad uterum demissus, fœtum citius effluere facit vinculis laxatis, biliosus amarore suo ipsum occidit, non secus ac venenum.

Erysipelas. Erysipelas in utero prægnantis curatur, pronunciatio prius abortu, & mortis periculo, sanguine sufficienter ex brachio misso; levioribus ac refrigerantibus clysteriis, inunctionibus dorso & inguinibus adhibitis, refrigerantibus ac discutientibus medicamentis, & aliis cap. proprio *de uteri erysipelate* 2. lib. recensitis.

Febris. In magnis febribus, ob vehementiam; in lentis, ob durationem fœminæ adeo extenuantur, ut neque parere, neq; partus, aut à partu 20
labores, & evacuationes ferre queant, teste Hippocrate, si igitur vehemens sit febris, parca sanguinis missione utendum, ac extinguentibus fervorem; lentam vero contemperantibus serapiis, proba victus ratione, levibus clysteriis, & abstergentibus medicamentis, ut prisana, mulsa, apomeli, & oxymeli utendum est, inunctionibus præterea iecoris ac lumborum, ex rosaceo & sandalino unguento.

6. aph. 55.

Pravi humores. Pravi humores ante vel post conceptum acervari, à quibus fœminæ malè habent, toto gravidationis tempore, ac sæpe abortiunt, optima victus ratione, balneis, sudoribus, ac debita purgatione præcaveri debent. 30

Scholium.

5. aph. 10. Dubium primu sitne periculo-

Trahitur in controversiam, sitne periculosius in gravidis sanguinem mittere, an purgare, & quod purgatio sit securior, apparet ex sententia prima quarti lib. aph. ubi eam admittit mediis mensibus Hippocrates qui de sanguinis missione,

missione, absolutè & nulle tempore excepto, dixit, mulieri utero gerenti sanguine missio ex vena, abortit. Est tamen ex altera parte, quod sanguinis missio parum mouet, & ea duntaxat ratione infensa est quod fœtui alimentum detrahit, id quod in primis mensibus parum aut nihil nocere potest: contra verò purgans medicamentum, ut plurimum venenosum est, vel diureticum, ac proinde fœtum enecat, aut menses movendo abortum provocat, ac vehementes excitat motiones corporis, & ventris compressiones, quas fœtus sustinere nequit, sine eo quod ligamenta, per quæ utero alligatur, sicuti fructus arbori per pediculos relaxentur aut disrumpantur, nec solum hac ratione nocet, sed ut motus animi, ira & metus, quia sanguis & spiritus in quibus uteri vires sita sunt, ab utero alio rapiuntur, ac subinde suis viribus destituitur, suique muneris obliuiscitur, hoc est, retentionis fœtus, dum humoris expulsioni intenta est; non enim cogitare oportet fœtum, quasi remexternam solis vinculis utero alligari, sed uterum ipsum viribus suis, quasi manibus quibusdam, fœtum complecti.

sius in grauidis sang. mittere, an purgare.

Motus animi quatione abortum prouocent.

Cum igitur phlebotomia solum subtractione alimenti noceat, purgatio agitatione, compressione, naturæ distractione, venenositate, & qualitate abortum facere nata, sequitur hanc multò periculosiorem esse. Sunt qui respondent, purgationem plus periculi habere primis mensibus, sanguinis missionem mediis & ultimis, quia in illis tenerior fœtus plus commovetur; in his maior ac robustior, plus indiget alimento, ideo ab Hippocrate in ultimis potissimum sanguinis missionem prohiberi.

Solutio quorundam.

At hi pessimè deducunt, quippe non sequitur ex eo, quod phlebotomia sit periculosa periculosiorem esse purgatione, quæ tunc etiam periculosissima est, quia vincula quæ fœtu iam perfecto flaccida sunt ac tenera, sponte sua, ne dum commotione levi abrumpuntur. Valesius respondet, eam esse minus periculosam evacuationem, quæ fit maiori præsente necessitate, sed neque is bene, quia potius concludit, eam esse magis necessariam. Quare potius absolutè dicendum, sanguinis missionem semper cum minori periculo exerceri, ob adductas rationes, præsertim si par sit necessitas, quod Galen. in lib. de ratione victus hisce verbis expressit. Sanguinis missio, vel cum minus auxilium est, probari debet, quia est multo tutius, nedum cum par est necessitas vtriusque. Id ipsum Averroës confirmavit, dicens, phlebotomia, quando adest repletio, quæ embryo non indiget, non est mala, sed pharmacum non credi ad bonum pervenire finem, ac subjungit superius allatas rationes.

Valesii responsio inutilis.

2. acut. com. 11.

7 collegi. 4

Evenit hoc loco etiam dubitare, an prægnanti morbo acuto correptæ, liceat, ad

Dubium secundū an

ad abortum provocandum, catharticum exhibere, quod quidam facere ausi
Liceat abortum prouocare medicamento purgante. *sunt, ducti Hippocratis aphorismo, mulierem utero gerentem morbo acuto capi, lethale, quia, ut notat Galenus in Commentario, duplex periculum, alterum à febre ipsa interimente fœtum; alterum quod ex longis intervallis cibum exhibentes defectu ipsum destruimus fœtum; si vero uberiorem cibum exhibeas, febrem augens, mulierem enecas, cum igitur alterum eorum sit servandum, matri prospiciendum in tempore putant, ne uterque pereat, at cum id fieri nequeat sine fœtui detrimento, satius esse, ut is statim proijciatur, qui postmodum, ut putant, projiciendus est. Verum eorum sententia nequaquam admittenda, dupliciter enim peccat primò* quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona, *& fœtus cura adhibenda est, perinde ac viventis hominis, nec nostrum est unum salvare dispendio alterius. Secundò quia in morbis acutis pragnantium abortus lethalis est, nam cum uterque affectus per se semper sit periculosus, si coniungantur, ac malum malo addatur, res in extremum periculum deducetur. Sic Hippoc. mulieri uteri erisypelate correptæ, pharmacum bibendum dat, si modo gravida non sit. Quod si oppositum nonnunquam successerit, id rectum ex errore iudicandum, quod imitari non licet, nec rationi illud tribuendum, sed robori mulierum, per quod errata medicorum tolerare potuerunt: Securiusque semper fuit, & fœtus & matris summam habere rationem, sic enim plerumque factum, ut uterque supervixerit. At si fœtum in utero iam esse mortuum, certo cognoverimus, medicamento quod illum educat, ac purgatione audacius prævenire oportebit extrahendi fœtus & peccantis humoris gratia, vide quæ de hic cap.* de sterilitate *per collationem superius disputavimus.*

Conclusio.

De prægnantium moderamine atque custodia.

CAP. XXII.

Definitio. EST uteri gestatio naturalis quidem, sed gravissima affectio, de qua propterea continuata serie meritò hic agendum fuit, eam natura concoctione, seu potius maturitate perficit à quo tamen opere, si aliqua occasione intercipiatur, in mille prolabitur vitia, ideo utero gerentes maximè primiparas, & delicatiores prudenter tractare oportet, ne quid malis illis accidat; nam simile quippiam gravidis contingit, ac iis, quæ grave onus filis tenuissimis appensum gestant,

geſtant, quod ſi cautè & lentè commouerint, innoxiè ad ſtatutum terminum deducunt, ſin minus conſideratè agitent, facile procidit: aut teneris arborum floribus, qui quauis aura vel pluvia deiiciuntur, quibus conſimilem ac mirè teneram conditionem fœtus in utero ſortitur. Idcirco gravida vitet omnia, à quibus commoueri poteſt, ut aërem rudiorem, frigidiores & aſperiores ventos, magnos æſtus, Venerem nimiam, præſertim primis menſibus, & eo maximè ſi ſalax ſit, ne fiat ſuperfœtatio, quæ ſemper periculoſa eſt, vltimis tamen menſibus frequentiori uti poterit, ſed vir ſuis innitatur brachiis, ne ventrem grauet. Vitet inſuper grauida vigiliam nimiam, vehementes motus, & agitationes curru, lectica, vel alio quouis equitationis genere, ſaltum, curſum, tuſſim, zelotypiam, externum amorem, graves ſonitus, clamorem, iram, ſollicitudinem, triſtitiam, tenebras, & metum, præſertim caveat à repentinis terriculamentis, qualia ex incendiis, fulgore, fulminibus, tonitruis, monſtroſiſve hominum aut beſtiarum aſpectibus, aut mariti vel fratrum rixis concitari ſolent, nunciiſve repentinis, gaudium aut mœrorem concitantibus. Nec acutioribus utantur medicamentis, nec repletione, aut cibi nimia parſimonia, his enim fœtus commotus vehementes motiones in ligamenta infert, & calor ac ſpiritus ab vtero ad alias partes avocatur; nec duris ſellis, aut ſolio inſideat, aut graue onus elevet; ſed & lucernarum fumus, ac graveolentia cuncta vitentur, & ingens alicuius vetitæ rei appetitus; hortos ne frequenter gravida, duplici de cauſa, prima ne forte ſedeat ſupra herbam, quæ abortum prouocet: Secunda ne appetat fructus aut herbas, quæ, ſi concedantur, noceant; aut ſi earum deſiderio fruſtretur, fœtus exanimetur; ſanguinis etiam effluxio ex naribus, hæmorrhoidib. aut alio quovis loco prægnantibus periculum inducit, nec nimis arctè cingatur, nec acutis utatur clyſteriis, nec humidioribus cibis, quia ad abortum parant, neque acribus, aut depravatæ alicuius qualitatis, neque craſſis, flatulentis, ac difficilis coctionis, diureticis, aut menſes provocantibus, vt fabis, lentibus, cicere, capparibus, cæpis, alliis, faſeolis, olivis, croco, & vino meraco, carne bubula, anſerina, ſuilla, infumatis, frixis, & ſalſis, nam ſalſioribus cibis vſæ carentem vnguiculis partum edunt. Sitque potius gravida hilari animo, luctu & cruris ne conficiatur, gaudiis mediocribus operam det: bona ſpe alantur, diſtrahantur, ſolentur, eæ præſertim, quæ delicatiores

Vitanda.

Adhibēda

licatiores sunt, & facilè expaveſcunt, ſed neque ſine præſtantioris, ac dilecti viri patrocinio unquam ſint; hæc enim infantem exhilarant, ac fœtus vires omnes excitant, & confirmant. Cibus eſto frugalis ac mediocris, copioſi tamen & facilis nutrimenti, ac laudabilis ſubſtantiæ, quorum tamen copia ſemel exhibita per initia ſit parca, ne calor ab utero diſtrahatur, & quia eo tempore ſanguis abundat, & fœtus parum conſumit; ac ſi plurima excrementorum copia in ventre congeratur, comprimitur uterus, ideo partiri meliuseſt. Optima igitur cibaria parabuntur ex ovis, gallinis, caponibus, arietina, vitulina, & avibus variis. Potus ſit vinum album, mediocre, aut dilutum aqua aniſi, aut defecata cereviſio; utatur mundis linteis, cuſtodiatur caput & pectus à frigore; poterit tamen ſolito modo caput lavare, modo à rubificantibus abſtineat. Somno utatur longiori: & ſi alvus compreſſa fuerit, ob inteſtini recti anguſtias ab utero illatas, quod plerumque ultimis menſib. accidit, edulia adhibeantur, ventri ſubducendo apta, ut ptiſanæ ſuccus, mercurialis, malva, ſpinachia, lactuca, parata omnia prò more regionis, vel ſuppoſitoriis utantur ex melle, ſapone veneto, & vitello ovi, atque hæc toto ferè geſtationis tempore. Hoc ſervato ordine, vt primo menſe non exerceatur, ſecundo rarò, & lentè; Tertio expeditius, 4. 5. & 6. audacius, ſed moderato exercitio, & per planum, quibus etiam temporibus ordine cibus augeri debet 7, 8. & uſque ad dimidium noni detrahere de exercitio oportet, deinde intendere. Maximè vero circa octavum, qui moleſtiſſimus eſt, vehementem motum interdicere oportet. Nono relaxandi corporis, & meatus dilatandi gratia ſi quæ emplaſtra confortantia adhibuerat, dimittat, & paulatim exercitiis utatur & balneo ex emollientibus; ac poſt. 15. diem noni menſis oblinatur pudendum muliebre, & venter inferior butyro recenti, vel axungia capi, aut oleo amygd. dulc. ac reliquis infra dicendis, ut facilior pateat exitus fœtui; Johan. Lebon choreas, & diuretica conſulit, quæ mihi non probantur, ne violenter partus fortè ante tempus provocetur; potius igitur deambulatione, & lanificii exercitio, partui proximæ exerceantur; nec alio induantur veſtimenti genere, quam levi ac laxo, nec thoracico indumento coarctentur; Scoticas ferunt ſimplici pallio uti, ac fine obſtetrice parere.

Cibus.

Potio capitis.

Grauidis quæ ſingulis menſibus geſtationis ordine ſunt ſervanda.

Iohannis Lebon lapſus.

Ventriculum roborantia.

Porro mox à conceptu ea adminiſtranda, quæ ventriculum, cor, & uterum roborent, & modicè calefaciant, nam quia uterus ad ſe

calorem

calorem trahit, reliquæ partes caloris præsidio orbantur, & pro ventriculo utilis est usus cydoniatæ sine aromate, aut tabellarum aromatici rosar. & diarrod. abb. vel ℞. *macis, cariophyllorum, coriandri præparati, cinnamomi an.* ʒ ß. *sacchari dissoluti in aqua bugloss. q. s.* fiant rotulæ. Ungatur etiam ventriculus oleo absynthij, masticis, cydoniorum nardino, superspargis pulveribus diarrod. aromatici ros. corticis, thuris, ligni aloës, cariophyllorum, menthæ, aut applicetur hoc cerotum ℞. *ros. rub. masticis, coriandri præparati, coralli rubei, balaustiarum, bistortæ, corticum granat. an.* ʒ *ij. nucum cupressi* ʒ *iij. pulveris sanguinis draconis, serici, boli armeni an.* ʒ *j. olei masticis, cydoniorum an. parum, cum picis & ladani s. q.* fiat cerotum. Aut ℞. *olei cydoniorum an. masticini an.* ʒ *j. pulueris coralli rubei, myrthi an.* ʒ *j. ceræ parum,* fiat linimentum.

Vmbilico admouenda.

Quod si fœtus lentè & ægrè moveatur, umbilico adhibenda, quæ robur illi præstent, ut filtrum sericum gossypio repletum cum bastituris, quo totus venter muniatur, aut sacculus ex serico, syndone cũ ambra, mosco, corallo, rosis, cariophyllis, semine angelicæ, mastice; aut reliqua quæ superiori cap. in tertio auxiliorum genere dicta sunt; quinetiam ore assumatur parum conservæ, quæ recipit *succi pomorum dulcium despumati, succi bugloss. an.* ʒ *ij.* ß. *doronici, corticum citri, florum borraginis, ros. rub. been. albi, & rubei, coralli limatræ eboris an.* ʒ *j.* ß. *spodii, nucis, & gallię moscatæ, succini, ossis de corde cervi, sand. rub. an.* ʒ *ij. seminis ocymi, florum myrti, melissæ, coriandri. cinnamomi, galangæ, zedoariæ, spicæ nardi, ligni aloës, serici minutim sciβi an.* ʒ *j. myrobolanorum* ʒ *j.* ß. *fragmentorum smaragdi, hyacintorum, sapphirorum, granat præparat. an.* ʒ ß. *margaritarum præp.* ʒ *j.* ß. *limaturæ auri, & argenti an.* ϑ *ij. ambræ g. x. mosci* ʒ ß. fiat secundum artem confectio cum saccharo, dosis ʒ *ij.* ac superbibat parum vini destillati cum fœniculo, zinzibere, cinnamomo, & cariophyllis, quæ etiam præsidia cordi utilissima sunt. Aut ex prædictis speciebus, addito pulvere ros. seminis angelicæ, sanguinis draconis, boli armeni cum ladano, & cera emplastrum fiat, vel sequens. ℞. *tonsuræ ex panno coccineo* ʒ *iiij. zinziberis, galangæ, cinnamomi, cubebarum an* ʒ *ij. sanguinis draconis* ʒ *j. masticis* ʒ ß. *mosci g. vj. mellis aut terebinthinæ q. s.* fiat emplastrum.

Conserua.

Cordi subinde providendũ, præsertim si eius saltus sentit fœmina, siccis epithematibus ex florib. cord. & pulver. diambræ, ac diamosci sacculo inclusis, aut inunctione ex oleo naphæ, & Jasminorum; aut serico rubeo madido in vino odorato, aqua ros. naphæ, viol. melissæ

Cordi prouidentia.

prædictis pulveribus: & capiat matutinis temporibus unam vel alteram tabellam electuarii de gemmis, lætitiæ Gal. diamargaritonis, diamoſci dulcis diarroth. abb. triaſandali, ex quibus cum ſyrupo roſ. viol. bugloſſæ, borraginis fiat electuarium, aut cum conſerva earundem herbarum fiat conditum, vel parentur morſelli ex iiſdem, & ſaccharo diſſoluto in aqua borraginis.

Laxantia vias & aperientia. *Balneum.* Tertiò ubi aliquot iam dies noni menſis grauida ingreſſa fuerit, adſtringentia, tum emplaſtra, tum confectiones planè dimittat, & balneum ingrediatur ex decocto altheæ, cum radicibus malvæ, meliloti, camomillæ, anethi an. m. j. lauendulæ m. j. ß, ſeminis lini, fœnugræci, an. ʒj. fiat decoctio in q. ſ. aquæ, in qua ſedeat, quotidiè per ſemihorã; poſtea abſtergatur, & liniatur hoc linimento. ℞. *olei amygdal. dulcium, liliorum alb. an.* ʒj. ß, *pinguedinis gallinæ* ʒ ß, *muſcilaginis ſeminis althææ* ʒij. *olei ſeminis lini* ʒj. miſce, ungatur ab vmbilico vſq; ad pubem; tum deinde aſſumat vitellum ovi, cum pauco cinnamomo loco ſalis, & ſuperbibat modicum vini albi aut Hippocratici, totoque hoc tempore vtẽdum juſculis pinguibus, & humidioribus cibis. Atq; hoc quidem vivendi ordine præſcripto, pleraſque vidi, quæ cum antea difficulter, & ſummo cum dolore parerent, nullo poſtea negotio & breviſſimè peperunt. At ſi nonum videatur tranſcendere menſem, nec partus ſequatur, non ſolum laxantibus vtendum, ſed iis etiam, quæ nonnihil moueant, ideo fiant inceſſiones ex decocto malvæ, adianthi, parietariæ, arthemiſiæ, foliorum lini, althææ, lauendulæ, lauri an. ʒiij. poſtea abſtergatur, & inungatur ſequenti linimento, ℞. *olei de ſemine lini* ʒij. ß. *amygd. dulciũ* ʒj. *medullæ cruris vituli, pinguedinis gallinæ an* ʒ ß *muſcilaginis ficuum, aquæ arthemiſiæ extractæ, butyri recentis an.* ʒj. fiat linimentum, quo perfundantur renes, lumbi, ab vmbilico vſque ad pubem; tegatur poſtea pannis calidis, & quieſcat, ſorbeatq; juſculum gallinæ cum ovi luteo, cinnamomo, & croco; aut ℞. *cinnamomi electi,* ʒj. ß. *peucedani* ʒj. *fiat pulvis, capiat* ʒj. *cum* juſculo gallinæ, aut vino, vel vnam ex rotulis, quæ recipiunt *cinnamomi electi* ʒj. ß. *corticis caſſiæ fiſtulæ* ʒiij. *conſeruæ capil. ven.* ʒij. *ſaccharialbi in aqua ſabinæ aut arthemiſiæ diſſoluti q. ſ.* fiant tabellæ, ſingulæ ponderantes ʒj. quod ſi magis arriſerit opiata, ſic concinnetur ℞. *myrrhæ, caſtorei an.* ʒj. ß. *ſtyracis, calaminthæ* ʒj. *cinnamom. elect.* ʒiij. *ſabinæ* ʒj. *cum melle fiat electuarium,* doſis ʒij. cum tardat partus, aut difficulter procedit, & ſuperbibat hauſtum vini Hippocratici.

Linimentum. *Si tranſcẽdant nonũ menſem.* *Vulvã.* *Rotulæ.* *Opiata.*

RODE-

RODERICI A CASTRO LUSITANI

De Morbis Mulierum.

LIBER QVARTVS.

De puerperarum, & nutricum affectionibus.

SECTIO PRIMA.

De morbis puerperis peculiaribus.

De partu naturali, & ut regendæ parturientes ac puerperæ.

CAP. I.

PArtus est fœtus in lucem editio, naturalis vero partus, est consummati perfectique fœtus iusto tempore, & figura in lucem emissio. Quanquam autem inter morbos; quibus hoc opus dicavimus, partus non connumeretur, sed actio potius sit naturalis, per quam instar crisis, natura se exonerat, fuit tamen de eo hic agendum, ut servetur series affectionum, quæ fœminis contingunt, & de quibus medici passim consuluntur; ideo autem brevior nunc ero, quia c. 7. & 8. lib. quarti de natura mul. ea de re prolixius iam scripsi. Ex quo loco constat ad naturalem partum quinque requiri conditiones. Prima est, ut fiat profecto iam fœtu; Secunda ut debito tempore; Tertia ut debita figura; Quarta ut levibus

Definitio.

Naturalis partus conditiones quinque.

bus ſymptomatibus? Quinta ut evacuationibus debitis. Perfectus eſt fœtus, cum habita ratione temporis formationis, videlicet 45. dierum ſpacio duplicato, motus accidit, ac triplicato tempore motus perficitur, & integritatem recipit: debito tempore fit, ſi à primo die menſis noni ad decimum uſque decimi contingat: debita quidem figura, ſi in caput procedat, bracchiis ſubſequentibus ſuper coxas extentis: debitis vero ſymptomatibus, ſi citra fœtus vel matris periculum moderatis doloribus, ac debito durantibus tempore in lucem veniat; fit tandem moderatis expurgationibus, ſi neque ſecundinæ, neque lochia detineantur, aut immoderatè fluant.

Cauſa. Naturalis partus cauſæ ex utero ſunt, aut ex fœtu, ex utero quidem, quia circa id tempus, mole pondereve gravatus vi ſua expultrice ad propellendum fœtum inſurgit: fœtus vero, quia ob loci angustiam, & alimenti defectum exitum affectans, validè ſeſe agitat, calcitrat, & membranas diſrumpit, ac matura iam flaccidaq; acetabula: ſicque vinculis exolutus, foras prodit, unde ex parte fœtus tres ſunt cauſæ, neceſſitas refrigerii, inopia alimenti, & loci anguſtia, ob quam tantum os uteri aperiatur, quantum ſuffiict fœtui facilem præbere exitum; hanc tamen actionem, & quare ipſe fœtus in figura decenti collo uteri appropinquet, abditam, & creatori ſoli notam habere cauſam, medici concedant neceſſe eſt.

Signa infantis partu. Porrò inſtantis partus ſigna lunt, dolor acrior ſub umbilico, & ad inguina: indeque ſe ad lumborum vertebras reflectens, ipſius uteri ad inferiores partes deſcenſus, & quod genitalia cum dolore tumēt, & febrilis quidā veluti horror corpus invadit, ex naturæ ad excretionē accinctæ conatu; facies rubet, ſuperiores partes gracileſcunt & loça ſupra pectinem extenduntur, immiſſoque digito ad magnitudinem ovi, in orificio uteri invenitur, & os uteri rectum apparet, ſicuti in conceptu, ut Galenus aſſerit, urinæ naſcitur deſiderium, frequēs humor effertur, primò lentus, poſtmodum plurimus, ac demum ſanguis, iſq; aquoſus, ſi fœmina naſcitura eſt: purus, ſi maſculus.

14. de uſu part 3.

Prognoſtica Gravida, ſi torminibus vexetur, ocyſſimè parit, ſi lumbi doloribus, difficulter; quicunque fœtus in 70 diebus movetur, is triplicato numero abſolvitur, fitque ſeptimeſtris, qui in nonaginta, triplicato etiam perficitur, & is nonimeſtris eſt. Si fœtus capite velato, veluti agina membrana (quod fieri ſolet) prodeat, infantis, & matris roboris,

roboris, indicium est, nec restitisse in viæ, & genitalium angustiis.

Tria potissimum in parturientis gubernatione administranda, nonnulla ante partum, alia in partu; quædam etiam post partum. Igitur ante partum eligenda obstetrix prudens, muliebrium affectionum docta, & obstetricandi exercitatione perita, nam hæc ars viros dedecet. Obstetrix itaq; pro primo documento curet, ne instante partu alimentorum copia gravetur mulier, quod pleræque faciunt, ex quo tamen distrahitur calor pro conficiendis alimentis, ac dum retentioni alimentorum vacat, viriliter expellere nequit. Secundum documentum erit, ne obstetrix difficilè parientium uterum longo tempore dilaniet, sed leviter & placidè dulci oleo perfundendo contrectet. Pro tertio documento caveat diligentissimè, ne fœtam mulierem ante in partus labores coniiciat, quam imminentis partus commemorata signa apparuerint, præcipueque uteri osculum rectum, ac hians prominuerit, ac prædictarum humiditatum effluxus conspiciatur. Tunc vero convenienti ac debita figura sic collocetur, ut nec penitus iaceat, nec sedeat, sed erecto, & nonnihil sublimi dorso, quo liberior sit respiratio, & inniti validius possit, curvatis ac divaricatis à se invicem cruribus, calcibus ad nates nonnihil reductis, elatis prætetea aliquantulum natibus, sic ad lecti latus transversum adnitatur. Sunt quæ stantes pariunt, manibus duotaxatat nixæ ad lecti spondam, aut sellam; aliæ ad vocum, Gallicæ præsertim, & Germanæ mulieres, quæ in hunc usum sedilia quædam habẽt destinata, ab humo non altè distantia, ac ita in lunæ similitudinem excavata, ut facile illuc infans, & reliqua, quæ debent, transmittantur, ac relinantem fœminam tergo accipiant, quorum formam Eucharius Rodion accuratè delineavit.

Vt regenda parturiens.

Documenta ad obstetrices.

1.

2.

3.

Secundò cum partus iam instat, & toto parturitionis tempore aër sit temperatus, aut calidiusculus, nisi ætas vigeat, tunc enim ex nimio calore defatigatur mulier, ac vires deficiunt, idcirco aërem difflare sæpe convenit, & fenestras aperire, quo facto dilectissima soror mea, quæ in maximo partus labore iam diu versabatur, resumptis viribus feliciter peperit, idque postea pluribus contigisse scio, sunt quæ fœmori alligant lapidem ætiten, & cavent ne in conclavi pyra sint, quia vulvam dilatari prohibent; Porrò debent iam dicta sedilia

In partu-riẽdi tempore quid agendum.

dilia à tergo pannis expleri, ipsa vero obstetrix ante prægnantem se-
Alia documenta ad obstetrices. deat sella humiliori, ut ex superioribus partibus infantem possit ad-
ducere, & interea, quantum & quatenus se moveat fœtus obser-
vet; parientem obstetrix doceat, atque confirmet, nec cibo ac potu
solum recreet, sed etiam verbis consoletur cum bona spe felicis ac
masculi partus, eo enim mulieres ferè gaudent, deinde membra par-
turientis, & orificium matricis ac totum ventrem, & inguina mani-
bus perunctis oleo amygdal. dulc. & liliorum alb. regat, & quam
commodissimè gubernet. Ne vero pariens præ verecundia se con-
cludat, obstetrix faciem aversam habeat, ac digito sinistro eodem o-
leo peruncto, orificium matricis sensim aperiat, & linteum molle, ac
tenue manibus gestet, ut partes tractando, an sanguis fluat, conspi-
cere possit aut exeuntem infantem molliter suscipere.

Adhæc parturienti cuncta ligamina auferantur, & cum dolor
Documenta ad parturientem. occurrerit, ipsa quantum potest spiritum cohibeat, clauso ore & na-
ribus, nec quicquam clamet, matrice autem se aperiente conetur,
cum se concludit, conari abstineat, nec frustra lassetur, & fervor, ac
sanguinis fluxio emergat, vel motu uterus, & fœtus invertantur,
Ad assistentes. quod accidisse visum iam est. A lateribus etiam ministræ peritæ, &
quæ sæpius pepererunt, aut ipsæ fœminæ maritus, sine quassatione,
manibus apertis deorsum deducat fœtum, supra umbilicum mani-
bus molliter comprimendo, & urgendo, ut fœtus ad inferiora depel-
latur, quod si vires deficiant odoribus, vino, & carnibus assis muniatur; si alvus sit suppressa, solis suppositoriis leniter ducatur.

Tertiò cum infans exire cœperit, manibus, lino tenui, ac mol-
li moderatè calefacto, & extenso, eum suscipiat obstetrix, observet-
que ne subitò simul cadat, ne quassetur caput, aut alia pars lædatur,
& ut una secundinæ exeant, provideat diligenter, quæ si restiterint,
aut alicui parti convolutæ adhæserint, manum sinistram calido oleo
illitam in fundum uteri immittat, ac secundam extrahat. Si vero
sit fundo connexæ, leniter & placidè primo in obliquum deducantur huc, ac illuc circumagendo, deinde paulatim validius attrahantur, tuncque relicta obstetricii infantis cura, reliquæ fœminæ puerperæ rationem habeant, ac primum quidem in lecto componatur, cubiculo obscuro, cruribus modice patentibus ne quid foras effluere prōptum impediatur; ne; ne autem nimio madore, & corro-

sione

fione humorum fluentium lædatur, ſpongia prius, deinde mundis linteis loca extergantur, ac pannis calefactis contegantur, ſæpiuſculeque mutentur, ne fœtorem contrahant, tunc deinde oleo cumini, modico vini admixto, venter & pectus perfundatur. Luſitanæ fœminæ puerperas ilico à partu ſupra umbilicum faſcia, latitudine ferè duorum palmorum obligant, ut maior fiat lochiorum compreſſio ad inferiora, præpediaturque ingreſſus frigidi aëris, qui in primis nocere ſolet, nam vacuus tum temporis uterus ventoſitatibus repletur, quæ diſtentionem tumoreſque pariunt, unde poſtea uteri ſuffocatio gignitur, dolores ventris, febres, & pleraque mala: Septentrionales ligaturam negligunt, ut liberiores ad fluxum partes ſint.

Luſitanarum mos.

Septentrionalium mos.

His iam peractis fœmina cibis reficiatur, primò quidem liquidioribus ac tenuiſſimis, vt verò vires recreentur, illico exhiberi poteſt purum Hippocraticum, ſed modicum, deinde ſuccus amygdalarum dulcium ſaccharatus, aut vitelli ovorum cum vino rhenano, ſaccharo, cinnamomo, *(chaudeau)* Gallicæ vocant, ſi autem vinum ſit Hiſpanum, aqua diluatur; Luſitanæ ex panis taleolis, cum ovis, cinnamomo, & melle vel ſaccharo ſuas concinnant, *(fatias)* quas etiam reliquas conſanguineas, & aſſiſtentes guſtare conſuetudo eſt, quemadmodum in quibuſdam Germaniæ locis vini menſuras aliquot ea ipſa hora inſumere; vel etiam exhibeantur puerperæ conſumpta, & iuſcula gallinæ vel caponis, cum ciceribus & croco parata. Potus eſto aqua cocta cum cinnamomo, adiantho, & corticibus citri, quæ etiam in cereviſia concoqui poſſunt. Germanæ cereviſia calida leviter cocta cum pane & ſaccharo utuntur, quo quidem cibo nullus alius maiorem præſtat copiam lactis, Belgæ vinum exhibent; ſed ſi torminа adſint, aut lactis copia moleſtet, vitandum. Biduo à carne abſtineat puerpera, & iis quæ diximus ſit contenta. Quippe, ut Hippocratica, & Galeno placuit, à conferta evacuatione, & plenum victum non eſt properandum, poſtmodum de gallina, aut capone uberius accipiat. Moleſtum ſemper fuit tolerare fœminas, quibus enixam moderari curæ eſt, ni enim epulis, & vino liberalius indulgeant, nihil boni præſtare exiſtimant, habent etiam neſcio, quas leges, & ſtatuta, miſerculis vehementer noxia, ipſis verò ſacra, quibus neglectis prudens medicus, ea providere jubeat, quæ neceſſaria fore

Cibus primis diebus.

Potus.

Acetum ne

Adverte.

judicaverit. Si partus laborioſus fuit, oleo amyg. dulc. ilia. & venter foveantur. Si cruciatus & labores à partu ſuboriantur, (quod etiam in naturali partu contingit) obſtetrix manum immittat in loca muliebria, ſic interdum concreti ſanguinis copia, interdum carnea quædam maſſa ejicitur, ibi detenta, ob facultatem expultricem laſſatam ac proſtratam, laborum priorum diuturnitate, quæ tamen ejecta levatur puerpera; ſunt etiam, quæ ad levandos dolores ſecundas adhuc calidas umbilico applicant, aliæ circa renes & ventrem, pellem arietinam è vivo animali recenter extractam, involvunt. Si maſculum peperit 30. diebus lecto ſe contineat, ſi fœmellam 40. quanquam hæc regula non ita exactè ſervanda eſt, tamen toto hoc tempore à viro abſtineat: tametſi autem Hippocrates fere expurgandorum lochiorum terminos poſuerit, tamen robuſtæ mulieres, & quæ valde exercentur, ſæpè ad octiduum duntaxat, ſalubriter purgantur, & ſi quæ lochia poſtea habeant, non continuo fluunt, ſed per intervalla ſingulis videlicet quatuor diebus, aut circiter. Si poſthæc omnia ex ratione contigerint, naturæ & obſtetrici totũ partus negotium committẽdum, quo pacto verò puellus recenter natus ſit tractandus, infrà proprio capite dicẽdum eſt.

Dolorum ſedatio.

1. de morb mul. 89.

De fœtu mortuo.

CAP. II.

Cauſa. Cordæus in c. de morb mul. 6.

DE mortuum *fœtum protinus cognoſcere expedit, ne corrupto,* matri quoque immedicabile accidat damnum, quanquam ſint, qui ſcribant ad vigeſimum jam annum geſtatum vidiſſe. Moritur in utero ob alimenti defectum, vel ob malitiam, vel quia pletoria ſuffocatur, aut ſolutis acetabulis alimento defraudatur, ſolvũtur vero ictu, ſaltu, tuſſi, ſternutamento, animi pathematibus, vel laxantur nimio mucore: corrumpitur etiam fœtus exhibito medicamẽto, quod menſes provocet, aut ex potu amarorum, vel ex morbo acuto, æſtuoſo, & magno, ac demum ex partus difficultate.

Signa. Cognoſces fœtum in utero mortuum eſſe, ſi admota manu amplius moveri non percipitur, ſed decumbente fœmina in latus, in id devolvitur etiam infans, veluti immobile quoddam ſaxum; ſed & mor-

mortuus iam ponderosior est matri, quia facultatibus, quibus antea regebatur, non sustinetur, & spiritus, quibus orbatur, addunt corpori levitatem; adhæc mortuo fœtu extenuantur mammæ, dextra quidem si mas, finistra si fœmina corrumpatur, dolores fiunt circa umbilicum ac lumbos, quia vivæ partes mortuum fœtum, ut sibi maximè dissimilem, rejiciunt, quo fit, ut inferiores partes comprimantur, & stranguria ac tenesmus accidat; tactu frigida genitalia sentiuntur, ob extinctum fœtus calorem, quo antea duplicabatur: fœtida, aquosa, deinde etiam subrubea quædem ab utero manant, ipsius etiam fœminæ oculi concidunt, palpebræ inflantur, ipsa languet, segnis fit ac mollescit, color eius in fuscum mutatur, visus adest tenebrositas, anorexia; aures, labia, nariumque extremitates pallent, ac frigent, facies rubet, & tumescit; crebris animi deliquiis, confulsionibus & horripilationibus corripitur; sitis vexat, turbulenta insomnia, dentiũ fremitus; quæ omnia ex elatis sursum ad cor & cerebrum à cadavere vaporibus fiũt, & sub secundum aut tertium à mortuo fœtu diem contingunt. Verum si fœminæ anhelitus fœteat, indicium est, jam quoque cœpisse putrefieri, tandemque omnia accidunt, quæ ex relictis secundinis. Periculum valde malum est, præsertim si octavo mense contingat, ideo diligenter curandum, vt quam ocyssimè emortuus fœtus expellatur. Quod si ante excluſum fœtum secundina excluditur, mortuus in utero fœtus est, qui cum fœtus in utero non nisi per umbilicalem arteriã spiret, & per venam umbilicalem nutriatur, eadem excluſa nullus spiritus, nullumve nutrimentum ad ipsum commeare potest; Porrò, quæ lethargico sopore premuntur, resolutæ sunt, ac difficulter revocari possunt, lethaliter afficiuntur, & quæ ad maximas exclamationes revocatæ, debiliter respondentes, rursus in soporem deferuntur, quæve per convulsiones contrahuntur, aut nervis tremulæ fiunt, & quibus pulsus oppido tumidus, verum obscurus, ac debilis deprehenditur, & languidæ sunt, ac membra ægrè attollunt, quæ autem nil tale patiuntur, servari posse, expulso fœtu, spes est.

Hipp. 5. aph. 38.

Putridi fœtus signa Prognostica.

Curatur quinque remediorum generibus, primò iis, quæ uterum dilatent, in quem usum facit balneum ex emollientibus, ac inunctio ex oleo liliorum, camomillæ, amygdalarum dulcium; aut ℞. *succi marrubij, & apij an.* ℥ ij. *coletur, & adde olei ros.* ℥ viij. *adipis anserini*

Curatio. Emollientia.

℥ iij. cuius tepidi medietas in sinum muliebrem infundatur; ac si fœtus iam intumuerit adde resinæ ℥ ij. Paratur etiam fotus ex diptamo, betonica, ac thymo Cretensi; & pessus ex galbano & oleo irino, vel cedrino, vel ex parietaria cum vino trita; aut cataplasma fit ex calamo odorato, cucumere sylvestri, & adipe anserino, aut croci triti ℥ i. adipe anserino excipiatur, & in uterum indito; vel ℞. *pulueris conizæ, menthæ siccæ an ℥ j. mellis, & resinæ q. ʒ. fiat*; plures sunt, qui nullo alio remedio promptius fœtum expellunt, quam clystere per sedem indito, ex rebus emollientibus parato, cum multo oleo. Sed & per os assumitur ℥ j. pulveris iridis florentinæ, cum iure pingui.

Proritantia.

Secundò iis, quæ vires habent proritandi, & excitandi facultatem expultricem, quam calcitratione suo mortuus fœtus non excitat, sumantur itaque per os ea omnia, quæ menses provocare valent, ac molam educere, de quibus propriis capitibus, peculiariter tamen sternutamentum eruinis prouocetur, ac exhibeatur ℥ j. hæmagogi Nicolai, aut theriacæ optimæ cum vino, vel aqua ad hemisiæ: vel ℞. *sabinæ, aristolochiæ, trochiscorum de myrrha, castorei an. ℥ ij. cinnamomi ℥ j. croci ℥ ß.* fiat pulvis, dosis ℥ j. cum aqua sabinæ vel cinnamomi, aut cum aqua ex decocto dactylorum; aut ℞. *theriacæ. diatessaron ℥ j. aquæ ruthæ, fœnugraci an. ℥ iij. ficus aridæ num. iiij. origani ℥ ij. coquantur ad tertias colaturæ sumat ℥ ij.* aut *Aristolochiæ, gentianæ, baccarum lauri an. ℥ j. costi, casiæ, myrrhæ an. ℥ ß. cicerum rub p iij. coquantur in ʒ. q. aquæ ad lib. j. ß. & addito croci ℥ ß* fiat potio; aut detur cinnamomi, & rubeæ an. ℥ ß. cum ℥ ij. aquæ sabinæ. Quibus non proficientibus purgantia medicamenta exhibeantur, & altero à purgatione die capiat hoc remedium. ℞ *spicænardi, cinnamomi, rutæ an. ℥ j. myrrhæ ℥ ß croci ℈ j.* misce, fiat pulvis, sumat ℥ j. cum decocto sabinæ, vel rubeæ aut ℞. *pulveris sabinæ, assari, rubeæ myrrhæ an. ℥ ß. detur ℥ j.* cum eodem decocto. Interea tamen exterius applicentur olea, unguenta, pessaria, & reliqua quæ menses provocare suo loco diximus.

Pulvis optimus.

Pulveres alii.

Fœtum eorumpẽtia.

Tertio si adhuc fœtus hæreat, vtendum iis, quæ ipsum corrumpere valeant, ut per partes expellatur, in quem usum, ℞. *aluminis scissilis ℥ j. myrrhæ ℥ j. ß. ellebori nigri ℥ ß. trita cum vino in vterum immittantur*; aut ℞. *ellebori nigri, staphisagriæ, aristolochiæ rotundæ,*

colo-

colochyntidis, Ammoniaci an. ʒj. fellis taurini ʒij., ammoniacum in melle aut vino dissolvatur, reliqua terantur, ac mixtis cunctis fiat pessus; aut ℞. *galbani, laseris sive bezoini an. ʒ. j. olei irini q. s.* fiat unguentum, quo pessus intingatur; sunt etiam quædam, quæ à proprietate fœtum expellere dicuntur, ut suffumigium ex ungula asini, per infundibulum instrumentum, quo suffitus uterus, cuius formam Paræus descripsit, aut suffitus ex piscibus salitis, aut evaporatio ex decocto foliorum citri, aut vel ovis suffitum, aut sequens emplastrum. ℞. *ciclaminis, artheniſiæ, elaterij an. ʒ v. absynthij, granorum gnidij an. ʒ x. nitri ʒ viij. radicis cucumeris sylvestris ʒj. opoponacis ʒ x. lupinorum amarorum, radicis chelidoniæ, seminis violæ albæ an. ʒ vj. olei cyprini q. s.* ad emplastri formam; idem præstat collyrium ex opoponace, & aliis corticibus, aut pili mulieris suffiti, aut folia cupressi ventri imposita, aut ℞. *succi cucumeris asinini, mellis an. ʒj. cum lana succida*, fiat pessus.

A proprietate fœtũ expellẽtia.

Lib. de hominis generatione.

Quarto reliquis non proficientibus, ad opus chirurgicum deveniendum, quod tamen incipiendum non est, si certo perituram fœminam intellex , ne audaciæ, & errori nostro periculum imputetur: at, si ex prægressis indiciis salvam fore spes sit, opus sic commodè aggredietur. Mulier transverso lecto sic collocabitur, ut nec planè supina sit, nec omninò insidens & erecta, natibus subiecto pulvinari solito elatioribus, crurib. elevatis, ac divaricatis, teneatur utrinque à robustis, & peritis mulieribus, vel certe calces eius ad nates fasciis à cervice decussatim deductis revinciantur, tunc duæ aut tres buccellæ panis vino imbutæ offerantur ad arcẽdum animi deliquium, deinde delibuto ore matrice oleis humidis, cum muscilaginibus altheæ, fœnugræci, ac seminis lini, chirurgus vel obstetrix unguibus resectis, & annulis, si qui digitis inseruntur, extractis, totam manum oleo sesamino, aut liliorum perunctam, leniter ac sensim in matricem inferat; pertentabitque infantis situm, qui si in caput pronus se ad uteri ostium offerat, unco instrumento, cavitatibus oculorum aut ori, cruribus, vel sub mento affixo, aut occipiti attrahendus. Verum si caput molliſſimum natura sit grande, aut ex putredine tumefactum vel hydrocæphalica affectione, forfice ad id parata, ab Albucasi descripta, cui dentes serræ insunt, confringendum, ac reliquæ corporis partes, si maiores sint, quam ut commode educi possint. Idem exequendum fœtu hydropico existente, aut si magna fit thoracis moles.

Opus manuale.

Quod si quando in utero caput duntaxat remanserit, alio instrumento, quod pes gryphii dicitur, ad molam extrahendam invento comprehendatur. Verum si alterutrum pedem foras proferat, latiusculam instita, supra calcem nodo laxo iniecta, in uterum pedem restituat, instituæ parte uni astantium tantisper tradita, moxeque vestigatum alterum pedem ab utero profetat, similiterque vinciat, tunc ambobus iunctis tensim, & blande ab utero fœtum extrahat, ut fit attractio æqualis alias mater plurimum læderetur, ideo autem prior pes in uterum retrudens, ne si in uteri ostio stet, manui chirurgi ad alterum investigandum officiat. Quod si manus protensa fuerit ab humero resecetur, sicut humeri articulus exeratur, idemque faciendũ, si ambæ manus se prodant, tunc chirurgi aut obstetricis conatus iuvabunt ministræ, comprimendo matris abdomen, mater vero cohibito anhelitu, & ore, naribusque occlusis, magna vi ad excretionem iuvandam, quod, ut commodius præstare possit, & ne in opere deficiat, facies vino assiduè respergatur, & panis vino intinctus offeratur. Extractus infans, ac penitus unco instrumento evulsus, adhuc tamen umbilico alligatus, uni astantium tradatur, quæ eum apertis manibus sustineat, Chirurgus sinistra leviter umbilicum trahat, ita ut minimè abrumpatur, dextra eum sequatur, usque ad secundas, sic venulas membranasque omnes ab utero educet. At si secundæ subsequi recusant, filo diligenter umbilicus vinciatur, & fœmori deligetur, quoad tandem secunda egrediatur, nihilque in utero relictum comperiatur, ac tum demum fœmina lecto componatur; quod si clunibus vulvæ immineat fœtus, eadem erit operatio, quæ in partu laborioso, de quo infra. Si tamen uteri osculum ob inflammationem fuerit conclusum, nil violenter agendum, sed infusionibus, irrigationibus, incessionibus quæ pinguioribus largiter utendum, & cataplasmatis, quoad sedata inflãmatione, & locis dilatatis, fœtus, ut dictum est, educatur.

Si inflammatio adsit

Restaurantia.

Quinto composita iam in lecto muliere, iis utendum, quæ prostratas ex laborioso opere vires reficiant, & locos laceratos, ac dolentes foveant, ac roborent, frigus inprimis præcaventes, quo puerperæ (cui præsertim fœtus vi extractus est) oppido lædunturi; quippe dum frigescit, uterus distenditur ac intumescit, histerica superveniunt symptomata, suffocatio, tormina, febres ac pleraque alia mala;

Frigus puerperam ladit.

mala, crura igitur sic componantur, ut partes distractæ conveniant, constricto à parte superiori hypogastrio, fascia mediocriter lata, ut concluſum sanguinem exprimat, nec quicquam supervacuum in utero relinquatur; tunc alimenta sorbilia offerantur, ut iuscula capi aut gallinæ cum ovis, & croco, aut ova lombardica, quæ ex vitellis parantur, cum vino, saccharo & cinamomo, aut panis buccellæ, cum vino malvatico; & nonnunquam etiam species diamargaritonis, ac electuarii de gemmis cum vino, & aquæ bugloſſæ, Germanæ fœminæ communiter utuntur cerevisia cum saccharo, butyro, & pane, qui cibus nostris panatellis respondet. Sed ut dolor mitigetur, decocto malvæ, & fœnugræci partes eluantur, & oleo calido perfundantur, eodemque lumbi, ac pubes, vel extracta secundina, vel recenter iugulati vervecis pellis calida uteri regioni apponatur, ac lumbis, sicque obserato conopœo feneſtris ac ianuis quieti se tradat, post horas quinque aut sex pellis, aut secundina eximatur, & tota ventris regio, & hypogastrium sequenti unguento liniatur, ℞. *Spermatis ceti* ℥ ij. *olei amygdalarum dulcium, hypericonis an.* ℥ ß. *oleo myrtillorum, sevi hircini an.* ℥ j. *cerænovæ q.* ſ. fiat unguentum, quo liniatur bis in die, vel umbilico apponatur emplastrum de galbano, cum granis aliquot zibeti & moſci, cuius tamen odor ad nares non perveniat, aut sequens tela cerata toti ventri adhibeatur: ℞. *cerænovæ* ℥ iiij. *spermacis ceti* ℥ j. ß. *liquefiant simul & auferantur ab igne, in quo immerge telam cannabinam ad ventris magnitudinem*; quæ eadem remedia prohibent, ne corrugetur externa ventris regio. Verum si educto infante urina, aut alvi fex, quod frequenter accidit, involuntariè fluant, curatur ut paralysis earundem partium, sic absoluta purgatione fœmina sedeat in oleo ex decocto foliorum lauri, betonicæ, salviæ, libanoridis, origani, pulegii, florum camomillæ, rorismarini, stœchados; moxque inungatur oleo lumbricorum, liliaceo, vulpino, in quo etiam coquatur catellus, quoad ossa à carne dissolvantur, & tunc facta colatura & expressione, adde styracis, calaminthæ, bezoini, opoponacis, thuris, masticis an. ℥ j. aquæ vitæ modicum, adipis anserini, ceræ an. q. ſ. fiat unguentum.

Localia.

Pellis aricetina.

Vrina & facies fluxui involuntarius.

Quod si extractionis violentia, genitalia matris sint laniata, ita ut ani & vulvæ foramina in unum coierint, vult Mercatus, futura sar-

Laniata genitalia.

cien-

ciendum quidquid perinæi laniatum est, vulnusque exactè tractandum, sed quia cicatrix obducta partes in partu postea dilatari impedit, ita ut nunquam fœmina pariat, quantumvis parturiat, nisi partes denuò novacula seiungantur, ideo potius fovendas eas partes, sic consulo, lavacris adstringentibus, ut singula labia vulneris seorsim occalleant, plures enim vidi, quibus ea foramina coierãt, & nihilominus bene habeant ac nullo inde incõmodo acquisito, feliciter pariebant.

Hæmorrhagia & exulceratio.

At si post eductum infantem, aut hæmorrhogia sequatur, aut horum exulceratio, aut rorminа in ventre fiant, aut rugosus, vel tumidus venter evadat, curabis ea symptomata, ut propriis capp. infra dicendum est.

De partu Cæsareo.

Cap. III.

Definitio.

Cæsareus partus est scita ac dextra vivi aut mortui infantis extractio ex utero matris, quæ fœtum aliter excludere non potest, idque citra vitæ discrimen amborum, aut alterius, servata etiam concipiendi facultate, hoc arte Romanorum Primus Scipio Africanus ex matris utero sectus, Cæsaris nomine fuit insignitus, sed nece matris. Tunc autem Cæsarea sectio censetur necessaria, quando & mater & fœtus ita sunt debiles, ut aliter salvare nequeant. Duplex vero huius sectionis usus, unus, ut vivus extrahatur fœtus; alter ut mater & fœtus ita sunt debiles, ut aliter salvari nequeant. Duplex verò sectionis usus, unus, ut vivus extrahatur fœtus? alter ut mater in vivis conservetur, licet dubia res sit, quia melior est spes in ancipiti, quam certa desperatio, ubi præsertim de hominum confœderatione periclitatur ob coniugium dissolutum, aut de generis extinctione, ad quod pertinet vel nomẽ familiæ, vel dignitas aliqua, vel hæreditas ingens, aut principatus. Hac ratione in Hispaniæ annalibus Regem Navarræ Sanctum servatum legimus, hunc enim matre à Saracenis inter venandum trucidata, per vulnus in ventre acceptum exertam manum ostentantem; superveniens nobilis Gevarra extraxit, ac clanculum enutrivit, eumq; postea de principis electione disceptantibus procerибus obtrusit, controversiasque sedavit, à quo mirifico latrocinio nobilis latronum familia in Hispania nomen accepit.

Porrò

Porro cauſæ, propter quas ſectio hæc adminiſtrari debet, ſunt, ſi infans nimis craſſus fuerit; aut gemini vel plures unà exitum affectent: Si mola carnea, aut monſtrum ſit coniunctum: Si non conuenienti ſitu prodeat, ita, ut nec ſui ipſius, nec aliorum ope in meliorem reduci queat; vel quia mortuus iam nec calcitrat, nec ſibi ipſi auxilio eſſe poſſit: vel quia ex morbo adeò intumuerit, ut ipſi per locum conſuetum exitus denegetur, tametſi hoc caſu forcipe potius conterendus, ut ore uteri per partes exeat, ſicuti ſuperiori capite dictum eſt. Ex parte matris cauſæ ſunt, ſi fortè viæ anguſtiores extiterint, vel quia meatus natura ſtrictior, idque ob ætatem, propterea quod nimis iuvenis nupſit, vel quia ſenio iam confectæ uterus exaruit: aut quia ex cicatrice, vel callo obducto anguſtior factus, clauſus ve ſit, ut in atretis, de quibus dixit Avicenna, quibus uteri concluſi ſunt, non concipiunt, aut ſi concipiant, in partu moriuntur, unde patet poſſe hac arte ſalvari, quæ ab antiquis pro deploratis fuerunt habitæ. Accedunt enarratis cauſis plerique tumores in utero, aut eius oſculo ſuborti, de quibus 2. libro copioſe dictum eſt, qui ſi eas vias ita coarctarint, ut fœmina parere nequaquam poſſit, non propterea partus, cuius tempus eſt præfinitum, differri tamdiu debet, donec tumores ſuppurentur, aut curentur, præſertim ſi lentè procedant. His de cauſis etſi periculo plenam, utilem tamen eſſe hanc ſectionem, ac feliciter adminiſtrari quam plurimis experimentis comprobatum eſt, quæ apud Rouſetum legere haud pigeat.

Cauſa. *Ex parte infantis.* *Ex parte matris.*

Indicia pleraque omnia, quibus deprehenditur, hanc ſectionem eſſe neceſſariam, ex ſenſibus deſumuntur, præſertim ſi gemini ſint, aut plures, aut ſi ſitu non naturali prodeant: at ſi craſſus aut tumidus, ex ventris mole; ſi vero mortuus fuerit, ſigna petenda ex capite præcedente, ſicuti & tumorum ſigna ex lib. 2. Et anguſtiæ viarum ex 1. cap. lib. 1. huius operis; fœtus imbecillitatem, ex debili & remiſſo motu, matris verò languor, ex pulſu imbecillo, & impotentia ad motum ac reliquas actiones obeundas, deprehenditur.

Signa.

Ad curationem igitur accedentes prius conſiderandum, an poſſit faciliori alio modo fœtus extrahi per medicamenta, ſuperiori c. deſcripta. Conſiderandum etiam an ſigna adſint lethalia, quo in caſu opus nõ aggrediatur, ne ſi mulier pereat, ſectioni ac temeritati tribuatur mors. At ubi cordatè omnia penſitaveris, ſi mulier robuſta ſit natura,

Curatio. ſeu adminiſtratio partus Cæſarei. *Paranda.*

tura, quamquam ex morbo aut labore debilis, ad opus se accingat accersitus chirurgus, præsente etiam medico, & in promptu comparatis inprimis instrumentis ad id necessariis, novacula nimirum acuta, novacula globosæ cuspidis, acu cuspide triangulari filo traiecta, spongia molli, panno lineo, molli, ac veteri complicato, & imbuto decocto adstringenti calido, adsint etiam liteamina, quæ & mulieri substernantur, ac circumponantur, quibus contegatur sang is, qui promanabit, ne, & mulieri, & assistentibus terrorem incutiat, fasciæ, præterea, linamenta, stuppa bene pexa, pulvilli adstringentibus medicamentis respersi.

Posteaquam cuncta hæc fuerint in promptu, prius monenda fœmina, ut alvum, & vesicam exoneret, quo vacua deorsum concidant, ac minus impediant, tunc si viribus utcunque constet, situanda mulier est supra lecti marginem in dorsum inversa, ita ut tibiæ nonnihil propendeant, sed firmiter coniunctæ serventur, ipsa verò à robustis, & animosis familiaribus blandè sustineatur: aut, si vires sint prostratæ, semidecumbens continenda, ita tamen ut versus pedes aliquātulum propendeat tibiis æqualiter extensis.

Sectio. Tunc latus, quod voles, colliges, vitato illo, in quo jecoris aut lienis fuerit affectio: Si vero hernia sit, in latere herniæ facienda sectio est, ne utrinque hernioſa maneat mulier, &, quia ibi intestinum non hæret sed extra est, ideoque citius, quam in oppositum latus, uterus decumbit. Hoc facto optimo atramento locum inscindendum notabis, linea oblonga recta per abdominis longitudinem, cavendo ne caput vel cauda musculi lædatur, sed enim eodem atramento in quatuor aut quinque distantibus locis, quatuor aut quinque parvas lineas transversaliter decussatas, super lineam primam rectam, notare oportebit, super quas futuræ puncta invicem sibi respondentia ducantur, quo recta fiat gastroraphia. His peractis sectio cutis super lineam rectam fiat novacula acuta, quæ ad pinguedinem usque adigatur, esto autem vulnus longitudinis dimidii pedis, aut circiter, postea eodem sectionis tramite musculi Epigastrii cautè inscindendi, tunc, implorato divino auxilio, uterus ipse, cuius corpus tunc primum se offert, circumspectè secandus, ita ut alta sectio non fiat, ne fœtus, si fortè adhuc vivat, lædatur, sin mortuus sit, citius omnia peragi possint, incipiatur vero sectio à summo ipsius uteri, & deorsum ducenda, quo

caveantur

caveantur loca vaſorum ſpermaticorum, & teſticulorum, quod novacula acutiſſima exequetur, cuius tamen cuſpis globulo æreo, aut plumbeo muniatur, ne acumine lædatur infans.

Secundo poſt fœtus, & ſecundinæ extractionem, linteamine tenui blando, & veteri octies, aut ſæpius complicato, & ſequenti decocto quod in promptu debere eſſe diximus, madido, ſanguis abſtergendus, ita ut eadem opera moderato eiuſdem decocti calore, foveantur partes, ſanguis ſiſtatur, & ſanies abſtergatur. Habet autem decoctum ſic. ℞. *herbarum arthemiſiæ, abſynthii, agrimoniæ, betonicæ, altheæ, florum malvæ arboreæ, florum ac foliorum granatorum roſ. rub. ſic. an. m. 1. radicis ariſtolochiæ rotundæ, cyperi, ſquinanthi an.* ℥ ß. *fiat decoctio in lib. vj. vini craſſi, rubei, auſteri, ad tertias*, in quo madefiant linteamina, tunc uterus in locum convenientem reponatur, abſque ipſius ſutura, nam ipſe in ſe concidit, vulneri vero ipſius abdominis ſutura adhibeatur, commiſſis labiis, ſecundum decuſſatas, quas diximus, lineas idque quam diligentiſſimè, ne frigore interiora afficiantur, adſit interea miniſter, qui inteſtina, quæ tum iuxta vulnus occurrunt introducat, ne acu lædantur, aut inter ſuturæ puncta occludantur, nec tamen peritonæum, aut uterus, aut quippiam aliud quam cutis, & ea quidem paucis punctis conſuenda eſt: poſt ſuturam, reliqua ex arte peragenda, ſicuti in aliis recentibus vulneribus, unguentis, cataplaſmatis, & fomentis, ad id dicatis, ſummopere frigus ſemper cavendo.

Fomentatio & ſanguinis cohibitio.

Decoctum adſtringēt.

Tertio habenda eſt uteri ratio id quod fit peſſariis, & inunctionibus, peſſaria indantur effigiata in formam penicilli, pollicis craſſitie, ſatis longa, quoad uteri uſque cavitatem adigi poſſint, parantur ex linteo, ut cerea candela perforata in modum penicilli fiſtulati, ſeu cannulatæ tentæ, linteo aut bombace obducto, inunctoque butyro recenti, aut pinguedine gallinæ, aut oleo roſaceo cum vitello ovi, fit autem perforatus, ut ſaniei pateat tranſitus; longus, ut muniat collum, & os uteri, ne ſaniei acrimonia afficiatur, idcireo dixit Hippocrates, ſi cui uterus ſuppuratus fiat, huic conducit ſpecillum unctorium in uteri os demittere: in eundem uſum clyſteres uterini per menthencritam iniiciantur, qui ipſum foveant, abluant, abſtergant & conſolident, parabuntur autem ex ſupradicto decocto additis ſingulis lib. ℥ ij. hydromelitis.

Ablutio, abſterſio & ſolidatio.

li. de ſuperfœtatione. tex. 12.

Quarto victus ratio adhibenda ex cibis boni ſucci, non admodum exquiſita, ſicuti in reliquis vulneribus, ſed mediocris, ex iuſculis, ac rebus reficientibus, alvus interim reſpondeat, aut mollientibus clyſteriis ſollicitetur.

Scholium.

Quaſt. an gaſtrorraphia iutò adminiſtrari poſſit. b. meth.

Muſculi Epigaſtrii] *Poſſe hoſce muſculos, & peritonæum tutò ſecari, inde colligitur, quod ſæpè abdominis vulnera, per quæ inteſtina exciderant, feliciter ac expeditè curari vidimus. Scribitur autem Galenus, mediocre foramen angustiori ſalutarius eſſe, ut liberè retrudantur inteſtina. Nec admodum formidanda hæmorrhagia erit, quia paucæ inſignes venæ eò loci occurrunt, nec ſubinde ſpaſmi periculum eſt, quia ſectio fit in loco commodo, non in capite, aut in cauda, ſed in medio muſculi, vbi nulli exquiſitæ nervoſæ fibræ exiſtunt, quæ propter rem infenſam, ad ſuum principium cum violentia, ac doloroſa diſtentione retrahantur. Sed & finis extremitatum, qui eſt in interiori parte, multò eſt laxior, quam circa vertebras, ubi cohæret, quod ſingulari naturæ providentia fuit factum, ut poſſit abdomen liberè contrahi, vel diſtendi, ieiuno aut pleno ventriculo; craſſo aut macilento corpore: ſano, aut hydropico; aut etiam in gravidis mulieribus.*

Occurritur primæ obiectioni.

Secunda.

Tertia.

At ſi forte hernia, ſeu ruptura, ob peritonæum diſſectum, male conſolidatum, maneat, magni id boni loco haberi debet, ſiquidem tam exiguo malo declinantur duo alia ſumma, quæ aliter vitari non poſſent, matris, & fœtus præſentanea mors, quippe naturâ præferunt homines, ambiguæ & ancipiti valetudini, deformiorem, ſed ſecuram vitam. Nec inſuper perterrere nos debet uteri inſciſi magnitudo ulceris, quia eius eſt uteris naturæ, ut confeſtim fœtu extracto, in ſe collapſus contrahatur, ita ut per primam (quod aiunt) intentionem conſolidetur, adiutus præſertim à calore nativo, & humido radiculi, & à circumiacentibus partibus ſuaviter munitus. Licet autem idem venas multas, & arterias habeat, non magis pertimeſcenda hæmorrhagia eſt, quam in naturali partu, in quo perinde omnes dilacerantur; ſed facile per ipſius os, ſi opus ſit, iniecto uterino clyſtere, evacuata prius debita copia, conſolidatur, diligenter animadvertendo, ne quid præter naturam intus remaneat.

Quarta.

Quinta.

Roboratur ſententia.

Cum igitur ſectio veſicæ, ob eiuſdem calculum feliciter ſæpiſſime cedat; hæc uteri, quæ longe tutior, facilior, & utilior, & urgentior, ac magis neceſſaria eſt, perquirenda omnino erit, & animoſe adminiſtranda. Inſuper cum uterus

tanto

tanto apostemate affici possit, ut interdum in hypogastrio eum aperire oporteat, periculosiori sæpe loco, quam ubi cæsarea sectio fit: Cumque rursus adeo magno ulcere affici possit, ut integer fœtus mortuus, aut ipsius ossa, ad intestina usque & abdomen perveniant, & inde per sedem, aut abdominis sectionem à natura reiiciantur, quidni uterus pari, aut maiori necessitate confidenter secari poterit?

Hoc tamen advertant medici, exercendam hanc sectionem non esse, nisi in desperatis omninò casibus; nam Hippocrate dicente, extrema, & admodum periculosa remedia, non nisi extremis morbis sunt adhibenda; præsertim a. à medico poterit exerceri, ubi à natura, vel casu, antea facta vel tentata fuerit. Admonitio prima.

Porrò servari pariendi facultatem, post hanc læsuram, mihi perdifficile est, ne dicam impossibile, tametsi enim consolidatus uterus possit concipere, in artu tamen post ingentem cicatricem dilatari satis non poterit, nisi cicatrix denuò hiscat, expultrixque uteri dispergatur, ac proinde infirmior evadat, idcirco aut periclitabitur mater, aut oportebit eandem cæsuram denuò reserare, ac per eam fœtum extrahere, ideo in definitione, ubi ab aliis additum fuerat, salva pariendi facultate, nos concipiendi virtute superstite, posuimus. Secunda.

Advertant etiam medici id, quod ad successionem maximè interest, infantem supervivere non posse in utero, mortua matre, nisi in eodem ictu temporis quo anima ex matris corpore migraverit, ab utero extrahatur, aut paulo ante, dū in agone puerperæ est, præsentibus adhuc spiritibus vitalibus; huius rei causa est, quia vita & motu puerperæ cessante, cessat etiã infantis vita, & motus cordis, qui in infante pendet ex distentione, & contractione duarum arteriarum umbilicalium, qui motus ubi cessat in matre, è vestigio cessat in infante, quia non ante umbilici cessionem spiritum per os trahit, nec in utero per os respirare potest, secundinis involutus, uteri parietibus occlusus, & tot mucoribus circum fusus; ideoque quotquot cæsaris nomine fuerunt salutati, Scipio, Cæsar, Manlius, Sanctius ac reliqui, qui supervixere, palpitante, aut adhuc viva matre fuisse eductos, credendum est. Tertia.

De abortu.

CAP. IV.

ABortus quasi à naturali ortu remotus, dicitur imperfecti, & ante maturitatis tempus, fœtus exclusio. Hæc si intra septimum diẽ

Definitio. contingat, effluxio nuncupatur, à quibusdam obstetricibus falsum
Effluxio. germen: à die quadragesimo aborsus, sive abortus, nam inter hasce voculas plerique inutiliter distinguũt, aborsũ nuncupantes, deper-
Deperditio ditiones, quæ primis mensibus conceptu exorso fiunt, abortus vero,
Partus ille. quæ ultimis, & propriè pariendi tempus eveniunt, quæ enim octavo
gitimus. contingit mense abortus vacari non consuevit, sed partus illegitimus
Species. quia vivunt, in Ægypto, & aliis in locis. Est affectio in genere excrementorum præter naturam.

Causa. Porrò abortus, vel ab externis causis fit, vel ab internis: inter-
Interna ex narum aliæ ad corpus pertinẽt, aliæ ad animum; ad corpus quidem
parte corporis. quatuor intemperies, nam calida humorem depopulatur, à quo fœtus destitutus corrumpitur. Ex frigida, quia naturæ inimica parvum alimentum fœtui suggeritur: Ex humida ligamenta inprimis non solidescunt, & humore plenis acetabulis facilè fœtus suffocatur, & humore retentrix infirmior fit, quam ut possit fœtum ad debitum tempus continere; atque ex nimia humiditate, orificii matricis amplitudo patula & hians redditur Sicca intemperies abortus causa est, quia ligamẽta, veluti chordæ, exsiccata disrumpuntur, & fœt⁹ nutrimento destituitur, subindeq; corrumpitur, haud secus ac planta in terra arida, & arenosa. Sunt etiam internæ causæ, fœtus mortuus; inutilis, ac vitiosa fœtus moles; flatus: & uteri quilibet tumor præter naturam: aut ulcus, aut morbus acutus vel febris 5. aph. gracilitas & nimia fœminæ extenuatio: aut crassitudo, vel obesitas, crassa enim totum in se alimentum convertit, gracilis autem sufficientem non habet, & utero est minus capaci, demum internæ etiam censentur causæ diarrhæa ingens, tormina acuta, stranguria cum ardore, & inflammatione coniuncta. Ex parte animi sunt omnes eius passiones, ut ira, gaudium
Ex parte a- immodicum, tristitia, risus præsertim horror seu timor. Externæ sunt
nimi. horrendus obiectus, aut repentina hominum dimicatio: mortuorum
Externa. & laniatorum inspectio: latronum incursus, fulgur, tonitruum, ignis accensus in ædibus propriis, aut vicinarum; bombardarum & nolarum sonitus: constitutio australis inconstans & partum clemens: aër fœtidus cloacarum: frigidus etiam nimis, aut impense calidus, quippe nimia frigiditas fœtum perimit, caliditas halitum intercipit, & in utero suffocat: teter etiam dolor lucernarum aut funalium extinctorum: vel venenata substantia, aut pestilens: ea insuper omnia, quæ dissol-

dissolvunt uteri acetabula, per quæ fœtus alimentum capessebat, ut violenta exercitatio, saltus, equitatio dura, aut vectio: gravioris oneris gestatio, tussis, sternutatio, vomitus violentus, casus vehementer concutiens, aut ventris ictus fœtum contundens: balneum, quia laxat, nimia evacuatio, venæ sectio, hæmorrhagia, nam mulier sanguine missio abortit, idque magis, si fœtus sit grandior: immodicus, aut mali succi cibus, vel potus, media longa, & arcta ieiunia: debilitas ipsius fœtus: coitus maxime post septimum mensem debilitat, & abortum provocat, quia vincula remolliuntur ac dissolvuntur, transitus per herbas, quæ abortum provocant, & menstrua, arcta alligatio, qua fœminæ plerumque utuntur, ut corpori venustatem concilient, in quem etiam usum assulas ligneas, seu eburneas, ac etiam ferreas Venetæ, Anglicæ, & Antvverpienses ad sternum, & pubem, haud sine fœtus detrimento subiiciunt. Vteri præterea nimia magnitudo, vel exiguitas, abortus causa est, & vitia quælibet totius vel principis alicuius partis.

Indicia, quæ futurum abortum portendunt, sunt lac sponte fluens è mammis, præsertim aquosum: mammillarum spõtanea extenuatio; nam, si gemellos habent, dextra mamma gracilescit, marem, si sinistra, fœmellam amittit: laterum ventrisque superioris coarctatio, lumborum, & coxarum gravitas, & ad metum segnities, capitis & oculorum dolor, ventriculi morsus, frigiditas extremorum, animi deliquia, febris, horror, convulsiones, quæ si retrorsum fiant, & veluti comitiali morbo afficiatur mulier, medicamentorum violentia, procuratum abortum accusat, ut retulit Aëtius: Quod si fœtus iam moveri cœperat, rarior languidiorque motus evadit, cumque abortiendi tempus instat, aqua primum sanioſa ab utero profluit, loturę carnis similis, deinde cruenta, hinc purus sãguis, postea grumi, ac demum fœtus ipse formatus, aut informis excluditur. *Signa.* *Hipp. 5. aph. 38.* *Lib. 16. cap. 19.*

Quæcunque præter naturam tenues utero gerunt, secundo mense abortiunt, priusquam crassescant: causa est alimenti penuaria, vel humorum pravitas, & uteri imbecillitas, quæ nec trahere potest, nec habet unde trahat. Primis mensibus fœmellarum magis abortus contingunt, ultimis masculorum, rationem tradidimus capitulo *de morbis acutis prægnantium.* In abortu quam *Prognostica.*

quam in legitimo partu longè gravius afficiuntur, & torquentur fœminæ, minus verò læduntur illæ, quæ firmiores sunt, quam quæ laxam habent alvum, & partes uteri debiles, minus etiam periclitantur, quæ ætate sunt provectiores, quam primiparæ, facilius tamen abortit, quæ fœtum, ad tolerandam famen minus dispositum gestat. Si hyems australis, aut pluviosa sit, ver siccum, & Aquilonium, inquit
3. aph. 12. Hippocrates, mulieres, quibus partus ad ver instat, ex quavis occasione abortiunt, causa est, quia humida, ac mollia, & rara reddita corpora, per hyemem tepidam, ad intimas sui partes descendentem frigiditatem facilè admittunt, ac præsertim si subita mutatio fiat, quia imbecilla prægnantium corpora, repentinam inclementiam perferre nequeunt.

Curatio. Curatio tota sita est in præseruatione, nam facto abortu, non differt à curatione eius, quæ legitimè peperit. Si igitur ab aliqua intemperie abortus fieri consuevit, introductione contrarii curatur: si à morbo quovis, providendum ei debita ratione. Si ex assumpto pharmaco, ex relatione id dignosces, præcavebis vero iis, quæ hypercatharsin prohibent, vim nimirum, & acrimoniam medicamenti retundentibus, ut aqua tepida cum saccharo, amylo, syrup. viol. portulacæ, aqua hordei, & similibus; si ex sanguinis missione abortus impendeat, reficientibus omnino & roborantibus utendum, de quibus infra 4. remediorum genere: Si ex humoribus acribus & mordacibus, ex doloribus lumborum, & inguinum ac pudendi, cum erosionis, vel exulcerationis sensu id captabis, & ex reliquis quæ humoris prædominium demonstrant, quem ante conceptum purgabis, & cibis boni succi attemperabis. Si à tumore duro, mola, aut uteri hydrope, curatio ex propriis capitibus petenda; dignosces vero tumorem, ex dolore & tactu: molam, quia toto ferè gravidationis tempore sanguis aut virulentia aliqua ex utero instillat, hydropem, quia digiti tactu osculũ uteri gracile, & obscuratum ac humidum persentitur circa initium: procedente vero tempore, cum fœtus movetur, venter intumescit, ad contactum dolet, febris adest, dentium stridor, & reliqua suo loco dicta. Si vero ab aliis causis fiat, curatur quatuor remediorum generibus: ac primo, si ab humorum copia fiat, dignoscitur ex pletoriæ signis, & quia iuvenculis boni habitus primis præsertim mensibus, citra manifestam causam contingit, ac veluti

Hypercatharsin prohibentia.

Si ex humorum copia curatio.

varices

Varices in cruribus & inguinibus fiunt, mammæ turgent, & sanguis è naribus fluit, aut per os cum vomitu, aut tussi, sæpè etiam per collum uteri. Curatur parco victu, modico exercitio diutino, sed lentè, & per intervalla facto, somnus sit paulò longior, aër temperatus, cubiculi fenestræ orientem, aut septentrionem respiciant, sanguinis missio fiat bis, aut ter ante conceptum, vel 1. 2. 3. 4. 5. aut etiam 6. à conceptione mense, quo potissimum aborire consueverit: sed in 5. & 6. cautè, & cum præmeditatione, urgenteque necessitate, & adhibitis interea umbilico, quæ 4. remed. genere dicenda sunt. Renibus verò, ad extinguendum sanguinis fervorem, adhibeatur unguentum refrigerans, sandalinum, cum oleo ros. aut viol.

Si ex laxitate.

Secundo si ex laxitate ligamentorum fiat, ob mucorum copiam proveniente, dignoscitur, quia menses fiunt, pauciores ante conceptum, & post menstruam purgationem, per duos aut tres dies mucci ex utero prodeunt, sæpè etiam cum horore, & calore. Curatur purgatione ante conceptum facta, per pillulas de hiera mastichinas cum aromate, de agarico; de rhabarb. cum agarico, & mastice: advertentes, quod hæ uteri causæ morbosæ, prius quam mulier concipiat, tollendæ sunt, nam muliere iam gravida, difficilis est earum affectionum curatio. Sic post purgationem utendum iis, quæ pituitam ab utero deducant, ac discutiant, pessis, suffumigiis, unguentis, emplastris: ut ℞.

Admonitio.

Pessi.

seminis fœniculi, arthemisiæ an. ʒ ij. cinnamomi, cariophyllorum, mei an. ʒ j. radicis gentianæ pulverizatæ ϑ iiij. myrrhæ, & tragacanti an. q. s. fiant pessaria; aut ℞. *medullæ colochyntidis, myrrhæ, nitri, cumini an. ʒ j. caricarum contusarum q. s.* fiant pessaria: hoc etiam oleum in uterum iniectum mirifice prodest, accipe colochyntidem magnam, superne incidito, eiectis seminibus ac medulla, capacitatem reple oleo irino, cooperiatur cum dissecta particula, ac in cineribus calidissimis coquatur, oleum excolato, ac in vulvam tepidum injicito.

Oleum.

Suffitus.

Suffumigia vero parantur, ex cinnamomo, cariophyllis calamo aromatico, ladano, ligno aloës, bezoino, pipere, lavendula, calamentho, arthemisia, pulegio, alipta, & gallia moscata, iunco odorato, moscho, & ambra; ut ℞. *ladani puri ʒ ß. styracis, calamintheæ an ʒ j. ligni aloës sabinæ siccæ an. ʒ ß. ambræ ϑ j. mosci g. iij. misce*, fiant trochisci pro suffumigio: aut ℞. *styracis ʒ ß ligni aloës ʒ ij. balsami, & ambræ grisea an. ʒ j. musci ϑ j. fiant ut supra*; aut linimenta hac ratione adhibeantur. ℞. *succi arthemisiæ, mentheæ an.*

Linimentum.

thæ an. ʒ ß. olei anethini, rutacei an. ʒj. vini optimi ʒ iij. bulliant in duplici vase ad vini consumptionem, & adde cinnamomi pulverizati, cariophyllorum, macis, piperis albi an. ϑ ij. moscig. v. ceræ q. s. pro linimento, quo inguina & pubes perfundantur. Aut fiat sequens emplastrum, quod iisdem partibus adhibeatur. ℞. *cariophyllorum, galangæ, zinziberis, ligni aloës an. ʒj. nucis muscatæ, zedoartæ, seminis ocymi, spicæ, croci an. ϑ ij. rasuræ eboris, margaritarum an. ϑ ij. ambræg. x. moschi g. iij. styracis. ladani an. ʒ ij.* misce, fiat emplastrum, uterum exsiccat, calefacit, & roborat. Denique cuncta ferè conveniunt quæ utero humido utilia esse suo loco diximus, at reliquis non proficientibus sudare expedit ex decocto chinæ.

Emplastrū.

Si uterus parvus.

Tertio si ex utero parvo denso, ac constricto abortus fiat, curatur iis, quæ dicta sunt ca. de utero sicco, præsertim balneis, sed his cautè, si mulier gravida jam sit.

Si à causis procatharcticis.

Quarto si à causis externis fiat, à quibus plerumque accidit, eas ex relatione dignosces; fœtum autem omnino divulsum non esse, neque ligamenta disrupta deprehendes, quia sanguis nullus aut certè parcissimo instillat ex utero, ac tunc solum imbecillus est, & commotus, quia mater perterrita, defessa, dolens, percussa, vulnerata, aut aliter affecta fuit. Curatur roborantibus auxiliis, umbilico & dorso applicitis, imo etiam ventriculo, ut flatus discutiantur, feliciorique ibi facta concoctione, fœtui alimentum copiosius subministretur; valet in hunc usum sequens confectio *zedoariæ, doronici an. ʒ ij. margarit: bdellij, coralli rubei, succini, serici crudi an. ʒj. castorei ʒj. ß. musci super lapides in aqua nascentis, spicæ an. ʒ ß. cardamomi, croci, cariophyllorum an. ʒj. mellis aut sacchari q. s.* dosis ʒ ij. cum vino; prodest confectio Alkermes de hyacintho, smaragdina, de citro, de gemmis, diamargariton, quæ omnia vires reficiunt, aut etiam diatrionpipereon, diagalanga diacyminum. Extrinsecus ventriculo applicatur oleum nardinum, de mastice, de absynthio, cydoniorum; super insperso pulvere aromatici ros. calami aromatici, diarrod. coralli, ros. rub. absynthii, menthæ ex quibus etiam cum ceta fiat linimentum, additis g. v. aut viij. moschi, capitur autem ʒj. ceræ pro ʒj. olei. Umbilico ad fœtum roborandum applicatur, mica panis leviter torrefacta, ac vino & pulveribus aromaticis respersa; pomum odoriferum assum eodem vino & pulveribus involutum, aut carnis semiassæ frustum, cum iisdem speciebus; emplastrum de corticibus castaneæ Montagnanæ, aut aliud dictum

Roboratio fœtus.

Ventriculo.

Vmbilico.

Emplastro.

comi-

comitissæ à Varignana descriptum; vel emplastrum de rasura panni coccynei, positum suprâ cap. de prægnantium moderamine: efficacius adhuc est id, quod recipit *Ladani* ʒ ij. *galangæ* ʒ j. *nucis muscatæ, nucis cupressi, boli armeni, terræ sigillatæ sanguinis draconis, balaustiarũ an.* ʒ ß. *acaciæ, hypocystidis an.* ʒ j. *masticis, myrrhæ an.* ʒ ij. *gummi arabici* ʒ j. *therebinthinæ venetæ* ʒ ij. *picis naualis* ʒ j. ß. *ceræ q.* 5. fiat emplastrum, applicetur pubi, ac si pruritus supervenerit, remoto emplastro, locus inungatur unguento rosar. aut refrigerante Galeni. Facile paratu hoc est ℞. *olei myrthini, cydoniorum, masticis an.* ʒ j. *hypocystidis, acaciæ, boli armeni, sanguinis draconis an.* ʒ j. *sandali citrini* ʒ ß. *ceræ q.* 5. fiat unguentum; plura alia reperies cap. de prægnante morbo acuto correpta.

Animadversione dignum est, esse fœminas non paucas, quæ etsi gravidationem bene valeant, statim tamen à conceptu valetudinariæ fiunt, & ægrotant, quia habitu sunt biliosa, aut utcunque morboso, ideoque illico à menstruis retentis, mille symptomatum generibus corripiuntur, à quibus per alvi solutionem sponte, ac leni medicamẽto factam liberantur, prævenire tamẽ præstat ante gravidationis tempus, & pravum habitum in meliorem commutare, facta sanguinis missione, deinde purgatione ex diluto rhabarb. bis in septimana sumpto, si humores sunt biliosi; si vero adusti, decocto foliorum senæ, & post gravidationem à purgatione abstinere, nisi plurimi prædictorum succorum abundent, & certo fœtum perdituram constet, tunc enim modicum rhabarb. cum saccharo ros. porrigere licet, aut cydoniatum purgitivum, & ea quæ roborando sanguinem mundificant, de quibus c. de calida uteri intemperie, dictum abundè est. *Admonitio*

Scholium.

Teter ẽnim odor lucernarum] *Monet mortalium superbia, ut Plinii verba etiamsi invitus hoc loco inseram. Miseret, inquit, atque etiam pudet æstimantem, quam sit frivola animalis superbissimi origo, cum plerumque abortus causa fiat odor à lucernarum extinctu, his principiis nascuntur tyranni, his carnifex animus: tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius existimas, sed partum, tu cuius semper in victoria mens; tu, qui te Deum credis, aliquo suc-* 7. nat. hist. 7.

ceſſu tumens, tanti perire potuiſti: atque etiam, hodie minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente, aut etiam, vt Anacreon Poëta acino uvæ paſſæ; aut, ut Fabius ſenator prætor in lactis hauſtu uno pilo ſtrangulatus: is demum profecto vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit. Hæc Plinius. Sed eo etiam humana fragilitas, & miſeria devenire ſolita, ut & in utero matris, labores quoque experiatur homo, & mortem, ita ut fatigetur antequam indigeat, & nondum natus moriatur.

De partu vitioſo.

CAP. V.

CUm quatuor ad naturalem partum requirantur in genere conditiones, ut videlicet fiat tempore debito; debita figura; cum debitis ſymptomatibus; & moderatis expurgationibus; ubi erratum committitur in una, vel pluribus ex hiſce conditionibus, non naturalis appellatur. Ac ſi in tempore error ſit, aborſus dicitur, de quo ſuperiori cap. ſi in figura, vitioſus partus; ſi cum ſævis ſymptomatibus, difficilis; Secunda vero relicta, diminuta ac nimia lochia, ad expurgationes pertinent. Confundunt ſcriptores difficilem partum cum vitioſo, nos clarioris doctrinæ gratia de vitioſo hoc capite, de difficili in ſequenti verba faciemus.

Differētia. Tunc autem fit vitioſus partus, cum fœtus una è quatuor potiſſimum figuris exit, quippe aut pedibus promitur, aut manibus, & hoc dupliciter, quia interdum ambobus ſe præſentat, interdum uno: ſimiliter nonnunquam ambabus manibus, plerumque una duntaxat. Tertia figura eſt, quando egreditur obliquus, id eſt, in latera, idque dupliciter, aut in alterum latus, aut in ventrem. Quarta duplicatus, quæ etiam figura gemina eſt, aut enim primitus natibus propinquat oſculo uteri, aut capite, & plantis pedum ſimul iunctis, quas omnes figuras Hipp. poſuit, eas vero, ac plures ad eaſdem reducendas depinxit Eucharius Rodion.

1. de morb. mul. 47. Lib. de partib. homin.

Cauſa. Contingit vitioſus partus duabus potiſſimum de cauſis, uteri videlicet ſpacioſitate, vel quia mater in partus labore, dum acerbiſſimi ac extremi cruciatus parturiendo ſæviunt, nullo loco conquieſcit, ſed modo ſurſum ſe jactat, modo deorſum, nunc in hanc, nunc in illam

partem,

partem, his enim de causis fœtus non consistit, sed huc ac illuc labitur, eas posuit Hipp. quibus adde capitis infantis debilitatem, quo, qui ligamenta disrumpere nequit, manibus vel quavis alia parte id efficere conatur. Porro indicia vitiosi partus ferè omnia coniecturalia sunt: nam si vehemens dolor adsit, & mulier prædicto modo se verset, verendum omnino est, ne inversa figura fœtus exeat, cunctæ vero inversæ figuræ, adeo periculosæ sunt, ut ipsæ mulieres sæpius pereant, sæpissime infantes, nonnunquam matres una cum fœtibus, vel si felix, & fortunatus fuerit part°, saltem difficillimi sint, inter hosce tamen minus periculosi censentur, qui in pedes exeunt, quos lati- ni Agrippas propterea dixere, & malum omen portendere semper rati sunt, vel quoad corpus, vel quoad animum. *Lib. de nat pueri.* *Signa.* *Prognostic.* *Agrippa.*

Curatur vel potius præcavetur vitiosus partus tribus remediorum generibus, ac primo quidem situ parturientis, & infantis. Satagendum itaque ut mulier, dum parturit, semper quieta sit, ac debito modo collocata, uti cap. *de partu naturali* dictum est. Dolores, quoad fieri possit, patienter sustineat, quia sic minus agitabitur. Aêr sit temperatus, sed neque cibo impleatur, imo si fieri id possit, ieiuna conservetur, aut saltem exhibeatur cibus exiguæ molis & plurimi nutrimenti, quippe ventriculo cibo pleno, dilatari uterus nequit, ac dū extenditur, magis mulier laborat; exhibeantur igitur ovorū vitelli cum vino, epata gallinarum, iuscula earundem, aut pasta sacchari cum ambra, mosco & aqua ros. Lusitani (*alcorsam*) vocant. *Curatio.*

Secundo iis medicamentis utendum, quæ partum facilitent & dolorem minuāt, sic enim mulier minus agitabitur, ea conscripta reperies bap. sequenti, præsertim autem adhibeantur fotus, & linimēta blanda, itemque pessaria, ex myrrha & castoreo, sic fœtus facilio- rem ac leniorem exitum inveniet, & mater cum minori ærumna, & cruciatu pariet. *Partus facilitantia, & dolorem mitigantia.*

Tertiò ac præcipuè universa vitiosi partus providentia in eo consistit, si obstetrix suo ministerio curet, ut fœtus naturali figura prodeat? parturiens igitur, competenter, in lecto locata, elevatum habeat corpus, ac si fœtus in dextrum latus infixus est, in sinistrum cubet, & vice versa: si vero matris positura infantis situm corrigere nequeat, tunc chirurgus, diligensve obstetrix, quæ natura molliusculas habeat manus, vel oleis & unguentis delibutas, unguibus præcisis, ne fœtus *Obstetricis opus.* *Infantis reductio si in pedes.*

offendatur, ac in unum conductis digitis, primum curet, ut; si fœtus figura naturali appropinquat, in ea conservetur, quod qua ratione fiat, & quæ sit naturalis figura primo huius lib. c. iam diximus. At si in ambos exeat pedes, non est muranda hæc figura, sed tentandū erit, ut manꝰ infantis in crura, & suras demissæ, una cum pedibus molliter prodeant nā difficulter fieri potest, ut pedes sursum versus iterū retrudantur, quo naturaliter exeat: sin autem manus pedum musculis non applicet, sed in sublime erectas habeat, periculosissimus fit partus, & brachia læduntur. At si in manus ꝑcidat ambas, oportet obstetricem humeris apprehensis partum eousq; intrò reducere; quoad manꝰ lateribus applicet, ac deinde suo modo ad egerendum remittat; ꝙ pariter intelligendum venit de manu vel pede singulari, utrumq; enim initio reduci debet, ut pariter ducantur manus, &, si fieri id queat in caput egrediatur. Consimilis diligentia adhibenda, si super genua, latus, aut quamvis aliam partem procubuerit, vel si complicatus exierit, pedibus capiti adiunctis, aut natibus primitus exeuntibus; quippe in hisce de reducendo fœtu habenda est cura, quod si non consequitur, tunc mulieris pedibus comprehensis, ipsam vehementer concutere opus est, donec fœtus aliam repræsentare figuram comperiamus, ut enim motio, & agitatio iis, quæ naturaliter pariunt, periculosa existit ꝙa naturalem figurā invertit; sic, ubi figura non naturalis est, conducit, quia eandē in naturalem convertit. Illud semper observantes in prædictis reductionibus, ne manus aut tenella pueri brachia plurimū tractemus, ne fortè ob teneritudinem divellantur, laxentur, flectantur, & exarticulentur. Verum si partus simplex aut unus non fuerit, sed gemini, iiq; simul se promanant, si in caput prodeant, obstetrix alterum post alterum deducat, ita tamen, ut posteriorem è manibus non emittat, & priorem debita figura conservet.

Si in manus.

Si complicatus.

Geminus infans.

At, si non capite sed pedibus ambo exeant, danda etiam opera est, ut alterum quam commodissimè, eo pacto, quo supra in simplicibus docuimus, excipiatur. Si vero ita ad exitum tendant, ut alter capite, alter pedibus sese præsentent, elaborandum pari studio erit, ut qui prior ex iis fuerit, is prius educatur, ita tamen ut neutrum alterum inter exeundum allidat; tamen si, qui posterius exit, in pedes converti denuo possit, ut caput foribus obvertatur, tutum id quidem foret, quod pariter in simplici intelligendum. Reliqua ad hanc operationem attinentia, videre licet c. de fœtu mortuo.

De

De partu difficili & laborioso.

CAP. VI.

INter reliqua animantia sola mulier paritur difficilem partum, quippe quæ sola maximos inter pariendum sustinet cruciatus cuius rei naturales causas assignant, debilitatem fœminarum nostri generis; earundem vitam otiosam, & magnitudinem capitis infantis, præcipua tamẽ ex divinis oraculis petenda, ac referenda in lapsum primæ mulieris, voluit enim altissimus sexum illum, qui tantarum ærumnarum causa fuit, huic subiici calamitati, ut scriptum est Geneſis 3. Dicitur autem difficilis partus ille, qui cum fœtus vel matris periculo accidit, vel quia cum gravissimis fit symptomatibus, vel quia tardius procedit, ita ut longo tempore prematur mulier. Reponitur difficultas pariendi sub genere immodicè contentorum, nam etsi fœtus non sit res præter naturam, nec pars utero gerentis; proportione tamen respondet iis, quæ nascuntur, & familiaria sunt, ut fructus, & ova. *Definitio.* *Species.*

Causa huius rei, in universum aut externæ sunt, aut internæ. Externæ quidem quæ partus difficultatẽ inferunt, sunt Aquilonaris constitutio, aut intemparata, veluti nimis calida, quæ vires dissolvit; frigida aut sicca, quæ uterum dẽsat; moderate calida, & humida ad partum facilitandum valet. Sunt etiam externæ causæ omnes animi passiones, quæ distrahere possunt, quo minus mulier tota huic actioni sint intenta, ut ira, mœstitia, verecundia, timor, vehemens ipsius partus dolor, & inconveniens situs parituræ, ut si stet, aut sedeat. *Causa.*

Internæ vero causæ sunt ex parte mulieris, ex parte fœtus, & ex parte membranorum. Ex parte mulieris, quia cum imbecilla sit, enixu seipsam iuvare non potest: aut quia anhelosa est ita ut non valeat spiritum cohibere. His accedit vigilandi impotẽtia, doloris privatio, insensibilitas, mansuetudo, nimia pinguedo, & obesitas præcipue omenti vel nimia extenuatio, & siccitas, sic ut ligamenta dura extensaque partui non cedant, qualia plerumq; habent annosæ 40. annum excedentes; qa iis uteri musculi exsiccati sunt, ac minus extensibiles. *Interna.*

Facit enim difficultatem partus exigua vulva, aut tumor in locis genitalibus, vel caro iisdem adnata, vel obliquitas cervicis uteri, calculus vesicæ, aut vrinæ copia in eadem, aut excrementorũ in intestinis

ſtinis multitudo; aut tumentes hæmorrhoides, nam qua ratione os uteri comprimendo, conceptum impediunt, eadem partum reddunt difficilem; adhæc uteri diſtentio, oris ipſius ſtructura, & colli longitudo, aut ſi oſſa pubis nimiũ conſerta ſint, aut parturiens puella, nec dum vigorem adepta, magis etiam primiparæ ãguntur & ob imperitiã corpus aptè præparare ignorant. Ex parte fœtus cauſæ ſunt, ſi inuſitatæ magnitudinis exiſtat, aut exiguus nimis, qui nec vincula diſrumpere queat: nec uterus ei adæquetur: aut ſi magni capitis, vel admodum exigui, hic enim non aperit vias, nec ab obſtetrice apprehendi poteſt; ille difficulter egreſſum invenit. Similiter ſi parvi ponderis aut debilis ſit, quia tunc ſeipſum adminiculantem non præſtat: fœmina inſuper maiorem ſemper infert dolorem, quam mas, quippe quæ, debilior cum ſit, non ita ſibi inter exeundum auxiliatur; ſubinde ſi plures fœtus ſint, aut ſi mortuꝰ, aut monſtroſus, aut ſi informem aliquã carnem ſecum iunctam habuerit: aut ſi figura aliqua, præter naturam oſculo uteri appropinquet. Ex parte membranarum partus redditur difficilis, ſi aut non abrumpatur ſecundina ob craſſitudinem, aut ob tenuitatem priuſquam eſt opus, dilaceretur, humore ſiquidem evacuato, infans præ ſiccitate debitè non devolvitur, nonunquam etiam difficilis accidit partus, quia vaſa umbilicalia collo circumvoluuntur, duobus aut pluribus interdum gyris, quod ſtolidis mulierculis vanæ prædictionis occaſionem ſæpe præbet infelicitatis nimirũ, filiolus meus ſic natus 8. tamen ſupervixit menſes, matre pia in puerperio deſiderata, ego utramque feliciſſimum iudico, qui melioribus fruuntur vita: Si autem amnion membrana ſola hiſcat, antequam fœtꝰ in utero volvatur, tũc loci moleſtia totus afficitur. Huc reducere oportet uteri imbecillam expultricem, & validam retentricem: nam mater abdominis muſculis, infans propriis viribus, uterus otiante retentrice, & irrita expultrice, partum facilem parant: difficulter tamẽ ſemper fœtus egreditur, ſi mortuus ſit, aut ſyderatus, aut duplicatus.

Ex parte fœtus.

Ex parte membrãarum.

Facilis partus cauſa.

Signa. Significant partum difficilem fore, primo conſuetudo difficulter pariendi: deinde præſentia cauſarum, potẽtium id efficere, quarum externas iam numeratas, ex laborantis & aſſiſtentium ſermonibus dignoſces: ſic etiam, ſi ſit tenella; aut nimis profecta, aut alias debilis, ob debilitatem matris partum fieri difficilem iudicium eſt: ſi vero vẽter ſit magnus ex parte fœtus, quia aut totum corpus, aut membrum aliquod

aliquod magnum eſt, ipſum autem debilem eſſe, ex languida & tarda motione percipitur, qui ſi mortuus ſit, à motu prorſus ceſſat: ventris adeſt frigiditas, dolor circa umbilicum gravis, ſpiritum fœtidum mulier exhalat, color faciei mutatur, reliquaque adſunt ſigna cap. *de fœtu mortuo* jam recenſita.

Si ex parte ligamentorum, ex apparentibus, & ex defectu reliquorum ſignorum, id deprehendes, dolor etiam circa dorſum, aut ad clunes tendes, difficilem partum portendit, ac, ut Raſius ſcribit, multa pante artus tempus expuitio, quia inde contrahitur ſiccitas, qua nihil facilitati pariendi infenſius eſt.

Dolor verò pectinem, & partes anteriores prope vulvam occupans, in muliere robuſta, facilem promittit partum, præſertim ſi mulier conſtanti ſit ac bono animo, & anhelitum habeat laudabilem, ſpes eſt ſalutis, & matris, & fœtus. Utrumque tamen ſæpe periclitatur, ſi contraria adſunt, omnis enim partus difficilis, præter vitæ diſcrimen, alia etiam incommoda affert, nam ſæpè ex magno conatu peritonæũ rumpitur, prope umbilicum & inguina, ac exeũtibus inteſtinis hernia fit. Aut frangitur vena pectoris ſeu uteri, unde phthiſin incurrunt, ſanguinis ſputum & tuſſim, dilatetur interdum pupilla, ac viſus offenditur, quod Avenzoar notavit. Magnus Albertus, in lid. de ſecretis mulierum, partum aliquando adeò fieri difficilem adſtruit, ut omnia oſſa frangantur, & fiat ſciſſura continua ab ano ad uterum, quod ultimum ſæpè vidimus, nec tamen ruptio eſt, ſed dilaceratio cutis. *Prognoſtica.*

Curatur partus difficilis quatuor remediorum generibus, victu, ſitu, medicamentis tam externis, quam internis, & manus opera: Collocetur igitur mulier in conclavi non admodum calido, neq; frigido, ac in aëre temperato, per 20. dies circa partum degat, cibus utatur emollientibus, ut juſculis gallinarum pinguium, oleribus cum oleo, vel butyro paratis, vel cum iure pingui, conferunt caricæ, dactyli, uvæ maturæ penſiles, ovo ſorbilia, potus ſit vinum dulce pauca dilutum aqua, aut cereviſia cum ſaccharo & butyro, demum eſto cibus paucæ quantitatis, facilis concoctionis & optimi nutrimẽti; potiſſimum autem inſtante jam partu, nec multa alimentorum copia nec varietate mulier gravetur, ne diſtractus calor ad alimenti cõcoctionem, minus ſufficiat parturitionis operi: Exerceatur mulier motu ac levi deambulatione; idcirco ultra precum & divinitatis religionem mulieres, *Curatio.* *Deambulationes.*

De ambulationes. devotiones, quas Novenas vocant, ad longinquiora templa, circa hoc potíſſimum tempus inſtituiſſe crediderim; fiat igitur deambulatio recta, non flexuoſa, cuius finis eſto modica laſſitudo, quæ fatigationem non attingat. Somnus ſit vigilia longior, vitentur animi accidentia, lætamque & placidam vitam fœmina degat: partu adventante, frequentior admittitur coitus, alvus reſpondeat, ſin minus, glandibus utendum potius, quam clyſteriis, niſi iam in ipſa parturiendi actione mulier ſit conſtituta, alias fiant potius inceſſiones ex decocto malva-

Inceſſiones. rum, altheæ, camæmali, ſeminis lini, capillorum Veneris, meliloti, capitis agni, aut vervecis, vel fomentationes & evaporationes ex eo- 10 dem decocto, à quibus inguina, venter, perinæum, ac loci muliebres

Inunctiones. oleis perfundantur emolliẽtibus, veluti irino, amygdalarum dulciũ, camomillæ, anethino, cum pinguedine anſeris, gallina, & medullæ cruris vituli, ac muſcilagine ſeminis lini, & fœnugræci, quibus etiam os ſacrum liniatur, ut facilius cedat

Collocatio. Secundò parturiens protinus in ſella collocari non debet, ſed obſtetrix prius os uteri tangat, ac dum paululum apertum non invenit, ut lentè ac parum moveatur, jubeat: neque poſtea ſedeat mulier, neque ſtet, ſed manibus innitatur, contra lecti aut menſæ ſpondam, aut aliud quodvis ſuſtẽtaculum, ita ut ſit ſufficiens ſpatium pro obſtetri- 20 ce ſuſceptura infantulum; ſuſtineatur vero à viris vel mulieribus, reſpirationem cohibeat, ac propellat ad anum & uterum, ut quæ alvum exonerare nititur. Interim obſtetrix, & adſtantes animum addant, &

Lib. 3. 6. 3. conſolentur mulierem, ut in Theodecto Plato monet; & Galen. in lib. de facultatibus natural. *præſertim vero juvenculæ, & primiparæ* bona alantur ſpe, moneanturque, ut dolores patienter ferant, neque importunè ſe exagitent, ne fœtus convertatur in pedes, aut ſitum alium, unde partus fiat non ſolum difficilior, ſed vitioſus, maximè vero, ſi ob nimiam pinguedinem difficilis fiat part⁹, præcipua eius facilitandi ratio conſiſtit, in congruo parturientis ſitu, ob id collocanda in lecto, 30 aut ſella prona, genibus flexis ad fœmora: deinde ex arte tractanda lenientibus: os uteri, obſtetricis digitis, oleo ſeſamino, aut ſimili aliquo delibutis, ſẽſim dilatetur, idq; pari penſu fiat, ſi os uteri, vel cervicis eius ex ſiccitate adſtricta fuerint, quo in caſu mollibus clyſteriis ex iuſculis, & oleis uti licet.

Medicamenta. Tertiò medicamentis tum externis, tum etiam internis. Si

itaq;

itaque intemperies adsit, & illa quidem frigida, inceſſiones fiant, fomentationes aut evaporationes ex ſequenti decocto, ℞. *foliorum malvæ, altheæ m. 1. ſeminis lini ʒ j. ariſtolochiæ lib. 1. coquantur in aqua, & oleo camomillæ* poſt fotum inungatur ſequenti linimento, ℞. *muſcilaginis fœnugræci, & ſeminis lini extractæ cum vino albo an. ʒ j. ariſtolochiæ longæ & rotundæ pulverizatæ an. ʒ j. ſtyracis liquidæ ʒ j. propoleos ʒ ij. olei amygd. dulcium, lil. alb. an. ʒ ij.* reducantur ad formam linimenti; aut oleo ſambucino, & jhaſmino, vel etiam hydræleo partes humectentur. Peſſus etiam ſic fit. ℞. *æſypi, radicis lilii origani calamenthi, an. ʒ ß. therebinthinæ ʒ iij.* conquaſſentur, & cum lana fiat peſſus, fortior paratur ex æquis portionibus ellebori nigri, opoponacis, ac fellis taurini, aut fiat ſuffumigium ex ſtipite caulium, myrrha, & felle taurino, aut ex ungula muli, aut ex piſcibus ſalitis; aut reliquis non proficientibus, emplaſtrum ventri applicetur, ex ſucco rutæ cum ʒ j. pulpæ colochyntidis. Interius autem aſſumat parum vini, diluti aqua arthemiſiæ, aut micam panis vino Hippocratico intinctam, aut aquam cinnamomi cum aqua angelicæ, aut olei cinnamomi, vel macis guttas vj. cum jure pingui, & multo croco, mirificè prodeſt ſæpius in vino generoſo præbere trochiſcorum de myrrha, cinnamomi, croci an. ʒ ß. aut guttas aliquot extracti de croco, vel ſuccini albi ϑ ij. aut ʒ j. in eodem vino, aut in aqua liliorum alborum, aut guttulas olei eiuſdem, cum quo etiam ſi umbilicus inungatur, partum accelerare ferunt: Et uſitatum eſt. Aut ℞. *corticum utriuſque caſſiæ an. ʒ ß. cinnamomi ʒ j. croci ϑ j. aquæ arthemiſiæ ʒ iiij. miſce*, detur tepidum; hæ inſuper ſpecies partum maturant, *cinnamomi ʒ ß. croci, corticis caſſiæ fiſtulæ, an. ʒ j ſabinæ, capill. Ven. diptami, baccarum lauri an. ϑ ij. oſſis decorde cerui ʒ ß, ſaccharo ʒ j. ß. tenuiter cuncta pulverizentur ac miſceantur*, doſis ʒ j. aut ij. in vino vel ovo ſorbili. Pilulæ hæ partum etiam facilem reddunt: ℞. *cinnamomi ʒ v. florum camomillæ ʒ iij. caſſiæ lignæ ʒ iij. ß. ſtyracis, rubeæ, croci, radicis ſquinanthi an. ʒ ß. cum ſyrupo de arthemiſia*, fiat maſſa, doſis ʒ j. eiuſdem aut maioris efficaciæ ſunt aliæ, quæ recipiunt *ſabinæ pulverizatæ ʒ ij. ammoniaci, aſæ fœtidæ an. ʒ ß. bdellii, myrrhæ an. ϑ ij conficiantur, corticis caſſiæ fiſtulæ ʒ iij. bulliant in ſ. q. vini albi ad medias, colaturæ adde iuris cicerum rub. ʒ ij. croci, ac ammoniaci an. ϑ j. vel* ℞. *cineris urachi infantis ʒ ij. cinnamomi ʒ ʒ. piperis longi, galangæ an. ʒ j. ſeminis plãtaginis, endiviæ an. ʒ j. ß. ſeminis lavẽdulæ ϑ iij.* fiat pulvis ſumẽdus

Intrinſecus ſumenda.

Pulueris.

Pillulæ.

Pulueres alii.

cum aqua ſabinæ, aut arthemiſiæ; validior eſt, qui ℞. *pulveris præſcripti, confectionis alkermes an.* ℈ *ij. trochiſc. de myrrha* ʒß. *caſtorei* ℈ *j.* ſumatur in qua arthemiſiæ, aut vino albo; fortiſſimus erit, ſi addantur ℈ ij. boracis, ut Lobelius præcipit, tum ad adducendas ſecundinas, tum fœtum vivum aut mortuum. Eſt enim borax officinarum ex iis, quæ à proprietate fœtum educunt, ut idem ſcribit, Fallopius, Montuus, ac plerique alii, pro mirifico ſecreto. Dolorem etiam ſedat, & partus difficultatem mulcet ſequens elegma. ℞. *Carnis dactylorum* ʒ *iij. muſcilaginis pſyllii, ſeminis cydoniorum an.* ʒß. *ſeminis pœoniæ, cinnamomi an.* ʒ *j. caſſiæ lignea, croci an.* ʒß. *pulveris peucedani* ℈ *ij. oſſis de corde cervi g. vj. cum ſaccharo diſſoluto in aqua ſabinæ*, fiat elegma, doſis cochleare, ac ſuper bibat mulier ʒ iij. huius decocti. ℞. *radicis graminis, petroſelini an.* ʒ *j. arthemiſiæ, nepetæ, an m.* ß. *ſeminis aniſi, fœniculi an.* ʒ *j. in q.* ʃ. *aquæ*, fiat decoctum ad lib. 1. cum quo etiam, quæ ſuperius diximus, capi poſſunt, prodeſt hauſtus olei amygd. dulc. A proprietate verò iuvant borax officinarum, de quo ſupra ad ℈ ij. cum vino, ſimi accipitris, vel falconis ʒ j. betonicæ, ſeu ſabinæ, ſcobes ʒ j. aut lavendulæ, aut ʒ iiij. aquæ, in aqua ablutus fuerit nidus hirundinis, vel ʒ iij. ſucci gallitrici, vel decocti galli vetetis: ſed & partum maturare, primæ notæ ſcribunt autores, anguium fenectam lumbis alligatam; idem præſtat corallus, aut anagallis dextro cruri appenſa, lapis apuliæ, ſtyrax, coriandrum viride, Jaſpis, polygonii radix, aut ariſtolochiæ, aut ciclaminis pudendi orificio, aut fœmori alligata, ex quibus æ:ites, ſeu aquilæ lapis brachio aligatus, fœtum continet, cruribus appoſitus, facit, ut brevi ac ſine dolore mulier pariat, ſed & magnes, manu ſiniſtra à parturiente detentus, ut Leonus ſcribit, fœtum expellit, aut diptamus, vel corrigia ex pelle cervi cuncta, demum ſmaragdus, radix ocimi, & polypodium tritum, quæ etiam plantis pedum alligata, fœtum cient.

Elegma.

Decoctum.

A proprietate partũ expellẽtia.

Manus opera.

Quarto manus opera, & obſtetricis, aut chirurgi miniſterio, & ſi ſecundinæ craſſities, ſoliditasve partum impediat, Aëtii conſilio cautè ipſa abrumpenda eſt, obſtetricis unguibus, aut ſcalpello. At ſi tenuitas tunicarum fecerit, ut, quia intempeſtivè abrumpuntur, humore fluente ante debitum tempus, uterus ſiccus evadat, infundatur muſcilago altheæ cum ptiſanæ cremore tepido, aut cum malvæ, aut fœnugræci decocto, aut, cum antea dictis medicamentis humectantibus,

bus, pudendum foveatur; haud quaquam tamen permittendum, ut vehementer uterus lanietur, ac etiamsi nulla medicamenta prosint, puer tamen vivus dissecari nulla ratione debet, quamvis Avicenna, Aëtius, & Moschio id præcipiant; *non enim licet unum interficere, alterius vitæ gratia*, sed implorato divino auxilio medicamentis, insistendum: Si tamen mater in partu moriatur, fœtu intus vivo superstite, quod ex motibus, & subsultationibus infantis coniicitur, tunc posthabita matris ratione, expedit eiusdē matris os, & genitalia patentia servare, ut per has vias anhelitum recipere infās possit, deinde hypochondrium sinist: ū inscindere oportet, ea ratione, qua superius retulimus c. *de partu cæsareo*, quippe dextrum latus liberum ingressum non ita præbet, ob subiectum epar, prospiciendum tamen, ut dum extrahitur fœtus, spina tota obstetricis palmæ incumbat, ne exarticuletur. Si tandem levi occasione uterus laxetur, aut inter parturiendum promineat, quod sæpe fit, pariat mulier decumbens in lecto, quod etiam caveri potest, ano impositio panno, in modum pilæ oblongæ, quam in quolibet conatu obstetrix fortiter comprimat.

Admonitio

Infans vivus ex utero matris mortuæ.

De secunda relicta.

CAP. VII.

SEcunda, quæà latinis loculus etiam appellatur, à Græcis vero chorion seu deuterion, sic dicitur, autore Aëtio, quasi secundum ab utero fœtus domicilium, ac receptaculum, & est quasi radicatio multorum vasorum: hoc autem, quoniam umbilico infantis hæret & umbilicus postremo ex utero exit; alias non accederet, per ipsum puero nutrimentum: ideo fœtu exciso foras prodire necessum est; contingit tamen sæpius, ut fœtu in lucem edito, ipsa præter naturam detineatur, quæ affectio, etiamsi nos perturbare non oporteat, tamen contemnenda non est, nam cum diu detinetur, cerebro, cordi, & ventriculo, terribilia infert symptomata, & dolores, ac cruciatus intolerabiles, & vaporibus ab ea putrescente elevatis, interiora corrumpuntur, ex quibus etiam uterus afficitur, morbus causatur in numero & excessu.

Porro secunda cum detinetur, nonnunquam uteri fundo con- *Species.*

1. *de morb. mul.* iuncta est: interdum seiuncta & instar pilæ convoluta, circa aliquam uteri partem consistit, Egit de hac affectione Hipp. in lib. de morbis
2. *Epid.* 18. & in Epidemiis.

Causa. Detinetur secunda plurimis de causis, vt ex quovis animi pathemate, aliove subito casu enixæ adveniente, aut si odoramenta sua via maribus adhibeantur, aut ex potu aquæ frigidæ potissimũ vero, si uterus ocyssimè à partu claudatur; aut si umbilicus infantis, à quo ipsa pẽdet, ab inexercitata obstetrice resecetur, antequã ipsa propellatur.

Signa. Signis ad dignoscendum hanc affectionem opus non est; tamen secunda relicta, purgatio malè procedit: venter attollitur, & durescit, febris suboritur acuta; dolor per vniversum corpus, maximè infra umbilicum, gravitas ventris, tormina, suffocatio, ac tandem ipsa secunda, si diu detineatur putrefacta, eiicitur, aut in saniem dissoluta exit. Nonsolum autem detentam, sed uteri fundo alligatam comperies, si ante tempus puer emissus fuerit, & id quidem citra magnos dolores, nam præcedentes labores fiunt, dum vasa rumpuntur. Non violenter extrahenda secunda est, ne uterus procidat: nec eius eductio parvi facienda, quia, quo magis retinetur, eò maiorem concipit putrefactionem: periclitantur sæpe mulieres, ac moriuntur, si adhæreat secundina, & contineatur; vel ob usum acrium medicamentorum ulcus in utero fit, idcirco antequam putrefacientia aut corrosiva adhibeantur, id prædicendum ad vitandam calumniam.

Prognostic.

Curatio. Curatur 4. remed. gener. primo provocatione tussis & sternutamenti, si vires non fuerint debiles, ex castoreo, elleboro, & pipere, per hæc enim mediæ corporis partes comprimuntur, extremæ vero exprimuntur, & subinde uter⁹; deinde etiam vomitoriis, si reliqua nõ profint: iuvat autem vomitus, non quatenus ad superiora movet, sed quatenus expulsivam facultatem membrorum inferiorum excitat. Naribus insuper applicentur suffumigia ex unguibus capræ, & plumis perdicis, ac reliquis iam dictis c. *de uteri suffocatione*, uti etiam ex fimo equi arido, columborum, aut aquilæ: ex semine porri, urticæ, allio, resina pini, elleboro albo, aristolochia, nigella, quia hæc omnia uterum deorsum fugant, & sternutamenta provocant, cum vero iam circa pectinem dolores senserit fœmina, spiritum vehementer cohibeat inferius comprimendo, manu etiam validè super ventrem apposita.

Secun-

Secundò utendum iis medicamentis, quæ secundinam eiicere nata sunt, præsertim autem, si à frigore retineatur, aut si uterus à partu statim obseretur; sequens potus sæpiuscule exhibeatur, si febris absit: ℞. *sabinæ, arthemisiæ an. m. 1. fiat decoctio in aqua ad lib. ß. colaturæ adde vini optimi lib. 1. cinnamomi ʒj iterum leviter bulliat*, laudatur etiam decoctum, vel aqua fabarum destillata, ut aqua florum croci, quæ detergit, secundas pellit, & dolores sedat, aut etiam ʒ j, croci leviter triti, mirificè tamen sequens prodest. ℞. *trochiscorum de myrrha, ʒj. rubeæ ʒ ß. croci, & castorei an. ʒj.* detur in vino albo, aut iure gallinæ, vel in prædicto decocto: valet ʒ j. seminis panacis ex vino pota, aut cum melle appositæ, aut decoctum centaureæ maioris, diptami, aristolochiæ longæ, & eryngii: aut cunctorum simul, quæ etiam fœminibus appositæ prosunt: vel talis confectio concinnetur: ℞. *sabinæ, aristolochiæ, acori an. partes æquales, melle excipiantur, dosis ʒ ij. cum decocti mentastri, aut lupinorum*: hoc insuper præsidium utilissimum est. ℞. *opoponacis. galbani, fellis bovini an. ʒ i. castorei ʒ ß. detur cum aliquo ex prædictis decoctis*, si fœmina valdè periclitetur; eiusdem virtutis est hic pulvis: ℞. *lupinorum, sabinæ an. ʒ. j. myrhæ, opoponacis an. ʒ ß. castorei g. x. in pulverem minutissimum redu cantur*, dosis ʒ j. cum decocto pulegii aut brassicæ, aut cum melle, fiat confectio, Commendatur ovis, aut capræ secunda arefacta, & ex vino tenui hausta, aut in pessis subdita, aut collo appensa. Pessaria enim fiunt ex mercuriali, arthemisia, salvia, iride, pæonia, tritis & unguento ros. exceptis, aut adipe anserino, quæ etiam in forma emplastri ventri applicentur: potiora conncinantur ex allio, asphato, bezoino, stercore accipitris, galbano, gentiana, sagapeno, brionia, scamonia, nitro, diptamo, quorum aut alicuius eorum accipe ʒ j. & cum succo, vel decocto, arthemisiæ, aut mercurialis excipiatur: œsypus etiam cum butyro & meliloto suppositum secundam extrahit: aut ℞. utriusq; aristolochiæ, sabinæ, nasturtii an. partes æquales, tria cum felle bovis excipiantur, ac fiant pessi: crocus itidem panno lineo involutus locellis apponitur; aut leporis coagulum illinitur, cum porri succo, & croco. At si res ferè sit desperata, ad efficaciora pessaria deveniendum, quæ comparãtur ex decocto cucumeris silvestris, cũ succo eiusdẽ, oleo irino elleboro, staphysagria, & colochyntide, addito modico felle tauri. Suffit⁹ insu-

Secundam expellentia.

Pulvis.

Confectio.

Pulvis.

Pessi.

Suffitus.

insuper aromatum subtus adhibeantur, quales ex cassia, nardo, flore iunci odorati, arihemisia, sabina, diptamo, pulegioque conficiuntur, hoc suffitus mulier suscipiat, undiq; vestimentis contecta. Vtendum præterea enacatismatis, perfusionibus ac fomentis actu calidis, ex prædictis herbis, quæ potissimum administranda sunt, si os uteri fuerit clausum. Deniq; nisi magnus sit sanguinis fluxus, omnia conferunt quæ menses movent, fœtum mortuum ac molam expellunt: de quibus omnibus suis locis sermo factus iam est.

Manus operatio.

Tertiò manus operatione; ideoque interea temporis, dum superius scripta adhibentur, obstetrix, si os uteri nonnihil aperiatur, manum sinistram calidam, & pingue factam in uterum immittat, ac secundam leviter extrahere tentet, quæ si alicui uteri parti convoluta inhæserit, facile educitur: si autem uteri fundo sit conexa, quod indicat fractam ac diruptam à vasis fuisse, umbilicumq; parum oportunè resecatum, tunc demissa similiter manu sinistra, oleo liliorum peruncta, comprehendere tentet, nec tamen in rectum deducat, ne vulva procidat, sed leniter primũ hinc inde circumagat, deinde paulo validius attrahat, sic enim obedit, & à connexu dissolvitur. Quod si uteri os adhuc claudi, & connivere deprehendatur, crebris oleorum perfusionibus ac dictis iam evaporationibus insistendum. Vbi advertendum, haud quaquam expedire, ut umbilicus resecetur, antequã secundæ prodeant, contra quod faciunt Germanæ ac Belgicæ fœminæ, quæ illico umbilicũ rescindunt, & secundas medicamentis educere conantur; potius tamen aliquot ex prædictis auxiliis prius tẽtanda, quæ si prosunt, per spatium *iiii.* aut ad summum vi horarum, (quo tempore in sella excavata mulier sedeat, ut propendens infans pondere suo secundas secum deferat, providendo interea, ne ipse periclitetur) tunc quia si diutius puer pendeat, in discrimine erit, aut morbosus evadet, ad resecationem umbilici veniendum, cuius caudex parturientis fœmori alligetur, quo minus in uteri fundum, commeare possit secunda: at si umbilici vasa mucore plena appareant, citius rescindi potest, quia fœtum morbosum indicat, postea rursus ad sternutamenta, & reliqua præsidia veniendum

Admonitio

Quartò si neq; prædictis medicamentis neque unguibus extrahi possit, suppurantia in uterum iniici oportet, ut sic putrefacta à natura expellatur, ad id valet unguentum basilicon in multo oleo amygd. dulc.

Suppurantia.

dulcet&diliorum diſſolutum,aut in decoctione,quæ recipit *radicis malvæ, viol.an.* ℥ *ij.radicis ariſtolochiæ* ℥ *j.ſeminis lini, fœnugræci an.* ℥ ß. *florum camomillæ, centaureæ minoris an.p.*1 *tritici p.ij. fiat decoctio,in aqua & oleo,in cuius* ℥ *iiij.diſſolve unguenti baſilicons* ℥ *ij. ægyptiaci* ℥ ij. ad deterſionem, arrodit enim,abſtergit, & expultricem movet.

Tandem infanti, prædictis laboribus defatigato, providendum, calefaciendo ipſum eadem ſecundina,ſi iuncta exeat,vino calido madida,aut certè calidis linteis, vel potius inter panes recenter coctos, calido vino, & aqua naphæ, vel lavendulæ irroratos,infans collocandus,atque halitu eius fœminæ, quæ cuminum, aniſum, cinnamomũ, aut vinum ore detinuerit, tracto inſuper infantis umbilico, calidis digitis modicè compreſſis, idipſum faciendum, ſi utcunque imbecillius, & ſine ploratu,aut cum reſpiratione exigua exeat. *Pueri providentia.*

De mola poſt partum in utero relicta.

CAP. VIII.

MOlæ cauſas, & differentias, ſuo loco adduximus, nunc autem expendendum eſt,plures ne ſint, quæ poſt partum in utero relinquuntur, parvæ, & non adhærentes, an una duntaxat grandis, & adhærens. Cognoſces autem, molam poſt partum in utero relinqui, quia toto geſtationis tempore, fœminæ ſolito ſunt grauiores, dolet uteri regio, & inguina,ac reliqua adſunt molæ indicia ibi recẽſita,præterea difficulter pariunt, & à partu nihil aut parum levantur, ſuperſunt enim dolores circa umbilicũ,in dorſo, & inguinibus, grumoſus profluit ſanguis,multus, carnoſus, niger cum torminibus, & anxietate,ab excretione nullum ſequitur levamen, imò nauſea vomitus, inquietudo, anxietas: venter in tumorem per circuitus elevatur, dolores etiam per intervalla ſuccreſcunt, quaſi nitente natura contractione expellere: Et ſi mola grandis ſit, poſtquam ſemel ad imas partes deſcendetit, ſurſum iterum ad ſuperiora revertitur,natura nequeunte tam grandem molem expellere, nec uteri collo capere. Pulſus fit parvus,frequẽs,debilis, febris ſubſequitur, urina ſupprimitur, aut guttatim excernitur, & plurima demortui fœtus ſymptoma- *Li.3 c. de mola.* *Signa.* *Mola plures.*

ta apparent: at si molæ plures sint, & parvæ, per intervalla post partum, succrescentibus doloribus, excernuntur.

Prognostic. Li. de steril.

Porro si plures molæ sunt, & exiguæ, nec adhærescentes, pericu-li nihil adferunt, & fœminæ, dicente Hipp. facilè restituuntur, ut, quæ cum lochiis paulatim citra magnam noxam educantur: verum cum una, & grandis est, ac adhærescit, periculosissima existit, & plerumque ex ea mulier perit, idcirco eius eductionem, sicuti secundinæ, aut fœ-

Curatio

tus mortui, quam ocyssimè procurare oportet. Educetur autem iisdem plane remediis, quæ c. *de fœtu mortuo*, & *de retenta secundina* dicta sunt: Hipp. cit. tria potissima posuit præsidia, uteri & locorum eius e- 10 mollitionem, & apertionem, alvi purgationem per clysteres irritantes, & uteri infusiones, & cucurbitarum admotionem, quæ motus principium præstent ad inferiora. Reliqua sunt administranda ut c. *præcedenti, & de fœtu mortuo.*

De torminibus post partum.

CAP. IX.

vide sup. c. de fœtu mortuo ferè in fine.

ACerbissimi dolores post partum, in ventre inferiori, & à renibus 20 in laterum mollitudinem, & inguina puerperis succrescunt, qui duorum aut trium, sæpe etiam plurium dierum spatio per intervalla exacerbantur, sic ut fœminæ anhelitum comprimant, & videantur quasi, velle alterum fœtum ejicere. Sunt, qui negant primiparis hoc contingere, & causas afferre conantur, quod ex prima gravidatione, minus adhuc sit uterus defatigatus, subindeque frigidum aërem minus admittat, quod insuper ex reiterato dolore magis offendatur, ac tandem quod sic Deus voluerit, quo minus fœmina abhorreret ab imprægnatione, quæ tamen omnia anicularia videntur, æque enim graviter primiparas, & eas, quæ sæpius peperérunt, hisce torminibus 30 divexari, testantur multa experimenta, imò & fœminæ, ac virgines, citra puerperium ante mensium eruptionem, iisdem cruciari solent ex sanguine crasso, qui non ita facilè penetrare potest, ut foras ejaculetur. Fiunt enim in puerperis hæc tormina, ex concreto grumosoque sanguine, quem natura per vias non assuetas, neque satis patentes etrudere nititur. Fiunt etiam ex flatuosa substantia, ac suscepto à

partu

partu frigore, ob enixæ & obſtetricis imperitiam. In ſuper ex acriori, mordacique ſanguine; ac tandem ex uteri in aliquam partem inclinatione, ob laborioſum partum. Aqua cauſa ſi fiat, cognoſcitur, & curatur, ut c. *de uteri inclinatione dictum eſt*; ſi à frigiditate, ut c. *de uteri inflatione*: Si ab acriori ſanguine, tenuitate dignoſces, & quia partes inferiores calent, ſæpè etiam febris adeſt, ſitis & vigilia. Concretum craſſum, & grumoſum ſanguinem, à quo plerumque accidit, acceuſant cruciatus per intervalla, ante ſanguinis excretionem, quo excreto ceſſant, donec natura plus trudere ſatagit. Si ex mordacitate proveniant, & fœmina biloſa ſit, curatur fere ut colica, à cauſa calida: ſic præſtat bis, terve in die præbere hoc, ℞. *olei amygdalarum dulcium* ℥ iiij. *ſyrupi viol.* ℥ j. *aquæ bugloſſæ, aut ſcorzioneræ* ℥ ij. *miſce*. Non deſunt audaculæ fœminæ, quæ illico à partu, frigidam aquam præbere audent, quod tamen cum maxima præmeditatione faciendum, ac non, niſi prius cognoveris, fœminam impenſe biliosam eſſe, quo caſu cum optimo ſucceſſu fit.

Signa.

Si ex mordacitate.

Si vero ab aliis cauſis proveniat, craſſitie videlicet, & flatibus, curatur duobus remediorum generibus, quæ ſimul valeant ſanguinẽ attenuare, vias patentiores reddere, flatus diſcutere, ac dolores linire. Hæc autem per os aſſumenda, aut extrinſecus applicanda ſunt. Ex his, quæ intus ſumuntur ℥ iiij. olei amygd. dulc. dolorem ſedant, eodem oleo per clyſterem applicito, quidquid in utero eſt inteſtinorum, vicinitate linitur, & attenuatum facilius expellitur, ac viæ patentiores redduntur. Flatus etiam diſcutiunt, & vias aperiunt ℥ vj. vini Rhenani, in quo incoxerint flores camomillæ, ac ſemen aniſi; aut hic pulvis. ℞. *cinnamomi, nucis muſcatæ cardamomi an.* ℥ ß. *zinziberis* ℥ *vj. piperis longi* ℥ *j. croci* ℈ ß. fiat pulvis, quo utatur in cunctis cibis. Idem præſtat confectio diagalanga, diatrion pipereon, diacyminum, ac ſimiles aliæ: aut alius pulvis ſic concinnatus: ℞. *nucleorum dactilorum perſici an.* ℥ *j. nucis moſcatæ* ℈ *iiij. ſpec. elect. diamargar. calidi* ℥ ß. *crocig. vj. aniſi* ℥ *j. cinnamomi electi* ℈ *ij. ſacchari ad pondus omnium*, doſis ℥ ij. cum vino aut iure gallinæ, bis in die; huic conſimilis eſt alius pulvis, qui recipit *aniſi* ℥ *j. nucis moſcatæ, cornu cervi uſti an.* ℈ *iiij. nucleorum perſici, dactylorũ an.* ℈ *ij. ligni aloes, cinnamomi an.* ℈ *ij*. fiat pulvis, doſis ℥ j. cũ vino alb. Hiſp. Humores extenuãtur decocto cinnamomi, adiãchi, corticũ citri, quorũ æquales partes ut ℥ j. coquãtur in l. 1. vini ad medias ac præ-

Si ex craſſitie hum. & flatib.

Flatus diſcutientia.

Extenuantia.

ac præbeto; aut ℞. *corticis utriusq; caſſiæ, cinnamomi, capill. Veneris, ſeminis aniſi an.* ℥ ij. fiat pulvis, cuius detur ℥ i. in vino albo.

Externa ſi ex grumo. Secundò externis utendum, quibus flatus & grumus diſcutiantur, ac viæ patentiores fiant, in quem uſum ſequens cataplaſma ventri

Vnguẽtum admoveatur: ℞. *vitellos ovorum num. vj. conquaſſantur, & adde pulveris cymini ℥ j. coquantur in oleo jhaſminorum, aut liliorum, aut lil. alb.* aut ℞. *ovorum vitellos coctos ſub prunis quouſque indurentur numero xij. pulveris ſeminis lini, fœnugræci an. ℥ j. ß. florum camomillæ, donec reducantur in formam unguenti,* quod ventri ſæpius calidum applicetur, ac reiteretur; aut ℞. *farinæ camomillæ, roris marini an. ℥ j. ſeminis lini, aniſi fœnugræci, fabarum, cumini an.* ℥ j. *butyri recentis, adipis gallinæ an. ℥ ij. cum oleo ſambucino,* fiat cataplaſma: eiuſdem virtutis eſt hoc unguentum, *adipis anatis, butyri recentis an, ℥ j. ſucci ſamſuci, ℥ j. ß. medullæ cervinæ, terebinthinæ, ac mellis an. ℥ ß. myrrhæ ℥ ß. corticis caſſiæ, aloes an. ℥ iij. coquantur ad conſumptionem ſucci, & adde ceræ q. ſ.* fiat unguentum, umbilico, ac genitalibus apponantur. Cepæ etiam ſub cineribus coctæ, adde butyrum, oleum liliorum, & parum vini, ac

Inunctio. fiat cataplaſma; aut linteum madidum in oleo liliorum, camomillæ, amygdalarum dul. prædictis partibus apponito, priùs tamen eadem loca foveantur decocto, ex florum camomillæ, anethi, roriſmarini an. p. 1, ſeminis lini, aniſi fœniculi. cumini an. ℥ ij. fiat decoctio, in pari

Sacculus. quantitate vini, & aquæ, & cum ſpongia in bibita partes foveantur, aut ex herbis contuſis fiat cataplaſma, ſacculus etiam paratur ex floribus camomillæ, foliis ſicci lini, aut canabis, pulegii, origani, fœniculi, arthemiſiæ, caryophyllis, quæ omnia trita, ſacculo colligata, ac vino albo cocta, umbilico, & genitalibus apponantur: multa verò ſemina ſacculis non commiſceantur, quia fiunt ponderoſi, ac moleſti.

De immoderato ſanguinis fluore poſt partum.

CAP. X.

2. de morb. mul. 89. HIppocrates aſſignans tempus, & quantitatem puerperii, ſeu purgationis lochiorum, durare, inquit, ſi fœmellam peperit mu-

Lochiorum quantitas & duratio. lier, per 42. dies, ſed extra periculum eſſe, ſi 52. expurgetur: ſi verò maſculum peperit, diuturniſſimam fieri purgationem 30. diebus,

peri-

periculo carere, si 40. contingat: quæ vero abortiunt, si iuniores corrumpunt fœtus, paucioribus diebus, si adultiores, pluribus expurgari: sanguinis autem colorem, quasi ex sana victima esse, ac sine pravo odore; primoque sesquiheminæ mensuræ, aut paulo plura, postmodum indies pauciora, donec cessent. Moschio debitam purgationem ex eo metitur, quod sanguis prius uberius, deinde fœculentus & paucus, postremo purulentus egreditur. Hippocratis sententiam sequuntur Mercurialis, & Cordæus, ego vero vniversalem non esse existimo, ac prædictos viros longe aberrare, si cunctis fœminis eandem præfinire velint quantitatem, & tempus, nam Belgæ, & Germanæ, & quæcunq; in illis vivunt regionibus, ubi fœminæ validius exercentur, breviori multo tempore, & minori quantitate salubriter expurgantur, sæpe ad octiduum duntaxat, ut plurimum ad 15. dies, neque per id tempus perpetuò fluunt, sed per intervalla, quatuor, quinqueve plerumq; interpositis diebus: sed & in illis etiam plagis, in quibus, quia fœminæ in otio vivunt, diutius in lochiis detinẽtur, maximam reperies varietatem iuxta fœminæ habitum, & vitæ institutum: quamobrem ex conferentia, & tolerantia potius coniectura facienda est.

Causa immodici huius purgamenti, est impetus sanguinis, & eius tenuitas, laxitas viarum, vel dilaceratio vasorum: à quibus ultimis duabus causis fieri, indicium est, si statim à partu accidat, ac si semel incepta fluxio difficilius sistitur. *Causa.*

Immoderatam vero esse lochiorum purgationem, significat pulsus debilis ac frequens, impotentia, cibi fastidium, visus tenebritas, aut imminutio, gravis auditus, aurium tinnitus, vires prosternuntur, calor minuitur, & si copiosior, vel diuturnior persistat, animi sequitur deliquium, vel convulsio, aut in aph. Hipp. scripsit. grumi plerumque compacti excidunt, dolor adest in lumbis, & hypochondriis cum torsione ventris, ac duritie, & ad contactum renitentia, rigore, febre acuta, rubore faciei, & venarum duritie, ac sæpe mors sequitur: Prædicta tamen symptomata periculosiora sunt ex abortu, quam ex partu, ut etiam semper corruptiones, quam partus, graviores periculosioresque existunt. *Signa.* *5. aph. 56.* *Prognosticum.*

Curatur duplici remed. genere, & primo quidem, quamvis immodica sit evacuatio, statim cohibenda non est, sed solum victus ratione,

Admonitio tione, ac leviusculis medicamentis, quæ laxas uteri partes firmare valeant utendum, diligenterque pensitandum, quantum id, quod profunditur, naturalem puerperii purgationem excedat, quantumve vires prosternat, ac si immodica sit purgatio, quoad quantitatem, profusioni prius, quam affectui providendum, si vero duratione potius quã conferta copia, debito copiosior sit, affectum prius curabis, deinde profusionem moderaberis. Esto igitur cibus ex gallina, asa, amylo, conserva ros. antiqua, carne cydoniorum, oryza, & reliquis dictis c. *de menstruis superfluis*, quies imperanda, somnus moderatus, aut paulò brevior: ne calor longiore auctus, in partibus internis, sanguinem ulterius attenuet, quod in omni sanguinis fluxione advertendum, at si ad quietem, & resumendas vires longior somnus concedatur, id fiat, aliquantulum prius sedato fluxu, verum si diu fluor duret, tunc frigidis & adstringentibus conciliandus, sed parcus, & à quo facilè excitari possit, nec sola permittatur dormire mulier, sed præsente altera, quæ pulsum & respiratiõem, per intervalla intueatur, & obtrectet, ne in somno deficere contingat.

Cibus.

Admonitio altera.

Secundò si nimis copiosa sit profusio, arte cohibenda levioribus imprimis, quæ si satis non sint, ad fortiora veniendum: convenient sirupus de rosis siccis, de portulaca, myrthinus cum aqua portulacæ, symphyti, cap. ros. aut in aqua aurum ignitum sæpius fuerit extinctum frictiones brachiorum; inunctiones ventris, cum oleo mastichino, myrthino, superspersо pulvere masticis, myrthillorum, trochiscorũ de karabe; vel fiat fomentatio cum vino adstringenti: acetum super ventrem poni iubet Avicenna, quod in præsenti sanguinis fluore minus securum iudicio: deniq; prius moderetur, non in totum cohibeatur fluxio, ne erisypelas, tumores ve, & alia similia mala in utero concitentur, subindeq; difficilis respiratio, suffocatio, aut mors ipsa subsequatur, idcircò, nisi magna urgeat necessitas, adstringentibus, aut frigidis in puerperis utendum nunquam est. Si tamen nimium sit immoderata, & effrenis fluxio, omni, ut diximus, ratione cohibenda est: quippe satius fuerit, eorum malorum aliquod, utero aut corpori inferre, quam certam oppetere mortem, ideoq; tunc ad illa deveniendum, quæ c. *de menstruis superfluis in 5. remed. genere* abundè scripsimus, quæ hic repetere supervacaneum fuerit, præter quæ etiam laudatur vinum, in quo suffocati sint cancri fluviatiles, stercus muli ad asini com-

Sanguinem sistentia.

21. 3. *tract.* 2. *c.* 33.

Adstringentia non nisi magna urgente necessitate ad. hibenda.

ni combûſtum, aut exſiccatum, & per cribrum extractum, ac vino dilutum; ſuccus urticæ ebibitus ad ʒ iiij. aut ʒ j. ſpongiæ combuſtæ ac tritæ, & vino exceptæ, & quæcunque præterea ſiccant, & adſtringunt ſuffita, aut appoſita.

De diminuto ſanguinis fluxu poſt partum.

CAP. XI.

PUerperæ, quibus à partu purgamenta ſupprimuntur, aut dimiutè fiunt, in graviſſimos incidunt morbos, quanquam enim gravis menſtruorum ſuppreſſio oppidò offendit, non tamen perinde, ac ſi à partu naturali, vel difficili, vel etiam abortu ſupprimantur: nam, Gal. teſte, lochia non abundantia modò, ſed inſigni etiam pravitate, & vitio obſunt, quia laudabiliorem ſanguinem, ad fœtus nutrimentum, uterus allicit, relinquitq; deteriorem: quod in caſu eſt, ut prægnantes pravis humoribus repleantur, ideo non æqualis eſt multitudo, neq; æquale vitium in menſtruis, ac in lochiis, neq; pari ſpacio purgantur: ut plurimum autem melancholicus apparet ſanguis, à puerperio evacuatus, idcircò conſpiciuntur vrinæ infectæ, ac ſi fuligo quædam in eas incidiſſet. *Lochia eur deteriora menſtruis.* 3. Epid. 3. 73.

Suppreſſionis lochiorum cauſæ externæ ſunt. vociferatio, ſplendor, riſus, ſubita perturbatio, vel quodvis aliud ſubitaneum animi pathema, immoderati alimenti uſus, labor nimius, inceſſio ſuper nivem intempeſtivus aquæ potus, aut frigidi aëris acceſſus, quo nihil deteri⁹ puerperis eſt, quia ex illo, vacuum uterum ſubeunte, diſtenditur, frigeſcit, ac intumeſcit ipſe uterus, eiuſq; orificia, uti ſæpe diximus, occludũtur, unde hæc lochiorum ſuppreſſio, ſubindeq; graviſſima ſymptoma & mors ipſa ſæpiſſimè contingit, ex quo affectu chariſſima & lectiſſima coniux mea Catharina Rodrigues piæ, ac fœlicis memoriæ, ſummo meo, & conſanguineorum dolore in flore ætatis ſublata eſt, prius alvi fluore initio puerperii correpta, deinde præ cõtractadebilitate lochiis ipſis ita ſuppreſſis, ut nullis potuerint mediis ad inferiora revocari. Internæ cauſæ ſunt ſanguinis craſſities, & abundantia, quæ obſtruit, viarum ſtrictura, alicuius partis dolor, imbecillitasve, uteri anguſtum os, aut eiuſdem diſtorſio. *Cauſæ.* *Interna*

Præ-

Signa. Præter ſigna, quæ c. *de ſuppreſſione menſtruorum* relata ſunt, peculiaria lochiorum retentorum deſumuntur ex Hippoc. lib. de nat. mulieris, nam & puerperio retento tumet venter, & crura: rigor, & dolor imum ventrem, & lumbos tenet, qui quandoque ad vilcera aſcendit: animo linquuntur, & progreſſu temporis cavæ faciei partes rubeſcunt; febricitant, & interdum etiam perfrigerantur: pulſus eſt debilis, celer, & acutus, alias deficit, & aliâs attollitur: dolor procedit ad articulos manuum, crurum, & lumborum, ſic ad ſpinam, inguina, & collum: & corporis partes impotentes fiunt, ac poſtea calor quietus, ulterius manifeſtatur: vrinæ feliginoſum quid præ ſe ferunt: uteri inflammantur, & quæ poſtea exeunt graveolentia, nigra, livida ſunt, & ſi non exeant, periculum mortis eſt, pariter ac ſi citò non currentur, eodem Hippocrat. teſte. Fiunt autem ex hac puerperii ſuppreſſione febres acutæ: difficiles reſpirationes, anginæ: pleuritides, paraplexiæ, maniæ: melancholia, vigiliæ, ſanguinis ſputum, vomitus, diſſenteria, hydrops, ſæpiſſime vero, uti crebro animadvertimus, iecoris inflammationes, & phrenitides, quæ omnia periculoſiſſima ſunt niſi ſudor aliquis copioſus erumpat, quo ſæpe ab hiſce periculis fœminæ liberari ſolent.

Prognoſticum 1. de morb. mul.

Curatio. Curatio perficitur triplici remed. genere. Primo tamen conſiderandum, an lochia ſupprimantur, eo quod ſanguis ad mammas recurrat; quo in caſu ſi mulier nutrix futura ſit, non protinus ſanguis mittendus eſt, ſed inſpecto prius naturæ impetu, ſi ſymptomata ſuboriantur, vena pedis tundatur, aut cucurbitulæ fœmoribꝰ applicentur, aut quapiam alia ratione ſanguis evocetur, aut utcunq; plenitudo in morbum degeneret, iuxta morbi naturam, ex capitibus præcedentibus, curationem deſumes, fuerit tamen operæ pretium, ſiid præſentias, præcavere, quod fiet, ut iam dixímus, tribus remediorum generibus: primo quidem ſanguinis miſſione, quæ præſertim conducit, quando cauſa ſuppreſſionis multido eſt, aut ſi ſanguinem aliò confugere deprehendes, quod ex dolore vel quovis alio ſigno dignoſces, quibus in caſibus, adhibitis fœmoribus, ligaturis, frictionibus, & cucurbitulis, cum copioſa flamma, & ſacrificationibus, ac reliquis, quæ ſanguinem ad uterum revocent illico, ſi malum urget, venam pedis ſecabis, ac deinde iuxta ea, quæ capitibus ſequentibus ſunt dicenda, recipienti membro providebis, hac adhibita admonitione, quod ſi in totum

Præcautio.

Sang. miſſio

Admonitio

totum ſuppreſſa ſit evacuatio, protinus ad ſanguinis miſſionem confugies: ſi verò diminuta duntaxat, omni arte prius evacuatio ſollicitetur, & cauſis plenitudinis obvietur.

Secundo utendum iis, quæ reſerent, attenuent, ac emolliant, & vicinas partes laxent, quæ quidem potiſſimum conveniunt, cum ex ſanguinis craſſitie ſuppreſſio fit, quæ ex ipſo ſanguine deprehenditur: aut ex oſculorum venarum ſtrictura, quæ cognoſcitur ex corporis ſiccitate, & conſtrictione reliquarum venarum: facta igitur ſanguinis miſſione per latum foramen, aut per mariſcas, aut cucurbitulas, cum magis crurum ſacrificationibus: venter univerſus, pubes, & inguina perfundantur oleo de croco, de cinnamomo, liliorum alb. de napha, de ſpicanardi, de angelica, admixto modico theriacæ: ſi verò animus ſit magis emollire ac laxare, utendum oleo amygd. dulc. ſeſamino cum dialthea, axungia gallinæ, medulla crurum vituli, & ante inunctionem eædem partes foveantur, decocto emollientium, ac attenuantium herbarum, quarum ſegetem reperies capite de *ſuppreſſione menſtruorum* in 6. remed. genere: vel etiam fiat decoctum in vino & oleo, ex radice, & ſemine angelicæ, foliis hypericonis, & cinnamomo, in quo etiam decocto, fiant inceſſiones, & balnea, aut in oleo tepido ſuffumigia inſuper adminiſtrentur ex bdellio, myrrha, cinnamomo, oculis, & capitibus piſcium ſalitorum, vel ex ungula equi, aſinæ, aut capræ. *Reſeratio viarum.* *Fomentatio.*

Tertiò per os etiam aſſumantur, quæ ſanguinem fundunt, & attenuant, quod mirificè præſtat ſucci borraginis, porrorum, ac petroſelinian. ℥ ß. vel ℥ *j.* vini dulcis ℥ *ij.* capiat ſingulo mane: aut olei amygd. dul. ℥ *iiij.* vini albi ℥ *ij.* ſacchari parum, miſce; vel radicis graminis ℥ *ij.* foliorum adianthi, pimpinellæ, ſatureiæ an. m. *j.* cinnamomi, caſſiæ lignea an. ℥ ß. fiat decoctio ad lib. *j.* in fine adde croci ℥ *j.* doſis ℥ *iiij.* Peſſaria inſuper fieri poſſunt, ac reliqua, quæ præcit. c. copioſius ſcripta ſunt, ad quod omnino lectorem relegamus. In craſſitie tamen ſanguinis, attenuantibus magis: in ſtrictura vaſorum, reſerantibus, in plenitudine evacuationibus pugnabis. *Sanguinem fundentia. Interna.*

SECTIO SECUNDA.

De morbis puerperarum communibus cum reliquis fœminis.

De morbis acutis in genere.

CAP. XII.

PUerperis plura accidunt incommoda, eis duntaxat peculiaria, ſicuti ſecundæ retentio, tormina, ſeu dolores ventris, ac circa uterum, menſium diminuta, ſuppreſſa, vel immodica expurgatio, de quibus ſupra jam ſcripſimus; & ex lacte febres, de quibus in poſterum: alia verò eis cum aliis fœminis communia ſunt, uti convulſiones, paraplexiæ, inſomnia; febres ardentes, mania, melancholia, angina, difficultas anhelitus, pleuritis, pleuripneumonia, ſanguinis ſputum, alvi fluxio, dyſenteria, ſanguinis vomitio, hydrops, animi deliquia, ſyncope, ac plerique alii morbi acuti.

Cauſa. Horum in puerperis cauſa, aut eſt puerperii improſpera purgatio, diminuta, aut exuperãs: aut præexiſtens in corpore morboſus apparatus, quẽ partus labores ſuſcitârunt; aut externa aliqua cauſa, quæ alterutram prædictarum duarum commovere nata ſit, ut frigus aut animi pathemata, ac reliquæ ſuperiori c. recenſitæ.

Signa. Morbum quemlibet, ex propriis capitibus, poſitis ab iis, qui generales practicas ediderunt, dignoſces, verum ex qua cauſa originem trahat, deprehendes, quia ſi à puerperio, nihil aut diminutè fluit, cum torminibus, & graviſſimis ſymptomatibus, fœculentem, vel corruptum, vel calore ſuo partes pudendas exulcerat: vel ob admixtam alienam ſubſtantiam, uti molam, vel quippiam aliud, quod intus relinquitur, morbo materiam præſtat.

At ex præexiſtenti morboſo apparatu affectiones fieri aſſequeris,

ris, si partus laborioſus ſit fœmina primipara, corpus vitioſis ſuccis abundans: ſi vita præceſſit intemperata in cibo, ac potu, aut exercitiis, ſi aliquo morbo ante partum vexabatur, etiamſi probè à partu purgetur. Si ex puerperio morbi contingant, ab eo die initium morbi computari debet, quo lochia vitioſe fluere inceperunt: ſi verò ex morboſo apparatu, ab ipſo partus die initium ſumendum eſt. *Initium morbi à quo die computari debeat.*

Porrò iis, quæ abortiunt fœminis, graviora ab utraq; cauſa ſuboriuntur mala, quam iis, qui vitalem ediderunt partum, quippe in illis magis dilacerantur uteri acetabula, à quibus vi fœtus evellitur, quam à quibus naturaliter excidit, ut pomum nondum maturum difficilius arbore diſcerpas, quam ſi ſponte cedat, utcunque tamen periculoſum eſt, fœminas à partu laborare, quia poſt tot labores vix poſſunt morbum alterum ſuſtinere. *Prognoſticum.*

Curatio inſtituetur deſumptis indicationibus à cauſis, & quidē, ſi ex ſuppreſſa evacuatione morbus oriatur, indicationes erunt, quātitatem, qualitatem, & impetum humoris ad partem fluentis compeſcere, diligenterque providere, ne membrum recipiat, itaque unus erit ſcopus copioſiorem excitare purgationem: vel ſi id nequeas, & plenitudo adſit, ſanguinem minuere; aut purgare, ſi cacochymiæ notæ ſuperent. *Curatio.*

Verum ſi ex morboſo apparatu fiat, maius periculum eſt, & res plane in ancipiti, quippe utero ſeſe bene expurgante, ſi præſidium morbo non adhibes, exacerbatur affectus, ſi id præſtas, natura à proprio munere diſtrahitur, ac præpeditur puerperium. Videndum igitur an mulier iam ſatis purgata ſit, quo in caſu affectui providebis, alterutra, prout morbus poſtulaverit, citata evacuatione. Si verò nondum ſatis ſit evacuata, tenui victu, & optimo vivendi genere affectum conterere ſatius eſt, ac ſi videas puerperium ſatis naturæ non eſſe, nullum maius reperies præſidium, quam ulterius provocare, aut evacuare, quoad conjunctis ambobus perficiatur naturalis menſura.

Si à cauſa procathartica proveniat, quia aliquam ex duabus antecedentibus movet, ex dictis liquet, quid agendum ſit. Illud etiam conſtare arbitror, tria remediorum genere in curatione horum morborum eſſe potiſſimum conſideranda, victus rationem, ſanguinis miſſionem, ac purgationem, ſicuti in acutis gravidarum diximus.

Victus. Primum itaque, quod ad victus rationem attinet, tenuis ille sit, maximè si primis à partu diebus afficiatur mulier, adhibeantur iuscula pulli, & parum carnis eiusdem, ptisana probè concinnata, & exactè cocta, in iure pulli cum aniso, ne flatus generet; potus esto hordei aqua, parata cum passulis, aniso, & petroselino, quem utilissimum esse scio, maximè si puerpera sit benè constituta, & ventriculus robustus, vel utatur aqua cocta cum cinnamomo, corticibus citri, & aniso, aut cerevisia secundaria. Jura caponum, eorundem caro, aromata, vina generosa, lutea ovorum, ac reliqua, quæ victum constituunt plenum, quibus mulierculæ puerperas, quantumcunque acutis affici ntur, tractare contendunt, penitus uitanda sunt; nam ut Hipp. & Galenus prodiderunt, ab evacuatione conferta, ad victum pleniorem transeundum non est.

2. acut. 13.

Sang. missio. Secundo quod ad sanguinis missionem, considerandum, an acutus morbus initio puerperii, in medio, vel in fine contingat. Si initio, Galenus fluentis sanguinis impetu considerare jubet, quo inspecto, si

9. meth. 5. satis fore videbitur, totum opus naturæ relinquit, sin vero aut supprimatur, aut minuatur, tunc copiosè sanguinem mittit, tum ratione morbi, tum ad implendam evacuationem, quæ ex præscripto naturæ, copiosa esse debuerat. Si in modio tempore acutus morbus superveniat, considerandum prius, an pendeat à materia sparsa per corpus, uti febris, an à materia coacervata in aliquo loco, ut pleuritis, phrenesis, angina, & an mulier convenienti expurgetur mensura, an non; ac si materia sparsa fuerit, sive mulier minus sufficienter purgetur, sive copiosa sit evacuatio naturalis, nec tamen morbum minuat, confestim ad sectionem venarum pedis confugiendum est, sic enim humor minuitur, ac, si ita opus sit, sanguis per uterum evocatur.

Quæst. Quod si coacervata materia sit in particulari aliquo loco, ubi morbum acutum, gravem ac periculosam efficiat, qui sanguinis missionem requirat, sive mulier sufficienter purgetur, sive non, si morbus ingravescit, venas brachii è directo illi o secare quidam consulunt, sic enim facilius procedere revulsionem, derivationem, & simul evacuationem existimant, rationem adiungunt, quia inferiores venæ, nec à loco affecto evacuare, nec revellere commodè possint, sanguine misso ex iisdem, vires labefactentur, & materia in loco conculcata maneat, vel totum sanguinem educes, priusquam revellas, & evacues

coacer-

coacervatam materiam, vel admodum tarda erit utilitas, & nimis periculosa procrastinatio. Sic Petrus Salius & alii sentiunt, verum cordatissimus Mercatus in omni acuto puerperarum morbo, in quo humor coacervatus est, prius venas pedis nonsolum semel aut bis, verumetiam sæpius esse secundas existimat, quousque satis factum sit puerperii fluxuri copiæ, & revulsioni impetus ad partem affectam, deinde urgente affectu ad venas brachii devèniendum, etiã fluente puerperio, quo sanguis ex vicinis partibus educatur: initio vero venas brachii neutiquam tundendas, ne ad locum affectum retrahatur puerperiũ, impediaturq; naturæ motus, quem procul dubio sequi necesse est. Sic enim Avic. in omni pleuritide, nulla habita ratione sexus, partus aut puerperii, ex pede sanguinem mittit, cum maiori multo ratione, in enixa, fluente puerperio, id esse servandum. Hæ sunt utriusq; opiniones in re ardua aut per difficili, & in praxi maximi momẽti. Mihi tamen securior multò apparet Mercati sententia, vel hac una ducto ratione quod medicorũ debet esse inconcussa norma, morbis ut prosint, vel saltem non noceant, & quanquam dilatio sit animi periculum, tamen consulta tarditas celeri temeritati semper fuit præferenda, idcirco ubi morbus inducias præstiterit, etsi exiguas, nec urgentissimus fuerit, semper ex venis pedum sanguis prius mittendus erit. Alias hoc summè advertendum, ut antequam venæ superiores secentur, frictiones fiant crurum, & coxarum, & ligaturæ dolorosæ, interim dum sanguis fluit, quæ misso sanguine solvantur, ac cucurbitulæ coxarum parti interiori citra sacrificationem applicentur: sic enim materia peccans minoratur, & loci affecti allevatio fit, & naturalis purgatio conservatur. Idem in febribus ardentissimis faciendum esse, consulit rei ratio, quia etsi incendium circa cor & viscera adeo sit magnum, tamen verendus semper raptus humorum, ad cerebrum; quã eandem methodum servare oportet, non in puerperis duntaxat, sed in reliquis fœminis morbis acutis correptis, qbus menses fluunt, aut fluere debuerant, de qua re lege c. *de menstr. cum morb. complicatione.*

Lib. de affect. part. cap. 23.

In febri ardentissima quid faciendum.

Lib. 1. puerpera

Si autem in ultimis puerperii diebus hi morbi contingant, cum minori periculo brachiorum venæ secari poterunt, in urgentissimo morbo, hoc moniti, quod quò magis distant fœminæ, à die partus, vel menstrui, eo tutius superiores venæ aperiuntur, quo vero magis ei appropinquant etiam in medio tẽpore, eò cum maiori præmeditatione agen-

qua magis distat à die partus tutius vena superiores secantur.

agendum esse, maximè si puerperia ritè fluant, quo tempore venas inferiores ad supplementum debitæ quantitatis inscindere securius fuerit, maximè si morbus non admodum ingravescat, etiamsi materia coacervata in loco aliquo sit.

Purgatio. Tertiò si qualitate humores peccent, & cacochymiæ adsint notæ, purgante medicamento utendum esse diximus, id tamen faciendum non est, dum puerperia adhuc fluant rubra, aut copiosa, sed finita ā purgatione aut in eius fine, cum iam id quod instillat, albidum est, aut alterius coloris, cumque iam reliqua remedia morbo opportuna, frustra tentata fuerint, materiaque concocta, & transactis primis à partu diebus; nec quolibet, sed leviori pharmaco utendum, ut rhabarbaro, myrobalanis, folis sennæ, cassia, manna, tamarindis, syrup. ros. aut viol. solutivo, ac similibus, quæ benedicta nuncupantur, quę tamen quantumvis benigna sint, interim dum mulier expurgatur nulla ratione exhibenda sunt, quippe per ea natura à proprio divertitur opere; tamen omni tempore contemperantia sarapia, apozemata, & clysteres administrari possunt, & debent, iisdemque sæpissimè usus sum quarto, quintove à partu die, felici cum experimento, non tamen sine mulierc ularum obmurmuratione, quibus religiosum est ad nonum usque diem, nil quicquam in puerperis movere, tamesi graviter laborent, qui ex lacte ea proficisci mala, atque ad id temporis extēdi sibi persuadent, postea ex se desinere, ex qua dilatione multas in gravissima pericula crebro deducunt.

Scholium.

Quæst. In puerperis morbo acuto correptis à quo die [sit facienda] computatio criticorum. 1. crit. 6. 1. epid sect. 3 tex. 4. 5. 11. 2 4. tract. 2. c. 1

Morbi initium computari debet] *Haud levis dubitatio est, in puerperis morbo acuto correptis, sitne dierum criticorum computatio facienda, ab hora partus, an ab ea, qua morbus invasit. Galenus à morbi invasione initium sumere videtur, cui adstipulatur Hippocrates in historia uxoris Phylini, & in historia uxoris Epicratis, ac Dromeadis, & Avicennam idem sentire apparet, ac ratione videtur consentaneum, quia à principio morbi, cuius exspectatur crisis, facienda computatio est: partus vero naturalis, de quo agimus, morbus non est, & si quæ in iis accidat humoris agitatio, ea non sufficit, ita enim & à tempore displicentiæ, decretorij dies connumerarentur, quia cibi fastidium, vigilia, dolor capitis, quæ sunt præludia morbi, ex agitatione fiunt, & tamen morbum non constituunt, quia is non ex quacunque pendet mutatione, sed ex insigni duntaxat.*

xat. Contrarius tamen huic ſententiæ alibi Hippocrates ipſe eſt, & Galenus, ubi non à febre, ſed à partu initium ſumunt, & in hiſtoria eius mulieris, quæ degebat apud Pantimedem, & duabus ſequentibus; quos ſequitur Averroes: ratio additur, quia humoris motus à partu inſtat, cui ex proportione critici reſpondere debent, licet deliteſcat per aliquod tempus, ſicuti de veneno canis rabidi dicitur quod non per quadraginta ſolum dies, ſed per ſemeſtre latitare ſolet. Quidam conciliare nituntur hæc ſola dicentes à partu faciendum eſſe computationem, quando morbus accidit 2.3. vel 4. ab ipſo die, quia ab eo cœpit humoris motus, cui ex proportione reſpondet circuitus ille; ſi enim humor peccans pituitoſus eſt, ſecunda die ſuperveniet febris, ſi bilioſus tertio, ſi melancholicus 4. nam primo die obſcurabatur invaſio ob graviora partus ſymptomata, & quanquam hæc ſententia non ſit planè rejicienda, potius tamen cum Conciliatore dicendum eſt, duplicem eſſe partum, naturalem, ac præter naturam, quorum notas ſuis locis propoſuimus; in partu igitur naturali, ſi febris, aut alius morbus ſuperveniet, quia non eſt ſymptoma partus, ſed morbus per ſe, non à partu ſed à febre, computationem faciendam eſſe; contra in partu præter naturam, & ubi iam præexiterat morboſus apparatus, quia morbus eſt ſymptoma partus, tunc non à morbo, ſed à partu initium ſumendum eſſe, quod idem eſt, ac ſi dicas, in morbis qui ex præexiſtenti morboſo apparatu oriuntur à partu, in illis vero, qui ex ſuppreſſis, aut impeditis lochiis ab ipſo morbo numerandum, qua ratione intelligantur prædicti viri variis in locis, à nobis ſuperius adductis, ac ſolvantur, quæcunque alia difficultates de hac re reperiuntur.

3. progn. 10 G. in com. 3. epid. 27. 4 collig. 40

Reſponſio quorundã.

Concluſio.

De febre puerperarum.

CAP. XIII.

INter affectus, qui puerperis ſæpiſſimè contingunt, primus ac communiſſimus ſe offert febris, de qua extant pleraque exempla apud Hipp. in loc. ſuper c. cit. Suboritur autem febris hæc, ut ex ſuppreſſis lochiis, aut ex iiſdem non ſuppreſſis ſolum, verum etiã ſuppuratis; quippe dum ſupprimuntur, aut diminutè fluunt, quia os uteri occluditur à partu, vel contorquetur ob ſanguinis copiã ibi concluſã grumeſcere neceſſe eſt, aut putreſcere, dum autem putreſcũt febres, ac ri-

Cauſa.

ac rigores magis fieri, quia ex putrescentibus in utero humoribus cor incalescit. Aut etiam febris fit ex morboso apparatu præexistenti difficilive partu, aut ex lactis abundantia, & ad nonum ut plurimum extenditur diem; nescio tamen, quo errore, mulierculæ febrem lactis appellare consuevere, omnem febrem, quæ difficilem sequitur partum, & humorum eam agitationem ac commotionem, quæ fieri solet cum natura humores aliunde ad ubera transmittit ut in lucem editus infans nutriatur. Et quo observarunt hanc ad nonum usque diem extendi, postea ex se desinere in reliquis similitudine deceptæ medicamenta non admittant, unde in plurima incurrunt mala, quæ tamen prudēs & cordatus medicus vitare debet, quod rectius fiet, si prius à qua causa utraq; prveniat, accuratè dignoscat. Ac si ex lactis abundātia suboriatur, mammarum adest durities, turgentia, & dolor, cum dorsi & scapularū gravitate, ac dolore, & tamen puerperium procedit quod si supprimatur, ab eo febrem concitari indicium est. Putrescere autem in utero humores cognosces, quia, quæ ab eo per id temporis prodeunt, graveolentia sunt, fœtida, aquosa, sanioſa, vel alia pessima qualitate affecta, inflatur venter, & à contractu dolet, ac totum corp⁹ cibi fastidium adest, vigiliæ ac punctiones, vrina veluti asinina est, & quandoq; septimo die turbatur venter, & si neque à natura, nec ab arte purgetur mulier, magis affligitur & periclitatur, livida fit, & aquam patitur intercutem, ac umbilico circumcirca nigriori facto ad vigesimum diem, ut plurimum perit; quod si purgatio per alvum sponte procedat, eruperintque graveolentia, ac nigra per uterum, melius habet ac si ritè curetur, restituitur.

1. *de morb. mul.*

Signa.

Febris ex alia causa inditia.

Prognosticum.

Curatio.

Igitur si ex lactis abundantia febris oriatur, curetur ut capitulo proprio infrà dicendum est, *de lactis redundantia*, & sequenti *de febre lactis*, & *pilo mammarum*. Si vero ex suppressis lochiis, morboso apparatu, & partus agitatione, curatio ferè tota petenda ex capitulo præcedenti, ideo si iam prorsus puerperium cessaverit, suppositā victus ratione ibi assignata, fiat sanguinis missio ex brachiorum venis, ad deponendam plenitudinem, si autem diminutè lochia fluant, venæ pedum aperiantur, sicuti etiam ubi humores in utero computruerint at si ante debitum tempus & quantitatem suppressa fuerint aliis etiam mediis provocentur, pessariis, inunctionibus, inceſſionibus, balneis, ac reliquis iam dictis c. *de menstruis diminutis post partum*.

Secundò

Secundo utendum attemperantibus, & coquentibus humores, qui, si crassi sint, ℞. *syrupi de endivia, capill. Ven. an.* ʒ j. *aquæ cich. fœniculi an.* ʒ *j.* ß. si vero acres, vel putrescentes, acrimoniam retundentia sunt administranda, quæ simul putredinem compescant, ut ℞. *syrupi viol. cich. an.* ʒ *j. aquarum earundem herbarum an.* ʒ *ij. misce,* semper tamē quæ attenuant, misceantur, ut ad expurgationem humores promptiores fiant; acida vero & adstringentia penitus vitentur. Conferunt tamen clysteres sic parati: ℞. *iuris gallinæ alterati cum foliis malvæ, & endiviæ, florib. viol. & hordeo* ʒ *vj. olei viol.* ʒ *ij sacchari* ʒ *j. vitellos ovorum num. ij. misce.* *Contrarie*

Tertio urgente malo, purgantia conveniunt iuxta humoris naturam, quibus non utendum, nisi puerperium iam desierit, aut saltem, id quod fluxit, exiguum fuerit, corruptum, fœculentum, & minimè sanguineum, ac magnitudinem morbi non imminuit. Quibus limitationibus; si crassi sunt humores ʒ *j.* agarici trochiscati cum ʒ iii. diaphœnici, & ʒ j. rosati solutivi, in ʒ. iiii. decocti pituitosi exhiberi licet; si vero acres,, purgatio minus erit ex usu, nisi per apozema hoc aut simile: ℞. *hordei mundi p. ij. prunorum numero 20. radicis cich. borraginis an.* ʒ *j. foliorum violarum, camedrios, agrimoniæ, scolopendriæ, cich. an. m. 1. florum cord. seminum frigid. an. p. 1. bulliant ad lib. 1. in fine adde foliorum sennæ* ʒ *j. ac post colaturam* ʒ *ij. syrupi violarum solutivi, sacchari q. 5.* fiat potio clara, aromatizetur ʒ j. specie triasandali. *Purgatio.*

His ac reliquis iam dictis capite *de uteri intemperie.* cum à fluxu materiæ, humores in utero putrescentes purgandi sunt, præsertim ubi putredo reliquis totius corporis humoribus communis facta fuerit, quod cognosces, quia etsi copiosè putridi humores ab utero fluant, ob id tamen febris non minuitur, sed exacerbatur, quo casu universum purgabis corpus, nec te perterreat ab hac opere, quod per regionem, cui natura innititur, per loca conferentia, evacuandum esse dixit Hippocrates, id enim intelligendum, quando evacuatio per eam regionem facta, sufficiens esse potest humoris peccantis redundantiæ, è converso vero ubi debita quantitas per eam regionem evacuari nequit, ideo quia uterus humoribus putridis in toto redundantibus (quos in Hypothesi vacuare studemus) evacuandis non sufficit, idonea regio non est, & idcirco ob rusticum timorem, purgationem non differas, nec ita audacter aggrediaris ut quic- *Putredine uteri veniu cōmunicari quo signo dignoscatur.* *4 Eph 2. 20*

dacter aggrediaris, ut quicquam inconsideratè committas, quæ enim in sola vulva consistunt, purganda non sunt nisi per pessaria, ac reliqua, quæ uterum purgant.

Vias laxantia. Quartò iis quæ uteri vias laxent, patentioresque reddant, quorum materiã, ac formulas reperies capite de diminuto sanguinis fluxu post partum, & de menstruis suppressis, ex quibus tamen temperatiora seligenda, qualia verò sint, per quæ putrescentes in utero humores ab eo educi debeant c. *de epilepsia ex utero* abundè iam scripsimus.

De alvi fluxu in puerperis.

CAP. XIV.

VIx ullum invenies morbum, in quo magis hæsitare soleant medici, & plus fœminæ periclitentur, quam alvi fluxum cum puerperio coniunctum, si enim sistas, detinentur lochia; si sinas, grave per se malum est, ideò vix quicquam tutum; sed in hac perplexitate distinguendum esse puto. *Diarrhœa.* Ac si alvi fluor, diarrhœa sit, per quam totum corpus exoneratur, fluxum non impedies; nec puerperia movebis, sed vires custodies, quo ad naturam se exoneravisse, & utrique evacuationi satisfeciisse comperies; præsertim si conferat, & fœmina leviter ferat, quod si nec conferat, nec leviter toleret, considerandum, num puerperia satis fluxerint, aut iam suppressa sint, quo in casu optimis alimentis exhibitis, sistendus omninò alvi fluor adstringentibus medicamentis. At si diminutè adhuc fluant, optima instituta victus ratione, non adstringentibus quidem, sed lenioribus, & iis, quæ ad uterum, & vias urinæ derivare valeant, alvi fluorem sistere conaberis. Idipsum exequendũ, *Lienteria.* si fluxus lientericus fuerit habita ventriculi ratione, qui semper debilitatur in omni alvi fluxione, ex læsione tunicæ intestinorum, quæ ei continua est, potissimum in lienteria, ubi per se laborat, ideoque frigidis calidiuscula miscenda, ut cinnamomum, & anisum tostum: Et roborantia ventriculo etiam extrinsecus adhibenda, ut inunctiones, ex oleo mastichino, ac myrthillorum cum pulvere diarrod. masticis & similibus; neque erit ab re modicum diarrod. cum duplo rhabarbari per os exhibere, aut rhabar. tostum, quo ventriculus purgetur, illæso utero. Quod si in dissenteriam degeneraverit, Hippocratis consilio,

lio, posthabita uteri purgatione, ipsam statim compescés, quod effi- *Dissenteria 1. de morb. mul.*
cies quatuor remediorum generibus.

Primò purgantibus. 2. Abstergentibus, & laxativis. 3. Dolorem sedantibus, intestina contegentibus, & acrimoniam retundentibus. *Purgatio.* 4. Adstringentibus. Purgat rhab. tostum, aut ex secunda infusione, priori reiecta, myrobalanorum species omnes, tamarindi, syrupus ex 9. infus. rosar. siccarum, ut ℞. *rhab. leviter ustulati, corticum myrobalanorum citr. parum tost. an. ʒ ij. syrupi ex 9. infus. siccarum ros. ʒ j. pulpæ tamarind. ʒ ß. cum ʒ iiij. aquæ rosarum vel plantaginis*, fiat potus, ante quem quatuor aut quinque continuos dies, sumat hunc, aut similem sirupum. ℞. *sirupi de rosis siccis, myrthini an. ʒ j. aquæ symphyti, portulacæ an. ʒ j. ß.* ac interim, dum sirupi capiuntur, fieri sanguinis missionem ex pede Mercatus cõsulit, quod equidem non auderem, veritus ne copiosius ad partem affectam fluat humor: nam etsi sanguinis missio ex pede, quemadmodum ab utero, ita ab intestinis divertere possit, id tamen intelligitur, dummodo corpus non sit repletum, & sufficienter evacuatum, alioqui proculdubio maior fieret ad partes affluxus.

Secundò abstergentibus utendum, ut aqua lactis, mulsa, ptisana, *Abstersio. Acrimoniam compescentia.* sive aqua hordei, decocto altheę, furfuris, tritici, cicerum, ligni Guaiaci cum melle rosaceo, aut saccharo; validius id tamen præstãt lotium, lixivium, muria, ex quibus clysteres utiliter parantur.

Tertiò iis quæ acrimoniam compescunt, dolorem mitigant, & intestina cõtegunt, qualia inprimis sunt adeps caprinus, porcinus, hircinus, gallinaceus, anserinus, albumen ovi, ac vitellus eiusdem, amylũ, tragacantum, gummi arabicum; oleum rosarum, cera alba, lac coctũ; quæ aut per os, aut inferius accipiuntur. Ac si dolor sit urgentissimus *Narcotica.* ad narcotica, & stupefacientia veniendum, qualia semen Jasquiami, papaveris, opium; pilulæ de cynoglossa, philonium, athanasia, quæ in quos usus, & quibus cautelis sint adhibenda, vide lib. 1. in scholio ad cap. *de menstruis immoditis*, ea per clysteres injiciuntur ad ʒ j. aut ℞ *philonii Romani ʒ ij. aquæ rosarum ʒ ij. vini albi ʒ j.* exhibe hora somni, est mirę utilitatis, & ad sedandum fluxum, & ad somnum conciliandum. Fiunt insuper glandes ex iisdem, ut ℞. *sevi hircini, tragacanti an. ʒ ß opii g. v.* fiat glans, quæ filo alligata immittatur.

Quartò adstringentibus, quam vim habent polygonium, san-

Constringentium farrago.

guinaria, gnaphalium, plantago, burſa paſtoris, radix, & folia ſymphyti, ſalicis rus coriariorum, roſa rubra ſicca, myrtus, ſuberis cortex, glandium capuli, mora acerba, ſemen uvæ, lapathi ſemen, malicoriũ aridum, rubi radix, balauſtiæ, equiſetum, hypocyſtis: ludanum, acacia, corallium, rhaponticum, ſanguis droconis, thus, maſtix, terra Lemina, ſuccinum, cydonia mala, pyra agreſtia, meſpila, oryza toſta, lentes decorticatæ bis coctæ, cortices caſtaneorum, cornu cervinum uſtulatum, aqua pluvialis chalybeata, vinum nigrum acerbum, cortex arboris Indicæ, qua gargapaum dicitur; conſerva roſ. antiqua ex quibus fieri poſſunt potiones, conſervæ, clyſteres, unctiones, unguenta, emplaſtra, linimenta, & pleræque aliæ formæ. Galyopſis etiam herba cum ſale mixta, & in pilulis inter manus efformata, fluxum ſedat quẽcunque; ad illum verò qui provenit ex obſtructione vaſis, bilem deferentis à jecore ad veſicam fellis, mirificè confert ſequens mixtura. ℞. *conſervæ roſ. antiquæ* ℥ ß. *terræ ſigillatæ* ℥ *j. theriacæ antiquæ* ℥ ß. miſce, capiat hora ſexta matutina, & tantundem veſperi, ad ingreſſum lecti. Summe tamen advertendum eſt in ſola diſſenteria ſiſtentibus utendum eſſe; in aliis alvi fluxionibus, quæ fluente ad huc puerperio contingunt, nequaquam.

Alvi ſuppreſſio in puerperio.

Si verò alvi purgamenta ſupprimantur, quod ſæpè contingit in puerperiis, quia natura aliò intenta eſt, levibus medicamentis ſollicitetur, & lenientibus clyſteriis, de quibus ſuperiori capite, pinguibus juſculis, in quibus malva, blitum, aut mercurialis incoxerint, crebra ventris inunctione, ex oleo amygdalino, aut leni aliquo apozemate, quale erit illud, quod ſuperiori c. deſcripſimus; plura in hoſce uſus vide lib. 3. *de alvo ſuppreſſa, & de fluxu eiuſdem in pragnantibus*, nam is affectus minus aut nihil ferè periculi habet.

Scholium.

Quia alvi fluxus in puerperis plerumque ſymptomaticus eſt, ut curandi ratio amplius innoteſcat, de evacuationibus ſymptomaticis opportunè ſermo hic fiet, qua in re quid ſtatuendum ſit, tunc demum in medium proferam, cum huiuſce rei partes diligenter fuerint examinatæ, ita enim methodo quadam, ceu Theſei filo, hac tractatione, uti labyrintho, me extricabo.

Quatuor igitur occurrunt perveſtiganda: 1. Quænam illæ ſint. 2. an omnia mala. 3. an à mediſo adiuvanda. 4. an cohibenda. Eſt quidem evacuatio ſymptomatica

matica ſpecies præternaturalis evacuationis, nam hæc quatuor ſit modis aut enim toto genere præter naturam eſt; Quia per inconvenientem regionem ſit, ut ſanguinis profluvium ex naribus: aut multitudine duntaxat, ut nimis ſudor, aut menſium fluxus immodicus: aut qualitate, de qua Hipp. dixit, ſi qualia oportet purgare, purgentur confert & leniter ferunt, ſin minus, difficulter: aut tempore, de quibus idem autor decretoria, quæ non decernunt, aut lethaliter aut difficulter judicant. 1. aph. *Et Galenus in com. eiuſdem ſententiæ, ante ſigna concoctionis nil utiliter evacuari ſcripſit.* 4. aph 22. *Eſt porrò præter naturam evacuatio, quæ vel retentricis facultatis imbecillitate fit: vel humorum copia: aut acrimonia, eam etiam validam irritante. Naturalis vero, quæ à natura benè valente, & munera ſua optimè obeunte citra vim ullam perficitur at ſymptomaticam dicimus, velut contraria eſt naturali, ut fluxus ſanguinis ex alvo: vel ut critica opponitur, id eſt ei quæ concoctioni ſuccedit. Cum igitur critica ſit, & cocti humoris, & in debita quantitate, & per convenientem regionem, & iuſto tempore; de illa, quæ quovis modo ab his deficit, potiſſimum quæ ante concoctionis tempus contingit; ſermo noſter inſtitutus eſt, quæ etiam intempeſtiva criſis ab antiquis fuit appellata.*

Evacuatio præter naturam. Naturalis. Symptomatica. Critica.

Hanc quidem ſemper malam eſſe, pleriquæ ſibi perſuadent. Primum, quia fiunt hæ expulſiones natura irritata, quæ ante humorum cõcoctionem cogitur expellere, dum adhuc cum vitioſo humore bonum ſimul permiſcetur, cujus boni evacuatio virtutem debilitat, iccirco Galenum dixiſſe ſymptomaticam evacuationẽ copioſam, eſſe malam, vt cauſam, & ut ſignum: parciorem ut ſignum duntaxat, & humoribus crudis exiſtentibus nil utiliter evacuari, ut paulò ante diximus: Et Hippoc. concacta tantummodò medicari iuſſiſſe. Eſt tamen ex altera parte, quod plerique per febres acutas & malignas, mortem ab initio minantes, ſanguine è naribus effuſo, aut alvo turbata, melius ſolent habere, ac paulatim reſtitui: ſicuti etiam quam celerrimè per febres peſtilentes bubone apparente: 2. Quia ſi pituita initio pituitoſi morbi excernatur, per vomitum, ventrem, aut aliter, quod nil vetat, proculdubio ſublevabitur natura. 3. Quia humorem turgentem ſtatim ab initio morbi nulla exſpectata coctione, Hipp. evacuari iubet; ſi igitur idipſum à natura fiat, utile certè erit, alias rem noxiam medicus moliretur. 4. Quia dicente Galeno, omnes malæ excretiones, ſi commodè prodeunt, ad bonum poſſunt peruenire: in quem ſenſum Paulus evacuationem ambiguam modo bonam modo malam contingere ſcripſerat, Et Actuarius iudicium ſymptomaticum bonum nonnunquam exitum habere. 5. Experientia videtur id confirmare, hiſtoria Metonis, quem Hip. liberatum fuiſſe ſcribit ſudore & ſanguinis

Dubium. An ſymptomatica excretiones ſemper ſint malæ. 1. opinio. 2. opinio. Cal. 1. pr. 1. 4. aph. 22. & 22. 1 aph. 22. 1. aph. 22. 4 aph. 10. 4. aph. 47. P. lib. 2. c. 8 Act. 2. met.

fluxu

fluxu è naribus, nullis præcedentibus coctionis indiciis. Hanc tanti in praxi momenti, ac verè medicam dubitationem, ut solveret Victor Trincavelius, tertiam quandam excogitavit evacuationum differentiam, quæ neque omninò critica esset, nec symptomatica; sed media utque critica semper est utilis, symptomatica noxia, ita hanc ambiguam modò in bonum terminari, interdum in perniciem: cuius tamen sententia ex eo corruit, quia motum ex contrariis partibus constare, naturæ repugnat, & Philosophus eas non admittit, etiam in diversis partibus motus. Alii totam hanc controversiam definiunt, dicentes, symptomaticas illas evacuationes quæ fluunt natura operante & expellente, utiles esse posse: alias verò, quæ fiunt natura nil efficiente, sed otiante, tantum sinente effluere, Et quasi evicta ob languorem non potentem retinere quod gravat, semper nocere. Rectius tamen atque apertius idipsum alii exprimunt, dicentes: evacuationes symptomaticas utiles esse, si vires constant, quia per eas minuitur morbi causa: at dies, minuitur quidem, sed æger nil proficit, quia plus debilitatur virtus, ex evacuatione boni, quod simul effunditur; fatemur nos quidem maiorem fieri virium jacturam, quando humor, qui evacuatur est copiosus, & virtus languida nimis, ac tunc fieri natura evicta, & sinente, perpetuoque nocere. Quod etsi sæpè accidat, quo in casu vix possunt patientes servari: tamen hoc perpetuum non est, imò contrarium sæpius evenire compertum habemus, quando nimirum non tam ex languore virtutis, quam ex copia humorum aut acrimonia hæ expulsiones proficiscuntur. At dices, qui fieri potest, ut symptomatica evacuatio sua natura mala, utilius fiat? id ex nuperrimè dictis colligere potuisti, nam ob id damnantur, quia educitur bonum simul cum malo, ideoque viribus obsunt, si igitur adeo vires constent, ut quantumvis lædantur, residuum superare valeant, juvamentum attulisse certum est: imo si semper vires essent robustæ, semper symptomaticæ evacuationes profuissent, id tamen ita intelligendum est, ut morbus inde minuatur, & vires non admodum infringantur, quod sanè cognosci minimè poterit, nisi à generoso, prudenti ac perito medico, doctrinaque Hippocratica digno, qui & futurum statum præcognoscat, mensurare morbi vehementiam cum ægri facultate apprimè noverit. Verum neque aliis id penitus erit impossibile, nam proprium signum earum evacuationum, quæ prosunt, est tolerantia, & conferentia, quarum conferentia ex pulsu, tolerantia ex patientis levamine deprehenditur.

Tertia sententia Trincavellii.

1 phys. 26.

4 sententia cernenda.

Nunc, sintne à medico promovendæ expulsiones, hoc determinandum est, is enim fuerat tertius disputationis articulus. Et quidem ratio ipsa id confir-

Dubium An evacuanda.

confirmare videtur, nam utiles sunt, ut probatum relinquimus, & à natura fiunt, medicus autem naturæ minister est, & imitator, nec rationi deest magnorum virorum autoritas, & experimentum. Id enim visus est significare Hippocrates dicens, exeuntem vero una effundere, & Galenus naturæ imperfectè evacuationem esse ferendam, ut ex coniunctis exacuationibus perficiatur, quod postulamus sæpissimè iussit, & contendentibus ad ventrem extrementis, clysteriis succurrendum: in quem finem Hippocrates Metoni, cui sanguis è naribus effluebat, capitis lotionibus auxilio fuit: & communiter exanthematibus erumpētibus cucurbitulæ, & buboni pestilenti, attrahentia medicamenta applicantur. Hæc tamen omnia verisimilia potius, quam vera & speciosa magis, quam firma existimant alii, quod medicus quidem minister sit, & imitator naturæ recte operantis, non symptomatice, neque dum invita agit, & proritata, exeuntem vero humorem una effundere, quod dixit Hippocrates sic interpretantur, ut impedimenta auferri debeant, quæ ritè naturam per crisin excernentem, remorantur, quod naturæ est auxiliari, non eandem ulterius proritare, multoque minus per symptomaticos motus id exequendum esse. Quod si Galenus, dum tempore mittendi sanguinis, menses moventur, aut hæmoroïs recluditur, fluentis sanguinis impetum inspicit, & si satis fore videtur, naturæ rem permittit, sin minus, sin minus, tantum detrahendum iubet, ut ex coniunctis ambobus intentio perficiatur, id quidem, non ut eadem die fiat, intelligendum esse, sed sequenti, ubi iam à motu natura cessaverit, quem per convenientem regionem tentaverat, idque similiter de cucurbitulis, in erumpentibus exanthematibus & clysteriis in alvi fluxu pronunciandum esse ac simili quovis alio casu, sic Avicennam dixisse, Si natura non moverit, move tu hora motus eius, id est, si natura non movet hora motus eius move, tu exspectato motus fine, sed dum adhuc coniectura cognoveris, neque vias esse occlusas, neque humorem quietum, neque naturam ipsam aliò intentam. Vnde tertia eorum sententia pullulavit, qui non prius nos debere auxilio, ipsi naturæ expellenti esse affirmarunt, quam opus ipsum eam derelicturam fore certò præcognoverimus, nec tamen actionis finem exspectandum, quod facilius sit viis reseratis, naturaque adhuc operante, commotum expellere humorem. Sed neque hanc sententiam constare putant, quia nil est, quod aquè artem medicam coniecturalem faciat ac ipsa remedii quantitas: Et insuper quia initio interdum segniter natura agit, & paulo post impetum accipit.

tiões symp. sint promovendæ.

6 Ep. sect. 2 textu 9.

9. meth. 7. Gom. in 8. de hum.

Quarta fuit opinio aliorum, qui à bona crisis conditionibus hac in re consilium

consilium capiendum arbitrantur, nimirum à qualitate humorum, quantitate loco à quo in quẽ, & per quem evacuatio fit, ac tandem à tolerantia & conferentia, ita si in pituitoso morbo sanguis fluat, immutandam censent excretionem, si quantitas diminuta sit, supplendum defectum: si per regionem fiat inconvenientem, revellendum ad commodiorem, si confert & patiens leviter fert, omninò promovendam. Verum quia non de criticis evacuationibus, sed symptomaticis quæstio est, hæc respondendi ratio inutilis planè videtur. Quemadmodum etiam quinta Trincavelij existimantis medios illos suos motus duntaxat promovendos, quia ut superius iam monstravimus, luxatis pedamentis insistit. Quæ cum ita sint, in re ardua & perdifficili duabus propositionibus respondendum censeo. Prima, naturæ motus symptomatici nulla ratione sunt concitandi, ratio est, quia facile natura præcipitaretur, & corrueret, id quod Galenus apertè docuit in opere ad Glauc. sic scribens, sed neq; si fuerit febris cum alvi profluvio, alia est opus evacuatione, imo hæc sola sufficit, quamvis non sit pro multitudinis ratione, quicunque enim his plus adimere necessarium fore putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem movere tentaverunt, ingraviora pericula duxerunt, quam sententiam de alvi fluore symptomatico, intelligendam esse constat, quia in illo capite de febre cum symptomaticus Galenus edisserit. Secunda propositio, quando natura tentat aliquam evacuationem symptomaticam per convenientem regionem pigrè tamen procedit, aut propter humoris copiam, aut propter eiusdem crudi adhuc inobedientiam, aut obviarum obstacula, licet medico impedimenta removere, ut si febricitans aut certe puerpera, de qua potissimum hic agimus, assidua eiiciendi per alvum cupiditate tentaretur, manum naturæ porrigere levi clystere, aut glande vel decocto prunorum conveniens erit, medicamentum tamen purgans, tametsi leve, per os exhibere minimè suadeo, veritus maiorem commotionem, quæ aut compesci nequeat, aut à natura ferri non possit, confirmatur hæc doctrina ex Hip. dicente, revellere, si quo non oportet, vergat: sin, quo oportet, aperire, quemadmodum singula vergunt, neque contrariatur Galeno cit. ad Glauc. quia ibi posuit vocem (profluvium) quæ ferè semper denotat copiam, nos vero de stillicidio tantum ut diminuto fluxu verba facimus; Et ratio est, quia ex assidua illa molestia vires debilitantur, & materia morbi non evacuatur: fuerit igitur multò utilius, humoris partem deponere, quia sic, quæ nostrum corpus natura gubernat adiuta & levata, residuum facilius superabit. Ea prætereo quæ adversus primam propositionem adfert Iohannes Baptista Sylvaticus, quia hanc sententiam minimè evertunt, quippe quæ in solo statu morbi & crisis tempore

1. ad Glauc 14. Decisio. 1. propositio

2. propositio

Hip. 6 Epid sect. 29.

pore locum habent, ut legenti planum fiet, à quo ipse ad symptomaticas evacuationes non aliter quam ab angulo ad parietem rationem transfert, minimè advertens ex hypothesi per id temporis naturam esse superiorem, noxium humorem jam evictum, & viarum impedimenta à natura aut medico semota: frustra etiam contra secundum nostram propositionem, subsidia postulat ab Hip. dicente, quæ judicantur & judicata sunt integrè, neque movere, neque novare oportet, sed sinere. Fortè quia adverbium integrè non consideravit, ex quo vel idiotis ipsis planum est, de integris duntaxat iudiciis Hip. verba facere. Sane vero si & sudores, & exanthematum apparitiones, & deiectiones, & sanguinis eruptiones per nares vel in mulieribus per uterum omnes deteriores iis sunt, quæ nullo apparent pacto, si ubi cæperint, cessant, quia absolutiß. morbi malitiam vel potius abundantiam humoris, & virium imbecillitatem significant, ut Galenus monet in proreticis, satius multo fuerit easdem evacuationes adiuvare, & anceps experiri remedium, quam permittere, ut æger certo pereat, præsertim si virtus per aggravationem potius, quam per essentiam sit imbecilla. Quarta fuerat disputationis pars, an medicus teneatur symptomaticas expulsiones statim ab initio cohibere omnes; cui negativè respondemus. Et ratio est, quia quemadmodum easdem non debemus proritare, ob boni mixtionem, quod vna effunditur; ita etiam non debemus cohibere, præsertim si vires constant, ob mali miscellam, quod retineretur. Nam & in bonæ militiæ præceptis fugienti hosti argenteum pontem sternere consultum est. 1. aph. 20.

Tandem ut ad alvi fluxum puerperarum sermonem convertamus, illum sanè sistere periculorum semper fuit, quoniam verò periculum etiam minatur, nisi cesset, antequam nimius fiat, & vires collabantur, iccircò caute & prudenter considerare oportet, quid sit agendum, an sistendum, an movendum, an verò permittendum; & quidem in universa hac contemplatione scopi sunt, conferentia & tolerantia, ac modus fluendi: Vt igitur in epilogum redigamus, quæ sufius dicta sunt, si humor cum conferentia, & tolerantia bene fuit, hoc est moderate, & per convenientem regionem, patiensque se levari sentit, permittendum tantum: si cum illis tamen lente fluit, movendum, aut saltem removenda obstacula: si sine illis sistendum, quam doctrinam ad omnes alios symptomaticos motus licet transcendenter accommodare.

De vomitu puerperarum.

CAP. XV.

Cauſa. VOmitus puerperis accidit, interdum cibi, interdum crudorũ humorum, nõnunquam etiam ſanguinis. Si cibus evomatur id quidem fit ex ventriculi debilitate, aut ex nimia repletione, vel ex ipſius cibi, & potus inordinata aſſumptione, præſertim nauſeabunda & faſtidiente fœmina; ſi humores per vomitum rejiciuntur, id accidit ex pravitate ipſorum, aut redundantia ob ventriculi debilitatẽ, vel quia alia membra per eum exonerantur; ſanguis verò evomitur, ob ipſius ubertatem, errabundæ naturæ impetum; ex vena ſauciata in jecore, aut in ipſo ventriculo, aut ex retentione hæmorrhoidum; & quanquã etiam ex hirudine devorata, ex caſu, aut mutilato membro contingat, id rarò puerperis accidit, & alterius loci eſt.

Signa. Si cibi fiat vomitus, ipſa alimenta cruda in vomitu apparẽt, ſi vero crudi humores ex aliis membris demandentur, ex affectione eorũdem dignoſcitur; ſi à ventriculo ipſo, ex eiuſdem gravitate, & pravitate affectuum cæterorum; & quia affectio eſt continua, cum tamen ab aliis membris per intervalla recurrat; ac ſi pituita ſit, quod excernitur albũ eſt, viſcoſum cum aciditate, humiditate, privatione ſitis; ſi à bile vomitus proveniat, cũ ſiti accidit, calore, amaritudine, colore citrino, aut viridi. Si ex melancholia, nigra excernuntur, ſaporis pontici, ac periculoſum ſemper id eſt. Sanguinis rubedine ſua ſatis eſt notus, deprehenditur autẽ pars mãdans ex gravitate ipſius uti diximus, ac ferè per rupturam vel anaſtomoſin venarum in ventriculum defluit, & ab eo vomitione reiicitur. Futurum vomitum deſignat nauſea, tremor labii inferioris, tenebroſitas viſus, tenſio hypochondriorum.

Vomitus futuri indicia.

Curatio. Vomitus in puerperis illico compeſcẽdus eſt, ne puerperium ſiſtat, & ad ſuperiora evocet; ille igitur, qui ex alimentis fit, curatur adhibita optima victus ratione, ac roborata retentrice ventriculi, per ea, quę ſimul coctionẽ promoveant, & vitium humorum corrigant, calorẽq; ac viſcera confirment, qualia reperies c. *de ventriculi affect. ex utero*. Si ex vitio humorum, præter jam dicta captata occaſione purgabis per ea, quæ c. ſuperiori iã retulimus. At ſi ſanguinis ſit vomitus, ipſum ocyſſimè ad uterum revocabis, vena ſciſſa in pede, ſi vires tolerent, ſi minus

nus cucurbitulis, ſuris ac fœmoribus affixis, ac ſi ex ubertate, & impetu naturæ fiat nullis aliis utendũ medicamentis, præter ea quæ naturã exonerent, & ad uterũ omni arte evocent, quorum ſeges c. *de ſuppreſſis menſtruis* poſita eſt. Si ex rupta in jecore aut ventriculo vena, exterius applicãda, quę mẽſtrua evocẽt, intrinſecus verò quæ vim emplaſtricã, & agglutinatoriã poſſideãt, intẽti ſemper ad id, quod magis urget, horũ materiã c. *de immodicis menſtruis* abundè reperies. Nos n. methodum dũtaxat tradere inſtituimus, in hiſce affectibus qui aliis fœminis ſunt cõmunes, at medicamẽtorũ materia, vel ex iis, q̃ practicas ſcribũt generales, vel ex ſuperior. c. mutanda eſt, ne ſæpius inutiliter repetatur.

De puerperarum pleuritide, iecoris inflammatione, phrenitide, angina, ac tuſſi.

CAP. XVI.

PUerperis, & maximè primiparis incautis, hæc omnia mala contingunt, ob ſuppreſſam ex frigore purgatiõem, vel ob morboſum apparatum. Cognoſcuntur ex ſignis uniuſcuiuſq; affectis propriis, ac eorundem ſyndrome. Periculoſi ſemper hi morbi ſunt in puerperis, & mali, uti ſigna, quia ſuperiora membra partus purgamentis vitiari ſignificant, & uti cauſa, quia præ dolore, & calore inflammationis, ac difficili reſpiratione, humor puerperii ad illas ampliùs attrahitur.

In una itaq; pleuritide ꝓpoſito paradigmate, methodũ ad reliquas affectiões curãdas, facile dignoſces. Fit a. pleuritis, ob lochiorũ ad thoracem & pleuram recurſum, quia ſanguis per uterũ effluxurus, promptè ex frigore regurgitat per venas, quas non paucas communes uterus habet cũ thorace. Curatur primò ſanguinis miſſione, initio facta ex pede, ſemel, bis, aut ter, quouſq; puerperio, ac revulſioni fit ſatisfactũ, deinde urgẽte malo ex venis brachii, ſed id cũ magna præmeditatiõe prout à nobis ſatis jã dictũ eſt c. *de morb puerp. 2. remed. gener.* Quod idem exequendum eſt in jecoris inflammatione, angina, phrenitide, ac reliquis ſuperiorum partium inflammationibus puerperarum. *Pleuritis.*

Secundò ne dolore aut tuſſi, ſi fortè cum morbo adſint, puerperium ad ſuperiora recurrat, divertentib. utendum erit, ut cucurbitulis ſuris, & fœmorib. cũ ſcarificatione applicatis, ligaturis earundem partium, peſſariis ex mercuriali, cum pauco agarico, & aloe, vel hoc cly- *Diverſio.*

ſtere: ℞. *malvæ, althææ, mercurialis, bliti, brancæ urſinæ, foliorum caulium rub. an. m. j. florum camæmali, meliloti an. p j. ſeminis lini, althææ, fœnugræci, conquaſſatorum an. ℥ j. fiat decoctio in 5. aquæ ad lib. j. coletur & addc olei viol. vel communis ℥ ij. diacatholici, aut pulpæ caſiæ, prout calor maior vel minor fuerit ℥ j.* fiat clyſter, ac ſi flatus adſint, nec calor ſit magnus, adde in decoctione ſeminis lini, fœniculi an. ℥ ß.

Expectorantia. Tertio utendum expectorantibus, veluti ſirupo capill. Ven. jujubini, de hyſſopo, fœniculi cum aquis earundem herbarum, vel cum decocto pectorali, ex quibus etiam apozemata fieri poſſunt. At in

Iecoris inflammatio inflammatione jecoris, ex refrigerantibus fiant, quarum partes ſint tenues ne lochia præpediantur, ut ℞. *ſirupi cich. capill. Ven. viol. an. ℥ ij. aquæ endiviæ, agrimoniæ, fumariæ an. ℥ vj.* miſce, utiliſſimum interea eſſe

Cataplaſma. ſcio, jecoris regioni applicare ſantalinum unguentum, cum roſaceo commixtum, & hoc mitificum cataplaſma, ℞. *foliorum viol. abſynthij an. m. j. florum camæmali p. j. coquantur in ſuff. q. aquæ, contundantur, per cetaceum extrahantur, & adde farinæ hordei ℥ iij. ſandalorum omnium an. ℥ j. ſpicænardi ℥ ß, olei roſ. & abſynthii an.* miſce, fiat cataplaſma.

Phrenitis. Angina. Eadem ferè ratione curatur phrenitis, & angina, præſertim quod ad ſanguinis miſſionem attinet, ſemper enim ſatagendum ad inferiora naturam evocare, ac ſuperfluum evacuare. Quod ſimiliter obſer-

Tuſſis. vabimus in puerperarum tuſſi, humorem craſſum inſcindentes, tenuem incraſſantes, & adverſus unamquamque qualitatem generosè pugnantes, prout apud ſcriptores, c. *detuſſi* reperies, exhibitis interea tuſſim lentibus, quæ ſola malum hoc ſæpiſſime ſedare ſolent, caventes ne ſuperiores partes nimium concalefiant, ac ſubinde calor ad eas evocet puerperium.

Elegma. Interea, quæ tuſſim ab humore frigido, & craſſo lenire valent, hæc mihi inprimis experta ſunt: glycyrrhizæ ℥ x. hyſſopi ſicci, capill. Ven. ſeminis urticæ, radicis iridis, cardamomi, ariſtologiæ rotundæ, piperis, amygd. amararum, ſeminis naſturtii an. ℥ v. cuncta tenuiſſime pulverizentur, & cum melle deſpumato, aut ſaccharo clarificato fiat

Aliud. electuarium, doſis inſtar nucis. Ejuſdem eſt efficaciæ aliud, quod recipit *ſucci liquiritiæ ℥ v. piperis, myrrhæ, cardamomi, amygd. amararum an. ℥ ij. aſæ fœtidæ ℥ j. cum melle*, fiant pilulæ ſub lingua tenendæ, valet diaireos ſirupus de hyſſopo, & capill. Ven. Si vero tuſſis à tenui

& cali-

& calido humore originem ducat, adhibenda sunt ea, quæ lib. 3. cap. *de prag. tussi* 2 *remed. gene.* dicta sunt, duo præsertim electuaria ibi descripta.

De melancholia, mania, delirio, & epilepsia puerperarum.

CAP. XVII.

FIt etiam in puerperis melancholia, mania, & epilepsia, idque ex defectu congruæ evacuationis, vel ex vitio sanguinis fluentis, suppressioneve eiusdem, quæ crassior, propter remorationem & adustionem, efficitur: aut etiam ob nimiam evacuationem, qua tenue expurgat, crassiori relicto: ex adusti etiam per febres humoris in caput irruentis tetro halitu, qui sæpissime, ex sola humoris in partu commotione, caput ferit, cuius rei exemplum est apud Lusitanum, elegantis cuiusdam fœminæ, quæ alias optime valebat, illicò tamen à partu melancholia morbo afficiebatur, & per mensem insana erat, paucis verò adhibitis præsidiis, ad pristinam valetudinem revertebatur, & nos etiam sæpe curavimus coniugem præcipui cuiusdam Belgæ & mercatoris insignis, quæ idem malum post partum sæpissime patiebatur. Distinguuntur hi affectus, quod melancholia delirium est sine febre, ex melancholico humore mentis sedem occupante, hoc est, cerebrum ipsum, secundum quod est similaris pars. Mania verò est, melancholiæ ad maiorem feritatem intensio, & quia hæc iam non cuiuslibet atræ bilis, sed eius, quæ terram fermentat, soboles est, ideo in ea adest calida cerebri intemperies, quæ in melancholia frigida erat. Epilepsia verò est convulsio omnium corporis partium non perpetua, sed quæ temporum accidit intervallis, cum mentis ac sensuum oblæsione, in qua crassus humor cerebrum invadit, ut partem instrumentalem, quippe quod secundum ventriculos afficitur, & potissimum secundum medium, contra quam in apoplexia, in qua & omnes, & magis obstruuntur cerebri ventriculi ipsi. Denique delirium, quod *subeth* Arabes vocant, est mentis alienatio, cum inquietudine, sine cerebri apostemate, & insequitur plerumque sanguineam, & biliosam febrem, in hisce enim aridi vapores ad mentis arcem ascendunt, unde

Historia.

Distinctio.

ſpiritus animales haud leviter perturbantur: ac non morbus eſt, ſed morbi ſymptoma. Ita hoſce affectus ex uniuſcuiuſque notione diſtingues, ſigna autem, & curationes eorundem petendæ ex lib. 1. huius operis c. cuique affectui dicato.

Signa.

Generales tamen erunt indicationes, ut ſi ex immodico fiant fluxu, compeſcatur, vires reficiantur, corrigatur intemperies frigida vel ſicca: ſi ex ſuppreſſione puerperii, evocetur ſicuti ſuperioribus capitibus dictum iam eſt. Si ex vitio, emendetur iis, quæ c. *de melancholia virg.* & *viduarum* adverſus aduſtos, fæculentos, & craſſos humores ſcripta reperies: præſertim vero averſionibus, & maximè per hæmorrhoidas, hoc caſu utendum eſt; & lavacris crurum, ac paulatinis purgationibus ceſſante iam puerperio, ſanguinem à ſpurcitia vindicabis: at ſi ex malignitate aliqua, aut venenoſitate, quod potiſſimum in epilepſia fieri ſolet, ea etiam adminiſtrabis, quæ *prædicto* lib. ſcripta ſunt cap. *de epilepſia* 3. *remed. genere.*

Cauſa. *Averſio.*

Solet tamen vigilia immodica, quod graviſſimum ſymptoma eſt, hoſce cunctos affectus concomitari, cui medeberis, capiti adhibito ſequenti oxyrrhodino: ℞. *aquæ roſ. plantaginis an.* ℥ iiij. *olei roſarũ* ℥ iij. *aceti roſ.* ℥ j. *pulveris ſandalorum rub.* ℈ j. *miſce*, in linteo temporibus ſæpe applicetur aut ſolum lac tepidum, vel unguentum populeõ. cum roſaceo mixtum additis g. iij. opii. & ϑ j. croci, aut pauco oleo papaveris, ſi affectio, & inſomnia urgeant, cum quo etiam pulſus inungãtur, & plantæ pedum, & hora ſomni capiat ℥ iij. ſyrupi de papaveris, ſi affectio, & inſomnia urgeant, cum quo etiam pulſus inungantur, & plantæ pedum; & hora ſomni capiat ℥ iij. ſyrupi de papavere: vel abraſis capillis embrocha, ſeu capitis irrigatio per quartam ferè horæ partem fiat, ex decocto malvæ, viol. Joſquiami, capitum papaveris, florũ Nympheæ, viol. camomillæ, cui percolato adde tertiam partem olei nympheæ, papaveris, & roſ. ac poſtea catulus, vel columbus vivus per ſpinam diſſectus, adhuc palpitans, capitis applicetur, & pro cibo exhibeatur, cremor ptiſanæ cum ſemine papaveris. Quibus non proficientibus ℈ j. requiei magnæ, aut phylonii in aqua lactuca, cum pauco vino propinari poteſt, idipſum in phrenitide exequendum. In epilepſia vero non adeo convenit oxyrrhodinum, quia caput impenſè refrigerat, in melancholia addenda, quæ magis humectent, quam quæ refrigerandi vim obtinent, quia ſomnus à ſiccitate potiſſimum impeditur.

Vigilia remedia. *Oxyrrod.* *Embrocha.*

De

De pedum, ventris, ac totius corporis inflatione à partu.

CAP. XVIII.

INflatio pedum, ventris, vel totius corporis in puerperis provenit, aut ex improbo vitæ instituto, quo gestationis tempore usæ fuerunt aut ex immodico potu post partum, aut ex copioso sanguine quem fœtus absumere non valuit, nec fœmina in partu purgare, idcirco superabundans recrudescit, & in tumorem elevat hasce partes, qui affectus cessare ut plurimum solet, copiosiore purgatione per uterum aut ventrem.

Curatio. Si igitur ex potu fiat, potus prohibeatur, cureturque affectus calefactoriis, & resolventibus, qualia reperies cap. *de uteri hydrope*. Si ex copioso sanguine, cibum parcius assumat, ac copiosius puerperium evocetur, sicut superioribus capitibus sæpius ad nauseam reperitum est. *Topica.* Si ex depravato vitæ instituto, corpus per epicrasin evacuetur, puerperio iam finito, aut diminuto, & albidiori iam fluente, reliqua, ficrti in uteri hydrope, sunt exequenda, solet tamen singulariter hasce inflationes sedare decoctum caulium, & camæmali in vino & aceto, quo partes foveantur, aut gypsum aqua ferrata mixtum, vel cum pauco aceto, aut ventri admoveatur sequens pulticula: ℞. *caricarum lib. 1. farinæ hordei, fabarum an. ʒ ß, farinæ oryzæ ʒ ij. gallarum, nucis cupressi an. ʒ ij. ß. masticis ʒ ij. seminis fœniculi ʒ j. bulliant cuncta in aqua fabrorum ferrariorum, aut ex extinctione candentis ferri, donec spissum evadat*, calidum ventri applicetur: Hippocrat. hepar ovillum, aut caprinum in cineribus assum; & cum vino assumptum omni inflationi post partum convenire scribit. *Lib. de nat mul.*

De uteri inflammatione à partu.

CAP. XIX.

INflammatio uteri à partu contingit, vel quia fœtu grandiori existente, uterus angusti est oris, vel quia aliter ex laborioso partu sive abortu *Causa.*

ortu ad ipsum uterum sanguinis effluxus sit, aut extractionis violentia ipse uterus laniatur.

Signa. Cognoscitur, quia adest in ventre calor ingens, febricula, sitis, caligo, dolor in coxis, imus venter plurimum intumescit, calor est vehemens, alvus turbatur, & quæ eiiciuntur calida sunt, & pessima, cibi fastidium adest, ac dolor iuxta synciput, nausea, debilitas ventriculi, quæ omnia signa ex Hippocrat. desumpta sunt, hoc vitium sterilitatis, aut alterius maioris mali causa esse solet, sæpe etiam mortis, nam ulcera saltem relinquuntur, quæ ut plurimum maligna fiunt, & temperiem, compositionem, ac unitatem pervertunt, quæ ad concipiendum sunt necessaria.

Prognostic.

Curatio. Curatur primò sanguinis missione ex pede, deinde lavacris, fomentis, ac reliquis, quæ dolorem leniant, ac ventrem molliant, eadem demum curatio est, quam c. *de uteri inflammatione*, superius adduximus, cavendo, ne si nimis frigida utero adhibeantur, puerperium supprimatur.

De uteri ulceribus à partu.

CAP. XIX.

Causa. VLcus fit in utero, ab iisdem causis, à quibus inflammatio, aut ab ipsa inflammatione, aut copia mordacis humoris in corpore præexistente, aut ob difficilem partum, vel abortum, uti superiori c. diximus, quia nimirum extractionis vi laniatur uterus. Cognoscitur, quia sanguis, pus, aut serosa sanies ab utero effluit, dolor in ventre gravis est, quasi parturientis, crura & pedes intumescunt, & morbus hydropis speciem refert, cum tamen non sit: si uterus primario afficitur, aut eius purgatio purulenta exit, & compacta, si per consensum, tenuis ac sanioſa. Ocyssimè curandum uteri ulcus, ne depascens evadat, aut malignum.

Nota.

Prognostic.

Curatio. Ac siquidem per consensum totius fiat, Primum habito respectu ad totum vomitu, ac purgatione per alvum medeberis, modo puerperium iam substiterit, deinde iis, quæ ulcus sanent. Si vero ulcus prima-

primaria fiat uteri affectione, ex partus difficultate, vel dilacerante grandiori fœtu, nulla habita totius ratione, ea sunt adhibēda, quæ ulcus curent, de quibus abunde 2. lib. ca. *de uteri ulceribus* 2. 3. & 4. *remed. genere*: dilaceratas tamen partes non adstringentibus, sed modicè siccantibus, ac adglutinantibus reficies, ne cohibeatur puerperium, quo adhuc fluente, curatio difficilior est, si enim sistis, impediuntur lochia, quæ plurima mala inferre solent, si sinis, solidari non potest ulcus quāquam enim ab ulcere non prodeant, tamen humectatur sanguine ulcus. At utcunq; sit, compescendum nulla ratione puerperium est, sed ulceris curatio posthabenda, quoad cesset, si modò intra consuetos terminos finiatur.

De rugis, quæ post partum in ventre fiunt, & in mammis.

CAP. XX.

QUando fœtus in utero ad tantam magnitudinem crescit, ut ventris cutem densam reddat, aut etiam sciſſuris non levibus findat, tunc à partu, tensis partibus in se concidentibus, rugæ in ventre manere solent, quod malum fœminis indecorum est, & molestam ac viris ingratum; mammæ etiam gracilescunt, posteaquam lac evanuit, ob eandem rationem. Porrò præcaventur sciſſuræ, si à quarto grauidationis mēse, ventri imponatur linteum oleo amygdalarum dulc. madidum, aut sesamino, quo mollior fiat cutis, & magis cedat. Rugæ verò à partu relictæ curantur, duplici remed. genere, quæ in hoc conspirent, ut cutem pinguiorem reddant, ac solidiorem, ut enim gracilia, & laxa corpora in se concidunt, sic pinguia tenduntur, ac pellucent. *Causa.* *Sciſſuræ.* *Rugæ.*

Primum igitur si puerperis tempus nondum sit præterlapsum, ventri ad moveatur sequens unguentum: ℞. *spermatis ceta* ʒ ij. *olei amygdalarum dulc. & hypericonis an.* ʒ j. ß. *sevi hircini* ʒ j. *ceræ novæ q.* 5. fiat unguentum, aut ℞. *ceræ novæ* ʒ iij. *spermatis ceta* ʒ j. ß. *terebinthinæ Venetæ aquæ rosarum lotæ* ʒ ij. *olei amygdal. dulc. Hypericonis an.* ʒ j. *axungiæ cervi* ʒ j. ß. *liquefiant simul*, & aufer ab igne, tunc immerge telam *Vnguenta cutem impinguantia.*

canabinam ad ventris magnitudinem, quibus compositionibus, si lochia jam sustiterint, addi potest oleo mastichini & myrthini an. ʒ j. in primis autem prodest id, quod recipit limaciorum lib. 1. florum anthos p. iij. concisa conjiciantur in vas figulinum, plumbo oblitum, ac fideliter obturatum, demergatur in simum equinũ, ibique sit per dies 40. deinde expressus liquor in ampulla vitrea obturata servetur, ac per triduum soli exponatur, quo deinde liniatur venter, facilius tamẽ conficitur hoc aliud: ℞ *Succi radicis liliorum alborum, mellis, & ceræ an. partes æquales ad ignem fiat unguentum*: aut pinguedinis cuiusvis ʒ j. ceræ rubeæ ʒ ß. prodest ventri imponere mesenterium vervecis, aut capræ vel corium oleo madidum, vel oleum nucis Indicæ: vel ℞. *adipis extracti ex vulva balenæ ʒ iij. liquetur in fictili, & cum pulvere cornu cervi* fiat unguentum, valet etiam aqua ex albumine ovorum destillata, aut solus adeps, aut cinis testudinis cum ovi albumine, & lacte, quibus venter bis in die inungatur.

Constringentia. Secundò si puerperia jam desierint, addenda etiam sunt, quæ leviter constringant, solident, firment, ac planam reddant cutem, in quẽ usum inprimis utilis hic stillatitius liquor: ℞. *aquæ destillatæ ex floribus althææ, & malvæ lib. ij. aquæ ros. lib. 1. ß. limones duos, remota cuticula exteriori minutim sciss os, prunorum sylvestrium immaturorum lib. j. omnia per biduum infundantur simul, deinde lento igne vitreo alembico destillentur*, ac venter inungatur; magis tamen solidat hoc, ℞. *ficuum lib. j farinæ hordei, fabarum an. ʒ ß. farinæ orizæ ʒ ij. gallarum, nucis cupressi an. ʒ j. mastichis, myrrhæ an. ʒ j. ß. seminis fœniculi ʒ. j. bulliant cuncta, in aqua fabrorum, vel ex chalybis extinctione, donec inspissentur nonnihil*, tunc ventri adhibeantur; vel post balneum ex decocto prædictarum rerum, ventri hæ pultes applicentur: ℞. *farinæ fab. orizæ, glandium, amygdalarum an ʒ ij. lateris pulverizati ʒ j. bolli armeni ʒ ij. sanguinis draconis ʒ j. nucum cupressi ʒ ß. granorum tinct. ʒ iij. gallarum ʒ ß. olei myrthini ʒ vj. aquarum mespilorum, prunorum sylvestrium an. lib. j. aquæ ros. lib. 1. ß. coquantur ad crassitudinem pultis*, ac ventri applicentur, mammas etiam solidant.

Ne autem frigiditate & adstrictione offendatur pectus & viscera, addantur mastichis ʒ ij. nucis moscatæ ʒ iij. rid. Florentinæ ʒ ß. myrrha his admixta, vel decoctum eius, aut quavis alia ratione adhibita, illæsis viscеribus, ventrem planum ac firmum reddit, mammas efficit duras, compactas, & minores illæso pectore, pudendum arctius citra

Myrrha.

Mastix.

uteri

uteri noxam, idque pro maximo in hiſce rebus ſecreto habendum eſt: maſtix etiam utiliſſima.

De virginali adſtrictione à partu comparanda.

CAP. XXII.

A Partu laxa manent muliebria, quod cauſa eſt aut ſterilitatis; aut uteri procidentis, quorum etſi neutrum contingat, ſaltem fœminæ propriis viris ingratiores fiunt. De remediis quibus hoc vitium curetur, niſi juſtæ cauſæ urgerent, ſilendum omninò foret, ne, quod ſæpè faciunt ſceleratæ & veneficæ vetulæ, aut incauti & parum prudentes medici, ſubdolis, & fallacioſis juvenculis ea communicent, quo & liberius vitiari audeant, & comprimi facilius ſinant, & poſt multos concubitus, virgines appareant. Nam ne nihil lenarum maleficio deſit, poſteaquam haſce partes medicamentis coarctarunt, tunc ea etiam adhibent media, quibus etſi falſiſſima, ſpecioſa tamen certæ virginitatis adſint documenta, atque ita ſæpiuſculè eandem fœminam, laſcivis juvenibus, virginem eſſe venditant, quo profuſius ab incautis & rudioribus pecunia extorqueatur, quæ quidem media à cunctis bonis penitus reticenda ſunt, quia ut ait quidam, quæ ſcire nefas, neſcire neceſſe eſt; & teſte Galeno duorum alterum evenire oportet, aut, qui ſcribit, expertum non eſſe, atq; ita ea prodere, quæ ipſe ignorat, aut expertum quidem, viri boni aliquando partes non geſſiſſe, tametſi à ſapientibus multa quaſi per manus tradantur, & nos à doctiſſimo Roderico de Sorea viro optimo ac honeſtiſſimo, & in Salmanticenſi Academia Profeſſore primario, nunc totius Hiſpaniæ archiatro, pleraque accepimus, quæ apud inſignes meretrices celebria ibi ſunt, & uſitata, ideoque fide digna, & quæ experimentum facilè promittunt, ſed levioribus ingeniis omnino celanda, ne minus conſtantes aut prece aut precio eis abutantur. Nam ut Ovidius inquit:

Omnia perverſas poſſunt corrumpere mentes 2. *Triſt.*
Stant tamen illa ſuis omnia tuta locis.

Et latro, & cautus præcingitur enſe viator
Ille ſed inſidias: hic ſibi portat opem.

Ideoque media tandummodo, quibus fucata virginitas deprehẽdatur, ſcire oportebit: inter quæ illud primum locum indicium tenet. Collum menſura filo circundato; poſtero die iterum menſura, ſi latius quam ut filo comprehendatur invenitur, tunc primum vitiatã fuiſſe certum erit, ſi vero nihil maius evaſit, antea defloratam fuiſſe, indicium eſt: aut certe ſi adhuc integra erat, integra permanſit. cuius rei cauſam & pleraque alia huius rei ſigna vide in noſtro *medico politico*. Proditis igitur duntaxat lenarum artibus maleficis, idque in genere, tacitis mediis, ac magiſtratibus, quibus earum puniendarum cura propria eſſe debet, relictis, ad inſtitutum rependemus, ac quibus mediis laxitas uteri emendetur, & reparetur virginalis adſtrictio, iis fæminis, quæ pacis domeſticæ, & amoris coniugalis ſunt ſollicitæ, præſcribamus, non iis, quæ vaga vita delectantur. *lib. 4. c. 11*

Id autem fit duobus remediorum generibus. Primum ſi vulva nimis ſit humida, utendum iis, quæ exſiccare valeant, de quibus capite *de uteri intemperie humida*; maximè autem prodeſt hunc in uterum clyſterem injicere ℞. *gallar. num. iiij. ſpodii cochlearia ij. pulverizatis tenuiſſime adde vini ſtiptici ʒ vj. poſtea vulvæ imponatur* hic peſſulus *corticum pini ʒ ij. alumnis ſciſſilis ʒ j. cyperi p.* 1. coquantur in vino ad formam pultis, & cum lineo ſupponantur ſæpiuſculè; aut infunde gallas in aqua pluviali per octiduum, deinde lana mollis ſulphure reſperſa in eadem aqua madefiat, ac non expreſſa ſiccetur, & pro peſſario ſupponatur.

Adſtrictio. Secundo ac præcipuè adſtringentibus utendum eſt, foveantur igitur genitalia aqua ſeu decocto glandiũ, ſorbotum ſylveſtrium immaturorum, prunellorũ agreſtium, caudæ equinæ, quibus ſi moſchus aut pulvis ſchordii miſceatur, philtri rationem habebit. Aut foveantur partes ex aqua aluminoſa, vel ex vino ſtiptico, quod fit, ſi rubrum & auſterum coquatur cum gallis, foliis myrthi, roſis rubris, corticibus mali granati, balauſtiis ac nucibus cupreſſi; aut ℞. *nucum cupreſſ. gallar. an.* lb. 1. *aluminis, rochæ, ſcoriæ ferri præparatæ in aceto an.* ℔ ß. *bulliant in* 5. *q. aquæ gallarum*, qua utuntur coriarii, primum omnia confracta, & cum ſpongia in ea aqua madida locelli foveantur. ℞. *gallar. ſumach. ſeminis plantaginis, conſol. maior, aluminis, cimoliæ, cameleæ, an ʒ j.*

Fomenta.

Vinum ſtipticum.

coquan-

coquantur in aqua pluviali, vel chalybeata, & foveantur loca, quibus addi possunt folia olivæ, vitis quercus, balaustiæ, nucis cupress. malicor. scoria ferri, karabe, corallum, bolus armenus, sanguis draconis, ex quibus etiam decoctis encatisma fieri possunt & methencritæ: sed & in eosdem usus destillatio sequens mirifica censetur. ℞. *gallar. nucis cupress. an.* ℔ ß. *aluminis* ʒ v j *boli armeni* ℔ ß. *farinæ glandium ac fabarum veterum an.* ℔ ß. *albumina ovorum xij. lateris usti pulverizati* ℔ *j. omnia in pulverem redigantur & per triduum, quia compactæ sunt substantiæ, macerentur in aqua fabrorum ferrariorum, vel in aqua, vel decocto prunorum sylvestrium, mespilorum caudæ equinæ cum* ℔ ß. *acet. rosacei, tunc per alembicum plumbeum lento igne destillentur, liquori adde pulveris mastis, myrrhæ, sanguinis draconis an.* ʒ *ij. soli æstivo per decem dies exponantur.* Vteri partes constringit, ventrem reddit planum & mammas solidas. Subinde ex sequentibus pulticulis emplastra locis applicentur, aut ex gossypio iisdem madido; pessaria fiant. ℞. *cassiæ lignea, cyperi, gallar. an. part. æquales, trita leviter coquantur in vino veteri ad mellis consistentiam, & linteo prius madido aqua aluminosa excipiantur,* ac fiat pessus. Consimile hoc est, ℞. *sangu. drac. boli armen. cortic. citri, mali granati, aluminis, mastichis, gallar an.* ʒ ß. *pulverizentur, & cum aqua chalybeata fiant pultes,* in dictos usus, cuncta hæc etiam mammis apposita, uti diximus, solidiores reddunt. Verum hæc iam cosmeticam artem potius, quam curativam attingere videntur. Caveant tamen iterum ac sæpius medici, ne ea suspectis consulant mulierculis, & iis, quæ fucatam venditant virginitatem, & vaga utuntur venere, sed honestis ac probis matronis in eos, quos iam retulimus, honestos usus.

Encatisma ta.
Methencritæ.
Emplastra.
Pessi.
Mammas solidiores. quæ reddãt
Admonitio

SECTIO TERTIA.

De iis quæ circa fœtum alendum contingere solent.

De nutrice eligenda ac moderanda.

CAP. XXIII.

CUm lac nihil aliud sit quam dealbatus in mammis sanguis ille, quo antea in utero fœtus alebatur, inde fit, ut lac matris longè præstantius alimentum fœtui sit, quam cuiusvis alterius fœminæ: ideoque quantumvis nutricis lac laudabile existat, semper tamen maternum præfertur, etsi non ita bonum, quia similius est pueris alimẽtum. Si tamen nutrix iustis de causis sit admittenda, vel quia lac matris integrũ non est, vel etiam quia ipsa mater vieta, languida, nobilis, aut admodum delicioſa, vel ob regionis consuetudinem, ob quam ferè video Germanas vel mediocris conditionis fœminas rarò liberos suos lactare, tunc in eligenda nutrice decem sunt expendenda.

Nutrix quibus de causis admittenda.

Decem cõditiones in nutrice expendenda.

Primum ætas, quæ sit intra 20. ac 30. annum, in eo enim, quod interiacet, tempore, iuventus viget, in qua sanguis & lac magis abũdant, & excrementitii humores reddant minus.

Ætas.

Secundò habitudo, ut nimirum sit corpore quadrato, ac bene constituto, vividi coloris, pectoroſa, & musculoſa, duræ ac multæ carnis, non obesa nimis, nec gracilis, sed robusta, ac vigiliarum, & laborum circa infantem tolerantissima, coloris candidi: non vero fusca, ut aliqui autumarunt, quod nos alibi reiecimus, sed candidi potiꝰ sit coloris, robore suffusi, qui idcirco roseus dicitur. Tales enim alimentum & sanguinem melius convertunt, sed nec dentes carioſi sint nec anhelitus olidus, nec cutis ulceribus fœda, nec Venereo morbo, arthritico, elephantico, phthisi nec quovis alio afficiatur, aut aliter valetudinaria sit.

Habitus corporis.

4. *Phyſ. c. ult.*

Tertio considerandi mores, quippe hi una cum lacte in corpus adeũt infantium; quocirca nutrix laudatorum morum sit, nec ocyssimè animi passionibus afficiatur, nec penitus obtusi sit sensus, aut stolidi ingenii, lusca non sit, quia non, nisi transversim, puerum intueri potest, qui propterea, ne eandem inspiciendi cõsuetudinem contrahat, verendum est, casta sit, & viro non accedat, ne aut menses prosiliant, quod sanguinem conturbat, proinde lac ipsum, aut prægnans fiat, unde lac imminuatur, ac vitioſum evadat, quia à conceptu laudabilior sanguis, circa locos ad nutritionem fœtus subsistit, impurior

Mores.

facessit

faceſſit in mammas: unde lac inquinatum redditur; ſunt tamen, qui modicam purgationem menſtruam lactationis tempore, lac minimè vitiare poſſe putent, quin potius reliquum ſanguinem perpurgare: & matri proprium partum alenti, ſi ab eodem vitio concipiat, lac non corrumpi Bonacciolus refert ex quodam Nigidio.

Quartò conſiderandum eſt tempus à partu, id eſt, ne nutrix partui ſit vicina, nec multum à partu, remota, & ſaltem ſit iam à lochiis libera; ideo ſecundo à partu menſe, uſq; ad ſextum probatur magis, & quæ ſecundum alit fœtum. *Tempus à partu.*

Quintò conſiderandæ veniunt mammæ, quæ mediocriter ſint tumentes, non laxæ neque pendentes, ſed ſolidæ ac firmæ, mediam magnitudinem, mediamq; duritiem obtinentes, per quas venæ lividæ, tanquam in multiplices rivos deriventur, mediocriter elevatæ, ut ſint lactis capaciores, non denſæ, ne lac in eis conſtrictum quaſi ſuffocetur, & à ſugente puellulo minus facilè alliciantur, quia à mamma duriori offẽſus diſcedat, aut ſi pergat, eliditur naſus ac ſimus evadit. *Mamma.*

Sextò papillæ, quæ nec ſic latitent, ut pueri labellis comprehendi nequeant, nec ita longæ, craſſæve ſint, ut totum infantis os impleant, ita ut lingua ad ſuctum & deglutionem uti expeditè nequeant. *Papillæ.*

Septimò conſideratur lactis ipſius natura, quod, præter candorem, ac dulcedinem, quæ inprimis requirũtur, odoratum ſit oportet, æquabile nec admodum craſſum nec tenuè nimis, quod probatur, ſi ſupra vitreum umbonem, nec prorſus fluat, neq; reclinatum omninò conſtet, quidam etiam pilo probitatem lactis experiuntur: nam ſi pilus lacte madens ſuſpendatur, & lac delabitur, reprobandum eſt: ſi vero totum pilum circumſidet, optimum eſſe cenſet Aëtius; lactis itidem boni portio, ſi in vaſculo emulgeatur, myrrhæ tantillo adiecto ſero pariter, atq; caſeo pars æqua datur; improbatur vero, ſi eius gutta in politum ac mundum digiti unguem inſtillata, immoto ungue defluit, quia aquoſitatis indicium eſt: ſi vero depreſſo & cõmoto hęreat, coagulati & craſſioris ſignum exiſtit, medium vero inter craſſum & tenue laudabile cenſetur. *Lactis probatio.*

Octavo eligatur nutrix, quæ marem iſto tempore peperit. Nonò quæ abortire non eſt aſſueta Decimò quæ gravida non ſit. Hæc ita deſcripta nutrix, dieb⁹ primis, quibus lactare incipit, ſimplicem accipiat cibũ, ne lactis copia tenellum obruat infantem. Poſteaprobatis *Infantis ſexus. Cõſuetudo. Status. Nutricis cibus.*

batis veſcatur cibariis, & non inebrietur. Abſtineat à vino & à cibis ſalſis, acu is, adſtringentibus, nec porris, cæpis, allio, eruca, vel aromatibus utatur, niſi modicis, ſi fortè regio vel conſtitutio aëris vehementer id poſtulet; vitet animi perturbationes, concubitum vitet, utatur exercitio mediocri brachiorum, & partium ſuperiorum; demũ talis ſit victus ratio, qualem poſtulat infantis natura & conditio, ac parentis dignitas, ut ſi puer fervidiore ſit ſanguine, nutrix refrigerãte utatur diæta, in aëre degat moderato, à vino & aromatibus planè abſtineat, ſomno indulgeat longiori. Si vero infans frigidioris ſit conſtitutionis, & vini & aromatum nonnihil conceditur, exercitumq; validius: quibus ſi minus bene valeat nutrix, purgetur, & victus ratio mutetur iuxta lactis vitium, ac infantis indigentiam. In reliquis, & in ratione lactandi pueruli ſe gerat nutrix uti à nobis præſcriptum iã eſt ſupra c 12. lib. 4. *de nat. mul.* ex quo etiam loco pleraq; , quæ ad nutricis electionem pertinent, huc transferantur.

De lactis defectu.

CAP. XXIV.

AD fœtus alimoniam, dum utero geritur, uteri venas comparavit natura, ac cum iam in lucem prodit, mammas, unde certus quidam reſpectus inter has partes reperitur. Ex toto enim corpore ſanguis in uterum delabitur, toto gravidationis tempore, poſt partum ex utero, ac reliquis partibus recurrit ad mammas, quæ adenes quaſdam ſortitæ ſunt vim habentes alterandi, ad ſe confluens alimẽtum, quum igitur plus ad ipſas defertur, quam ad nutritionem ſit neceſſe, lac efficitur, quod ex mente Mi etii, ſanguis eſt futurus menſtruus, coctus in mammis ac dealbatus. Vt vero aliis viſum eſt ſuperfluitas nutrimenti, partis ipſum generãtis ſimilis, ipſius naturæ: Cum igitur ſuperfluitas ſeu humor ille parcus eſt, vel omninò deficit eo tempore, quo abundare debuerat, id eſt, poſt partum, lactis defectus nuncupatur, & eſt ſymptoma de genere excrementi mutati, quod ſequitur, aut malum mammarum conformationem, aut intemperiem, aut ſolutam unitatem.

Lac quid.

Affectionis deſcriptio.

Species.

Cau-

Cauſæ huius affectionis ſunt, vitium ſanguinis, qui ob id non tranſmittur, parca eiuſdem quantitas; corporis imbecillitas, aut ipſius infantis, qui propterea lac ſugere nequit; ad ſuctionem enim ſequitur tractio; fœminei corporis ariditas, ob quam quælibet particula avidè amplectitur alimentum, ad ſui nutritionem, ſicut nihil ſit reſiduum, quod in febribus ardentibus potiſſimum accidit: adhæc parvitas mamarum, anguſtia vaſorum, debilitas virtutis tractricis: aut immodica vacuatio per aliam partem, ut per os, per menſes, per nares, per hæmorrhoidas. Sunt etiam aliæ cauſæ externæ, ut immodicum frigus, quia coarctat, & eadem ratione adſtringentium uſus; cibi pravitas, jejunium, abſtinentia, nimis labor, mœror, curæ, ſollicitudines, perturbationes animi: ſubitus aliquis caſus, maximè dolor, quia ſanguis, & humores ad partē dolorosā alliciūtur, ſubindeq; lac minuitur: medicamenta etiam, quæ impenſe calefaciant, exſiccant aut refrigerant. *Cauſa.* *Interna.* *Externa.*

Si graciles, rugoſæ, & contractæ ſint mammæ, ob earum fieri defectum credēdum eſt. Si ex vitio ſanguinis, id diſtinguitur ex indiciis, quæ ipſum bilioſum, pituitoſum melancholicumve eſſe teſtatur, quæ jam à nobis poſita ſunt, cap. *de menſtruis ſuppreſſ.* Item ex lactis colore, ſubſtantia & ſapore, quippe bilioſum, ſeroſum eſt, tenue flavum, amarum, & nutrix jecoris intemperatura calida laborat: Pituitoſum, craſſum, album, acidum lac eſt. & intemperies ac habitus nutricis, pituitoſus: melancholicum eſt ſpiſſum, paucum, obſcurum, fuſcum, ac cætera in nutrice melancholiam accuſant. Cauſæ externæ ſi inquirantur, facilè deprehenduntur, breviter ſi puer clamat, emaciatur, non proficit, ac ſi panni quibus involvitur, madidi non reperiantur, deficientis lactis indicium eſt. *Signa.*

Univerſa ferè curatio in victus ratione conſiſtit: ſi igitur ex ſanguinis defectu, aut ex ſicca intemperie lac deficiat, à qua potiſſimum cauſa cōtingit, curatur primò victu calido & humido, citra exceſſum, Galeno authore. Eſto igitur aër humidus, ac moderatè tepidus; nam calore nimio extenuantur corpora, ac diſſipantur humores; Idcirco Ariſt. in Epiro; Albertus magnus in Hollandia & Friſia maximam gigni lactis copiam aſſerverunt, non ex paucis duntaxat, verum etiam propter huic rei commodum aërem. Somnus conducit magis, quam immodica vigilia, panis bene fermentatus, triticeus, lac caprinum aut ovilum ex ſanis animalibus ſumptum, aut coctum cum vitellis ovorū, *Curatio.* *5. ſimpl.* *Aer.*

& ſaccharo; oryza cocta cũ lacte & melle, ova ſorbilia, præſertim perdicis ſumpta aut illita mammis, cum adipe anſeris: farrũ cum iure carnium gallinarum noſtratum, vel Indicarum, capõum, phaſianorũ, hęduli, vervecis, vituli, aut iunioris bovis, aut caro ipſa cum ſalſamentis ex eruca, & melle paratis, ubera animalium cocta; rejiciẽdæ verò car-

Piſces. nes ſylveſtres. Ex piſcibus conveniunt troctæ, triglæ, quas Hiſpani *Salmonetes* vocant, lupus, beſucus; ſalmo, bugloſus, ſoleæ, paſſeres, lucii & id genus alii. Et in ſecunda menſe leucophagus, qui cibus albus dicitur, à nobis alibi deſcriptus, amygdalæ dulces, uvæ paſſæ, aut penſiles, piſtacea, pinei nuclei, eruca, paſtinaca cocta ſub cineribus, aut cũ mele parata, vel illa confectio ex ſeſamo, & melle, quæ Hiſpanis dicitur *gergelada*, & abundantiſſimè lac gignit, aut alia ex lini ſemine cũ melle, aut ptiſana cum multo aniſo & fœniculo cocta, vel ebibantur ʒ ij. ſeminis aniſi, cum iuſculo caulium. Dioſcoride & Avicenna authoribus fœniculum & apium lac gignunt, quia nõ intensè calefaciunt, ſed lac movent ad mammas, & vias aperiunt. Lactuca vero lactis proventum facit, quia ſanguinem contemperat, & ariditatem emendat; lac etiam generant braſſica, ſerpillum, ſeſamum, porrum, eruca, fœniculum, bulbi, ſi veri inveniantur, qua ratione ſperma, eadem etiam lac

Potus. gignunt. Potus ſit vinum nigrum, dulce, minimè auſterum aut album, tenue, vel certè aqua hordei, cum ſemine fœniculi, vel cereviſia, præſertim Hamburgenſis, cui ſi butyrum, ſaccharum & panem addas, ac leviter coquas, vix ullum, reperies cibum, ex quo tantus fiat lactis proventus; quocirca non immerito Germanis fœminis toto ferè lactationis tempore *pro cibo ſimul ac potu eſt. Vitanda acida, acria, amara, acerba, valdè calefacientia, cruda omnia, & ſalſa; modicus tamen* ſalitorum uſus, ut ad impinguationem facit, ita ad lactis generationem, quoniam ſal vehiculum eſt alimenti, & cibum reddit jucundiorẽ; unde inſulſus homo, inutilis & iniucundus dicitur; quocirca moderato ſalitorũ eſu Apollonius homines impinguare ſolebat, & Arabes, Moſchio, Aetius ac plerique alii ſalitorum piſcium capita, ad lactis generationem commendãt, quod qua ratione, cum impenſe exiccẽt, fiat, non video, niſi, quia ſitim movent, & faciunt, ut nutrices maiorẽ hauriant potus copiam, qua eadem ratione exiſtimo Septentrionales nutrices halecibus uti, ut maiorem poſtea ingurgitantes cereviſiæ quantitatem, lactis fiat proventus, quod tamen lac inutile, falſum, mordax ac ſeroſum eſt.

Secun-

Secundo, si ex caloris & flavæ bilis abundantia, lactis defectus fiat, ex supra dictis frigidiora seliges, ac corpus præpurgabis iuxta humoris naturam; At si ariditas ex febre fiat, hæc prius curetur. Si vero ex vitio sanguinis pituitosi, aut ex vasorum obstructione lac deficiat, deobstruere & attenuare oportet. Idcirco ex supradictis calidiora administrentur, & quæ lenium sint partium, ut apium, anethum, pulegium cum vino, aut porrum tritum, aqua dilutum in potu detur, aut aqua & oleo coctum, quod album ius à Galeno dicitur. Cavendum tamen, ne redundante pituita remedia exhibeantur nimis calida & sicca, quia lac consumunt, & quemadmodum, quæ moderatè menses provocant, lac gignunt, sic, quæ impensè proliciunt, lactis copiam minuunt. *Si ex calore.* *Ius album.* *Admonitio.*

Sanguis nunquam mittendus, nec valida purgantia exhibenda, quia venę sectio materiam lactis demit, cathartica, ut corpus purgant, sic sanguinem liquant, & minuunt. Verum si ob vitium humorum omnino purganda sit nutrix, semper miscenda, quæ lac promoveant, ita prius per quatriduum hunc capiat syrupum: ℞. *folior. fœnicul. smirnij, pulegii, rapæ an. m. ß. fiat decoctio ad ℔ j. cui adde mellis ros. syrup. de hyssopo de eupat. an. ʒ ij.* misce, pro quatuor dosibus, deinde purgetur sic, ℞. *elect. lenitivi ʒ vj. mellis aut syr. ros. solut. pro natura humoris peccantis ʒ ij. decoctionis fl. cordalium q. sufficit,* fiat potio, sumatur per horam ante prandiũ, in quo vescatur iis, quæ valeant lac prolicere, de quib. supra. *Purgatio.*

Tertio, exhibenda medicamenta alimentosa, quæ lac gignant, in quorum numero primum locum tenent, quæ sequuntur. ℞. *seminis fœniculi, porri, erucæ an. ʒ ij. macis ʒ j. fol. malvæ m. ß. bulliant in iure pulli de quo sumat ʒ vj.* & cum eodem abluantur mammæ, aut fiat hæc confectio. ℞. *nucleor. pini, amygdalar. dul. an. ʒ j. seminis petroselini fœniculi, rapæ an. ʒ j. sacchari dissolut. in aqua fœniculi q. s.* fiant rotulæ dosis ʒ ij. & superbibat vinum dulce. *Medicamenta.*

Si ex mammarum fiat gracilitate, fomententur cum nuper dicto jure, aut cum decocto fœnugræci, sesami aut camomillæ, quæ in vino bulliant, vel cereviſia calida cum butyro. Quibus non proficientibus aut si ex connaturali causa lactis defectus fiat, ultimum erit præsidium nutricem mature, cunctis tamen prius tentatis, quia mutatio lactis puellulo semper gravis existit. *Si ex mammarum gracilitate.*

De Lactis redundantia.

Cap. XXV.

Species. LActis abundantia in fœminis, quæ pepererunt, interdum tanta est, ut mammæ eam sustinere nequeant, ac præ copia distendantur, & incredibiles excitent cruciatus, quod morbi in excessu causa est. At si (uti aliquando evenit) copia, non tantum per papillas, verum etiam per tota ubera, & aliquando per alas effluat, non amplius causa morbi, sed symptoma erit, contentum sub genere immodicè excretorum.

Causa. Fit hoc malum ex copia boni sanguinis à cibo & potu plurimum nutriente conflata, quæ in venis, mammis & utero communibus abundat, vel quia fœmina lactare desinit mortuo aut grandiori facto infante aut alteri nutrici commisso.

Signa. Affectus facilè percipitur tum visu & tactu, tum ipsius mulieris sermone. Contingit hoc malum sæpius puerperis, haud raro etiam reliquis lactantibus.

Prognost. Ac si abundans effluat, nihil est periculi, si vero detineatur verendum, ne inflammationem in mammis pariat, aut instar casei cogatur; seu in grumosum lac concrescat aut aliter vitietur.

Curatio. Ideo quam citissimè hæc affectio curanda, ac si ex suppressis mẽstruis fiat, omni arte proliciantur vena pedis scissa, & cucurbitulis cruribus affixis, ut Galenus monet. Si vero ex plenitudine totius contingat, curatur quinque remed. generibus.

Si ex plenitudine.

Victus. Primo victu tenuissimo ex herbis, aut carnibus sicciorib⁹, aut avicularum. Potus sit aqua cocta per se, aut cum semine agni casti. Aër calidus & siccus, vigilia & exercitium conducunt, & frictiones ac ligaturæ partium inferiorum; ac, ut verbo dicam, ea omnia sunt interdicenda, quæ copiosiorem & optimum sanguinem generare valent.

Diversio. Secundo iis, quæ sanguinem divertunt & evacuant, quod etiam fit frictionibus & ligaturis tibiarum, deinde sanguinis missione ex vena communi, si modo fœmina partui proxima non sit; nam si puerperia adhuc fluunt, aut fœmina à partu non distat per 15. dies, ex pede mittendus est sanguis.

Repellentia. Tertio repellentia mammis sunt adhibẽda, & ut scribit Aëtius leviter reprimentia; in principio igitur applicetur spongia posca imbuta

buta, aut palmulæ cum pane & poſca tritæ: deinde vincire, ac moderatè adſtringere mammas oportet: aut ſpongiam madidam aceto acerrimo, in quo cuminum incoxerit, admovebis, quod ſecreti loco habendum eſt, aut ſuffumigium ex ipſo aceto acerrimo, ſuper ignitos lateres abiecto: aut portulacæ folia cum aceto trita, vel apium cum aceto & oleo roſaceo, aut petroſilinum cum poſca tritum, aut aqua marina, in aqua myrthi baccæ coxerint, & farina lentium; aut emplaſtrũ quod recipit *farinæ lentium, fabarum an. ℥ j. ſucci plãtag. aut mẽth. ℥ iij. olei roſacei ℥ ij. aceti ℥ j.* miſce. At ſi animus ſit lac penitus reſtinguere, hoc aliud adhibebis emplaſtrum. ℞ *pulver. myrthillor. ℥ ij. aluminis, pſyllii an. ℥ ij. ſucci coriandri viridis ℥ ß. Olei roſ. ℥ j. acet. acerrimi ℥ j. ß.* Valet ſex ipſius aceti in forma Emplaſtri applicata.

Digerentia

Quarto digerentibus utendum eſt potionibus, fomentis, ablutionibus inunctionibus, ſuffumigiis, & Emplaſtris, inter quæ primũ locum tenet hæc potio. ℞. *lactis vaccini ℥ iij. muriæ ℥ j. croci ſubtiliter pulverizati ℥ j. miſce*: bibat fœmina ſummo mane per plures dies, aut ammoniacum vino diſſolutum ad ℥ j. ß. aut radices caulium exterius applicentur cum roſaceo, aut pauco aceto aut ℞. *farin. fabar. lentium an. ℥ j. ß. croci ℥ j. olei roſ. q. ſ.* fiat emplaſtrum, cui adde (ſi velis) parum therebinthinæ ad conſiſtentiam ℞. *ſeminis althea, fœnugræci limi an. ℥ ß. coquantur in ſufficienti q. aquæ ad ℔ ß. & adde farinæ hordei, lentium an. ℥ iij. ſucci coriand. portulac. an. ℥ ß. olei roſacei ℥ j Croci ∋ ß. aut* ℞. *apii viridis, rutæ, menthæ an. m. ß. terantur & adde farinæ fœnugræci, lentium an. ℥ j. olei roſacei & poſcæ an. q. ſ.* fiat emplaſtrum. Validius adhuc id digerit, quod recipit folior. fœnicul. apii. petroſel. malvæ, altheæ, cum radicibus an. m. 1. folior. lauri, florum camomillæ, an. p. ß. coquantur ſimul in aqua, ex quo decocto fomententur & abluantur mammæ, ac poſtea ſuperponatur roſaceum, omphacinum, in linteo crudo, vel ex æquis portionibus therebinthinæ lotæ in aq. roſac. & vino albo olei laurini & omphacini, fiat emplaſtrum; aut ex oleo raphani cum pinguedine gallinæ & cera quæ omnia emplaſtra, dum mammillis apponuntur, iuxta papillas perforentur, aut adhibeantur ovum totum cum roſaceo agitatum, cui lapidis pyritis triti tantillum admiſceatur. Paulus lactis ſuctionem prohibet, ne maior tractio cietur: Aëtius quem perperam pro contraria parte Mercurialis citat, eam admittit, dum inquit, à peritis, & adultis mulieribus leviter mammæ, exſugantur, diſtin-

Emplaſtra.

Dubium. Suctio an. conveniat. lib. 3. c. 35. lib. 13 c 34

distinguendum sic, si fœmina insueta sit lactare, dolor magnus & copia moderata, de qua sperandum, posse solis medicamentis arescere, neq; ab infantibus, neq; ab adultis exsugi debet. At si quantitas lactis immodica sit, mammæ tumidæ, nec admodum dolentes: ac fœmina assueta, tunc ab expertis, & adultis mulieribus, ut ait Aëtius, exsugatur per longa intervalla, ne frequenti suctione tantum trahatur, quantum medicamento appositio exsiccatur.

Lac minuentia sicca. Quintò iis, quæ lac atterere apta sunt, in quorum numero constituuntur omnia exsiccantia, sive intus sumantur, sive extra applicentur, ex calidis insuper lac minuit oçymum, cariophyllata, piper, castoreum, sinapi, ruta sylvestris. Ex frigidis joschiamus, lactuca, intemperamento frigido, & humido, nam in calido & sicco auget lac; solanum, papaver nigrum, mandragora, opium. Et humidis siccus psilii, coriandrum, Nymphæa, muscilago seminis portulacæ, umbilicus Veneris. Nam nimis frigida nativum calorem extinguunt, quo mediante ubera lac efficiunt: humida quantum pituitæ, ac crudæ humiditatis pariunt, tantum de sanguine minuunt, quæcunq; verò sanguinem, & semen conterunt, eadem lac destruunt. Avicenna à proprietate, lac minuere scribit illitus mammarum, cum cancro marino in aceto trito, aut cum cancro fluviali adusto.

Calida. Frigida. Humida.

Inflammatio. Quod si contingat mammas inflammari, curentur initio infrigidantibus, ac repellẽtibus ut foliis lactucæ, sempervivi, papaveris vel nympheæ, quæ per se vel in lacte cocta, mammis apponantur, ut lib. 1. dictum est. Nunc solum restat admonere mitioribus ex supradictis, uti oportere, si in animo sit lac in totum non exsiccare, sed excessum minuere. Si verò planè restinguere uolueris, considerandum erit, an fœmina sit partui proxima, tuncq; à repellentibus penitus abstinebis.

Lac penitus exsiccãtia Exsiccãt verò lac in totum ex supradictis fortiora, vel si infanti mater lac sugendũ non præbeat, aut si linteamina frigida aqua madefacta mammillis apponantur. Sunt etiam mulieres satis bene valentes, nec plurimo lacte abundantes, quæ tamen, quia ob lasciviam aut luxum lactis molestias vitare cupiunt, remedia postulant, quibus exsiccetur, quibus etiam leviora duntaxat sunt adhibenda. At ubique purgantia vitanda, quia hæc alios humores à sanguine educunt, hic verò solus sanguis redundat.

De

De lactis cõcretione, morbo pilari, seu febre lactis.

CAP. XXVI.

COncrescit lac dupliciter in in mammis, interdum enim grumosum vadit, quod malum tromboſis Græcis dicitur, Latinis grumefactio. Arabibus congelatio, & affectio est, quæ fit à frigido positivè, aut saltem ex defectus requisiti caloris, ut in nostra speculatione accuratius dictum est: interdum etiam lac in caseum convertitur, quod à calore semper fit; aut naturali, aut præter naturam; utroque modo est morbus in numero, seu magnitudine, alii ad excrementũ mutatum reducunt. Dicitur à plerisque febris lactis, vel malum pili aut pilaris morbus, quarum appellationum origo ex infra dicendis apparebit. *Tromboſis grumefact. lib. 4. c. 11.* *Caseatio.* *Species.*

Huius mali internæ causæ sunt, lactis vel mammarum intemperantia calida, vel frigida, prout citato loco satis enodatum est: Caliditas enim exsiccando aut segerando id, quod tenuè & serosum est, caseationem efficit: Frigiditas cogẽdo, & adstringendo facit, ut universa eius substantia in grumos concrescat. Externæ vero causæ sunt edulia, quæ copiosæ nutriunt, viscidum crassumq; sanguinem progignunt, & insuper cuncta ea, quæ naturali quadam vi, sanguinẽ cogere, & condensare valent, ut omne coaguli genus, cnicus, cinara, gutturgallinæ, flos cardui, ac devoratus pilus, qui si non concretionem lactis, saltem mammarum dolorem excitare, cõtemplatores animadvertisse scribunt, unde & nomen apud mulierculas retinuit Pilaris morbi uniratiori causæ tribuentes id, quod à pluribus frequentius fit. Vocant etiam mulieres malum pili, & febrem lactis, cum ob lactis abundantiam recentes puerperæ febres subeunt ac cruciatus. *Causa.*

Cognoscitur hic affectus, quia concretione mammæ in tromboſas quasdam durities, easque inæquales cum dolore tument, extenduntur ac turgẽt, lacte nullo nec etiam suctu ab eis instillante: Durities vero illæ variis in locis elevantur, quia mammilla spongiosa cum sit & cavernosa, materia in ea contenta non potest liberè à loco ad locum fluere, quo fit ut variis in locis emineat. Quod si malum à causa frigida contingat, tumor adest gravis, dolor obtusus, sensus frigoris in mammis, præcessit victus ratio, temperatura, aut aëris constitutio infri- *Signa.*

infrigidans: si à calida febris oritur, unde febris lactis etiam è fœminis nuncupatur, inflammario adest, dolor maior, tumor acutior, fervor papillarum, & partium circumstantium ac capitis cruciatus.

Prognostica Periculum est ne ex hoc malo inflammationes, dolores, tumores, & ulcera fiant, ut sæpe contingere animadvertimus: sed & insaniam ex lacte in uberibus concreto Hippocrates fieri scribit, quod Galenus, ut ipse in commentario refert, accidisse nunquã vidit, fieri tamen posse non negat, & rationem reddit: tamen versatissimus Andreas Alacer Magister noster; & in Salmaticensi Academia publicus chirurgiæ Professor id vidisse mihi sæpius ore referebat, quod postea animadverti in sororia Simonis de Kœning Belgæ. Vnde illud Guidonis prædictus Alcacer sæpissimè decantabat, pueri sumus in collo Gi- *Historia.* gantis, qui vidimus quæcunq; ille videt, & aliud amplius. Bracheli' etiam mulierem vidisse refert, quæ quotiescunq; puerum lactabat, propemodum desipiebat, & alterã, quæ eo tempore semper capitis dolore affligebatur, quod certè fieri potest, quia lactis suct' reliquos etiam humores sæpe sursum avocat, si calidiores sint.

Curatio. Curatur primò hoc malum victu modico, parum nutriente, tẽperato, & qui sanguinem minuere valeat, vel minimè augere: Ita in *Victus.* caseatione frigida vel parum calida conveniunt, in grumefactione vero ea, quæ moderati sint caloris, non intensi, ne maior fiat attractio, nam ut alibi ex Aristotele cudimus, *quæ concrescunt à frigido, dissolvuntur à calido, & quæ concrescunt à calido, solvuntur à frigido.*

Diversio. Secundò iis utendum quæ sanguinis cursum avocent, pro qua complenda operatione, sanguinis missio fiat ex pede, cucurbitulæ cum sacrificationibus applicentur, & crurum fiant ligaturæ ac frictiones.

Lac concretum dissolventia. Tertiò ac præcipuè, præmissis evacuationibus universalibus, si corpus plenum sit, aut cacochymum, utendum iis, quæ ipsum affectũ respiciant, hoc est, quæ materiam in mammis concretam dissolvant, ea autem, aut per os sumuntur, aut exterius applicantur. Simplicia igitur quæ lac grumosum solvunt, sunt mel, sal, crocus, myrrha, semẽ fœniculi, cymini, apii, radix fœniculi, eryngii, raphanus, fœnugræcum, althea, ex quibus sic fiat pulvis. ℞. *seminis fœniculi ʒj. anisi ʒß. apii petroselini, agni casti an. ʒj. coralli rubei, cornu cervi usti an. ∂ ij. sacchari duplum*: Potest addi pulvis salviæ siccæ, menthæ, virgæ pastoris, quo *Pulvis.*

pul-

pulvere uratur in iuſculis, & reliquis cibis, aut capiat mane ʒj. & ſuperbibat ʒ v. ſyrupi, qui recipit *radicis Eryngij, fœniculi an.* ʒj. ß. *ſeminis apij* ʒj. *fol. malvæ, fœniculi an. m.* ß. *coquantur in lib. ij. aquæ ad medias, colaturæ adde ſyrupi de quinque radicibus, oxymelitis an.* ʒ *iij.* miſce. Exterius adhibetur *mammis fotus ex decocto camæmali. meliloti, fœniculi, anethi, fœnugræci,* ſeminis lini & abottani; aut foveantur ex ſolo calido oleo, & ſuperponatur hoc. ℞. *farinæ, ſeminis lini, fœnugræci an.* ʒ ß. *olei ſeſamini, lini, anethi an.* ʒj. *axungiæ gallinæ* ʒj. ß. *cum hydromelite,* fiat emplaſtrum. *Aut* ℞. *foliorum malvæ m. j. lentium p. i. coquantur, contundantur, & per cribrum extrahantur per ſe, aut addito ole. roſ. & axungia gallinæ, mammis* applicentur in forma emplaſtri: maioris efficaciæ ſunt betæ folia oleo cocta, quoad contabuerint, præſertim ſi addatur farina fabarum cum oleo ſeſamino, vel violar. Mirificè etiam prodeſt apium hortenſe tritum & mammis impoſitum, aut farina lentium muria vel aqua marina cocta: *Aut* ℞. *mellis* ʒ ß. *ſtyracis, calaminthæ,* ʒ *iij. fellis bubuli* ʒ *ij. olei camomillæ* ʒj. *myrrhæ, thuris an* ʒj *miſce* fiat emplaſtrum mammis imponendum: cui conſimile eſt aliud, quod recipit *aniſi, calaminthæ, ſeminis apii, cumini, farinæ cicerum, betæ nigellæ, foliorum lauri an.* ʒj. *myrrhæ* ʒ ß. *pulverizentur, & cum ſucco betæ* fiat emplaſtrum. Utile eſt etiam id quod paratur ex pulvere lapidis pyritis, ſeu marchaſitæ cum oleo roſ. & ovi albumine. *Topica.*

Quarto. Ubi in caſeum à calore lac convertitur, mammæ foveantur poſca cũ ſpongia vel filtro applicita, vel apponatur ſuccus ſolani, aut portulacæ cum aceto, aut acetũ cũ oleo roſaceo vel violaceo agitatum, quibus addi poteſt farina fœnugræci, vel furfuris, deinde applicetur muſcilago fœnugræci cum cera: Aut hoc, ℞. *ſucci caulium, ſolani, coriandri an.* ʒ *ij. in quibus tepefactis linteum madefiat* & applicetur: Aliud conficitur ex foliis caulium contuſis, aut ſucco caulis cum myrrha & croco: Valent etiam furfures cocti cum aceo & foliis mentæ, braſſicæ vel halicacabi, aut cereviſia cum butyro calida admoveatur. Coagulum leporis cum aceto in cauſa calida, aut cum oleo tepido in frigida lac ex quavis cauſa concretum mirè diſſolvit, ac ſuccus herbæ, quam vocant morſum galli cum aceto & oleo. At ſi ob lactis copiam concretio fiat, ſenſim à perita aliqua fœmina ſugatur, poſtea jam dicta localia adhibeantur. Mammarum vero rugæ & flacciditas curantur, ut rugæ ventris, *de quibus ſuprà egimus proprio* cap. *Caſeationis curatio.*

Quinto. Si mammæ in tumorem magnum attollantur, inflammentur ac doleant, admoveatur medicamentum quod recipit *unguẽti rosacei, ceroti, santalini an.* ℥j. *olei rosacei, camomillæ, an* ℥ij. *misce*, deinde apponatur sequens cataplasma, ℞. *fabarum farinæ, orobi an.* ℥ß. *succi chelidonij majoris, menthæ an.* ℥ij. *olei liliorum, menthæ an.* ℥ij. fiat cataplasma. Quod si dolor sit pungitivus, argilla cum aceto mixta dolorem lenit ac dissolvit, aut ℞. *furfuris p.ij. florum camomillæ, meliloti an.p.*1 ß. *farinæ fabarum* ℥iij. *pinguedinis gallinæ* ℥x. *croci,* ℈ij. *olei rosar anethini an.* ℥ij. *olei viol.* ℥j. *misce.* Demum si ad suppurationem tendat, fiat cataplasma ex malvis coctis & contusis, addito butyro recenti, oleo ros. vitello ovi & croco, deinde curetur, ut cap. *de mammarum inflammat.* dictum est.

Scholium.

Quæstio. An pilo hausto lac concrescat, & mammæ doleant.

Et devoratus pilus] *Aristoteles ubera sic fungosa esse scribit, ut si in poculo pilum forte hauserit mulier, dolor moveatur in mammis, nec cesset, donec pilus pressus sponte exeat, aut cum lacte exsurgatur. Adstipulatur Plinius, qui cancrum fluviatilem marinumve illitum in mamma, vel carnes muricum appositas pilos tollere prodidit. Alzaravius idipsum non solum confirmat, verum etiã vidisse testatur, eiusque rei sensum esse dolorem ac ruborem mammillæ, febrem & capitis cruciatum, quæ omnia cessent, ubi pilus egreditur. Hanc fabulam prorsus commentitiam non esse credit Lusitanus Veiga, neque planè absurdum, vel eotum, vel cum cibo sumtum pilum ob sanguinis ad ubera confluxum & suctum continuum, ac partis laxitatem eò confluere. Vocatur hic affectus Græcis trichiasis, Latinis pilaris morbus, vel malum pili aut pilare, Hispanis fœminis (Pelo) quo nil in earum ore frequentius est: Atque his in totum Cardanus suffragatur. Rondelitius, tamen malum hoc ex pilo hausto nulla ratione fieri posse contendit, ac per meseraicas, epatis exiguos ductus, venam cavam, & axillares, ac denique per tot angiportus tenuesque anfractus ab ore ad mammillas pilum nequaquam duci, quin potius si devoretur, per inferiora cum fecibus alvi facilè delabi: Ab eadem parte stat Christophorus Veiga, & Mercurialis ubi hanc appellationem, in hominum opinionem, vacuam falsam ac superstitiosam irrepsisse sentiunt.*

1. Opinio. 7. de hist. an. 11. Lib. 31. ca. 10. 14. pract. 8. 4. de locis 3. 2. Opinio. De variet. 44. De hist. aquat. c. de cancro.

Alexander Benedictus alia incedit via, & quamquam negat haustum pilum ad mammas devenire, tamen in ipsis mammis pilum gigni non inficiatur, haud aliter, ac in veteratis abscessibus ob varias humorum qualitates materiam in cal-

3. Opinio. Lib. 1. c. 4.

in calculum, arenam, ligna, carbones, amurcam, & setas porcinis similes con- 4. *Oplnio*
verti constat. Vnde Vesalius non verum pilum in mammis gigni, sed quippiam pi- *Autoris*
lo persimile, sicuti in renibus, urinariisque meatibus filamenta gignuntur. Ego *sententia.*
verò mulieres initio deceptas fuisse coniector, quia lac à fibris sicuti sanguis con- 5. *de fab.*
crescit, & fibræ hæ pilos referunt, ideoque sibi persuasisse, à pilo concretionem fieri. 18.
Neque difficile fuit Aristotelem ab aliqua istarum mulierc ularum, quæ id perpe-
ram retulit, circumventum esse, subindeque connumeratos viros doctos rei specie
& viri autoritate ludificatos, in eadem credulitatem incidisse. (Nam & bonis
medicis similitudines pariunt errores ac difficultates, inquit Hippo- 6 *Epid.*
crat.) *Vnde vere Perseus dixit, nil tam absonum somniasse unquam febriculosum* *circa fin.*
senem, quod Philosophorum aliquis non dixerit, neque ullum esse tam absonum
mendacium, ut teste careat, Plinius affirmat. Cum his tamen haustum pilum ad *Historia*
mammas pervenire posse penitus non negamus, vidimus enim aciculam à puero 6. *mira.*
annorum devoratam, post decimum octavum cum 24. iam ageret annum per
crus rubigine obsitam pullulare. Erat autem is Henricus Alvarus filius Francisci
Lopezij Brandani, ad quem à matre consternata vocatus avunculus meus Ema-
nuel Vazæus insignis medicus ac chirurgus Regius, quo temporis momento acicu-
lam hauserat, quia vidit nullum inde symptoma aut malum suboriri, rem natu-
ræ commisit sperans fore, ut per alvum reiceretur, sed uti dixi post 18. annum
cum jam res planè esset oblivioni tradita in crure apparuit: Verum hæc si quan-
do eveniant, ex iis sunt, quæ rarò eveniunt: Idcircò errat insana credulitas, qua
ubi malum mammarum in puerperis videt, pilum appellat, unicæ causæ eique ra-
rissimæ tribuens, quod frequentius ab aliis provenit.

De lactis vitiosi emendatione.

CAP. XXVII.

CUm lac quatuor qualitatibus præditum esse debeat, candore, dulcedine, odore, & substantiæ mediocritate, à quacunque earum deficiat, vitiosum judicatur, tametsi Belgicæ fœminæ, lividum 3 *de hist.*
præ cæteris commendant, tantum abest ut damnent. Dedit errori *an Species.*
occasionem Arist. locus malè intellectus in lib. de hist. animal. quem
nos alibi exposuimus. Laudant etiam in substantia tenue, quod inde

desumptum existimo, quia fuscas nutrices, quibus subinde lac tenue est, cæteris proponunt. Est autem vitiosum lac symptoma in genere mutati excrementi.

Causa. Causa est vitiosus sanguis, jecoris, ventriculi, aut totius corporis intemperatura: prava victus ratio, aut animi motus vehementes, corporis nimiæ exercitationes, immodica Venus, potus aquæ aut cerevisiæ depravatæ, immodicus vini usus, cibi pravi, carnes putridæ, salitæ, infumatæ, porrum, allium, cæpe, corrupta olera, aromatum copia.

Signa. ex lacte. Proditur lactis vitium ex ipso lacte, ex nutrice aut infante. Ex

Lactis probatio. lacte, quia si linteum candidissimum in eo immergatur ac siccetur umbra, vitium refert, nam si fuerit lac biliosum, flavescit linteum, si melancholicum, nigrescit, si pituitosum, sanie inficitur. Ex odore etiã, quia si lac calidum naribus applicetur, virus aut pravum nidorem percipies. Sapores etiam ut salsedinem, amaritudinem, acorem & insipiditatem gustus prodit: crassitiem & tenuitatem, lubricitatem & lentorem ungue & vitro probabis, prout cap. *de eligenda nutrice* dictum est: Si enim gutta eius ungui instillata non defluat, nec veluti mel aut gluten adhæreat, lac bonum esse judicamus; sed & in hunc etiam modũ probari potest, infuso lacti in vias vitreum, coagulitantillum admiscetur, digitisque agitatur, ac postquam concreverit inspiciatur, num casei portio, quam seri minor sit, hoc enim lac inutile est, contrarium huic concoctu contumax, probatissimum quod utraque hæc habet

Ex infante. mediocria. Jam vero ex infante cognoscitur lactis vitium, si in ipsius ore ulcuscula generantur, aut quantumvis ubertimè sugat non proficit, imo emaciatur, plorat ac vigilat. *Ex nutrice*, quia mammæ exulcerantur, & nomæ, sive depascientia ac serpentia ulcera in illis fiunt. Ipsa præterea nutrix intemperie aliqua afficitur, libidinosa, iracunda, aut

Prognost. ebriosa est: Itaque cum hoc malum nutricibus scabiem, panos, & papularum eruptiones producat, ac mammarum exulcerationes, ut lachrymæ oculum mordent, & acria excrementa intestina: Infantibus etiam exitiosum est, quos in extremam sæpè perniciem ducit.

Curatio. Curatur sanguinis emendatione, quod fit primo optima victus ratione contraria humori peccanti, & in ea copia cibi adhibeantur,

Victus. quæ probè conficiatur, ac nutrici & puero sufficiat, abstineat vero à suprà dictis cibis. Utatur carnibus, & sorbitionibus seu ferculis tempe-

Lib. 1. c. 4. ratis, accibis dulcibus, Potus sit vinum mediocre & odoratum, nam ut Pau-

ut Paulus & Aëtius prodiderunt, pravus lactis odor huiuscemodi vini potu emendatur. *Lib. 13. c. 36.*

Secundò attemperentur humores iis medicamentis, quæ contrariam peccandi qualitatem sortita sint, quorum materiam, per genera reperies c. *de uteri intemperaturis.* Si acrius tenuisque evaserit lac multis laboribus & exercitiis nutricem levare oportet, quæ non nisi emulso prius omni vitioso lacte, acri, crasso, vel fœtido, puero papillam præbeat. Potissimum vero acre jejuno infanti neutiquam exhibeatur, & nutrix balneis utatur aquæ tepidæ. Crassum vero ac pituitosum laboribus cibum præcedentibus extenuetur, & oxymelitis in potu usu, cum cibis vero conducunt origanum, hyssopus, satureia, thymus, & raphani modicus usus. *Attemperatio.*

Tertio purgandum est corpus nutricis. Primum leniori cathartico, benigno tamen, secundum humoris peccantis redundantiam, & qualitatem: Deinde per epicrasin ter quaterve in anno, medicamento, quod vel humorem seligat, vel leniendo vias abstergat, ut si quid crudum aut parve elaboratum juxta jecur ac venas eius consistit, excernatur, antequam maiores venas conspurcare valeat. Paulus & Aëtius purgationes in hoc casu prorsus rejiciunt, præsertim si nutrices semper eo vitio laborent, dum lactant, quia cathartica amovent sanguinem à mammis, & minuunt, ac violentius consumunt lac. Conatur hosce autores interpretari Mercurialis dicens, si humores pravi lac vitient, excernendos esse, ac expurgandos; si tamen multi non fuerint abstinendum esse purgatione, quæ quidem interpretatio frivola omninò est, nam prædicti viri de lacte ab ipsis humoribus jam vitiato ibi loquuntur, potius igitur interpretandi de iis fœminis quæ intemperiem aliquam connaturalem habent, quæ humores pravos gignit, qui quantumvis expurgentur, denuò succrescunt, & tamen lac consumitur. At reliquæ quibus adscitia est intemperies, & humoris casu aliquo redundant, purganda sunt pro natura humores, cassia, manna, sirupo, rosaceo, aut violar. solutivo, aut conserva rosacea aut viol. rhab. agarico aut certè apozemate ad humoris naturam concinnato, sicuti cap. cit. abundè reperies. *Purgatio.*

Quæstio an purgatio conveniat ad expurgationem lactis vitiosi.

* * *

Qua ratione tractandus infans recens natus.
CAP. XXVIII.

AD obstetricem etiam seu potius nutricem ac puerperam scire pertinet, qualiter nuper natus puellus sit tractandus, quo cibo alendus, & quibus remediis, infantilibus ægritudinibus, iis nimirum quibus iam affecti in lucem veniunt, aut illico à partu corripiuntur, sit obviandum, quod propterea, ultimo loco docendum fuit; ad hæc enim raro medici accersuntur, & si de iis consulantur hæsitant, indignum autem fuerit, ut quos ipsi curare non audent, à mulierculis sæpissimè curatos videas, aut si nullam opem à medicis consecutæ puerperæ mulierculorum consilio ductæ, suos partus in perniciem crebro deducant. Igitur edito in lucem infante: illico umbilicus resecandus spacio trium digitorum à corpore, deinde obligandus in parte inferiori, in superiori vero, ubi resectus fuerat inspergendus æquis portionibus pulveris de bolo arm. sanguinis Draconis, sarcocollæ, myrrhę & cumini, tũc lana molli oleo olivarum intincta obligetur, deinde à nutrice, vel obstetrice, cuius ungues sint præsecti, aqua tepida totus abluatur, & oleo prædicto ungatur, ut cutis firmetur contra frigus, fumum & similia.

Vmbilici sectio.

Nares etiam leniter aperiendæ & inspiciendum, num virgæ foramen sit apertum. Vesica etiam demulcenda, ut minori negotio urinam reddat, aut oleo amygdal. dulcium pubes perungenda. Oculi insuper tenerrimo linteo aut serico abstergendi *Anus contrectandus*, quo citius ad egerendum alvus provocetur, quod maximi interest, quia in pueris recenter natis manet in vẽtriculo portio sanguinis mẽstrui, à quo in utero alebatur, quæ in posterum epilepsiam, variolas, & alia funesta mala generare solet, & à fœminis Hispanis dicitur (*ferrado*) Italis impropriè (*colloſtro.*) Et ut expurgetur, ubi primum in lucem veniunt, antequam lac gustent illis exhibendum est pauxillum mellis favi aut virginei, aut mixturæ quæ recipit prædicti mellis ʒ ß. butyri recenti ʒ ij. myrrhæ, ϑ ß. misce ac detur infanti, nõ vero theriaca aut mitridatiũ, quod pleriq; faciunt medici, ac obstetrices, quia horum fortiores vires tenellus non circa nocumentum tolerat, ut nos

Partium cõtrectatio

ali-

alibi notavimus ex Alderetto, atq; hæc causa est, ob quam Paulus infãtem recens natum melle primum nutrit, deinde lacte, aliæ per integrum dẽ à partu solam exhibent mixturã ex syrupo viol. & ol. amygd. dulc. aut butyro recenti. Quod si fortè non adsit nutrix, nec alia fœmina, quæ puerum tribus diebus primis lactet, satius est quã à matre sugere prædicta mixtura cibari à partu toto triduo aut quatriduo quo tempore iam lac purum censetur: nam si contingat infantem ante hoc tempus lac matris suxisse, colloſtratus fit puer, & curatur eadem mixtura. Est autem colloſtrum impropriè sive ferrado, uti iam diximus, excrementum illud cruentum, piceum vel nigrum, quod experimẽto constat, in ventriculo pueri recenter nati reperiri, & illico cum nascitur, aut saltem intra diem naturalem emitti aut alias perire, aut epileptico morbo affici: sed experimento etiam compertum est, si ante partum eiiciatur certissimum esse abortꝰ indiciũ. Colloſtrum vero proprie dictum, est lac puerperæ tribus primis diebus confectum ex menstruo futuro sanguine, non tamen adhuc bene repurgato. *Colloſtrum*

Sed iam ad puerum revertendo custodiatur in primis ab immodico calore vel frigore. Et postquam umbilici pars deciderit, id quod plerũque à tertio aut quarto die fieri solet; conspergi residuum debet cinere cochlearum, aut plumbi usti, aut ex unguibus vituli, deinde molliſſimis ac leviter calefactis linteis involvendus, molliſſimeque eius membra contrectãda & unumquodque suo loco rectè ac nõ confusè neque distorte collocandum, idque non semel in die sed sæpius: Quemadmodum enim tenellæ arbores, prout rectæ aut contortæ educantur, sic eandem formam adultæ tenent, ita etiam infantes si rectè ac legitimè involvantur rectis membris ac recto corpore crescunt contrà, si curvati aut contorti. *Similitudo*

Sunt igitur membra tepida ac temperata manu explicanda, extendendaque crura & brachia, & utrinque iuxta latera deorsum versus usque ad summos pedis digitos deducenda, ut roborentur magis hæ partes, & rectæ iacere consueſcãt, imo multis in locis, quo id melius consequatur, manus & brachia infantis per 15. ferè dies intra linteamina involvuntur ac subligantur, ut suis contineantur locis, ne dũ tenellus eas partes movet, dislocentur. Lavari debet infans bis aut ter quotidie, hyeme aqua calida, æstate tepida, nec diutius in aqua retinẽdus quam dum corpus incalescat, & incipiat rubefieri, curandumque *Extenſio memb.* *Lotio.*

est

eſt, ne inter lavandum aquam naribus accipiat, quia auditui nocet: Lotus infans, & abſterſus, linteis molliſſimis, ut diximus, excipiatur, ac pronus in gremium inclinetur, tergumque uſque ad pedis digitos nutrix mulceat, ac ut ſupra dictum eſt involvat, ac guttam unam vel alteram ol. amygd. dulc. naribus inſtillet, tunc exhibita mammilla parum lactis ſugat, ac interim cantilenis & hilari vultu, ſomnum ei conciliet, ac tandem in cunis ſic infantem nutrix collocet, ut caput ſit reliquo tempore altius quo excrementitii humores à cerebro in ſubiectos canales facilius deriventur.

Conuolutio

Cubiculum ſit temperatum ad calduim tendens quamdiu vero lactatur, nec cibo utitur ſolidiori, in dorſum recumbat, quo tutò quieſcere poſſit infans: Eſt enim dorſum tanquam in navi carina totius corporis baſis ac fundamentum. In latera enim ſi decumbat periculū eſt ne oſſa mollia abhuc, & laxioribus vinculis nexa ſub reliquo corpore extorqueantur, ac gibboſus evadat. At cum iā dētire incipit, ſimulq; ſolidiori veſci cibo, quo tempore oſſium compago ſolideſcit, tunc ſenſim nūc in hoc, nunc in illud latus decumbere aſſueſcat. In cunis vero iam iacet, ſupra caput vimineum arcum, aut aliā materiam pañis velatam, aut exiguum conopæum ſubtendere oportet, quæ vagos & incertos puerilium oculorum motus contineat, ſtabilitat & dirigat, ne aut viſus adhuc debilis defatigetur, aut puer anxius in hanc & illam partem oculis lumen quærat; quippe ſic, ſi in unam ſolū partem pertinaciter diu oculos contorſerit, luſcus evadet, vel oculis tremulis & aſſiduè nictantibus, ſi in multas & varias partes oculos vibret: Frequens enim contorſio vibratorum oculorum in naturam abit, & habitum contrahi: *Idcircò cunabula in pleriſq; locis viminea* parantur ad hāc formā. Subinde luſca nutrice, ſolet etiam alumnus luſcus evadere. Nam ut ubiq; corpore ita oculus humidus & mollis infans eſt, qui continuo inſpectu facilè contrahit illā inſpiciendi conſuetudinem, quam poſtea mutare nequit, roboratis iam muſculis duobus, qui ad hirquos, hoc eſt, maiorem & minorem angulum oculos adducunt, qui motum antagoniſtarum muſculorum facilè vincunt. Si pueri ſcævolæ evadunt, dum interea dextram manum languere ſinunt, ſiniſtram uſu roborant, nec inficiamur parentum hæreditario vitio ſæpe fieri, utcunque tamen contingat emendatur ligatione ſiniſtræ manus. Porrò initio infantulo bis in die aut ad ſummum ter papilla exhabetur, quod expeditius & alacrius ſugat.

Decubitus.

Cunabula. qualia.

Scævola.

Quam-

Quam diu lactandus puer, & quæ ratio parandæ pulticulæ.

CAP. XXIX.

LActe veſcuntur infantes octodecim mẽſibus, alii viginti, communiter autem abundè fuerit biennio lacte nutriri, inde ad cibos ſolidiores tranſgredi, tunc enim ferè omnes dentibus inſtructi ſunt, ac videtur natura ſolidus alimentum expetere, ideoque tunc temporis cibo communiter delectantur infantes, oblatoque veſcuntur auidius. Exertorum igitur dentium terminus, oblationis initium eſto, qui tamen omnibus idem non eſt, nam aliis tardius, aliis temporius exeruntur, non in alium finem niſi ad mandendum, antea verò ſi ſolidori vtãtur infantes alimẽto, multis à cruditatibus morbis fiunt obnoxii, quia infirmus eorum adhuc ventriculus debita caret ciborũ præparatione, quæ in ore fit, qua nec viri citra noxam carere poſſunt. Itaque biennio tranſacto, dentibus proruptis, & puero appetente, ſolidiori cibo incipiat veſci, ſine quo appetitu, etiamſi dentes & anni adſint, ablactandus nõ erit, nam quæ citra appetitum ingeruntur, ne viris quidẽ proficua ſunt: Subinde ſi imbecillus ſit, & tenera ac debili valitudine, ablactari non debet. At vbi tandem ablactandi tempus fuerit, nutrix illum ad papillam rarius admittat, quo ſenſim diſſueſcat, tunc amaris acribuſue oblinatur papilla, aloe, abſynthio, ſinapi & ſimilibus, ab eorum tamen immodico vſu cauendum, ne labia & gingiuæ inflammẽtur, quod interdum fit; Vidimus etiam quoſdam, qui melle potius ac dulcibus, mammillis admotis, quam amaris ablactati fuerunt. Cæterum interim dum lactatur, pulticula concinnetur, quæ viribus & conſiſtentia lacti non ſit diſſimilis, nec coctu aut diſtributione difficilis, qualis eſt quæ paratur ex frumentacea farina, quæ repoſita in fictili olla noua prius fuerit, ac in clibannum immiſſa, ibique tantiſper relicta, donec panis, qui vna immiſſus fuerit, coctus extrahatur, ſic enim viſciditatem deponit, & minimè cruda eſt: probatur tamen magis quæ cõficitur ex medulla albiſſimi panis tyrocneſte probè ſcofinati, ac deinde aqua cocti ſuperaddito oleo vel butyro, puluiſculo aniſi, & ſaccharo in æſtate, melle in hyeme, quæ coquitur ad aquæ conſumptionem:

Ablactãdi ratio.

Pulticula.

Sufficienter autem cocta esse, cognoscitur, cum oleum vel butyrum supernatare videtur, atque hæc per Hispaniam totam est in usu. Septentrionales cerevisia utuntur, quæ leviter bullierit cum panis frustulis, butyro & saccharo, vocant (warm Bier) qua sanè pulticula pueri bene nutriuntur, obesi evadunt & rubicundi. At quæ ex cruda paratur farina obstrictiones gignit, tormina, vermes & calculum. Quam diu vero lac nutrici abundat, utilius fuerit eo solo infantem nutrire, imo multi visuntur, qui lacte contenti pulticulam respuunt nec ante trimestre admittunt. Et è converso alii, qui post semestre non pultibus solum, sed solidioribus etiam cibis vescuntur; Imò Belgæ mulieres communiter per annum duntaxat lactant infantes, plures etiam per novem menses.

Belgarum mos in lactandis infantulis.

De morbis qui recenter natis contingere solent.

CAP. XXX.

QUi capite & toto corpore scabiosi sunt infantes, qui multam ore & naribus pituitam fundunt, qui alvo abundè deiiciunt, nisi id ex abundantia alimenti proficiscatur, sani & validi futuri sunt, ideoque nihil adhibendum. Verum si id ex nutrimenti copia proveniat, cuius rei notæ sunt, quod somniculosior statim & segnior evadit, vēter intumescit, inflaturq;, suspiria hypochondriis distentis trahit, urinæ sunt aquosiores, quod malum Hispanæ vocant (ahito) Germanæ (Hertspan) nihil exhibere oportet, donec cibos prius ingestos consumpserit; tunc vero pulticula paranda ex recenti butyro, saccharo & pulvere sesamino, aut pæoniæ,; quod si una alvus sit suppressa suppositorium adhibeatur ex melle, per os vero assumat sirupum ex pluribus infus. viol. aut pauxillum mannæ, Venter perungatur oleo amygdalarum dulcium, aut super umbilicum hoc cataplasma apponatur, quod recipit aloes ʒj. Ellebori albi & nigri an. g. xv. cum felle bubulo incorporētur, ac super gossypium magnitudinis volæ manus umbilico applicetur calidum, quod etiam vermes necat. Aut ℞. *fermenti* ʒij. *olei rosacei* ʒj. *vitellos ovorum numero* 2. probè omnia misceantur, & cum lana aut gossypio pars una umbilico, altera dorso è regione ventriculi applicetur, mirificum esse scio contra hasce repletiones

Scabies.

Repletio.

Alvus suppressa.

& et-

& etiam bimulis tutò applicari. Contingunt etiam pueris clamosa tormina ex cruditate, his medendum imposita ventri lana succida oleo camæmali calido imbuta, & lingat infantulus superius scriptã pulticulam. *Tormina.*

At eiulantes pueri quatuor placantur modis, papilla exhibita, agitatione in cunis, cantilenis, & linteaminum mutatione. Non sunt tamẽ vehementius agitandi ne lac recẽter suctum corrumpatur, neq; quavis alia ratiõe volubiliter concutiendi, aut curru vehendi, qa ex evectione periclitantur multi ob prædictam causam, quin etiam à violenta concussione aut casu, sæpe multi evadunt, quod cognoscitur, si qui antea ad ea quæ dicebantur moveri solebant, quasi audirent, ab externa voce aut sono non amplius afficiuntur, qua quidem ratione muti à casu distinguuntur à mutis à natura. Cæterum à clamore pueri in totum arcendi non sunt, nam sic pulmones & pectus dilatantur magis, calor nativus fit vegetior, cerebrum, nares, oculi, & os fusis lachrymis expurgantur, non tamen diutius aut contentiosius clamarè sinantur, ne ramex intestini in scrotum decidentis fiat, quæ enterocele dicitur, aut ipsius omenti quæ vocatur epiplocele: quod si ex ploratu circa inguinũ partes interiores tumores fiant aut tale quippiam, curatur appositione cataplasmatis ex semine ameos, & luteo ovi, aut ex farina lupinorum vino macerata cum myrrha, aut ℞ *aluminis* ʒ *x. gallarum* ʒ *v. cum vino rubeo coquantur ad spissitudinem*, & applicetur. Vermes in infantium intestinis ante solidioris cibi usum rarò enascuntur. Si tamen nasci contingat exhibeantur, gran. iij lapidis bezoartici, aut cornu cervi usti, vel ʒ ij. confectionis smaragdinæ, vel de hyacintho in uncia aquæ portulacæ, vel tantillum aloes, sive rhabarbari in cochleari lactis nutriçis, podex verò inungatur lacte & melle; & nutrix caveat à cibis, qui facile corrumpuntur. *Eiulatio.* *Muti.* *Admonitio* *Tumores inguinum.* *Vermes.*

Inspiciendum præterea est num lingua pueri inferiori maxillæ adhæreat interventu adstrictioris pelliculæ quod vitium frænum appellatur, & virili etiam glandi contingere solet, Latinis in lingua ligatio dicitur, Græcis ancinogloſſon, Neotericis filum seu ligamentum, ac recenter natis si arctius sit non solum loquelam impedit, verum etiam suctum. Curatur à principio incisione aut lanceola aut ungue acutiori seu nummi alicuius acie, cavendo tamen à venis ac musculis ibi latitantibus, postea mellis rosacei adhibitione, securius tamen fuerit dissuere quam repentè præscindere. *Frænum.*

Vlcera seu fissura. Porrò ex acrimonia urinæ vel sudoris vlcera fiunt, seu fissuræ inter coxas & sub axillis ac in aliis iuncturis à parte interiori, vel in collo, quæ facile curantur vnguento ex æquis portionibus cerussæ & olei rosar. aut alio concinnato ex albo lithargyrii ac de tucia. Phlogosis verò seu rubedo partium, quæ ab eadem causa fit, solo lactis aut ptisanæ cremoris illitu sanatur.

Rubedo.

Vlcera alia Sed & alia vlcera rubea vel livida quæ per totum infantis corpusculum paulò, post quam in lucem veniunt, interdum visuntur, contracta ex matris calore aut nutrimento calido, foueantur decocto rosar. myrrhi, fumariæ & tamarisci, deinde curentur præfatis nuper vnguentis, & lac maternum corrigatur. Contra postulas & vlcuscula oris, quæ aphthæ dicuntur, & ex acrimonia lactis contrahuntur, valet succus mori austeri, lactucæ, solatri, vel portulacæ cum pauxillo myrrhæ, & corticis thuris, vel cum sumach & alumine, quorum tamen nihil deglutiat infans, sed cum peniculo intincto partes tangantur, addito interdum melle rosar.

Vlcera oris.

Insomnia terrifica. Terrifica insomnia ex abundantia alimenti proueniunt. Curantur attenuatione lactis, nec statim à cibo in cunis reponantur, sed exhibeatur lingendum tantillum sirupi viol. mellis virginii, aut electuarii diamusci, confectionis liberantis, pliri sarcotic on, aut theriacæ smaragdinæ, & fronti applicetur oleum v olar. cum aqua lactucæ & croco, naribus instilletur oleum violar. cum pauco aceto.

Mater puerorum. Eodem planè modo curatur illud aliud malum, quod mater puerorum vulgò dicitur, *simile epilepsiæ & fit ex cruditate & imperfecta concoctione cum plus lactis infans assumit, quam possit concoquere.* Cognoscitur ex frequenti inter dormiendum ploratu, vigilia, calore ac fœtente halitu, vnde multi vermes subesse autumant, cui malo occurritur, si præter ea, quæ diximus, emendatur etiam nutricis lac. Item contra epilepsiam collo appendenda radix pæoniæ, & corallum rubeum: In nares instillandum oleum de castoreo aut de costo: Per os exhibenda pulticula ex butyro recenti, melle virgineo, pulvere radicis pæoniæ & coralli; vel tantillum confectionis smaragdinæ aut diamusci, aut electuarii pliri sarcotici, vel g. v. lapidis Bezoartici orientalis cum aqua pæoniæ, aut ʒ ß coaguli leporis cum mulsa, quo die lac non sugat.

Epilepsia.

Ani procidentia. Sedis procidentiam curat fomentum ex decocto myrrhi, ros. rub.

rub. cornu ceruini, aluminis, balauſtiarum, nucum cupreſſi, gallarum, tapſi barbati. Pro tremore artuum tota ſpina dorſi inungatur linimento, quod recipit olei nardini ℥j.ß, olei roſar. ℥ ß miſce. Pro difficultate mingendi, inguina & venter liniantur iuxta ignem oleo lumbricorum & amygdalar. dulcium. Debilia membra roborat ablutio ex lotura vaſis in quo panis fuerat piſtus, aut decoctione roſar. maſticis, fœnugræci, valerianæ, mentaſtri ac ſimilium.

Artuum cremor.
Difficultas mingendi.
Artuum debilitas.

Quoniam tamen hic non inſtituimus ſingulos puerorum morbos fuſius percurrere, his duntaxat præmonſtratis, aduerſus vitia recenter natis obuenientia, quorum ad nutricem curatio pertinere videtur, de reliquis Deo bene iuvante, tractationem ſeorſim cogitamus.

10

FINIS LIBRI QVARTI.

INDEX.

INDEX EORVM QVÆ NOTABILIORA CONTINENTVR IN HAC SECUNDA PARTE.

	Pag.	Lin.
ABortus quæ affectio	461.	31.
Abortus causæ	462.	9.
Abortus cura in præseruatione tota sita est	464.	13.
Abortus etymologia	461.	31.
Abortum facit coitus post 7. mensem	463.	8.
Abortus futuri indicia & prognostica	Ib.	17.
Abortus fœminarum primis mensibus, marium vlterioribus magis accidunt	Ib.	34.
in Abortu magis, quam in legitimo partu periclitantur fœminæ	464.	1.
Abortus qui minorem proiecit infantem salubrior est matri	433.	17.
Abortus, effluxio, deperditio, falsum germen, & partus illegitimus qui differant	462.	1.
Abortus si ex humorum copia proveniat signa, & præservatio.	464.	34.
Si ex laxitate ligamentorum	465.	12.
Si ex causis morbosis ante conceptionem adhibenda præseruatio	464.	14.
Si ex causis externis fiat	466.	15.
Acetum topica scyrrhi medicamenta ingrediatur	131.	16.
Aceti evaporatio super lapidem pyritem, aut molarem ad quid conferat	132.	26.
Acetum vterum ac nervosas partes offendit	173.	22.
Aceti vapor lienosis vtilis	213.	7.
Acetum fœmineis, rheumaticis capitis doloribus non conuenit	230.	7.
Acetum ventri puerperæ cui multus fluit sanguis non applicetur	486.	24.
Aceti fæx apposita lac exsiccat	525.	11.
Acicula devorata post 18. annum per crus reiecta	531.	14.
Acrem humorem attemperantia	64.	4.
Acrocordones	321.	24.
Actio quælibet tripliciter vitiatur	13.	3.
Acuti morbi definitio	432	18.
Acutus morbus non semper cum febre est	Ib.	2.
Acuti morbi in prægnante causæ	ibid.	23.
Acutus morbus gravidis nunquam sine periculo	Ibid.	21.
Admonitiones in curatione profluvij menstruorum obseruandæ	51.	36.
Admonitio ad magistratus de puniendis lenis	368.	8.
Adstringens decoctum	459.	10.
Adstringentibus frigidis nisi magna vrgeat necessitas in puerperis non vtendum	486.	30.
Adstringentia medicamenta	500.	1.
Aeris præparandi ratio in calidis affectibus	202.	23.
Aer frigidus vtero semper inimicus	275.	11.
Aetii lapsus & Altomarii	165. & 321.	35. 14.
Æstiomenon	342.	19.
Ægyptii quo remedio post vehementem pestilentiam multos produxêre fœtus	353.	5.
Ætites lapis siue aquilæ partum accelerat cruri alligatus, brachio verò, retinet	476.	23.
Africus siue australis ventus monstrorum causa.	399.	2.

Africa

Pag. Lin.

Africa semper nobis aliquid mali adfert Ib. 3.
Agrippæ dicuntur qui in pedes prodeunt, & malum portendunt omen 469. 10.
Agnacæ ad venerem mira vis 394. 25.
Albatara sive furfus quid 277. 8.
Alba purgamenta ex utero prægnantis 431. 2.
Albarum humiditatum fluor sive alba uteri purgamenta 86. 10.
Alcorsa quid 165. 16.
Aldereti bolus celeberrimus quod medicamentum per totam Hispaniam dicatur 191. 31.
Alderetus celebris Salmanticæ professor Ibid. 32.
Alderetus quo experimento ad sterilitatem deprehendendam utebatur 352. 13.
Aldereti contra sterilitatem remedium 351. 6.
Allium hortense mirè uterum reficit, menses ciet, & conceptum juvat. 24. 33.
Allii hortensis pessus Ibid. 34.
Aloia qualis potus 377. 20.
Alratica, sive ratica quid 1. 4.
Alteratricis facultatis debilitas ab humida intemperie sæpe fit 37. 35.
Alvus suppressa infantium 538. 24.
Alvi suppressæ causæ, & curatio 422. 24.
Alvus suppressa in prægnantibus periculum minatur ib. 25.
Amatorius ardor melancholiæ symptoma auget 187. 3.
Amor genituram conciliat 360. 17. & 387. 13.
Amygdalæ facilè incenduntur 202. 10.
Amygdalatum ex seminibus frigidis Ibid. 9.
Andreas Valcacer medicus & chirurgus insignis 115. 24.
Anguista redduntur uteri vasa sex modis 13. 35.
Anguium senecta partum maturat 476. 20.
Anime gummi 118. 30.
Aneurysma quid 199. 3.
Anodina in mensium difficultate 60. 15.
Anodina in ulceribus uteri 61. 20.
Anodina frigidam affectionem calefaciunt calidam refrigerant 74. 16.
Anadinorum medicamentorum historia 235. 14.
Anodina quovis tempore adhiberi possunt Ib. 27.
Anodinorum naturæ, vires, & encomia ibid. 31.
Anodina in corpore pletorico distentionem & dolorem augent ibid. 30.
Anodina acrimoniam retundunt, & materiam discutiunt, si pauca est. ibid. 35.
Anodinorum externorum leges, & formulæ variæ 236. 8.
Anodina intus sumenda 237. 27.
Antilus autor 53. 19.
Apozemata Græcis & Latinis cognita fuerunt 73. 16.
Apozema singulare in epilepsia 180. 4.
Apozema sumendum ijs, qui fistulas aut ulcera patiuntur 335. 5.
Apnœa uterina ab uterina strangulatione qui differat 172. 18.
Appetitus rerum extranearum unde 224. 5.
Appetitus minor æstate quam hyeme 414. 28.
Appetitus rerum similium & dissimilium qui cognoscatur 412. 19.

Pag. Lin.

Appetitum deſtruit calor & humiditas 414. 26.
Aquæ aluminoſæ vtilitas 146.19.
Aqua ſortis Ib. 22.
Aqua hirundinum ad epilepſiam 182.9.
Aqua Langii ad epilepticos Ib. 12.
Aqua cotis magnos curat lienes 218.13.
Aqua cinnamomi 237.31.
Aquæ vitæ ſeu theriacalis diuerſæ deſcriptiones ad flatus diſcutiendos, & ſedandos dolores ibid. 33.
Aqua quæ ab amputatis vitibus ſtillat, ad quid vtilis 243.26.
Aqua marina, ſalita, aluminoſa, aut lixivio ulcera abluantur 330.25.
Aqua lanphranci qua ratione paretur 325. 32.
Aquæ frigidæ potus 203.16.
Aqua deſtillata ad vlcera, & mundum muliebrem 336.9.
Aqua caponis ſtillatitia 407.21.
Aquæ frigidæ coctæ hauſtus in calida ventriculi intemp. vtiliſs. 416.24.
Aquæ ſimplicis coctæ, & poſtea infrigidatæ hauſtus calidam ventriculi intemperiem curat 126.27.
Aquæ ante partum profuſio vnde 430.25.
Aquæ profluentis ex vtero prægnantis cauſæ ibid. 28. *ſigna* ibid. 32. *& curatio* 431. 6.
Aquæ frigidæ potionem ſeptem impediunt 205.16.
Arabum error de uteri inflammatione 290. 25.
Arcta membrana non ſemper ad diuortium ſatis eſt 366.8.
Ardor & caliditas vteri à medicamentis contracta quibus mitigetur 25.10.
Aretei opinio de pulſatione arteriæ dorſi 199. 4.
Aromata omnia deobſtruunt, & menſes cient 19.10.
Armilla ad continendum vterum in ſua ſede 272.30.
Aſcenſus vteri 273.14.
Aſcenſus vteri ab ipſius vteri ſtrangulatione quid differat ib. 25.
Aſcachilon 342.20.
Atrabilis fœci vinariæ ſimilis 143.29.
Atretæ ſiue velatæ 1.10.
Attenuantia qualia 70.1.
Attenuati humores vt dignoſcantur 209.14.
Auditu illæſo reliqui ſenſus externi in ſuffocatis vitiantur 170.1.
Avicennæ error 198.6.
Auicennæ lapſus in cauda & nymphæ curatione 278.23.
Auicennæ, Aetii, & Moſchionis error magnus de exſecando viuo infante 477.3.
Aurelianus medicus 242.20.

B.

Balanum 52.34.
Balneum extenuatis vtile 263.16.
Balneorum genera tria ibid. 23.
Balnea naturalia exſiccantia in diuerſis regionibus Europæ 379.8.
Balſamum Indicum 94.13.
Banguæ ſemen, & folia Indi edunt, vt fiant ſalacriores 394.28.
Brachelii lapſus de bilis attenuatione 69.29.
Bellaria omnia nocent ſiccæ vteri intemperaturæ

Pag. Lin.

tura 262.29.
Belgæ mulieres liuidum lac laudant, & fuscas nutrices 518.19.
Bilis vitellina quibus medicamentis purganda 42.21.
Bilis tenuis cum sit, cur initio non expellatur 74.7.
Bilis præparatio & purgatio 265.11.
Bolus Aldereti 191.31.
Boli ex terebinthina 102.15.
Borax officinarum à proprietate partum facilitat 476 5.
Bordium Italorum 202 6.
Bulbi venerem proritant. 390.7.

C.

Cephaleæ, Hemicraniæ, & Clavi sive monopagiæ differentia 229 30.
Cæsaris nomine Scipio Africanus primus insignitus 456.18.
Cæsareus partus, vide Partum Cæsareum,
Cæsarei partus definitio & indicia 456.15.
Calida ne an frigida in gonorhæa conveniant 109.25.
Calculi vteri quales, eorum causæ, figuræ curatio 348.5.
Calculus à frigido efficiente non fit, tametsi à calido iuvetur Ibid.21.
Calculi vteri manuali opere extrahendi modus 349.5.
Calculus vesicæ rarius fœminis quam viris cõtingit, & quare: Eius curandi modus ib. 20.
Calida sunt in secundo gradu quæ sensibiliter corpus humanum calefaciunt 258.11.
Calidæ vteri intemperiei signa, & curatio 6. 26. & 264.10.

Pag. Lin.

Calida cur nigriora Ib.14.
Calidus humor clementissimis medicamentis expurgetur ne excandescat 265.28.
Caloris nativi proprietas 73.13.
Calli illisio fit medicamento, ferro, aut igne 335.18.
Camphora venerem extinguit 103.10.
Cancer emollientia & scissionem respuit 134. 24.
Cancri futuri signa 135.10.
Cancros curare quidam gloriabatur, cum potius zaratanos curaverit 138.36.
Cancer, sive carcinoma mammarum ibi.8.
Cancri tumor quomodo curatur ibid.21.
Cancrum, quæ impediant ib.17.
Canceri occulti qui dicantur ibid.24.
Cancer occultus curationē non admittit ib.30.
Cancer verus paleativis medicamentis duntaxat gaudet 143.14.
Cancri definitio causæ, signa, curatio 142.8.
in Cancro vlcerato topica 146.1.
in non vlcerato 145.17.
Cancri & carbunculi differentia 144.5.
Cancri materia est humor melancholicus qui iam efferbuit, & iterum refervet ibid.3.
Cancri paleativa medicamenta 145.16.
Cancri animalis pulvis cancro tumori prodest 146.17.
Cancri curandi variæ rationes & modi ib.31.
Cancri materia, quis humor 148.33.
Cancri non vlcerati definitio 307.36.
vlcerati ibid.32.
Cancri vteri causæ, 308.10.
signa ibi.20.
prognostica ibid.35.

Pag. Lin

& curatio 309 11.
in Cancro uteri topica 310.11.
Cancri vteri ulcerati remedia 16.35.
Cancer tumor an sit contagiosus 149.25.
Cancro ulcerato pinguia non conducunt quia putrefaciunt 311.8.
Candenti ferro in mammis cur non utendum 126.24.
Capitis dolores ex utero 229.7.
Caput humano corpori est veluti tectum domicilio 229.14.
Capitis doloris ex utero causæ, signa & curatio ib.10.
Capitalis pileus 230.15.
Capitis dolor ex usu lixiuii 228.11.
eius curatio 230.23.
Capitis dolori habituali roborantia potissimum conueniunt 231.7
Capitis doloris reumatici, & habitualis curatio ibid.20.
Cephaleæ, hemicraniæ, & clavi sive monopagæ differentiæ 229.30.
Capparorum conditorum usus 211.19.
Cardiacus morbus sive cardialgia 224.16.
Caranna gummi 94.14.
Casei tremuli usus 262.16.
in Casibus fortuitis viri fœminam, & fœminæ maritum participes esse decet 366. 16.
Castoreum semen extinguit 103.8.
Catharina Rodriguez authoris coniux 487. 27.
Cataplasma frigidum adstringens, & calidum 65.1.
Cataplasma mirificum in inflammatione je-

Pag. Lin.

coris ac ventriculi 508.14.
Catulus, columbusve, aut pullus vivus per spinam diss ctus, ac cerebro appositus delirium sedat, & somnum prolicit 510.27.
Cauda & Nympha differunt 278.2.
Cauma refrigera tia 204.11.
Causticum ad mammarum strumas 126. 33.
Causticum juxta positum 310.22.
Caustica citra dolorem carnem exedentia 279.1.
Cauteria actualia tutiora 183.1.
Cauteria aurea, & argentea, æreis ac ferreis præferenda ibid.2.
Cauterii vsus quinque ibid.7.
Cauterium ibi.1.
Cauterium actuale qui fiat ibid.30.
Cauterium potentiale ex quibus continetur 184.10.
Cauterii apud Italos frequens usus ib.22.
Cauterium quincuspe 183.21.
Cauteria actualia locum roborant ibid.8.
Celsi lapsus de capitis futuris 227.17.
Cerebri corpus exanime est, & insensibilis 229 18.
Cerebella passerum & columborum Venerem cient 389.15.
Cerevisia cum pane, saccharo, & butyro nostris respondet panatellis 445 5.
Cerevisia Hamburgensis lac gignit 512.22.
Chalybis usus, & eius præparationes variæ 215.31.
Chalybis assumendi modus 316.18.
Chalybs in se duplicem habet sulphurem ac Mercurium ibid.10.

Pag. Lin.

Chalybis trochisci ib.16.
Chalybis sirupus simplex & compositus ibid. 35.
Chalybis confectiones 219.20.
Chalybis vsus utilis virginibus, quæ extraneis cibis delectantur 218.2.
Chalybs potabilis 16.12.
Chalybs in pulvere ib.14.
in Chalybis assumptione admonitiones ibid. 30.
Chalybs quo tempore anni sumendus ibid. 32.
& quo dierum termino 219.31.
Chalybs nimis minuta trituratione in argentum vivum transit ib.13.
Chalybis ritè triturati indicia ibid.15.
Chalybis completæ operationis signa ibid. 32.
Chalybis & ferri historia naturalis 220.9.
Chalybis virtutes ibid.27.
Chirurgia modi tres in strumis mammarum 126.9.
Chirurgia in zaratano sive non exquisito scyrrho 139.12.
Chirurgia in Nymphæa 279.15.
Christophorus de honestis 220.26.
Chymica auxilia cancro ulcerato reliquis non proficientibus solent esse vtilia 311.26.
Cibi fastidium parit calor, & humiditas 414.27.
Cibi fastidium in prægnantibus unde ibid. 33.
Cibi fastidium prægnantibus magis accidit cum fœtus capillum germinat 415. 4.

Pag. Lin.

Cibi fastidii in prægnantibus causa, 414. 25.
signa 415.7.
& curatio ib.14.
Cinis cranei humani, & hirundinis epilepticis prodest 181.25.
Citta quis affectus 411.1.
Clavus verrucæ species
Clyster nocturnus sive de melicada 204. 5.
Clysterium nimius vsus in prægnantibus vitandus 424.14.
Clausura uteri, eius differentiæ, causæ, signa, & curatio 1.
Coctio triplex 71.34.
Coctio an procedat attenuando ibid.22.
Coctio, maturatio, suppuratio quibus in locis fiant. 72.14.
Coctionem perfectam crassi humores admittunt 309.13.
Coctio naturalis à quibus juvatur 73.5.
Coctio humoris peccantis quibus perficiatur 72.32.
Coctio, maturatio, præparatio, digestio, qui differant 73.30.
Coctio secundum quosdam incrassando procedit 75.10.
Cochlearum cinis aperit tumores 114.5.
Coitus post assumptionem medicamenti purgantis non solum sterilis, sed sæpe lethalis 387.21.
Colochyntidis laus 21.24.
Colopus quid 52.29.
Collostrum sive ferrado quid 534.27.

Pag. Lin.

Conceptus naturalis causæ, signa, & an masculus vel fœmineus sit fœtus, vbi ab autore traditum 395.27.
Conceptus qui in materia & forma genitali assimilantur naturales sunt 396 8
Conceptum tribus in casibus authores impediunt 366.28.
Conceptus qui vel in materia, vel forma à generante deficit, monstrosus 396.9.
Conclave obscurum quibus morbis vtile 202. 31.
Concumbentes juvenes nondum adhuc confirmato judicio libidini habenas laxant 245. 20.
Condylomatis definitio 312.3.
etymologia ibid. 12.
distinctio ab aliis vteri tumoribus ibid. 14.
causæ Ibid. 19.
signæ Ibid. 22.
curatio ibid. 25.
in Condylomate quæ pars afficiatur Ibid. 19.
Condylomati prodest vnguentum de melongena 313. 21.
Condylomata vteri secanda non sunt, nec vrenda Ibid. 26.
Confectio singularis contra sterilitatem 363. 25.
Confectio ex sesamo lac gignit 522. 11.
Confectiones impinguantes 262. 31.
A conferta euacuatione ad plenum victum properandum non est 449. 30.
Coniuges non nisi gravissimis de causis separandi 362. 17.
Coniuges ante matrimonium jam debitum solvere nequentes legitimè non contrahunt 365. 23.
Consensu ventriculi quæ fiant symptomata 169. 24.
Consensus vteri quibus modis accidat ib 18.
Consensus reliquorum viscerum ibid. 28.
Conservæ de scoria ferri parandi ratio 43. 18.
Contagiosi morbi sunt corporis vniversi 149. 28.
Convulsi omnes iuxta mortem frigidum exsudant & ventre inflantur 242. 28.
Cordis roboratio in grauidis 443. 34.
Corrosiva applicandi ratio 323. 21.
Corium cervi, vel capreoli ambræ paratum ad quid vtile 420. 9.
Cornua quæ verrucæ species 322. 6.
Corpora pinguia tenduntur ac pellucent 513. 25.
Corruptio in animantibus tanta esse potest, vt venenum æquet 170. 22.
Corruptiones, quam partus periculosiores semper sunt 485. 32.
Crassa dupliciter attenuantur 74. 28.
Crassus venter non parit subtilem intellectum 377. 1.
Crato medicus 148. 6.
Cocus Martis quid. 221. 5.
Cucurbitulæ inguinibus affixæ vterum deorsum trahunt 160. 33.
Cucurbitæ cum multa flamma vsus 237. 6. & 288. 12.
Cucurbita jecori, aut lieni affixa profluvium cohibet 41. 26.

D

Dæmonis signa 198. 11.
Deambu-

Pag. Lin.

Deambulatio gravidis qualis esse debeat 473. 35.
Debilitatis uteri causa, signa & curatio 247. 4
Debilitas uteri ab intemperie fit, spiritum resolutione aut laxiore substantia 247. 26.
Debilitati ex spirituum resolutione qua ratione medendum 248. 36.
Decoctum chynæ, & sarsa, & ligni qua ratione paretur 255. 23.
Non solum contra luem Veneream prodest ib. 26
Democritus cur ridebat 198. 15.
Dentium dolores in pregnantibus 431. 26.
Dentium dolor gravidationis signum est ibid. 28.
Dentium dolorum curatio, & selectiora remedia ibid. 32.
Deperditiones quæ dicantur 402. 29 & 462. 3.
Diassari parandi modus ad vomitum procreandum 251. 28.
Digestio quid 73. 30.
Dilatio est animi periculum 493. 17.
Diogenis libido 108. 27.
Dionysium emplastrum 113. 14.
Dioptra sive matricis speculum 2. 24
Distinctio inter mensium suppressionem, & gravidationem 16. 5.
Distinctio inter melancholiam, maniam, delirium, apoplexiam & epilepsiam 509. 19
Dissimilitudinis causæ in fœtibus 397. 13
Dysenteriæ curatio in puerperis 499. 1.
Dysenteria detergentibus, acrimoniam compescentibus & adstringentibus curatur ib. 3.
Diversio ab utero 7. 25.

Pagin. Lin.

Diureticum medicamentum 92. 12.
Diuretica qua ratione menses interdum moveant 96. 5.
Diuretica ab utero derivant 96. 13.
Dolor capitis ex utero 229. 1.
Doloris natura varia, varios humores, & partes affectas monstrat 228. 25.
Doloris intra calvariam, aut extra, signa 229. 1.
& de ea re Fernelij opinio ibid. 10.
Dolor in cruribus, ac lumbis ex utero 231. 30.
Doloris cuiusvis causa duplex intemperies, & soluta unitas 234. 6.
Dolores uteri potissimum ex flatu sunt ibid. 21.
Dolor sæpe totius affectionis curationem ad se attrahit 235. 10
Dolor vires prosternit, & auget fluxiones ib. 11.
Dolorem sedantia medicamenta ib. 14. & 275. 36. & 445. 10.
Doloris in cancro uteri sedatio 311. 10.
in inflammatione uteri 294. 20.
Dolor abortus causa est 424. 13.
Dolores in partu fiunt dum vasa rumpuntur 478. 16.
Dolor partis in puerperis sanguinem eo confugere significat 488. 30
Durantibus menstruis purgatio per cacartica exercenda non est 80. 34.

E

Effluxio quid 462. 1.
Elegmata ad tussim ex frigida causa 508. 28.
Elleborismus Matthioli 190. 3.
Elleborі extractum 191. 2.

Pag. Lin.

Ellebori pomum ib. 3.
Emanuel Vaeseusa autoris avunculus quatuor Lusitaniæ regum successivè medicus 48. 8.
Embryò continetur in genere hominis 402. 22.
Embrocha qui fiat 192. 21
Emplastrum ad resolvendam omnem ventositatem 118. 18
Emplastrum de limacibus 126. 3.
Emplastrum gummi elemi, tacamacæ, carānæ 164. 17.
Emplastrum de ciceribus 137. 27
Emplastri pro matrice forma, & quo loco applicandum, eiusque variæ descriptiones 164. 16. & 249. 2.
Emplastrum de oxymelite ad gangrænam 343. 33.
Emplastrum ad omnia ulcera mirificum 332. 3.
Emplastrum nigrum ad emolliendum 125. 14.
Encatisma quid 54. 10
Epar ovile aut caprinum ad quid prosit 5. 1. 24.
Epigastrii sectio an sit administranda 460. 6.
Epilepsia quid 174. 27.
Epilepticis graviter olentia non conveniunt 161. 20.
in Epilepsiis mentis læsio adest 174. 30.
Epilepsia symptoma est actionis læsæ ibid. 31.
in Epilepsia duplex symptoma 175. 10.
Epilepsia per consensum ib. 13.

Pag. Lin.

Epilepsia quomodo ab aura fieri possit ibid 16.
Epilepsiæ distinctio ab aliis morbis ibid. 24.
Epilepsiæ species tres ibid. 31.
Epilepsia ex utero ibid. 36.
in Epilepsia auræ venenatæ causæ. 176. 2.
Epilepsia ex utero quibus fœminis potissimum accidat ibid. 9.
Epilepsiæ ex utero signa, & causæ, ibid. 13
Epilepsia ex utero unde varia accidentia 177. 6.
in Epilepsia ex utero semen ac menstruum variè corrumpuntur 176. 36
Epilepsiæ per consensum uteri signa 177. 28
in Epilepsia per consensum uteri auditus manet ibid. 23.
Epilepticas ex utero vulgus iudicat immundo teneri spiritu ib. 26.
Epilepsiæ ex utero consensum alterius membri signa ib. 28.
Epilepsiæ ex semine corrupto signa 178. 3.
Epilepsia prognostica ibid. 4.
curatio in accessione ibid. 10.
extra accessionem 179. 1.
Epilepticarum concussio non planè debet prohiberi 178. 13.
Epilepsiam concitant odores graves, concitatam curant ibid 17
Epilepticas magna luminaria aut faces excitant ibid 27
Epileptica prægnans 179. 3.
in Epilepsia non convenit oxyrrhodinum 510. 32
Epinyctides malignæ sunt uteri pustulæ 314. 19.
Eryſimon herba sive saramago 138. 12.

	Pag.	Lin.
Eſdræ locus	398	36.
Eunuchorum modi tres	385.	13.
Eunuchion cur lactuca dicatur	102.	30.
Evacuare ex utero, aut per uterum qui differant	34.	17
Evacuatio præter naturam 4. fit modis	501.	1.
Evacuatio præter naturam, quæ dicatur	ib.	8.
Evacuatio naturalis	ib.	10.
Evacuatio ſymptomatica	ib.	12.
Evacuatio critica	ibid	13.
Evacuationes ſymptomaticæ an ſemper ſint malæ	ibid.	18.
Evacuationes ſymptomaticæ an ſint promovendæ	502.	34.
Evacuationes ſymptomaticæ ſint ne cohibendæ	505.	15
Excrementum quæ uterum exulcerant ſigna	328.	10.
Excrementorum in utero triplex, ichor, ſordes, pus	333.	3.
Exercitatio proprii muneris auget partis robur	387.	33.
Exercitium obſtructiones aperit, qua hora diei utile quis eius terminus	215.	3.
Expectorantia medicamenta	508.	7.
Expultrix uteri vis, qua ratione proriretur	57.	25
Exorciſmus & adiurationes	373.	28.
Eriſypelas quid	297.	28
Eriſypelatis uteri cauſæ & ſigna	298.	12
Eriſypelatis uteri prognoſtica	299.	10
diſtinctio ab aliis tumoribus	ib.	13.
curatio	ib.	22.
Eriſypelatis uteri in gravidis curatio	438.	15.

F

	Pag.	Lin.
Facultas à frigido & humido potiſſimum infringitur	65.	25. & 88. 3.
Facultatis retentricis debilitatis ab humido potiſſimum fit	88.	6
Facultatem expultricem proritantia	452.	12.
Facultates naturales à quibus qualitatibus primis perficiantur	247.	28.
Fœmina quibus menſibus nunquam fluxere, eius rei cauſæ & ſigna	5.	7.
Fœminæ viro vtentes magis reſolvuntur	9.	24.
Fœminæ obeſitatis pertæſæ acetum ingurgitant	11.	29.
Fœminæ ſunt prætones laudum medicorum	150.	2.
Fœminæ conditio ſpecialis conſideranda	276.	30.
Fœminis non eſt monſtrandus modus, quo conceptus impediatur	367.	18.
Fœmina ineptæ formæ ſterilitatis cauſa eſt, elegantis fœcunditatis	360.	20.
Fœmellam quæ cõcepit facilius incidit in morbos acutos, ac facilius liberatur	433.	9.
Fœmellæ raro excidunt, niſi initio gravidationis, mares ubi moveri incipiunt	ibid.	14.
Fœminæ ut venuſtatem concilient corpori, aſſulis ligneis, ebarneis ac ferreis utuntur	493	11.
Falſum germen quid	462.	1.
Fames quid	414.	20.
in Fame quinque ordine ſymptomata	ib.	17.
Fames eſt ſymptoma ablatæ functionis	ib.	24.
Febris alba	205.	15.

Pag. Lin.

Febris amatoria ibid. 27.
Febris rubra, pallida, livida ibid. 23.
Fibris alba definitio 206. 6.
Causa 207. 12.
Signa 208. 8
Prognostica ibid. 24
Curatio ibid. 29
Febris alba pertinet ad morbos in via 206. 22.
Febris albæ cur elegantioris formæ virginibus magis accidat ib. 29
Febris alba cur viris non contingat ibid. 34
Febris albæ distinctio à reliquis morbis 207. 1.
Febris cum horrore non intermittens 291. 18.
Febris in gravidis curatio 438. 20.
Febris lactis 527. 10.
Febrem lactis appellant mulieres omnem febrem à partu 469. 4.
Febris lactis quæ sit, & eius signa ibid. 12.
Febrem albam virgines ante menstruationem sæpe patiuntur 208. 23.
Femorum distentio, dolor, aut præfigeratio prægnantibus, & reliquis fœminis cur accidat 274. 24.
Ferro candenti in mammis non utendum 133. 15.
Ferri & chalybis historia naturalis 220. 9.
Ferri scoria, spuma ib. 13.
Fervorem compescentia medicamenta 42. 26.
Fervor uteri 242. 7
Ficus quis morbus 321. 35.
Filamenta cannabina menses provocant 23. 35
Filipendulæ radicis laus in omni profluvio 47. 2
Fissuræ uteri, sive rhagades, earum causæ, signa, & curatio 337. 19.
Fissuræ cur in extremitatibus magis fiant 341. 25.
Pissuræ labiorum in febribus bonæ, linguæ vero malæ 342. 4
Fistula quid, causæ, signa, prognostica, curatio 333. 35.
Fistularum genera plura ib. 27.
Fistulæ orificij dilatatio 335. 11.
ad Fistulam mirabilis liquor ib. 22.
Flatuosi tumoris mammarum causæ, signa, curatio 116. 1.
Flatuosi tumoris ab aliis distinctio ib. 22.
Flatuosus tumor mammarum tempore menstrui aut novilunii recurrit ibid. 32.
Flatuosus mammarum tumor malignitate non caret 117. 7.
in Flatuoso tumore topica 118. 5.
Flatus discutientia medicamenta 180. 23. 191. 36. 230. 25. 287. 21. 410. 8.
Flatuum signa 59. 17. & 234. 33.
Flatus semper iunguntur cum strangulatione ex utero 163. 11.
Flatus neque ab omnimoda fiunt frigiditate, neque à vehementi calore 285. 20
Flatus quibus de causis in corpore detineantur ibid. 28.
Flatus in melancholia semper abundant 191 36.
Flatus uteri à flatibus intestinorum qui distinguantur 286. 13.
Flatus discutientes potiones, & confectiones 288. 30.

Pag. Lin.

Flatus qui excitari possint vigente calore 196. 6.
Fluor muliebris, eius appellationes, ac definitio 86.7.
Fluoris muliebris à genorrhœa, & aliis morbis distinctio ibid.16.
de Fluore muliebri Mercurialis lapsus ibid. 30.
Fluor muliebris fœminam corruptam esse non arguit contra multorum sententias 87. 20.
Fluoris muliebris causæ ibid.32.
signa 88.29.
Prognostica 90.1.
& curatio ibid.34.
Fluor muliebris sæpe fit ex consensu jecoris, lienis, ventriculi, vesicæ, aut capitis 88.10.
in Fluore muliebris vterus sæpe excidit 89.1.
Fluor muliebris fit interdum ex intempestiuo coniugio 90.2.
Fluore muliebri affectæ concipiunt & ad iustum tempus fœtum gestant, plerumque tamen puellas ibid.25.
in Fluore muliebri adstringentia quando conveniant 95.33.
Fluxus alvi prægnantibus periculosus, & cur 423.21.
Fluxus diarrææ gravidis haud temerè sistendus ibid.25.
Fluxus dissenterici in gravidis curatio ib.31.
Lienterici, ac cœliaci 424.19.
Fluxum quemlibet sistens conserua ibid. 24.
Fluxus alvi in gravidis curatio 423.31.
Fluxus alvi in puerperis 498.9.
diarrhœa sisit ibid.15.
si lienteria ibid.25.

Pag. Lin.

si dissenteria. ibid.33.
in Fluxione alvi omni ventriculus debilitatur ibid.26.
Fœtus corruptio omnis homicidium est imperfectum & matri periculosa 367.6.
Fœtum corrumpere non licet ib.10.
Fœtum roborantia 429.32. 437.32: 443.13: 466.20.
Fœtus in utero quo tempore magis periclitetur 433.20.
Fœtus in vtero gravi onere tenuissimis gestatur filis 440.33.
Fœtus capite velato prodiens, infantis & matris roboris indicium est 446.35.
Fœtus mortui causæ 450.24.
signa ibid.30.
prognostica 451.19.
& curatio ibid.33.
Fœtus putridi signa 451.17.
Fœtum mortuum expellentia 453.4.
Fœtum mortuum corrumpentia 452.33.
Fœtus mortuus qua ratione per opus chirurgicum extrahatur 453.15.
Fœtus mortuus si pede vno egrediatur quid faciendum 454.4.
Quid si manu vna ibid.11.
Quid si ambabus ibid.12.
Fœtor putredinem arguit 330.13.
Fomenta ficca 237.7. & 254.17.
Fomentum per arundinem 376.6.
Fonticulus epilepticis quo loco aperiendus 180. 17.
Fonticuli quibus in locis fiant 183.16.
Fonticuli in uteri vitiis qua parte fieri debeant ibid.28.

Pag. Lin.

Fonticuli quo anni tempore aperiendi & quam diu ſervandi 184. 4.
in Fonticulis aperiendis, & apertis ſervandis documenta ibid. 24.
Forſex ad confringendum fœtus caput 453. 33.
Forma magis eſt natura, quam materia 396. 10.
Formatrici facultati imaginatio dominatur 398. 14.
Formatricis facultatis benignas vires omnes ſuperat ſanguinis menſtrui vitium 399. 32.
Formatricem facultatem roborantia 401. 13.
Fræni infantis curatio 539. 30.
Frænuli membri virilis curatio 388. 15.
Fragilitatis humanæ recordatio unde poſſit. accipi 467. 29.
Fraudes plurimæ ſæpiſſimè in divortis committuntur 365 8.
Frictio levis evocat ab internis ad extima 93. 21.
Frigida actu non ſunt utero ſæpè admovenda 52. 5.
Frigiditas fluxum auget 41. 17.
Frigiditatis uteri ſigna, & curatio 249. 29.
Frigida nimis dorſi ſpinæ non adhibeantur 268. 9
Frigidus ac ſpiſſus uterus non concipit 250. 9.
Fructus febrientibus cur noceant 202. 14.
Furor uterinus quid, & quale ſymptoma 242. 10.
in Furore uterino quænam pars afficiatur 16. 19.
Furor uterinus maligna, & fœdæ mentis paſſio eſt ibid. 18.
Furor uterinus quid differat ab aliis ſibi ſimilibus affectibus ib. 25.
Furor uterinus priapiſmo reſpondet ibid. 31.
Furor uterinus virginibus, pruritus annoſis magis accidit ib. 33.
Furor uterinus delirium eſt 245. 3.
in Furore uterino cerebrum compatitur ib. 11.
Furoris uterini cauſa ibid. 13.
ſigna ibid. 35.
Prognoſtica 246. 4.
curatio ibid. 13.
Fuchſii cancrorum medici dicti pulvis contra cancrum ex quibus paratur 148. 23.

G.

Galeni & Pauli conciliatio circa venæſectionem in provocatione menſtruorum 33. 30.
Galeni loci de tempore mittendi ſanguinis interpretatio, ac ipſe à calumnia vindicatur 82. 10.
Galeni locus de cancro explicatur 149. 1.
Galeni locus de uteri ſtrangulatione explicatur 172. 24.
Galenus ſolis humectantibus curauit malancholicum 195 9.
Galli caro qua ratione ad Venerem proritandam paretur 395. 1.
Gallorum teſticuli ad Venerem faciunt ib. 9.
Galli gallinacei decoctum 180. 24.
Gallinæ inteſtinorū cinis ad quid utilis 103. 6.
Gangræna quid, quo differat à ſideratione, & ſphacelo 342. 11.
Gangræna media eſt inter magnam inflammationem & ſphacelum ibid. 17.
Gangræna cauſa ibid. 23.
ſigna

	Pag.	Lin.
signa	343.	5.
prognostica	*ibid.*	11.
curatio	*ibid.*	14.
Gangræna collo pudenti plerumque contingit	*ibid.*	1.
ad Gangrænam emplastrum de oxymelite	*ib.*	34.
Garcias ab horto Lusitanus	39.	27.
Gargapaum arbor	500.	9.
Gasspacho Hispanis quis cibus	377.	9.
Gastroraphia	460.	6.
Genitalia roborantia medicamenta interna & externa	393.	25.
Germanorum fœminæ, rarò filios lactant	518.	11.
Germanorum vulgus plerumque iudicat strangulatas ab utero, aut melancholicis à spiritu immundo teneri	188.	8.
Grumefactio lactis	527.	4.
Gesnerus autor	395.	13.
Gestationes in curru aut navi suffocatis non conveniunt	165.	35.
Gestationis uteri descriptio	440.	27.
Glandulæ quid	123.	9.
Glandulæ causæ	*ibid.*	26.
signa	124.	1.
& curatio	*ibid*	12.
Gonorrhœa definitio	97.	26.
Causæ	99.	16.
Signa	100.	7.
Prognostica	*ibid.*	25.
Curatio	*ibid*	35.
Gonorrhœa distinguitur à pollutione nocturna	98.	3.
per Gonorrhœam semen spiritibus orbatum est	*ibid.*	9.
Gonorrhœa viris & fœminis commune malum, Fœminis tamen peculiare	*ibid.*	17.
Gonorrhœa cum fluore muliebri maximam habet similitudinem	*ibid.*	22.
Gonorrhœa pragnantibus accidit	*ibid.*	32.
Gonorrhœa venerea	99.	2.
Gonorrhœa symptoma in genere excrementi immodice fluentis	*ibid.*	10.
in Gonorrhœa vasa seminaria potissimum afficiuntur non pudenda	*ibid.*	12.
Gonorrhœa laborant qui temporius ac petulantius se Veneri emanciparunt	100.	1.
Gonorrhœa ad consumptionem disponit	98.	28.
&	100.	28.
Gonorrhœam sistentia medicamenta	103.	21.
ad Gonorrhœam confectiones	104.	8.
unguenta ad id	105.	12.
Gonorrhœa ex mollitie vasorum externis potissimum curatur	104.	32.
de Gonorrhœa affectis historiæ	107.	21.
Graciles impinguare difficile est	379.	16.
Grati odores suffocatis ex utero nocēt	156.	14.
Gradus perfectionis in rebus quatuor, esse, viuere, sentire, & intelligere	408.	22.
Gravidatio falsa	*ibid.*	12.
eius descriptio	*ibid.*	15.
differentiæ	*ibid.*	28.
causæ	409.	1.
signa	*ib.*	18.
prognostica	*ibid.*	27.
& curatio	*ibid.*	29.
Gravidæ, quæ crurum tumores patiuntur pleraque pariunt fœmellas	426.	1.

Pag. Lin.

Grauidationis prioribus menſibus vomitiones, vltimis crurum tumores cur fiant ib.28.
Gravida, vide pragnans
Grauidæ habitudo imbecilla eſt 433.4.
Grauida morbo etiam acuto correpta abſtineat à diureticis & acribus clyſt. 434.1.
Grauidis morbo acuto correptis qualis conueniat victus ibid.7.
Grauidis morbo acuto correptis ſanguinis miſsio an competat ibid.28.
an medicamentum purgans 435.35.
Gravidæ ægrotanti morbo acuto ex materia firmata purgatio non competit 436.25.
Grauidis non conueniunt cathartica amara, nec laxantia nimis nec valida ibid.32.
Gravidæ morbo lethali correptæ purgans medicamentum exhibendum non eſt 437.27.
Nec morbo ex ſua natura ſalubri, ſed dubio ibid.30.
Gravidis quæ vitanda 441.5.
Gravida nimia Venere ne vtatur ibid.7.
nec lucernarum fumum ſentiat ibid.21.
nec hortos frequentet ibid.23.
nec arcte nimis cingatur ibid.28
Gravidarum cibus & potus qui eſſe debeat 342.4.
Grauida caput lavare ſolito modo poteſt ibid.12.
Grauidæ ſingulis ordine geſtationis menſibus, quæ ſervanda ſunt ib.19.
Gravidarum veſtes quales ibid.33.
Gravidas quæ ruborent ib.36.
Grauidæ in nono menſe iam conſtitutæ tractatio 442.25.444.7.

Pag. Lin.

Grauidis quando conveniant laxantia, & aperientia ibid.9.
Grauidæ ſi nonum tranſcendunt menſem quibus utendum ib.20.
Grauidæ deambulatio qualis eſſe debeat 473.35.&474.2.
Gravidæ adſtrictæ alvo glandes potius conveniunt, quam clyſteres 474 6.
Grumi ſanguinis ſigna 59.13.
& 234 34.
Gingipedium quid 306.34.

H.

Hæmorrhagiæ curatio poſt molam 407.25.
Hæmorrhoidalis fluxus vteri quis dicatur 37.12.
Hæmorrhois quid ſignificet 314.13.
Hæmorrhoides vteri in qua parte conſiſtant ibid.17.
Hæmorrhoides quis morbus ib.22.
Hæmorrhoidum differentiæ morales, verrucales, uvales, ſeu veſicales, 315.1.
Hæmorrhoides an fiant in pudendo muliebri ibid.8.
Hæmorrhoidum vteri cauſæ ibid.18.
ſigna ibid.29.
prognoſtica 316.9.
Curatio ibid.18.
Hæmorrhoides moderate fluentes quos morbos curent ibid.8.
Hæmorrhoidibus affecti, à quibus morbis immunes ibid.11.
Hæmorrhoidibus quæ anodina conveniant 317.19.
Hæmorrhoidum cunctis ſpeciebus remedia communia ibid.21.

Pag. Lin.

Hæmorrhoides intempestivè cohibitæ morbos pariunt 316. 14.
Hæmorrhoidum moralium remedia 318. 7.
Hæmorrhoidum tumentium remedia ib. 27.
Hæmorrhoides ferro nunquam sunt aperiendæ 319. 5.
Hæmorrhoidū inflāmaturarum curatio ib 14.
in Hæmorrhoidibus repellentia ib. 16.
Hæmorrhoidum suppuratarum curatio ibid. 27.
Hæmorrhoidalis uteri fluxus in quo differat à menstruis immodicis 320. 30
Henricus Alvarus Brandanus aciculam devoratam post 18. *annum per crus expulit* 331. 16.
Herbas sparragadas quas vocent Lusitani 202. 4.
Herpetem quidam Gangrænam vocant 342. 21.
Hercules medicamentum 191. 30.
Hiatus uteri causa 229. 15.
Hiatum uteri curantia 249. 26.
Hieronymus Habuscinus medicus de lumbricis feliciter scripsit 347. 8.
Hippocratis & Celsi textus de furore explicatur 115. 2.
Hippocratis aph. concocta medicare exponitur 73. 37.
Hippocratis locus de cancro occulto 142. 31.
Hippocratis aphorismus utero gerentes medicandæ sunt &c. explicatur 435. 36.
Hippocratis locus de evacuatione per locum convenientem explicatur 497. 30.
Hippocratis textus de menstruis per loca varia erumpentibus explicatur 11. 1.

Pag. Lin.

Hippocrates de menstruis ultra sex menses suppresso explicatur 33. 19.
Hippomanes philtrum esse ex quorundam sententia, ac quid illud sit 393. 18.
Hirudines venis ad lienem nigricātibus applicantur 211. 31.
Hirudinum usus, & applicandi modus 195 21.
Historia viri nobilis qui 18. *annos gonorrhæa laboravit* 107. 23.
Historia alterius gonorrhæa affecti ibid. 35.
Historia tertia de gonorrhæa affecto 108. 8.
Historia de uteri hydrope 281. 1.
Historia de obesis 378. 8.
Historia mulieris quæ marito dedit in cœna testiculos gallorum 389. 17.
Historia de virgine, cui uterus intumescebat propter membranam obtentam 409. 12
Historia de muliere gravida morbo acuto correpta cui in octavo quater sanguis fuit missus 435. 6.
Historia mulieris quæ semper à partu mania corripiebatur 509. 13.
Hominum frequentia in calidis morbis fugienda 202. 27
Homicidium imperfectum dicitur omnis fœtus corruptio 367, 7.
Hordeoli Indici pulveris utilitas 146. 16.
Humectandi quam exsiccandi tempus longius 379. 19.
Humidi uteri signa 253. 19.
& curatio ib. 27.
Humorum signa 16. 16. & 53. 32
Humorum natura linteo aut arena explora-

Pag. Lin.

tur 17.9.& 39.17.
Humoris in profluvio sanguinis substantia liquida, qualitas acris & mordax 38.12.
Humores in propriis etiam & naturalibus vasis computrescunt 154.13.
Humor ad renes trahitur, ad uterum truditur 96.12.
Humiditates prolixas sudorifica exsiccant 255.10.
Humor qui infantis ventriculo continetur pleraque egignit mala ni illico à partu expurgetur 534.25.
ab Hispanis ferrado dicitur, ab Italis colostrum ib.27.
Qua mixtura expurgetur ibid.29.
Hydrops uteri 280.10.
de Hydrope uteri Aetii sententia ibid.13.
in Hydrope uteri pars affecta ib.12.
de Hydrope uteri Mercati ac Mercurialis Sententia ibid.15.
Hydrops falsus uteri ibid.26.
Hydrops uteri quis morbus 281.6.
Hydropis uteri causæ ibid.8.
signa ibid.37.
& curatio 282.31.
Hydropis generales causæ 281.8.
Hydrops uteri à grauidatione quid dignoscatur 282.7.
à verâ hydrope ibid 9.
ab inflammatione ibid.16.
à scyrrho ibid.21.
Hydropem conceptus non sequitur, legitimus partus rarò ibid.23.
Hydrops uteri in gravidis raro curatur ib.31.
Hydropicis diuretica conveniunt 284.15.

Pag. Lin.

de Hypogastrij sectione admonitiones 461.6.
Hypercatharsin prohibentia 464.18.
Hypospadiqui 384.28.

I.

Ichor, sordes, & pus, quid sint, & eorum differentia 333 2.
Icteritia alba 205.30.
Iecori prodest absynthium & eupatorium 212.9.
Ignis S. Antonii, aut S. Martialis 342.20.
Impotentia duplex naturalis & accidentalis 365.11.
perpetua & temporaria ibid.17.
Impotentia quale vitium ibid.24.
Impinguantia medicamenta
Incomprehensibile quid in arte medica vocaverit Avicenna
Indicatio à menstruis remoratis levem affectum superat ibid.19.
Indicatio morbi acuti, & urgentis superat cã, quæ à menstruis sumitur 85.28.
Indicatio à menstruis antecellit indicationes quæ desumuntur ad purgationem vomitum & sudores ib.30.
Indignum est eos affectus à medicis non curari, quæ sæpe à mulierculis curantur 534.8.
Induratio inflammationis præpedienda 113.6.
Indusia munda faciunt sæpe ut menses fluant 45.27.
Infans ex utero per sectionem cæsaream extractus vivere non potest, nisi extrahatur eodem puncto temporis, quo mater obijt, aut paulò

Pag. Lin.

paulo ante 461. 18.
Infans si in pedes ex utero exeat quid faciendum 470. 4.
Quid si in manus ib. 7.
Quid si in manu aut pede uno duntaxat exeat ib. 12.
Quid si in genua ib. 14.
Quid si complicatus ib. 15.
Quid si geminus ib. 25.
Infans vivus in utero matris mortuæ qui cognoscantur 477. 6.
per quod latus extrahendus ib. 10.
Infantis si debilis exeat providentia 481. 6.
Infans recenter editus qua ratione tractandus 534. 1.
Infantis umbilici resecatio eius ablatio, partium ipsius contractio ib. 12.
Infans recens natus melle primum nutriatur, deinde lacte ib. 29.
Infans hyeme aqua calida levetur, æstate tepida 535. 34.
Infans quam diu lactatur, in dorsum decumbat 536. 10.
Infantes ne lusci evadant, qua ratione procurandum ib. 17.
Infanti quam diu papilla exhibenda 537. 4.
Infantis oblactandi ratio ib. 19.
Infantes lactant Belgæ fœmina per annum duntaxat 538. 10.
Infantum recenter natorum morbi, & eorum curatio ib. 13.
Infantes mutos esse ut dignoscatur 539. 10.
Infantes à vehementi concussione muti sæpe evadunt ibid.
Infantium repletiones vocant Hispanæ abito Germanæ Herzspannen. 535. 2.
Infantes à clamore non planè urceantur, nec tamen diu plorare finantur 539. 13.
in Infantibus tumores, inguinum qui curentur ib. 19.
Infantis scissura in iuncturis, ulcera, rubedo partis alicuius frænum 540. 1.
Inflammationis mammarum definitio 110. 33.
causæ 111. 4.
signa ib. 13.
curatio ib. 26.
Inflammatio mammarum à lacte etiam fit ib. 5.
Inflammationi mammarum validè repellentia non conveniunt 112. 18.
Inflammatio uteri 289. 28.
Qui fiat ib. 32.
Duplex est 290. 6.
Inflammatio uteri qui differat ab uteri suffocatione & gravidatione ib. 13.
Inflammationis uteri causæ ibid. 15.
& signa ibid. 32.
Inflammatio à semine non fit contra quam Arabes existimant ib. 25.
Inflammationis temporum indicia 291. 14.
Inflammationis terminationum signa ibid. 25.
prognostica 292. 16.
In Inflammatione affectæ partis signa ibid. 34.
Inflammatio in cervice uteri, quam in ipso utero frequentius fit, & curatur facilius ib. 17.

Pag. Lin.

Inflammationes interna à somno augentur 293. 7.
Inflammationi uteri cathartica non conveniunt ibid. 20.
Inflammatio uteri à partu eius causa 513.
signa 513. 29.
prognostica ibid. 7.
curatio ibid. 12.
Inflammatio à partu aut lethalis est aut conceptionem inposterum impedit ib. 8.
Inflatio uteri quid 285. 4.
Inflatio uteri tympaniti proportione respondet ibid. 3.
Inflationis uteri distinctio ab hydrope ipsius & ab œdemate ibid. 7.
Inflatio uteri quis morbus ib. 13.
eius causa ib.
signa ib. 32
prognostica 286. 21.
& curatio ib. 27.
Inflatio uteri malum lethale non est ibid. 21.
Inflatio pedum, ventris, ac totius corporis in puerperis 511. 1.
Eorum affectuum causa ib. 5.
Inflationes pedum ac ventris sedantia ib. 11.
In levioribus affectibus non ab ipsis duntaxat sed à menstruis etiam sumenda indicatio 85. 9.
Insania seu mania ex lactis concretione. 528. 5.
Impinguantia medicamenta 379. 20.
Instrumentum argenteum ad exitum purgamentorum uteri 4. 3.
Insulsus homo quis dicatur 522. 29.
Intinctus ad condiendos pisces 389. 26.

Pag. Lin.

Intemperiei nocumenta 169. 4.
Intemperies praeter naturam contraria naturalis similia expedit 214. 7.
Iohannes Bokelius & alii 371. 17
Iohannis Lebon male choreas & diuretica 9.
mense gravidis consulit 442. 30.
Iohannes Austriacus ex incisione hamorroidis obiit 319. 11.
Iurisconsultorum de frigidis & maleficatis placitum non constans 365. 28.
In album Galeni 523. 8.
Iusculi ex ciceribus laus 19. 13.

L

Lac acetosum ad quid utile 103. 7.
Lac an corrumpant menstrua 518. 31.
Lactis copiam praestat cibus ex cerevisia paratus 512. 22.
Lac matri non corrumpitur, si ab eodem viro concipiat 519. 4.
Lac est sanguis dealbatus 518. 3.
Lac maternum praestantius est ibid. 4.
Lactis definitiones 520. 5.
Lactis probatio 519. 20.
Lactis defectus 520. 16.
Lactis defectus quae affectio 520. 26
eius causa 521. 1.
signa ibid. 15.
& curatio ibid. 27.
Lactis defectus in febribus ardentibus potissimum accidit ibid. 6.
Lactis proventus in Epiro & Hollandia cur maior ib. 32.
Lac gignentes cibi ib. 35.
Lac gignunt quaecunque menses moderate proliciunt, quae vero impense menses provocant

Pag. Lin.

vocant, lac minuunt 523.10.
in Lactis defectu qualia purgantia conveniant ibid.130.
Lac gignentia medicamenta alimentosa ibid. 23.
Lactis abundantia est morbus in excessu 524. 5.
Lactis abundantis causa ibid.9.
signa ibid.13.
curatio ibid.15.
Lactis abundantia ob menstrua suppressa curatio ibid 19.
Lac à mammis repellentia & digerentia ibid. 32.
Lac repellens ac digerens emplastrum 525.8.
Lac exsiccat aceti fex si apponatur ibid.12.
Lac an suctio minuat ibid.34.
Lac minuentia & exsiccantia 526.8.
Lac penitus exsiccantia ibid.27.
in Lactis copia purgatio vitanda ibid.33.
Lac dupliciter in mammis concrescit 527. 3.
Lactis grumefactio ibid.4.
Lactis congelatio ibid.5.
Lactis caseatio ibid.7.
Lactis concretio est morbus in magnitudine ibi.9.
Lactis febris ib.10.
Lactis concretionis causa ibid.13.
signa ibid.27.
prognostica 528.4.
curatio 528.18.
Lac & sanguinem, quæ valeant condensare, & caseum efficere 527.19.
Lactis febrem quam vocent mulieres ibid.25.

Pag. Lin.

Lac in mammis concretum insaniam facit 528.5.
Lactantibus mania accidit, quia suctu humores ad superiora feruntur ibid.14.
Lac dissolventia ibid.28.
Lac concretum resolventia emplastra 529. 5.
Lactis caseationis remedia ibid.22.
Lac dissolvit coagulum leporis ibid.31.
Lac bonum quatuor qualitatibus præditum esse oportet, candore, dulcedine, odore & modiocritate substantia 531.27.
Lac lividum ac fuscas nutrices Belgæ præferunt ibid.29.
Lac vitiosum symptoma est in genere mutati excrementi 532.2.
Lactis vitiosi causa ibid.4.
signa ibid.9.
curatio ibid.33.
Lacte vescantur infantes biennio 537.5.
Lactis nutricis probatio 519.20.
Lactis copia infanti exhibenda
Lactuca silvestris cancrum curat 147.3.
Lactuca lac gignit 522.16.
Lactuca in frigido & humido temperamento lac siccas, in contrario auget 526.11.
Ladanum mercuriale 191.29.
Ladanum opiatum, & eius descriptio 239. 33.
Lapis Bezoarticus malignis ulceribus prodest 146.15.
Lapidis Bezoartici utilitas, boni probatio, exhibendi modus 215 10.
Latronum familia nobilis in Hispania 456. 33.

Pag. Lin.

Laniata genitalia post fœtus extractionem 445.34.
Laxantia & aperientia quando gravidis conveniant 444.7.
Laxantem uteri emendantia remedia 516. 16.
Lectiones lasciva vitentur 101.10.
Lenarum scelerata artes graviter puniendæ à magistratibus 367.25.
Lenæ imprudentiorum medicorum consilio abutentes infandicidia dant ib. 33.
Lenarum artificium in fingenda virginitate 515.13.
Lenarum artes à magistratibus puniantur severè 516.10.
Leodii fons vesicæ ac renum dolores lenit 107. 25.
Leucophagum, seu albus cibus 379.24.
Lien cur frequenter obstruatur 211.10.
ex Lienis obstructione menses crassi & nigri ibid. 14.
Lienis obstructi signa, & curatio ib.
ad Lienem nigricantibus venis hirudines applicantur ibid. 31.
Lieni prosunt scolopendria, & cortex cappa-rinus 212.6.
Lienis scyrrhi curatio ibid. 20.
Lienosis utilis est vapor aceti 213.7.
Lienis rugitus post plenilunium magis accidit ibid. 16.
Lien facile aqua repletur & cur 281.27.
Lienes magni Hippocratis quis morbus 306. 19.
Lienteriæ medicamentis calida semper miscendæ 498.28.

Pag. Lin.

Lignum Indicum robustioribus convenit naturis, radix chinæ delicatis 257.37.
Lignum Indicum duplex ibid. 38.
Ligni indici descriptio, temperamentum, electio, ac parandi modus ibid. 39.
Ligni indici secundarius potus 258.24.
Lignum Indicum, & sarsa vini usum respuunt ibid. 33.
Ligni decoctum assumentibus competentis victus rigorem septentrionales non tolerant 259.1.
Limatura ferri seu chalybis qua ratione menses proliciat 23.9.
Limones cum sale, vehementer extenuant 377.21.
Liquor singularis ad pustulas & fistulam 335.22.
Lingua auis quis fructus 391.21.
Livida & inflata prægnantium crura 424. 30.
eius rei causa ibid. 32.
signa 425.22.
prognostica ib. 29.
curatio 426.4.
Localia infrigidantia 815.
Lochiorum expurgandorum terminus 450. 13.
Lochiorum quantitas & duratio 484 30.
Lochia non sunt metienda ex numero dierum, sed ex conferentia, & tolerantia 485.8.
in Lochiis retentis maius vitium, quam in menstruis suppressis 487.7.
Lochia ut plurimum melancholica, ideo urina fuliginosa 487.17.

Lochio

Pag. Lin.

Lochiorum diminutè fluentium causa ibid. 19.
signa 488.1.
prognostica ibid.13.
curatio ibid.20.
Lochiorum suppressio quos morbos facit ibid. 13.
ex Lochiis suppressis morbi sudore solvuntur ibid. 18.
Locutio cur intercipiatur in strangulatione uteri 156.23.
Lucernæ extinctæ odor abortum facit 462. 35.
Lumbrici generantur in omnibus fere corporis partibus exceptis vitalibus 345.13.
Lumbrici ascarides in utero generantur ibid. 21.
Lucii piscis mandibula ad quid utilis 103.6.
Lumbrici ex recto intestino in uterum per peritonæum irrepunt 345.26.
Lumbricorum uteri causæ ibid.31.
signa 346.8.
curatio ibid.17.
de Lumbricis scripsit Hieronymus Gabucinus 347.8.
ad Lumbricos uteri clysteres injiciantur non per sedem, sed per uterum ipsum ibid.9.
ad Lumbricos uteri pessus ibid.16.
ad Lumbricos unguenta & cataplasmata ib. 19.
Luminaria seu faces magnæ epilepticos excitant 178.27.
Lupia tumor 308.6.
Luscine evadant infantes qua ratione procurandum 536.20.

Pag. Lin.

Lusitani experimentum ad sterilitatem cognoscendam 352.10.
Lydorum libido 108.26.

M.

Macer autor 102.33.
Magnes lapis, & corrigia ex pelle cervi partum facilem reddunt 476.25.
Mala non sunt facienda, ut eveniant bona 440.10.
Malactica scyrrho conueniunt 129.19.
Malactica medicamenta, quomodo differant à suppurantibus 130.27.
Malacia quid 411.1.
Maleficium & infrigidatio, qui differant 361. 29. & 365.13.
de Maleficiatis & frigidis textus in iure canonico 379.16.
Maleficiorum quibus fœminæ ligantur differentiæ ibid.17.
Maleficium quatuor modis contingit ibid. 18.
Maleficium ex fabis, acu, & nuce secundum aliquos ibid.19.
Maleficium arcentia 374.6.
Mammarum inflammatio 111.1.
Mammarum inflammatio à lacte etiam fit ibid.5.
ad Mammas collectus sanguis maniam portendit ibid. 23. & 115.2.
Mammarum inflammationi valde repellentia non conveniunt 112.19.
Mamma sæpe in pluribus partibus veniunt ad suppurationem 114.23.
Mammilla affecta rarò sanescit ni alterius lac siccetur ibid.30.

	Pag.	Lin.
Mammarum tumor flatuosus	116.	2.
eius causa	*ibid.*	11.
signa	*ibid.*	16.
& curatio	117.	10.
Mamma cum quibus partibus colligantiam habeant	116.	20.
Mammarum tumor flatuosus tempore menstrui, aut Lunæ recurrit	*ibid.*	32.
Mammarum tumor flatuosus malignitate non caret	17.	7.
in mammis sex tumorum differentia præter inflammationem	119.	2.
Mammis rarò accidit erysipelas	*ibid.*	22.
Mammarum œdematosus tumor	120.	14.
causa eius	*ibid.*	17.
signa	*ibid.*	20.
curatio	121.	1.
Mammillæ cancro plurimũ infestantur	143.	36.
Mammæ grandiores	149.	33.
Mammæ fortiter non comprimantur	151.	18.
Mammam dextram cur secabant Amazones	150.	8.
Mammarum pendularum causa	*ib.*	18.
signa	*ibid.*	21.
& curatio	*ibid*	24.
Mammas solidiores quæ reddant	*ibid.*	27.
	& 517.	13.
Mammarum inflammatio ex lactis copia, aut concretione lactis	526.	21.
Mammarum ruga, qui curentur	529.	35.
Maniæ curatio	194.	18.
Mantega de flor. sive de azahar qua ratione paretur	193.	28.
Margareta ab Alefeld nobilis Holsata	162.	3.
Marcellus author	102.	27.
Mariscæ	321.	35.
Marchasitarũ pulvis in topicis scyrrhi	132.	3.
Masturbatores qui dicantur	108.	20.
Maturio quid	73.	31.
Matthias Carnarius Medicus ducis Holsatiæ	197.	3.
Mater puerorum est similis epilepsiæ	540.	23.
Matrimonium non dirimunt morbi, qui recipiunt curationem	366	9.
Mechoacanæ radix	125.	1.
Medicamenta ad consumendam membranam utero obtentam	4.	9.
Medicamentum idem sub varia forma purgat aut adstringit	222.	2.
Medicamentum idem pro diversitate mixtionis urinas aut menses movet, sudorem, lac, vel semen	36.	12.
in Medicamentis tertia facultas, quæ partem hanc vel illam respiciunt	*ibid*	9.
Medicamentum, lac, & semen augens calidum est & humidum, quod urinas, & sudores movet siccum	*ibid.*	13.
inter medicamenta lac, semen, urinas, sudorem, & menses cientia differentia	*ib.*	14.
Medicamenta sanguinem sistentia, simplicia, ac composita	47.	6.
Medicamenta, menses, fœtum, molam, ac secundinas prolicientia, & uteri suffocationi utilia	28.	11.
Medici consilium ad id quod magis urget debet collimare	165.	22.
Medici officium est tuto, celeriter, ac jocundè curare	241.	4.
Medicus neque crudelis sit, neque adulator	*ibid.*	5.

Pag. Lin.

Medicum dextro oculo ad virtutẽ, ſiniſtro ad ægritudinem collimare decet 256. 18.
Medicamenta attenuantia corpora 378. 13.
Medicamenta Venerem excitantia, in triplici ſunt differentiæ 391. 15.
Medicorum inconcuſſa regula ſit, morbis ut proſint, vel ſaltem non noceant 493. 16.
Medicis etiam bonis ſimilitudines pariunt difficultates, & errores 531. 9.
Melancholiæ definitio 185. 23.
Melancholiæ ſymptomata ſunt metus, & mœſtitia ib. 31.
Melancholiæ virginum & viduarum definitio 186. 3
cauſa 23.
ſigna 187. 19
ſi in maniam vergat curatio 194. 18.
Melancholia cuius morbi ſymptoma ſit 186. 7.
Melancholia puerperis fit 187. 5.
Melancholia initio calida, ſucceſſu temporis evadit frigida ibid. 15.
Melancholicæ præſtigias ſibi ab aliis paratas imaginantur 188. 21.
Melancholicarum tres gradus ſive ſtationes ib. 27.
Melancholicæ vigiliis valdè infeſtantur 192. 14.
Melancholiam educens ſyrupus 190. 22.
Melancholiam educens mirifica potio 191. 12.
Melancholici cur plurimum expuant 196. 23.
Melancholiam an poſſit generare ſiccæ & frigidæ intemperies ibid. 35.
Melancholiæ morbus eſt longus 194. 15.
Melancholicum ſanguinem gignentia edulia 129. 5. & 309. 20

Pag. Lin.

Melancholici ſapientes 197. 33.
Melancholia balneum Diaboli 198. 1.
Melancholicæ cur rideant ib. 13.
Melancholicarum urina qualis 214. 20.
Melicrati parandi ratio 211. 37.
Membri amputatio qui fiat 344. 30.
Membrana utero adnaſcens ſterilitatis cauſa eſt 351. 9.
Membra præcipua roborantia 394. 3.
Mendacium nullum eſt tam abſonum ut teſte careat 531. 12.
Meretrices cur non concipiunt 359. 15.
Menſium ſuppreſſionem febris non ſemper concomitatur contra Aëtium 15. 36.
inter menſium ſuppreſſionem, & gravidationem ſigna ib. 5.
Menſium ſuppuratorum ſigna 16. 8.
Menſes moventia medicamenta calida ſunt & ſicca 28. 14.
Menſes moventes ſyrupi cur in magna quantitate exhibeantur 20. 18.
Menſes cientia medicamenta varia 21. 31.
Menſes cientia apozemata, & mélicratum ib. 33.
Menſes provocant filamenta cannabina 23. 35.
Menſes provocat conſerva borraginis 26. 4
Menſtruorum ſuppreſſionis curatio 18. 35.
Menſium ſuppreſſionis à bile ſigna, & curatio 26. 11.
Menſes moventia ſimplicia medicamenta varij ordinis 28. 9.
Menſes moventia medicamenta compoſita 29. 10.
aquæ theriacales ad idem 30. 2.

Pag. Lin.

Menſes movet paſtinaca melle condita 30. 34.
Menſes moventes peſſi varii 31.15.
uterini clyſteres ad idem 32.1.
inunctiones ad idem ibid.14.
Menſes qui poſſint ſupprimi à caliditate quæ ad expulſionem facit 33.4.
Menſes moventia medicamenta, an debeant præcedere evacuationem 35.16.
Menſes moventia, qui differant à diureticis 35.28.
Menſes moventia medicamenta in duplici ſunt differentia 35.37.
Menſes moventia ſanguinem fundunt & liquant 35.38.
Menſium fluoris immodici deſcriptio 36.23.
Symptoma eſt, de genere excretorum immodice non tamen toto genere præter naturam ib.34.
Menſium profluvium exquiſitum, aut nothum 37.11.
Menſes craſſi, ac nigri ob lienis obſtructionem 38.17.
Menſium profluvium ex humoris qualitate plerunque evenit 41.2.
Menſes pituitoſi qui ſuperflue fluant 38. 19.
Menſes diminuti 54.23.
Menſium ſtillicidium ibid.24.
Menſium ſtillicidii cauſa 55.2.
ſigna ib.25.
curatio 56.37.
Menſes difficiles dyſuriæ reſpondent 58.9.
Menſium difficilium differentiæ 58.18.
cauſa ibid.22.
ſigna 59.6.
curatio. ibid.29.
Menſes difficiles virginibus ac viduis magis accidunt, quam iis, quæ pepererunt ibid. 25.
Menſes antevertentes 62.17.
eorum cauſa ibid.30.
ſigna 63.6.
curatio ibid.29.
Menſes remorantes 65.11.
eorum cauſa ibid.22.
ſigna ibid.29.
curatio 66.9.
Menſes ſuppurati, & corrupti differunt ab albis purgamentis 67.27.
Menſes pallidi, lividi, virides, nigri, pellicoſi, fibroſi, membranoſi, arenulenti, verminoſi 68.11.
Menſes cum morbo coincidentes 79.30.
Menſes ſtillantes ſignificant naturæ oppreſſionem 86.5.
Menſes in morbis à quatuor cauſis remorantur 84.16.
Menſes deficientes tempore morbi 85.30.
Menſes inſtillantes morbo præſente 86.1.
Menſium appellatione alii etiam humores ſæpe intelliguntur 153.4.
Menſtrua per loca varia erumpentia ſymptomata ſunt in excretrice vitiata 10.26.
de iis textus Hippocratis explicatur 11.1.
eorum cauſa ibid.12.
ſigna ibid.31.
& curatio 12.10.
Menſtruorum retentio quæ affectio 13. 3.

eorum

Pag. Lin..

corum cauſæ internæ, & externæ ibid. 20
eorum ſigna 15. 22.
Menſtruorum nimia copia, aut vitium qui ſuppreſſionem pariat 13. 30
Menſtruis cur careant cantatrices, ſaltatrices viragines, ac lotrices 15. 2. & 16.
Menſtruorum ſuppreſſionis curatio 17. 36.
Menſtrua quibus non ſunt promovenda 18. 2.
Menſtruorum ſuppreſſio ferè fit ex ſanguine pituitoſo & craſſo ibid. 35.
Menſtrui ab atra bile ſuppreſſi curatio 25. 14.
Menſtruis albidioribus iam fluentibus purgatio exerceri poteſt 82. 31
Menſtrua, vide menſes,
Menſtruorum corruptorum differentiæ 68. 14
Menſtruorum corruptorum cauſæ ibid 18.
ſigna ibid. 25.
curatio 69. 24.
Menſtruorum ſuppuratorum ſigna 69. 24.
Menſtrua aduſta 76. 22.
eorum cauſa ibid. 28.
ſigna ib. 29.
& curatio 77. 4.
Menſtrua cum morbis ſex modis complicantur. 80. 2.
Menſtruorum tempore ſudor non proliciendus 80. 35.
Menſtruorum in morbis antevertentium curatio 81. 14
Menſtrua in morbis antevertentia rationem habent ſymptomaticæ evacuationes ib. 23
Menſtruorum in ſtatu morbi proruptio utilis 81. 29.
Menſtruorum in morbis anticipationis cauſæ ibid. 35.
Mentam in bello nec edito, nec ſerito 110. 4.
Mercati lapſus 123. 13. & 174. 5.
Mercatus inutiliter zaratanum diſtinguit à cancroſo ſcyrrho 141. 4.
Mercati lapſus de cancro occulto ib. 10.
Mercati opinio de pulſatione in arteriis dorſi 199. 5
Mercurialis lapſus circa menſtruorum à multitudine ſuppreſſionem 32. 28.
Mercurialis lapſus de fluere muliebri 86. 30.
Mercurialis de corruptione ſeminis lapſus 170. 9.
Mercurialis lapſus 98. 32. & 290. 25.
Metencrita quid 54. 7.
Methodus & admonitiones de curatione ſuppreſſionis menſtruorum 27. 8.
Mineralia ſcyrrho conveniunt 131. 36.
Mileſiæ virgines quomodo curatæ 246. 20.
Mola quid 402. 3.
de mola ſcriptorum ſententiæ ib. 13.
Mola plantarum more nutritur ib. 19.
Mola in genere carnis humana continetur ib. 21.
Mola pellicoſa & membranoſa ibid. 22.
Mola morbus eſt in numero 403. 4.
Molæ cauſæ ib. 10
Molæ generatio eſt ſimilis generationi ovi ſubventanei ib. 22.

Pag. Lin.

ad Molæ generationem non sufficiunt sola menstrua, & calor intensus 404. 1.
Molæ signa, & prognostica *ib.* 8.
Molæ ac uteri fœtus gestationes ut distinguantur *ib.* 12.
Molæ ab hydrope qui discernatur 405. 3
Molæ antiqua non nisi cum prædictione curanda *ibid.* 15.
in Molæ curatione an competat exercitium 407. 32
Molæ carnosæ curatio 405 18.
Molæ aquosæ Arabum, & hydrops uteri idem sunt *ibid.* 19.
Molam expellendi ratio 406. 4.
Molæ extrahendæ ratio 407. 5.
in Molæ extractione roborantia *ib.* 16.
ad Molæ generationem an requiratur virile semen 403. 24.
Molæ post partum relictæ signa 481. 19.
prognostica 482. 3.
curatio *ibid.* 8.
Molæ plures *ib.* 1.
Monstrorum differentiæ quinque 396. 23.
Monstrorum causa generalis & specialis 397. 10
Monstrorum tribus modis à parentibus dissidet 396. 6.
Monstra generantur ob iram Dei 398. 31.
Monstrorum signa 399. 6.
de Monstris mulierc ularum figmentum *ib.* 12.
Monstri curatio, seu potius præcautio *ib.* 17.
Montani lapsus 87. 20.
Morbo invadente imminentibus menstruis ex qua parte mittendus sanguis 80. 13.

Pag. Lin.

Morbi quibus affectus naturales occasionem præbent non sunt adeò periculosi 425. 30
Morborum acutorum in gravidis prognostica, 432. 27.
& curatio 433. 31.
Morbosum apparatum emendantia ante & post gravidationem 467. 14
Morbi acuti puerperis, aut ex puerperio contingunt aut ex præexistenti morboso apparatu 490. 16.
Mors oritur unde vita 154. 11
Mortui ex apoplexia, & epilepsia, aut suffocatione cur triduo asserventur 160 3
Motio & agitatio fœminæ naturaliter parturienti nocet, at cum fœtus non debita figura egrediatur, juvat 470. 19.
Motus animi qua ratione aborsum provocent 462. 27
Muliebris fluor 86. 7.
Muliebris fluor corruptam esse fœminam non arguit 87. 20.
Muliebris fluor, vide Fluorem muliebrem.
Mulieres septentrionales cur plurimum abortiant, & fœminas parient 361. 22.
Mulierc ularum error circa puerperarum victum 446. 32.
Mulier sola inter reliqua animantia difficulter parit 471. 3
Mulieris primæ lapsus causa est difficilis partus *ibid.* 7.
Mundificativum de apio 330. 16.
Musculi epigastrij nervosæ extremitates laxiores sunt, quam iuxta vertebras, & cur 460 34.
Myrrha ventrem fœminæ firmum reddit, &

Pag. Lin.

dit, & pudendum arctius, & mammas firmiores ac duriores illæ so pectore 514.33.
Myrmecia 321.27.

N.

Narcotica medicamenta in menstr. profluvio 43.27.
Narcotica medicamenta 54.14.
in Narcoticis tria sunt animadvertenda ibid. 17.
Narcotica per 5. vel 6. horas à cœna sumantur 241.14.
Narcotica medicamenta, eorum natura & vsus 239.18.
Narcoticis non utendum nisi post semestre à compositione 240.8.
Narcotica quanto vetustiora, tanto minus stupefaciunt ibid.12.
Narcotica qua ratione stupefaciant ibid. 20.
Narcotica frigida sunt in quarto vel ad minimum tertio gradu ibid.25.
Narcotica quibus in casibus, & quibus limitationibus adhibenda ibid.31.
Narcoticorum duplex differentia 241 7.
Narcotica qua hora exhibenda ibid.15.
Narcotica frigidis an calidis affectibus magis conveniant ibid.20.
Narcoticis cur calida admisceantur ibi.34.
Nascale quid 541.
inter Nascale & pessum differentia ibid.5.
Natta quis tumor 127.5.
Natura nostra neque calido contrariatur neque frigido 235.32.
Natura morbos demolitur calidos & frigidos. ibid.33.
Natura semper ad id tendit, quod melius est, sed subsistit in eo quod potest 398.5.

Pag. Lin.

Natura simplicè affectum facilius fert 433.8.
Noli me tangere curandi ratio 147.2.
Noma, quæ ulcera sint 327.7.
Nutrix, quibus de causis admittenda 518.8.
in nutrice decem requiruntur conditiones ibid. 12.
Nutrix quæ masculum peperit præferenda 519.33.
Nutrix abortire non sit assueta ibid.34.
Nutricis purgatio 533.14.
Nutrix gravida non sit 519.34.
Nutricis ætas, 518.13. mores. ibi.26. tempus à partu, 519. 6 mammæ, ibid. 10. papillæ, ibid.17. lac, ib.20. cibus, 518.13. ibid.36.
Nymphæa quid ibid 10.
Nymphæa insigne impudicitiæ argumentum 277.5.
Nymphæ quæ dicantur ibid. 28.
Nymphæ causæ, 278. 5. signa, ibid.14. & curatio ibid.15.
in Nymphæ curatione Avicennæ lapsus ib.23.

O.

Obesa corpora fortia medicamenta non tolerant, quia viribus non constant 377.29.
Obesitas duplex, naturalis, & adventitia 376. 35.
Obesitatem non tollit sanguinis missio 377.31.
Obesitatis curatio 376.35.
Obstetrix qualis eligenda 447.5.
Obstetricandi ars viros dedecet ibid.6.
ad obstetrices documenta ibid.7.
Obstructio sine sanguine crasso reperitur non tamen sanguis crassus sine obstructione 19.2.
Obstructionis uteri signa, & curatio 208.29.
Obstructionis jecoris signa, & curatio ib.34.

Pag. Lin.

Obſtructionis meſeraicarum ſigna, & curatio 214.13.
Obſtructionibus cunctis communia auxilia ibid.35.
Oculi cur doleant, ac tumeant per uteri affectus 95.13.
Oculi cur caventur per acutos morbos ibid.32.
Odorifera devorandis pro epilepticis non miſceantur 181.30.
Oedema quid 120.14.
Oedematoſi tumoris ab inflammatione mammarum diſtinctio ibid.6.
Oedematoſi tumoris terminationes ibid.30.
Oedematoſo tumori repercutientia non conveniunt 121.29.
Oleum ex bufone 125.22.& 137.1.
Oleum ex viperis ibid.
Olei de colochyntide uſus 465.26.
Olei aniſi aut cariophyllorum uſus 252.36.
Ova perdicis ad quid conducunt 151.1. *ad Venerem proritant* 389.10.
Ova lombardica quæ dicantur 445.5.
Ova ſub gallina fracta ad uteri reductionem utilia 271.34.
Oxyrrhodinum in capitis affectu an conveniat 232.2.
Oxyrrhoidum tepidum applicetur ibid.10.
Oxyrrhodino non utendum ubi cum dolore catarrhus infeſtat ibid.17.
Oxyrrhodinum cur ſyncipiti applicetur ibid. 25.

P.

Paleativa medicamenta in cancro 145.18.
Palmus in febre alba cur fiat 207.33.
Palpitatio cordis in prægnantibus 419.25.
Panatellam Luſitanam parãdi modus 41.10.

Pag. Lin.

Paredæ lapſus de profluvio à ſanguine craſſo 38.22.
Partium principum læſionis ſigna 387.3.
Partus naturalis definitio 445.12.
ad Partum naturalem 5. requiruntur conditiones ibid.21.
Partus naturalis cauſæ, 446.11. *ſigna*, ib.22. *& prognoſtica* ibid.32.
Partus numeroſi 397.25.
Partus tempore fœtus in debita figura appropinquat ori uteri, & id abditam habet cauſam, ac ſoli creatori notam 446.20.
Parturientes ut regendæ 447.3.
Parturiens ante tempus in partus labores non conijciatur, nec cibis gravetur ibid.8. *nec uterus longo tempore lanietur* ibid.11.
Parturientis ſitus, ac ſellæ deſcriptio ibid.17.
Partu maſculo ut plurimum fœminæ gaudent 448.6.
Partus cæſarei definitio, 456.15 *cauſæ, & uſus* 457. *neceſſitatis indicia* ibid.24. *adminiſtratio* ibid.32.
Partus illegitimus 462.6.
Partum vitioſum, ac difficilem perperam ſcriptores confundunt, 468.17.
Partus vitioſi differentiæ, ibid.20. *cauſæ*, ibid.30. *ſigna*, 469.4. *prognoſtica*, ibid 6. *ac curatio ſive præcautio* ibid.13.
Partus difficilis definitio, 471.10. *cauſæ divinæ*. ibid.7. *naturales*, ibid.16. *ſigna*, 472.30. *prognoſtica*, 473.11. *& curatio* ibid.24.
Partus difficilis quis affectus 471.12

Pag. Lin.

Partus difficilis causæ sunt ex parte mulieris fœtus, aut membranarum ib. 24.
Partus fœmineus maiorem infert dolorem, quã musculus 472 11.
Partum difficilem portendit longa expuitio, & dolor ad clunes 473.9.
Partus difficilis hernia causa plerumque est, phtisis, aut dilatationis, papillæ ibid.16.
Parturienti clyster convenit 474.7.
Partus facilis causæ 472.28.
Parturientis difficulter situs qualis esse debeat 474.16.
Partum facilitantia medicamenta 475.1.
Partum, quæ à proprietate juvent 476.15.
Partus difficilis manus operatione ut adjuvandus ibid.30.
Pasta in varios vsus contra sterilitatem naturalem 357.16.
Pasta regia 106.15.
Passulæ purgativæ quomodo parentur 400.9.
Paulus & Aetius taxantur in curatione profluvij menstruorum 46.11.
Pellis arietina recenter abstracta dolores puerperæ sedat 445.13.
Perfectionis gradus in rebus quatuor, esse, vivere, sentire, ac intelligere 408.22.
Pes gryphius quod instrumentum 407.11.& 454.2.
Pessi appellationes 52.18.
Pessus quid ib.20.
Pessi materia, & variæ figuræ ibid.22.
Pessus ovatus ibid. 35.
Pessus communis qualis 53.14.
Pessus ex allio hortensi conceptum juvat 364. 13.
Pessi & acria medicamenta diu in utero non immorentur 27.34.
Pessaria & metencrita nuptis duntaxat conveniunt, nascalia virginibus 28.6.
Pessi, nascalia, & metencrita non nisi re prius cum matre aut seniori assidente communicata applicetur
Pessorum differentiæ ex parte materiæ 53.18.
Pessi emollientes 53.20.
Pessus aureus ibid. 24.& 237.9.
Pessi aperientes 53.28.
Pessi adstringentes ibid. 37.
Pessus ex aloë 56.34.
Pessi odorati 164.10.
Pessus flatus discutiens 288.17.
Pessus perforatus, ut saniei uteri pateat transitus 459.25.
Petri Salij lapsus 493.2.
Phlagrij cerotum 136.29.
Philtra 361.32.
Philtra prætexunt libidinosiores 245.32.
Phlogosis quid 290.8.
Phymosis 1.5.
Pica quis affectus 411.1.
in Pica mirabiles appetitus, & earum exempla varia ibid.3.
Pica est symptomata in actione depravata ib. 22.
Pica magis accidit gravidis optimi temperamenti ibid.27.
Picæ causæ ibid.32.
signa 412.6.
& curatio ibid.30.
Pica quadragesimo die à conceptu incipit, & ad quartum usq; mensem durat ibid. 2.
Picæ convenientes cibi ib.30.
Picæ vomitus prodest 413.15.

Pag. Lin.

Pilo devorato an lac concrescat, & dolores fiant 530.14.
Pilarem morbum, quem vocent mulierculæ 527.10.
Pileus medicatus 94.22.182.25.230.15.
Pilulæ exsiccant, & calfaciunt 190.4.
Pilulæ exhibentur variis temporibus ad diversos usus 232.33.
Pilulæ ad caput purgandum, quæ hora noctis exhibendæ 233.2.
Pilulæ ad purgandum universum corpus matutino tempore exhibeantur ib.15.
Pilulæ acuuntur diagridio pro morbis biliosis, trochiscis, aladali pro pituitosis, lapide Lazuli pro melancholicis ibid.22.
Pilulæ ac morselli cur impari numero exhibeantur 233.24.
Pilulæ Nicolai contra fluxum 239.34.
Pilulæ aliæ contra dolores & fluxus 249.4.
Pinguedo duplex 376.35.
Pira si sint in cubiculo parturientis vulva non dilatari scribunt aliqui 447 36.
Pisces in mari mortuo cur non generentur 345.20.
Pinguedinis ac seminis eadē est materia 385.32.
Pituitæ coctio 20.19.
Pituitæ purgatio 21.1.
Pituita dulcis & acida duntaxat vere cruda dicitur 76.8.
Pituitā ac frigidos hūores quæ purgēt 251.10.
Placenta ex ovis ad flatus discutiendos 287. 34.216.32.
Platina librum scripsit de honesta voluptate, siue de arte coquinaria 390.6.
Plenitudinem moderatam solvit cruxum scarificatio, & venæ sectio expede 33.37.

Pag. Lin.

Plenitudinis signa 55.27.
Plenitudini inter alas, & inguina conducit etiam sanguinis missio expede 55 27.
Plenitudinis morbi 169.2.
Ploratus uteri 54.25.
Plumbeæ laminæ usus 105.8.
Pomada unguentum 339.26.
Pomum insanum, sive melongena quis fructus, & ad quid utilis 314.1.
Potio frigida in profluvio menstruorum 42.3.
Præcepta artis urgente necessitate evertere interdum licet 84.10.
Præcipitatio matricis 269.6.
Prægnantibus utilia cathartica 267.10.
Præparatio humoris quid 73.34.
Priapismus à satyriasi quid differat 242.20.
Principia morborum tria 75.5.
Procidentia uteri 269.5.
in Procidentia uterus à suis ligamentis non dissolvitur ibid.13.
Procidentia uteri morbus est in depravato situ ibid.18.
Procidentiæ uteri differentiæ tres Ib.20.
Procidentiæ uteri causæ. ibid.24. *signa* 270. 10 *Prognostica.* ibid.20. *curatio* ibid.30.
in Procidentia uteri cathartica raro conveniunt ibid 39.
in Procidentia uteri vomitus utilis ibid.40.
Procidentia sedis in infante 546.6.
Profluvium muliebre nothum quid sit 37.16.
Profluvij menstr. causa, ib.18. *signa* 38.33. & *curatio* 40.22.
in Profluvio sanguinis humoris substantia liquida, est qualitas acris, & mordax 38.11.
in Profluvio sanguinis cur prius floridus postea crassus, & fœculentus exit. ibid.14.

Pag. Lin.

Profluvium menstr. ex humoris aliena qualitate plerumque evenit 41. 2.
Profluvium omne sistentia emplastra ad id & potus expertus sirupus 45. 7. & 28.
Profluvii menstr. ex pituita curatio ib. 28.
Profluvium menstr. ex seroso sanguine 46. 1.
Profluvium menstr. sedant sudores ib. 22.
Profluvii menstr. ex apertione venæ fit aut ob erodente humore ibid. 27.
Prolapsus & descensus uteri differentia.
Prosper Alpinus autor 394. 27.
Pruna senæ, qui parentur 190. 10. & 266. 24
Pruritus uteri 242. 1. *eius definitio* ib. 9. *causæ*, ib. 14. *signa*, ib. 16. *prognosticum* ib. 26. *curatio* ib. 33.
Pruritus uteri quod symptoma ib. 31.
Puerperium vide Lochia.
Puerperas ligant fœminæ Lusitanæ, septentrionales vero non 449 4.
Puerperæ cibus & potus ib. 13
Puerperæ biduo à carne abstineant ib. 28.
Puerperarum dolores sedantia 450. 2.
Puerpera quamdiu in lecto sit continenda 450 10.
Puerperæ à frigore valde læduntur 454. 33.
Puerperarum morbi acuti 496. 7. *eorum causæ*, ibid. 16. *signa* ibid 21. *prognostica* 491 7. *curatio* ib. 14.
Puerperis morbi acuti fiũt aut ex puerperio aut ex præexistenti morboso apparatu 490. 16
in Puerperis initium morbi à quo die debeat computari 491. 4
puerperis ex morboso apparatu, quam ex detento puerperio periculosiores morbi fiunt ibid. 21.

Pag. Lin.

Puerperæ morbo acuto correptæ victus 492. 1.
Puerperæ morbo acuto correptæ, quando & ex qua parte sit mittendus sanguis ib. 14.
Puerpera quo magis distat à die partus, eo tutius venæ superiores secantur 493. 32.
Puerpera etiam levissimis catarticis interim dum lochia fluunt nõ utatur etsi morbo corripiatur acuto 494. 7.
Puerperis ante nonum à partu diem medicamentum exhibere, etsi contemperans mulierculis piaculum videtur ib. 19
à tempore dissplicentiæ criticorum supputatio facienda non est ib. 33.
in Puerperis morbo correptis à quo die sit facienda computatio criticorum ib. 26.
Puerperarum febris 495. 25. *eius causa* ib. 27. *signa* 469. 12. *prognosticum* ib. 20. *curatio* ib. 26.
Puerperæ dyssenteria correptæ, qua limitatione sanguis ex pede mittendus 499. 12.
Puerperarum vomitus causa 506. 3. *signa*, ib. 14. & *curatio* ib. 27.
Puerperarum mania, melancholia, delirium, epilepsia 509. 4
Puerperarum pleuritis, iecoris inflammatio, phrenitis, angina, ac tussis mala ut signa, & ut causa 507. 11
Pulsatio circa dorsum fœminis melancholicis perpetuum est symptoma 187. 19.
Pulsatio arteriæ dorsi viris interdum accidit 198. 33.
Pulsatio arteriæ dorsi à quo morbo fiat 199. 1.
in Pulsatione arteriæ dorsi purgatio quando utilis 203. 28.
de Pulsatione in arteria dorsi Mercati opinio 199. 5.

Pag. Lin.

eius causæ ib. 26. & signa 200.16.
Prognostica ibid. 29. Curatio 201.10.
Pulsatio in arteriis dorsi cum causone aut jecoris inflãmatione sæpe confunditur 200. 34.
In ea purgatio non convenit 201.21.
Curatio eius eadem, quæ causonis ib.28.
Pulticulæ pro infantibus parãdi ratio 537.25.
Pulvis astringens 3.31. 271.17. & 280.1.
Pulvis sarsæ 94.26.
Pulvis contra gonorrhæam 103.12.
Pulveris Iohannis de Vigo usus 191.24.
Pulvis celebris ad purgandum melancholiam 194.34.
Pulveres stomachales 226.18.
Pulvis lac concretum dissolvens 528.30.
Purgatio per epicrasin 70.29.
Purgatio humorum qui fiat 76.15.
Purgatio per catharticum quatriduo ante mẽsium tempus exerceri potest 81.8.
Purgatio paulatina potius, quam conferta in gonorrhæa convenit 102.8.
Purgantia cibis commiscenda nõ sunt 233.10.
Purgantium medicamentorum clandestine pro iis, quæ à medicamentis abhorrent plures modi 266.10.
Purgatio gravidis cur magis conveniat mediis mensibus, quam primis, & ulterioribus 436.8.
Purgatiuncula pro gravidis 429.10.
Purgatio non convenit gravidæ ægrotãti morbo acuto ex materia firmata 436.25.
Purgantis medicamenti in gravidis limitationes ibid.30.
Purgatio an conveniat ad emendandum lac 533.18.

Pag. Lin.

Purgantia, quæ roborando evacuant 437.5.
Purgans medicamentum exhibendum non est gravidæ, morbo lethali correptæ, nec in morbo sua natura salubri, sed dubio ibid.26.
Purgatio an sanguinis missio in gravidis periculosior 438.33.
Puris confectio notæ 114.10. & 295. 0.
Puri ex utero eductio 296.13.
Pus collectum intra intestina, ac peritonæum ibid.27.
Pustulæ uteri, 324.15. causæ, Ibid.25. nota, ibi. 28. curatio ibid.30.
Putredinem uteri, venis communicari quo signo dignoscatur 497.23.
Putredo quibus inhibetur. 73.4.

Q.

Qualitates primæ ad quas facultates naturales obeundas quæq; conducant magis 33.8.
Qualitatis pernitiosæ indicium 234.32.
Quæ concrescunt à frigido à calido dissolvuntur, & è converso. 528.22.

R.

Radicis chinæ electio, parandi & exhibendi ratio 255.28.
Radicis chinæ decoctum abstergit & lubricat 256.22.
Radicis chinæ assumentibus conveniens victus. ibid.23.
Radicis chinæ decocto quo anni tempore utendum 257.16.
Radicis chinæ temperamentum, & vires ib.23.
Radix chinæ sirupus 431.11.
Radicis cuiusdam mira vis in excitanda Venere 394.18.
Rectum ex errore non est imitãdum 440.17.
Recrementum in ulcere triplex, ichor, sordes, & pus

Pag. Lin.

& pus 333. 2.
Recurſus uteri morbus eſt in depravata figura & ſitu 273. 22.
Recurſus uteri ib. 16. cauſæ. b. 29. ſigna 274 14 *differentiæ ib. 16. prognoſticum* 275. 5. *curatio* ib. 8.
Recurſus uteri quibus fœminis magis accidat ibid. 5.
Regulæ ad fœcundum concubitum obſervandæ quo loco traduntur ab autore. 353. 11.
Remedia magna traſunt, dieta, ſanguinis miſſio, & purgatio 433. 33
Reſpiratio cum vita dicitur ad convertentiam 171. 24.
Reſpirationi inſervientia inſtrumenta valdè laduntur in uteri ſtrangulatu 156. 19.
Reſtaurantia medicamenta 105. 32.
Reſtaurantia præſertim fœminam à qua fœtus mortuus chirurgia fuit extractus 454. 31.
Retentrix uteri facultas quibus medicamentis roboretur 57. 31.
Rhiada quid 2703. 0.
Riſus falſus ſive Sardonius 198. 50.
Roborantia uterum & caput 181. 8.
Roborantia cor, cerebrum, & uterum 193. 13
Roborantia iecur 210. 11
Rodericus de Sorea primarius Salmanticenſis profeſſor. 515. 24.
Rõdeetij error de uteri ſtrãgulatu 173. 11.
Ros cæleſtis emaciat. 378. 5.
Roſacea conſerva haud facilem in bilem vertitur. 267. 33.
Rouſetus ſcripſit de partu cæſareo 457. 22.
Rotulæ elect. de ſucco roſ. 91. 34.
Rubigo ferri impensè exſiccat 220. 16.
Rugæ poſt partum in ventre & mammis, earum cauſæ 513. 15.
Ruga à partu fœminis moleſtæ ſunt, quia eas viris ſuis ingratas reddunt ib. 28.
Rugitus lienis 89. 28.
Rugitis lienis per febres albas qui fiat, eius ſigna 208. 13.
Rugitus lienis poſt plenilunium magis accidit. 213. 16.

S.

Sacculus cordialis 193. 31.
Sacculus capitalis 94. 18.
Sacculi pro utero 253. 7.
Sacculi tritico elixo pleni ſudorem provocant 257. 5.
Sal ſacerdotale quid 353. 24.
Sal multum ſi prægnantes comedant fœtus editur ſine unguibus 412. 22.
Salitorum uſus moderatus ad impinguationem facit, & lactis proventum 522. 27.
Salvia ebibita menſes evocat, ſuffita eoſdem ſiſtit 47. 30.
Salvatellæ phlebotomia totum ventilat corpus 267. 20.
Sambaion quis cibus 389. 23.
Sanctij Regis Navarræ hiſt. 456. 28
Sanguinis miſſio in cauſa frigida an conveniat 19. 17.
Sanguinis miſſio paulatina, ſeu diverſiva qua ratione fiat. 41. 23.
Sanguinis miſſio initio morbi, purgatio in ſtatu aut declinatione magis conveniũt 38. 2.
Sanguinis miſſio bis in die quibus in morbis facienda ib. 24.
Sanguinis miſſio ex ſalvatella ubi à Galeno poſita 129. 17.

Pag. Lin.

Sanguinis missio magis convenit semine superabundante quam corrupto 167.33
Sanguis uno è tribus locis in gravidis profilit 427.17.
Sanguinis fluoris ex uteo prægnantis causæ ib. 22. *signa ib.* 32. *prognostica* 428. 10. *curatio* 429. 1.
Sanguis ex utero gravidæ, aut fœtum imbecillum pronunciat, aut aborsus præludium est 428. 10.
Sanguis ex utero gravidæ pletoricæ utiliter statis temporibus profluit ib. 22.
Sanguinis copia potest tenellum fœtum repente suffocare ib. 27
Sanguis quibusdam gravidis utiliter per intervalla mittitur. ibid. 25.
de sanguine fluente ex utero prægnantis Hip. poc. textus exponitur ib. 30.
Sanguinis missiones antiqui copiosiores quam nos faciebant 434.35.
Sanguinis missionis in gravidis moderationes 435.14.
Sanguinis immoderatè fluens post partum, vide Lochia
Sanguinis immoderati à partu causæ 486.20 *signa, ibid.* 24. *prognosticon ibid* 32. *curatio ib.*35.
Sanguis diminutè fluens post partum 487.7. *eius causæ, ib.* 19. *signa* 488. 1. *prognostica ib.* 13. *curatio ib.* 20.
Sanguinẽ fundentia & attenuantia 489.23
Sanies & ichor an idem sit 333.15.
Sarsæ parella pulvis. 94.26.
Sarsæ parellæ descriptio, temperamentum, electio, vires, propinandi modus 259.5.
*Sarsa parella maiores habet vires, quam lignum Indicum, & radix chinæ ib.*7.
Quo numero dierum sumenda 260.2.
Quibus morbis prosit 259.17.
*Sarsæ potus secundarius ib.*29
Sarsæ potionem parandi modus alter ib 32.
Sarsæ, ligni, & radicis chinæ decoctiones, quæ ratione tolerent permixtiones aliorum simplicium 260.12.
*Sarsæ pulvis ib.*34.
ex sarsa, & ligno theriacales aquæ 261.3.
*ex Sarsa, & ligno potus quotidianus ib.*17.
Sasafras lignum suppressioni menstruorum opitulatur 19.16
Satyriasis à priapismo qui differat, estque acutum malum 242.21
Scabies infantis 538.15.
Scaliger autor 394.23
Scalpellum ad aperiendos internos abscessus.
Scarificationes crurum & brachicrum cur magis quam sanguinis missio per venæ sectionem conveniant 19.32.
Sacrificandi modus ab autore alibi traditur 20.12.
Scarotica medicamenta uterus non sustinet 331.16
Sceleroma quid 301.31
Scævolæ qui dicantur 5 6 33.
Sceletyrbe 306.8.
Scyrrhi sive sc, hyri, sive sclirotici apostematis definitio 127.11
*Scyrrhus exquisitus à quo humore ib.*13.
*Scyrrhus non exquisitus dolore non absolvitur ib.*17.
Scyrrhi definitio altera, ib. 24. *causæ, ib.* 28. *signa* 128.16. *prognostica ib.* 23. *& curatio ibid.* 31.

Scyrrhus

Pag.Lin.

Scyrrhus sæpe fit ob medicorum imperitiam 128 4.
Scyrrhus insensilis medicamentis non curatur, sed manus opera 128 23.
Scyrrhus pilosus curationem non admittit ib. 26.
Scyrrhus ad maturationem nunquam venit ibi. 28.
Scyrrhus ex nimia resolutione genitus humidis curatur 132. 9.
Scyrrhum amputare quando liceat ibid. 32.
Scyrrho repercutientia non conveniunt 133 21.
Scyrrhus cancrosus 134 1.
Scyrrhi cancrosi à vero scirrho, & à reliquis humoribus distinctio ibid. 17.
Scyrrhi cancrosi causa, ibid. 30. *signa*, 135. 10. *& curatio ibid.* 25.
Scyrrhi lienis curatio 134. 1. *&* 212.20.
Scyrrhus uteri. 301. 3 *quis morbus, ibid.* 13 *eius causa, ibid* 14. *& signa* 302 3. *distinctio à reliquis morbus, maxime à mola, ibid.* 28. *prognostica ibid.* 34. *curatio* 303. 3.
Scyrrhositis quid 301.2.
Scyrrhi in cancrum degenerantis indicia 308.20.
Scissura labii inferioris quid significat 262 2.
Scissura in ventre pragnantis qua ratione cavendum ne fiant 513.20
Scoria ferri parandi ratio 43.21.
Scolimi, & cinara, eius fructus ad Ventrem faciunt 389 34.
Scorbutus quis morbus, & eius causa 306 28.
Scorbuto Lusitani in Indiam navigantes correpti 307.7.
Scorbuti remedia ibid. 27.
Scorsionera radicis utilitas 215.15
Scotica fœmina gravidationis tempore simplici utuntur pallio, & sine obstetrice pariunt 442. 34.
Scytharum fœminæ plures steriles 369.8.
Scytharum ancillæ felicius, quam coniuges concipiunt, & cur 381. 22.
Secundina ante fœtum emissa ipsum esse mortuũ indicat 451.22.
Secunda relicta difficilia infert symptomata 477. 28.
Secunda retenta quis morbus ibid. 33.

Pag.Lin.

Secunda retentæ causa, 478. *signa* 4. *ibid.* 9. *prognostica, ibid.* 16 *curatio ibid.* 23.
Secunda alligata uteri fundo 480.13.
Secundam expellentia medicamenta 479.1.
Secunda ovis aut capræ arida, & epota ad quid conferat 479.21.
Secũda qua ratione manus opera educatur 490.9.
Secundam relictam suppurantia ibid. 34.
Semen in gonorrhœa fluens spiritibus orbatum est 98.9.
Semen natura propter generationem resarcire properat 100 30.
Semen discutientia medicamenta 102 19.
Semen vitiatum maiora quam menstruum vitiatum infert symptomata 157.36. *&* 172.6.
Semine superabundante purgatio non convenit 167.34.
Semini purgando utilis boli 168 9.
Semen in utero an possit deleteriam concipere qualitatem 170.8.
Semen cur deterius putreat ibid. 18.
Semen bonum quale 359.4.
Semen emendantia medicamenta 380.9.
Semen crassum attenuantia medicamenta, tenue incrassantia 400.20.
Seminis vitium 384.32.
Seminis inæqualis rectificatio 4 0.3.
Sena pruna ut parentur 190 10.
Sena dilutum ibid. 15.
Senet expituita salsa pruritu vexantur 243.32.
Sensus hebes fit ex abundante humiditate: eius signa 65.28.
Sentiendi vis à spiritu animali est 128.15.
Septimestres partus cur interdum edantur 431 2.
Sessionis in frigido loco nocumenta 269.25.
Sevatum unguentum 383 16.
Sicca intemperici curatio 8.33.
Sicca uteri intemperatura signa 261.31. *& curatio* 262.5.
Siccis naturis & morbis evacuationes non conveniunt 262.28.
Sideratio 342.17.
Signa sanguinis aut menstrui putrescentis in utero 157 35.

Pag.Lin.

Signa indicantia in quam partem uterus incumbat 158.6.
Signa prognostica strangulatus uteri ibid.31.
Signa discutionis humorum 295.1.
Signa discernentia inter mortuam & prafocatam 159.27.
Signa distinguentia inter melancholicas & maniacas 188.16.
Similitudo à materia, & forma proficiscitur 387.11.
Similitudo triplex est, in specie, & in individuo, & in sensu ibid. 12.
Sitis & ardoris lingua remedia 205.4.
Sitamus ad Venerem facit 394.32.
Solidantes ventrem, & mammas liquores 514.16.
Somnum prouocantia 192.14.
Somnus longus sanguinem attenuat, & fluxiones auget 486.9.
Somnus à siccitate maxime impeditur 510.35.
Soporifera in fine cœna capienda ut maior fiat vaporatio 193.4.
Spadonum sterilitas non curatur 387.24.
Sphadelus 342.17.
Spiritus corporeus maioris est efficacia quam genitivus 398.19.
Spiritus addunt corpori levitatem 451.2.
Splendonius pessus 52.31.
Stercoris asini facultas 48.13
Stephan. Athenienſis scripsit in primũ ad Glauc. 172.28.
Sterilitas quid 350.13.
Sterilitatis species, sterilitas ad tempus qua dicatur, vitium est in actione lasa ibid.21.
Sterilitatis naturalis causa, 351. *signa*, ibid. 11. *experimenta quibus cognoscitur* ibid.21.
an curationem admittat 352 23.
eius curatio ibid.33.
Sterilitatem qua remedia à proprietate curant ibid.36.
Contra Sterilitatem externa medicamenta 354.3.
Sterilitatis naturalis curandi methodi insignes 355.3.

Pag.Lin.

Sterilis sit fœmina in vir quibus notis explo ratur 358.9.
Sterilitatis causa ex parte seminis ibid.31.
Sterilitatis causa ex parte uteri 359.16.
Sterilis inprimis est frigidus ac densus uterus ibid. 25.
Sterilitatis causa ex parte principiorum 360.8.
Sterilitas à commisso errore ibid.10.
Sterilitatis per collationem signa ibid. 23. *Prognostica* 361.27.
Sterilitas magis fit ex parte fœmina, infrigidatio, & maleficium ex parte viri ibid 28.
Sterilitas in viris senioribus curanda, in fœminis non ibid.36.
Sterilitatis ob calorem curatio 362.21.
Sterilium coniugum examinandi ratio 364.33.
ad Sterilitatem ex debilitate membrorum dignoscendam statuitur triennii tempus 366.1.
Sterilitatem inducere an liceat, aut abortum provocare ibid.17.
Sterilitas morbosa, eius causa externa, interna 368 13.
Sterilitatis causa abdita, sunt divina voluntas, maleficia, carmina, incantiones, nodi, ac vincula, sive nexus 370 12.
Sterilitatis causa pinguedo, gracilitas, flatus, seminis ac menstrui vitium 368.32.
Sterilitatis causa censentur à plerisque quadam superstitiosa medicamenta, 370.26. *& aspectus astrorum* 371.14.
Sterilitatis morbosa signa ibid.28.
Sterilitatis ab uteri lubricitate curatio 374.17.
Sterilitatis ex uteri hiatu curatio 375.15. *ex duritie* ibid.31.
ex pinguedine, 376.35 *gracilitate*, 379.16. *ex vitio seminis* 380.9.
Steriles fœminas reddit inprimis siccitas 375 33.
Sterilitatis ex superabundante, aut deficiente semine, curatio 380.7.
Sterilitas ad tempus dupliciter fœminis contingit 380 32.
Sterilitatis ad tempus causa 381.2.
Steriles ad tempus sape evadunt, qua nubunt ante 14. annum ibid.3.

Pag.Lin.

Item quæ iam ſeniores ibid.11.
Sterilitatis ad tempus curatio 382.1.
Sterilitatis ob delicatam naturam curatio 383.1.
Steriles ſunt viri perinde ac fœminæ 384.3.
Sterilitatis in viro quatuor modi ibid.9.
Sterilitatem facit penis vitiata figura ibid.15.
Sterilitatem parit occupatio in rebus arduis 385.24.
Sterilitatis cauſa magna eſt obeſitas, & lues Venerea ibid.30.
Sterilitatis viri ſigna 386.4.
Stibii uſus 130.3. & 180.2.
Stillicidii menſtr. differentiæ 54.28.
Stillicidii menſtrui cauſa, 55 3. *ſigna,* ibid.25. *prognoſtica,* 56.19. *curatio* ibid.27.
Stillicidium menſtr. longæ vis etiam accidit 55.20.
Stillatitius liquor ex Caſſia fiſtula 267.15.
Stincorum virtus, & quæ eorum partes ſint uſurpandæ 395.9.
Stiptica medicamenta calida 47.27.
Stebœus autor 101.24.
Stomomma quid 220.11.
Stomomma eſt acies ferri, non æris ibid.13.
Stomachachexia quid 306.8.
Strangulatio ex utero, ſive ſuffocatio 152.12.
Strangulationem uteri excitans humor veneni induit naturam 153.8.
Strangulationem humor excitare non poteſt niſi in utero commoveatur ibid.10.
in Strangulatione aliquid per lienem ad cor & guttur transfertur ibid.16.
in Strangulatione cur, & quid cerebrum ac cor patiuntur ibid.18.
Strangulatio ad frigidos affectus refertur ibid.23.
Strangulatio ex utero ad morbos in ſitu etiam reducitur ibid.27.
in Strangulatione uterus eſt pars affecta 154.1.
Strangulatio ex utero viduis, & virginibus grãdioribus potiſſimum accidit ibid.21.
Strangulatio ex utero quibus anni temporibus magis accidit ibid.30.
Strangulationis gradus tres ſive differentiæ ibid.32.
Strangulatio ex utero qua ratione ab aliis morbis diſcernatur 155.3.
Strangulationis cauſa antecedentes coniuncta, ſigna, curatio, in acceſſione, extra acceſſionem ibid 26. & ſeq.
Strangulatio ex utero cur epilepſia ſimilis 157.5.
Strangulationis inſtantis aut iam præſentis ſigna ibid.11.
in Strangulatis curandis capitis habenda eſt ratio 192.24.
Struma ſigna 124. & *curatio* ibid.12.
Struma qui differat à glandula 123.15.
Strangulatis acetum non convenit 173.21.
Strangulatis an vinum conveniat ibid.33.
Strangulatis an competat ſanguinis miſſio 174.10.
Strutiocameli adeps ad quid utilis 214.11.
Sudor ſedat profluvium menſtr. 46.22.
Sudorifica medicamenta 71.8.
Sudor menſtrui tempore non proliciendus 80.35.
Sudorem prolicientia 162.25. & 255.19.
Sudare nequeuntibus quid faciendum ut ſudor proliciatur 257.4.
Sudores per ſomnum felicius prorumpunt ibid.20.
Sudantes carbones accenſos non habeant in cubiculo ibid.21.
Suffitus aromatum pituitoſis, evaporationes melancholicis, & biliоſis magis conveniunt 25.1. & 27.24.
Suffitus pro utero 25.3. & 253.2.
Suffitus iniocundi 161.10.
iocundi 162.7.
in Suffocatione uteri illæſus ſpiritus bonum ſignum 159.2.
Suffocatio ex utero raro gravidas exercet 159.8.

Pag. Lin.

Suffocatio grandioribus 45. *annis fœminis raro contingit* 159.15.
Suffocatio circa annos quib. menſes ceſſant, aut etiam ceſſat, aut interficit *ibid.* 18.
Suffocatio per circuitus invidit *ibid.* 26.
Suffocatas ex utero ab immũdo ſpiritu teneri vulgus dicit 160.11.
Suffocatio ex utero, vide ſtrangulationem uteri.
Suffocatis illicò ab acceſſione vinum non eſt dandum 165.14.
Suffocationis ex utero curatio extra acceſſionem *ibid.* 23.
Suffocationem ex retento ſemine cur potius fœminæ quam viri patiantur 172.11.
Suffumigia ex capitibus & oculis piſcium ſalitorium 489.21.
Superſtitio veterum de ſectione venarum retro aures 211.28.
Suppreſſio menſtruorum fere ſemper fit à ſanguine pituitoſo & craſſo 18.35.
Suppreſſionis menſtr. à bile, ſigna, & curatio 26.11.
Suppreſſio menſtruorum, cauſa, ſigna, & curatio, vide menſtr. ſuppreſſionem.
Suppreſſio alvi in puerperis 500.20.
Suppurans ſive digeſtivum medicamentum 3.28.
Suppuratorum menſtr. ſigna 68.25.
Suppurationis ſigna 113.19.
Suppurantia vim habent humidam & emplaſtricam *ibid.* 22.
Suppurantia medicamenta calorem, & ſpiritum cohibent 295.27.
Symptomatum varietas in ſtrangulatis unde proveniat 169.9.
Symptomatum in febribus curatio 205.1.
Symptomatum omnium triplex eſt medendi ratio 235.6.
Synciput cur magis dolet, quam reliqua corporis partes 229.10.
cur Syncipiti applicetur oxyrhod. 232.24.
in Syncipite rariſſimum eſt cranium *ibid.* 26.
Syrupi ex ſarſa & ligno 260.19.
Syrupus de muſcilaginibus 57.19.
Syruporum uſus utilis contra Manardum 73.9.
Syſtrema quid 271.19.

Syrupi ad movendos menſes in quantitate magna exhibeantur 20.18.
ad Suffocatas accedentes medici, chirothecas & poma odorata deponant 162.9.

T.

Tabes dorſalis 106.36.
Taccamaca gummi 94.14.
Tarditas conſulta celeri temeritati ſemper præferenda 493.18.
à Tempore diſplicentiæ criticorum computatio nõ eſt facienda 494.25.
Tentigo, quæ affectio 277.17.
Tertia facultas eſt in medicamentis quæ partem hanc, aut illam reſpiciunt 36.9.
Teſtium intemperaturæ tam ſimplicium quam compoſitorum ſigna 386.13.
Theriaca, & mithridatium infantulis non exhibeantur 534.31.
Theriac cancro affectis exhibenda 310.8.
Tymius verrucæ ſpecies 312.15.
Tridon quid 52.29.
Topica poſt partum 482.17.
Torminum poſt partum cauſæ, *ibid.* 31. *& ſigna* 483.3.
Tormina poſt partum à ſanguinis grumo plerumq; fiunt *ibid.* 482.31.
in Torminibus à mordacitate, fœminæ aquam frigidam puerperis exhibent 483.10.
Tormina ſedantia *ibid.* 17.
Tragea purgativa 125.2.
Tralliani lapſus 133.32.
Trombroſis quid 527.4.
Tremor artuum infantis 541.2.
Trochiſci foliginem in ulcere generantes 331.1.
Trochiſci ſolam ac menſes, & fœtum mortuum expellentes 406.28.
Trin. avelii ſententia de evacuatione ſympto-mat. 502.2.
Tubercula in mammis cancri ſunt initia 115.29.
Turbith minerale 191.29.
Tupitudinis ſymptoma 277.17.
Tuſſis quid 420.16.
Tuſſis pregnantium cauſa, *ibid.* 29. *ſigna,* *ibid.* 25. *prognoſticum* 421.4. *& curatio* *ibid.* 11.

Pag.Lin.

Tussim levat aqua calidissima potus 421.16.
Tussi opitulatur farina fabarum cum melle ibid. 25.
ad Tussim ex causa calida electuarum ibid 27.
*ad Tussim ex frigida causa ibid.*35.
Tussis ex deflexu à capite 422.8.

V.

Vacuationes hecticis, ac frigidis temperaturis non conveniunt 9.10.
Valcacer autoris praceptor 272.16.
Valcaceris lapsus 258.9.
Vallesii error 198.6.
Vaporem nec summa frigiditas elevat, nec exuperans calor 116.8.
Vasa repleta quantum in latum, & profundum extenduntur, tantum in longitudinem brevio ra fiunt 155.28
Vasa umbilicalia collo infantis circumvoluta fœminis quid pranuncient 472.20.
Velata, vel atreta fœmina 1.10.
Vena qua parte pedis secanda 20 6.
Vena sectio ex pede ab utero derivat 33.37.
Vena sectio ex pede semper à supernis ad inferiora sanguinem evocat 34.10.
Venarum apertio tripliciter contingit 37.6.
Vena sectio inter minimum & annularem, in quos usus à Galeno & Paulo administretur 342.3.
Veneni assumptio sterilitatis causa 370 25.
Veneris usus libidinem auget 246.24.
Veneris usus moderatus libidinem mitigat ibid. 35.
Venerem cur septentrionales viri minus appetant 386 7.
Venerem excitantia medicamenta in triplici sunt differentia 388.19.
Venerem excitantes cibi 390.15.
Venerem excitantia medicamenta 391.15.
Venerem excitantes, & fœcunditatem inducentes conserva, & pulveres ac medicamenta alia simplicia, alia composita ibid. 26.
Venerem qua iuvant à tota substantia 394.12.
Venus vaga sterilis 360.21.
Venerem Excitant mentha, & ruta virides, sicca extingunt 389.32.

Pag.Lin.

Ventriculi habenda ratio in epilepsia 179.29.
Ventriculi accidentia ex utero 222.23.
Ventriculi varias partes affectas, qua signa demonstrent 223.7.
Ventriculi affecti ex utero causa, ibid. 14. *signa,* 224.4, *curatio ibid.*21.
Ventriculi os veteres cor appellarunt 224.17.
Ventriculum roborantia 122.15. & 125.26.
*Ventriculi flatus discutientia ibid.*31.
Ventriculo conducens inunctio fomentum, saccu-lus ibid 31.
Ventriculi calidi remedia 226.26.
Ventriculi superioris partis operatio appetitio est, inferioris retentio, & concoctio 416.1.
Ventriculum roborant odorata omnia, graveolentia subvertunt 416.33.
Ventriculi dolores in pragnantibus sedantia 417. 33.
Ventris inferioris dolores in pragnantibus sedantia 418.28.
*Ventris dolores pragnantibus plerumque à flatibus fiunt ibid.*22.
Ventriculi roboratio in gravidis 442.36.
Ventriculus debilitatur in omni alvi fluxione 498.25.
Venter ne corrugetur remedia 445 24.
Vermiculi quis cibus 390.27.
Vermes uteri 345.13.
Verruca ad quam speciem tumorum prater naturam sint reducenda 322.12.
Verrucarum causa, 322.12. *signa, ibid.*15 *prognostica, ibid.*19. *curatio ibid.*25.
Vesallii & Angerii error de radice china 256 5.
Viarum uteri angustia quibus medeatur 57.35.
Victus frigidus 7.10. & 201.36. & 264.25.
Victus tenuis qua ratione coctioni opituletur 73. 21.
Victus in acutis usque ad vigorem attenuandus 202.22.
Victus calidus 250.17.
Victus siccus 253.29.
Victus competentis assumentibus ligni decoctum, rigorem septentrionales non tolerant 258.36.
Victus humidus 262.6.

Pag Lin.

Victus attenuans & discutiens 287.3.
ad Victum pleniorem ex conf rta evacuatione non est transeundum 492.12.
Vigilia immodica gravissimum est symptoma 510 16.
Vigilia immodica remedia *ibid.* 17.
Vinum purgativum parandi ratio 21 12
Vinum in quo profluvio concedatur 46.7.
Vinum Hispanicum in affectibus vētriculi Rhenano prafertur 224.28.
Vini usum respuunt lignum Indicum & sarsa 258 33.
Vini stiptici descriptio 279.34.
Vinum hystericis an conveniat 173 34.
Viragines 5.20.
Virgineus morbus, vide Febris alba
Virginibus valetudinariis non semper utile viro coniungi contra communem opinionem 382. 15
Virginitatem fucatam lena conciliant 515 10.
Virginitatis concilianda remedia levibus ingeniis calanda sunt *ibid.* 28.
Virtutis expulsiva debilitas sequitur ad intemper. frigidam & siccam 14.18.
Virtus maior in maiori quanto 258 14.
Vita secura, & deformior, ancipiti valetudini praferenda 143.12. & 406 22.
Vitali calore & spiritu, pars triplici de causa destituitur 342.23.
Vlcus in utero magnum sterilem reddit mulierē 69.10.
Vlcus & vulnus in quo differant 326.28.
Vlcerum differentia *ibid.* 30.
Vlcera in utero qualia 327.4.
Vlcus carnosiores partes facilius depascitur *ibid.* 14.
Vlcerum uteri causa, ibid. 16. *signa,* *ibid.* 27. *prognostica* 328 28. *curatio* 329.10.
Vlcerum specialia indicia 328.2.
Vlceris symptomatum in utero signa, & eorum curatio 328.16.
Vlceris cum intemperie curatio 329 33.
Vlceris sordidi curatio 330.6.

Pag.Lin

Vlceris putridi curatio *ibid.* 13.
Vlceris cum acrimonia curatio *ibid.* 31.
Vlceris depascientis curatio 331 5.
Vlceris cum carne supercrescentis cura *ibid* 17.
Vlceris simplicis curatio *ibid.* 21.
Vlceris ablutio 332 20.
Vlcera uteri cicatrizantia medicamenta 332. 27.
Vlceribus uteri medicamenta conveniunt valde siccantia *ibid.* 35.
Vlceris uterini curatio puerperio adhuc fluente difficilima est, & quare 328.28.
Vlcera infantis 540.7.
Vlcuscula in ore infantis aphtha dicta *ibid.*
Vmbilico gravida qua admovenda 443 13.
Vmbilici resecatio 480.21. & 534.12.
Vncum instrumentum 453.30.
Vnctiones refrigerantes 268.4.
Vndimia quid 120 5.
Vnguentum de ranis 137.10.
Vnguentum de cancris fluviatilibus *ibid.* 17.
Vnguentum de conchulis marinis *ibid.* 19.
Vnguentum ex floribus aurantiorum Hispanis dicitur mantegad azahar 160.29.
Vnguentum mirificum ad febres 204.29.
Vnguenta deobstruentia 210.23.
Vnguentum decpplicativum olerum & succorum *ibid* 31.
Vnguentum enulatum 243 34.
Vnguenta extenuatis ac siccis naturis utilia 263. 37.
Vnguento de melongena, utebatur Dux Complutensis adversus condylomata 313. 21.
Vnguentum de scarabeis contra hamorrhoides 318.19.
Vnguentum mirificum ad pustulas, & scabiem 325.17.
Vnguenta varia ad fissuras mites vel malignas 339.37.
Vnguenta cutem impinguentia 513.28.
Vomitus menstrui tempore non ciendus 80. 34.

Pag. Lin.

Vomitus ſtrangulatis convenit 162 30.
Vomitus ore ventriculi affecto, purgato fundo magis convenit 225 22.
Vomitus in uteri intemperie frigida 251. 27.
Vomitus qua affectio 416 6.
Vomitus pregnantium cauſa 415 33.
Vomitus inſtantis ſigna, & cura 416. 9.
in Vomitu pregnantium purgantia non adhibeantur 417. 1.
Vomitus puerperarum 506. 3.
Vomitus ſanguinis in puerperis ibid 9.
per Vomitum tria reiiciuntur ibid. 3.
Vomitum futurum deſignantia ibid 14.
Vrachus infantis combuſtus & exhibitus partum accelerat & facilitat 475. 35.
Vrina ſuppreſſio in pregnantibus ultimis menſibus quare 423. 13.
Vrinam promoventia medicamenta 167. 23.
Vrina & alvi faci, involuntarius egreſſus poſt fœtus extractionem 445. 25.
Vteri medicamentis odorata miſceantur 28. 4.
Vteri affectus correſpondent veſica affectionibus 62. 2.
Vterini affectus 152. 5.
Vteri ſuffocatio, vide Suffocationem uteri, & ſtrangulatum
Vteri conſenſus cum variis partibus 153. 30. & 169. 18
Vterus ut animal non errat, ſed retrahitur 155. 34.
in Vteri ſtrangulatu triplex cauſa difficilis reſpirationis 156 28.
Vterus bene olentibus reficitur, pravum reſpirantibus recreatur 161. 8.
Vterum deturbantia medicamenta 161. 10.
Vteri recrementa tripliciter peccant, copia, qualitate, putredine 169. 1.
Vteri affecta cur reſpiratione priventur 172. 1.
Vteri dolores varii, 233 32.
eorum cauſa, 234. 6.
ſigna, ibid. 17.

Pag. Lin.

& curatio 235. 6.
Vterus poſt partum, & fluentibus menſtruis apertior eſt 234. 14.
Vteri dolores potiſſimum ex flatu fiunt ibid 21.
Vteri debilitas 247, 10.
Vteri communia, ac propria munia quæ ſint ibid. 20.
Vteri debilitatis cauſa, ibid. 26. *ſigna,* 248. 3.
& curatio ibid. 17.
Vterum refrigerantia medicamenta & univerſum corpus 268. 4.
Vteri ad ſuum locum reductio 271. 9.
Vterum reducit igniti cauterii oſtentatio 272. 1.
Vterum reducunt ſubmiſſi mures ibid. 5.
Vteri in ſua ſede conſervatio ibid. 14.
Vterus tumidus qua ratione reduci poſſit 273. 1.
Vteri ligamenta amputari ſine periculo poſſunt 270. 28.
Vteri præciſi hiſtoria varia apud Rouſetum 23. 9.
Vteri aſcenſus, recurſus, aut contorſio ibid. 16.
Vterus caput, pedes, & longinquiora membra in conſenſum trahit 274. 16.
Vteri oberratio 275. 3.
Vteri & pudendarum partium ulcera difficulter cicatricem ſuſcipiunt 278. 18.
Vterum roborantia 289. 5.
Vteri calidi, frigidi, humidi, & ſicci ſigna 360. 27.
Vteri intemperaturarum compoſitarum ſigna 361. 7.
Vterum calefacientia medicamenta 163. 18.
Vterus nec valde humidus, nec nimis ſiccus concipit 364. 32.
Vteri vulnera per primam intentionem conſolidantur 460. 24.
Vtero ſecto vix pariendi facultas ſervari poteſt 461. 10.
Vtero concluſo, qua concepit ſalvari poteſt contra priſcorum opinionem 457. 13.
Vteri ulcera à partu, eorum cauſa, ſigna, prognoſtica, curatio 512 19.

	Pag. Lin.
Vteri laxitas fœminas propriis viris ingratiores reddit	515 8.
Vterum adstringentia	516 26.
Vulva & anus ex partu laborioso ita nonnunquam lacerantur ut in unum coeant	445. 35.
Vulgi error circa morbum pilarem	531 22.
Z.	
Zaratanus tumor species scyrrhi	134.7
Zaratano repercutientia conveniunt	136.15.
Zaratano topica conveniunt inter malactica, & exsiccantia	Pag. Lin. *ibid.* 24. & 136.16.
Zaratano secandi modus	138.24.
in Zaratano causticis potius, quam ustione utendum	140.27.
Zaratanum distinguit Mercatus à cancroso scyrrho	141.5.
in Zaratano chirurgia	139.13.
Zelotypia	156.15.
Zetmata diuturni sunt cordis affectus	199. 10.
Zona Hippocratis	272.25.

FINIS.

Ob. 7. II. 2796

BIBLIOTEKA ELBLĄSKA

Biblioteka Uniwersytecka Staroduki w Toruniu